

MARX
ENGELS
OPERE

16

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

OPERE VOLUMUL 16

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

OPERE

**EDITURA POLITICĂ
1963**

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

VOLUMUL 16

EDITURA POLITICĂ
București — 1963

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după originalul apărut în Editura „Dietz”, Berlin, 1961, completat cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.

Prefață

Volumul 16 al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde lucrările scrise în perioada septembrie 1864 — iulie 1870, de la întemeierea Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala I) pînă la începerea războiului franco-prusian din 1870—1871.

Dat fiind că în deceniul al 7-lea mișcările burghezo-democratice au început să se învioneze, că s-a intensificat lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite, că clasa muncitoare s-a trezit din punct de vedere politic și că într-o serie de țări din Europa se întrezărea un avînt revoluționar, întemeietorii comunismului științific au desfășurat o vastă activitate revoluționară atât teoretică cît și practică care urmărea pregătirea proletariatului revoluționar în vederea unor noi bătălii de clasă.

Marx a îmbinat în acest timp munca uriașă depusă pentru terminarea primului volum al „Capitalului” — principala lucrare economică a comunismului științific — cu activitatea neobosită de conducere a Asociației Internaționale a Muncitorilor, activitate care, după cum a spus Engels, a fost „încununarea activității lui ca luptător pentru eliberarea clasei muncitoare.”

Obiectul preocupărilor teoretice ale lui Engels, care a participat intens la activitatea Internaționalei și i-a acordat un ajutor permanent lui Marx în conducerea acestei organizații internaționale a proletariatului, a fost studierea unei serii de probleme istorice și militare de actualitate, elaborarea problemei naționale și a celei țărănești. Începînd din 1869 Engels s-a ocupat îndeosebi de cercetarea istoriei Irlandei cu scopul de a da o fundamentare științifică poziției internaționaliste a proletariatului în problema irlandeză, care căpătase în acel timp o deosebită acuitate și însemnătate politică.

Activitatea depusă de Marx și Engels în acești ani constituie un exemplu strălucit de îmbinare, caracteristică comunismului științific, a teoriei revoluționare cu politica revoluționară, cu practica luptei de clasă.

Această activitate științifică și politică multilaterală a lui Marx și Engels își găsește expresia în lucrările incluse în volumul de față. Majoritatea lor sînt strîns legate de activitatea depusă de întemeietorii marxismului în cadrul Internaționalei, de lupta lor pentru crearea unui partid al proletariatului. O serie de materiale cuprinse în acest volum sînt consacrate principalei lucrări a lui Marx, „Capitalul”.

După apariția în 1859 a lucrării „Contribuții la critica economiei politice”, Marx își continuă, cu unele întreruperi, studiile economice. Manuscrisul amplu din anii 1861—1863 a fost o primă schiță sistematică, e drept, sub formă de concept și încă neterminată, a tuturor părților lucrării pe care Marx își propunea s-o elaboreze. În cursul muncii depuse, Marx, cu marea conștiințiozitate științifică care-l caracteriza, a folosit mereu noi materiale, a precizat planul și structura studiului, a scris alte capitole, refăcînd de cîteva ori pe cele care erau deja terminate.

În anii 1863—1865 el a alcătuit o nouă variantă a manuscrisului celor trei volume ale „Capitalului”. Trecînd în ianuarie 1866 la pregătirea definitivă pentru tipar a primului volum, Marx a început, după cum i-a scris lui Engels, „să lingă copilul după atîtea dureri ale facerii”. Munca la „Capitalul” i-a cerut lui Marx un uriaș efort, deoarece, paralel, el consacră mult timp activității sale în cadrul Asociației Internaționale a Muncitorilor, și pe lingă aceasta avea de înfruntat mari lipsuri materiale și era chinuit de boală. În aprilie 1867 Marx a trimis manuscrisul definitiv al primului volum unui editor din Hamburg. La 16 august 1867 s-a dat bun de tipar la ultima coală.

Apariția primului volum al „Capitalului” a avut o foarte mare importanță istorică pentru lupta de eliberare a proletariatului, pentru dezvoltarea teoriei lui revoluționare — comunismul științific. „De cînd există pe lume capitaliști și muncitori — scria Engels —, încă n-a apărut o carte care să aibă pentru muncitori o importanță atît de mare ca cea de față” (vezi volumul de față, pag. 251).

Teoria economică a lui Marx, ale cărei baze au fost puse în lucrări ca „Mizeria filozofiei”, „Munca salariată și capital”, „Manifestul Partidului Comunist”, „Contribuții la critica eco-

nomiei politice", a atins în „Capitalul” expresia cea mai de-săvârșită, încheată și clasică.

Teoria economică creată de Marx a produs o cotitură radicală, o adevărată revoluție în economia politică. Numai un ideolog al proletariatului — clasă liberă de limitarea și de prejudecățile egoiste ale claselor exploatare — putea să studieze legile societății capitaliste și să demonstreze științific că pieirea ei și triumful unei orînduiri sociale superioare, comunismul, sint inevitabile. În „Capitalul”, comunismul științific a fost fundamentat în modul cel mai profund și mai multilateral. Această creație nemuritoare a marcat un pas uriaș în dezvoltarea continuă a tuturor părților componente ale marxismului — economia politică, filozofia, învățătura despre revoluția socialistă, despre dictatura proletariatului. „Capitalul” a constituit o armă teoretică puternică și invincibilă a proletariatului în lupta lui împotriva robiei capitaliste.

Din volumul de față fac parte o serie de lucrări ale întemeietorilor comunismului științific legate de primul volum al „Capitalului” lui Marx, cum sint: „Salariu, preț și profit” al lui Marx, „Conspectul primului volum al «Capitalului» lui K. Marx”, întocmit de Engels, recenzii scrise de Engels în legătură cu apariția „Capitalului” etc.

Lucrarea lui Marx „Salariu, preț și profit” este una dintre cele mai importante lucrări de economie politică marxistă. În această lucrare Marx a expus, cu doi ani înainte de apariția primului volum al „Capitalului”, într-o formă concisă și populară, bazele teoriei sale economice. Totodată ea constituie un excelent model de folosire a concluziilor teoriei revoluționare pentru precizarea sarcinilor practice ale mișcării muncitorești.

Această lucrare, îndreptată direct împotriva concepțiilor greșite ale lui Weston, membru al Internaționalei, și care reprezintă o prelegere ținută de Marx în cadrul Consiliului General al Internaționalei, a dat totodată o lovitură proudhoniștilor, precum și lassalleenilor, care, pornind de la dogma lassalleană despre „legea de aramă” a salariului, aveau o atitudine negativă față de lupta economică a muncitorilor și față de sindicate. În prelegerea sa, Marx se ridică cu hotărîre împotriva acestei propovăduiri reacționare a pasivității și smereniei proletarilor față de capitalul care îi exploatează. Dezvăluind esența economică a salariului și a plusvalorii, Marx demonstrează că capitalul este avid de profit maxim

și, dacă muncitorii nu i se vor împotrivi, ei riscă să se transforme „într-o masă amorfă de bieți pauperi pentru care nu mai există nici o salvare” (vezi volumul de față, pag. 161). Pornind de la teoria sa economică, Marx fundamentează teoretic în această lucrare rolul și importanța luptei economice a muncitorilor și subliniază necesitatea de a o subordona țelului final al proletariatului — desființarea sistemului muncii salariate.

Lucrarea „Salariu, preț și profit” prezintă o mare importanță pentru înțelegerea justă a teoriei lui Marx despre pauperizarea proletariatului. Marx demonstrează aici că tendința generală a modului de producție capitalist constă în reducerea salariului, a prețului forței de muncă, pînă la limita lui minimă, adică pînă la valoarea mijloacelor de existență fizicește necesare muncitorului și familiei sale. Totuși, această tendință nu este cituși de puțin fatală și permanentă, ea se lovește de împotrivirea hotărîtă a muncitorilor. În diferite țări, în condiții istorice și sociale diferite, în diferite faze ale ciclului industrial, această tendință se manifestă cu o forță cînd mai mare, cînd mai mică.

✓ În volum sînt incluse o serie de recenzii scrise de Engels pentru presa muncitorească, democrată și burgheză în legătură cu apariția volumului I al „Capitalului”, cu scopul de a pune capăt trecerii premeditate sub tăcere a genialei lucrări a lui Marx de către știința și presa burgheză, precum și de a populariza această lucrare în rîndul maselor. În recenziile scrise anonim pentru presa burgheză, Engels critică cartea în aparență „de pe poziții burgheze” pentru ca, folosind, potrivit expresiei lui Marx, acest „mijloc de luptă”, să-i silească pe economiștii burghezi să înceapă să vorbească despre ea.

„Conspectul primului volum al «Capitalului» lui K. Marx”, întocmit de Engels, se încheie cu capitolul 13, intitulat „Mașinile și marea industrie” (după prima ediție — secțiunea a patra a capitolului IV). El contribuie la înțelegerea celor mai dificile probleme din „Capitalul”, în special a teoriei valorii și plusvalorii.

Articolul lui Marx „Plagiatorii” constituie o demascare a vulgarizatorilor lassalleeni ai teoriei economice a lui Marx, care împrumutau aproape textual unele teze din „Capitalul”, denaturîndu-le, și nici nu indicau numele autorului.

În articolul „Plagiatul meu după F. Bastiat”, Marx dă o ripostă încercărilor oamenilor de știință burghezi, reluate

ulterior în repetate rînduri, de a atribui unele teze din „Capitalul” predecesorilor sau contemporanilor lui Marx, pentru a reduce importanța istorică mondială a acestei opere a întemeietorului comunismului științific.

Conținutul principal al volumului 16 îl formează articolele și documentele elaborate de Marx și Engels, care reflectă activitatea lor în cadrul Internaționalei.

Situația istorică care se crease la mijlocul deceniului al 7-lea a înlesnit traducerea în viață a măreței idei a unității și solidarității de luptă a proletariatului internațional, idee propagată neobosit de Marx și Engels. Criza economică mondială din 1857—1858 și luptele greviste care au urmat în diferite țări din Europa au demonstrat concret muncitorilor necesitatea solidarității frățești a diferitelor detașamente naționale ale proletariatului internațional în lupta împotriva capitalului. Paralel cu desfășurarea luptelor economice s-a intensificat și activitatea politică a proletariatului. Noul avînt al mișcărilor burghezo-democratice din Germania și Italia; coacerea crizei celui de-al doilea Imperiu în Franța; lupta plină de abnegație a muncitorilor englezi împotriva planurilor claselor dominante din Anglia de a organiza o intervenție în S.U.A. în vederea sprijinirii Sudului sclavagist; lupta desfășurată în Anglia pentru reforma electorală; răscoala din Polonia din anii 1863—1864, care a trezit profunda simpatie a proletariatului european, — toate acestea contribuiau la atragerea unor mase largi de muncitori la lupta politică și făceau să crească tendința spre acțiuni coordonate ale proletarilor din diferite țări.

Nu numai situația istorică care se crease, dar și faptul că în fruntea acestei organizații se afla Karl Marx au contribuit la succesul Asociației Internaționale a Muncitorilor. Dintre toți cei care au participat la 28 septembrie 1864 la adunarea muncitorească internațională de la St. Martin's Hall din Londra, care a pus bazele Internaționalei, Marx a fost singurul om „care știa precis ce trebuie făcut și ce trebuie întemeiat, omul care încă din 1848 lansase în lume chemarea: «Proletari din toate țările, uniți-vă!»” (F. Engels).

Marx a fost adevăratul organizator, conducător și animator al Internaționalei. El a fost autorul documentelor ei programatice, al numeroaselor apeluri, declarații, rezoluții, dări de seamă și alte documente, care reprezintă principalele jaloane ale glorioasei istorii a Internaționalei. Marx a fost îndrumătorul efectiv al Consiliului General, organul condu-

cător al Internaționalei și statul-major de luptă al mișcării muncitorești internaționale. Sprijinindu-se pe ajutorul lui Engels, Marx a îndrumat atât personal cât și prin tovarășii săi de luptă — când împrejurările nu-i permiteau să participe personal — lucrările conferințelor și congreselor Asociației Internaționale a Muncitorilor, a elaborat cele mai importante hotărâri ale congreselor, a luptat pentru victoria în cadrul Internaționalei a principiilor ideologice și organizatorice ale proletariatului revoluționar.

Întemeind Internaționala, Marx a trebuit să țină seama de condițiile diferite în care se desfășura lupta proletariatului, de gradul inegal de dezvoltare și de nivelul teoretic diferit al mișcării muncitorești din diferite țări. El socotea că sarcina primordială a Internaționalei era ca, orientând diferențele șuvoaie ale mișcării muncitorești pe un făgaș unic, să contribuie la delimitarea proletariatului de democrația mic-burgheză, la crearea unor organizații muncitorești cu adevărat independente și la stabilirea unității de acțiune a diferitelor detașamente ale proletariatului internațional. Întemeind Internaționala pe baza largă a organizațiilor muncitorești eterogene de atunci, Marx a căutat, sprijinindu-se pe experiența practică a maselor muncitoare, să le ridice pînă la înțelegerea sarcinilor lor revoluționare, să le ducă treptat, pas cu pas, spre un program teoretic unic și să unească astfel socialismul cu mișcarea muncitorească.

Această tactică elastică și consecvent revoluționară a lui Marx s-a manifestat pregnant chiar în elaborarea primelor documente programatice ale Internaționalei. Arătîndu-i greutatea pe care le-a întîmpinat la elaborarea „Manifestului Constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor” și a „Statutului provizoriu al Asociației”, Marx i-a scris lui Engels la 4 noiembrie 1864: „A fost foarte greu să facem în așa fel încît concepțiile noastre să fie exprimate într-o formă în care să devină acceptabile pentru mișcarea muncitorească în stadiul ei actual... Va trebui să treacă un timp pînă cînd mișcarea redeșteptată va face posibilă folosirea vechiului limbaj îndrăzneț. Trebuie să fim mai energici în fond și mai moderați în formă”.

În „Manifestul constitutiv”, Marx formulează, pe baza unei analize concrete a dezvoltării economice și a schimbărilor intervenite în situația maselor muncitoare din 1848 pînă în 1864, următoarea concluzie teoretică extrem de importantă: „...pe temelile vicioase de astăzi orice nouă dezvoltare a

forței productive a muncii trebuie să ducă inevitabil la adîncirea contrastelor sociale și la ascuțirea antagonismelor sociale" (vezi volumul de față, pag. 9).

Relevînd două mari victorii repurtate de clasa muncitoare — cucerirea legii cu privire la ziua de muncă de 10 ore în Anglia și dezvoltarea mișcării cooperatiste —, Marx demonstrează că producția cooperativizată desfășurată fără capitaliști poate elibera clasa muncitoare numai atunci cînd se va „dezvolta pe scară națională și, prin urmare, cu mijloacele naționale”. Acest lucru va fi însă împiedicat de clasele dominante, care fac uz de puterea lor politică. „De aceea cucerirea puterii politice a devenit prima datorie a clasei muncitoare” (vezi volumul de față, pag. 13). Marx fundamentează în continuare ideea că condițiile necesare pentru eliberarea proletariatului sînt crearea unui partid proletar, precum și alianța frățească dintre muncitorii din diferite țări.

Astfel, pornind de la experiența practică a maselor muncitoare, Marx le face să înțeleagă misiunea istorică mondială a proletariatului, necesitatea luptei pentru revoluția proletară și instaurarea dictaturii clasei muncitoare, a cărei fundamentare teoretică a fost făcută în „Manifestul Partidului Comunist”.

În partea introductivă a „Statutului provizoriu”, Marx a formulat teza care, potrivit cuvintelor lui V. I. Lenin, a fost principiul de bază al Internaționalei: „Eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși” (vezi volumul de față, pag. 15). Această formulare extrem de concisă, care a devenit chemarea de luptă a muncitorilor din toate țările, exprimă cea mai importantă idee despre proletariat ca clasa cea mai înaintată, consecvent revoluționară, dușmană de neîmpăcat a capitalismului, clasă a cărei independență politică și ideologică este condiția necesară și cea mai importantă a eliberării ei.

La elaborarea „Statutului provizoriu”, Marx a ținut de asemenea seama cu minuțiozitate de formele istorice constituite ale mișcării muncitorești din diferite țări. Internaționala nu se opunea organizațiilor muncitorești deja existente, ci căuta să se sprijine pe ele și să orienteze activitatea lor spre un țel comun, unic. Această structură organizatorică elastică a Internaționalei corespundea sarcinii ei „de a uni într-o mare armată unică toate forțele de luptă ale clasei muncitoare din Europa și America” (F. Engels).

„Instrucțiunile pentru delegații Consiliului Central Provi-zoriu în legătură cu diferite probleme”, scrise de Marx cu prilejul Congresului Internaționalei care urma să se țină la Geneva în 1866, constituie concretizarea și dezvoltarea pri-melor documente programatice ale Internaționalei. Marx le-a limitat la problemele care priveau în modul cel mai direct interesele maselor muncitoare, legându-le de țelul final al luptei proletariatului. Marx susține aici principiul tactic de bază formulat în „Manifestul Partidului Comunist” — în miș-carea de azi să apărăm viitorul mișcării.

În „Instrucțiuni” Marx a formulat ca una din sarcinile principale ale Internaționalei unificarea acțiunilor muncitor-ilor din diferite țări în lupta lor economică împotriva capi-talului.

Apelurile și articolele „Avertisment”, „Masacrele din Belgia”, „Lock-outul muncitorilor din construcții de la Ge-neva”, scrise de Marx, și „Raportul cu privire la asociațiile minerilor din minele de cărbuni din Saxonia”, scris de Engels la cererea lui Marx, arată de asemenea câtă importanță acorda Marx ajutorului dat de Internațională luptei economice a muncitorilor, care se intensificase îndeosebi în legătură cu criza din 1866, precum și solidarității internaționale a prole-tariatului, care se întărise în această luptă. Și „Al patrulea raport anual al Consiliului General al Asociației Internațio-nale a Muncitorilor” și „Raportul prezentat de Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor la cel de-al IV-lea Congres general de la Basel”, scrise de Marx, conțin un bogat material concret care reflectă această latură a activității Internaționalei. Sprijinul material și moral per-manent acordat de Internațională greviștilor și muncitorilor concediați i-a sporit prestigiul și a contribuit la extinderea influenței ei în rîndurile muncitorilor din diferite țări.

În „Instrucțiuni” se acordă o importanță deosebită luptei pentru limitarea zilei de muncă, considerată de Marx drept o condiție necesară pentru refacerea forței fizice a clasei muncitoare, pentru dezvoltarea ei intelectuală și pentru acti-vitatea ei socială și politică. Apărînd această revendicare deosebit de importantă, în opoziție cu proudhoniștii și ceilalți adversari ai limitării prin lege a zilei de muncă, Marx ex-plică importanța acestei revendicări și într-o serie de docu-mente ale sale de mai tirziu (vezi „Proiectul de rezoluție privind limitarea zilei de muncă, propus de Consiliul Gene-ral Congresului de la Bruxelles” și „Rezumatul unei cu-

vintări rostite de K. Marx în legătură cu reducerea zilei de muncă", volumul de față, pag. 341 și 601). Revendicarea zilei de muncă de 8 ore, formulată în „Instrucțiuni”, a devenit una din principalele lozinci de luptă ale proletariatului în toate țările capitaliste.

Marx considera drept o sarcină importantă a muncitorilor și grija pentru ocrotirea muncii copiilor și a adolescenților și pentru educația copiilor de muncitori, deoarece „viitorul clasei lor, prin urmare și viitorul omenirii, depinde întru totul de educarea tinerei generații de muncitori” (vezi volumul de față, pag. 206). Marx vedea în îmbinarea armonioasă a muncii în producție a copiilor și adolescenților cu educația lor fizică și intelectuală și cu învățământul politehnic unul din mijloacele cele mai importante de ridicare spirituală a clasei muncitoare. Problemelor educației și învățământului le-au fost consacrate o serie de cuvintări rostite de Marx în Consiliul General (vezi în volumul de față, pag. 610—613 rezumatele acestor cuvintări).

În capitolul din „Instrucțiuni” cu privire la munca cooperativizată, Marx demonstrează, în pofida proudhoniștilor și a altor reformatori mic-burghezi, că mișcarea cooperatistă ca atare nu poate transforma societatea capitalistă și că schimbările radicale ale orînduirii sociale „nu pot fi realizate decît prin trecerea forțelor organizate ale societății, adică a puterii de stat, din mîinile capitaliștilor și proprietarilor funciari în mîinile producătorilor înșiși” (vezi volumul de față, pag. 208).

Paginile din „Instrucțiuni” consacrate sindicatelor, trecutului, prezentului și viitorului lor, au o uriașă însemnătate. Dezvoltînd tezele formulate de el încă în „Mizeria filozofiei” și dezvoltate în continuare în „Salariu, preț și profit”, Marx consideră sindicatele nu numai centre ale „luptei de guerillă dintre capital și muncă”, dar și centre organizatorice ale clasei muncitoare în lupta pentru desființarea a însuși sistemului muncii salariate. Despre rezoluția Congresului de la Geneva cu privire la sindicate și la lupta economică, adoptată pe baza „Instrucțiunilor”, V. I. Lenin scria: „Rezoluția acestui congres a arătat cu precizie importanța luptei economice, punîndu-i în gardă, pe socialiști și pe muncitori, pe de o parte, împotriva exagerării importanței acestei lupte (exagerare care se observa pe atunci la muncitorii englezi) iar pe de altă parte împotriva subaprecierii importanței ei (ceea ce se observa la francezi și la germani, în special la

lassalleeni)... Convingerea că lupta unitară de clasă a proletariatului trebuie să îmbine în mod necesar lupta politică și cea economică a intrat în carnea și sîngele social-democrației internaționale" (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 164, 165).

În pofida proudhoniștilor și a altor adversari ai luptei politice, în „Instrucțiuni” sînt formulate două sarcini politice concrete — lupta pentru restaurarea Poloniei pe baze democratice și lupta împotriva războaielor de jaf și a instrumentelor lor — armatele permanente.

„Instrucțiunile” scrise de Marx au reprezentat un program concret de acțiune a Internaționalei, elaborat pe baza experienței practice a mișcării muncitorești.

Marx, Engels și adepții lor au trebuit să apere principiile de bază ale Internaționalei în lupta împotriva diferitelor secte socialiste sau semisocialiste, care încercau să impună Asociației Internaționale a Muncitorilor dogmele lor. Deși revoluțiile din 1848—1849 au dat o lovitură zdrobitoare numeroaselor forme ale socialismului mic-burghez, totuși faptul că au fost date uitării tradițiile anilor revoluționari, că noi mase au fost atrase în mișcarea muncitorească, că mediul mic-burghez exercita o influență permanentă, în special în țările unde mai predomina mica producție, — toate acestea au contribuit la învierea vremelnică a diferitelor forme de sectarism. Pe măsura dezvoltării adevăratei mișcări muncitorești, aceste secte deveneau tot mai reacționare.

O serie de articole și documente incluse în volumul de față sînt îndreptate împotriva ideilor proudhoniște, care exercitau o influență considerabilă în Franța și Belgia.

În articolul „Despre Proudhon”, făcînd oarecum un bilanț al criticii la care supusese concepțiile filozofice, economice și politice ale lui Proudhon în „Mizeria filozofiei” și în alte lucrări ale sale, Marx a dezvăluit întreaga inconsistență a ideologiei proudhonismului. Referindu-se la proiectele practice ale lui Proudhon, îndreptate spre „rezolvarea problemei sociale”, Marx supune unei critici nimicitoare ideea „creditului gratuit” și a „băncii poporului” bazată pe acesta. Marx numește această idee, propagată intens de școala proudhoniștă, o „fantezie pur filistină”. Rezumîndu-și aprecierea asupra lui Proudhon, Marx îl caracterizează numindu-l un ideolog tipic al micii burghezii.

Spre deosebire de proudhoniști, care negau orice acțiune politică a clasei muncitoare și căutau să limiteze interesele

proletariatului la un cerc de probleme „strict muncitorești”, Marx considera că secțiile Internaționalei din diferite țări au sarcina „de a nu fi numai centre organizatorice ale clasei muncitoare, ci și de a sprijini în țările respective orice mișcare politică îndreptată spre atingerea scopului nostru final — *eliberarea economică a clasei muncitoare*” (vezi volumul de față, pag. 456). Marx năzuia ca clasa muncitoare să îndeplinească rolul de onoare al avangărzii în mișcarea general-democratică și să se manifeste pe arena națională și internațională ca o forță politică de sine stătătoare.

Un exemplu strălucit al acestei politici a lui Marx îl constituie scrisorile Asociației Internaționale a Muncitorilor către președinții S.U.A., A. Lincoln și E. Johnson, scrise de Marx. În aceste scrisori Marx sublinia uriașa însemnătate pe care o avea pentru destinele proletariatului internațional războiul împotriva sclaviei în America.

Sprijinind orice mișcare progresistă și democratică, Marx și Engels educau proletariatul și pe militanții lui de frunte din Internațională în spiritul unei atitudini cu adevărat internaționaliste față de lupta de eliberare a popoarelor asuprite. Luptând împotriva naționalismului mazziniștilor din Italia și al lassalleenilor din Germania, Marx și Engels erau în același timp categoric împotriva ignorării, proprie proudhoniștilor, a problemei naționale, în special împotriva atitudinii lor negative față de lupta pentru independență a poporului polonez.

În condițiile istorice concrete din deceniul al 5-lea pînă în deceniul al 7-lea ale secolului al XIX-lea, Marx și Engels acordau o deosebită importanță creării unei Polonii democratice independente, ca aliată a democrației europene în lupta împotriva influenței reacționare a țarismului. „Cît timp masele populare din Rusia și din cele mai multe țări slave erau cufundate într-un somn adînc, cît timp *nu existau* încă în aceste țări mișcări democratice, de masă, de sine stătătoare, mișcarea de eliberare a *nobilimii* din Polonia căpăta o importanță uriașă, primordială, nu numai din punctul de vedere al democrației întregii Rusii și al tuturor slavilor, dar și al întregii Europe” (V. I. Lenin, Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 435).

Nota „Rectificare” și „Cuvîntarea rostită la mitingul polonezilor de la Londra la 22 ianuarie 1867”, cuprinse în acest volum, arată poziția lui Marx în problema poloneză, pe care și-a exprimat-o pe scurt în rezoluția propusă la miting:

„Fără independența Poloniei nu va putea fi stabilită pacea în Europa” (vezi volumul de față, pag. 213).

În lucrarea „De ce poartă interes Poloniei clasa muncitoare”, îndreptată împotriva proudhoniștilor, Engels a fundamentat atitudinea intransigentă a clasei muncitoare față de politica de asuprire națională, necesitatea pentru proletariat de a se afla în primele rinduri ale luptătorilor pentru eliberarea popoarelor asuprite. Totodată Engels avertiza împotriva pericolului ca mișcarea națională, îndeosebi a popoarelor mici, să fie folosită de forțele reacționare. El a dezvăluit în lucrarea sa adevărata esență a „principiului naționalităților” lansat de Bonaparte și folosit de capii celui de-al doilea Imperiu, de țarismul rus și de clicile conducătoare din alte țări pentru a subordona lupta națională a popoarelor asuprite intereselor puterilor reacționare. Întemeietorii marxismului considerau lupta poporului polonez pentru libertate și independență parte integrantă a luptei pentru transformarea revoluționară, democratică a Europei, transformare care ar crea condiții mai favorabile luptei proletariatului pentru eliberarea lui.

În volum mai sînt incluse documente („Rezoluții ale Consiliului General cu privire la conflictul din cadrul secției din Paris”, „Rezoluția Consiliului General cu privire la cuvîntarea lui Félix Pyat”, „Declarația Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la persecuțiile împotriva membrilor secției franceze” etc.) care dovedesc că Marx a participat direct la conducerea muncitorilor francezi membri ai Internaționalei. Condamnînd cu asprime frazeologia de stînga și tactica aventuristă a democraților mic-burgezi de tipul lui Félix Pyat, Marx căuta în același timp să-i scoată pe muncitorii francezi de sub influența ideilor reformiste ale lui Proudhon, să-i atragă la lupta general-democratică împotriva celui de-al doilea Imperiu.

Un loc important ocupă în acest volum articolele și documentele lui Marx și Engels consacrate Germaniei și mișcării muncitorești din această țară, unde în deceniul al 7-lea deveniseră din nou foarte actuale problemele nerezolvate de revoluția din 1848—1849, în primul rînd problema unificării. În opoziție cu F. Lassalle, care era pentru sprijinirea Prusiei în acțiunea de unificare de sus a Germaniei, Marx și Engels luptau, ca și în anii 1848—1849, pentru unificarea de jos, pe cale revoluționară a Germaniei. Marx și Engels vedeau în organizarea, coeziunea și conștiința politică a prole-

tariatului, clasa cea mai progresistă din Germania, cea mai importantă condiție a victoriei căii revoluționar-democratice de unificare. Uniunea generală a muncitorilor germani, întemeiată în 1863, deși a contribuit la eliberarea muncitorilor de sub influența partidului burghez al progresiștilor, nu putea îndeplini sarcinile ridicate de istorie în fața proletariatului german: Lassalle, care conducea această uniune, pășise pe calea înțelegerii cu guvernul reacționar al lui Bismarck. Marx și Engels nu cunoșteau toate amănunțele relațiilor lui Lassalle cu Bismarck (corespondența dintre aceștia a fost publicată abia în 1928), totuși ei vedeau limpede că Lassalle, conducătorul Uniunii generale a muncitorilor germani, cochetază cu „cancelarul de fier”. După moartea lui Lassalle, aflînd că acesta îi promisese lui Bismarck sprijinul Uniunii generale a muncitorilor germani în acțiunea de anexare a Schleswig-Hollsteinului de către Prusia în schimbul introducerii votului universal promis de Bismarck, Marx și Engels au apreciat acest fapt drept o trădare a intereselor clasei muncitoare.

După moartea lui Lassalle, întemeietorii comunismului științific au depus eforturi serioase pentru a lichida urmările tacticii profund greșite și dăunătoare a lui Lassalle și pentru a îndruma Uniunea generală a muncitorilor germani pe calea revoluționară justă. Întrucît pe atunci nu dispuneau de alte mijloace pentru a critica lassalleanismul și pentru a-și propaga concepțiile în Germania, Marx și Engels au consimțit să colaboreze la ziarul „Social-Demokrat”, înființat de Schweitzer. Ei au fost determinați să procedeze astfel și de faptul că prospectul ziarului primit de ei „nu conținea cuvintele de ordine ale lui Lassalle și nici numele lui” (vezi volumul de față, pag. 91), precum și de împrejurarea că redactorul neoficial al ziarului trebuia să fie vechiul lor tovarăș de luptă W. Liebknecht, fost membru al Ligii comuniștilor.

Marx a trimis ziarului „Social-Demokrat” articolul „Despre Proudhon”, amintit mai sus; în acest articol, după cum i-a scris el lui Engels, loviturile zdrobitoare date lui Proudhon îl vizau și pe Lassalle. Marx se referea la acel pasaj din articolul său unde se vorbește despre șarlatania în știință și oportunismul politic propriu micului burghez. La rîndul său, Engels, în comentariul la vechiul cîntec popular danez „Domnul Tidmann”, trimis de el ziarului „Social-Demokrat”, sublinia uriașa însemnătate revoluționară a luptei țărănimii împotriva moșierilor, în opoziție cu lassalleenii, care, pornind

de la teoria lassalleană a „masei reacționare unice”, negau rolul revoluționar al țărănimii.

Convingându-se că, cu toate avertismentele lor, Schweitzer, redactorul ziarului „Social-Demokrat”, merge pe urmele lui Lassalle și orientează ziarul pe calea unei înțelegeri cu guvernul iuncheresc al lui Bismarck, Marx și Engels au declarat în mod public ruptura lor cu acest ziar. În declarația cuprinsă în volum ei caracterizau lassalleanismul drept „socialismul guvernului regal al Prusiei” (vezi volumul de față, pag. 84).

Poziția politică a lassalleenilor este supusă unei critici și în lucrarea lui Engels „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”. Această lucrare cuprinde o profundă analiză a dispoziției forțelor de clasă în Germania și a pozițiilor partidelor politice în conflictul constituțional care izbucnise între guvernul prusian și burghezia liberală în legătură cu problema reorganizării armatei. Pornind de la condițiile militare și politice existente, Engels supune unei critici profunde și multilaterale proiectul guvernamental de reorganizare a armatei. Analizând poziția partidului progresist în conflictul constituțional, Engels înfierează politica lașă, șovăielnică a opoziției burgheze, care, temându-se de popor, era gata să accepte un compromis cu forțele reacțiunii. În broșura sa, Engels fundamentează amply tactica clasei muncitoare în condițiile situației revoluționare care se crease în țară. El demonstrează cât de deșarte sînt speranțele că guvernul Bismarck va face concesii muncitorilor. Demascînd demagogia socială a guvernului Bismarck, Engels are în vedere experiența Franței, politica analogă a bonapartismului, în special rezultatele votului universal introdus de Ludovic Bonaparte. În felul acesta Engels îi previne pe muncitori împotriva idealizării, proprie lassalleenilor, a votului universal ca mijloc salvator în stare să salveze în orice condiții proletariatul de aspirarea politică și exploatarea economică.

Engels consideră că sarcina principală a proletariatului german este crearea unui partid muncitoresc cu adevărat independent, care să nu fie nici sub influența burgheză liberală, nici sub influența încă și mai nefastă a reacțiunii prusiene. Politica partidului muncitoresc în conflictul constituțional trebuie să conștă în sprijinirea partidului burghez al progresiștilor în lupta pentru votul universal și libertăți politice, înfierînd totodată fără cruțare fiecare pas inconsecvent și fiecare slăbiciune a lui, iar „la momelile perfide ale reac-

țiunii să se răspundă: «Darurile să le primești cu lancea în mână, gata de atac» (vezi volumul de față, pag. 83).

Lupta lui Marx și Engels împotriva lassalleanismului a netezit calea pentru pătrunderea ideilor comunismului științific și pentru răspîndirea influenței Internaționalei în Germania. La succesul acestei lupte a contribuit faptul că masele muncitorești se convingeau din experiența practică a mișcării muncitorești din Germania și din alte țări de inconsistența dogmelor lassalleene. În scrisoarea lui Marx „Către președintele și Consiliul de conducere al Uniunii generale a muncitorilor germani” și în articolele lui Engels „Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene a muncitorilor” se arată cu satisfacție că, sub influența vieții însăși, sub presiunea maselor muncitorești, Uniunea a fost nevoită să ridice problemele cu privire la agitația pentru libertatea politică, cu privire la reglementarea zilei de muncă, la colaborarea internațională a clasei muncitoare — probleme „care trebuie să constituie într-adevăr punctele de plecare ale oricărei mișcări muncitorești serioase” (vezi volumul de față, pag. 340).

De toată atenția, sprijinul și simpatia lui Marx și Engels s-a bucurat activitatea depusă de A. Bebel și W. Liebknecht în vederea creării unui partid cu adevărat proletar în Germania. În pofida unor greșeli criticate de Marx și Engels, în problema fundamentală a vieții politice a Germaniei, Bebel și Liebknecht s-au situat, spre deosebire de lassalleeni, pe o poziție revoluționară justă. „Lassalle și lassalleenii, văzînd slabele șanse ale drumului proletar și democratic, au adoptat o tactică șovăitoare, adaptîndu-se hegemoniei iuncherului Bismarck. Greșelile lor constau în abaterea partidului muncitoresc pe calea socialismului bonapartist de stat. Bebel și Liebknecht, dimpotrivă, susțineau în mod consecvent calea democratică și proletară, luptînd împotriva celor mai mici concesiilor făcute prusacismului, bismarckismului, naționalismului” (V. I. Lenin, Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 277-288).

Într-o „Declarație trimisă Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra”, Marx dă o înaltă apreciere importanței congresului asociațiilor muncitorești germane care a avut loc la Nürnberg în 1868 sub conducerea lui A. Bebel și W. Liebknecht și s-a pronunțat pentru afilierea la Internațională.

Întemeierea în 1869 la Eisenach a Partidului muncitoresc social-democrat a avut o importanță uriașă pentru în-

treaga istorie ulterioară a mișcării muncitorești germane. În pofida faptului că eisenachienii au dat dovadă de o lipsă de maturitate teoretică, manifestată îndeosebi la elaborarea programului lor teoretic, influențat în parte de lassalleanism, ei au reușit totuși, cu ajutorul lui Marx și Engels, „să pună temelia solidă a unui partid muncitoresc cu adevărat social-democrat. Or, atunci era vorba tocmai de *temelia* partidului” (V. I. Lenin, Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 288).

Întemeierea Partidului muncitoresc social-democrat, care a aderat la Asociația Internațională a Muncitorilor, a marcat o uriașă victorie a ideilor Internaționalei în mișcarea muncitorească din Germania.

O serie de lucrări apărute în volumul de față reflectă dorința neabătută a lui Marx și Engels de a contribui la formarea Partidului muncitoresc social-democrat, de a ridica nivelul teoretic al muncitorilor germani prin propagarea ideilor comunismului științific.

În articolul „Karl Marx”, Engels se ridică împotriva legendei despre Lassalle ca întemeietor al mișcării muncitorești germane și ca gânditor original. Amintind tradițiile revoluționare ale anilor 1848-1849, cele mai importante momente din istoria Ligii comuniștilor, Engels subliniază că Lassalle „a avut un precursor care îi era indiscutabil superior din punct de vedere intelectual, a cărui existență el o trecea însă sub tăcere în timp ce-i vulgariza operele, și numele lui este Karl Marx” (vezi volumul de față, pag. 388). În această scurtă biografie a lui Marx, dar bogată în conținut, Engels caracterizează dezvoltarea ideilor lui, face aprecieri asupra celor mai importante lucrări teoretice ale lui, asupra activității lui politice de partid, precum și asupra rolului lui conducător în Internațională, organizație care „marchează o epocă în mișcarea muncitorească” (vezi volumul de față, pag. 392).

Pentru a reînvia tradițiile revoluționare ale anilor 1848-1849 și pentru ca muncitorii germani să cunoască cele mai importante opere ale comunismului științific, Marx și Engels au reeditat două lucrări ale lor — „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” și „Războiul țărănesc german”.

În „Prefața la ediția a doua a cărții «Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte»”, referindu-se din nou la problema esenței bonapartismului, Marx se pronunță împotriva substituirii analizei concrete de clasă a evenimentelor istorice prin analogii istorice superficiale. Observațiile lui Marx

În această problemă erau îndreptate în mare măsură împotriva concepțiilor greșite ale unor conducători ai social-democrației germane care preluaseră necritic fraza, cu largă circulație pe atunci, despre cezarism.

În „Prefața la ediția a doua a «Războiului țărănesc german»”, Engels analizează schimbările care s-au produs în viața economică și politică a țării începînd din 1848 și rolul diferitelor clase și partide în această perioadă a istoriei germane. Făcînd aprecieri asupra rezultatelor războiului austro-prusian din 1866, de a cărui desfășurare s-a ocupat în „Însemnări despre războiul din Germania” (vezi volumul de față, pag. 177—201), Engels face o caracterizare pregnantă a poziției burgheziei prusiene și dezvăluie cauzele lașității ei specifice și a hotărîrii ei de a ajunge la o tranzacție cu reacțiunea. Vorbînd despre schimbările survenite în mișcarea muncitorească germană în decurs de 20 de ani și despre viitorul acestei mișcări, Engels pune pe primul plan problema aliaților proletariatului, a necesității pentru clasa muncitoare de a deține conducerea maselor țărănești. Concluzia teoretică și politică deosebit de importantă cu privire la necesitatea alianței proletariatului cu țărănimia, concluzie formulată pe baza experienței revoluțiilor din 1848-1849 în lucrările lui Marx „Luptele de clasă în Franța” și „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” și în lucrarea lui Engels „Războiul țărănesc german”, a fost aici dezvoltată și concretizată. Engels arată necesitatea de a trata în mod diferențiat țărănimia și analizează care păături ale țărănimii și din ce motive pot deveni aliați în lupta revoluționară a proletariatului.

Subliniind importanța hotărîrii Congresului de la Basel al Internaționalei cu privire la proprietatea funciară, Engels a ajutat la elaborarea unei linii juste a Partidului muncitoresc social-democrat, a cărui conducere subaprecia într-o oarecare măsură însemnătatea pentru Germania a acestei hotărîri deosebit de importante.

Rezoluția Congresului de la Basel cu privire la necesitatea desființării proprietății private asupra pămîntului și transformării lui în proprietate socială a avut o uriașă însemnătate teoretică și politică pentru întreaga Internațională. Această rezoluție, la elaborarea căreia Marx a participat direct (vezi „Rezumatul cuvîntărilor rostite de K. Marx în legătură cu proprietatea funciară”, volumul de față, pag. 605—607), dovedea victoria ideologică a marxismului

asupra apărătorilor proprietății private — proudhoniștii, victoria socialismului asupra reformismului mic-burghez.

De la primii pași ai activității Asociației Internaționale a Muncitorilor, Marx n-a precupețit nici un efort pentru a atrage în Asociație proletariatul din Anglia, cele mai puternice organizații ale lui, trade-unionurile (vezi „Proiecte de rezoluții cu privire la condițiile de primire a organizațiilor muncitorești în Asociația Internațională a Muncitorilor” (vezi volumul de față, pag. 19). În nota „Despre legăturile Asociației Internaționale a Muncitorilor cu organizațiile muncitorești engleze”, din octombrie 1868, Marx arăta : „...nu există nici o organizație cît de cît însemnată a proletariatului britanic care să nu fie reprezentată direct, prin propriii ei conducători, în Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor” (vezi volumul de față, pag. 356).

Marx spera că sub influența ideologică a Internaționalei, sporită de experiența mișcării muncitorești însăși, se va reuși să se lichideze închistarea de breaslă proprie trade-unionurilor, caracterul limitat al obiectivelor luptei, care se reducea doar la apărarea intereselor economice nemijlocite ale muncitorilor, atitudinea negativă față de lupta politică a clasei muncitoare, în urma cărui fapt proletariatul englez se transformase din punct de vedere politic într-o anexă a partidului liberal. Marx căuta să-i elibereze pe muncitorii englezi de sub tutela burgheziei liberale, să-i izoleze pe liderii oportuniști ai trade-unionurilor, contribuind astfel la transformarea proletariatului englez într-o forță socială și politică independentă. Campania pentru o nouă reformă electorală, care se desfășura pe atunci în Anglia, a înlesnit rezolvarea acestor probleme. Din inițiativa lui Marx, Internaționala a luat măsuri energice în vederea înființării Ligii pentru reformă, care trebuia să devină centrul conducător și organizator al luptei muncitorilor englezi pentru votul universal. Marx considera că, spre deosebire de Franța și Germania, unde predomina populația țărănească și nu existau libertăți burghezo-democratice, în Anglia, unde majoritatea populației o forma proletariatul, unde militarismul și birocracia nu aveau un rol atît de important, proletariatul revoluționar putea folosi votul universal ca o pîrghie a eliberării sale.

Speriați de amploarea mișcării pentru reforma electorală, liderii oportuniști ai trade-unionurilor au depus toate

eforturile pentru a îngrădi mișcarea, pentru a-i ciunti lozincile, pentru a ajunge la un compromis cu guvernul. O serie de materiale apărute în volumul de față („Proiectul de rezoluție al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la ziarul «Bee-Hive»” ș. a.) dovedesc că Marx a dus o luptă hotărâtă împotriva conciliatorismului manifestat în cele mai importante probleme de liderii trade-unionurilor — acești reprezentanți ai „aristocrației muncitorești”, alimentată de supraprofiturile obținute de burghezie în urma monopolului industrial și colonial al Angliei. Politica conciliatoare a liderilor oportuniști ai trade-unionurilor a fost principala cauză a faptului că această mișcare cu un caracter atât de larg a avut drept rezultat o reformă electorală ciuntită, care a lăsat fără drepturi politice majoritatea populației muncitoare din Anglia.

Marx considera că refuzul Ligii pentru reformă de a sprijini lupta de eliberare națională a poporului irlandez, refuz care a contribuit la adâncirea sciziunii, nefastă pentru mișcarea muncitorească, dintre muncitorii englezi și irlandezi, a fost o cauză serioasă a insuccesului luptei pentru reformă. Avântul impetuos al luptei revoluționare a poporului irlandez pentru independența sa l-a determinat pe Marx să se ocupe îndeaproape de problema irlandeză, căreia i-a acordat o uriașă însemnătate teoretică și politică. Ținând seama de raportul forțelor de clasă din Anglia propriuzisă și de posibilitățile revoluționare ale mișcării de eliberare irlandeze, Marx și-a revizuit în mod creator concepția sa anterioară în ceea ce privește problema irlandeză. Dacă mai înainte Marx considera că mișcarea muncitorească a națiunii engleze asupritoare va aduce Irlandei libertatea, acum el ajunge la concluzia că eliberarea națională a Irlandei și înfăptuirea transformărilor revoluționare democratice în orînduirea agrară a „Insulei verzi” vor constitui „condiția prealabilă pentru eliberarea clasei muncitoare engleze” (vezi volumul de față, pag. 418). Fundamentarea de către Marx a revendicării de a se acorda Irlandei independența națională, pînă la despărțirea ei de Anglia, ca lozincă a mișcării muncitorești engleze, constituie o nouă contribuție la elaborarea principiilor politicii naționale proletare. Pe baza experienței Irlandei, Marx, făcînd un pas mai departe în dezvoltarea ideilor sale în problema națională și colonială, a ajuns la concluzia extrem de importantă cu privire la necesitatea îmbinării mișcării de eliberare națională în această primă

colonie engleză cu lupta proletariatului pentru socialism în metropolă. Călăuzindu-se după această teză teoretică, Marx îi educa pe muncitorii englezi și pe conducătorii lor din Consiliul General în spiritul sprijinirii energice și active a mișcării de eliberare a irlandezilor asupriți și demasca poziția oportunistă a liderilor trade-unionurilor engleze, contaminată de șovinismul burghez. Marx a fost sufletul și inspiratorul campaniilor, mitingurilor, discuțiilor în apărarea și sprijinirea Irlandei luptătoare, referent și autor al rezoluțiilor în problema irlandeză.

Marx s-a ridicat cu hotărîre în apărarea fenienilor, revoluționari irlandezi mic-burgezi, persecutați cu cruzime de guvernul englez, deși critica tactica lor complotistă. Rezoluția Consiliului General „Fenienii întemnițați la Manchester și Asociația Internațională a Muncitorilor” (20 noiembrie 1867), scrisă de el, califică sentința de condamnare la moarte pronunțată împotriva a patru fenieni drept un act de răzbunare politică a guvernului englez și demască înscenarea judiciară pe baza căreia fusese pronunțată sentința. „Proiectul de rezoluție a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la atitudinea guvernului englez în problema amnistierii irlandezilor” (16 noiembrie 1869) a fost propus de Marx în cadrul discuției deschise de el în jurul problemei irlandeze, în cursul căreia a luat cuvîntul de două ori (vezi volumul de față, pag. 619—625). În această rezoluție Marx a dezvăluit caracterul fals și anti-popular al politicii duse de guvernul liberal, arătînd că, în pofida promisiunilor demagogice și a pseudoreformelor lui Gladstone, ea nu se deosebește de fapt cu nimic de politica colonialistă a conservatorilor. Articolele lui Marx „Guvernul englez și fenienii întemnițați” și articolele în problema irlandeză scrise, sub influența lui Marx, de fiica sa Jenny pentru ziarul „Marseillaise” au dezvăluit în fața opiniei publice europene felul sălbatic în care s-au răfuit clasele cirmuitoare din Anglia cu participantii la mișcarea de eliberare națională din Irlanda, tratamentul barbar aplicat deținuților fenieni în închisorile „umanei” Anglii a lui Gladstone.

În documentele Internaționalei — „Adresa Consiliului General către Consiliul federal al Elveției romande” (ianuarie 1870) și „Comunicare confidențială” (martie 1870) — Marx a fundamentat însemnătatea internațională a problemei irlandeze, arătînd cît de importantă este rezolvarea ei pentru dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale, în

primul rînd pentru succesul luptei proletariatului englez. El a arătat că una din bazele puterii economice a claselor dominante engleze este exploatarea colonială a Irlandei, devenită „citadela landlordismului englez” (vezi volumul de față, pag. 417). În aceste documente, vorbind foarte pe larg de poziția Internaționalei în problema irlandeză, Marx a scris: „Principala ei sarcină constă în a grăbi revoluția socială în Anglia. În acest scop lovitura hotărîtoare trebuie dată în Irlanda” (vezi volumul de față, pag. 418). Marx a chemat clasa muncitoare a națiunii asupra luptă hotărîtă împotriva oricărui jug național. El a arătat că una din principalele cauze ale slăbiciunii mișcării muncitorești engleze, în pofida organizării ei, este ura națională dintre muncitorii englezi și irlandezi, ațîtată în fel și chip de burghezia engleză. Subjugarea Irlandei și a altor colonii, a subliniat Marx, reprezintă o uriașă frînă în calea dezvoltării progresiste a Angliei însăși. „Poporul care înrobește un alt popor își făurește propriile sale lanțuri” — astfel a formulat Marx principiul deosebit de important al internaționalismului proletar (vezi volumul de față, pag. 450).

În secțiunea „Din lucrările postume” ale lui K. Marx și F. Engels se publică manuscrisele lui Marx „Schița unei cuvîntări — care nu a fost rostită — în problema irlandeză” (noiembrie 1867) și „Schița referatului în problema irlandeză prezentat la Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra la 16 decembrie 1867”, precum și manuscrisul lucrării neterminate a lui Engels „Istoria Irlandei” și cîteva fragmente scrise de el pe aceeași temă. Aceste manuscrise dovedesc elocvent că la baza concluziilor întemeietorilor marxismului în problema irlandeză a stat studierea multilaterală a istoriei Irlandei și a relațiilor anglo-irlandeze.

În „Schița unei cuvîntări — care nu a fost rostită — în problema irlandeză”, Marx face o analiză profundă a proceselor social-economice din Irlanda, prezintă tabloul suferințelor îngrozitoare ale maselor populare din prima colonie engleză și, pe baza acestei analize, face o caracterizare clasică a mișcării fenienilor, care marchează o nouă etapă în lupta de eliberare națională a irlandezilor.

În al doilea manuscris, „Schița a referatului în problema irlandeză”, la baza căruia a stat schița amintită mai sus, Marx caracterizează principalele etape istorice ale înro-

birii coloniale a Irlandei de către Anglia, arătând rezultatele nefaste pe care le-a avut dominația engleză pentru poporul irlandez, procesul de distrugere a germenilor industriei irlandeze și de transformare a acestei țări într-o anexă agrară a metropolei. În ambele schițe ale lui Marx, care constituie o demascare pregnantă a politicii colonialiste a claselor dominante din Anglia și a metodelor lor de dominație în țările înrobite, este dezvăluită deosebit de concret și cu o forță excepțională esența prădalnică a transformării relațiilor agrare din Irlanda, înfăptuită în interesul marilor proprietari funciari englezi, care și-a găsit expresia în exproprierea țăranilor irlandezi, în izgonirea în masă a acestora de pe pământurile lor.

Manuscrisul „Istoria Irlandei”, cuprins în volum, reflectă munca depusă de Engels la lucrarea proiectată de el și care cuprindea istoria acestei țări din cele mai vechi timpuri pînă în 1870. Judecînd după fragmentele care s-au păstrat, Engels intenționa să prezinte în această carte un amplu tablou al înrobirii Irlandei de către colonialiștii englezi și al luptei de secole a poporului irlandez împotriva asupritorilor săi și să dea o lovitură apologeților burghezi ai dominației coloniale a Angliei, apărătorilor ideilor rasiste-colonialiste reacționare. În capitolul „Condiții naturale”, Engels respinge cu hotărîre încercările geografilor, economiștilor și istoricilor englezi de a face din mediul geografic un factor determinant al istoriei și de a dovedi cu ajutorul unor cercetări geografice pseudoștiințifice că Anglia ar fi chemată să supună Irlanda (vezi volumul de față, pag. 497). Engels face o descriere amănunțită a climei și solului Irlandei cu scopul de a demasca născocirile autorilor burghezi care căutau să justifice izgonirea țăranilor irlandezi de pe pământurile lor prin faptul că „Irlanda ar fi condamnată prin însăși clima ei, ca, în loc să producă cereale pentru irlandezi, să furnizeze englezilor carne și unt” (vezi volumul de față, pag. 513). În capitolul „Vechea Irlandă”, Engels, ridicîndu-se împotriva atitudinii necritice față de perioadele vechi din istoria Irlandei și a înfrumusețării lor naționaliste, își îndreaptă totodată focul criticii sale împotriva încercărilor șoviniste ale istoricilor burghezi englezi (Goldwyn Smith etc.) de a-i prezenta pe vechii irlandezi drept un popor înapoiat, care este incapabil

să-și creeze o cultură și o civilizație proprie și care și le-a împrumutat de la năvălitorii normanzi și de la englezi.

Istoria vechii Irlande, arată Engels în lucrarea sa și în fragmentele legate de ea, dovedește caracterul de sine stătător și talentele poporului irlandez; trecutul istoric al acestei țări, subliniază Engels, abundă în episoade eroice de luptă împotriva cotropitorilor străini. Criticînd lucrările istoricilor burghezi englezi despre Irlanda, Engels dezvăluie unele trăsături proprii istoriografiei burgheze în ansamblu. Demascînd obiectivismul burghez, Engels subliniază că faimoasa „obiectivitate” este doar o mască sub care se ascunde esența apologetică a scrierilor istoricilor burghezi, gata, pentru a face pe plac burgheziei, să falsifice realitatea istorică, să transforme știința istoriei într-o marfă care poate fi ușor vîndută.

Deosebit de importantă este concluzia lui Engels cu privire la caracterul așa-numitei cuceriri de către normanzi a o serie de țări din Europa la începutul evului mediu. Engels respinge teoriile normande reacționare, care atribuie normanzilor rolul de întemeietori ai multor state din Europa, și arată adevăratul rezultat al invaziilor normanzilor în Irlanda și în alte țări. Calificînd aceste invazii drept „incursiuni pirate-rești”, el arată că pentru dezvoltarea istorică folosul tras de pe urma acestora „este infim în comparație cu complicațiile mari și inutile pe care le-au generat chiar și pentru țările scandinave” (vezi volumul de față, pag. 532).

Demascînd politica de exploatare cruntă dusă de colonialiștii englezi în Irlanda, Engels dezvoltă ideea că, în ultimă instanță, această politică de asimilare prin violență este sortită eșecului. Clasele dominante engleze, arată Engels, nu au reușit și nu vor reuși, în pofida tuturor eforturilor, să facă să piară tradițiile naționale ale poporului irlandez și să-l împace cu dominația engleză. Lucrarea lui Engels este străbătută de o simpatie fierbinte pentru poporul asuprit și de ură împotriva sistemului colonial al capitalismului. Ea reprezintă o completare la articolele lui Marx în problema irlandeză și un exemplu de apărare a principiilor proletare în problema națională. „Politica lui Marx și Engels în problema irlandeză — arăta V. I. Lenin — ne-a dat cel mai mare exemplu cu privire la atitudinea pe care trebuie s-o aibă proletariatul națiunilor asuprite față de mișcările naționale, exem-

plu care și-a păstrat pînă astăzi uriașa însemnătate *practică*" (V. I. Lenin, Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 444).

Poziția cu adevărat proletară, internaționalistă a lui Marx și Engels în problema irlandeză a stîrnit împotrivirea înverșunată a liderilor cu tendințe șovine ai trade-unionurilor, precum și a noului adversar al marxismului în cadrul Internaționalei — bakunismul.

O serie de articole și documente incluse în volumul de față reflectă lupta intransigentă dusă de Marx și Engels atît împotriva concepțiilor teoretice ale lui Bakunin, cît și împotriva activității lui de dezorganizare și de subminare desfășurate în cadrul Internaționalei.

În documentul „Asociația Internațională a Muncitorilor și Alianța democrației socialiste”, scris de Marx, este demascată intenția lui Bakunin și a adepților lui de a introduce în Internațională Alianța democrației socialiste ca o organizație internațională aparte, cu program, structură organizatorică și organe de conducere proprii, pentru ca, sprijinindu-se pe această organizație, să pună stăpînire pe Internațională și să o subordoneze influenței lui anarhiste. În scrisoarea din 9 martie 1869 a Consiliului General către biroul central al Alianței internaționale a democrației socialiste este criticat principalul punct din programul bakuniștilor — revendicarea „egalizării politice, economice și sociale a claselor”. Dezvăluind adevărata esență a acestei revendicări, care se reduce la propovăduirea burgheză a „armoniei dintre muncă și capital”, Marx a scris: „nu egalizarea claselor — idee absurdă și în fond irealizabilă —, ci, dimpotrivă, *desființarea claselor* — iată adevăratul secret al mișcării proletare, care este mărțul țel al Asociației Internaționale a Muncitorilor” (vezi volumul de față, pag. 374).

Primirea Alianței în condițiile propuse de ei fiind respinsă, bakuniștii au declarat că sînt de acord să-și dizolve organizația pentru ca membrii ei să intre în secțiile locale ale Internaționalei. În realitate însă, Bakunin și adepții lui au păstrat Alianța ca organizație secretă care să lupte împotriva Consiliului General și a conducătorului acestuia, Marx.

Bakuniștii intenționau să desfășoare această luptă încă la apropiatul Congres de la Basel al Internaționalei, pe a

cărui ordine de zi a fost inclusă, la insistența lor, problema desființării dreptului de succesiune.

În raportul Consiliului General cu privire la dreptul de succesiune, scris de Marx, este dezvoltată ideea că recunoașterea desființării dreptului de succesiune drept punct de plecare pentru o revoluție socială, împrumutată de Bakunin de la Saint-Simon, „ar fi greșită din punct de vedere teoretic și reacționară în practică” (vezi volumul de față, pag. 394). Punînd problema dreptului de succesiune pe o bază istorică concretă, Marx demonstrează că ea depinde de orînduirea socială existentă și se schimbă în funcție de orînduire. „Ca orice legislație civilă — scrie Marx —, legile cu privire la succesiune nu constituie cauza, ci efectul, consecința juridică a actualei organizări economice a societății bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, adică asupra pămîntului, materiilor prime, mașinilor etc... Noi trebuie să luptăm împotriva cauzei, și nu a efectului, împotriva bazei economice, și nu a suprastructurii juridice” (vezi volumul de față, pag. 393). Marx arată că revendicarea desființării dreptului de succesiune este nu numai inconsistentă din punct de vedere teoretic, dar și dăunătoare din punct de vedere politic, deoarece ea nu poate decît să abată proletariatul de la adevăratele lui sarcini și să îndepărteze de el țărănimea, aliatul lui. În loc să marcheze începutul revoluției sociale, această revendicare bakunistă îi poate pune capăt.

La Congresul de la Basel încercarea bakuniștilor de a acapara conducerea Internaționalei a suferit un eșec. Acest fapt a constituit semnalul pentru un război deschis și neîntrerupt al bakuniștilor împotriva Consiliului General și a tuturor secțiilor Internaționalei, care au respins concepțiile lui Bakunin, îndeosebi abținerea totală de la activitatea politică, propovăduită de el. Centrul activității subversive a bakuniștilor a devenit Elveția, unde ei au reușit să transforme temporar ziarul „Égalité”, organul de presă al comitetului federal romand, într-un instrument al lor.

În circulara „Comunicare confidențială”, amintită mai sus, Marx prezintă întreaga istorie a relațiilor dintre Internațională și Alianță. Referindu-se la problemele care au servit drept pretext bakuniștilor pentru a ataca Consiliul General, Marx fundamentează teoretic politica organului con-

ducător al Internaționalei, în special în problema irlandeză. El demască poziția dezorganizatoare, de duplicitate, a lui Bakunin, arătând că, în pofida declarației oficiale cu privire la dizolvarea Alianței, acesta a menținut-o ca organizație secretă.

În lupta împotriva bakuniștilor, reprezentanți tipici ai spiritului mic-burghez de răzvrătire, Marx a găsit sprijin la secția rusă a Internaționalei, creată în primăvara anului 1870 la Geneva de emigranți politici ruși, discipoli ai lui N.G. Cernișevski și N. A. Dobroliubov. Secția rusă i-a trimis lui Marx programul și statutul ei, precum și o scrisoare în care îl ruga să fie reprezentantul ei în Consiliul General. Marx a manifestat un interes deosebit pentru mișcarea revoluționară din Rusia, considerînd-o o forță îndreptată împotriva țarismului rus, dușmanul comun al democrației europene. Consimțind să reprezinte secția rusă în Consiliul General, Marx i-a scris: „Lucrări ca cele scrise de Flerovski și de dascălul vostru Cernișevski fac într-adevăr cinste Rusiei și dovedesc că și țara dv. începe să participe la mișcarea generală a secolului nostru” (vezi volumul de față, pag. 440).

V. I. Lenin considera activitatea secției ruse drept o încercare de a „transpune în Rusia cea mai înaintată și mai importantă particularitate a «rînduieiilor europene» — Internaționala” (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 1, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 278).

Deși prin concepția lor despre lume membrii secției ruse erau în general adepți ai socialismului mic-burghez, uriașul lor merit istoric a constat în faptul că luptau cu hotărîre împotriva abținerii de la lupta politică, propovăduite de bakuniști, precum și împotriva tacticii anarhiste a bakuniștilor.

Abținerea de la lupta politică constituia principalul punct în jurul căruia bakuniștii căutau să unească pe vremea aceea toate curentele antimarxiste din Internațională. De aceea, pe ordinea de zi a congresului ordinar al Internaționalei, care trebuia să se întrunească în vara anului 1870 la Mainz, Marx a inclus punctul: „Cu privire la legătura dintre activitatea politică și mișcarea socială a clasei muncitoare” (vezi volumul de față, pag. 470). Congresul nu a putut avea însă loc din pricina războiului franco-prusian, care a început în iulie 1870.

Activitatea depusă de Marx și Engels pentru crearea și întărirea Internaționalei — prima organizație internațională revoluționară de masă a proletariatului din istorie, care a pus, după cum spunea V. I. Lenin, „bazele luptei proletare internaționale pentru socialism” (V. I. Lenin, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 291) — a avut o importanță istorică mondială. Această activitate a constituit o etapă deosebit de importantă în lupta întemeietorilor marxismului pentru un partid proletar, pentru răspândirea mărețelor idei ale comunismului științific. După cum arată materialele din acest volum, încă din primii ani ai istoriei Asociației Internaționale a Muncitorilor, învățătura revoluționară a lui Marx și Engels a cucerit poziții trainice în mișcarea muncitorească, marxismul a repercutat victorii importante asupra diferitelor curente străine și ostile proletariatului. Perioada de dezvoltare a Internaționalei, reflectată în acest volum, întreaga desfășurare și rezultatele luptei curentelor din mișcarea muncitorească din această perioadă au pregătit terenul pentru triumful inevitabil al învățăturii marxiste — puternica armă ideologică a proletariatului în lupta lui pentru transformarea revoluționară a societății...

În secțiunea „Din lucrările postume” ale lui K. Marx și F. Engels au intrat lucrările pregătitoare ale lui Marx și Engels în problema irlandeză. Manuscrisul recenziilor lui Engels la primul volum al „Capitalului” pentru „Rheinische Zeitung” și „The Fortnightly Review” și conspectul, făcut de el, al acestui volum, precum și articolul lui Marx „Plagiatul meu după F. Bastiat”, strâns legate de lucrări cu conținut similar, publicate în timpul vieții autorilor și consacrate popularizării „Capitalului”, figurează printre operele care au mai fost publicate.

În „Anexe” intră documente la alcătuirea sau redactarea cărora a participat Marx, procesele-verbale ale cuvântărilor ținute la ședințele Consiliului General și relatări din ziare cu privire la aceste cuvântări care, din pricina caracterului lor rezumativ și a formei nefinite a notelor, nu pot fi incluse

în textul de bază al volumului. În „Anexe” intră de asemenea articole scrise de soția lui Marx și de fiica sa Jenny, cu participarea lui directă. Toate aceste documente sînt extrem de importante pentru cunoașterea muncii de conducere a Internaționalei desfășurate de Marx.

Caracterul internațional al activității lui Marx și-a găsit expresia și în faptul că el pregătea documentele Internaționalei în diferite limbi, adesea paralel în cîteva limbi. Titlurile articolelor sînt date în conformitate cu originalul.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS

Septembrie 1864 — iulie 1870

ADDRESS
AND
PROVISIONAL RULES
OF THE
WORKING MEN'S
INTERNATIONAL ASSOCIATION,

ESTABLISHED SEPTEMBER 28, 1864,

AT A PUBLIC MEETING HELD AT ST. MARTIN'S
HALL, LONG ACRE, LONDON.

PRICE ONE PENNY.

PRINTED AT THE "BEE-HIVE" NEWSPAPER OFFICE,
10, BOLT COURT, FLEET STREET.

1864.

Coperta primei ediții a Manifestului constitutiv
și a Statutului provizoriu ale Asociației Internaționale
a Muncitorilor

Karl Marx

Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor

INIȚIATĂ LA 28 SEPTEMBRIE 1864 ÎN ADUNAREA PUBLICĂ ȚINUTĂ LA
ST. MARTIN'S HALL, LONG ACRE, LONDRA¹

Muncitori,

Este un fapt incontestabil că mizeria maselor muncitoare nu a scăzut în decursul perioadei 1848—1864, și totuși această perioadă de progres a industriei și comerțului este fără precedent în analele istoriei. În 1850 un organ de presă moderat, dar bine informat al burgheziei engleze a prezis că, dacă importul și exportul Angliei ar crește cu 50%, n-ar mai exista pauperism în Anglia. Ei bine! La 7 aprilie 1864 cancelarul trezoreriei Gladstone a declarat, spre încântarea auditoriului său din parlament, că cifra totală a importului și exportului Angliei s-a ridicat în 1863 la nu mai puțin de 443 955 000 l.st. ! „O cifră uimitoare, aproximativ de trei ori mai mare decât cea a întregului comerț britanic din perioada relativ recentă a anului 1843!” Cu toate acestea, el a vorbit cu multă elocință despre „sărăcie”. „Gândiți-vă — a exclamat el — la cei ce se află în pragul mizeriei!”, la „saliile care n-au crescut”, la „viața omului care, în nouă cazuri din zece, nu este decât o luptă pentru existență!”² El n-a suflat însă nici o vorbă despre poporul irlandez, care în nord este tot mai mult înlăturat de mașini, iar în sud — de pășunile pentru oi, cu toate că în această țară nenorocită scade pînă și numărul oilor, ce-i drept, nu atît de repede ca cel al oamenilor. El nu a repetat cele date în vileag chiar atunci, într-un subit acces de groază, de reprezentanții protipendadei. Într-adevăr, atunci cînd panica provocată de „sugrumători”³ ajunsese la culme, Camera lorzilor a numit o comisie însărcinată să ancheteze condițiile de viață ale deportaților și condamnaților la muncă silnică și să publice rezultatele sub formă de raport. Adevărul a reieșit din paginile voluminoasei Cărți albastre⁴ din 1863, dovedind, pe bază de date și fapte oficiale, că în Anglia și în Scoția cei mai înrăiți criminali și condamnați la muncă

silnică trudeau mult mai puțin și erau mult mai bine hrăniți decât muncitorii agricoli din Anglia și Scoția. Dar aceasta nu este încă totul. Când, ca urmare a războiului civil din America, au fost aruncați în stradă muncitorii industriali din Lancashire și Cheshire, aceeași Cameră a lorzilor a trimis în acele districte industriale un medic cu însărcinarea de a cerceta care este cantitatea minimă de carbon și azot care, administrată sub forma cea mai ieftină și mai simplă, este în medie absolut necesară pentru „prevenirea bolilor provocate de inaniție” („to avert starvation diseases”). Dr. Smith, medicul împuternicit să facă această anchetă, a găsit că o rație săptămînală de 28 000 de grani de carbon și 1 330 de grani de azot menține în viață pe un adult normal exact la nivelul sub care încep bolile provocate de inaniție; că acestei rații îi corespunde aproximativ hrana sărăcăcioasă la care, sub presiunea mizeriei extreme, sînt nevoiți să se limiteze muncitorii din industria bumbacului *. Dar ascultați mai departe! Același doctor savant a fost ulterior însărcinat din nou de către resortul saritar din cadrul Consiliului secret să facă o anchetă în legătură cu alimentația păturii celei mai sărace a clasei muncitoare. Rezultatele cercetărilor sale sînt cuprinse în „Al șaselea raport asupra stării sănătății publice”, publicat din ordinul parlamentului în cursul acestui an ⁵. Ce a constatat doctorul? Că hrana țesătorilor de mătase, a cusătoreșelor, a lucrătorilor de mînuși, a lucrătorilor de ciorapi și a altor muncitori este, în medie, mai proastă ** decît rația de mizerie a muncitorilor șomeri din industria bumbacului și nu conține nici măcar cantitatea de carbon și azot „absolut necesară pentru prevenirea bolilor provocate de inaniție”.

„În afară de aceasta — cităm din raportul oficial — în ceea ce privește familiile din rîndurile populației agricole care au făcut obiectul cercetărilor, reiese că peste $\frac{1}{6}$ din aceste familii capătă mai puțin decît minimumul necesar de substanțe hidrocarbonate, că peste $\frac{1}{3}$ capătă mai puțin decît minimumul necesar de substanțe proteice și că în alimentația locală obișnuită din cele trei comitate (Berkshire, Oxfordshire și Somersetshire) intră o cantitate insuficientă de alimente conținînd sub-

* Cred că nu e nevoie să amintim cititorului că, în afară de elementele din care e constituită apa și de anumite substanțe anorganice, carbonul și azotul constituie elemente de bază ale hranei omenești. Fi-rește, pentru a se hrăni, organismul omesc trebuie să primească aceste simple elemente chimice sub formă de substanțe animale sau vegetale. Cartofii, de pildă, conțin mai ales hidrocarbonate, în timp ce piinea de griu conține substanțe hidrocarbonate și proteice într-o anumită proporție. [Nota lui Marx la ediția engleză din 1864.]

** În textul german urmează: an de an. — Nota red.

stanțe proteice". „Trebuie să ținem seama — adaugă raportul oficial — că lipsa de hrană este suportată numai cu foarte mare greutate și că, de regulă, un regim alimentar foarte sărac este precedat de alte privațiuni de tot felul. Chiar și curățenia devine costisitoare și anevoioasă, iar dacă dintr-un sentiment de demnitate se mai fac totuși încercări de a o menține, fiecare încercare de acest fel înseamnă sporirea chinurilor foamei... Acestea sînt reflecții penibile, mai cu seamă cînd te gîndești că sărăcia despre care este vorba aici nu este binemeritata sărăcie a trîndavului, ci în toate cazurile se referă la sărăcia populației muncitoare. Și într-adevăr, munca, pentru care muncitorii capătă o rație de mizerie, este de fapt prelungită adesea peste orice măsură”.

„Raportul” dezvăluie faptul ciudat și, desigur, neașteptat că „dintre cele patru părți componente ale Regatului Unit — Anglia, Wales, Scoția și Irlanda —, populația agricolă din Anglia”, cea mai bogată parte a Regatului Unit, „este cea mai prost hrănită”; că pînă și cei mai nenorociți muncitori agricoli din Berkshire, Oxfordshire și Somersetshire sînt mai bine hrăniți decît marea masă a muncitorilor calificați din estul Londrei, care lucrează la domiciliu.

Acestea sînt date oficiale, publicate din ordinul parlamentului în 1864, în secolul de aur al libertății comerțului, într-o vreme cînd cancelarul trezoreriei aduce la cunoștință Camerei comunelor că

„în medie situația muncitorului britanic s-a îmbunătățit, precum se știe, într-o măsură extraordinară și fără seamăn în istoria tuturor țărilor și a tuturor epocilor”.

Aceste osanale oficiale sînt însă în contradicție cu observația seacă a raportului oficial cu privire la sănătatea publică :

„Sănătatea publică a unei țări înseamnă sănătatea maselor sale, și cum pot fi sănătoase aceste mase dacă ele nu au, pînă în păturile cele mai de jos, o situație cel puțin suportabilă ?”

Amețit de datele statistice ale „propășirii naționale” care-i joacă înaintea ochilor, cancelarul trezoreriei exclamă în culmea extazului :

„Din 1842 pînă în 1852, venitul impozabil al țării a crescut cu 6%... În cei opt ani din 1853 pînă în 1861, el a crescut, dacă luăm ca bază anul 1853, cu 20% ! Faptul e atît de uluitor, încît e aproape de ne-crezut !... Această creștere amețitoare a avuției și a puterii — adaugă d-l Gladstone — se limitează pe de-a-ntregul la clasele avute”.

Dacă vrei să știi în ce condiții de distrugere a sănătății, de decădere morală și de degenerare spirituală a fost produsă și este produsă de către clasa muncitoare această

„creștere amețitoare a avuției și a puterii, care se limitează pe de-a-ntregul la clasele avute”, citiți descrierea atelierelor tipografilor, croitorilor și croitoreșelor din ultimul „Raport cu privire la sănătatea publică” !⁷ Comparați-l cu „Raportul din 1863 al comisiei pentru cercetarea condițiilor de muncă ale copiilor”, unde, printre altele, se spune că

„olarii, bărbați și femei, reprezintă o populație degenerată din punct de vedere fizic și intelectual”; că „copiii debili devin la rindul lor părinți debili”, că „degenerarea progresivă a rasei este inevitabilă”; că „degenerarea populației din Staffordshire este totuși încetinită datorită afluenței permanente din districtele rurale învecinate și datorită căsătoriilor cu persoane aparținând unor rase mai sănătoase !”⁸

Aruncați o privire asupra Cărții albastre întocmite de d-l Tremenheere cu privire la „plîngerile calfelor de brutari”⁹ ! Cine nu se înfioară în fața afirmației paradoxale a inspectorilor de fabrici, ilustrată de statistica oficială a natalității și mortalității, că, în perioada încetării temporare a lucrului în fabricile de bumbac din cauza lipsei de bumbac, sănătatea muncitorilor din Lancashire s-a îmbunătățit, deși primeau o rație de foame, și că mortalitatea copiilor a scăzut, pentru că mamele lor și-au putut îngădui, în sfîrșit, să-i alăpteze în loc să le dea o mixtură de opiu.

Să vedem acum reversul medaliei ! Tabelele de impozite pe venit și pe proprietate prezentate Camerei comunelor la 20 iulie 1864 arată că, potrivit constatărilor biroului, numărul contribuabililor cu un venit anual de 50 000 l.st. și peste 50 000 l.st. a crescut de la 5 aprilie 1862 pînă la 5 aprilie 1863 cu 13, numărul lor sporind în acest an de la 67 la 80.

Aceleași tabele dezvăluie faptul că aproximativ 3 000 de persoane impart între ele un venit anual de aproximativ 25 000 000 l.st., mai mult decît venitul total care revine anual întregii mase de muncitori agricoli din Anglia și Wales !

Priviți recensămîntul din 1861 și veți vedea că numărul proprietarilor funciari de sex bărbătesc din Anglia și Țara Galilor a scăzut de la 16 934, cît era în 1851, la 15 066 în 1861, ceea ce înseamnă că concentrarea proprietății funciare a crescut în 10 ani cu 11% în Anglia. Dacă concentrarea pămînturilor în mîinile unui număr redus de persoane va progresa în același ritm, problema agrară (the land question) se va simplifica în mod foarte ciudat, ca pe vremea Imperiului roman, cînd Nero a rînjit cu satisfacție auzind că jumătate din provincia Africa era proprietatea a șase gentlemen.

Ne-am oprit atît de mult asupra acestor „fapte atît de uluitoare, încît par aproape de necrezut“, din pricină că, în ceea ce priveşte comerţul şi industria, Anglia ocupă primul loc în Europa*. Acum cîteva luni, unul dintre fiii emigraţi ai lui Ludovic-Filip a felicitat în mod public pe muncitorul agricol englez pentru situaţia sa net superioară în comparaţie cu aceea mai puţin înfloritoare a tovarăşilor lui de dincolo de Canalul Mîneicii. Într-adevăr, cu un alt colorit local şi pe o scară mai redusă, faptele din Anglia se repetă în toate ţările industriale şi înaintate de pe continent. În toate aceste ţări a avut loc, începînd din 1848, o nemaipomenită dezvoltare a industriei, o inimaginabilă creştere a importului şi a exportului. În toate aceste ţări a avut loc „o creştere“ cu adevărat „ameţitoare a avuţiei şi a puterii care se limitează pe de-a-ntregul la clasele avute“. În toate aceste ţări, ca şi în Anglia, *salariul real*** s-a urcat întrucîtva pentru o minoritate a clasei muncitoare, în timp ce, în majoritatea cazurilor, creşterea salariului nominal a însemnat tot atît de puţin o adevărată creştere a bunăstării pe cît înseamnă, de pildă, pentru un pensionar al azilului de săraci sau al orfelinatului din Londra o îmbunătăţire a situaţiei faptul că mijloacele strict necesare traiului său au costat în 1861 9 lire, 15 şilingi şi 8 pence în loc de 7 lire, 7 şilingi şi 4 pence, cît s-a cheltuit în 1852 în acest scop. Pretutindeni masele largi ale clasei muncitoare au decăzut tot mai mult, cel puţin în aceeaşi măsură în care clasele suprapuse au urcat scara socială. Şi astfel, în toate ţările Europei a devenit acum un adevăr, evident pentru orice minte lipsită de prejudecăţi şi contestat numai de nişte oameni interesaţi să legene pe alţii în iluzii deşarte, că nici perfecţionarea maşinilor***, nici aplicarea ştiinţei în producţie, nici îmbunătăţirea mijloacelor de comunicaţie, nici noile colonii, nici emigrările, nici deschiderea de noi pieţe, nici libertatea comerţului şi nici toate acestea luate la un loc nu pot înlătura mizeria maselor muncitoare, ci că, dimpotrivă, pe temeliile vicioase de astăzi orice nouă dezvoltare a forţei productive a muncii trebuie să ducă inevitabil la adîncirea contrastelor sociale şi la ascuţirea antagonismelor sociale. În timpul acestei „epoci ameţitoare“

* În textul german urmează : pe care o reprezintă de fapt pe piaţa mondială. — *Nota red.*

** În textul german urmează : adică mijloacele de trai care se pot procura cu salariul nominal. — *Nota red.*

*** În textul german urmează : nici descoperirile din domeniul chimiei. — *Nota red.*

de progres economic, *moartea prin inaniție* s-a ridicat aproape la rangul unei instituții sociale în capitala imperiului britanic. În analele omenirii, această epocă este caracterizată prin repetarea tot mai rapidă, prin proporțiile tot mai vaste și prin efectele tot mai nefaste ale plăgii sociale denumite *criză comercială și industrială*.

După eșecul revoluțiilor din 1848, toate organizațiile de partid și ziarele de partid ale clasei muncitoare de pe continent au fost suprimate de forța brutală, cei mai înalți fii ai muncitorimii, cuprinși de desperare, au fugit în republica de peste Atlantic și efemerele visuri de libertate au fost risipite de o epocă de industrializare febrilă, de marasm moral și de reacțiune politică. Înfringerile suferite de clasa muncitoare de pe continent, la care a contribuit nu în mică măsură amestecul diplomatic al guvernului englez atunci ca și acum în alianța frățească cu guvernul de la Petersburg, și-au extins curînd efectul contaminant și pe această parte a Canalului Mîneicii. În timp ce eșecul mișcării muncitorești de pe continent a demobilizat clasa muncitoare britanică și i-a frînt credința în propria ei cauză, ea a restabilit încrederea în sine, oarecum zdruncinată, a landlorzilor și a magnaților finanței. Concesii deja anunțate în mod public au fost retrase cu insolență. Descoperirea de noi terenuri aurifere a dus curînd după aceea la o emigrare în masă, care a produs goluri ireparabile în rîndurile proletariatului britanic. Alți reprezentanți ai lui, altădată dintre cei mai activi, ademeniți de momeala unui serviciu mai bun și a unei salarizări momentane mai mari, „au devenit niște transfugi politici”. Toate încercările de a menține sau de a reorganiza mișcarea carlistă au eșuat complet; toate organele de presă ale clasei muncitoare au dispărut unul după altul din pricina indifferenței maselor; și într-adevăr, niciodată înainte clasa muncitoare engleză nu părea că se împacă atît de bine cu o stare de nulitate politică. Așadar, dacă între clasa muncitoare britanică și cea de pe continent nu a existat o solidaritate în acțiune, în orice caz exista acum o solidaritate în înfrîngere.

Și, totuși, perioada dintre 1848 și 1864 nu a fost lipsită de aspecte luminoase. Vom aminti aici numai două evenimente însemnate.

După o luptă de 30 de ani, dusă cu o tenacitate admirabilă, clasa muncitoare engleză, folosind discordia momentană dintre aristocrația funciară și cea financiară, a reușit să impună *legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore*¹⁰. Marile

avantaje fizice, morale și spirituale care au rezultat de aici pentru muncitorii de fabrică și pe care le găsim consemnate semestrial în rapoartele inspectorilor de fabrici sînt acum unanim recunoscute. Majoritatea guvernelor de pe continent adoptă legea engleză cu privire la reglementarea muncii în fabrici într-o formă mai mult sau mai puțin modificată, și chiar în Anglia parlamentul a fost nevoit an de an să lărgească sfera ei de acțiune. Dar, abstracție făcînd de importanța ei practică, la succesul răsunător al acestei legi muncitorești a mai contribuit și un alt fapt. Burghezia prorocise și susținuse într-una prin reprezentanți dintre cei mai notorii ai științei ei, ca dr. Ure, profesorul Senior și alți înțelepți de aceeași teapă, că orice limitare prin lege a zilei de muncă va face să sune ceasul din urmă al industriei engleze, care, asemenea unui vampir, trebuie să sugă sînge omenesc, în special sînge de copii. În timpuri străvechi, uciderea copiilor constituia ritul misterios al religiei lui Moloh, dar ea se practica numai în anumite ocazii foarte solemne, poate o dată pe an, și, în afară de aceasta, Moloh nu avea o predicție deosebită pentru copiii săracilor.

Lupta pentru limitarea prin lege a zilei de muncă a fost dusă cu o înverșunare cu atît mai mare, cu cît, abstracție făcînd de burghezia lacomă care intrase în panică, era vorba de fapt de marea dispută dintre dominația oarbă a legii cererii și ofertei, care stă la baza economiei politice a burgheziei, și producția socială dirijată de previziunea socială, care stă la baza economiei politice a clasei muncitoare. De aceea legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore n-a fost numai o mare cucerire practică; ea a însemnat victoria unui principiu. Pentru prima oară economia politică a burgheziei a capitulat în văzul tuturor în fața economiei politice a clasei muncitoare.

Dar o victorie și mai mare a economiei politice a muncii asupra economiei politice a proprietății * urma să aibă loc. Ne referim la *mișcarea cooperatistă*, îndeosebi la fabricile cooperative, această operă a cîtorva „*mîini*“ („hands“) îndrăznețe. Valoarea acestor mari experiențe sociale este de neprețuit. Muncitorii au dovedit prin fapte, și nu prin vorbe,

* În textul german a apărut : a capitalului. — *Nota red.*

că producția pe scară largă și potrivit progresului științei moderne poate avea loc fără existența unei clase de *patroni* (masters) care folosește o clasă de „*milini*”, că pentru a da roade nu este necesar ca mijloacele de muncă să fie monopolizate ca mijloc de dominație asupra muncitorului și de exploatare a lui, că *munca salariată*, întocmai ca și munca sclavului, ca și munca iobagului, nu este decît o formă socială trecătoare și inferioară, menită să dispară în fața *muncii asociate*, prestate de bunăvoie, cu însuflețire și bucurie. În Anglia, sămînța sistemului cooperatist a fost aruncată de *Robert Owen*; experiențele întreprinse de muncitori pe continent au fost de fapt concluzia practică imediată a teoriilor care, chiar dacă nu au fost inventate în 1848, au fost totuși proclamate pe atunci sus și tare.

În același timp, experiența perioadei dintre 1848 și 1864 a dovedit în mod neîndoielnic * că, oricît de excelentă ar fi în principiu și oricît de folositoare în practică, munca cooperatistă, dacă e limitată la cercul îngust al încercărilor sporadice ale unor muncitori izolați, nu va fi în stare să oprească creșterea în progresie geometrică a monopolului, să elibereze masele și nici măcar să ușureze simțitor povara mizeriei lor. Tocmai acesta este, poate, motivul pentru care diferiți lorzi onorabili, flecari filantropici burghezi și cîțiva economiști pedanți cochetează acum cu același sistem cooperatist pe care mai înainte încercaseră să-l înăbușe în germene, pe care-l zeflemiseră ca utopie a visătorilor și-l înfieraseră ca erezie a socialiștilor. Pentru a elibera masele muncitoare, sistemul cooperatist trebuie dezvoltat pe scară națională și, prin urmare, cu mijloacele naționale. Dar magnații funciari și magnații capitalului vor folosi întotdeauna privilegiile lor politice pentru apărarea și eternizarea monopolurilor lor economice. Ei nu numai că nu vor sprijini cauza eliberării muncii, dar, dimpotrivă, vor continua să-i pună în cale tot felul de piedici. Ne amintim sarcasmul cu care lordul Palmerston a ripostat în cursul ultimei sesiuni a parlamentului celor care apărau drepturile fermierilor irlandezi: „Camera comunelor este o Cameră de proprietari funciari!” ¹¹

* În textul german urmează: ceea ce, în opoziție cu mișcarea cooperatistă din Anglia, conducătorii cei mai inteligenți ai clasei muncitoare afirmaseră încă în anii 1851—1852. — *Nota red.*

De aceea cucerirea puterii politice a devenit prima datorie a clasei muncitoare. Se pare că ea a înțeles acest lucru, căci în Anglia, Franța, Germania și Italia se vădese semnele unei redeșteptări simultane și au loc încercări simultane în vederea reorganizării partidului muncitoresc. Muncitorii posedă unul din elementele succesului : *numărul*. Dar numărul este hotărîtor numai atunci cînd masa este organizată și acționează în cunoștință de cauză. Experiența trecută a arătat că desconsiderarea alianței frățești, care trebuie să-i unească pe muncitori * și să-i stimuleze să fie strîns uniți în lupta lor de eliberare, este întotdeauna pedepsită prin zădărnicierea tuturor eforturilor lor desperate. Recunoașterea acestui fapt a îndemnat pe muncitorii din diferite țări prezenți la 28 septembrie 1864 la *adunarea publică* ținută la St. Martin's Hall din Londra să înființeze *Asociația Internațională*.

Și o altă convingere însuflețea această adunare.

Dacă eliberarea clasei muncitoare reclamă colaborarea frățească a muncitorilor **, cum își vor putea ei îndeplini această măreață misiune în condițiile unei politici externe care, urmărind scopuri criminale, mizează pe prejudecățile naționale, varsă singele și risipește averea poporului în războaie de jaf? Nu înțelepciunea claselor dominante, ci rezistența eroică a clasei muncitoare din Anglia împotriva nebuniei lor criminale a ferit apusul Europei de o rușinoasă cruciadă transatlantică pentru eternizarea și răspîndirea sclaviei ¹². Aprobarea nerușinată, simpatia fățarnică sau nepăsarea idioată cu care clasele de sus din Europa au privit cucerirea fortăreței muntoase a Caucazului de către Rusia și asasinarea eroicei Polonii, monstruoasele abuzuri, care nu întîmpină nici o împotrivire, ale acestei puteri barbare, al cărei cap este la Petersburg și a cărei mîină trage sforile în fiecare cabinet din Europa, au învățat clasele muncitoare că au datoria să pătrundă secretele politicii internaționale, să supravegheze activitatea diplomatică a guvernelor lor și, la nevoie, să acționeze împotriva lor ; iar în cazul cînd nu sînt în stare să preîntîmpine această activitate, să se unească pentru a le demasca simultan și să facă în așa fel încît legile simple ale moralei și echității, care trebuie să reglementeze

* În textul german urmează : din diferitele țări. — *Nota red.*

** În textul german urmează : aparținînd diferitelor națiuni. — *Nota red.*

relațiile dintre persoanele particulare, să devină legi supreme în relațiile dintre națiuni.

Lupta pentru o asemenea politică externă face parte din lupta generală pentru *eliberarea clasei muncitoare*.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Scris de K. Marx între 21 și 27 octombrie 1864

Publicat ca broșură „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London”, editată la Londra în noiembrie 1864

Traducerea în limba germană făcută de autor a apărut în „Social-Demokrat” nr. 2 și în suplimentul la nr. 3, din 21 și 30 decembrie 1864,

Se tipărește după textul broșurii, confruntat cu textul apărut în „Social-Demokrat”

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Statutul provizoriu al Asociației Internaționale a Muncitorilor¹³

Avînd în vedere :

că eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși ; că lupta pentru eliberarea clasei muncitoare nu este o luptă pentru privilegiile de clasă și monopoli, ci pentru drepturi și datorii egale și pentru desființarea oricărei dominații de clasă ;

că aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică ai izvoarelor vieții, stă la baza sclaviei sub toate formele ei, la baza mizeriei sociale, a degradării intelectuale și a dependenței politice ;

că eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică ;

că toate încercările făcute pînă acum pentru atingerea acestui țel au dat greș din cauza slabei solidarități a muncitorilor din diferitele ramuri de activitate din fiecare țară și a lipsei unei uniuni frățești a clasei muncitoare din diferitele țări ;

că eliberarea clasei muncitoare nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care privește toate țările în care există societatea modernă, și că rezolvarea ei depinde de colaborarea practică și teoretică a țărilor celor mai înaintate ;

că noul avînt pe care l-a căpătat în ultima vreme mișcarea clasei muncitoare în țările industriale cele mai dezvoltate din Europa, trezind noi speranțe, constituie totodată un serios avertisment împotriva repetării vechilor greșeli și impune să se treacă imediat la unirea mișcărilor care mai sînt încă răzlețe ;

pornind de la aceste considerente, subsemnații membri ai comitetului ales la adunarea publică ținută la 28 septem-

brie 1864 la St. Martin's Hall din Londra au făcut demersurile necesare pentru întemeierea Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Ei declară că această Asociație Internațională, precum și toate asociațiile și persoanele care aderă la ea trebuie să recunoască adevărul, dreptatea și moralitatea ca regulă de conduită a unora față de alții și față de toți oamenii, fără deosebire de culoare, credință sau naționalitate.

Ei socot că este de datoria fiecărui om să ceară să i se recunoască nu numai lui însuși, ci și tuturor aceluia care-și fac datoria drepturile omului și ale cetățeanului. Nici datorii fără drepturi, nici drepturi fără datorii ¹⁴.

Și în acest sens a fost întocmit următorul statut provizoriu al Asociației Internaționale :

1. Prezenta Asociație se întemeiază cu scopul de a servi drept centru de legătură și de colaborare între asociațiile muncitorești care există în diferite țări și care urmăresc același scop, și anume : apărarea, dezvoltarea și deplina eliberare a clasei muncitoare.

2. Numele asociației este „Asociația Internațională a Muncitorilor“.

3. În 1865 va avea loc în Belgia un congres general al muncitorilor. La acest congres vor participa reprezentanții tuturor asociațiilor muncitorești care vor adera pînă atunci la Asociația Internațională. Congresul va proclama în fața Europei năzuințele comune ale clasei muncitoare. Va stabili statutul definitiv al Asociației Internaționale, va discuta mijloacele necesare pentru o activitate rodnică a ei și va numi Consiliul Central al Asociației ¹⁵. Congresul general urmează să se întrunească o dată pe an.

4. Consiliul Central își are sediul la Londra ; el se compune din muncitori aparținînd diferitelor țări reprezentate în Asociația Internațională. El alege din sînul său persoanele care urmează să îndeplinească funcțiile necesare pentru conducerea treburilor Asociației, cum sînt funcțiile de președinte, casier, secretar general, secretari-corespondenți pentru diferitele țări etc.

5. La fiecare din congresele anuale, Consiliul Central prezintă un raport public asupra activității desfășurate în cursul anului. Consiliul Central numit în fiecare an de congres este împuternicit să coopteze noi membri. În cazuri

urgente, Consiliul Central poate convoca congresul înainte de termenul anual reglementar.

6. Consiliul Central acționează ca un organ internațional care stabilește legătura dintre diferitele asociații care colaborează între ele, astfel ca muncitorii dintr-o țară să fie în permanență informați despre mișcările inițiate de clasa lor în toate celelalte țări; ca în mod concomitent și sub conducere comună să se facă o anchetă asupra condițiilor sociale din diferitele țări ale Europei; ca problemele de interes general care se ridică într-o asociație să fie discutate de toate celelalte asociații și ca, în cazul când ar fi necesare măsuri practice imediate, de pildă în cazul unor conflicte internaționale, toate asociațiile afiliate Asociației Internaționale să poată acționa simultan și în mod coordonat. Ori de câte ori va fi nevoie, Consiliul Central trebuie să ia inițiativa propunerilor care urmează a fi prezentate diferitelor asociații naționale sau locale.

7. Dat fiind că, pe de o parte, succesul mișcării muncitorești în fiecare țară poate fi asigurat numai prin puterea pe care o dă unirea și organizarea și că, pe de altă parte, eficiența activității Consiliului Central Internațional depinde în bună parte de faptul dacă el va avea de-a face cu un număr mic de centre naționale ale asociațiilor muncitorești sau cu un număr mare de asociații locale, mici și răzlețe, e necesar ca membrii Asociației Internaționale să depună toate eforturile pentru a unifica asociațiile muncitorești fărâmițate din țările respective în organizații naționale, care să fie reprezentate prin organe centrale naționale. Se înțelege de la sine că la aplicarea acestui articol trebuie să se țină seama de caracterul specific al legilor din fiecare țară și că, indiferent de piedicile puse de legi, nici unei asociații locale independente nu-i este interzis să fie în corespondență directă cu Consiliul Central de la Londra.

8. Până la convocarea primului congres, comitetul ales la 28 septembrie 1864 va funcționa în calitate de Consiliu Central provizoriu, va căuta să stabilească legături între asociațiile muncitorești din diferite țări, să recruteze membri în Regatul Unit, să ia măsurile necesare în vederea convocării congresului și să discute cu asociațiile naționale și locale principalele probleme care urmează să fie puse la acest congres.

9. În caz de schimbare a domiciliului dintr-o țară în alta, fiecare membru al Asociației Internaționale se va bucura de sprijinul frătesc al muncitorilor organizați în Asociație.

10. Deși unite într-o uniune indisolubilă de colaborare frățească, asociațiile muncitorești care aderă la Asociația Internațională își păstrează totuși neatinsă organizația lor existentă.

Scris de K. Marx între 21 și 27 octombrie 1864

Publicat în broșura „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London”, editată la Londra în noiembrie 1864

Se tipărește după textul broșurii

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Proiecte de rezoluții cu privire
la condițiile de primire a organizațiilor muncitorești
în Asociația Internațională a Muncitorilor¹⁶]

I

Organizațiile muncitorești sînt invitate să adere în bloc la Asociație, mărimea cotizației lor rămînînd la aprecierea lor, în funcție de mijloacele de care dispun.

II

Organizațiile care aderă la Asociație au dreptul de a alege cîte un reprezentant în Consiliul Central, iar Consiliul își rezervă dreptul de a admite sau de a respinge acești reprezentanți*.

Introdus de K. Marx
la 22 noiembrie 1864

Publicat în „The Bee-Hive Newspaper”
nr. 163 din 26 noiembrie 1864

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General,
confruntat cu textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* În darea de seamă asupra ședinței Consiliului publicată în „The Bee-Hive Newspaper” nr. 163 din 26 noiembrie 1864, cea de-a doua rezoluție este formulată în felul următor: „Organizațiile de la Londra care aderă la Asociație au dreptul de a alege cîte un reprezentant în Consiliul Central, iar Consiliul își rezervă dreptul de a admite sau de a respinge acest reprezentant. În ceea ce privește organizațiile din provincie care doresc să adere la Asociație, ele au dreptul de a alege unul din membrii lor în calitate de corespondent al Asociației. — *Nota red.*”

Karl Marx

Către Abraham Lincoln,
președintele Statelor Unite ale Americii¹⁷

Stimate domn,

Felicităm poporul american cu prilejul realegerii dv. cu o mare majoritate de voturi.

Dacă prima dv. alegere s-a desfășurat sub lozinca moderată a rezistenței împotriva puterii proprietarilor de sclavi, realegerea dv. a avut ca strigăt de luptă victorios: „moarte sclaviei!“.

Chiar de la începutul luptei titanice din America, muncitorii din Europa au simțit instinctiv că destinele clasei lor sînt legate de drapelul înstelat. Și nu avea oare să hotărască lupta pentru teritorii, care a inaugurat această cumplită epopee, dacă imensele întinderi de pămînt virgin vor fi fecundate de munca imigrantilor sau vor fi pîngărite de cizma supraveghetorilor de sclavi?

Cînd oligarhia celor 300 000 de proprietari de sclavi a îndrăznit să înscrie pentru prima oară în istoria omenirii cuvîntul „sclavie“ pe stindardul unei rebeliuni armate, cînd pe aceleași meleaguri unde, cu o sută de ani în urmă, s-a născut pentru prima oară ideea unei mari republici democratice, unde a fost proclamată prima declarație a drepturilor omului¹⁸ și s-a dat primul impuls revoluției din secolul al XVIII-lea din Europa; cînd pe aceleași meleaguri contra-revoluția s-a lăudat cu un pedantism sistematic că înlătură „ideile care dominau pe vremea cînd a fost întocmită vechea constituție“ și a declarat că „sclavia este o instituție salutară, ba chiar unica soluție a marii probleme a relațiilor dintre capital și muncă“, proclamînd cu cinism că proprietatea asupra omului este „piatra unghiulară a noului edificiu“, — clasa muncitoare din Europa a înțeles de îndată, chiar înainte ca apărarea fanatică a cauzei latifundiarilor confederați de către clasele de sus să o fi avertizat, că rebeliunea proprie-

tarilor de sclavi va fi semnalul pentru o cruciadă generală a proprietății împotriva muncii și că în lupta titanică dusă de partea cealaltă a Atlanticului sînt puse în joc nu numai speranțele de viitor ale oamenilor muncii, ci chiar și cuceririle lor din trecut. De aceea clasa muncitoare a îndurat pretutindeni cu răbdare lipsurile provocate de criza de bumbac¹⁹ și s-a ridicat cu înflăcărare împotriva intervenției în favoarea sclaviei pe care „puternicii zilei” se străduiau atît s-o impună, dîndu-și, în majoritatea țărilor din Europa, tributul ei de sînge pentru cauza cea dreaptă.

Atîta timp cît muncitorii — adevărata forță politică a partidului — au permis ca sclavia să le pîngărească propria lor republică, atîta timp cît, în comparație cu negrul, care putea fi cumpărat și vîndut fără consimțămîntul său, se făleau cu marele privilegiu al muncitorului alb de a se vinde singur și de a-și alege el însuși stăpînul, ei nu erau în stare încă să obțină adevărata libertate a muncii, nici să-i sprijine pe frații lor din Europa în lupta de eliberare dusă de aceștia; acum însă obstacolul acesta, care stătea în calea progresului, a fost înlăturat de valurile însîngerate ale războiului civil.

Muncitorii din Europa sînt ferm convinși că, după războiul american pentru independență a inaugurat era dominației burgheze, tot așa războiul american împotriva sclaviei va inaugura era dominației clasei muncitoare. Ei consideră drept un semnal al vremurilor care se apropie faptul că lui Abraham Lincoln, acest fiu cinstit al clasei muncitoare, i-a revenit misiunea de a conduce țara sa în această bătălie fără precedent pentru eliberarea unei rase înrobite și pentru transformarea orînduirii sociale.

Semnează în numele Asociației Internaționale a Muncitorilor Consiliul Central :

Le Lubez, secretar-corespondent pentru Franța ; *F. Rybczinsky* (Polonia) ; *Emile Holtorp* (Polonia) ; *J. B. Bocquet* ; *H. Jung*, secretar-corespondent pentru Elveția ; *Morisot* ; *George W. Wheeler* ; *J. Denoual* ; *P. Bordage* ; *Le Roux* ; *Tallandier* ; *Jourdain* ; *Dupont* ; *R. Gray* ; *D. Lama* ; *C. Setacci* ; *F. Solustri* ; *P. Aldovrandi* ; *D. G. Bognagatti* ; *G. P. Fontana*, secretar-corespondent pentru Italia ; *G. Lake* ; *J. Buckley* ; *G. Howell* ; *J. Osborne* ; *J. D. Stainsby* ; *J. Grossmith* ;

G. Eccarius ; Friedrich Lessner ; Wolff ; K. Kaub ; Heinrich Bolleter ; Ludwig Otto ; N. P. Hansen (Danemarca) ; Carl Pfaender ; Georg Lochner ; Peter Petersen ; Karl Marx, secretar-corespondent pentru Germania ; A. Dick ; L. Wolf ; J. Whitlock ; J. Carter ; W. Morgan ; William Dell ; John Weston ; Peter Fox ; Robert Shaw ; John M. Longmaid ; Robert Henry Side ; William C. Worley ; Blockmoor ; R. Hartwell ; W. Pidgeon ; B. Lucraft ; J. Nieass

G. Odger — președintele Consiliului

William R. Cremer — secretar general onorific

Scris de K. Marx
între 22 și 29 noiembrie 1864

Publicat în „The Bee-Hive Newspaper”
nr. 169 din 7 ianuarie 1865

Se tipărește după textul
sorisoriil, confruntat
cu textul apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Scrisoare către redactorul ziarului „Beobachter“ ²⁰]

28 noiembrie 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Domnule redactor,

Vă rog să publicați documentul alăturat, referitor la d-l *Karl Blind* *.

Aceeași declarație, în aceeași formă — ca scrisoare către ziarul „Beobachter“ din Stuttgart —, am trimis-o spre publicare citorva ziare din Prusia, și ditto ** mă voi îngriji să apară într-un *ziar german din localitate*, așa că răspunderea îmi revine exclusiv mie.

Cu toată stima,

K. Marx

Publicat în „Der Beobachter“
nr. 282 din 3 decembrie 1864

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

* Vezi articolul următor. — *Nota red.*

** — de asemenea. — *Nota trad.*

Karl Marx

[Scrisoare către redactorul ziarului
„Beobachter” din Stuttgart ²¹]

Stimate domn,

Printr-o persoană substituită — d-rul Bronner din Bradford — *d-l Karl Blind* a făcut să vă parvină o scrisoare scrisă de *d-l Karl Blind*, în care se vorbește despre și se pledează pentru *d-l Karl Blind* și unde, printre alte curiozități, s-a strecurat următoarea frază :

„Asupra vechii dispute pe marginea pamfletului «*Avertisment*», în dreptat împotriva lui *Vogt*, dispută epuizată prin explicații multilaterale și pe care redacția a redeschis-o, nu mai vreau să revin”.

Dumnealui „nu mai vrea să revină” ! Cită mărinimie !

Ca dovadă că vanitatea prezumțioasă a d-lui *Karl Blind* îl face din când în când pe *d-l Karl Blind* să depășească limitele comicului pur, ajunge să vă amintiți *lucrarea mea* împotriva lui *Vogt* ²². Din răspunsul lui *Blind*, dv. și cititorii dv. pot trage concluzia că acuzațiile formulate în această lucrare la adresa d-lui *Karl Blind* au fost infirmate „prin explicații multilaterale”. În realitate, de la apariția lucrării mele, deci de patru ani, *d-l Karl Blind*, care de obicei manifestă o pasiune atît de mare pentru scris, nu s-a încumetat *niciodată* să sufle un singur cuvîntel despre vechea dispută, necum să revină cu „explicații multilaterale asupra ei”.

Dimpotrivă, *d-l Karl Blind* s-a consolat să poarte stigmatul de „*mincinos infam*” (vezi pag. 66, 67 din lucrarea mea ²³). În repetate rînduri, *d-l Karl Blind* a declarat în mod public că el, chipurile, nu știe cine a lansat pamfletul împotriva lui *Vogt*, că „nu are nici un amestec în această chestiune” etc. În plus, *d-l Karl Blind* a publicat o mărturie a proprietarului unei tipografii, *Fidelio Hollinger*, întărită de

o altă mărturie a zețarului *Wiehe*, în sensul că pamfletul nu ar fi fost cules în tipografia lui Hollinger și nu ar aparține d-lui Karl Blind. În lucrarea mea împotriva lui Vogt sînt reproduse însă *affidaviturile* prezentate de zețarul *Vögele* și de însuși *Wiehe* în fața *tribunalului poliției din Bow Street, Londra*, care dovedesc că același domn Karl Blind a scris *manuscrisul* pamfletului, i l-a dat lui Hollinger spre a fi tipărit în tipografia acestuia, a făcut cu propria lui mină *corecturile*, a *ticluit o mărturie falsă* prin care aceste fapte să fie tăgăduite, a *obținut prin șiretlicuri semnătura zețarului Wiehe* pe această mărturie falsă, promițîndu-i bani în numele lui Hollinger și propria sa recunoștință în viitor și, în sfîrșit, a trimis acest document fals, plăsmuit de el, cu semnătura obținută prin înșelăciune, ziarului „*Allgemeine Zeitung*”²⁴ din *Augsburg* și altor ziare germane ca dovadă plină de nobilă indignare a unor „*născociri răuvoitoare*” din partea mea.

Țintuit astfel la stîlpul infamiei, d-l *Karl Blind* a amuțit. De ce? Pentru că (vezi pag. 69 din lucrarea mea²⁵) putea respinge *affidaviturile* publicate de mine numai prin *contra-affidavaturi*, dar în cazul acesta ar fi fost „supus rigorilor jurisdicției engleze”, unde „cu *sperjurul nu-i de glumit*”.

Scrisoarea amintită, adresată ziarului dv., mai cuprinde și relatări fanteziste cu privire la zelul depus de d-l *Karl Blind* în America. Pentru lămurirea acestei chestiuni, permiteți-mi să citez un pasaj dintr-o scrisoare a lui *J. Weydemeyer*, pe care am primit-o acum cîteva zile. După cum, probabil, vă amintiți, *J. Weydemeyer* scotea înainte vreme, împreună cu *O. Luning*, ziarul „*Neue Deutsche Zeitung*”²⁶ din *Frankfurt* și a fost întotdeauna unul dintre cei mai vajnici luptători ai Partidului muncitoresc german. La scurt timp după izbucnirea războiului civil din America, *Weydemeyer* a intrat în rîndurile federaliștilor. Chemat de *Fremont* la *St. Louis*, el a servit întîi cu gradul de căpitan în unitățile de geniști din localitate, apoi cu gradul de locotenent-colonel într-un regiment de artilerie, iar de curînd, cînd statul *Missouri* era din nou amenințat de o invazie inamică, a primit pe neașteptate ordinul să organizeze Regimentul 417 de voluntari din *Missouri*, pe care îl comandă în prezent, avînd gradul de colonel. Din *St. Louis*, capitala statului *Missouri*, unde cantează regimentul său, *Weydemeyer* scrie următoarele :

„Vei găsi alăturat o tăietură dintr-un ziar din localitate, «*Westliche Post*»²⁷, în care piratul literar *Karl Blind* își dă din nou niște aere grozave, pretinzând că vorbește în numele «republicanilor germani». Ce-i drept, oamenilor de aici le este destul de indiferent cum denaturează el năzuințele și agitația lui Lassalle; cine a citit lucrările acestuia din urmă știe ce trebuie să creadă despre *bufoneriile lui Blind*; dar cine nu s-a ostenit să cunoască mai îndeaproape agitația lui Lassalle nu are decît să admire cu naivitate înțelepciunea și «tăria convingerilor» marelui om din Baden, ale acestui conspirator par excellence și membru al tuturor societăților secrete și guvernelor provizorii viitoare; părerea lui nu contează cituși de puțin. *In plus, oamenii de aici sînt acum mult prea ocupați cu alte treburi ca să se mai intereseze de protestele lui Blind*. În patrie însă, ar fi fără îndoială foarte nimerit să i se dea o dată o lecție acestui *fillizon plin de sine*, și de aceea îți trimit articolul, care nu este decît o mostră a unor performanțe anterioare de același gen».

Tăietura din „*Westliche Post*” trimisă de J. Weydemeyer este intitulată „*Un protest republican, Londra, 17 septembrie 1864*” și reprezintă ediția americană a „*Protestului republican*”, pe care același inevitabil domn *Karl Blind* l-a publicat concomitent, sub același titlu, în „*Neue Frankfurter Zeitung*”²⁸, pentru ca apoi, cu obișnuita-i hărnicie de furnică, să-l trimită, sub formă de extras din „*Neue Frankfurter Zeitung*”, și ziarului londonez „*Hermann*”²⁹. O comparație între cele două ediții ale plăsmuirilor lui *Blind* ar demonstra că același domn *Karl Blind*, care la Frankfurt și la Londra protestează cu o mină îndurerată de republican cinstit, ca un *Cato*, în același timp, în îndepărtatul *St. Louis*, dă frîu liber celei mai răuvoitoare prostii și celei mai josnice insolente.

O comparație între cele două ediții ale protestului, care nu-și are locul aici, ar aduce în plus o nouă și amuzantă contribuție la studierea metodelor de fabricare a scrisorilor, circularilor, pamfletelor, protestelor, avertismentelor, pledoariilor, chemărilor, apelurilor și a altor rețete politice asemănătoare, profunde și solemne, ale lui *Blind*, de care este tot atît de greu să scapi ca și de pilulele d-lui *Holloway* sau de extrasul de maț al d-lui *Hoff*.

Departate de mine intenția de a explica importanța unei personalități ca *Lassalle* și adevăratul sens al agitației acestuia unui *Mazzini-Scapin grotesc**, în spatele căruia nu se

* În ziarul „*Nordstern*”, în loc de „unui *Mazzini-Scapin grotesc*”, a apărut „unui clovn grotesc”. — *Nota red.*

află nimic în afară de propria lui umbră. Dimpotrivă, sînt încredințat că, dînd cu piciorul în *leul mort*, d-l *Karl Blind* nu-și îndeplinește decît menirea hărăzită lui de natură și de Esop ⁸⁰.

Londra, 28 noiembrie 1864

Karl Marx

Publicat în „Nordstern”
nr. 287 din 10 decembrie 1864

Se tipărește după copia
manuscrisului, transcrisă
de soția lui Marx,
Jenny Marx, și corectată
de autor

Tradus din limba germană

Karl Marx

Despre Proudhon

[SCRISOARE CĂTRE J. B. SCHWEITZER] ¹¹

Londra, 24 ianuarie 1865

Stimate domn,

Am primit ieri o scrisoare prin care îmi cereți să vă fac o apreciere amănunțită asupra lui Proudhon. Lipsa de timp nu-mi îngăduie să vă satisfac dorința. Pe deasupra, nu am la îndemână aici *nici una* din lucrările lui. Pentru a vă dovedi însă că sînt gata să vă servesc, am făcut în pripă o scurtă schiță. Veți putea apoi face adăugiri, o veți putea completa, scurta, în sfîrșit veți face cu ea ce veți crede de cuviință*.

Primele încercări ale lui Proudhon nu mi le mai amîntesc. Lucrarea lui școlărească despre „*limba universală*”³² dovedește cu cită dezinvoltură ataca probleme pentru a căror rezolvare îi lipseau pînă și cunoștințele cele mai elementare.

Prima sa lucrare „*Ce este proprietatea?*”³³ este incontestabil cea mai bună lucrare a lui. Ea a făcut epocă dacă nu prin noutatea conținutului, în orice caz prin maniera nouă și îndrăzneată de a spune lucruri vechi. În lucrările socialiștilor și comuniștilor francezi pe care îi cunoștea, „*la propriété*” a fost, firește, nu numai criticată în fel și chip, dar și „*desființată*” în mod utopic. În această lucrare Proudhon se află față de Saint-Simon și Fourier aproximativ în același raport ca Feuerbach față de Hegel. În comparație cu Hegel, Feuerbach este extrem de palid. Totuși, după Hegel, el a făcut epocă pentru că a pus accentul pe anumite puncte neplăcute pentru conștiința creștină, dar importante pentru progresul criticii, puncte pe care Hegel le lăsase într-un clar-obscur mistic.

În această lucrare a lui Proudhon mai domină, dacă mă pot exprima astfel, o musculatură viguroasă a stilului. Și tocmai în stilul acestei lucrări văd eu principalul ei merit.

* Am considerat cel mai potrivit să publicăm scrisoarea fără *nici un fel de modificări*. (Nota redacției ziarului „Social-Demokrat”.)

Se vede că, chiar acolo unde nu face altceva decît să reproducă lucruri vechi, Proudhon le descoperă în „mod independent; că ceea ce spune este nou pentru el și are valoarea noului. Cutezanța provocatoare cu care se atinge de „sfînta sfintelor“ economiei, paradoxurile spirituale cu ajutorul cărora ridiculizează mentalitatea burgheză de rînd, critica nimicitoare, ironia amară, ici-colo răbufnirea unui sentiment profund și sincer de indignare împotriva ticăloșiei rînduieiilor existente, seriozitatea revoluționară, — prin toate acestea, „*Ce este proprietatea?*“ i-a electrizat pe cititori și a stîrnit mare vîlvă la prima sa apariție. Într-o istorie strict științifică a economiei politice, această lucrare aproape că n-ar merita să fie pomenită. Asemenea lucrări senzaționale însă își au rolul lor în știință, întocmai ca și în beletristică. Să luăm, de pildă, lucrarea lui Malthus „*Despre populație*“³⁴. În prima ei ediție nu a fost decît un „*pamflet senzațional*“, și, pe deasupra, un *plagiat* de la un capăt la altul. Și totuși, cită vîlvă a stîrnit acest *pamflet la adresa speciei umane!*

Dacă aș avea la îndemîină lucrarea lui Proudhon, aș putea demonstra cu ușurință, prin cîteva exemple, *prima* lui manieră de a scrie. În paragrafele pe care el însuși le socotește cele mai importante îl imită în tratarea *antinomiilor* pe Kant — singurul filozof german pe care îl cunoștea pe atunci din traduceri —, lăsînd impresia netă că pentru el, ca și pentru Kant, rezolvarea *antinomiilor* este ceva care se situează „*dincolo*“ de rațiunea omenească, deci ceva care rămîne nelămurit pentru propria sa rațiune.

Cu tot ultrarevoluționarismul aparent, găsim chiar în „*Ce este proprietatea?*“ următoarea contradicție: pe de o parte, Proudhon critică societatea din punctul de vedere și prin prisma țăranului parcellar francez (mai tîrziu *petit bourgeois* *), iar pe de altă parte îi aplică etalonul împrumutat de la socialiști.

Lipsurile lucrării reies chiar din titlul ei. Întrebarea era pusă atît de greșit, încît nu i se putea da un răspuns just. „*Relațiile de proprietate*“ *antice* au fost înlocuite de cele *feudale*, iar cele *feudale* de cele „*burgheze*“. Istoria însăși făcuse astfel critica *relațiilor de proprietate* din trecut. Esența problemei la Proudhon propriu-zis era *proprietatea burgheză modernă* existentă. La întrebarea: ce este aceasta? se putea răspunde numai printr-o analiză critică a „*economiei politice*“, care să cuprindă aceste *relații de proprietate* în totali-

* — mic-burghez. — Nota trad.

tatea lor, nu în expresia lor *juridică de relații de voință*, ci sub înfățișarea lor reală, adică de relații de producție. Dar întrucît Proudhon confunda totalitatea acestor relații economice cu noțiunea juridică generală de „*proprietate*”, „*la propriété*”, el nu putea depăși limitele răspunsului pe care îl dăduse încă înainte de 1789 *Brissot* folosind aceleași cuvinte și într-o lucrare asemănătoare³⁵: „*La propriété c'est le vol*” *.

În cel mai bun caz, de aici rezultă numai că noțiunea juridică burgheză despre „*furt*” se potrivește și pentru agoni-seala „*cinstită*” a burghezului. Pe de altă parte — întrucît „*furtul*”, ca violare a proprietății, *presupune proprietatea* —, Proudhon se încurcă în tot felul de elucubrații, confuze chiar pentru el, cu privire la *adevărata proprietate burgheză*.

În timpul șederii mele la Paris, în 1844, între mine și Proudhon s-au stabilit relații personale. Menționez aici acest fapt, deoarece într-o anumită măsură port și eu o vină pentru această „*sophistication*” a lui, cum numesc englezii falsifi-carea unui articol din comerț. În decursul unor lungi discuții, care țineau adeseori pînă în zori, l-am molipsit, în dauna lui, cu hegelianism, pe care însă el, dat fiind că nu cunoștea limba germană, nu-l putea studia cum trebuie. Ceea ce începusem eu a continua, după expulzarea mea din Paris, d-l *Karl Grün*. Ca profesor de filozofie germană, acesta mai prezenta față de mine și avantajul de a nu înțelege el însuși nimic din ea.

Scurtă vreme înaintea apariției celei de-a doua mari lucrări a sa, „*Filozofia mizeriei etc.*”³⁶, Proudhon mi-o anunță el însuși într-o scrisoare foarte amănunțită, în care, printre altele, scria: „*J'attends votre férule critique*” **. Această critică se abătu însă curînd asupra lui (în lucrarea mea „*Mizeria filozofiei etc.*”, Paris 1847³⁷) în așa fel încît puse capăt pentru totdeauna prieteniei noastre.

Din cele spuse aici veți vedea că abia cartea lui Proudhon „*Filozofia mizeriei, sau sistemul contradicțiilor economice*” răspundea de fapt la întrebarea: „*Ce este proprietatea?*” El și-a început realmente studiile economice abia după apariția acestei lucrări; descoperise că la întrebarea pusă de el nu se putea răspunde prin *invective*, ci numai prin *analiza „economiei politice”* moderne. Totodată a încercat să prezinte în mod dialectic *sistemul* categoriilor economice. Locul „*anti-*

* — „Proprietatea este furt”. — *Nota trad.*

** — „Aștept critica dv. severă”. — *Nota trad.*

nomiilor“ de nesoluționat ale lui Kant trebuia să-l ia „*contradicția*“ *hegeliană* ca mijloc de dezvoltare.

O apreciere a voluminoasei lui lucrări în două tomuri puteți găsi în lucrarea mea de răspuns. Arătăm acolo, între altele, cât de puțin a pătruns Proudhon tainele dialecticii științifice și în ce măsură, pe de altă parte, împărtășește el iluziile filozofiei speculative atunci când, în loc să vadă în *categoriale economice expresii teoretice ale unor relații de producție istorice, corespunzătoare unei anumite trepte de dezvoltare a producției materiale*, ajunge să facă din ele *idei eterne*, preexistente, și când, pe ocolite, ajunge din nou la punctul de vedere al economiei burgheze*.

În continuare mai arăt cât de insuficiente și pe alocuri chiar școlărești sînt cunoștințele lui despre „*economia politică*“, a cărei critică s-a apucat s-o facă, și cum vinează împreună cu utopiștii o așa-zisă „*știință*“ cu ajutorul căreia să se poată născoci apriori o formulă pentru „*rezolvarea problemei sociale*“, în loc să deducă știința din cunoașterea critică a mișcării istorice, mișcare care produce ea însăși *condițiile materiale ale eliberării*. În special se arată acolo cât de confuză, eronată și incompletă este concepția lui Proudhon despre baza întregului sistem — *valoarea de schimb*; iată de ce vede el în interpretarea utopică dată de *Ricardo* teoriei valorii baza unei științe noi. În rezumat, apreciez punctul lui de vedere general după cum urmează:

„Fiecare relație economică are o latură bună și una rea; este singurul punct în care d-l Proudhon nu se dezmente. Latura bună este, după părerea lui, scoasă în evidență de economiști; latura rea este demascată de socialiști. El împrumută de la economiști convingerea în necesitatea relațiilor economice veșnice și de la socialiști iluzia de a nu vedea în mizerie decît mizerie (în loc de a vedea în ea latura revoluționară, distructivă, care va răsturna societatea veche**). El este de acord și cu unii, și cu alții, referindu-se la autoritatea științei. Pentru el, știința se reduce la dimensiunile infime

* „Susținînd că relațiile actuale — relațiile de producție burgheze — sînt *naturale*, economiștii lasă să se înțeleagă că ele sînt relații prin care se creează avuția și se dezvoltă forțele productive conform legilor naturii. Inseși aceste relații sînt deci *legi naturale*, independente de influența timpului. Sînt *legi eterne*, care trebuie să guverneze întotdeauna societatea. Prin urmare, pînă acum a existat istorie, dar acum ea nu mai există“ (pag. 113 a lucrării mele)³⁸.

** Fraza dintre paranteze este adăugată de Marx în acest articol. — *Nota red.*

ale unei formule științifice; el este în goană veșnică după formule. Ca atare, d-l Proudhon își închipuie că a făcut critica economiei politice și a comunismului, dar el este mai prejos de ambele. Mai prejos decât economiștii, pentru că, fiind filozof și avînd la îndemîna o formulă magică, crede că nu mai este nevoie să intre în amănunte pur economice; mai prejos de socialiști, pentru că nu are nici destul curaj și nici destulă perspicacitate ca să se ridice, speculativ, cel puțin deasupra orizontului burghez... Vrea să planeze, ca om de știință, deasupra burghezilor și a proletarilor; *dar nu este decât un mic-burghez*, care oscilează neîncetat între capital și muncă, între economia politică și comunism* *.

Așa aspru cum sună această apreciere, trebuie să o susțin și astăzi cuvînt cu cuvînt. Totodată însă trebuie să ținem seama și de faptul că, în timp ce eu declarăm cartea lui Proudhon un cod al socialismului petit bourgeois și dovedeam teoreticește acest lucru, Proudhon era acuzat că e *ultra-supra-revoluționar* atît de economiști, cît și de socialiști. De aceea, nici nu m-am asociat mai tîrziu țîpetelor despre „trădarea” sa față de revoluție. Nu era vina lui dacă, la început, greșit înțeles atît de alții cît și de el însuși, el nu a împlinit speranțe neîntemeiate.

În opoziție cu „*Ce este proprietatea ?*”, în „*Filozofia mizeriei*” ies la iveală într-un mod cu totul defavorabil toate lipsurile manierei de expunere a lui Proudhon. Stilul este adesea ceea ce francezii numesc *ampoulé* **. Un galimatias bombastic-speculativ, cu pretenții filozofice germane, intervine ori de cîte ori îl părăsește ascuțimea lui galică de spirit. Un ton reclamagiu, lăudăros și fanfaron, mai cu seamă flecă-reala sterilă despre „știință” și falsa paradă pe care o face cu ea îți zgîrie mereu urechea. Căldura sinceră de care e străbătută prima lui lucrare este înlocuită aici sistematic, în anumite pasaje, de un ton declamatoriu din ce în ce mai exaltat. La aceasta se adaugă aerele de savant, neîndemînatic și respingătoare ale autodidactului, a cărui mîndrie instinctivă de a gîndi în mod original și independent s-a și năruit și care se crede acum obligat, ca un parvenit în știință, să se fălească cu ceea ce nu este și ceea ce nu are. În plus, psihologia micului burghez care atacă într-un mod nepermis de grosolan — nici spiritual, nici profund și nici cel puțin just — pe un om cum e *Cabet*, demn de respect pentru rolul

* *Idem*, pag. 119, 120³⁹.

** — umflat. — *Nota trad.*

practic jucat în mișcarea proletariatului francez⁴⁰, dar care, în schimb, e reverențios față de un *Dunoyer* („consilier de stat”, ce-i drept), deși toată importanța acestui *Dunoyer* se reduce la seriozitatea comică cu care predica, de-a lungul a trei volume groase, insuportabil de plictisitoare⁴¹, un rigorism caracterizat de Helvetius precum urmează: „*On veut que les malheureux soient parfaits*”. (Se cere nenorociților să fie perfecți.)

Revoluția din februarie a survenit într-adevăr într-un moment cît se poate de nepotrivit pentru Proudhon, deoarece tocmai cu cîteva săptămîni înainte el demonstrase în mod incontestabil că „*era revoluțiilor*” trecuse pentru totdeauna. Cuvîntarea rostită de el în Adunarea națională, cu toate că arăta cît de puțin înțelegea situația existentă, e vrednică de toată lauda⁴². După insurecția din iunie, aceasta însemna un act de mare curaj. În plus, ea a avut ca rezultat pozitiv faptul că domnul *Thiers*, în răspunsul⁴³ său la propunerile lui Proudhon, publicat ulterior în broșură, a arătat întregii Europe ce catehism pueril jalnic servea de pedestal acestui stîlp spiritual al burgheziei franceze. În comparație cu d-l *Thiers*, *Proudhon* căpăta într-adevăr proporțiile unui gigant antediluvian.

Descoperirea lui „*crédit gratuit*” * și a „*băncii poporului*” (banque du peuple), bazate pe acest credit, au fost ultimele „isprăvi” economice ale lui Proudhon. În lucrarea mea „*Contribuții la critica economiei politice*”, partea I, Berlin, 1859 (pag. 59—64)⁴⁴, se dovedește că baza teoretică a concepțiilor lui rezultă din necunoașterea elementelor fundamentale ale „economiei politice” burgheze, și anume raportul dintre *mărfuri* și *bani*, pe cînd ceea ce a construit practic pe această bază nu a fost decît o simplă reproducere a unor proiecte mult mai vechi și mult mai bine elaborate. Că, în anumite împrejurări economice și politice, creditul poate contribui la grăbirea emancipării clasei muncitoare, așa cum, de pildă, a servit în Anglia pe la începutul secolului al XVIII-lea și mai tîrziu, la începutul secolului al XIX-lea, la trecerea averii de la o clasă la alta, nu încape nici o îndoială și este de la sine înțeles. Dar a considera *capitalul purtător de dobîndă drept formă principală a capitalului* și a încerca să faci dintr-o aplicare specială a creditului, din pretinsa suprimare a dobînzii baza transformării societății, aceasta este o fantezie pur *filistină*. Și, într-adevăr, această fantezie poate fi găsită

* — „creditului gratuit”. — *Nota trad.*

lăfăindu-se pe larg încă la *ideologiile economice ai micii burghezii engleze din secolul al XVII-lea*. Polemica lui Proudhon cu Bastiat (1850) referitoare la capitalul purtător de dobândă ⁴⁵ se plasează mult sub „*Filozofia mizeriei*“. El ajunge să fie bătut pînă și de Bastiat și devine ridicol de furios de cite ori adversarul îi dă o lovitură.

Acum cîțiva ani Proudhon a scris o lucrare pentru un concurs — inițiat, pare-mi-se, de autoritățile de la Lausanne — despre „*impozite*“ ⁴⁶; aici dispar și ultimele urme de genialitate. Nu rămîne decît *le petit bourgeois tout pur* *.

Cît privește lucrările politice și filozofice ale lui Proudhon, la toate se observă același caracter contradictoriu și echivoc ca și la cele economice. De altfel, ele nu au decît o valoare pur locală — numai pentru Franța. Atacurile lui împotriva religiei, bisericii etc. au însă un mare merit local într-o vreme cînd socialiștii francezi găseau cu cale să considere religiozitatea un indiciu al superiorității lor asupra voltairianismului burghez din secolul al XVIII-lea și ateismului german din secolul al XIX-lea. Dacă Petru cel Mare a înfrînt barbaria rusă prin barbarie, Proudhon a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a înfrînge frazeologia franceză prin fraze.

Lucrarea lui Proudhon despre „*Lovitura de stat*“ ⁴⁷ trebuie considerată nu numai o scriere proastă, ci de-a dreptul o infamie, care corespunde însă punctului lui de vedere mic-burghez; aici el cochetează cu Ludovic Bonaparte, străduindu-se realmente să-l facă să fie pe gustul muncitorilor francezi; același lucru este valabil și pentru ultima lui lucrare împotriva *Poloniei* ⁴⁸, în care desfășoară în cinstea țarului un cinism de cretin.

Proudhon a fost comparat adeseori cu *Rousseau*. Nimic mai greșit. Mai degrabă se aseamănă cu *Nic. Linguet*, a cărui lucrare „*Teoria legilor civile*“ ⁴⁹ este, de altfel, o carte genială.

Din fire Proudhon înclina spre dialectică. Dar întrucît nu a priceput niciodată dialectica cu adevărat științifică, nu a trecut mai departe de sofistică. De fapt, acest lucru este legat de poziția lui mic-burgheză. Ca și istoriograful *Raumer*, micul burghez este format din „pe de o parte“ și „pe de altă parte“. Așa se manifestă în interesele lui economice și, în consecință, în politica lui, în concepțiile lui religioase, științifice și artistice. Așa se manifestă în morala lui și în

* — micul burghez în toată goliciumea lui. — *Nota trad.*

everything*. E contradicția personificată. Dacă pe lângă acestea mai este, ca și Proudhon, un om spiritual, va învăța curînd să jongleze cu propriile lui contradicții, să le transforme după împrejurări în paradoxe senzaționale, zgomotoase, cînd scandaloase, cînd strălucite. Șarlatanismul în știință și adaptarea politică sînt indisolubil legate de un asemenea punct de vedere. Nu mai rămîne decît un singur mobil, *vanitatea* celui în cauză, și, ca la toți vanitoșii, totul nu mai e decît o chestiune de succes momentan, de senzație a zilei. În felul acesta dispăre în mod necesar și tactul moral cel mai elementar, care pe un Rousseau, de pildă, îl ținea întotdeauna departe de orice compromis, fie el și aparent, cu puterea existentă.

Poate că posteritatea va caracteriza această perioadă din urmă a istoriei franceze spunînd că Ludovic Bonaparte a fost Napoleonul ei, iar Proudhon — Rousseau-Voltaire-ul ei.

În încheiere vă las întru totul răspunderea de a mă fi împovărat, atît de curînd după moartea acestui om, cu rolul de judecător al unui mort.

Cu stimă,
Karl Marx

Scris de K. Marx
la 24 ianuarie 1865

Publicat în „Social-Demokrat”
nr. 16, 17 și 18 din 1, 3
și 5 februarie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu textul manuscrisului,
păstrat parțial

Tradus din limba germană

* — în orice. — *Nota trad.*

Friedrich Engels

Domnul Tidmann

VECHI CİNTEC POPULAR DANEZ 39

În zori, cînd ziua va să-nceapă,
Boierul Tidmann mi se-mbracă,
Frumos pe el își ia cămașa.
 Și norodu-i laudă fapta.

Frumos el își luă cămașa,
Surtucul verde, de mătăasă,
Botfori pe pulpe el și-a tras.
 Și norodu-i laudă fapta.

Botfori pe pulpe el și-a tras
Și pinteni auriți și-a pus,
Apoi spre Thing el a pornit
 Și norodu-i laudă fapta.

Apoi spre Thing el a pornit
Să strîngă birul a pornit,
Orz șapte baniți de un plug.
 Și norodu-i laudă fapta.

Orz șapte baniți de un plug,
Un porc din patru de la jir,
Și-atunci un moș s-a ridicat.
 Și norodu-i laudă fapta.

Și-atunci un moș s-a ridicat :
„Așa un bir nu-i chip de dat,
Și decît birul noi să-l dăm” —
 Și norodu-i laudă fapta.

„Și decît birul noi să-l dăm,
Mai bine-aici pe loc să stăm,
Țărani! Să stăm în cerc pe loc!“
Și norodu-i laudă fapta.

„Țărani! să stăm în cerc pe loc,
Viu Tidmann nu pleacă din loc!“
Întii el, moșul, a izbit.
Și norodu-i laudă fapta.

Întii el, moșul, a izbit.
Pe Tidmann jos l-a doborît,
Și Tidmann zace-n sînge jos.
Și norodu-i laudă fapta.

Și Tidmann zace-n sînge jos,
Ci-i slobod plugu-n cîmp mînos,
Și mascurii la jir se-ngrașă.
Și norodu-i laudă fapta.

Acest episod din războaiele țărănești medievale se desfășoară la Süderharde (Harde este o circumscripție judecătorească), la nord de Aarhus, în Iutlanda. În thing, adică în instanța judecătorească a circumscripției, se rezolvau, în afară de chestiunile judecătorești, și cele fiscale și administrative. Cîntecul arată și atitudinea nobilimii în ascensiune față de edelingi, adică țărani liberi, precum și felul în care țărani au știut să pună capăt aroganței nobililor. Într-o țară ca Germania, unde clasele avute se compun din tot atîta nobilime feudală cît și din burghezie, iar proletariatul din tot atîția sau chiar mai mulți proletari agricoli decît muncitori industriali, acest vechi și viguros cîntec țărănesc va fi foarte binevenit.

Friedrich Engels

Scris în jurul datei
de 27 ianuarie 1865

Publicat în „Social-Demokrat“
nr. 18 din 5 februarie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Către redacția ziarului „Social-Demokrat”

Declarație ⁵¹

În numărul 16 al ziarului dv., d-l M. Hess din Paris îi suspectează pe *membrii francezi ai Comitetului Central de la Londra* al Asociației Internaționale a Muncitorilor, care îi sînt cu desăvîrșire necunoscuți, scriind :

„Într-adevăr, nu putem înțelege ce importanță ar prezenta faptul că și unii amici ai lui *Palais Royal* ⁵² ar face parte din asociația de la Londra, dat fiind că aceasta este publică etc.”

Într-un număr anterior, într-o notiță zeflemistă despre ziarul „*L'Association*” ⁵³, același domn M.H. a făcut insinuări asemănătoare la adresa *amicilor din Paris* ai Comitetului de la Londra. Declarăm că insinuările lui nu sînt decît calomniile răsuflete.

În rest ne bucură să vedem că acest incident confirmă convingerea noastră că proletariatul parizian este, ca și pînă acum, ireconciliabil ostil bonapartismului în ambele lui forme, atît celei de la Tuileries ⁵⁴, cît și celei de la Palais Royal, și nu a intenționat nici o clipă să-și vîndă onoarea sa istorică (sau, poate, să spunem în loc de „*onoarea sa istorică*” „*dreptul său istoric de prim născut ca purtător al revoluției*” ?) pentru un blid de linte. Recomandăm muncitorilor germani să urmeze acest exemplu.

Londra și Manchester

Scris de K. Marx la 6 februarie 1865

Publicat pentru prima oară în „*Der Briefwechsel zwischen Friedrich Engels und Karl Marx 1844 bis 1883*”, Bd. III, Stuttgart, 1913

Se tipărește după ciorna manuscrisului

Tradus din limba germană

FRIEDRICH ENGELS

**Problema militară în Prusia
și partidul muncitoresc german“**

Scriș de F. Engels la sfirșitul
lunii ianuarie—11 februarie 1865

Publicat ca broșură la Hamburg
la sfirșitul lunii februarie 1865

Semnat: Friedrich Engels

Se tipărește după textul broșurii

Tradus din limba germană

Die
preussische Militärfrage
und die
deutsche Arbeiterpartei.

Von

Friedrich Engels.

Hamburg.

Otto Meißner.

1865.

Coperta primei ediții a broșurii lui Friedrich Engels
„Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”.

Dezbaterile cu privire la problema militară au avut loc pînă în prezent numai între guvern și partidul feudal, de o parte, și burghezia liberală și radicală, de cealaltă parte. Acum, cînd se apropie criza, a sosit timpul să se pronunțe și partidul muncitoresc.

Putem să purcedem la criticarea situației militare, despre care este vorba, numai pornind de la relațiile reale existente. Nu ne putem aștepta ca guvernul prusian să acționeze altfel decît pornind de la punctul de vedere prusian atîta timp cît în Germania și în Europa dăinuiesc relațiile actuale. Tot atît de puțin îi putem cere opoziției burgheze să pornească de la un alt punct de vedere decît acela al propriilor ei interese burgheze.

Partidul muncitorilor, care în toate divergențele dintre reacțiune și burghezie se află în afara sferei conflictului propriu-zis, are avantajul că poate privi aceste probleme cu cel mai mare calm și cu totul imparțial. Numai acest partid le poate examina în mod științific, istoric, ca și cum ele ar fi deja de domeniul trecutului, anatomic, ca și cum ar fi vorba de niște cadavre.

I

Cu privire la starea armatei prusiene în vechiul sistem, după experiența mobilizărilor din 1850 și din 1859⁵⁶, nu puteau exista două păreri. Din 1815 monarhia absolută era legată prin promisiunea oficială de a nu percepe noi impozite și de a nu lansa împrumuturi fără aprobarea prealabilă a viitoarei reprezentanțe naționale. Această promisiune nu putea fi călcată; un împrumut lansat fără aprobarea respectivă nu ar fi avut nici cea mai mică șansă. Sistemul de impozite era în general astfel întocmit, încît veniturile fiscale nu creșteau de loc în aceeași proporție în care creștea avuția țării. Absolutismul era sărac, foarte sărac, și cheltuielile excepționale, impuse de vijeliile din 1830⁵⁷, au fost suficiente pentru a-l sili să facă o economie la sînge. Așa se explică introducerea serviciului militar de doi ani, așa se explică și sistemul de economii în toate ramurile administrației militare, prin care rezerva de armament pentru caz de mobilizare a fost redusă la cel mai scăzut nivel cantitativ și calitativ. Cu toate acestea, Prusia trebuia să-și mențină poziția de mare putere, și de aceea era nevoie ca în momentul începerii unui război să existe o armată operativă cît mai puternică; iată de ce a fost încorporat Landwehrul din prima recrutare⁵⁸. S-a avut deci grijă ca la ivirea primului pericol de război să fie nevoie de mobilizare și ca, o dată cu mobilizarea, să se prăbușească tot edificiul. Acest lucru s-a și produs în 1850, soldîndu-se cu cel mai deplin eșec al Prusiei.

În 1850 au ieșit la iveală numai neajunsurile materiale ale sistemului; toată povestea s-a terminat înainte de a putea ieși la iveală și cusururile morale. Fondurile votate de Camere au fost folosite pentru a înlătura pe cît posibil neajunsurile materiale. Pe cît posibil, deoarece în nici un caz nu se putea menține baza materială pregătită astfel încît

în două săptămîni să fie echipate și gata de luptă rezervele chemate sub arme, iar peste alte două săptămîni întregul Landwehr din prima recrutare. Nu trebuie să uităm că armata activă cuprindea cel mult 3 contingente, în timp ce rezerva și Landwehrul din prima recrutare numărau împreună 9 contingente, deci că la 3 soldați gata de luptă din armata activă trebuiau echipați în 4 săptămîni cel puțin 7 soldați concentrați. Și iată că în 1859 izbucnește războiul din Italia și se declară o nouă mobilizare generală. Și de data aceasta s-au făcut simțite destule neajunsuri materiale, dar ele au fost mult mai mici decît cusururile morale ale sistemului, care au fost descoperite abia acum, cînd armața era mobilizată pe timp mai îndelungat. Landwehrul fusese neglijat fără îndoială; cadrele batalioanelor lui erau în mare parte inexistente și trebuiau abia create; dintre ofițerii existenți, mulți erau inapți pentru serviciu de campanie. Dar, chiar dacă în toate aceste privințe lucrurile ar fi stat altfel, rămînea totuși faptul că ofițerii erau pur și simplu niște străini pentru soldații lor, îndeosebi sub raportul calităților lor militare, și că în majoritatea cazurilor aceste calități militare erau prea reduse pentru ca batalioane cu astfel de ofițeri să poată fi trimise cu încredere împotriva unor trupe experimentate. Dacă ofițerii Landwehrului au luptat minunat în timpul războiului împotriva Danemaricii⁵⁹, nu trebuie însă să uităm că există o mare deosebire între un batalion care are în proporție de $\frac{4}{5}$ ofițeri activi și în proporție de $\frac{1}{5}$ ofițeri din Landwehr și un batalion în care raportul este invers. La aceasta s-a mai adăugat un aspect hotărîtor. S-a descoperit dintr-o dată ceea ce s-ar fi putut prevedea dinainte: Landwehrul poate lupta mai cu seamă cînd e vorba de apărarea propriei țări, dar în nici un caz nu poate fi folosit într-un război ofensiv. Landwehrul este o instituție atît de net defensivă, încît poate fi folosit în acțiuni ofensive numai în urma respingerii unei invazii inamice, ca în 1814 și 1815. Trupe formate în cea mai mare parte din oameni între 26 și 32 de ani, însurați, nu pot fi ținute inactive la graniță cu lunile, cînd de acasă sosesc zilnic scrisori în care sînt arătate lipsurile pe care le îndură soțiile și copiii, deoarece și ajutoarele pentru familiile celor mobilizați s-au dovedit a fi cu totul insuficiente. În plus, soldații nu știau împotriva cui trebuie să lupte: împotriva francezilor sau împotriva austrie-cilor, căci pe atunci nici unii, nici ceilalți nu făcuseră vreun rău Prusiei. Cu asemenea trupe, demoralizate de luni întregi

de inactivitate, se putea oare porni ofensiva împotriva unor armate bine organizate și cu experiență de luptă?

Că se impuneau schimbări este limpede. În împrejurările date, armata operativă a Prusiei trebuia să fie organizată pe baze mai solide. Cum s-a realizat această organizare?

Cele 36 de regimente de infanterie ale Landwehrului, care fuseseră concentrate, au fost lăsate pentru moment așa cum erau, apoi transformate treptat în noi regimente de linie. Încetul cu încetul au fost sporite și efectivele cavaleriei și artileriei, ca să corespundă acestui efectiv crescut al infanteriei, și, în sfârșit, artileria de cetate a fost separată de artileria de câmp, ceea ce a constituit în orice caz o îmbunătățire, mai ales pentru Prusia. Într-un cuvânt, infanteria a fost dublată, iar cavaleria și artileria au fost sporite aproximativ o dată și jumătate. Pentru a menține acest efectiv crescut al armatei s-a propus să se prelungească durata serviciului militar în armata activă de la 5 la 7 ani — 3 ani sub arme (în infanterie) și 4 ani în rezervă —, reducându-se în schimb cu 4 ani serviciul în Landwehrul din a doua recrutare și, în sfârșit, măridu-se numărul celor recrutați în fiecare an de la 40 000, ca pînă atunci, la 63 000. Cît privește Landwehrul, acesta a fost cu desăvîrșire neglijat între timp.

Creșterea numărului de batalioane, de escadroane și de baterii în proporțiile astfel stabilite corespundea aproape întocmai creșterii populației Prusiei de la 10 000 000 în 1815 la 18 000 000 în 1861; întrucît avuția Prusiei crescuse în această perioadă mai repede decît populația ei și întrucît celelalte mari puteri europene își întăriseră armatele după 1815 într-o proporție mult mai mare, această sporire a cadrelor armatei nu era cituși de puțin excesivă. De menționat că, potrivit acestui proiect, dintre toate obligațiile celor supuși serviciului militar, era mărită numai durata menținerii în rezervă a contingentelor celor mai tinere; în schimb, pentru contingentele mai vîrstnice, durata menținerii în Landwehr era redusă la jumătate, iar Landwehrul din a doua recrutare era de fapt desființat aproape cu totul, atribuindu-se acum Landwehrului din prima recrutare cam același rol care fusese rezervat pînă atunci celui din a doua recrutare.

Proiectului i se puteau aduce însă următoarele obiecții :

Serviciul militar obligatoriu — în treacăt fie spus, singura instituție democratică existentă în Prusia, deși numai pe hîrtie — reprezintă un progres atît de colosal în comparație cu toate sistemele militare anterioare, încît acolo unde a

existat o dată, fie și într-o formă imperfectă, nu mai poate fi desființat pe mai multă vreme. Există numai două principii lîmpede formulate pe care se bazează organizarea armatelor noastre contemporane: fie angajarea — dar aceasta este învechită și posibilă numai în cazuri excepționale, ca, de pildă, în Anglia —, fie serviciul militar obligatoriu. Diferitele conșcripții și trageri la sorți⁶⁰ nu sînt decît forme cu totul imperfecte ale acestuia din urmă. Ideea de bază a legii prusiene din 1814 — și anume că fiecare cetățean apt pentru serviciul militar trebuie, în anii în care este în stare să poarte arme, să-și apere personal țara — e mult superioară principiului plătirii de înlocuitori, practicat în toate țările în care se aplică conșcripția, și categoric că după 50 de ani de existență această idee nu va fi sacrificată dorinței fierbinți a burgheziei de a se introduce, cum spun francezii, „traficul cu carne vie”.

Dar odată întemeiat pe serviciul militar obligatoriu fără înlocuitori, sistemul militar al Prusiei se poate dezvolta în propriul lui spirit și cu succes numai dacă principiul lui de bază este înfăptuit într-o măsură tot mai mare. Să vedem cum stau lucrurile în această privință.

În 1815, din 10 000 000 de locuitori au fost chemați sub arme 40 000 de oameni, adică 4 la mie. În 1861, din 18 000 000 de locuitori au fost încorporați 63 000 de oameni, adică 3,5 la mie. Prin urmare, un regres, deși în comparație cu situația dinainte de 1859, cînd erau încorporați numai 2²/₉ la mie, este vorba de un progres. Numai pentru a se ajunge din nou la procentul din 1815 ar trebui încorporați 72 000 de oameni. (Vom vedea că de fapt numărul celor care intră în armată în fiecare an este cam acesta sau chiar mai mare.) Dar este oare epuizată forța militară a poporului prusian prin recrutarea anuală a 4 oameni la 1 000 de locuitori?

„Allgemeine Militär-Zeitung”⁶¹ din Darmstadt a demonstrat în repetate rînduri, pe baza statisticii statelor din Germania centrală, că în Germania *nu mai puțin de jumătate* din tinerii care urmează să recruteze sînt apți pentru serviciul militar. În 1861, numărul tinerilor care urmau să recruteze a fost, potrivit datelor din „Zeitschrift des preussischen statistischen Bureaus”⁶² (martie 1864), de 227 005. Aceasta ar însemna anual 113 500 de recruți apți pentru serviciul militar. Dacă scădem din această cifră 6 500 de tineri ca indispensabili sau nedemni din punct de vedere moral pentru serviciul militar, mai rămîn totuși 107 000 de recruți. Atunci

de ce numai 63 000 sau cel mult 72 000—75 000 dintre aceștia își fac stagiul militar?

În timpul sesiunii din 1863, ministrul de război von Roon a comunicat comisiei militare a Camerei deputaților următoarele date cu privire la recrutarea din 1861 :

Numărul total al populației (potrivit recensământului din 1858)	17 758 823		
Tineri în vîrstă de 20 de ani supuși serviciului militar, contingentul 1861	217 438		
Tineri supuși serviciului militar amînați din anii precedenți și în privința cărora încă nu s-a luat o hotărîre definitivă	348 364	565 802	
Din care:			
1) Negăsiți	55 770		
2) Plecați în alte districte și care urmează să recruteze acolo	82 216		
3) Neprezentați, fără a avea motive întemeiate	10 960		
4) Înrolați ca voluntari pe termen de 3 ani	5 025		
5) Cu dreptul de a face serviciul militar ca voluntari pe termen de 1 an	14 811		
6) Amînați sau scutiți ca fiind clerici ..	1 638		
7) Obligați să-și facă stagiul militar în marină	299		
8) Șterși din liste ca nedemni	596		
9) Șcutiți de comisiile districtuale ca vădit inapți	2 480		
10) Scutiți de comisiile districtuale ca permanent inapți	15 238		
11) Trecuți în Ersatzreserve ⁶³ :			
a) mai mici de 5 picioare, după 3 examene	8 908		
b) mai mici de 5 picioare, 1 țol și 3 linii după 3 examene	9 553		
c) temporar inapți după 3 examene..	46 761		
d) din cauza situației de acasă după 3 examene	4 213		
e) disponibili după 5 examene	291	69 816	
12) Repartizați să facă serviciul la convoaie, în afară de cei încorporați pentru convoaie		6 774	
13) Amînați pe 1 an:			
a) temporar inapți	219 136		
b) din cauza situației de acasă	10 013		
c) din cauza pierderii drepturilor civile sau a unor anchete în curs	1 087	230 236	495 868
Urmează să fie încorporați			69 934
Încorporați efectiv			59 459
Rămîn disponibili			10 475

Oricit de imperfectă ar fi această statistică, oricit ar incurca ea lucrurile prin faptul că la fiecare punct, de la 1 pînă la 13, persoanele din contingentul 1861 sînt amestecate cu persoanele rămase disponibile din cele două contingente precedente, ea cuprinde totuși cîteva mărturii foarte prețioase.

Au fost încorporați ca recruți 59 459 de oameni. S-au înrolat ca voluntari pe termen de 3 ani 5 025 de oameni. Au avut dreptul să facă serviciul militar ca voluntari pe termen de 1 an 14 811 oameni; întrucît capacitatea acelor care au dreptul să facă serviciul militar ca voluntari pe termen de 1 an nu este supusă, după cum se știe, unui examen prea riguros, avînd în vedere că întreținerea lor nu costă nimic, putem presupune că cel puțin jumătate dintre ei, adică 7 400 de oameni, s-au înrolat într-adevăr. Acesta e un calcul foarte modest, căci categoria acelor care solicită confirmarea dreptului de a face serviciul militar de 1 an este formată oricum, în cea mai mare parte, din oameni apti pentru serviciu; cei care se știu inapți nici nu se mai ostenesc să ceară confirmarea. Să admitem totuși că ar fi vorba de 7 400 de oameni. Aceasta înseamnă că în 1861 au intrat în armată în total 71 884 de oameni.

Să vedem mai departe. Datorită calității lor de clerici, au fost amînați sau scutiți 1 638 de oameni. De ce domnii clerici nu trebuie să facă serviciul militar este de neînțeles. Dimpotrivă, un an de serviciu în armată, de viață în aer liber și de contact cu lumea exterioară le poate fi numai de folos. Prin urmare, să-i încorporăm fără ezitare; $\frac{1}{3}$ din totalul lor pe anul în curs, socotind că $\frac{3}{4}$ vor fi inapți, reprezintă totuși 139 de oameni care trebuie luați în armată.

Un număr de 18 551 de oameni au fost scutiți pentru că nu au avut înălțimea cerută. Reținem că nu au fost scutiți definitiv, ci „trecuți în rezervă”. Prin urmare, în caz de război vor fi totuși chemați. Ei sînt scutiți numai de serviciul de paradă din timp de pace, întrucît pentru aceasta nu sînt destul de prezentabili. Astfel se recunoaște că acești oameni mici de stat sînt cît se poate de apti pentru serviciul militar și că la nevoie chiar vor fi folosiți. Că acești oameni mici de stat pot fi într-adevăr soldați excelenți o dovedește armata franceză, în care servesc oameni cu o înălțime începînd de la 4 picioare și 8 țoli. De aceea îi adăugăm indiscutabil la resursele militare ale țării. În cifra de mai sus sînt incluși numai cei care după 3 examene au fost respinși defi-

nitiv din cauza staturii lor mici ; este vorba deci de o cifră care se repetă în fiecare an. Ștergem de aici jumătate ca inapți din alte motive, rămânându-ne astfel 9 275 de flăcăi mici de stat, din care un ofițer priceput ar scoate, fără îndoială, în scurt timp niște soldați excelenți.

Mai departe dăm de 6 774 de oameni repartizați să facă serviciul la convoaie, în afară de cei încorporați pentru convoaie. Dar și convoaiele fac parte din armată, și este de neînțeles de ce acești oameni să nu facă stagiul scurt de 6 luni în convoaie, ceea ce ar fi mai bine atît pentru ei, cît și pentru convoaie.

Avem deci :

Încorporați efectiv	71 884
Clerici	139
Apți, dar mai mici decît înălțimea cerută	9 275
Repartizați să facă serviciul la convoaie	6 774
Total	88 072 de oameni,

care, după cum *recunoaște chiar* statistica lui von Roon, ar putea fi încorporați anual în armată dacă serviciul militar obligatoriu ar fi aplicat în mod serios.

Să-i luăm acum pe cei inapți :

Amînați cu un an ca temporar inapți....	219 136 de oameni
Trecuți în rezervă, cum ditto*, după 3 examene	46 761 „ „
Șterși din liste ca permanent inapți numai	17 727 „ „
Total	283 624 de oameni

Cei *permanent* inapți în urma unor defecte fizice *reale* nu reprezintă nici 7% din numărul total al celor scutiți de serviciul militar ca inapți și mai puțin de 4% din numărul total al acelor care se prezintă în fiecare an în fața comisiilor de recrutare. În fiecare an, aproape 17% din cei temporar inapți sînt trecuți după 3 examene în rezervă. Aceștia sînt deci oameni de 23 de ani, adică au o vîrstă la care constituția omului începe să se formeze definitiv. Fără îndoială că nu vom exagera dacă vom presupune că dintre aceștia o treime sînt perfect apți pentru serviciul militar după ce împlinesc vîrsta de 25 ani, ceea ce reprezintă 15 587 de oameni. Minimul ce li se poate cere acestor oameni este ca timp de

* — s-a mai spus. — Nota trad.

2 ani să facă un stagiu de 3 luni pe an la infanterie pentru a fi instruiți cel puțin ca recruții. Aceasta ar echivala cu o sporire a efectivelor din timp de pace ale armatei cu 3897 de oameni.

Trebuie să avem în vedere că întregul sistem al examinării medicale a recruților a căpătat în Prusia o orientare aparte. Întotdeauna au fost mai mulți recruți decît puteau fi încorporați, și totuși se urmărea să se păstreze aparențele serviciului militar obligatoriu. Ce putea fi mai comod decît să-ți alegi numărul dorit de oameni dintre cei mai buni, declarîndu-i pe ceilalți inapți sub un pretext oarecare? În aceste condiții care, în treacăt fie spus, au existat în Prusia încă din 1815 și continuă să existe și astăzi, noțiunea de inapt pentru serviciul militar a căpătat o interpretare anormal de elastică, după cum dovedește cel mai bine o comparație cu statele din Germania centrală. În aceste state, în care există conscripția și tragerea la sorți, nu au fost nici un fel de temeuri să fie declarați inapți un număr mai mare de oameni decît în realitate. Condițiile sînt aceleași ca în Prusia; în unele state, de pildă în Saxonia, ele sînt chiar mai proaste, deoarece procentul populației ocupate în industrie este mai mare. Și totuși, așa cum am mai arătat, în „Allgemeine Militär-Zeitung” s-a demonstrat în repetate rînduri că în statele din Germania centrală *nu mai puțin de jumătate* din cei care se prezintă la recrutare sînt apți pentru serviciul militar; la fel trebuie să stea lucrurile și în Prusia. În clipa în care va izbucni un război serios, în interpretarea noțiunii de apt pentru serviciul militar va interveni în Prusia o revoluție bruscă, și atunci se va vedea, din păcate prea tîrziu, cît de multe forțe utile au fost pierdute.

Urmează însă faptul cel mai surprinzător dintre toate. Printre cei 565 802 tineri supuși serviciului militar, în privința cărora nu s-a hotărît încă nimic, există:

Negășiți	55 770	de oameni
Plecați în alte districte sau care urmează să recruteze acolo	82 216	” ”
Neprezențați, fără a avea motive întemeiate..	10 960	” ”
	<hr/>	
	Total 148 946	de oameni

Prin urmare, în pofida faimosului control prusian — cei care au fost vreodată supuși serviciului militar în Prusia știu ce înseamnă aceasta —, în fiecare an dispar nici mai mult, nici mai puțin de 27 % din cei supuși serviciului militar. Cum

se poate așa ceva? Și unde dispar cei 82 216 oameni care sînt scoși din evidență ca „plecați în alte districte sau care urmează să recruteze acolo”? Ca să te poți sustrage serviciului militar este oare suficient astăzi să pleci de la Berlin la Potsdam? Înclinăm să credem că în cazul de față — calul are 4 picioare, și tot se poticnește — domnii funcționari pur și simplu au scrîntit-o cu statistica lor, și anume că acești 82 216 oameni figurează de două ori în totalul de 565 802 : o dată în districtul lor natal și a doua oară în districtul în care s-au mutat. Ar fi foarte de dorit ca acest lucru să fie stabilit exact — și comisia militară a Camerei este cea mai indicată s-o facă —, deoarece reducerea numărului real al celor supuși serviciului militar la 483 586 ar schimba considerabil toate corelațiile procentuale. Dar, chiar dacă presupunem că așa este, tot mai rămîn 66 730 de oameni care dispar și se volatilizează în fiecare an și pe care nici controlul prusian, nici poliția nu-i pot chema sub arme. Este vorba de aproape 14% din cei supuși serviciului militar. De aici rezultă că toate piedicile care se pun în Prusia liberei circulații, sub pretextul controlului asupra tinerilor supuși serviciului militar, sînt cu desăvîrșire de prisos. E îndeobște cunoscut că emigrația reală din Prusia este foarte neînsemnată și nu se compară cu numărul recruților care s-au volatilizat. Acești aproape 67 000 de oameni nici nu emigrează toți. O mare parte din ei fie că rămîn tot timpul în țară, fie că o părăsesc numai pentru scurt timp. În general, toate măsurile preventive împotriva sustragerii de la serviciul militar sînt nefolositoare și cel mult pot stimula emigrarea. Marea masă a tinerilor oricum nu poate emigra. Dacă cei care s-au sustras de la încorporare vor fi siliți să-și facă ulterior stagiul militar, așa cum scrie la carte și fără nici o indulgență, atunci toată această tăragăneală și scriptologie fără sens vor fi inutile, iar numărul recruților va fi mai mare decît înainte.

De altfel, pentru a fi mai siguri, vom considera dovedit numai ceea ce rezultă din propria statistică a domnului von Roon, și anume că, fără a-i socoti pe cei care fac serviciul militar ca voluntari pe termen de 1 an, anual pot fi încorporați sub arme 85 000 de tineri. Efectivul actual al armatei din timp de pace se ridică la aproximativ 210 000 de oameni. Dacă durata serviciului militar ar fi de 2 ani, 85 000 de tineri anual înseamnă la un loc 170 000 de oameni, la care se adaugă 25 000—35 000 de ofițeri, subofițeri și rean-

gajați, în total deci 195 000—205 000 de oameni; împreună cu cei care fac serviciul militar ca voluntari pe termen de 1 an — 202 000 pînă la 212 000. Așadar, dacă în infanterie și în artileria pedestră durata serviciului militar ar fi de 2 ani (despre cavalerie vom vorbi mai tirziu), toate cadrele armatei reorganizate pot fi aduse, chiar și potrivit propriei statistici a guvernului, la nivelul efectivelor complete din timp de pace. Dacă s-ar aplica efectiv serviciul militar obligatoriu cu durata de 2 ani, armata ar număra, după toate probabilitățile, cu 30 000 de oameni mai mult; prin urmare, pentru a nu depăși totuși cifra de 200 000—210 000 de oameni, o parte din oameni ar putea fi lăsați la vatră după un an — un an și jumătate de serviciu militar. O asemenea eliberare înainte de termen, ca recompensă pentru zel în serviciu, ar fi mai folositoare întregii armate decît prelungirea stagiului militar cu 6 luni.

Efectivul din timp de război al armatei ar fi următorul :

4 contingente, așa cum sînt prevăzute în planul de reorganizare, a cîte 63 000 de oameni fiecare, dau la un loc 252 000 de rezerviști. 3 contingente a cîte 85 000 de oameni însumează 255 000 de rezerviști. Prin urmare, rezultatul este categoric la fel de favorabil ca și potrivit planului de reorganizare. (Întrucît aici este vorba numai de *corelații* numerice, nu are importanță că în cazul de față facem cu totul abstracție de reducerea numărului contingentelor de rezervă.)

Acesta este punctul slab al planului de reorganizare. La adăpostul unei aparente reveniri la serviciul militar obligatoriu, existent inițial — și e drept că acesta nu poate exista fără Landwehr ca o mare rezervă a armatei —, el înclină mai degrabă spre sistemul franco-austriac bazat pe o armată activă⁶⁴ și în felul acesta introduce în sistemul militar prusian un element de instabilitate care duce în mod inevitabil la cele mai nefaste consecințe. Cele două sisteme nu pot fi amestecate, nu se pot obține în același timp avantajele amîndurora. Este incontestabil, și nu s-a tăgăduit niciodată, că sistemul bazat pe o armată activă, cu o durată prelungită a stagiului militar și menținerea în rîndurile armatei, îi asigură acesteia avantaje însemnate la începutul războiului. Oamenii se cunosc mai bine; chiar și cei învoiți, cărora în majoritatea cazurilor nu li se dă de fiecare dată decît o permisie scurtă, se consideră în tot timpul permisiei soldați și sînt întotdeauna pregătiți să fie chemați sub arme, ceea ce, fără doar și poate, nu se poate spune despre rezerviștii prusieni ;

datorită acestui fapt, batalioanele, atunci cînd intră pentru întia oară în luptă, dau dovadă, fără îndoială, de o mare fermitate. Se poate obiecta însă că, dacă se acordă importanță în primul rînd acestui aspect, atunci se poate adopta la fel de bine și sistemul englez al stagiului militar de 10 ani; că francezilor le-au fost indiscutabil mult mai utile campaniile lor din Algeria, războaiele din Crimeea și din Italia⁶⁵ decît durata prelungită a stagiului militar; în sfîrșit, că, pe baza acestui sistem, poate fi instruită numai o parte din materialul uman în stare să poarte armele și că, prin urmare, nu sînt activizate nici pe departe toate forțele națiunii. În plus, după cum arată experiența, soldatul german se obișnuiește foarte ușor cu focul, și 3 bătălii serioase, cu un succes cel puțin schimbător, înseamnă pentru un batalion destoinic în celelalte privințe tot atîta cît un an întreg de serviciu militar suplimentar. Pentru un stat ca Prusia, sistemul armatei active este o imposibilitate. În condițiile acestui sistem, Prusia ar putea avea o armată de cel mult 300 000—400 000 de oameni, cu un efectiv de 200 000 de oameni în timp de pace. Dar, spre a se menține ca mare putere, acest efectiv este necesar numai pentru armata operativă care să înceapă acțiunile militare, adică Prusiei îi trebuie pentru orice război serios, inclusiv garnizoanele fortărețelor, rezervele etc., 500 000—600 000 de oameni. Dacă cei 18 000 000 de prusieni urmează să alcătuiască în caz de război o armată aproximativ la fel de numeroasă ca și cei 35 000 000 de francezi, cei 34 000 000 de austrieci și cei 60 000 000 de ruși, aceasta se poate obține numai prin serviciul militar obligatoriu, printr-un stagiul militar de scurtă durată, dar susținut, cu menținerea relativ îndelungată în Landwehr. În condițiile acestui sistem vor fi întotdeauna necesare anumite sacrificii în ceea ce privește pregătirea de luptă a trupelor și chiar capacitatea lor de luptă în primul moment al războiului; statul și politica vor căpăta un caracter neutru, de apărare; trebuie însă să nu se uite că tactica ofensivă prezumțioasă a sistemului armatei active a dus de la Iena la Tilsit, în timp ce tactica de apărare modestă a sistemului Landwehrului și al serviciului militar obligatoriu a dus de la Katzbach la Paris⁶⁶. Prin urmare: ori sistemul bazat pe conscripție și înlocuitori, cu serviciul militar de 7—8 ani, din care aproximativ jumătate sub drapel, fără menținerea ulterioară în Landwehr; ori serviciul militar obligatoriu de 5 sau cel mult 6 ani, din care doi ani sub drapel, cu menținerea ulterioară în Landwehr, după modelul

prusian sau elvețian⁶⁷. Dar ca masele populare să poarte întâi povara conșcripției și apoi și pe aceea a sistemului Landwehrului, aceasta nu o poate suporta nici o națiune europeană, nici măcar turcii, care, datorită barbariei lor războinice, suportă mai mult decât toți. Mulți oameni instruiți, în condițiile unui stagiu de scurtă durată și cu menținerea îndelungată în Landwehr, sau puțini oameni instruiți, în condițiile unui stagiu de lungă durată și cu menținerea în Landwehr pe timp scurt — iată în ce constă problema; trebuie ales însă ori una, ori alta.

William Napier, după care soldatul englez este, firește, cel mai bun din lume, arată în lucrarea sa despre istoria războiului din Peninsula Iberică că infanteristul englez este perfect instruit în toate privințele după 3 ani de serviciu militar⁶⁸. Și trebuie avut în vedere că elementele din care se compunea armata engleză la începutul acestui secol erau cele mai rele elemente din câte poate fi în general alcătuită o armată. Actualmente, armata engleză este formată din elemente mult mai bune, dar și acestea din punct de vedere moral și intelectual se prezintă infinit mai prost decât elementele armatei prusiene. Și ceea ce au scos ofițerii englezi în 3 ani din pleava aceea să nu se poată scoate în Prusia în 2 ani dintr-o materie primă de recruți extrem de receptivi la instrucție, parțial atit de bine instruiți și dinainte bine pregătiți din punct de vedere moral?

Este adevărat că astăzi soldatul trebuie să învețe mai mult. Dar niciodată nu s-a făcut din aceasta o obiecție serioasă împotriva serviciului militar de 2 ani. Totdeauna s-a invocat însușirea prin educare a *adevăratului spirit soldătesc*, care s-ar forma abia în al treilea an de serviciu militar. Dacă domnii vor să vorbim deschis și dacă facem abstracție de capacitatea superioară a batalioanelor, recunoscută mai sus, atunci acesta este un argument cu caracter mai mult politic decât militar. Adevăratul spirit soldătesc trebuie să se manifeste mai mult față de Düppel-ul intern⁶⁹ decât de cel extern. Nu am văzut niciodată ca în cel de-al treilea an de serviciu soldatul prusian să fi învățat altceva decât să se plictisească, să silească recruții să-i plătească rachiuri și să facă glume proaste pe seama superiorilor săi. Dacă majoritatea ofițerilor noștri ar fi servit măcar un an ca simpli soldați sau ca subofițeri, ar fi fost exclus să nu observe lucrul acesta. Experiința ne arată că „adevăratul spirit soldătesc”, în măsura în care are caracter politic, dispare foarte repede și încă

pentru totdeauna. Cel militar, în schimb, rămîne chiar și după 2 ani de serviciu. •

Pentru soldații noștri, un stagiul militar de 2 ani este deci absolut suficient spre a-i pregăti pentru serviciul de infanterie. De cînd artileria de cîmp este separată de artileria de cetate, lucrul acesta este valabil și pentru artileria pedestră; unele dificultăți care se ivesc aici pot fi înlăturate fie printr-o și mai mare diviziune a muncii, fie prin simplificarea, oricum de dorit, a materialului artileriei de cîmp. De asemenea nu ar întîmpina nici un fel de dificultăți sporirea numărului de reangajați; dar tocmai această categorie de oameni nu sînt de loc bine văzuți în armata prusiană, dacă nu sînt buni de subofițeri. Ce mărturie *impotriva* stagiului militar prelungit! Numai în artileria de cetate, cu materialul ei atît de variat, și în trupele de geniu, cu multiplele lor genuri de lucrări care nu pot fi niciodată separate complet unele de altele, reangajații pricepuți sînt apreciați, deși și aici ei sînt rari. În artileria călăreață va fi nevoie de aceeași durată a serviciului ca și în cavalerie.

În ceea ce privește cavaleria, acela care este obișnuit să călărească de mic nu are nevoie decît de un stagiul militar de scurtă durată, dar cel care învață abia acum călăria are nevoie neapărat de un stagiul militar prelungit. La noi sînt puțini oamenii obișnuiți să călărească de mici, și de aceea avem categoric nevoie de stagiul militar de 4 ani, prevăzut în planul de reorganizare. Singura formă adevărată de luptă a cavaleriei este atacul în formație compactă cu sabia scoasă, pentru care e nevoie de o vitejie excepțională și de o încredere reciprocă deplină între oameni. Prin urmare, oamenii trebuie să știe că se pot bizui atît unii pe alții, cît și pe comandanții lor. Pentru aceasta este nevoie de un stagiul militar prelungit. Dar și fără încrederea călărețului în calul său, cavaleria nu este bună de nimic; soldatul trebuie să știe să călărească, și pentru a ajunge să fie încredințat că poate stăpîni calul — adică aproape orice cal care i se repartizează — este nevoie de asemenea de un stagiul de lungă durată. În această armă sînt indiscutabil de dorit reangajații, și cu cît vor fi landsknechți mai autentici, cu atît mai bine, cu singura condiție să-și îndrăgească meseria. Din partea opoziției ni se va reproșa că aceasta înseamnă să formezi o cavalerie numai din reangajați, dispuși să participe la orice lovitură de stat. Răspundem: posibil. Dar în condițiile existente, cavaleria va fi întotdeauna reacționară (amin-

țiți-vă de dragonii din Baden din 1849⁷⁰, după cum artileria va fi întotdeauna liberală. Asta este în firea lucrurilor. Cîțiva reangajați în plus sau în minus nu schimbă cu nimic situația. În cazul luptelor de baricadă, cavaleria tot nu poate fi folosită; or, luptele de baricadă în orașele mari, și mai cu seamă comportarea infanteriei și a artileriei cu acest prilej, decid în zilele noastre soarta tuturor loviturilor de stat.

Dar, în afară de sporirea numărului reangajaților, mai există și alte mijloace în vederea ridicării capacității de luptă și a coeziunii interne a unei armate cu stagiul militar de scurtă durată. Dintre acestea fac parte, printre altele, taberele de instrucție, pe care însuși ministrul de război von Roon le-a intitulat un mijloc de a compensa durata mai scurtă a stagiului militar. De asemenea, organizarea rațională a instrucției, și în această privință în Prusia mai sînt foarte multe de făcut. Prejudicata că, în condițiile stagiului militar de scurtă durată, ar fi necesare, pentru compensație, precizia exagerată a marșului de paradă, „muștrul” la exerciții, ridicarea ridicolă a piciorului, pentru ca „fără îndoirea genunchiului” să faci gaură în cer, — această prejudecată se bazează exclusiv pe o exagerare. Atît de mult s-a vorbit în armata prusiană despre cele arătate, încît, în cele din urmă, ele au devenit axiome care nu pot fi puse la îndoială. Ce rost are că oamenii, învățînd să minuiască arma, o lovesc cu atîta vehemență de umăr, încît aproape se răstoarnă, tot frontul cutremurîndu-se într-un chip cit se poate de nemilităros, ceea ce nu vezi în nici o altă armată? În sfîrșit, ca un echivalent al duratei reduse a stagiului militar — și anume ca cel mai esențial echivalent al ei — trebuie considerată o mai bună educație fizică a tineretului. Se impune să se aibă însă grijă ca să se facă într-adevăr ceva în această direcție. E drept că în toate școlile de la sate s-au instalat paralele și bare fixe, dar bieții noștri învățători încă nu știu să le folosească prea bine. Să fie numit în fiecare district cel puțin cîte un subofițer în retragere, în stare să devină profesor de gimnastică, și să i se încredințeze conducerea predării gimnasticii; să se aibă grijă ca tineretul școlar să învețe treptat să mărșăluiească, să-și însușească mișcările unui pluton și ale unei companii, să cunoască bine comenzile respective. După 6—8 ani se vor obține drept răsplată roade bogate — recruți mai mulți și mai rezistenți.

În critica făcută mai sus planului de reorganizare am avut în vedere, așa cum s-a arătat, numai condițiile politice

și militare efectiv existente. Printre acestea se numără și presupunerea că, în condițiile actuale, legiferarea stagiului militar de 2 ani pentru infanterie și pentru artileria pedestră ar fi maximum de reducere posibilă a duratei stagiului. Considerăm chiar că un stat ca Prusia ar face cea mai mare greșeală — indiferent ce partid se află la putere — dacă ar reduce și mai mult durata serviciului militar normal în momentul de față. Atîta timp cit de o parte se află armata franceză, iar de cealaltă parte armata rusă, și cit există posibilitatea unei agresiuni simultane comune din partea amîndurora, este nevoie de trupe care să nu trebuiască să învețe noțiunile elementare ale artei militare abia în fața inamicului. De aceea trecem cu totul cu vederea fanteziile cu privire la o armată de tipul miliției, cu durata serviciului militar, ca să spunem așa, nulă; în forma în care este imaginată, o asemenea armată nu este astăzi posibilă pentru o țară cu 18 000 000 de locuitori și cu granițe foarte expuse; de altfel, și în alte condiții ea nu este posibilă în această formă.

După toate cele arătate mai sus, se pune întrebarea: trăsăturile fundamentale ale planului de reorganizare au fost oare acceptabile pentru o Cameră a deputaților care se situează pe punctul de vedere prusian? Pornind de la considerente militare și politice, răspundem: mărirea numărului cadrelor în modul în care a fost efectuată, sporirea efectivului din timp de pace al armatei la 180 000—200 000 de oameni, transformarea Landwehrului din prima recrutare într-o mare rezervă a armatei sau într-o a doua armată operativă, respectiv în garnizoana de fortăreață, era acceptabilă cu condiția să se *aplice riguros serviciul militar obligatoriu, să se legifereze serviciul militar activ de 2 ani, menținerea în rezervă timp de 3 ani și în Landwehr pînă la vîrsta de 36 de ani și, în sfîrșit, să se refacă cadrele Landwehrului din prima recrutare*. Se poate oare obține îndeplinirea acestor condiții? Numai puținî dintre aceia care au urmărit dezbaterile vor nega că, în cadrul „erei noi”⁷¹, și, poate, chiar și mai tîrziu, acest lucru era posibil.

Cum s-a comportat opoziția burgheză?

II

Burghezia prusiană, care, ca partea cea mai evoluată a întregii burghezii germane, are în cazul de față dreptul să o reprezinte pe aceasta, își tirăște existența politică cu o lipsă de curaj nemaiîntilnită nici măcar în istoria acestei clase nu tocmai curajoase și care poate fi întrucîtva scuzată doar prin evenimentele externe petrecute sub ochii ei. În martie și în aprilie 1848, burghezia era stăpînă pe situație; dar, de îndată ce au început primele mișcări independente ale clasei muncitoare, burghezia, cuprinsă de spaimă, s-a refugiat din nou sub aripile protectoare ale aceleiași birocrății și ale aceleiași nobilimi feudale pe care nu de mult le învinsese cu ajutorul muncitorilor. Rezultatul inevitabil a fost perioada Manteuffel⁷². A venit în sfîrșit — fără nici o contribuție a opoziției burgheze — „era nouă”. Norocul neașteptat i-a ameuțit pe burghezi. Ei au uitat cu desăvîrșire situația în care ajunseseră ei înșiși prin repetatele lor revizuri ale constituției, prin supunerea lor față de birocrăție și feudali (mergînd pînă la restabilirea feudalelor adunări provinciale și districtuale ale reprezentanților stărilor sociale⁷³), prin neconținutele lor retrageri de pe o poziție pe alta. Credeau că sînt din nou stăpîni pe situație, uitînd cu desăvîrșire că ei înșiși reînviaseră toate forțele care le erau ostile și care, consolidîndu-se de atunci, dețineau, la fel ca înainte de 1848, adevărata putere în stat. Și deodată reorganizarea armatei a căzut peste ei ca o bombă incendiară.

Burghezia nu are decît două căi pentru a dobîndi puterea politică. Fiind o armată de ofițeri fără soldați, care-și poate recruta acești soldați numai din rîndurile muncitorilor, ea trebuie ori să-și asigure alianța cu muncitorii, ori să cumere puterea politică bucată cu bucată de la forțele care i se

opun de sus, îndeosebi de la puterea regală. Istoria burgheziei engleze și franceze ne arată că altă cale nu există.

Dar burgheziei prusiene îi pierise orice poftă — de altfel fără nici un temei — de a încheia o alianță sinceră cu muncitorii. În 1848, partidul muncitoresc german, care pe atunci se mai afla la începuturile dezvoltării și organizării sale, era gata să scoată castanele din foc pentru burghezie în condiții foarte modeste, dar burghezia se temea mai mult de cea mai mică mișcare independentă a proletariatului decât de nobilimea feudală și de birocrație. Liniștea cumpărată cu prețul slugărnicii i se părea preferabilă chiar și simplei *perspective* a luptei pentru libertate⁷⁴. De atunci, această sfință spaimă pe care muncitorii o inspiră burghezilor a devenit tradițională, pînă cînd, în sfîrșit, d-l Schulze-Delitzsch și-a început agitația pentru pușculiță⁷⁵. Agitația sa trebuia să dovedească muncitorilor că pentru ei și urmașii lor nu ar putea exista fericire mai mare decât să se lase exploatați toată viața în industrie de către burghezie; ba chiar că ar trebui să contribuie ei înșiși la această exploatare, procurîndu-și cîștiguri suplimentare prin tot felul de asociații industriale, dînd astfel capitaliștilor posibilitatea să reducă salariile. Deși burghezia industrială este, fără îndoială, alături de locotenenții de cavalerie, categoria cea mai incultă a națiunii germane, totuși, în rîndurile unui popor atît de dezvoltat din punct de vedere spiritual ca cel german, o asemenea agitație era din capul locului lipsită de orice perspectivă de succes durabil. Nu se putea ca mințile mai luminate din înseși rîndurile burgheziei să nu-și dea seama că tot proiectul era sortit eșecului, și iar nu s-a ales nimic din alianța cu muncitorii.

Rămînea tocmeala cu guvernul pentru puterea politică, plătită în bani peșin — bineînțeles din buzunarul poporului. Adevărata putere a burgheziei în stat consta doar în dreptul, și acela îngădit de tot felul de clauze, de a vota impozitele. Aici trebuiau deci concentrate eforturile, și nu se putea ca o clasă care știa atît de bine să se tocmească să nu se aleagă cu cîștig.

Da de unde! Opoziția burgheză din Prusia — în contrast net mai ales cu burghezia clasică engleză din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea — a înțeles să se tocmească pentru putere fără a mai plăti bani pentru ea.

Din punctul de vedere pur burghez și ținînd întru totul seama de împrejurările în care s-a propus reorganizarea ar-

matei, care ar fi fost politica justă a opoziției burgheze? Cunoscându-și forțele, opoziția burgheză ar fi trebuit să știe că, scoasă de curînd — și încă fără vreo contribuție din partea ei — din situația înjositoare în care se aflase sub Manteuffel, ea nu era, desigur, în stare să împiedice înfăptuirea *efectivă* a planului, care a și fost aplicat. Ea ar fi trebuit să știe că, cu fiecare sesiune care trecea fără nici un rezultat, noua organizare, efectiv introdusă, putea fi tot mai greu înlăturată; că, prin urmare, guvernul va oferi pe an ce trecea tot mai puțin pentru a obține consimțămîntul Camerei. Ea ar fi trebuit să știe că era încă departe de a-i putea numi și destitui pe miniștri și că, prin urmare, cu cît se prelungea conflictul, cu atît avea de-a face cu miniștri mai puțin înclinați să accepte compromisuri. În sfîrșit, ea ar fi trebuit să știe că era, înainte de toate, în propriul ei interes să nu întindă prea mult coarda. Avînd în vedere gradul de dezvoltare al muncitorilor germani, era inevitabil ca un conflict serios cu guvernul să nu trezească la viață o mișcare muncitorească independentă, punînd-o astfel din nou, în cele din urmă, în fața dilemei: ori o alianță cu muncitorii, dar de astă dată în condiții mult mai dezavantajoase decît în 1848, ori în genunchi în fața guvernului și: „pater, peccavi!” *

Burghezia liberală și progresistă ⁷⁶ ar fi trebuit de aceea să analizeze concret și nepărtinitor proiectul de reorganizare a armatei și implicita mărire a efectivului în timp de pace, și probabil că ar fi ajuns cam la aceleași rezultate ca și noi. Ea ar fi trebuit să-și spună că oricum nu putea să împiedice introducerea provizorie a reorganizării, ci cel mult să întîrzie statornicirea ei definitivă, dat fiind că planul cuprindea atîtea elemente juste și folositoare. Ea ar fi trebuit deci, înainte de toate, să se ferească să adopte de la bun început o poziție de-a dreptul ostilă reorganizării; ea ar fi trebuit, dimpotrivă, să folosească reorganizarea și banii care urmau să fie votați în acest scop pentru a primi de la „noua eră” cît mai multe compensații, pentru a converti cele 9 000 000 ori 10 000 000 cît însumau noile impozite în cît mai multă putere politică pentru ea însăși.

Și cite mai erau de făcut! De pildă, toată legislația din timpul lui Manteuffel cu privire la presă și la dreptul de asociere; atotputernicia poliției și a funcționarilor de stat, preluată fără nici o modificare de la monarhia absolută; desesizarea tribunalelor ca urmare a conflictelor de competență;

* — „Am păcătuit, părinte!”. — *Nota trad.*

adunările provinciale și districtuale ale reprezentanților stărilor sociale; înainte de toate, interpretarea dată constituției în timpul lui Manteuffel și căreia trebuia să i se opună o nouă practică constituțională; știrbirea de către funcționarii a autoadministrării orășenești și sute de alte chestiuni pentru a căror rezolvare orice altă burghezie, pusă în aceeași situație, ar fi plătit cu dragă inimă cu sporirea impozitelor cu o jumătate de taler pe cap de locuitor, și care puteau fi rezolvate toate dacă se proceda cu oarecare abilitate. Dar opoziția burgheză nu a judecat așa. În ceea ce privește libertatea presei, a asocierii și a întrunirilor, legile lui Manteuffel stabiliseră tocmai acele limite înăuntrul cărora burghezi se simțeau bine. Ei puteau să exprime nestinjenit proteste moderate împotriva guvernului; orice extindere a libertății le aducea lor mai puține avantaje decât muncitorilor, și decât să-i lase pe muncitori să desfășoare o mișcare independentă, burghezia prefera să fie ea însăși ceva mai asuprită de guvern. La fel stăteau lucrurile și cu îngrădirea atotputerniciei poliției și a funcționarilor de stat. Burghezia credea că prin guvernul „erei noi” își subordonase, totodată, și birocrația și vedea cu ochi buni ca această birocrație să aibă în continuare mână liberă împotriva muncitorilor. Ea scăpa din vedere că birocrația era mult mai puternică și mai viabilă decât orice guvern filoburghez. De altfel, își închipuia că, o dată cu căderea lui Manteuffel, a început imperiul de o mie de ani al burgheziei și că singurul lucru ce avea de făcut era să culeagă roadele absolutismului burghez fără a cheltui un ban.

Dar cum să votezi sume atât de mari când și cei câțiva ani de la 1848 încoace costaseră atîția bani, măriseră atât de mult datoria publică și duseseră la o asemenea creștere a impozitelor! — Domnilor, sînteți deputații celui mai tînăr stat constituțional de pe glob și nu știți că constituționalismul este cea mai scumpă formă de guvernămînt din lume? Că este aproape mai scump decât bonapartismul, care — après moi le déluge* — plătește vechile datorii făcînd mereu altele noi și risipește astfel în zece ani resursele unui socol întreg? Vremurile de aur ale absolutismului încătușat, care vă joacă mereu în fața ochilor, nu se mai întorc niciodată.

Dar clauzele din constituție cu privire la continuarea perceperii impozitelor deja votate? — Toată lumea știe cit

* — după mine potopul. — Nota trad.

era de timidă „noua eră” când cerea bani. Faptul că, în schimbul unor contraconcesii garantate în scris, cheltuielile pentru reorganizare au fost incluse în capitolul cheltuielilor ordinare nu avea prea mare importanță. Era vorba de votarea unor noi impozite pentru acoperirea acestor cheltuieli. Aici, burghezia se putea tocmi, și pentru aceasta nici că putea să existe un guvern mai potrivit decât cel al „noii ere”. Astfel, ea tot mai rămânea stăpînă pe situație în măsura în care fusese stăpînă înainte și punea mîna pe noi pîrghii ale puterii în alte domenii.

Dar ce se va întîmpla dacă reacțiunea se va întări în cazul cînd armata — instrumentul ei principal — va fi dublată? — Acesta e un domeniu în care burghezii progresiști intră într-un conflict de nerezolvat cu ei înșiși. Ei pretind Prusiei să joace rolul unui Piemont german. Pentru aceasta este însă nevoie de o armată puternică, capabilă de luptă. Ei au un guvern al „noii ere”, care împărtășește în taină aceleași vederi, cel mai bun guvern pe care îl pot avea în condițiile date. Ei *refuză* să dea acestui guvern posibilitatea de a dispune de o armată întărită. Zi de zi, de dimineață pînă seara, ei sporovăiesc despre gloria Prusiei, măreția Prusiei, creșterea puterii Prusiei; dar ei *refuză* Prusiei întărirea armatei, care ar corespunde doar aceleia introduse de celelalte mari puteri de la 1814 încoace. Și de ce toate acestea? Pentru că se tem că această întărire va folosi numai reacțiunii, va reanima nobilimea militară decăzută și, în genere, va da posibilitate partidului feudal și birocratic absolutist să ducă la groapă, printr-o lovitură de stat, întregul constituționalism.

Să admitem că burghezii progresiști au avut dreptate refuzînd să întărească reacțiunea și că armata era sprijinul cel mai de nădejde al reacțiunii. Dar a existat oare vreodată un mai bun prilej de a pune armata sub controlul Camerei decât tocmai această reorganizare propusă de guvernul cel mai filoburghez pe care l-a cunoscut vreodată Prusia în vremuri tihnite? Dacă burghezia s-ar fi declarat gata să voteze în anumite condiții fondurile pentru întărirea armatei, nu ar fi fost oare posibil să se ajungă totodată la un acord cu privire la școlile militare, la privilegiile nobilimii și la toate celelalte puncte litigioase și să se obțină garanții care să imprime corpului ofițeresc un caracter mai burghez? Pentru „noua eră”, un lucru era limpede: trebuia obținută întărirea armatei. Tertipurile folosite pentru a înfăptui prin contrabandă

reorganizarea erau dovada cea mai bună că-și simțea conștiința încărcată și că se temea de deputați. Burghezia ar fi trebuit să se agațe cu ambele mâini de acest prilej ; o șansă similară nu era de așteptat să se ivească nici peste o sută de ani. Cite nu s-ar fi putut obține, cu țiriita dacă nu cu toptanul, de la acest guvern dacă burghezii progresiști ar fi conceput lucrurile nu ca niște zgîrie-brînză, ci ca speculanți de mare anvergură !

Ce să mai spunem despre consecințele practice ale reorganizării asupra însuși corpului ofițeresc ! Trebuiau găsiți ofițeri pentru un număr îndoit de batalioane. Școlile militare nu mai satisfăceau nici pe departe cerințele. Încă nu se pomenise un atare liberalism în timp de pace ; gradul de sublocotenent era oferit aproape ca un premiu studenților, audienților și tuturor tinerilor culți. Cine a dat cu ochii de armata prusiană după reorganizare nu mai recunoștea corpul ei ofițeresc. Nu vorbim din auzite, ci pe bază de observații personale. Jargonul specific al ofițerilor a fost în mare parte înlăturat, ofițerii mai tineri vorbeau în limba lor maternă obișnuită, ei nu mai aparțineau unei caste exclusive, ci reprezentau, într-o măsură mult mai mare ca de la 1815 încoace, toate clasele culte și toate provinciile statului. Prin urmare, această poziție fusese cucerită sub însuși imperiul evenimentelor ; problema era doar de a o menține și exploata. Dar burghezii progresiști nu vedeau toate acestea și continuau să vorbească ca și cum toți acești ofițeri ar fi fost cadeți nobili. Or, niciodată de la 1815 încoace nu au existat în Prusia mai mulți ofițeri burghezi decît tocmai acum.

În treacăt fie spus, comportarea vitejească a ofițerilor prusieni în fața dușmanului în timpul războiului pentru Schleswig-Holstein o atribuim mai cu seamă acestui aflux de sînge proaspăt. Fără această împropătare, vechile cadre de ofițeri inferiori nu ar fi cutezat să acționeze atît de des pe propria lor răspundere. În această privință, guvernul are dreptate cînd atribuie „strălucirea” acestor succese influenței substanțiale pe care a avut-o reorganizarea ; în ce altă privință reorganizarea a fost înfricoșătoare pentru danezi, nu ne dăm seama.

În sfîrșit, problema principală : înlesnește oare întărirea unei armate în timp de pace o lovitură de stat ? — Este foarte adevărat că armatele sînt instrumentele cu ajutorul cărora se înfăptuiesc loviturile de stat și că, prin urmare, orice întărire a armatei face mai realizabilă o lovitură de stat. Dar efec-

tivul pe care trebuie să-l aibă armata unei mari puteri nu se fixează în funcție de perspectivele mai mari sau mai mici ale unor lovituri de stat, ci în funcție de efectivul armatelor celorlalte mari puteri. Dacă ai intrat în horă, trebuie să joci. Dacă ai acceptat un mandat de deputat prusian și ai înșcris pe stindardul tău măreția Prusiei și poziția ei de mare putere în Europa, trebuie să și consimți să se asigure mijloacele fără de care nici vorbă nu poate fi de măreția Prusiei și de poziția ei de mare putere. Dacă aceste mijloace nu pot fi asigurate fără a se înlesni posibilitatea unor lovituri de stat, cu atât mai rău pentru domnii progresiști. Dacă ei nu ar fi fost atât de ridicol de lași și de nepricepuți în 1848, vremea loviturilor de stat ar fi trecut probabil de mult. În condițiile existente însă nu le rămîne altceva de făcut decît să recunoască în cele din urmă, sub o formă sau alta, necesitatea întăririi armatei și să păstreze pentru ei temerile lor în ceea ce privește loviturile de stat.

Dar problema mai are și alte aspecte. În primul rînd, era oricum mai indicat să duci tratative cu privire la votarea fondurilor destinate acestui instrument pentru lovituri de stat cu un guvern al „noii ere” decît cu un guvern Bismarck. În al doilea rînd, este de la sine înțeles că orice nou pas pe calea aplicării efective a serviciului militar obligatoriu face ca armata prusiană să fie tot mai puțin potrivită ca instrument pentru lovituri de stat. De îndată ce întreaga masă a poporului este pătrunsă de năzuința spre autogovernare și de necesitatea luptei împotriva tuturor elementelor care i se opun, înseamnă că și tinerii de 20—21 de ani au fost cuprinși de această mișcare și că devine tot mai grea înfăptuirea unei lovituri de stat cu ajutorul lor, chiar dacă sînt comandați de ofițeri feudali și absolutiști. Cu cît într-o țară nivelul politic este mai înalt, cu atât mai îndoielnică devine starea de spirit a recruților chemați sub arme. Chiar și actuala luptă dintre guvern și burghezie trebuie să fi furnizat dovezi în acest sens.

În al treilea rînd, serviciul militar de doi ani constituie o contrapondere suficientă a sporirii efectivului armatei. În măsura în care întărirea armatei sporește posibilitățile materiale ale guvernului de a recurge la acțiuni violente, în aceeași măsură serviciul militar de doi ani reduce posibilitățile morale pentru aceasta. În al treilea an de stagiul militar, permanenta îndopare a minții cu teorii absolutiste și deprinderea de a executa ordinele poate să dea în timpul

stagiului militar anumite roade de moment la soldați. În al treilea an de stagiul militar, cînd fiecare soldat în parte nu mai are aproape nimic de învățat din punct de vedere militar, tînărul nostru chemat sub arme pe baza serviciului militar obligatoriu se apropie într-o anumită măsură de soldatul încorporat pe mulți ani în cadrul sistemului franco-austriac. El începe să aducă întrucîtva cu un soldat de profesie și, ca atare, poate fi folosit în orice caz mult mai lesne decît soldatul mai tînăr. Lăsarea la vatră a oamenilor în cel de-al treilea an de serviciu militar va compensa, fără îndoială, încorporarea a încă 60 000—80 000 de oameni, dacă privim lucrurile din punctul de vedere al posibilității unei lovituri de stat.

La aceasta se mai adaugă însă și un alt punct, care este hotărîtor. Nu vrem să negăm că pot surveni împrejurări — doar cunoaștem prea bine burghezia noastră — cînd, chiar și fără mobilizare, numai cu ajutorul armatei din timp de pace, ar fi totuși posibilă o lovitură de stat. Acest lucru este însă puțin probabil. Pentru a da o lovitură de stat în stil mare este nevoie aproape întotdeauna de o mobilizare. Dar atunci se schimbă situația. Armata prusiană din timp de pace poate deveni în mîinile guvernului, în anumite împrejurări, o simplă unealtă folosită de acesta în interiorul țării, niciodată însă armata prusiană din timp de război nu se va preta la așa ceva. Cine a avut prilejul să vadă un batalion întii pe picior de pace, iar apoi pe picior de război, acela știe cît de diferită este întreaga atitudine a oamenilor, caracterul întregii mase. Soldații care au intrat în armată aproape ca băiețandri se întorc acum în rîndurile ei ca bărbați în toată firea; ei aduc cu sine o bună doză de simț al propriei demnități, de încredere în sine, de fermitate și de caracter, de care beneficiază întregul batalion. Atitudinea soldaților față de ofițeri și a ofițerilor față de soldați se schimbă de îndată. Batalionul cîștigă foarte mult din punct de vedere militar, dar din punct de vedere politic — pentru scopuri absolutiste — nu te mai poți bizui de loc pe el. Aceasta s-a putut vedea încă cu prilejul intrării în Schleswig, unde, spre marea mirare a corespondenților ziarelor engleze, soldații prusieni participau pretutindeni în vîzul tuturor la demonstrațiile politice și-și exprimau fără sfială părerile lor, cîtuși de puțin ortodoxe. Și acest rezultat — faptul că armata mobilizată nu mai corespunde din punct de vedere politic pentru scopuri absolutiste — îl datorăm

mai cu seamă perioadei lui Manteuffel și erei „celei mai noi”. În 1848 situația se mai prezenta cu totul altfel.

Aceasta și este una dintre laturile cele mai pozitive ale sistemului militar prusian atît înainte cît și după reorganizare, și anume că, în condițiile *acestui* sistem militar, Prusia nu poate nici să ducă un război nepopular, nici să fie arena unei lovituri de stat de durată. Căci, chiar dacă armata din timp de pace s-ar lăsa folosită pentru o mică lovitură de stat, prima mobilizare și primul pericol de război ar fi suficiente pentru a pune sub semnul întrebării toate „cuceririle”. Fără o ratificare din partea armatei din timp de război, însemnătatea faptelor de vitejie ale armatei din timp de pace în cazul unui „Düppel intern” nu ar fi decît efemeră; și, pe zi ce trece, această ratificare va fi mai greu de obținut. Ziare reacționare au declarat că nu Camerele, ci „armata” sînt adevărata reprezentanță populară. Ele se refereau, firește, numai la ofițeri. Dacă lucrurile ar ajunge vreodată pînă acolo încît domnii de la „Kreuz-Zeitung”⁷⁷ să înfăptuiască o lovitură de stat, în care scop ar avea nevoie de armata *mobilizată*, îi asigurăm că s-ar cruci văzînd o asemenea reprezentanță populară.

Dar nici aceasta nu este în fond garanția principală împotriva loviturii de stat. Iată în ce constă această garanție: în faptul că nici un guvern nu poate să dispună cu ajutorul unei lovituri de stat de o Cameră care să-i voteze noi impozite și împrumuturi și că, chiar dacă ar reuși să înjghebeze o Cameră dispusă să o facă, nici un bancher din Europa nu i-ar acorda credite pe baza unui asemenea vot. Alta ar fi situația în majoritatea statelor europene. Dar, de cînd cu promisiunile din 1815 și cu numeroasele încercări făcute zadarnic pînă în 1843 de a obține bani, Prusia are în prezent reputația că nu i se poate da cu împrumut nici un ban fără o hotărîre legală și inatacabilă a Camerei. Probabil că nici măcar d-l Raphael von Erlanger, care a acordat împrumuturi pînă și confederațiilor americani⁷⁸, nu ar încredința bani gheață unui guvern prusian format în urma unei lovituri de stat. Această situație, Prusia o datorează exclusiv obtuzității absolutismului.

Puterea burgheziei rezidă tocmai în aceea că guvernul, atunci cînd are nevoie de bani — ceea ce, fără doar și poate, se va întîmpla mai devreme sau mai tîrziu —, este nevoit să *ceară el însuși bani burgheziei*, și de astă dată nu reprezentanței politice a burgheziei, care știe în definitiv

că ea există ca să plătească, ci marii finanțe, care vrea să câștige bine de pe urma guvernului, care măsoară după aceleași criterii solvabilitatea unui guvern ca și aceea a unei persoane particulare oarecare și căreia îi este absolut indiferent dacă statul prusian are nevoie de mulți soldați sau de puțini soldați. Acești domni scotează numai polițe cu trei semnături, iar dacă alături de guvern a semnat numai Camera seniorilor fără Camera deputaților, sau o Cameră a deputaților formată din oameni de paie, atunci ei consideră că polița nu are acoperire și renunță la afacere.

Aici se termină problema militară și începe problema constituțională. Indiferent prin ce greșeli și complicații a fost adusă în această situație, opoziția burgheză trebuie să ducă pînă la capăt lupta în problema militară, altminteri pierde și rămășița de putere politică pe care o mai deține. Guvernul a și pus sub semnul întrebării dreptul ei de a aproba bugetul. Dar dacă, mai devreme sau mai târziu, guvernul *trebuie* totuși să încheie pace cu Camera, cea mai bună politică nu este oare aceea de a aștepta pur și simplu ca acest moment să sosească?

Intrucît conflictul s-a ascuțit atît de mult, răspunsul nu poate fi decît afirmativ. Este mai mult decît îndoielnic dacă se va putea ajunge la o înțelegere pe baze acceptabile cu guvernul existent. Supraevaluîndu-și forțele, burghezia a ajuns în situația de a se vedea nevoită să verifice cu ajutorul acestei probleme militare dacă ea este factorul hotărîtor în stat sau nimic. Dacă învinge, ea dobîndește totodată, asemenea Camerei comunelor din Anglia, puterea de a-i numi și destitui pe miniștri. Dacă e înfrîntă, pe cale constituțională nu va mai reuși niciodată să însemne ceva.

Cine își închipuie însă că burghezii germani sînt capabili de atîta perseverență, acela nu-i cunoaște. Curajul burgheziei în materie de politică corespunde întotdeauna și întocmai ponderii pe care o deține în societatea civilă a țării respective. Puterea socială a burgheziei este mult mai mică în Germania decît în Anglia și chiar decît în Franța; în Germania, burghezia nu s-a aliat cu vechea aristocrație, ca în Anglia, și nici nu a nimicuit-o cu ajutorul țărănilor și al muncitorilor, ca în Franța. Aristocrația feudală continuă să fie în Germania o forță ostilă burgheziei și pe deasupra aliată cu guvernele. Industria de fabrică, baza puterii sociale a burgheziei contemporane, este mult mai puțin dezvoltată în Germania decît în Franța și în Anglia, în pofida uriașelor ei

progrese de după 1848. Imensele capitaluri acumulate de unele persoane, frecvente în Anglia și chiar în Franța, sînt mai rare în Germania. De aici se trage caracterul mic-burghez al întregii noastre burghezii. Condițiile în care trăiește, orizontul pe care și-l poate crea sînt înguste ; de aceea nu e de mirare că și întreaga ei mentalitate este la fel de îngustă ! De unde să aibă, așadar, curajul de a lupta într-o anume chestiune pînă la cîmp ? Burghezia prusiană știe prea bine cît de dependentă este de guvern în ceea ce privește propria ei activitate industrială. Concesiunile⁷⁹ și controlul administrativ o apasă ca un coșmar. Guvernul îi poate face greutăți la înființarea oricărei întreprinderi noi. De sfera politicii să nu mai vorbim ! În timpul conflictului în legătură cu problema militară, Camera burgheză se poate doar opune, ea este nevoită să se mențină exclusiv în defensivă, pe cînd guvernul atacă, interpretează constituția cum îi convine, sancționează pe funcționarii liberali, anulează alegerile municipale liberale, pune în mișcare toate pîrghiile puterii birocratice pentru a le băga bine în cap burghezilor punctul lor de vedere de supuși loiali, acaparează de fapt o poziție după alta, cucerindu-și astfel o situație cum nu a avut-o nici Manteuffel. Între timp, cheltuirea fondurilor și perceperea impozitelor, fără ca să existe un buget, continuă nestingherite, iar reorganizarea armatei se consolidează tot mai mult cu fiecare an al existenței sale. Într-un cuvînt, victoria definitivă a burgheziei, care se profilează la orizont, capătă din an în an un caracter tot mai revoluționar, iar victoriile parțiale, tot mai numeroase pe zi ce trece, obținute de guvern în toate domeniile capătă din ce în ce mai mult aspectul unor fapte împlinite. La aceasta se adaugă o mișcare muncitorească absolut independentă atît de burghezie cît și de guvern, care silește burghezia ori să-și calce pe inimă și să facă muncitorilor concesiuni dezagreabile, ori să fie gata să acționeze în momentul decisiv fără sprijinul muncitorilor. În aceste condiții va avea oare burghezia prusiană curajul să persevereze pînă la capăt ? Pentru aceasta ar fi trebuit să se transforme în mod miraculos de la 1848 înapoi — în propriul ei sens —, dar slăbiciunea pentru compromisuri, de care partidul progresiștilor dă dovadă zi de zi de la deschiderea actualei sesiuni, nu pare să confirme acest lucru. Tare ne este teamă că burghezia nu va ezita nici de astă dată să se trădeze pe sine însăși.

III

„Care este deci poziția partidului muncitoresc față de această reorganizare a armatei și față de conflictul dintre guvern și opoziția burgheză izbucnit din această pricină?”

Pentru deplina desfășurare a activității sale politice, clasa muncitoare are nevoie de o arenă mult mai vastă decât cea pe care o reprezintă diferitele state ale Germaniei fărâmițate de astăzi. Fărâmițarea în multe state va constitui o piedică pentru mișcarea proletariatului, și niciodată nu va avea în ochii acestuia dreptul la existență, niciodată nu va fi pentru el obiectul unor preocupări serioase. Proletariatul german nu se va preocupa de diferitele constituții ale imperiului, de hegemonia Prusiei, de triadă⁸⁰ și de alte asemenea lucruri decât poate în unicul scop de a sfârși o dată pentru totdeauna cu toate acestea; lui îi este indiferent de câți soldați are nevoie statul prusian pentru a vegeta ca mare putere. Pentru clasa muncitoare *ca clasă* prezintă puțină importanță dacă în urma reorganizării armatei povara militară va crește într-o oarecare măsură sau nu. În schimb, ei nu îi este de loc indiferent dacă serviciul militar obligatoriu va fi introdus integral sau nu. Cu cât numărul muncitorilor care vor învăța să mînuiască armele va fi mai mare, cu atât va fi mai bine. Serviciul militar obligatoriu este o completare necesară și firească a votului universal; el le dă alegătorilor posibilitatea să-și apere cu arma în mînă hotărîrile împotriva a tot felul de încercări de lovituri de stat.

Introducerea tot mai consecventă a serviciului militar obligatoriu este singurul aspect al reorganizării armatei prusiene care prezintă interes pentru clasa muncitoare din Germania.

Mult mai importantă este problema poziției pe care trebuie să se situeze partidul muncitoresc în conflictul dintre guvern și Cameră izbucnit din această pricină.

Muncitorul modern, proletarul, este un produs al mării revoluții industriale, care în special în ultima sută de ani a revoluționat complet, în toate țările civilizate, întregul mod de producție, mai întâi în industrie și apoi și în agricultură; în urma acestei revoluții, în producție sînt angajate numai două clase: clasa capitaliștilor, care posedă uneltele de muncă, materia primă și mijloacele de subsistență, și clasa muncitorilor, care n-au nici mijloace de muncă, nici materie primă, nici mijloace de subsistență și abia trebuie prin munca lor să le cumpere pe acestea din urmă de la capitaliști. Proletarul modern, prin urmare, are de-a face direct cu o singură clasă socială, care i se opune în mod ostil, îl exploatează — cu clasa capitaliștilor, a burghezilor. În țările în care revoluția industrială a fost înfăptuită în întregime, ca, de pildă, în Anglia, muncitorul are într-adevăr de-a face numai cu capitalistii, deoarece și la țară marele arendaș nu este altceva decît un capitalist; aristocratul, care nu face altceva decît să consume renta funciară obținută de pe moșiile sale, nu are absolut nici un fel de puncte sociale comune cu muncitorul.

Altfel stau lucrurile în țările în care această revoluție industrială este abia în curs de înfăptuire, ca în Germania. Aici, din vechile relații feudale și postfeudale s-au mai păstrat o sumedenie de elemente sociale care, ca să spunem așa, fac ca mediul social să fie tulbure și răpesc rînduieșilor sociale din Germania acel caracter simplu, clar și clasic, specific actualului stadiu de dezvoltare a Angliei. Vedem aici, în Germania, într-o atmosferă care se modernizează pe zi ce trece, circulînd printre capitaliști și muncitori cu totul moderni cele mai ciudate fosile antediluviene: seniori feudali, jurisdicție seniorială, iuncheri de la țară, pedepse corporale, consilieri guvernamentali, consilieri județeni, bresle, conflicte în jurul sferei de competență, dreptul de a sancționa al organelor administrative etc. Și vedem că, în lupta pentru puterea politică, toate aceste fosile vii se unesc împotriva burgheziei, care, fiind datorită proprietății ei cea mai puternică clasă a noii epoci, le pretinde, în numele acestei noi epoci, dominația politică.

În afară de burghezie și proletariat, marea industrie modernă produce și un fel de clasă intermediară — mica

burghezie. Aceasta din urmă se compune în parte din rămășițe ale vechilor bürgeri semimedievali, în parte din muncitori care s-au ridicat într-o oarecare măsură deasupra nivelului general. Mica burghezie participă la producție mai puțin decît la repartitia mărfurilor; principala ei îndeletnicire este comerțul cu amănuntul. În timp ce vechii bürgeri erau clasa cea mai stabilă, mica burghezie modernă este clasa cea mai labilă a societății; în sinul ei, falimentul a devenit un fenomen permanent. Prin micul capital pe care-l posedă, ea ține, prin condițiile ei de viață, de burghezie, prin nesiguranța existenței ei, ea ține de proletariat. Poziția ei politică este tot atît de plină de contradicții ca și existența ei socială; în general însă, expresia ei cea mai exactă este „democrația pură”. Menirea politică a acestei clase este să împingă înainte burghezia în lupta ei împotriva rămășițelor vechii societăți, și în special împotriva propriei ei slăbiciuni și lașități, și s-o ajute să cucerească libertăți ca: libertatea presei, libertatea de asociere și de întrunire, votul universal, autoadministrare locală, fără de care, în pofida caracterului lor burghez, o burghezie lașă o poate totuși scoate la capăt, dar fără de care muncitorii nu-și pot cuceri eliberarea.

În cursul luptei dintre rămășițele societății vechi, antediluviene, și burghezie intervine pretutindeni, mai devreme sau mai tîrziu, un moment cînd ambele părți aflate în luptă se adresează proletarietului, cerîndu-i sprijinul. Aceasta coincide de obicei cu momentul cînd clasa muncitoare începe ea însăși să se pună în mișcare. Reprezentanții feudali și burocratici ai societății care pierе îi cheamă pe muncitori să pornească împreună cu ei împotriva vampirilor capitaliști, singurii dușmani ai muncitorului; burghezii, la rîndul lor, arată muncitorilor că ei împreună reprezintă o nouă epocă socială și că, de aceea, în fața *vechii* forme sociale care pierе, interesele lor, în orice caz, coincid. În același timp, clasa muncitoare ajunge treptat la conștiința că ea este o clasă distinctă, cu interese distincte și cu un viitor independent distinct; și totodată se naște întrebarea care s-a impus cu insistență pe rînd în Anglia, Franța și Germania: ce poziție trebuie să adopte partidul muncitoresc față de cele două părți aflate în luptă?

Aceasta va depinde înainte de toate de ce țeluri urmărește, în interesul clasei, partidul muncitoresc, adică acea

parte a clasei muncitoare care a ajuns la conștiința intereselor ei comune de clasă.

După câte știm, muncitorii înaintați din Germania revendică : eliberarea muncitorilor de sub jugul capitaliștilor prin trecerea capitalului care aparține statului în mâinile muncitorilor asociați, în vederea desfășurării producției fără capitaliști și pe socoteala societății, iar ca mijloace pentru îndeplinirea acestui țel — cucerirea puterii politice cu ajutorul votului universal și direct ⁸¹.

Un lucru este limpede : nici partidul feudal birocratic, sau, într-un cuvânt, *reacțiunea*, cum i se spune de obicei, nici partidul burghez liberal-radical nu vor fi dispuse să consimtă de bunăvoie la aceste revendicări. Proletariatul însă devine o forță din momentul în care are un partid muncitoresc de sine stătător, iar de o forță trebuie să ții seama. Ambele partide dușmane știu acest lucru și, de aceea, când va veni momentul, ele vor fi dispuse să facă muncitorilor concesii fictive sau reale. Din partea cui pot obține muncitorii concesiiile cele mai mari ?

Pentru partidul reacționar, chiar și simpla existență a burgheziei și a proletarilor este un spin în ochi. Forța acestuia depinde de faptul dacă actuala dezvoltare socială va fi din nou oprită sau cel puțin încetinită. Altminteri toate clasele avute se vor transforma treptat în capitaliști, toate clasele asuprite în proletari și, implicit, va dispărea însuși partidul reacționar. Dacă este consecventă, reacțiunea va căuta, firește, să suprimă proletariatul, dar nu lăsându-l să meargă înainte, spre asociere, ci transformându-i pe actualii proletari din nou în calfe și în țărani iobagi sau semi-iobagi (bäuerliche Hintersassen). Le-ar conveni oare proletarilor noștri o asemenea transformare ? Ar vrea ei oare să se întoarcă iarăși sub tutela părintească a meșterului breslaş și a „milostivului stăpîn“, chiar dacă așa ceva ar fi posibil ? Firește că nu ! Dar tocmai privarea clasei muncitoare de orice pseudoproprietate și pseudoprivilegii avute pînă acum, stabilirea unui antagonism fățiș între capital și muncă au făcut în general posibilă existența unei numeroase clase muncitoare unice, cu interese comune, existența unei mișcări muncitorești, a unui partid muncitoresc. Pe deasupra, o asemenea întoarcere înapoi a istoriei este absolut imposibilă. Mașinile cu abur, mașinile mecanice de filat și războaiele mecanice de țesut, plugurile cu abur și batozele, căile ferate și telegraful electric, presele moderne cu aburi fac impo-

sibilă o asemenea mișcare absurdă înapoi ; dimpotrivă, ele distrug treptat și implacabil toate rămășițele relațiilor feudale și de breaslă și dizolvă toate micile contradicții sociale moștenite din trecut într-un singur antagonism istoric-mondial, și anume antagonismul dintre muncă și capital.

Burghezia, dimpotrivă, nu are nici o altă sarcină istorică decât să sporească multilateral și să ridice la cel mai înalt nivel forțele de producție gigantice, amintite mai sus, și mijloacele de schimb ale societății contemporane ; să acapareze cu ajutorul societăților sale de credit și acele mijloace de producție care au rămas moștenire din vremurile trecute, și anume proprietatea funciară ; să pună în mișcare cu ajutorul uneltelor de muncă moderne toate ramurile de producție ; să distrugă toate rămășițele producției feudale și ale relațiilor feudale, reducând astfel întreaga societate la simplul antagonism dintre clasa capitaliștilor și clasa muncitorilor neavuți. În aceeași măsură în care are loc această simplificare a contradicțiilor sociale de clasă crește forța burgheziei, dar într-o măsură și mai mare crește și forța proletariatului, conștiința lui de clasă și capacitatea de a cuceri victoria ; numai datorită acestei creșteri a forței burgheziei, proletariatul ajunge treptat să reprezinte majoritatea, majoritatea covârșitoare în stat, așa cum se întâmplă acum în Anglia, dar în nici un caz și în Germania, unde la sate mai precumpănesc încă țăranii de toate categoriile, iar la orașe micii meșteșugari, micii negustori etc.

Așadar, fiecare victorie a reacțiunii ține în loc dezvoltarea socială și amină în mod inevitabil momentul victoriei muncitorilor. Dimpotrivă, fiecare victorie repurtată de burghezie asupra reacțiunii este într-o anumită măsură și o victorie a muncitorilor, contribuie la răsturnarea definitivă a dominației capitaliste, apropie momentul victoriei muncitorilor asupra burgheziei.

Să facem o comparație între situația partidului muncitoresc german din 1848 și cea de acum. În Germania mai există destui veterani care încă înainte de 1848, când s-au făcut primii pași în vederea întemeierii partidului muncitoresc german, au participat la aceasta și care, după revoluție, atîta timp cît condițiile de atunci le-au permis acest lucru, au contribuit la continua lui întărire. Toți aceștia știu ce muncă a trebuit să fie depusă, chiar și în acele vremuri furtunoase, pentru a chema la viață mișcarea muncitorească, pentru a sprijini dezvoltarea ei, a îndepărta elementele de breaslă

reacționare și cum toate acestea au încremenit din nou după cîteva ani. Iar dacă acum mișcarea muncitorească a izbucnit, ca să spunem așa, de la sine, cărui fapt se datorește acest lucru? Faptului că din 1848 marea industrie capitalistă din Germania a obținut succese uriașe, că ea a distrus masa micilor meșteșugari și a altor elemente intermediare între muncitori și capitaliști, a opus direct capitaliștilor masa muncitorilor, pe scurt a creat un proletariat numeros acolo unde mai înainte ori nu existase de loc, ori era cu totul neînsemnat. Ca urmare a acestei dezvoltări industriale, partidul muncitoresc și mișcarea muncitorească au devenit o necesitate.

Nu înseamnă însă că nu pot surveni momente cînd reacțiunii să-i convină să facă concesii muncitorilor. Dar acestea sînt întotdeauna concesii de un fel cu totul deosebit. Ele nu au niciodată un caracter politic. Reacțiunea feudală birocratică nu are de gînd nici să extindă dreptul de vot, nici să acorde libertatea presei, de asociere și de întrunire, și nici să îngreudească puterea birocratiei. Concesiile pe care le face sînt întotdeauna îndreptate direct împotriva burgheziei și sînt de asemena natură, încît nu sporesc de fel puterea politică a muncitorilor. Astfel, în Anglia a fost introdusă, împotriva voinței fabricanților, legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore pentru muncitorii de fabrică. Tot așa, în Prusia s-ar putea cere guvernului respectarea strictă a instrucțiunilor cu privire la durata timpului de muncă în fabrici — instrucțiuni care acum există numai pe hîrtie —, s-ar putea cere dreptul de asociere pentru muncitori⁶² etc., și nu este exclus ca acestea să fie obținute. Totuși, oricîte concesii ar face reacțiunea, un lucru rămîne neschimbat: aceste concesii se obțin fără nici un fel de contraservicii din partea muncitorilor; și este absolut just așa, deoarece, înveninînd existența burgheziei, reacțiunea își atinge totodată țelul, iar muncitorii nu sînt obligați să-i mulțumească și nici nu-i mulțumesc niciodată.

Dar mai există încă o formă de reacțiune, care în ultima vreme a avut mare succes și a fost foarte la modă în anumite cercuri; este vorba de acea formă a reacțiunii care în prezent poartă numele de bonapartism. Bonapartismul este o formă de stat necesară într-o țară în care clasa muncitoare a atins un înalt nivel de dezvoltare la orașe, dar e depășită din punct de vedere numeric de mica țărănime la sate, și în care ea a fost înfrîntă în marea bătălie revoluționară de clasa

capitaliștilor, de mica burghezie și de armată. Cînd în Franța muncitorii parizieni au fost înfrinți în gigantica luptă din iunie 1848, și burghezia a fost cu totul vlăguită de această victorie. Ea a recunoscut că nu va putea repurta o asemenea victorie a doua oară. Burghezia continua să domine cu numele, dar era prea slabă pentru dominație. Pe primul plan se situase armata — adevăratul învingător; ea se sprijinea pe clasa din care era cu precădere recrutată, pe micii țărani, care doreau să scape de răzvrățiții de la orașe. Forma acestei dominații era, se înțelege de la sine, despotismul militar, șeful lui firesc — urmașul ereditar al acestuia, Ludovic Bonaparte.

Atitudinea bonapartismului atît față de muncitori cît și față de capitaliști se caracterizează prin aceea că-i împiedica să se arunce unii asupra altora. Aceasta înseamnă că el apără burghezia de atacurile violente ale muncitorilor, că incurajează micile ciocniri pașnice dintre cele două clase și că, în general, îi lipsește și pe unii și pe alții de orice urmă de putere politică. Nici drept de asociere, nici drept de întrunire, nici libertatea presei; vot universal, dar în condițiile unei asemenea apăsări a birocrăției, încît alegerea candidaților opoziției este aproape imposibilă; o atotputernicie a poliției fără precedent chiar și în Franța polițienească. O dată cu aceasta are loc *coruperea* fățișă atît a unei părți a burgheziei cît și a unei părți a muncitorilor; primii sînt corupți prin escrocherii colosale făcute cu ajutorul unor operații de credit, datorită cărora banii micilor capitaliști se scurg în buzunarele marilor capitaliști; ceilalți — prin colosale lucrări edilitare de stat, care concentrează în marile orașe, alături de proletariatul adevărat, independent, un proletariat artificial, legat de imperiu, dependent de guvern. În sfîrșit, este satisfăcut sentimentul de mîndrie națională prin războaie pseudoeroice, care, totuși, se duc întotdeauna cu înalta permisiune a Europei împotriva unui țap ispășitor comun în momentul respectiv, dar și aceasta numai cu condiția ca victoria să fie dinainte asigurată.

Singurul lucru pe care muncitorii și burghezia îl pot obține sub un asemenea guvern este că intervine un răgaz în luptă, că industria — cînd condițiile sînt favorabile — se dezvoltă impetuos, că, prin urmare, se creează elementele unei noi lupte, mai înverșunate, luptă care izbucnește de îndată ce dispăre necesitatea unui asemenea răgaz. Ar fi culmea prostiei ca muncitorii să se aștepte la mai mult de

la un guvern care există tocmai pentru a-i ține în frâu pe muncitori față de burghezie.

Să trecem acum la cazul analizat de noi în mod special. Ce-i poate oferi reacțiunea în Prusia partidului muncitoresc ?

Poate oare oferi această reacțiune clasei muncitoare o participare efectivă la puterea politică ? — Categoric că nu. În primul rînd, nici în istoria modernă a Angliei și nici în aceea a Franței nu s-a întîmplat vreodată ca un guvern reacționar să fi făcut așa ceva. În al doilea rînd, actuala luptă din Prusia se dă tocmai în jurul problemei dacă guvernul va concentra toată puterea reală în miinile sale sau va trebui s-o împartă cu parlamentul. Și mai mult ca sigur că guvernul nu va face uz de toate mijloacele ca să-i smulgă burgheziei puterea numai pentru a dărui apoi această putere proleta-riatului !

Aristocrația feudală și birocrăția își pot păstra puterea reală în Prusia și fără reprezentanță parlamentară. Situația lor tradițională la curte, în armată, în rîndul funcționării le garantează această putere. Ele nici nu au măcar de ce să dorească o reprezentanță separată, deoarece în prezent Camerele constituite din nobili și funcționari, ca pe vremea lui Manteuffel, nu mai pot fi tolerate în Prusia multă vreme. De aceea ele nici n-ar avea nimic împotriva dacă întregul sistem reprezentativ s-ar duce pe apa sîmbetei.

Burghezia și muncitorii însă pot exercita într-adevăr în mod organizat puterea politică numai printr-o reprezentanță parlamentară, iar această reprezentanță parlamentară valorează ceva numai atunci cînd are și ea un cuvînt de spus și participă la luarea hotărîrilor, cu alte cuvinte cînd poate avea și ea „piinea și cuțitul”. Dar tocmai acest lucru vrea să-l împiedice Bismarck, după cum recunoaște el însuși. Ne întrebăm : este oare în interesul muncitorilor ca acestui parlament să i se răpească toată puterea, acestui parlament în care ei înșiși tind să intre prin cucerirea votului universal și direct și în care speră să formeze cîndva majoritatea ? Este oare în interesul lor să pună în mișcare toate pîrghiile agitației pentru a intra într-o adunare care, în ultimă instanță, nu va avea nici o greutate ? Bineînțeles că nu !

Dar dacă guvernul ar abroga actuala lege electorală și ar acorda votul universal și direct ? Da, *dacă ! Dacă* guvernul ar recurge la un asemenea truc bonapartist, iar muncitorii ar accepta acest lucru, ei ar recunoaște implicit din capul locului dreptul guvernului de a desființa, după plac,

printr-o nouă lege votul universal și direct; și ce valoare ar mai avea atunci tot acest vot universal și direct?

Dacă guvernul ar acorda votul universal și direct, el l-ar îngrădi de la bun început prin asemenea clauze, încît nici n-ar mai fi un vot universal și direct.

Iar în ceea ce privește însuși votul universal și direct, n-avem decît să ne ducem în Franța pentru a ne convinge ce alegeri docile pot avea loc cu ajutorul lui atunci cînd există o numeroasă populație rurală obtuză, o funcționărimă bine strunită, o presă bine dresată, asociații ținute în lîrîu în suficientă măsură de poliție și nici un fel de întruniri politice. Mulți reprezentanți ai muncitorilor aduce oare votul universal și direct în Camera franceză? Și să nu uităm că, în comparație cu proletariatul german, cel francez este mult mai concentrat și are mai multă experiență de luptă și de organizare.

Aici mai apare încă o problemă. În Germania, populația rurală este de două ori mai numeroasă decît cea urbană, adică în Germania $\frac{2}{3}$ din populație trăiește de pe urma agriculturii și $\frac{1}{3}$ de pe urma industriei. Și, întrucît marea proprietate funciară constituie în Germania regula, iar micul țaran parcelar excepția, înseamnă, cu alte cuvinte, că, dacă $\frac{1}{3}$ din muncitori se află sub comanda capitaliștilor, $\frac{2}{3}$ se află *sub comanda seniorilor feudali*. Oamenii care îi atacă mereu pe capitaliști, dar nu suflă nici un cuvînt împotriva feudalilor să ia aminte la acest lucru. În Germania, feudalii exploatează de două ori mai mulți muncitori decît burghezia; în Germania, ei sînt în aceeași măsură ca și capitaliștii adversari direcți ai muncitorilor. Ba mai mult. Economia patriarhală pe vechile moșii feudale duce la o dependență ereditară a muncitorilor agricoli sau a țăranilor fără pămînt (Häusler) de „milostivul” lor „stăpîn”, ceea ce îngreuiază foarte mult proletarilor agricoli să se alătore mișcării muncitorilor de la orașe. Popii, îndobitocirea sistematică a satului, învățămîntul defectuos, izolarea populației rurale de lumea inconjurătoare desăvîrșesc restul. Proletariatul agricol reprezintă acea parte a clasei muncitoare care își dă cel mai tîrziu și foarte greu seama de propriile sale interese, de propria sa poziție socială; cu alte cuvinte, el este acea parte care rămîne vreme mai îndelungată decît oricare alta o unealtă inconștientă în mîna clasei privilegiate, care o exploatează. Și care este această clasă? În Germania, aceasta nu este burghezia, ci *nobilimea feudală*. Ei bine, pînă și în Franța, unde aproape

că nu există decît țărani liberi, proprietari de pămînt, unde nobilimea feudală a fost încă de mult deposedată de toată puterea politică, votul universal nu i-a adus pe muncitori în Cameră, ci, dimpotrivă, aproape că i-a alungat ca totul de acolo. Care ar fi rezultatul votului universal în Germania, unde nobilimea feudală mai este încă o forță socială și politică reală și unde sînt de două ori mai mulți muncitori agricoli decît industriali? În Germania, lupta împotriva reacțiunii feudale și birocratice — căci acum la noi amîndouă sînt indisolubil legate între ele — este sinonimă cu lupta pentru eliberarea spirituală și politică a proletariatului agricol, și atîta timp cît proletariatul agricol nu este antrenat în mișcare, în Germania proletariatul de la orașe nu poate obține și nu va obține nici un fel de succese, iar votul universal nu reprezintă pentru proletariat o armă, ci o *cursă*.

Poate că această expunere, pe cît de deschisă, pe atît de necesară, îi va determina pe feudali să pledeze pentru votul universal și direct. Cu atît mai bine.

Sau poate că guvernul îngrădește (dacă în general în actuala stare de lucruri mai are ce îngrădi) presa, dreptul de asociere și de întrunire al opoziției burgheze numai pentru a-i ferici pe muncitori cu o presă liberă și cu dreptul de asociere și de întrunire? Într-adevăr, nu-și urmează mișcarea muncitorească liniștită și nestingherită calea ei?

Tocmai acesta este punctul nevralgic. Guvernul *știe*, și burghezia știe și ea, că toată actuala mișcare muncitorească din Germania nu este decît *tolerată* și va exista doar atîta timp cît îi va *conveni* guvernului. Atîta timp cît guvernului îi convine existența acestei mișcări, care constituie pentru opoziția burgheză un adversar nou, independent, el va tolera această mișcare. Dar, de îndată ce mișcarea va face din muncitori o forță independentă, și deci primejdioasă pentru guvern, el îi va pune imediat capăt. Felul în care progresiștii au fost împiedicați să facă agitație în presă, asociații și întruniri poate servi drept avertisment muncitorilor. Aceleași legi, dispoziții și măsuri la care s-a recurs, la timpul lor, împotriva progresiștilor pot fi oricînd îndreptate împotriva muncitorilor, punînd capăt agitației lor; și ele vor fi aplicate de îndată ce această agitație va deveni periculoasă. Este de cea mai mare importanță ca muncitorii să vadă limpede acest lucru, pentru a nu se lăsa amăgiți, ca și burghezia în perioada „noii ere”, cînd și ea era numai *tolerată* și credea, totuși, că poziția ei este consolidată. Iar dacă cineva își ima-

ginează că actualul guvern va elibera presa, dreptul de asociere și de întrunire de actualele cătușe, acela este un om cu care nici nu merită să discuți. Și fără libertatea presei, fără dreptul de asociere și de întrunire nu este posibilă nici o mișcare muncitorească.

Actualul guvern din Prusia nu este atât de nerod ca să-și taie singur craca de sub picioare. Și, dacă lucrurile ar ajunge pînă acolo încît reacțiunea să momească proletariatul german cu cîteva concesii politice fictive, să sperăm că atunci proletariatul german îi va răspunde cu mîndrele cuvinte din vechiul cîntec al lui Hildebrand ⁸³ :

„Mit gêrû scal man geba infâhan, ort widar orte”.

„Darurile să le primești cu lancea în mină, gata de atac”.

Cît privește concesiiile *sociale* pe care reacțiunea le-ar putea face muncitorilor — reducerea zilei de muncă în fabrici, respectarea mai riguroasă a legilor pentru reglementarea muncii în fabrici, dreptul de asociere etc. —, experiența din toate țările arată că reacțiunea face asemenea propuneri fără ca muncitorii să-i fi propus cît de cît ceva în schimb. Reacțiunea are nevoie de muncitori, și nu muncitorii de reacțiune. Prin urmare, atîta timp cît muncitorii în propria lor agitație, făcută în mod independent, apără aceste revendicări, ei pot fi siguri că va sosi un moment cînd unele elemente reacționare vor formula aceleași revendicări numai pentru a face în ciudă burgheziei; în felul acesta, muncitorii obțin succese împotriva burgheziei fără a fi cîtuși de puțin îndato-rați reacțiunii.

Dar, dacă partidul muncitoresc nu se poate aștepta la nimic din partea reacțiunii în afară de mici concesii, pe care le obține de la sine fără a fi nevoit să le cerșească, la ce se poate aștepta din partea opoziției burgheze?

Am văzut că atît burghezia cît și proletariatul sînt produsul unei noi epoci, că în activitatea lor socială tind să înlătore rămășițele vechiturilor moștenite din vremuri apuse. E drept că între burghezie și proletariat trebuie să se dea o luptă foarte serioasă, dar această luptă poate fi dusă pînă la capăt doar atunci cînd vor rămîne să se înfrunte numai aceste două clase. Abia cînd toate vechiturile vor fi azvirlite peste bord, „corabia va fi gata să pornească la luptă”; de data aceasta însă, lupta nu se va da între două vase, ci pe bordul unei singure corăbii, între ofițeri și marinari.

Burghezia nu poate cuceri dominația politică, nu poate exprima această dominație politică printr-o constituție și prin legi fără a pune, totodată, arme în mîna proletariatului. Împotriva vechilor stări sociale diferențiate prin naștere, ea trebuie să înscrie pe stindardul ei drepturile omului; împotriva breslelor — libertatea comerțului și a meșteșugurilor, împotriva tutelei birocratice — libertate și autoadministrare. Pentru a fi consecventă, ea trebuie deci să ceară votul universal și direct, libertatea presei, libertatea de asociere și de întrunire și abrogarea tuturor legilor excepționale împotriva a diferite clase ale populației. Dar la aceasta se reduce tot ceea ce trebuie să ceară proletariatul burgheziei. El nu poate să ceară burgheziei să nu mai fie burghezie, dar fără îndoială că îi poate cere să înfăptuiască în mod consecvent propriile ei principii. Astfel, proletariatul obține arma de care are nevoie pentru cucerirea victoriei definitive. Cu ajutorul libertății presei, al dreptului de asociere și de întrunire, proletariatul cucerește votul universal, iar cu ajutorul votului universal și direct alături de mijloacele de agitație menționate mai sus — tot restul.

Prin urmare este în interesul muncitorilor să sprijine burghezia în lupta ei împotriva tuturor elementelor reacționare *atîta timp cît ea este fidelă ei însăși*. Fiecare cucerire pe care burghezia o smulge reacțiunii este în aceste condiții, în ultimă instanță, în folosul clasei muncitoare. Acest lucru l-au înțeles în mod instinctiv și muncitorii germani. Pretutindeni, în toate statele germane, ei au votat, pe bună dreptate, pentru candidații cei mai radicali, care aveau șanse să fie aleși.

Dar, dacă burghezia se va trăda pe sine însăși, dacă ea va trăda propriile ei interese de clasă și principiile care decurg din ele ?

Atunci muncitorilor nu le vor rămîne decît două căi !

Sau să împingă înainte burghezia, împotriva voinței ei, s-o silească, pe cît posibil, să extindă dreptul de vot, să asigure libertatea presei, libertatea de asociere și de întrunire, creînd astfel proletariatului condiții în care să se poată mișca și organiza în voie. Astfel au procedat muncitorii englezi de la reforma parlamentară din 1832 încoace, muncitorii francezi de la revoluția din iulie 1830 încoace, înlesnind tocmai prin intermediul și cu ajutorul acestei mișcări, ale cărei țeluri imediate erau pur burgheze, mai mult decît prin

orice alt mijloc, propria lor dezvoltare și organizare. Acest caz va surveni în mod inevitabil, deoarece burghezia, lipsită de curaj politic cum e, se trădează pretutindeni din timp în timp.

Sau muncitorii se despart cu totul de mișcarea burgheză și lasă burghezia în voia soartei. Acest lucru s-a întâmplat în Anglia, Franța și Germania după înfrângerea mișcării muncitorești din Europa, între anii 1848 și 1850. El este posibil numai după o încordare colosală a forțelor, pentru moment infructuoasă, în urma căreia clasa are nevoie de repaus. Când clasa muncitoare este viguroasă, acest lucru nu se poate întâmpla: el ar echivala cu o abdicare politică totală, și o clasă atât de curajoasă prin natura ei, o clasă care nu are nimic de pierdut, ci totul de câștigat, nu este în stare să procedeze mult timp în felul acesta.

Chiar în cazul extrem când, de frica muncitorilor, burghezia s-ar ascunde în spatele reacțiunii și, pentru a se apăra de muncitori, ar face apel la elementele ostile ei, chiar și atunci partidului muncitoresc nu i-ar rămâne altceva de făcut decât să continue, în pofida burgheziei, agitația pentru libertatea burgheză, pentru libertatea presei, pentru dreptul de întrunire și de asociere, agitație trădată de burghezie. Fără aceste libertăți, însuși partidul muncitoresc nu poate avea libertate de mișcare; luptând pentru ele, el luptă pentru condițiile propriie sale existențe, pentru aerul de care are nevoie ca să respire.

Este de la sine înțeles că în toate aceste cazuri partidul muncitoresc nu se va țiri pur și simplu în coada burgheziei, ci se va manifesta ca un partid independent, absolut distinct de burghezie. Cu orice prilej el îi va aminti burgheziei că interesele de clasă ale muncitorilor și interesele de clasă ale capitaliștilor sînt diametral opuse, lucru de care muncitorii sînt conștienți. El își va menține și își va dezvolta propria sa organizație în opoziție cu organizația de partid a burgheziei, ducînd doar tratative cu aceasta din urmă de la egal la egal. În felul acesta, el se va bucura de prestigiu, îi va lămuri pe muncitori care sînt interesele lor de clasă și în viitoarea furtună revoluționară — furtuni care se repetă acum cu aceeași regularitate ca și crizele comerciale și furtunile echinoxiale — va fi gata să acționeze.

De aici decurge politica partidului muncitoresc în conflictul din jurul constituției Prusiei:

în primul rînd să mențină partidul muncitoresc organizat în măsura în care condițiile actuale permit acest lucru ;

să îndemne partidul progresiștilor la un progres *adevărat* în măsura în care acest lucru este posibil ; să-l oblige să dea un caracter mai radical programului lui și să respecte acest program ; să infiereze și să ridiculizeze fără cruțare orice inconsecvență și slăbiciune a acestuia ;

să lase ca problema militară propriu-zisă să-și urmeze cursul, fiind conștient că și partidul muncitoresc va avea cîndva de îndeplinit o „reorganizare” proprie, *germană*, a „armatei” ;

la momelile perfide ale reacțiunii să răspundă : „Darurile să le primești cu lancea în mînă, gata de atac”.

Karl Marx și Friedrich Engels

Declarație ⁸⁴

Către redacția ziarului „Social-Demokrat”

Subsemnații am făcut promisiunea de a colabora la „Social-Demokrat” și am acceptat să figurăm printre colaboratorii acestui ziar cu condiția expresă ca el să fie redactat în spiritul scurtului program ce ne-a fost comunicat. Noi n-am pierdut nici un moment din vedere poziția dificilă în care se afla acest ziar și de aceea n-am formulat nici un fel de pretenții care ar fi fost nepotrivite pentru meridianul de la Berlin. Dar noi am cerut, în repetate rânduri, ca față de guvern și față de partidul absolutist feudal să se adopte o atitudine cel puțin tot atât de intransigentă ca aceea adoptată față de progresiști. Tactica pe care o aplică „Social-Demokrat” face imposibilă colaborarea noastră, în continuare, la acest ziar. Părerea pe care o avem noi despre socialismul guvernului regal al Prusiei și despre poziția justă a partidului muncitoresc față de o asemenea înșelătorie a fost deja expusă, în mod amănunțit, în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” nr. 73 din 12 septembrie 1847, ca răspuns la un articol din nr. 206 al ziarului „Rheinischer Beobachter” ⁸⁵, care apărea pe atunci la Colonia, și în care se făcea propunerea ca proletariatul să încheie o alianță cu „guvernul” îndreptată împotriva „burgheziei liberale”. Subscriem și astăzi fiecare cuvânt din declarația noastră de atunci.

Londra și Manchester, 23 februarie 1865

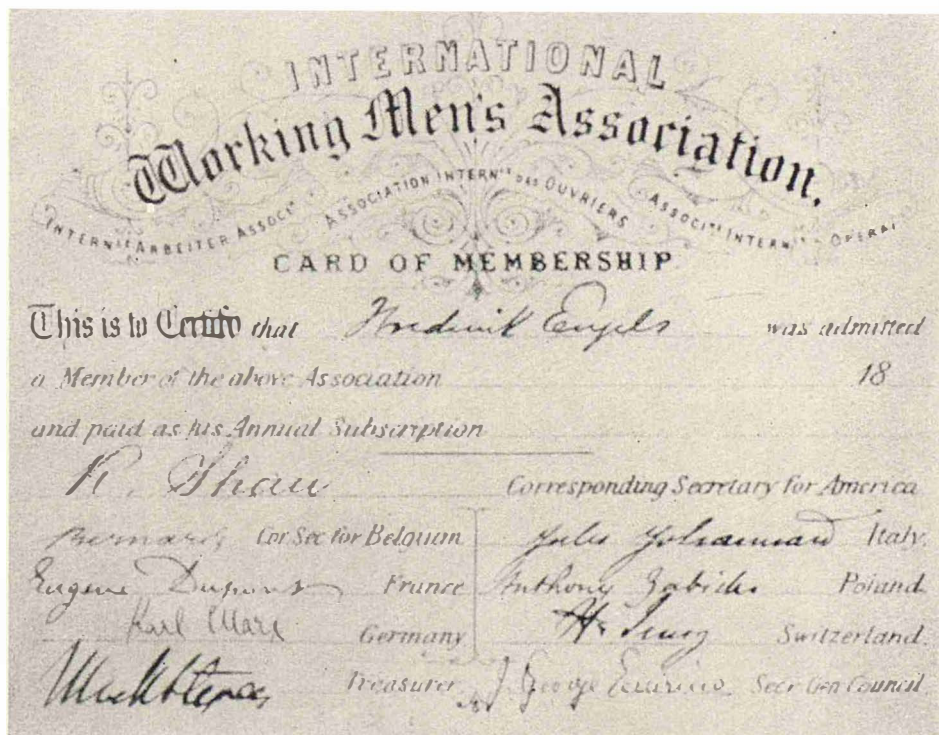
Friedrich Engels, Karl Marx

Scriș de K. Marx la 18 februarie 1865

Publicat în ziarul „Social-Demokrat”
nr. 29 din 3 martie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu manuscrisul

Tradus din limba germană

Carnet de membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor
 aparține lui F. Engels

Friedrich Engels

[Notă în legătură cu broșura „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”⁸⁰]

Peste câteva zile, în editura Otto Meissner din Hamburg va apărea broșura: *Friedrich Engels*. „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” (prețul 6 groși); spre deosebire de cea mai recentă tactică de partid „social-democrată”*, autorul acestei broșuri apără din nou punctul de vedere adoptat de exponenții publicistici ai proletariatului în anii 1846—1851 și dezvoltă acest punct de vedere, față de reacțiune și față de burghezia progresistă, în legătură cu problema militară și cea bugetară, care se află azi la ordinea zilei.

Scris de F. Engels la 27 februarie 1865

Publicat în ziarul „Berliner Reform”
nr. 53 din 3 martie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

* În varianta trimisă de Engels lui Siebel la 27 februarie 1865, această tactică este caracterizată precum urmează: „orientarea bismarckofilă adoptată de «social-democrația» cea mai recentă i-a pus în imposibilitate pe cei de la «Neue Rheinische Zeitung» să colaboreze la organele acestei «social-democrații»”. Aceste cuvinte figurează și în textul notei apărute în „Düsseldorfer Zeitung”. — *Nota red.*

Karl Marx

[Proiectul inițial al rezoluției
cu privire la conflictul din cadrul secției din Paris ⁸⁷]

1. Consiliul Central de la Londra confirmă actuala conducere a secției din Paris, care este alcătuită din cetățenii Tolain, Fribourg și Limousin, și totodată își exprimă recunoștința pentru activitatea susținută desfășurată de ei.

2. Consideră că ar fi de dorit ca cetățeanul *Pierre Vinçard* să facă parte din conducerea secției din Paris ⁸⁸.

3. Consiliul Central de la Londra aduce mulțumiri cetățeanului Lefort pentru contribuția adusă de el la întemeierea Asociației Internaționale și își exprimă dorința sinceră ca el să colaboreze, în calitate de *homme de conseil* *, cu conducerea secției din Paris; totodată, consideră că n-are dreptul să impună conducerii secției din Paris numirea cetățeanului Lefort în vreo funcție oficială.

4. Cetățeanul *Victor Schily* este numit *reprezentant* al Consiliului Central de la Londra la Paris.

În această calitate, el va trebui să acționeze numai de comun acord cu *conducerea* secției din Paris. El va exercita acel *droit de surveillance* ** pe care, în actuala conjunctură politică, însăși secția din Paris a considerat oportun să-l recunoască ca un atribut necesar al Consiliului Central.

Scris de K. Marx la 4 martie 1865

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

* — consilier. — *Nota trad.*

** — drept de supraveghere. — *Nota trad.*

Karl Marx

[Rezoluții ale Consiliului Central
cu privire la conflictul din cadrul secției din Paris ⁸⁹]

Rezoluția I. Întrucît cetățeanul Tolain și-a prezentat în repetate rînduri demisia, care i-a fost respinsă de fiecare dată de către Consiliul Central, se pune acum în vedere cetățeanului Tolain și conducerii de la Paris să analizeze încă o dată dacă, în condițiile actuale, o asemenea eliberare din funcție este sau nu indicată. Consiliul Central confirmă cu anticipație orice hotărîre, în această privință, care va fi adoptată de către conducere ⁹⁰.

Rezoluția a II-a. Ținînd seama de dorințele celor 32 de membri ai Asociației Internaționale a Muncitorilor, exprimate în cadrul întrunirii care a avut loc la 24 februarie la Paris, și în conformitate cu principiile suveranității și autoadministrării poporului, Consiliul Central revine asupra hotărîrii sale în legătură cu numirea unui apărător oficial pentru presa franceză. Totodată, Consiliul ține să se folosească de acest prilej pentru a-și exprima deosebita lui stimă față de cetățeanul Lefort ca unul dintre inițiatorii întemeierii Asociației Internaționale a Muncitorilor, în special, și ca militant de seamă pe tărîm obștesc, în general ⁹¹; în continuare, Consiliul protestează împotriva principiului, cu care nu poate fi de acord, că numai unui *ouvrier* * poate să i se recunoască calitatea de activist al Asociației noastre ⁹².

Rezoluția a III-a. Consiliul hotărăște să confirme actuala conducere cu condiția să facă parte din ea și cetățeanul Vinçard.

Rezoluția a IV-a. Consiliul Central recomandă cu insistență conducerii din Paris să ajungă la o înțelegere cu cetățenii Lefort și Beluze, astfel ca ei și grupul de muncitori pe care îl reprezintă să fie reprezentați în conducere prin trei

* — muncitor. — Nota trad.

membri. Prin aceasta Consiliul nu face decît să-și exprime un dēziderat, fiindcā el n-are dreptul și nici intenția să-și impunā voința.

Rezoluția a V-a. Întrucît conducerea din Paris s-a declarat dispusă să admită prezența în sînul ei a unui reprezentant direct al Consiliului Central, Consiliul îl numește pe cetățeanul Schily ca reprezentant al său în această conducere.

Instrucțiuni speciale pentru Schily

„Consiliul declară că, în cazul cînd nu se va ajunge la o înțelegere, grupul Lefort, așa cum prevede statutul nostru (vezi § 7 *), are dreptul să înființeze, după primirea carnetelor de membru, o secție locală a Asociației”.

*Acest lucru trebuie comunicat în terrorem***, însă confidențial, lui Fribourg & Co., pentru a-i convinge să facă concesiile necesare în ipoteza că Lefort și Beluze (directorul de la Banque du Peuple⁹⁸) caută într-adevăr să-și determine grupul lor să se afilieze la Asociație.

Scris de K. Marx
Aprobat de Consiliul Central
la 7 martie 1865

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 17. — *Nota red.*

** — ca o amenințare. — *Nota trad.*

Karl Marx

[Recenzie a broșurii „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” de Friedrich Engels ⁹⁴]

„*Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german*”
de Friedrich Engels (Hamburg, Otto Meissner) *

Această broșură deosebit de remarcabilă se împarte în trei capitole.

În primul capitol, autorul critică în lumina științei militare modul cum a fost reorganizată armata prusiană. El consideră că principala greșală o constituie aici faptul că planul acestei reorganizări, „la adăpostul unei aparente reveniri la *serviciul militar obligatoriu*, existent inițial — care ...nu poate exista fără *Landwehr* ca o mare rezervă a armatei —, ...înclină mai degrabă spre *sistemul franco-austriac, bazat pe o armată activă*” **.

În capitolul al doilea este supus unei critici acerbe felul cum e privită problema militară de către *opoziția burgheză*. Autorul ajunge la următoarea concluzie: „Indiferent prin ce greșeli și complicații a fost adusă în această situație, *opoziția burgheză* trebuie să ducă pînă la capăt lupta în problema militară, altminteri pierde și rămășița de putere politică pe care o mai deține... Va avea oare *burghezia prusiană* curajul să persevereze pînă la capăt? Pentru aceasta ar fi trebuit să se transforme în mod miraculos de la 1848 încoace..., dar slăbiciunea pentru compromisuri, de care partidul progresiștilor dă dovadă zi de zi de la deschiderea actualei sesiuni, nu pare să confirme acest lucru” ***.

În capitolul al treilea, autorul analizează problema atitudinii „partidului muncitoresc față de această reorganizare a armatei” și „față de conflictul constituțional izbucnit din această pricină”. Răspunsul său e cuprins în următoarele cuvinte :

* „Die preussische Militärfrage und die deutsche Arbeiterpartei”. Von Friedrich Engels (Hamburg, Otto Meissner). — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 53. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, pag. 68—69. — *Nota red.*

„Introducerea tot mai consecventă a serviciului militar obligatoriu este singurul aspect al reorganizării armatei prusiene care prezintă interes pentru clasa muncitoare din Germania” *.

Politica pe care trebuie s-o ducă clasa muncitoare în actualul conflict constituțional constă în următoarele: „în primul rînd să mențină partidul muncitoresc organizat în măsura în care condițiile actuale permit acest lucru; să îndemne partidul progresiștilor la un progres *adevărat* în măsura în care acest lucru este posibil..., iar la momelile per-fide ale reacțiunii să răspundă: «Darurile să le primești cu lancea în mîină, gata de atac»” **.

Scris de K. Marx
în jurul datei de 13 martie 1865

Publicat în ziarul „Hermann”
din 18 martie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, pag. 70. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 83. — *Nota red.*

Karl Marx

Declarație

[cu privire la motivele care au dus la hotărîrea de a nu mai colabora la ziarul „Social-Demokrat”⁹⁵]

În concluzia sa la declarația prin care d-nii Rüstow și Herwegh făceau cunoscut că nu se mai consideră colaboratori ai ziarului („Social-Demokrat” nr. 31), d-l von Schweitzer a introdus un articol, care fusese trimis din Londra pe adresa ziarului „Neue Frankfurter Zeitung”, spre a dovedi „cît de inconsecvent și, în fond, lipsit de orice temei este procedeul folosit de d-nii Marx și Engels”. El încearcă să denatureze faptele. De aceea ținem să facem următoarele precizări :

La 11 noiembrie 1864, d-l von Schweitzer, într-o scrisoare, îmi făcea cunoscută apariția ziarului „Social-Demokrat”, organ al Uniunii generale a muncitorilor germani, și, cu acest prilej, îmi comunica între altele :

„Ne-am adresat unui număr de vreo 6—8 persoane care sînt membri încercați ai partidului sau cel puțin se simt apropiați de el pentru a obține colaborarea lor, și nu există aproape nici o îndoială că ei se vor declara de acord cu această propunere. Totuși, considerăm că este incomparabil mai important ca dv., întemeietorul partidului muncitoresc german” (aceste cuvinte sînt subliniate chiar de d-l von Schweitzer) „și întiul lui militant de seamă, să ne sprijiniți prin colaborarea dv. Avem speranța că veți sprijini lupta dificilă a unei Uniuni care își trage existența, fie și indirect, din propria dv. activitate, după greaua pierdere pe care a suferit-o”.

La această invitație era anexat un prospect, „tipărit ca manuscris”. Contrar falsei afirmații făcute acum de d-l von Schweitzer, care repetă cele spuse de „Neue Frankfurter Zeitung” — că acest prospect „avea la bază cuvintele de ordine ale lui Lassalle” sau că „pe steag era înscris numele lui Lassalle” —, el nu conținea cuvintele de ordine ale lui Lassalle și nici numele lui. Prospectul cuprindea doar trei puncte: „solidaritatea intereselor popoarelor”, „puternica Germanie unită — un stat liber popular”, „lichidarea domniei

capitalului". Referindu-ne în mod expres la acest prospect, eu și cu Engels am răspuns că acceptăm propunerea de colaborare.

La 19 noiembrie 1864, d-l von Schweitzer îmi scria :

„Dacă mai aveți de făcut unele observații în legătură cu publicarea prospectului, comunicați-ni-le *imediat*”.

N-am făcut nici un fel de observații.

Mai departe, d-l von Schweitzer se interesa dacă

„n-am putea noi” (redacția) „să primim din când în când un articol de la dv. și dacă, totodată, nu ne este *îngăduit să facem cunoscut acest lucru cititorilor noștri*”.

Eu și cu Engels am cerut ca în prealabil să fim informați asupra persoanelor alături de care aveam să figurăm în această publicație. D-l von Schweitzer ne-a înșirat atunci numele colaboratorilor și a adăugat :

„Dacă considerați cumva că participarea unuia sau a altuia dintre acești domni ar fi indezirabilă, nădăjduim că chestiunea se va aranja, ținându-se seama că între colaboratorii unui ziar nu există în nici un caz o solidaritate prea riguroasă”.

La 28 noiembrie, d-l von Schweitzer îmi scria :

„Consimțămîntul dv. și al lui Engels a stîrnit în partidul nostru — în măsura în care el este, în general *inițiat* în această chestiune — o *nemărginită bucurie*”.

Încă în primele două numere de probă au apărut unele lucruri care dădeau de gîndit. Am protestat. Și, *între altele*, mi-am exprimat indignarea pentru faptul că, dintr-o scrisoare particulară pe care i-am scris-o contesei Hatzfeldt cînd am aflat de moartea lui Lassalle, cîteva cuvinte de consolare, smulse din context, au fost publicate sub semnătura mea, fără să mi se ceară consimțămîntul, și au fost *folosite în mod abuziv*, cu nerușinare, pentru o „*tămîiere*” servilă a lui Lassalle. D-l von Schweitzer mi-a răspuns la 30 decembrie :

„Stimate domn ! Fiți *îngăduitor* cu noi — treaba o să *meargă din ce în ce mai bine*, ne aflăm într-o situație foarte dificilă. Lucrul bun se face cu încetul, și *de aceea sper că vă veți liniști și veți adopta pentru cîva timp o atitudine de expectativă*”.

Astea mi-au fost spuse *încă de la 30 decembrie 1864*, cînd n-aveam în mîină decît primele numere de probă !

La începutul *lunii ianuarie 1865*, după confiscarea unuia din primele numere ale ziarului „*Social-Democrat*”, l-am felicitat pe d-l von Schweitzer cu ocazia acestui eveniment, adăugînd că trebuie să rupă în mod fățiș orice legătură cu guvernul.

Cînd a primit vestea că a murit *Proudhon*, mi-a solicitat un articol despre el. I-am satisfăcut această dorință, trimițîndu-i, cu prima cursă poștală, articolul cerut, dar m-am folosit de acest prilej pentru a caracteriza acum, în propriul lui ziar, „*orice compromis, fie el și aparent, cu puterea existentă*”, ca o încălcare „*a tactului moral cel mai elementar*”, iar procedeul lui *Proudhon* de a cocheta cu *L. Bonaparte*, după lovitura de stat, drept o „*infamie*” *. În același timp, *Engels* i-a trimis traducerea unui vechi cîntec țărănesc danez **, pentru ca într-o notă explicativă să-i facă pe cititorii ziarului „*Social-Democrat*” să înțeleagă necesitatea luptei împotriva iuncherimii anchilozate.

În cursul aceleiași luni, adică tot în *ianuarie*, am fost însă pus în situația de a protesta din nou împotriva „*tacticii*” d-lui von Schweitzer ⁹⁰. El mi-a răspuns la *4 februarie* :

„În ceea ce privește tactica noastră, vă rog să țineți seama de situația dificilă în care ne aflăm. Trebuie neapărat ca mai întîi să căutăm să ne întărim etc.”

La sfîrșitul *lunii ianuarie*, o insinuaare strecurată într-o corespondență de la Paris primită de „*Social-Demokrat*” ne-a silit, pe *Engels* și pe mine, să publicăm o declarație ***, în care arătam, printre altele, că sîntem bucuroși să constatăm că se confirmă părerea noastră că „*proletariatul parizian este, ca și pînă acum, ireconciliabil ostil bonapartismului în ambele lui forme, atît celei de la Tuileries cît și celei de la Palais Royal, și nu a intenționat nici o clipă să-și vîndă pentru un blid de linte istoricul său drept de prim născut, ca purtător al revoluției*”. Declarația se încheia cu cuvintele: „*Recomandăm muncitorilor germani să urmeze acest exemplu*” ****.

Între timp, corespondentul din Paris adusese, în nr. 21 al ziarului „*Social-Demokrat*”, unele rectificări la informația sa anterioară, făcînd astfel ca declarația noastră să fie lipsită

* Vezi volumul de față, pag. 34—35. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 36—37. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, pag. 38. — *Nota red.*

**** Vezi volumul de față, pag. 84. — *Nota red.*

de motivul ei nemijlocit. De aceea n-am ridicat obiecții atunci cînd d-l von Schweitzer a refuzat să o publice. Dar în același timp i-am scris că „vom spune amănunțit în altă parte care e părerea noastră despre atitudinea muncitorilor față de guvernul prusian”. În sfîrșit, am făcut o ultimă încercare să-i explic, pe baza unui *exemplu practic*, și anume acela al *coalițiilor*, cit de jalnică e „*tactica*” lui, chiar dacă e călăuzită de motive în fond cinstite⁹⁷. La 15 februarie, el mi-a răspuns :

„Dacă aveți dorința, așa cum ați avut-o și în ultima dv. scrisoare, să-mi dați explicații în legătură cu unele *probleme teoretice* (!), aș primi cu *recunoștință* asemenea *învățătură* din partea dv. Dar, în ceea ce privește *problemele practice ale tacticii curente*, vă rog să aveți în vedere că, pentru a face o apreciere în asemenea chestiuni, trebuie să te afli în centrul mișcării. De aceea sînteți nedrept cu noi dacă, indiferent în ce loc și în ce formă, vă *exprimați nemulțumirea față de tactica noastră*. Ați putea să faceți acest lucru numai dacă ați ști precis care e situația. De asemenea, nu uitați că Uniunea generală a muncitorilor germani este o organizație bine încheată și că, într-un anumit grad, ea rămîne legată de *tradițiile ei*. În concreto *, lucrurile sînt întotdeauna îngreuiate de anumite *complicații*”.

La acest ultimatum al lui Schweitzer am răspuns, împreună cu Engels, printr-o declarație oficială în care făceam cunoscut că nu ne mai considerăm colaboratori ai sus-zisului ziar **.

Londra, 15 martie 1865

Karl Marx

Publicat în suplimentul la ziarul
„Berliner Reform” nr. 67 din
19 martie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

* — practic. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 84. — *Nota red.*

Karl Marx

[Declarație

adresată redacției ziarului „Berliner Reform” 98]

Către redacția ziarului „Berliner Reform”

Citind nr. 68 al ziarului „Reform” și nr. 37 al ziarului „Social-Demokrat”, care mi-au fost trimise aici, văd că d-l von Schweitzer, intrat în încurcătură și deprins cu minciuna, încearcă să scape din hățișul unor „gingașe obstacole” * create chiar de el. Habeat sibi! ** Dar eu nu-i permit să răstălmăcească declarația mea din 15 martie ***, în care îi ofer pur și simplu posibilitatea să-și facă singur caracterizarea, și s-o prezinte drept o *declarație despre Lassalle*. Corespondența mea cu Lassalle, care îmbrățișează o perioadă de aproape 15 ani și care se află în posesiunea mea, răpește lui Schweitzer și soților săi orice posibilitate de a prezenta într-o formă denaturată relațiile noastre personale sau de a arunca o umbră de suspiciune asupra motivelor care m-au determinat să adopt o atitudine neutră față de agitația lassalleană. Cît privește raportul dintre lucrările teoretice ale lui Lassalle și acelea ale mele, aceasta e o chestiune care ține de domeniul criticii științifice. Poate că mai târziu se va ivi prilejul de a dezbate o problemă sau alta. În orice caz însă, respectul pentru memoria lui Lassalle îmi interzice să fac din asemenea chestiuni un obiect de polemică publicistică cu niste sicofanți.

Zalt-Bommel, 28 martie 1865

Karl Marx

Publicat în „Berliner Reform”
nr. 78 din 1 aprilie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu manuscrisul

Tradus din limba germană

* Heine. „Primăvara nouă”. Prolog. — *Nota red.*

** — Asta-l privește pe el! — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, pag. 91—94. — *Nota red.*

Karl Marx

„Președintele omenirii”⁹⁹

Întorcându-mă la Londra după o călătorie în Olanda, aflu că „Social-Demokrat” îmi oferă, în nr. 39, un cozonac de Asa fătida¹⁰⁰, preparat, cu propriile-i mâini, de d-l Bernhard Becker, care l-a plămădit, în cea mai mare parte, din firimituri de calomnii de-ale lui Vogt. Dezmințirea, confirmată prin documente cu caracter judiciar, a minciunilor scornite de Vogt poate fi găsită în scrierea mea „Domnul Vogt”, apărută la Londra în 1860¹⁰¹. Dar de data asta, cu totul contrar obiceiului său, d-l Bernhard Becker, „președintele omenirii”, nu se mulțumește doar să copieze. Pentru prima oară în viața sa, el încearcă să spună ceva și de la el.

„Mai mult decît atît — spune „președintele omenirii” —, Marx a amanetat, prin Dronke, pentru 1 000 de taleri un manuscris, care a fost răscumpărat de Stieber, comisarul de poliție prusian, care îi spiona pe emigranți la Londra”.

Și de trei ori în cursul raportului prezidențial, prezentat de el personal, Bernhard Becker al nostru a revenit, cu o vioiciune mereu crescîndă, asupra acestui „fapt”.

La pag. 124 din „Domnul Vogt” am arătat într-o notă de subsol¹⁰²:

„În ceea ce mă privește, pe Bangya și pe prietenul lui de atunci, actualul general Türr, i-am cunoscut în 1850 la Londra. Bănuiala pe care mi-au trezit-o combinațiile lui dubioase cu toate partidele posibile, orléaniști, bonapartiști etc., ca și legăturile lui cu polițiști de toate «naționalitățile», mi-a risipit-o foarte simplu, prezentîndu-mi un document scris de mîna lui Kossuth prin care Bangya, fost pe vremuri, sub Klapka, prefect de poliție interimar la Komorn, era numit

acum prefect de poliție în partibus *. Ca șef secret al poliției în serviciul revoluției, el trebuia, firește, să aibă acces «liber» la poliția aflată în slujba guvernelor. În vara anului 1852 am descoperit că a sustras și a predat unui guvern german un manuscris pe care i-l încredinșasem pentru a-l înmîna unui librar din Berlin ¹⁰³. După ce am scris unui ungar din Paris (Szemere) „despre cele întîmplate, precum și despre alte ciudățenii ale acestui om, care de mult mi se păruseră suspecte, și după ce, prin intermediul unei terțe persoane, bine informate, misterul Bangya a fost complet limpezit, la începutul anului 1853 am trimis ziarului «New Yorker Criminal-Zeitung» ¹⁰⁴ un articol semnat de mine în care l-am demascat în mod public”.

„Președintele omenirii”, pe cît se vede, n-a citit articolul publicat de mine acum 13 ani în „New Yorker Criminal-Zeitung”, în care-l demascam în mod minuțios pe Bangya, care pe atunci își avea încă domiciliul la Londra. Altfel poate că ar fi avut grijă ca născocirile sale să fie ceva mai apropiate de adevărata stare de lucruri. Așa însă, el se lasă cu totul prașcă fanteziei sale fermecătoare, și ce putea să fie mai firesc pentru ea decît plăcuta asociație de idei dintre Londra și amanetare? Cu toate acestea, garantez pe orice că Bernhard Becker nu și-a amanetat niciodată manuscrisele.

„Președintele omenirii” a binevoit după aceea să adauge

„că, cu ocazia apariției ziarului vienez «Botschafter», oficiosul guvernului austriac, Marx a vrut să mă convingă pe mine” (adică pe același Bernhard Becker) „să devin corespondentul lui, avînd însă grijă să-mi ascundă caracterul oficios al noului ziar, care, după cum spunea el, îi fusese trimis și lui, și subliniind, dîmpotrivă, că pot să predau articole scrise pe un ton cît se poate de violent”.

D-l Bernhard Becker, care pe atunci nu era încă „președintele omenirii” și avea obiceiul bine înrădăcinat de a cîrpați „articole cît se poate de oneste” pentru săptămînalul „Hermann” de la Londra, într-o frumoasă seară — cu puțin înainte de a spăla putina, dispărînd discret, pentru motive binecuvîntate, din Londra — mi-a făcut o vizită neașteptată la mine acasă (pînă atunci îl văzusem doar întîmplător, o dată sau de două ori). Mi s-a jeluît amarnic de soarta sa nefericită și m-a întreat dacă n-aș putea să-i găsesc un post de corespondent ca să-l ajut astfel să scape de neagra mi-

* — în partibus infidelium — în străinătate (textual: „în țara necredincioșilor” — adaos la titlul prelaților catolici care erau numiți episcopi în țări necreștine). — *Nota trad.*

zerie în care se zbătea. I-am răspuns că d-l Kolatschek îl informase cu câteva zile în urmă pe d-l S. Borkheim, refugiat politic și comerciant în City, că la Viena a apărut un nou ziar, despre care spunea că este „foarte liberal”, îi trimisese câteva numere de probă și-l rugase să-i caute un corespondent la Londra. La rugămintea stăruitoare a lui Bernhard Becker, i-am promis să intervin pentru el, în această chestiune, pe lângă d-l Borkheim, care este întotdeauna foarte binevoitor cu refugiații. După cât îmi amintesc, Bernhard Becker a trimis chiar la Viena unul sau mai multe articole de probă. Și iată că încercarea lui nereușită de a deveni corespondent al ziarului „Botschafter” constituie o dovadă a legăturilor mele cu guvernul austriac! D-l Bernhard Becker, pe cât se vede, își închipuie că, dacă i-a dat contesa Hatzfeldt un post, i-a dat și Dumnezeu mintea necesară!

„Și iată că Liebknecht — povestește mai departe Bernhardt Becker — încearcă în mod sistematic s-o influențeze pe contesa Hatzfeldt, căreia și Marx îi trimite telegrame și scrisori, pentru a o instiga împotriva Uniunii”.

D-l Bernhard Becker își închipuie că eu iau tot atât de „sistematic” în serios ca și dînsul dregătoria¹⁰⁵ ce i-a revenit pe cale testamentară! Scrisorile adresate de mine contesei Hatzfeldt după moartea lui Lassalle constau dintr-o scrisoare de condoleanțe, din răspunsurile date de mine la diferite întrebări ce mi-au fost puse în legătură cu proiectata broșură despre Lassalle și din unele explicații în legătură cu riposta pe care mi s-a cerut s-o dau — și pe care am și dat-o — unui calomniator al lui Lassalle *. Totuși, pentru a nu da loc la unele neînțelegeri, am socotit necesar să-i amintesc contesei, într-o scrisoare cu data de 22 decembrie 1864, că n-am fost de acord cu politica dusă de Lassalle. Cu aceasta s-a încheiat corespondența noastră, în care nu s-a pomenit nici un cuvînt despre Uniune¹⁰⁶. Contesa mă rugase, între altele, să-i scriu fără întârziere dacă nu mi s-ar părea nimerit ca în broșura proiectată să fie incluse și câteva portrete. I-am răspuns printr-o telegramă: Nu! La d-l Bernhard Becker, care e tot atât de mare ca lingvist pe cât e de mare ca poet și gînditor, această singură telegramă figurează la plural.

El spune că și după aceea eu am participat la o campanie îndreptată împotriva lui. Singurul pas întreprins de mine în această chestiune de o importanță covîrșitoare a

* Vezi volumul de față, pag. 24—27. — Nota red.

constat în următoarele: „Mi se scrisese de la Berlin că anumite cercuri îl persecută pe Bernhard Becker pentru că nu vrea să îngăduie ca „Social-Demokrat” și Uniunea să fie folosite ca mijloc de agitație pentru alipirea Schleswig-Holsteinului la Prusia¹⁰⁷. În același timp fusesem rugat să previn de această „intrigă” pe d-l Klings din Solingen — întrucât se credea că dispun de oarecare influență asupra lui datorită relațiilor noastre din trecut — și pe d-l Philipp Becker din Geneva. I-am prevenit pe amândoi: pe unul printr-un prieten din Barmen *, iar pe celălalt prin prietenul meu Schily de la Paris, care, ca și mine, în mod eronat își închipuia că în „președintele omenirii” se petrecuse o schimbare omenească și că într-adevăr se comportase măcar o dată ca lumea. Acum el, bineînțeles, atribuie faptelor un sens cu totul diferit — ca un dialectician ce este!

Dar „președintele omenirii” este mare nu numai ca poet, gânditor, lingvist și dialectician. El este, totodată, și un patolog care nu dă greș. Antraxul de care am suferit un an și jumătate și care întâmplător a mai durat șase luni după moartea lui Lassalle e, în cazul meu, o maladie cu semne purpurii pe care el o explică prin „neagra invidie față de măreția lui Lassalle”.

„Dar — adaugă el plin de emfază —, Marx n-a cutezat să ia atitudine împotriva lui Lassalle, fiindcă știa prea bine că acesta l-ar fi nimicit pe loc cu măciuca lui uriașă, așa cum făcuse și cu Bastiat-Schulze”.

Or, tocmai în această ultimă scriere a sa despre „Bastiat-Schulze”¹⁰⁸ laudă Lassalle peste măsură lucrarea mea „Critica economiei politice”, apărută la Berlin în 1859¹⁰⁹, spune despre ea că „face epocă”, că este o „capodoperă” și o pune pe același plan cu operele lui A. Smith și Ricardo. Din toate acestea, d-l Bernhard Becker, cu capacitatea de gândire care îl caracterizează, trage concluzia că Lassalle m-ar putea nimici și pe mine așa cum l-a nimicit pe Schulze-Bastiat. De altfel, Lassalle își avea și el părerea lui, cu totul diferită, despre ceea ce „cutez” eu. Când, cu o ocazie despre care nu e locul să vorbesc aici, i-am scris că, din motive pe care le-am arătat atunci, eu și cu Engels vom fi nevoiți să pornim un atac public împotriva lui¹¹⁰, el mi-a răspuns în mod amănunțit, într-o scrisoare pe care în acest moment o

* — Karl Siebel. — *Nota red.*

am în fața mea și în care își formulează mai întâi contra-argumentele, iar după aceea încheie printr-un îndemn :

„Gândiți-vă la toate acestea înainte de a vă pronunța cu glas tare, în auzul publicului. În afară de asta, o dezbinare și o sciziune între noi ar fi un eveniment regretabil pentru partidul nostru, care și așa nu e prea mare și are un caracter specific !”¹¹¹

D-l Bernhard Becker vede o contradicție totală în faptul că eu n-am vrut de loc să am de-a face cu o obscură Asociație internațională, printre ai cărei membri figura, cică, și dînsul¹¹², și în același timp participam cu multă râvnă la activitatea Asociației Internaționale, care a fost întemeiată în luna septembrie a anului trecut de către conducătorii trade-unionurilor din Londra.

Se pare că puterea de discernămint a d-lui Bernhard Becker nu e mai prejos de capacitatea lui de deducție. Asociația sa — după cum se laudă el — a reușit să reunească, în vremurile ei cele mai bune, pînă la „400 de oameni”, în timp ce Asociația noastră are lipsa de modestie de a număra încă de pe acum zece mii de membri numai în Anglia. Este, într-adevăr, inadmisibil ca așa ceva să se petreacă, ca să spunem așa, fără știrea „președintelui omenirii” !

Ținînd seama de toate acestea și mai cu seamă de nenumăratele talente ale d-lui Bernhard Becker, pe care le-am schițat aici doar în linii generale, cu greu ar putea fi socotită îndreptățită plîngerea lui că pe un om ca el au căutat să-l împovăreze cu prea multe atribuții deodată ; că i s-a încredințat nu numai rolul de autocrat ca specialitate principală, dar, „printre altele”, și misiunea, de mai mică importanță, „de a cumpăra ouă și unt pentru nevoile casei”¹¹³. Dar poate că s-ar ajunge la o mai bună organizare a treburilor gospodărești legate de funcțiile sale duble. Pe viitor, misiunea lui principală să fie aceea „de a cumpăra ouă și unt pentru nevoile casei”, rămînînd să i se încredințeze numai „printre altele” și atribuția de președinte al omenirii.

Londra, 8 aprilie 1865

Karl Marx

Publicat în „Berliner Reform”
nr. 88 din 13 aprilie 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Rectificare ¹¹⁴

După ce la mitingul polonezilor de la Londra din ziua de 1 martie au fost adoptate cele două propuneri ale domnilor Beales și Leverson, despre care se vorbește în nr. 30 al ziarului dv., *d-l Peter Fox* (englez), în numele *Asociației Internaționale a Muncitorilor*, a propus o rezoluție în care se spunea că

„integritatea și independența Poloniei constituie o condiție indispensabilă pentru existența unei Europe democratice și că, atita timp cît nu este îndeplinită această condiție, victoriile obținute de revoluție pe continent nu pot fi altceva decît niște preludii de scurtă durată ale unor lungi perioade de dominație a contrarevoluției“.

După o scurtă evocare istorică, în care a arătat calamitățile ce s-au abătut asupra Europei, de cînd Polonia și-a pierdut libertatea ei, și a descris politica de cuceriri dusă de Rusia, d-l P. Fox a demonstrat că poziția partidului *liberal* în această problemă nu coincide cu aceea a societății *democratice* în numele căreia vorbește el. Deviza Europei conservatoare este: O Europă subjugată avînd la bază o Polonie subjugată. Deviza Asociației Internaționale a Muncitorilor, dimpotrivă, este: O Europă liberă, care să se sprijine pe o Polonie liberă și independentă.

D-l Eccarius (muncitor german, vicepreședinte al Asociației Internaționale a Muncitorilor) a sprijinit această rezoluție și s-a ocupat în mod amănunțit de participarea Prusiei la diferitele împărțiri ale Poloniei. El a încheiat cu cuvintele: „*Pieirea monarhiei prusiene este o condiție sine qua non* * pentru făurirea Germaniei și restaurarea Poloniei“.

D-l Le Lubez, membru francez al *Asociației Internaționale a Muncitorilor*, s-a pronunțat și el în favoarea acestei

* — obligatorie. — *Nota trad.*

rezoluții, care a fost adoptată în unanimitate, în aclamațiile prelungite ale participanților la miting.

„Daily News” și alte câteva ziare „liberale” londoneze, nemulțumite de succesul obținut de Asociația Internațională a Muncitorilor, fără al cărei sprijin, în treacăt fie zis, mitingul polonezilor de la St. Martin’s Hall nici n-ar fi avut loc, au *suprimat* această parte a dării de seamă. În numele Asociației Internaționale a Muncitorilor vă rog să publicați această rectificare.

Londra etc.

H. Jung, secretar-corespondent
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
pentru Elveția

Scris de K. Marx la 13 aprilie 1865

Publicat, cu mici modificări,
în „Der weisse Adler” nr. 48
din 22 aprilie 1865

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

BEE-HIVE NEWSPAPER.

A JOURNAL OF GENERAL INTELLIGENCE, ADVOCATING INDUSTRIAL INTERESTS

No. 125

Published for the Proprietors at No. 125

LONDON, SATURDAY, MAY 27, 1865.

Price 10s. 6d.

Karl Marx

Adresa Asociației Internaționale a Muncitorilor
către președintele Johnson ¹¹⁵

*Către Andrew Johnson, președintele Statelor Unite
ale Americii*

Stimate domn,

Demonul „rînduielilor specifice” ¹¹⁶, pentru a căror dominație s-a ridicat Sudul înarmat, n-a putut permite adoratorilor săi să cedeze în mod onorabil, în luptă deschisă. Ceea ce începuse printr-o trădare trebuia să se termine printr-o mîrșăvie. Așa cum războiul dus de Filip al II-lea pentru apărarea inchiziției a scos la iveală pe un Gérard, tot așa și rebeliunea lui Jefferson Davis în favoarea sclavagismului a împins pe primul plan pe un Booth.

Nu stă în atribuția noastră să rostim cuvinte de mîhnire și indignare într-un moment cînd în Lumea nouă și în cea veche inimile sînt copleșite de emoție. Pînă și defăimătorii cu simbrie, care an de an și zi de zi, cu o perseverență de Sisif, au făcut totul pentru asasinarea morală a lui Abraham Lincoln și a marii republici pe care a condus-o el, sînt acum cuprinși de groază în fața acestei izbucniri generale de revoltă populară și caută fiecare să presare cît mai multe floricele retorice pe mormîntul lui deschis. Ei au ajuns, în sfîrșit, să înțeleagă că Lincoln a fost un om care nu putea fi doborât de greutate și amețit de succese, care a urmărit cu perseverență realizarea marelui său țel, fără să-l compromită vreodată prin vreo pripeală oarbă ; un om care a chibzuit temeinic fiecare pas, fără să dea înapoi ; care nu s-a lăsat niciodată tîrît de valul simpatiei populare și nu s-a descurajat cînd a simțit că pulsul mișcării populare slăbește ; care a temperat asprimea unor măsuri prin căldura unei inimi generoase, a luminat cu zîmbetul umorului evenimentele întunecate de pasiune și și-a desfășurat activitatea sa titanică cu o modestie și o simplitate care contrastau atît de mult cu fastul, emfaza și grandilocvența cu care

îndeplinesc cele mai mărunte treburi cîrmuitoarii prin mila lui dumnezeu ; într-un cuvînt, a fost unul dintre acei oameni rari care au ajuns să fie mari fără să înceteze a fi buni. Atît de modest a fost acest om mare și bun, încît lumea a descoperit în el pe erou abia după ce a căzut ca un martir.

Onoarea de a fi pus alături de un asemenea conducător, ca ce-a de-a doua victimă a demonilor infernali ai sclavagismului, i-a revenit d-lui Seward. N-a fost el acela care, într-un moment de șovăială generală, a avut perspicacitatea să prevadă cu înțelepciune și să prezică cu bărbăție „conflictul inevitabil” ? ¹¹⁷ N-a fost el acela care, în ceasurile cele mai întunecate ale acestui conflict, a dat dovadă de un simț al datoriei demn de vechii romani, care nu-și pierdeau credința în republică și în steaua ei ? Nădăjduim din toată inima că el și fiul său se vor însănătoși într-un timp mult mai scurt decît „90 de zile” ¹¹⁸ și se vor întoarce la activitatea lor publică și la onorurile pe care le merită din plin.

După terminarea unui război civil îngrozitor, care, dacă se ține seama de proporțiile lui uriașe și de întinderea lui extraordinară și se face o comparație cu războiul de 100 de ani, cu războiul de 30 de ani și cu războiul de 23 de ani ale Lumii vechi ¹¹⁹, abia dacă se poate spune că a durat 90 de zile, dv., stimate domn, vă revine sarcina de a extirpa prin lege ceea ce a fost doborît prin sabie, să conduceți munca grea de reconstrucție politică și regenerare socială. Conștiința profundă a măreței misiuni ce vă revine vă va feri de orice compromisuri în îndeplinirea acestor grele îndatoriri. Nu trebuie să uitați niciodată că, începînd o eră nouă, de emancipare a muncii, poporul american a încredințat răs-punderea conducerii lui unor oameni ai muncii : unul era Abraham Lincoln, iar celălalt este Andrew Johnson.

Semnat la Londra, la 13 mai 1865, în numele Asociației Internaționale a Muncitorilor :

Karl Kaub ; Edwin Coulson ; F. Lessner ; Carl Pfaender ; N. P. Hansen ; Karl Schapper ; William Dell ; Georg Lochner ; Georg Eccarius ; John Osborne ; P. Petersen ; A. Janks ; H. Klimosch ; John Weston ; H. Bolleter ; B. Lucraft ; J. Buckley ; Peter Fox ; N. Salvatella ; George Howell ; Bordage ; A. Valltier ; Robert Shaw ; J. Longmaid ; W. Morgan ;

G. W. Wheeler ; J. D. Nieass ; W. Worley ; D. Stainsby ; F. de Lassassie ; J. Carter ; Emile Holtorp, secretar pentru Polonia ; Karl Marx, secretar pentru Germania ; H. Jung, secretar pentru Elveția ; E. Dupont, secretar pentru Franța ; J. Whitlock, secretar financiar ; G. Odger, președinte ; W. R. Cremer, secretar general de onoare.

Soris de K. Marx
între 2 și 9 mai 1865

Publicat în „The Bee-Hive Newspaper”
nr. 188 din 20 mai 1865

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

KARL MARX

Salariu, preț și profit¹²⁰

Scris de K. Marx
pe la sfârșitul lunii mai —
27 iunie 1865

Publicat pentru prima oară
în broșură la Londra, în 1898

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

K. Marx

Salariu, preț și profit

Cuvînt introductiv

Cetățeni !

Permiteți-mi, înainte de a intra în subiectul nostru, să fac cîteva observații preliminare.

În momentul de față, pe continent bîntuie o adevărată epidemie de greve ; majorarea salariilor a devenit o revendicare generală. Această problemă va fi dezbătută la congresul nostru *. În calitate de conducători ai Asociației Internaționale, trebuie să aveți un punct de vedere bine stabilit în această problemă foarte importantă. De aceea consider de datorია mea să tratez această problemă în mod amănunțit, chiar cu riscul de a pune răbdarea voastră la grea încercare.

Trebuie să mai fac o observație preliminară cu privire la cetățeanul Weston. Acesta, crezînd că acționează în interesul clasei muncitoare, nu numai că a expus în fața voastră concepții care, după cum știe, sînt extrem de nepopulare în rîndul clasei muncitoare, dar a și apărut aceste concepții în mod public. O astfel de manifestare de curaj moral este demnă de un profund respect. Deși voi expune problemele fără menajamente, nădăjduiesc că la sfîrșitul expunerii cetățeanul Weston își va da seama că sînt de acord cu ceea ce mi se pare a fi ideea fundamentală a tezelor sale, pe care însă în forma lor actuală le consider false din punct de vedere teoretic și primejdioase din punct de vedere practic.

Acum voi trece la subiectul propriu-zis.

1. Producție și salarii

Raționamentul cetățeanului Weston s-a sprijinit în esență pe două premise :

* Vezi volumul de față, pag. 549—550. — *Nota red.*

1) că masa *producției naționale* este *ceva invariabil* sau, cum ar spune matematicienii, o cantitate sau o mărime *constantă* ;

2) că suma *salariilor reale*, adică a salariilor măsurate prin cantitatea de mărfuri ce poate fi cumpărată cu ele, este o sumă *invariabilă*, o mărime *constantă*.

Este evident că prima lui afirmație este greșită. Se știe că valoarea și masa producției cresc din an în an, că forța productivă a muncii naționale sporește și că cantitatea de bani necesară pentru circulația acestei producții crescînde se schimbă neîncetat. Ceea ce este valabil pentru un an întreg și pentru diferiți ani comparați între ei este valabil și pentru oricare zi medie a anului. Masa sau mărimea producției naționale se schimbă neconținut. Ea nu este o mărime *constantă*, ci una *variabilă* ; chiar dacă facem cu totul abstracție de schimbările care intervin în numărul populației, ea nu poate fi decît o mărime variabilă, din cauza schimbărilor continue care au loc în *acumularea capitalului* și în *forța productivă a muncii*. Este incontestabil că, dacă astăzi ar avea loc o *creștere a nivelului general al salariului*, această creștere *în sine*, indiferent de urmările ei, nu ar determina în mod *direct* schimbări în masa producției. Ea ar porni, mai întii, de la actuala stare de lucruri. Dar, dacă producția națională *înainte* de majorarea salariilor era *variabilă*, și nu *constantă*, ea va continua să fie variabilă, și nu constantă și *după* majorarea salariilor.

Să presupunem însă că masa producției naționale ar fi *constantă*, și nu *variabilă*. Chiar și în acest caz, ceea ce prietenul nostru Weston consideră a fi o concluzie logică n-ar fi decît o afirmație nefundamentată. Dacă avem un număr dat, să zicem 8, limitele *absolute* ale acestui număr nu împiedică nicidecum părțile sale componente să-și schimbe limitele lor *relative*. Dacă profitul ar fi egal cu 6 și salariul cu 2, salariul ar putea să crească la 6, iar profitul ar putea să scadă la 2, și, totuși, suma totală ar rămîne 8. Prin urmare, dacă masa producției rămîne constantă, aceasta nu dovedește nicidecum că suma salariilor rămîne și ea constantă. Cum dovedește însă prietenul nostru Weston că suma salariilor rămîne invariabilă ? Pur și simplu prin aceea că afirmă acest lucru.

Chiar dacă admitem că afirmația lui este justă, din ea rezultă două lucruri, pe cînd cetățeanul Weston nu vede decît unul singur. Dacă suma salariilor este o mărime con-

stantă, ea nu poate fi nici mărită, nici micșorată. Prin urmare, dacă muncitorii procedează nechibzuit impunând o majorare temporară a salariilor, atunci capitaliștii procedează nu mai puțin nechibzuit impunând o scădere temporară a salariilor. Prietenul nostru Weston nu tăgăduiește că, în anumite împrejurări, muncitorii *pot* impune capitaliștilor o majorare a salariilor; dar, cum el consideră suma salariilor, prin natura sa, ca o mărime constantă, aceasta trebuie să determine, după părerea lui, o reacție. Pe de altă parte, el mai știe că capitaliștii *pot* impune o scădere a salariilor și că, de fapt, ei încearcă neconștient să facă acest lucru. Potrivit principiului că salariul este constant, aceasta trebuie să determine o reacție și într-un caz și în celălalt. Prin urmare, opunându-se unei încercări de a reduce salariile sau unei reduceri efective, muncitorii procedează foarte just. Ei procedează, așadar, just și atunci când impun o *majorare a salariilor, căci orice acțiune de împotrivire* față de scăderea salariilor este o *acțiune* pentru majorarea salariilor. Astfel, potrivit principiului că *salariul este constant*, formulat de însuși cetățeanul Weston, muncitorii, în anumite împrejurări, trebuie să se unească și să lupte pentru majorarea salariilor.

Dacă cetățeanul Weston respinge această concluzie, el trebuie să renunțe și la premisa din care rezultă ea. În loc să spună că suma salariilor este o *mărime constantă*, el ar trebui să spună că, deși această sumă nu poate și nu trebuie să *crească*, ea poate și trebuie, dimpotrivă, să *scadă* ori de câte ori capitalului i se năzare s-o reducă. Dacă capitalistul va găsi de cuviință că trebuie să vă hrăniți cu cartofi în loc de carne și cu ovăz în loc de grâu, trebuie să acceptați voința lui ca pe o lege a economiei politice și să vă supuneți acestei voințe. Dacă într-o țară, de pildă în Statele Unite, nivelul salariului este mai ridicat decât în Anglia, atunci trebuie să vă explicați această deosebire în ceea ce privește nivelul salariilor prin deosebirea dintre voința capitalistului american și aceea a capitalistului englez, metodă care ar simplifica, desigur, foarte mult studiul nu numai al fenomenelor economice, dar și al tuturor celorlalte fenomene.

Dar chiar și atunci am putea pune întrebarea: *de ce oare voința capitalistului american se deosebește de aceea a capitalistului englez?* Și pentru a răspunde la această întrebare trebuie să ieșim din domeniul *voinței*. Un popă poate să răspundă că una este voia lui Dumnezeu în Franța și alta în Anglia. Dacă i-aș cere să-mi explice această dualitate a voin-

ței, el ar putea să aibă neobrăzarea să-mi răspundă că e voia lui Dumnezeu să aibă o voință în Franța și alta în Anglia. Dar prietenul nostru Weston nu va folosi, desigur, o argumentare care neagă cu desăvîrșire orice gîndire logică.

Firește, *voința* capitalistului este de a lua cît mai mult. Nouă ne revine însă sarcina nu de a flecări despre *voința* sa, ci de a cerceta *puterea sa, limitele acestei puteri și caracterul acestor limite.*

2. Producție, salariu, profit

Ideile din prelegerea pe care ne-a ținut-o cetățeanul Weston ar fi putut să încapă într-o coajă de nucă.

Toate raționamentele lui se rezumă la următoarele: dacă clasa muncitoare va sili clasa capitaliștilor să-i plătească 5 șilingi în loc de 4 sub formă de salariu în bani, capitalistul îi va restitui sub formă de mărfuri o valoare de 4 șilingi în locul unei valori de 5 șilingi. Clasa muncitoare ar trebui să plătească cu 5 șilingi ceea ce cumpăra înainte de majorarea salariilor cu 4 șilingi. Dar de ce se întîmplă aceasta? De ce dă capitalistul în schimbul a 5 șilingi numai o valoare de 4 șilingi? Pentru că suma salariilor este constantă. Dar de ce este ea fixată la o valoare în mărfuri de 4 șilingi? De ce nu la 3 sau la 2 șilingi sau la o altă sumă oarecare? Dacă limita sumei salariilor este fixată printr-o lege economică, care nu depinde nici de voința capitalistului, nici de voința muncitorului, atunci cetățeanul Weston ar fi trebuit, înainte de toate, să enunțe această lege și s-o demonstreze. Apoi ar fi fost obligat să demonstreze că suma salariilor plătite efectiv la intervale anumite corespunde întotdeauna exact sumei necesare a salariilor și că nu se abate niciodată de la ea. Pe de altă parte, dacă limitele date ale sumei salariilor depind *numai de voința* capitalistului sau de limitele lăcomiei lui, ele sînt arbitrar, nu corespund unei necesități, pot fi modificate *din voința* capitalistului și pot fi deci modificate și *împotriva* voinței lui.

Cetățeanul Weston și-a ilustrat în fața voastră teoria prin următorul exemplu: dacă un castron conține o anumită cantitate de ciorbă care să servească drept hrană pentru un anumit număr de persoane, o creștere a capacității lingurilor nu determină o creștere a cantității de ciorbă. Să nu mi-o ia cetățeanul Weston în nume de rău dacă găsesc această ilus-

trare de-a dreptul neghioabă *. Ea mi-a reamintit intrucitva de parabola la care a recurs Menenius Agrippa. Când plebeii romani au făcut grevă împotriva patricienilor romani, patricianul Agrippa le-a spus că burta patriciană hrănește membrele plebeene ale trupului statului. Agrippa nu a reușit însă să demonstreze că se pot hrăni membrele unui om umplînd stomacul altuia. În ceea ce-l privește pe cetățeanul Weston, acesta a uitat că castronul din care mănîncă muncitorii conține întregul produs al muncii naționale și că ceea ce îi împiedică pe muncitori să ia mai mult din castron nu este nici dimensiunea redusă a castronului și nici cantitatea insuficientă a conținutului său, ci numai și numai dimensiunile mici ale lingurilor lor.

Prin ce truc capătă capitalistul posibilitatea de a da în schimbul a 5 șilingi o valoare de 4 șilingi? Prin ridicarea prețurilor mărfurilor pe care el le vinde. Dar creșterea sau, în genere, schimbarea prețului mărfurilor, ba înseși prețurile mărfurilor depind oare numai de voința capitalistului? Sau, dimpotrivă, nu sînt oare necesare anumite condiții pentru a face ca această voință să devină eficientă? Dacă asemenea condiții nu sînt necesare, creșterea și scăderea, fluctuațiile neîncetate ale prețurilor pe piață devin o enigmă de nedezlegat.

De îndată ce admitem că nu s-a produs nici un fel de schimbare nici în forța productivă a muncii, nici în cantitatea capitalului și a muncii întrebuițate, nici în valoarea banilor cu ajutorul cărora este evaluată valoarea produselor, ci numai o schimbare a nivelului salariilor, atunci cum ar putea oare această majorare a salariilor să aibă repercusiuni asupra prețurilor mărfurilor? Numai prin aceea că influențează raportul existent între cererea și oferta la aceste mărfuri.

Este exact că clasa muncitoare, privită în ansamblul ei, își cheltuiește și este nevoită să-și cheltuiască venitul pe mijloace de subzistență. O creștere generală a nivelului salariilor ar provoca, așadar, o creștere a cererii de mijloace de subzistență și, prin urmare, o urcare a prețurilor lor de piață. Capitaliștii care produc aceste mijloace de subzistență ar fi despăgubiți pentru majorarea salariilor cu prețurile de piață crescînde ale mărfurilor lor. Dar cum stau lucrurile cu ceilalți capitaliști, care nu produc mijloace de subzistență?

* În original joc de cuvinte intraductibil: spoon — lingură și spoony — prostănac, neghiob. — Nota trad.

Și să nu vă închipuiți că aceștia sînt numai o mină de oameni. Dacă țineți seama de faptul că două treimi din produsul național sînt consumate de o cincime din populație — sau chiar numai de o șeptime, cum a declarat de curînd un membru al Camerei comunelor —, atunci veți înțelege ce parte importantă din produsul național trebuie să fie produsă sub formă de articole de lux sau să fie *schimbată* pe articole de lux și ce cantitate enormă de mijloace de subzistență trebuie să fie risipită pe lachei, cai, pisici etc. După cum știm din experiență, creșterea prețurilor mijloacelor de subzistență restrînge într-o măsură însemnată această risipă.

Așadar, care ar fi situația capitaliștilor care *nu* produc mijloace de subzistență? Ei nu ar putea să compenseze *scăderea ratei profitului*, provocată de majorarea generală a salariilor, printr-o *urcare a prețului mărfurilor lor* fiindcă cererea la aceste mărfuri nu crește. Venitul lor s-ar micșora, și din acest venit micșorat ei ar trebui să plătească mai mult pentru aceeași cantitate de mijloace de subzistență al căror preț s-a urcat. Dar asta n-ar fi încă totul. Dat fiind că venitul lor s-a micșorat, ei ar fi nevoiți să cheltuiască mai puțin pentru articole de lux, și astfel ar scădea cererea lor reciprocă pentru mărfurile lor respective. Ca urmare a acestei reduceri a cererii, prețurile mărfurilor lor ar scădea. Prin urmare, *în* aceste ramuri ale industriei, *rata profitului ar scădea*, și aceasta nu numai datorită creșterii generale a nivelului salariului, ci și datorită acțiunii combinate a majorării generale a salariilor, creșterii prețurilor mijloacelor de subzistență și scăderii prețurilor articolelor de lux.

Ce urmări ar avea această *diferență* între *ratele profitului* la capitalurile investite în diferite ramuri industriale? Desigur, aceleași care survin de obicei atunci cînd dintr-un motiv oarecare *rata mijlocie a profitului* variază în diferitele sfere ale producției. Capitalul și munca ar migra din ramurile de producție mai puțin rentabile în acelea mai rentabile; și acest proces de migrare a capitalului și a muncii ar continua pînă cînd oferta în unele ramuri ale industriei ar fi crescut în raport cu cererea mărită și ar fi scăzut în celelalte ramuri corespunzător cu cererea redusă. *De îndată ce s-ar produce această schimbare, rata profitului* din diferitele ramuri s-ar *egaliza* din nou. Întrucît însă întreaga această permutare a provenit inițial dintr-o simplă schimbare a raportului dintre cererea și oferta diferitelor mărfuri, o dată cu încetarea cauzei ar înceta și efectul, iar *prețurile* ar re-

veni la nivelul și echilibrul lor anterior. *Scăderea ratei profitului*, provocată de majorarea salariilor, nu s-ar limita la anumite ramuri, ci ar deveni *generală*. Potrivit ipotezei noastre, nu ar fi avut loc schimbări nici în forța productivă a muncii, nici în masa totală a producției, însă *această masă dată a producției și-ar fi modificat forma*. O parte mai mare a produsului ar exista sub formă de mijloace de subzistență, o parte mai mică sub formă de articole de lux, sau, ceea ce revine la același lucru, o parte mai mică ar fi schimbată pe articole de lux din străinătate și ar fi consumată sub forma ei inițială, sau, ceea ce iarăși revine la același lucru, o parte mai mare a produsului național ar fi schimbată pe mijloace de subzistență din străinătate în loc să fie schimbată pe articole de lux. Creșterea generală a nivelului salariilor după o perturbare vremelnică a prețurilor de piață ar avea deci ca rezultat numai o scădere generală a ratei profitului, fără a duce la o schimbare cât de cât durabilă a prețurilor mărfurilor.

Dacă mi s-ar aduce obiecția că în argumentarea aceasta aș fi plecat de la ipoteza că întregul spor de salariu ar fi cheltuit pe mijloace de subzistență, aș răspunde că am ales ipoteza cea mai favorabilă pentru punctul de vedere al cetățeanului Weston. Dacă sporul de salariu ar fi cheltuit pentru articole care măi înainte nu intrau în consumul muncitorilor, atunci creșterea reală a puterii lor de cumpărare nu ar mai trebui dovedită. Deoarece însă această creștere a puterii de cumpărare izvorăște numai dintr-o urcare a salariilor, ea trebuie să corespundă exact scăderii puterii de cumpărare a capitaliștilor. Prin urmare, *cererea totală* de mărfuri nu *ar crește*, ar interveni însă o *schimbare* a raportului dintre părțile componente ale acestei cereri. Cererea sporită dintr-o parte ar fi compensată prin cererea scăzută din cealaltă parte. Cererea totală rămânând astfel neschimbată, nu ar putea să aibă loc nici o schimbare a prețurilor de piață ale mărfurilor.

Ne aflăm, prin urmare, în fața următoarei dileme: ori sporul de salariu va fi cheltuit în mod egal pe toate obiectele de consum — și în acest caz extinderea cererii din partea clasei muncitoare trebuie să fie compensată prin restrângerea cererii din partea clasei capitaliștilor —, ori sporul de salariu va fi cheltuit numai pe anumite articole ale căror prețuri de piață se vor urca vremelnic. În acest caz, creșterea ratei profitului în unele ramuri ale industriei și scă-

derea corespunzătoare a ratei profitului în celelalte ramuri vor provoca o schimbare în repartizarea capitalului și a muncii, pînă cînd oferta în unele ramuri ale industriei va fi crescut corespunzător cu cererea sporită, iar în celelalte ramuri va fi scăzut corespunzător cu cererea redusă. Potrivit primei ipoteze, nu va surveni nici o schimbare în prețul mărfurilor. Potrivit celeilalte ipoteze, valorile de schimb ale mărfurilor, după unele oscilări ale prețurilor de piață, vor reveni la nivelul lor de mai înainte. Potrivit ambelor ipoteze, creșterea generală a nivelului salariului nu va duce, în ultimă instanță, decît la o scădere generală a ratei profitului.

Pentru a vă impresiona, cetățeanul Weston v-a rugat să vă gîndiți la greutățile pe care le-ar provoca o majorare generală a salariilor muncitorilor agricoli englezi de la 9 la 18 șilingi. Gîndiți-vă numai, a exclamat el, la creșterea enormă a cererii de mijloace de subzistență și la ridicarea îngrozitoare a prețurilor lor care i-ar urma! Știți cu toții că salariul mediu al muncitorului agricol american se ridică la mai mult decît dublul salariului mediu al muncitorului agricol englez, cu toate că prețurile produselor agricole sînt în Statele Unite mai mici decît în Regatul Unit, că ansamblul relațiilor dintre capital și muncă este în Statele Unite același ca și în Anglia și că masa anuală a producției este în Statele Unite mult mai mică decît în Anglia. De ce atunci prietenul nostru sună alarma? Numai pentru a ne abate de la problema în discuție. O majorare bruscă a salariului de la 9 la 18 șilingi ar fi o majorare bruscă de 100%. Dar noi nu dezbatem problema dacă nivelul general al salariilor ar putea fi ridicat în Anglia în mod brusc cu 100%. Noi nu ne ocupăm în genere de *mărimea* sporului, care în fiecare caz concret depinde de împrejurările date și trebuie să corespundă acestora. Noi avem de lămurit doar efectul pe care îl produce o ridicare generală a nivelului salariului, chiar dacă această ridicare ar fi de numai 1%.

Așadar, lăsînd la o parte ridicarea de 100% născocită de prietenul nostru Weston, mă voi ocupa de majorarea reală a salariilor care a avut loc în Marea Britanie în perioada 1849—1859.

Cunoașteți cu toții bill-ul cu privire la ziua de muncă de zece ore sau, mai bine zis, de zece ore și jumătate, adoptat în 1848. Aceasta a fost una dintre cele mai mari transformări economice care s-au petrecut sub ochii noștri. A fost o ma-

jorare bruscă și forțată a salariilor nu în ramuri oarecare de producție locală, ci în ramurile principale ale industriei, datorită cărora Anglia domină pe piața mondială. Această majorare a salariilor a avut loc în împrejurări deosebit de nefavorabile. Dr. Ure, profesorul Senior și toți ceilalți economiști exponenți oficiali ai intereselor burgheziei au încercat să *demonstreze* — și trebuie să spun că au făcut-o cu argumente mult mai convingătoare decît cele ale prictenu-lui nostru Weston — că acest bill va face să sune ceasul din urmă al industriei engleze. Ei au căutat să demonstreze că nu este vorba de o simplă majorare a salariilor, ci de o majorare determinată de scăderea cantității de muncă folosite, și bazată pe această scădere. Ei au afirmat că cea de-a douăsprezecea oră, care urma să le fie luată capitaliștilor, ar fi tocmai singura oră din care capitalistul își trage profitul. Ei căutau să sperie cu scăderea acumulării, cu creșterea prețurilor, cu pierderea piețelor, cu restringerea producției, cu repercusiunile pe care toate acestea le vor avea asupra salariilor și, în cele din urmă, cu ruinarea totală. Ei au declarat chiar că legile lui Maximilian Robespierre cu privire la maximum¹²¹ au fost un fleac în comparație cu acest bill, și într-un anumit sens au avut dreptate. Și care a fost rezultatul? Majorarea salariilor în bani ale muncitorilor de fabrică, în potida reducerii zilei de muncă, creșterea considerabilă a numărului muncitorilor ocupați în fabrici, scăderea necentenită a prețurilor produselor industriale, dezvoltarea uimitoare a forței productive a muncii muncitorilor de fabrică, nemaipomenita lărgire progresivă a piețelor pentru produsele industriale. La Manchester, în 1861, la o ședință a Societății pentru promovarea științei, l-am auzit eu însumi pe d-l Newman, care a mărturisit că atît dînsul cît și dr. Ure, Senior și toți ceilalți reprezentanți oficiali ai științei economice se înșelaseră, în timp ce instinctul poporului s-a dovedit a fi just. Mă refer nu la profesorul Francis Newman, ci la d-l W. Newman¹²², care ocupă în știința economică un loc de seamă în calitate de coautor și editor al lucrării lui Thomas Tooke „*History of Prices*“, această lucrare minunată care cercetează istoria prețurilor din 1793 pînă în 1856¹²³. Dacă ideea fixă a prietenului nostru Weston despre o sumă constantă a salariilor, o masă constantă a producției, un grad constant al forței productive a muncii, o voință constantă a capitaliștilor și dacă toate celelalte constante și finalități ale sale ar fi juste, atunci profețiile sumbre ale

profesorului Senior ar fi fost juste și n-ar fi avut dreptate Robert Owen, care declarase încă în 1816 că o limitare generală a zilei de muncă este primul pas pregătit pentru eliberarea clasei muncitoare¹²⁴, introducînd-o în practică, din proprie inițiativă, în ciuda prejudecăților curente, în filatura sa de bumbac din New-Lanark.

În aceeași perioadă în care a fost introdus bill-ul cu privire la ziua de muncă de 10 ore și în care, ca urmare a acestui bill, a avut loc majorarea salariilor, a survenit în Marea Britanie, din motive asupra cărora nu e locul să insistăm aici, o *majorare generală a salariilor muncitorilor agricoli*.

Deși pentru scopul imediat al expunerii mele nu este necesar acest lucru, voi face totuși câteva observații preliminare pentru a nu fi înțeles greșit de dv.

Dacă cineva primește un salariu săptămînal de 2 șilingi și ulterior salariul lui crește la 4 șilingi, *nivelul salariului* se ridică cu 100%. Privită din punctul de vedere al creșterii *nivelului salariului*, ea pare a fi extraordinară, deși *mărimea reală a salariului*, 4 șilingi pe săptămîină, este infimă, este un salariu de foame. De aceea nu trebuie să ne lăsăm induși în eroare de procentele răsunătoare de ridicare a *nivelului salariului*. Trebuie să întrebăm întotdeauna: care a fost *mărimea inițială* a salariului?

Nu este greu de înțeles că, dacă zece muncitori primesc câte 2 șilingi pe săptămîină, cinci muncitori câte 5 șilingi și cinci muncitori câte 11 șilingi, acești douăzeci de oameni la un loc primesc săptămînal 100 de șilingi, sau 5 l.st. Dacă suma *totală* a salariilor lor săptămînale ar crește cu 20%, aceasta ar însemna o creștere de la 5 l.st. la 6 l.st. Prin urmare, în medie, *nivelul general al salariului* a crescut cu 20%, chiar dacă în realitate salariul a zece muncitori ar fi rămas neschimbat, cel al unuia din grupurile de cinci muncitori nu s-ar fi ridicat decît de la 5 la 6 șilingi de fiecare om, iar suma salariilor celui alt grup de cinci muncitori s-ar fi urcat de la 55 la 70 de șilingi. Situația a $\frac{1}{2}$ din numărul muncitorilor nu s-ar fi îmbunătățit de loc, cea a $\frac{1}{4}$ din ei s-ar fi îmbunătățit într-o măsură foarte neînsemnată și numai situația a $\frac{1}{4}$ s-ar fi îmbunătățit într-adevăr. Dacă operăm însă cu *mărimi medii*, suma totală a salariilor celor 20 de muncitori crește cu 20% și, în măsura în care este vorba de întregul capital, care îi folosește pe acești muncitori, și de

prețul mărfurilor pe care ei le produc, lucrurile ar sta exact așa ca și cum toți muncitorii ar fi beneficiat în mod egal de creșterea medie a salariului. În ceea ce privește cazul amintit mai sus cu muncitorii agricoli, la care nivelul salariilor variază foarte mult în diferitele comitate ale Angliei și Scoției, creșterea acestuia a avut efecte foarte inegale asupra muncitorilor.

În sfârșit, în perioada în care s-a produs această creștere a salariilor, o serie de factori, ca, de pildă, noile impozite provocate de războiul cu Rusia, demolarea în masă a locuințelor muncitorilor agricoli¹²⁵ etc., au acționat în direcție opusă.

După atâtea observații preliminare este cazul să constatăm acum că din 1849 pînă în 1859 nivelul mijlociu al salariilor muncitorilor agricoli din Marea Britanie a crescut *aproximativ cu 40%*. În sprijinul celor afirmate de mine aș putea aduce date ample și amănunțite, dar pentru scopul pe care-l urmăresc acum consider că e suficient să mă refer la prelegerea făcută cu multă meticulozitate și spirit critic de răposatul domn *John C. Morton*, în 1860, la Societatea artelor din Londra, despre „*Forțele folosite în agricultură*”¹²⁶. D-l Morton citează date statistice din chitanțe și alte documente autentice pe care el le-a cules de la aproximativ 100 de fermieri domiciliați în 12 comitate scoțiene și 35 de comitate engleze.

Potrivit părerilor prietenului nostru Weston, și mai ales dacă ținem seama de creșterea simultană a salariilor muncitorilor de fabrică, prețurile produselor agricole ar fi trebuit să crească enorm în perioada 1849—1859. Ce s-a întimplat însă în realitate? Cu tot războiul purtat împotriva Rusiei și cu toate recoltele proaste care s-au succedat din 1854 pînă în 1856, prețul mediu al grîului — principalul produs agricol al Angliei — a scăzut de la circa 3 l.st. quarterul, cit fusese în anii 1838—1848, la circa 2 l.st. și 10 șilingi quarterul în anii 1849—1859. Aceasta înseamnă o scădere a prețului grîului cu mai mult de 16% în condițiile unei majorări simultane a salariilor muncitorilor agricoli cu 40% în medie. În aceeași perioadă de timp — dacă comparăm sfârșitul cu începutul ei, adică 1859 cu 1849 —, numărul pauperilor, potrivit datelor oficiale, a scăzut de la 934 419 la 860 470, ceea ce reprezintă o diferență de 73 949. Sînt de acord că

această scădere, care, de altfel, a și dispărut în anii următori, este neînsemnată, dar ea este totuși o scădere.

S-ar putea spune că, din cauza abrogării legilor cerealelor¹²⁷, importul de cereale din străinătate a crescut mai mult decât dublu în perioada 1849—1859 în comparație cu perioada 1838—1848. Dar ce importanță are aceasta? Pornind de la punctul de vedere al cetățeanului Weston, ne-am fi putut aștepta ca această cerere subită, colosală și mereu crescândă pe piețele străine să provoace o urcare excesivă a prețurilor la produsele agricole, întrucât efectul unei cereri sporite este același, indiferent dacă această cerere vine din străinătate sau din țară. Ce s-a întâmplat însă în realitate? Cu excepția câtorva ani de recolte proaste, scăderea catastrofală a prețurilor cerealelor a fost în toată această perioadă mult discutată în Franța; americanii s-au văzut în repetate rânduri siliți să ardă surplusul lor de produse, iar Rusia, dacă ar fi să-i dăm crezare d-lui Urquhart, a încurajat războiul civil din Statele Unite fiindcă concurența yankeilor submina exportul ei de produse agricole pe piețele din Europa.

Redusă la forma ei abstractă, argumentarea cetățeanului Weston constă în următoarele: orice creștere a cererii are loc întotdeauna pe baza unui volum dat al producției. De aceea ea nu poate *niciodată să determine o sporire a ofertei articolelor cerute*, ci poate *numai să determine o creștere a prețurilor lor în bani*. Practica cea mai obișnuită ne arată însă că în unele cazuri cererea sporită în general nu determină o schimbare a prețurilor de piață ale mărfurilor, iar în alte cazuri provoacă doar o urcare vremelnică a prețurilor de piață, însoțită de o ofertă sporită. Această ofertă sporită determină scăderea prețurilor *pînă* la nivelul lor anterior, iar în unele cazuri chiar *sub* acest nivel. Faptul că cererea sporită se datorește unui spor de salariu sau vreunei alte cauze nu schimbă cu nimic datele problemei. Din punctul de vedere al cetățeanului Weston, acest fenomen general este tot atât de greu de explicat ca și fenomenul care se ivește în împrejurările excepționale ale unei majorări a salariilor. Așadar, în ceea ce privește problema pe care o examinăm argumentarea sa nu dovedește absolut nimic. Ea demonstrează doar neputința cetățeanului Weston de a pătrunde legile în virtutea cărora o creștere a cererii provoacă o creștere a ofertei, și nicidecum o creștere obligatorie a prețurilor de piață.

3. Salariile și circulația banilor

În cea de-a doua zi a dezbaterilor, prietenul nostru Weston și-a îmbrăcat vechea afirmație în forme noi. El a spus : ca urmare a unei majorări generale a salariilor în bani e nevoie de mai mult numerar pentru a plăti acest salariu. Dacă cantitatea de bani aflată în circulație este *constantă*, cum ar putea fi plătite cu această sumă de bani constantă salariile în bani sporite ? La început, dificultatea rezulta din faptul că cantitatea de mărfuri care revine muncitorului rămîne constantă, în timp ce salariul lui în bani sporește ; acum, dificultatea provine din aceea că salariul în bani sporește, în timp ce cantitatea de mărfuri rămîne constantă. Dacă respingeți dogma inițială a cetățeanului Weston, firește că dispar și dificultățile care rezultă din ea.

Voi demonstra, totuși, că această problemă a banilor n-are absolut nici o legătură cu subiectul nostru.

În țara dv., mecanismul plăților este mult mai perfecționat decît în oricare altă țară din Europa. Datorită extinderii și concentrării sistemului bancar, sînt necesare mult mai puține mijloace de circulație pentru a face să circule aceeași sumă de valori sau pentru a efectua un număr egal sau chiar un număr mai mare de tranzacții. În ceea ce privește salariul, lucrurile se prezintă astfel : muncitorul de fabrică englez, de pildă, îl cheltuiește în fiecare săptămînă la băcan, care îl trimite în fiecare săptămînă bancherului, iar acesta, la rîndul lui, îl trimite în fiecare săptămînă din nou fabricantului, care îl plătește din nou muncitorilor săi, și așa mai departe. Datorită acestui mecanism, salariul anual al unui muncitor, să zicem de 52 l.st., poate fi plătit cu un singur sovereign *, care efectuează în fiecare săptămînă același circuit. Dar chiar în Anglia acest mecanism este mai puțin perfecționat decît în Scoția ; de altfel, el nu este peste tot la fel de perfecționat, de aceea, de pildă, în unele districte agricole, în comparație cu districtele industriale, sînt necesare mult mai multe mijloace de circulație pentru a face să circule o sumă de valori cu mult mai mică.

Dacă traversați Canalul Mîneei, veți constata că pe continent *salariul în bani* este mult mai mic decît în Anglia ; cu toate acestea însă, în Germania, Italia, Elveția și Franța pentru plata salariilor este nevoie de o *sumă mult mai mare*

* — sovereign — monedă de aur reprezentînd 1 l. st. — Nota trad.

de bani. Acolo fiecare sovereign nu este atât de repede interceptat de bancher și nu se reîntoarce atât de repede la capitalistul industrial; de aceea, în loc de un sovereign necesar în Anglia pentru a deservei circulația anuală a 52 l.st., este nevoie, eventual, de trei sovereigni pentru a plăti salariul anual în sumă de 25 l.st. Dacă veți compara deci țările de pe continent cu Anglia, vă veți da seama imediat că un salariu în bani mai scăzut poate necesita mult mai mulți bani decât un salariu ridicat și că, de fapt, aceasta este o problemă pur tehnică, care nu are nici o contingentă cu subiectul nostru.

Potrivit calculelor celor mai exacte pe care le cunosc, venitul anual al clasei muncitoare din Anglia poate fi evaluat la 250 000 000 l.st. Această sumă enormă este plătită cu ajutorul a aproximativ 3 000 000 l.st. Să presupunem că are loc o majorare a salariilor cu 50%. În cazul acesta, în loc de 3 000 000 l.st. de numerar vor fi necesare 4 500 000 l.st. Întrucât pentru o parte foarte însemnată din cheltuielile sale zilnice muncitorul folosește moneda de argint și de aramă, adică simple semne de valoare, a căror valoare față de aur este stabilită în mod convențional prin lege, ca și valoarea banilor de hîrtie neconvertibili, o creștere cu 50% a salariului în bani ar necesita, în cel mai rău caz, punerea în circulație a unei sume suplimentare, să zicem, de 1 000 000 de sovereigni. Un milion care zace acum în subsolurile Băncii Angliei sau ale băncilor particulare sub formă de lingouri sau aur bătut în monedă ar fi pus în circulație. Dar chiar și cheltuielile neînsemnate care rezultă din baterea acestui milion suplimentar pus în circulație sau din uzura lui ar putea fi evitate și sînt de fapt evitate în cazul cînd suplimentarea mijloacelor de circulație ar crea anumite dificultăți. Știți cu toții că în Anglia mijloacele de circulație se împart în două mari categorii. O categorie compusă din diferite bancnote servește la tranzacțiile dintre comercianți, precum și la plățile mai însemnate ale consumatorilor către comercianți; cealaltă categorie constă din monedele metalice care circulă în comerțul cu amănuntul. Deși diferite, fiecare din aceste două categorii de mijloace de circulație ține locul celeilalte. Astfel, moneda de aur este folosită pe scară foarte largă, chiar pentru plăți mai însemnate, cînd sumele de plată prezintă fracții sub 5 l.st. peste suma rotundă. Dacă mîine s-ar emite bancnote de 4, 3 sau 2 l.st., monedele de aur care umplu aceste canale ale circulației ar

fi imediat înlăturate din ele și s-ar îndrepta spre canalele unde ar fi nevoie de ele din cauza majorării salariului în bani. Astfel, milionul suplimentar de care este nevoie din cauza majorării salariilor cu 50% ar fi pus la dispoziție fără ca să fie necesar să se adauge un singur sovereign. Același rezultat ar putea fi obținut, fără o singură bancnotă în plus, printr-o mărire a circulației de cambii, așa cum s-a practicat foarte multă vreme în Lancashire.

Dacă o creștere generală a nivelului salariului — de pildă cu 100%, cum o presupunea cetățeanul Weston în ceea ce privește salariile muncitorilor agricoli — ar provoca o mare urcare a prețurilor mijloacelor de subsistență și, potrivit concepțiilor lui, ar face necesară o sumă suplimentară de mijloace de circulație care n-ar putea fi procurată, atunci o *reducere generală a salariilor* ar trebui să aibă urmări identice, de aceleași proporții, dar în sens invers. Foarte bine. Dv. știți cu toții că anii 1858—1860 au fost ani de cea mai mare prosperitate pentru industria bumbacului și că în special anul 1860 a fost în această privință fără egal în anele comerțului, toate celelalte ramuri industriale cunoscând și ele o mare înflorire. Salariile muncitorilor din industria bumbacului și ale tuturor celorlalți muncitori legați de această ramură erau în 1860 mai mari decât au fost vreodată înainte. Dar iată că a izbucnit criza în America și dintr-o dată salariile tuturor acestor muncitori au fost reduse cam la un sfert din suma lor anterioară. În cazul unei mișcări în sens opus, aceasta ar fi însemnat o majorare cu 400%. Dacă salariul crește de la 5 la 20, spunem că a crescut cu 300%; când scade de la 20 la 5, atunci spunem că el a scăzut cu 75%; dar suma la care într-un caz crește, iar în celălalt scade ar fi aceeași, adică 15 șilingi. Așadar, aceasta a fost o schimbare bruscă fără precedent a nivelului salariilor, care — dacă socotim nu numai pe toți muncitorii ocupați direct în industria bumbacului, ci și pe toți aceia care depind indirect de ea — a lovit un număr de muncitori ce întrecea de 1½ numărul muncitorilor agricoli. A scăzut cumva prețul grâului? Nu, nivelul mediu anual al prețului unui quarter de grâu s-a ridicat de la 47 șilingi și 8 pence, cât a fost în perioada 1858—1860, la un nivel mediu anual de 55 de șilingi și 10 pence quarterul în perioada 1861—1863. În ceea ce privește mijloacele de circulație, monetăria a bătut în 1861 monede în sumă de 8 673 232 l.st., față de 3 378 102 l.st. în 1860. Cu alte cuvinte, în 1861 au fost bătute cu 5 295 130 l.st. mai mult decât în 1860. E drept că în

1861 s-au aflat în circulație cu 1 319 000 l.st. mai puține bancnote decît în 1860. Scădeți această sumă și, totuși, va mai rămîne în 1861, în comparație cu anul de prosperitate 1860, un plus de mijloace de circulație în sumă de 3 976 130 l.st., sau aproximativ 4 000 000 l.st.; rezerva de aur a Băncii Angliei se redusese în acest timp, ce-i drept, nu în aceeași proporție, dar într-o proporție aproape egală.

Să comparăm anul 1862 cu anul 1842. În afară de faptul că au crescut colosal valoarea și cantitatea mărfurilor aflate în circulație, numai capitalul plătit în mod regulat pentru acțiuni, obligațiuni etc., pentru hîrțiile de valoare ale căilor ferate din Anglia și Țara Galilor a atins în 1862 cifra de 320 000 000 l.st., sumă care în 1842 ar fi părut fabuloasă. Și, totuși, cantitatea totală de bani aflați în circulație în 1862 și în 1842 a fost aproape aceeași. În general se observă o tendință de reducere progresivă a cantității de bani aflați în circulație, cu toată creșterea uriașă nu numai a valorii totale a mărfurilor, ci și a volumului tuturor tranzacțiilor bănești. Din punctul de vedere al prietenului nostru Weston, aceasta este o enigmă de nedezlegat.

Dacă ar fi aprofundat problema, el și-ar fi dat seama că în general — chiar dacă facem cu totul abstracție de salariu și admitem că el este constant — valoarea și masa mărfurilor aflate în circulație și suma tranzacțiilor bănești variază zilnic; că cantitatea bancnotelor emise variază zilnic; că suma plăților efectuate fără intervenția banilor, ci cu ajutorul cambiilor, cecurilor, creditelor în cont curent, caselor de clearing, variază zilnic; că, în măsura în care e nevoie de bani metalici reali, raportul dintre cantitatea de monede aflate în circulație, pe de o parte, și monedele și lingourile care sînt ținute ca rezervă sau care zac în subsolurile băncilor, pe de altă parte, variază zilnic; că cantitatea de aur absorbită de circulația națională și cantitatea care este trimisă în străinătate pentru circulația internațională variază zilnic; el și-ar fi dat seama că dogma sa despre cantitatea constantă de mijloace de circulație este o eroare monstruoasă, incompatibilă cu realitatea de toate zilele. În loc să transforme într-un argument împotriva majorării salariilor această neînțelegere a legilor circulației banilor, cetățeanul Weston ar face mai bine să studieze legile care permit ca circulația banilor să se adapteze condițiilor ce se schimbă neconținut.

4. Ofertă și cerere

Prietenul nostru Weston se călăuzește după proverbul latin „repetitio est mater studiorum”, ceea ce înseamnă: repetarea este mama învățaturii, și, în consecință, el a repetat dogma sa inițială sub o formă nouă, afirmind că contracția circulației banilor determinată de ridicarea salariilor ar provoca o reducere a capitalului etc. Întrucît am mai vorbit despre ideea lui fixă cu privire la circulația banilor, consider de prisos să mă opresc asupra urmărilor imaginare care, după părerea lui, decurg din perturbările născocite de el ale circulației banilor. Voi încerca să reduc *dogma* sa, care rămîne mereu *una și aceeași* cu toate formele diferite în care o îmbracă, *la expresia ei teoretică cea mai simplă*.

Modul necritic în care el și-a tratat subiectul va reieși limpede dintr-o singură observație. El se pronunță împotriva majorării salariilor sau împotriva salariilor mari care ar rezulta din majorarea lor. Eu îl întreb însă: ce înseamnă salariu mare și ce înseamnă salariu mic? De ce, de pildă, 5 șilingi înseamnă un salariu săptămînal mic, iar 20 de șilingi — un salariu săptămînal mare? Dacă 5 în comparație cu 20 este un salariu mic, atunci 20 în comparație cu 200 este încă și mai mic. Dacă cineva care trebuie să țină o prelegere despre termometru ar începe prin a perora despre temperatură ridicată și temperatură scăzută, el nu ne-ar transmite nici un fel de cunoștințe. El ar trebui să explice, în primul rînd, care este punctul de îngheț și care este punctul de fierbere, cum aceste puncte de plecare sînt determinate de legi ale naturii, și nu de capriciile vînzătorilor sau ale fabricanților de termometre. Vorbind despre salariu și profit, cetățeanul Weston nu numai că a neglijat să deducă din legile economice asemenea puncte de plecare, dar nici nu a simțit nevoia să le caute. El s-a mulțumit să accepte expresiile obișnuite curente de „scăzut” și „ridicat”, ca și cum ar fi expresii cu un sens bine definit, deși este absolut evident că un salariu poate fi declarat ridicat sau scăzut numai *dacă-l comparî* cu un etalon cu ajutorul căruia s-ar măsura mărimea lui.

El nu va fi în stare să-mi explice de ce pentru o anumită cantitate de muncă se plătește o anumită sumă de bani. Dacă mi-ar răspunde că „acest lucru a fost stabilit de legea cererii și ofertei”, l-aș întreba imediat care lege reglează oferta și cererea înseși. Dar această obiecție l-ar pune imediat

în incurcătură. Raportul dintre oferta și cererea de muncă este supus unor permanente schimbări, și o dată cu ele se schimbă și prețul de piață al muncii. Dacă cererea depășește oferta, salariul crește; dacă oferta depășește cererea, salariul scade, deși în astfel de împrejurări ar fi necesar să se stabilească starea reală a cererii și a ofertei, de pildă printr-o grevă sau printr-un alt mijloc oarecare. Dacă admiteți însă că legea care reglează salariul este oferta și cererea, atunci ar fi pe cât de pueril pe atât de inutil să luptați împotriva majorării salariului, deoarece, potrivit legii supreme pe care o invocați, creșterea periodică a salariului este tot atât de necesară și legitimă ca și scăderea lui periodică. Dacă, dimpotrivă, nu admiteți că legea care reglează salariul este oferta și cererea, atunci vă întreb încă o dată de ce pentru o anumită cantitate de muncă se plătește o anumită sumă de bani?

Dar să privim problema dintr-un punct de vedere mai larg: ați fi pe un drum foarte greșit dacă ați crede că valoarea muncii sau a oricărei alte mărfi este, în ultimă analiză, determinată de ofertă și cerere. Oferta și cererea nu reglează decât *oscilațiile* vremelnice ale prețurilor de piață. Ele pot explica doar de ce prețul de piață al unei mărfi crește peste valoarea ei sau scade sub valoarea ei, dar ele nu pot niciodată explica această valoare însăși. Să presupunem că oferta și cererea se echilibrează sau, cum spun economiștii, se acoperă reciproc. În clipa în care aceste forțe opuse devin egale, ele se anihilează reciproc și nu mai acționează într-o direcție sau alta. În clipa în care oferta și cererea se echilibrează și încetează deci să mai acționeze, *prețul de piață* al unei mărfi coincide cu *valoarea ei reală*, cu prețul normal în jurul căruia oscilează prețurile ei de piață. De aceea, atunci *când cercelăm* natura acestei valori, nu ne interesează cît și de puțin înruierea trecătoare a ofertei și cererii asupra prețurilor de piață. Acest lucru este valabil atât pentru salariu cît și pentru prețurile tuturor celorlalte mărfuri.

5. Salarii și prețuri

Reduse la cea mai simplă expresie teoretică, toate argumentele prietenului nostru se rezumă la o singură dogmă: „*Prețurile mărfurilor sînt determinate sau reglate de salarii*”.

Pentru a combate această eroare învechită și demult combătută, aş putea să mă refer la experiența practică. Aș putea să mă refer la produsele realizate de muncitorii de fabrică, minerii, constructorii navali etc. englezi, a căror muncă este relativ bine plătită, și care sînt mai ieftine decît produsele corespunzătoare ale celorlalte națiuni, în timp ce, de pildă, produsele muncii muncitorilor agricoli englezi, a căror muncă este relativ prost plătită, sînt mai scumpe decît aceleași produse ale aproape tuturor celorlalte națiuni. Comparînd între ele articolele uneia și aceleași țări, precum și mărfurile unor țări diferite, aş putea să dovedesc — abstracție făcînd de cîteva excepții mai mult aparente decît reale — că în medie munca bine plătită produce mărfuri ieftine, iar munca prost plătită — mărfuri scumpe. Aceasta, firește, nu ar constitui nicidecum o dovadă că prețul ridicat al muncii într-un caz și prețul ei scăzut în celălalt caz ar fi cauzele respective ale unor efecte atît de diametral opuse; ar constitui însă în orice caz o dovadă că prețurile mărfurilor nu sînt determinate de prețurile muncii. De altfel este cu totul de prisos să recurgem la această metodă empirică.

S-ar putea ca cineva să conteste că cetățeanul Weston a enunțat dogma că „prețurile mărfurilor sînt determinate sau reglate de salarii”. Într-adevăr, el n-a formulat acest lucru niciodată. El a spus, dimpotrivă, că profitul și renta sînt, de asemenea, părți constitutive ale prețurilor mărfurilor, deoarece din prețurile mărfurilor trebuie plătite nu numai salariile muncitorului, dar și profitul capitaliștilor și renta proprietarilor funciari. Dar cum își închipuie el că se formează prețurile? În primul rînd din salariu. Apoi se adaugă un anumit procent în folosul capitalistului și un altul în folosul proprietarului funciar. Să presupunem că salariul pentru munca folosită la producerea unei mărfi ar fi 10. Dacă rata profitului ar fi de 100% față de salariu, capitalistul ar adăuga la salariul avansat 10, și dacă rata rentei ar fi, de asemenea, de 100% față de salariu, s-ar mai adăuga încă o dată 10, iar prețul total al mărfii s-ar ridica la 30. Dar o asemenea determinare a prețurilor ar însemna pur și simplu determinarea lor prin salariu. Dacă, în cazul de mai sus, salariul s-ar ridica la 20, atunci prețul mărfurilor s-ar ridica la 60 ș.a.m.d. De aceea, toți autorii vechi de lucrări de economie politică, care enunțau dogma că prețurile sînt reglate de salarii, au căutat să dovedească acest lucru considerînd profitul și renta ca simple adăugiri procentuale

la salarii. Nici unul dintre ei n-a fost, firește, în stare să demonstreze că limitele acestor cote procentuale ar fi determinate de o lege economică oarecare. Dimpotrivă, se vede că, potrivit concepției lor, profitul se stabilește prin tradiție, prin obiceiuri, prin voința capitalistului sau prin vreo altă metodă tot atât de arbitrară și de inexplicabilă. Atunci când afirmă că profitul este determinat de concurența dintre capitaliști, ei nu spun absolut nimic. Fără îndoială că, datorită concurenței, diferitele rate ale profitului din diferitele ramuri de producție se egalizează, adică se reduc la un nivel mediu, dar niciodată ea nu poate să determine acest nivel sau rata generală a profitului.

Ce înțelegem atunci când spunem că prețurile mărfurilor sînt determinate de salarii? Dat fiind că salariul nu e decît denumirea prețului muncii, înțelegem prin aceasta că prețurile mărfurilor sînt reglate de prețul muncii. Dat fiind că „prețul” este valoare de schimb — și cînd vorbesc de valoare am în vedere întotdeauna valoarea de schimb —, deci valoare de schimb exprimată în bani, teza de mai sus se reduce la aceea că „valoarea mărfurilor este determinată de valoarea muncii” sau că „valoarea muncii este măsura generală a valorii”.

Dar cum este determinată atunci însăși „valoarea muncii”? Aici ajungem la un impas. La un impas, firește, numai dacă încercăm să raționăm logic. Ce-i drept, apologeții acestei doctrine nu se au prea bine cu logica. Să luăm, de pildă, pe prietenul nostru Weston. Mai întîi ne-a declarat că salariul determină prețul mărfurilor și că, prin urmare, o dată cu majorarea salariilor trebuie să crească și prețurile. Apoi caută să ne convingă că o ridicare a salariilor n-ar fi de nici un folos întrucît prețurile mărfurilor s-ar fi ridicat și ele și întrucît salariul se măsoară de fapt prin prețurile mărfurilor pe care este cheltuit. Începem, așadar, prin a afirma că valoarea muncii determină valoarea mărfurilor și sfîrșim prin a afirma că valoarea mărfurilor determină valoarea muncii. Ne învîrtim astfel într-un cerc vicios și nu ajungem la nici o concluzie.

În general este evident că, dacă facem din valoarea unei mărfi, cum ar fi munca, grîul sau orice altă marfă, măsura generală și regulatorul valorii, nu facem decît să deplasăm dificultatea, fiindcă determinăm o valoare prin altă valoare, care, la rîndul ei, trebuie să fie determinată.

În expresia ei cea mai abstractă, dogma potrivit căreia „salariul determină prețurile mărfurilor” se reduce la aceea că „valoarea este determinată de valoare”, și această tautologie înseamnă că în realitate nu știm absolut nimic despre valoare. Dacă admitem această premisă, orice raționament despre legile generale ale economiei politice devin vorbărie lipsită de conținut. De aceea marele merit al lui Ricardo a fost că în lucrarea sa „*On the Principles of Political Economy*”, publicată în 1817, a nimicit din temelii vechea teză curentă perimată și falsă potrivit căreia „salariul determină prețurile”¹²⁸, teză pe care Adam Smith și predecesorii lui francezi o combătuseră în părțile cu adevărat științifice ale cercetărilor lor, dar pe care au reluat-o, totuși, în capitolele mai exoterice și mai vulgarizatoare.

6. Valoare și muncă

Cetățeni! Am ajuns acum la un punct cînd trebuie să trec la lămurirea problemei examinate. Nu pot să promit că voi face acest lucru întru totul satisfăcător, întrucît pentru aceasta ar fi nevoie să fac o incursiune în întregul domeniu al economiei politice. Nu pot decît „effleurer la question”, cum spun francezii, adică să ating doar punctele principale.

Prima întrebare pe care trebuie să o punem este aceasta: ce este *valoarea* unei mărfi? Cum este ea determinată?

La prima vedere s-ar părea că valoarea unei mărfi este ceva cu totul *relativ* și că ea nu poate fi determinată fără a considera această marfă în raportul ei cu toate celelalte mărfuri. Într-adevăr, cînd vorbim despre valoare, despre valoarea de schimb a unei mărfi, avem în vedere raportul cantitativ în care această marfă se schimbă contra tuturor celorlalte mărfuri. Dar atunci se naște întrebarea: cum sînt stabilite proporțiile în care mărfurile se schimbă între ele?

Știm din experiență că aceste proporții sînt infinit de variate. Să luăm o marfă oarecare, de pildă griul, și vom vedea că un quarter de griu se schimbă contra mărfurilor celor mai diferite într-o diversitate aproape infinită de proporții. *Dar, întrucît valoarea lui rămîne mereu aceeași*, indiferent dacă este exprimată în mătase, în aur sau în orice altă marfă, această valoare trebuie să fie totuși ceva distinct și independent de *proporțiile variate* în care ea se schimbă contra

altor mărfuri. Trebuie să existe posibilitatea de a o exprima într-o formă diferită de multiplele raporturi de egalitate cu diferitele mărfuri.

Mai departe, dacă spun că un quarter de grâu se schimbă contra fier într-o proporție determinată sau că valoarea unui quarter de grâu este exprimată într-o cantitate de fier determinată, spun de fapt că valoarea grâului și echivalentul lui în fier sînt egale cu *un oarecare al treilea lucru*, care nu este nici grâu, nici fier, deoarece presupun că amîndouă exprimă una și aceeași mărime sub două forme diferite. Prin urmare, fiecare dintre aceste mărfuri, atît grîul cît și fierul, trebuie, independent unul de altul, să fie redusă la un al treilea lucru, care este măsura lor comună.

Un exemplu foarte simplu din geometrie va ilustra cele de mai sus. Cum procedăm atunci cînd comparăm suprafețele unor triunghiuri de cele mai diferite forme și mărimi sau cînd comparăm suprafețele unor triunghiuri cu suprafețele unor dreptunghiuri sau cu ale altor poligoane? Reducem suprafața oricărui triunghi la o expresie cu totul diferită de forma lui vizibilă. Știînd că suprafața triunghiului este egală cu jumătatea produsului dintre baza și înălțimea lui, putem compara acum între ele diferitele suprafețe ale tuturor tipurilor de triunghiuri și ale tuturor poligoanelor imaginabile, deoarece fiecare dintre aceste figuri geometrice poate fi descompusă într-un număr anumit de triunghiuri.

Aceeași metodă trebuie folosită și în cazul valorilor mărfurilor. Trebuie să avem posibilitatea de a le putea reduce pe toate la o expresie comună tuturor și să le deosebim numai după proporțiile în care ele conțin această măsură identică.

Deoarece *valorile de schimb* ale mărfurilor nu sînt decît *funcțiuni sociale* ale acestor lucruri și nu au nici o legătură cu calitățile lor *naturale*, se pune mai întii întrebarea: care este *substanța socială* comună tuturor mărfurilor? Aceasta este *munca*. Pentru a produce o marfă, trebuie cheltuită sau încorporată în ea o anumită cantitate de muncă. Și nu spun pur și simplu *muncă*, ci *nuncă socială*. Individul care produce un obiect pentru uzul lui propriu nemijlocit, pentru a-l consuma el însuși, creează un *produs*, și nu o *marfă*. Ca producător care produce pentru el însuși, el nu are nici o legătură cu societatea. Dar pentru a produce o *marfă*, obiectul produs de acest om nu trebuie numai să satisfacă o nevoie *socială* oarecare, ci însăși munca omului trebuie să constituie

o parte integrantă, o fracțiune din suma totală a muncii cheluite de societate. Munca sa trebuie să fie subordonată *diviziunii muncii din cadrul societății*. Ea nu reprezintă nimic fără celelalte munci parțiale și, la rindul ei, este necesară ca să le completeze pe acestea.

Dacă privim *mărfurile ca valori*, le privim exclusiv din punctul de vedere al *muncii sociale materializate, încorporate* sau, dacă vreți, *cristalizate* în ele. În această privință, ele nu se pot deosebi unele de altele decât prin cantitățile mai mari sau mai mici de muncă pe care le reprezintă : de pildă, într-o batistă de mătase poate să fie încorporată o cantitate mai mare de muncă decât într-o cărămidă. Dar cum se măsoară *cantitatea de muncă*? Prin *durata timpului de muncă*, prin ore, zile etc. Pentru a folosi această măsură, toate țelurile de muncă trebuie să fie reduse la muncă medie sau simplă, ca unitate a lor.

Așadar, ajungem la următoarea concluzie : marfa are *valoare* pentru că este o *cristalizare de muncă socială*. *Mărimea* valorii ei sau *valoarea ei relativă* depinde de cantitatea mai mare sau mai mică din această substanță socială pe care o conține, adică de cantitatea relativă de muncă necesară pentru producerea mărfii. *Valorile relative ale mărfurilor* sînt, așadar, determinate de *cantitățile* sau *porțiunile respective de muncă încorporate, materializate, fixate în aceste mărfuri*. Cantitățile *corespunzătoare* de mărfuri care pot fi produse în *același timp de muncă* sînt *egale*. Sau : valoarea unei mărfi se află față de valoarea altei mărfi în același raport în care se află cantitatea de muncă încorporată într-o marfă față de cantitatea de muncă încorporată în cealaltă.

Bănuiesc că mulți dintre dv. vor întreba : există oare într-adevăr o deosebire atît de mare, sau există în genere vreo deosebire între afirmația că valoarea mărfurilor este determinată de *salariu* și afirmația că ea este determinată de *cantitatea relativă de muncă* necesară pentru producerea lor ? Trebuie să știți însă că *remunerarea muncii* și *cantitatea* de muncă sînt lucruri complet diferite. Să admitem, de pildă, că într-un quarter de grâu și într-o uncie de aur ar fi încorporate *cantități egale de muncă*. Recurg la acest exemplu, pentru că *Benjamin Franklin* l-a folosit în primul său eseu, publicat în 1729, sub titlul „*A Modest Inquiry into the Nature and Necessity of a Paper Currency*”¹²⁹, în care el a sesizat printre primii adevărata natură a valorii. Bine. Am presupus,

aşadar, că un quarter de grâu şi o uncie de aur sînt *valori egale* sau sînt *echivalente*, întrucît sînt *cristalizări ale unor cantităţi egale de muncă* medie de atîtea zile sau săptămîni de muncă încorporate în fiecare dintre ele. Pentru a determina valorile relative ale aurului şi ale grăului, recurgem noi oare într-un fel oarecare la ajutorul salariilor muncitorilor agricoli şi ale minerilor? Nicidecum. Noi lăsăm cu totul *nedeterminată şi problema referitoare la felul cum* a fost plătită munca lor zilnică sau săptămînală, şi chiar problema dacă în genere s-a folosit muncă salariată. Şi chiar dacă a fost folosită muncă salariată, salariile acestor două categorii de muncitori pot fi foarte inegale. Muncitorul a cărui muncă este materializată în quarterul de grâu poate să fi primit numai doi buşeli, iar muncitorul care a lucrat în mină poate să fi primit o jumătate din uncia de aur. Sau, presupunînd că salariile lor ar fi egale, acestea pot să se abată în toate proporţiile imaginabile de la valorile mărfurilor pe care ei le-au produs. Ele se pot ridica la o jumătate, o treime, o pătrime, o cincime sau orice altă parte alicotă din quarterul de grâu sau uncia de aur. *Salariile* lor nu pot *depăşi*, de bună seamă, valorile mărfurilor produse de ei; ele nu pot fi *mai mari* decît acestea, dar pot fi într-o varietate infinită *mai mici* decît acestea. *Salariile lor sînt limitate de valorile produselor*, dar *valorile produselor lor* nu sînt limitate de salariile lor. Dar principalul lucru este că valorile, valorile relative ale grăului şi ale aurului de pildă, se stabilesc absolut independent de valoarea muncii întrebuintate, adică de *salariu*. Determinarea valorii mărfurilor prin *cantităţile relative de muncă încorporate în ele* este, aşadar, ceva cu totul diferit de metoda tautologică de a determina valoarea mărfurilor prin valoarea muncii sau prin *salariu*. Acest punct va fi însă aprofundat în cursul analizei noastre.

Atunci cînd calculăm valoarea de schimb a unei mărfi, trebuie să adăugăm la *cantitatea de muncă folosită în ultimul stadiu al producţiei* şi cantitatea de muncă încorporată *anterior* în materia primă necesară pentru producerea mărfii, precum şi munca folosită pentru fabricarea utilajului, uneltelor, maşinilor şi clădirilor necesare pentru desfăşurarea muncii. Aşa, de pildă, valoarea unei cantităţi anumite de fire de bumbac reprezintă cristalizarea unei anumite cantităţi de muncă adăugate bumbacului în procesul filatului, a cantităţii de muncă materializate anterior chiar în bumbac, a cantităţii de muncă materializate în cărbune, în ulei şi în alte

materiale auxiliare consumate, a cantității de muncă încorporate în mașina cu abur, fuse, clădirile fabricii etc. Instrumentele de producție propriu-zise — unelte, mașini, clădiri — servesc în mod repetat pentru o perioadă mai mult sau mai puțin îndelungată în cursul unor procese de producție repetate. Dacă ele ar fi consumate dintr-o dată, așa cum e consumată materia primă, atunci întreaga lor valoare ar fi transmisă dintr-o dată asupra mărfurilor la a căror producere contribuie. Dat fiind însă că un fus, de pildă, nu se uzează decît treptat, se face un calcul mediu pe baza duratei medii a existenței fusului și a uzurii sale medii într-o perioadă determinată, să zicem într-o zi. În felul acesta calculăm partea din valoarea fusului care se transmite asupra firelor produse într-o zi și, prin urmare, acea parte din cantitatea totală de muncă materializată, de pildă într-un pînd de fire, care revine muncii materializate anterior în fus. Pentru scopul nostru actual nu este necesar să ne oprim mai amănunțit asupra acestui punct.

S-ar putea crede că, întrucît valoarea unei mărfi este determinată de *cantitatea de muncă cheltuită pentru producerea ei*, ea va avea o valoare cu atît mai mare cu cît omul care a produs-o e mai leneș sau mai neîndemînic, căci timpul de muncă pe care-l necesită confecționarea mărfii e cu atît mai lung. O asemenea concluzie ar fi însă o eroare regretabilă. Vă amintiți că am folosit expresia „muncă socială”, or expresia „socială” are multe implicații. Cînd spunem că valoarea unei mărfi este determinată de *cantitatea de muncă* încorporată sau cristalizată în ea, înțelegem prin aceasta *cantitatea de muncă necesară* pentru producerea unei mărfi într-un stadiu dat al societății, în anumite condiții sociale medii de producție, la un anumit nivel social mediu de intensitate și îndemînire a muncii folosite. Atunci cînd în Anglia războiul de țesut acționat cu abur a început să concureze cu războiul de țesut manual, nu a mai fost nevoie decît de jumătate din timpul de muncă folosit înainte pentru a transforma o cantitate dată de fire într-un cot de pînză sau de postav. Ce-i drept, bietul țesător manual muncea acum 17 sau 18 ore pe zi în loc de 9 sau 10 ore cît muncea înainte. Dar produsul muncii sale de 20 de ore nu reprezenta acum decît 10 ore de muncă socială, sau 10 ore de muncă socialmente necesară pentru a transforma o cantitate anumită de fire în țesături. Produsul celor 20 de ore de muncă a sa nu

avea deci mai multă valoare decît produsul celor 10 ore de muncă dinainte.

Așadar, dacă valoarea de schimb a mărfurilor este determinată de cantitatea de muncă socialmente necesară materializată în ele, orice creștere a cantității de muncă necesare pentru producerea unei mărfi face să sporească valoarea ei, după cum orice micșorare a acestei cantități de muncă face să se micșoreze valoarea mărfii.

Dacă cantitatea de muncă necesară pentru producerea anumitor mărfuri ar rămîne constantă, și valorile lor relative ar fi tot constante. Dar lucrurile nu stau așa. Cantitatea de muncă necesară pentru producerea unei mărfi se schimbă neconținut o dată cu schimbarea forței productive a muncii. Cu cît forța productivă a muncii va fi mai ridicată, cu atît mai multe produse se vor confecționa într-un timp de muncă dat; și cu cît forța productivă a muncii este mai scăzută, cu atît mai puține produse se vor confecționa într-o unitate de timp. Dacă, de pildă, ca urmare a creșterii populației, ar deveni necesar să se cultive terenuri mai puțin fertile, ar fi nevoie să se cheltuiască o cantitate mai mare de muncă pentru a obține aceeași cantitate de produs, și, în consecință, valoarea produselor agricole ar crește. Pe de altă parte, dacă un singur filator cu mijloace de producție moderne transformă în fire, într-o zi de muncă, o cantitate de bumbac de mii de ori mai mare decît ar fi putut să prelucreze în același interval de timp cu ajutorul roții de tors, este limpede că fiecare pfund de bumbac în parte va absorbi de mii de ori mai puțină muncă a filatorului decît înainte și că, prin urmare, valoarea adăugată prin filat fiecărui pfund de bumbac în parte va fi de mii de ori mai mică decît înainte. Valoarea firelor se va micșora în mod corespunzător.

Dacă facem abstracție de deosebirile dintre diferite po-poare în ceea ce privește aptitudinile înnăscute și deprinderile în muncă dobîndite, forța productivă a muncii depinde mai ales:

1) de condițiile *naturale* de muncă, ca fertilitatea solului, bogăția minelor etc.;

2) de perfecționarea progresivă a *forțelor sociale ale muncii*, determinată de producția pe scară mare, de concentrarea capitalului și combinarea muncii, de diviziunea muncii, de mașini, de metode perfecționate de producție, de folosirea mijloacelor *chimice* și a altor factori naturali, de reducerea timpului și a spațiului prin mijloace de comunicație și de

transport, cît și de diferite alte invenții prin care știința pune forțele naturii în slujba muncii și datorită cărora se dezvoltă caracterul social al muncii sau cooperarea muncii. Cu cît forța productivă a muncii este mai mare, cu atît este mai mică cantitatea de muncă folosită pentru o cantitate de produs dată și cu atît este deci mai mică valoarea produsului. Cu cît forța productivă a muncii este mai mică, cu atît este mai mare cantitatea de muncă folosită pentru o cantitate dată de produs și cu atît este deci mai mare valoarea lui. De aceea putem stabili ca lege generală următoarele:

Valoarea mărfurilor este direct proporțională cu timpul de muncă folosit pentru producerea lor și invers proporțională cu forța productivă a muncii folosite.

Am vorbit pînă acum despre *valoare*, voi adăuga acum cîteva cuvinte despre *preț*, care reprezintă o formă deosebită a valorii.

Prețul ca ațare este *expresia în bani a valorii*. În Anglia, de pildă, valoarea tuturor mărfurilor este exprimată în prețuri-aur; pe continent, dimpotrivă, ea este exprimată mai ales în prețuri-argint. Valoarea aurului sau a argintului, la fel ca aceea a tuturor celorlalte mărfuri, este determinată de cantitatea de muncă necesară pentru obținerea lor. Dacă schimbați o cantitate anumită din produsele voastre indigene, în care este cristalizată o cantitate anumită din munca voastră națională pe produse ale țărilor producătoare de aur și de argint, în care este cristalizată o cantitate anumită din munca lor. În felul acesta, adică de fapt cu ajutorul schimbului de mărfuri, oamenii se deprind să exprime în aur și în argint valoarea tuturor mărfurilor, adică cantitatea de muncă respectivă cheltuită pentru producerea lor. Dacă veți cerceta mai îndeaproape *expresia în bani a valorii* sau, ceea ce înseamnă același lucru, *transformarea valorii în preț*, veți constata că avem de-a face cu un proces în care *valoarea* tuturor mărfurilor îmbracă o *formă independentă și omogenă*, adică ea este exprimată într-o cantitate de *muncă socială egală*. Întrucît prețul nu este decît expresia în bani a valorii, el a fost denumit de Adam Smith „*natural price*” *, iar de fiziocrații francezi „*prix nécessaire*” **.

Ce raport există între *valoare* și *prețurile de piață* sau între *prețurile naturale* și *prețurile de piață*? Știți cu toții că *prețul de piață* pentru toate mărfurile de același fel este

* — „preț natural”. — Nota trad.

** — „preț necesar”. — Nota trad.

același, oricât de diferite ar fi condițiile de producție ale diferiților producători. Prețurile de piață nu exprimă decît *cantitatea medie de muncă socială* necesară, în condiții medii de producție, pentru a aproviziona piața cu o cantitate anumită de articole anumite. Ele sînt calculate pe baza masei totale a mărfurilor de un anumit fel.

Am văzut că *prețul de piață* al unei mărfi coincide cu *valoarea* ei. Pe de altă parte, oscilațiile prețurilor de piață, care fie că se ridică peste valoare sau prețul natural, fie că scad sub ea, depind de fluctuațiile ofertei și cererii. Prețurile de piață se abat deci în permanență de la valoare, dar, cum spune *Adam Smith*,

„prețul natural este deci oarecum centrul spre care gravitează mereu prețurile tuturor mărfurilor. Diferite împrejurări intimplătoare pot uneori să le ridice cu mult deasupra nivelului prețului natural și uneori să le reducă sub acest nivel. Dar, oricare ar fi împrejurările care le împiedică să se stabilizeze în acest centru stabil, ele gravitează în permanență în jurul lui”¹³⁰.

Nu pot analiza acum mai amănunțit acest punct. Este suficient să spun că, *dacă* oferta și cererea se echilibrează, prețurile de piață ale mărfurilor vor corespunde prețurilor lor naturale, adică valorilor lor determinate de cantitățile respective de muncă necesare pentru producerea acestor mărfuri. Dar oferta și cererea *trebuie* să tindă mereu să se echilibreze una pe cealaltă, cu toate că acest lucru nu se realizează decît datorită faptului că o fluctuație e anihilată de altă fluctuație, o urcare de o scădere și viceversa. Dacă, în loc să examinăm numai fluctuațiile zilnice, vom analiza mișcarea prețurilor de piață pe perioade mai îndelungate, așa cum a făcut-o, de pildă, d-l Tooke în a sa „*Istorie a prețurilor*”, vom constata că fluctuațiile prețurilor de piață, abaterea lor de la valoare, urcările și scăderile lor, se echilibrează și se compensează reciproc, astfel încît, abstracție făcînd de influența monopolurilor și de unele modificări de altă natură, asupra cărora nu pot să insist acum, toate categoriile de mărfuri se vînd în medie la *valorile* lor respective, adică la prețurile lor naturale. Perioadele medii, în cursul cărora fluctuațiile prețurilor de piață se anihilează reciproc, sînt diferite pentru diferitele categorii de mărfuri, deoarece la unele categorii de mărfuri oferta se adaptează mai ușor la cerere, iar la altele mai greu.

Așadar, dacă în genere în limitele unor perioade mai mult sau mai puțin îndelungate, toate categoriile de mărfuri

sînt vîndute la valorile lor respective, este absurd să presupunem că profiturile permanente și obișnuite în diversele ramuri de producție, deci nu profitul realizat în cazuri speciale — izvorăsc dintr-un adaos la prețul mărfurilor sau din faptul că ele sînt vîndute la un preț care depășește valoarea lor. Absurditatea acestei presupunerii sare în ochi de îndată ce e generalizată. Ceea ce un om ar cîștiga permanent în calitate de vînzător, ar pierde tot atît de permanent în calitate de cumpărător. Nu ne-ar ajuta la rezolvarea problemei nici referirea la oameni care cumpără fără să vîndă sau consumă fără să producă. Ceea ce acești oameni plătesc producătorilor, trebuie să primească mai întîi de la ei în mod gratuit. Dacă cineva vă ia mai întîi banii și apoi vi-i restituie, cumpărîndu-vă mărfurile, nu vă veți îmbogăți niciodată prin faptul că ați vîndut prea scump mărfurile voastre aceleiași persoane. O asemenea tranzacție ar putea să micșoreze pierderile, dar nu ar contribui niciodată la realizarea unui profit.

Prin urmare, pentru a explica *natura generală a profitului*, trebuie să pornim de la principiul că în medie mărfurile se vînd la valorile lor reale și că *profitul provine din vînzarea mărfurilor la valorile lor*, adică în raport cu cantitatea de muncă materializată în ele. Dacă nu puteți explica profitul pornind de la această premisă, atunci nu-l puteți explica în genere. Acest lucru pare paradoxal și în contradicție cu experiența de zi cu zi. Tot atît de paradoxal este și faptul că Pămîntul se învîrtește în jurul Soarelui și că apa se compune din două gaze foarte ușor inflamabile. Adevărurile științifice sînt întotdeauna paradoxale din punctul de vedere al experienței de zi cu zi, care nu sesizează decît aparența înșelătoare a lucrurilor.

7. Forța de muncă

După ce am analizat, atît cit era posibil într-o expunere atît de sumară, natura *valorii*, a *valorii oricărei mărfi*, trebuie să ne îndreptăm atenția asupra *valorii* specifice a *muncii*. Și aici vă voi uimi din nou afirmînd un lucru care poate să pară paradoxal. Sinteți cu toții convinși că ceea ce vindeți zilnic este munca voastră, că, prin urmare, munca are un preț, iar dat fiind că prețul unei mărfi nu este decît expresia în bani a valorii ei, desigur că trebuie să existe un

asemenea lucru cum este *valoarea muncii*. Totuși un asemenea lucru ca *valoarea muncii* în sensul obișnuit al cuvântului nu există. Am văzut că cantitatea de muncă necesară cristalizată într-o marfă constituie valoarea ei. Cum am putea noi, aplicînd această noțiune de valoare, să determinăm valoarea — să zicem — a unei zile de muncă de 10 ore? Cîtă muncă conține această zi de muncă? O muncă de 10 ore. A spune despre valoarea unei zile de muncă de 10 ore că este egală cu o muncă de 10 ore sau cu o cantitate de muncă cuprinsă în această zi de muncă ar fi o tautologie, ba, chiar mai mult, o absurditate. Bineînțeles, după ce vom fi deslușit sensul adevărat, dar ascuns al expresiei „*valoare a muncii*”, vom fi în stare să explicăm această aplicare irațională și în aparență imposibilă a noțiunii valoare, tot așa cum sîntem în stare să cunoaștem mișcarea aparentă a corpurilor cerești după ce am deslușit mișcarea lor reală.

Ceea ce vinde muncitorul nu este direct *munca* lui, ci *forța lui de muncă*, pe care o pune vremelnic la dispoziția capitalistului. Aceasta este atît de adevărat, încît — nu știu cum e în Anglia, dar în tot cazul în unele țări de pe continent — s-a stabilit prin lege *maximum de timp* pe care este îngăduit să se vîndă forța de muncă. Dacă s-ar îngădui să se vîndă forța de muncă pe un timp oricît de lung, atunci sclavia ar fi imediat restabilită. Dacă o astfel de vînzare s-ar face, de pildă, pe întreaga durată a vieții muncitorului, el ar deveni prin aceasta dintr-o dată sclavul pe viață al patronului său.

Unul dintre cei mai vechi economiști și mai originali filozofi ai Angliei, *Thomas Hobbes*, a sesizat în mod instinctiv în „*Leviathanul*” său acest fapt, care n-a fost observat însă de nici unul dintre urmașii săi. El spune :

„*Valoarea unui om, ca și a tuturor celorlalte lucruri, este prețul său, adică ceea ce se dă pentru folosirea forței lui*”¹³¹.

Pornind de la această bază, vom putea determina *valoarea muncii*, ca și pe aceea a tuturor celorlalte mărfuri.

Dar înainte de a face acest lucru, ar trebui să punem întrebarea cum a apărut acest fenomen ciudat, anume că pe piață găsim, pe de o parte, o categorie de cumpărători posesori de pămînt, mașini, materii prime și mijloace de subzistență, care toate, în afară de pămînt nelucrat, sînt *produse ale muncii*, iar pe de altă parte o categorie de vînzători care nu au nimic de vîndut în afară de forța lor de muncă, bra-

țele lor de muncă și mintea lor; că unii cumpără neconținut pentru a realiza un profit și a se îmbogăți, pe când ceilalți vând neconținut pentru a-și câștiga existența? Cercetarea acestei probleme ar însemna o cercetare a ceea ce economiștii numesc „*acumularea preliminară sau primitivă*”, dar care ar trebui să fie numită *expropriere primitivă*. Am afla că această așa-numită *acumulare primitivă* nu înseamnă altceva decît un șir de procese istorice care au avut ca rezultat *lichidarea unității existente înaintate* dintre cel ce muncește și mijloacele lui de muncă. O astfel de cercetare depășește însă cadrul subiectului pe care mi l-am propus. O dată înfăptuită *separarea* omului muncii de mijloacele lui de muncă, aceasta se menține și se reproduce pe o scară tot mai largă, pînă ce o nouă și radicală revoluție în modul de producție nu o va desființa din nou și nu va restabili unitatea, existență inițial, într-o formă istorică nouă.

Care este, așadar, *valoarea forței de muncă*?

Ca și valoarea oricărei alte mărfi, valoarea forței de muncă este determinată de cantitatea de muncă necesară pentru producerea ei. Forța de muncă a unui om nu există decît în personalitatea sa vie. Pentru a putea crește și a se menține în viață, omul trebuie să consume o anumită cantitate de mijloace de subzistență. Dar omul, ca și mașina, este supus uzurii și trebuie să fie înlocuit printr-un alt om. În afară de cantitatea de mijloace de subzistență necesară pentru *propria lui* întreținere, el mai are nevoie de o altă cantitate de mijloace de subzistență pentru a-și crește copiii, care vor trebui să-l înlocuiască pe piața muncii și să perpetueze neamul muncitorilor. Mai mult, pentru ca muncitorul să-și poată dezvolta forța de muncă și să poată dobîndi o anumită calificare, mai trebuie cheltuită o anumită cantitate de valoare. Pentru scopul nostru este suficient să examinăm numai munca *medic*, a cărei învățare și perfecționare necesită cheltuieli cu totul neînsemnate. Mă folosesc de această ocazie pentru a face următoarea remarcă: întrucît cheltuielile de producție a forței de muncă de calitate diferită sînt diferite tot așa și valoarea forței de muncă folosită în diferite ramuri de producție este diferită. De aceea revendicarea *salariului egal* se bazează pe o eroare, este o dorință *absurdă*, care nu poate fi împlinită. Ea este rodul radicalismului fals și superficial care acceptă premisele, dar încearcă să ocolească concluziile. Pe baza sistemului muncii salariate, valoarea forței de muncă se stabilește în același mod ca și aceea a oricărei

alte mărfi; și, deoarece diferite feluri de forțe de muncă au valori diferite, adică necesită pentru producerea lor cantități de muncă diferite, ele *trebuie* plătite pe piața muncii cu prețuri diferite. A revendica o *remunerare egală sau cel puțin echitabilă* pe baza sistemului muncii salariate este tot una cu a revendica *libertatea* pe baza sistemului sclaviei. Problema nu este ce anume considerați că este just și echitabil. Problema constă în următoarele: ce este necesar și inevitabil într-un sistem de producție dat?

Din cele expuse, este limpede că *valoarea forței de muncă* este determinată de *valoarea mijloacelor de subsistență* necesare pentru producerea, dezvoltarea, menținerea și perpetuarea forței de muncă.

8. Producerea plusvalorii

Să presupunem acum că pentru producerea cantității medii de mijloace de subsistență necesare zilnic unui muncitor se cer 6 ore de muncă medie. Să mai presupunem, în afară de aceasta, că 6 ore de muncă medie sînt materializate într-o cantitate de aur egală cu 3 șilingi. În acest caz, cei 3 șilingi reprezintă *prețul* sau expresia în bani a *valorii pe o zi a forței de muncă* a acestui muncitor. Dacă el ar lucra 6 ore pe zi, ar produce în fiecare zi o valoare suficientă pentru a-și cumpăra cantitatea medie de mijloace de subsistență care îi este necesară zilnic pentru a-și menține existența în calitate de muncitor.

Dar omul nostru este un muncitor salariat. El trebuie, prin urmare, să-și vîndă forța de muncă capitalistului. Dacă o vinde cu 3 șilingi pe zi sau cu 18 șilingi pe săptămînă, el o vinde la valoarea ei. Să presupunem că ar fi un filator. Dacă lucrează 6 ore pe zi, el va adăuga bumbacului în fiecare zi o valoare de 3 șilingi. Această valoare adăugată de el în fiecare zi bumbacului ar constitui exact echivalentul salariului său, adică al prețului forței sale de muncă, pe care el îl primește zilnic. Dar în acest caz nu i-ar reveni capitalistului *nici o plusvaloare* sau *plusprodus*. Aici ajungem, așadar, la punctul esențial.

Cumpărînd forța de muncă a muncitorului și plătiind valoarea ei, capitalistul — ca oricare alt cumpărător — a dobîndit dreptul de a consuma, de a folosi marfa pe care a cumpărat-o. Așa cum o mașină este consumată sau folosită

prin aceea că este pusă să funcționeze, forța de muncă a unui om este consumată sau folosită prin aceea că el este pus să lucreze. Plătind valoarea pe o zi sau pe o săptămână a forței de muncă a muncitorului, capitalistul a dobândit deci dreptul de a folosi sau de a pune să lucreze *toată ziua sau toată săptămîna* această forță de muncă. Ziua de muncă sau săptămîna are, firește, anumite limite. Asupra acestei probleme însă ne vom mai opri amănunțit ulterior.

Pentru moment vreau să atrag atenția asupra unui punct hotărîtor.

Valoarea forței de muncă este determinată de cantitatea de muncă necesară pentru menținerea sau reproducerea ei, în timp ce *folosirea* acestei forțe de muncă nu este limitată decît de capacitatea de muncă și de forța fizică a muncitorului. *Valoarea* pe o zi sau pe o săptămînă a forței de muncă este cu totul diferită de *activitatea* desfășurată zilnic sau săptămînal de această forță, după cum nutrețul de care are nevoie un cal este ceva cu totul diferit de timpul cît poate el să-l ducă pe călăreț. Cantitatea de muncă prin care este limitată *valoarea* forței de muncă a muncitorului nu constituie nicidecum limita cantității de muncă pe care o poate executa forța lui de muncă. Să luăm, de pildă, pe filatorul nostru. Am văzut că, pentru a reproduce zilnic forța lui de muncă, el trebuie să reproducă zilnic o valoare de 3 șilingi, ceea ce realizează muncind zilnic 6 ore. Aceasta nu-l împiedică însă să lucreze 10, 12 sau mai multe ore pe zi. Dar, plătind *valoarea* pe o zi sau pe o săptămînă a forței de muncă a filatorului, capitalistul a dobîndit dreptul să folosească această forță de muncă *toată ziua sau toată săptămîna*. El îl va sili deci să muncească, să zicem, 12 ore pe zi. În afară de cele 6 ore necesare pentru înlocuirea salariului său, adică a valorii forței sale de muncă, filatorul va trebui să lucreze încă 6 ore, pe care le voi numi ore de *supramuncă*; această *supramuncă* se va materializa în *plusvaloare* și în *plusprodus*. Dacă, de pildă, filatorul nostru, muncind zilnic 6 ore, adaugă bumbacului o valoare de 3 șilingi, valoare care reprezintă exact echivalentul salariului său, atunci în 12 ore el va adăuga bumbacului o valoare de 6 șilingi și va produce o *cantitate corespunzătoare de fire* în plus. Deoarece el și-a vîndut capitalistului forța de muncă, întreaga valoare creată de el, adică întreg produsul creat de el, aparține capitalistului, proprietarului pro tempore* al forței sale de

* — vremelnic. — Nota trad.

muncă. Avansînd 3 șilingi, capitalistul realizează o valoare de 6 șilingi, deoarece, pentru o valoare avansată de el în care sînt cristalizate 6 ore de muncă, i se restituie o valoare în care sînt cristalizate 12 ore de muncă. Prin repetarea zilnică a aceluiași proces, capitalistul va avansa zilnic 3 șilingi și va băga în buzunar zilnic 6 șilingi, din care o jumătate va fi folosită din nou pentru plata salariului, iar cealaltă jumătate va forma *plusvaloarea*, pentru care capitalistul nu plătește nici un echivalent. Pe acest *fel de schimb între capital și muncă* se întemeiază modul de producție capitalist, adică sistemul muncii salariate, din care rezultă în permanență reproducerea muncitorului ca muncitor și a capitalistului ca capitalist.

Rata plusvalorii, toate celelalte condiții fiind aceleași, este în funcție de raportul dintre partea zilei de muncă necesară pentru reproducerea valorii forței de muncă și *timpul de supramuncă* sau *supramunca* prestată pentru capitalist. Prin urmare, ea depinde de *propoziția în care ziua de muncă este prelungită dincolo de timpul în care muncitorul reproduce prin munca sa doar valoarea forței sale de muncă*, adică înlocuiește salariul său.

9. Valoarea muncii

Trebuie să ne întoarcem acum la expresia „*valoarea, sau prețul muncii*”.

Am văzut că în realitate aceasta nu este decît valoarea forței de muncă, măsurată prin valoarea mărfurilor necesare pentru menținerea ei. Dat fiind însă că muncitorul își primește salariul abia *după* ce și-a îndeplinit munca și, pe de altă parte, știe că ceea ce dă de fapt capitalistului este munca sa, valoarea, sau prețul forței sale de muncă, îi apare în mod inevitabil ca *preț*, sau *valoare a însăși muncii sale*. Dacă prețul forței sale de muncă este egal cu 3 șilingi, în care sînt materializate 6 ore de muncă, și dacă el lucrează 12 ore, atunci el consideră în mod necesar că acești 3 șilingi reprezintă valoarea sau prețul a 12 ore de muncă, deși aceste 12 ore de muncă se materializează într-o valoare de 6 șilingi. De aici rezultă două concluzii :

În primul rînd: valoarea, sau prețul, forței de muncă apare ca prețul, sau valoarea, muncii însăși, cu toate că, strict vorbind, valoare și preț al muncii sînt expresii absurde.

În al doilea rînd: deși numai o parte din munca efectuată de muncitor în cursul unei zile este plătită, iar cealaltă parte este neplătită, și tocmai această parte neplătită, sau supramunca, constituie fondul din care se formează plus-valoarea, sau profitul, totuși se creează aparența că întreaga muncă este plătită.

Această aparență înșelătoare deosebește *munca salariată* de celelalte forme istorice ale muncii. Pe baza sistemului muncii salariate, chiar și munca *neplătită* apare ca muncă *plătită*. La *sclav*, dimpotrivă, chiar și partea plătită a muncii sale apare ca muncă neplătită. Ca să muncească, sclavul, firește, trebuie să trăiască, și o parte din ziua sa de muncă servește la înlocuirea valorii consumate pentru propria sa întreținere. Dar, întrucît între sclav și stăpînul său nu se încheie nici un fel de tranzacții comerciale și întrucît între cele două părți nu se întocmesc nici un fel de acte de vânzare și cumpărare, toată munca sclavului apare ca o muncă gratuită.

Să luăm, pe de altă parte, pe țaranul iobag, care, s-ar putea spune, pînă mai ieri exista în tot răsăritul Europei. Acest țaran muncea, de pildă, 3 zile pentru el însuși pe propriul său ogor sau pe acela care îi era atribuit lui, iar în următoarele 3 zile presta muncă forțată, gratuită pe moșia boierului. Aici partea plătită și partea neplătită a muncii erau, așadar, separate în mod vizibil, separate în timp și în spațiu, iar pe liberalii noștri pînă și ideea nesăbuită de a pune pe un om să muncească gratuit îi indigna. De fapt însă e tot una dacă cineva muncește 3 zile pe săptămîină pentru sine pe propriul său ogor și 3 zile gratuit pe moșia boierului, sau dacă muncește în fabrică sau în atelier 6 ore pe zi pentru sine și 6 ore pentru patron, deși în acest din urmă caz partea plătită și cea neplătită a muncii sale sînt contopite în mod indisolubil, astfel încît natura întregii tranzacții este complet mascată prin faptul că există un contract și că la sfîrșitul săptămîinii se efectuează *plata*. Într-un caz munca gratuită apare ca muncă benevolă, iar în celălalt ca muncă forțată. Aceasta este toată deosebirea.

Așadar, expresia „*valoarea muncii*” o voi folosi numai ca expresie populară curentă pentru „*valoarea forței de muncă*”.

10. Profitul se realizează prin vânzarea mărfii la valoarea ei

Să presupunem că o oră de muncă medie este materializată într-o valoare egală cu 6 pence sau că 12 ore de muncă medie sînt materializate în 6 șilingi. Să presupunem mai departe că valoarea muncii este egală cu 3 șilingi, sau cu produsul unei munci de 6 ore. Dacă în materiile prime, în mașinile etc. folosite în procesul de producție a mărfii sînt materializate 24 de ore de muncă medie, valoarea lor se va ridica la 12 șilingi. Dacă, în afară de aceasta, muncitorul angajat de capitalist ar adăuga acestor mijloace de producție 12 ore de muncă, aceste 12 ore vor fi materializate într-o valoare suplimentară de 6 șilingi. *Valoarea totală a produsului* se va ridica deci la 36 de ore de muncă materializată și va fi egală cu 18 șilingi. Deoarece însă valoarea muncii, sau salariul plătit muncitorului, nu reprezintă decît 3 șilingi, capitalistul nu plătește nici un echivalent pentru cele 6 ore de supramuncă prestate de muncitor și materializate în valoarea mărfii. Dacă capitalistul vinde această marfă la valoarea ei de 18 șilingi, el realizează deci o valoare de 3 șilingi pentru care nu a plătit nici un echivalent. Acești 3 șilingi constituie plusvaloarea, sau profitul, pe care acesta îl bagă în buzunarul său. Prin urmare, capitalistul realizează un profit de 3 șilingi nu prin aceea că vinde marfa lui la un preț *superior* valorii ei, ci prin aceea că o vinde la *valoarea ei reală*.

Valoarea unei mărfi este determinată de *cantitatea totală de muncă* pe care o conține ea. Dar o parte din această cantitate de muncă este materializată într-o valoare pentru care a fost plătit un echivalent sub formă de salariu, pe cînd cealaltă parte este materializată într-o valoare pentru care *nu* s-a plătit *nici un* echivalent. O parte din munca cuprinsă în marfă reprezintă muncă *plătită*, iar cealaltă parte reprezintă muncă *neplătită*. Prin urmare, dacă capitalistul vinde marfa la *valoarea ei*, adică ca cristalizare a *cantității totale de muncă* cheltuite pentru marfă, el o vinde în mod necesar cu profit. El vinde nu numai ceea ce l-a costat un echivalent, ci

mai vinde și ceea ce nu l-a costat nimic, deși pe muncitor l-a costat munca prestată de el. Ceea ce îl costă marfa pe capitalist și ceea ce costă ea în realitate sînt două lucruri diferite. Repet, așadar, că profitul normal și mediu se obțin prin vînzarea mărfurilor nu peste valoarea lor reală, ci prin vînzarea acestora la valoarea lor reală.

11. Diferitele părți în care se împarte plusvaloarea

Plusvaloarea, sau partea din valoarea totală a mărfii în care este materializată *supramunca* — sau *munca neplătită* — a muncitorului, eu o numesc *profit*. Nu tot acest profit intră în buzunarul capitalistului industrial. Monopolul asupra pămîntului dă proprietarului funciar posibilitatea de a-și însuși o parte din această plusvaloare sub denumirea de *rentă*, indiferent dacă pămîntul este folosit pentru agricultură, clădiri, căi ferate, sau pentru orice alt scop productiv. Pe de altă parte, faptul că posesiunea *mijloacelor de muncă* dă capitalistului industrial posibilitatea de a produce plusvaloare sau, ceea ce este același lucru, de a-și însuși o anumită cantitate de muncă neplătită face ca proprietarul mijloacelor de muncă — care împrumută aceste mijloace în întregime sau în parte capitalistului industrial —, într-un cuvînt *capitalistul care dă bani cu împrumut*, să poată pretinde o altă parte din această plusvaloare, sub denumirea de *dobîndă*. Așadar, capitalistului industrial ca atare nu-i rămîne decît ceea ce se numește *profit industrial*, sau *comercial*.

Care anume legi reglează această împărțire a sumei totale a plusvalorii între cele trei categorii de oameni menționate este o problemă care nu are nici o legătură, cu subiectul nostru. Dar din cele expuse pînă aici rezultă următoarele :

Renta, dobînda și profitul industrial nu sînt decît denumiri diferite pentru diferitele părți ale plusvalorii mărfii, adică ale muncii neplătite materializate în ea, și provin în egală măsură din această sursă, și numai din ea. Ele nu provin nici din pămînt ca atare, nici din capital ca atare, dar pămîntul și capitalul dau proprietarilor lor posibilitatea de a obține partea respectivă din plusvaloarea stoarsă de către capitalistul industrial de la muncitorul său. Pentru muncitorul însuși este o chestiune de importanță secundară dacă această plusvaloare — rezultatul supramuncii sale, adică al

muncii sale neplătite — intră în întregime în buzunarul capitalistului industrial, sau dacă acesta trebuie să plătească o parte din ea, sub denumirea de rentă și dobândă, unor terțe persoane. Să presupunem că capitalistul industrial folosește numai capitalul său și că este el însuși proprietarul pământului de care are nevoie. În acest caz, toată plusvaloarea ar intra în buzunarul lui.

Capitalistul industrial este acela care stoarce, în mod nemijlocit plusvaloarea de la muncitor, indiferent de partea pe care poate s-o păstreze, în ultimă instanță, pentru sine. Prin urmare, pe aceste relații dintre capitalistul industrial și muncitorul salariat se bazează întregul sistem al muncii salariate și întregul sistem de producție actual. De aceea nu au avut dreptate unii dintre cetățenii care au luat parte la debaterile noastre atunci când au încercat să atenueze lucrurile și să prezinte această relație fundamentală dintre capitalistul industrial și muncitor ca pe o chestiune secundară, deși au avut dreptate atunci când au afirmat că, în împrejurările date, o urcare a prețurilor poate afecta într-o măsură foarte inegală pe capitalistul industrial, pe proprietarul funciar, pe capitalistul financiar și, dacă vreți, pe perceptor.

Din cele expuse pînă aici mai rezultă însă și o altă concluzie.

Partea din valoarea mărfii care reprezintă numai valoarea materiilor prime, a mașinilor, într-un cuvînt valoarea mijloacelor de producție consumate, nu creează *nicidecum venit*, ci înlocuiește *doar capitalul*. Dar, lăsînd la o parte această problemă, este greșită afirmația că cealaltă parte din valoarea mărfii, *care creează venitul* sau care poate fi cheltuită sub formă de salarii, profit, rentă, dobîndă, este *constituită* din valoarea salariului, valoarea rentei, valoarea profitului etc. La început vom lăsa la o parte salariul și nu ne vom ocupa decît de profitul industrial, de dobîndă și de rentă. Am văzut că *plusvaloarea* cuprinsă în marfă, adică partea din valoarea ei în care este materializată *munca neplătită*, se împarte în diferite părți, care poartă trei numiri diferite. Dar ar fi cu desăvîrșire greșit să se spună că valoarea acestei părți a mărfii se compune din valorile independente ale acestor trei părți componente sau că se formează prin *adunarea lor*.

Dacă o oră de muncă se materializează într-o valoare de 6 pence, dacă ziua de lucru a muncitorului este de 12 ore, dacă jumătate din acest timp reprezintă muncă neplătită,

această supramuncă va adăuga mărții o *plusvaloare* de 3 șilingi, adică o valoare pentru care nu s-a plătit nici un echivalent. Această plusvaloare de 3 șilingi constituie *întregul fond* pe care capitalistul industrial îl poate împărți, indiferent în ce proporții, cu proprietarul funciar și cu cel care dă bani cu împrumut. Această valoare de 3 șilingi constituie limita valorii pe care aceștia o pot împărți între ei. Dar nu capitalistul industrial este cel care ar adăuga la valoarea mărții o valoare arbitrară în calitate de profit, pentru sine, la care valoare ar adăuga o altă valoare pentru proprietarul funciar ș.a.m.d., și din adunarea acestor trei valori stabilite în mod arbitrar ar rezulta valoarea totală. Vedeți, așadar, cât este de greșită concepția curentă care confundă *împărțirea* în trei părți a unei *valori date* cu *formarea* acestei valori prin adunarea a trei valori *independente*, transformînd astfel valoarea totală din care provine renta, profitul și dobînda într-o mărime arbitrară.

Dacă profitul total realizat de un capitalist este egal cu 100 l.st., numim această sumă, luată ca o mărime *absolută*, *masa profitului*. Dacă însă calculăm raportul dintre aceste 100 l.st. și capitalul avansat, această mărime *relativă* o numim *rata profitului*. Este evident că această rată a profitului poate fi exprimată în două feluri.

Să presupunem că capitalul *avansat pentru salarii* este de 100 l.st. Dacă plusvaloarea creată este și ea de 100 l.st., înseamnă că jumătate din ziua de muncă a muncitorului constă din muncă *neplătită*, și dacă măsurăm acest profit în raport cu capitalul avansat pentru salarii, vom vedea că *rata profitului* este de 100%, pentru că valoarea avansată este 100, iar valoarea realizată — 200.

Dacă, pe de altă parte, am lua în considerare nu numai *capitalul avansat pentru salarii*, ci *întregul capital avansat*, să zicem 500 l.st., din care 400 l.st. reprezintă valoarea materiilor prime, a mașinilor etc.. atunci se va dovedi că *rata profitului* este de numai 20%, pentru că profitul de 100 nu ar fi decît o cincime din *întregul capital avansat*.

Prima formă de exprimare a ratei profitului este singura care arată raportul real dintre munca plătită și cea neplătită, gradul real de *exploitation* * (permiteți-mi să folosesc acest cuvînt franțuzesc) *a muncii*. Cealaltă formă de exprimare este folosită de obicei, fiind într-adevăr forma indicată pentru anumite scopuri. În orice caz, ea este foarte utilă pentru a

* — exploatare. — *Nota trad.*

camufla gradul în care capitalistul stoarce muncă gratuită de la muncitor.

În observațiile care îmi mai rămân de făcut voi folosi cuvântul *profit* pentru a desemna suma totală a plusvalorii stoarse de capitalist, fără a ține seama de felul cum se împarte această plusvaloare între diversele persoane; iar prin cuvintele *rata profitului* voi înțelege întotdeauna raportul dintre profit și valoarea capitalului avansat pentru salarii

12. Raportul general dintre profit, salariu și prețuri

Dacă din valoarea unei mărfi scădem valoarea care înlocuiește valoarea materiilor prime și a altor mijloace de producție consumate pentru producerea ei, adică dacă scădem valoarea care reprezintă munca *trecută* încorporată în marfă, atunci partea care rămâne din valoarea mărfii se reduce la cantitatea de muncă adăugată de muncitor în cursul *ultimului* proces de muncă. Dacă acest muncitor lucrează 12 ore pe zi, iar 12 ore de muncă medie se cristalizează într-o cantitate de aur egală cu 6 șilingi, această valoare de 6 șilingi adăugată va fi *singura* valoare creată de munca sa. Această valoare dată, determinată de timpul de muncă al muncitorului, este singurul fond din care atât muncitorul cât și capitalistul trebuie să-și ia fiecare partea sa, este singura valoare care urmează să fie împărțită în salariu și profit. Este evident că această valoare nu se schimbă în funcție de proporțiile variate în care se împarte între cele două părți. De asemenea, nu s-ar schimba nimic dacă în locul unui singur muncitor am lua întreaga populație muncitorească, sau dacă, de pildă, în locul unei singure zile de muncă am lua 12 000 000 de zile de muncă.

† Întrucît capitalistul și muncitorul pot împărți între ei numai această valoare limitată, adică valoarea măsurată prin întreaga muncă a muncitorului, cu cît unul va primi mai mult, cu atît celuilalt îi va reveni mai puțin, și viceversa. Din moment ce este dată o cantitate determinată, o parte a ei va crește în măsura în care cealaltă va scădea. Dacă salariul se schimbă, profitul se va schimba în sens invers. Dacă salariul scade, profitul crește; dacă salariul crește, profitul scade. Dacă muncitorul primește, ca în ipoteza noastră anterioară, 3 șilingi, deci o sumă egală cu jumătate din valoarea pe

care o creează, sau, cu alte cuvinte, dacă întreaga lui zi de muncă constă pe jumătate din muncă plătită și pe jumătate din muncă neplătită, atunci *rata profitului* este de 100%, căci capitalistul primește și el 3 șilingi. Dacă muncitorul nu primește decît 2 șilingi, adică dacă el nu muncește pentru sine decît $\frac{1}{3}$ din întreaga zi de muncă, capitalistul primește 4 șilingi, iar rata profitului este de 200%. Dacă muncitorul primește 4 șilingi, capitalistul primește numai 2 șilingi, iar rata profitului scade la 50% ; dar toate aceste schimbări nu vor influența asupra valorii mărfii. Prin urmare, o majorare generală a salariilor ar duce la o scădere a ratei generale a profitului, fără a exercita vreo influență asupra valorii mărfurilor.

Dar, deși valoarea mărfurilor, care în ultimă instanță trebuie să regleze prețurile lor de piață, este determinată exclusiv de cantitatea totală de muncă pe care o conțin aceste mărfuri, și nu de împărțirea ei în muncă plătită și muncă neplătită, de aici nu rezultă nicidecum că valorile diferitelor mărfuri sau grupuri de mărfuri produse, de pildă, în 12 ore rămîn constante. *Cantitatea* sau masa mărfurilor produse într-un timp de muncă dat, sau cu ajutorul unei cantități de muncă date, depinde de *forța productivă* a muncii folosite, și nu de *durata* sau de lungimea timpului folosit. La un anumit nivel al forței productive a muncii filatorului se poate produce, de pildă într-o zi de muncă de 12 ore, 12 pfunzi de fire, iar la un nivel mai scăzut al forței productive — numai 2 pfunzi. Așadar, dacă o muncă medie de 12 ore se materializează într-o valoare de 6 șilingi, atunci într-un caz 12 pfunzi de fire ar costa 6 șilingi, iar în celălalt caz 2 pfunzi de fire ar costa tot 6 șilingi. Un pfund de fire ar costa, prin urmare, într-un caz 6 pence, iar în celălalt caz 3 șilingi. Această deosebire de preț ar fi o urmare a deosebirii în ceea ce privește forța productivă a muncii folosite. În condițiile unei forțe productive mai ridicate, într-un pfund de fire ar fi materializată o oră de muncă, pe cînd în condițiile unei forțe productive mai reduse — 6 ore de muncă. Prețul unui pfund de fire ar fi într-un caz numai de 6 pence, deși salariul ar fi relativ mare și rata profitului scăzută ; în celălalt caz ar fi de 3 șilingi, deși salariul ar fi mai scăzut și rata profitului ridicată. Și ar fi astfel pentru că prețul unui pfund de fire este determinat de *cantitatea totală de muncă incorporată în el*, și nu de *proporția în care această cantitate totală se împarte în muncă plătită și muncă neplătită*. Faptul

pe care l-am menționat mai sus, că munca bine plătită poate produce mărfuri ieftine, iar munca prost plătită poate produce mărfuri scumpe, nu mai pare deci paradoxal. El nu este decât expresia legii generale, potrivit căreia valoarea unei mărfi este determinată de cantitatea de muncă încorporată în ea și că această cantitate de muncă depinde întru totul de forța productivă a muncii folosite și, prin urmare, se schimbă o dată cu fiecare schimbare survenită în productivitatea muncii.

13. *Principalele cazuri de luptă pentru majorarea salariului sau împotriva reducerii lui*

Să examinăm acum cu toată seriozitatea principalele cazuri de luptă pentru majorarea salariului sau împotriva reducerii lui.

1) Am văzut că *valoarea forței de muncă*, sau, ca să folosim o expresie mai răspîdită, *valoarea muncii*, este determinată de valoarea mijloacelor de subzistență, sau de cantitatea de muncă necesară pentru producerea lor. Dacă, deci, într-o țară dată valoarea mijloacelor de subzistență pe care în medie le consumă zilnic un muncitor reprezintă 6 ore de muncă, exprimate în 3 șilingi, muncitorul trebuie să lucreze 6 ore pe zi pentru a produce echivalentul întreținerii sale zilnice. Dacă întreaga zi de muncă este de 12 ore, capitalistul, plătindu-i muncitorului 3 șilingi, îi plătește valoarea muncii sale. Jumătate din ziua de muncă constă din muncă neplătită, iar rata profitului este de 100%. Dar să presupunem acum că, în urma unei scăderi a productivității, pentru a produce, să zicem, aceeași cantitate de produse agricole este nevoie de mai multă muncă, astfel încît prețul mijloacelor de subzistență pe care în medie le consumă zilnic muncitorul se ridică de la 3 la 4 șilingi. În acest caz, *valoarea muncii* crește cu $\frac{1}{3}$, sau cu 33 $\frac{1}{3}$ %. Pentru a produce echivalentul întreținerii zilnice a muncitorului, corespunzător nivelului său de trai anterior, este nevoie de 8 ore de muncă. Deci supramunca scade de la 6 la 4 ore, iar rata profitului se reduce de la 100% la 50%. Cerînd însă o majorare a salariului, muncitorul nu cere decât să i se plătească *valoarea sporită a muncii sale*, întocmai ca oricare alt vînzător al vreunei mărfi, care, de îndată ce costul mărfii sale a crescut, luptă pentru a i se plăti valoarea sporită a mărfii sale. Dacă sala-

riul nu se urcă sau nu se urcă în măsură suficientă pentru a compensa valoarea sporită a mijloacelor de subzistență, *prețul muncii scade sub valoarea muncii*, iar nivelul de trai al muncitorului scade.

Dar poate surveni o schimbare și în sens invers. Ca urmare a creșterii productivității muncii, prețul aceleiași cantități de mijloace de subzistență pe care în medie le consumă zilnic muncitorul poate să scadă de la 3 la 2 șilingi, adică pentru reproducerea echivalentului valorii mijloacelor de subzistență consumate zilnic vor fi necesare numai 4 ore din ziua de muncă în loc de 6 ore. Acum muncitorul poate cumpăra cu 2 șilingi tot atâtea mijloace de subzistență câte putea cumpăra înainte cu 3 șilingi. *Valoarea muncii* ar fi scăzut efectiv, dar cu toată această valoare micșorată, muncitorul ar dispune de aceeași cantitate de mijloace de subzistență ca și mai înainte. În acest caz, profitul ar crește de la 3 la 4 șilingi, iar rata profitului de la 100% la 200%. Deși nivelul de trai absolut al muncitorului ar fi rămas același, salariul său *relativ*, și, prin urmare, *situația lui socială relativă*, situația lui în comparație cu aceea a capitalistului s-ar fi înrăutățit. Dacă muncitorul se împotrivesc acestei scăderi a salariului relativ, el nu cere decât o anumită parte din rezultatele creșterii forței productive a propriei sale munci și nu caută decât să-și mențină vechea sa situație relativă pe scara socială. Astfel, după abrogarea legilor cerealelor, fabricanții englezi, încălcând în mod flagrant promisiunile solemne pe care le făcuseră în timpul agitației împotriva acestor legi, au procedat la o reducere generală a salariilor cu 10%. Împotrivirea muncitorilor la început n-a dat nici un rezultat, dar mai târziu, ca urmare a unor împrejurări asupra cărora nu mă pot opri aici, cele 10% pierdute au fost recistigate.

2) *Valoarea mijloacelor de subzistență*, deci și *valoarea muncii*, poate rămâne aceeași, dar *prețul lor în bani* poate suferi o schimbare ca urmare a unei *schimbări anterioare a valorii banilor*.

Datorită descoperirii unor mine mai bogate etc., se poate întâmpla, de pildă, ca producerea a două uncii de aur să nu coste mai multă muncă decât a costat înainte producerea unei singure uncii. În acest caz, *valoarea aurului* ar scădea la jumătate, sau cu 50%. *Valoarea muncii*, ca și *valoarea tuturor celorlalte mărfuri*, s-ar exprima acum în *prețuri în bani* de două ori mai mari decât cele anterioare. Douăsprezece ore de muncă, exprimate înainte în 6 șilingi, s-ar exprima

acum în 12 șilingi. Dacă salariul muncitorului ar rămâne, ca și înainte, de 3 șilingi și nu s-ar ridica la 6 șilingi, *prețul în bani al muncii sale* ar fi egal numai cu *jumătate din valoarea muncii sale*, și nivelul de trai al muncitorului ar scădea extrem de mult. Acest lucru s-ar întâmpla într-o măsură mai mare sau mai mică și atunci când salariul său ar crește, dar nu în aceeași măsură în care a scăzut valoarea aurului. În cazul examinat de noi nu s-a schimbat nimic, nici forța productivă a muncii, nici cererea și oferta, nici valoarea mărfurilor. Nu s-a schimbat nimic, în afară de *denumirea* bănească a acestor valori. A spune că într-un asemenea caz muncitorul nu trebuie să ceară o majorare corespunzătoare a salariului înseamnă a spune că el trebuie să se mulțumească să fie plătit cu denumiri în loc de lucruri. Întreaga istorie de pînă acum dovedește că, ori de cîte ori se produce o asemenea depreciere a banilor, capitaliștii se grăbesc să folosească acest prilej oportun pentru a-i trage pe sfoară pe muncitori. O școală economică cu numeroși adepți afirmă că, în urma descoperirii de noi zăcăminte aurifere, a unei mai bune exploatare a minelor de argint și a aprovizionării mai ieftine cu mercur, valoarea metalelor nobile ar fi scăzut din nou. Aceasta ar putea explica de ce s-a formulat pretutindeni și simultan pe continent revendicarea de majorare a salariului.

3) Pînă acum am pornit de la presupunerea că *ziua de muncă* are anumite limite. Dar ziua de muncă ca atare nu are limite constante. Tendința permanentă a capitalului este de a o prelungi pînă la ultima limită fizică posibilă, deoarece, pe măsură ce crește durata zilei de muncă, crește și supra-munca, prin urmare și profitul creat de ea. Cu cît capitalul reușește să prelungească mai mult ziua de muncă, cu atît este mai mare cantitatea de muncă a altuia pe care și-o însușește. În cursul secolului al XVII-lea, ba chiar și în primele două treimi ale secolului al XVIII-lea, ziua de muncă de 10 ore era ziua de muncă normală în întreaga Anglie. În timpul războiului antiacobin¹³², care a fost de fapt un război al baronilor englezi împotriva maselor muncitoare engleze, capitalul s-a dat la adevărate orgii, prelungind ziua de muncă de la 10 la 12, 14, 18 ore. Cam prin 1815, *Malthus*, care în nici un caz nu poate fi bănuț de sentimentalism lacrimogen, a publicat o broșură în care a declarat că, dacă situația aceasta continuă, viața națiunii va fi subminată din temelii¹³³. Pe la 1765, cu cîțiva ani înainte de introducerea pe scară generală a mașinilor nou inventate, a apărut în

Anglia o broșură intitulată : „*An Essay on Trade*”¹³⁴. Autorul ei anonim, dușman inveterat al clasei muncitoare, perorează despre necesitatea de a se lărgi limitele zilei de muncă. În acest scop, el propune, printre alte mijloace, crearea unor *case de muncă*, care, după cum spune el, trebuie să fie niște „*case ale groazei*”. Și care este durata zilei de muncă pe care o propune el pentru aceste „*case ale groazei*”? Douăsprezece ore, adică exact durata zilei de muncă pe care în 1832 capitaliștii, economiștii și miniștrii o declarau nu numai ca fiind timpul de muncă ce există efectiv, dar că trebuie să fie introdus și pentru copiii sub vârsta de 12 ani¹³⁵.

Vinzându-și forța de muncă — iar în sistemul actual muncitorul este nevoit s-o facă —, el pune la dispoziția capitalistului această forță pentru a o consuma, dar în cadrul unor anumite limite raționale. El își vinde forța de muncă pentru ca — aici facem abstracție de uzura ei naturală — să și-o mențină, iar nu să și-o distrugă. Atunci când muncitorul își vinde forța de muncă la valoarea ei pe o zi sau pe o săptămână, se presupune că această forță de muncă nu trebuie să fie supusă într-o zi sau într-o săptămână aceleiași uzuri la care este supusă în două zile sau două săptămâni. Să luăm o mașină care valorează 1 000 l.st. Dacă funcționează 10 ani, atunci ea adaugă valorii mărfurilor la producerea căroră contribuie 100 l.st. pe an. Dacă funcționează 5 ani, atunci adaugă valorii acestor mărfuri 200 l.st. pe an, cu alte cuvinte valoarea uzurii ei anuale este invers proporțională cu timpul în care este folosită. Dar tocmai în această privință muncitorul se deosebește de mașină. Mașinile nu se uzează exact în proporția în care sînt folosite. Omul însă, dimpotrivă, se distruge într-o măsură mult mai mare decît s-ar putea deduce numai pe baza datelor cifrice cu privire la durata muncii prestate de el.

Atunci când muncitorii luptă pentru reducerea zilei de muncă la mărimea ei rațională de mai înainte, sau — acolo unde nu pot impune stabilirea prin lege a unei zile de muncă normale — când caută să preîntîmpine munca excesivă printr-o majorare a salariului, majorare care să fie nu numai proporțională cu timpul de muncă suplimentar ce le este stors, ci mai mare, ei nu fac decît să-și îndeplinească o datorie față de ei înșiși și față de urmașii lor. Ei nu fac decît să pună stavilă abuzurilor tiranice ale capitalului. Timpul este spațiul în care se desfășoară dezvoltarea omului. Un om care nu dispune de nici un moment liber, a cărui viață în-

întregă — dacă nu socotim pauzele determinate de necesitățile pur fizice, pentru somn, mese etc — este absorbită de munca pentru capitalist ajunge într-o situație mai proastă decît a unei vite de povară. Istovit fizicește și abrutizat spiritualicește, el nu este decît o mașină care produce avuții pentru alții. Or, întreaga istorie a industriei moderne arată că, dacă nu este împiedicat, capitalul tinde să aducă, fără milă și cruțare, întreaga clasă muncitoare la această stare de extremă degradare.

Prelungind ziua de muncă, capitalistul poate să plătească *un salariu mai ridicat* și, totuși, să plătească mai prost *valoarea muncii*. Acest lucru se întîmplă în cazul cînd mărirea salariului nu corespunde cantității mai mari de muncă stoarsă de la muncitor, și, în consecință, distrugerii mai rapide a forței de muncă. Capitalistul poate obține acest lucru și pe altă cale. Statisticienii burghezi englezi vă vor spune, de pildă, că salariul mediu al familiilor de muncitori care lucrează în fabricile din Lancashire s-au mărit. Ei uită că, în afară de bărbatul adult — capul familiei —, sub roțile acestui car al lui Juggernaut ¹³⁶ care este capitalul, sînt aruncați acum soția și poate trei sau patru copii ai lui și că sporirea salariului total al familiei nu corespunde cîtuși de puțin creșterii masei totale de supramuncă stoarsă familiei de muncitori.

Chiar și atunci cînd limitele zilei de muncă sînt stabilite, așa cum este cazul astăzi în toate ramurile industriale în care sînt aplicate legile pentru reglementarea muncii în fabrici, majorarea salariilor poate deveni necesară fie și numai pentru a menține vechiul nivel al *valorii muncii*. Ca urmare a creșterii *intensității* muncii, un om poate fi silit să cheltuiască într-o oră tot atîta forță vitală cît cheltuia înainte în 2 ore. Acest lucru s-a și realizat într-o oarecare măsură în întreprinderile în care se aplică legile pentru reglementarea muncii în fabrici, accelerîndu-se ritmul de lucru al mașinilor și sporindu-se numărul de mașini deservite de un singur om. Dacă creșterea intensității muncii sau a masei de muncă cheltuite într-o oră ar fi în raport corespunzător cu reducerea duratei zilei de muncă, pentru muncitor această reducere ar fi totuși avantajoasă. Dacă însă această limită este depășită, el pierde sub o formă ceea ce a cîștigat sub cealaltă, iar cele 10 ore de muncă pot avea același efect distrugător pe care-l aveau înainte 12 ore. Împotrivindu-se acestei tendințe a capitalului prin lupta sa pentru o majorare a salariilor care să coresp-

pundă creșterii intensității muncii, muncitorul nu face decît să lupte împotriva deprecierei muncii sale și degenerării urmașilor lui.

4) Știți cu toții că, din motive pe care nu e nevoie să le explic aici, producția capitalistă trece prin anumite cicluri periodice. Ea trece pe rînd printr-un stadiu de acalmie, de înviorare crescîndă, de prosperitate, de supraproducție, de criză și de stagnare. Prețurile de piață ale mărfurilor și ratele de piață ale profitului urmează aceste faze, cînd coborînd sub nivelul lor mediu, cînd ridicîndu-se deasupra lui. Dacă analizăm ciclul în ansamblul lui, vom observa că o deviere a prețului de piață este compensată de o altă deviere și că, în medie în cadrul ciclului, prețurile de piață ale mărfurilor sînt determinate de valoarea lor. În faza în care prețurile de piață sînt în scădere și în fazele de criză și de stagnare, muncitorul, dacă nu va fi pur și simplu aruncat în stradă, va primi cu siguranță un salariu scăzut. Ca să nu se lase înșelat, muncitorul, chiar și în timpul acestor scăderi ale prețurilor de piață, trebuie să lupte împotriva unei reduceri excesive a salariului de către capitalist. Dacă în timpul fazei de prosperitate, cînd capitaliștii realizează profituri deosebit de ridicate, muncitorul n-ar lupta pentru ridicarea salariilor, în medie, în decursul unui ciclu industrial, nu s-ar alege nici măcar cu *salariul* său *mediu* sau cu *valoarea* muncii sale. Ar fi culmea absurdității să se pretindă ca muncitorul, al cărui salariu în mod inevitabil scade în fazele nefavorabile ale ciclului, să renunțe la posibilitatea de a se despăgubi pentru aceste pierderi în timpul fazelor favorabile. În general, *valorile* tuturor mărfurilor se realizează numai prin egalizarea prețurilor de piață, a căror permanentă schimbare rezultă din fluctuațiile permanente ale cererii și ofertei. În sistemul actual, munca nu este decît o marfă ca oricare alta. Deci și munca trebuie să treacă prin aceleași fluctuații, căci numai astfel se obține un preț mediu corespunzător cu valoarea ei. Ar fi absurd ca, pe de o parte, munca să fie considerată o marfă, iar pe de altă parte să fie exceptată de la legile care reglează prețurile mărfurilor. Spre deosebire de sclav, muncitorul salariat nu primește în permanență o cantitate fixă de mijloace de subzistență. El trebuie să lupte pentru majorarea salariului într-un caz măcar pentru a compensa reducerea lui în alt caz. Dacă muncitorul s-ar supune docil voinței capitalistului, dacă ar accepta dispozițiile acestuia ca pe o lege economică supremă, ar trebui să suporte

toate dezavantajele situației de sclav, fără a avea măcar existența asigurată, așa cum o are sclavul.

5. În toate cazurile pe care le-am examinat — și ele reprezintă 99 din 100 — am văzut că lupta pentru majorarea salariului are loc numai ca urmare a unor schimbări *anterioare*, că ea este rezultatul inevitabil al unor schimbări anterioare în proporțiile producției, în forța productivă a muncii, în valoarea muncii, în valoarea banilor, în durata sau intensitatea muncii pe care i-o stoarce capitalistul, în fluctuațiile prețurilor de piață, determinate de fluctuațiile cererii și ofertei și care corespund diferitelor faze ale ciclului industrial; pe scurt, această luptă este reacția muncii la o acțiune anterioară a capitalului. Dacă analizăm lupta pentru majorarea salariului independent de toate aceste împrejurări, luînd în considerație numai schimbarea salariului și ignorînd toate celelalte schimbări care o determină, înseamnă că pornim de la o premisă falsă și ajungem la concluzii false.

14. Lupta dintre capital și muncă și rezultatele ei

1) După ce am arătat că împotrivirea periodică a muncitorilor la reducerea salariilor și încercările lor periodice de a obține o majorare a salariilor sînt indisolubil legate de sistemul muncii salariate și sînt dictate de faptul că munca este considerată marfă și, prin urmare, este supusă legilor care reglează mișcarea generală a prețurilor; după ce am arătat apoi că o majorare generală a salariilor ar determina o scădere a ratei generale a profitului, dar n-ar exercita nici o influență asupra prețurilor medii ale mărfurilor sau asupra valorilor lor, se pune acum, în sfîrșit, întrebarea: în ce măsură, în această luptă neîncetată dintre capital și muncă, munca are șanse de succes?

Aș putea să răspund printr-o generalizare și să spun că, întocmai ca la toate celelalte mărfuri, și atunci cînd este vorba de muncă, *prețul ei de piață*, pe un interval de timp mai îndelungat, corespunde *valorii ei*; că, prin urmare, cu toate majorările și reducerile și independent de acțiunile muncitorului, el nu va primi în medie decît valoarea muncii sale, care se reduce la valoarea forței sale de muncă, determinată de valoarea mijloacelor de subzistență necesare pentru întreținerea și reproducerea acestei forțe; iar valoarea mijloacelor de subzistență este, la rîndul ei, deter-

minată de cantitatea de muncă necesară pentru producerea lor.

Dar există anumite particularități care fac ca *valoarea forței de muncă*, sau *valoarea muncii*, să se deosebească de valoarea tuturor celorlalte mărfuri. Valoarea forței de muncă este formată din două elemente — unul pur fizic și celălalt istoric sau social. *Limita inferioară* a valorii forței de muncă este determinată de elementul *fizic*; aceasta înseamnă că clasa muncitoare, pentru a se întreține și a se reproduce, pentru a-și asigura existența ei fizică în timp, trebuie să obțină mijloacele de subzistență absolut indispensabile pentru viața și pentru perpetuarea ei. Prin urmare, *valoarea* acestor mijloace de subzistență indispensabile constituie *limita inferioară a valorii muncii*. Pe de altă parte, durata zilei de muncă are, de asemenea, limitele ei extreme, deși foarte elastice. Limita ei superioară este determinată de forța fizică a muncitorului. Dacă uzarea zilnică a forței sale vitale depășește un anumit grad, atunci încordarea aceasta nu poate fi repetată zi de zi. Dar, după cum am spus, aceste limite sînt foarte elastice. O succesiune rapidă de generații debile și cu viață scurtă va aproviziona piața muncii tot atît de bine ca și un șir de generații robuste și cu viață lungă.

În afară de acest element pur fizic, *valoarea muncii* este determinată în fiecare țară de un *standard de viață tradițional*. Acest standard presupune nu numai satisfacerea necesităților vieții fizice, ci și satisfacerea unor anumite nevoi generate de condițiile sociale în care se află și se dezvoltă oamenii. Standardul de viață al englezului poate fi redus la standardul de viață al irlandezului; standardul de viață al țaranului german — la cel al țaranului din Livonia. Cît de important este rolul pe care îl au în această privință tradițiile istorice și moravurile sociale se poate vedea din lucrarea d-lui Thornton „*Overpopulation*”¹³⁷, în care acesta demonstrează că și în zilele noastre salariul mediu din diferite districte agricole din Anglia diferă, în măsură mai mare sau mai mică, în funcție de împrejurările mai mult sau mai puțin favorabile în care aceste districte au ieșit din iobăgie.

Acest element istoric sau social care intră în componența valorii muncii poate să se accentueze sau să diminueze, sau chiar să dispară complet, astfel încît să nu mai rămînă nimic peste *limita fizică*. În timpul *războiului anti-iacobin*, care — după cum obișnuia să spună bătrînul George

Rose, acest incorigibil bugetivor și mare amator de sinecure — a fost pornit pentru a apăra binefacerile sfintei noastre religii împotriva atacurilor nelegiuiților francezi, onorabilii fermieri englezi, despre care am vorbit cu atâtea menajamente la una din întrunirile noastre precedente, au redus salariile muncitorilor agricoli chiar și sub *acest minim pur fizic*, lăsînd pe seama *fondului de asistență a săracilor*¹³⁸ completarea diferenței necesare pentru menținerea fizică și pentru perpetuarea muncitorilor. Aceasta a fost o metodă ingenioasă de transformare a muncitorului salariat în sclav și a mîndrului yeoman al lui Shakespeare în pauper.

Dacă facem o comparație între nivelul salariilor sau valoarea muncii în diferite țări sau în cadrul aceleiași țări în epoci istorice diferite, vom vedea că însăși *valoarea muncii* nu este o mărime constantă, ci o mărime variabilă, chiar dacă valorile tuturor celorlalte mărfuri rămîn neschimbate.

Din această comparație ar reieși, de asemenea, că nu numai *rata de piață a profitului* se schimbă, dar și *rata lui mijlocie*.

Dar, în ce privește *profitul*, nu există nici o lege care să stabilească *minimul* lui. Nu putem spune care este limita extremă a scăderii lui. Și de ce nu putem stabili această limită? Pentru că, deși putem stabili *minimul* salariului, nu putem stabili *maximul* lui. Putem spune numai că, dacă limitele zilei de muncă sînt date, *maximul profitului* corespunde *minimului fizic al salariului*, iar dacă este dat salariul, *maximul profitului* corespunde unei prelungiri a zilei de muncă atît cît permit forțele fizice ale muncitorului. Limita maximului profitului este, așadar, *minimul fizic al salariului* și *maximul fizic al zilei de muncă*. Este evident că între aceste două limite ale *ratei maxime a profitului* este posibilă o gamă nesfîrșită de variații. Nivelul ei efectiv se stabilește numai prin lupta neîncetată dintre capital și muncă: în timp ce capitalistul tinde în permanență să reducă salariul pînă la *minimul* lui fizic și să prelungească ziua de muncă pînă la *maximul* ei fizic, muncitorul exercită în permanență o presiune în sens opus.

Totul se reduce la problema raportului de forțe dintre părțile aflate în luptă.

2) În ceea ce privește *limitarea zilei de muncă*, atît în Anglia cît și în toate celelalte țări, niciodată nu s-a realizat altfel decît *pe cale legislativă*, iar aceste măsuri legislative

nu ar fi avut loc niciodată fără presiunea permanentă exercitată din afară de către muncitori. În nici un caz limitarea zilei de muncă nu a putut fi obținută printr-o înțelegere particulară între muncitori și capitaliști. Chiar această necesitate a unei *acțiuni politice generale* este o dovadă că, în acțiunile lui pur economice, capitalul este partea mai puternică.

În ce privește *limitele valorii muncii*, stabilirea lor efectivă este întotdeauna în funcție de cerere și ofertă; mă refer la cererea de muncă din partea capitalului și la oferta de muncă din partea muncitorilor. În țările coloniale, legea cererii și ofertei este în favoarea muncitorilor. De aici nivelul relativ ridicat al salariilor în Statele Unite. Acolo, capitalul, oricât s-ar strădui, nu poate împiedica lipsa permanentă a brațelor de muncă pe piața muncii ca urmare a transformării continue a muncitorilor salariați în țărani independenți, de sine stătători. Pentru o foarte mare parte a poporului american, situația de muncitor salariat este doar o situație tranzitorie, din care muncitorul speră că va ieși cu siguranță într-un timp mai lung sau mai scurt. Pentru a remedia această stare de lucruri în colonii, guvernul englez, în grija lui părintească, a adoptat în ultimul timp așa-zisa teorie modernă a colonizării, care constă în a urca în mod artificial prețul pământului în colonii, pentru a împiedica transformarea prea rapidă a muncitorilor salariați în țărani independenți.

Dar să trecem acum la țările cu civilizație veche, în care capitalul domină întregul proces de producție. Să luăm, de pildă, majorarea salariilor muncitorilor agricoli din Anglia între anii 1849 și 1859. Care au fost consecințele ei? Fermierii n-au putut spori, cum i-ar fi sfătuit prietenul nostru Weston, nici valoarea griului, și nici măcar prețul lui de piață. Dimpotrivă, ei au fost nevoiți să se resemneze și să accepte scăderea lui. Dar în acești 11 ani, ei au introdus tot felul de mașini, au început să aplice metode mai științifice, au transformat o parte din pământurile arabile în pășuni, au mărit suprafața fermelor și, totodată, proporțiile producției și, reducând cererea de muncă prin aceste măsuri, precum și prin altele, care au mărit forța productivă a muncii, au reușit ca populația agricolă să devină din nou relativ excedentară. Aceasta este, în general, metoda prin care în țările vechi, demult populate, reacționează mai rapid sau mai lent capitalul la creșterea salariilor. Ricardo a relevat, pe bună dreptate, că mașina concurează în permanență

munca și că adesea nu poate fi introdusă decît cu condiția ca prețul muncii să fi atins un anumit nivel¹³⁹; dar folosirea mașinilor nu este decît una din numeroasele metode de creștere a forței productive a muncii. Aceeași dezvoltare care, pe de o parte, face ca munca necalificată să devină relativ de prisos, pe de altă parte, simplifică munca calificată, și în felul acesta o depreciază.

Aceeași lege se manifestă și sub o altă formă. O dată cu dezvoltarea forței productive a muncii, acumularea capitalului se accelerează, chiar în pofida nivelului relativ ridicat al salariului. De aici s-ar putea conchide, așa cum a și făcut *Adam Smith*, pe vremea căruia industria modernă era încă în fașă, că această acumulare accelerată a capitalului ar trebui să incline balanța în favoarea muncitorului, deoarece asigură o cerere crescîndă a muncii acestuia. Împărtaşind acest punct de vedere, un mare număr de autori contemporani își arată mirarea că, deși în ultimii 20 de ani capitalul englez a crescut într-un ritm mult mai rapid decît populația Angliei, salariul nu a crescut mai substanțial. Dar o dată cu progresul acumulării are loc o *schimbare progresivă a compoziției capitalului*. Partea din capitalul total care este alcătuită din capital constant — mașini, materii prime, mijloace de producție de tot felul — crește mai repede decît cealaltă parte a capitalului, care este cheltuită pentru salarii, adică pentru cumpărarea de muncă. Această lege a fost stabilită, mai mult sau mai puțin precis, de d-nii Barton, Ricardo, Sismondi, profesorul Richard Jones, profesorul Ramsay, Cherbuliez și alții.

Dacă raportul dintre aceste două părți componente ale capitalului era la început de 1 : 1, pe măsură ce industria se dezvoltă devine de 5 : 1 etc. Dacă dintr-un capital total de 600 300 sînt cheltuiți pentru instrumente, materii prime etc. și 300 pentru salarii, pentru a se crea o cerere de 600 de muncitori în loc de 300, trebuie ca întregul capital să fie dublat. Dar dacă, în continuare, dintr-un capital de 600, pentru mașini, materiale etc. sînt cheltuiți 500 și pentru salarii numai 100, ca să se creeze o cerere de 600 de muncitori în loc de 300, același capital va trebui să crească de la 600 la 3 600. De aceea, în cursul dezvoltării industriei, cererea de muncă nu ține pasul cu acumularea capitalului. Ea crește, fără îndoială, dar într-o proporție mereu mai mică față de creșterea întregului capital.

Aceste câteva observații sînt suficiente pentru a demonstra că întreaga dezvoltare a industriei moderne face ca balanța să se încline tot mai mult în favoarea capitalistului și în dauna muncitorului și că, prin urmare, tendința generală a producției capitaliste este nu de a ridica nivelul mediu al salariilor, ci de a-l coborî, adică de a reduce în măsură mai mare sau mai mică *valoarea muncii* pînă la *limita ei minimă*. Dar, dacă *lucrurile* din actualul sistem au această tendință, înseamnă oare că clasa muncitoare trebuie să renunțe la lupta împotriva silniciilor capitalului și să abandoneze încercările ei de a folosi posibilitățile existente pentru a-și îmbunătăți vremelnice situația sa? Dacă muncitorii ar proceda astfel, ei ar degenera, transformîndu-se într-o masă amorfă de bieți pauperi pentru care nu mai există nici o salvare. Sper că am reușit să demonstrez că lupta muncitorilor pentru un nivel corespunzător al salariilor este indisolubil legată de întregul sistem al muncii salariate, că în 99 de cazuri din 100 eforturile depuse de muncitori pentru majorarea salariilor nu sînt decît eforturi pentru menținerea retribuirii existente a valorii muncii și că necesitatea de a lupta împotriva capitalistului, pentru prețul muncii este determinată de situația muncitorilor, care îi silește să se ofere pe ei înșiși ca pe o marfă. Dacă în conflictele lor zilnice cu capitalul muncitorii ar ceda în mod laș, ei ar pierde, fără îndoială, orice posibilitate de a porni o mișcare mai largă.

Totodată, chiar dacă facem cu totul abstracție de aservirea generală a muncitorilor pe care o implică sistemul muncii salariate, clasă muncitoare nu trebuie să supraestimeze rezultatele finale ale acestor lupte de zi cu zi. Ea nu trebuie să uite că în această luptă de zi cu zi se ridică numai împotriva consecințelor, și nu împotriva cauzelor care generează aceste consecințe; că ea nu face decît să încetinească mișcarea descendentă, dar nu schimbă direcția acestei mișcări; că folosește numai paleative, dar nu vindecă boala. De aceea, muncitorii nu trebuie să se mărginească exclusiv la aceste inevitabile lupte de guerillă, care sînt în permanență generate de ofensiva care nu conținește niciodată a capitalului sau de oscilațiile pieței. Ei trebuie să înțeleagă că actualul sistem, cu toată mizeria pe care o aduce cu sine, creează, totodată, *condițiile materiale* și formele sociale necesare pentru o transformare economică a societății. În locul devizei *conservatoare*: „*Un salariu echitabil pentru o zi de muncă echitabilă!*”, muncitorii trebuie să înscrie pe stin-

dardul lor lozinca revoluționară: „Jos sistemul muncii salariate!”

După această expunere foarte lungă și, mă tem, obositoare, pe care am fost nevoit s-o fac pentru a lămuri problema principală, aș vrea să închei cu propunerea de a se adopta următoarea rezoluție :

1) O ridicare generală a nivelului salariului ar duce la o scădere a ratei generale a profitului, fără a influența însă, în ansamblu, prețurile mărfurilor.

2) Tendința generală a producției capitaliste este nu de a ridica nivelul mediu al salariului, ci de a-l scădea.

3) Trade-unionurile acționează cu succes ca centre de împotrivire față de ofensiva capitalului. În parte, ele suferă eșecuri pentru că nu-și folosesc în mod corespunzător forța. În general însă, ele suferă eșec pentru că se mărginesc la o luptă de guerillă împotriva consecințelor sistemului existent, în loc să tindă în același timp la schimbarea lui, în loc să folosească forțele lor organizate ca o pîrghie pentru eliberarea definitivă a clasei muncitoare, adică pentru desființarea definitivă a sistemului muncii salariate.

THE COMMONWEALTH.

REGISTERED FOR TRANSMISSION BY POST.

No. 158.

SATURDAY, MARCH 7th, 1846.

Price One Penny.

Friedrich Engels

De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei ?¹⁴⁰

I

Către redactorul ziarului „Commonwealth”

Stimate domn,

Pretutindeni unde clasa muncitoare a participat în mod independent la mișcările politice, politica ei externă s-a exprimat, de la bun început, în aceste puține cuvinte: *restaurarea Poloniei*. Așa s-au petrecut lucrurile cu mișcarea cartistă în tot timpul existenței sale; la fel s-au petrecut lucrurile cu muncitorii francezi cu mult înainte de 1848 și în memorabilul an 1848, când, la 15 mai, ei s-au îndreptat spre Adunarea constituantă strigînd: „Vive la Pologne!” — Trăiască Polonia!¹⁴¹ Așa au stat lucrurile și în Germania, când, în anii 1848 și 1849, organele de presă ale clasei muncitoare au cerut să se pornească război împotriva Rusiei, pentru restaurarea Poloniei¹⁴². Așa stau lucrurile și acum, cu o singură excepție, despre care vom vorbi mai amănunțit ceva mai încolo. Muncitorii din Europa proclamă, în unanimitate, restaurarea Poloniei ca parte integrantă a programului lor politic, ca cea mai cuprinzătoare expresie a politicii lor externe. Burghezia, ce-i drept, a avut — și mai are încă — sentimente de „simpatie” față de polonezi, dar această simpatie n-a împiedicat-o ca în 1831, în 1846, în 1863 să-i părăsească pe polonezi la nevoie, ba, mai mult, n-a împiedicat-o ca, în timp ce cu vorba apăra interesele Poloniei, să dea mîna liberă celor mai răi dintre dușmanii ei, unor oameni de teapa lordului Palmerston, care în realitate erau niște complici ai Rusiei. Cu totul alta este, în această privință, atitudinea clasei muncitoare. Ea este pentru intervenție, și nu pentru neintervenție; ea vrea război cu Rusia atîta timp cît această țară se amestecă în treburile

Poloniei; și ea a dovedit acest lucru ori de câte ori polonezii s-au ridicat împotriva asupritorilor lor. De curînd, Asociația Internațională a Muncitorilor a exprimat într-o formă mai vie acest sentiment instinctiv universal al clasei pe care o reprezintă, înscriind pe stindardul său: „Rezistență împotriva amenințării rusești în Europa — restaurarea Poloniei!”¹⁴³

Acest program de politică externă al muncitorilor din Europa apuseană și cea centrală s-a bucurat de aprobarea unanimă a clasei căreia i-a fost adresat, cu o singură excepție, după cum am mai spus. Printre muncitorii din Franța există o neînsemnată minoritate de adepți ai școlii defunctului P. J. Proudhon. Această școală se deosebește în toto * de majoritatea muncitorilor înaintați, capabili să gîndească; ea declară că aceștia sînt niște indivizi proști, ignoranți și, în majoritatea problemelor, are păreri cu totul diferite de ale lor. Această observație este valabilă și pentru politica lor externă. Proudhoniștii, în rolul de judecători ai Poloniei asuprite, pronunță același verdict ca și juriul din Stalybridge: „Așa-i trebuie!” Ei sînt cuprinși de admirație față de Rusia, în care văd marea țară a viitorului, cea mai progresistă națiune din lume, alături de care nu merită să fie pusă o țară atît de neînsemnată ca Statele Unite. Ei au adus Consiliului Asociației Internaționale a Muncitorilor învinuirea că și-a însușit principiul bonapartist al naționalităților și a declarat că mărinosul popor rus se situează în afara Europei civilizate, ceea ce înseamnă o grea păcătuire împotriva principiilor democrației universale și fraternității tuturor națiunilor. Acestea sînt învinuirile aduse de ei¹⁴⁴. Dacă lăsăm la o parte frazeologia lor democratică, putem vedea numaidecît că ei nu fac decît să repete cuvînt cu cuvînt și întocmai ceea ce spun despre Polonia și Rusia conservatorii cei mai inveterați din toate țările. Asemenea învinuiri nu ar merita să fie combătute, dar pentru că ele vin de la o parte din clasa muncitoare, fie ea oricît de redusă ca număr, trebuie să examinăm încă o dată problema ruso-poloneză și să expunem temeiurile pe care se sprijină ceea ce de acum încolo se poate numi politica externă a muncitorilor uniți din Europa.

* — pe de-a-ntregul. — *Nota trad.*

Dar de ce, atunci cînd vine vorba de Polonia, ne referim numai la Rusia? Oare cele două puteri germane, Austria și Prusia, n-au luat și ele parte la jefuirea Poloniei? Nu țin și ele în stare de robie cîte o parte din Polonia și nu fac și ele tot ce se poate pentru ca în alianță cu Rusia să înăbușe orice mișcare națională poloneză?

Se știe bine azi cu ce perseverență a căutat Austria să nu fie amestecată în chestiunea poloneză și cît de mult s-a împotrivit ea planurilor de împărțire puse la cale de Rusia și Prusia. Polonia era un aliat firesc al Austriei împotriva Rusiei. Din momentul în care Rusia a devenit o putere de temut, interesele Austriei cereau, în primul rînd, ca între ea și noul imperiu care se întărea să fie menținută intactă Polonia. Și numai atunci cînd și-a dat seama că soarta Poloniei este pecetluită, că, cu sau fără participarea ei, celelalte două puteri sînt hotărîte să nimicească Polonia, numai atunci Austria, simțind că trebuie să se apere pe sine, s-a aliat cu ele pentru a nu rămîne pe dinafară la împărțirea teritoriului. Dar încă din 1815, ea s-a pronunțat pentru restaurarea unei Polonii independente; în 1831 și în 1863 ea a fost gata să intre în război pentru înfăptuirea acestui țel și să renunțe la partea ei din Polonia cu condiția ca Anglia și Franța să cadă de acord s-o sprijine. La fel s-a întîmplat și în timpul războiului Crimeii. Spunînd toate acestea, nu căutăm să justificăm cîtuși de puțin politica generală a guvernului austriac. Austria a dovedit destul de des că asuprirea unor națiuni mai slabe este un lucru obișnuit pentru cîrmuitorii ei. Dar, în cazul Poloniei, instinctul de auto-apărare s-a dovedit a fi mai puternic decît pofta nesățioasă de acaparare a unor noi teritorii sau decît obișnuința cîrmuitorilor. Iată de ce nu de Austria trebuie să ne ocupăm în momentul de față.

În ceea ce privește Prusia, partea care-i revine ei din Polonia este prea mică pentru ca să prezinte o importanță deosebită. Prietena și aliata ei, Rusia, a reușit s-o ușureze de nouă zecimi din ceea ce promise cu prilejul celor trei împărțiri. Dar și puținul care i-a rămas o apasă ca un coșmar. Aceasta a înhămat-o la carul de triumf al Rusiei; s-a creat o situație în care guvernul a putut să-și permită, încă din anii 1863 și 1864, să încalce nestingherit legile, să atenteze la libertatea individuală, la dreptul de întrunire, la li-

bertatea presei în Polonia prusiană și, curînd după aceea, pe întreg teritoriul țării; a dus la o denaturare a întregii mișcări liberale a burgheziei, care, de teamă să nu piardă cîteva mîle păturate de pămînt la granița de răsărit, a permis guvernului să-i scoată în afara legii pe polonezi. Muncitorii, nu numai cei din Prusia, dar și cei din restul Germaniei, sînt interesați mai mult decît muncitorii din oricare altă țară în restaurarea Poloniei, și în toate mișcările revoluționare ei au dovedit că sînt conștienți de acest fapt. Restaurarea Poloniei înseamnă pentru ei eliberarea propriei lor țări de sub vasalitatea Rusiei. În virtutea acestui fapt, credem noi, Prusia trebuie să fie și ea scoasă din cauză. Atunci cînd clasa muncitoare din Rusia (dacă în această țară există o asemenea clasă în sensul pe care îl are ea în Europa apuseană) își va alcătui un program politic și în acest program va fi înscrisă și eliberarea Poloniei — atunci, și numai atunci, Rusia ca națiune va fi și ea scoasă din cauză, și singurul care va continua să se afle sub acuzare va fi guvernul țarist.

II

Către redactorul ziarului „Commonwealth”

Stimate domn,

Se susține de către unii că a cere independența Poloniei înseamnă a recunoaște „principiul naționalităților” și că principiul naționalităților este o invenție bonapartistă, care a fost născocită cu scopul de a sprijini despotismul napoleonian în Franța. Dar ce este acest „principiu al naționalităților”?

Prin tratatele din 1815, granițele diferitelor state europene au fost stabilite luîndu-se în considerare numai pretențiile diplomației, și în special pretențiile formulate de Rusia, care era pe atunci cel mai puternic stat de pe continent. Nu s-a ținut seama de dorințele și interesele populației și nici de deosebirile naționale existente în sînul ei. Au fost astfel împărțite Polonia, Germania și Italia, fără să mai vorbim de o mulțime de naționalități mai mici din sud-estul Europei, despre care în vremea aceea doar puțini oameni

șliau cite ceva: De aceea, în Polonia, Germania și Italia, primul pas ce trebuia făcut de orice mișcare politică era acela de a căuta să restabilească unitatea națională, fără de care viața națională nu este decît o ficțiune. Și cînd, după înăbușirea încercărilor revoluționare din Italia și Spania din anii 1821—1823 și, iarăși, după revoluția din iulie 1830 din Franța, oamenii politici cu vederi radicale din cea mai mare parte a Europei civilizate au intrat în legătură unii cu alții și au încercat să elaboreze un fel de program comun, eliberarea și unificarea națiunilor oprimate și fărîmițate din Europa a devenit lozinca lor comună¹⁴⁵. Așa s-a întîmplat și în 1848, cînd numărul națiunilor oprimate a crescut cu încă una, și anume cu Ungaria. Într-adevăr, nu puteau să existe două păreri în legătură cu dreptul pe care-l avea fiecare din marile formații naționale din Europa ca, independent de vecinii săi, să procedeze cum crede de cuviință în toate treburile interne atîta timp cît nu încălca libertatea altora. Acest drept reprezenta, de fapt, una din condițiile de bază pentru libertatea internă a tuturor națiunilor. Cum putea, bunăoară, Germania să nutrească aspirații spre libertate și unitate dacă în același timp ea ajuta Austriei ca, direct, sau prin intermediul vasalilor săi, să mențină Italia în robie? Iată de ce prima condiție pentru unificarea Germaniei este zdrobirea monarhiei austriece!

Acest drept la independență națională pe care-l au marile formații naționale din Europa și care e recunoscut de democrația europeană nu putea, firește, să nu se bucure de aceeași recunoaștere mai ales din partea clasei muncitoare. Aceasta nu însemna de fapt altceva decît a recunoaște că și celelalte mari formații naționale, care dau dovadă de o vitalitate incontestabilă, au același drept la o existență națională proprie pe care muncitorii din fiecare țară l-au revendicat pentru ei înșiși. Dar această recunoaștere și înțelegere a aspirațiilor naționale se limita la niște mari națiuni din Europa care erau precis determinate istoricește, și anume la Italia, Polonia, Germania și Ungaria. Franța, Spania, Anglia și Scandinavia, care nu erau divizate și nu se găseau sub control străin, erau doar indirect interesate în această chestiune; cît despre Rusia, ea poate fi menționată numai ca deținătoare a unei imense cantități de avuție furată, pe care va trebui s-o dea înapoi în ziua răfuieiilor.

După coup d'état * din 1851, Ludovic-Napoleon, împărat „prin mila lui Dumnezeu și voința națiunii”, a fost nevoit să inventeze pentru politica sa externă o denumire democratizată și cu rezonanță populară. Și ce putea fi mai potrivit decât să înscrie pe stindardul său „principiul naționalităților”? Fiecare naționalitate să fie stăpînă pe destinele ei, fiecare parte separată a unei naționalități, oricare ar fi ea, să aibă dreptul de a se alipi la marea sa patrie-mumă, — ce putea fi mai liberal? Dar, băgați de seamă, acum nu mai era vorba de *națiuni*, ci de *naționalități*.

Nu există țară în Europa în care, sub conducerea unui singur suveran, să nu se afle naționalități diferite. Celții din Scoția și băștinașii din Wales sînt, fără îndoială, de altă naționalitate decît englezii, și totuși nimeni nu se va apuca să dea acestor rămășițe ale unor popoare de mult dispărute sau locuitorilor celți ai peninsulei Bretagne din Franța denumirea de națiune. În afară de aceasta, nici o graniță de stat nu coincide cu granițele naturale ale naționalității, adică cu ale limbii. Sînt o mulțime de oameni în afara granițelor Franței a căror limbă maternă este franceza, după cum în afara granițelor Germaniei sînt numeroase persoane care vorbesc nemțește, și, după toate probabilitățile, așa va fi și de acum încolo. Un rezultat firesc al complicatei și lentei dezvoltări istorice prin care a trecut Europa în ultimul mileniu este că aproape fiecare națiune mare a trebuit să se despartă de unele porțiuni periferice ale organismului ei, care s-au rupt de viața ei națională și care, în cele mai multe cazuri, au luat parte la viața națională a altui popor, și încă în așa măsură că nu mai vor să revină la tulpina lor principală. Germanii din Elveția și cei din Alsacia nu doresc să revină la Germania, așa cum francezii din Belgia și din Elveția nu vor să ajungă la o alipire politică cu Franța. Și, la urma urmei, nu e lipsit de importanță că diferitele națiuni, așa cum s-au constituit ele politicește, în majoritatea cazurilor au în componența lor unele elemente străine, care reprezintă un fel de verigi de legătură cu vecinii lor și aduc o variație în uniformitatea, de altminteri prea monotonă, a caracterului național.

Aici vedem, prin urmare, diferența care există între „principiul *naționalităților*” și vechiul postulat al democrației

* — lovitura de stat. — Nota trad.

și al clasei muncitoare, care prevede dreptul marilor *națiuni* europene la o existență separată și independentă. „Principiul naționalităților” lasă neatinsă marea problemă a dreptului la existență națională pe care-l au popoarele istorice din Europa; iar dacă, totuși, abordează această problemă, o face numai pentru ca s-o încurce. Principiul naționalităților ridică două categorii de probleme: în primul rînd, probleme ale granițelor dintre aceste mari popoare istorice și, în al doilea rînd, probleme privind dreptul la existență națională independentă ale numeroaselor rămășițe mici ale acelor popoare care au figurat un timp mai mult sau mai puțin îndelungat pe arena istoriei, dar au fost apoi încorporate în una sau alta din națiunile mai puternice, care, datorită vitalității lor mai mari, au fost în stare să înfrunte greutăți mai mari. Importanța europeană a unui popor, vitalitatea lui nu înseamnă nimic, potrivit principiului naționalităților; în fața acestui principiu, românii din Valahia, care n-au avut niciodată o istorie a lor și nici energia necesară pentru a și-o făuri, prezintă aceeași importanță ca și italienii, cu istoria lor dublumilenară și cu vitalitatea lor națională neslăbită; băștinașii din Wales și cei din insula Man ar avea același drept la existență politică independentă ca și englezii, oricît de absurd ar părea acest lucru¹⁴⁶. Toate astea sînt curate absurdități îmbrăcate în veșmînt popular pentru a arunca praf în ochii celor naivi, o frază comodă care poate fi folosită sau lăsată deoparte, după cum cer împrejurările.

Oricît de naivă este această născocire, pentru zămisirea ei a fost totuși nevoie de o minte mai înțeleaptă decît aceea a lui Ludovic-Napoleon. Principiul naționalităților nu este în nici un caz o invenție bonapartistă, menită să ducă la renașterea Poloniei; el este doar o *născocire rusească, scornită cu scopul de a distruge Polonia*. După cum vom vedea mai departe, Rusia, invocînd principiul naționalităților, a înghițit partea cea mai mare din vechea Polonie. Această idee există de peste o sută de ani, și Rusia se folosește acum mereu de ea. Ce altceva înseamnă panslavismlul decît tendința Rusiei de a aplica, în propriul ei interes, principiul naționalităților la sîrbi, croați, ruteni¹⁴⁷, slovaci, cehi și alte rămășițe ale popoarelor slave de altădată din Turcia, Ungaria și Germania? Chiar în momentul de față, agenți ai guvernului rus cutreieră ținuturile din nordul Norvegiei și

Suediei, locuite de laponi, încercînd să propage printre acești sălbatici nomazi ideea unei „mari naționalități finice”, care ar urma să fie restabilită în partea cea mai de nord a Europei, bineînțeles sub protectorat rusesc. „Strigătul de desperare” al laponilor asuprași își găsește un foarte viu răsunset în ziarele rusești, dar el nu pornește chiar de la acești nomazi asuprași, ci de la agenții ruși. Și, într-adevăr, înseamnă că sînt grozav de asuprași acești sărmani laponi dacă sînt siliți să învețe limba civilizată a norvegienilor sau suedeziilor, în loc să se limiteze la dialectul lor barbar, pe jumătate eschimos? Principiul naționalităților nu putea, de fapt, să fie născocit decît în Europa răsăriteană, unde s-au revărsat, unul după altul, de-a lungul unui mileniu, valurile invaziilor asiatice, lăsînd în urma lor o îngrămădire de rămășițe amestecate de națiuni, pe care și astăzi etnologul abia poate să le descurce, și unde trăiesc de-a valma turci, maghiari de rasă finică, romîni, evrei și aproape o duzină de triburi slave. Acesta era terenul pe care putea să ia ființă principiul naționalităților, și cum a făcut Rusia să intre în acțiune, vom vedea imediat din exemplul Poloniei.

III

Doctrina naționalităților aplicată la Polonia

Polonia, la fel ca mai toate celelalte țări europene, are o populație alcătuită din oameni de diferite naționalități. Masa populației, nucleul ei de bază, îl formează, fără îndoială, polonezii propriu-zisi, care vorbesc limba polonă. Dar încă din 1390, Polonia propriu-zisă s-a unit cu Marele ducat al Lituaniei¹⁴⁸, care pînă la ultima împărțire, din 1794, a fost o parte integrantă a Republicii Polone. Acest Mare ducat al Lituaniei era populat de cele mai diferite neamuri. Provinciile nordice, de pe coasta Mării Baltice, se aflau chiar sub stăpînirea *lituanienilor*, un popor care vorbește o limbă diferită de aceea a vecinilor lui slavi; acești lituanieni au fost, în mare parte, subjugăți de imigranții germani, care, la rîndul lor, cu greu se puteau apăra de marii duci lituanieni. Mai departe, la sud și la est de actualul regat al Poloniei se aflau *bielorușii*, care vorbesc o limbă intermediară între polonă și rusă, dar mai apropiată de aceasta din urmă; și,

în sfârșit, ținuturile din sud erau locuite de așa-numiții *maloruși*, a căror limbă este astăzi considerată, de majoritatea specialiștilor în materie, ca fiind cu totul diferită de cea velicorusă (pe care în mod obișnuit o numim rusă). De aceea, cei ce spun că a cere restaurarea Poloniei înseamnă a apela la principiul naționalităților nu fac decît să dovedească că nu știu ce vorbesc, fiindcă restaurarea Poloniei înseamnă restaurarea unui stat care e compus din cel puțin patru naționalități diferite.

Dar ce s-a întîmplat cu Rusia cînd prin unirea Poloniei cu Lituania s-a format vechiul stat polonez ? Ea se afla pe atunci sub călcîiul cuceritorului mongol, pe care cu 150 de ani în urmă polonezii și germanii, cu forțe unite, îl izgoniseră înapoi spre est, dincolo de Nipru. A fost nevoie de o luptă îndelungată pentru ca marii duci moscoviți să poată, în cele din urmă, să scuture jugul mongol și să treacă la unirea numeroaselor cnezate ale Velicorusiei într-un singur stat. Dar acest succes, pe cît se pare, n-a făcut decît să le sporească ambiția. Abia căzuse Constantinopolul în mîinile turcilor, și marele cneaz moscovit a introdus în blazonul său vulturul cu două capete al împăraților bizantini, făcînd astfel cunoscută pretenția sa de viitor succesori și răzbnător al acestora ; de atunci, după cum se știe, rușii au urmărit să cucerească Țarigradul, orașul țarului, cum numesc ei pe limba lor Constantinopolul. După aceea, bogatele cîmpii ale Malorusiei au trezit în ei pofta de anexiuni ; dar polonezii au fost dintotdeauna curajoși, și pe vremea aceea ei erau și un popor puternic, care știa nu numai să-și apere propria lui țară, dar și să năvălească, la rîndul său, în alte țări ; la începutul secolului al XVII-lea, ei au ocupat chiar Moscova, pe care au ținut-o în stăpînire timp de cîțiva ani ¹⁴⁹.

Demoralizarea treptată a aristocrației cîrmuitoare, lipsa forțelor necesare pentru dezvoltarea unei burghezii, precum și războaiele continue, care pustiau țara, au înfrînt, în cele din urmă, puterea Poloniei. O țară care persista cu îndărătnicie în a-și menține orînduirea ei socială feudală, în timp ce toate țările învecinate cu ea urmau drumul progresului, își formau o burghezie, își dezvoltau comerțul și industria și ridicau orașe mari, o asemenea țară era sortită pieirii. Aristocrația a dus, într-adevăr, Polonia la pieire, la o ruină completă. Și, după ce au adus-o într-o asemenea stare, aristocrații au început să arunce vina unii pe alții și să se vîndă

ei înșiși și să-și vîndă țara lor străinilor. Istoria Poloniei de la 1700 pînă la 1772 nu este altceva decît o cronică a uzurpării puterii în Polonia de către Rusia, uzurpare care a devenit posibilă datorită venalității nobililor. Soldații ruși țineau aproape în permanență țara sub ocupație, iar regii polonezi, chiar dacă nu voiau să fie niște trădători, deveneau tot mai mult o jucărie în mîinile ambasadorului rus. Acest joc a fost practicat cu atîta succes și a durat atît de mult, că, atunci cînd Polonia a fost în cele din urmă nimicită, în întreaga Europă nu s-a auzit nici un glas de protest și oamenii s-au mirat doar de generozitatea Rusiei, care a cedat Austriei și Prusiei o parte atît de mare din teritoriu.

Un interes deosebit prezintă felul cum s-a făcut această împărțire. Pe vremea aceea exista deja în Europa o „opinie publică” luminată. Chiar dacă „Times”¹⁵⁰ nu începuse încă să se îndeletnicească cu fabricarea acestei mărfi, exista totuși acel gen de opinie publică care se formase sub puternica influență exercitată de Diderot, Voltaire, Rousseau și ceilalți scriitori francezi din secolul al XVIII-lea. Rusia a știut întotdeauna cît de important este să ai, pe cît se poate, opinia publică de partea ta, și ea a avut grijă să-și asigure acest avantaj. Curtea Ecaterinei a II-a a devenit un stat-major al oamenilor luminați din acea vreme, în special al francezilor; împărăteasa și curtenii ei declarau că împărtășesc principiile cele mai înaintate; și ea a reușit atît de bine să înșele opinia publică, încît Voltaire și mulți alții au început s-o proslăvească pe această „Semiramidă a nordului” și să prezinte Rusia drept țara cea mai progresistă din lume, patria principiilor liberale, apărătoarea toleranței religioase.

Toleranța religioasă — iată cuvîntul care mai lipsea pentru a-i da Poloniei lovitura de grație. Polonia a fost întotdeauna extrem de liberală în chestiunile religioase; dovedă în această privință stă faptul că evreii au găsit aici azil într-o vreme cînd în toate celelalte țări ale Europei erau prigoși. Cea mai mare parte a populației din provinciile răsăritene era de religie ortodoxă, în timp ce polonezii propriu-ziși erau catolici. O mare parte din acești ortodocși, în secolul al XVI-lea, au fost nevoiți să recunoască supremația papei și au primit denumirea de uniți, dar mulți dintre ei și-au păstrat, în toate privințele, vechea lor religie ortodoxă. În această categorie se situau mai cu seamă iobagii, în timp ce stăpînii lor nobili erau aproape toți catolici; ca națio-

nalitate însă, acești iobagi erau *maloruși*. Și iată, acest guvern rus, care la el în țară nu tolera nici o altă religie în afară de cea ortodoxă și pedepsea apostazia ca pe o crimă, care cucerea națiuni străine și anexa în dreapta și în stînga provincii străine și în același timp strîngea și mai tare lanțurile iobagului rus, acest guvern rus s-a năpustit curînd asupra Poloniei în numele toleranței religioase, fiindcă, prețindea ea, în această țară erau asupriți ortodocșii; — în numele principiului naționalităților, fiindcă locuitorii provinciilor răsăritene erau *maloruși* și, ca atare, trebuiau să fie anexați la *Velicorusia*; — și în numele dreptului la revoluție, înarmîndu-i pe iobagi împotriva stăpînilor lor. Pentru Rusia nu exista nici un fel de scrupule în alegerea mijloacelor de care voia să se folosească. Se spune că războiul dus de o clasă contra alteia este ceva extrem de revoluționar; totuși, Rusia a pus la cale un asemenea război în Polonia cam cu 100 de ani în urmă și s-a ajuns la un minunat război de clasă, cînd soldații ruși și iobagii *maloruși* au pornit împreună să dea foc castelelor aparținînd aristocraților polonezi numai pentru a pregăti anexarea la Rusia; și, după ce a fost săvîrșită anexarea, aceiași soldați ruși i-au pus din nou pe iobagi sub jugul stăpînilor lor.

Toate acestea au fost făcute în numele toleranței religioase, fiindcă pe vremea aceea principiul naționalităților nu ajunsese să fie la modă în Europa apuseană. Dar încă de pe atunci, acest principiu a fost fluturat în fața țăranilor *maloruși*, și de atunci el a jucat un rol important în treburile poloneze. Prima și principala pretenție a Rusiei este unirea tuturor neamurilor ruse sub oblăduirea țarului, care își spune autocratul întregii Rusii (*Samoderjet vseia Rusi*), inclusiv *Bielorusia* și *Malorusia*. Pentru a dovedi că pretențiile ei nu merg mai departe, ea a avut mereu grijă, cu ocazia celor trei împărțiri, să nu anexeze decît ținuturi bieloruse și maloruse, lăsînd regiunea locuită de polonezi și chiar o parte din *Malorusia* (*Galiția răsăriteană*) complicilor ei. Dar cum stau lucrurile în momentul de față? Cea mai mare parte din ținuturile anexate de către Austria și Prusia în 1793 și 1794 se află acum sub stăpînire rusă, sub denumirea de Regatul Poloniei, și din cînd în cînd li se insuflă polonezilor speranța că, dacă acceptă supremația Rusiei și renunță la toate pretențiile de a obține vechile ținuturi lituaniene, atunci se pot aștepta la o reunificare a tuturor celorlalte ținuturi poloneze

și la restaurarea Poloniei, avînd ca rege pe împăratul rus. Și dacă, în actuala situație critică, între Prusia și Austria se va ajunge la un conflict, e mai mult ca sigur că, în ultimă instanță, acest război nu va avea ca obiectiv anexarea Schleswig-Holsteinului la Prusia sau a Veneției la Italia, ci mai degrabă anexarea Poloniei austriece sau, cel puțin, a părții prusiene a Poloniei la Rusia.

Așa se prezintă principiul naționalităților în aplicarea lui la treburile poloneze.

Friedrich Engels

Scris de F. Engels între
sfîrșitul lunii ianuarie
și 6 aprilie 1866

Publicat în ziarul „The Commonwealth”
nr. 159, 160 și 161 din' 24
și 31 martie și 5 mai 1866

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Avertisment ¹⁵¹

Acum cîtva timp calfele de croitori din Londra au înființat o asociație generală ¹⁵² pentru susținerea revendicărilor lor împotriva meșterilor croitori din Londra, care în majoritatea lor sînt mari capitaliști. Nu era vorba numai de a pune salariile în concordanță cu prețurile crescute ale obiectelor de consum, ci și de a se pune capăt felului extrem de brutal în care erau tratați muncitorii în această ramură industrială. Meșterii au căutat să zădărnicească acest plan recrutînd calfe de croitori mai ales din Belgia, Franța și Elveția. Ca răspuns la aceasta, secretarii Consiliului Central al Asociației Internaționale a Muncitorilor au publicat în ziarele belgiene, franceze și elvețiene un avertisment care a avut un succes deplin ¹⁵³. Manevra meșterilor londonezi a dat greș; ei s-au văzut siliți să cedeze și să satisfacă revendicările juste ale muncitorilor lor.

Infrinți în Anglia, meșterii încearcă acum să organizeze o contraofensivă din Scoția. În urma evenimentelor de la Londra, ei au fost nevoiți să admită pentru moment și la Edinburgh o majorare a salariilor cu 15%. Dar pe ascuns au trimis agenți în Germania, ca să recruteze, în special din Hanovra și Mecklenburg, calfe de croitori și să le aducă la Edinburgh. Primul lot de calfe astfel recrutate a și fost imbarcat. Acest import urmărește același scop ca și importul de culi indieni * în Jamaica, și anume: *eternizarea sclaviei*. Dacă meșterii din Edinburgh ar reuși ca prin importul de forță de muncă din Germania să-și retragă concesiile deja făcute, aceasta ar avea, în mod inevitabil, repercusiuni și asupra Angliei. *Și nimeni nu ar suferi mai mult de pe urma acestui fapt decît inșiși muncitorii germani, care în Marea*

* În manuscris : asiatici. — *Nota red.*

Britanie sînt mai numeroși decît muncitorii tuturor celorlalte națiuni de pe continent. Cît privește muncitorii proaspăt importați, aceștia, lipsiți de orice sprijin într-o țară străină, ar decădea curînd în situația de paria.

În plus, pentru muncitorii germani este o chestiune de onoare să dovedească străinătății că ei, ca și frații lor din Franța, Belgia și Elveția, știu să apere interesele comune ale clasei lor și nu sînt dispuși să devină *mercenari docili ai capitalului* în lupta acestuia împotriva muncii.

Din însărcinarea Consiliului Central * al Asociației
Internaționale a Muncitorilor

Londra, 4 mai 1866

Karl Marx

Calfele de croitori din Germania care doresc să cunoască mai amănunțit starea de lucruri din Anglia sînt rugate să scrie comitetului grupului german al Asociației croitorilor de la Londra pe adresa: *Albert F. Haufe, Crown Public House, Hedden Court, Regent Street, London.*

Publicat în „Oberrheinischer Courier”
nr. 113 din 15 mai 1866

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

* În manuscris: Consiliului General. — *Nota red.*

FRIEDRICH ENGELS

**Însemnări despre războiul
din Germania¹⁵⁴**

Scris de F. Engels între
19 iunie și 5 iulie 1866

Publicat în ziarul
„The Manchester Guardian” nr. 6 190,
6 194, 6 197, 6 201 și 6 204 din 20, 25
și 28 iunie, 3 și 6 iulie 1866

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

I

În însemnările ce urmează ne-am propus să facem cu toată obiectivitatea cuvenită și dintr-un punct de vedere pur militar o analiză a evenimentelor militare în curs de desfășurare și să stabilim, pe cât e cu putință, influența pe care o pot ele exercita asupra mersului războiului.

Regiunea în care urmează să fie date primele lovituri decisive este aceea a frontierei dintre Saxonia și Boemia. E greu de crezut că războiul din Italia va putea duce la rezultate decisive atita timp cît nu va fi cucerit patrulaterul ¹⁵⁵, iar cucerirea lui va fi, fără îndoială, o operație destul de îndelungată. Nu este exclus ca în Germania apuseană să se producă numeroase ciocniri militare, dar, ținînd seama de efectivul trupelor care acționează acolo, putem afirma că rezultatele acestor ciocniri vor avea o importanță cu totul secundară față de evenimentele de la frontiera Boemiei. De aceea, deocamdată, ne vom îndrepta atenția numai asupra acestei regiuni.

Ca să ne facem o idee despre raportul de forțe dintre armatele beligerante, este suficient, pentru scopul ce ne-am propus, să luăm în considerare numai infanteria, avînd în vedere totuși că efectivul cavaleriei austriece este de o dată și jumătate mai mare decît acela al cavaleriei prusiene. În ce privește artileria, raportul de forțe este cam același ca în cazul infanteriei, dacă ținem seama că la 1 000 de oameni revin cam trei piese de artilerie.

Infanteria prusiană numără 253 de batalioane de linie, 83^{1/2} batalioane de rezervă-instrucție și 116 batalioane de Landwehr (din prima recrutare și în care sînt cuprinși bărbații în vîrstă de 27 pînă la 32 de ani). Batalioanele de rezervă și Landwehrul formează garnizoanele fortărețelor; în afară de aceasta, ele sînt destinate unor acțiuni militare în-

dreptate împotriva micilor state germane, în timp ce trupele de linie sînt concentrate în Saxonia și în jurul ei, în vederea luptei împotriva armatei austriece de nord. Dacă scădem cele vreo 15 batalioane care ocupă Schleswig-Holsteinul și cele 15 batalioane care formează garnizoanele orașelor Rastatt, Mainz și Frankfurt și care acum se află concentrate la Wetzlar, înseamnă că mai rămîn pentru armata principală vreo 220 de batalioane. Împreună cu cavaleria, artileria și unitățile de Landwehr care pot fi scoase din fortărețele vecine, această armată va avea un efectiv de vreo 300 000 de oameni, care sînt grupați în nouă corpuri de armată.

Armata austriacă de nord este alcătuită din șapte corpuri și fiecare din ele este cu mult mai puternic din punct de vedere numeric decît un corp de armată prusian. În momentul de față știm foarte puțin despre efectivul lor și despre organizarea lor, dar avem toate temeiurile să presupunem că ele formează o armată de 320 000—350 000 de oameni. Prin urmare, austriecilor, pe cît se pare, le este asigurată superioritatea numerică.

Comanda supremă a armatei prusiene o va avea regele *, adică un erou al parăzilor militare, care în cel mai bun caz posedă aptitudini mediocre și e slab de caracter, fără să fie însă lipsit de încăpăținare. El va fi înconjurat, în primul rînd, de marele stat-major al armatei, în fruntea căruia se află generalul Moltke, un ofițer excelent; în al doilea rînd, de „cabinetul militar al maiestății sale“, care e alcătuit din favoriții săi, și, în al treilea rînd, de ofițerii superiori fără misiuni precise pe care va găsi de cuviință să-i numească în suita sa. Un sistem mai „reușit“ care să asigure înfrîngerea armatei prin însăși forma de organizare a comandamentului ei suprem nici nu s-ar putea născoci. Se înțelege că aici, încă de la început, se iscă în mod firesc o rivalitate între marele stat-major al armatei și cabinetul regelui, întrucît fiecare din ele, căutînd să-și asigure o influență preponderentă, va întocmi și-și va apăra propriile sale planuri de operații. Însuși acest fapt este de natură să excludă aproape cu desăvîrșire posibilitatea unei unități de scop și a unor acțiuni consecvente. După aceea vor începe interminabilele consilii de război, care sînt inevitabile în asemenea împrejurări și care, în nouă cazuri din zece, se vor încheia prin luarea unor jumătăți de măsură, adică prin tot ce poate fi mai rău în timp de război. În asemenea cazuri,

* — Wilhelm I. — *Nota red.*

ordinele date azi sînt, de obicei, în contradicere cu cele date ieri, iar atunci cînd se ivesc complicații sau cînd situația devine amenințătoare, nu se dau, în general, nici un fel de ordine și lucrurile își urmează cursul lor. „Ordre, contre-ordre, désordre” *, obișnuia să spună Napoleon. Nimeni nu poartă vreo răspundere, fiindcă regele iresponsabil își asumă întreaga răspundere, și de aceea fără un ordin expres nu face nimeni nimic. Campania din 1806 a fost dusă în același mod de tatăl actualului rege **, ceea ce a avut drept urmare înfrîngerile de la Lena și Auerstedt și zdrobirea, în decurs de trei săptămîni, a întregii armate prusiene ¹⁵⁶; n-avem nici un motiv să credem că actualul rege va da dovadă de mai multă energie decît tatăl său; și dacă în persoana contelui Bismarck el și-a găsit omul pe care în domeniul politicii poate să-l urmeze fără nici un fel de rezervă, în armată nu și-a găsit un om cu destulă autoritate, care să-și poată asuma în același mod întreaga povară a conducerii operațiilor militare.

Armata austriacă se află sub comanda unică a generalului Benedek, un ofițer cu experiență, care cel puțin știe ce vrea. Superioritatea comandamentului suprem se află deci în mod categoric de partea austriecilor.

Trupele prusiene sînt împărțite în două „armate”: prima, care se află sub comanda prințului Frederic Carol, este alcătuită din corpurile 1, 2, 3, 4, 7 și 8 de armată; a doua, care se află sub comanda kronprințului ***, este formată din corpurile 5 și 6 de armată. Garda, care formează rezerva generală, va fi, probabil, alăturată armatei întii. Dar o asemenea împărțire nu numai că nesocotește necesitatea unui comandament unic, dar duce foarte adeseori la situația că cele două armate înaintează în două direcții de operații diferite, că ele trebuie să-și coordoneze deplasările și să-și stabilească punctele de joncțiune în raza de acțiune a inamicului, cu alte cuvinte contribuie la izolarea fiecăreia din aceste armate, în timp ce ele ar trebui, pe cît se poate, să fie împreună. Prusienii în 1806 și austriecii în 1859, în împrejurări foarte asemănătoare, au acționat în același mod și au fost înfrînți ¹⁵⁷. Cît despre cei doi comandanți, se poate spune că kronprințul ca militar este o valoare necunoscută și că prințul Frederic Carol, în timpul războiului

* — „Ordine, contra-ordine, dezordine”. — *Nota trad.*

** — Frederic Wilhelm al III-lea. — *Nota red.*

*** — Frederic Wilhelm. — *Nota red.*

cu Danemarca, n-a dat cituși de puțin dovadă de aptitudini de mare comandant¹⁵⁸.

Armata austriacă nu cunoaște o asemenea subîmpărțire ; comandanții corpurilor de armată sînt direct subordonați generalului Benedek. Prin urmare, și în privința organizării armatei, austrieii sînt superiori inamicului lor.

Soldații prusieni, în special rezerviștii și soldații din Landwehr care au trebuit să fie chemați sub arme pentru completarea trupelor de linie (care erau serios descompletate), merg la război împotriva voinței lor ; austrieii, dimpotrivă, doreau de mult un război cu Prusia și așteaptă cu nerăbdare ordinul de trecere la atac. Ei dețin, prin urmare, superioritatea și în ce privește *moralul* trupelor.

Timp de 50 de ani, Prusia n-a mai purtat războaie mari ; armata ei este, în general, o armată pentru timp de pace, în care domnesc pedantismul și formalismul proprii tuturor armatelor de acest fel. Nu încapă îndoială că în ultima vreme, și mai cu seamă începînd din 1859, s-a făcut mult pentru a o izbăvi de acest neajuns ; dar niște deprinderi căpătate în decurs de patru decenii nu pot fi dezrădăcinate așa de ușor, și de aceea întilnim încă mulți pedanți incapabili, în special în posturile importante, și anume printre cadrele de comandă superioare. Cît despre austriei, ei s-au lecuit în mare măsură de acest beteșug, datorită războiului din 1859, și au folosit cît se poate de bine experiența lor atît de scump plătită. Nu încapă îndoială că și în ce privește amănunțele de organizare, iscusința militară și experiența, austrieii sînt, de asemenea, superiori prusienilor.

Dacă facem abstracție de ruși, constatăm că armata prusiană este singura în care dispozitivul normal de luptă este coloana compactă și adîncă. Închipuiți-vă că toate cele opt companii din care se compune un batalion englez ar fi dispuse într-o coloană compactă al cărei front ar fi format din două companii, și nu din una, astfel ca ea să aibă, patru companii în adîncime și două în lărgime, și veți obține o „coloană de asalt prusiană”. O țintă mai bună pentru armele de foc ghintuite nici nu s-ar putea imagina, și, cum tunurile ghintuite pot executa o tragere de la distanța de 2 000 de iarzi, este clar că într-un asemenea dispozitiv coloana, în general, aproape nici nu va fi în stare să se apropie de inamic. Este greu de crezut că batalionul, după ce în mijlocul acestei mase de oameni va exploda măcar un singur obuz, va mai fi capabil să facă ceva în aceeași zi.

Austriecii au adoptat în armata lor coloana franceză, cu rîndurile mult rărite, care cu greu mai poate fi numită coloană; ea este mai degrabă o formație alcătuită din două sau trei rînduri, care urmează unul după altul la o distanță de 20—30 de iarzi; o asemenea coloană ar avea tot atît de puțin de suferit de pe urma acțiunii focului de artilerie ca și o linie desfășurată. Și în ce privește dispozitivul de luptă avantajul este, de asemenea, de partea austriecilor.

Tuturor acestor avantaje, prusienii le pot opune doar două elemente. Intendența lor este, fără îndoială, mai bună, și de aceea hrana trupelor lor va fi și ea mai bună. Intendența austriacă, ca și întreaga administrație austriacă, este un focar de corupție și delapidare și poate că nu e cu nimic mai bună decît cea rusă. După cum am auzit, chiar acum trupele primesc hrană proastă, care și așa nu li se dă în mod regulat; pe cîmpul de bătălie și în fortărețe, lucrurile vor sta și mai rău, și în felul acesta s-ar putea ca administrația austriacă să fie pentru fortărețele patruleterului un inamic mai periculos decît artileria italiană.

Al doilea avantaj al prusienilor îl constituie armamentul lor, care e mai bun. Dar, cu toate că artileria lor ghintuită este mult mai bună decît cea austriacă, în cîmp deschis acest avantaj nu va juca un rol prea important. Bătaia, traiectoria și precizia puștilor prusiene și a celor austriece sînt cam aceleași, dar puștile prusienilor se încarcă pe la culată și de aceea ei pot executa din rîndurile lor un foc precis și continuu, efectuînd cel puțin patru trageri pe minut. Imensa superioritate a acestei arme a fost dovedită în războiul cu Danemarca, și nu încapе îndoială că austriecii vor simți într-o măsură mult mai mare efectul ei. Dacă ei, potrivit unor instrucțiuni date, pe cît se spune, de Benedek, vor trece de îndată la atacul la baionetă, fără să piardă prea mult timp cu executarea focului, vor suferi pierderi imense. În războiul cu Danemarca, pierderile prusienilor n-au fost niciodată mai mari de o pătrime, iar uneori ele au reprezentat doar o zecime din acelea ale danezilor; și, după cum a remarcat deunăzi, pe bună dreptate, un corespondent al ziarului „Times”, aproape pretutindeni danezii au fost bătuți, cu toate că dețineau superioritatea numerică ¹⁵⁹.

Totuși, deși prusienii posedă pușca cu ac, avantajul nu este de partea lor; și dacă ei nu vor să sufere o înfrîngere chiar în prima bătălie mare, datorită superiorității comandamentului, organizării, dispozitivului de luptă și *moralului*

trupelor austriece și, în sfârșit, ceea ce nu e mai puțin important, datorită propriilor lor comandanți, înseamnă că, neapărat, ei trebuie să dea dovadă de cu totul alt curaj decât acela la care ne putem aștepta din partea unei armate care timp de 50 de ani s-a aflat pe picior de pace.

II

Publicul începe să dea semne de nerăbdare din pricina văditei inactivități a celor două armate mari de la frontiera Boemiei. Dar această tărăgăneală se explică prin mai multe cauze. Atât austriecii cât și prusienii își dau perfect de bine seama de importanța apropiatei ciocniri, care poate să decidă deznodământul întregii campanii. Și unii și alții se grăbesc să trimită pe front toate trupele de care dispun; austriecii trimit o parte din unitățile lor de curînd formate (batalioanele patru și cinci ale regimentelor de infanterie), iar prusienii unitățile de Landwehr care la început fuseseră destinate numai pentru serviciul în garnizoană.

Totodată, atât de o parte cât și de cealaltă se face, după cât se pare, încercarea de a crea, cu ajutorul unei manevre, o situație avantajoasă în raport cu inamicul și de a începe campania în condițiile strategice cele mai favorabile. Ca să ne dăm seama de acest lucru va trebui să aruncăm o privire pe hartă și să studiem regiunea în care sînt dispuse cele două armate.

Dacă ținem seama că Berlinul și Viena reprezintă puncte naturale de retragere pentru cele două armate și că, de aceea, austriecii vor încerca să pună stăpînire pe Berlin, iar prusienii pe Viena, înseamnă că există trei direcții în care se pot desfășura acțiunile de o parte și de cealaltă. O armată mare are nevoie de un teritoriu considerabil, din ale cărui resurse ea trebuie să se întrețină în timpul campaniei; în același timp, necesitatea unei înaintări rapide obligă o asemenea armată să execute marșul pe mai multe coloane, pe un număr corespunzător de drumuri paralele; de aceea, linia frontului ei se va întinde și va putea varia, să zicem, între 60 și 16 mile, în funcție de apropierea inamicului și de distanța dintre drumuri. Aceste elemente trebuie luate în considerare.

Prima direcție ar fi aceea a drumului care merge de-a lungul malului stîng al Elbei și Moldavei, trecînd prin Leipzig și Praga. E clar că, dacă ar folosi acest drum, fiecare

din părțile beligerante ar trebui să treacă fluviul de două ori, cea de-a doua trecere executându-se sub ochii inamicului. Dacă una sau alta dintre armate, înaintînd pe acest drum, ar încerca să execute o manevră de învăluire a flancului inamicului, acesta, mărșăluind pe un drum mai drept și, prin urmare, mai scurt, ar avea posibilitatea să depășească, încă de pe linia fluviului, armata care execută manevra de învăluire și, dacă ar reuși s-o respingă, ar putea să înainteze de-a dreptul spre capitala inamicului. Acest drum este deopotrivă de dezavantajos pentru ambele părți și de aceea putem să nu-l luăm în considerație.

A doua direcție ar fi aceea a drumului care merge de-a lungul malului drept al Elbei, între fluviu și lanțul Munților Sudeți, care desparte Silezia de Boemia și Moravia. Acest drum aproape ar coincide cu o linie dreaptă care ar uni Berlinul cu Viena; pe porțiunea de drum cuprinsă azi între cele două armate trece calea ferată care duce de la Löbau la Pardubitz. Această cale ferată străbate o parte din Boemia care se mărginește la sud și la vest cu Elba, iar la nord-est cu munții. În această regiune există numeroase drumuri bune, și, dacă cele două armate ar porni fiecare în întîmpinarea celeilalte, ciocnirea s-ar produce tocmai aici.

A treia direcție ar fi aceea a drumului care trece prin Breslau și, mai departe, străbate lanțul Munților Sudeți. Acest lanț muntos, care la frontiera Moraviei atinge o înălțime neînsemnată și e străbătut de mai multe drumuri bune, devine mai înalt și mai abrupt lîngă Riesengebirge, care formează frontiera Boemiei. Aici sînt foarte puține drumuri; de fapt, pe o lungime de 40 de mile, cît e de la Trautenau și pînă la Reichenberg, întreaga porțiune de nord-est a lanțului muntos nu este străbătută de nici o șosea de importanță militară. Singurul drum existent aici, cel care duce de la Hirschberg în valea Iserului, se termină la frontiera austriacă. De aici rezultă că tot acest obstacol, lung de 40 de mile, este de netrecut, cel puțin pentru o armată mare cu nenumăratele ei convoaie de aprovizionare, și că dacă se va întreprinde o ofensivă spre Breslau sau prin Breslau, lanțul muntos trebuie traversat pe la sud-vest de Riesengebirge.

În ce situație însă, față de liniile lor de comunicație, se vor găsi ambele armate în cazul cînd acțiunile lor de luptă se vor desfășura pe aceste direcții?

Prusienii, înaintînd de la Breslau direct spre sud, își lasă descoperite liniile lor de comunicație cu Berlinul. Dacă

austrieicii ar fi destul de tari ca să aibă certitudinea absolută că vor obține victoria, ar putea da posibilitate prusienilor să înainteze pînă la tabăra întărită de la Olmütz, care ar ține în loc înaintarea lor, în timp ce ei înșiși ar putea porni spre Berlin pentru a restabili, printr-o victorie decisivă, liniile lor de comunicație temporar întrerupte; sau ar putea să întîmpine coloanele prusiene răslețe la coborîrea lor din munți și, în caz de succes, să le arunce înapoi spre Glogau și Poznan, ceea ce ar face ca Berlinul și cea mai mare parte din provinciile prusiene să cadă în mîinile lor. De aceea o ofensivă prin Breslau ar fi indicată pentru prusieni numai în cazul cînd ei ar avea de partea lor o superioritate numerică considerabilă.

Austrieicii se găsesc într-o situație cu totul diferită. Ei au avantajul că cea mai mare parte din țara lor e situată la sud-est de Breslau, adică în *continuarea directă* a unei linii care ar duce de la Berlin la Breslau. După ce au fortificat malul de nord al Dunării în apropiere de Viena, în așa fel ca această capitală să fie apărată împotriva unui atac prin surprindere, ei pot să-și sacrifice temporar, și chiar pentru un timp destul de îndelungat, comunicațiile lor directe cu Viena și să-și aducă rezerve de oameni și materiale din Ungaria. Așadar, ei pot acționa fără nici un pericol în direcția Löbau și în direcția Breslau, la nord sau la sud de munți; ei au o libertate de manevră mult mai mare decît inamicul lor.

Dar există și alte motive care îi determină pe prusieni să fie prudenți. Distanța de la granița de nord a Boemiei pînă la Berlin este doar cu puțin mai mare decît jumătate din distanța de la această graniță pînă la Viena; prin urmare, situația Berlinului este cu mult mai primejduită. Viena este apărată de Dunăre, dincolo de care se poate dispune o armată înfrîntă, de fortificațiile construite la nord de acest fluviu, precum și de tabăra întărită de la Olmütz, pe lângă care prusienii n-ar putea să treacă neobservați și nestingheriți dacă, după ce au fost înfrînte forțele principale ale armatei austriece, ar ocupa o poziție acolo. Berlinul nu dispune însă de nici un fel de apărare, în afară de armata de cîmp. În asemenea condiții și date fiind împrejurările pe care le-am expus amănunțit în primul nostru articol, este cît se poate de clar că prusienii vor fi nevoiți să se limiteze la o tactică de apărare.

Pe de altă parte, aceleași împrejurări, precum și o necesitate politică imperioasă aproape că obligă Austria să treacă

la ofensivă. O singură victorie i-ar putea asigura un mare succes, în timp ce o înfrângere nu ar distruge puterea ei de rezistență.

În trăsăturile lui principale, planul strategic al campaniei este, prin forța lucrurilor, extrem de simplu. Oricare dintre cei doi adversari va începe primul ofensiva va avea de ales între următoarele două posibilități: sau un atac demonstrativ la nord-vest de Riesengebirge și o ofensivă adevărată la sud-est de acești munți, sau *invers*. Un obstacol lung de 40 de mile are o importanță decisivă pe teatrul de război și armatele trebuie să-și desfășoare operațiile în jurul lui. Vom mai auzi în curînd de bătălii purtate la cele două extremități ale acestui obstacol, iar la cîteva zile după aceea se va lămuri care este direcția ofensivei adevărate și, poate, chiar soarta primei campanii. Totuși, înclinăm să credem că, pentru două armate atît de greoaie în mișcările lor ca acelea care se înfruntă acum, drumul cel mai drept este în același timp și cel mai sigur și că greutatea și pericolul înaintării unor trupe cu un efectiv atît de numeros în coloane separate, pe drumuri diferite și pe un teren muntos, impracticabil, vor determina aproape sigur ambele armate beligerante să pornească pe drumul care duce de la Löbau la Pardubitz.

Pînă în momentul de față s-au produs următoarele deplasări de trupe. În prima săptămînă a lunii iunie, prusienii și-au concentrat armata lor din Saxonia de-a lungul frontierei acestei provincii, între Zeitz și Görlitz, iar armata din Silezia între Hirschberg și Neisse. Pînă la 10 iunie, aceste armate s-au apropiat una de alta, avînd flancul drept pe Elba, lîngă Torgau, iar extremitatea flancului stîng în apropiere de Waldenburg. Între 12 și 16 iunie, armata din Silezia, care era formată acum din corpurile de armată 1, 5 și 6 și din gardă, s-a întins din nou spre est, de data asta pînă la Ratibor, adică pînă la extremitatea de sud-est a Sileziei. Aceste deplasări, și în special împingerea înainte a gărzii, care de obicei acționează împreună cu forțele principale, par a fi o acțiune demonstrativă. Dar, dacă ele înseamnă ceva mai mult decît o acțiune demonstrativă și dacă nu s-au luat măsuri pentru a readuce la Görlitz, la prima cerere și în cel mai scurt timp, aceste patru corpuri de armată, atunci dislocarea acestor forțe de peste 120 000 de oameni într-un colț depărtat de țară constituie o greșeală vădită, deoarece ei pot fi lipsiți de orice posibilitate de retragere și pot pierde, fără îndoială, orice legătură cu restul armatei.

Despre austrieci știm puține lucruri, afară de faptul că au fost concentrați în jurul localității Olmütz. Corespondentul ziarului „Times” care se află în tabăra lor relatează că corpul 6 de armată, cu un efectiv de 40 000 de oameni, a sosit la 19 iunie la Olmütz, venind de la Weisskirchen, ceea ce denotă că este vorba de o înaintare spre vest. El adaugă că la 21 iunie marele cartier general urma să fie mutat la Trübau, la granița dintre Moravia și Boemia. Această dislocare ar arăta că e vorba de o înaintare în aceeași direcție, dacă relatarea n-ar semăna prea mult cu o știre falsă, anume trimisă la Londra spre a fi transmisă prin telegraf la marele cartier general prusian cu scopul de a-l induce în eroare. E greu de crezut că un general cum este Benedek, care păstrează cu atîta grijă secretul militar și manifestă atîta antipatie față de corespondenții de ziare, s-a apucat să-i informeze pe aceștia la 19 iunie unde o să se afle marele cartier general pe ziua de 21, afară de cazul că ar avea motive speciale să facă acest lucru.

În încheiere ne permitem să aruncăm o privire fugitivă asupra operațiilor care au avut loc în nord-vestul Germaniei. Prusienii dispuneau acolo de mai multe trupe decît s-a crezut la început. Ei aveau 15 batalioane în Holstein, 12 la Minden și 18 la Wetzlar. Prin înaintări concentrice rapide, în cursul cărora trupele au dat dovadă de o surprinzătoare capacitate de a executa marșuri forțate, ei au ocupat în două zile întregul teritoriu situat la nord de linia care duce de la Koblenz la Eisenach, precum și toate căile de comunicație care leagă între ele regiunile răsăritene și cele apusene ale regatului. Trupele din Hessen, cu un efectiv de circa 7 000 de oameni, au reușit să scape, dar pentru trupele hanovreze, cu un efectiv de 10 000 sau 12 000 de soldați, drumul retragerii în linie dreaptă spre Frankfurt a fost tăiat, și încă de la 17 iunie restul unităților corpului 7 de armată prusian, compus din 12 batalioane, împreună cu două batalioane din Coburg au sosit la Eisenach, venind de la Elba. Așadar, hanovrezii, pe cît se vede, sînt încercuiți din toate părțile și pot să scape doar printr-o minune, dacă prusienii vor da dovadă de o prostie nemaipomenită. De îndată ce soarta lor va fi decisă, o armată formată din 50 de batalioane prusiene va deveni disponibilă și va putea să pornească împotriva armatei Confederației pe care prințul Alexander von Darmstadt o organizează la Frankfurt. Armata Confederației va fi formată din vreo 23 000 de oameni din Württemberg, 10 000 din

Darmstadt, 6 000 din Nassau, 13 000 din Baden (care se află abia în curs de mobilizare) și 7 000 din Hessen, precum și din 12 000 de austrieci care se și află pe drum, venind de la Salzburg; în total, din 65 000 de oameni, căroră li se vor alătura, poate, vreo 10 000—20 000 de bavarezi. Se anunță că circa 60 000 de oameni au și fost concentrați la Frankfurt și că prințul Alexander a luat hotărîrea să treacă la ofensivă, ocupînd din nou Hessenul la 22 iunie. Dar asta n-are prea mare importanță. Prusienii nu vor porni la atac pînă ce nu-și vor concentra forțe suficiente, iar după aceea, dispunînd de 70 000 de oameni din toate armele, precum și de superioritate în armament, vor putea să vină repede de hac acestei armate heteroclite.

III

Prima bătălie mare nu a avut loc în Boemia, ci în Italia și patrulaterul fortărețelor le-a dat din nou o lecție de strategie italienilor. Puterea de rezistență a acestei poziții renumite, ca și aceea a tuturor pozițiilor întărite care prezintă o oarecare importanță, constă nu atît în marea capacitate de apărare a celor patru fortărețe ale ei, cît în faptul că poziția lor pe un teren care prezintă unele trăsături specifice din punct de vedere militar este de așa natură că partea care atacă este aproape întotdeauna ispitită, și deseori chiar nevoită, să-și împartă forțele și să atace în două puncte diferite, în timp ce armata care se apără poate să-și concentreze forțele principale împotriva unuia din grupurile atacante, să-l înfrîngă datorită superiorității sale numerice și apoi să se îndrepte împotriva celuilalt. În această greșală a căzut și armata italiană. În timp ce regele, cu unsprezece divizii, stătea la riul Mincio, Cialdini, cu cinci divizii, se afla pe cursul inferior al Padului, în apropiere de Ponte Lagoscuro și Polessella. O divizie italiană este formată din 17 batalioane a câte 700 de oameni fiecare. Prin urmare, Victor Emanuel avea, laolaltă cu cavaleria și artileria, cel puțin 120 000—125 000 de oameni, iar Cialdini cam jumătate din această cifră. În ziua de 23 iunie, cînd regele trecea riul Mincio, Cialdini trebuia să treacă Padul într-un punct situat pe cursul lui inferior pentru a acționa în spatele austriecilor. Dar pînă în prezent nu s-au primit nici un fel de informații demne de crezare în legătură cu executarea acestei manevre. În orice caz, cei 60 000 de oameni ai lui Cialdini, a căror prezență

ar fi putut să schimbe și, probabil, ar fi schimbat mersul bătăliei care a avut loc duminica trecută la Custozza¹⁶⁰, n-au ajuns încă să dețină o situație atât de avantajoasă încât să compenseze înfringerea suferită într-o bătălie mare.

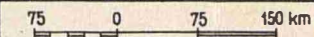
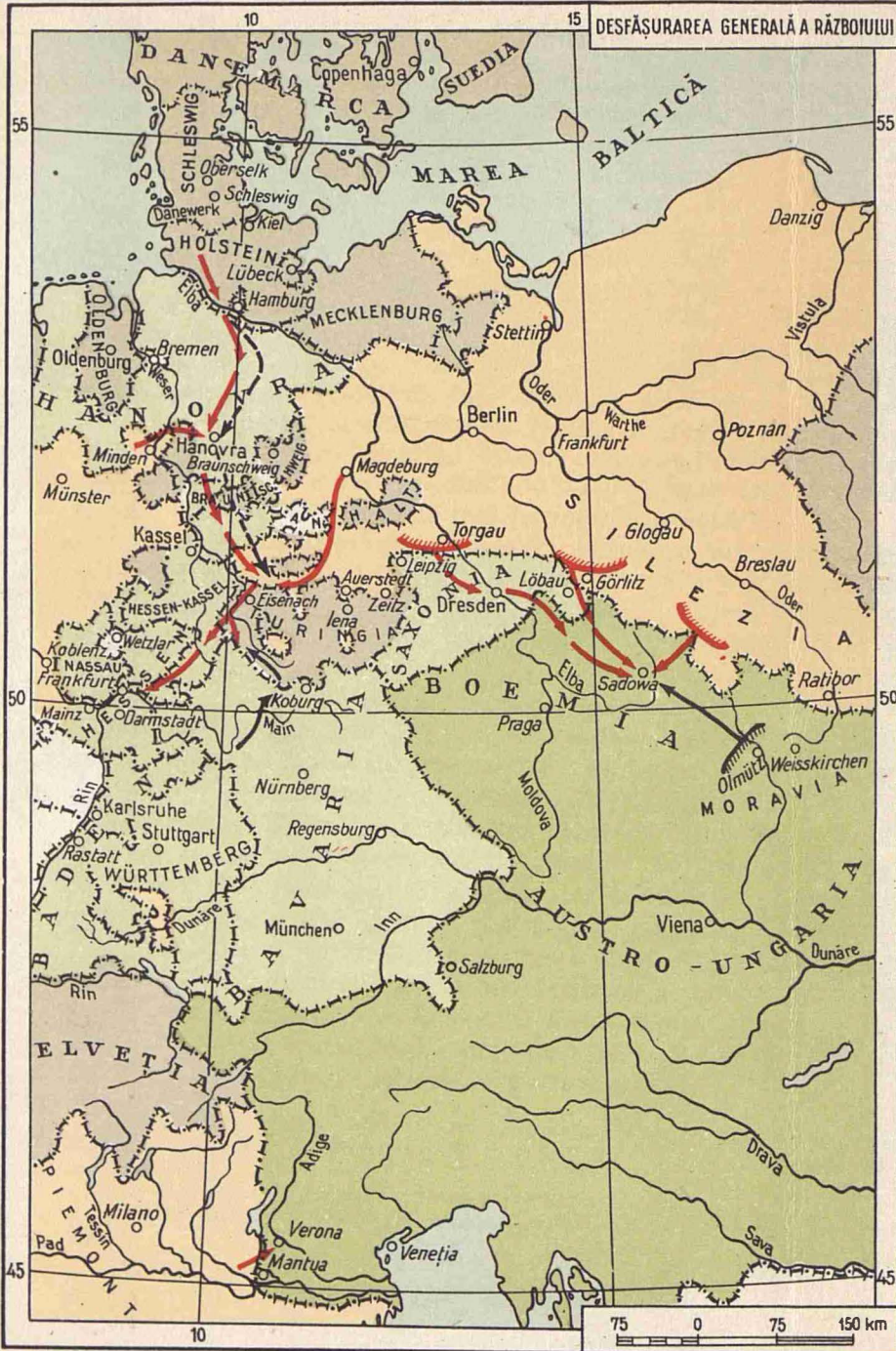
Lacul Garda este situat între două ramificații ale Alpiilor; acestea formează, la sudul lui, două grupuri de coline, printre care Mincio își croiește drum spre lagunele de la Mantua. Aceste două grupuri de coline formează o puternică poziție militară; de pe versanții lor sudici se deschide o vedere spre cîmpia Lombardiei, pe care ele o domină pînă la distanța unei lovituri de tun. În istoria militară, ele sînt bine cunoscute. Grupul lor vestic, situat între Peschiera și Lonato, a servit în 1797 drept arenă pentru bătăliile de la Castiglione și Lonato, iar în 1859 pentru bătălia de la Solferino¹⁶¹. Pentru cucerirea grupului estic, situat între Peschiera și Verona, s-a dat în 1848 o luptă care a durat trei zile¹⁶²; bătălia care s-a desfășurat aici duminica trecută a avut și ea același obiectiv.

Grupul estic de coline coboară într-o parte spre Mincio și traversează cîmpia lingă Valeggio, iar în cealaltă parte, sub forma unui lung arc orientat spre sud-est, coboară spre Adige, pe care îl atinge la Bussolengo. El este tăiat de la nord la sud în două părți aproape egale de un defileu adînc, prin care curge râulețul Tione. În felul acesta, trupele care înaintează dinspre Mincio trebuie mai întîi să forțeze acest curs de apă și imediat după aceea să întîmpine un nou obstacol în drumul lor, și anume acest defileu. La poalele versantului dinspre cîmpie, la est de defileu, se întind următoarele sate: la capătul de la sud Custozza, iar apoi urmează spre nord Sommacampagna, Sona și Santa Giustina. Linia ferată care duce de la Peschiera la Verona străbate colinele lingă Sommacampagna și traversează șoseaua lingă Sona.

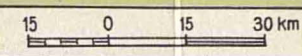
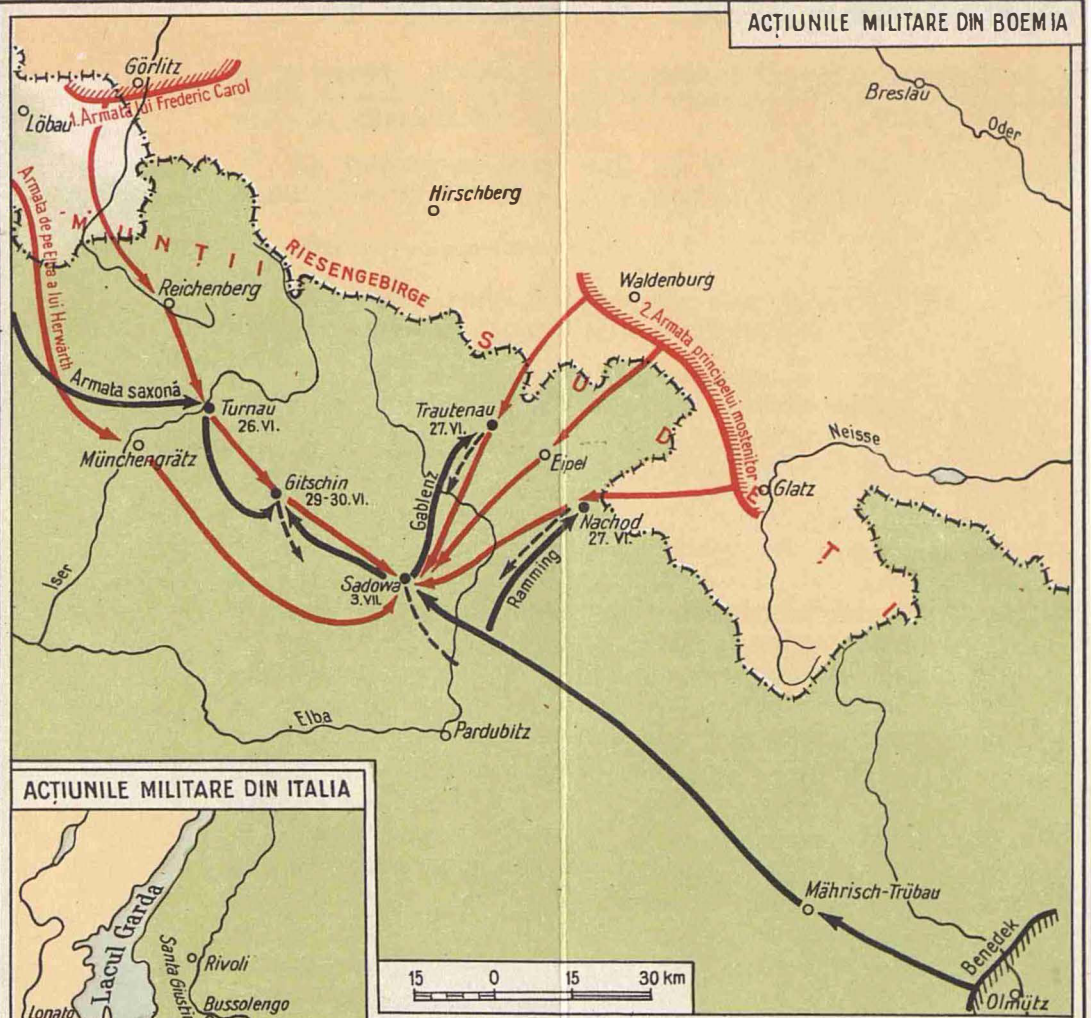
În 1848, piemontezii, după ce au cucerit Peschiera, au blocat Mantua și, ocupînd cu unitățile lor din centru colinele estice, au întins linia dispozitivului lor de la Mantua pînă la Rivoli, pe lacul Garda. La 23 iulie, Radetzky a înaintat de la Verona cu șapte brigăzi și, rupînd în centru linia peste măsură de întinsă a dispozitivului inamic, a ocupat chiar el aceste coline. La 24 și 25 iulie, piemontezii au făcut o nouă încercare de a recuceri această poziție, dar la 25 au suferit o înfrîngere cumplită și s-au retras imediat, prin Milano, dincolo de râul Ticino. Această primă bătălie de la Custozza a decis deznodămîntul campaniei din 1848.

RĂZBOIUL AUSTRO-PRUSIAN 1866

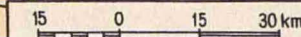
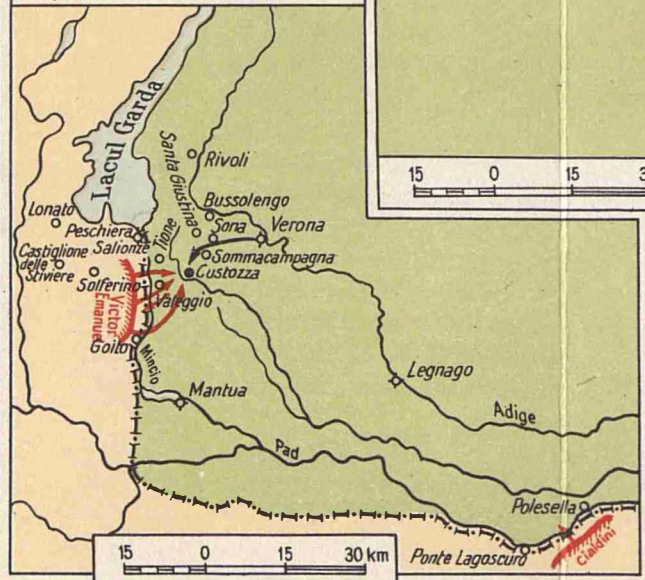
DESFĂȘURAREA GENERALĂ A RĂZBOIULUI

AȚIUNILE MILITARE DIN BOEMIA

AȚIUNILE MILITARE DIN ITALIA

- Prusia
- Aliații Prusiei
- Dispunerea și deplasarea trupelor prusiene și aliate
- Austria
- Aliații Austriei
- Dispunerea și deplasarea trupelor austriece și aliate
- 27.VI. Localități și date ale principalelor bătălii

În ce privește bătălia care a avut loc duminica trecută, telegramele marelui cartier general italian sînt destul de contradictorii; totuși, dacă le confruntăm cu telegramele primite din cealaltă parte, putem să ne facem o idee destul de clară despre condițiile în care s-a desfășurat această bătălie. Victor Emanuel dăduse corpului 1 armată (condus de generalul Durando și compus din 4 divizii sau 68 de batalioane) misiunea de a ocupa o poziție între Peschiera și Verona, pentru a-și asigura astfel posibilitatea de a acoperi un eventual asediu al Peschierii. Această poziție trebuia să cuprindă, fără îndoială, satele Sona și Sommacampagna. Corpul 2 armată (condus de generalul Cucchiari și compus din 3 divizii sau 51 de batalioane) și corpul 3 armată (condus de generalul Della Rocca și avînd același efectiv) urmau să treacă concomitent riul Mincio pentru a acoperi acțiunile corpului 1 armată. După ce a trecut riul, probabil pe la Salionze sau pe la sud de această localitate, corpul 1 armată s-a îndreptat imediat în direcția colinelor. Corpul 2 armată, după ce a trecut riul, probabil pe la Valeggio, și corpul 3, după ce l-a trecut, pe cit se pare, pe la Goito, au înaintat în cîmpie. Toate acestea s-au petrecut în ziua de sîmbătă 23 iulie. Brigada austriacă comandată de Pulz, care făcea serviciul de pază pe Mincio, s-a retras fără grabă spre Verona. Duminică însă, în ziua aniversării bătăliei de la Solferino, întreaga armată austriacă a ieșit din Verona și a pornit în întîmpinarea inamicului. După cît se pare, ea a reușit să ajungă la timp și să ocupe înălțimile de la Sona și Sommacampagna, precum și extremitatea estică a defileului de la Tione încă înainte de sosirea italienilor. După aceea, lupta a trebuit să se dea în special pentru stăpînirea trecerii prin defileu. Cele două corpuri de armată italiene care înaintau pe cîmpia de la marginea de sud a colinelor au acționat, probabil, împreună cu corpul 1 armată, care ocupa colinele, ceea ce a făcut ca Custozza să treacă în mîinile lor. Italienii care acționau în cîmpie au înaintat, treptat, tot mai mult în direcția Veronei, cu scopul de a ataca flancul și spatele austriecilor; aceștia, la rîndul lor, au trimis trupe pentru respingerea acestui atac. Ca urmare, liniile frontului celor două armate, dintre care una fusese inițial orientată spre est, iar cealaltă spre vest, au descris un sfert de circumferință, astfel că austriecii au ajuns să fie cu fața spre sud, iar italienii cu fața spre nord. Dar, întrucît colinele se depărtează de Custozza spre nord-est, mișcarea de flanc a corpurilor 2 și 3 armată

italiene n-a putut să exercite o influență directă asupra situației corpului 1 armată, care ocupa aceste coline, deoarece ele nu puteau înainta îndeajuns de departe fără a pune în pericol trupele care executau această manevră. În felul acesta, austriecii, după cît se pare, au opus corpurilor 2 și 3 armată trupe suficiente doar pentru a respinge primul lor atac, aruncînd în același timp împotriva corpului 1 armată toate forțele de care dispuneau și zdrobindu-l datorită superiorității lor numerice. Succesul a fost deplin. După o luptă înverșunată, corpul 1 armată a fost respins și austriecii au luat cu asalt Custoza. Datorită acestui fapt, aripa dreaptă a italienilor, care înaintase spre est și nord-est dincolo de Custoza, era, pe cît se pare, serios amenințată, din care cauză s-a dat o nouă luptă pentru același sat, în timpul căreia a fost, probabil, restabilită legătura întreruptă și a fost oprită înaintarea austriecilor dinspre Custoza. Satul însă a rămas în mîinile lor și în aceeași noapte italienii au fost nevoiți să treacă înapoi riul Mincio.

Prezentăm această scurtă descriere a bătăliei nu ca un studiu istoric, pentru care deocamdată ne lipsesc încă multe amănunte necesare, ci numai ca o încercare — cu harta în mînă și sprijinindu-ne pe știința militară și pe bunul simț — de a pune de acord diferitele telegrame care se referă la aceste evenimente, și sîntem convinși că, dacă telegramele primite ar fi cît de cît exacte și complete, tabloul general al bătăliei nu s-ar deosebi prea mult de cele expuse de noi aici.

Pierderile austriecilor se cifrează la 600 de oameni, luați prizonieri, iar ale italienilor la 2 000 de oameni și cîteva guri de foc. Asta denotă că pentru italieni bătălia s-a soldat cu o înfrîngere, iar nu cu o catastrofă. Forțele celor două părți par să fi fost aproximativ egale, cu toate că se prea poate ca austriecii să fi avut pe cîmpul de luptă mai puține trupe decît inamicul lor. Italienii au toate motivele să se felicite pentru că austriecii nu i-au aruncat în Mincio; corpul 1 armată, care s-a aflat între acest rîu și defileu, pe o fișie de teren lată de 2—4 mile și avea în fața sa forțe inamice superioare, s-a pomenit într-o situație extrem de grea. Faptul că forțele principale au fost trimise în cîmpie și nu s-a dat atenție înălțimilor dominante, care prezintă o importanță decisivă, a fost, fără îndoială, o greșeală. Dar, după cum am menționat mai sus, cea mai mare greșeală a italienilor a fost că au împărțit armata, lăsîndu-l pe Cialdini cu 60 000 de oameni pe cursul inferior al Padului, și au pornit ofensiva

numai cu forțele rămase. Cialdini ar fi putut să contribuie la obținerea unei victorii lângă Verona și, după aceea, întorcându-se în direcția cursului inferior al Padului, să treacă acest fluviu cu mult mai mare ușurință, dacă o asemenea manevră combinată trebuia executată cu orice preț. Deocamdată însă, el, pe cât se pare, se află pe aceeași poziție ca în prima zi, și nu este exclus să se lovească de forțe inamice și mai puternice. Italienii trebuie să se fi convins acum că au de-a face cu un adversar foarte dirz. În bătălia de la Solferino, 26 000 de austrieci sub comanda lui Benedek au ținut piept, timp de o zi întreagă, unei armate piemonteze de două ori mai numeroase, pînă ce au primit ordin să se retragă din cauză că un alt corp de armată fusese înfrînt de francezi. Armata piemonteză din vremea aceea era cu mult mai bună decît cea italiană de azi: era mai bine instruită, mai omogenă și avea cadre de comandă mai bune. Actuala armată italiană a fost abia de curînd organizată și de aceea suferă de toate neajunsurile inerente unei asemenea armate, în timp ce armata austriacă din zilele noastre este cu mult superioară celei din 1859. Entuziasmul național este un lucru foarte important, dar numai cu entuziasm, fără disciplină și organizare, nimeni nu poate să cîștige o bătălie. Nici cei „o mie” de garibaldieni n-au fost pur și simplu o gloată de entuziaști, ci niște oameni care au trecut prin școala aspră a războiului și care în 1859 au învățat să se supună ordinelor și să nu dea înapoi cînd se află sub ploaia de gloanțe. Să sperăm că, în propriul său interes, statul-major al armatei italiene se va abține de la acțiuni nechibzuite împotriva unei armate care, deși este numericește mai slabă, îi este în fond superioară și, în afară de aceasta, ocupă una dintre cele mai puternice poziții din Europa.

IV

Închipuiți-vă că la examenul de sublocotenent un tânăr stegar sau cornet prusian ar avea de răspuns la următoarea întrebare: ce plan de invazie a armatei prusiene în Boemia ar fi cel mai puțin periculos? Să presupunem că tânărul nostru ofițer ar răspunde: „Metoda cea mai bună ar consta în a împărți trupele în două părți aproximativ egale și a trimite una din ele pe la est de Riesengebirge, pentru a executa o manevră de învăluire, iar cealaltă pe la vest, pentru ca apoi amîndouă să facă joncțiunea la Gitschin”. Ce-ar

spune, în acest caz, ofițerul examinator? El i-ar explica tînărului domn că planul lui păcătuiește împotriva următoarelor două legi fundamentale ale strategiei: în primul rînd, să nu-ți împarți niciodată trupele în așa fel ca să nu fie în stare să se sprijine între ele, ci, dimpotrivă, să le ții foarte aproape unele de altele; și, în al doilea rînd, în caz de înaintare pe drumuri diferite, joncțiunea coloanelor respective trebuie făcută într-un punct situat în afara razei de acțiune a inamicului; că, de aceea, planul propus este cel mai prost din cîte se pot închipui; că el ar putea fi luat în considerare numai în cazul cînd Boemia ar fi cu totul liberă de trupe inamice și că, prin urmare, ofițerul care propune un asemenea plan nu merită nici gradul de sublocotenent.

Și, totuși, tocmai acest plan a fost adoptat de înțeleptul și învățatul stat-major al armatei prusiene. Este aproape de necrezut, dar așa stau lucrurile. Greșeala pe care au trebuit s-o plătească italienii la Custozza a fost, de data asta, repetată de prusieni, și încă în condiții care fac ca ea să fie de zece ori mai gravă. Italienii, cel puțin, știau că, avînd zece divizii, erau superiori inamicului din punct de vedere numeric. Prusienii însă ar fi trebuit să știe că, din punct de vedere al efectivului, cele nouă corpuri de armată ale lor luate împreună abia dacă echivalau, în cel mai bun caz, cu cele opt corpuri de armată ale lui Benedek și că, împărțindu-și trupele, ei condamnavă aproape sigur ambele armate să fie bătute pe rînd de forțele superioare, din punct de vedere numeric, ale inamicului. Dacă regele Wilhelm n-ar deține comanda supremă, ar fi cu totul de neînțeles cum un asemenea plan a putut fi discutat, ba chiar adoptat de un colegiu de ofițeri, fără îndoială competenți, cum sînt cei din statul-major prusian. Totuși, nimeni nu se putea aștepta ca urmările fatale ale unei asemenea situații, în care comanda supremă se află în mîinile regilor și ale prinților, să se facă simțite atît de repede și în mod atît de pronunțat. În momentul de față, prusienii duc, în Boemia, o luptă pe viață și pe moarte. Dacă austriecii vor reuși să împiedice cele două armate prusiene să facă joncțiunea la Gitschin sau în împrejurimile lui, dacă fiecare din ele, după ce va fi înfrîntă, va fi nevoită să se retragă din Boemia și, retrăgîndu-se, să se îndepărteze și mai mult de cealaltă, atunci se va putea spune că, în fond, campania a luat sfîrșit. Atunci Benedek va putea să nu dea nici o atenție armatei kronprințului, atîta timp cît ca se va retrage spre Breslau, și să urmărească cu toate

forțele sale armata prințului Frederic Carol, care cu greu va putea să scape de o nimicire totală.

Se pune întrebarea dacă a putut împiedica joncțiunea armatelor prusiene. Pînă în momentul de față nu am căpătat informații asupra evenimentelor care au avut loc după seara zilei de vineri 29 iunie. Scoși din Gitschin (în Boemia, numele acestei localități era Jičín) de generalul Edelsheim în ziua de 28 iunie, prusienii afirmă că la 29 au atacat din nou orașul, și aceasta este ultima informație de care dispunem. Pe atunci, joncțiunea nu se făcuse încă; cel puțin patru corpuri de armată austriece, precum și unități din corpul de armată saxon luptau împotriva a cinci sau șase corpuri de armată prusiene.

În timp ce coborau în vale pe versantul din Boemia al colinelor, coloanele armatei kronprințului au fost întimpinate de austrieci, care ocupaseră puncte convenabile acolo unde valea se lărgeste, ceea ce le dădea posibilitate să opună coloanelor prusiene un front mai larg și să încerce să împiedice desfășurarea lor; în același timp, prusienii puteau trimite prin văile laterale, acolo unde era cu puțință, detașamente de-ale lor cu misiunea de a-l ataca pe inamic în flancuri și în spate. Așa se întâmplă de obicei într-un război în munți și prin aceasta se explică marele număr de prizonieri care se capturează întotdeauna în asemenea împrejurări. Pe de altă parte, se pare că armata prințului Frederic Carol și a lui Herwarth von Bittenfeld au traversat trecătorile aproape fără să întimpine nici un fel de rezistență; primele ciocniri s-au produs pe linia râului Iser, adică aproape la jumătatea drumului care unește punctele de plecare ale celor două armate. Ar fi inutil să încercăm a descurca și pune de acord telegramele, extrem de contradictorii și adeseori cu totul îndoielnice, primite în ultimele trei, patru zile.

Sortii bătăliei, bineînțeles, au fost foarte schimbători; pe măsură ce veneau forțe proaspete, victoria înclina cînd într-o parte, cînd în alta. Totuși, după cît se pare, pînă vineri mersul general al bătăliei era deocamdată favorabil prusienilor. Dacă ei s-au putut menține la Gitschin, nu încape în-doială că joncțiunea ar fi efectuată sîmbătă sau duminică, și atunci pericolul mare care îi amenința a dispărut. Lupta definitivă pentru efectuarea unei joncțiuni s-ar purta, după toate probabilitățile, de ambele părți cu mase compacte de trupe și ar trebui să decidă, cel puțin pentru un timp oarecare, soarta campaniei. Dacă prusienii ar ieși învingători, ar

scăpa dintr-o dată de toate greutățile pe care ei singuri și le-au creat, dar ei ar fi putut obține aceleași avantaje sau altele și mai importante fără a se expune la asemenea pericole inutile.

Lupta, după cât se pare, a fost foarte încordată. Prima care s-a angajat în lupta cu prusienii a fost brigada „negru-galbenă”, aceea care în Schleswig a atacat Königsbergul, lângă Oberselk, cu o zi înainte de evacuarea Danewerkului. Ea se numește negru-galbenă după culoarea petlițelor, gulerelor și manșetelor de la uniforma celor două regimente care o formează și a fost întotdeauna considerată drept una dintre cele mai bune brigăzi. Totuși a fost înfrântă datorită puștii cu ac, și peste 500 de oameni dintr-unul din regimentele ei (Martini) au fost luați prizonieri, după ce brigada a atacat zadarnic, de cinci ori la rînd, liniile prusiene. În lupta care a urmat după aceea a fost capturat drapelul batalionului 3 din regimentul Deutschmeister. Acest regiment, format numai din vienezi, este considerat drept cel mai bun din întreaga armată. Prin urmare, cele mai bune trupe au și fost aruncate în luptă. Prusienii, cu toate că de multă vreme nu mai luasera parte la nici o bătălie, au luptat, după cum se vede, admirabil. Cînd s-a declarat într-adevăr războiul, starea de spirit a armatei s-a schimbat cu desăvîrșire, în special datorită izgonirii micilor monarhi din nord-vestul Germaniei¹⁶³. Cu sau fără temei — în cazul de față, noi nu facem decît să constatăm faptul în sine —, acest lucru a sugerat trupelor ideea că de data asta sînt chemate să lupte pentru unificarea Germaniei; de aceea, rezerviștii și cei din Landwehr, care pînă atunci erau nemulțumiți și posaci, au trecut granița austriacă cu puternice urale. Și tocmai prin aceasta se explica mai ales faptul că ele au luptat atît de bine; în același timp trebuie să arătăm că, în cea mai mare parte, succesele lor se datoresc puștilor lor, care se încarcă pe la culată; și, dacă ei vor ieși cîndva din situația dificilă pe care le-au creat-o cu atîta nesăbuiță propriii lor generali, vor trebui să fie recunoscători puștii cu ac. Și de data asta, mărturiile cu privire la imensa superioritate a acestei arme față de pușca care se încarcă pe la gura țevii sînt unanime. Un sergent din regimentul Martini luat prizonier a declarat unui corespondent de la „Kölnische Zeitung”¹⁶⁴:

„Noi am făcut, desigur, tot ce era de așteptat de la niște soldați viteji, dar nimeni nu poate rezista la un foc atît de viu”.

Dacă austriecii vor fi învinși, vina nu va fi atât a generalului Benedek sau a generalului Ramming, cât a generalului „vergea” *.

În nord-vest au capitulat trupele hanovreze, care și-au dat seama de situația ce li s-a creat în urma unei puternice ofensive dezlănțuite împotriva lor de avangarda trupelor generalului Manteuffel, aflată sub comanda generalului Flies. În urma acestei capitulări, 59 de batalioane prusiene devin disponibile pentru operațiile împotriva trupelor Confederației. Și, într-adevăr, a sosit timpul să se întreprindă asemenea operații înainte ca Bavaria să fie complet înarmată, deoarece, în caz contrar, pentru supunerea Germaniei de sud-vest ar fi nevoie de un număr mult mai mare de trupe. Bavaria, după cum se știe, acționează întotdeauna încet și întârzie cu pregătirile de război, dar, atunci când ele vor fi terminate, va putea să trimită pe câmpul de luptă 60 000—80 000 de soldați buni. Poate că în curînd o să auzim despre o concentrare rapidă a prusienilor pe Main și despre acțiuni energice întreprinse de ei împotriva prințului Alexander von Hessen-Darmstadt și a armatei lui.

V

Începută de prusieni printr-o greșeală strategică deosebit de gravă, campania a fost continuată de ei cu o energie tactică atât de impetuoasă, încît într-un răstimp de nu mai mult de opt zile a fost dusă pînă la victoria finală.

În ultimul nostru articol spuneam că planul prusian de invadare a Boemiei cu două armate despărțite una de alta, avînd între ele Riesengebirge, putea să-și găsească o justificare numai în cazul cînd în Boemia nu s-ar fi găsit trupe inamice. Pe cît se pare, planul misterios al generalului Benedek consta, în primul rînd, în a crea tocmai o asemenea situație. Pesemne că în partea de nord-vest a Boemiei, unde, după cum am prevăzut din capul locului, trebuiau să se desfășoare lupte decisive, nu se aflau decît două corpuri de armată austriece — corpul 1 armată (de sub comanda lui Clam-Gallas) și corpul 6 (de sub comanda lui Ramming). Dacă acest plan a urmărit să-i atragă în cursă pe prusieni, acum vedem că Benedek a reușit să facă în așa fel ca să cadă

* Joc de cuvinte: Ramming — nume propriu; Ramrod — vergea care servește la împingerea glontelui la puștile care se încarcă pe la gura țevii. — Nota trad.

chiar el în cursă. În orice caz, înaintarea prusienilor în două coloane — între care, pe o distanță de 40—50 de mile, se întinde un teren inaccesibil — spre un punct de joncțiune situat la două etape bune de marș de punctele de plecare, și încă în interiorul frontului inamic, rămîne în orice condiții o manevră extrem de periculoasă, care ar fi putut să ducă la o înfrîngere totală dacă n-ar fi fost încetineala ciudată a lui Benedek, presiunea surprinzător de puternică a trupelor prusiene și puștile lor care se încarcă pe la culată.

Ofensiva întreprinsă de prințul Frederic Carol cu trei corpuri de armată (al 3-lea, al 4-lea și al 2-lea, ultimul fiind în rezervă) s-a desfășurat pe o direcție care trecea prin Reichenberg, la nordul unui lanț de munți anevoie de străbătut, în timp ce la sudul acestora înainta generalul Herwarth cu un corp de armată și cu o divizie (corpul 8 armată și o divizie din corpul 7). În același timp, kronprințul, cu corpurile de armată 1, 5 și 6 și cu garda, se afla în munți lângă Glatz. Prin urmare, armata era împărțită în trei coloane — una, de 45 000 de oameni, la dreapta, alta, de 90 000 de oameni, în centru și a treia, de 120 000 de oameni, la stînga —, fără ca vreuna din ele să poată sprijini pe cealaltă, cel puțin în decurs de cîteva zile. Un general aflat în fruntea unui număr de oameni cel puțin egal ar fi avut aici, mai mult ca oriunde, un prilej favorabil să-și zdrobească inamicul, atacînd pe rînd diferitele părți ale armatei lui. Dar, după cît se vede, în această direcție nu s-a făcut nimic. În ziua de 26 iunie, prințul Frederic Carol a avut la Turnau prima ciocnire serioasă cu o brigadă din corpul 1 armată, în urma căreia a stabilit legătura cu Herwarth; în ziua de 27, acesta a ocupat Münchengrätz, în timp ce prima coloană a armatei kronprințului — corpul 5 armată — a înaintat dincolo de Nachod și a provocat o cumplită înfrîngere corpului 6 armată austriac (de sub comanda lui Ramming); la 28 iunie — singura zi întrucîtva nenorocoasă pentru prusieni —, avangarda prințului Frederic Carol a ocupat localitatea Gitschin, dar a fost alungată de cavaleria generalului Edelsheim; în același timp, corpul 1 din armata kronprințului, suferind unele pierderi, a fost oprit la Trautenau de corpul 10 armată al austriecilor, de sub comanda lui Gablenz; el a căpătat libertate de acțiune numai datorită înaintării gărzii spre Eipel, pe drumul care trecea printre corpurile 1 și 5 armată prusiene. La 29 iunie, prințul Frederic Carol a atacat Gitschinul, iar armata kronprințului a zdrobit definitiv corpurile 6, 8 și

10 armată austriece. La 30 iunie a fost respinsă în mod strălucit o nouă încercare a lui Benedek de a lua localitatea Gitschin cu ajutorul forțelor corpului 1 armată și ale armatei saxone, după care s-a efectuat joncțiunea celor două armate prusiene. Pierderile austrieșilor se ridică la cel puțin un corp și jumătate de armată, pe când cele ale prusienilor reprezintă mai puțin de un sfert din acest efectiv.

Se vede, prin urmare, că la 27 iunie austrieșii nu dispuneau decât de două corpuri de armată cu un efectiv de circa 33 000 de oameni fiecare; la 28 iunie — de trei corpuri de armată; la 29 iunie — de patru și, dacă una din telegramele prusiene corespunde realității, de o parte dintr-un al cincilea corp (corpul 4 armată); și abia la 30 iunie a putut să le vină în ajutor corpul de armată saxon. Prin urmare, în cursul acestei întregi perioade au lipsit de pe câmpul de luptă două, dacă nu trei corpuri de armată, în timp ce prusienii și-au concentrat toate forțele în Boemia. În realitate, pînă în seara zilei de 29 iunie, efectivul total al trupelor austriece de pe teatrul de operații abia dacă depășea efectivul fiecăreia din cele două armate prusiene, și, cum unitățile austriece intrau în luptă în mod treptat, iar întăririle soseau abia după înfringerea trupelor deja angajate, rezultatul a fost fatal.

Se comunică că corpul 3 armată (al arhiducelui Ernst), care a luptat la Custoza, imediat după această bătălie a fost îmbarcat în vagoane și transferat, pe calea ferată, spre nord; în unele știri se menționează prezența lui alături de forțele lui Benedek. Dar acest corp de armată, prin a cărui alăturare efectivul întregii armate, inclusiv saxonii, ar fi crescut pînă la nouă corpuri de armată, n-a putut sosi la timp pentru a lua parte la bătăliile care s-au desfășurat în ultimele zile ale lunii iunie.

Oricare ar fi fost greșelile planului de operații al prusienilor, ei le-au remediat prin rapiditatea lor, prin acțiunile lor energice. Operațiile fiecăreia din cele două armate s-au desfășurat în mod ireproșabil. Toate loviturile lor au fost scurte, puternice și hotărâte și le-au asigurat un succes deplin, iar după joncțiunea celor două armate, energia lor n-a slăbit; ele au continuat să înainteze și, nu mai tîrziu de 3 iulie, întreaga armată prusiană s-a întîlnit cu forțele unite ale lui Benedek și le-a dat o ultimă lovitură, nimicitoare ¹⁶⁵.

Este greu de presupus că Benedek a acceptat de bunăvoie să dea această bătălie. Nu încapе în doială că urmărirea rapidă întreprinsă de prusieni l-a silit să se oprească cu în-

treaga sa armată pe o poziție puternică, pentru a-și regrupa forțele și a crea astfel un avans de o zi pentru coloanele de transport ale armatei sale în retragere; el nu se aștepta să fie atacat cu forțe considerabile în timpul zilei și socotea că va izbuti să scape neurmărit în cursul nopții. Nici un om în situația lui, cu patru corpuri de armată complet zdrobite și după pierderi atât de grele, n-ar fi căutat să se angajeze imediat într-o luptă decisivă dacă ar fi avut posibilitatea să efectueze o retragere fără primejdie. Dar, pe cât se pare, prusienii l-au forțat să primească lupta, ceea ce a avut drept urmare înfrângerea totală a austriecilor, care, dacă nu se va ajunge la încheierea unui armistițiu, vor căuta, fără îndoială, în condiții extrem de nefavorabile, să ajungă la Olmütz sau la Viena, dat fiind că cea mai mică deplasare a prusienilor cu scopul de a executa o învăluire a flancului drept al austriecilor ar tăia în mod sigur unui mare număr din unitățile lor posibilitatea de a ajunge la drumul direct și le-ar împinge spre colinele de la Glatz, unde ar fi capturate. „Armata din nord”, care pînă acum zece zile trecea drept una dintre cele mai bune din Europa, a încetat să mai existe.

Nu încapă îndoială că pușca cu ac cu tragere rapidă a jucat aici un rol deosebit de important. E greu de presupus că fără această armă s-ar fi putut ajunge la joncțiunea celor două armate prusiene și este cert că acest succes atât de mare și de rapid n-ar fi fost obținut fără o asemenea superioritate de foc, deoarece armata austriacă este, de obicei, mult mai puțin expusă să fie cuprinsă de panică decît majoritatea armatelor europene. Dar au fost și alte împrejurări care au contribuit la acest succes. Am pomenit mai înainte de dispoziția excelentă și de acțiunile hotărîte ale celor două armate prusiene din momentul intrării lor în Boemia. Am putea adăuga că în această campanie prusienii au renunțat la sistemul coloanelor și, cînd porneau la atac, își dispuneau trupele mai ales în formații desfășurate, așa încît puteau să folosească fiecare pușcă, iar oamenii să fie feriți de acțiunea focului de artilerie. Trebuie să recunoaștem că, atât în timpul marșului cît și în timpul apropierii de inamic, deplasările s-au executat într-o ordine și cu o precizie care nu erau de așteptat de la o armată și de la un comandament peste care se așternuse rugină unei perioade de cincizeci de ani de pace. Și, în sfîrșit, întreaga lume trebuie să fi fost uimită de impetuositatea de care au dat dovadă în toate bătăliile, fără nici o excepție, aceste trupe lipsite de experiență.

E ușor de spus că meritul revine puștilor care se încarcă pe la culată, dar trebuie ținut seama că ele n-au acționat singure, că a fost nevoie de inimi viteze și de mâini vînjoase pentru a le pune în acțiune. Trupele prusiene au luptat foarte adeseori împotriva unor forțe inamice superioare din punct de vedere numeric și aproape întotdeauna au fost parte atacantă; de aceea austriecii aveau posibilitatea să-și aleagă poziția. Or, la atacul împotriva unor poziții puternice și a unor orașe cu străzi baricadate, avantajele noilor puști dispar aproape cu desăvîrșire; atunci trebuie să intre în acțiune baionetele, și ele au avut destul de lucru. În afară de aceasta, cavaleria a acționat cu aceeași impetuositate, și singura ei armă de atac o constituie tăișul săbiei și iuțea calilor. Știrile false din sursă franceză, potrivit cărora cavaleria prusiană l-ar împoșca mai întii pe inamic cu o ploaie de gloanțe trase cu carabinele (încărcate pe la culată sau altfel) și după aceea s-ar năpusti asupra lui cu săbiile, puteau să apară numai într-o țară a cărei cavalerie a recurs de foarte multe ori la o asemenea stratagemă și a fost întotdeauna pedepsită pentru această ușurință, fiind înfrîntă de forțele inamicului, care atacau cu mai multă impetuositate. Nu vom greși dacă vom spune că armata prusiană și-a cîștigat într-o singură săptămînă o prețuire pe care n-a mai avut-o niciodată. Ea poate să se simtă acum în stare să lupte cu orice alt inamic și să-l învingă. În istorie nu se vorbește de nici o campanie în care să se fi obținut un succes atît de strălucit într-un termen atît de scurt și fără înfrîngeri cît de cît importante, cu excepția bătăliei de la Iena, în care a fost nimicită întreaga armată prusiană din acea vreme, și a bătăliei de la Waterloo, dacă facem abstracție de înfrîngerea de la Ligny ¹⁶⁶.

THE INTERNATIONAL COURIER

ENGLISH PART
Published every Wednesday.

No. 1 & 7 Vol. 19. (Registered for transmission direct.)

LONDON, FEBRUARY 20, 1912

ONE PENNY

Karl Marx

Instrucțiuni pentru delegații Consiliului Central provizoriu în legătură cu diferite probleme¹⁶⁷

1. Organizarea Asociației Internaționale

Consiliul Central provizoriu recomandă să fie adoptat, în general, *planul de organizare* expus în statutul provizoriu. O experiență de doi ani a arătat justetea acestui plan și posibilitatea aplicării lui în condițiile diferitelor țări fără a se prejudicia unitatea de acțiune. Propunem ca anul viitor sediul Consiliului Central să fie la Londra, deoarece situația de pe continent, după cât se pare, nu este favorabilă vreunei schimbări.

Este de la sine înțeles că membrii Consiliului Central sînt aleși de congres (§ 5 din statutul provizoriu). Consiliul Central are dreptul să coopteze noi membri.

Secretarul general este ales de congres pe timp de un an și este singurul activist remunerat al Asociației. Propunem să i se plătească 2 l.st. pe săptămînă *.

Toți membrii Asociației vor plăti o cotizație anuală egală de o jumătate de penny (poate chiar de un penny). Costul cărții (carnetului) de membru se achită separat.

Chemînd pe membrii Asociației să înființeze societăți de ajutor reciproc și să stabilească o legătură internațională între ele, lăsăm în același timp inițiativa în această problemă (înființarea de societăți de ajutor reciproc, sprijinirea mate-

* În „Le Courier international” a fost intercalat următorul pasaj: „Comitetul permanent, care reprezintă de fapt organul executiv al Consiliului Central, este ales de congres; funcția fiecăruia dintre membrii săi este însă stabilită de Consiliul Central”. — *Nota red.*

rială și morală a orfanilor membrilor Asociației) elvețienilor, care au propus primii acest lucru la conferința din septembrie anul trecut.

2. Realizarea cu ajutorul Asociației a unității internaționale de acțiune în lupta dintre muncă și capital

a) Această problemă cuprinde, în general vorbind, întreaga activitate a Asociației Internaționale, care-și pune ca scop să unească și să îndrepte pe un fâgaș comun lupta, pînă acum răzlețită, desfășurată de clasa muncitoare din diferite țări pentru eliberarea ei.

b) Una din funcțiile speciale pe care Asociația noastră a îndeplinit-o pînă acum cu succes este rezistența opusă uneltirilor capitaliștilor, care, în caz de grevă și lock-out, sînt întotdeauna gata să folosească muncitori străini drept unelte împotriva muncitorilor din țara lor. Unul din marile țeluri ale Asociației este acela ca muncitorii din diferite țări să ajungă nu numai să se simtă frați și tovarăși, ci să și acționeze ca atare, luptînd, în cadrul unei armate unice, pentru eliberarea lor.

c) *Ancheta statistică asupra situației clasei muncitoare din toate țările, întreprinsă de clasa muncitoare însăși*, pe care o propunem noi, va constitui un exemplu măreț de „unitate internațională de acțiune”. Pentru a acționa cu oarecare șansă de succes, trebuie să se cunoască materialul asupra căruia urmează să se acționeze. Întreprinzînd o acțiune atît de importantă, muncitorii vor dovedi că ei sînt capabili să-și ia soarta în propriile lor mîini. De aceea propunem următoarele :

În fiecare localitate în care există filiale ale Asociației noastre să se treacă imediat la lucru și să se culegă date în legătură cu diferitele puncte indicate în formularul de anchetă anexat.

Congresul cheamă pe toți muncitorii din Europa și din Statele Unite ale Americii să colaboreze la culegerea de date statistice cu privire la clasa muncitoare; rapoartele și datele culese vor fi trimise Consiliului Central. Pe baza acestor materiale, Consiliul Central va întocmi un raport general, la care se vor anexa datele în baza cărora el a fost întocmit.

Acest raport, împreună cu anexele, va fi prezentat viitorului congres anual și, după aprobarea lui de către acesta, va fi tipărit pe cheltuiala Asociației.

Formular general de anchetă în care, lrește, pot fi introduse schimbări de la caz la caz

1. Denumirea întreprinderii.
2. Vîrsta și sexul persoanelor care lucrează în întreprinderea respectivă.
3. Numărul persoanelor care lucrează în cadrul ei.
4. Salariul: (a) ucenicilor; (b) plată cu ziua sau cu bucata; cuantumul salariilor plătite de către intermediari. Cîștigul mediu săptămînal și anual.
5. (a) Durata zilei de muncă în fabrici; (b) durata zilei de muncă la micii patroni și în producția la domiciliu, în cazul cînd există toate aceste forme de producție; (c) munca de zi și munca de noapte.
6. Pauzele pentru masă și felul cum sînt tratați muncitorii.
7. Starea atelierului și condițiile de muncă: încăperi supraaglomerate, ventilație proastă, lumină de zi insuficientă, folosirea iluminatului cu gaz, curățenia ș.a.m.d.
8. Felul ocupației.
9. Influența muncii asupra stării fizice.
10. Moralitatea. Educația.
11. Caracterul producției. Dacă este sezonieră sau se desfășoară mai mult sau mai puțin uniform, de-a lungul întregului an, dacă este supusă unor oscilații considerabile dacă are de înfruntat concurența străină, dacă este destinată în special pieței interne sau celei externe ș.a.m.d.¹⁶⁸

3. Limitarea zilei de muncă

O condiție preliminară, fără de care toate încercările de îmbunătățire a situației muncitorilor și de eliberare a lor sînt sortite eșecului, este *limitarea zilei de muncă*.

Ea este necesară atît pentru refacerea sănătății și forței fizice a clasei muncitoare, care constituie marea majoritate a fiecărui popor, cit și pentru a asigura muncitorilor posibilitatea unei dezvoltări intelectuale, a stabilirii unor relații amicale între ei și a unei activități sociale și politice.

Noi propunem *limitarea prin lege a zilei de muncă la 8 ore*. Această limitare reprezintă revendicarea generală a muncitorilor din Statele Unite ale Americii¹⁶⁹; hotărîrea congresului va face din ea platforma comună a clasei muncitoare din întreaga lume.

Pentru informarea membrilor de pe continent ai Asociației, a căror experiență în ceea ce privește legislația pentru reglementarea muncii în fabrici este relativ redusă, adăugăm că nici un fel de limitare stabilită prin lege nu-și va atinge scopul și va fi încălcată de capital dacă nu se va indica exact în ce *parte anume a zilei* trebuie să fie cuprinse aceste 8 ore de muncă. Această parte a zilei trebuie să fie limitată la 8 ore de muncă plus pauzele pentru masă. De pildă, dacă diferitele pauze pentru masă însumează o oră, durata ei stabilită prin lege trebuie să fie de 9 ore, să zicem de la 7 dimineața până la 4 după-amiază, sau de la 8 dimineața până la 5 după-amiază ș.a.m.d. Munca de noapte poate fi permisă numai în mod excepțional în întreprinderile sau în ramurile de producție specificate de lege. Trebuie să tindem spre desființarea totală a muncii de noapte.

Acest paragraf se referă numai la persoanele adulte, bărbați și femei; acestea din urmă însă trebuie cu desăvârșire exceptate de la *orice muncă de noapte*, precum și de la orice muncă care este dăunătoare pentru organismul, mai slab, al femeilor, care are un efect toxic asupra lui sau îl expune altor influențe nocive. Prin persoane adulte înțelegem toate persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani.

4. Munca copiilor și adolescenților (de ambele sexe)

Considerăm tendința industriei moderne de a atrage copii și adolescenți de ambele sexe pentru a participa la marea operă a producției sociale drept o tendință progresistă, sănătoasă și legitimă, deși în orînduirea capitalistă ea a luat forme monstruoase. În condițiile unei orînduiri sociale raționale, *fiecare copil* trebuie să devină, începînd de la vârsta de 9 ani, un lucrător productiv, după cum și fiecare adult apt de muncă trebuie să se supună legii generale a naturii, și anume: ca să mînînci trebuie să muncești, și să muncești nu numai cu mintea, ci și cu brațele. În momentul de față însă sarcina noastră este să ne ocupăm numai de copiii și adolescenții din rîndurile clasei muncitoare.

Considerăm necesar, din motive de ordin fiziologic, ca copiii și adolescenții de ambele sexe să fie împărțiți în *trei* grupe, care urmează să fie tratate în mod diferențiat: în prima grupă să intre copiii între 9 și 12 ani, în a doua —

cei între 13 și 15 ani, în a treia, — cei între 16 și 17 ani. Propunem ca pentru prima grupă timpul de muncă în atelierele de orice fel sau la domiciliu să fie limitat prin lege la două ore; pentru grupa a doua la patru, iar pentru grupa a treia la șase ore. Pentru grupa a treia va trebui să se acorde o pauză de cel puțin o oră pentru masă sau odihnă.

Ar fi de dorit ca învățământul elementar să înceapă înainte de vârsta de 9 ani; dar aici ne referim numai la antidotul cel mai necesar împotriva tendințelor unei orînduiri sociale care reduce pe muncitor la rolul de simplu instrument pentru acumularea de capital și transformă pe părinții striviți de nevoi în proprietari de sclavi care-și vînd propriii lor copii. *Drepturile* copiilor și adolescenților trebuie să fie apărate. Ei nu sînt în stare să și le apere singuri. De aceea este de datoria societății să-i apere.

Dacă burghezia și aristocrația își neglijează obligațiile față de propriii lor copii, aceasta le privește. Beneficiind de privilegiile acestor clase, copilul trebuie să suporte și consecințele prejudecăților lor.

Pentru clasa muncitoare lucrurile se prezintă cu totul altfel. Muncitorul nu este liber în acțiunile sale. De cele mai multe ori el este chiar prea ignorant pentru a putea înțelege adevăratele interese ale copilului său sau condițiile normale de dezvoltare a omului. Partea cea mai înaintată a clasei muncitoare este însă pe deplin conștientă că viitorul clasei ei, prin urmare și viitorul omenirii, depinde întru totul de educarea tinerei generații de muncitori. Ea știe că în primul rînd copiii și adolescenții trebuie feriți de urmările nefaste ale actualului sistem. Acest lucru se poate realiza numai pe calea transformării *conștiinței sociale într-o forță socială*, iar în condițiile date, aceasta se poate dobîndi numai prin intermediul *legilor generale*, aplicate de puterea de stat. Impunînd asemenea legi, clasa muncitoare nu contribuie nicidecum la consolidarea puterii guvernului. Dimpotrivă, ea transformă puterea care astăzi este folosită împotriva ei într-o armă a ei. Ea obține printr-un act legislativ general ceea ce zadarnic ar încerca să realizeze prin numeroase eforturi individuale izolate.

Pornind de la acest punct de vedere, declarăm că nici părinților și nici patronilor nu trebuie să li se îngăduie să folosească munca copiilor și adolescenților decît atunci cînd aceasta este îmbinată cu educația.

Prin educație înțelegem trei lucruri :

În primul rînd : *educația intelectuală*.

În al doilea rînd : *educația fizică*, așa cum se face în școlile de gimnastică sau prin exercițiile militare.

În al treilea rînd : *învățămîntul tehnic*, care inițiază copilul și adolescentul în principiile de bază ale tuturor proceselor de producție și îi deprind, în același timp, să mînuiască cele mai elementare unelte folosite în toate ramurile de producție.

Repertizării copiilor și muncitorilor adolescenți în grupe după vîrstă trebuie să-i corespundă cursuri tot mai complexe de educație intelectuală și fizică și de învățămînt tehnic. Cheltuielile pentru întreținerea școlilor tehnice trebuie acoperite parțial prin vînzarea produselor acestora.

Îmbinarea muncii productive retribuite cu educația intelectuală, exercițiile fizice și învățămîntul politehnic va ridica clasa muncitoare la un nivel mult superior nivelului aristocrației și burgheziei.

Se înțelege de la sine că folosirea persoanelor între 9 și 17 ani (inclusiv) pentru munca de noapte și munca în ramurile de producție dăunătoare sănătății trebuie să fie strict interzisă prin lege.

5. Munca cooperativizată

Asociația Internațională a Muncitorilor își pune ca scop să unifice și să îndrepte pe un făgaș comun *mișcarea spontană* a clasei muncitoare, dar nicidecum să-i dicteze sau să-i impună vreun sistem doctrinar. De aceea congresul nu trebuie să proclame *un anumit sistem* de cooperatie, ci să se limiteze la enunțarea citorva principii generale.

a) Noi considerăm că mișcarea cooperatistă constituie una din forțele de transformare a societății actuale, bazată pe antagonismul de clasă. Marele merit al acestei mișcări constă în faptul că ea demonstrează în practică posibilitatea înlocuirii actualului sistem de *subordonare a muncii* față de capital — sistem despotice și care generează pauperismul — prin sistemul republican și salutar de *asociere a producătorilor liberi și egali între ei*.

b) Sistemul cooperatist, limitat însă la formele minuscule, singurele pe care sînt în stare să le creeze prin efor-

turile lor individuale robii muncii salariate, nu va putea transforma niciodată societatea capitalistă. Pentru a transforma producția socială într-un vast și armonios sistem de muncă cooperativizată liberă sînt necesare *schimbări sociale generale, schimbări ale temeliiilor orînduirii sociale*, schimbări care nu pot fi realizate decît prin trecerea forțelor organizate ale societății, adică a puterii de stat, din miinile capitaliștilor și proprietarilor funciari în miinile producătorilor înșiși.

c) Recomandăm muncitorilor să înființeze mai curînd cooperative de producție decît cooperative de consum. Acestea din urmă afectează numai suprafața actualei orînduirii economice, în timp ce primele subminează înseși temeliiile ei.

d) Recomandăm tuturor asociațiilor cooperatiste să transforme o parte din venitul lor total într-un fond destinat propagării principiilor lor, atît cu fapta cît și cu vorba, și anume: să sprijine înființarea de noi asociații cooperatiste de producție, paralel cu popularizarea doctrinei lor.

e) Pentru a împiedica degenerarea asociațiilor cooperatiste în simple societăți burgheze pe acțiuni (*sociétés par actions*), muncitorii din fiecare întreprindere, indiferent dacă au contribuit cu o cotă-parte sau nu, trebuie să primească părți egale din venit. Admitem, ca măsură pur temporară, să li se plătească un mic procent celor care au contribuit cu o cotă-parte.

6. *Sindicatul (trade-unionurile). Trecutul, prezentul și viitorul lor*

a) Trecutul lor.

Capitalul este o forță socială concentrată, în timp ce muncitorul nu dispune decît de forța sa de muncă. De aceea, *contractul* dintre capital și muncă nu poate fi încheiat niciodată în condiții echitabile, echitabile chiar și din punctul de vedere al societății, în care proprietatea asupra mijloacelor materiale de existență și de muncă se opune forței de producție vii. Forța socială a muncitorilor o constituie numai numărul lor. Dar forța superiorității numerice este anihilată de dezbinarea lor. Dezbinarea muncitorilor este generată și menținută de *concurența inevitabilă dintre ei*.

La început sindicatele au apărut datorită încercărilor spontane ale muncitorilor de a înlătura sau cel puțin de a atenua această concurență, pentru a obține încheierea unor contracte în condiții care să le permită, cel puțin, să se elibereze din situația de simpli sclavi. De aceea scopul imediat al sindicatelor se limita la nevoile zilnice, la încercări de a opri ofensiva continuă a capitalului, într-un cuvânt la problemele legate de salariu și de timpul de muncă. O asemenea activitate a sindicatelor este nu numai legitimă, dar și necesară. Afita timp cât există actualul mod de producție nu putem renunța la ea. Dimpotrivă, această activitate trebuie generalizată prin înființarea de sindicate în toate țările și unirea lor. Pe de altă parte, sindicatele au devenit, fără să-și dea seama, *centre de organizare* pentru clasa muncitoare, așa cum municipalitățile și comunele medievale au fost centre de organizare pentru burghezie. Dacă sindicatele sînt necesare pentru lupta de guerillă dintre muncă și capital, ele prezintă o importanță și mai mare ca *forță organizată în scopul desființării a însuși sistemului muncii salariate și răsturnării dominației capitalului*.

b) Prezentul lor.

Angajate pînă acum exclusiv în lupta locală și nemijlocită împotriva capitalului, sindicatele nu au înțeles încă pe deplin ce forță reprezintă ele în lupta împotriva însuși sistemului robiei salariate. De aceea, ele s-au ținut mult prea departe de mișcarea socială și politică generală. În ultimul timp se pare însă că au devenit conștiente * de marea lor misiune istorică; aceasta rezultă, de pildă, din participarea lor la actuala mișcarea politică din Anglia¹⁷⁰, din înțelegerea mai largă a funcțiilor lor în Statele Unite¹⁷¹ și din rezoluția de mai jos adoptată la o mare conferință a delegaților trade-unionurilor care a avut loc de curînd la Sheffield.

„Prezenta conferință, apreciind pe deplin eforturile depuse de Asociația Internațională în scopul unirii muncitorilor din toate țările într-o singură uniune frățească, recomandă în modul cel mai insistent diferitelor asociații reprezentate aici să intre în această Asociație, considerînd că ea contribuie în mod esențial la progresul și bunăstarea tuturor celor ce muncesc”¹⁷².

* — În textul german urmează: cel puțin în Anglia. — Nota red.

c) Viitorul lor.

Independent de scopurile lor inițiale, ele trebuie să învețe acum să acționeze în mod conștient ca centre de organizare a clasei muncitoare, punându-și sarcina măreață a *deplinei ei eliberări*. Ele trebuie să sprijine orice mișcare socială sau politică care urmărește acest scop. Considerându-se reprezentante ale întregii clase muncitoare, luptătoare de frunte ale ei și acționând ca atare, sindicatele trebuie să atragă în rândurile lor pe muncitorii neorganizați. Ele trebuie să apere cu multă grijă interesele muncitorilor din ramurile de producție cu cele mai mici salarii, cum sînt, de pildă, muncitorii agricoli, care sînt absolut neputincioși din pricina condițiilor nefavorabile pe care le au *. Sindicatele trebuie să demonstreze întregii lumi că ele nu luptă pentru interese înguste și egoiste, ci pentru eliberarea milioanelor de asupriți.

7. Impozitele directe și indirecte

a) Nici o schimbare a formei de impunere fiscală nu poate determina o schimbare esențială în relațiile dintre muncă și capital.

b) Cu toate acestea, dacă este vorba să alegem între două sisteme fiscale, recomandăm *desființarea totală a impozitelor indirecte și înlocuirea lor pe scară generală prin impozite directe* ;

pentru că impozitele indirecte fac să se urce prețurile mărfurilor, prin faptul că comercianții adaugă la aceste prețuri nu numai suma impozitelor indirecte, ci și dobînzile și profitul la capital avansat pentru achitarea lor ;

pentru că impozitele indirecte ascund fiecărei persoane în parte suma pe care ea o plătește statului, în timp ce impozitul direct nu e mascat prin nimic, se percepe pe față și nu poate să inducă în eroare nici măcar pe omul cel mai ignorant. Impozitele directe stimulează, prin urmare, pe fiecare cetățean să controleze guvernul, în timp ce impozitele indirecte înăbușă orice tendință spre autoadministrare.

* În „Le Courier international” : care nu sînt în stare să opună o rezistență organizată. — *Nota red.*

8. Creditul internațional

Inițiativa în această privință trebuie lăsată francezilor.

9. Problema poloneză *

a) De ce ridică muncitorii din Europa această problemă? Înainte de toate pentru că autorii și agitatorii burghezi au convenit s-o treacă sub tăcere, deși au luat sub ocrotirea lor toate națiunile de pe continent, chiar și Irlanda. De ce această tăcere? Pentru că atât aristocrații cât și burghezii consideră înapoiata putere asiatică din culise drept ultimul bastion împotriva valului crescând al mișcării muncitorești. Această putere poate fi într-adevăr zdrobită numai prin restaurarea Poloniei pe o bază democratică.

b) În condițiile actualei situații schimbate din Europa centrală, și în special din Germania, este mai necesar decât oricând să existe o Polonie democrată. Fără ea Germania va deveni avanpostul Sfintei Alianțe, cu ea — aliatul Franței republicane. Mișcarea muncitorească va avea mereu de întâmpinat piedici, va suferi înfrîngerii, iar dezvoltarea ei va fi frînată atîta timp cît această importantă problemă europeană nu va fi rezolvată.

c) Este în special de datoriat clasei muncitoare din Germania să ia inițiativa în această problemă, întrucît Germania este una dintre țările care au participat la împărțirea Poloniei.

10. Armata **

a) Faptul că marile armate permanente exercită o influență nefastă asupra producției a fost cu prisosință demonstrat la congrese burgheze de tot felul, la congrese de pace, economice, statistice, filantropice și sociologice. De aceea considerăm de prisos să insistăm asupra acestei probleme.

* În „Le Courrier international”: *Necesitatea anihilării influenței ruse în Europa prin traducerea în viață a dreptului națiunilor la autodeterminare și restaurarea Poloniei pe bază democratică și socială.* — Nota red.

** În „Le Courrier international”: *Armatele permanente și legătura lor cu producția.* — Nota red.

b) Propunem înarmarea generală a poporului și instruirea generală în ceea ce privește mînuirea armelor.

c) Admitem ca măsură temporară necesară existența unor armate permanente cu efective mici, care să servească drept școli pentru instruirea cadrelor de comandă ale miliției; fiecare cetățean de sex bărbătesc urmează să servească un timp foarte scurt în aceste armate.

11. Problema religioasă *

Inițiativa în această privință trebuie lăsată francezilor.

Scris de K. Marx la sfîrșitul
lunii august 1866

Publicat în „The International Courier”
nr. 6—7 din 20 februarie și
nr. 8—10 din 13 martie 1867,
în „Le Courier international” nr. 10
și 11 din 9 și 16 martie 1867
și în „Der Vorbote” nr. 10 și 11
din octombrie și noiembrie 1866

Se tipărește după textul
apărut în „The International
Courier”, confruntat cu textul
apărut în „Le Courier interna-
țional” și în „Vorbote”

Tradus din limba engleză

* În „Le Courier international”: *Ideea religioasă, influența ei asupra dezvoltării sociale, politice și intelectuale.* — Nota red.

Karl Marx

[Cuvîntare rostită la mitingul polonezilor
de la Londra, la 22 ianuarie 1867 ¹⁷³]

Doamnelor și domnilor *,

Acum treizeci și ceva de ani, în Franța a izbucnit o revoluție. A fost un eveniment neprevăzut de providența din Petersburg, care tocmai încheiase cu Carol al X-lea un tratat secret prin care se urmărea îmbunătățirea administrării și a împărțirii geografice a Europei. De cum a primit această tristă veste, care-i încurca toate planurile, țarul Nicolai și-a convocat ofițerii din garda sa și le-a ținut un scurt discurs războinic, care se termina cu cuvintele: „Pe cai, domnilor!” Aceasta nu era o simplă amenințare. Paskevici a fost trimis la Berlin ca să pregătească planul unei invazii în Franța. În câteva luni, totul era pus la punct. Prusienii urmau să se concentreze pe Rin, armata poloneză să intre în Prusia, iar moscoviții ** să vină în urma lor. Dar atunci, așa cum a spus Lafayette în Camera deputaților francezi, „avangarda a întors armele împotriva armatei principale” ¹⁷⁴. Răscoala de la Varșovia a salvat Europa de un al doilea război antiacobin.

La optsprezece ani după aceea s-a produs o nouă erupție a vulcanului revoluționar sau, mai degrabă, un cutremur care a zguduit întregul continent. Pînă și Germania a început să dea semne de neliniște, cu toate că, de la așa-zisul război de independență, Rusia o ținea sub oblăduirea ei maternă. Mai mult ca orice a surprins faptul că Viena a fost primul dintre toate orașele germane care a încercat să ridice baricade, și încă cu succes. De data asta, poate pentru prima oară în

* În „Glos Wolny”, cuvîntarea lui Marx este precedată de următoarele cuvinte: „La început, dr. Marx (german) a prezentat o rezoluție scurtă, dar extrem de semnificativă: «Fără independența Poloniei nu va putea fi stabilită pacea în Europa». — *Nota red.*

** Folosind cuvîntul „moscoviți”, Marx are în vedere pe campionii politicii reacționare promovate de autocrația țaristă. (Vezi și volumul de față, pag. 560). — *Nota red.*

istorie, Rusia și-a pierdut sîngele rece. Țarul Nicolaie nu s-a mai adresat gîrzii, ci a publicat un manifest cître poporul sîu, în care spunea cî pînă și Germania a fost contaminatî de ciurma francezî, cî această molimî se apropie de grînițele imperiului și cî revoluția, în starea ei de demențî, își îndreaptî privirea înfriguratî spre sfînta Rusie. „Și nu-i de mirare !” — a exclamat el. E vorba doar de aceeași Germanie care de ani de zile este focarul necredinței. Cancerul unei filozofii profanatoare a atacat pîrțile vitale ale acestui popor, care în aparențî este atît de sînîtos. Și el și-a încheiat chemarea cu urmatorul apel cître germani :

„Dumnezeu e cu noi ! Înțelegeți o datî lucrul ăsta, pîgînilor, și supuneți-vî, cîci dumnezeu e cu noi !”¹⁷⁶

Curînd dupî aceea a trimis germanilor, prin slujitorul sîu fidel Nesselrode, un alt mesaj, plin de duioșie fațî de acest popor pîgîn¹⁷⁶. Prin ce se explicî această schimbare ? Prin aceea cî berlinezii nu numai cî au fîcut o revoluție, dar au și proclamat restaurarea Poloniei, iar polonezii din Prusia, lîsîndu-se înșelați de entuziasmul popular, au început sî instaleze tabere militare în Poznan. De aici pornesc aceste amabilități ale țarului. Și din nou, poporul polonez, acest cavaler nemuritor al Europei, l-a silit pe mongol sî se retragî. Numai dupî ce polonezii au fost trîdați de germani, și în special de Adunarea națională de la Frankfurt, Rusia și-a mai revenit și a cîpîtat destulî putere ca sî dea o loviturî revoluției din 1848 în ultimul ei loc de refugiu, în Ungaria. Dar și aici, ultimul cavaler care i-a ținut piept a fost un polonez, generalul Bem.

Mai sînt încă și astîzi destui oameni naivi care își închipuie cî toate astea s-au schimbat, cî Polonia a încetat sî mai fie „o națiune necesarî”, cum s-a exprimat un scriitor francez, cî ea nu mai este decît o amintire sentimentală. Dar dv. știți cî sentimentele și amintirile nu sînt cotate la bursă. Cînd în Anglia au devenit cunoscute ultimele ucazuri rusești pentru desființarea regatului Poloniei, organul de presă al mării finanțe i-a îndemnat pe polonezi sî se facă moscoviți¹⁷⁷. Și de ce sî nu se facă dacî în felul acesta era mai bine asiguratî plata dobînzilor la cele 6 000 000 l.st. pe care capitaliștii englezi le împrumutaseră de curînd țarului ? În cel mai rîu caz, scria „Times”, Rusia n-are decît sî pună mîna pe Constantinopol, și Anglia își va permite sî ia în stîpînire Egiptul și sî-și asigure astfel drum deschis spre marea

ei piață indiană! Cu alte cuvinte, Anglia ar fi dispusă să lase Constantinopolul pe mina Rusiei dacă Rusia va binevoi să-i permită să conteste Franței dreptul asupra Egiptului. Moscovitul, scrie „Times”, ia cu plăcere împrumuturi de la Anglia și este un bun platnic. Lui îi plac banii englezi. Și într-adevăr îi plac. Dar cit de mult îi iubește el pe englezi v-o dovedește cel mai bine „Gazette de Moscou”¹⁷⁸ din decembrie 1851 :

„Nu, trebuie să-i vină o dată rindul și perfidului Albion, și numai la Calcutta o să încheiem peste citva timp un tratat cu acest popor”.

Vă întreb acum pe dv. : ce s-a schimbat aici ? A devenit cumva mai mică primejdia din partea Rusiei ? Nu, n-a devenit. Numai orbirea intelectuală a claselor guvernante din Europa a ajuns la culme. În primul rînd, politica Rusiei, după cum recunoaște și istoricul ei oficial, Karamsin, a rămas neschimbată¹⁷⁹. Metodele ei, tactica ei, procedeele ei se pot schimba, dar steaua călăuzitoare a acestei politici — care este dominația mondială — rămîne neschimbată. Numai un guvern ingenios, care își exercită stăpînirea asupra unor mase largi de barbari, poate în zilele noastre să urzească asemenea planuri. Pozzo di Borgo, cel mai mare diplomat rus din epoca modernă, îi scria lui Alexandru I, în timpul Congresului de la Viena, că Polonia este principala unealtă de înfăptuire a aspirațiilor de dominație mondială nutrite de Rusia, dar că ea rămîne, totodată, un obstacol de neînving atîta timp cît polonezul, sătul de interminabilele trădări comise de Europa, nu se va transforma, în mîinile moscovitului, într-un bici amenințător pentru ea. Și acum, abstracție făcînd de starea de spirit care domnește în rîndurile poporului polonez, vă întreb : a intervenit ceva care să împiedice planurile Rusiei sau să-i paralizeze acțiunile ?

Nu e nevoie să vă spun că în Asia politica ei de cuceriri înregistrează mereu succese. Nu e nevoie să vă amintesc că așa-zisul război anglo-francez împotriva Rusiei a adus în stăpînirea acesteia fortărețele din Munții Caucaz, dominația asupra Mării Negre și drepturile maritime pe care Ecaterina a II-a, Pavel și Alexandru I au încercat în zadar să le smulgă Angliei. Căi ferate unesc și concentrează forțele ei, răspîndite pe un vast teritoriu. Resursele ei materiale din Polonia Congresului¹⁸⁰, care formează lagărul ei întărit în Europa, au sporit nemăsurat de mult. Fortificațiile Varșoviei, Modlinului și Ivangorodului — ale acestor puncte care au fost alese de Napoleon I — domină întregul curs al Vistulei

și constituie o bază formidabilă de atac spre nord, spre vest și spre sud. Propaganda panslavistă face mereu progrese pe măsură ce puterea Austriei și a Turciei slăbește. Și ce înseamnă această propagandă panslavistă v-ați putut da seama din experiența anilor 1848—1849, când slavii, luptând sub steagurile lui Jellačić, Windischgrätz și Radetzky, au invadat Ungaria, au devastat Viena și au jefuit Italia. Și, ca și când toate acestea n-ar fi fost de ajuns, fărădelegile comise de Anglia în Irlanda i-au adus Rusiei un nou și puternic aliat de cealaltă parte a Atlanticului.

Petru I a spus cândva, pe un ton exclamativ, că, pentru a cuceri lumea, moscoviților nu le lipsește decât sufletul*. Spiritul insuflețitor de care are nevoie Rusia va pătrunde în corpul ei abia după ce-i va înghiți pe polonezi. Și ce aveți dv. de gând să puneți atunci pe celălalt taler al balanței? La această întrebare se poate răspunde din diferite puncte de vedere. Unii spun că acum, după ce au fost eliberați iobagii, Rusia face parte din familia popoarelor civilizate. Puterea germană, care, începând nu de mult, se află concentrată în mâinile prusienilor, este în stare, după cum susțin alții, să înfrunte toate loviturile asiatiche. Alții, mai radicali, își pun speranța în transformările sociale interne din Europa apuseană**.

În ce privește prima chestiune, și anume eliberarea țărănilor iobagi din Rusia, trebuie spus că ea a făcut ca organul suprem de guvernământ să scape de obstacolele pe care nobilii puteau să le pună în calea acțiunilor lui centralizatoare. Ea i-a deschis largi posibilități pentru recrutarea de soldați

* În textul publicat de „Le Socialisme”, această frază din cuvîntarea lui Marx este formulată în felul următor: „Planul politicii ruse a rămas neschimbat; mijloacele de înfăptuire a lui au crescut considerabil de la 1848 încoace, dar pînă azi a rămas un singur lucru pe care ea n-a fost în stare să-l obțină — și la acest punct slab s-a referit Petru I cînd, pe un ton exclamativ, a spus că, pentru a cuceri lumea, moscoviților nu le lipsește decât sufletul”. — *Nota red.*

** În „Le Socialisme”, sfîrșitul acestui paragraf sună precum urmează: „Un european de pe continent mi-ar răspunde, poate, că acum, după ce au fost eliberați iobagii, Rusia face parte din familia națiunilor civilizate, că puterea germană, care, începînd nu de mult, se află concentrată în mâinile prusienilor, este în stare să înfrunte toate atacurile asiaticilor și, în sfîrșit, că revoluția socială din Europa occidentală va pune capăt pericolului unor «conflicte internaționale». Un englez care nu citește decît «Times» ar putea însă să-mi răspundă că, în cel mai rău caz, dacă Rusia ar pune mîna pe Constantinopol, Anglia ar pune stăpînire pe Egipt, și în felul acesta și-ar asigura drumul spre larga ei piață indiană”. — *Nota red.*

pentru armata lui, a desființat proprietatea de obște a țărănilor ruși, i-a izolat unii de alții și le-a întărit credința în tăcutul țar. Ea n-a făcut ca ei să se lepede de barbaria lor asiatică, fiindcă pentru a crea o civilizație este nevoie de secole. Orice încercare de a ridica nivelul lor moral este socotită ca o crimă și pedepsită ca atare. E de ajuns să vă amintesc de represiunile oficiale la care au fost supuse societățile de combatere a alcoolismului, care au încercat să-l salveze pe moscovit de ceea ce Feuerbach numește substanța materială a religiei lui, adică de vodcă. Nu se știe care vor fi în viitor consecințele eliberării iobagilor, dar este limpede de pe acum că ea a făcut să sporească forțele de care poate să dispună țarul.

Și acum cîteva cuvinte despre Prusia. Această țară, care în trecut era vasală a Poloniei, n-a devenit o putere de primul rang decît sub protecția Rusiei și prin împărțirea Poloniei. Dacă mîine și-ar pierde prada ei poloneză, ar fi absorbită de Germania, în loc ca ea să înghită această țară. Pentru a se menține ca o putere aparte în cadrul Germaniei, ea trebuie numaidecît să se sprijine pe moscovit. Creșterea, în ultima vreme, a puterii ei, departe de a slăbi aceste legături, a făcut ca ele să fie indisolubile și a adîncit antagonismul cu Franța și Austria. În același timp, Rusia este pilonul pe care se sprijină domnia neîngrădită a dinastiei de Hohenzollern și a vasalilor ei feudali. Ea este scutul lor împotriva nemulțumirii populare. Prusia, prin urmare, nu este un bastion împotriva Rusiei, ci o unealtă a ei, destinată să-i servească la invazia în Franța și la cucerirea Germaniei.

Cît despre revoluția socială, ce altceva înseamnă ea decît luptă de clasă? S-ar putea ca lupta dintre muncitori și capitaliști să fie mai puțin crîncenă și mai puțin sîngeroasă decît a fost odinioară lupta dintre seniorii feudali și capitaliști în Anglia și Franța. Vrem să sperăm că așa o să fie. Dar, în orice caz, o asemenea criză socială, care poate să sporească energia popoarelor occidentale, implică în același timp, ca orice conflict intern, pericolul unei agresiuni din afară. Ea va permite Rusiei să joace din nou rolul pe care l-a mai avut în timpul războiului antiacobin și de la Sfînta Alianță încoace, rolul unui salvator, predestinat să apere ordinea. Ea va înrola în rîndurile armatei sale toate clasele privilegiate din Europa. Încă în timpul revoluției din februarie, contele Montalembert nu era singurul care își lipea urechea de pămînt ca să audă dacă nu cumva se apropie din

depărtare troleul cailor căzăcești¹⁸¹. Nu numai retrograzii iuncheri prusaci din adunările reprezentative ale Germaniei îl proclamau pe țar „părinte și protector”. La toate bursele din Europa, cursul acțiunilor creștea la fiecare victorie obținută de ruși împotriva maghiarilor și scădea la fiecare înfringere.

Pentru Europa, așadar, nu există decât o singură alternativă: sau ca barbaria asiatică, în frunte cu moscoviții, să se prăvălească ca o avalanșă asupra Europei, sau ca Europa să reconstituie Polonia și să se apere astfel de Asia printr-un meterez de douăzeci de milioane de eroi, ca să câștige timp pentru a-și desăvârși transformarea ei socială.

Scris de K. Marx în jurul
datei de 22 ianuarie 1867
Publicat în ziarele „Głos Wolny”
nr. 130 din 10 februarie 1867
și „Le Socialisme” nr. 18
din 15 martie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziarul „Głos Wolny”,
confruntat cu textul
ziarului „Le Socialisme”
Tradus din limba polonă

Karl Marx

[Dezmințire ¹⁸²]

Rog onorabila redacție a lui „Zeitung für Norddeutschland” să insereze în coloanele ei dezmințirea de mai jos.

Cu toată stima,
Karl Marx

Către redacția lui „Zeitung für Norddeutschland”

În nr. 5 522 al ziarului dv. s-a strecurat, probabil din eroare, o informație cu următorul cuprins :

„Doctorul Marx, care își are domiciliul la Londra..., intenționează, după cît se pare, să întreprindă o călătorie pe continent pentru a face propagandă în legătură cu acest eveniment” („apropiata insurecție” din Polonia).

După cît se vede, această informație nu este altceva decît un fals, ticluit, în nu știu ce „scop”, de către poliție.

Londra, 18 februarie 1867

Karl Marx

Publicat pentru întâia oară
în revista „Die Neue Zeit”,
vol. 2, nr. 3 din 1901—1902

Se tipărește după o copie
a manuscrisului lui K. Marx
făcută de L. Kugelmann

Tradus din limba germană

Karl Marx

[Proiect de rezoluție cu privire
la atitudinea Asociației Internaționale
a Muncitorilor față de congresul Ligii păcii
și libertății ¹⁸³]

Se recomandă delegaților Consiliului să nu participe în mod oficial la congresul Ligii păcii, iar la congresul Asociației muncitorilor să se opună oricărei propuneri în favoarea unei participări oficiale la acest congres.

Prezentat de K. Marx
la 13 august 1867

Publicat în „The Bee-Hive Newspaper”
nr. 305 din 17 august 1867

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Die Zukunft”¹⁸⁴]

*K. Marx. Capitalul, vol. I. Hamburg, Meissner, 1867,
784 pagini. 8° **

Este un fapt de natură să întristeze pe orice german că noi, poporul de gînditori, avem pînă în prezent atît de puține merite pe tărîmul economiei politice. Celebritățile noastre în acest domeniu sînt în cazul cel mai bun niște compilatori ca Rau și Roscher, iar atunci cînd e vorba de ceva original, avem de-a face cu protecționiști ca List (despre care se spune de altfel că l-a plagiat pe un francez¹⁸⁵) sau cu socialiști ca Rodbertus și Marx. Se pare că economia noastră politică oficială și-a propus într-adevăr să împingă în brațele socialismului pe toți aceia care se ocupă serios de știința economică. Nu ne-a fost oare dat să vedem că întreaga economie politică oficială a cutezat să nege, combătîndu-l pe Lassalle, legea de mult cunoscută și recunoscută a determinării salariului și că a fost lăsat în seama unui Lassalle să ia apărarea unor oameni ca Ricardo împotriva atacurilor lui Schulze-Delitzsch și ale altora? Din păcate este adevărat că acești domni nu au putut să-i facă față din punct de vedere științific nici măcar lui Lassalle și — oricît de meritorii ar fi strădaniile lor practice — nici să se scuture de reproșul că toată știința lor se rezumă la debitarea searbădă a armoniilor lui Bastiat, care escamotează toate contradicțiile și dificultățile. Ridicarea lui Bastiat la rangul de autoritate și negarea lui Ricardo — iată cum arată în prezent economia noastră politică oficială în Germania! Și într-adevăr, cum ar putea să fie altfel? Din păcate, la noi economia politică, departe de a fi un domeniu care să prezinte interes din punct de vedere științific, este fie un obiect care studiază pentru examenul de științe politice, în vederea obținerii unei slujbe

* K. Marx. Das Kapital. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867. 784 Seiten, 8°. — *Nota red.*

de stat, fie un mijloc auxiliar, însușit cît se poate de sumar, în scopuri de agitație politică. De vină să fie oare fărîmițarea noastră statală, industria noastră, din păcate încă atît de puțin dezvoltată, sau dependența noastră de străinătate, tradițională în această ramură a științei ?

În aceste condiții este cît se poate de îmbucurătoare apariția unei cărți ca cea recenzată, în care autorul contrapune cu indignare economiei politice anoste de astăzi sau, cum o denumește el foarte nimerit, „economiei politice vulgare” pe predecesorii ei clasici, inclusiv pe Ricardo și Sismondi, și, deși are o atitudine critică și față de clasici, se străduiește în permanență să rămînă pe calea cercetării riguros științifice. Scrierile anterioare ale lui Marx, mai ales lucrarea cu privire la bani ¹⁶⁰, apărută în 1859 la Duncker la Berlin, s-au distins și ele atît prin caracterul lor strict științific, cît și printr-o critică necruțătoare, fără ca întreaga noastră economie politică oficială să le poată opune ceva pînă în prezent, după cum știm. Dar, dacă ea nu i-a putut veni de hac nici acelei lucrări, în ce situație o vor pune cele 49 de coli despre capital apărute acum ? Am vrea să nu fim greșit înțeleși. Nu spunem că nu se pot aduce nici un fel de obiecții împotriva concluziilor acestei cărți, că Marx a furnizat toate dovezile în sprijinul afirmațiilor sale ; noi spunem doar atît : nu credem că dintre toți economiștii noștri măcar unul va fi în stare să le infirme. Analiza întreprinsă în această lucrare este de cea mai înaltă precizie științifică. Ne referim înainte de toate la eșafodajul magistral, dialectic al întregii lucrări, la felul cum încă în noțiunea marfă banii sînt înfățișați ca existînd în sine, la felul cum este demonstrată transformarea banilor în capital. Mărturisim că prin introducerea noii categorii a *plusvalorii* considerăm că s-a marcat un progres ; că nu vedem ce s-ar putea obiecta împotriva afirmației că nu *munca*, ci *forța* de muncă apare ca marfă pe piață ; că socotim absolut justă corectarea legii lui Ricardo cu privire la rata profitului (și anume că în loc de profit trebuie să se vorbească de plusvaloare). Trebuie să recunoaștem că semnificația istorică care străbate întreaga carte și care nu-i îngăduie autorului să considere legile economice drept adevăruri veșnice, să vadă în ele altceva decît formularea condițiilor de existență ale anumitor rînduieli sociale trecătoare ne-a plăcut foarte mult ; că, din păcate, am căuta în zadar la economiștii noștri oficiali erudiția și perspicacitatea cu care sînt înfățișate diferitele rînduieli

sociale care s-au succedat în decursul istoriei și condițiile lor de existență. Cercetări ca acelea despre condițiile și legile economice ale sclaviei, ale diferitelor forme ale iobăgiei și dependenței individului, despre apariția muncitorilor liberi au fost cu totul necunoscute pînă în prezent economiștilor noștri de profesie. Am fi de asemenea bucuroși să aflăm părerea acestor domni despre cele arătate în carte cu privire la cooperare, la diviziunea muncii și la manufactură, la mașini și la marea industrie în conexiunea și interacțiunea lor istorică și economică; în orice caz, ei pot învăța aici multe lucruri noi. Și ce vor spune ei mai ales în legătură cu faptul, care contrazice flagrant toate teoriile curente cu privire la libera concurență, dar care este totuși demonstrat aici pe bază de materiale oficiale, că în Anglia, patria liberei concurențe, nu există în prezent aproape nici o ramură de activitate în care ziua de muncă să nu fie riguros stabilită datorită amestecului statului și care să nu fie supravegheată de inspectorii de fabrici? Și că totuși, pe măsură ce se limitează timpul de muncă, nu numai diferitele ramuri industriale prosperă, ci și fiecare muncitor în parte produce într-un timp de muncă mai redus o cantitate mai mare de produse decît înainte într-un timp de muncă mai lung?

Din păcate, nu se poate contesta că tonul deosebit de aspru, folosit de autor cînd vorbește de economiștii oficiali *germani*, este îndreptățit. Ei țin cu toții, într-o măsură sau alta, de „economia politică vulgară”; de dragul unei popularități efemere ei și-au prostituat știința și au renegat pe corifeii ei clasici. Ei vorbesc despre „armonii” și sînt prizonierii celor mai banale contradicții. Fie ca lecția aspră pe care le-o dă această carte să-i trezească din letargie și să le amintească că economia politică nu este o vacă de muls, care ne aprovizionează cu lapte, ci o știință care cere să fie slujită cu seriozitate și cu sîrguință.

Scris de F. Engels
la 12 octombrie 1867

Publicat în suplimentul
ziarului „Die Zukunft” nr. 254
din 30 octombrie 1867

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Rheinische Zeitung”¹⁸⁷]

Karl Marx. Capitalul. Critica economiei politice,
vol. I. Procesul de producție a capitalului.
*Hamburg, O. Meissner, 1867 **

Datorită votului universal, la partidele noastre parlamentare de pînă acum s-a adăugat unul nou — partidul *social-democrat*. La ultimele alegeri pentru Reichstagul Germaniei de nord, el a avut liste proprii de candidați în majoritatea orașelor mari, în toate districtele industriale și a obținut șase sau opt mandate de deputat. În comparație cu alegerile precedente, el s-a dovedit a fi mult mai puternic, și de aceea se poate presupune că, cel puțin deocamdată, se află încă în curs de creștere. Ar fi o absurditate să se treacă în continuare sub tăcere, cu un aer de superioritate, existența, activitatea și doctrinele acestui partid într-o țară în care votul universal face ca cuvîntul hotărîtor să-l aibă cele mai numeroase și mai sărace clase.

Oricît de mare ar fi dezacordul dintre puținii parlamentari social-democrați și oricît de confuzi ar fi ei, se poate afirma totuși cu certitudine că toate fracțiunile acestui partid vor saluta cartea de față ca pe o *biblie teoretică* a lor, ca pe un arsenal care să-i înarmeze cu cele mai esențiale argumente. Chiar și numai pentru acest motiv, cartea merită o atenție deosebită. Dar și prin conținutul ei, ea este menită să trezească un viu interes. În timp ce argumentarea principală a lui Lassalle — și Lassalle nu a fost decît un discipol al lui Marx în materie de economie politică — se limita la o simplă repetare a așa-numitei legi a lui Ricardo cu privire la salariu, aici avem de-a face cu o operă care analizează cu o erudiție incontestabil rară ansamblul relațiilor dintre capital și muncă în strînsă legătură cu întreaga știință economică, o operă care își propune drept

* *Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. I. Band. Der Produktionsprozess des Kapitals. Hamburg, O. Meissner, 1867. — Nota red.*

scop final „să devăluie legea economică a dezvoltării societății moderne” și care, pe baza unor cercetări indiscutabil scrupuloase, făcute cu o evidentă cunoaștere a problemelor, ajunge la concluzia că întregul „mod de producție capitalist” trebuie desființat. Pe lângă aceasta însă, am vrea să atragem în mod deosebit atenția și asupra faptului că, în afară de concluziile trase în lucrare, autorul prezintă în cuprinsul ei, într-o lumină cu totul nouă, un șir întreg de puncte foarte importante ale economiei politice, ajungând cu acest prilej, în probleme pur științifice, la rezultate foarte diferite de cele ale economiei politice curente de pînă acum și pe care economiștii de catedră vor trebui să le supună unei critici serioase și să le combată cu argumente științifice dacă nu vor să vadă prăbușindu-se doctrina lor de pînă acum. În interesul științei este dorit ca tocmai în legătură cu aceste probleme să înceapă cît mai curînd polemica în publicațiile de specialitate.

Marx începe cu expunerea relației dintre marfă și bani, ale cărei puncte esențiale au fost publicate mai de mult într-o lucrare aparte¹⁸⁸. El trece apoi la capital, și aici ajungem de îndată la problema centrală a întregii opere. Ce este capitalul? Bani care se transformă în marfă, pentru ca din marfă să se retransforme într-o sumă de bani mai mare decît cea inițială. Cumpărînd bumbac cu 100 de taleri și vînzîndu-l cu 110 taleri, valorific cei 100 de taleri în calitate de capital, de valoare care se autovalorifică. Se pune întrebarea de unde provin cei 10 taleri pe care îi cîștig cu acest prilej, cum se face că, printr-un simplu schimb repetat, 100 de taleri se transformă în 110 taleri, din moment ce economia politică presupune că orice schimb înseamnă schimbul unor valori egale? Marx analizează toate cazurile posibile (oscilații ale prețurilor mărfurilor etc.) și dovedește că, pornind de la premisele stabilite de economia politică, este *cu neputință* ca cei 100 de taleri inițiali să dea naștere unei *plusvalori* de 10 taleri. Totuși, acest proces are loc zilnic, dar economiștii încă nu au știut să ni-l explice. Explicația ne-o dă Marx, și anume: Enigma poate fi dezlegată numai dacă găsim pe piață o marfă cu totul deosebită, o marfă a cărei valoare de întrebuițare constă în a crea valoare de schimb. Există o asemenea marfă — *forța de muncă*. Capitalistul cumpără pe piață forța de muncă și o pune să muncească pentru el în scopul de a vinde produsul ei. De aceea trebuie să analizăm înainte de toate forța de muncă.

Care este valoarea forței de muncă? Potrivit cunoscutei legi, valoarea forței de muncă este valoarea mijloacelor de subzistență necesare pentru întreținerea și perpetuarea muncitorului corespunzător cu nivelul istoricește dat într-o anumită țară și într-o anumită epocă. Să presupunem că muncitorul primește valoarea deplină a forței sale de muncă. Să presupunem, de asemenea, că această valoare se exprimă într-o muncă de 6 ore pe zi sau într-o *jumătate* de zi de muncă. Capitalistul pretinde însă că a cumpărat forța de muncă pentru o zi de muncă *întreagă* și îl pune pe muncitor să muncească 12 ore sau mai mult. Prin urmare, dacă ziua de muncă este de 12 ore, el a obținut produsul a 6 ore de muncă fără a-l fi plătit. De aici Marx trage concluzia: *întreaga plusvaloare* — oricum ar fi ea repartizată: ca profit al capitalistului, ca rentă funciară, ca impozit etc. — este *muncă neplătită*.

Interesul fabricantului de a storce în fiecare zi cât mai multă muncă neplătită cu puțință și interesul opus al muncitorului dau naștere luptei în jurul duratei zilei de muncă. Într-un capitol ilustrativ de vreo 100 de pagini, a cărui lectură este deosebit de interesantă, Marx înfățișează desfășurarea acestei lupte în marea industrie engleză. În pofida protestelor fabricantilor liber-schimbști, această luptă s-a încheiat în primăvara trecută prin obligația nu numai pentru întreaga industrie de fabrică, dar și pentru toate întreprinderile mici și chiar pentru întreaga industrie casnică de a se supune prevederilor legii cu privire la reglementarea muncii în fabrici potrivit cărora durata zilei de muncă a femeilor și a copiilor sub 18 ani — indirect deci și aceea a bărbaților — în cele mai importante ramuri industriale a fost stabilită la cel mult 10 ore și jumătate¹⁸⁹. El explică totodată de ce industria engleză nu numai că nu a avut de suferit din cauza aceasta, ci, dimpotrivă, a profitat: intensificarea muncii fiecăruia în parte a precumpănit reducerea timpului de muncă.

Dar plusvaloarea poate să fie sporită și în alt mod decât prin prelungirea timpului de muncă peste timpul necesar pentru producerea mijloacelor de subzistență necesare sau a valorii lor. O zi de muncă dată, să spunem de 12 ore, cuprinde, potrivit presupunerii noastre anterioare, 6 ore de muncă necesară și 6 ore de muncă cheltuită pentru producerea plusvalorii. Dacă timpul de muncă necesar poate fi redus într-un fel sau altul la 5 ore, înseamnă că rămân 7 ore

pentru producerea plusvalorii. Aceasta se poate realiza prin reducerea timpului de muncă pentru producerea mijloacelor de subzistență necesare, cu alte cuvinte prin ieftinirea mijloacelor de subzistență, ceea ce se realizează, la rîndul său, numai prin perfecționări ale producției. Și acest punct este amplu ilustrat de Marx, care cercetează și prezintă cele trei pîrghii principale cu ajutorul cărora se înfăptuiesc aceste perfecționări : 1) *cooperarea*, sau multiplicarea forțelor, care rezultă din colaborarea simultană și sistematică a multora ; 2) *diviziunea muncii*, așa cum a luat naștere în perioada propriu-zisă a manufacturii (deci aproximativ înainte de 1770) și, în sfîrșit, 3) *mașinile*, cu ajutorul cărora s-a dezvoltat de atunci marea industrie. Și această parte prezintă un mare interes și dovedește o uimitoare cunoaștere a problemelor pînă la cele mai mici amănunte tehnologice... *

Nu putem intra în alte amănunte ale analizei cu privire la plusvaloare și salariu și remarcăm doar, pentru a evita orice greșită interpretare, că și economia politică de catedră, cum demonstrează Marx cu numeroase citate, știe prea bine că salariul este mai mic decît întregul produs al muncii. Să sperăm că lucrarea de față va da prilej domnilor profesori să explice mai amănunțit acest punct care provoacă într-adevăr nedumerire. Trebuie relevat faptul că toate dovezile concrete citate de Marx sînt luate din izvoarele cele mai autorizate, de cele mai multe ori din rapoartele parlamentare oficiale. Folosim prilejul pentru a subscrie la propunerea făcută indirect de autor în prefață : ca și în Germania să se ancheteze temeinic de către comisari guvernamentali — care să nu fie însă în nici un caz birocrați cu păreri preconcepute — situația muncitorilor din diferitele ramuri industriale și să se prezinte rapoartele lor Reichstagului și publicului.

Volumul întâi se încheie cu studiul acumulării capitalului. Cu privire la această problemă s-a scris în repetate rînduri pînă acum, totuși trebuie să recunoaștem că și aici găsim multe elemente noi, iar cele vechi sînt prezentate într-o lumină nouă. Lucrul cel mai remarcabil este aici faptul că autorul caută să demonstreze că, alături de concentrarea și acumularea capitalului și în pas cu aceasta, are loc acumularea unei populații muncitorești excedentare și că, în cele din urmă, ambele procese fac, pe de o parte,

* Aici se termină pagina manuscrisului ; pagina următoare, consacrată, probabil, analizei plusvalorii și a salariului, lipsește. — *Nota red.*

necesară, iar pe de altă parte posibilă o revoluție socială.

Oricare ar fi părerea cititorului despre concepțiile socialiste ale autorului, credem că i-am demonstrat în cele de mai sus că este vorba de o lucrare care se ridică cu mult deasupra nivelului obișnuitei literaturi social-democrate curente. Adăugăm că, exceptând primele 40 de pagini în care se pune accentul pe latura dialectică, cartea, în pofida caracterului său strict științific, este foarte accesibilă și chiar captivantă datorită stilului caustic al autorului, care nu menajează pe nimeni.

Scris de F. Engels
la 12 octombrie 1867

Publicat pentru prima oară în
„Marx-Engels-Archiv”, vol. 2, 1927

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Elberfelder Zeitung”¹⁹⁰]

Karl Marx despre capital
(Hamburg, editura „Otto Meissner”, vol. I. 1867)

O lucrare științifică de 50 de coli elaborată pentru a demonstra că întregul capital al bancherilor, comercianților, fabricanților și marilor noștri proprietari funciari nu este nimic altceva decât muncă neplătită acumulată a clasei muncitoare! Ne amintim că în 1849 „Neue Rheinische Zeitung” a lansat în numele țăranilor silezieni revendicarea unui „miliard silezian”¹⁹¹. La o mie de milioane de taleri, se arăta în ziar, se ridică suma care a fost sustrasă fără nici un temei, cu prilejul desființării iobăgiei și a servituților feudale, numai țăranilor silezieni și care a intrat în buzunarele marilor proprietari funciari, și se cerea restituirea acestei sume. Dar domnii de la defuncta „Neue Rheinische Zeitung” nu se deosebesc de demult răposata Sibila cu cărțile ei: cu cât li se propune mai puțin, cu atât cer mai mult. Ce înseamnă o mie de milioane de taleri față de colosala revendicare formulată acum în numele întregii clase muncitoare — căci așa trebuie, fără îndoială, interpretată! Dacă întregul capital acumulat de clasele avute nu este nimic altceva decât „muncă neplătită”, atunci de aici ar rezulta de-a dreptul că această muncă trebuie plătită retroactiv, cu alte cuvinte că tot capitalul respectiv trebuie să treacă în proprietatea muncii. Desigur că în cazul acesta s-ar pune mai întâi problema cine ar fi de fapt îndreptățit să preia capitalul. Dar să lăsăm glumele! Oricât ar analiza cartea de față problemele în spirit socialist radical, oricât de tranșant și fără menajamente ar lua poziție împotriva unor oameni considerați de obicei a fi autorități în materie, trebuie totuși să recunoaștem că este o lucrare cât se poate de savantă și care poate pretinde că este riguros științifică. În presă s-a arătat în repetate rânduri că Marx are intenția să concentreze rezultatele studiilor sale de ani de zile într-o critică a întregii economii

politice de pînă acum, pentru a da astfel năzuințelor socialiste baza științifică pe care nu le-au putut-o da pînă în prezent nici Fourier, nici Proudhon și nici Lassalle. Această lucrare a fost anunțată cu mult înainte și în repetate rînduri în presă. În 1859 a apărut la Duncker, la Berlin, o „primă carte”¹⁰², care, tratînd însă probleme fără un interes practic nemijlocit, nu a atras atenția în mod deosebit. Cărțile următoare nu au apărut, și se părea că nu-i era sortit noii științe socialiste să supraviețuiască durerilor facerii. Cite glume nu s-au făcut pe socoteala acestei noi revelații, care a fost atît de des vestită lumii și care totuși părea că nu se va mai produce niciodată! Ei bine, iată că, în sfîrșit, se află în fața noastră „primul volum” — cum am mai spus de 50 de coli —, și nimeni nu poate să nege că este plin, chiar arhiplin de elemente noi, îndrăznețe, cutezătoare și că acestea sînt prezente într-o formă cît se poate de științifică. De data aceasta Marx se adresează cu tezele sale ieșite din comun nu maselor, ci oamenilor de știință. Lor le incumbă să apere legile teoriilor lor economice, a căror temelie însăși este contestată aici, să facă dovada că, deși capitalul este muncă acumulată, el nu este totuși muncă acumulată *neplătită*. Lassalle a fost un practician al agitației, și adversarii lui se puteau mulțumi să-l înfrunte în activitatea agitatorică practică, în presă cotidiană, în adunări. Aici însă este vorba de o teorie științifică, sistematizată, aici nu presa zilnică poate să hotărască, ci numai știința poate să aibă ultimul cuvînt. Să sperăm că oameni ca Roscher, Rau, Max Wirth etc. se vor folosi de acest prilej pentru a apăra justetea economiei politice îndeobște recunoscute pînă în prezent împotriva acestui nou atac, care, desigur, nu este de loc de disprețuit. Sămînța social-democrată a încolțit în multe locuri în rîndurile tinerei generații și ale populației muncitoare, și fără doar și poate că ea își va soarbe, și nu în mică măsură, o nouă sevă din cartea de față.

Scris de F. Engels
la 22 octombrie 1867

Publicat în „Elberfelder Zeitung”
nr. 302 din 2 noiembrie 1867

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Düsseldorfer Zeitung”¹⁹³]

Karl Marx, Capitalul. Critica economiei politice.
*Vol. I. Hamburg, Meissner, 1867 **

Această carte va dezamăgi foarte mult pe unii cititori. De ani de zile se vorbește în anumite cercuri că ea urmează să apară. S-a spus că ea va dezvălui, în sfârșit, adevărata învățătură secretă a socialismului și panaceul socialist, iar unii, văzînd-o în cele din urmă anunțată, își vor fi închipuit, poate, că acum vor afla cum va arăta de fapt împărăția comunistă de o mie de ani. Acela care s-a așteptat la un asemenea divertisment a greșit profund. Ce-i drept, el va afla cum nu trebuie să fie orînduite lucrurile, ceea ce i se explică foarte clar și răspicat pe 784 de pagini, și cine are ochi să vadă va vedea că aici este destul de limpede pusă problema revoluției sociale ca o necesitate, că nu este vorba de asociații muncitorești cu capital de stat ca la defunctul Lassalle, ci de *desființarea capitalului în genere*.

Marx este și va rămîne același revoluționar dintotdeauna și ultimul care să-și ascundă într-o lucrare științifică concepțiile sale în această privință. Dar el nu ne dă decît indicații foarte generale despre ceea ce va fi după revoluția socială. Aflăm că marea industrie „duce la maturizarea contradicțiilor și antagonismelor formei capitaliste a procesului de producție și, prin urmare, totodată și a elementelor formării unei societăți noi și ale răsturnării vechii societăți”, iar mai departe că desființarea formei capitaliste de producție „restabilește proprietatea individuală, dar pe baza realizărilor erei capitaliste: a cooperării muncitorilor liberi, precum și a proprietății lor comune asupra pămîntului și asupra mijloacelor de producție produse însăși de muncă”¹⁹⁴.

* Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867. — Nota red.

Trebuie să ne mulțumim cu atât, și, judecînd după cele apărute, este de presupus că și volumul al doilea și al treilea al acestei opere, care sînt anunțate, ne vor oferi prea puțin în legătură cu această problemă interesantă. Pentru moment va trebui deci să ne mulțumim cu „Critica economiei politice”, care constituie, ce-i drept, un cîmp foarte vast. Firește, nu putem să ne angajăm aici într-o discuție științifică asupra concluziilor amănunțite trase în această carte voluminoasă, și nici măcar să redăm pe scurt tezele principale pe care le cuprinde. Tezele de bază mai mult sau mai puțin cunoscute ale teoriei socialiste se rezumă toate la aceea că în societatea de astăzi muncitorul nu primește valoarea integrală a produsului muncii sale. Această teză trece ca un fir roșu și prin lucrarea de față, numai că este formulată mult mai precis decît pînă acum, toate concluziile care decurg din ea sînt urmărite mai consecvent și prezentate în legătură mai strînsă cu tezele principale ale economiei politice sau le sînt opuse mai net. Prin strădania ei de a fi riguros științifică, această parte a lucrării se distinge, într-un chip foarte favorabil pentru ea, de toate operele similare anterioare pe care le cunoaștem, și se vede că autorul privește cu seriozitate nu numai teoria sa, ci și știința în general.

Ceea ce ne-a atras atenția în mod deosebit în această carte este faptul că autorul nu consideră tezele economiei politice drept adevăruri eterne, cum se întîmplă de obicei, ci drept rezultate ale unei anumite dezvoltări istorice. În timp ce pînă și științele naturii se transformă din ce în ce mai mult într-o disciplină istorică — a se vedea teoria astronomică a lui Laplace, întreaga geologie și scrierile lui Darwin —, economia politică a fost pînă în prezent o știință la fel de abstractă și de generală ca și matematica. Oricare ar fi soarta celorlalte afirmații din cartea de față, socotim că este un merit nepieritor al lui Marx că a pus capăt acestei concepții obtuze. După apariția acestei opere nu va mai fi posibil, de pildă, să se identifice sub raport economic munca sclavului, munca iobagului și munca salariatului liber sau să se aplice fără nici un discernămint legi valabile pentru marea industrie a zilelor noastre, caracterizată prin libera concurență, la rînduielele din antichitate sau la breslele medievale, sau, dacă aceste legi moderne nu se potrivesc unor

rînduieli din trecut, acestea din urmă să fie declarate simple rătăcirii. Dintre toate popoarele, germanii au simțul istoric cel mai dezvoltat, ba sînt aproape singurii care au acest simț, și de aceea este foarte normal că o dată mai mult i-a fost dat unui german să dezvăluie legăturile istorice și în domeniul economiei politice.

Scris de F. Engels
între 3 și 8 noiembrie 1867

Publicat în „Düsseldorfer Zeitung”
nr. 316 din 16 noiembrie 1867

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Feniinii întemnițați la Manchester și Asociația Internațională a Muncitorilor ¹⁹⁵

La o ședință specială a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor care a avut loc miercuri seara la sediul Consiliului din Castle Street East, W., nr. 16, a fost adoptat următorul memoriu :

„Memoriul Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Domniei sale d-lui Gathorne-Hardy, ministrul majestății sale.

Subsemnații, reprezentanți ai Asociațiilor muncitorilor din toate părțile Europei, declară prin prezenta :

Că executarea irlandezilor condamnați la moarte la Manchester va știrbi mult autoritatea morală a Angliei pe continentul european. Executarea celor patru condamnați, la baza căreia stau mărturii false și o sentință greșită, așa cum s-a confirmat oficial cu prilejul grațierii lui Maguire, nu va purta pecetea unui act judiciar, ci a unei răzbunări politice. Chiar dacă guvernul britanic n-ar avea nici un amestec în sentința juraților din Manchester și în mărturiile care stau la baza ei, el va fi nevoit să aleagă între practicile singeroase ale bătrânei Europe și umanitarismul generos al tinerei republici de peste ocean ¹⁹⁶.

Comutarea pedepsei, pe care o solicităm, va fi nu numai un act de dreptate, ci și un act de înțelepciune politică.

Din însărcinarea Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor :

John Weston, președinte
R. Shaw, secretar pentru America
Eugène Dupont, secretar pentru Franța
Karl Marx, secretar pentru Germania

Hermann Jung, secretar pentru Elveția
P. Lafargue, secretar pentru Spania
Zabicki, secretar pentru Polonia
Derkinderen, secretar pentru Olanda
Besson, secretar pentru Belgia
G. Eccarius, secretar general"

20 noiembrie 1867

Scris de K. Marx

Publicat în „Le Courrier français”
nr. 163 din 24 noiembrie 1867

Se tipărește după copia
manuscrisului
Manuscrisul a fost copiat
de soția lui Marx —
Jenny Marx

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Plagiatorii ¹⁹⁷

„Social-Demokrat“
din 29 noiembrie.
Adunarea generală
a Uniunii generale
a muncitorilor germani

*Dezbateri cu privire
la ziua de muncă*

Von Hofstetten (proprietarul ziarului „Social-Demokrat“) spune :

1. „*Forța de muncă* este astăzi o mară. Prețul de cumpărare” (vrea să spună: *valoarea*) „al unui obiect” (vrea să spună: al unei *marfi*) „este determinat de timpul de muncă necesar pentru producerea lui. Muncitorul trebuie să muncească un anumit număr de ore pentru a reproduce valoarea pe care a primit-o pentru forța sa de muncă: aceasta este *partea necesară a zilei de muncă*, dar nicidecum *însăși ziua de muncă*. Pentru a o stabili pe aceasta, trebuie” (de ce?) „să i se adauge o parte nedeterminată; dar, deși această parte este *nedeterminată*, ea are totuși *limitele ei necesare*”.

Karl Marx : „Capitalul.
Critica economiei politice“.
1867. Capitolul „Ziua de
muncă”

1. „Am pornit de la premisa că *forța de muncă* se cumpără și se vinde la *valoarea* ei. Valoarea ei, ca și valoarea oricărei alte mărfi, este determinată de timpul de muncă necesar pentru producerea ei. Prin urmare, dacă pentru producerea cantității medii zilnice de mijloace de subzistență ale muncitorului este nevoie de 6 ore, atunci el trebuie să muncească în medie 6 ore pe zi pentru a produce în fiecare zi forța sa de muncă, adică pentru a reproduce *valoarea* obținută prin vânzarea ei. În acest caz, *partea necesară a zilei sale*

de muncă este de 6 ore, fiind, aşadar, celelalte împrejurări rămânând neschimbate, o *mărime dată*. Dar în felul acesta încă nu este dată *mărimea zilei de muncă însuşi*... Una din părţile ei este, ce-i drept, determinată de timpul de muncă necesar pentru reproducerea continuă a muncitorului însuşi; dar mărimea ei totală variază după lungimea sau durata *supramuncii*... Dar, cu toate că ziua de muncă nu este o mărime constantă, ci una variabilă, ea nu poate, pe de altă parte, să varieze decât *în cadrul unor anumite limite*" (pag. 198, 199) [254, 255]¹⁹⁸.

2. „Una” (din limite), „*limita maximă*”, rezidă în posibilitatea fizică” (cum poate o limită să rezide într-o posibilitate!) „pe care o are în genere omul de a munci doar un anumit timp, dat fiind că, pentru a-şi duce traiul, el trebuie să şi doarmă, să se odihnească, să se îmbrace şi să aibă grijă de igiena corporală. *Limita minimă* este determinată de cerinţele care decurg de fiecare dată din *gradul de civilizaţie* al epocii respective. În funcţie de gradul de civilizaţie şi de legislaţia existentă variază şi durata zilei de muncă şi a *supramuncii*. Potrivit acestora, ziua de muncă este de 8, 12, 16, ba chiar şi de 18 ore”.

2. „*Limita ei minimă*” (a zilei de muncă) „nu este însă determinabilă. Fireşte, dacă socotim... *supramunca* = zero, obţinem o limită minimă, anume acea parte a zilei în cursul căreia muncitorul trebuie să muncească în mod necesar pentru propria sa întreţinere. Dar, în condiţiile modului de producţie capitalist, munca necesară constituie întotdeauna doar o parte a zilei sale de muncă, cu alte cuvinte ziua de muncă nu poate fi niciodată redusă la acest minim. În schimb, ziua de muncă posedă o *limită maximă*. Ea nu poate fi prelungită peste o anumită limită. Această limită ma-

ximă este determinată de două elemente. În primul rând, de *limita fizică a forței de muncă*. În cursul zilei naturale de 24 de ore, un om nu poate cheltui decît o anumită cantitate de forță vitală, și măsura acestei cheltuiți de forță constituie o măsură a timpului său de muncă posibil din punct de vedere fizic. Tot astfel un cal nu poate lucra zi de zi decît 8 ore. În cursul unei părți a zilei, forța trebuie să se odihnească, să doarmă, iar în cursul unei alte părți, omul trebuie să satisfacă alte necesități fizice, să se hrănească, să aibă grijă de igiena corporală, să se îmbrace etc. În afară de această *limită pur fizică*, prelungirea zilei de muncă întîmpină *limite morale*. Muncitorului îi trebuie timp pentru satisfacerea nevoilor spirituale și sociale, al căror volum și număr sînt determinate de *gradul general de civilizație* „...Ambele aceste limite” (limita maximă fizică și morală) „sînt însă de natură foarte elastică, permițînd cea mai mare libertate în ceea ce privește fixarea lor. Găsim astfel zile de muncă de 8, 10, 12, 14, 16, 18 ore” (pag. 199) [255, 256].

D-l von Hofstetten transformă pasajul plagiat de el într-un nonsens. Astfel, de pildă, la el *limita maximă* a zilei de muncă este determinată de limite *pur fizice*, iar *limita* ei *minimă* de limite *morale*, după ce mai înainte a repetat pa-

pagalicește că *partea necesară a zilei de muncă*, adică limita ei minimă absolută este determinată de *timpul de muncă necesar* pentru întreținerea forței de muncă !

3. „Experiența Angliei a arătat că într-o zi de muncă mai scurtă se obține aceeași supramuncă, deoarece în acest caz munca este mult mai intensivă”.

4. „*Tendința* capitaliștilor care urmăresc deci să-și pună ca scop o zi de muncă cât mai lungă. (Ce absurditate ! A urmări să-ți pui ca scop !) „Dar unica marfă pe care o posedă muncitorul este forța sa de muncă, și dacă se depășește un anumit punct al ei” (ce înseamnă : a depăși un *punct al forței de muncă* ?), „atunci el trebuie să spună : am fost folosit pînă la istovire (!), am fost asasinat”. (Bravo !) (Mai întâi e asasinat și apoi e pus s-o spună !), „De aceea” (pentru că trebuie să o spună !) „măsura muncii trebuie fixată în interesul muncitorului, pentru ca această marfă, forța de muncă, să poată fi menținută și folosită cât mai mult timp cu puțință. Ceea ce cere el astfel este dreptul său inalienabil”. (De-abia s-a plîns că a fost folosit pînă la istovire, iar acum cere ca un drept inalienabil să fie folosit !)

3. Despre intensificarea muncii și obținerea unei „supramunci” la fel de mari sau mai mari paralel cu reducerea obligatorie, prin lege, a zilei de muncă în Anglia vezi pag. 401—409 [424—431].

4. „De aceea, capitalistul nu-și exercită decît dreptul său de cumpărător atunci cînd caută să prelungească ziua de muncă cât mai mult posibil și să facă, dacă se poate, două zile de muncă dintr-o singură zi. Pe de altă parte, natura specifică a mărfii vîndute implică o limită a consumării ei de către cumpărător, iar muncitorul nu-și apără decît dreptul său de vînzător atunci cînd vrea să limiteze ziua de muncă la o anumită mărime normală determinată... Vreau să-mi administrez” (spune el) „singura mea avere, forța de muncă, ca un gospodar... *Folosirea* forței mele de muncă și *jeuirea* ei sînt lucruri cu totul diferite... Îmi plătești forța de muncă pe o zi și consumi forța de muncă pe trei zile. Aceasta este în contradicție cu contractul nostru și cu legea schimbului de mărfuri. Cer, așadar, o zi de muncă de o durată *normală* etc.” (pag. 202, 201) [257, 258].

5. „În Anglia s-a stabilit pe cale legislativă ca această mărime” (a zilei de muncă) „să fie de 10 ore (!), și acolo există inspectori de fabrici care raportează ministerului cum este respectată legea. În multe țări există și legi pentru limitarea muncii copiilor: în Austria, în Elveția, în America și în Belgia (!) *se pregătesc*, asemenea legi (!). Și în Prusia există aceleași legi, dar aici ele există numai pe hîrtie și nu au fost aplicate niciodată. În America, după terminarea războiului care a dus la eliberarea sclavilor, s-a cerut chiar ziua de muncă de opt ore. Și, «Congresul Internațional al Muncitorilor» a propus în 1866 o zi de muncă de 8 ore”.

5. „Factory Act din 1850” în vigoare acum (nu în Anglia ci în anumite ramuri, specificate de Marx, ale industriei Regatului Unit, „îngăduie o durată de 10 ore pentru ziua medie săptămînală... Au fost numiți controlori speciali însărcinați să vegheze la aplicarea legii, anume *inspectorii de fabrici* subordonați direct ministerului de interne, ale căror rapoarte sînt publicate semestrial de către parlament” (pag. 207) [263].

...Limitări efective, nu abia în curs de pregătire, ale zilei de muncă pentru minori în unele state din America de Nord (pag. 244) [293—294], limitarea generală a zilei de muncă în Franța (pag. 251) [299], pentru copii în unele cantoane din Elveția (pag. 251) [299], în Austria (pag. 252) [299], dar *nimic* de genul acesta în Belgia (ibid.) Dispozițiile d-lor von der Heydt, Manteuffel etc. ar fi demne de laudă dacă ar fi aplicate (ibid.). „În Statele Unite ale Americii de Nord, orice mișcare muncitorească independentă a rămas paralizată atîta timp cît sclavia întina o parte din republică... Dar din moartea sclaviei a răsărit de îndată o viață nouă, întinerită. Primul rod al războiului civil a fost *agitația pentru ziua de muncă de 8 ore*... În același timp... «*Congresul Internațio-*

nal al Muncitorilor» a hotărît... : ...«Propunem 8 ore de muncă ca limită legală a zilei de muncă»" (pag. 279, 280) [322, 323].

La fel ca și d-l von Hofstetten, oratorul care urmează apoi, d-l *Geib* din Hamburg, denaturează istoria legislației pentru reglementarea muncii în fabrici din Anglia expusă de Marx. Ambii domni au grijă să treacă sub tăcere izvorul înțelepciunii lor.

Scris de K. Marx
la 6 decembrie 1867

Publicat în suplimentul
ziarului „Die Zukunft” nr. 291
din 12 decembrie 1867

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Beobachter”¹⁹⁹]

Karl Marx. Capitalul. Critica economiei politice.
*Vol. I. Hamburg, Meissner, 1867 **

Orice s-ar crede despre tendința acestei cărți, considerăm că se poate afirma că ea se numără printre operele care fac cinste spiritului german. Este semnificativ că autorul, prusian ce-i drept, este însă un prusian de la Rin, dintre aceia cărora le plăcea pînă nu de mult să-și spună „prusieni fără voie” și în plus un prusian care și-a petrecut ultimele decenii departe de Prusia, în exil. Prusia însăși a încetat de mult să fie țara vreunei inițiative științifice, și mai ales în domeniul istoric, politic sau social o asemenea inițiativă ar fi imposibilă acolo. Despre Prusia se poate spune mai degrabă că reprezintă spiritul rusesc, nu cel german.

Cît privește cartea însăși, trebuie neapărat să se facă o distincție între două laturi cu totul diferite ale ei: în primul rînd, fundamentata expunere pozitivă a temei, iar în al doilea rînd tendința concluziilor pe care le trage de aici autorul. Prima latură constituie în cea mai mare parte o îmbogățire nemijlocită a științei. Autorul tratează aici relațiile economice cu ajutorul unei metode cu totul noi, materialiste, natural-istorice. Astfel este expusă problema banilor și tot așa se demonstrează amănunțit și foarte competent cum se dezvoltă în mod firesc una din alta diferitele forme succesive ale producției industriale, în cazul de față cooperarea, diviziunea muncii și o dată cu ea manufactura în înțelesul îngust al cuvîntului, în sfîrșit mașinile, marea industrie și legăturile și relațiile sociale care-i corespund.

Și în ceea ce privește tendința autorului putem să distingem o dublă orientare. În măsura în care el se străduiește să demonstreze că din punct de vedere economic societatea

* Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867. — *Nota red.*

actuală poartă în sinul ei o altă formă socială, superioară, el caută doar să constate și pe tărîm social existența, ca lege, a aceluiași proces treptat de transformare revoluționară care a fost demonstrat de Darwin pe tărîmul istoriei naturale. Într-adevăr, o asemenea transformare treptată a relațiilor sociale a avut loc și pînă acum — începînd din antichitate, de-a lungul evului mediu și pînă în zilele noastre —, și, după cîte știm, nici un om de știință nu a afirmat vreodată în mod serios că Adam Smith și Ricardo au spus ultimul cuvînt în ceea ce privește dezvoltarea viitoare a societății actuale. Dimpotrivă, învățătura liberală despre progres include și progresul pe tărîm social, iar pretenția așa-numiților socialiști că ar deține monopolul progresului social este unul din paradoxurile lor pretențioase. În comparație cu socialiștii obișnuiți, trebuie considerat drept un merit al lui Marx că el constată un progres și acolo unde dezvoltarea extrem de unilaterală a rînduielilor actuale este însoțită de urmări de-a dreptul respingătoare. Așa procedează el pretutindeni unde înfățișează contrastele dintre bogăție și sărăcie etc., care decurg din sistemul de fabrică în ansamblul lui. Tocmai prin această tratare critică a temei autorul a furnizat — de bună seamă fără să vrea — cele mai puternice argumente împotriva oricărui socialism de catedră (*Sozialismus vom Fach*).

Cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce privește tendința, concluziile subiective ale autorului, modul cum vede și cum înfățișează rezultatul final al procesului dezvoltării sociale actuale. Acestea nu au nimic de-a face cu ceea ce numim partea pozitivă a cărții; dacă spațiul ne-ar îngădui, eventual, s-ar putea chiar arăta că aceste capricii *subiective* ale sale sînt dezmințite de propria sa expunere *obiectivă*.

Dacă tot socialismul lui Lassalle consta în a-i ocări pe capitaliști și a-i linguși pe iuncherii prusaci anchilozați, aici găsim exact contrarul. D-l Marx dovedește categoric necesitatea istorică a modului de producție capitalist, cum denumește el actuala fază socială, și în egală măsură inutilitatea iuncherilor proprietari funciari, care nu fac altceva decît să consume. Dacă Lassalle își făcea iluzii mari cu privire la misiunea lui Bismarck de a statornici împărăția de o mie de ani socialistă, d-l Marx își dezaproabă destul de răspicat discipolul ratat. El nu se mulțumește să declare fățiș că nu are nimic comun cu întregul „socialism regalo-prusac al guvernului”, ci spune chiar, la pagina 762 și urm., că sistemul care

domnește în prezent în Franța și în Prusia va duce în scurt timp la domnia cnutului rusesc în Europa dacă nu i se va pune capăt la timp.

Remarcăm în încheiere că ne-am putut opri în cele de față numai la caracteristicile principale ale acestei cărți voluminoase; la o analiză mai amănunțită ar mai fi de relevat multe lucruri peste care sîntem nevoiți să trecem aici. Pentru aceasta există însă destule reviste de specialitate care se vor ocupa fără îndoială de această operă, în orice caz foarte remarcabilă.

Scris de F. Engels
la 12—13 decembrie 1867

Publicat în „Der Beobachter”
nr. 303 din 27 decembrie 1867

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Staats-Anzeiger für Württemberg”²⁰⁰]

*Karl Marx. Capitalul. Critica economiei politice.
Vol. I. Hamburg, Meissner, 1867 **

Dacă acordăm atenție cărții de față, aceasta nu se datorește nicidecum tendinței specific socialiste pe care autorul o afișează încă în prefață, ci pentru că, abstracție făcînd de tendința ei, ea cuprinde teze științifice și material faptic demne de toată atenția.

Nu ne vom ocupa aici nici de latura științifică a lucrării, deoarece nu acesta este scopul urmărit de noi, și ne limităm, în consecință, exclusiv la latura ei faptică.

Credem că nu există o altă lucrare — în limba germană sau în vreo limbă străină — în care să se facă o analiză atît de clară și completă a trăsăturilor fundamentale ale istoriei moderne a industriei din evul mediu pînă în zilele noastre ca cea cuprinsă în paginile 302—495 (342—515) ale cărții de față în cele trei capitole consacrate cooperării, manufacturii și marii industrii. Fiecare latură în parte a progresului industrial este relevată aici după merit la locul cuvenit, și, chiar dacă pe ici, pe colo răzbate tendința specifică, trebuie totuși să recunoaștem că nicăieri autorul nu ajustează faptele la teoria sa, ci, dimpotrivă, se străduiește să-și expună teoria așa cum rezultă din fapte. Aceste fapte el le ia întotdeauna din izvoarele cele mai bune, izvoare care, pentru perioada cea mai recentă, sînt pe cît de autentice, pe atît de necunoscute astăzi în Germania: rapoartele parlamentare engleze. Acei oameni de afaceri germani care privesc activitatea lor în cadrul industriei nu numai prin prisma cotidiană a profitului, ci ca pe o verigă importantă a ansamblului marii dezvoltări industriale moderne a tuturor țărilor și care, de aceea, manifestă interes și pentru chestiunile care nu se

* Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867. — *Nota red.*

referă nemijlocit la ramura lor vor găsi aici un bogat izvor de învățăminte și ne vor fi recunoscători că le-am atras atenția asupra lui. Doar au trecut de mult vremurile cind fiecare ramură economică avea o existență de sine stătătoare, izolată și tihnită, acum însă toate depind una de alta și de progresele realizate atît în țări îndepărtate cît și în imediata apropiere, precum și de conjunctura schimbătoare a pieței mondiale. Și dacă, așa cum se prea poate că se va întimpla, noile convenții ale Uniunii vamale²⁰¹ vor duce în curînd la o limitare a protecționismului vamal de pînă acum, toți fabricanții noștri se vor vedea nevoiți să se familiarizeze în linii generale cu istoria industriei moderne pentru a ști dinainte cum trebuie să se comporte în cazul unor asemenea schimbări. Gradul mai înalt de cultură, care pînă în prezent ne-a salvat mereu pe noi, germanii, în pofida fărîmîțării politice, ar fi și în cazul de față cea mai bună armă pe care am putea s-o folosim împotriva materialismului grosolan al englezilor.

Ajungem astfel la o altă problemă. Dată fiind noua legislație din cadrul Uniunii vamale, poate că nu e departe momentul cînd înșiși fabricanții vor cere reglementarea uniformă a timpului de muncă în fabricile din statele membre ale Uniunii. Ar fi evident inechitabil dacă într-un stat german timpul de muncă, în special al copiilor și al femeilor, ar fi lăsat cu totul la cheremul fabricantului, pe cînd în alt stat ar fi supus unor îngrădiri substanțiale. Cu greu va putea fi evitată o înțelegere privind măsuri comune în această privință, cu atît mai mult dacă într-adevăr va interveni o reducere a taxelor vamale protecționiste. Dar aici, în Germania, experiența noastră în această direcție este cu totul insuficientă, ba se poate spune chiar inexistentă, și de aceea trebuie să ne mărginim întru totul la învățămintele pe care le putem trage din legislația altor țări, îndeosebi a Angliei, și din roadele ei. Și aici autorul a adus un mare serviciu industriei germane, înfățișînd cît se poate de amănunțit și pe baza unor documente oficiale istoria legislației cu privire la reglementarea muncii în fabrici. (Vezi pag. 207—281 și 399—496 [263—324 și 422—515], iar mai departe în diferite locuri). Toată această latură a istoriei industriei engleze este practic necunoscută în Germania, și cititorul va afla cu mirare că, după ce nu mai puțin de 1 500 000 de muncitori au fost puși

sub controlul guvernului printr-o lege adoptată de parlament în acest an, în prezent nu numai aproape întreaga muncă de fabrică, dar și cea mai mare parte a muncii la domiciliu, precum și o parte a muncii agricole sînt supuse în Anglia controlului unor funcționari și unei limitări directe sau indirecte în ceea ce privește durata. Îndemnăm pe fabricanții noștri să nu se sperie de tendința cărții și să studieze cu toată seriozitatea în special această parte a ei ; fără îndoială că și ei vor fi puși, mai devreme sau mai târziu, în fața aceleiași probleme !

Scriș de F. Engels
la 12—13 decembrie 1867

Publicat în „Staats-Anzeiger für
Württemberg” nr. 306
din 27 decembrie 1867

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Neue Badische Landeszeitung”²⁰²]

Karl Marx. Capitalul. Critica economiei politice.
*Vol. I. Hamburg, Meissner, 1867 **

Lăsăm în seama altora să se ocupe de latura teoretică și strict științifică a acestei opere și să facă o critică a concepției noi a autorului cu privire la originea capitalului. Ținem însă să atragem atenția că el ne oferă totodată un uriaș material istoric și statistic cât se poate de valoros, luat aproape fără nici o excepție din rapoartele oficiale prezentate de diferite comisii parlamentului englez. Nu fără temei autorul subliniază importanța acestor comisii de anchetă pentru cercetarea rînduielilor sociale interne ale unei țări. Asemenea comisii — firește, dacă se nimerește să fie compuse din oameni potriviți — sînt pentru popor cel mai bun mijloc de a se cunoaște pe sine însuși; și d-l Marx, probabil, nu greșește cînd spune că, dacă în Germania s-ar face anchete similare, ele ar scoate la iveală lucruri de care ne-am îngrozi noi înșine. Nici un englez nu cunoștea înainte de instituirea acestor comisii cum trăiesc clasele mai sărace din țara lui!

Se înțelege, de altfel, că, fără asemenea anchete, orice legislație socială, cum i se spune acum în Bavaria, va fi întocmită pe baza unei cunoașteri superficiale a situației, iar uneori de-a dreptul orbește. Așa-numitele „statistici” și „sondaje” ale unor autorități germane nu au nici pe departe aceeași valoare. Cunoaștem prea bine șabloanele birocratice: se trimit formulare, și instituția este bucuroasă dacă ele se întorc completate într-un fel sau altul, iar informațiile pe baza cărora se completează formularele sînt cerute de cele mai multe ori tocmai de la cei interesați să camufleze ade-

* Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867. — Nota red.

vărul. Altfel se prezintă anchetele unor comisii engleze, de pildă cele cu privire la condițiile de muncă din diferite ramuri. Sînt audiați nu numai fabricanții și maiștrii, ci și muncitorii, pînă la ultima fetiță, și nu numai aceștia, ci și medici, judecători de pace, preoți, învățători și, în general, toți aceia care pot da vreo informație cu privire la obiectul anchetei. Toate întrebările și toate răspunsurile sînt stenografiate, tipărite textual și anexate la întregul material pe care se bazează raportul comisiei cu concluziile și propunerile ei. Raportul și materialul respectiv dovedesc deci totodată în amănunt dacă și în ce măsură membrii comisiei și-au făcut datoria, îngreuiind considerabil orice parțialitate din partea acestora. Amănunte în această privință, precum și nenumărate exemple pot fi găsite în însăși cartea amintită. Aici vrem doar să relevăm că în Anglia extinderea libertății comerțului și a industriei merge în pas cu introducerea pe scară tot mai largă a limitării prin lege a zilei de muncă pentru copii și femei și implicit a supravegherii de către guvern aproape a tuturor ramurilor industriale. D-l Marx face o expunere istorică amănunțită a acestei evoluții, arătînd cum, începînd din 1833, ziua de muncă a fost astfel limitată la 12 ore mai întii în filaturi și țesătorii, cum, după o luptă îndelungată între fabricanți și muncitori, ziua de muncă a fost fixată în cele din urmă la $10\frac{1}{2}$ ore — pentru copii la $6\frac{1}{2}$ ore — și cum, începînd din 1850, această lege cu privire la reglementarea muncii în fabrici a fost aplicată într-o ramură industrială după alta: întii în fabricile de imprimat stambă (încă din 1845), apoi din 1860 în boiangerii și albitorii, din 1861 în fabricile de dantele și de ciorapi, din 1863 în olării, în fabricile de tapete etc. și, în sfîrșit, din 1867 aproape în toate celelalte ramuri industriale cît de cît însemnate. Pentru a putea aprecia importanța acestei din urmă legi din 1867, trebuie avut în vedere că ea pune sub protecția și controlul legii munca a nu mai puțin de *un milion și jumătate* de femei și copii. Am subliniat în mod deosebit acest punct pentru că, din păcate, la noi, în Germania, lucrurile stau în genere destul de prost în această privință, și trebuie să fim recunoscători autorului că-l analizează atît de amănunțit, făcîndu-l pentru prima oară accesibil publicului german. Această apreciere o va

împărtăși orice om cu concepții umanitare, indiferent ce părere are despre tezele teoretice ale d-lui Marx.

Spațiul nu ne permite să ne oprim și la alte materiale prețioase cu privire la istoria industriei și a agriculturii; sîntem însă de părere că toți cei care se interesează de economie politică, de industrie, de situația muncitorilor, de istoria culturii și de legislația socială, indiferent de poziția pe care se situează, trebuie să citească această carte.

Scris de F. Engels în prima jumătate
a lunii ianuarie 1868

Publicat în
„Neue Badische Landeszeitung“
nr. 20 din 21 ianuarie 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Demokratisches Wochenblatt.

Organ der deutschen Volkspartei.

No. 12.

Leipzig, den 21. März.

1868.

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „Demokratisches Wochenblatt”²⁰³]

„Capitalul” lui Marx *

I

De când există pe lume capitaliști și muncitori, încă n-a apărut o carte care să aibă pentru muncitori o importanță atât de mare ca cea de față. Relația dintre capital și muncă, pivotul în jurul căruia se învîrtește întregul nostru sistem social actual, este expusă aici pentru prima oară în mod științific și cu acea profunzime și ascuțime proprii numai unui german. Oricît de valoroase sînt și vor rămîne scrierile lui Owen, Saint-Simon, Fourier, — abia unui german i-a fost dat să atingă acea culme de la care poți îmbrățișa cu privirea, limpede și cuprinzător, întregul domeniu al relațiilor sociale contemporane, așa cum în fața spectatorului aflat pe piscul cel mîaj înalt se deschide priveliștea munților mai puțin înalți.

Economia politică de pînă acum ne învață că munca este izvorul tuturor avuțiilor și măsura tuturor valorilor, așa încît două obiecte pentru a căror producere s-a cheltuit același timp de muncă au aceeași valoare, și, dat fiind că în general numai valori egale pot fi schimbate între ele, aceste obiecte pot fi schimbate între ele. Dar, în același timp, ea ne învață că există un fel de muncă acumulată, pe care o denumește capital; că, datorită resurselor pe care le conține, acest capital sporește însuși și înmiit productivitatea muncii vii, pretinzînd pentru aceasta o anumită retribuție, numită profit sau cîștig. După cum știm cu toții, în realitate lucrurile se petrec în așa fel, încît profiturile muncii moarte, acumulate, devin

* „Capitalul”. Critica economiei politice. De Karl Marx. Vol. I: Procesul de producție a capitalului, Hamburg, O. Meissner, 1867.

din ce în ce mai masive, capitalurile capitaliștilor devin din ce în ce mai colosale, în timp ce salariul muncii vii devine din ce în ce mai mic, iar masa muncitorilor care trăiesc exclusiv din salariu devine din ce în ce mai numeroasă și mai săracă. Cum poate fi rezolvată această contradicție? Cum poate să rămână un profit pentru capitalist dacă muncitorul primește în schimbul muncii pe care el o încorporează în produsul său întreaga valoare? Și, din moment ce se schimbă între ele numai valori egale, așa ar și trebui să se petreacă lucrurile în cazul de față. Pe de altă parte, cum pot fi schimbate între ele valori egale, cum poate să primească muncitorul întreaga valoare a produsului său dacă, așa cum recunosc mulți economiști, acest produs se împarte între el și capitalist? Economia politică de pînă acum stă dezorientată în fața acestei contradicții, scriind sau bolborosind fraze confuze care nu spun nimic. Nici criticii socialiști de pînă acum ai economiei politice n-au fost în stare să facă altceva decît să releve această contradicție; dar nici unul dintre ei n-a rezolvat-o, și abia acum, în sfîrșit, Marx a analizat procesul de formare a acestui profit pînă la originile lui, clarificînd în felul acesta totul.

La analiza capitalului, Marx pornește de la faptul simplu și notoriu că capitaliștii își valorifică capitalul prin schimb: ei cumpără marfă cu banii lor și o vînd apoi cu mai mulți bani decît i-a costat. De pildă, un capitalist cumpără bumbac cu 1 000 de taleri și îl revinde cu 1 100 de taleri, „cîștigînd” în felul acesta 100 de taleri. Acest surplus de 100 de taleri peste capitalul inițial, Marx îl numește *plusvaloare*. De unde provine aceasta plusvaloare? După părerea economiștilor, se schimbă între ele numai valori egale, și din punctul de vedere al teoriei abstracte acest lucru este adevărat. Prin urmare, cumpărarea bumbacului și revînzarea lui pot tot atît de puțin să producă plusvaloare, pe cît poate să producă plusvaloare schimbarea unui taler de argint în 30 de groși de argint și schimbarea din nou a monedei divizionare într-un taler de argint, operație de pe urma căreia nimeni nu devine nici mai bogat, nici mai sărac. Plusvaloarea poate însă tot atît de puțin să rezulte din faptul că vînzătorii și-ar vinde mărfurile peste valoarea lor, sau cumpărătorii le-ar cumpăra-o sub valoarea lor, căci fiecare este pe rînd cînd cumpărător, cînd vînzător, și în felul acesta ar pierde într-un caz ceea ce ar cîștiga în celălalt. Ea poate tot atît de puțin să provină din aceea că cumpărătorii și vînzătorii s-ar înșela

reciproc, deoarece acest lucru nu ar crea nici o valoare nouă, adică nici o plusvaloare, ci ar repartiza doar în alt mod între capitaliști capitalul existent. Deși capitalistul cumpără mărfurile la valoarea lor și le vinde la valoarea lor, el scoate mai multă valoare decît a investit în ele. Cum se înîmplă acest lucru?

În actualele condiții sociale, capitalistul găsește pe piața de mărfuri o *marfă* care posedă însușirea specifică că *întrebuințarea ei constituie un izvor de valoare nouă, creează valoare nouă, și această marfă este forța de muncă*.

Care este valoarea forței de muncă? Valoarea oricărei mărfi se măsoară prin munca necesară pentru producerea ei. Forța de muncă există în persoana muncitorului viu, care, pentru existența sa cît și pentru întreținerea familiei sale, menite să asigure perpetuarea forței de muncă și după moartea sa, are nevoie de o anumită cantitate de mijloace de subzistență. Prin urmare, timpul de muncă necesar pentru producerea acestor mijloace de subzistență reprezintă valoarea forței de muncă. Capitalistul o plătește săptămînal și cumpără astfel dreptul de a folosi timp de o săptămîină munca muncitorului. Pînă aici domnii economiști vor fi, în linii generale, de acord cu noi în ceea ce privește valoarea forței de muncă.

Capitalistul îl pune acum pe muncitorul lui să lucreze. În decursul unui anumit interval de timp, muncitorul prestează atîta muncă cît reprezintă salariul lui săptămînal. Presupunînd că salariul săptămînal al unui muncitor reprezintă trei zile de muncă, muncitorul care începe să lucreze luni *înlocuiește* pînă miercuri seara capitalistului *întreaga valoare a salariului plătit*. Dar încetează el oare după aceea să lucreze? Nicidecum. Capitalistul a cumpărat munca lui *pe timp de o săptămîină* și muncitorul trebuie să lucreze și în ultimele trei zile ale săptămîinii. Această *supramuncă* prestată de muncitor peste timpul necesar pentru înlocuirea salariului său este *izvorul plusvalorii*, al profitului, al creșterii tot mai mari a capitalului.

Să nu ni se obiecteze că este arbitrară presupunerea că muncitorul înlocuiește în trei zile de muncă salariul pe care l-a primit și că în celelalte trei zile muncește pentru capitalist. Dacă pentru înlocuirea salariului său muncitorul are nevoie exact de trei zile, sau de două, sau de patru zile, este absolut indiferent aici și chiar și variază în funcție de împrejurări; principalul este că, pe lîngă munca pe care o

plătește, capitalistul stoarce și muncă *pe care nu o plătește*, și aceasta nu este o presupunere arbitrară, căci în ziua în care capitalistul ar obține în mod sistematic de la muncitor numai atîta muncă cît îi plătește prin salariu, în ziua aceea el și-ar închide întreprinderea, deoarece întregul lui profit s-ar duce astfel de rîpă.

Găsim aici rezolvarea tuturor contradicțiilor despre care am vorbit. Originea plusvalorii (din care o parte însemnată o constituie profitul capitalistului) este acum cu totul limpede și firească. Valoarea forței de muncă se plătește, dar această valoare este mult mai mică decît aceea pe care capitalistul știe s-o stoarcă din forța de muncă, iar diferența, *munca neplătită*, reprezintă tocmai partea capitalistului sau, mai exact, a clasei capitaliștilor. Căci chiar și profitul pe care, în exemplul de mai sus, negustorul de bumbac l-a obținut de pe urma bumbacului său trebuie să conștie — dacă prețul bumbacului nu s-a urcat — din muncă neplătită. Negustorul trebuie să-și fi vîndut marfa unui fabricant de țesături de bumbac, care, în afară de cei 100 de taleri, mai poate să scoată din marfa sa și un profit pentru sine, și care, prin urmare, împarte cu negustorul munca neplătită însușită. Această muncă neplătită este, de altfel, aceea care întreține pe toți membrii societății care nu muncesc. Cu ea se plătesc impozitele către stat și comună, în măsura în care ele privesc clasa capitaliștilor, rentele funciare ale proprietarilor funciari etc. Pe ea se întemeiază întreaga orînduire socială actuală.

Pe de altă parte, ar fi absurd să se presupună că munca neplătită a apărut abia în condițiile relațiilor actuale, cînd producția presupune, pe de o parte, existența capitaliștilor, iar pe de altă parte existența muncitorilor salariați. Dimpotrivă, în toate timpurile, clasa asuprită a trebuit să presteze muncă neplătită. În tot cursul îndelungatei perioade în care sclavia era forma dominantă a organizării muncii, sclavii erau nevoiți să muncească mult mai mult decît li se restituia sub forma mijloacelor de subzistență; în timpul dominației iobăgiei și pînă la desființarea clăcii se întîmpla același lucru; aici deosebirea dintre timpul în care țaranul muncește pentru propria sa existență și supramunca pentru moșier apare chiar în mod concret, deoarece aceasta din urmă este prestată separat de cea dintîi. Acum forma este schimbată, dar faptul a rămas, și atîta timp cît „o parte a societății deține monopolul asupra mijloacelor de producție,

muncitorul, liber sau neliber, trebuie să adauge la timpul de muncă necesar pentru propria sa întreținere un surplus de timp de muncă pentru a produce mijloacele de subsistență pentru proprietarul mijloacelor de producție” (pag. 202) [258].

II

În articolul precedent am văzut că fiecare muncitor angajat de capitalist îndeplinește o muncă dublă. În cursul unei părți a timpului său de muncă el înlocuiește salariul pe care i l-a avansat capitalistul, și această parte a muncii Marx o numește *muncă necesară*. După aceea însă el trebuie să-și continue munca, și în acest timp produce pentru capitalist *plusvaloare*, din care o parte însemnată o constituie profitul. Această parte a muncii se numește *supramuncă*.

Să presupunem că muncitorul lucrează trei zile pe săptămână pentru înlocuirea salariului său și trei zile pentru producerea de plusvaloare pentru capitalist. Cu alte cuvinte, înseamnă că, muncind zilnic douăsprezece ore, el lucrează șase ore pe zi pentru înlocuirea salariului său și șase ore pentru a produce plusvaloare. Dintr-o săptămână nu se pot scoate decât șase sau cel mult șapte zile de muncă dacă adăugăm și duminica, dar din fiecare zi în parte se pot scoate șase, opt, zece, douăsprezece, cincisprezece și chiar mai multe ore de muncă. În schimbul salariului său pe o zi, muncitorul i-a vândut capitalistului o zi de muncă. Dar ce este o zi de muncă? Opt ore sau optsprezece ore?

Capitalistul are interesul ca ziua de muncă să fie cât mai lungă. Cu cât ziua de muncă este mai lungă, cu atât se produce mai multă plusvaloare. Muncitorul are sentimentul just că fiecare oră de muncă pe care o prestează peste orele necesare pentru înlocuirea salariului îi este sustrasă pe nedrept; el simte pe propria sa piele ce înseamnă să lucrezi un timp excesiv de lung. Capitalistul luptă pentru profitul său, muncitorul — pentru sănătatea sa, pentru câteva ore de repaus pe zi, pentru a avea posibilitatea nu numai să muncească, să doarmă și să mănince, dar să se manifeste ca om și în alte direcții. În treacăt fie spus, nu depinde nicidecum de bunăvoința fiecărui capitalist în parte dacă vrea sau nu să se lase antrenat în această luptă, deoarece concurența silește chiar și pe cel mai *filantrop* dintre ei să se alăture colegilor lui și să introducă un timp de muncă de aceeași durată ca și la aceștia.

Lupta pentru reglementarea zilei de muncă durează de la prima manifestare a muncitorilor liberi pe arena istoriei și pînă în ziua de azi. În ramuri industriale diferite, ziua de muncă are durate diferite, tradiționale, dar în realitate ele sînt rareori respectate. Numai acolo unde ziua de muncă este stabilită prin lege și unde aceasta veghează ca ea să fie respectată, numai acolo se poate spune că există într-adevăr o zi reglementară de muncă. Dar pînă în prezent aproape numai în districtele industriale ale Angliei poate fi vorba de așa ceva. Aici a fost introdusă ziua de muncă de zece ore (5 zile a cîte 10¹/₂ ore și 7¹/₂ ore sîmbăta) pentru toate femeile și băieții între 13 și 18 ani, și, deoarece bărbații nu pot lucra fără aceștia, beneficiază și ei de ziua de muncă de 10 ore. Muncitorii de fabrică din Anglia au cucerit această lege datorită tenacității cu care ani de zile au dus cea mai dîră și înverșunată luptă împotriva fabricantilor, au folosit libertatea presei, dreptul de asociere și de întrunire, precum și datorită folosirii abile a disensiunilor din sînul clasei dominante înseși. Ea a devenit pavăza muncitorilor din Anglia; treptat ea a fost extinsă asupra tuturor ramurilor marii industrii, iar anul trecut a fost extinsă aproape *asupra întregii industrii*, cel puțin asupra tuturor celorla în care lucrează femei și copii. Cartea de față conține un material extrem de amănunțit asupra istoricului acestei reglementări prin lege a zilei de muncă în Anglia. Viitoarea sesiune a „Reichstagului Germaniei de nord” va avea de asemenea de dezbătut un regulament pentru întreprinderile industriale și, o dată cu aceasta, reglementarea muncii în fabrici. Nădăduim că nici unul dintre deputații aleși de muncitorii germani nu se va prezenta la dezbaterile acestei legi fără să fi studiat în prealabil cartea lui Marx. *În acest for se pot obține multe.* Disensiunile din rîndul claselor dominante din Germania sînt mai favorabile muncitorilor decît au fost vreodată în Anglia, pentru că *votul universal silește clasele dominante să cocheteze cu muncitorii*. Patru sau cinci reprezentanți ai proletariatului sînt, în aceste împrejurări, o *forță* dacă știu să folosească poziția lor, dacă știu, înainte de toate, despre ce este vorba, lucru pe care burghezii nu-l știu. Și în acest scop cartea lui Marx le pune de-a gata la îndemînă întregul material.

Trecem peste un șir de alte cercetări profunde, care prezintă mai curînd un interes teoretic, și rîndim doar asupra ultimului capitol, care tratează despre ... ea sau îngră-

mădirea capitalului. Aici se demonstrează mai întâi că modul de producție capitalist, adică modul de producție care presupune atât existența capitaliștilor cât și existența muncitorilor salariați, nu numai că reproduce mereu capitalistului capitalul său, dar în același timp reproduce mereu și sărăcia muncitorilor, asigurînd astfel mereu, pe de o parte, existența capitaliștilor, care sînt proprietarii tuturor mijloacelor de subzistență, ai tuturor materiilor prime și ai tuturor uneltelelor de muncă, iar pe de altă parte existența mării mase a muncitorilor, care sînt nevoiți să vîndă acestor capitaliști forța lor de muncă pentru o cantitate de mijloace de subzistență, care, în cel mai bun caz, ajunge numai pentru a menține capacitatea de muncă a muncitorilor și pentru a crește o nouă generație de proletari capabili de muncă. Dar capitalul nu se reproduce pur și simplu: el sporește și crește neconținut, și totodată crește și puterea sa asupra clasei muncitorilor, lipsită de proprietate. Și după cum el însuși este reprodus pe o scară tot mai largă, tot așa modul de producție capitalist modern reproduce, pe o scară tot mai largă, într-un număr mereu sporit, clasa muncitorilor lipsiți de proprietate. „Acumularea capitalului reproduce relațiile capitaliste pe scară lărgită, mai mulți capitaliști sau capitaliști mai mari la un pol, mai mulți muncitori salariați la celălalt pol... *Acumularea capitalului înseamnă deci înmulțirea proletariatului*” (pag. 600) [615—616]. Dar întrucît, datorită perfecționării mașinilor, a ameliorărilor aduse în agricultură etc., pentru producerea aceleiași cantități de produse este nevoie de tot mai puțini muncitori, această perfecționare — care duce la crearea unui număr mereu crescînd de muncitori excedentari — are loc într-un ritm mai rapid chiar decît creșterea capitalului. Ce se întîmplă oare cu acest număr mereu crescînd de muncitori? Ei formează o armată industrială de rezervă, care în perioadele cînd afacerile merg prost sau mediocru este plătită *sub* valoarea muncii ei și nu găsește în mod regulat de lucru sau cade în sarcina asistenței publice, dar de care, după cum se vede limpede din exemplul Angliei, clasa capitaliștilor are neapărată nevoie în perioade de înviorare deosebită a afacerilor deoarece servește în *toate împrejurările* pentru a frînge puterea de rezistență a muncitorilor care au în mod regulat de lucru și pentru a menține salariile acestora la un nivel scăzut. „Cu cît este mai mare avuția socială..., cu atît este mai mare suprapopulația relativă” (populația exce-

dentară) „sau armata industrială de rezervă. Cu cît este însă mai mare această armată de rezervă în raport cu armata muncitorească activă” (care are în mod regulat de lucru), „cu atît este mai enormă suprapopulația constantă” (permanentă), „adică păturile muncitorești a căror mizerie este direct proporțională cu chinurile muncii lor. În fine, cu cît este mai mare pătura cea mai obidită a clasei muncitoare și armata industrială de rezervă, cu atît este mai mare pauperismul oficial. *Aceasta este legea absolută, generală, a acumulării capitaliste*” (pag. 631) [646].

Acestea sînt cîteva din legile fundamentale ale sistemului social capitalist contemporan, demonstrate în mod strict științific — și economiștii oficiali se feresc, bineînțeles, să încerce măcar să le combată. Dar cu aceasta am spus oare totul? Nicidecum. Dar tot așa cum subliniază cu ascuțime părțile negative ale producției capitaliste, Marx demonstrează cu claritate că această formă socială era necesară pentru a dezvolta forțele de producție ale societății la un nivel care să permită *tuturor* membrilor societății în egală măsură o dezvoltare compatibilă cu demnitatea omească. Toate formele sociale anterioare au fost prea sărace pentru a putea realiza acest lucru. Abia producția capitalistă creează avuția și forțele de producție necesare pentru aceasta, dar ea creează totodată acea clasă socială — masa muncitorilor asupriți — care se vede pusă tot mai mult în fața necesității de a pune stăpînire pe aceste avuții și forțe de producție spre a le folosi nu în interesul clasei monopolistilor, cum sînt folosite acum, ci în interesul întregii societăți.

Scris de F. Engels între
2 și 13 martie 1868

Publicat în
„Demokratisches Wochenblatt”
nr. 12 și 13 din
21 și 28 martie 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

FRIEDRICH ENGELS
[Conspect asupra]
„Capitalului“ lui Karl Marx²⁰⁴
Volumul I

Scris de F. Engels în 1868

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană

CARTEA ÎNTÎI

Procesul de producție a capitalului

CAPITOLUL ÎNTÎI

Marfa și banii ²⁰⁵

I. Marfa ca atare *

Avuția societăților în care domnește producția capitalistă constă în *mărfuri*. Marfa este un lucru care are o *valoare de întrebuințare*; aceasta din urmă există în toate formele societății, în societatea capitalistă însă, valoarea de întrebuințare este, totodată, și purtătorul material al *valorii de schimb*.

Valoarea de schimb presupune un tertium comparationis ** pe baza căruia este măsurată: munca, substanța socială comună a valorilor de schimb, și anume *timpul de muncă socialmente necesar* materializat în ea.

Așa cum marfa are un dublu caracter: valoare de întrebuințare și valoare de schimb, tot astfel și munca cuprinsă în ea este dublu determinată: pe de o parte, ca *activitate productivă determinată*, munca țesătorului, a croitorului etc., „*ca muncă utilă*”, pe de altă parte, ca *simplă cheltuie de forță de muncă omenească, muncă cristalizată, abstractă*. Cea dintâi produce valoare de întrebuințare, cea din urmă valoare de schimb; numai ea poate fi comparată din punct de vedere cantitativ (deosebirea dintre munca skilled *** și unskilled ****, munca compusă și munca simplă confirmă acest lucru).

Așadar, substanța valorii de schimb este munca abstractă, mărimea valorii de schimb este măsura în timp

* Vezi K. Marx, „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 75—120.

**— textual: termen de comparație; aici: măsura. — Nota trad.

*** — calificată. — Nota trad.

**** — necalificată. — Nota trad.

a muncii abstracte. Rămîne să mai examinăm forma valorii de schimb.

1) x marfă $a = y$ marfă b , valoarea unei mărfi exprimată în valoarea de întrebuițare a unei alte mărfi este *valoarea ei relativă*. Expresia echivalenței a două mărfuri este forma simplă a valorii relative. În ecuația de mai sus, y marfă b este echivalentul. În ea, x marfă a capătă forma ei valoare în opoziție cu forma ei naturală, în timp ce y marfă b capătă, totodată, chiar în forma ei naturală proprietatea de a putea fi schimbată în mod direct. Datorită condițiilor istorice determinate, valoarea de schimb a mărfii se imprimă valorii ei de întrebuițare. De aceea marfa nu-și poate exprima valoarea de schimb în propria ei valoare de întrebuițare, ci numai în valoarea de întrebuițare a unei alte mărfi. Numai prin compararea a două produse concrete ale muncii iese la iveală însușirea muncii concrete cuprinse în cele două produse ale muncii de a fi muncă omenească abstractă; aceasta înseamnă că o marfă nu poate fi raportată la munca concretă cuprinsă în ea însăși ca la o simplă formă de materializare a muncii abstracte, dar ea poate fi raportată la munca concretă cuprinsă într-o altă speță de marfă.

Ecuația x marfă $a = y$ marfă b implică în mod necesar că x marfă a poate fi exprimată și în alte mărfuri, așadar:

2) x marfă $a = y$ marfă $b = z$ marfă $c = v$ marfă $d = u$ marfă $e = \text{etc. etc. etc.}$. Aceasta e forma valoare relativă *dezvoltată*. În cazul acesta, x marfă a nu mai este raportată la una, ci la toate mărfurile, ca simple forme de materializare a muncii cuprinse în ea însăși. Dar printr-o simplă inversare ea duce la

3) a doua formă reflectată a valorii relative :

y marfă $b = x$ marfă a	u marfă $d = x$ marfă a
v marfă $c = x$ marfă a	t marfă $e = x$ marfă a
etc. etc.	

Aici, mărfurile capătă *forma valoare relativă generală*, în care sînt abstractizate de valoarea lor de întrebuițare, și se egalează ca materiatu* a muncii abstracte cu x marfă a . X marfă a este forma generică a echivalentului pentru toate celelalte mărfuri, ea este *echivalentul lor general*, munca

* — materializare. — Nota trad.

materializată în ea contează pur și simplu ca realizare a muncii abstracte, ca muncă generală. Dar :

4) *fiecare* marfă din această serie poate prelua rolul de echivalent general, dar nu *simultan*, ci câte una, deoarece, dacă *toate* mărfurile ar fi echivalente generale, fiecare din ele ar exclude-o pe cealaltă. Forma 3 nu este produsă de x marfă a , ci, în mod obiectiv, de celelalte mărfuri. Așadar, o marfă determinată trebuie să preia acest rol — ea poate varia cu timpul — și abia prin aceasta marfa devine pe deplin marfă. Această marfă specială cu a cărei formă naturală se identifică forma de echivalent general sînt *banii*.

Dificultatea în ceea ce privește *înțelegerea mărfii* constă în aceea că, la fel ca și toate celelalte categorii ale modului de producție capitalist, ea reprezintă un raport între persoane sub un înveliș material. Producătorii raportează diferitele lor munci, unele la altele, ca muncă generală omească, prin aceea că raportează produsele lor, unele la altele, ca *mărfuri* — fără această interpunere a obiectului, ei n-ar izbuti să facă aceasta. Așadar, raportul dintre *persoane apare* ca un raport între *obiecte*.

Pentru o societate în care predomină producția de mărfuri, creștinismul, în special protestantismul, este religia cea mai potrivită.

II. Procesul de schimb al mărfurilor *

Marfa dovedește că este marfă prin schimb. Posesorii a două mărfuri trebuie să vrea să schimbe mărfurile lor respective, și astfel să-și recunoască reciproc calitatea de *proprietari privați*. Acest raport juridic, a cărui *formă* este contractul, nu este decît un raport de voință în care se oglindește raportul economic. *Conținutul* acestui raport este dat de însuși raportul economic (pag. 45).

Marfa este valoare de întrebuințare pentru cel care nu o posedă, ea nu e valoare de întrebuințare pentru posesorul ei. De aici, necesitatea schimbului. Însă fiecare posesor de mărfuri vrea să obțină prin schimb valori de întrebuințare specifice, care îi sînt necesare lui — din acest punct de vedere, schimbul este un proces individual. Pe de altă parte, el vrea să-și realizeze marfa ca valoare, adică în orice altă marfă, indiferent dacă marfa *lui* este valoare de întrebuințare

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 120—123.

pentru posesorul celeilalte mărfi sau nu. Din acest punct de vedere, schimbul este pentru el un proces social general. Dar același proces nu poate fi pentru toți posesorii de mărfuri, în același timp un proces individual și un proces social general. Pentru fiecare posesor de mărfuri, propria *lui* marfă este echivalentul general, iar toate celelalte mărfuri sînt tot atîtea echivalente speciale ale acesteia. Întrucît *toți* posesorii de mărfuri fac același lucru, *nici una* din mărfuri nu este echivalent general și, în consecință, *nici una* din mărfuri nu posedă forma valoare relativă generală, în care ele ar putea fi considerate egale ca valori și ar putea fi comparate ca mărimi de valoare. Prin urmare, ele nu se raportează una la cealaltă ca mărfuri, ci numai ca produse (pag. 47).

Mărfurile se pot raporta unele la altele ca valori, deci ca mărfuri, numai opunîndu-se unei alte mărfi oarecare ca echivalent general. Dar numai *acțiunea socială poate transforma o marfă determinată în echivalent general: în bani*.

Contradicția imanentă a mărfii ca unitate nemijlocită a valorii de întrebuițare și a valorii de schimb, ca produs al muncii utile private... și ca materializare directă și socială a muncii omenești abstracte, această contradicție nu dispăre pînă ce nu ia forma dedublării mărfii în marfă și bani (pag. 48).

Întrucît toate celelalte mărfuri nu sînt decît echivalente speciale ale banilor, iar banii echivalentul lor general, ele se raportează ca mărfuri *speciale* la bani ca la marfă generală (pag. 51). Procesul de schimb nu-i dă mărfii, pe care o transformă în bani, *valoarea*, ci numai *forma* lui valoare (pag. 53). — Fetișism: o marfă pare că devine bani nu pentru că celelalte mărfuri își exprimă prin ea valorile lor, ci invers, ele par că-și exprimă valorile lor prin ea *pentru că ea este bani*.

III. Banii sau circulația mărfurilor *

A. Măsură a valorilor (Aur = bani presupuși)

Banii ca măsură a valorii sînt o *formă de manifestare necesară* a măsurii valorii *imanente* a mărfurilor, adică a *timpului de muncă*. Expresia simplă a valorii relative a măr-

* Vezi K. Marx, „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 128—176.

furilor în bani, x marfă $a = y$ bani este prețul lor (pag. 55).

Prețul mărfii, forma ei bănească, este exprimat în bani *ideali*; prin urmare, banii sînt *măsură a valorilor* numai ca bani ideali (pag. 57).

Odată realizată transformarea valorii în preț, se impune ca o necesitate tehnică dezvoltarea mai departe a măsurii valorilor pentru a ajunge la *etalonul prețurilor*; aceasta înseamnă că se fixează o cantitate de aur care servește la *măsurarea diferitelor cantități de aur*. Această măsură e cu totul distinctă de măsura valorilor, care depinde ea însăși de valoarea aurului; valoarea aurului este însă indiferentă pentru etalonul prețurilor (pag. 59).

Prețurile fiind exprimate în denumirile de calcul ale aurului, banii servesc ca *bani de calcul*.

Dacă prețul ca exponent al mărimii valorii mărfii este exponentul raportului ei de schimb cu banii, *nu* urmează, invers, că exponentul raportului ei de schimb cu banii trebuie să fie *în mod necesar* exponentul mărimii valorii ei. Presupunînd că împrejurările permit sau impun ca o marfă să fie vîndută peste sau sub valoarea ei, aceste prețuri de vînzare, deși nu corespund valorii ei, sînt totuși *prețuri* ale mărfii, căci sînt 1) forma ei valoare, bani, și 2) exponenții raportului ei de schimb cu banii.

Așadar, posibilitatea unei neconcordanțe cantitative între preț și mărimea valorii este *dată în însăși forma preț*. Aceasta nu constituie o lipsă a acestei forme, ci, dimpotrivă, o face să fie forma adecvată a unui mod de producție în care regula nu se poate impune decît sub forma unei legi medii a iregularității, care acționează orbește. Forma preț poate ascunde în ea și o contradicție calitativă, astfel încît prețul să înceteze cu totul să fie expresia valorii... Conștiința, onoarea etc. pot... lua prin prețul lor forma de marfă (pag. 60—61).

Măsurarea valorilor în bani, forma preț, implică necesitatea înstrăinării, stabilirea ideală a prețurilor -- stabilirea reală a prețurilor. De aici, circulația.

B. Mijloc de circulație

a) *Metamorfoza mărfurilor*

Forma simplă: $M-B-M$, al cărei conținut material = $M-M$. Valoarea de schimb este înstrăinată, iar valoarea de întrebuințare însușită.

α) Prima fază : $M-B =$ vânzare, pentru care e nevoie de doi și care implică deci posibilitatea nereușitei, respectiv a vânzării sub valoare sau sub cheltuielile de producție în caz că valoarea socială a mărfii se schimbă. „Diviziunea muncii transformă produsul muncii în marfă și prin aceasta face necesară transformarea lui în bani. Ea face, în același timp, ca reușita acestei transformări să fie *accidentală*” (pag. 67). Pentru a considera aici fenomenul sub forma lui pură, $M-B$ presupune că posesorul lui B (afară de cazul că e producător de aur) a schimbat mai înainte B ai săi pe alte M, așa că pentru *cumpărător* nu numai că fenomenul e invers $= B-M$, dar mai presupune și că el a făcut o vânzare anterioară etc., astfel că ne aflăm în mijlocul unei serii infinite de cumpărări și vânzări.

β) Același lucru se întâmplă în faza a doua, $B-M$. *Cumpărarea* este, în același timp, pentru cealaltă parte vânzare.

γ) Procesul de ansamblu este, așadar, un circuit de cumpărări și vânzări. *Circulația mărfurilor*. Aceasta e cu totul diferită de schimbul direct de produse ; în primul rând, barierele individuale și locale ale schimbului direct de produse sînt sfărîmate și se mijlocește schimbul de substanțe al muncii omenеști ; pe de altă parte, se vedește chiar de aici că întreg procesul este determinat de relații sociale care au un caracter de relații materiale și sînt independente de persoanele care acțiunează (pag. 72). Schimbul simplu s-a împlinit în actul de schimb, în care fiecare a schimbat non-valoarea de întrebuințare contra valorii de întrebuințare, circulația continuînd la infinit.

(pag. 73) Aici, avem de-a face cu o dogmă economică falsă : *circulația mărfurilor ar crea un echilibru necesar între cumpărări și vânzări, fiecare cumpărare fiind și vânzare, și viceversa, ceea ce ar însemna că fiecare vânzător își aduce și un cumpărător la piață*. 1. Cumpărarea și vânzarea sînt, pe de o parte, un act identic între două persoane opuse în mod polar, iar pe de altă parte două acte opuse în mod polar ale uneia și aceleiași persoane. Identitatea dintre cumpărare și vânzare implică deci inutilitatea mărfii în cazul cînd nu e vîndută și, de asemenea, că acest caz se poate produce. 2. $M-B$ ca proces parțial este, totodată, un proces independent și implică faptul că achizitorul lui B poate alege momentul în care va transforma acești B din nou în M. El poate *aștepta*. Unitatea interioară a proceselor independente $M-B$ și $B-M$ prezintă, tocmai

din cauza independenței acestor procese, contradicții exteroare, și, cînd separarea acestor procese dependente atinge o anumită limită, *unitatea se impune printr-o criză*, a cărei *posibilitate* este dată, așadar, chiar aici.

Ca mijlocitori ai circulației mărfurilor, banii devin *mijloc de circulație*.

b) *Circulația banilor*

Banii mijlocesc intrarea în procesul circulației a fiecărei mărfi individuale și ieșirea din el; ei înșiși rămîn întotdeauna înăuntrul circulației. Deși circulația banilor nu este decît *expresia* circulației mărfurilor, circulația mărfurilor *apare*, totuși, ca rezultat al circulației banilor. Deoarece banii rămîn mereu în sfera circulației, se pune întrebarea ce *cantitate* de bani există în această sferă.

Masa banilor aflați în circulație este determinată de *suma prețurilor mărfurilor* (cînd valoarea banilor rămîne aceeași), iar aceasta din urmă — de *masa mărfurilor* care se află în circulație. Presupunînd că această masă a mărfurilor este dată, masa banilor în circulație variază o dată cu *oscilațiile* prețurilor mărfurilor. Deoarece însă aceeași unitate bănească mijlocește una după alta un număr de tranzacții într-un timp determinat, pentru un interval de timp dat

$$\frac{\text{suma prețurilor mărfurilor}}{\text{numărul rotațiilor unei unități bănești}} = \text{masa banilor}$$

care funcționează ca mijloc de circulație (pag. 80).

În consecință, banii de hîrtie pot înlătura banii de aur cînd sînt aruncați într-o circulație saturată.

Intrucît în circulația banilor *apare* numai procesul de circulație a mărfurilor, tot astfel în viteza circulației banilor *apare* viteza schimburilor de formă ale mărfurilor și banilor, iar în stagnarea circulației banilor — separarea cumpărării de vînzare, stagnarea schimbului social de substanțe, circulația ca atare nu poate explica, firește, de unde provine această stagnare; ea arată numai fenomenul însuși. Filistinul își explică fenomenul prin cantitatea insuficientă a mijloacelor de circulație (pag. 81).

Ergo: 1. Dacă prețurile mărfurilor rămîn neschimbate, masa banilor în circulație crește dacă crește masa mărfurilor aflate în circulație sau dacă se încetinește circulația banilor; și scade în cazul contrar.

2. La o urcare generală a prețurilor mărfurilor, masa banilor în circulație rămîne neschimbată dacă masa mărfurilor scade sau dacă viteza de circulație crește în aceeași proporție.

3. La o scădere generală a prețurilor mărfurilor, situația este inversă ca la punctul 2.

În general există un nivel mediu destul de constant care suferă schimbări mai importante aproape exclusiv de pe urma *crizelor*.

c) Moneda — semnul valorii

Etalonul prețurilor este stabilit de stat, de asemenea denumirea dată unei anumite piese de aur — moneda — și baterea ei. Pe piața mondială, uniformele naționale respective sînt lepădate (aici se face abstracție de taxa pentru baterea monedei), astfel încît moneda și lingourile nu se deosebesc decît în ceea ce privește forma. — Dar în circulație *moneda se uzează*, aurul ca mijloc de circulație diferă de aurul ca etalon al prețurilor, moneda devine din ce în ce mai mult un *simbol* al conținutului ei oficial.

Prin aceasta se dă în mod latent posibilitatea de a înlocui moneda metalică prin fise sau simboluri. De aici: 1. moneda divizionară de aramă sau de argint, a cărei statornicire în calitate de bani în locul monedei reale de aur este împiedicată de limitarea cantității în care ea constituie un mijloc de plată legal. Conținutul ei metalic este stabilit prin lege în mod cu totul arbitrar, și prin aceasta funcția ei monetară devine independentă de *valoarea* ei. Astfel devine posibilă trecerea la semne *complet lipsite de valoare*, — 2. *la bani de hîrtie*, adică *la bani de hîrtie de stat cu curs forțat* (de bani de credit încă nu ne vom ocupa aici). În măsura în care acești bani de hîrtie circulă realmente în locul banilor de aur, ei sînt supuși legilor circulației banilor. Numai proporția în care banii de hîrtie înlocuiesc aurul poate fi obiectul unei legi speciale, și anume: emiteria banilor de hîrtie trebuie să fie limitată la cantitatea în care ar trebui să circule în mod real aurul pe care ei îl reprezintă. Ce-i drept, gradul de saturație al sferei circulației oscilează, dar peste tot practica stabilește un minim sub care emiteria nu scade niciodată. Acest minim poate fi emis. Cînd acesta este depășit, iar gradul de saturație scade la minimum, o parte din banii de hîrtie devin imediat de

prisos. În cazul acesta, întreaga cantitate de bani de hîrtie din cadrul lumii mărfurilor nu reprezintă, totuși, decît cantitatea de aur determinată de legile ei imanente; deci sîngura cantitate de aur care poate fi reprezentată de ei. Așadar, dacă masa banilor de hîrtie reprezintă dublul cantității de aur care poate fi absorbită, fiecare unitate de bani de hîrtie se depreciază la jumătate din valoarea ei nominală. La fel ca și cînd aurul, în funcția lui de *măsură* a prețurilor, ar fi suferit o modificare în valoarea lui (pag. 89).

C. B a n i

a) Tezaurizarea

De îndată ce începe să se dezvolte circulația mărfurilor, se dezvoltă și nevoia și patima de a reține produsul lui M—B, adică pe B. Din simpla verigă de mijlocire a schimbului de substanțe, această schimbare de formă devine un scop în sine. Banii se pietrifică și devin tezaur, vinzătorul de marfă devine tezaurizator (pag. 91).

Această formă e predominantă în special la începuturile circulației mărfurilor. Asia. O dată cu dezvoltarea producției de mărfuri, fiecare producător de mărfuri trebuie să-și asigure nexus rerum, o garanție recunoscută de societate — B. Pretulindeni hoards* iau naștere în acest fel. Dezvoltarea circulației mărfurilor mărește puterea banului, această formă absolut socială a avuției, oricînd gata de luptă (pag. 92). Prin natura sa, tendința de tezaurizare nu are limite. Calitativ sau din punct de vedere al formei, banii sînt fără limită, adică sînt reprezentanți generali ai avuției materiale, pentru că pot fi transformați nemijlocit în orice fel de marfă. Însă din punct de vedere cantitativ, orice sumă reală de bani este limitată, fiind, așadar, numai un mijloc de cumpărare cu efect limitat. Această contradicție împinge mereu pe cei care tezaurizează la munca de Sisif a acumulării.

Pe lîngă aceasta, acumularea de aur și argint în *plate*** creează o nouă piață pentru aceste metale și, totodată, o sursă latentă de bani.

Tezaurizarea servește drept *canal de scurgere și de alimentare pentru banii ailați în circulație* în condițiile osci-

* — tezaurele. — *Nota trad.*

** — sub formă de obiecte. — *Nota trad.*

lațiilor permanente ale gradului de saturație a sferei de circulație (pag. 95).

b) Mijloc de plată

O dată cu dezvoltarea circulației mărfurilor apar noi relații: înstrăinarea mărfii poate fi separată în timp de realizarea prețului ei. Producerea mărfurilor cere o durată de timp diferită, ele sînt produse în anotimpuri diferite, unele trebuie să fie expediate spre piețe de desfacere îndepărtate etc. De aceea X poate fi vânzător mai înainte ca Y, cumpărătorul, să fie solvabil. — Practica reglează condițiile de plată astfel: X devine *creditor*, Y *debitor*, banii devin *mijloc de plată*. Relația dintre *creditor și debitor* devine, așa-dar, și *mai antagonică* (ea poate să apară și independent de circulația mărfurilor, de exemplu în antichitate și în evul mediu) (pag. 97).

În condițiile acestei relații, banii funcționează 1) ca măsură a valorii în determinarea prețului mărfii vîndute, 2) ca mijloc de cumpărare ideal. La tezaurizare, B au fost scoși din circulație; aici, ca mijloc de plată, B intră în circulație, însă abia după ce M a ieșit din ea. Cumpărătorul-debitor vinde pentru a putea *plăti*, altfel averea lui e scoasă la licitație. Astfel în virtutea unor necesități sociale, izvorîte din înseși relațiile procesului de circulație B devine *un scop în sine al vînzării* (pag. 97—98).

Lipsa simultaneității cumpărărilor și vînzărilor, care creează funcția banilor ca mijloc de plată, duce, totodată, la o economisire a mijloacelor de circulație, la concentrarea plăților într-un anumit loc. Viramentele din Lyon în evul mediu erau un fel de clearing house unde se plătea numai soldul creanțelor reciproce (pag. 98).

În măsura în care plățile se compensează, banii funcționează numai în mod ideal ca *bani de calcul* sau ca măsură a valorilor. În măsura în care trebuie efectuate plăți reale, ei nu se manifestă ca mijloc de circulație, ca formă trecătoare și mijlocitoare a schimbului de substanțe, ci ca încarnare individuală a muncii sociale, ca existență independentă a valorii de schimb, ca *marfă absolută*. Această *contradicție nemijlocită* se manifestă cu o putere deosebită în acel moment al crizelor industriale și comerciale care se numește *criză financiară*. Ea se produce numai acolo unde lanțul plăților succesive și sistemul artificial de compensare reciprocă a acestora sînt pe deplin dezvoltate. Atunci cînd

intervin tulburări de ordin mai general ale acestui mecanism, oricare ar fi originea lor, banii sar în mod brusc și nemijlocit de la forma doar ideală a *banilor de calcul la cea de bani peșin* și nu mai pot fi înlocuiți prin mărfuri de rind (pag. 99).

Banii de credit rezultă din funcția banilor ca mijloc de plată, titlurile de creanță, la rindul lor, circulă pentru a transfera asupra altor persoane creanțele. O dată cu dezvoltarea sistemului de credit se extinde și funcția banilor ca mijloc de plată, și în această calitate ei dobîndesc forme de existență proprii, stabilindu-se în sfera marilor tranzacții comerciale, în timp ce moneda este împinsă mai ales în sfera comerțului cu amănuntul (pag. 101).

La un anumit nivel al dezvoltării și la un anumit volum al producției de mărfuri, funcția banilor ca mijloc de plată depășește sfera circulației mărfurilor și devine *marfa universală a contractelor. Rentele, impozitele etc. se transformă din livrări în natură în plăți în bani*. Compară Franța sub Ludovic al XIV-lea. (Boisguillebert și Vauban); contrariul se observă în Asia, Turcia, Japonia etc. (pag. 102.)

Atunci cînd banii devin mijloc de plată, sînt necesare acumulări de bani pentru termenele de scadență. Tezaurizarea, care, ca formă independentă de îmbogățire, dispare pe măsură ce societatea se dezvoltă, apare din nou ca fond de rezervă al mijloacelor de plată (pag. 103).

c) Bani universali

În schimbul mondial, banii leapădă formele locale ale monedei, moneda divizionară, semnele valorii, și funcționează ca *bani mondiali* numai sub forma de lingouri. *Numai pe piața mondială banii funcționează pe deplin ca marfă, a cărei formă naturală este în același timp forma nemijlocit socială de realizare a muncii omenești în abstracto*. Modul lor de existență devine adecvat noțiunii lor (pag. 103—104; amănunte la pag. 105).

CAPITOLUL AL DOILEA

Transformarea banilor în capital

1. Formula generală a capitalului *

Circulația mărfurilor este punctul de plecare al capitalului. De aceea, producția de mărfuri, circulația mărfurilor și dezvoltarea acesteia, comerțul, sînt peste tot premisele istorice ale apariției capitalului. Istoria modernă a capitalului datează de la apariția, în secolul al XVI-lea, a comerțului mondial modern și a pieței mondiale (pag. 106).

Dacă examinăm numai formele economice generate de circulația mărfurilor, constatăm că banii sînt produsul ei ultim și, totodată, *prima formă de manifestare a capitalului*. Din punct de vedere istoric, capitalul se opune întotdeauna proprietății funciare, mai întii ca *avuție în bani*, capital comercial și capital cămătăresc, și încă și acum orice capital nou apare pe scenă sub formă de *bani*, care prin anumite procese urmează să se transforme în capital.

Banii ca bani și banii în calitate de capital se deosebesc doar prin **formele** lor de circulație diferite. Alături de $M-B-M$ găsim și forma $B-M-B$, adică cumpărarea cu scopul de a vinde. Banii care în mișcarea lor parcurg această formă de circulație devin capital, sînt deja capital în sine (adică prin însăși destinația lor).

Rezultatul lui $B-M-B$ este $B-B$, schimbul indirect de bani contra bani. Eu cumpăr bumbac cu 100 l.st. și îl vînd cu 110 l.st., și astfel am schimbat 100 l.st. contra 110 l.st., adică bani contra bani.

Dacă rezultatul acestui proces ar fi că s-ar scoate aceeași valoare de bani care a fost investită inițial, adică 100 l.st. din 100 l.st., el ar fi absurd. Dar, indiferent dacă negustorul a realizat cu cele 100 l.st. ale lui 100 l.st., 110 l.st. sau 50 l.st., banii lui au efectuat în orice caz o mișcare specifică, com-

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 177—185.

plet diferită de aceea a circulației mărfurilor $M-B-M$. Din examinarea deosebirilor de formă ale mișcării $M-B-M$ vor rezulta și deosebirile de conținut.

Fiecare din cele două faze ale procesului este la fel ca și în $M-B-M$. Însă în ansamblul procesului există o mare deosebire. În $M-B-M$, banii sînt intermediarul, marfa punctul de plecare și cel final; aici, M este intermediarul, B punctul de plecare și cel final. În $M-B-M$, banii sînt cheltuiți în mod definitiv, în $B-M-B$ ei sînt doar *avansați*, pentru a fi din nou dobîndiți. *Ei se întorc la punctul lor de plecare* — iată, așadar, o deosebire perceptibilă între circulația banilor ca bani și circulația lor în calitate de capital.

În $M-B-M$, banii se pot întoarce la punctul lor de plecare numai printr-o *repetare a întregului proces*, prin vînzarea unor noi mărfuri; așadar, reîntoarcerea este independentă de procesul însuși. În $B-M-B$, dimpotrivă, ea este de mai înainte determinată de natura procesului, care este incomplet dacă nu reușește (pag. 110).

$M-B-M$ are ca scop final valoarea de întrebuințare, $B-M-B$ valoarea de schimb însăși.

În $M-B-M$, cele două extreme au aceeași determinare economică în ceea ce privește forma. Ambele sînt *mărfuri*, avînd *aceeași mărime a valorii*. Dar, în același timp, ele sînt din punct de vedere calitativ valori de întrebuințare diferite, iar conținutul procesului îl constituie schimbul social de substanțe. — În $B-M-B$, la prima vedere, operația pare tautologică, lipsită de conținut. A schimba 100 l.st. pe 100 l.st., și încă pe cale ocolită, pare absurd. O sumă de bani se poate deosebi de altă sumă numai prin *mărimea* ei; prin urmare, $B-M-B$ capătă conținut numai prin *deosebirea cantitativă* a extremelor. Se retrag din circulație mai mulți bani decît au fost aruncați în ea. Bumbacul cumpărat cu 100 l.st. este revindut, de pildă, cu 100 l.st. + 10 l.st.; așadar, formula procesului va fi $B-M-B'$, unde $B' = B + \Delta B$. **Acest ΔB , acest increment (creștere) reprezintă plusvaloare.** În timpul circulației, valoarea avansată inițial nu numai că *se menține*, ci își adaugă și o plusvaloare, *se valorifică*, și **această mișcare transformă banii în capital.**

În $M-B-M$ poate exista, ce-i drept, o diferență de valoare între cele două extreme, dar ea este cu totul întâmplătoare pentru această formă de circulație și $M-B-M$ nu devine absurd cînd extremele au o valoare identică —

dimpotrivă, aceasta este mai curînd o condiție a desfășurării normale a procesului.

Repetarea lui $M—B—M$ își găsește limita și sensul într-un scop final care se află în afara lui, adică în consum, în satisfacerea unor necesități determinate. Dimpotrivă, în $B—M—B$, începutul și sfîrșitul sînt aceiași bani, și chiar prin acest fapt mișcarea este fără sfîrșit. E drept că $B + \Delta B$ este o cantitate diferită de B , însă este totuși o sumă de bani *limitată*; dacă ar fi cheltuită, ea ar înceta de a mai fi capital; dacă ar fi retrasă din circulație, ar rămîne imobilizată, ca tezaur. O dată ce necesitatea valorificării valorii este dată, ea există atît pentru B' cît și pentru B și mișcarea capitalului este fără sfîrșit, deoarece la sfîrșitul procesului scopul ei a fost la fel de puțin atins ca și la începutul ei (pag. 111—113). Ca purtător al acestui proces, posesorul de bani devine *capitalist*.

Dacă în cadrul circulației mărfurilor valoarea de schimb poate ajunge cel mult la o formă independentă de valoarea de întrebuintare a mărfurilor, *aici ea apare deodată ca o substanță în evoluție, care se află într-un proces de automișcare și pentru care marfa și banii nu sînt decît niște simple forme, ba mai mult, ea se deosebește ca valoare inițială de sine însăși ca plusvaloare*. Ea devine bani în proces de automișcare (*prozessierendes Geld*) și ca atare capital (pag. 116).

$B—M—B'$ pare, ce-i drept, a fi o formă proprie numai capitalului comercial. Însă și capitalul industrial este format din bani, care se transformă în marfă și care se retransformă în mai mulți bani prin vînzarea acesteia. *Acte care ar putea să aibă loc între cumpărare și vînzare, în afara sferei circulației*, nu schimbă întru nimic acest proces. În sfîrșit, în capitalul purtător de dobîndă, procesul se prezintă în mod nemijlocit ca $B—B'$, ca o valoare care este în același timp mai mare decît ea însăși (pag. 117).

II. Contradicțiile formulei generale *

Forma de circulație prin care banii devin capital contrazice toate legile expuse mai sus cu privire la natura mărfii, a valorii, a banilor și a circulației însăși. Poate această

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 185—195.

deosebire pur formală a succesiunii inversate să ducă la acest rezultat ?

Mai mult. Inversarea aceasta există numai pentru una din cele trei persoane care acționează. În calitate de capitalist, eu cumpăr marfa de la X și o revind lui Y. X și Y nu apar decît în calitate de simpli cumpărători și vînzători de marfă. În ambele cazuri, eu apar în fața lor numai ca simplu posesor de bani sau de marfă ; față de unul, ca cumpărător sau ca bani, față de celălalt, ca vînzător sau ca marfă. Dar față de nici unul eu nu apar în calitate de capitalist sau ca unul care reprezintă ceva mai mult decît bani sau marfă. Pentru X, afacerea a început printr-o *vînzare*, pentru Y, ea s-a încheiat printr-o *cumpărare*, așadar, la fel ca și în circulația mărfurilor. De asemenea, dacă dreptul meu la plusvaloare s-ar baza pe succesiunea inversă, X ar putea să-i vîndă *direct* lui Y, și perspectiva plusvalorii ar cădea.

Să presupunem că X și Y cumpără direct marfă unul de la celălalt. În ceea ce privește *valoarea de întrebuințare*, *amîndoi* pot cîștiga. X poate chiar produce mai mult din marfa sa decît e în stare să producă Y în același timp, și viceversa, fapt de pe urma căruia iarăși cîștigă amîndoi. Dar altfel stau lucrurile cu *valoarea de schimb*. Aici se schimbă *mărimi de valoare egală*, chiar dacă banii intervin în calitate de mijloc de circulație (pag. 119).

Privind lucrurile în mod abstract, în circulația mărfurilor simplă, în afară de înlocuirea unei valori de întrebuințare prin alta, nu se petrece nimic altceva decît o *schimbare de formă* a mărfii. În măsura în care ea condiționează numai o schimbare de formă a valorii ei de schimb, ea condiționează, atunci cînd fenomenul se realizează în toată *puritatea* lui, un *schimb de echivalente*. E drept că mărfurile pot fi vîndute la prețuri care se abat de la valoarea lor, dar numai atunci cînd legea schimbului de mărfuri este violată. În forma sa pură, el este un schimb de echivalente ; așadar, nu este un mijloc de îmbogățire (pag. 120).

De aici provine eroarea tuturor celor care au încercat să prezinte plusvaloarea ca pe un rezultat al circulației mărfurilor. Condillac (pag. 121), Newman (pag. 122).

Să presupunem însă că schimbul nu are loc sub forma sa *pură*, că se schimbă *nonechivalente*. Să presupunem că fiecare vînzător își vinde marfa cu 10% peste valoarea ei. Totul rămîne neschimbat, ceea ce fiecare cîștigă în calitate de vînzător va pierde în calitate de cumpărător. La fel ca și

cînd valoarea banilor s-ar fi modificat cu 10%. — Același lucru s-ar întîmpla dacă *cumpărătorii* ar cumpăra totul cu 10% *sub* valoare (pag. 123) (Torrens).

Ipoieza că plusvaloarea provine dintr-un adaos al prețurilor presupune că ar exista o clasă care *cumpără fără să vîndă*, care deci *consumă fără să producă*, o clasă spre care banii curg încontinuu *în mod gratuit*. A vinde acestei clase mărfurile peste valoarea lor nu înseamnă decît a reciștiga în parte, prin mijloace frauduloase, banii dați fără să fi primit ceva în schimb. (Asia Mică și Roma). Dintr-o asemenea afacere, vînzătorul va ieși însă întotdeauna înșelat și nu se va putea îmbogăți, nu va putea obține plusvaloare.

Să admitem că a avut loc o *înșelătorie*. X îi vinde lui Y vin în valoare de 40 l.st. contra griu în valoare de 50 l.st. X a cîștigat 10 l.st. Dar X+Y au împreună tot numai 90, X are 50 și Y numai 40. Valoarea a fost transferată, dar nu *creată*. Întreaga clasă capitalistă dintr-o țară nu se poate înșela pe sine însăși (pag. 126).

Așadar, dacă se schimbă echivalente, nu se produce plusvaloare; dacă se schimbă nonechivalente, tot nu se produce plusvaloare. Circulația mărfurilor nu creează o valoare nouă.

De aceea nu cercetăm aici formele cele mai vechi și mai populare ale capitalului, capitalul comercial și capitalul cămătăresc. Dacă vrem să explicăm valorificarea capitalului comercial altfel decît prin simplă *înșelătorie*, este nevoie de o serie lungă de termeni intermediari care lipsesc încă aici. Într-o măsură și mai mare, acest lucru este valabil pentru capitalul cămătăresc și capitalul purtător de dobîndă. În cele ce urmează vom constata că ambele nu sînt decît forme derivate; de asemenea, vom vedea de ce au *precedat* istoricește capitalul modern.

Așadar, plusvaloarea nu poate să ia naștere din circulație. Dar în afara ei? În afara ei, posesorul de mărfuri este simplu producător al mărfii sale, a cărei valoare depinde de cantitatea de muncă proprie cuprinsă în ea, cantitate măsurată după o lege socială determinată; această valoare este exprimată în bani de calcul, de exemplu într-un preț de 10 l.st. Dar această valoare nu este, în același timp, o valoare de 11 l.st.; munca lui creează valori, dar nu valori care să se valorifice singure. Ea poate adăuga mai multă valoare unei valori existente, dar aceasta numai adăugînd *mai multă muncă*. Așadar, producătorul de mărfuri, fără să

între în contact cu alți posesori de mărfuri, *nu poate produce plusvaloare în afara sferei circulației.*

Capitalul trebuie deci să provină **din** circulația mărfurilor și, în același timp, să **nu** provină *din* ea (pag. 128).

Prin urmare, transformarea banilor în capital trebuie demonstrată pe baza unor legi imanente ale schimbului de mărfuri, luându-se ca punct de plecare schimbul de echivalente. Posesorul nostru de bani, care există doar sub formă de crisalidă de capitalist, trebuie să cumpere mărfurile la valoarea lor, să le vîndă la valoarea lor și, totuși, să obțină la sfîrșitul procesului mai multă valoare decît a înglobat în el. Transformarea sa în fluture trebuie să aibă loc în sfera circulației și nu trebuie să aibă loc în sfera circulației. Iată condițiile problemei. Hic Rhodus, hic salta! * (pag. 129).

III. Cumpărarea și vînzarea forței de muncă **

Schimbarea valorii banilor care urmează să se transforme în capital nu poate să se producă chiar în acești bani, căci prin cumpărare ei nu pot realiza decît prețul mărfii, iar pe de altă parte, atîta timp cît *rămîn bani*, ei nu-și schimbă mărimea valorii, iar prin vînzare, de asemenea, ei nu fac altceva decît să transforme marfa din forma ei naturală în forma ei bănească. Schimbarea trebuie să se producă, așadar, în *marfa* din B—M—B; dar nu în *valoarea* ei de schimb, căci de schimbat se schimbă echivalente; schimbarea nu poate să se producă, așadar, decît în *valoarea de întrebuințare ca atare* a mărfii, adică să rezulte din *consumarea* ei; pentru aceasta este nevoie de o marfă a cărei *valoare de întrebuințare să aibă proprietatea de a fi sursă de valoare de schimb*, și această marfă există: ea este **forța de muncă** (pag. 130).

Dar pentru ca posesorul de bani să găsească forța de muncă ca o marfă pe piață, ea trebuie să fie vîndută de propriul ei posesor, prin urmare să fie **forța de muncă liberă**. Deoarece, în calitate de contractanți, atît cumpărătorul cît și vînzătorul sînt persoane *egale din punct de vedere juridic*, forța de muncă trebuie să fie vîndută numai *temporar*, de-

* Aici e Rhodos, aici să sari! — cuvinte adresate eroului fabulei „Lăudărosul” de Esop, care se fălea cu săriturile pe care le-ar fi făcut pe insula Rhodos. — *Nota trad.*

** Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 195—205.

oarece la o vânzare en bloc * vânzătorul nu mai rămîne vânzător, ci devine el însuși marfă. Dar, în cazul acesta, în loc să poată vinde *mărfuri* în care să fie materializată munca sa, posesorul este, dimpotrivă, nevoit să ofere spre vânzare, ca marfă, însăși forța lui de muncă (pag. 131).

Pentru a transforma banii în capital, posesorul de bani trebuie să găsească deci pe piața de mărfuri pe muncitorul *liber*, liber în dublu sens: pe de o parte, în sensul că dispune ca persoană liberă de forța sa de muncă ca de o marfă a sa, pe de altă parte, în sensul că nu are de vânzare alte mărfuri că este slobod și liber, liber de toate acele lucruri care sînt necesare pentru realizarea forței sale de muncă (pag. 132).

În treacăt fie zis, relația dintre posesorul de bani și posesorul forței de muncă nu este o relație naturală sau o relație socială comună tuturor timpurilor, ci o relație istorică, produsul multor transformări economice. Astfel, și categoriile economice examinate pînă acum poartă toate pecetea lor istorică. Pentru a deveni marfă, produsul trebuie să nu mai fie produs pentru a servi direct ca mijloc de subzistență; masa produselor poate lua forma de marfă numai în cadrul unui mod de producție determinat, modul de producție capitalist, deși producția și circulația mărfurilor pot exista chiar și acolo unde masa produselor nu devine niciodată marfă. Banii dito ** pot exista în toate perioadele în care circulația mărfurilor a ajuns la un anumit nivel; formele speciale ale banilor, de la simplu echivalent la bani mondiali, presupune etape diferite ale dezvoltării, totuși, o circulație a mărfurilor chiar foarte slab dezvoltată poate genera toate aceste forme. Dimpotrivă, *capitalul* nu apare decît atunci cînd există condiția de mai sus, și această singură condiție cuprinde o întreagă istorie universală (pag. 178).

Forța de muncă are o valoare de schimb, care se determină ca și aceea a oricărei alte mărfi: prin timpul de muncă necesar pentru producerea, deci și pentru reproducerea ei. Valoarea forței de muncă este valoarea mijloacelor de subzistență necesare pentru întreținerea posesorului ei, și anume pentru întreținerea lui în condiții care să-i asigure o capacitate de muncă normală. Acestea depind de *climă*, de *condițiile naturale* etc., ca și de standard of life *** istoricește dat

* — în bloc; în cazul de față — pentru totdeauna. — Nota trad.

** — de asemenea. — Nota trad.

*** — nivelul de trai. — Nota trad.

din fiecare țară. Ele variază, dar pentru o țară determinată și pentru o epocă determinată ele sînt *date*. Ele mai cuprind mijloacele de subzistență necesare pentru *înlocuitori*, adică pentru *copii*, astfel ca această rasă de posesori de marfă sui generis să se perpetueze în veci. Apoi, cînd este vorba de muncă calificată, ele cuprind și *cheltuielile de instruire* (pag. 135).

Limita minimă a valorii forței de muncă este valoarea *mijloacelor de subzistență fizicește indispensabile*. Dacă prețul forței de muncă scade pînă la acest minim, el scade sub valoarea ei, întrucît aceasta din urmă presupune o calitate *normală* a forței de muncă, și nu o forță de muncă degradată (pag. 136).

Natura muncii implică faptul că forța de muncă urmează să fie consumată abia *după* încheierea contractului, și, deoarece pentru mărfuri de acest fel banii sînt în majoritatea cazurilor *mijloc de plată*, în toate țările în care domnește modul de producție capitalist, forța de muncă e plătită abia după ce munca a fost *prestată*. Prin urmare, *muncitorul îl creditează pretutindeni pe capitalist* (pag. 137—138).

Procesul de consumare a forței de muncă este, în același timp, *procesul de producție a mărfii și a plusvalorii*, și această consumare are loc în afara sferei circulației (pag. 140).

CAPITOLUL AL TREILEA

Producția plusvalorii absolute

*I. Procesul de muncă și procesul de valorificare **

Cumpărătorul forței de muncă o consumă punându-l pe vânzătorul ei să muncească. Pentru a produce mărfuri, această muncă trebuie mai întâi să producă valori de întrebuințare, și în această calitate ea este independentă de relațiile specifice dintre capitaliști și muncitori. Descrierea procesului de muncă ca atare la pag. 141—149.

→ Procesul de muncă pe bază capitalistă prezintă două particularități: 1. muncitorul lucrează sub controlul capitalistului, 2. produsul este proprietatea capitalistului, căci procesul de muncă nu mai este acum decât un proces între două lucruri cumpărate de capitalist: forța de muncă și mijloacele de producție (pag. 150).

Capitalistul nu vrea însă să producă valoarea de întrebuințare *in sine*, ci numai ca purtătoare a valorii de schimb și în mod special a *plusvalorii*. În aceste condiții — când marfa este unitatea valorii de întrebuințare și a valorii de schimb —, munca devine *unitatea procesului de producție și a procesului de valorificare* (pag. 151).

Așadar, să examinăm cantitatea de muncă materializată în produs.

Să luăm, de pildă, fire. Pentru fabricarea lor a fost nevoie de 10 pfunzi de bumbac, să zicem de 10 șilingi, iar pentru mijloacele de muncă, a căror uzură necesară în operația torsului este denumită aici pe scurt partea fusului, deci pentru fus 2 șilingi. Astfel, în produs au intrat 12 șilingi pentru înlocuirea mijloacelor de producție, întrucît produsul a devenit o *valoare de întrebuințare reală*, în cazul de față fire, și întrucît în aceste mijloace de muncă a fost reprezen-

* Vezi- K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 207—227.

tat numai timpul de muncă socialmente necesar. Cît se adaugă mărfii prin operația filatului?

Procesul de muncă este privit, așadar, aici sub un aspect cu totul diferit; în valoarea produselor, munca plantatorului de bumbac, a constructorului de fuse etc. și a filatorului reprezintă părți comensurabile, egale din punct de vedere calitativ ca muncă omenească generală necesară, *creatoare de valori*, deosebindu-se, așadar, numai din punct de vedere cantitativ și putînd fi de aceea comparabile *cantitativ* prin timpul de muncă. Se presupune că acesta este timp de muncă *socialmente necesar*, pentru că numai el e creator de valoare.

Presupunînd că valoarea pe o zi a forței de muncă = 3 șilingi, că această valoare reprezintă 6 ore de muncă și că se produce $1\frac{2}{3}$ pfunzi de fire pe oră, deci în 6 ore — 10 pfunzi de fire din 10 pfunzi de bumbac (ca mai sus), în 6 ore s-a adăugat o valoare de 3 șilingi, iar produsul valorează 15 șilingi (10 șilingi + 2 + 3 șilingi) sau 1 șiling și 6 pence de fiecare pfund de fire.

Dar aici nu există nici o plusvaloare. Aceasta nu-l poate mulțumi pe capitalist. (Subterfugii de-ale economiei vulgare... pag. 157).

Am presupus că valoarea pe o zi a forței de muncă era de 3 șilingi pentru că în ea se găsește materializată $\frac{1}{2}$ zi de muncă sau 6 ore. *Dar această $\frac{1}{2}$ zi de muncă necesară numai pentru a menține pe muncitor în viață timp de 24 de ore nu-l împiedică cîtuși de puțin să lucreze o zi întreagă. Valoarea forței de muncă și valoarea pe care o creează sînt două mărimi diferite. Proprietatea ei utilă nu era decît o condiție sine qua non **, dar hotărîtoare a fost valoarea de întrebuițare *specifică* a forței de muncă *de a fi sursă de mai multă valoare de schimb decît posedă ea însăși* (pag. 159).

Așadar, muncitorul lucrează 12 ore, toarce 20 de pfunzi de bumbac = 20 de șilingi, uzura fuselor — 4 șilingi, iar munca costă 3 șilingi, în total — 27 de șilingi. Dar în produs sînt materializate: 4 zile de muncă pentru fuse și bumbac, 1 zi de muncă a torcătorului = 5 zile a 6 șilingi = 30 de șilingi valoarea produsului. *Plusvaloarea de 3 șilingi s-a realizat: banii s-au transformat în capital* (pag. 160). Toate condițiile problemei sînt îndeplinite. (Amănunte la pag. 160.)

* — indispensabilă. — *Nota trad.*

Procesul de valorificare este un proces de muncă ca proces de creare a valorii *prelungit dincolo* de punctul pînă la care furnizează un simplu *echivalent* pentru valoarea plătită a forței de muncă.

Procesul de creare a valorii se deosebește de procesul de muncă obișnuit prin aceea că acesta din urmă este considerat din punct de vedere *calitativ*, iar primul din punct de vedere *cantitativ*, și anume numai în măsura în care conține timp de muncă socialmente necesar (pag. 161). (Amă-nunte la pag. 162.)

Ca unitate a procesului de muncă și a *procesului de creare a valorii*, procesul de producție este *producție de mărfuri*; ca unitate a procesului de muncă și a *procesului de valorificare*, el este un *proces de producție de mărfuri capitalistă* (pag. 163).

Reducerea muncii complexe la muncă simplă (pag. 163—165).

II. Capital constant și capital variabil *

Procesul de muncă adaugă obiectului muncii o valoare nouă și *transferă*, în același timp, valoarea obiectului muncii asupra produsului, o conservă deci prin simplă adăugire de valoare nouă. Acest dublu rezultat se obține astfel: *caracterul calitativ, specific util* al muncii transformă o valoare de întrebuințare într-o altă valoare de întrebuințare și *conservă astfel valoarea*; însă *caracterul abstract general cantitativ* al muncii, creator de valoare, *adaugă o valoare nouă* (pag. 166).

Să presupunem, de exemplu, că productivitatea operației torsului crește de șase ori. Ca muncă *utilă* (calitativă), ea *conservă*, în același timp, de șase ori mai multe mijloace de muncă. Dar ea adaugă tot numai aceeași valoare *nouă* ca și pînă acum, ceea ce înseamnă că în fiecare pfund de fire se găsește numai $\frac{1}{6}$ din valoarea nouă, adăugată mai înainte. Ca muncă *creatoare de valoare*, ea nu produce mai mult ca înainte (pag. 167). Contrarul are loc atunci cînd productivitatea muncii torsului rămîne neschimbată, iar valoarea mijloacelor de muncă crește (pag. 168).

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 227—238.

Mijlocul de muncă nu transferă produsului decît *acea* valoare pe care o *pierde el însuși* (pag. 169). Acest lucru se petrece în grade diferite. Cărbunele, lubrifiantele etc. sînt consumate în întregime. Materiile prime iau o formă nouă. Unelte, mașinile etc. nu transferă decît încet și în parte valoarea lor, iar uzura este calculată pe baza experienței (pag. 169—170). Dar unealta rămîne totuși permanent în *întregime* în procesul muncii. Așadar, aceeași unealtă intră în *întregime* în procesul muncii și numai în parte în *procesul de valorificare*, astfel încît deosebirea dintre cele două procese se reflectă aici în factori materiali (pag. 171). Invers, materiile prime de pe urma cărora rămîn deșeuri intră în întregime în procesul de valorificare și numai în parte în procesul de muncă, deoarece reapare, minus deșeul, în produs (pag. 171).

În nici un caz însă, mijlocul de muncă nu poate să transfere *mai multă* valoare de schimb decît a avut el însuși — el servește în procesul de muncă numai ca valoare de întrebuintare și nu poate să transfere, în consecință, decît valoarea de schimb pe care a avut-o înainte (pag. 172).

Această conservare a valorii este foarte prețioasă pentru capitalist și nu-l costă nimic (pag. 173—174).

Prin urmare, *valoarea* conservată *nu face decît să reapară*, ea exista înainte, și numai procesul de muncă *adaugă* o valoare nouă. Și anume, în producția capitalistă *plusvaloare*, *excedentul valorii produsului peste valoarea elementelor consumate* în procesul de creare a produsului (mijloacele de producție și forță de muncă) (pag. 175—176).

Aici sînt descrise formele de existență pe care le adoptă valoarea inițială a capitalului atunci cînd a lepădat forma bani pentru a se transforma în factorii procesului de muncă : 1) prin cumpărarea *mijloacelor de muncă* și 2) prin cumpărarea *forței de muncă*.

Așadar, capitalul investit în *mijloace* de muncă *nu-și schimbă* mărimea valorii în procesul de producție ; această parte a capitalului o numim *capital constant*.

Partea investită în *forță* de muncă își *schimbă* valoarea ; ea produce 1) *propria* ei valoare și 2) *plusvaloare* — această parte a capitalului o numim *capital variabil* (pag. 176).

(Capitalul nu e *constant* decît în raport cu procesul de producție special dat, în decursul căruia nu se schimbă ; el poate consta uneori din mai multe, alteori din mai puține mijloace de muncă, și valoarea mijloacelor de muncă cum-

părate poate crește sau scădea, dar aceasta nu influențează raportul mijloacelor de muncă față de procesul de producție (pag. 177). Tot astfel poate varia și raportul procentual în care un capital determinat se împarte în constant și variabil, dar în fiecare caz *dat* c rămîne constant și v variabil (pag. 178).

III. Rata plusvalorii *

$C = 500$ l.st. = $\overset{c}{410} + \overset{v}{90}$. La sfîrșitul procesului de muncă, în care v s-a transformat în forță de muncă, se ajunge la rezultatul: $\overset{v}{410} + \overset{p}{90} + \overset{p}{90} = 590$. Să presupunem că c se compune din materii prime de 312 l.st., din materii auxiliare de 44 l.st., uzura mașinilor de 54 l.st. = 410 l.st. Să zicem că întreaga valoare a mașinilor este de 1 054 l.st. Dacă aceasta ar intra în *intregime* în calcul, ar rezulta că în ambele părți ale ecuației c reprezintă 1 410 l.st.; plusvaloarea ar rămîne, ca și pînă acum, de 90 (pag. 179).

Avînd în vedere că în produs valoarea lui c nu face decît să reapară, valoarea-produs obținută este diferită de valoarea nou creată obținută în acest proces, ea nu este așa-dar = $c + v + p$, ci = $v + p$. Pentru procesul de valorificare mărimea lui c este indiferentă, cu alte cuvinte $c=0$ (pag. 180). Aceasta se întîmplă și în practică, atunci cînd se face abstracție de modul comercial de calcul, de exemplu la calcularea venitului unei țări de pe urma industriei sale se scad materiile prime importate (pag. 181). Raportul dintre plusvaloare și capitalul total va fi examinat în cartea a III-a ²⁰⁶.

Prin urmare, rata plusvalorii = $p : v$, în cazul de față $90 : 90 = 100\%$.

Timpul de muncă în care muncitorul reproduce valoarea forței lui de muncă — în condiții capitaliste sau în alte condiții — este munca necesară; munca efectuată peste acest timp, aceea care formează plusvaloarea capitalistului, este *supramuncă* (pag. 183—184). Plusvaloarea este supramuncă cristalizată, și numai *forma* sub care ea este *stoarsă* deosebește diferitele formațiuni sociale.

Exemplificarea erorii care se comite cînd c este înglobat în calcul, vezi pag. 185—196 (*Senior*).

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 238—254.

Suma muncii necesare și a supramuncii — *ziua de muncă*.

IV. Ziua de muncă *

Timpul de muncă *necesar* este *dat*. *Supramunca* este *variabilă*, dar în cadrul unor anumite limite. Ea nu poate fi niciodată = 0, căci în cazul acesta producția capitalistă ar înceta. Ea nu poate atinge niciodată 24 de ore din motive de ordin fizic, și, în afară de aceasta, limita maximă mai este influențată întotdeauna și de cauze morale. Dar aceste limite sînt extrem de elastice. — Cerința economică este ca ziua de muncă să nu fie mai lungă decît permite o uzură normală a muncitorului. Dar ce înseamnă *normală*? Are loc o antinomie, și numai forța poate decide. De aici, lupta dintre clasa muncitoare și clasa capitalistă pentru o *zi de muncă normală* (pag. 198—202.)

Supramunca în epocile sociale anterioare. Atîta timp cît valoarea de schimb nu are o importanță mai mare decît valoarea de întrebuințare, supramunca este mai moderată, de exemplu la antici: numai acolo unde se producea în mod direct valoare de schimb — aur și argint —, supramunca era excesivă (pag. 203.) Același lucru în statele sclavagiste din America pînă cînd s-a trecut la producția de bumbac în masă pentru export. De asemenea, munca de clacă, de exemplu în Principatele dunărene.

Munca de clacă este cel mai bun termen de comparație cu exploatarea capitalistă pentru că aici supramunca este fixată ca timp de muncă prestat. Règlement organique²⁰⁷ din Valahia (pag. 204—206.)

Așa cum aceasta este o expresie pozitivă a goanei după supramuncă, *Factory-Acts* ** din Anglia sînt expresia ei negativă.

Factory-Acts. Legea din 1850 (pag. 207.) 10¹/₂ ore și 7¹/₂ simbăta = 60 de ore pe săptămînă. Profitul fabricanților obținut prin ocolirea acestei legi (pag. 208—211.)

Exploatarea în ramurile în care ziua de muncă nu e reglementată sau reglementată abia mai tîrziu: *industria dantelelor* (pag. 212), *olăria* (pag. 213), *chibriturile* (pag. 215), *tapetele* (pag. 215—217), *brutăriile* (pag. 217—222), *salariații căilor ferate* (pag. 223), *cusătoresele* (pag. 223—225), *fierarii*

* Vezi op. cit., pag. 254—324.

** — legile pentru reglementarea muncii în fabrici. — *Nota trad.*

(pag. 226), *munca de zi și de noapte în shifts* * : a) *siderurgie și industria de prelucrare a metalului* (pag. 227—236).

Aceste fapte dovedesc că muncitorul nu e considerat de către capital decît ca *forță de muncă*, al cărui timp este în întregime numai timp de muncă în măsura în care acest lucru este posibil de realizat, că durata vieții forței de muncă le este indiferentă capitaliștilor (pag. 236—238.) Dar acest lucru nu este împotriva intereselor capitaliștilor înșiși? Cum pot fi înlocuiți muncitorii, care se uzează foarte repede? — Comerțul organizat cu sclavi în Statele Unite a ridicat uzura rapidă a sclavilor la rangul de principiu economic, același lucru în Europa cu aducerea muncitorilor din districtele agricole etc. (pag. 239.) *Poorhouse-supply* ** (pag. 240.) Capitalistul nu vede decît suprapopulația disponibilă și o uzează. Dacă rasa va pieri — aprês moi le déluge ***, *Capitalul nu cunoaște nici un fel de scrupule cînd este vorba de sănătatea și durata vieții muncitorului, atunci cînd societatea nu-l silește să țină seama de ele...*, și în condițiile liberei concurențe, legile imanente ale producției capitaliste se impun capitalistului individual ca lege coercitivă exterioară (pag. 243.)

Stabilirea unei zile normale de muncă este rezultatul unei lupte seculare între capitalist și muncitor.

La început legile au fost făcute pentru a reduce (pag. 244.) Primul „*Statute of Labourers*” **** (adoptat în anul 23 al domniei lui Eduard al III-lea, 1349) a fost promulgat sub pretextul că ciurma a decimat în asemenea măsură populația, încît fiecare trebuie să muncească mai mult. De aceea legea fixa nivelul maxim al salariului și limita zilei de muncă. În 1496, sub Henric al VII-lea, ziua de muncă a muncitorilor agricoli și a tuturor meșteșugarilor (artificers) era în timpul verii — începînd din martie pînă în septembrie — de la 5 a.m. pînă între 7 și 8 p.m., cu 1 oră, 1½ oră și ½ oră = 3 ore de pauză. Iarna de la 5 a.m. pînă se întuneca. Această lege n-a fost niciodată aplicată cu strictețe. În secolul al XVIII-lea, capitalul încă nu reușise să dispună de *întreaga* săptămîină de muncă (cu excepția muncitorilor agricoli). Vezi polemica de pe timpul acela (pag. 248—251.) Numai o dată cu apariția mării în-

* — în schimburi. — *Nota trad.*

** — brațe de muncă furnizate de aziluri. — *Nota trad.*

*** — după mine potopul. — *Nota trad.*

**** — „legea cu privire la muncitori”. — *Nota trad.*

dustrii acest lucru a fost posibil; mai mult, marea industrie a doborât toate barierele și a început să exploateze pe muncitori cu nerușinare. Proletariatul a opus rezistență de îndată ce s-a dezmeticit. Cele 5 legi din 1802—1833 au existat doar pe hîrtie, deoarece lipseau inspectorii. Abia legea din 1833 a stabilit în 4 ramuri ale industriei textile o zi de muncă normală: de la 5,30 a.m. pînă la 8,30 p.m., în care timp young persons * de la 13 pînă la 18 ani nu aveau voie să lucreze mai mult de 12 ore, cu o pauză de 1½ oră. Copiii între 9 și 13 ani numai 8 ore, iar munca de noapte era interzisă pentru copii și young persons (pag. 253—255.)

Relaissystem ** și folosirea lui abuzivă în scopul ocotirii legii (pag. 256.) În sfîrșit, legea din 1844, care asimila femeile de toate vîrstele cu persoanele tinere, stabilea pentru copii 6½ ore de muncă și punea frîu sistemului de schimburi. În schimb admitea munca copiilor de la 8 ani. — În 1847, în sfîrșit, era adoptat bill-ul care stabilea ziua de muncă de 10 ore pentru femei și young persons (pag. 259.) Încercările capitaliștilor de a lupta împotriva acestui bill (pag. 260—268.) O flaw *** a legii din 1847 a avut drept urmare legea de compromis din 1850 (pag. 269), care fixează ziua de muncă pentru adolescenți și femei la 5 zile de cîte 10½ ore și 1 zi de 7½ ore = 60 de ore pe săptămînă, și anume între ora 6 dimineața și 6 seara. În rest legea din 1847 pentru reglementarea muncii copiilor a rămas în vigoare. — Excepție face industria mătăsii (vezi pag. 270.) -- În 1853 timpul de muncă pentru copii este de asemenea limitat între ora 6 dimineața și 6 seara (pag. 272.)

Printworks Akt **** din 1845 nu impune aproape nici un fel de limite. Copiii și femeile pot lucra 16 ore!

Pentru albitorii și boiangerii a fost emisă o lege în 1860, pentru fabricile de dantelă în 1861, pentru industria olăriei și numeroase alte ramuri în 1863 (în același an au fost emise legi speciale pentru albitorii în aer liber și brutării) (pag. 274.)

Așadar, marea industrie creează mai întii necesitatea de a limita timpul de muncă, dar mai pe urmă iese la iveală că aceeași muncă excesivă se extinde treptat în toate celelalte ramuri (pag. 277).

* — adolescenți. — Nota trad.

** — sistemul muncii în schimburi. — Nota trad.

*** — Deficiența. — Nota trad.

**** Legea cu privire la imprimeriile de stambă. — Nota trad.

Istoria mai arată că, în special o dată cu introducerea muncii femeilor și a copiilor, muncitorul *izolat* „*liber*” este lipsit de apărare în fața capitalistului, este învins, și aceasta duce la desfășurarea luptei de clasă între muncitori și capitaliști (pag. 277).

În Franța, abia în 1848 a fost introdusă legea cu privire la ziua de muncă de 12 ore pentru toți muncitorii și toate ramurile de muncă. (Vezi însă la pag. 253 nota privitoare la legea franceză din 1841 cu privire la munca copiilor, care n-a fost aplicată în realitate decît în 1853 și de altfel numai în Département du Nord.) În Belgia, „*libertate a muncii*” absolută! În America, mișcarea pentru ziua de muncă de 8 ore (pag. 279).

Așadar, muncitorul iese cu totul altfel din procesul de producție decît a intrat. Contractul de muncă n-a fost pentru el un act al unui *agent liber al producției*; timpul în care e *liber* să-și vîndă forța de muncă este acela pe care el este *silit* să și-o vîndă, și numai prin împotrivirea lor *în masă* muncitorii silesc statul să vină cu *legi* menite să-i împiedice să se vîndă pe ei înșiși, împreună cu urmașii lor, capitalului printr-un contract încheiat de bunăvoie, care-i hărăzește sclaviei și morții. Locul pomposului catalog al drepturilor inalienabile ale omului îl ia modesta Magna Charta a legii pentru reglementarea muncii în fabrici (pag. 280—281.)

V. Rata și masa plusvalorii *

O dată cu *rata* plusvalorii este dată și *masa* ei. Dacă valoarea pe o zi a *unei* forțe de muncă este de 3 șilingi — și rata plusvalorii = 100%, atunci masa ei pe zi = 3 șilingi pentru un muncitor.

1. *Capitalul variabil* fiind expresia bănească a valorii *întregii* forțe de muncă utilizate în același timp de un capitalist, *masa* plusvalorii produse de ea = capitalul variabil înmulțit cu rata plusvalorii. Ambii factori pot varia, și de aici pot rezulta diferite combinații. *Masa* plusvalorii poate să crească, chiar dacă capitalul variabil scade, dacă crește rata, deci dacă ziua de muncă *se prelungește* (pag. 282.)

2. Această creștere a ratei plusvalorii își are *limitele* ei *absolute* în faptul că ziua de muncă nu poate fi prelungită

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 324—333. — *Nota red.*

niciodată pînă la 24 de ore, aşadar, valoarea totală a produsului pe o zi a *unui* muncitor nu e *niciodată* = cu valoarea a 24 de ore de muncă. Pentru a obține *aceeași* masă de plusvaloare, capitalul variabil nu poate fi deci înlocuit, *în cadrul acestor limite*, decît printr-o exploatare sporită a muncii. Aceasta este important pentru a explica diferite fenomene care rezultă din tendința contradictorie a capitalului: 1. de a reduce capitalul variabil și numărul muncitorilor ocupați și 2. de a produce totuși o masă cît mai mare posibilă de plusvaloare (pag. 283, 284.)

3. Masele de valoare și de plusvaloare produse de diferite capitaluri, la o valoare dată și la un grad de exploatare egal al forței de muncă, *sînt direct proporționale cu mărimile părților variabile ale acestor capitaluri* (pag. 285). În aparență aceasta este în contradicție cu toate faptele.

Într-o societate dată și cu o zi de muncă dată, plusvaloarea poate fi sporită numai prin sporirea numărului muncitorilor, adică prin creșterea populației, iar în cazul unui număr de muncitori dat numai prin prelungirea zilei de muncă. Acest lucru este însă valabil numai în ceea ce privește plusvaloarea *absolută*.

Iese acum la iveală că nu *orice* sumă de bani poate fi transformată în capital, că există un minimum: prețul de cost al *unei singure* forțe de muncă și al mijloacelor de muncă necesare. Ca să trăiască *el însuși* ca muncitor, ar trebui să aibă, la o rată a plusvalorii de 50%, 2 muncitori, și încă n-ar putea să facă nici o economie. Chiar dacă are 8 lucrători, el nu e decît un mic patron. De aceea, în evul mediu, transformarea meșteșugarilor în capitaliști era împiedicată prin forță, limitîndu-se numărul de calfe pe care un meșter avea dreptul să le țină. Minimul de avuție necesar pentru a forma un adevărat capitalist variază după diferitele perioade și diferitele ramuri (pag. 288).

Capitalul a ajuns *să comande procesul de muncă* și vechiază ca muncitorul să lucreze intens și cu sîrguință. El *silește* pe muncitori să depună mai multă muncă decît e necesar pentru întreținerea lor. În ceea ce privește stोरcearea plusvalorii, el întrece toate sistemele de producție anterioare bazate pe munca forțată *directă*.

Capitalul a preluat munca în condițiile tehnice date și, la început, nu le-a schimbat. Privind procesul de producție ca *proces de muncă*, rezultă că pentru muncitor mijloacele de producție nu reprezintă un capital, ci doar un simplu

mijloc al propriei sale activități utile. Altfel se prezintă lucrurile atunci când privim procesul de producție ca proces de *valorificare*. Mijloacele de producție se transformă în mijloace pentru *absorbire de muncă străină*. Acum *nu muncitorul este acela care folosește mijloacele de producție, ci mijloacele de producție îl folosesc pe muncitor* (pag. 289). În loc să fie consumate de el..., *îl consumă ele* ca ferment al propriului lor proces de viață, iar procesul de viață al capitalului constă numai în mișcarea sa *ca valoare care se autovalorifică...* Simpla transformare a banilor în mijloace de producție le transformă pe acestea din urmă în *titluri juridice și titluri coercitive asupra muncii altora și a supra-muncii*.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Producția plusvalorii relative

I. Noțiunea de plusvaloare relativă *

Ziua de muncă fiind dată, supramunca nu poate fi sporită decît prin reducerea muncii *necesare*, dar acest lucru nu se poate realiza — abstracție făcînd de scăderea salariilor sub valoarea forței de muncă — decît prin reducerea valorii muncii, așadar prin reducerea prețului mijloacelor de trai necesare (pag. 291—293). La rîndul său, acest lucru nu poate fi realizat decît prin *mărirea forței productive a muncii, printr-o revoluție în modul de producție însuși*.

Plusvaloarea produsă prin prelungirea zilei de muncă este plusvaloare *absolută*, aceea produsă prin reducerea timpului de muncă necesar este plusvaloare *relativă* (pag. 295).

Pentru a reduce valoarea forței de muncă, creșterea forței productive a muncii trebuie să cuprindă acele ramuri industriale ale căror produse determină valoarea forței de muncă — adică ramuri care produc obișnuitele mijloace de subzistență și cele care le pot înlocui, precum și materiile prime pentru ele etc. Se demonstrează cum concurența duce la situația în care creșterea forței productive își găsește expresia în prețurile scăzute ale mărfurilor (pag. 296—299).

Valoarea mărfii este în raport invers cu forța productivă a muncii și la fel și *valoarea forței de muncă*, deoarece aceasta este determinată de prețul mărfurilor. Dimpotrivă, *plusvaloarea relativă* se află în raport direct cu forța productivă a muncii (pag. 299).

Pe capitalist nu-l interesează valoarea *absolută* a mărfii, ci numai *plusvaloarea* cuprinsă în ea. Realizarea plusvalorii implică înlocuirea valorii avansate. Avînd în vedere însă că, așa cum reiese din pag. 299, același proces care mărește forța productivă scade valoarea mărfii și sporește plusva-

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 333—341. — *Nota red.*

loarea cuprinsă în ea, se explică de ce capitalistul, pe care-l interesează numai producerea de valoare de schimb, tinde să reducă mereu valoarea de schimb a mărfii. Vezi Quesnay (pag. 300).

De aceea, în producția capitalistă, economisirea de muncă prin dezvoltarea forței productive nu urmărește nicidecum reducerea zilei de muncă. Aceasta poate fi chiar *prelungită*. Iată de ce la economiști de soiul unui MacCulloch, Ure, Senior și tutti quanti * putem citi pe o pagină că *muncitorul trebuie să-i fie recunoscător capitalului pentru dezvoltarea forțelor de producție, iar pe următoarea că trebuie să-și dovedească această recunoștință muncind pe viitor 15 ore în loc de 10*. Această dezvoltare a forțelor de producție n-are alt scop decât să reducă *munca necesară* și să prelungască munca pentru capitalist (pag. 301).

II. Cooperarea **

După cum am văzut (pag. 288), pentru ca producția să fie capitalistă, este necesar un capital individual destul de mare pentru a folosi în mod simultan un număr mai mare de muncitori; patronul devine pe deplin capitalist numai atunci când el însuși este eliberat de muncă. Activitatea unui număr mare de muncitori în același timp pe același câmp de muncă, pentru a produce aceeași speță de marfă, sub comanda aceluiași capitalist, formează *din punct de vedere istoric și logic punctul de plecare al producției capitaliste* (pag. 302).

La început, deosebirea este, așadar, numai *cantitativă* față de ceea ce era înainte, când un patron folosea *mai puțini* muncitori. Dar chiar de aceasta este legată o schimbare. Însuși numărul mare de muncitori constituie o garanție că patronul va obține *în realitate muncă mijlocie*, ceea ce nu e cazul la micul patron, care, cu toate acestea, trebuie să plătească valoarea mijlocie a forței de muncă. În condițiile micii producții, inegalitățile se compensează pentru societatea în ansamblu, nu însă pentru fiecare patron în parte. În general, *legea valorificării* se realizează deci în întregime pentru producător numai atunci când el produce

* — de o seamă cu ei. — *Nota trad.*

** Vezi K. Marx, „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 342—355. — *Nota red.*

în calitate de *capitalist*, folosește în mod simultan un număr mare de muncitori, adică cînd pune în mișcare, *din capul locului, muncă socială mijlocie* (pag. 303, 304).

Dar mai departe: economisirea mijloacelor de producție datorită chiar și acestui singur fapt că producția se desfășoară pe scară largă și că se micșorează partea capitalului constant transferată asupra produsului, economisire care rezultă numai din consumarea lor în comun în procesul de muncă efectuat de un mare număr de muncitori. Astfel, *mijloacele* de muncă dobîndesc un caracter social înainte ca însuși *procesul* de muncă să dobîndească acest caracter (pînă aci simpla alăturare a unor procese de același fel) (pag. 305).

Aici economisirea mijloacelor de producție nu trebuie considerată decît în măsura în care ieftinește mărfurile, *reducînd* prin aceasta *valoarea forței de muncă*. În ce măsură economisirea mijloacelor de producție schimbă raportul dintre plusvaloare și *capitalul total* avansat ($c+v$) va fi examinat abia în cartea a III-a²⁰⁸. Această ruptură este cu totul în spiritul producției capitaliste; întrucît în producția capitalistă condițiile de muncă se contrapun muncitorului ca ceva independent de el, economisirea lor apare și ea ca o operație separată, care nu-l privește și care e deci distinctă de metodele care măresc productivitatea forței de muncă consumate de capital.

Forma de muncă în care un număr mare de muncitori lucrează în mod planificat împreună, unul alături de celălalt, în cadrul aceluiași proces de producție sau în procese de producție conexe se numește cooperare (pag. 306). (Concours de forces. Destutt de Tracy).

Suma forței mecanice a muncitorilor izolați se deosebește în mod esențial de *potențialul de forță* mecanică care se dezvoltă atunci cînd un număr mare de brațe *colaborează* în același timp la aceeași operație nedivizată (ridicarea unei greutăți etc.). Cooperarea creează din capul locului o forță productivă care, prin ea însăși, este o *forță de masă*.

Apoi *simplul contact social* provoacă la majoritatea muncitorilor productivi o *emulație* care mărește randamentul individual al fiecăruia, astfel încît 12 muncitori dau într-o zi de muncă în comun de 144 de ore un produs mai mare decît 12 muncitori în 12 ore de muncă separate sau un muncitor în 12 zile de muncă succesive (pag. 307).

Deși un număr mare de muncitori fac simultan același lucru sau ceva analog, munca individuală a fiecăruia poate totuși reprezenta o fază diferită a procesului de muncă (lanț de oameni care dau ceva din mână în mână); și aici cooperarea economisește muncă. Același rezultat se obține când construirea unei case începe simultan, din diferite părți. Muncitorul combinat sau muncitorul colectiv are ochi și brațe în față și la spate și este într-o oarecare măsură omniprezent (pag. 308).

În procesele de muncă complexe, cooperarea permite repartizarea diferitelor procese, efectuarea lor simultană, iar prin aceasta o scurtare a timpului de muncă necesar pentru confecționarea produsului total (pag. 308).

În numeroase sfere de producție există *momente critice* când sînt necesari mulți muncitori, de exemplu strîngerea recoltei, pescuirea scrumbiilor etc. Aici poate ajuta numai cooperarea (pag. 309).

Cooperarea *lărgeste*, pe de o parte, cîmpul producției și devine de aceea o necesitate pentru muncile care se efectuează pe un cîmp de muncă întins (drenaje, construcții de șosele etc., construcții de diguri), iar pe de altă parte îl *restringe*, concentrînd muncitorii într-un singur loc și reducînd prin aceasta cheltuielile (pag. 310).

În toate aceste forme, cooperarea este forța productivă specifică a zilei de muncă combinate, forța productivă socială a muncii. Aceasta rezultă din însăși cooperarea. În colaborarea sistematică cu alții, muncitorul depășește limitele sale individuale și își dezvoltă posibilitățile de specie.

Muncitorii salariați pot însă colabora numai în cazul când sînt folosiți simultan, când sînt plătiți și înzestrați cu mijloace de muncă *de către același capitalist*. Proporțiile cooperării depind așadar *de mărimea capitalului pe care îl posedă un capitalist*. Condiția existenței unui capital de mărime determinată, care să-l transforme pe proprietar în capitalist, devine acum o condiție *materială* pentru transformarea nenumăratelor munci individuale fărîmițate și independente într-un proces de muncă social, combinat.

La fel *comanda* capitalului asupra muncii, care pînă acum era doar o urmare formală a raportului dintre capitaliști și muncitori, devine acum *condiția necesară* pentru procesul de muncă însuși, capitalistul reprezentînd tocmai elementul de legătură în procesul de muncă. În cooperare, *conducerea* procesului de muncă devine *funcția capitalului*

și, ca atare, dobîndește trăsături caracteristice specifice (pag. 312).

În conformitate cu scopul producției capitaliste (o cît mai mare autovalorificare a capitalului), această conducere are totodată drept funcție o cît mai mare exploatare a unui proces de muncă social și este de aceea determinată de antagonismul inevitabil dintre exploatator și exploatați. Apoi controlul folosirii juste a mijloacelor de muncă. În sfîrșit, legătura dintre funcțiile muncitorilor izolați se află în afara lor, în capital, astfel încît propria lor unitate le apare ca *autoritate a capitalistului*, ca o voință străină. Prin urmare, conducerea capitalistă are *un dublu caracter* (1) proces de muncă social pentru fabricarea unui produs, 2) proces de valorificare a unui capital), iar în ceea ce privește forma ei, ea este *despotică*. Acest despotism își dezvoltă acum formele lui specifice: capitalistul, care abia s-a eliberat el însuși de muncă, cedează acum supravegherea unei bande organizate de ofițeri și subofițeri, care sînt ei înșiși muncitori salariați ai capitalului. Economistii consideră că, în condițiile *sclavagismului*, aceste cheltuieli de supraveghere fac parte din *faux frais**, în producția capitalistă ei identifică funcția de conducere, în măsura în care ea e determinată de exploatare, cu aceeași funcție, în măsura în care ea rezultă din însăși natura procesului de muncă socială (pag. 313, 314).

Comanda supremă în industrie devine un atribut al capitalului așa cum în timpul feudalismului comanda supremă în război și justiție era un atribut al proprietății funciare (pag. 314).

Capitalistul cumpără 100 de forțe de muncă individuale și dispune în schimb de o forță de muncă combinată de 100 de muncitori. El *nu* plătește însă forța de muncă combinată a 100 de muncitori. O dată cu intrarea lor în procesul de muncă combinat, muncitorii au și încetat de a-și aparține lor înșiși, ei sînt încorporați capitalului. Astfel, *forța productivă socială a muncii* apare ca *forță productivă imanentă a capitalului* (pag. 315).

Exemple de cooperare la egiptenii din antichitate etc. (pag. 316).

Cooperarea primitivă la începutul civilizației la popoarele de vînători, nomazi sau în comunitățile hinduse se întemeiază 1) pe proprietatea comună asupra condițiilor de producție, 2) pe legătura strînsă naturală care există între in-

* — cheltuieli neproductive. — *Nota trad.*

divid și trib sau comunitatea primitivă. — Cooperarea sporadică în antichitate, în evul mediu și în coloniile moderne se întemeiază pe dominația directă și pe violență, de cele mai multe ori pe sclavie. — Cooperarea capitalistă, dimpotrivă, presupune existența muncitorului salariat liber. Din punct de vedere istoric, ea apare în opoziție directă cu gospodăria țărănească și cu producția meșteșugărească independentă (de breaslă sau nu), ca o formă istorică distinctă proprie procesului de producție capitalist. Ea este prima modificare pe care o suferă procesul de muncă prin subordonarea lui față de capital. Aici apare deci de la bun început 1) că modul de producție capitalist este o necesitate istorică pentru transformarea procesului de muncă într-un proces social, dar și 2) că această formă socială a procesului de muncă este o metodă a capitalului pentru a-l exploata cu mai mult profit printr-o sporire a forței sale productive (pag. 317).

În forma ei *simplă*, pe care am analizat-o pînă acum, cooperarea coincide cu producția pe scară mare, ea nu constituie însă o formă fixă caracteristică unei epoci speciale a producției capitaliste și ea mai subzistă și astăzi acolo unde capitalul operează pe scară mare, iar diviziunea muncii sau mașinismul nu joacă încă un rol important. Astfel, deși cooperarea este forma de bază a întregii producții capitaliste, forma ei *simplă* ca atare, sau ca o formă deosebită apare alături de formele ei mai dezvoltate (pag. 318).

III. Diviziunea muncii și manufactura *

Manufactura, forma clasică a cooperării întemeiate pe diviziunea muncii, predomină cam în perioada 1550—1770. Ea apare

1) fie pe baza reunirii mai multor meserii, dintre care fiecare efectuează o operație parțială (de exemplu, manufactura de trăsuri), respectivul meșteșugar individual pierzînd foarte curînd capacitatea de a-și exercita meseria în *intregime* și devenind cu atît mai iscusit în meșteșugul lui parțial; procesul este, așadar, transformat într-o divizare a operației de ansamblu în diferitele ei părți componente (pag. 318, 319).

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 355—386. — *Nota red.*

2) fie pe baza reunirii mai multor meseriași care fac aceeași muncă sau o muncă similară în aceeași fabrică, și încetul cu încetul diferitele operații, în loc de a fi efectuate succesiv de același lucrător, sînt separate și efectuate în același timp de lucrători diferiți (ăce etc.). În loc de a fi opera unui meseriaș, produsul este acum opera unui grup de meseriași, dintre care fiecare nu efectuează decît o operație parțială (pag. 319, 320).

În ambele cazuri, rezultatul este : un *mecanism de producție ale cărui organe sînt oameni*. Producția își păstrează caracterul *meșteșugăresc* ; fiecare proces parțial prin care trece produsul este executat *manual*, astfel încît orice dezmembrare *cu adevărat științifică a procesului de producție este exclusă*. Tocmai *din cauza naturii meșteșugărești a muncii*, fiecare lucrător este total încătușat de o funcție parțială (pag. 321).

Astfel se economisește muncă în comparație cu meseriașul, și această economisire crește prin transmiterea generațiilor următoare a deprinderilor dobîndite. În acest sens, diviziunea manufacturieră a muncii corespunde tendinței societăților anterioare de a imprima meseriilor un caracter ereditar — tagme, bresle (pag. 322).

Subdiviziunea uneltelor ca urmare a adaptării lor la diferitele munci parțiale — 500 de feluri de ciocane la Birmingham (pag. 323, 324).

Din punctul de vedere al mecanismului ei de *ansamblu*, manufactura prezintă două aspecte : fie că ea este simplă asamblare mecanică a unor produse parțiale independente (ceasornicul), fie un șir de procese interdependente efectuate în *același atelier* (acul).

În manufactură, fiecare grup de muncitori furnizează celuilalt materiile prime necesare. De aici condiția fundamentală ca fiecare grup să producă *într-un timp dat o cantitate dată*, așadar de aici rezultă o continuitate, o regularitate, o uniformitate și o intensitate a muncii cu totul diferită decît în cooperare. *Prin urmare, aici faptul că munca este muncă socialmente necesară devine o lege tehnologică a procesului de producție* (pag. 329).

Inegalitatea timpului necesar pentru diferitele operații face ca diferitele grupe de muncitori să se deosebească în ceea ce privește *forța* și numărul (într-o manufactură de caractere tipografice, la 1 șlefuitor revin 4 turnători și 2 defalcatori). Manufactura creează, așadar, un raport ma-

tematic fix pentru volumul cantitativ al diferitelor organe ale muncitorului colectiv, iar producția nu poate fi extinsă decât introducându-se un nou *multiplu* al întregului grup. Pe lângă aceasta, autonomizarea anumitor funcții — supravegherea, transportul produselor dintr-un local într-altul etc. — devine rentabilă abia atunci când producția a atins un anumit nivel (pag. 329, 330).

De asemenea poate surveni unirea mai multor manufacturi într-o manufactură de ansamblu; dar aceasta continuă să fie lipsită de adevărata unitate tehnologică, care nu ia naștere decât o dată cu introducerea mașinii (pag. 331).

În manufactură încep să apară de timpuriu mașini, ele apar însă numai în mod sporadic și au un rol secundar, de pildă moara de grâu, piua de minereu etc. Mașina principală a manufacturii este *muncitorul colectiv combinat*, a cărui perfecțiune întrece cu mult pe cea a vechiului muncitor individual, care lucra meșteșugărește și ale cărui imperfecțiuni, dezvoltate adeseori în mod necesar la muncitorul parțial, apar ca o perfecțiune (pag. 333). Manufactura dezvoltă deosebiri între acești muncitori parțiali, calificați și necalificați, creează chiar o adevărată ierarhie a muncitorilor (pag. 334).

Diviziunea muncii: 1) generală (agricultura, industria, navigația etc.), 2) particulară (ramuri și subramuri), 3) detaliată (în ateliere). Diviziunea socială a muncii se dezvoltă pornind de la puncte de plecare diferite. 1) În cadrul familiei și al tribului, diviziunea naturală, după sex și vîrstă și care se lărgeste datorită subordonării prin violență a triburilor învecinate (pag. 335). 2) Comunități diferite, în funcție de situația lor, clima, gradul de civilizație, produc diverse produse care sînt *schimbate acolo unde aceste comunități intră în contact* (pag. 49) *. Schimbul cu alte comunități devine, datorită dezvoltării diviziunii naturale a muncii, unul dintre mijloacele principale de distrugere a legăturilor naturale din sînul propriei comunități (pag. 336).

Diviziunea manufacturieră a muncii presupune deci, pe de o parte, un anumit grad de dezvoltare a diviziunii sociale a muncii, iar pe de altă parte o dezvoltă mai departe — diviziunea teritorială a muncii (pag. 337, 338).

Totuși, între diviziunea socială a muncii și cea manufacturieră există întotdeauna o deosebire, și anume: în ca-

* Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 123. — *Nota red.*

drul primei se produc în mod necesar *mărfuri*, în timp ce în cadrul celeilalte muncitorul parțial *nu* produce mărfuri. De aceea, în cadrul celei din urmă există organizare și concentrare, în cadrul celeilalte — fărîmîtare și dezorganizare, proprii concurenței (pag. 339—341).

Despre vechea organizare a comunităților hinduse (pag. 341, 342). Breslele (pag. 343, 344). În timp ce în toate aceste cazuri diviziunea muncii există în *societate*, diviziunea manufacturieră a muncii este o *creație specifică a modului de producție capitalist*.

În manufactură, ca și în cooperare, organismul de muncă în funcțiune este o *formă de existență a capitalului*. De aceea, forța productivă care rezultă din combinarea muncilor apare deci ca *forță productivă a capitalului*. Dar, în timp ce cooperarea nu modifică în general modul de muncă al indivizilor, manufactura îl revoluționează; ea îl schilodește pe muncitor. Incapabil de a produce un lucru de sine stătător, el este numai un *accesoriu* al atelierului capitalistului. Potențialul intelectual al procesului de muncă dispăre la cei mulți, pentru a apare într-o măsură mai mare la un număr mic de indivizi. Faptul că potențialul intelectual al procesului de muncă se contrapune muncitorului ca o *proprietate străină și ca o forță care-l stăpînește* este un produs al diviziunii manufacturiere a muncii. Acest proces de scindare care începe încă în cooperare și se dezvoltă în manufactură se desăvîrșește în marea industrie, care separă știința, ca potență de producție independentă, de muncă, obligînd-o să se pună în slujba capitalului (pag. 346).

Citate²⁰⁹ (pag. 347).

Manufactura reprezintă, pe de o parte, o anumită organizare a muncii sociale, iar pe de altă parte doar o *metodă* deosebită de *producere a plusvalorii relative* (pag. 350). În aceasta și constă însemnătatea ei istorică.

Piedici în dezvoltarea manufacturii, chiar și în timpul perioadei ei clasice: limitarea numărului muncitorilor necalificați prin precumpănirea celor calificați; limitarea folosirii muncii femeilor și a copiilor ca urmare a rezistenței opuse de bărbați; invocarea *laws of apprenticeship** pînă nu de mult, chiar cînd aceasta era inutilă; insubordonarea continuă a muncitorilor, deoarece muncitorul colectiv nu posedă încă un schelet independent de muncitorii individuali; — emigrarea muncitorilor (pag. 353, 354).

* — legilor privitoare la ucenici. — *Nota trad.*

Manufactura singură nu era însă în stare să revoluționeze întreaga producție socială sau chiar numai s-o domine. Baza ei tehnică îngustă a intrat în conflict cu necesitățile de producție create chiar de ea. A devenit necesară mașina, pe care manufactura învățase s-o confecționeze (pag. 355).

IV. Mașinile și marea industrie *

a) Mașinile ca atare

În timp ce în manufactură revoluționarea modului de a produce pornește de la *forța* de muncă, aici punctul de plecare este *mijlocul* de muncă.

Orice mașină dezvoltată se compune din 1) motor, 2) mecanism de transmisie, 3) mașina-unealtă (pag. 357).

Revoluția industrială din secolul al XVIII-lea are ca punct de plecare *mașina-unealtă*. Ea se caracterizează prin aceea că unealta — sub o formă mai mult sau mai puțin schimbată — trece de la om la mașină, care o pune în mișcare prin acțiunea ei. Este lipsit de importanță pentru moment dacă omul sau forțele naturii constituie *forța* motrice. Deosebirea specifică este aceea că omul *folosește* numai *propriile lui organe*, în timp ce mașina poate folosi, în anumite limite, *atâtea unelte cîte sînt necesare* (roata de tors — 1 fus, Jenny ** — 12—18 fuse).

Atîta timp cît la roata de tors revoluția a atins fusul și nu pedala, adică nu *forța* — omul mai era, peste tot, în același timp *forța* motrice și supraveghetor. Dimpotrivă, revoluția în mașinile-unelte a determinat mai întîi necesitatea perfecționării mașinilor cu abur, iar apoi a și înfăptuit-o (pag. 359—360. Și mai departe la pag. 361—362).

În marea industrie sînt folosite două feluri de mașini: sau 1) cooperarea mai multor mașini de același gen (powerloom ***, envelope-machine ****, care execută munca unui șir întreg de muncitori parțiali prin combinarea mai multor mașini-unelte); — aici există deja unitatea tehnologică datorită mecanismului de transmisie și motorului, sau 2) sistemul de mașini, combinarea diferitelor mașini parțiale (fila-

* Vezi K. Marx, „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 386—515. — *Nota red.*

** — mașină de tors. — *Nota trad.*

*** — războiul de țesut mecanic. — *Nota trad.*

**** — mașină pentru confecționat plicuri. — *Nota trad.*

tură). Acesta din urmă își găsește baza naturală în diviziunea manufacturieră a muncii. Aici însă există o deosebire esențială. În manufactură, fiecare proces parțial trebuia adaptat *muncitorului*, aici lucrul acesta nu mai e necesar, procesul de muncă putînd fi descompus *în mod obiectiv* în părțile sale componente, și problema executării fiecărui proces parțial cu ajutorul mașinilor este rezolvată de știință sau cu ajutorul experienței practice bazate pe ea. — Aici, raportul cantitativ dintre diferitele grupe de muncitori se repetă ca raport între diferitele grupe de mașini (pag. 363—366).

În ambele cazuri, fabrica constituie un *mare automat* (de altfel, abia recent perfecționat!), și aceasta este forma ei adecvată (pag. 367), iar forma ei cea mai desăvîrșită este *automatul care construiește mașini*, care a desființat baza meșteșugărească și manufacturieră a marii industrii, creînd abia prin aceasta forma desăvîrșită a mășinismului (pag. 369—372).

Legătura dintre revoluționarea diferitelor ramuri, inclusiv mijloacele de comunicație (pag. 370).

În manufactură, combinarea muncitorilor are un caracter subiectiv, aici există un organism de producție *meccanic* obiectiv, pe care muncitorul îl găsește gata pregătit și care nu poate funcționa decît în condițiile muncii colective; cooperarea în procesul de muncă este acum o *necesitate tehnică* (pag. 372).

Forța productivă care rezultă din cooperare și din diviziunea muncii nu costă nimic capitalul; forțele naturii, aburul, apa de asemenea nu-l costă nimic. La fel forțele descoperite de știință. Dar acestea nu pot fi folosite decît cu ajutorul unui aparat corespunzător, a cărui construcție este foarte costisitoare; mașinile-unelte costă de asemenea mult mai mult decît vechile unelte. Aceste mașini au însă o durată mult mai mare și o sferă de producție mult mai largă decît unealta. De aceea ele cedează o parte de valoare relativ mult mai mică decît o unealtă, și *serviciul gratuit* pe care-l face mașina (și care nu reappare în valoarea produsului) este mult mai mare decît acela pe care îl face unealta (pag. 374, 375—376).

Ieftinirea produsului ca rezultat al concentrării producției e mult mai mare în marea industrie decît în manufactură (pag. 375).

Prețurile produselor finite dovedesc cât de mult a ieftinit mașina producția și că partea de valoare transferată de mijlocul de muncă crește în mod relativ, dar scade în mod absolut. Criteriul productivității mașinii este gradul în care înlocuiește forța de muncă omenească. (Exemple la pag. 377—379.)

Presupunând că un plug cu abur înlocuiește 150 de lucrători cu un salariu anual de 3 000 l.st., — acest salariu nu reprezintă întreaga muncă prestată de ei, ci numai munca necesară; — dar ei mai prestează în plus și supramuncă. Dimpotrivă, dacă plugul cu abur costă 3 000 l. st., aceasta este expresia în bani a întregii munci cuprinse în el; prin urmare, dacă mașina costă chiar atît cît costă forța de muncă înlocuită de ea, munca omenească materializată în ea este întotdeauna mult mai mică decît aceea pe care o înlocuiește ea (pag. 380).

Ca mijloc pentru ieftinirea producției, mașina trebuie să coste mai puțină muncă decît înlocuiește. Dar pentru capital valoarea ei trebuie să fie mai mică decît aceea a forței de muncă pe care o înlocuiește. Din acest motiv, anumite mașini care sînt rentabile în America nu sînt rentabile în Anglia (de exemplu mașinile pentru sfărîmat piatră). De aceea, ca urmare a anumitor îngrădiri introduse prin lege, pot fi folosite la un moment dat mașini care înainte nu erau rentabile pentru capital (pag. 380—381).

b) Insușirea forței de muncă cu ajutorul mașinilor

Deoarece mașina conține ea însăși forța care o pune în mișcare, valoarea forței musculare scade. — Munca femeilor și a copiilor, creșterea rapidă a numărului muncitorilor salariați prin încadrarea membrilor de familie care pînă atunci nu erau salariați. Prin aceasta valoarea forței de muncă a bărbatului se repartizează asupra forței de muncă a întregii familii, așadar ea se depreciază. Pentru ca o familie să trăiască, 4 persoane trebuie să furnizeze acum capitalului nu numai muncă, ci și supramuncă, în timp ce înainte acest lucru îl făcea o singură persoană. Astfel, o dată cu materialul exploatării crește și gradul de exploatare (pag. 383).

Înainte, vînzarea și cumpărarea forței de muncă era un raport între persoane libere, acum se cumpără minori sau

semiminori, muncitorul își vinde nevasta și copilul, devine *negustor de sclavi*. (Exemple la pag. 384—385).

Degradare fizică. Mortalitatea copiilor de muncitori (pag. 386); același lucru în agricultură atunci când are un caracter industrial (gangsystem) * (pag. 387).

Schilodire morală (pag. 389). Clauze privitoare la educație cuprinse în legea cu privire la munca în fabrici și opoziția fabricanților în această privință (pag. 390).

În sfârșit, atragerea femeilor și a copiilor la muncă în fabrică frînge *rezistența muncitorului bărbat față de despotismul capitalului* (pag. 391).

Dacă mașina reduce timpul de muncă necesar pentru producerea unui obiect, ea devine în mâinile capitalului mijlocul cel mai puternic de *prelungire* a zilei de muncă *cu mult peste limitele ei normale*. Ea creează, pe de o parte, *condiții noi*, care permit capitalului să realizeze acest lucru, pe de altă parte — *noi motive* pentru aceasta.

Mașina e capabilă să fie în mod perpetuu în mișcare și ea este limitată numai de slăbiciunea și limitele forței de muncă omenești care o asistă. O mașină care, lucrînd 20 de ore, se uzează în 7¹/₂ ani absoarbe pentru capitalist *tot atîta supramuncă* cît o altă mașină care, lucrînd 10 ore pe zi, se uzează în 15 ani; numai că în primul caz acest lucru se întîmplă în *jumătate de timp* (pag. 393).

În afară de aceasta, riscul uzurii morale a mașinii — by superseding ** este mai mic (pag. 394).

Apoi este absorbită o mai mare cantitate de muncă *fără* ca *investițiile* pentru clădiri și mașini să fie mărite; așadar, nu numai că plusvaloarea crește o dată cu prelungirea zilei de muncă, ci scad relativ și cheltuielile necesare pentru a o obține. Acest lucru este cu atît mai important cu cît predomină partea de capital *fix*, cum e cazul în marea industrie (pag. 395).

În prima perioadă de apariție a mașinilor, atunci cînd ele au un caracter de *monopol*, profiturile sînt enorme, și de aici setea de a prelungi cît mai mult, în mod nelimitat, ziua de muncă. O dată cu introducerea generală a mașinilor, acest profit de monopol dispare și începe să acționeze legea după care plusvaloarea nu rezultă din munca *inlocuită* de mașină, ci din munca *folosită* de ea, deci din capitalul variabil. Dar în condițiile producției mecanizate, capitalul variabil este în

* — sistemul artelurilor. — *Nota trad.*

** — prin înlocuire. — *Nota trad.*

mod necesar *redus* din cauza investițiilor mari. Folosirea capitalistă a mașinilor cuprinde, așadar, o contradicție iminentă : la o masă de capital dat, ea mărește unul din factorii plusvalorii, rata ei, prin aceea că micșorează pe celălalt, numărul muncitorilor. De îndată ce valoarea mărfii produse cu ajutorul mașinii devine valoare socială reguloare a acestor mărfuri, această contradicție iese la iveală și *împinge din nou la prelungirea zilei de muncă* (pag. 397).

Totodată, prin punerea în disponibilitate a muncitorilor pe care-i înlocuiește, ca și prin atragerea în producție a femeilor și copiilor, mașina dă naștere unei *populații muncitorești excedentare*, care este nevoită să se supună legilor dictate de capital. De aceea, ea răstoarnă orice limite morale și fizice ale zilei de muncă. De aici și paradoxul că mijlocul cel mai sigur de reducere a timpului de muncă devine un mijloc infailibil pentru transformarea întregii vieți a muncitorului și a familiei sale în timp de muncă de care dispune capitalul pentru a se valorifica (pag. 398).

Am văzut mai sus cum intervine aici reacția societății, prin fixarea unei zile normale de muncă și cum pe această bază se dezvoltă *intensificarea muncii* (pag. 399).

La început, o dată cu accelerarea vitezei mașinii, crește intensitatea muncii în același timp cu prelungirea zilei de muncă. Dar curînd se atinge punctul cînd intensificarea muncii și prelungirea zilei de muncă se exclud reciproc. Altfel stau lucrurile cînd ziua de muncă este limitată. Acum intensitatea poate crește ; în 10 ore se poate presta atîta muncă cît altădată în 12 ore sau mai mult, și din acest moment ziua de muncă mai intensivă este considerată ca o zi de muncă *potențată*, iar munca nu se mai măsoară numai în raport cu durata ei, ci și cu intensitatea ei (pag. 400). Astfel, în 5 ore de muncă necesară și 5 ore de supramuncă se poate obține aceeași plusvaloare ca în 6 ore de muncă necesară și 6 ore de supramuncă cu o intensitate mai mică (pag. 400).

Cum se intensifică munca ? În *manufacturi*, de exemplu olărie etc. (nota 159), s-a dovedit că *simpla reducere a zilei de muncă* e suficientă pentru ca productivitatea să crească într-o măsură uriașă. În condițiile *muncii mecanizate*, acest lucru părea mult mai îndoielnic, dar a fost dovedit de R. Gardner (pag. 401—402).

De îndată ce reducerea zilei de muncă este introdusă prin *lege*, mașina devine mijlocul de a storce muncă mai

intensivă din muncitori fie prin greater speed *, fie prin less hands in relation to machine **. Exemple (pag. 403—407). O dată cu aceasta, fabrica se îmbogățește și se extinde. Dovezi (pag. 407—409).

c) *Fabrica în ansamblu în structura ei clasică*

În fabrică, mașina asigură folosirea rațională a uneltei, prin urmare deosebirile calitative ale muncii, dezvoltate în manufactură, sînt aici înlăturate, munca devine din ce în ce mai nivelată, deosebirile dintre muncitori limitîndu-se doar la vîrstă și sex. Diviziunea muncii se rezumă aici la *repartizarea muncitorilor la diferite mașini specifice*. Aici, numai diviziunea între *muncitorii principali*, care lucrează efectiv la mașină, și *feeders* *** (acest lucru este valabil numai pentru selfactor, într-o mai mică măsură pentru mașina de filat acționată cu abur și încă și mai puțin pentru războiul de țesut mecanic perfecționat); aici mai trebuie adăugat pe supraveghetori, pe tehnicieni și fochiști, pe mecanici, tîmplari etc., care nu intră în categoria muncitorilor (pag. 411—412).

Necesitatea adaptării muncitorului la mișcarea continuă a unui automat necesită instruirea din tinerețe, dar în nici un caz nu cere ca un muncitor să fie legat pe viață de o funcție parțială, așa cum se întîmplă în manufactură. Se pot produce schimbări de persoane la aceeași mașină (sistemul muncii în schimburi); muncitorii pot fi transferați de la o mașină la alta, întrucît pot învăța cu ușurință mînuirea lor. Munca ajutoarelor este sau foarte simplă, sau cade din ce în ce mai mult în sarcina mașinii. Cu toate acestea, diviziunea manufacturieră a muncii se mai menține la început, în virtutea tradiției, și devine ea însăși un mijloc de exploatare și mai mare a forței de muncă de către capital. Muncitorul devine pe toată viața o parte dintr-o mașină parțială (pag. 413).

Orice producție capitalistă, fiind nu numai un proces de muncă, ci și un proces de valorificare a capitalului, are această caracteristică că nu muncitorul este acela care folosește condițiile de muncă, ci, invers, *condițiile de muncă sînt acelea care îl folosesc pe muncitor*; dar numai datorită ma-

* — sporirea vitezei. — *Nota trad.*

** — micșorarea numărului muncitorilor în raport cu numărul mașinilor. — *Nota trad.*

*** — ajutoare. — *Nota trad.*

șinilor această inversare dobîndește *realitate tehnologică palpabilă*. Prin transformarea sa într-un *automat*, mijlocul de muncă *i se contrapune muncitorului*, în cursul procesului de muncă *însuși, în calitate de capital*, în calitate de muncă moartă, care domină și stoarce forța de muncă vie. Același lucru este valabil pentru potența intelectuală a procesului de producție, cu ajutorul căreia capitalul domină munca... Iscușința parțială a muncitorului individual, despersonalizat dispare ca un accesoriu infim în fața științei, a formidabilelor forțe naturale și în fața muncii sociale de masă, care sînt întruchipate în sistemul mașinilor (pag. 414, 415).

Disciplină de cazarmă în fabrică, cod al fabricii (pag. 416).
Condițiile fizice de muncă în fabrică (pag. 417, 418).

c' sau d) Lupta muncitorilor împotriva sistemului de fabrică și împotriva mașinii

Această luptă, care începe o dată cu statornicirea relațiilor capitaliste, apare aici mai întîi ca revoltă împotriva mașinii, ca bază materială a modului de producție capitalist. Bandmühle * (pag. 419). Luddiți ²¹⁰ (pag. 420). Abia mai tîrziu muncitorii încep să facă deosebire între mijloacele materiale de producție și forma socială de folosire a lor.

În perioada manufacturii, diviziunea perfecționată a muncii este mai mult un mijloc pentru înlocuirea *virtuală* a muncitorului (pag. 421). Digresiune în legătură cu agricultura, înlăturarea muncitorilor de pe pămînturile lor (pag. 422). În producția mecanizată, muncitorul este *în mod efectiv înlăturat*, mașina îl concurează în mod direct. Hand loom weavers ** (pag. 423). Același lucru în ceea ce privește India (pag. 424). Această acțiune este permanentă, căci mașina pune stăpînire mereu pe noi sfere de producție. Caracterul de independență și de înstrăinare față de muncitor pe care o imprimă producția capitalistă mijlocului de muncă se transformă, o dată cu apariția *mașinilor*, în *opusul* său. De aceea, de-abia acum pentru prima oară revolta muncitorului se îndreaptă împotriva instrumentului de muncă (pag. 424).

Amănunte în legătură cu înlăturarea muncitorului de către mașină (pag. 425, 426). Înlăturînd pe muncitori mașina devine un mijloc de înfrîngere a rezistenței muncitorilor față de capital (pag. 427, 428).

* — mașina de țesut panglici. — *Nota trad.*

** — țesători manuali. — *Nota trad.*

Economia politică liberală susține că mașina, care înlătură pe muncitori, eliberează în același timp un capital care-i poate din nou folosi. Dimpotrivă: orice introducere a mașinilor *imobilizează* capitalul, micșorează partea lui *variabilă*, sporește partea lui constantă și nu poate deci decât să *limiteze* capacitatea capitalului de a folosi muncitori. În realitate — acest lucru îl recunosc și apologeții menționați —, în felul acesta se eliberează nu capital de acest fel, *ci mijloacele de subzistență* ale muncitorilor înlăturați; *muncitorul este eliberat de mijloacele de subzistență*, ceea ce în limbajul apologeților înseamnă că *mașina eliberează mijloace de subzistență pentru muncitor* (pag. 429, 430).

Mai amănunțit despre aceasta (*foarte bine pentru Fort-nightly* *) (pag. 431—432). Antagonismele inseparabile de folosirea capitalistă a mașinilor *nu există pentru apologet, pentru că ele nu rezultă din însăși mașina, ci din folosirea ei capitalistă* (pag. 432).

Datorită mașinilor, producția se extinde direct și indirect și astfel devine *posibilă* sporirea numărului muncitorilor: mineri, sclavi în statele în care se cultivă bumbac etc. Pe de altă parte, ca urmare a creării fabricilor de lână, înlăturarea țăranilor scoțieni și irlandezi de către oi (pag. 433—434).

Mașinismul sporește diviziunea *socială* a muncii într-o măsură mult mai mare decât a făcut-o manufactura (pag. 435).

c" sau e) Mașina și plusvaloarea

Primul rezultat al introducerii mașinilor este *sporirea plusvalorii* și, totodată, a masei produselor, în care ea este încorporată și din care o parte este consumată de clasa capitalistă și de acoliții ei — așadar, sporirea numărului de capitaliști; noi nevoi de lux și în același timp noi mijloace pentru a le satisface. *Producția articolelor de lux* crește, de asemenea *mijloacele de comunicație* (care absorb însă puține forțe de muncă în țările dezvoltate) (dovezi la pag. 436); în sfârșit, crește *clasa servitorilor, a sclavilor casnici moderni*, material furnizat de *înlocuirea* muncitorilor de către mașină (pag. 437). **Statistică.**

Contradicții economice (pag. 437).

* Vezi volumul de față, pag. 310—333. — *Nota red.*

Posibilitatea *creșterii absolute* a activității într-o ramură industrială ca urmare a introducerii mașinilor și modurile în care se desfășoară acest proces (pag. 439—440).

Elasticitate enormă, posibilitatea unei extinderi bruște, prin salturi, a mării industrii aflate la un grad înalt de dezvoltare (pag. 441). Repercusiuni asupra țărilor producătoare de materii prime. Emigrare ca urmare a înlăturării muncitorilor. Diviziunea internațională a muncii între țări industriale și țări agrare. Periodicitatea crizelor și prosperității (pag. 442). Azvîrlirea muncitorului dintr-un loc într-altul în procesul acestei extinderi (pag. 444).

Date istorice în legătură cu această dezvoltare (pag. 445—449).

De asemenea, despre înlăturarea cooperării și manufacturii (și a treptelor intermediare, pag. 450—451) de către mașină. Schimbările în ramurile de industrie în care activitatea nu are un caracter de fabrică, dar care se desfășoară în spiritul mării industrii — munca la domiciliu, ca secție externă a fabricii (pag. 452). În condițiile muncii la domiciliu și în manufactura modernă, exploatare și mai nerușinată decât în fabrica propriu-zisă (pag. 453). Exemple: tipografiile de la Londra (pag. 453). Legăturile. Sortarea zdrențelor (pag. 454). Arderea cărămizilor (pag. 455). Manufactura modernă în general (pag. 456). *Munca la domiciliu: împletitul dantelelor* (pag. 457—459). *Împletituri din paie* (pag. 460). Transformarea în fabrică când exploatarea atinge limita extremă: revoluționarea *industrii de confecții* prin introducerea *mașinii de cusut* (pag. 462—466). Accelerarea acestei transformări prin extinderea asupra acestor ramuri a acțiunii legilor obligatorii cu privire la reglementarea muncii în fabrici, care lichidează rutina de pînă atunci bazată pe exploatarea nelimitată (pag. 466). *Exemple: olăria* (pag. 467). Industria chibriturilor (pag. 468). Pe lângă aceasta, efectul legilor pentru reglementarea muncii în fabrici asupra muncii neregulate, ca o consecință a fluctuației muncitorilor, ca și a anotimpurilor și a modei (pag. 470). Munca excesivă alături de munca neregulată, ca urmare a anotimpurilor, în munca la domiciliu și în manufactură (pag. 471).

Prevederi sanitare ale legilor cu privire la reglementarea muncii în fabrici (pag. 473). Prevederi cu privire la instruire (pag. 476).

Concedierea muncitorilor numai pentru că au atins o anumită *vîrstă*, adică pentru că au devenit adulți și nu mai co-

respund muncii respective, nu mai pot trăi de pe urma unor salarii cu care sînt plătiți copiii și n-au învățat între timp să facă o altă muncă (pag. 477).

Desființarea așa-numitelor *mysteries* * și a închistării tradiționale care domnește în manufactură și meșteșuguri de către marea industrie, care transformă procesul de producție într-o folosire conștientă a forțelor naturii. De aceea, numai marea industrie, spre deosebire de toate celelalte forme anterioare, este *revoluționară* (pag. 479). Dar ca formă capitalistă, ea lasă să *subziste pentru muncitor* diviziunea osificată a muncii și, deoarece revoluționează zilnic baza acesteia, ea are repercusiuni nefaste asupra muncitorului. Pe de altă parte, tocmai aici, în această schimbare necesară a activității aceluiași muncitor, rezidă necesitatea unei dezvoltări cit mai multilaterale a lui și posibilitatea revoluției sociale (pag. 480—481).

Necesitatea de a extinde legislația cu privire la reglementarea muncii în fabrici și asupra tuturor celorlalte ramuri de producție în care n-a fost introdus sistemul de fabrică (pag. 482 și urm.). Legea din 1867 (pag. 485). Mine (notă, pag. 486 și urm.).

Acțiunea de concentrare pe care o exercită legile cu privire la reglementarea muncii în fabrici, generalizarea sistemului de fabrică și, prin aceasta, a formei clasice a producției capitaliste, ascuțirea contradicțiilor ei inerente, maturizarea elementelor care vor răsturna vechea societate și a celor care o vor crea pe cea nouă (pag. 488—493).

Agricultura. Aici înlăturarea muncitorilor de către mașină are un caracter și mai acut. Înlocuirea țaranului cu muncitorul salariat. Distrugerea manufacturii casnice de la sate. Ascuțirea contradicțiilor dintre oraș și sat. Fărîmițarea și slăbirea muncitorilor agricoli, în timp ce muncitorii de la oraș sînt concentrați; de aceea salariul muncitorilor agricoli este cel mai scăzut. Totodată, exploatarea prădalnică a *pămîntului*: încununarea modului de producție capitalist, subminarea *izvorului oricărei avuții*: a pămîntului și a muncitorului (pag. 493—496).

V. Noi cercetări cu privire la producția plusvalorii **

* — Datinile misterioase ale meseriașilor, care s-au păstrat pînă în secolul al XVIII-lea. — *Nota red.*

** — Aici manuscrisul se întrerupe. — *Nota red.*

Friedrich Engels

[Recenzie la volumul întâi al „Capitalului”
pentru „The Fortnightly Review” ²¹¹]

Karl Marx despre capital *

În cercetările sale cu privire la circulația banilor, d-l Thomas Tooke arată că banii care funcționează în calitate de capital se întorc la punctul lor de plecare, ceea ce nu se întâmplă în cazul banilor care funcționează doar ca mijloc de circulație ²¹². Această deosebire (pe care o constatase încă cu mult înainte sir James Steuart) îi servește d-lui Tooke doar ca o verigă a argumentării sale împotriva adepților teoriei currency și a afirmațiilor lor cu privire la influența emisiunii de bani de hirtie asupra prețurilor mărfurilor ²¹³. Autorul nostru, dîmpotrivă, face din această deosebire punctul de plecare al studiului său asupra naturii capitalului însuși, și îndeosebi al următoarei probleme: cum se transformă banii, această formă independentă de existență a valorii, în capital?

Toți oamenii de afaceri, spune Turgot, au o trăsătură comună: ei *cumpără pentru a vinde*; achizițiile lor sînt un avans care se întoarce apoi tot la ei ²¹⁴.

A cumpăra pentru a vinde — într-adevăr, aceasta este tranzacția în care banii funcționează în calitate de capital și care determină întoarcerea lor la punctul de plecare, spre deosebire de procesul *vinzării în scopul cumpărării*, în care banii *sînt meniți* să funcționeze numai ca mijloc de circulație. Rezultă, așadar, că ordinea diferită în care se succed actele *vinzării* și *cumpărării* imprimă banilor două forme diferite de circulație. Pentru a ilustra aceste două procese, autorul nostru dă următoarea formulă:

A vinde pentru a cumpăra: o marfă M se schimbă contra bani B care se schimbă din nou contra unei alte mărfi M, sau: M—B—M.

* Das Kapital. Von Karl Marx. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867.

A cumpăra pentru a vinde : se schimbă bani contra unei mărfi, iar aceasta se schimbă din nou contra bani : B—M—B.

Formula M—B—M reprezintă circulația simplă de mărfuri, în care banii funcționează ca mijloc de circulație, ca bani. Această formulă este analizată în primul capitol al cărții de față ²¹⁵, care cuprinde o teorie nouă și foarte simplă a valorii și a banilor, teorie extrem de interesantă din punct de vedere științific, asupra căreia nu ne oprim însă aici, deoarece în ansamblu ea are o importanță secundară pentru ceea ce noi considerăm a fi esența concepțiilor d-lui Marx despre capital.

Formula B—M—B, pe de altă parte, reprezintă acea formă a circulației în care banii se transformă în capital.

Procesul cumpărării în scopul vânzării : B—M—B poate fi redus evident la B—B ; el constă dintr-un schimb indirect de bani contra bani. Presupunind că am cumpărat bumbac cu 1 000 l. st. și că îl vînd cu 1 100 l. st., înseamnă că, în *ultimă instanță*, am schimbat 1 000 l. st. contra 1 100 l. st., bani contra bani.

Dacă acest proces ar duce întotdeauna la întoarcerea aceleiași sume de bani pe care am avansat-o, aceasta ar fi, desigur, o absurditate. Dar, indiferent dacă comerciantul care a avansat 1 000 l. st. realizează 1 100 l. st., 1 000 l. st. sau chiar numai 900 l. st., banii lui au efectuat o mișcare cu totul diferită de aceea exprimată prin formula M—B—M, o formulă care înseamnă a vinde pentru a cumpăra, a vinde ceva netrebuitor pentru a putea cumpăra ceva trebuitor. Să comparăm aceste două formule.

Fiecare proces constă din două faze sau acte, și aceste două acte sînt identice în ambele formule, dar între cele două procese este o mare deosebire. În cazul M—B—M, banii sînt doar mijlocitorul ; marfa, valoarea de întrebuințare, este punctul de plecare și punctul terminus. În cazul B—M—B, marfa este veriga intermediară, în timp ce banii formează începutul și sfîrșitul. În cazul M—B—M, banii sînt cheltuiți definitiv ; în cazul B—M—B, banii sînt doar avansați, cu intenția de a fi redobîndiți. Ei revin la punctul lor de plecare, și aici dăm de prima deosebire palpabilă dintre circulația banilor în calitate de *bani* și circulația banilor în calitate de *capital*.

În procesul vânzării în scopul cumpărării, M—B—M, banii se pot întoarce la punctul lor de plecare numai prin repetarea întregului proces, prin vânzarea unei noi cantități de

mărfuri. Întoarcerea este deci independentă de procesul însuși. În cazul $B-M-B$, dimpotrivă, această întoarcere este o necesitate și a fost urmărită de la bun început; dacă ea nu are loc, înseamnă că undeva s-a produs o întrerupere, și procesul rămâne neterminat.

Procesul vânzării în scopul cumpărării urmărește achiziționarea de valoare de *întrebuințare*; procesul cumpărării în scopul vânzării urmărește achiziționarea de valoare de *schimb*.

În formula $M-B-M$, cele două extreme sînt, sub aspect economic, identice. Ambele sînt mărfuri; în afară de aceasta, mărimea valorii lor este aceeași, căci întreaga teorie a valorii presupune că în mod normal se schimbă numai echivalente. Totodată, aceste două extreme $M-M$ sînt valori de întrebuințare calitativ diferite, și tocmai de aceea ele se și schimbă. În procesul $B-M-B$, întreaga operație pare la prima vedere lipsită de sens. A schimba 100 l. st. contra 100 l. st., și încă pe o cale ocolită, pare a fi o absurditate. O sumă de bani se poate deosebi de o altă sumă de bani numai prin mărimea ei. De aceea, $B-M-B$ poate avea un sens numai dacă extremele se deosebesc cantitativ. Din circulație trebuie să iasă mai mulți bani decît au intrat în ea. Bumbacul cumpărat cu 1 000 l. st. este vîndut cu 1 100 l. st. = 1 000 l. st. + 100 l. st.; formula care reprezintă acest proces se transformă, așadar, în $B-M-B'$, în care $B' = B + \Delta B$, B plus un increment. Acest ΔB , acest increment, d-l Marx îl denumește *plusvaloare* *. Valoarea inițial avansată nu numai că se conservă, dar își adaugă și un increment, ea se *valorifică*, și acest proces transformă banii în capital.

E drept că și în formula circulației $M-B-M$ extremele se pot deosebi din punct de vedere al valorii, dar această împrejurare nu are aici nici o importanță, formula nu devine absurdă dacă ambele extreme sînt echivalente. Dimpotrivă, aceasta este o condiție a caracterului lor normal.

Repetarea procesului $M-B-M$ este limitată de împrejurări care se află cu totul în afara procesului schimbului: de nevoile consumului. În cazul $B-M-B$, dimpotrivă, începutul și sfîrșitul sînt calitativ identice, și tocmai în virtutea acestui fapt mișcarea este sau poate fi nesfîrșită. Nu încape îndoială că $B + \Delta B$ este o cantitate diferită de B ; totuși, și aceasta nu este decît o sumă de bani limitată. Dacă

* Pretutindeni unde se folosește aici cuvîntul „valoare” fără altă precizare este întotdeauna vorba de *valoare de schimb*.

ar fi cheltuită, ea ar înceta să mai fie capital; dacă ar fi retrasă din circulație, ea ar fi teaurizată și ar rămâne neschimbată. Din moment ce există nevoia valorificării valorii, această nevoie e valabilă pentru B' în aceeași măsură ca și pentru B; mișcarea capitalului devine permanentă și nesfârșită pentru că la capătul fiecărui proces țelul mișcării a fost tot atât de puțin atins ca și înainte. Realizarea acestui proces nesfârșit îl transformă pe posesorul de bani în *capitalist*.

S-ar părea că formula B—M—B este aplicabilă numai capitalului comercial. Dar și capitalul industrial constă din bani care sînt schimbați contra mărfuri și apoi din nou contra unei sume mai mari de bani. Nu încape îndoială că, în acest caz, intervin între cumpărare și vînzare o serie de operații situate în afara sferei propriu-zise a circulației; dar ele nu schimbă cu nimic natura procesului. Pe de altă parte, același proces ni se înfățișează în cazul capitalului purtător de dobîndă în forma sa cea mai prescurtată. Aici formula se reduce la B—B', la o valoare mai mare, ca să spunem așa, decît ea însăși.

Dar de unde provine acest increment al lui B, această plusvaloare? Cercetările noastre anterioare cu privire la natura mărții, a valorii, a banilor și a circulației însăși nu numai că nu dau răspuns la această întrebare, ci par chiar să excludă orice formă de circulație care ar avea ca rezultat ceva în genul plusvalorii. Toată deosebirea dintre circulația mărfurilor (M—B—M) și circulația banilor în calitate de capital (B—M—B) pare că constă doar într-o răsturnare a ordinii în care are loc procesul. Dar cum poate să ducă această răsturnare la un rezultat atât de ciudat?

Mai mult decît atât. Această răsturnare a ordinii există numai pentru *unul* din cei trei participanți la proces. În calitate de capitalist, cumpăr marfă de la X și o vînd lui Y. X și Y sînt simpli cumpărători și vînzători de mărfuri. Eu însumi funcționez atunci cînd cumpăr marfa de la X numai ca posesor de bani, iar atunci cînd i-o vînd lui Y numai ca proprietar de marfă; dar în nici una din aceste tranzacții eu nu apar în calitate de capitalist, de reprezentant a ceva care este *mai mult* decît bani sau marfă. Pentru X tranzacția a început cu o vînzare, iar pentru Y cu o cumpărare. Dacă din punctul meu de vedere se produce o răsturnare a formulei M—B—M, din punctul lor de vedere ea nu se produce. În afară de aceasta, nimic nu-l poate împiedica pe X să-și vîndă marfa lui Y fără mijlocirea mea, și în cazul

acesta nu ar mai exista nici o perspectivă de a realiza vreo plusvaloare.

Să presupunem că X și Y cumpără direct, unul de la altul, ceea ce le trebuie. Cît privește valoarea de întrebuințare, amîndoi pot fi în cîștig. X poate să producă o cantitate mai mare din marfa sa specială decît poate să producă în același interval de timp Y, și viceversa, amîndoi fiind în cîștig. Alta este însă situația în ceea ce privește valoarea de schimb. În cazul acesta se schimbă valori de mărime egală, indiferent dacă banii servesc ca intermediar sau nu.

Din punct de vedere abstract, adică lăsînd la o parte toate împrejurările care nu derivă din legile imanente ale circulației de mărfuri simple, în această circulație simplă are loc, în afară de înlocuirea unei valori de întrebuințare cu o alta, numai o schimbare a formei mărfii. În mîinile proprietarului mărfii rămîne aceeași valoare de schimb, aceeasi cantitate de muncă socială materializată, fie chiar sub forma acestei mărfi sau sub forma banilor contra cărora este vîndută marfa, fie sub forma unei alte mărfi cumpărate cu acești bani. Această schimbare a formei implică tot atît de puțin o modificare a mărimii valorii ca și preschimbarea unei bancnote de cinci lire sterline în cinci monede de cîte o liră sterlină. În măsura în care este vorba numai de o schimbare a *formei* valorii de schimb, trebuie să fie schimbate echivalente, cel puțin dacă procesul se desfășoară în forma sa pură și în condiții normale. Se *pot* vinde mărfuri la prețuri mai mari sau mai mici decît valoarea lor, dar numai dacă este încălcată legea schimbului de mărfuri. De aceea, în forma sa pură și normală, schimbul de mărfuri nu este un mijloc de creare a plusvalorii. De aici provine greșeala tuturor economiștilor care încearcă să deducă plusvaloarea din schimbul de mărfuri, ca de pildă Condillac.

Să presupunem însă că procesul nu are loc în condiții normale și că se schimbă nonechivalente. Să presupunem, de pildă, că fiecare vînzător își vinde marfa cu 10% peste valoarea ei. *Ceteris paribus* *, înseamnă că fiecare din ei pierde în calitate de cumpărător ceea ce a cîștigat în calitate de vînzător. Ar fi exact același lucru ca și cum valoarea banilor ar fi scăzut cu 10%. La același rezultat s-ar ajunge în cazul contrar, adică dacă toți cumpărătorii și-ar cumpăra mărfurile cu 10% sub valoarea lor. Nu ne apropiem nici cu o iotă de rezolvarea problemei presupunînd că fiecare

* — Celelalte condiții rămînînd neschimbate. — *Nota trad.*

proprietar de mărfuri își vinde în calitate de producător mărfurile peste valoarea lor și le cumpără în calitate de consumator peste valoarea lor.

Reprezentanții consecvenți ai iluziei că plusvaloarea rezultă dintr-un adaos nominal la prețurile mărfurilor pleacă întotdeauna de la premisa că există o clasă care cumpără fără să vîndă vreodată și consumă fără să producă. În stadiul actual al studiului nostru, existența unei asemenea clase încă nu poate fi explicată. Dar să admitem că o asemenea clasă există. De unde capătă ea banii pentru a cumpăra mereu? Pesemne de la producătorii de mărfuri, fie în virtutea unui drept, fie prin violență, fără schimb. A vinde unei asemenea clase mărfuri peste valoarea lor nu înseamnă nimic altceva decît a recăpăta parțial bani cedați fără nici o compensație. În felul acesta, orașele din Asia Mică, atunci cînd aveau de plătit tribut romanilor, primeau înapoi o parte din bani prin faptul că-i înșelau pe romani la tranzacțiile comerciale; și, totuși, pînă la urmă păgubite rămîneau aceste orașe. Aceasta nu este, prin urmare, o metodă de a crea plusvaloare.

Să presupunem cazul înșelăciunii. X îi vinde lui Y vin în valoare de 40 l. st. contra grîne în valoare de 50 l. st. X a cîștigat 10 l. st., iar Y a pierdut 10 l. st., dar împreună ei au tot 90 l. st. ca și înainte. A avut loc un transfer de valoare, dar nu s-a creat valoare. Întreaga clasă a capitaliștilor dintr-o țară nu-și poate mări averea totală prin aceea că diferiții capitaliști se înșală reciproc.

Prin urmare, dacă se schimbă echivalente, nu ia naștere plusvaloare, iar dacă se schimbă nonechivalente, de asemenea nu se creează plusvaloare. Circulația mărfurilor nu creează valoare nouă. Acesta este motivul pentru care aici sînt cu totul trecute cu vederea cele mai vechi și mai cunoscute forme ale capitalului: capitalul comercial și capitalul purtător de dobîndă. Pentru a nu explica plusvaloarea însușită cu ajutorul acestor două forme de capital ca rezultat al unei simple înșelătorii, este nevoie de o serie de verigi intermediare care lipsesc deocamdată în acest stadiu al studiului nostru. Ulterior vom vedea că ambele sînt doar forme derivate și vom arăta de ce ele au apărut istoricește cu mult înainte de capitalul modern.

Plusvaloarea nu poate, așadar, să provină din circulația mărfurilor. Dar poate ea oare să provină din afara ei? În afara circulației, posesorul de mărfuri este doar producătorul mărfii sale, a cărei valoare este determinată de cantita-

tea propriei sale munci înglobate în ea, măsurată după o lege socială determinată. Această valoare este exprimată în bani de calcul, să spunem într-un preț de 10 l. st., dar acest preț de 10 l. st. nu este în același timp un preț de 11 l. st.; această muncă înglobată în marfă creează valoare, dar nu o valoare care se valorifică; ea poate să adauge o valoare nouă unei valori existente, dar numai adăugându-i muncă nouă. Dar cum poate, în cazul acesta, proprietarul mărfii, în afara sferei circulației și fără să vină în contact cu alți proprietari de mărfuri, cum poate el să producă plusvaloare sau, cu alte cuvinte, cum poate el să transforme marfă sau bani în capital?

„Capitalul nu poate deci să provină din circulație; tot atât de puțin se poate însă ca el să *nu* provină din circulație. El trebuie în același timp să provină din ea și totodată să *nu* provină din ea... Transformarea banilor în capital trebuie demonstrată pe baza legilor imanente ale schimbului de mărfuri, *luindu-se ca punct de plecare schimbul de echivalente*. Posesorul nostru de bani, care există doar sub formă de crisalidă de capitalist, trebuie să cumpere mărfurile la valoarea lor, să le vîndă la valoarea lor și totuși să obțină la sfîrșitul procesului mai multă valoare decît a înglobat în el. Transformarea sa în fluture, într-un adevărat capitalist, trebuie să aibă loc în sfera circulației și *nu* trebuie să aibă loc în sfera circulației. Iată condițiile problemei. Hic Rhodus, hic salta!” * [pag. 195 **].

Și acum să trecem la rezolvare:

„Schimbarea valorii banilor care urmează să se transforme în capital nu poate să aibă loc chiar în acești bani, deoarece ca mijloc de cumpărare și ca mijloc de plată ei nu fac decît să *realizeze* prețul mărfii pe care o cumpără sau o plătesc, iar atunci cînd își păstrează forma lor proprie, ei încremenesc ca o mărime imuabilă de valoare. Schimbarea poate tot atât de puțin să rezulte din al doilea act al circulației, din revînzarea mărfii, pentru că acest act nu face decît să retransforme marfa din forma naturală în forma bani. *Schimbarea trebuie să se producă, așadar, în marfa care este cumpărată în primul act B—M, dar nu în valoarea ei, căci*

* Aici e Rhodos, aici să sari! (Cuvinte adresate eroului fabulei „Lăudărosul” de Esop, care se fălea cu săriturile pe care le-ar fi făcut pe insula Rhodos). — *Nota trad.*

** În paranteze păturate sînt indicate paginile din K. Marx. „Capitalul”, vol. I, ed. a IV-a, Editura politică. — *Nota trad.*

de schimbat se schimbă echivalente, mărfurile plăindu-se la valoarea lor. *Schimbarea nu poate să se producă, așadar, decît în valoarea de întrebuințare ca atare a mărfii*, adică să rezulte *din consumarea ei*. Pentru a scoate valoare din consumarea unei mărfi, posesorul nostru de bani ar trebui să fie atît de norocos, încît să descopere înăuntrul sferei circulației, pe piață, o marfă a cărei valoare de întrebuințare să aibă ea însăși însușirea specifică de a fi o sursă de valoare, a cărei consumare efectivă să constituie, prin urmare, materializare de muncă, deci creare de valoare. Și posesorul de bani găsește pe piață o asemenea marfă specifică — capacitatea de muncă sau forța de muncă.

Sub forța de muncă sau capacitate de muncă înțelegem totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale care există în organismul, în personalitatea vie a omului și pe care el le pune în funcțiune atunci cînd produce valori de întrebuințare de un fel oarecare.

Dar, pentru ca posesorul de bani să găsească forța de muncă sub formă de marfă pe piață, trebuie să fie îndeplinite diferite condiții. Schimbul de mărfuri ca atare nu implică alte relații de dependență decît cele rezultate din propria sa natură. Pornind de la această premisă, forța de muncă poate să apară pe piață ca marfă numai dacă și pentru că este oferită spre vînzare sau este vîndută ca marfă de propriul ei posesor, de persoana căreia îi aparține. Pentru ca posesorul ei s-o poată vinde ca marfă, trebuie ca el să poată dispune de ea; trebuie deci ca el să fie proprietarul liber al capacității sale de muncă, al persoanei sale. El și posesorul de bani se întilnesc pe piață și intră în relație unul cu altul ca posesori de mărfuri cu drepturi egale, deosebiți doar prin aceea că unul este cumpărător, celălalt vînzător. Pentru continuitatea acestei relații este nevoie ca proprietarul forței de muncă să o vîndă de fiecare dată numai pentru un timp determinat, căci dacă o vinde în întregime, o dată pentru totdeauna, el se vinde pe sine însuși, transformîndu-se din om liber în sclav, din posesor de marfă în marfă... A doua condiție esențială pentru ca posesorul de bani să găsească pe piață forța de muncă sub formă de marfă este aceea ca posesorul ei, în loc să poată vinde mărfuri în care să fie materializată munca sa, să fie nevoit, dimpotrivă, să ofere spre vînzare ca marfă însăși forța sa de muncă, existentă numai în organismul său viu.

Pentru ca cineva să vîndă mărfuri, altele decît forța sa de muncă, el trebuie să aibă, bineînțeles, mijloace de producție, de exemplu materii prime, unelte de muncă etc. El nu poate să facă cizme fără piele. În afară de aceasta, el are nevoie de mijloace de subzistență. Nimeni nu poate trăi din produse ale viitorului, deci nici din valori de întrebuințare a căror producție nu a fost încă terminată, și, ca în prima zi a apariției sale pe pămînt, omul trebuie să consume în fiecare zi înainte de a produce și în timp ce produce. Dacă produsele sînt produse ca *mărfuri*, ele trebuie vîndute *după ce au fost produse*, și pot satisface necesitățile producătorului abia după vînzare. Timpului de producție i se adaugă timpul necesar pentru vînzare.

Pentru transformarea banilor în capital, posesorul de bani trebuie să găsească deci pe piața de mărfuri pe *muncitorul liber*, liber în dublu sens, pe de o parte în sensul că dispune ca persoană liberă de forța sa de muncă, ca de o marfă a sa, pe de altă parte în sensul că nu are de vînzare alte mărfuri, că este slobod și liber, liber de toate acele lucruri care sînt necesare pentru realizarea forței sale de muncă.

Pe posesorul de bani, care găsește piața muncii gata formată ca o subdiviziune specială a pieței mărfurilor, nu-l interesează problema de ce îl întîlnește pe acest muncitor liber în sfera circulației. Și deocamdată ea nu ne interesează nici pe noi. Reținem doar din punct de vedere teoretic faptul, așa cum posesorul de bani îl reține din punct de vedere practic. Un lucru însă este clar. Natura nu produce, pe de o parte, posesori de bani sau de mărfuri și, pe de altă parte, simpli posesori ai propriei lor forțe de muncă. Această relație nu este o relație naturală și nici o relație socială proprie tuturor perioadelor din istorie. Ea însăși este, în mod evident, rezultatul unei dezvoltări istorice anterioare, produsul multor transformări economice, al dispariției unui șir întreg de formațiuni mai vechi ale producției sociale.

Și categoriile economice pe care le-am examinat mai înainte poartă urmele istoriei lor. Existența produsului ca marfă presupune anumite condiții istorice. Ca să devină marfă, produsul nu trebuie să fie produs pentru a-i servi producătorului însuși ca mijloc direct de subzistență. Dacă am fi mers mai departe în cercetarea noastră, întrebîndu-ne în ce împrejurări toate produsele, sau fie și numai cea mai mare parte din ele, iau forma de marfă, am fi constatat că

acest lucru se întâmplă doar pe baza unui mod de producție cu totul specific, modul de producție *capitalist*. O asemenea cercetare ar depăși însă cadrul analizei mărfii. Producția de mărfuri și circulația mărfurilor pot avea loc chiar și atunci când majoritatea covârșitoare a produselor este destinată nemijlocit satisfacerii trebuințelor proprii și nu se transformă în marfă, prin urmare când procesul social de producție este încă departe de a fi dominat în toată întinderea și adâncimea lui de valoarea de schimb... Sau, dacă privim banii, vedem că existența lor presupune un anumit grad de dezvoltare a schimbului de mărfuri. Diferitele forme ale banilor, de simplu echivalent al mărfurilor, mijloc de circulație, mijloc de plată, tezaur și bani universali, indică, după importanța diferită și după preponderența relativă a uneia sau a alteia dintre funcții, trepte foarte diferite ale procesului social de producție. Totuși știm din experiență că o circulație a mărfurilor relativ slab dezvoltată este suficientă pentru ca toate aceste forme să ia naștere. Altfel stau lucrurile cu capitalul. Condițiile istorice pentru existența lui nu se limitează numai la circulația mărfurilor și la circulația banilor. Capitalul ia naștere numai acolo unde posesorul mijloacelor de producție și al mijloacelor de subzistență găsește pe piață pe muncitorul liber, ca vânzător al forței sale de muncă, și această condiție istorică cuprinde o întreagă istorie universală. De aceea capitalul anunță chiar de la apariția sa o epocă nouă a procesului social de producție” [pag. 195—197].

Urmează acum să examinăm această marfă deosebită — forța de muncă. Ca și toate celelalte mărfuri, ea are valoare de schimb; ca și valoarea tuturor celorlalte mărfuri, această valoare este determinată prin timpul de muncă necesar pentru producerea, deci și pentru reproducerea ei. Valoarea forței de muncă este egală cu valoarea mijloacelor de subzistență necesare pentru întreținerea capacității normale de muncă a posesorului ei. Aceste mijloace de subzistență variază în funcție de climă și de alte condiții naturale, precum și de nivelul de trai istoricește determinat în fiecare țară. Ele se schimbă, dar sînt date pentru o anumită țară și pentru o anumită epocă. În plus, ele cuprind și mijloacele de subzistență pentru înlocuitorii muncitorilor uzați, adică pentru copiii lor, pentru ca acest gen deosebit de posesor de marfă să se poată eterniza. Ele cuprind în afară de aceasta, în cazul muncii calificate, cheltuielile de instruire.

Limita minimă a valorii forței de muncă este valoarea mijloacelor de subzistență fizicește indispensabile. Dacă prețul forței de muncă scade pînă la acest minim, înseamnă că scade sub valoarea ei, deoarece aceasta din urmă presupune o forță de muncă de calitate normală, și nu redusă.

Din natura muncii rezultă că forța de muncă este consumată abia *după* ce a fost vîndută; și în toate țările în care modul de producție este capitalist, munca este plătită după ce a fost prestată. Prin urmare, pretutindeni muncitorul îl creditează pe capitalist. În legătură cu urmările practice ale acestui credit acordat de muncitor, d-l Marx citează unele exemple interesante din documentele parlamentare; cititorul le poate găsi în carte.

Prin consumarea forței de muncă, cumpărătorul ei produce concomitent mărfuri și plusvaloare; pentru a examina acest proces, trebuie să părăsim sfera circulației și să trecem în sfera producției.

Aici constatăm imediat că procesul muncii are un dublu caracter. Pe de o parte, el este procesul simplu de producere a valorii de întrebuințare: ca atare, el poate și trebuie să fie comun tuturor formelor istorice de existență a societății; pe de altă parte, acest proces se desfășoară, cum s-a mai arătat, în condițiile specifice ale producției capitaliste. Pe acestea trebuie să le examinăm acum.

Procesul de muncă care se desfășoară pe o bază capitalistă are două particularități. În primul rînd, muncitorul lucrează sub controlul capitalistului, care veghează să nu se irosească nimic și să nu se cheltuiască pentru producerea fiecărui produs în parte mai mult timp de muncă decît cel socialmente necesar. În al doilea rînd, produsul este proprietatea capitalistului, deoarece la procesul de muncă participă două lucruri care îi aparțin: forța de muncă și mijloacele de muncă.

Valoarea de întrebuințare îl interesează pe capitalist numai în măsura în care ea întruchipează valoare de schimb și, înainte de toate, plusvaloare. Scopul său este de a produce o marfă a cărei valoare să fie mai mare decît suma valorii investite în producerea ei. Cum se realizează acest lucru?

Să luăm o marfă oarecare, de pildă fire de bumbac, și să analizăm cantitatea de muncă materializată în ele. Să presupunem că pentru a produce 10 pfunzi de fire este nevoie de 10 pfunzi de bumbac în valoare de 10 șilingi (deșeurile nu le luăm în considerare). Mai este nevoie de anumite

mijloace de muncă : o mașină cu abur, darace și alte mașini, cărbuni, lubrifianti etc. Pentru simplificare denumim toate acestea „fusuri” și presupunem că uzura, cărbunii etc. necesari pentru a fila 10 pfunzi de fire reprezintă 2 șilingi. Avem deci 10 șilingi pentru bumbac și 2 șilingi pentru fusuri = 12 șilingi. Dacă 12 șilingi reprezintă produsul a 24 de ore de muncă, sau a două zile de muncă, înseamnă că bumbacul și fusurile materializează în fire munca a două zile de muncă. Dar cât se adaugă prin filat ?

Să presupunem că valoarea forței de muncă este de 3 șilingi per diem* și că acești 3 șilingi reprezintă o muncă de 6 ore. Să presupunem, de asemenea, că un muncitor are nevoie de 6 ore pentru a fila 10 pfunzi de fire. În cazul acesta, prin muncă s-au adăugat produsului 3 șilingi ; valoarea celor 10 pfunzi de fire este de 15 șilingi, adică 1 șiling și 6 pence pfundul.

Acest proces este foarte simplu, dar el nu generează plusvaloare. Și nici nu poate să genereze, deoarece în producția capitalistă lucrurile nu se petrec atât de simplu.

„Să privim lucrurile mai îndeaproape. Valoarea pe o zi a forței de muncă era de 3 șilingi, pentru că în ea este materializată o jumătate de zi de muncă. Faptul că pentru menținerea în viață a muncitorului pe timp de 24 de ore este nevoie de o *jumătate* de zi de muncă nu-l împiedică de loc pe muncitor să muncească o zi *întreagă*. Valoarea forței de muncă și valoarea creată de ea în procesul muncii sînt deci două mărimi diferite. Această diferență de valoare o avea în vedere capitalistul atunci cînd a cumpărat forța de muncă. Înșușirea ei utilă de a face fire sau cizme nu era decît conditio sine qua non**, deoarece pentru a crea valoare munca trebuie cheltuită într-o formă utilă. Ceea ce era însă hotărîtor era valoarea de întrebuințare specifică a acestei mărfi de a fi o sursă de valoare, și anume de mai multă valoare decît are ea însăși. Acesta este serviciul specific pe care capitalistul îl așteaptă de la ea. Și el procedează cu acest prilej în concordanță cu legile eterne ale schimbului de mărfuri. Într-adevăr, ca și vînzătorul oricărei alte mărfi, vînzătorul forței de muncă realizează valoarea ei de schimb și înstrăinează valoarea ei de întrebuințare. El n-o poate obține pe cea dintîi fără s-o cedeze pe cea de-a doua. Valoarea de întrebuințare a forței de muncă, munca însăși, aparține tot

* — pe zi. — *Nota trad.*

** — o condiție necesară. — *Nota trad.*

atit de puțin vânzătorului ei pe cît îi aparține negustorului de ulei valoarea de întrebuințare a uleiului pe care l-a vîndut. Posesorul banilor a plătit valoarea per 'diem * a forței de muncă; lui îi aparține deci folosirea ei în decursul zilei, munca pe timp de o zi. Faptul că întreținerea pe o zi a forței de muncă nu costă decît o jumătate de zi de muncă, cu toate că forța de muncă poate să activeze, să muncească o zi întregă, că deci valoarea pe care o creează folosirea ei în decursul unei zile este de două ori mai mare decît propria ei valoare pe timp de o zi, este o împrejurare deosebit de norocoasă pentru cumpărător, dar nu este nici-decum o nedreptate față de vânzător" [222—223].

Muncitorul lucrează deci 12 ore, filează 20 de pfunzi de fire, care reprezintă pentru 20 de șilingi bumbac și pentru 4 șilingi fusuri etc., iar munca sa costă 3 șilingi, în total 27 de șilingi. Dacă 10 pfunzi de bumbac au absorbit 6 ore de muncă, 20 de pfunzi de bumbac au absorbit 12 ore de muncă, egal cu 6 șilingi. „În cei 20 de pfunzi de fire sînt acum materializate 5 zile de muncă, 4 zile în masa de bumbac și de fusuri consumate și 1 zi pe care a absorbit-o bumbacul în cursul procesului de filat. Expresia în bani a 5 zile de muncă este însă 30 de șilingi. Acesta este deci prețul celor 20 de pfunzi de fire. Un pfunz de fire costă, ca și înainte, 1 șiling și 6 pence. Dar suma valorii mărfurilor aruncate în procesul de filat a fost de 27 de șilingi. Valoarea produsului a crescut cu $\frac{1}{3}$ peste valoarea avansată pentru producerea lui. Astfel 27 de șilingi s-au transformat în 30 de șilingi. Ei au produs o plusvaloare de 3 șilingi. Scamatoria a reușit, în fine. Banii s-au transformat în capital.

Toate condițiile problemei au fost rezolvate, iar legile schimbului de mărfuri nu au fost încălcate în nici un fel. S-a schimbat un echivalent contra altui echivalent. Capitalistul, în calitate de cumpărător, a plătit fiecare marfă la valoarea ei: bumbacul, fusurile și forța de muncă. Apoi a făcut ceea ce face oricare alt cumpărător de mărfuri. A consumat valoarea lor de întrebuințare. Procesul de consumare a forței de muncă, care este, totodată, procesul de producție a mărfii, a avut drept rezultat un produs de 20 de pfunzi de fire în valoarea de 30 de șilingi. Acum capitalistul se întoarce la piață și vinde marfă, după ce a cumpărat marfă. El vinde pfunzul de fire cu 1 șiling și 6 pence, nici un ban peste sau sub valoarea lui. Și, totuși, scoate din circulație cu 3 șilingi

* — pe timp de o zi. — *Nota trad.*

mai mult decât a aruncat inițial în ea. Tot acest proces, transformarea banilor săi în capital, se petrece în sfera circulației și nu se petrece în ea. Prin intermediul circulației, deoarece procesul este condiționat de cumpărarea forței de muncă pe piața de mărfuri. Nu în sfera circulației, deoarece aceasta pregătește numai procesul de valorificare, care are loc în sfera producției. Și astfel «tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles» ** [223].

De la expunerea modului în care se produce plusvaloarea, d-l Marx trece la analiza ei. Din cele de mai sus reiese că numai o parte din capitalul investit într-o întreprindere productivă participă nemijlocit la producerea de plusvaloare, și anume capitalul avansat pentru cumpărarea forței de muncă. Numai această parte produce valoare nouă; capitalul investit în mașini, materii prime, cărbuni etc. reappare, ce-i drept, pro tanto ** în valoarea produsului, se păstrează și se reproduce, dar nu poate da naștere unei plusvalori. Aceasta îl determină pe d-l Marx să propună o nouă împărțire a capitalului: în capital *constant*, care numai se reproduce — partea investită în mașini, materii prime și toate celelalte elemente necesare pentru procesul de muncă; și în capital *variabil*, care nu numai că se reproduce, dar este, în același timp, izvor nemijlocit de plusvaloare — partea investită în cumpărarea forței de muncă, în salarii. De aici reiese limpede că capitalul constant, oricât de important ar fi el pentru producerea plusvalorii, nu contribuie nemijlocit la producerea ei; în plus, mărimea capitalului constant investit într-o ramură de producție nu are nici cea mai mică influență asupra mărimii plusvalorii produse în ramura respectivă ***. De aceea, capitalul constant nici nu trebuie luat în considerare la determinarea ratei plusvalorii. Aceasta poate fi stabilită numai prin compararea mărimii plusvalorii cu mărimea capitalului care contribuie nemijlocit la crearea plusvalorii, adică cu mărimea capitalului *variabil*. D-l Marx determină, de aceea, rata plusvalorii ca fiind un raport între plusvaloare și capitalul variabil: dacă prețul pe o zi al muncii este de 3 șilingi și plusvaloarea creată într-o zi este și ea de 3 șilingi, atunci rata plusvalorii este de 100%. La ce

* — totul este cît se poate de bine în cea mai bună dintre lumile posibile. — *Nota trad.*

** — în aceeași proporție. — *Nota trad.*

*** Trebuie să remarcăm aici că plusvaloarea nu este în nici un caz identică cu profitul.

situații bizare se poate ajunge atunci cînd capitalul constant este considerat, așa cum se întîmplă de obicei, un factor activ în producerea plusvalorii se poate vedea din exemplul d-lui N. W. Senior, „cînd acest profesor de la Oxford, renumit pentru cunoștințele sale economice și pentru stilul său frumos, a fost chemat în 1836 la Manchester pentru a învăța acolo el însuși economia politică (de la proprietarii filaturilor de bumbac), în loc să-i învețe pe alții, cum făcea la Oxford” [249].

Timpul de muncă în cursul căruia muncitorul reproduce valoarea forței sale de muncă este denumit de d-l Marx „*muncă necesară*”; tot ce depășește timpul de muncă necesar, adică timpul în cursul căruia se produce plusvaloarea, el îl denumește timp de „*supramuncă*”. Munca necesară împreună cu supramunca formează „*ziua de muncă*”.

În cadrul unei zile de muncă, timpul de muncă necesar este dat; dar timpul consacrat supramuncii nu este stabilit prin nici o lege economică; înăuntrul anumitor limite, el poate să fie mai lung sau mai scurt. El nu poate să fie niciodată egal cu zero, deoarece atunci ar dispărea pentru capitalist orice stimulent de a folosi munca. Totodată, din motive fiziologice, durata totală a zilei de muncă nu poate să atingă niciodată 24 de ore. Dar între o zi de muncă, să spunem, de 6 ore și una de 24 de ore există multe gradații. Legile schimbului de mărfuri cer ca durata zilei de muncă să nu depășească durata compatibilă cu uzura normală a muncitorului. Dar ce înseamnă uzură normală? Cîte ore de muncă pe zi comportă ea? În această privință există o deosebire netă între părerea capitalistului și cea a muncitorului, și, întrucît nu există o autoritate superioară în materie, problema este rezolvată prin forță. Istoria stabilirii duratei zilei de muncă este istoria luptei pentru limitele ei dintre capitalistul colectiv și muncitorul colectiv, dintre clasa capitaliștilor și clasa muncitorilor.

„Capitalul, așa cum s-a mai arătat, nu a inventat supramunca. Pretutindeni unde o parte a societății deține monopolul asupra mijloacelor de producție, muncitorul, liber sau neliber, trebuie să adauge la timpul de muncă necesar pentru propria sa întreținere un surplus de timp de muncă, pentru a produce mijloacele de subzistență pentru proprietarul mijloacelor de producție, indiferent dacă acest proprie-

tar este χαλός χάρσδός* atenian, teocrat etrusc, civis romanus**, baron normand, proprietar de sclavi american, boier valah, landlord modern sau capitalist“ [258—259].

Este însă evident că, în orice formațiune socială în care valoarea de întrebuințare a produsului are o importanță mai mare decât valoarea lui de schimb, supramunca este limitată de un cerc mai restrâns sau mai larg de nevoi sociale și că în aceste condiții nu există neapărat tendința de a obține supramunca de dragul supramuncii. Astfel constatăm că, în antichitatea clasică, supramunca în forma ei cea mai crasă, munca pînă la istovirea de moarte a muncitorului, a existat aproape exclusiv în minele de aur și de argint, în care valoarea de schimb era produsă în forma ei independentă, de bani.

„Dar, de îndată ce popoarele a căror producție se desfășoară încă în formele inferioare ale muncii de sclav, de clacă etc. sînt atrase în orbita pieței mondiale dominate de modul de producție capitalist, care face să primeze interesul pentru vînzarea în străinătate a produselor, la grozăviile barbare ale sclavajului, iobăgiei etc. se adaugă grozăvia civilizată a muncii excesive. Din această cauză, munca negrilor din statele sudice ale Uniunii Americane a păstrat un caracter patriarhal moderat atîta vreme cît scopul producției era mai cu seamă satisfacerea directă a nevoilor proprii. Dar, în măsura în care exportul de bumbac a căpătat o importanță vitală pentru aceste state, munca excesivă a negrilor și uneori consumarea vieții lor în șapte ani de muncă a devenit factorul unui sistem interesat și calculat... Tot astfel stau lucrurile cu munca de clacă, de pildă, în Principatele dunărene“ [259].

Aici comparația cu producția capitalistă devine deosebit de interesantă, deoarece în munca de clacă supramunca îmbracă o formă de sine stătătoare, palpabilă în mod material.

„Să presupunem că ziua de muncă cuprinde 6 ore de muncă necesară și 6 ore de supramuncă. În modul acesta, muncitorul liber îi furnizează capitalistului 36 de ore de supramuncă pe săptămînă. Este ca și cum ar lucra 3 zile pe săptămînă pentru sine și 3 zile pe săptămînă gratuit pentru capitalist. Lucrul acesta însă nu este vizibil. Supramunca și munca necesară se contopesc una cu cealaltă. Aș putea să exprim același raport și într-alt fel, de pildă că munci-

* — aristocrat. — *Nota trad.*

** — cetățean roman. — *Nota trad.*

torul lucrează în fiecare minut 30 de secunde pentru sine și 30 de secunde pentru capitalist etc. Altfel stau lucrurile cu *munca de clacă*. Munca necesară pe care, de pildă, țăranul valah o îndeplinește pentru întreținerea sa proprie este separată în spațiu de supramunca pe care o prestează pentru boier. Prima, el o prestează pe propriul său ogor, pe cea de-a doua pe moșia boierească. Ambele părți ale timpului de muncă există deci în mod independent una lângă alta. În forma *muncii de clacă*, supramunca este precis delimitată de munca necesară" [260].

Trebuie să renunțăm la citarea altor exemple interesante din istoria socială contemporană a Principatelor dunărene, cu ajutorul cărora d-l Marx dovedește că boierii, sprijiniți de intervenția rusă, se pricep tot atât de bine să stoarcă supramunca ca și orice întreprinzător capitalist. Dar ceea ce *Règlement organique**, prin care generalul rus Kiseleff a dat boierilor o putere aproape nelimitată asupra muncii țărănilor, exprimă pozitiv, legile engleze cu privire la reglementarea muncii în fabrici exprimă negativ.

„Aceste legi frânează tendința capitalului de a storce peste măsură forța de muncă printr-o limitare forțată a zilei de muncă din partea statului, și anume din partea unui stat în care domină capitaliștii și landlorzii. Abstracție făcând de mișcarea muncitorească, pe zi ce trece tot mai amenințătoare, limitarea muncii în fabrici era dictată de aceeași necesitate care a făcut să se reverse guano-ul pe ogoarele Angliei. Aceeași rapacitate oarbă, care într-un caz a secătuit pământul, a subminat în celălalt caz pînă la rădăcină forța vitală a națiunii. Epidemiile periodice au vorbit aici un limbaj tot atât de elocvent ca și diminuarea staturii soldaților în Germania și în Franța" [262].

Pentru a demonstra tendința capitalului de a prelungi ziua de muncă peste orice limită rațională, d-l Marx citează pe larg din rapoartele inspectorilor de fabrici, ale comisiei pentru cercetarea condițiilor de muncă ale copiilor, din rapoartele cu privire la sănătatea publică și din alte documente parlamentare și își rezumă astfel concluziile:

„«Ce este o zi de muncă»? Cît de mare este timpul în cursul căruia capitalul are dreptul să consume forța de muncă a cărei valoare pe o zi o plătește? Pînă la ce limită poate fi prelungită ziua de muncă peste timpul de muncă necesar pentru reproducerea a însăși forței de muncă? La aceste

* — Regulamentul organic. — *Nota trad.*

întrebări, după cum s-a văzut, capitalul răspunde: ziua de muncă numără în fiecare zi 24 de ore pline, scăzându-se cele câteva ore de repaus fără de care forței de muncă îi este absolut imposibil să-și reînceapă activitatea. Este, în primul rând, de la sine înțeles că muncitorul nu este toată viața nimic altceva decât forță de muncă, că, prin urmare, tot timpul său disponibil este în mod natural și de-drept timp de muncă, aparține, așadar, autovalorificării capitalului... Dar în goana sa oarbă și nesățioasă după supramuncă, capitalul depășește nu numai limitele maxime morale, dar și pe cele pur fizice ale zilei de muncă... Capitalul nu se sinchisește de durata vieții forței de muncă... Producția capitalistă produce epuizarea și nimicirea timpurie a însăși forței de muncă. Ea prelungește timpul de producție al muncitorului înăuntrul unui termen dat, scurtându-i durata vieții” [287—288].

Dar nu contravine oare lucrul acesta înseși intereselor capitalului? Nu trebuie oare capitalul să suporte cu timpul costul acestei uzuri excesive? Poate că teoretic se întâmplă așa. În practică, comerțul cu sclavi organizat a ridicat în statele din Sud uzura forței de muncă a sclavilor în șapte ani la rangul de principiu economic îndeobște recunoscut; în practică, capitalistul englez se bazează pe afluxul de muncitori din districtele rurale.

„În general, experiența îi arată capitalistului că există o suprapopulație constantă, adică o suprapopulație în raport cu nevoile momentane de valorificare ale capitalului, deși rîndurile ei sînt formate din generații de oameni prăpădiți, din generații care trăiesc puțin și se succed repede, culese, ca să zicem așa, înainte de a se fi copt. Dar, pe de altă parte, observatorul judicios știe din experiență cît de repede și de adînc producția capitalistă, care istoricește vorbind nu datează decât de ieri, a subminat însăși rădăcina forței vitale a poporului; că degenerarea populației industriale este încetinită numai prin absorbirea continuă a unor elemente proaspete de la țară și că înșiși muncitorii de la sate au și început să piară, în pofida aerului curat în care trăiesc și în pofida principiului selecției naturale, a cărui acțiune este atît de puternică în rîndurile lor și în virtutea căreia doar indivizii cei mai puternici rămîn în viață. Capitalul, care are atîtea «motive întemeiate» să tăgăduiască suferințele generației de muncitori de care este înconjurat, se lasă tot atît de puțin influențat în activitatea sa practică de perspectiva unei viitoare degenerări a omenirii și, în cele din urmă, de

o inevitabilă depopulare pe cît se lasă influențat de o eventuală prăbușire a pămîntului în soare. Ori de cîte ori este vorba de o escrocherie cu acțiuni, fiecare știe că furtuna se va dezlănțui cîndva, dar fiecare speră că ea va cădea pe capul vecinului, după ce ploaia de aur se va fi revărsat asupra lui și el și-o va fi pus-o în siguranță. Apres moi le déluge! * este lozinca fiecărui capitalist și a fiecărei națiuni de capitaliști. De aceea capitalul nu cunoaște nici un fel de scrupule cînd este vorba de sănătatea și durata vieții muncitorului atunci cînd societatea nu-l silește să țină seama de ele. În general însă, lucrul acesta nici nu depinde de buna sau reaua-voință a capitalistului individual. În condițiile liberei concurențe, legile imanente ale producției capitaliste se impun capitalistului individual ca lege coercitivă exterioară” [291—293].

Stabilirea zilei de muncă normale este rezultatul unei lupte seculare între întreprinzător și muncitor. Și este interesant să observi lupta celor două tendințe opuse. La început, legile au drept scop să-i silească pe muncitori să lucreze mai mult; de la prima lege cu privire la muncitori, promulgată în anul al 23-lea al domniei lui Eduard al III-lea (1349), și pînă în secolul al XVIII-lea, clasele stăpînitore nu au reușit niciodată să stoarcă muncitorilor toată cantitatea de muncă posibilă. Dar, o dată cu introducerea mașinilor cu aburi și a altor mașini moderne, situația s-a schimbat. Introducerea muncii femeilor și a copiilor a răsturnat atît de repede toate limitele tradiționale ale timpului de muncă, încît secolul al XIX-lea a inaugurat un sistem al muncii excesive fără egal în istorie și care i-a silit pe legiuitori încă în 1802 să limiteze timpul de muncă. D-l Marx face o expunere cuprinzătoare a istoriei legislației engleze cu privire la reglementarea muncii în fabrici pînă la legea din 1867 și ajunge la următoarele concluzii :

1. Mașinile și aburul duc la o muncă excesivă, în primul rînd, în ramurile industriale în care sînt aplicate, și de aceea limitarea prin lege a zilei de muncă se introduce mai întîi în aceste ramuri. Constatăm însă că cu timpul acest sistem al muncii excesive s-a extins aproape asupra tuturor ramurilor, chiar și asupra aceluia în care nu se folosesc mașini sau în care dăinuie cele mai primitive moduri de producție (vezi rapoartele comisiei pentru cercetarea condițiilor de muncă ale copiilor).

* — După mine potopul ! — Nota trad.

2. O dată cu introducerea muncii femeilor și a copiilor în fabrici, muncitorul „liber“ individual nu mai este în stare să se împotrivescă abuzurilor capitalului și este nevoit să se supună necondiționat. Aceasta îl silește să recurgă la împotrivirea colectivă; începe lupta unei clase împotriva celeilalte, a muncitorului colectiv împotriva capitalistului colectiv.

Dacă ne întoarcem acum la momentul când am presupus că muncitorul nostru „liber“ și „egal în drepturi“ încheie un contract cu capitalistul, constatăm că în procesul de producție au intervenit multe schimbări importante. Acest contract nu este un contract încheiat de muncitor de bunăvoie. Timpul în care el este liber să-și vîndă zilnic forța de muncă este timpul pe care el este silit s-o vîndă; și numai împotrivirea în masă a muncitorilor silește statul să vină cu legi menite să-i împiedice pe ei înșiși de a se vinde pe sine și pe copiii lor printr-un contract „încheiat de bunăvoie“, care-i hărăzește sclaviei și morții. „Locul pomposului catalog al «drepturilor inalienabile ale omului» îl ia modesta *Magna Charta* a zilei de muncă limitate prin lege“ [323—324].

Urmează acum să analizăm *rata plusvalorii* și raportul dintre ea și *masa plusvalorii* produse. Pentru această analiză presupunem, ca și pînă acum, că valoarea forței de muncă este o mărime dată, constantă.

Pornind de la această premisă, *rata plusvalorii* indică, totodată, și *masa plusvalorii* pe care muncitorul individual o furnizează capitalistului într-un anumit interval de timp. Dacă valoarea pe o zi a forței noastre de muncă este de 3 șilingi, care întruchipează 6 ore de muncă, *rata plusvalorii* fiind de 100%, atunci capitalul variabil de 3 șilingi produce în fiecare zi o plusvaloare de 3 șilingi, adică muncitorul furnizează în fiecare zi 6 ore de supramuncă.

Intrucît capitalul variabil este expresia bănească a întregii forțe de muncă folosite concomitent de un capitalist, *masa plusvalorii* produse de forțele de muncă se obține înmulțind capitalul variabil cu *rata plusvalorii*; cu alte cuvinte, ea este determinată de raportul dintre numărul forțelor de muncă folosite concomitent și gradul de exploatare. Ambii factori se pot schimba, astfel că scăderea unuia poate să fie compensată prin creșterea celuilalt. Un capital variabil necesar pentru a folosi 100 de muncitori la o rată a plusvalorii de 50% (să spunem 3 ore de supramuncă pe zi)

nu va produce mai multă plusvaloare decît jumătate din acest capital variabil care folosește 50 de muncitori la o rată a plusvalorii de 100% (să spunem 6 ore de supramuncă pe zi). Prin urmare, în anumite împrejurări și în anumite limite, cantitatea de muncă aflată la dispoziția capitalului poate să devină independentă de numărul muncitorilor de care dispune în acel moment.

Această sporire a plusvalorii prin creșterea ratei ei are însă limite absolute. Oricare ar fi valoarea forței de muncă, indiferent dacă timpul de muncă necesar reprezintă două ore sau 10 ore, valoarea totală pe care un muncitor o produce zi de zi nu poate să atingă niciodată o valoare în care să fie materializate 24 de ore de muncă. Pentru a obține o masă identică de plusvaloare, capitalul variabil poate fi suplinit prin prelungirea zilei de muncă numai în aceste limite. Lucrul acesta va fi important mai tîrziu pentru a explica diferite fenomene pe care le generează cele două tendințe contradictorii ale capitalului: 1. de a reduce numărul muncitorilor folosiți, adică mărimea capitalului variabil, și 2. de a produce, totuși, o cantitate cît mai mare de supramuncă.

Mai departe: „La o valoare dată a forței de muncă și la un grad egal de exploatare a forței de muncă, masele de valoare și de plusvaloare produse de capitaluri diferite sînt direct proporționale cu mărimea părților variabile ale acestor capitaluri. Această lege contrazice în mod evident orice experiență întemeiată pe *simple aparențe*. Oricine știe că proprietarul unei filaturi de bumbac, care folosește relativ mult capital constant și puțin capital variabil, nu realizează, totuși, din această cauză un cîștig sau o plusvaloare mai mică decît un brutar, care pune în mișcare relativ mult capital variabil și puțin capital constant. Pentru rezolvarea acestei contradicții aparente mai este nevoie de un mare număr de termeni intermediari, așa cum în algebra elementară este nevoie de un mare număr de termeni intermediari pentru a înțelege că $\frac{0}{0}$ poate să reprezinte o mărime reală” [327—328].

Într-o țară dată și în condițiile unei anumite durate a zilei de muncă, plusvaloarea poate fi sporită numai prin sporirea numărului muncitorilor, adică prin creșterea populației; această sporire reprezintă limita matematică a plusvalorii produse cu ajutorul capitalului total din țara respectivă. Pe de altă parte, la un număr dat de muncitori, această

limită o formează prelungirea posibilă a zilei de muncă. Se va vedea mai târziu că această lege este valabilă numai pentru forma analizată pînă acum a plusvalorii.

În acest stadiu al studiului nostru constatăm că nu orice sumă de bani poate fi transformată în capital, că există un anumit minim pentru aceasta : costul unei singure forțe de muncă și al mijloacelor de muncă necesare pentru a o pune în mișcare. Să presupunem că rata plusvalorii este de 50% ; în cazul acesta, capitalistul nostru în devenire ar trebui să folosească doi muncitori pentru a putea trăi el însuși ca un muncitor. Dar, în cazul acesta, el nu ar putea să economisească nimic ; or, scopul producției capitaliste este nu numai conservarea, ci mai ales sporirea averii.

„Ca să trăiască numai de două ori mai bine decît un simplu muncitor și ca să retransforme în capital jumătate din plusvaloarea produsă, el ar trebui să mărească de opt ori nu numai numărul muncitorilor, ci și minimul capitalului avansat. Firește că și el poate să participe direct la procesul de producție, la fel ca și muncitorul său, dar în acest caz el nu este decît ceva intermediar între capitalist și muncitor, un «mic patron». Un anumit nivel al producției capitaliste reclamă ca un capitalist să poată folosi tot timpul în care funcționează în calitate de capitalist, adică în calitate de capital personificat, pentru apropierea și deci pentru controlul asupra muncii altora și pentru vînzarea produselor acestei munci. Sistemul breslelor din evul mediu încerca să împiedice cu forța transformarea meșterului în capitalist, limitînd numărul muncitorilor pe care putea să-i folosească un singur meșter la un maxim foarte redus. Posesorul de bani sau de marfă se transformă cu adevărat în capitalist abia atunci cînd suma minimă avansată pentru producție întrece cu mult maximum din evul mediu. Aici, ca și în științele naturii, se verifică justetea legii descoperite de Hegel în „Logica” sa, după care simple schimbări cantitative se transformă, la un anumit punct, în deosebiri calitative” [329—330].

Suma minimă de valoare necesară ca un posesor de bani sau de marfă să se transforme într-un capitalist se schimbă pe diferitele trepte de dezvoltare a producției capitaliste, iar pe o anumită treaptă de dezvoltare ea este diferită pentru diferitele sfere de producție.

În timpul procesului de producție, tratat în amănunțime mai sus, relațiile dintre capitalist și muncitor s-au schimbat considerabil. În primul rînd, capitalul a ajuns să comande procesul de muncă, adică să aibă comanda asupra muncitorului însuși. Capitalul personificat, capitalistul, veghează ca muncitorul să-și execute munca cu regularitate, cu meticulozitate și cu gradul de intensitate cerut.

„În al doilea rînd, capitalul a devenit o relație coercitivă care constrînge clasa muncitoare să execute mai multă muncă decît îi cerea cercul îngust al propriilor sale nevoi. Și ca producător de sîrguință străină, ca unul care stoarce supramuncă și ca exploatator de forță de muncă, el întrece în energie, exagerare și eficacitate toate sistemele de producție anterioare bazate pe muncă forțată directă.

La început, capitalul își subordonează munca servindu-se de condițiile tehnice în care o găsește din punct de vedere istoric. De aceea el nu schimbă imediat modul de a produce. Producția de plusvaloare, în forma pe care am analizat-o pînă acum, adică prin simpla prelungire a zilei de muncă, a apărut, de aceea, independent de vreo schimbare în modul de a produce. În brutăria de modă veche, ea era tot atît de eficientă ca și în filatura modernă de bumbac.

Privind procesul de producție din punctul de vedere al procesului de muncă, rezultă că pentru muncitor mijloacele de producție nu reprezintă un capital, ci doar un simplu mijloc și material al activității sale productive utile. Într-o tăbăcărie, de pildă, el tratează pieile ca un simplu obiect de muncă al său. El nu tăbăcește pielea pentru capitalist. Altfel se prezintă lucrurile atunci cînd privim procesul de producție din punctul de vedere al procesului de valorificare. Mijloacele de producție se transformă imediat în mijloace pentru absorbire de muncă străină. Nu muncitorul este acela care folosește mijloacele de producție, ci mijloacele de producție îl folosesc pe muncitor. În loc să fie consumate de muncitor ca elemente materiale ale activității sale productive, ele îl consumă pe dinsul ca ferment al propriului lor proces de viață, iar procesul de viață al capitalului constă numai în mișcarea sa ca valoare care se autovalorifică. Cuptoarele de topire și clădirile industriale care stau inactive în timpul nopții și nu absorb muncă vie sînt o «curată pierdere» pentru capitalist. Iată de ce cuptoarele de topire și

clădirile industriale constituie un «titlu asupra muncii de noapte» a forțelor de muncă”. (Vezi „Rapoartele comisiei pentru cercetarea condițiilor de muncă ale copiilor”. Raportul al 4-lea, 1865, pag. 79—85.) „Simpla transformare a banilor în mijloace de producție le transformă pe acestea din urmă în titluri juridice și în titluri coercitive asupra muncii altora și a supramuncii” [331].

Există însă și o altă formă a plusvalorii. Atunci când a fost atinsă limita extremă a duratei zilei de muncă, capitalistului îi mai rămîne un alt mijloc de sporire a supramuncii : prin sporirea forței productive a muncii, ceea ce duce la o reducere a valorii forței de muncă și la scurtarea timpului de muncă necesar. Această formă a plusvalorii va fi examinată într-un articol viitor.

Scris de F. Engels
între 22 mai și 1 iulie 1868

Publicat pentru prima oară
în revista „Letopisi marksizma”
nr. 1 din 1926

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Rezoluția privind schimbarea locului
unde să se țină Congresul Internaționalei în 1868 ²¹⁶]

Avînd în vedere

1. că parlamentul belgian a prelungit recent cu trei ani legea potrivit căreia orice străin poate fi expulzat din țară de către puterea executivă belgiană;

2. că este incompatibil cu demnitatea Asociației Internaționale a Muncitorilor ca congresul să se întrunească într-un loc în care să fie la cheremul poliției locale;

3. că articolul 3 din Statutul Asociației Internaționale a Muncitorilor stabilește că, în caz de nevoie, Consiliul General poate să schimbe locul unde să se întrunească congresul;

Consiliul General hotărăște să convoace Congresul Asociației Internaționale a Muncitorilor la data de 5 septembrie 1868 la Londra.

Prezentat la 2 iunie 1868

Publicat în „The Bee-Hive Newspaper”
nr. 347 din 6 iunie 1868

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Rezoluția Consiliului General
cu privire la cuvîntarea lui Félix Pyat²¹⁷]

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor își declină orice răspundere cu privire la cuvîntarea rostită de Félix Pyat, care nu are nimic comun cu Asociația, la întrunirea publică din Cleveland Hall.

Prezentat de K. Marx
la 7 iulie 1868

Publicat în „La Liberté” nr. 55
din 12 iulie 1868
și în „La Tribune du Peuple”
nr. 7 din 26 iulie 1868

Se publică după textul
proceselor-verbale *.
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Plagiatul meu după F. Bastiat ²¹⁸

În.....*, un adept al lui Bastiat descoperă că aş fi împrumutat de la *F. Bastiat* — şi încă într-o formă denaturată — determinarea *mărimii valorii* mărfurilor prin „*timpul de muncă socialmente necesar*” pentru producerea lor. De fapt aş putea să nu iau în seamă acest qui pro quo**. Căci dacă acest bastiatist nr. 1 găseşte că determinarea valorii este în esenţă identică la Bastiat şi la mine, un bastiatist nr. 2 declară cam în acelaşi timp în „*Literarisches Centralblatt*” din Leipzig din.....***.

Dacă adăugăm cele spuse de bastiatistul nr. 1 la cele spuse de bastiatistul nr.2, ar rezulta, aşadar, că întreaga armată a bastiatiştilor ar trebui să treacă acum în tabăra mea şi să adopte integral concepţiile mele despre capital. Se înţelege că numai după o grea luptă sufletească am renunţat la plăcerile unei asemenea anexiuni.

Determinarea valorii cuprinsă în lucrarea mea „*Capitalul*”, 1867, poate fi găsită încă cu două decenii în urmă în lucrarea mea împotriva lui Proudhon, „*Mizeria filozofiei*”, Paris, 1847 (pag. 49 şi urm.)²¹⁹. Înţelepciunea lui Bastiat în legătură cu valoarea a văzut lumina zilei abia cîţiva ani mai târziu²²⁰. De aceea nu am putut să-l plagiez pe Bastiat, în schimb însă Bastiat m-a putut plagia pe mine.

De fapt însă Bastiat nici nu face o analiză a valorii. El rumegă doar noţiuni fără de conţinut pentru demonstraţia

* În manuscris, loc liber pentru denumirea publicaţiei „*Vierteljahrsschrift für Volkswirtschaft und Kulturgeschichte*”. — *Nota red.*

** — confuzie. — *Nota trad.*

*** Loc liber în manuscris pentru dată — 4 iulie 1868 — şi pentru următorul citat: „Contestarea teoriei valorii este unica sarcină a aceluia care îl combate pe Marx; căci, dacă se admite această axiomă, atunci trebuie recunoscute aproape toate concluziile pe care Marx le trage cu o logică de fier”. — *Nota red.*

consolatoare că „lumea este plină de servicii mărețe, minunate, depuse zi de zi”²²¹. Bastiațiștii germani sînt, după cum se știe, cu toții național-liberali. Le fac, prin urmare, și eu un „serviciu măreț, minunat” divulgîndu-le *originea specifică prusiană* a înțeleptelor descoperiri ale lui Bastiat. Ei bine, bătrînul Schmalz era consilier guvernamental prusian, ba, dacă nu mă înșel, chiar consilier guvernamental intim prusian. În plus, el avea un fler special pentru demagogi²²². Acest bătrîn Schmalz, așadar, a publicat în 1818 la Berlin un „Manual de economie politică”. Traducerea franceză a manualului său a apărut în 1826 la Paris sub titlul: „*Économie Politique*”²²³. Traducătorul, Henri Jouffroy, figura pe copertă drept „*Conseiller au Service de Prusse*”*. Cita-tul care urmează redă în esență nu numai conținutul, dar chiar textual concepția lui Bastiat despre valoare:

„Le travail d'autrui en général ne produit jamais pour nous qu'une économie de temps, et [que] cette économie de temps est tout ce qui constitue sa valeur et son prix. Le menuisier, par exemple, qui me fait une table, et le domestique qui porte mes lettres à la poste, qui bat mes habits, ou qui cherche pour moi les choses qui me sont nécessaires, me rendent l'un et l'autre un service absolument de même nature; l'un et l'autre m'épargne et le temps que je serais obligé d'employer moi-même à ces occupations, et celui qu'il m'aurait fallu consacrer à acquérir l'aptitude et les talents qu'elles exigent”** (*Schmalz*, l.c.t.I, p. 304).

Acum știm de unde și-a luat Bastiat osînză (sein Schmalz***).

Scris de K. Marx
în jurul datei de 11 iulie 1868

Publicat pentru prima oară
în Operele lui K. Marx
și F. Engels, ed. I rusă,
vol. XIII, partea I, 1936

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană

* — „*Consilier guvernamental prusian*”. — *Nota trad.*

** „Prin munca altora nu obținem în general vreodată altceva decît o economie de timp, și această economie de timp constituie toată valoarea ei și prețul ei. Timplarul, de pildă, care îmi face o masă, și servitorul, care îmi duce scrisorile la poștă, îmi curăță hainele sau îmi aduce lucrurile de care am nevoie, îmi fac servicii absolut identice: amîndoi îmi economisesc atît timp pe care eu însuși ar trebui să-l cheltuiesc pentru aceste treburi, cît și timpul pe care ar fi trebuit să-l consacru pentru a dobîndi deprinderea și îndemnarea necesară executării lor” (*Schmalz*, loc. cit., vol. I, pag. 304).

*** — în limba germană, joc de cuvinte: Schmalz — nume de familie, dar și osînză. — *Nota trad.*

Karl Marx

[Declarația Consiliului General cu privire
la poziția guvernului britanic față de Rusia țaristă ²²⁴]

Consiliul Asociației Internaționale a Muncitorilor condamnă servilismul față de Rusia de care a dat din nou dovadă guvernul britanic, care, la o lună după apariția ucazului guvernului țarist de desființare a denumirii de Polonia, a șters din buget adjectivul polonezi după cuvântul *emigranți*.

Prezentat de K. Marx
la 14 iulie 1868
Publicat în „The Bee-Hive”
nr. 352 din 18 iulie 1868

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Proiect de rezoluție cu privire
la urmările folosirii mașinilor de către capitaliști,
propus de Consiliul General
Congresului de la Bruxelles ²⁵]

Pe de o parte, mașinile s-au dovedit a fi în mâinile clasei capitaliștilor instrumente dintre cele mai eficace de exercitare a despotismului și exploatării; pe de altă parte, dezvoltarea producției mecanizate creează condițiile materiale necesare pentru înlocuirea sistemului muncii salariate printr-un sistem de producție cu adevărat social.

Prezentat de K. Marx
la 11 august 1868

Publicat
în broșura „The International
Working Men's Association
Resolutions of the Congress
of Geneva, 1866, and the
Congress of Brussels, 1868”,
Londra, 1868

Se publică după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Către președintele și Consiliul de conducere al Uniunii generale a muncitorilor germani ²²⁶

Londra, 18 august 1868

Pentru încheierea lucrărilor pregătitoare în vederea Congresului de la Bruxelles a fost fixată pentru 22 august o ședință a Comisiei executive a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor ²²⁷, iar pentru 25 august o ședință plenară a Consiliului General. Întrucît am fost însărcinat să prezint rapoarte la ambele ședințe, mă găsesc în imposibilitatea de a da curs invitației, care mă onorează, de a participa la Congresul de la Hamburg al Uniunii generale a muncitorilor germani.

Constat cu bucurie că în programul congresului dv. figurează problemele care trebuie să constituie într-adevăr punctele de plecare ale oricărei mișcări muncitorești serioase: agitația pentru libertatea politică deplină, reglementarea zilei de muncă și colaborarea internațională sistematică a clasei muncitoare în vederea măreței sarcini istorice pe care este chemată s-o îndeplinească în folosul întregii omeniri. Succes în muncă!

Cu salutări democratice

Karl Marx

Publicat în „Social-Demokrat”
nr. 100 din 28 august 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

[Proiect de rezoluție privind limitarea
zilei de muncă, propus de Consiliul General
Congresului de la Bruxelles²²⁸]

Întrucît Congresul de la Geneva din 1866 a adoptat în unanimitate o rezoluție în sensul că „limitarea prin lege a zilei de muncă este o condiție preliminară indispensabilă fără de care nu sînt posibile nici un fel de alte îmbunătățiri sociale”, Consiliul este de părere că a venit timpul ca această rezoluție să fie transpusă în fapt și că este de datoria tuturor secțiilor să treacă la dezbaterea aplicării în practică a acestei probleme în diferitele țări în care există organizații ale Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Prezentat de K. Marx
la 25 august 1868

Publicat în „The Bee-Hive”
nr. 359 din 29 august 1868

Se publică după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Al patrulea raport anual
al Consiliului General al Asociației
Internaționale a Muncitorilor ²²⁹

Anii 1867—1868 vor face epocă în istoria Asociației Internaționale a Muncitorilor. După o perioadă de progres lent, influența ei a crescut atât de mult, încât a provocat clevețirile veninoase ale claselor dominante și prigoana dezlănțuită de diferite guverne *. Ea a intrat în stadiul de luptă.

Guvernul francez se situează, firește, în frunte în ceea ce privește măsurile reacționare întreprinse împotriva clasei muncitoare. Încă anul trecut am avut de semnalat unele uneltiri dușmănoase ale lui, ca, de pildă, subtilizarea unor scrisori, confiscarea Statutului nostru, interceptarea documentelor Congresului de la Geneva la granița franceză **. Acestea din urmă, cerute zadarnic vreme îndelungată la Paris, ne-au fost, în sfârșit, restituite sub presiunea oficială a lordului Stanley, ministrul de externe al Angliei.

Anul acesta, cel de-al doilea Imperiu și-a lepădat complet masca. Cu ajutorul poliției *** și al tribunalelor sale, el a căutat pe față să distrugă Asociația Internațională a Muncitorilor. Dinastia loviturii de stat din decembrie își datorește existența luptei de clasă, care și-a găsit cea mai grandioasă expresie în insurecția din iunie 1848. De aceea, ea a fost nevoită să joace când rolul de salvator al burgheziei, când de protector patriarhal al proletariatului. De îndată ce forța crescîndă a Asociației Internaționale a Muncitorilor s-a manifestat în grevele de la Amiens, Roubaix, Paris, Geneva etc. ²³⁰, pretinsului protector al muncitorilor nu i-a rămas decît alternativa de a pune mîna pe Asociația noastră sau de a o distruge. Pentru început nu a cerut mult. Un manifest

* În „Times” a apărut: și acțiunile ostile ale guvernului. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 576—577. — *Nota red.*

*** În „Times” a apărut: unor represii polițienești. — *Nota red.*

citit de delegații din Paris la Congresul de la Geneva (1866) și publicat anul următor²³¹ la Bruxelles a fost confiscat la granița franceză. Când comitetul nostru din Paris a pus întrebarea care au fost motivele acestui act abuziv, ministrul Rouher a invitat un membru al acestui comitet la o convorbire personală. În cursul întrevederii, el a cerut mai întâi să fie atenuate și modificate câteva pasaje din manifest. Primind un răspuns negativ, el a replicat :

„Ne-am putea totuși înțelege dacă ați vrea să introduceți câteva cuvinte de mulțumire la adresa împăratului, care a făcut atâtea pentru clasa muncitoare”.

Această aluzie discretă a lui Rouher, mina dreaptă a împăratului, nu a găsit înțelegerea scontată de el. De atunci, regimul loviturii de stat din decembrie a pândit un pretext pentru a suprima cu forța Asociația. Supărarea lui a crescut în urma propagandei antișoviniste făcute de membrii noștri francezi după războiul austro-prusian. Scurt timp după aceea, când în Anglia panica stîrnită de complotul fenienilor a atins punctul culminant, Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor a înaintat guvernului englez o petiție în care apropiata executare a celor trei martiri din Manchester era calificată o crimă judiciară *. Concomitent am ținut mitinguri publice la Londra pentru apărarea drepturilor Irlandei. Guvernul francez, străduindu-se în permanență să intre în grațiile Angliei, a găsit atunci că se copseseră condițiile pentru a da o lovitură Asociației Internaționale a Muncitorilor pe ambele părți ale Canalului Mîneei. În timpul nopții, poliția a pătruns în locuințele membrilor comitetului nostru din Paris, a răscolit scrisorile lor particulare și a anunțat cu multă zarvă în presa engleză că a descoperit, în sfîrșit, centrul complotului fenian și că unul din principalele lui organe ar fi Asociația Internațională a Muncitorilor²³². Mult zgomot pentru nimic ! Ancheta judiciară, în pofida tuturor eforturilor făcute, nu a găsit nici urmă de corpus delicti **. După ce încercarea de a transforma Asociația Internațională a Muncitorilor într-o societate secretă conspirativă

* În „Times”, ultima parte a frazei suna așa : „În care se cerea comutarea pedepsei celor trei martiri din Manchester și condamnarea lor la moarte prin ștreang era calificată un act de răzbuinare politică” (textul petiției se găsește în volumul de față, pag. 234—235). — *Nota red.*

** În „Times”, în locul acestei fraze a apărut : „Toate cercetările lor perseverente au fost totuși zadarnice. Dezgustat, procurorul însuși a renunțat la acuzația sa”. — *Nota red.*

a eşuat atât de lamentabil, s-a recurs la un alt pretext. Comitetul de la Paris a fost pus sub urmărire pe motiv că ar fi o asociație neautorizată cu peste 20 de membri ²³³. Judecătorii francezi, dresați în spiritul disciplinei imperiale, au declarat, firește, fără să stea mult pe gânduri, că Asociația este dizolvată, amendându-i pe membrii comitetului și condamnându-i la închisoare *. Totuși, în considerentele sentinței date, tribunalul a avut naivitatea să confirme două lucruri: pe de o parte, forța crescândă a Asociației Internaționale a Muncitorilor, iar pe de altă parte, incompatibilitatea Imperiului loviturii de stat din decembrie cu existența Asociației muncitorești, care proclamă sincer adevărul, dreptatea și morală ca principii conducătoare. Urmărilor acestor persecuții s-au făcut simțite curînd în departamente, unde, după condamnările de la Paris, prefecturile s-au dedat la tot felul de șicane meschine. Totuși, în loc să zdrobească Asociația Internațională a Muncitorilor, aceste șicane ale guvernului i-au insuflat noi forțe vitale **. Faptul că ea a silit, în sfîrșit, Imperiul loviturii de stat din decembrie s-o rupă pe față cu clasa muncitoare a contribuit mai mult ca orice la creșterea prestigiului ei în Franța.

În Belgia, Asociația noastră înregistrează progrese mari. Proprietarii de mine din bazinul Charleroi, după ce i-au împins pe mineri, scoși din răbdări de neconținutele mizerii cărora sînt expuși, să se răscoale, au asmuțit apoi autoritățile înarmate asupra mulțimii neînarmate. În toiul acestei panici provocate, secția belgiană a Asociației a luat în mîinile ei cauza minerilor, a dezvăluit în presă și la mitinguri publice situația lor economică mizeră, a ajutat familiile celor uciși și răniți și s-a îngrijit ca cei arestați să beneficieze de asistență juridică. Toți arestații au fost achitați de jurați ²³⁴. După evenimentele din Charleroi, succesul nostru în Belgia era asigurat. Între timp, ministrul justiției, Jules Bara, a acuzat în Camera belgiană Asociația Internațională a Muncitorilor, a cărei existență i-a servit drept pretext principal pentru a prelungi valabilitatea legii cu privire la străini. El a amenințat chiar că va interzice ținerea congresului la Bruxelles. Guvernul belgian ar trebui, în sfîrșit, să înțeleagă

* În „Times”, această frază suna așa: „Judecătorii francezi, dresați în spiritul disciplinei imperiale, s-au grăbit, firește, să ordone dizolvarea Asociației și arestarea comitetului ei din Paris”. — Nota red.

** În „Times” urmează cuvintele: „silind Imperiul să înceteze jocul de-a protejarea clasei muncitoare”. — Nota red.

că singura rațiune de a fi a statelor mici din Europa este aceea de a servi drept azil al libertății.

În Italia, Asociația s-a văzut paralizată din pricina reacțiunii dezlănțuite în urma măcelului de la Mentana²³⁵. Ca o consecință imediată s-au luat măsuri polițienesti de îngădire a dreptului de întrunire și de asociere. Totuși, din vasta noastră corespondență rezultă că clasa muncitoare din Italia își afirmă tot mai mult individualitatea, independent de toate partidele vechi.

În Prusia, Asociația nu poate exista legal deoarece o lege interzice orice legătură între asociațiile muncitorești prusiene și asociațiile străine²³⁶. De altfel, guvernul prusian duce o politică bonapartistă în miniatură, de pildă răfuielele lui cu *Uniunea generală a muncitorilor germani*. Oricând gata să-și scoată unii altora ochii, guvernele militariste sînt întotdeauna unite cînd este vorba de o cruciadă împotriva dușmanului lor comun, clasa muncitoare.

În pofida tuturor piedicilor puse de lege, în jurul comitetului nostru de la Geneva s-au grupat încă de mult mici filiale risipite în toată Germania²³⁷.

La ultimul congres, de la Hamburg, Uniunea generală a muncitorilor germani, răspîdită mai ales în nordul Germaniei, a hotărît să acționeze de comun acord cu Asociația Internațională a Muncitorilor²³⁸, chiar dacă legea nu-i permite să i se alăture în mod oficial. Viitorul congres, de la Nürnberg, unde vor fi reprezentate vreo 100 de asociații muncitorești din centrul și sudul Germaniei, a înscris pe ordinea de zi afilierea directă la Asociația Internațională a Muncitorilor. La invitația comitetului de conducere, noi am trimis un delegat la Nürnberg²³⁹.

În Austria, mișcarea muncitorească capătă un caracter din ce în ce mai precis*. La Viena s-a hotărît convocarea, la începutul lunii septembrie, a unui congres pentru fraternizarea muncitorilor de diferite naționalități din imperiu. Totodată s-a publicat o invitație adresată englezilor și francezilor, în care erau proclamate principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor. Consiliul nostru General numise tocmai un delegat la Congresul de la Viena²⁴⁰, cînd actualul guvern *liberal* austriac, care cu greu mai ținea piept asaltului reacțiunii feudale, a fost atît de inspirat, încît a reușit să-și atragă și ostilitatea muncitorilor, interzicînd convocarea congresului lor.

* În „Times” a apărut: revoluționar. — *Nota red.*

În lupta dusă de muncitorii din construcții de la Geneva era pusă în joc însăși existența, ca să spunem așa, a Asociației Internaționale a Muncitorilor în Elveția. Antreprenorii au făcut din ieșirea muncitorilor din Asociație o condiție preliminară a oricăror tratative. Muncitorii au respins cu hotărâre această pretenție. Datorită ajutorului primit chiar din Elveția, precum și intervenției Asociației Internaționale a Muncitorilor din Franța, Anglia, Germania și Belgia, ei au obținut, în sfârșit, o reducere* a zilei de muncă și o mărire** a salariului. De atunci, Asociația Internațională a Muncitorilor, care a prins rădăcini adânci în pământul Elveției, s-a dezvoltat repede. Printre altele, 50 de asociații culturale ale muncitorilor germani, poate cele mai vechi din Europa, au hotărât în unanimitate, la congresul lor de la Nürnberg din toamna trecută, afilierea la Asociația Internațională a Muncitorilor ²⁴¹.

În Anglia, mișcarea politică***, dizolvarea vechilor partide și pregătirile pentru viitoarea campanie electorală au absorbit multe dintre cele mai bune forțe ale noastre, din care cauză propaganda noastră a avut de suferit. Cu toate acestea, am pornit o corespondență vie cu trade-unionurile din provincie. O parte dintre ele au și trimis adeziunile lor. Printre noile asociații afiliate din Londra, cea a muncitorilor pielari și cea a cizmarilor din City se situează pe locul întâi în ceea ce privește numărul membrilor.

Consiliul nostru General întreține o legătură permanentă cu *Uniunea națională a muncitorilor din Statele Unite*. La ultimul său congres, din august 1867, Uniunea americană a votat trimiterea unui delegat la congresul din anul acesta de la Bruxelles, dar, din lipsă de timp, n-au apucat să facă demersurile necesare pentru punerea în aplicare a hotărârii luate ²⁴².

Puterea latentă a clasei muncitoare din Statele Unite ale Americii s-a manifestat de curînd în statornicirea prin lege a zilei de muncă de 8 ore în toate atelierele publice ale guvernului federal, precum și în promulgarea unei legi generale statornicind ziua de muncă de 8 ore în 8 sau 9 state federale. Totuși, în momentul de față, clasa muncitoare americană, la New York de pildă, dă o luptă desperată împotriva capitalului refractar, care caută să contracareze prin

* În „Times” s-a intercalat: de o oră. — *Nota red.*

** În „Times” s-a intercalat: de 10%. — *Nota red.*

*** În „Times” a apărut: situația politică nesigură. — *Nota red.*

toate mijloacele ce-i stau la îndemână punerea în aplicare a legii cu privire la ziua de muncă de 8 ore. Acest fapt dovedește că, chiar în condițiile politice cele mai favorabile, orice succes serios al clasei muncitoare depinde de maturitatea organizației care educă și concentrează forțele lui.

Chiar și o organizare a clasei muncitoare pe scară națională este întotdeauna amenințată să sufere un eșec din pricina insuficienței organizării a clasei muncitoare din alte țări, deoarece toate țările se concurează pe piața mondială, influențându-se reciproc. Numai unirea pe scară internațională a clasei muncitoare poate asigura victoria ei definitivă. Necesitatea unei asemenea uniri a dat naștere Asociației Internaționale a Muncitorilor. Ea nu este produsul artificial al unei secte sau teorii. Ea este rodul spontan al mișcării proletare, care, la rîndul ei, este generată de tendințele firești și irezistibile ale societății moderne. Asociația Internațională a Muncitorilor, adînc pătrunsă de marea ei misiune, nu se va lăsa nici intimidată, nici abătută din drumul ei. De acum încolo, soarta ei este indisolubil legată de dezvoltarea istorică a clasei care ține în mîinile sale renașterea omenirii.

Pentru Consiliul General :

Robert Shaw, președinte

J. George Eccarius, secretar general

Londra, 1 septembrie 1868

Scris de K. Marx

Publicat în

„The Times” din 9 septembrie 1868,

„Der Vorbote”

nr. 9 din septembrie 1868

și în suplimentul ziarului

„Le Peuple Belge” : „Troisième

Congrès de l'Association

Internationale des Travailleurs.

Compte-rendu officiel”,

Bruxelles, 1868

Se tipărește după copia
manuscrisului transcrisă
de soția lui Marx, Jenny
Marx, confruntată cu tex-
tul apărut în „The Ti-
mes”

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Către conducerea „Cercului Schiller”¹²¹³

Manchester, 16 septembrie 1868

După cum îmi comunică d-l Davisson, conducerea a hotărît la şedinţa sa din 7 septembrie să-l invite pe d-l Karl Vogt să ţină o conferinţă în cadrul cercului.

Spre marea mea părere de rău, această hotărîre mă sileşte să-mi dau demisia din postul de preşedinte, cît şi din acela de membru al conducerii cercului.

Nu este nevoie să insist aici asupra motivelor concrete pentru care aş fi votat împotriva acestei hotărîri dacă aş fi fost de faţă. Nu aceste motive mă obligă să procedez în felul arătat mai sus.

Demisia mea este determinată exclusiv de cauze care nu au nici o legătură cu cercul. În anii 1859 şi 1860, prietenii mei politici şi cu mine i-am adus d-lui Vogt acuzaţii grave de natură politică, sprijinite pe dovezi. (Vezi cartea „Domnul Vogt” de Karl Marx, Londra, 1860²⁴⁴.) Pînă în ziua de astăzi, d-l Vogt nu a răspuns la aceste acuzaţii, formulate de atunci şi de alţii.

Probabil că ceilalţi membri ai conducerii nu cunosc sau au uitat toată această chestiune, precum şi polemica purtată atunci în legătură cu ea. Ei au tot dreptul să facă abstracţie de persoana politică a d-lui Vogt şi să vadă în el pe popularizatorul mai mult sau mai puţin agreabil al descoperirilor făcute de alţii în domeniul ştiinţelor naturii. Mie însă nu-mi este permis lucrul acesta. Dacă aş mai rămîne în conducere după hotărîrea amintită mai sus, aş renega întregul meu trecut politic şi pe prietenii mei politici. Aş acorda astfel un vot de încredere unui om despre care consider că s-a făcut dovada că în 1859 a fost agent bonapartist plătit.

Numai o asemenea necesitate imperioasă m-a putut determina să demisionez dintr-un post în care consideram

de datorita mea să rămîn și după ce, din fericire, greutățile existente au fost biruite²⁴⁵.

Mulțumesc din inimă d-lor membri ai conducerii pentru marea încredere pe care mi-au acordat-o și mă despart de ei cu rugămintea de a-mi păstra aceleași sentimente prietenești pe care le voi nutri întotdeauna pentru ei.

Cu toată stima,

F.E.

Scris la 16 septembrie 1868

Publicat pentru prima oară
în „Bulletin of the International
Institute of Social
History Amsterdam“ nr. 2 din 1950

Se tipărește după ciorna
manuscrisului

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene
a muncitorilor ²⁴⁰

„Guvernul știe, și burghezia știe și ea, că toată actuala mișcare muncitorească din Germania nu este decît *toleratã* și va exista doar atîta timp cît îi va *conveni* guvernului. Atîta timp cît guvernului îi convine existența acestei mișcări, care constituie pentru opoziția burgheză un adversar nou, independent, el va tolera această mișcare. Dar, de îndată ce mișcarea va face din muncitori o forță independentă, și deci primejdioasă pentru guvern, el îi va pune imediat capăt. Felul în care progresiștii au fost împiedicați să facă agitație în presă, asociații și întruniri poate servi drept avertisment muncitorilor. Aceleași legi, dispoziții și măsuri la care s-a recurs, la timpul lor, împotriva progresiștilor pot fi oricînd îndreptate împotriva muncitorilor, punînd capăt agitației lor; și ele vor fi aplicate de îndată ce această agitație va deveni periculoasă. Este de cea mai mare importanță ca muncitorii să vadă limpede acest lucru, pentru a nu se lăsa amăgiți, ca și burghezia în perioada «noii ere», cînd și ea era numai *toleratã* și credea totuși că poziția ei este consolidată. Iar dacă cineva își imaginează că actualul guvern va elibera presa, dreptul de asociere și de întrunire de actualele cătușe, acela este un om cu care nici nu merită să discuți. Și fără libertatea presei, fără dreptul de asociere și de întrunire nu este posibilă nici o mișcare muncitorească”.

Aceste cuvinte figurează la pag. 50—51 ale unei broșuri intitulată „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” de Friedrich Engels, Hamburg, 1865 *. Atunci se făcuse încercarea de a pune Uniunea generală a muncitorilor germani — la timpul său, singura uniune organizată a muncitorilor social-democrați din Germania — sub tutela

* Vezi volumul de față, pag. 40—83. — *Nota red.*

guvernului Bismarck, făgăduindu-se muncitorilor că guvernul va acorda votul universal. Se știe că Lassalle a propovăduit „votul universal, egal și direct” ca mijloc unic și infailibil pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare; mai este atunci de mirare că asemenea lucruri de importanță minoră ca libertatea presei, dreptul de asociere și de întrunire, pentru care milita sau cel puțin pretindea că militează și burghezia, erau privite de sus? Dacă burghezia se interesa de asemenea lucruri, nu era oare acesta un motiv pentru muncitori de a se abține să facă agitație pentru ele? Împotriva acestei concepții era îndreptată broșura amintită. Conducătorii Uniunii generale a muncitorilor germani erau foarte lămurii în această privință și autorul ei s-a ales doar cu satisfacția de a vedea aruncându-se anatema asupra lui și a prietenilor lui de către lassalleenii din orașul său natal, Barmen.

Și cum se prezintă situația astăzi? „Votul universal, direct și egal” există de doi ani. Pînă acum au avut loc de două ori alegeri pentru Reichstag. Muncitorii, în loc să se afle la cîrma statului și să decreteze, după rețeta lui Lassalle, „ajutorul de stat”, abia dacă au reușit să aleagă o jumătate de duzină de deputați în Reichstag. Bismarck este cancelar al Reichului, iar *Uniunea generală a muncitorilor germani a fost dizolvată*.

Dar și la întrebarea de ce votul universal nu a adus muncitorilor făgăduitul imperiu de o mie de ani, ei ar fi putut să găsească răspunsul încă la Engels. În broșura amintită mai sus se spune la pag. 48 :

„Iar în ceea ce privește însuși votul universal și direct, n-avem decît să ne ducem în Franța pentru a ne convinge ce alegeri docile pot avea loc cu ajutorul lui atunci cînd există o numeroasă populație rurală obtuză, o funcționărimă bine strunită, o presă bine dresată, asociații ținute în frîu în suficientă măsură de poliție și nici un fel de întruniri politice. Mulți reprezentanți ai muncitorilor aduc oare votul universal și direct în Camera franceză? Și să nu uităm că, în comparație cu proletariatul german, cel francez este mult mai concentrat și are mai multă experiență de luptă și de organizare.

Aici mai apare încă o problemă. În Germania, populația rurală este de două ori mai numeroasă decît cea urbană, adică în Germania $\frac{2}{3}$ din populație trăiește de pe urma agriculturii și $\frac{1}{3}$ de pe urma industriei. Și, întrucît marea

proprietate funciară constituie în Germania regula, iar micul țaran parcelar excepția, înseamnă, cu alte cuvinte, că, dacă $\frac{1}{3}$ din muncitori se află sub comanda capitaliștilor, $\frac{2}{3}$ se află sub comanda seniorilor feudali. Oamenii care îi atacă mereu pe capitaliști, dar nu suflă nici un cuvânt împotriva feudalilor să ia aminte la acest lucru. În Germania, feudalii exploatează de două ori mai mulți muncitori decât burghezia. Ba mai mult. Economia patriarhală pe vechile moșii feudale duce la o dependență ereditară a muncitorilor agricoli sau a țăranilor fără pământ (Häusler) de «milostivul» lor «stăpîn», ceea ce îngreuiază foarte mult proletarilor agricoli să se alătore mișcării muncitorilor de la orașe. Popii, îndobitocirea sistematică a satului, învățămîntul defectuos, izolarea populației rurale de lumea înconjurătoare desăvîrșesc restul. Proletariatul agricol reprezintă acea parte a clasei muncitoare care își dă cel mai tîrziu și foarte greu seama de propriile sale interese, de propria sa poziție socială; cu alte cuvinte, el este acea parte care rămîne vreme mai îndelungată decît oricare alta o unealtă inconștientă în mîna clasei privilegiate, care o exploatează. Și care este această clasă? În Germania, aceasta nu este burghezia, ci nobilimea feudală. Ei bine, pînă și în Franța, unde aproape că nu există decît țarani liberi, proprietari de pământ, unde nobilimea feudală a fost încă de mult deposedată de toată puterea politică, votul universal nu i-a adus pe muncitori în Cameră, ci, dimpotrivă, aproape că i-a alungat cu totul de acolo. Care ar fi rezultatul votului universal în Germania, unde nobilimea feudală mai este încă o forță socială și politică reală și unde sînt de două ori mai mulți muncitori agricoli decît industriali? În Germania, lupta împotriva reacțiunii feudale și birocratice — căci acum la noi amîndouă sînt indisolubil legate între ele — este sinonimă cu lupta pentru eliberarea spirituală și politică a proletariatului agricol, și atîta timp cît proletariatul agricol nu este antrenat în mișcare, în Germania proletariatul de la orașe nu poate obține și nu va obține nici un fel de succese, iar votul universal nu reprezintă pentru proletariat o armă, ci o cursă.

Poate că această expunere, pe cît de deschisă, pe atît de necesară, îi va determina pe feudali să pledeze pentru votul universal și direct. Cu atît mai bine* *.

Uniunea generală a muncitorilor germani a fost dizolvată nu numai în condițiile existenței votului universal, ci tocmai

* Vezi volumul de față, pag. 78—79. — Nota red.

ca urmare a existenței votului universal. Engels a avut pre-viziunea interzicerii Uniunii de îndată ce ea va deveni *periculoasă*. La ultima sa adunare generală²⁴⁷, Uniunea a hotărît : 1) să se pronunțe pentru cucerirea **libertății politice depline** și 2) să colaboreze cu Asociația Internațională a Muncitorilor. Aceste două hotărîri sînt o dovadă că Uniunea a rupt-o net cu întregul său trecut. Ea a renunțat astfel la poziția ei sectară de pînă atunci și a pășit pe făgașul larg al mișcării muncitorești de masă. Dar în sferele înalte s-a considerat, pe semne, că lucrul acesta contravine, ca să spunem așa, înțelegerii. În alte vremuri nu s-ar fi acordat atîta importanță faptului; dar acum, după introducerea votului universal, proletariatul agricol și cel din micile orașe trebuie ferit cu grijă de asemenea tendințe revoluționare! Votul universal a fost ultimul cui bătut în coșciugul Uniunii generale a muncitorilor germani.

Spre cînstea Uniunii, ea a pierit tocmai din cauza acestei rupturi cu lassalleanismul obtuz. Indiferent ce organizație îi va lua locul, ea va avea o bază principială mult mai cuprinzătoare decît cele cîteva fraze lassalleene despre ajutorul de stat repetate la nesfîrșit. Din momentul în care membrii Uniunii dizolvate au început să gîndească, în loc să creadă, a dispărut ultimul obstacol care stătea în calea contopirii tuturor muncitorilor social-democrați germani într-un singur partid mare.

Scris de F. Engels la sfîrșitul
lunii septembrie 1868

Publicat în „Demokratisches Wochenblatt”
nr. 40 din 3 octombrie 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene
a muncitorilor ²⁴⁸

[ADAOS]

În articolul care a apărut sub titlul de mai sus (în numărul precedent), la sfârșitul citatului din broșura lui Engels în legătură cu votul universal trebuie adăugată următoarea notă :

„Președintele omenirii“, *Bernhard Becker*, pe care Uniunea l-a moștenit de la Lassalle, a împrășcat atunci „partidul lui Marx“, *adică pe Marx, Engels și Liebknecht*, cu insultele cele mai josnice*. Acum, în pamfletul său murdar „Dezvăluiri cu privire la sfârșitul tragic al lui Ferdinand Lassalle“, care dă la iveală propria lui josnicie și prezintă interes numai datorită documentelor sustrase pe care le publică, aceiași Becker denaturează astfel ceie arătate de Engels :

„Dar de ce nu se face agitație pentru *libertatea necondiționată a asocierii, a întrunirilor și a presei?* De ce nu caută muncitorii să scuture cătușele care le-au fost puse în perioada reacțiunii?“ (pag. 133) „...Numai prin dezvoltarea permanentă a bazei democratice, lassalleanismul poate fi împrăștiat astfel încît să se transforme într-un socialism pur. Pentru aceasta este necesar, între altele, să nu mai fie menajate interesele *iuncherilor* sau ale moșierilor bogați, ci să se completeze și să se desăvîrșească teoria socialistă prin aplicarea ei la masa uriașă a muncitorilor agricoli, care în Prusia sînt cu mult mai numeroși decît populația orașelor“ (pag. 134).

După cum se vede, autorul acelei broșuri (F. Engels) poate fi mulțumit de efectul pe care ea l-a avut asupra adversarilor săi.

Scris de F. Engels la începutul
lunii octombrie 1868
Publicat în
„Demokratisches Wochenblatt“
nr. 41 din 10 octombrie 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

* Această nobilă indeletnicire este continuată în Prezent de conțesa *Hatzfeldt*, „mama“ caricaturii *försterling-mendeene* a Uniunii generale a muncitorilor germani ²⁴⁹.

Karl Marx

[Despre legăturile
Asociației Internaționale a Muncitorilor
cu organizațiile muncitorești engleze²⁵⁰]

Seriozitatea neobișnuită cu care presa engleză, și mai ales cea londoneză, se ocupă de *Asociația Internațională a Muncitorilor* și de *Congresul ei de la Bruxelles* (numai „Times” a publicat patru articole de fond pe această temă) a provocat presei burgheze germane adevărate accese de furie. Presa germană se străduiește să convingă presa engleză că greșește dacă crede în însemnătatea Asociației Internaționale a Muncitorilor în Anglia! Ea face descoperirea că trade-unionurile engleze, care au trimis prin intermediul Asociației Internaționale a Muncitorilor importante ajutoare bănești muncitorilor din Paris, Geneva și Belgia pentru a-i sprijini în lupta lor împotriva capitalului²⁵¹, nu au nici un fel de legături cu această Asociație Internațională a Muncitorilor!

„Toate acestea — ni se scrie din Londra — se bazează, cică, pe afirmațiile unui anume *M. Hirsch**, pe care Schulze-Delitzsch l-a trimis în Anglia anume pentru a stârni toată zarva. Doar o spune *M. Hirsch*, și *M. Hirsch* este un om demn de toată stima! Stimabilul *Hirsch* (*Ehren-Hirsch*) le-a dat de bănuț trade-uniuniștilor (membrilor trade-unionurilor, ai sindicatelor) din Londra prin faptul că nu avea *nici o* scrisoare de recomandare din partea Asociației Internaționale a Muncitorilor. El a fost pur și simplu *păcălit*. De aceea nu este de mirare că *Hirsch* face gafe! Dacă ar fi fost luat în serios, i s-ar fi putut spune, fără vreo tendință specială de a face destăinuiri, ceea ce știe toată Londra, și anume că Consiliul general al trade-unionurilor, cu sediul la

* Este vorba de dr. *Max Hirsch*, „celebrul” economist de la „*Volks-Zeitung*”²⁵² al lui *Duncker*. Se pare că, înainte de expediția sa în ținuturile, virgine pentru el, ale Angliei, la Londra nimeni nu avea habar de existența acestui proaspăt salvator al societății.

Londra ²⁵³, este format din 6—7 persoane, din care 3, *Odger* (secretar al Consiliului general și delegat al cizmarilor), *R. Applegarth* (delegat al dulgherilor și tâmplarilor reuniți) și *Howell* delegat al zidarilor și secretar al Ligii pentru reformă ²⁵⁴), sînt în același timp membri ai Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. El ar fi aflat, de asemenea, că celelalte trade-unionuri afiliate (numai la Londra sînt vreo 50, fără a socoti trade-unionurile din provincie) sînt reprezentate în Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor prin alți *cinci membri*, și anume: *R. Shaw*, *Buckley*, *Cohn*, *Hales* și *Maurice*, și că, în afară de aceasta, fiecare trade-union are dreptul și obiceiul să trimită în cazuri speciale delegați în Consiliul General. Dintre organizațiile engleze, în Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor mai sînt reprezentate:

societăți cooperatiste, care au trimis 3 delegați la Congresul de la Bruxelles, prin *William Weston* * și *Williams*;

Liga pentru reformă, prin *Dell*, *Cowell* *Stepney* și *Lucraft*, toți trei în același timp membri ai Comisiei executive a Ligii pentru reformă;

Asociația națională pentru reformă ²⁵⁵, creație a răposatului agitator *Bronterre O'Brien*, prin președintele ei, *A. E. Walton*, și *Milner*;

în sfîrșit, agitația populară *ateistă*, prin celebrul ei orator *d-na Harriet Law* și prin *d-l Copeland*.

După cum se poate vedea, nu există nici o organizație cît de cît însemnată a proletariatului britanic care să nu fie reprezentată direct, prin propriii ei conducători, în Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. În sfîrșit, ziarul «*Bee-Hive*», condus de *George Potter*, organul oficial al trade-unionurilor engleze, este în același timp și organul oficial al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, despre ale cărui ședințe publică în fiecare săptămîină dări de seamă.

Revelațiile stimabilului *Hirsch* și încîntarea presei burgeze germane, care le-a urmat, au furnizat, la rîndul lor, un material binevenit corespondentului londonez al lui «*Weser-Zeitung*» și corespondentului londonez al lui «*Augsburgerin*» ²⁵⁶, care semnează Δ . Această persoană — căci dubla funcție o deține una și aceeași persoană — locuiește, din motive pe care ea însăși le cunoaște cel mai bine, într-un colțisor retras la cîteva ore distanță de Londra. Aici ea

* Este vorba, pare-se, de *John Weston*. — *Nota red.*

Iși prepară pudicele sale extrase din «Times», «Morning Star» și «Saturday Review»²⁵⁷, asezându-le cu un sos estetic pe gustul publicului său. Din când în când, ca în cazul de față, ea rumegă în «Weser-Zeitung» și în «Augsburgerin», sub date false, și birfelile ziarelor germane. Corespondentul amintit al lui «Weser-Zeitung» și «Augsburgerin» nu este nimeni altul decât faimosul lumpenproletar literar *Elard Biscamp*. Izgonit de mult din societatea oamenilor cinstiți, acest nenorocit caută să-și aline cu ajutorul rachiului rănila sufletești pe care i le-a pricinuit Prusia, anexându-i patria — Kurhessen și pe prietenul său *Edgar Bauer*²⁵⁸.

Scris de K. Marx
la 4 octombrie 1868

Publicat în
„Demokratisches Wochenblatt“
nr. 42 din 17 octombrie 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Cum a înlesnit scrisoarea adresată
de d-l Gladstone Băncii Angliei
în 1866 acordarea unui împrumut
de șase milioane Rusiei ²⁵⁹

Scrisoarea d-lui Gladstone din 11 mai 1866 a suspendat legea bancară din 1844 în următoarele condiții :

- 1) Taxa minimă de scont să fie majorată la 10%.
- 2) Dacă banca depășește limita stabilită prin lege a emisiunii de bancnote, profitul de pe urma acestei emisiuni mărite să fie transferat de către bancă asupra guvernului ²⁶⁰.

Prin urmare, banca a majorat taxa minimă de scont la 10% (ceea ce înseamnă 15—20% pentru negustorii și fabricanții de rînd), *fără a încălca litera legii* din 1844 cu privire la *emisiunea de bancnote*. Seara bancnotele erau adunate de la casele de bancă și de la alți binevoitori din City, iar în dimineața următoare ele erau puse din nou în circulație. Spiritul legii a fost totuși încălcat prin faptul că, în conformitate cu scrisoarea guvernului, s-a admis ca *rezerva băncii* să scadă la zero, cu toate că *această rezervă*, potrivit intențiilor legii din 1844, constituie singurul activ disponibil al băncii care garantează pasivul departamentului ei bancar.

Scrisoarea d-lui Gladstone a suspendat, așadar, legea bancară a lui Peel în așa fel încît nu numai că a menținut, ba chiar a și accentuat în mod artificial efectele ei cele mai negative. Un asemenea reproș nu i se poate aduce nici scrisorii lui sir G. C. Lewis din 1857 și nici scrisorii lordului John Russell din 1847 ²⁶¹.

Banca a menținut taxa minimă de scont de 10% timp de peste trei luni. În Europa ea a fost considerată drept un simptom periculos.

După ce d-l Gladstone a creat astfel o cît se poate de nesănătoasă atmosferă de neîncredere în solvabilitatea Angliei, a pășit în arenă lordul Clarendon, eroul Conferinței de la Paris ²⁶², care a publicat în „Times” o scrisoare expli-

cativă adresată ambasadelor engleze de pe continent. El a comunicat continentului într-un limbaj prolix că *nu Banca Angliei a dat faliment* (deși, în realitate, potrivit legii din 1844, așa stăteau lucrurile), ci, într-o anumită măsură, comerțul și industria engleză. Efectul imediat al acestei scrisori nu a fost un „*asalt*” al cockney-ilor asupra băncii, ci un „*asalt*” (după bani) al *Europei asupra Angliei*. (Această expresie a fost folosită la timpul său de d-l Watkin în Camera comunelor.) Așa ceva nu se mai pomenise în anele comerțului englez. Aur era expedit de la Londra în Franța, în timp ce, concomitent, la Londra taxa de scont minimă era de 10%, iar la Paris de 3½%—3%. Aceasta dovedește că scurgerea de aur nu reprezenta o tranzacție comercială obișnuită, ci exclusiv rezultatul scrisorii lordului Clarendon.

După ce taxa minimă de scont de 10% a fost astfel menținută timp de peste trei luni, a urmat reacția inevitabilă. De la 10% taxa minimă de scont a scăzut repede la 2%, aceasta rămânând până acum câteva zile taxa oficială a Băncii. Între timp toate hîrtille de valoare englezești, acțiunile căilor ferate, acțiunile bancare, acțiunile miniere, toate felurile de investments* din țară se devalorizaseră foarte mult și erau evitate cu grijă. Chiar și renta consolidată a scăzut. (Într-un rînd, în timpul panicii, banca a refuzat să plătească împrumuturi pe bază de titluri de rentă consolidată.) Sunase ceasul pentru *investments în străinătate*. Pe piața londoneză diferite guverne străine contractau împrumuturi în condițiile cele mai favorabile. Pe primul loc se situa un împrumut rusesc de 6 000 000 de lire sterline. Acest împrumut rusesc, care cu câteva luni în urmă suferise un eșec lamentabil la Bursa din Paris, era privit acum la Bursa din Londra ca un dar divin. Abia săptămîna trecută Rusia a făcut un nou împrumut de 4 000 000 de lire sterline. În 1866, la fel ca și acum (9 noiembrie 1868), Rusia a sucombat aproape sub povara dificultăților financiare, care, ca urmare a revoluției agrare prin care trece acum, au luat aspecte înfricoșătoare.

Faptul că legea lui Peel deschide larg Rusiei porțile pieței financiare engleze — încă nu-i nimic. Dar această lege pune Anglia, țara cea mai bogată din lume, *literalmente la cheremul guvernului moscovit*, cel mai insolvabil guvern din Europa.

* — plasamente de capital. — Nota trad.

Să presupunem că la începutul lunii mai 1866 guvernul rus ar fi depus la departamentul bancar al Băncii Angliei 1 000 000—1 500 000 l. st. pe numele unei firme private, germane sau grecești. Prin retragerea subită și neprevăzută a acestei sume, ea putea să oblige departamentul bancar să înceteze imediat plățile, chiar dacă în departamentul de emisie ar fi existat mai mult de 13 000 000 l. st. O telegramă din Petersburg ar fi putut, prin urmare, să provoace falimentul Băncii Angliei.

Ceea ce Rusia n-a fost în stare să facă în 1866, ea va reuși poate în 1876, dacă legea lui Peel nu va fi revocată.

Scris de K. Marx
la 9 noiembrie 1868

Publicat în
„The Diplomatic Review”
din 2 decembrie 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Declarație trimisă Asociației culturale
a muncitorilor germani din Londra] ²⁶³

23 noiembrie 1868
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Domnul C. Speyer, secretarul Asociației culturale a muncitorilor germani

Stimate prietene,

Am fost informat că Asociația a hotărît să adreseze muncitorilor germani un mesaj, al cărui mobil ar fi „unirea în masă a muncitorilor germani din Germania de sud și de nord ca urmare a Congresului de la Berlin din 26 septembrie” ²⁶⁴.

În aceste împrejurări sînt nevoit să declar prin prezenta că *mă retrag din Asociația muncitorilor*.

Un asemenea mesaj are vădit ca scop, sau implică, situarea fățișă a Asociației culturale londoneze a muncitorilor germani *de partea lui Schweitzer* și a organizației sale *împotriva* organizației Congresului de la Nürnberg, care cuprinde cea mai mare parte a Germaniei de sud, precum și diferite părți ale Germaniei de nord. Întrucît în Germania se știe că sînt membru al Asociației, de fapt unul dintre membrii ei cei mai vechi, mi s-ar atribui *mie*, oricît aș susține contrarul, răspunderea pentru acest pas.

Trebuie să fiți însă de acord că nu pot să-mi asum o asemenea răspundere.

În primul rînd: În timpul divergențelor dintre organizația din Nürnberg, reprezentată de Liebknecht, Bebel etc., și organizația din Berlin, reprezentată de Schweitzer, ambele părți mi s-au adresat în scris. Am răspuns că în calitatea mea de secretar pentru Germania al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor trebuie să rămîn *neutru*. Am recomandat ambelor părți să găsească modalitatea de a activa paralel, în mod pașnic, pentru cauza comună, dacă nu pot și nu vor să fuzioneze.

In al doilea rînd: Răspunzînd la o scrisoare pe care mi-a adresat-o d-l von Schweitzer, i-am explicat amănunțit de ce nu pot aproba nici felul cum a fost organizat Congresul de la Berlin, nici statutul adoptat la congres²⁶⁵.

In al treilea rînd: Congresul de la Nürnberg s-a afiliat *direct* la Asociația Internațională a Muncitorilor. Congresul de la Hamburg — a cărui continuare a fost Congresul de la Berlin — s-a afiliat doar *indirect*, printr-o declarație de simpatie, invocînd obstacolele pe care le pune în cale legislația prusiană. Or, în pofida acestor obstacole, Asociația democratică a muncitorilor din Berlin²⁶⁶, recent înființată și care face parte din organizația de la Nürnberg, s-a afiliat pe față și oficial la Asociația Internațională a Muncitorilor.

Repet că în aceste împrejurări, avînd în vedere hotărîrea Asociației, nu am altă alegere decît să mă retrag din rîndurile ei. Rugîndu-vă să comunicați Asociației cuprinsul acestei scrisori,

Rămîn al dv. devotat

Karl Marx

Scris la 23 noiembrie 1868

Publicat pentru prima oară în cartea „Briefe und Auszüge aus Briefen von J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx u.A. an F. A. Sorge u.A.“, Stuttgart, 1906

Se tipărește după textul manuscrisului

Tradus din limba germană

Karl Marx

Asociația Internațională a Muncitorilor și Alianța democrației socialiste ²⁶⁷

Acum vreo lună cîțiva cetățeni au constituit la Geneva un *Comitet Central de inițiativă* în vederea înființării unei noi asociații internaționale denumite „*Alianța internațională a democrației socialiste*”, care „și-a propus ca misiune specială studierea problemelor politice și filozofice pe baza acestui principiu înalt al egalității etc.”. Programul și statutul tipărite de acest comitet de inițiativă au fost comunicate *Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor* abia la ședința sa din 15 decembrie 1868. Potrivit acestor documente, „*Alianța internațională s-a dizolvat cu totul în Asociația Internațională a Muncitorilor*”, fiind totodată înființată cu totul în afara acestei Asociații.

Alături de *Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor*, ales la congresele muncitorilor de la Geneva, Lausanne și Bruxelles, potrivit regulamentului elaborat de comitetul de inițiativă, la Geneva urmează să ființeze încă un *Consiliu Central*, instituit cu de la sine putere. Alături de grupele locale ale *Asociației Internaționale* urmează să ființeze grupele locale ale *Alianței Internaționale*, care, „prin intermediul birourilor lor naționale” activînd în afara birourilor naționale ale *Asociației Internaționale*, „vor propune *biroului central al Alianței primirea lor în Asociația Internațională a Muncitorilor*”. Astfel Comitetul Central al *Alianței* își arogă dreptul de primire a organizațiilor muncitorești în *Asociația Internațională*. În sfîrșit, și *Congresul general al Asociației Internaționale* urmează să fie dublat de *Congresul general al Alianței Internaționale*, deoarece regulamentul comitetului de inițiativă glăsuiește :

„La congresele anuale ale muncitorilor, *delegația Alianței democrației socialiste, ca ramură a Asociației Internaționale a Muncitorilor, își va ține ședințele publice separat*”.

Considerînd

că existența a încă unei organizații internaționale care să funcționeze în cadrul și în afara *Asociației Internaționale a Muncitorilor* ar fi mijlocul cel mai sigur de a o dezorganiza pe aceasta;

ca orice alt grup de oameni dintr-o localitate oarecare ar avea dreptul să imite grupul de inițiativă din Geneva și, sub pretexte mai mult sau mai puțin plauzibile, să grefeze pe *Asociația Internațională a Muncitorilor* alte asociații internaționale cu alte „misiuni speciale”;

că în felul acesta *Asociația Internațională a Muncitorilor* ar deveni curînd o jucărie în mîinile intriganților de toate rasele și naționalitățile;

că, în afară de aceasta, potrivit *statutului Asociației Internaționale a Muncitorilor*, în rîndurile acesteia pot intra numai organizații locale și naționale (vezi art. 1 și 6 din *statut*);

că *secțiilor Asociației Internaționale* le este interzis să adopte statute și regulamente organizatorice care sînt în contradicție cu *statutul general* și cu *regulamentul organizatoric al Asociației Internaționale* (vezi art. 12 din *regulamentul organizatoric* ²⁶⁸);

că *statutul și regulamentul organizatoric al Asociației Internaționale* nu pot fi revizuite decît de un *congres general* la care două treimi din delegații prezenți să voteze pentru o asemenea revizuire (vezi art. 13 din *regulamentul organizatoric* *);

Consiliul General al Asociației Internaționale, la ședința sa din 22 decembrie 1868, a hotărît în unanimitate:

1) Toate articolele din *regulamentul Alianței internaționale a democrației socialiste* care precizează relațiile ei cu

* La discutarea proiectului de rezoluție în cadrul ședinței *Consiliului General* din 22 decembrie 1868, la propunerea lui Dupont, în motivarea rezoluției a fost trecută următoarea completare, a cărei redactare finală aparține, pare-se, lui Marx:

„că această problemă a fost soluționată de rezoluția împotriva Ligii păcii, adoptată în unanimitate la *Congresul general de la Bruxelles* ²⁶⁹;

că în această rezoluție *congresul* a declarat că existența Ligii păcii nu este cu nimic justificată, deoarece, potrivit ultimelor ei declarații, scopul și principiile ei sînt identice cu cele ale *Asociației Internaționale a Muncitorilor*;

că mai mulți membri ai grupului de inițiativă de la Geneva au votat pentru această rezoluție în calitatea lor de delegați la *Congresul de la Bruxelles*”. — *Nota red.*

Asociația Internațională a Muncitorilor sînt declarate nule și neavenite ;

2) *Alianța Internațională a democrației socialiste* nu este recunoscută ca filială a *Asociației Internaționale a Muncitorilor* ;

3) Această rezoluție va fi publicată în toate țările unde ființează *Asociația Internațională a Muncitorilor* *.

Din însărcinarea
Consiliului General
al *Asociației Internaționale*
a *Muncitorilor*

Londra, 22 decembrie 1868

Scris de K. Marx

Publicat în broșura
„*Les prétendus scission*
dans l'Internationale”,
Geneva, 1872

Se tipărește după textul
manuscrisului confruntat
cu diferite copii ale
textului broșurii

Tradus din limba franceză

* Punctul 3 nu a fost trecut în textul definitiv al rezoluției.
Nota red.

Friedrich Engels

Raport cu privire la asociațiile minerilor din minele de cărbuni din Saxonia ²⁷⁰

Primul dintre *tarifele de salarizare a muncitorilor* care ne-a căzut în mână, de pildă cel al companiei din Niederwürschnitz, ilustrează situația generală a minerilor din minele de cărbuni din Munții Metalici. Salariul săptămînal al minerilor adulți este de 2 pînă la 3 taleri, 12 groși de argint și 6 pfenigi, al adolescenților — de 1 taler și 10 groși de argint pînă la un taler și 20 de groși de argint. Salariul săptămînal al unui miner cu calificare medie este de aproximativ 2 taleri și 20 de groși de argint. La cererea patronului, muncitorii trebuie să lucreze în acord. *Tariful de salarizare* este în așa fel întocmit, încît plata în acord nu depășește aproape de loc salariul pe zi obișnuit. Muncitorul care vrea să părăsească mina este obligat să anunțe acest lucru cu o lună înainte, și anume pe data de întîi a fiecărei luni. Deci, dacă refuză să lucreze în acord în condițiile propuse, el este *silit* să facă acest lucru cel puțin încă 4—8 săptămîni. În asemenea împrejurări este pur și simplu ridicol să se flecărească despre reglementarea plății în acord prin înțelegere reciprocă, despre un contract liber între muncitor și capitalist!

Salariul se plătește în două tranșe: pe data de 22 ale fiecărei luni se plătește o parte din sumă sub formă de avans și pe data de 8 a lunii următoare — restul de salariu pe luna precedentă. Capitalistul reține astfel pentru sine salariul în medie pe 3 săptămîni pe care-l *datorează* muncitorilor. Acest împrumut forțat impus de patron este cu atît mai avantajos pentru acesta, cu cît aduce bani fără să se plătească pentru el vreo dobîndă.

Muncitorii lucrează în schimburi care durează, de regulă, 12 ore, iar salariul săptămînal de care am vorbit mai sus se plătește pentru șase zile de muncă de cîte 12 ore. Ziua de muncă de 12 ore cuprinde două ore (două jumătăți

de oră și o oră întreagă) pentru masă, sau pentru așa-zisul *timp de odihnă*. Dacă există comenzi urgente, schimburile sînt de 8 ore (adică în decurs de 48 de ore fiecare muncitor lucrează în trei schimburi), *cu o întrerupere de o jumătate de oră pentru masă* — și chiar de 6 ore. În acest din urmă caz „*nu se prevede nici o întrerupere pentru odihnă*”.

Chiar și numai din cele de mai sus este evident că situația acestor mineri este grea. Totuși, pentru a înțelege starea de dependență în care se află ei, trebuie să examinăm *statutele asociațiilor minerilor*. Să luăm statutele care sînt în vigoare la minele de cărbuni: I) ale nobilului și puternicului *prinț de Schönburg*; II) ale companiei *Niederwürschnitz*; III) ale companiei *Niederwürschnitz-Kirchberg* și IV) ale companiilor *unite din Lugau*.

Încasările asociațiilor minerilor constau din: 1) taxele de înscriere și cotizațiile muncitorilor, amenzi, salarii nereclamate etc. și 2) din vărsămintele capitaliștilor. Muncitorii plătesc 3% sau 4% din salariul lor, patronii plătesc în cazul I — 7 groși de argint și 6 pfenigi lunar pentru fiecare minier care plătește cotizația de membru; în cazul II — 1 pfenig pentru fiecare Scheffel* de cărbune vîndut; în cazul III — ca un prim vărsămînt pentru crearea fondului asociației minerilor — 500 de taleri, iar ulterior suma pe care o varsă este egală cu cotizația plătită de muncitori, în sfîrșit, în cazul IV — la fel ca în cazul II, în plus o cotizație de constituire de 100 de taleri de la fiecare din companiile întrate în asociație.

Nu este oare surprinzătoare deplina armonie dintre capital și muncă? Cine se mai încumetă să îndruge verzi și uscate despre contradicția dintre interesele lor? Dar, așa cum a spus marele gînditor german Hansemann, „în chestiunile bănești nu e loc pentru sentimente”²⁷¹. Se pune, așadar, întrebarea cît îl costă pe muncitor generozitatea „domnilor proprietari de mine”? Să vedem!

Într-un caz (III), cotizația domnilor capitaliști este la fel de mare ca și cea a muncitorilor, în toate celelalte cazuri ea este mult mai mică. În schimbul acestor sume ei revendică următoarele *drepturi de proprietate asupra fondurilor asociației*.

* — 1/8 de tonă. — Nota trad.

I. „Dreptul de proprietate asupra fondurilor asociației nu revine membrilor asociației minerilor și ei nu pot cere din casă mai mult decât sumele la care, potrivit statutului, au dreptul în anumite cazuri, în-deosebi ei nu pot propune împărțirea fondurilor și a numerarului existent nici chiar în cazul încetării producției într-o întreprindere sau alta. În cazul încetării definitive a producției în minele de cărbuni din Oelsnitz ale prințului Schönburg” — după satisfacerea pretențiilor formulate —, „dreptul de a dispune de ceea ce rămâne revine prințului, proprietarul minelor”.

II. „În cazul desființării uniunii minelor de cărbuni Niederwürschnitz, se lichidează totodată și fondurile asociației minerilor... Dreptul de a dispune de numerarul rămas revine direcției”.

Membrii asociației minerilor nu au drept de proprietate asupra fondurilor asociației.

În cazul III la fel ca în cazul II.

IV. „Fondurile asociației sînt considerate proprietatea inalienabilă a actualilor și viitorilor membri ai asociației. Numai în cazul neprevăzut al unei lichidări totale a tuturor minelor de cărbuni ale uniunii, care ar atrage după sine și lichidarea asociației minerilor...” — numai în acest caz neprevăzut s-ar părea că muncitorii pot împărți între ei eventualele sume rămase. Nici gînd de așa ceva. În acest caz, „directorii ultimelor uniunii lichidate fac propuneri la direcția districtuală regală. Numai aceasta din urmă hotărăște ce destinație să se dea sumelor respective”.

Cu alte cuvinte: muncitorii plătesc cea mai mare parte din cotizațiile pentru fondurile asociației, iar capitaliștii își arogă dreptul de proprietate asupra acestor fonduri. La prima privire s-ar părea că capitaliștii fac un dar muncitorilor. În realitate însă, muncitorii sînt siliți să facă un dar capitaliștilor. Acestora din urmă le revine de la sine, o dată cu dreptul de proprietate, și dreptul de control asupra fondurilor asociației.

Președintele consiliului de administrare a fondurilor asociației este directorul minelor de cărbuni. El are cuvîntul hotărîtor în administrarea fondurilor, rezolvă toate cazurile litigioase, fixează mărimea amenzilor în bani etc. După el urmează secretarul asociației minerilor, care este totodată și casierul ei. El sau este numit de capitalist sau, dacă îl aleg muncitorii, trebuie să fie confirmat de capitalist. Apoi vin ceilalți membri ai consiliului de administrație. Ei sînt de obicei aleși de muncitori, dar într-unul din cazuri (III) capitalistul numește trei dintre membrii consiliului de administrație. Ce fel de „consiliu de administrație” este acesta reiese dintr-un punct al statutului potrivit căruia consiliul trebuie

„să țină cel puțin o ședință pe an”. De fapt, cel care hotărăște este președintele. Membrii consiliului de administrație sînt simple ajutoare.

Acest domn președinte, adică directorul minelor, este și în alte privințe un stăpîn atotputernic. El poate reduce stagiul de verificare al noilor membri, poate acorda ajutoare speciale, poate chiar (III) să concedieze pe muncitorii care după părerea lui nu au o bună reputație și poate să apeleze întotdeauna la domnul capitalist, care are cuvîntul hotărîtor *în tot ceea ce privește asociația minerilor*. Astfel, prințul Schönburg și directorii societăților pe acțiuni pot schimba statutele asociațiilor, pot majora cotizațiile muncitorilor, pot reduce ajutoarele de boală și pensiile, pot pune noi piedici și introduce noi formalități la acordarea de ajutoare din fondurile asociației, într-un cuvînt *pot dispune după bunul lor plac de banii muncitorilor*, cu o singură condiție: ca organele guvernamentale, care pînă acum *n-au manifestat* niciodată dorința să cunoască situația și nevoile muncitorilor, să-și dea avizul. În minele de cărbuni din grupa III, directorii își rezervă chiar dreptul de a exclude din asociația minerilor pe orice muncitor *deferit de ei justiției, dar achitat de aceasta!*

Și în schimbul căror binefaceri își lasă minerii atît de orbește interesele la cheremul unei voințe arbitrare străine? Să auzim!

1) În caz de boală, ei beneficiază de asistență medicală și de un ajutor săptămînal de: în minele de cărbuni din grupa I — $\frac{1}{3}$ din salariu, din grupa III — jumătate din salariu, din grupa II și IV — jumătate sau, dacă boala a fost provocată de un accident de muncă, respectiv $\frac{2}{3}$ și $\frac{3}{4}$ din salariu. 2) Invalidii primesc pensie în funcție de vechimea în serviciu, prin urmare și în funcție de cotizațiile lor pentru fondul asociației, de la $\frac{1}{20}$ la $\frac{1}{2}$ din salariul pe ultima perioadă. 3) În caz de deces al unui membru al uniunii, văduva lui primește un ajutor de la $\frac{1}{6}$ la $\frac{1}{3}$ din pensia la care avea dreptul soțul ei și o infimă pomană săptămînală pentru fiecare copil. 4) Ajutor de înmormîntare în caz de deces în familie.

Prealuminatul prinț și luminații capitaliști care au elaborat aceste statute, precum și guvernul care le-a sancționat cu grijă părintească ar trebui să rezolve următoarea problemă: dacă un miner cu un salariu integral în medie de $2\frac{2}{3}$ taleri pe săptămîină aproape că moare de foame, cum

poate el să trăiască dintr-o pensie, de pildă, de $\frac{1}{20}$ din acest salariu, adică de 4 groși de argint pe săptămână?

Grija manifestată în statute față de interesele capitalului se vedește în prevederile în legătură cu accidentele din mine. Cu excepția minelor de cărbuni din grupa II și IV, nu se acordă nici un ajutor special dacă boala sau moartea au fost provocate de accidente „în timpul serviciului”. *Nici un statut nu prevede majorarea pensiei în cazul când invaliditatea a fost provocată de un accident în mină.* Motivul este foarte simplu. Aceasta ar spori considerabil capitolul cheltuieli din fondurile asociației și ar face ca pînă și cei mai miopi să-și dea seama de natura *darului* domnilor capitaliști.

Statutele acordate de capitaliștii saxoni se deosebesc de constituția acordată de Ludovic Bonaparte prin faptul că aceasta din urmă își așteaptă încununarea, în timp ce primele au și căpătat-o, anume în următorul articol comun tuturor :

„Orice muncitor care, de bunăvoie, *sau silit*, pleacă din serviciul companiei încetează totodată de a mai face parte din asociația minerilor, pierde toate drepturile și nu mai poate formula nici un fel de pretenții atît asupra fondurilor casei acesteia, cît și asupra banilor plătiți de el sub formă de cotizații”.

Prin urmare, un om care a lucrat timp de 30 de ani într-o mină de cărbuni și a contribuit la fondurile asociației pierde toate drepturile la pensie, plătite atît de scump, de îndată fiindcă capitalistul *binevoiește să-l concedieze!* Acest articol îl transformă pe muncitorul salariat într-un iobag, îl leagă de locul de muncă, îl silește să îndure tratamentul cel mai jignitor. Dacă nu-i amator de lovituri de picior, dacă se împotrivește scăderii salariului pînă la nivelul unui salariu de foame, dacă refuză să plătească amenzile arbitrare și dacă, pe deasupra, se încumetă să ceară verificarea oficială a măsurilor și greutăților, el primește întotdeauna unul și același răspuns stereotip : cară-te, dar ia-ți adio de la cotizațiile tale și de la drepturile tale asupra fondurilor casei asociației!

Pare paradoxal să te aștepți la o independență curajoasă și la sentimentul demnității de la oameni care se află într-o situație atît de umilitoare. Totuși, spre cinstea lor, trebuie spus că acești mineri se află în primele rînduri ale luptătorilor clasei muncitoare germane. De aceea patronii lor încep să fie neliniștiți, în pofida sprijinului colosal pe care-l re-

prezintă pentru ei actuala organizare a asociațiilor minerilor. Cel mai recent și cel mai mîrșav dintre statutele acestor asociații (al grupei III, întocmit în 1862) cuprinde următoarea clauză monstruoasă cu privire la greve și uniuni :

„Fiecare membru al asociației minerilor *trebuie să fie întotdeauna mulțumit cu salariul pe care-l primește conform tarifului de salarizare, să nu participe niciodată la acțiuni colective care urmăresc obținerea prin constrîngere a unei majorări a salariului, și cu atît mai mult să nu instige pe tovarășii săi la asemenea acțiuni*”.

De ce Licurgii societății miniere pe acțiuni *Niederwürschnitz-Kirchberg*, domnii *B. Krüger, F. W. Schwamkrug* și *F. W. Richter*, n-au binevoit să stipuleze și faptul că de acum încolo fiecare *cumpărător de cărbuni „trebuie să fie întotdeauna mulțumit” cu prețul cărbunelui*, fixat după înalta lor apreciere ? Aceasta ar depăși pînă și „mentalitatea măr-ginită de supus” a d-lui von Rochow²⁷².

Ca urmare a agitației din rîndurile minerilor s-a publicat recent un *proiect preliminar de statut provizoriu pentru unificarea asociațiilor minerilor din toate minele de cărbuni din Saxonia (Zwickau, 1869)*. El a fost întocmit de un comitet de muncitori sub președinția d-lui *J. G. Dinter*. Principalele lui puncte sînt următoarele : 1) Toate asociațiile se unesc într-o singură uniune. 2) Membrii își mențin drepturile atîta timp cît locuiesc în Germania și își plătesc cotizațiile. 3) Adunarea generală a tuturor membrilor adulți este forul suprem. Ea alege un comitet executiv etc. 4) Cotizațiile plătite de patroni pentru fondurile asociației trebuie să însumeze jumătate din cotizațiile plătite de muncitori.

Acest proiect nu exprimă cîtuși de puțin punctul de vedere al celor mai conștienți mineri din Saxonia. El emană mai curînd de la acea parte a minerilor care ar vrea să înfăptuiască reforme cu permisiunea capitalului. Acest proiect nu are un caracter real. Într-adevăr, ce naivitate să-ți închipui că capitaliștii, pînă acum stăpîni absoluți asupra asociațiilor minerilor, vor ceda puterea unei adunări generale democratice a muncitorilor și vor continua totuși să plătească cotizațiile ! *Răul principal* constă tocmai în faptul că în general capitaliștii *plătesc cotizații*. Atîta timp cît va dăinui această stare de lucruri, nu se vor putea smulge din mîinile capitaliștilor conducerea asociației minerilor și administrarea fondurilor. Pentru a fi adevărate asociații muncitorești, asociațiile minerilor trebuie să se bazeze exclusiv pe cotizațiile muncitorilor. Numai în felul acesta se pot transforma ele în trade-unionuri,

care-l apără pe fiecare muncitor de samavolniciile fiecărui patron. Pot oare neînsemnatele și îndoielnicele avantaje pe care le oferă cotizațiile capitaliștilor să compenseze starea de dependență pe care capitaliștii o impun muncitorilor? Minerii saxoni să nu uite niciodată: *capitalistul își recuperează întotdeauna suma vărsată în fondurile asociației, ba chiar mai mult, din salariul muncitorului*. Asociațiile de felul acesta au o influență specifică: ele *înlătură, în avantajul exclusiv al capitalistului, acțiunea legii cererii și a ofertei*. Cu alte cuvinte, dând capitalului o putere *neobișnuită* asupra muncitorilor individuali, ele coboară salariul chiar *sub nivelul* mediu obișnuit.

Dar trebuie oare muncitorii — firește, după încasarea drepturilor cucerite — să dăruiască capitaliștilor fondurile existente? Această problemă poate fi rezolvată numai *pe cale juridică*. În pofida faptului că aceste statute au primit *înalta sancționare a autorităților regale*, unele articole încalcă în mod flagrant principiile general valabile ale dreptului civil cu privire la contracte. În orice caz însă, separarea banilor muncitorilor de banii capitaliștilor rămîne o condiție preliminară indispensabilă a oricărei reorganizări a asociațiilor minerilor.

Cotizațiile proprietarilor de mine din Saxonia pentru fondurile asociațiilor constituie o recunoaștere forțată a faptului că pînă la un anumit punct capitalul este răspunzător pentru accidente care periclitează sănătatea și viața muncitorului salariat în timpul muncii, pe locul de producție. În loc să admită, așa cum se întîmplă acum, ca această răspundere să devină un pretext pentru extinderea despotismului capitalului, muncitorii au datoria să lupte ca *această răs-pundere să fie prevăzută prin lege*.

Scris de F. Engels
Între 17 și 21 februarie 1869

Publicat în suplimentul ziarului
„Demokratisches Wochenblatt” nr. 12
din 20 martie 1869

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Consiliul General al Asociației Internaționale
a Muncitorilor către Biroul Central al Alianței
democrației socialiste ²⁷³

Londra, 9 martie 1869

Cetățeni !

În conformitate cu articolul I al statutului nostru, în Asociația Internațională a Muncitorilor pot fi primite

„toate asociațiile muncitorești care urmăresc același scop, și anume : apărarea, dezvoltarea și *deplina eliberare a clasei muncitoare*“.

Întrucât diferitele detașamente ale clasei muncitoare din fiecare țară și clasa muncitoare din diferite țări se dezvoltă în condiții extrem de diferite, este inevitabil ca și concepțiile lor teoretice, care reflectă mișcarea reală, să se deosebească între ele.

Cu toate acestea, comunitatea de acțiune realizată de Asociația Internațională a Muncitorilor, schimbul de păreri înlesnit de organele de presă ale diferitelor secții naționale și discuțiile nemijlocite în cadrul congreselor generale trebuie să ducă treptat la elaborarea unui program teoretic comun.

Așadar nu intră în atribuțiile Consiliului General să procedeze la o examinare critică a programului Alianței. Nu este sarcina noastră să cercetăm dacă acest program este sau nu o expresie adecvată a mișcării proletare. În ceea ce ne privește, important e să știm dacă el nu conține idei care să contrazică *tendința generală* a Asociației noastre, adică *eliberarea deplină a clasei muncitoare*.

În programul vostru există o frază care nu îndeplinește această condiție. În articolul 2 se spune :

„Ea (Alianța) luptă pentru a obține în primul rind *egalizarea* politică, economică și socială a *claseilor*“ ²⁷⁴.

Egalizarea claselor înțeleasă literal se reduce la *armonia dintre capital și muncă*, propovăduită cu atîta zel de socialiștii burghezi. Nu *egalizarea claselor* — idee absurdă și în fond irealizabilă —, ci, dimpotrivă, *desființarea claselor* — iată adevăratul secret al mișcării proletare, care este mărețul țel al Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Dacă însă se ține seama de contextul în care se află această expresie — „*egalizarea claselor*” —, ea pare să nu fie decît o simplă inadvertență care s-a strecurat acolo, și Consiliul General nu se îndoiește că nu veți refuza să înlăturăți din programul vostru o expresie care dă loc la conuzii atît de grave.

În conformitate cu *principiile ei*, Asociația noastră lasă tuturor secțiilor libertatea de a-și formula programul teoretic, cu excepția cazurilor cînd se încalcă tendința generală a Asociației. Nu există, așadar, nici o piedică în calea transformării secțiilor Alianței în secții ale Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Dacă problema dizolvării Alianței și afilierii secțiilor ei la Asociația Internațională a Muncitorilor va fi rezolvată definitiv, atunci, în conformitate cu regulamentul nostru, va fi necesar să se comunice Consiliului General sediul și numărul membrilor fiecărei secții noi.

Din însărcinarea Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

Scris de K. Marx
la 9 martie 1869

Publicat pentru prima oară
în broșura „*Les prétendus scissions*
dans l'Internationale”, Genève, 1872

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

Karl Marx

Masacrele din Belgia ²⁷⁵

Căt-re muncitorii din Europa și din Statele Unite

În Anglia rareori trece o săptămână fără greve, și încă greve de mare amploare. Dacă în asemenea cazuri guvernul și-ar asmuți soldații împotriva clasei muncitoare, această țară a grevelor ar deveni curînd o țară a masacrelor, dar nu pentru multă vreme. După cîteva încercări de acest fel de a se face uz de forța fizică, această putere ar înceta să mai existe. În ultimii ani și în Statele Unite grevele au devenit mai numeroase și de mai mare amploare, fiind însoțite uneori chiar de tulburări. Vărsări de sînge însă n-au fost. În unele mari state militare din Europa continentală se poate considera că era grevelor datează de la sfîrșitul războiului civil din America. Dar nici acolo n-au fost vărsări de sînge. Există o singură țară în lumea civilizată unde orice grevă devine imediat un pretext mult așteptat pentru masacrarea oficială a clasei muncitoare. Această țară binecuvîntată este *Belgia*, statul model al constituționalismului continental, micul paradis plăcut, bine izolat al proprietarilor funciari, capitaliștilor și popilor. Guvernul belgian organizează în fiecare an masacrarea muncitorilor săi cu aceeași precizie cu care Pămîntul efectuează mișcarea de revoluție în jurul Soarelui. Masacrul din acest an se deosebește de masacrul de anul trecut ²⁷⁶ doar prin numărul mai mare de victime, prin atrocitățile mai abominabile săvîrșite de o armată în alte privințe ridicolă, prin jubilara mai zgomotoasă a presei clericale și capitaliste și prin pretextele mai nerușinate invocate de călăii guvernului.

Acum s-a văzut chiar din relatările involuntare ale presei capitaliste că greva absolut legitimă a oțelarilor de la

uzinele siderurgice „Coquerill” din Seraing a luat caracterul unor tulburări numai pentru că la fața locului a fost trimis pe neașteptate un puternic detașament de cavalerie și de jandarmi, care să provoace populația. Între 9 și 12 aprilie, acești vajnici războinici nu numai că au atacat vitejește cu săbii și baionete pe muncitorii neînarmați, dar au ucis și rănit fără discernămint chiar trecători pașnici, au intrat cu forța în case particulare și chiar s-au distrat dînd cîteva atacuri furibunde asupra clădirii gării din Seraing, în care erau baricadați călători. După aceste zile îngrozitoare s-a răspîndit zvonul că d-l *Kamp*, primarul Seraing-ului, ar fi un agent al societății pe acțiuni „Coquerill”, că ministrul afacerilor interne al Belgiei, un oarecare domn *Pirmez*, ar fi și cel mai mare acționar al unei mine de cărbuni din vecinătate, care era de asemenea în grevă, și că alteța sa regală prințul de Flandra ar fi investit 1 500 000 de franci în uzinele „Coquerill” ²⁷⁷. De aici s-a tras concluzia pripită și cu adevărat ciudată că masacrul de la Seraing ar fi fost un fel de lovitură de stat a societății pe acțiuni, pusă la cale în taină de firma „Coquerill” împreună cu ministrul afacerilor interne al Belgiei numai pentru a-i intimida pe supușii lor nemulțumiți. Această calomnie a fost însă curînd dezmințită categoric de evenimentele ulterioare care au avut loc în regiunea carboniferă Borinage, unde ministrul afacerilor interne al Belgiei, numitul domn *Pirmez*, nu este, după cît se pare, unul dintre principalii capitaliști. Cînd în această regiune au intrat în grevă aproape toți minerii, au fost concentrate aici numeroase trupe, care au intrat în acțiune la Frameries, deschizînd focul; rezultatul — nouă mineri uciși și douăzeci grav răniți; după această mică introducere a fost dată publicității legea cu privire la răzvrătiri, denumită în franceză destul de ciudat „les sommations préalables” ²⁷⁸, iar apoi masacrul a continuat.

Unii politicieni afirmă că aceste bravuri fără seamăn ar fi determinate de un înalt patriotism. Guvernul belgian, spun ei, care în acel moment ducea tratative cu vecinul său francez într-o problemă delicată ²⁷⁹, a ținut să demonstreze eroismul armatei sale. De aici și împărțirea, după toate regulile științei, a forțelor armate, care a demonstrat mai întîi împetuozitatea cavaleriei belgiene la Seraing, iar apoi forța

invincibilă a infanteriei belgiene la Frameries. Există oare un mijloc mai sigur de a-i intimida pe străini decât asemenea bătălii fără riscuri, în care nu poți fi înfrînt, și decât asemenea cîmpuri de bătălie în propria-ți țară, unde sute de muncitori uciși, mutilați și făcuți prizonieri dau o aureolă atît de strălucitoare luptătorilor invulnerabili, care rămîn cu toții teferi și nevătămați?

Alți politicieni, dimpotrivă, îi bănuiesc pe miniștrii belgieni că ar fi în solda curții de la Tuileries și că înscenează periodic această îngrozitoare parodie de război civil pentru a oferi lui Ludovic Bonaparte prilejul de a deveni salvatorul societății în Belgia, așa cum a fost în Franța. Dar l-a acuzat oare cineva vreodată pe fostul guvernator Eyre, care a organizat masacrarea negrilor în Jamaica, că intenționa să smulgă această insulă Angliei pentru a o da Statelor Unite? ²⁹⁰ Nu încapă nici o îndoială că miniștrii belgieni sînt niște excelenți patrioți de tipul lui Eyre. Așa cum acesta a fost unealta lipsită de scrupule a plantatorilor din Indiile occidentale, tot așa și ei sînt uneltele lipsite de scrupule ale capitaliștilor belgieni.

Capitalistul belgian este renumit în lumea întregă prin dragostea lui neobișnuită pentru ceea ce numește el *libertatea muncii* (la *liberté du travail*). El ține atît de mult la libertatea aceluia care, fără deosebire de vîrstă sau sex, muncește pentru el toată viața, încît respinge întotdeauna cu indignare orice lege pentru reglementarea muncii în fabrici, ca o încălcare a acestei libertăți. El se cutremură la gîndul că muncitorul de rînd ar putea fi atît de ticălos încît să aspire la o menire mai înaltă decît aceea de a-l îmbogăți pe domnul și stăpînul său firesc. El vrea nu numai ca muncitorul său să rămînă un sclav neajutorat care muncește excesiv pentru o plată mizeră, ci, ca orice proprietar de sclavi, el vrea să facă din el un sclav plecat, servil, demoralizat, smerit și cu frica de Dumnezeu. De aici furia lui turbată împotriva grevelor. Pentru el greva este un sacrilegiu, o revoltă a sclavilor, semnalul unei catastrofe sociale. Dați întreaga putere de stat fără nici un control pe mîna unor asemenea oameni — cruzi din pură lașitate —, așa cum este cazul în Belgia, și nu veți mai avea de ce să vă mirați că într-o asemenea țară sabia, baioneta și pușca sînt folosite

ca instrumente legale și normale pentru scăderea salariului și creșterea profitului. Și, într-adevăr, cărui alt scop îi poate sluji armata belgiană? Cînd, din ordinul Europei oficiale, Belgia a fost declarată *țară neutră*²⁸¹, trebuia, firește, să i se interzică un lux atît de costisitor cum este armata, cu excepția poate a unui mic număr de soldați pentru garda palatului și pentru parăzi. Dar, pe un teritoriu de 536 de leghe pătrate, Belgia întreține o armată permanentă mai mare decît cea a Regatului Unit sau a Statelor Unite. Meritele militare ale acestei armate neutre sînt în mod fatal apreciate după numărul *atacurilor mișelești* împotriva clasei muncitoare.

Este lesne de înțeles că *Asociația Internațională a Muncitorilor* n-a fost un oaspete dorit în Belgia. Anatemizată de cler, calomniată de presa respectabilă, ea a intrat foarte curînd în conflict cu guvernul. Acesta a căutat din răspuțeri să scape de ea făcînd-o răspunzătoare de grevele de la minele de cărbuni din Charleroi din 1867—1868, care s-au sfîrșit, după invariabilele reguli belgiene, cu masacre oficiale și urmărirea judiciară a victimelor. Această intrigă nu numai că n-a reușit, dar *Asociația* a făcut demersuri datorită cărora minerii din Charleroi au fost declarați *nevinovați*, *vinovat* fiind declarat însuși guvernul. Înfuriați de acest eșec, miniștrii belgieni și-au vărsat năduful în discursuri fulminante rostite de la tribuna Camerei deputaților, acuzînd *Asociația Internațională a Muncitorilor* și declarînd solemn că nu vor admite niciodată ca Congresul general al Asociației să se întrunească la Bruxelles. În pofida amenințărilor lor, congresul s-a ținut la Bruxelles. Acum însă, *Internaționala* va trebui să capituleze în fața celor 536 de leghe pătrate de atotputernicie belgiană. Participarea condamnată a Internaționalei la recente evenimente a fost dovedită incontestabil. Emisarii Comitetului Central de la Bruxelles pentru Belgia și un număr de comitete locale au fost învinuiți de o serie de crime flagrante. Aceștia s-au străduit, în primul rînd, să-i liniștească pe greviștii revoltați și să-i avertizeze asupra capcanelor întinse de guvern. În unele localități ei au reușit chiar să preîntîmpine vărsările de sînge. În cele din urmă, acești emisari rău intenționați au cercetat la fața locului, au verificat pe bază de mărturii, au notat cu

grijă și au demascat în mod public actele sîngeroase ale apărătorilor ordinii. Prin simpla procedură a întemnițării, emisarii au fost transformați brusc din acuzatori în acuzați. Apoi s-au făcut descinderi la locuințele membrilor Comitetului de la Bruxelles, toate hîrțile lor au fost confiscate și unii dintre ei au fost arestați sub învinuirea de a face parte dintr-o asociație „*Iniințată cu scopul de a atenta la viața și proprietatea persoanelor particulare*”. Cu alte cuvinte, ei au fost învinuiți că fac parte dintr-o *Asociație de Thugs*²⁸², cunoscută sub numele de *Asociația Internațională a Muncitorilor*. Ațîțat de scornirile absurde ale presei clericale și de isteria presei capitaliste, acest guvern de pigmei îngîmfați face categoric tot ce-i stă în putință pentru a se acoperi de ridicol după ce s-a scăldat într-o mare de sînge.

Comitetul Central belgian de la Bruxelles a declarat, de altfel, că intenționează să organizeze o anchetă amănunțită în legătură cu masacrele de la Seraing și Borinage și să publice rezultatele ei. Avem de gînd să facem cunoscute aceste dezvăluri în lumea întregă pentru a deschide tuturor ochii asupra fanfaronadei capitaliștilor belgieni, a căror maximă favorită este: *La liberté, pour faire le tour du monde, n'a pas besoin de passer par ici (la Belgique)*²⁸³.

Poate că guvernul belgian își imaginează că, așa cum a obținut un răgaz după revoluția din 1848—1849 devenind agentul de poliție al tuturor guvernelor reacționare de pe continentul european, tot așa va putea evita și acum pericolul care-l amenință dacă va juca rolul de jandarm zelos al capitalului împotriva muncii. Aceasta este însă o socoteală cu totul greșită. Guvernul belgian în loc să amîne catastrofa, o grăbește. Făcînd ca Belgia să devină proverbială și să fie obiectul batjocurii maselor populare din lumea întregă, guvernul belgian va înlătura ultimul obstacol care îi mai împiedică pe despoți să șteargă numele acestei țări de pe harta Europei.

Consiliul General al *Asociației Internaționale a Muncitorilor* cheamă pe muncitorii din Europa și din Statele Unite să deschidă o listă de subscripții pentru a ușura suferințele văduvelor, soțiilor și copiilor victimelor din Belgia, precum și pentru a acoperi cheltuielile legate de apărarea la proces

a muncitorilor arestați și de ancheta întreprinsă de Comitetul de la Bruxelles.

Din însărcinarea Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor :

R. Applegarth, președinte
R. Shaw, secretar pentru America.
Bernard, secretar pentru Belgia.
Eugène Dupont, secretar pentru Franța.
Karl Marx, secretar pentru Germania.
Jules Johannard, secretar pentru Italia.
A. Zabicki, secretar pentru Polonia.
H. Jung, secretar pentru Elveția.
Cowell Stepney, casier.
J. G. Eccarius, secretar al Consiliului
General

Londra, 4 mai 1869.

Toate contribuțiile în folosul victimelor masacrelor din Belgia vor fi trimise pe adresa Consiliului General: 256, High Holborn, London, Western Central.

Scris de K. Marx

Publicat sub formă de manifest
„The Belgian Massacres. To the
Workmen of Europe and the United
States” în mai 1869 și în ziarul
„L'Internationale” nr. 18 din 15 mai
1869 și „Demokratische Wochenblatt”
nr. 21 din 22 mai 1869

Se tipărește după textul
manifestului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Apel adresat Uniunii naționale a muncitorilor
din Statele Unite²⁸⁴

Muncitori,

În programul constitutiv al Asociației noastre am declarat: „Nu înțelepciunea claselor dominante, ci rezistența eroică a clasei muncitoare din Anglia împotriva nebuniei lor criminale a ferit apusul Europei de o rușinoasă cruciadă transatlantică pentru eternizarea și răspîndirea sclaviei” *. Acum e rîndul vostru să împiedicați izbucnirea unui război, care, fără îndoială, ar arunca înapoi pentru multă vreme mișcarea clasei muncitoare în creștere de ambele părți ale Oceanului Atlantic.

Cred că este de prisos să vă conving că există puteri europene care vor cu tot dinadinsul să atragă Statele Unite într-un război împotriva Angliei. Aruncînd o privire fugitivă asupra datelor statisticii comerciale, observăm că exportul de materii prime al Rusiei — și Rusia nu are nimic altceva de exportat — a scăzut rapid în fața concurenței americane, cînd războiul civil a schimbat subit situația. A transforma tocmai acum plugurile americane în săbii ar însemna a salva tocmai acum de la o prăbușire iminentă această putere despotică, pe care preînțelepții voștri oameni de stat republicani au ales-o drept cel mai apropiat sfătuitor. Dar, absolut independent de interesele speciale ale unui guvern sau altul, nu este oare în interesul comun al asupritorilor noștri să transforme colaborarea noastră internațională, care devine tot mai puternică, într-un război intestine?

În mesajul de salut adresat d-lui Lincoln cu prilejul realegerii sale ca președinte, ne-am exprimat convingerea că războiul civil din America vă avea pentru dezvoltarea clasei muncitoare o însemnătate tot atît de mare cum a avut

* Vezi volumul de față, pag. 13. — Nota red.

războiul de independență din America pentru dezvoltarea burgheziei *. Și într-adevăr, sfârșitul victorios al războiului împotriva sclaviei a deschis o nouă eră în istoria clasei muncitoare. Din acest moment ia ființă în Statele Unite o mișcare muncitorească independentă, care este privită cu ostilitate de vechile voastre partide și de politicienii lor de profesie. Pentru ca această mișcare să se maturizeze, e nevoie de pace. Pentru ca ea să fie nimicită, e nevoie de un război între Statele Unite și Anglia.

Rezultatul concret nemijlocit al războiului civil a fost, firește, înrăutățirea situației muncitorului american. În Statele Unite, ca și în Europa, datoria publică — acest monstruos vampir —, mutată de pe umerii unora pe umerii altora, a fost aruncată în cele din urmă pe grumazul clasei muncitoare. Din 1860 prețurile obiectelor de primă necesitate, spune unul dintre oamenii voștri de stat, au crescut cu 78⁰%, în timp ce salariul unui muncitor necalificat a crescut cu numai 50⁰%, iar cel al unui muncitor calificat cu 60⁰%.

„Acum — spune el — în America pauperismul crește mai repede decît populația*.

În plus, pe fondul suferințelor clasei muncitoare apare și mai pregnant luxul strident al aristocrației financiare, al aristocrației parvenite²⁸⁵ și al altor paraziți, creaturi ale războiului. Cu toate acestea, războiul civil a avut un rezultat pozitiv: eliberarea sclavilor și impulsul moral pe care această eliberare l-a dat propriei voastre mișcări de clasă. Un nou război, care nu ar fi justificat nici prin scopuri înalte, nici printr-o necesitate socială stringentă, un război în spiritul lumii vechi, ar făuri lanțuri pentru muncitorul liber în loc să sfărîme cătușele sclavului. Accentuarea pauperizării provocate de acest război ar oferi imediat capitaliștilor voștri atît pretextul cît și mijloacele pentru ca, folosind paloșul necruțător al armatei permanente, să împiedice clasa muncitoare să-și înfăptuiască aspirațiile îndrăznețe și legitime.

Iată de ce vă revine datoria de onoare de a arăta lumii că astăzi, în sfârșit, clasa muncitoare pășește în arena istoriei nu ca o clasă de executanți supuși, ci ca o forță independentă, conștientă de răspunderea ce-i revine și capabilă

* Vezi volumul de față, pag. 21. — *Nota red.*

să impună pacea acolo unde așa-zișii ei stăpîni instigă la război.

In numele Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor :

Englezii : *R. Applegarth*, muncitor dulgher ; *M.J. Boon*, muncitor mecanic ; *J. Buckley*, muncitor zugrav ; *J. Hales*, muncitor țesător ; *Harriet Law* ; *B. Lucraft*, muncitor tîmplar ; *G. Milner*, muncitor croitor ; *G. Odger*, muncitor cizmar ; *J. Ross*, muncitor cizmar ; *R. Shaw*, muncitor zugrav ; *Cowell Stepney* ; *J. Warren*, muncitor marochiner ; *J. Weston*, muncitor scărar.

Francezii : *E. Dupont*, constructor de instrumente muzicale ; *Jules Johannard*, muncitor litograf ; *Paul Lafargue*.

Germanii : *G. Eccarius*, muncitor croitor ; *F. Lessner*, muncitor croitor ; *W. Limburg*, muncitor cizmar ; *Karl Marx*.

Elvețienii : *H. Jung*, muncitor ceasornicar ; *A. Müller*, muncitor ceasornicar.

Belgienii : *P. Bernard*, muncitor zugrav.

Danezii : *J. Cohn* — muncitor la o fabrică de țigări.

Polonezii : *A. Zabicki*, zețar.

B. Lucraft, președinte

Cowell Stepney, casier

J. Georg Eccarius, secretar general

Londra, 12 mai 1869

Scris de K. Marx la 11 mai 1869

Publicat sub formă de manifest :

„Address to the National Labour
Union of the United States”,
London, 1869

Se tipărește după textul
manifestului

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Prefață

[la ediția a doua (1869) a lucrării
„Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”]²⁸⁶

Prea de timpuriu decedatul meu prieten *Joseph Weydemeyer* * intenționa să scoată, cu începere de la 1 ianuarie 1852, o publicație politică săptăminală la New York. El mi-a cerut să scriu pentru această revistă istoria loviturii de stat. Conformându-mă dorinței lui am scris săptăminal, pînă la mijlocul lunii februarie, o serie de articole sub titlul: „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. Între timp, planul inițial al lui Weydemeyer eșuase. În schimb a scos, în primăvara anului 1852, o revistă lunară, „*Die Revolution*”, al cărei prim număr cuprinde „Optsprezece brumar” al meu²⁸⁷. Cîteva sute de exemplare au parvenit atunci în Germania, fără a ajunge însă propriu-zis în librării. Un librar german care făcea pe ultraradicalul și căruia i-am propus să se ocupe de difuzarea lucrării mele a fost cuprins de o adevărată spaimă virtuoasă auzind „o propunere atît de inoportună”.

Se vede din cele ce preced că lucrarea de față s-a născut sub impresia nemijlocită a evenimentelor și că materialul ei istoric nu trece dincolo de luna februarie (1852). Reeditarea ei în momentul de față se datorește în parte faptului că este cerută în librării, în parte ca urmare a insistenței prietenilor mei din Germania.

Dintre scrierile care au tratat același subiect aproape concomitent cu a mea, numai două merită a fi relevate: „*Napoleon cel mic*” de *Victor Hugo* și „*Lovitura de stat*” de *Proudhon*²⁸⁸.

Victor Hugo se mărginește să arunce invective amare și spirituale la adresa editorului responsabil al loviturii de

* În timpul războiului civil american a fost comandantul militar al districtului St. Louis.

stat. Evenimentul însuși apare la el ca un trăsnet din senin. El nu vede în acest eveniment decît un act de violență al unui singur individ. El nu-și dă seama că-l face mare pe acest individ, în loc să-l facă mic, prin faptul că-i atribuie o putere personală de inițiativă care ar fi fără precedent în istoria universală. Proudhon, la rîndul său, caută să prezinte lovitura de stat drept rezultatul unei dezvoltări istorice anterioare. Pe nesimțite însă construcția istorică a loviturii de stat se transformă la el într-o apologie istorică a eroului loviturii de stat. El repetă astfel greșeala istoricilor noștri așa-zisii *obiectivi*. Eu, dimpotrivă, dovedesc că *lupta de clasă* în Franța a creat situații și relații care au îngăduit unui personaj mediocru și grotesc să apară în postură de erou.

O prelucrare a lucrării de față i-ar fi răpit coloritul specific. De aceea m-am limitat la simpla corectare a greșelilor de tipar și la înlăturarea unor aluzii care acum n-ar mai putea fi înțelese.

Fraza finală a lucrării mele: „Dar cînd mantia imperială va cădea, în sfîrșit, pe umerii lui Ludovic Bonaparte, statuia de bronz a lui Napoleon se va prăvăli din virful coloanei Vendôme”²⁸⁹, s-a și realizat.

Colonelul Charras a fost primul care a pornit atacul împotriva cultului lui Napoleon în lucrarea sa despre campania din 1815²⁹⁰. De atunci încoace și mai ales în ultimii ani, literatura franceză a spulberat legenda napoleoniană cu armele cercetării istorice, ale criticii, satirei și ironiei. Dincolo de granițele Franței, această ruptură brutală cu tradiționalul mit popular, această uriașă revoluție spirituală nu prea a fost băgată în seamă și încă mai puțin înțeleasă.

În sfîrșit, nădăjduiesc că lucrarea mea va contribui la înlăturarea termenului școlăresc, curent acum îndeosebi în Germania, despre așa-zisul *caesarism*. Făcînd această analogie istorică superficială se uită lucrul principal, și anume că în vechea Romă lupta de clasă se desfășura numai în sînul unei minorități privilegiate, între bogații liberi și săracii liberi, în timp ce marea masă productivă a populației, sclavii, nu constituiau decît un pedestal pasiv pentru acești luptători. Se uită remarcabilele cuvinte ale lui *Sismondi*: proletariatul roman trăia pe socoteala societății, pe cînd societatea modernă trăiește pe socoteala proletariatului²⁹¹.

Data fiind deosebirea radicală dintre condițiile materiale, economice, ale luptei de clasă din antichitate și ale celei din timpurile moderne, nici figurile politice zămislite de ea nu pot avea mai multă asemănare între ele decât are arhiepiscopul de Canterbury cu marele preot Samuel.

Karl Marx

Londra, 23 iunie 1869

Publicat în ediția a doua a lucrării
lui K. Marx „Oțsprezece brumar al
lui Ludovic Bonaparte”, Hamburg, 1869

Se tipărește după textul
ediției din 1869

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Karl Marx²⁹²

În Germania lumea s-a obișnuit să vadă în Ferdinand Lassalle pe întemeietorul mișcării muncitorești germane. Aceasta este o părere cît se poate de greșită. Dacă acum 6—7 ani proletariatul se stringea în jurul său în masă în toate regiunile industriale, în toate orașele mari, în centrele populației muncitoare, dacă călătoriile sale erau cortegii triumfale pentru care îl puteau invidia monarhii — nu cumva fusese dinainte trasă, pe nesimțite, brazda pe terenul care a rodit atît de repede? Dacă muncitorii salutau cu entuziasm învățăturile sale, se datora oare aceasta faptului că aceste învățături erau noi pentru ei sau că, într-o măsură mai mare sau mai mică, ele erau de mult cunoscute de muncitorii conștienți?

Generația de astăzi trăiește într-un ritm rapid și uită repede. Mișcarea din anii 1840—1850, care a culminat cu revoluția din 1848 și s-a încheiat cu reacțiunea din 1849—1852, a și fost dată uitării împreună cu literatura ei politică și socialistă. De aceea trebuie să reamintim că înainte de revoluția din 1848 și în timpul ei a existat în rîndurile muncitorilor, mai ales în Germania apuseană, un partid socialist bine organizat²⁹³; ce-i drept, după procesul comuniștilor de la Colonia acest partid s-a destrămat, dar diferiți membri ai lui au continuat să pregătească pe nesimțite terenul de care a profitat ulterior Lassalle. De asemenea trebuie să reamintim că a existat un om care și-a închinat viața nu numai organizării acestui partid, ci și studiului științific al așa-zisei probleme sociale, adică criticii economiei politice, și care, încă înainte de 1860, a publicat rezultate importante ale cercetărilor sale²⁹⁴. Lassalle era un om extrem de talentat și cu o cultură multilaterală, de o mare energie și inimaginabil de versatil; era parcă anume croit să joace în orice

împrejurări un rol politic. Dar el nu a fost nici inițiatorul propriu-zis al mișcării muncitorești germane și nici un gânditor original. Tot conținutul scrierilor sale era împrumutat, și încă cu interpretări greșite; el avea un precursor care îi era indiscutabil superior din punct de vedere intelectual, a cărui existență el o trecea însă sub tăcere în timp ce-i vulgariza operele, și numele lui este Karl Marx.

Karl Marx s-a născut la 5 mai 1818 la Trier, unde a urmat liceul clasic. A studiat științele juridice la Bonn și mai târziu la Berlin, unde preocuparea pentru filozofie l-a făcut însă să părăsească curînd studiul dreptului. După o ședere de cinci ani în „metropola intelectualității”, el s-a întors, în 1841, la Bonn, cu intenția de a obține titlul de docent la universitatea de acolo. Pe atunci Prusia se afla în prima „eră nouă”²⁹⁵. Frederic Wilhelm al IV-lea declarase că îi place o opoziție bine intenționată, și în diferite locuri s-au făcut încercări de a se organiza o asemenea opoziție. Astfel a fost înființată la Colonia „Rheinische Zeitung”; în paginile ei, în articole care făceau mare vilvă, Marx a criticat cu o îndrăzneală nemaifîtilnită pe atunci dezbaterile dietei provinciale renane²⁹⁶. La sfîrșitul anului 1842, devenind redactorul-șef al ziarului, a dat atît de mult de furcă cenzurii, încît i s-a făcut onoarea de a se trimite de la Berlin un censor special pentru „Rheinische Zeitung”. Cînd s-a constatat că nici acest lucru nu folosește la nimic, ziarul a fost supus unei duble cenzuri: pe lingă cenzura obișnuită, fiecare număr trecea în a doua instanță prin cenzura Regierungspräsidentului din Colonia. Dar și această măsură s-a dovedit ineficace față de „reaua-voință inveterată” a lui „Rheinische Zeitung”, și la începutul anului 1843 ministerul a dat o dispoziție potrivit căreia „Rheinische Zeitung” trebuia să-și înceteze apariția la sfîrșitul primului trimestru. Marx și-a prezentat imediat demisia, deoarece acționarii ziarului voiau să împace lucrurile, dar și această încercare a dat greș și ziarul și-a încetat apariția.

Critica dezbaterilor din dieta renană l-a silit pe Marx să studieze probleme legate de interese materiale. Cu acest prilej s-a izbit de noi aspecte, pe care nu le abordase nici dreptul și nici filozofia. Pornind de la filozofia dreptului a lui Hegel, Marx a ajuns la convingerea că nu statul, înfățișat de Hegel drept „încununare a întregului edificiu”, ci „societatea civilă”, atît de vitreg tratată de el, este sfera în care trebuie căutată cheia pentru înțelegerea procesului dezvolt-

tării istorice a omenirii. Iar știința care se ocupă de societatea civilă este economia politică, și *această* știință nu putea fi studiată temeinic în Germania, ci numai în Anglia sau în Franța.

De aceea, după căsătoria sa cu fiica consilierului intim von Westphalen din Trier (sora viitorului ministru de interne al Prusiei von Westphalen), Marx s-a mutat în vara anului 1843 la Paris, unde s-a consacrat în special studiului economiei politice și al istoriei marii revoluții franceze. Totodată el a editat împreună cu Ruge revista „Deutsch-Französische Jahrbücher”²⁹⁷, din care nu a apărut însă decît un singur număr. Expulzat în 1845 din Franța de către Guizot, el a plecat la Bruxelles, unde a rămas, ocupîndu-se de studiul aceluiași probleme, pînă la izbucnirea revoluției din februarie. Cît de puțin era el de acord cu socialismul consacrat pe atunci, chiar și în forma lui cea mai pretins savantă, o dovedește critica pe care a făcut-o voluminoasei lucrări a lui Proudhon „Filozofia mizeriei”, critică apărută în 1847 la Bruxelles și Paris sub titlul „Mizeria filozofiei”²⁹⁸. În această lucrare se găsesc deja multe puncte esențiale ale teoriei sale, expuse acum amănunțit. De asemenea „Manifestul Partidului Comunist”, Londra, 1848, scris înainte de revoluția din februarie și adoptat de un congres muncitoresc la Londra, este în esență opera sa²⁹⁹.

Expulzat din nou de guvernul belgian, de astă dată sub influența panicii stîrnite de revoluția din februarie la invitația guvernului provizoriu francez, Marx s-a întors la Paris. Valul revoluționar împinsese pe planul al doilea orice preocupare științifică; acum era momentul de a participa activ la mișcare. După ce în primele zile de agitație s-a opus planului absurd al unor agitatori care voiau să organizeze în Franța detașamente de voluntari recrutate din rîndurile muncitorilor germani, care să transforme Germania într-o republică, Marx a plecat împreună cu prietenii săi la Colonia și a întemeiat acolo „Neue Rheinische Zeitung”, care a ființat pînă în iunie 1849 și căreia lumea de pe Rin îi mai păstrează o bună amintire³⁰⁰. Probabil că nicăieri libertatea de care se bucura presa în 1848 nu a fost folosită cu atîta succes ca atunci, în plin centru al unei citadele prusiene, de către acest ziar. După încercările zadarnice ale guvernului de a suprima ziarul prin acțiuni judiciare — Marx a comparut de două ori în fața curții cu juri pentru delikte de presă și pentru incitare la refuzul de a se plăti impozitele,

fiind achitat în ambele rînduri —, ziarul a primit lovitura de grație în timpul răscoalelor din mai 1849, cînd Marx, sub pretextul că și-a pierdut supușenia prusiană, iar ceilalți redactori sub pretexte asemănătoare au fost expulzați. Marx a fost deci nevoit să plece din nou la Paris, de unde a fost iarăși expulzat, și încă în vara anului 1849 el s-a mutat la Londra, unde domiciliază și astăzi.

La Londra se adunase atunci întreaga fine fleur* a emigrației continentale de toate națiunile. Se creau tot felul de comitete revoluționare, uniuni, guverne provizorii in partibus infidelium**, aveau loc dispute și certuri de tot felul, și domnii care au luat parte la ele privesc, probabil, în prezent acea perioadă ca cea mai nenorocită din viața lor. Marx s-a ținut departe de toate aceste intrigi. El a continuat să publice cîtva timp „Neue Rheinische Zeitung” sub forma unei reviste lunare (Hamburg, 1850)³⁰¹, după aceea s-a retras la British Museum și a început să studieze scrierile de economie politică din uriașa bibliotecă de acolo, în mare parte necunoscute. În același timp el a scris cu regularitate corespondențe pentru „New York Tribune”³⁰², fiind, ca să spunem așa, pînă la izbucnirea războiului civil din America, redactorul acestui ziar anglo-american de mîna întii pentru problemele de politică europeană.

Lovitura de stat din 2 decembrie l-a determinat să scrie broșura „*Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*”, New York, 1852, care a apărut tocmai într-o nouă ediție (la Meissner din Hamburg) și va contribui nu în mică măsură la înțelegerea situației precare în care a ajuns chiar în momentul de față același Bonaparte. Eroul loviturii de stat ne apare aici în adevărata sa înfățișare, fără acea aureolă de glorie cu care l-a înconjurat succesul său de o clipă. Filistinul care vede în Napoleon al III-lea pe cel mai mare om al secolului, și de aceea nu-și poate explica cum este posibil ca acest geniu uluitor să facă acum deodată gafă după gafă, să comită o eroare politică după alta, acest filistin poate să se dumirească citind lucrarea amintită a lui Marx.

Cu toate că în tot timpul șederii sale la Londra, Marx nu a căutat cîtuși de puțin să atragă atenția, totuși Karl

* — cremă. — *Nota trad.*

** — în străinătate (textual: „în țara necredincioșilor” — adaos la titlul prelaților catolici numiți în funcția de episcopi în țări necreștine) — *Nota trad.*

Vogt l-a silit, după campania din 1859 din Italia, să se angajeze într-o polemică, care s-a încheiat prin cartea lui Marx „Domnul Vogt” (Londra, 1860)³⁰³. Cam în același timp a apărut primul rod al cercetărilor sale în domeniul economiei politice: „Contribuții la critica economiei politice”, volumul întâi, Berlin, 1859. Acest volum cuprinde numai teoria banilor, expusă dintr-un punct de vedere cu totul nou; continuarea s-a lăsat așteptată deoarece autorul descoperise între timp atâtea materiale noi, încît a socotit necesar să întreprindă noi cercetări.

În 1867, în sfîrșit, a apărut la Hamburg „Capitalul. Critica economiei politice”, volumul întâi. Această operă este rezultatul unei munci de cercetare de o viață întreagă. Ea este expresia științifică a economiei politice a clasei muncitoare. Aici nu este vorba * de fraze agitatorice, ci de concluzii strict științifice. Oricare ar fi poziția pe care ai adopta-o față de socialism, vrînd-nevrînd trebuie să recunoști că el este expus aici pentru întîia oară în mod științific și că tocmai Germaniei i-a fost dat să aducă și în acest domeniu un asemenea aport. Cine va voi să mai combată de acum încolo socialismul va trebui mai întîi s-o scoată la capăt cu Marx, și dacă va reuși, se înțelege că nu va mai fi nevoie să se refere la dei minorum gentium **.

Dar cartea lui Marx prezintă interes și sub alt aspect. Ea este prima lucrare în care sînt înfățișate complet și limpede adevăratele relații dintre capital și muncă, în forma clasică pe care au căpătat-o în Anglia. Anchetele parlamentare i-au furnizat un material bogat, care îmbrățișează o perioadă de aproximativ 40 de ani, practic aproape necunoscut chiar și în Anglia, cu privire la situația muncitorilor din mai toate ramurile industriale, cu privire la munca femeilor și a copiilor, cu privire la munca de noapte etc.³⁰⁴; prin felul cum sînt înfățișate toate acestea ele au devenit pentru întîia oară accesibile. Urmează apoi istoria legislației pentru reglementarea muncii în fabrici din Anglia, care, de la începuturile modeste făcute prin prima lege din 1802, a ajuns acum să reglementeze timpul de muncă aproape în toate ramurile, atît ale industriei de fabrică cît și ale industriei casnice, la 60 de ore pe săptămînă pentru femei și tineri sub 18 ani și la 39 de ore pe săptămînă pentru copii sub

* În manuscris e adăugat: „de propagandă politică”. — *Nota red.*

** — textual: „zeii mai mărunți”; în sens figurat: „mărimile de mîna a doua”. — *Nota trad.*

13 ani. Sub acest aspect, cartea este de cel mai înalt interes pentru orice om ocupat în industrie.

Ani de-a rîndul Marx a fost, indiscutabil, scriitorul german cel mai calomniat, în schimb nimeni nu va contesta că el a ripostat cu curaj și că toate loviturile sale și-au atins ținta cu precizie. Dar polemica, de care s-a „ocupat” atît de mult, a fost totuși în fond pentru el numai legitimă apărare. Ceea ce l-a interesat întotdeauna cu adevărat a fost știința sa, pe care a studiat-o și a frămîntat-o timp de douăzeci și cinci de ani cu o conștiinciozitate fără seamăn, o conștiinciozitate care nu i-a permis să înfățișeze publicului forma sistematizată a concluziilor sale înainte de a fi el însuși mulțumit de forma și de conținutul lor, înainte de a fi convins că nu rămăsese nici o carte pe care să nu o fi citit, nici o obiecție pe care să nu o fi cumpănit, că fiecare problemă a fost epuizată pînă la capăt. În epoca noastră, epocă a epigonilor, gînditorii originali sînt foarte rari; iar dacă cineva este nu numai un gînditor original, ci posedă și o erudiție neîntrecută în specialitatea sa, el merită o dublă apreciere.

În afară de studiile sale, Marx se ocupă, așa cum și este de așteptat, de mișcarea muncitorească; el este unul din întemeietorii Asociației Internaționale a Muncitorilor, care, în ultimul timp, a dat de atîtea ori prilej să se vorbească despre ea, dovedind nu în puține locuri din Europa că este o forță. Credem că nu greșim cînd spunem că și în această organizație, care în orice caz marchează o epocă în mișcarea muncitorească, elementul german deține — mai cu seamă datorită lui Marx — locul influent care i se cuvine.

Scris de F. Engels în jurul
datei de 28 iulie 1869

Publicat în „Die Zukunft”
nr. 185 din 11 august 1869

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu manuscrisul

Tradus din limba germană

Karl Marx

Raportul Consiliului General cu privire la dreptul de succesiune³⁶⁵

1. Dreptul de succesiune prezintă o importanță socială numai în măsura în care transmite moștenitorului puterea pe care a exercitat-o în timpul vieții sale cel decedat, și anume puterea de a-și însuși, datorită proprietății sale, produsul muncii altora. De pildă, *pământul* îl investește pe proprietarul lui, pe durata vieții sale, cu puterea de a-și însuși cu titlu de rentă, fără nici un fel de compensație, produsul muncii altora. *Capitalul* îl investește cu puterea de a face același lucru cu titlu de dobândă și profit. Proprietatea asupra unor *efecte publice* îi dă posibilitatea să trăiască, fără a munci, de pe urma muncii altora etc.

Sucesiunea nu creează această putere de transferare a produsului muncii unui om în buzunarul altui om, ea se referă numai la schimbarea persoanelor care exercită această putere.

Ca orice legislație civilă, legile cu privire la succesiune nu constituie cauza, ci efectul, consecința juridică a actualei organizări economice a societății, bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, adică asupra pământului, materiilor prime, mașinilor etc.

Tot așa, dreptul de succesiune asupra sclavilor nu era cauza sclaviei, ci, dimpotrivă, sclavia era cauza dreptului de succesiune asupra sclavilor.

2. Noi trebuie să luptăm împotriva cauzei, și nu a efectului, împotriva bazei economice, și nu a suprastructurii juridice.

Presupunând că, în loc de a mai fi proprietate privată, mijloacele de producție au devenit proprietate socială, atunci dreptul de succesiune (în măsura în care are o importanță socială) ar dispărea de la sine, deoarece un om nu poate lăsa după moartea sa decât ceea ce a posedat în timpul vieții.

De aceea, scopul nostru mare, trebuie să fie desființarea acelor instituții care conferă unui număr redus de oameni în timpul vieții lor puterea economică de a-și însuși roadele muncii celor mulți.

Acolo unde o societate a evoluat într-atît încît clasa muncitoare are suficientă putere pentru a desființa asemenea instituții, ea trebuie s-o facă pe cale directă. De pildă, anulînd datoria publică, firește că clasa muncitoare scapă și de transmiterea efectelor publice prin succesiune. Pe de altă parte, dacă ea nu are suficientă putere pentru a anula datoria publică, ar fi o încercare nesăbuită să desființeze dreptul de succesiune asupra efectelor publice. Dispariția dreptului de succesiune va fi rezultatul firesc al unei transformări sociale care va înlătura proprietatea privată asupra mijloacelor de producție; dar desființarea dreptului de succesiune nu poate fi niciodată punctul de plecare al unei asemenea transformări sociale.

3. Una din marile greșeli pe care o comiteau acum 40 de ani discipolii lui Saint-Simon consta în aceea că ei nu vedeau în dreptul de succesiune un efect legal, ci cauza economică a actualei organizări sociale³⁰⁰. Aceasta nu i-a împiedicat de fel să perpetueze în sistemul lor social proprietatea privată asupra pămîntului și asupra celorlalte mijloace de producție. Este drept că ei credeau că așa cum au existat regi electivi ar putea să existe și proprietari electivi pe viață. A proclama abolirea dreptului de succesiune ca punct de plecare al revoluției sociale n-ar face decît să abată atenția clasei muncitoare de la adevăratul punct în care trebuie dat atacul împotriva societății contemporane. Ar fi un lucru tot atît de absurd ca și abolirea dispozițiilor legale care reglementează relațiile dintre vînzător și cumpărător în timp ce actualul schimb de mărfuri ar continua să existe. Ar fi greșit din punct de vedere teoretic și reacționar în practică.

4. Analizînd legile de succesiune, presupunem în mod inevitabil că proprietatea privată asupra mijloacelor de producție continuă să existe. Dacă n-ar mai exista printre cei vii, ea nu ar putea fi transferată de la ei și de ei după moartea lor. De aceea toate măsurile privitoare la dreptul de succesiune se pot referi numai la o perioadă de tranziție socială în care, pe de o parte, actuala bază economică a societății nu este încă transformată, iar pe de altă parte, masele muncitoare au acumulat suficiente forțe pentru a

impune măsuri de tranziție menite să ducă în cele din urmă la o schimbare radicală a societății. Privită din acest punct de vedere, schimbarea legilor cu privire la succesiune reprezintă doar una din numeroasele măsuri de tranziție care vizează același scop. Aceste măsuri de tranziție cu privire la succesiune pot fi numai :

a) majorarea taxelor de succesiune, așa cum s-au și introdus în numeroase state, și folosirea fondurilor astfel obținute în scopul eliberării sociale.

b) Limitarea dreptului de succesiune prin testament, care, spre deosebire de dreptul de succesiune ab intestat sau în virtutea legăturilor de rudenie, apare ca o exagerare arbitrară, izvorită din superstiție, a însuși principiului proprietății private.

Scris de K. Marx la 2—3 august 1869

Publicat în broșura
„Report of the Fourth
Annual Congress of The International
Working Men's Association,
held at Basle, in Switzerland”,
editată la Londra în 1869

Se tipărește după textul
broșurii

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Raportul prezentat de Consiliul General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
la cel de-al IV-lea Congres General de la Basel ³⁰⁷

Delegații diferitelor secții vă vor prezenta dări de seamă amănunțite cu privire la succesele repurtate de Asociația noastră în țările respective. Raportul Consiliului vostru General se ocupă în special de guerilla dintre capital și muncă — avem în vedere grevele care au frământat în ultimul an continentul european și despre care s-a spus că n-ar fi fost provocate nici de mizeria muncitorilor și nici de despotismul capitaliștilor, ci de intrigile de culise ale Asociației noastre.

La câteva săptămîni după încheierea ultimului nostru congres a izbucnit memorabila grevă a țesătorilor de panglici și a vopsitorilor de mătase din Basel. Baselul și-a păstrat pînă în zilele noastre multe caracteristici ale orașului medieval, cu tradiții locale, cu prejudecăți înguste, cu patricieni bogați și îngîmfați, cu relații patriarhale între patron și muncitor. Încă acum cîțiva ani un fabricant din Basel se lăuda în fața unui secretar al ambasadei engleze că

„relațiile dintre patroni și muncitori sînt aici incomparabil mai bune decît în Anglia”, că „în Elveția muncitorul care l-ar părăsi pe bunul său patron de dragul unui salariu mai mare ar fi disprețuit de propriii săi tovarăși de muncă” și că „superioritatea noastră față de Anglia constă mai ales în durata mai mare a timpului de muncă și în salariul scăzut”.

După cum vedeți, rînduielile patriarhale, modificate sub influența epocii moderne, se reduc la aceea că patronul este bun, iar salariul este mic, că muncitorul se simte ca un vasal medieval și este exploatat ca un sclav salariat modern.

Acest caracter patriarhal reiese și dintr-o anchetă făcută de autoritățile elvețiene cu privire la munca copiilor în fabrici și la starea școlilor primare publice. S-a stabilit că

„în școlile din Basel este cel mai nesănătos aer din lume, că în timp ce în aer liber acidul carbonic există în proporție de 4/10 000, iar în încăperile închise această proporție nu trebuie să depășească 10/10 000, în școlile publice din Basel această proporție a crescut la 20—81/10 000 înainte de amiază și la 53—94/10 000 după-amiază”.

În legătură cu aceasta, d-l Thurneysen, membru în Marele consiliu din Basel, a declarat foarte calm :

„Nu-i nimic ! Părinții voștri au învățat în săli de clasă tot atît de proaste ca astea și, totuși, n-au pățit nimic”.

Acum este clar de ce izbucnirea unei lupte economice a muncitorilor din Basel a făcut epocă în istoria socială a Elveției. Nu există ceva mai caracteristic decît punctul de plecare al acestei mișcări. Potrivit unui vechi obicei, în ziua de Sf. Mihail, țesătorii de panglici pot lăsa lucrul cu $\frac{1}{4}$ zi de lucru mai devreme decît în mod obișnuit. Dar la 9 noiembrie 1868, cînd muncitorii de la fabrica de panglici Debary și fiii au revendicat ca de obicei acest neînsemnat privilegiu, unul dintre patroni le-a declarat pe un ton aspru, însoțit de un gest poruncitor :

„Cel care va pleca din fabrică și va întrerupe lucrul va fi concediat imediat și pentru totdeauna”.

După proteste zadarnice, 104 țesători din 172 au părăsit imediat fabrica, neputînd crede totuși că vor fi concediați definitiv, întrucît atît patronul cît și muncitorii erau obligați, potrivit unui contract scris, să anunțe plecarea sau concedierea cu 14 zile înainte. A doua zi dimineața cînd au venit la lucru, fabrica era înconjurată de jandarmi, care nu permiteau răzvrătiților să intre. Țesătorii care în ajun nu părăsiseră fabrica cu $\frac{1}{4}$ de zi mai devreme au refuzat acum să lucreze. Lozinca generală a fost : „Toți sau nici unul”.

Țesătorii concediați în mod atît de neașteptat au fost totodată evacuați împreună cu familiile lor din locuințele pe care le închiriaseră de la patroni. Pe deasupra, aceștia din urmă au trimis circulare măcelarilor, brutarilor, băcanilor prin care li se punea în vedere să nu mai dea pe credit alimente celor răzvrățiți. Lupta începută astfel a durat de la 9 noiembrie 1868 pînă în primăvara anului 1869. Cadrul raportului nostru nu ne permite să intrăm în alte amănunte. Este suficient să relevăm că lupta provocată de acest act arbitrar al despotismului capitalist, de acest lock-out cumplit s-a transformat într-un șir de greve întrerupte din

cînd în cînd de compromisuri, mereu încălcate de patroni. Ea a atins punctul culminant în momentul cînd înaltul și onorabilul Mare consiliu din Basel a încercat zadarnic să-i intimideze pe muncitori prin măsuri militare și printr-un soi de stare de asediu.

În timpul acestei lupte, muncitorii au fost sprijiniți de *Asociația Internațională a Muncitorilor*. După părerea patronilor, ea a adus pentru prima oară în pașnicul și patriarhalul oraș Basel spiritul modern al răzvrătirii. De aceea, principala lor grijă a fost să-l alunge din Basel pe acest musafir nepoftit. Ei au încercat, zadarnic, să impună supușilor lor, ca o condiție de pace, ieșirea din Asociație. Suferind înfrîngere după înfrîngere în lupta împotriva *Internaționalei*, ei au încercat să-și verse focul recurgînd la măsuri absurde. Acești republicani, fiind proprietari ai unor mari fabrici în localitatea badeneză de graniță Lörrach, situată în apropiere de Basel, l-au determinat pe împuternicitul local * să închidă secțiile de acolo ale *Internaționalei*. Această măsură a fost anulată în scurt timp însă de guvernul din Baden. Cînd „Allgemeine Zeitung” din Augsburg a îndrăznit să relateze obiectiv evenimentele de la Basel ³⁰⁸, acești „domni respectabili” l-au amenințat în scrisori neroade că nu vor mai face abonamente. Ei au trimis special la Londra un agent cu misiunea fantastică de a stabili dimensiunile casei de bani generale a *Internaționalei*. Dacă acești drept-credincioși ar fi trăit la începuturile creștinismului, ei s-ar fi interesat la Roma dacă apostolul Pavel are un cont curent la bancă.

Aceste procedee stîngace și primitive s-au soldat pentru ei cu cîteva lecții ironice de înțelepciune practică date de capitaliștii din Geneva. Cîteva luni mai tîrziu, neciopliții provinciali din Basel le-au putut plăti cu vîrf și îndesat ilustrațiilor domni din Geneva.

În martie au izbucnit la Geneva două greve: greva muncitorilor din construcții și cea a zețarilor; acești muncitori făceau parte din secții ale *Internaționalei*. Greva muncitorilor din construcții fusese provocată de faptul că patronii nu respectaseră înțelegerea solemnă încheiată între ei și muncitori cu un an înainte. Greva zețarilor nu a fost decît deznodămîntul unui conflict care dura de 10 ani și pe care muncitorii încercaseră zadarnic să-l rezolve în tot

* În textul englez: împuternicitul marelui duce. — *Nota red.*

acest răstimp prin intermediul a cinci comisii succesive. Ca și la Basel, patronii au transformat imediat conflictele personale cu muncitorii într-o cruciadă a puterii de stat împotriva *Asociației Internaționale a Muncitorilor*.

Consiliul de stat de la Geneva a trimis la gară poliști care să întâmpine și să izoleze de greviști pe muncitorii aduși de patroni din alte țări. El a permis ca „jeunesse dorée” * din Geneva să atace cu revolvere pe străzi și în locuri publice muncitori și muncitoare. Cu diferite prilejuri acest consiliu a asmuțit împotriva muncitorilor asasini plătiți din poliția sa, în special în ziua de 24 mai, când a reeditat la Geneva, pe scară mai mică, scene asemănătoare cu cele de la Paris, pe care Raspail le-a calificat ca „les orgies infernales des casse-têtes”³¹⁰. Când, în cadrul unei adunări publice, muncitorii din Geneva au trimis Consiliului de stat o adresă prin care-i cereau să instituie o anchetă în legătură cu aceste „infernale orgii ale poliției”, acesta le-a respins grosolan cererea. Voia, evident, să-i împingă pe muncitorii genovezi la răscoală, să înăbușe această răscoală prin forța armată, să măture *Internaționala* de pe pământul Elveției și să-i supună pe proletari unui regim ca acela instituit la 2 decembrie. Acest plan a fost zădărnicit datorită acțiunilor energice și influenței Comitetului nostru federal din Geneva, care a potolit spiritele³¹¹. În cele din urmă patronii au fost nevoiți să cedeze.

Și acum ascultați câteva din învinuirile aduse *Internaționalei* de către capitaliștii din Geneva și clica lor de gazetari. În cadrul unei adunări publice, ei au trimis Consiliului de stat o adresă în care se spunea printre altele :

„Cantonul Geneva este dus de ripă prin decretele primite de la Londra și Paris ; se urmărește să se distrugă aici orice industrie și orice muncă”.

Un ziar elvețian afirma că conducătorii *Internaționalei* sînt

„agenți secreți ai împăratului Napoleon, care, la momentul oportun, se vor transforma în acuzatori publici împotriva micii noastre Elveții”.

Așa vorbesc aceiași domni care nu de mult ardeau de nerăbdare să introducă în Elveția un regim ca cel instaurat

* În textul englez, după cuvintele „jeunesse dorée” („tineretul de aur”) urmează „secăturile de nădejde din «La jeune Suisse»”³⁰⁹. — *Nota red.*

la 2 decembrie; așa vorbesc aceiași magnați ai finanței, adevărații conducători ai Genevei și ai altor orașe din Elveția, despre care întreaga Europă știe că de mult s-au transformat din cetățeni ai Republicii elvețiene în simpli vasali ai lui „Crédit mobilier”³¹² și ai altor societăți internaționale de escroci.

Masacrele cu care guvernul belgian a răspuns în luna aprilie la grevele oțelarilor din Seraing și ale minerilor din Borinage au fost relatate amănunțit în apelul adresat de Consiliul General muncitorilor din Europa și din Statele Unite*. Am considerat acest apel cu atât mai necesar, cu cât în Belgia, acest stat constituțional model, asemenea masacre ale muncitorilor nu constituie un fenomen întâmplător, ci unul permanent. Îngrozitoarea dramă militară a fost urmată de o farsă judiciară. În timpul anchetei întreprinse împotriva Comitetului nostru general belgian de la Bruxelles, ale cărui sedii au fost devastate de poliție, iar o parte dintre membrii arestați, judecătorul de instrucție a găsit o scrisoare a unui muncitor în care acesta cerea „500 de Internationales”; de aici el a tras imediat concluzia că se plănuia trimiterea a 500 de oameni la locul acțiunii. În realitate însă, cei „500 de Internationales” nu erau altceva decât 500 de exemplare din „L'Internationale”, organul de presă săptămânal al Comitetului de la Bruxelles. Apoi el a dibuit** o telegramă cu destinația Paris, în care se cerea o anumită cantitate de „powder”. După îndelungate percheziții, substanța periculoasă a fost descoperită la Bruxelles. Ea s-a dovedit a fi un insecticid***. În sfârșit, poliția belgiană a jubilat crezând că a dat peste comoara cea mult căutată, devenită obsesie pentru capitaliștii de pe continent, care, după părerea lor, ar fi păstrată în cea mai mare parte la Londra și ar finanța în mod sistematic toate secțiunile principale de pe continent ale Asociației. Anchetatorul belgian credea că această comoară este ferecată într-o ladă de fier și ascunsă într-un loc tainic. Zbirii săi s-au năpustit asupra lăzii, au spart încuietoarea și au găsit câteva bucăți de cărbune. Poate că, atins de mîna polițistului, aurul curat al Internaționalei s-a transformat, cît ai clipi, în cărbune.

* Vezi volumul de față, pag. 375—380. — *Nota red.*

** În original, „stiebert” de la cuvîntul „Stieber” — „copoi”, „detectiv”; aluzie la numele de familie al agentului de poliție prusian Stieber. — *Nota red.*

*** — „powder” înseamnă praf de pușcă, dar și insecticid. — *Nota trad.*

Dintre grevele care au izbucnit în decembrie 1868 în câteva regiuni din Franța în care predomină industria bumbacului, cea mai însemnată a fost greva de la Sottevillè-lès-Rouen. Cu puțin înainte, fabricanții din departamentul Somme s-au întâlnit la Amiens pentru a hotărî cum i-ar putea bate pe concurenții lor englezi pe piața engleză vînzîndu-și mărfurile mai ieftin decît aceștia. Cu toții au fost de acord că, în afară de taxele vamale protecționiste, tocmai nivelul relativ scăzut al salariilor în Franța a ferit-o pînă acum pe aceasta de produsele de bumbac englezești. De aici ei au tras, firește, concluzia că o reducere și mai mare a salariilor în Franța le va permite să inunde Anglia cu produse de bumbac franțuzești. Ei nu s-au îndoit nici o clipă că muncitorii francezi din industria bumbacului vor fi mîndri să suporte cheltuielile războiului de cotopire, pe care patronii lor patrioți au hotărît să-l poarte de cealaltă parte a Canalului Mîneicii. Curînd după aceea s-a răspîndit zvonul că fabricanții din Rouen și din împrejurimi s-au înțeles într-un conclave secret să aplice aceeași politică. N-a trecut mult și la Sotteville-lès-Rouen s-a anunțat deodată o scădere considerabilă a salariilor, și atunci țesătorii normanzi s-au ridicat pentru prima oară împotriva ofensivei capitalului. Ei au acționat sub impulsul momentului. Pînă atunci ei nu avuseseră sindicate și nici nu-și pregătiseră nici un fel de mijloace pentru a se împotrivi. Nevoia i-a făcut să se adreseze Comitetului din Rouen al Internaționalei, care a obținut imediat pentru ei un ajutor de la muncitorii din Rouen, din districtele învecinate și din Paris. Pe la sfîrșitul lunii decembrie, Comitetul din Rouen s-a adresat Consiliului General într-un moment cînd districtele industriei de bumbac din Anglia treceau prin mari lipsuri, într-un moment cînd la Londra domnea o mizerie fără precedent, iar în toate ramurile industriei britanice intervenise o stagnare generală. Aceasta este și în prezent situația în Anglia. Dar, în pofida acestor împrejurări extrem de nefavorabile, Consiliul General a considerat că caracterul special al conflictului de la Rouen îi va determina pe muncitorii englezi să acționeze. Era un prilej foarte potrivit pentru a arăta capitaliștilor că războiul industrial internațional, pe care ei îl duc scăzînd salariile cînd într-o țară, cînd într-alta, va fi, în sfîrșit, subminat de unirea internațională a clasei muncitoare. La chemarea noastră, muncitorii englezi au răspuns imediat printr-o primă contribuție în folosul Rouenului, iar Consiliul de la Londra al trade-uni-

onurilor a hotărît să convoace în capitală împreună cu Consiliul General un monstre meeting* de solidaritate cu frații lor normanzi. Știrea despre încetarea bruscă a grevei de la Sotteville a făcut să se revină asupra acestei măsuri.

Nereușita acestei lupte economice a fost compensată din plin de efectul ei moral. Ea a atras în rîndurile armatei revoluționare a muncii pe muncitorii normanzi din industria bumbacului, a stimulat înființarea de sindicate la Rouen, Elbeuf, Darnétal ș.a.m.d. și a întărit alianța frățească dintre clasa muncitoare din Anglia și cea din Franța. În cursul iernii și primăverii anului 1869, propaganda noastră în Franța a fost paralizată din cauza dizolvării forțate în 1868 a Comitetului nostru de la Paris, a șicanelor poliției în departamente și a alegerilor parlamentare generale din Franța, care erau în centrul atenției generale.

Imediat după alegeri au izbucnit numeroase greve în regiunile miniere din departamentul Loire, la Lyon și în multe alte localități. Realitățile economice care au ieșit la iveală în timpul acestei lupte dintre capitaliști și muncitori au infirmat tot ceea ce se spunea despre prosperitatea clasei muncitoare sub cel de-al doilea Imperiu. Revendicările muncitorilor erau atât de modeste și atât de urgente, încît, după ce au opus în repetate rînduri o rezistență nerușinată, capitaliștii au fost nevoiți să le satisfacă în întregime. Singura trăsătură ciudată a acestor greve consta în faptul că au izbucnit pe neașteptate după o perioadă de aparentă acalmie și că s-au succedat foarte rapid. Cauza este totuși simplă și evidentă. În timpul alegerilor, muncitorii și-au încercat cu succes forțele în lupta împotriva despotului care asuprește întregul popor. Ei au hotărît, firește, ca după alegeri să-și încerce forțele împotriva despoților lor particulari.

Alegerile au făcut să se agite spiritele. Presa guvernamentală, care, după cum se știe, este plătită să falsifice faptele, a pus, firește, toate aceste evenimente pe seama unui ordin secret al Consiliului General de la Londra, care, spune ea, își trimite emisarii dintr-un loc în altul pentru a-i convinge pe muncitorii francezi, de altfel foarte mulțumiți de soarta lor, că nu e bine să muncească peste puteri, să primească un salariu mic și să îndure un tratament brutal. „L'International“, o fițuică a poliției franceze care apare la

* — miting grandios. — *Nota trad.*

Londra ³¹³, a binevoit să dezvăluie lumii, în numărul său din 3 august, motivele ascunse ale activității noastre dăunătoare.

„Cel mai ciudat — se spune acolo — este că s-a recomandat ca grevele să înceapă în țări în care mizeria este încă departe de a se face simțită. Aceste explozii neașteptate, cum nu se poate mai nimerite pentru unii vecini ai Franței, primii care ar trebui să se teamă de război, determină pe mulți să se întrebe: oare aceste greve n-au izbucnit la cererea vreunui Machiavelli străin care a știut să intre în grațiile acestei atotputernice Asociații?”

Și în timp ce această fițuică a poliției franceze ne învinuia că prin greve creăm greutăți interne guvernului francez, cu scopul de a-l scăpa pe contele Bismarck de povara unui război extern, un ziar din Prusia renană, organ al fabricanților, ne învinuia că prin greve zdruncinăm temelile Confederației Germaniei de nord ³¹⁴, urmărind să paralizăm industria germană în interesul fabricanților străini.

Vom ilustra prin două cazuri tipice legătura dintre *Internațională* și grevele din Franța. În ceea ce privește primul caz — greva de la Saint-Étienne și masacrul care a avut loc după aceea la Ricamarie —, nici chiar guvernul francez nu mai îndrăznește să afirme că *Internaționala* ar fi avut vreun amestec în această chestiune.

În ceea ce privește evenimentele de la Lyon, nu *Internaționala* i-a împins pe muncitori la greve, ci, dimpotrivă, grevele i-au împins pe muncitori în rîndurile *Internaționalei*.

Minerii din Saint-Étienne, Rive-de-Gier și Firminy au cerut în mod pașnic, dar hotărît, directorilor companiilor miniere să revizuiască tariful de salarizare și să reducă ziua de muncă, care ajunsese la 12 ore de muncă grea, în subteran. Deoarece încercarea de a ajunge la o înțelegere pe cale pașnică a eșuat, la 11 iunie ei au declarat grevă. Pentru ei era, firește, o chestiune vitală să-și asigure sprijinul tovarășilor lor de muncă care continuau să lucreze. Ca să împiedice acest lucru, directorii companiilor miniere au cerut și au primit din partea prefectului departamentului Loire o întregă pădure de baionete. La 12 iunie greviștii au constatat că minele se află sub o puternică pază militară. Spre a-și asigura zelul soldaților ce le fuseseră puși la dispoziție de către guvern, companiile miniere au plătit fiecărui soldat 1 franc pe zi. Soldații și-au arătat recunoștința față de companii reținînd circa 60 de mineri care încercaseră să pătrundă la tovarășii lor din mine. În după-amiaza aceleiași zile, cei arestați au fost trimiși la Saint-Étienne sub escorta

unui detașament de 150 de soldați din regimentul 4 de linie. Înainte ca acești viteji soldați să pornească la drum, unul dintre inginerii companiei Dorian le-a dat 60 de sticle de rachiu, cerându-le totodată ca pe drum să nu-i piardă din ochi pe cei arestați, deoarece acești mineri sînt niște sălbatici, niște barbari, niște ocnași evadați. Rachiuul și dăscăleala inginerului au pregătit o ciocnire sîngeroasă. Detașamentul era urmat de o mulțime de mineri cu soțiile și copiii lor. Într-o trecătoare îngustă din înălțimile Moncel, districtul Ricamarie, ei i-au înconjurat pe soldați, cerînd eliberarea arestaților. Deoarece au refuzat să facă acest lucru, au fost imbroșcați cu o ploaie de pietre; atunci, fără nici un fel de somație, ei au deschis focul asupra mulțimii, ucigînd 15 oameni, printre care două femei și un sugar, și rănind grav pe mulți alții. Cei răniți au îndurat chinuri îngrozitoare. Printre aceștia se afla și o biată fetiță de 12 ani, *Jenny Petit*, al cărei nume va rămîne veșnic viu în istoria clasei muncitoare. Ea a fost lovită din spate de două gloanțe; unul s-a înfipt în picior, celălalt i-a străpuns spatele, i-a zdrobit mîna și a ieșit prin umărul drept. „Les chassepots avaient encore fait merveille”³¹⁵.

De astă dată însă, guvernul a înțeles imediat că a făcut nu numai o crimă, ci și o gafă grosolană. Burghezia nu l-a aclamat ca pe un salvator al societății. Întregul consiliu municipal al orașului Saint-Étienne a demisionat, denunțînd într-o declarație comportarea inumană a soldaților și cerînd insistent îndepărtarea lor din oraș. Presa franceză a tunat și a fulgerat împotriva ororilor săvîrșite. Pînă și ziare conservatoare ca „*Moniteur universel*”³¹⁶ au deschis liste de subscripții în folosul victimelor. Guvernul a fost nevoit să îndepărteze din Saint-Étienne odiosul regiment.

În aceste condiții grele a apărut ideea strălucită de a sacrifica pe altarul indignării publice un țap ispășitor — *Asociația Internațională a Muncitorilor*. În timpul dezbaterilor judiciare, așa-ziii răzvrătiți au fost împărțiți prin actul de acuzare în 10 categorii, care stabileau în mod foarte iscusit gradul de vinovăție al fiecăruia. În prima categorie, prezentată în culorile cele mai sumbre, intrau 5 muncitori suspecți în mod deosebit de a fi ascultat de un „ordin” secret din afară, dat de *Internațională*. Probele au fost, desigur, zdrobitoare, după cum reiese din următorul scurt extras dintr-un ziar juridic francez.

„Interogatoriul martorilor n-a dat posibilitatea să se stabilească exact participarea Asociației Internaționale. Martorii au afirmat doar că în fruntea bandelor se aflau niște *necunoscuți* în bluze albe și cu caschete. Dar nici unul dintre acești *necunoscuți* n-a fost arestat și n-a apărut pe banca acuzaților. La întrebarea : credeți că Asociația Internațională a avut vreun amestec în această afacere ? — unul dintre martori a răspuns : *cred că da, dar nu am nici o dovadă*”.

La scurtă vreme după masacrul de la Ricamarie au început lupta economică răsucitorii de mătase din Lyon, în majoritate femei. Nevoia i-a determinat să se adreseze Internaționalei, care — în special prin intermediul membrilor ei din Franța și Elveția — i-a ajutat să obțină victoria. În pofida tuturor încercărilor de a-i intimida prin măsuri polițienești, ei au declarat deschis că aderă la Asociația noastră și au intrat oficial în rindurile ei, vărsind Consiliului General cotizațiile stabilite prin statut. La Lyon, ca și mai înainte la Rouen, *muncitoarele* au jucat un rol nobil și important.

Exemplul răsucitorilor de mătase a fost urmat și de muncitorii din alte ramuri industriale din Lyon. Astfel, în decurs de câteva săptămâni, Asociația noastră a cîștigat peste 10 000 de noi adepți în rîndurile acestei populații eroice, care cu mai bine de 30 de ani în urmă a înscris pe stindardul ei lozinca proletarietului modern : „Vivre en travaillant ou mourir en combattant!”³¹⁷.

În tot acest timp, guvernul francez a continuat șicanele împotriva *Internaționalei*. La Marsilia el a interzis membrilor noștri să se întrunească pentru a alege un delegat la Congresul de la Basel. Aceleași manevre josnice s-au repetat și în alte orașe, dar pe continent, ca și pretutindeni, muncitorii încep, în sfîrșit, să înțeleagă că cea mai sigură cale pentru cucerirea drepturilor lor firești este aceea de a le exercita cu de la sine putere, fiecare pe propriul său risc.

Muncitorii din *Austria*, în special cei din Viena, deși au intrat în mișcare abia după evenimentele din 1866³¹⁸, au ocupat deja poziții avantajoase. Ei s-au unit imediat sub steagul socialismului și al *Internaționalei*, la care au aderat în mod colectiv prin delegați la recentul Congres de la Eisenach³¹⁹. În *Austria*, mai mult decît oriunde, burghezia liberală și-a dat în vileag instinctele egoiste, inferioritatea spirituală și ura meschină împotriva clasei muncitoare. Guvernul ei, văzînd că lupta intestine dintre rase și naționalități sfîșie imperiul amenințîndu-i existența, îi persecută pe muncitori, singurii care proclamă înfrățirea tuturor raselor și naționalităților. Burghezia, care și-a cucerit noua poziție nu datorită

propriului ei eroism, ci numai datorită înfringerii armatei austriece³²⁰, abia dacă e în stare — lucru pe care îl știe și ea — să-și apere noile cuceriri de atacurile dinastiei, ale aristocrației și clerului; și, totuși, această burghezie își irosește forțele în încercări jalnice de a priva clasa muncitoare de dreptul de asociere, de întrunire, de libertate a presei.

În Austria, ca și în toate celelalte state de pe continent, *Internaționala* a alungat „*stafia roșie*” de odinioară. Când la 13 iulie, la Brünn*, centrul industriei bumbacului din Moravia, s-a organizat pe o scară mai restrânsă masacrarea muncitorilor, acest eveniment a fost atribuit instigărilor secrete ale *Internaționalei*, ai cărei agenți aveau însușirea de a se face nevăzuți. Când cițiva conducători ai poporului din Viena au compărut în fața justiției, procurorul i-a stigmatizat ca agenți ai străinătății. Pentru a ilustra profundele sale cunoștințe în materie, ajunge să menționăm o mică greșală pe care a făcut-o confundând *burgheza Ligă a păcii și libertății* de la Berna cu *Internaționala* proletară.

Dacă în Austria cisleithană³²¹ mișcarea muncitorească a suferit asemenea persecuții, în *Ungaria* ea a fost prigonită fățiș și într-un mod nerușinat. În această privință Consiliul General i-au parvenit de la Pesta și Pressburg** știri autentice. Un singur exemplu va fi suficient pentru a ilustra atitudinea autorităților față de muncitorii unguri.

Ministrul afacerilor interne al Ungariei, d-l von Weckheim, se afla tocmai la Viena într-o delegație ungară. Muncitorii din *Pressburg*, cărora luni de-a rândul li s-a interzis ținerea de întruniri publice și chiar organizarea unei serbări în vederea stringerii de fonduri pentru înființarea unei case de ajutor pentru bolnavi, au trimis recent o delegație la Viena, din care făcea parte cunoscutul agitator Niemtzik, pentru a înmîna o plîngere domnului ministru de interne. S-au depus multe eforturi pentru a obține o audiență la această ilustră persoană, și când s-a deschis, în sfîrșit, ușa de la cabinetul ministerial, muncitorii au fost întâmpinați de ministru într-un mod extrem de necuviincios:

„*Sînteți muncitori. Munciiți cu sîrguință? — a întrebat ministrul pufăind din țigară. — Restul nu vă privește. N-aveți nevoie de nici un*

* Denumirea germană a orașului cehoslovac Brno. — *Nota trad.*

** Denumirea germană a orașului cehoslovac Bratislava. — *Nota trad.*

fel de asociații; și dacă o să vă amestecați în politică, o să știm să vă venim de hac. Nu voi face absolut nimic pentru voi. Muncitorii n-au decît să cîrtească cît potesc.*

La întrebarea dacă totul va fi ca și pînă acum, după bunul plac al autorităților, ministrul a răspuns :

„Da, pe răspunderea mea.*

După explicații îndelungate, dar infructuoase, muncitorii l-au părăsit pe ministru declarîndu-i :

„Intrucît problemele de stat se reflectă asupra situației muncitorilor, muncitorii trebuie să se ocupe și se vor ocupa, desigur, de politică.*

În Prusia și în restul Germaniei, anul trecut a fost marcat prin organizarea de sindicate în toată țara. La recentul Congres de la Eisenach, delegații a peste 150 000 de muncitori germani din Germania propriu-zisă, din Austria și Elveția au creat un nou partid social-democrat, al cărui program a preluat literalmente principiile fundamentale ale statutului nostru. Intrucît legea le interzice să creeze secții ale Asociației noastre, ei au hotărît să primească individual cartete de membru de la Consiliul General*.

Noi secții ale Asociației au luat ființă la Neapole, în Spania și în Olanda. La Barcelona și Amsterdam apar publicații săptămînale ale Asociației noastre ³²³.

Laurii culeși de guvernul belgian pe glorioasele cîmpuri de luptă de la Seraing și Frameries au tulburat, pare-se, liniștea marilor puteri. De aceea nu este de mirare că anul acesta Anglia se poate lăuda și ea cu un masacru împotriva muncitorilor. Minerii din Wales, de la Great Pit din Leeswood, în apropiere de Mold în Denbighshire, au fost anunțați pe neașteptate de către administratorul minei, pe care ei îl urau încă de mult fiind un despot meschin și incorigibil, că li se vor reduce salariile. Ei au strîns oameni de la minele din vecinătate, l-au alungat din casă și i-au transportat toată mobila pînă la cea mai apropiată stație de cale ferată. Nenorociții își închipuiau, în puerila lor naivi-

* În textul englez este introdusă aici următoarea frază : „La Congresul de la Barmen ³²², Uniunea generală a muncitorilor germani s-a declarat de acord cu principiile Asociației noastre, dar a arătat, totodată, că legea prusiană îi interzice să se afilieze”. — *Nota red.*

tate, că astfel vor scăpa de el pentru totdeauna *. La 28 mai, doi dintre capii răzvrătiților urmau să fie transportați de polițiști la tribunalul din Mold, sub escorta unui detașament din regimentul 4 infanterie al „maiestății-sale”. Pe drum, mulțimea de mineri a încercat să-i elibereze și, întimpinând împotrivirea poliției și a soldaților, a aruncat cu pietre; atunci soldații, fără nici o somație, au răspuns la ploaia de pietre cu o ploaie de gloanțe din puștile lor care se încarcă pe la culată **. Cinci persoane, printre care două femei și un copil, au fost ucise și foarte mulți au fost răniți. Până aici, între masacrul de la Mold și cel de la Ricamarie există o mare asemănare, dar de aici încolo această asemănare încetează. În Franța, soldații au trebuit să dea socoteală numai în fața comandanților lor. În Anglia ei au trebuit să se supună unui interogatoriu în fața curții cu juri; dar președintele acesteia era un bătrîn surd și pe jumătate nebun, care trebuia să asculte depozițiile martorilor printr-un cornet acustic, iar curtea cu juri din Wales era un tribunal de clasă neîndurător și îmbicsit de prejudecăți. Acest tribunal a considerat măcelul „un omor scuzabil”. În Franța răzvrătiții au fost condamnați la închisoare de la 3 la 18 luni și curînd după aceea amnistiați. În Anglia ei au fost condamnați la 10 ani muncă silnică!

În Franța, întreaga presă, indignată, a tunat și a fulgerat împotriva soldaților. În Anglia presa a avut numai cuvinte de simpatie la adresa soldaților și de ocară la adresa victimelor acestora. Cu toate acestea, muncitorii englezi au cîștigat mult scîpînd de o mare și primejdioasă iluzie. Pînă acum ei și-au închipuit că viața lor e mai mult sau mai puțin ocrotită prin prevederile legii cu privire la răzvrătiri³²⁴ și prin faptul că forța armată este subordonată autorităților civile. Acum ei au deschis ochii. Ministrul de interne liberal, d-l *Bruce*, a declarat în Camera comunelor, în primul rînd, că orice funcționar, orice vînător de vulpi sau preot are dreptul, fără să dea în prealabil citire legii cu privire la răzvrătiri, să ordone trupelor să tragă asupra acelor pe care îi poate considera, după bunul plac, mulțime de răzvrătiți; și, în al doilea rînd, că soldații au dreptul să tragă din proprie inițiativă sub pretext că sînt în legitimă apărare. Mi-

* În textul englez aici figurează următoarea frază: „Răzvrătiții au fost, firește, deferiți justiției, unul dintre ei însă a fost eliberat de un grup de aproximativ 1.000 de oameni și scos din oraș”. — *Nota red.*

** În textul englez este adăugat: (puștile Snider). — *Nota red.*

nistrul liberal a uitat să adauge că în asemenea împrejurări fiecare om trebuie să fie înarmat pe socoteala statului cu o pușcă ce se încarcă pe la culată, pentru a se apăra împotriva soldaților.

La Congresul general al trade-unionurilor care a avut loc la Birmingham la 30 august s-a adoptat următoarea rezoluție :

„Avînd în vedere că aproape pretutindeni organizațiile muncitorești locale au cedat locul organizațiilor pe scară națională, că extinderea libertății comerțului provoacă o asemenea concurență în rindurile capitaliștilor încît interesele muncitorilor sînt scăpate din vedere și sacrificate în cursul acestei furibunde concurențe internaționale; că organizațiile muncitorești trebuie să se extindă și mai mult și să capete un caracter internațional; avînd în vedere, mai departe, că *Asociația Internațională a Muncitorilor* urmărește apărarea intereselor generale ale clasei muncitoare, care sînt pretutindeni *aceleași*, congresul recomandă călduros muncitorilor din Regatul Unit și mai ales tuturor organizațiilor muncitorești să susțină această Asociație și le recomandă insistent afilierea. Congresul își exprimă de asemenea convingerea că înfăptuirea principiilor Internaționalei va duce la o pace trainică între toate popoarele”³²⁵.

În mai anul curent, un război între Statele Unite și Anglia părea iminent. De aceea Consiliul vostru General a trimis d-lui Sylvis, președintele Uniunii naționale a muncitorilor americani, o adresă în care cheamă clasa muncitoare din Statele Unite să ceară menținerea păcii, în timp ce clasele dominante instigă la război*.

Moartea subită a d-lui Sylvis, acest vajnic luptător pentru cauza noastră comună, ne determină să încheiem prezentul raport, în semn de omagiu adus memoriei sale, cu scrisoarea sa de răspuns :

„Philadelphia, 26 mai 1869-

Am primit ieri adresa dv. din 12 mai. Pentru mine a fost o nespusă fericire să primesc aceste rînduri cordiale de la tovarășii noștri muncitori de peste ocean. Cauza noastră este comună. Este războiul sărăciei împotriva bogăției. Munca este pretutindeni la fel de asuprită, iar capitalul pretutindeni la fel de neîndurător. Iată de ce spun că avem o cauză comună. În numele clasei muncitoare din Statele Unite vă întind o mîină tovarășească dv. și, prin dv., tuturor celor pe care-i reprezentați, precum și tuturor oamenilor muncii — bărbați și femei — umiliți și exploatați din Europa. Continuați-vă marea operă începută pînă cînd eforturile voastre vor fi încununate de un succes deplin. Aceasta este și intenția noastră. Ca rezultat al ultimului război, la noi s-a format cea mai josnică aristocrație financiară din lume. Această putere finan-

* Vezi volumul de față, pag. 381—383. — *Nota red.*

ciară vlăguiește poporul. Noi i-am declarat război și sintem hotărâți să învingem. Dacă va fi cu puțință, vom repurta victoria prin urna de vot ; dacă nu, vom recurge la mijloace mai violente. În cazuri extreme este cîteodată nevoie de o mică flebocenteză”.

Din însărcinarea Consiliului General :
Robert Applegarth, președinte
Cowel Stepney, casier
J. George Eccarius, secretar general

Londra, 1 septembrie 1869
Adresa : 256, High Holborn,
Western Central

Scris de K. Marx

Publicat în broșură la Basel
în septembrie 1869, precum și
în broșura „Report of the Fourth
Annual Congress of the International
Working Men's Association,
held at Basle, in Switzerland”,
Londra, 1869

Se tipărește după textul
broșurii editate la Basel
Tradus din limba germană

Karl Marx

[Proiect de rezoluție a Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
cu privire la atitudinea guvernului englez
în problema amnistierii irlandezilor ³²⁶]

Declarăm :

că d-l Gladstone, în răspunsul său la cererile irlandezilor de a-i elibera pe patrioții irlandezi întemnițați — răspuns dat în scrisoarea sa adresată d-lui O'Shea etc. etc. * —, a insultat cu bună știință națiunea irlandeză ;

că el leagă amnistia politică de condiții la fel de înjositoare pentru victimele unei proaste guvernări ca și pentru poporul din care acestea fac parte ;

că d-l Gladstone, care, în pofida poziției sale oficiale, a salutat în mod public și cu entuziasm rebeliunea stăpînitorilor de sclavi americani ³²⁷, predică acum poporului irlandez doctrina supunerii pasive ;

că întreaga sa atitudine în problema amnistiei irlandezilor este un produs autentic și firesc al acelei „politici de cucerire” pe care d-l Gladstone a înfierat-o atât de vehement încît i-a silit pe toryi, rivalii săi, să plece de la cîrma țării ³²⁸ ;

că *Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor* își exprimă admirația pentru curajul, fermitatea și abnegația cu care poporul irlandez a dus campania pentru amnistie ;

* În registrul de procese-verbale al Consiliului General : „răspuns dat în scrisorile adresate de d-l Gladstone d-lui O'Shea la 18 octombrie 1869, și d-lui Isaac Butt la 23 octombrie 1869”.

că această rezoluție trebuie adusă la cunoștința tuturor secțiilor *Asociației Internaționale a Muncitorilor* și tuturor organizațiilor muncitorești din Europa și America afiliate ei.

Prezentat de K. Marx
la 16 noiembrie 1869

Publicat în ziarele:
„Reynolds's Newspaper”
din 21 noiembrie 1869,
„Der Volksstaat” nr. 17
din 27 noiembrie 1869,
„L'Internationale” nr. 48
din 12 decembrie 1869

Se tipărește după textul
manuscrisului, confruntat
cu textul proceselor-
verbale ale Consiliului
General

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Adresa Consiliului General
către Consiliul federal al Elveției romande ³²⁹

În ședința sa extraordinară din 1 ianuarie 1870, *Consiliul General* a hotărît :

1. În „*Égalité*” din 11 decembrie 1869 citim :

„Este cert că el” (Consiliul General) „neglijează lucruri extrem de importante... Noi i le amintim” (*obligățiile* Consiliului General) „citind articolul 1 din Regulament etc. : «Consiliul General este obligat să ducă la îndeplinire rezoluțiile congresului»... *Noi am putea pune îndeajunse întrebări Consiliului General*, astfel încît răspunsurile lui să constituie un document destul de amplu. *Vom face aceasta mai tirziu... În așteptarea... etc.*”

Consiliul General nu cunoaște nici un articol în statul sau în Regulament care să-l oblige să intre în corespondență sau în polemică cu „*Égalité*” sau să dea „*răspunsuri la întrebările*” puse de diferite ziare.

Numai *Consiliul federal* al Elveției romande reprezintă organizațiile afiliate din Elveția romandă față de Consiliul General. Dacă Consiliul federal romand ne va pune întrebări sau va formula reproșuri la adresa noastră, firește pe singura cale legală, adică prin „*secretarul*” său, Consiliul General va fi întotdeauna gata să-i răspundă. Dar *Consiliul federal romand* nu are nici dreptul să transfere funcțiile sale ziarelor „*Égalité*” și „*Progrès*” ³³⁰ și nici să lase ca acestea să-i uzurpe funcțiile. În general vorbind, corespondența Consiliului General cu comitetele naționale și locale nu poate fi publicată fără ca aceasta să aducă mari prejudicii intereselor Asociației. Dacă, prin urmare, celelalte organe ale Internaționalei ar imita pe „*Progrès*” și „*Égalité*”, Consiliul General s-ar afla în fața alternativei fie de a se discredita prin tăcerea sa în

ochii opiniei publice, fie de a încălca obligațiile sale răspunzând în mod public*.

„*Égalité*” împreună cu „*Progrès*” (ziar care nu este trimis Consiliului General) îl invită pe „*Travail*”³³¹ (ziar parizian care pînă acum încă nu s-a declarat organ al *Internaționalei* și care de asemenea nu este trimis Consiliului General) să ceară explicații Consiliului General**. O adevărată ligă a binelui public!³³²

2. Admițînd că întrebările puse de „*Égalité*” emană de la Consiliul federal romand, răspundem la ele numai cu condiția ca pe viitor asemenea întrebări să nu ne mai parvină pe această cale.

3. Problema buletinului.

În rezoluțiile Congresului de la Geneva, trecute în Regulament, se prevede obligația comitetelor naționale de a trimite Consiliului General *documente* referitoare la mișcarea proletară, Consiliul General urmînd să scoată apoi un buletin *în diferite limbi „ori de cîte ori îi vor permite mijloacele”*. (*As often as its means permit, the General Council shall publish a report etc.*)

Obligația Consiliului General era astfel legată de *condiții* care n-au fost niciodată îndeplinite. Nici măcar ancheta statistică prevăzută de statut și hotărîită la mai multe congrese generale consecutive nu a fost niciodată efectuată, deși Consiliul General a cerut an de an ca ea să fie întreprinsă. Consiliului General nu i s-au înaintat nici un fel de documente. În ceea ce privește *mijloacele*, Consiliul General ar fi încetat de mult să mai existe dacă n-ar fi fost contribuțiile locale din Anglia și sacrificiile personale făcute de membrii săi.

* În manuscris sînt șterse cuvintele care urmează: „*Progrès*”, care nu este trimis Consiliului General, deși, potrivit rezoluțiilor adoptate la trei congrese generale consecutive, el *trebuia* să-i fie trimis, a fost inițiatorul uzurpării funcțiilor Consiliului General.

** În manuscris sînt șterse cuvintele care urmează: Într-adevăr, se pare că aceleași persoane care anul trecut, imediat după aderarea lor cu întîrziere la Asociația noastră, au pus la cale planul primejdios de a crea în sînul Asociației Internaționale a Muncitorilor o altă asociație internațională cu sediul la Geneva, pusă sub controlul lor personal, au revenit asupra planului, fiind și acum încredințate că au misiunea specială de a uzurpa conducerea supremă a Asociației Internaționale. Consiliul General reamintește Consiliului federal romand că răspunde pentru felul cum sînt conduse ziarele „*Égalité*” și „*Progrès*”.

În felul acesta, Regulamentul adoptat de Congresul de la Geneva a rămas literă moartă*.

În ceea ce privește Congresul de la Basel, el nu a discutat problema aplicării Regulamentului existent, ci numai problema oportunității de a scoate un buletin și nu a luat nici o hotărîre în legătură cu aceasta (vezi darea de seamă germană publicată la Basel sub supravegherea congresului³³³).

De altfel, Consiliul General consideră că scopul inițial al buletinului este îndeplinit pe de-a-ntregul în momentul de față de diferitele organe de presă ale *Internaționalei*, care apar în diferite limbi și sînt răspîndite pe calea schimbului reciproc. Ar fi absurd să vrei să obții cu ajutorul unor buletine costisitoare ceea ce s-a și realizat fără nici o cheltuială. Pe de altă parte, singurul folos al unui buletin care ar publica ceea ce nu apare în organele de presă ale *Internaționalei* ar fi acela de a înlesni dușmanilor noștri să arunce o privire în culise.

4. Problema separării Consiliului General de Consiliul regional pentru Anglia.

Cu mult înainte de înființarea ziarului „*Égalité*”, această propunere a fost făcută în repetate rînduri chiar în Consiliul General de către unul sau doi membri englezi ai lui. Dar ea a fost întotdeauna respinsă aproape în unanimitate. Deși punctul de plecare al unei inițiative revoluționare va fi, probabil, Franța, numai Anglia poate servi ca *pirghie* pentru o adevărată revoluție economică. Anglia este singura țară în care nu mai există țărani și în care proprietatea funciară este concentrată în mîini puține, singura țară în care *forma capitalistă*, adică concentrarea unui mare număr de muncitori într-un singur loc, a căror muncă este dirijată de patroni capitaliști, a pus stăpînire pe aproape întreaga producție; singura țară în care *marea majoritate a populației este formată din muncitori salariați* (wages labourers); singura țară în care lupta de clasă și organizarea clasei muncitoare în cadrul *trade-unionurilor* a atins un anumit grad de maturitate și de generalizare. Datorită dominației sale asupra pieței mondiale, Anglia este singura țară în care orice revoluție în relațiile economice trebuie să aibă repercusiuni asupra lumii întregi. Dacă, pe de o parte, Anglia este țara clasică a *land-lordismului* și a *capitalismului*, pe de altă parte, acolo s-au

* În manuscris sînt șterse cuvintele care urmează: Aceasta a fost și părerea Congresului de la Basel.

maturizat mai mult ca oriunde *condițiile materiale* pentru *desființarea* lor. Consiliul General se află acum în situația *fericită de a ține nemijlocit în mâinile sale această pîrghie importantă a revoluției proletare*. Ar fi o prostie, ba se poate spune o crimă de a lăsa această pîrghie exclusiv în mâinile englezilor !

Englezii dispun de toate *premisele materiale* necesare pentru o revoluție socială. Le lipsește însă *spiritul de generalizare și pasiunea revoluționară*. Numai Consiliul General poate să suplinească această lacună și astfel să grăbească apariția în această țară și, în consecință, *pretutindeni* a unei adevărate mișcări revoluționare. Succesele mari pe care le-am și obținut în această direcție sînt confirmate de cele mai perspicace și mai de frunte ziare ale claselor dominante, ca, de pildă, „*Pall Mall Gazette*”, „*Saturday Review*”, „*Spectator*” și „*Fortnightly Review*”, ca să nu mai vorbim de membrii așa-zisi radicali ai *Camerei comunelor* și ai *Camerei lorzilor*, care, nu de mult, aveau o mare influență asupra liderilor muncitorilor englezi. Ei ne acuză în mod public că am otrăvit și aproape am înăbușit *spiritul englez* al clasei muncitoare și că am împins-o spre socialismul revoluționar.

Singurul mijloc pentru a produce o asemenea schimbare constă în a acționa în calitate de *Consiliu General al Asociației Internaționale*. În calitate de Consiliu General noi putem determina luarea unor măsuri (cum ar fi, de pildă, înființarea *Ligii pămîntului și a muncii*³³⁴) care, mai tîrziu, atunci cînd vor fi aplicate, să apară în fața publicului ca acțiuni spontane ale clasei muncitoare engleze.

Dacă în afară de Consiliul General s-ar forma un *Consiliu regional*, care ar fi rezultatele imediate? Plasat între *Consiliul General al Internaționalei* și *Consiliul General al trade-unionurilor*, *Consiliul regional* nu ar avea nici o autoritate. Pe de altă parte, *Consiliul General* ar scăpa din mîină *această pîrghie importantă*. Dacă o pâlăvrăgeală de reclamații ar fi mai pe placul nostru decît o muncă subterană serioasă, am fi comis, poate, greșeala de a răspunde în public la întrebarea pusă de „*Égalité*”, și anume de ce suportă „*Consiliul General* acest cumul împovărător de funcții”.

Anglia nu trebuie pusă pur și simplu pe picior de egalitate cu celelalte țări. Ea trebuie privită ca *metropolă a capitalului*.

5. Problema rezoluției Consiliului General cu privire la amnistierea irlandezilor *.

Dacă Anglia este citadela landlordismului și a capitalismului european, singurul punct în care se poate da Angliei oficiale o lovitură serioasă este Irlanda.

În primul rând, Irlanda este *citadela* landlordismului englez. Dacă acesta se prăbușește în Irlanda, el se va prăbuși și în Anglia. În Irlanda este de o sută de ori mai lesne de înfăptuit acest lucru pentru că *acolo lupta economică se concentrează exclusiv în jurul proprietății funciare*, pentru că acolo această luptă este totodată o luptă *națională* și pentru că în Irlanda poporul este mai revoluționar și mai înverșunat decât în Anglia. În Irlanda, landlordismul se menține numai cu ajutorul *armatei engleze*. De îndată ce *uniunea forțată*³³⁵ dintre aceste două țări va înceta, în Irlanda va izbucni fără întârziere o revoluție socială, deși într-o formă învechită. Landlordismul englez va pierde nu numai un important izvor de bogății, ci și *cel mai important izvor al forței sale morale ca reprezentant al dominației Angliei asupra Irlandei*. Pe de altă parte, lăsînd neatinsă puterea landlorzilor săi în Irlanda, proletariatul englez îi face invulnerabili în Anglia însăși.

În al doilea rând, burghezia engleză nu s-a mărginit să exploateze mizeria din Irlanda pentru a înrăutăți, prin *imigrarea forțată a sărăcimii din Irlanda*, situația clasei muncitoare din Anglia, ci, în afară de aceasta, a divizat proletariatul în două tabere vrăjmașe. Ardoarea revoluționară a muncitorului celt nu armonizează cu firea statornică și potolită a muncitorului anglo-saxon. Dimpotrivă, *în toate marile centre industriale din Anglia* există un antagonism profund între proletarul irlandez și proletarul englez. Muncitorul englez de rînd îl urăște pe muncitorul irlandez ca pe un concurent care face să scadă salariile și *standard of life* **. El nutrește împotriva acestuia o antipatie națională și religioasă și are față de el aproape aceeași atitudine pe care *poor whites* *** din statele din sud ale Americii de Nord au avut-o față de sclavii negri. Această vrajbă dintre proletarii din Anglia este ațîțată și întreținută în mod artificial de burghezie. Ea știe că în această dezbinare constă adevăratul secret al menținerii puterii ei.

* Vezi volumul de față, pag. 411—412. — *Nota red.*

** — *nivelul de trai*. — *Nota trad.*

*** — *săracii albi*. — *Nota trad.*

Această vrajbă se repetă și de partea cealaltă a Atlanticului. Alungați- de pe pământul lor natal pentru a face loc cirezilor de boi și turmelor de oi, irlandezii se întilnesc din nou în Statele Unite, unde constituie o parte însemnată și mereu crescîndă a populației. Un singur gînd, un singur sentiment îi stăpînește : ura împotriva Angliei. Guvernul englez și cel american, adică clasele pe care le reprezintă aceste guverne, cultivă aceste patimi pentru a eterniza lupta ascunsă dintre Statele Unite și Anglia împiedicînd astfel o alianță sinceră și trainică între muncitorii de pe ambele țărmuri ale Atlanticului și, prin urmare, eliberarea lor comună.

În afară de aceasta, pentru guvernul englez, Irlanda este unicul pretext pentru a întreține o *mare armată permanentă*, care, în caz de nevoie, așa cum s-a și întîmplat, să fie aruncată împotriva muncitorilor englezi după ce a făcut în Irlanda o școală a militarismului.

În sfîrșit, în Anglia se repetă în prezent un fenomen care s-a petrecut în proporții monstruoase în Roma antică. Poporul care înrobește un alt popor își făurește propriile sale lanțuri.

Așadar, poziția Asociației Internaționale în problema irlandeză este cît se poate de limpede. Principala ei sarcină constă în a grăbi revoluția socială în Anglia. În acest scop lovitura hotărîtoare trebuie dată în Irlanda*.

Rezoluția Consiliului General cu privire la amnistierea irlandezilor servește doar ca introducere la alte rezoluții în care se va arăta că, fără a mai vorbi de dreptate internațională, *condiția prealabilă pentru eliberarea clasei muncitoare engleze* este transformarea actualei *uniuni forțate* (adică înrobirea Irlandei) într-o *confederație egală și liberă*, dacă acest lucru este posibil, sau, dacă va fi nevoie, realizarea *unei separări totale***.

* În manuscris sînt șterse cuvintele care urmează : și stimulată pe toate căile lupta economică și națională a irlandezilor.

** În manuscris sînt șterse cuvintele care urmează : Dificultățile, ba chiar primejdiile personale cărora se expun membrii Consiliului General adoptînd această poziție reies chiar și din simplul fapt că în dările de seamă asupra ședințelor noastre pe care le face „Bee-Hive” nu numai că *rezoluțiile noastre* sînt trecute cu totul sub tăcere, dar în genere nici nu se pomenesc de faptul că Consiliul General se ocupă de problema irlandeză. De aceea Consiliul General s-a văzut nevoit să publice rezoluțiile sale pentru a le putea trimite tuturor *trade-unionurilor*. Nimeni nu oprește pe „Égalité” să spună că aceasta este o „*mişcare politică locală*”, că ar lăsa asemenea mărunțișuri cu totul pe seama unui Consiliu regional și că nu vede necesitatea „*îmbunătățirii*” guvernelor exis-

De altfel, după cîte știm, doctrinele naive ale ziarelor „*Egalité*” și „*Progrès*” în ceea ce privește legătura sau mai bine zis inexistența unei legături între mișcarea socială și cea politică n-au fost niciodată recunoscute de vreunul din congresele noastre internaționale. Ele sînt în contradicție cu statutul nostru. În statut se spune :

„That the *economical emancipation* of the working classes is therefore the great end to which every *political movement* ought to be subordinate as a means” *.

Aceste cuvinte „*as a means*”, „*ca mijloc*”, au fost omise în traducerea franceză făcută în 1864 de Comitetul din Paris³³⁶. Răspunzînd la întrebarea Consiliului General, Comitetul din Paris s-a scuzat invocînd situația sa politică dificilă. Există și alte denaturări ale textului autentic al statutului. Primul considerent al părții introductive din statut glăsuiește : „The struggle for the emancipation of the working classes means... a struggle... for equal rights and duties, and the abolition of all class rule” **. În traducerea Comitetului din Paris se vorbește despre „drepturi și datorii egale”, ceea ce înseamnă că ea folosește fraza obișnuită care poate fi întilnită aproape în toate manifestele democratice din ultimii o sută de ani și care este interpretată în mod diferit de diferitele clase, dar traducerea omite revendicarea concretă „the abolition of all class rule” („desființarea claselor”). În alineatul al doilea al considerentelor statutului citim :

„That the *economical subjection* of the man of labour to the monopolizer of the means of labour, that is the sources of life etc.” *** În traducerea Comitetului din Paris, în loc de „*means of labour, that is the sources of life*” **** — deși această expresie cuprinde, alături de celelalte mijloace de muncă, și pămîntul —, a fost pus cuvîntul „*capital*”.

tente”. Cu același temei ar fi putut spune că noi avem intenția să îmbunătățim guvernul belgian, pentru că am înfierat măcelurile puse la cale de acesta.

* — „*Eliberarea economică* a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, *ca mijloc*, orice mișcare politică”. (Vezi volumul de față, pag. 15). — *Nota trad.*

** — „Lupta pentru eliberarea clasei muncitoare... este o luptă... pentru drepturi și datorii egale și pentru *desființarea oricărei dominații de clasă*”. (Vezi volumul de față, pag. 15). — *Nota trad.*

*** — „*Aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică ai izvoarelor vieții*”. — *Nota trad.*

**** — „Mijloacele de muncă, adică izvoarele vieții”. — *Nota trad.*

Textul autentic inițial a fost de altfel restabilit în traducerea franceză publicată la Bruxelles, în 1866, de ziarul „*La Rive Gauche*”³³⁷.

6. Problema Liebknecht-Schweitzer.

„*Égalité*” spune: „*Aceste două grupe fac parte din Internațională*”. Nu este adevărat. Grupul eisenachienilor (pe care „*Progrès*” și „*Égalité*” binevoiesc să-l transforme într-un grup al cetățeanului Liebknecht) face parte din *Internațională*. Grupul lui Schweitzer nu. Schweitzer însuși a explicat amănunțit în ziarul său „*Social-Demokrat*” motivul pentru care organizația lassalleană nu se poate afilia *Internaționalei* dacă nu vrea să se distrugă ea însăși. El a spus, fără să-și dea seama, adevărul³³⁸. Organizația sa sectară artificială este opusul organizației istorice și spontane a clasei muncitoare.

„*Progrès*” și „*Égalité*” au cerut Consiliului General să-și exprime în mod public „*păreră*” cu privire la divergențele personale dintre Liebknecht și Schweitzer. Întrucît cetățeanul Johann Philipp Becker (care în ziarul lui Schweitzer a fost nu mai puțin calomniat decît Liebknecht) face parte din *comitetul de redacție al ziarului „Égalité*”, este destul de ciudat că redactorii lui nu cunosc mai bine cum stau lucrurile. Ei ar trebui să știe că Liebknecht i-a propus lui Schweitzer în mod public în „*Demokratisches Wochenblatt*” să recunoască Consiliul General ca *arbitru al divergențelor lor*³³⁹ și că Schweitzer în mod nu mai puțin public a refuzat să recunoască autoritatea Consiliului General³⁴⁰. În ceea ce privește Consiliul General, acesta a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a pune capăt acestui scandal*. El a însărcinat pe secretarul său pentru Germania să intre în corespondență cu Schweitzer; această corespondență a și fost dusă timp de doi ani, dar toate încercările Consiliului s-au izbit de hotărîrea de neclintit a lui Schweitzer de a conserva cu orice preț, o dată cu organizația sectară, și puterea sa autocratică.

Consiliul General va alege momentul oportun cînd intervenția sa publică în această dispută mai curînd va folosi decît va dăuna.

* În copia manuscrisului, după cuvîntul „scandal”, Jung a adăugat: „care face de rușine partidul proletar din Germania”. — *Nota red.*

7. Întrucît redacția ziarului „*Égalité*” și-a formulat învinuirile în mod public și se poate considera că ele provin de la Consiliul federal romand din Geneva, Consiliul General va face cunoscut răspunsul său tuturor comitetelor care sînt în corespondență cu el.

Din însărcinarea Consiliului General

Scris de K. Marx în jurul
datei de 1 ianuarie 1870

Varianta de față se publică
pentru prima oară

Se tipărește după copia
manuscrisului, transcrisă
de soția lui Marx,
Jenny Marx, și revăzută
de autor

Tradus din limba franceză

Karl Marx

Necrolog ³⁴¹

Săptămîna aceasta a încetat din viață în urma unei tuberculoze pulmonare cetățeanul Robert Shaw, corespondent pentru America de Nord al Consiliului General cu sediul la Londra și unul dintre întemeietorii Internaționalei.

El a fost unul dintre membrii cei mai activi ai Consiliului. Inimă curată, caracter ferm, temperament impetuos, spirit cu adevărat revoluționar, căruia i-au fost străine ambițiile meschine sau interesele personale. El însuși muncitor sărac, găsea întotdeauna un muncitor mai sărac decît el pe care să-l ajute. Blînd ca un copil în relațiile personale, respingea cu indignare orice compromis în viața socială. Datorită în primul rînd eforturilor sale susținute, *trade-unionurile* s-au unit în jurul nostru. Dar tocmai prin această activitate și-a făcut mulți dușmani de moarte. *Trade-unionurile* engleze, provenite din organizații locale și create inițial numai cu scopul de a apăra salariile etc., purtau absolut toate, într-o măsură mai mare sau mai mică, amprenta limitării specifice breslelor medievale. Există un mic grup conservator care se străduia să mențină aceste limitări inițiale ale *trade-unionurilor*. Chiar din momentul cînd a luat ființă Internaționala, Shaw și-a propus să sfarme aceste lanțuri acceptate de bună voie și să transforme *trade-unionurile* în centre de pregătire a revoluției proletare. Aproape întotdeauna eforturile sale au fost încununete de succes, dar, în același timp, viața lui a devenit o luptă înverșunată care avea să-i macine sănătatea deja șubrezită. Era grav bolnav cînd a plecat la Congresul de la Bruxelles (septembrie 1868). La înapoiere bunii

lui stăpîni burghezi nu i-au dat posibilitatea să muncească. În urma lui rămîn în mizerie soția și o fiică, dar muncitorii englezi nu le vor lăsa fără sprijin.

Scris de K. Marx
aproximativ la 8 ianuarie 1870

Publicat în revista
„L'Internationale” nr. 53
din 16 ianuarie 1870

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba franceză

Friedrich Engels

Prefață

[la ediția a doua a „Războiului țărănesc german” ³⁴²]

Lucrarea de față a fost scrisă în vara anului 1850, la Londra, sub impresia directă a contrarevoluției care tocmai ieșise învingătoare; ea a fost publicată în 1850, în numerele 5 și 6 din „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, care apărea la Hamburg, sub conducerea redacțională a lui Karl Marx. Prietenii mei politici din Germania îmi solicită permisiunea de a scoate o nouă ediție, iar eu mă grăbesc să le satisfac această dorință, fiindcă, din păcate, lucrarea mai este și astăzi actuală.

Ea nu are pretenția să ofere un material rezultat din cercetări proprii. Dimpotrivă, tot materialul care se referă la răscoalele țărănești și la Thomas Münzer este luat din Zimmermann ³⁴³. Cu toate lacunele pe care le prezintă pe alocuri cartea lui, ea constituie, totuși, cea mai bună expunere a unor fapte reale. În afară de asta, bătrînul Zimmermann a pus mult suflet în cele scrise de el. Același instinct revoluționar care l-a îndemnat pretutindeni, în această carte, să ia atitudine în favoarea clasei asuprite a făcut din el mai tîrziu, la Frankfurt, unul dintre cei mai buni reprezentanți ai extremei stîngi * ³⁴⁴.

Și dacă, totuși, expunerii lui Zimmermann îi lipsește legătura lăuntrică, dacă ea nu reușește să ne prezinte controversele politice-religioase ale epocii ca pe un reflex al luptelor de clasă din acea vreme; dacă în aceste lupte de clasă ea nu vede decît asupritori și asupriți, răi și buni și izbînda finală a celor răi; dacă modul cum înțelege el relațiile sociale care au dus la izbucnirea luptei și au determinat deznodămîntul ei lasă foarte mult de dorit, apoi vina

* În ediția a treia a „Războiului țărănesc german” (1875), acest pasaj continuă cu fraza: „E drept că de atunci, pe cît se pare, el n-a prea mers în pas cu evenimentele”. — *Nota red.*

este a epocii în care a fost scrisă cartea. În schimb, ea urmează — ca o excepție laudabilă între lucrările de istorie idealiste germane — o linie cât se poate de realistă pentru vremea ei.

În expunerea mea, în care am schițat doar în linii generale desfășurarea istorică a luptei, am încercat să explic originea războiului țărănesc, poziția adoptată în cursul lui de către diferitele partide participante, teoriile politice și religioase cu ajutorul cărora aceste partide căutau să-și lămurească poziția lor, în sfârșit, însuși rezultatul luptei ca o consecință necesară a condițiilor istorice de atunci ale vieții sociale a acestor clase; cu alte cuvinte, am încercat să demonstrez că regimul politic de atunci al Germaniei, răzvrătirile împotriva acestui regim, teoriile politice și religioase ale acelei epoci nu erau cauze, ci rezultate ale treptei de dezvoltare pe care se găseau atunci în Germania agricultura, industria, căile de comunicație pe uscat și pe apă, precum și comerțul cu mărfuri și cel bănesc. Această concepție, singura concepție materialistă a istoriei, n-a fost elaborată de mine, ci de Marx, și se găsește și în lucrarea lui despre revoluția franceză din 1848—1849, publicată în aceeași revistă, precum și în „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”³⁴⁵.

Paralela dintre revoluția germană din 1525 și revoluția din 1848—1849 era prea evidentă ca să pot face cu totul abstracție de ea în acel moment. Totuși, pe lângă asemănarea existentă în desfășurarea evenimentelor, care se exprimă prin aceea că, atunci, ca și acum, una și aceeași armată princiară înăbușea, rînd pe rînd, diferitele răscoale locale, pe lângă analogia — care mergea adeseori pînă la ridicol — dintre atitudinea țărgoveților în ambele cazuri, ceea ce sărea în ochi, clar și precis, era deosebirea dintre cele două revoluții.

„Cine a profitat de pe urma revoluției din 1525? *Principii*. — Cine a profitat de pe urma revoluției din 1848? *Marii* principii, Austria și Prusia. În spatele micilor principii din 1525 se aflau micii țărgoveți, care-i țineau înlănțuiți cu ajutorul impozitelor; în spatele marilor principii din 1850, în spatele Austriei și Prusiei se găsesc marii burghezi moderni, care-i subjugă în ritm rapid cu ajutorul datoriei publice. Iar în spatele marilor burghezi se găsesc proletarii”³⁴⁶.

Cu tot regretul trebuie să spun că în această frază i s-a făcut mult prea multă onoare burgheziei germane. Atît în Austria cît și în Prusia, ea a avut prilejul „să subjuge

în ritm rapid, cu ajutorul datoriei publice", monarhia, dar niciodată și nicăieri n-a folosit acest prilej.

Războiul din 1866 a făcut ca burgheziei să-i pice plocon Austria. Dar burghezia nu știe să guverneze; ea este nepunctuoasă și nu este capabilă să facă nimic. Un singur lucru e în stare să facă: să se năpustească cu toată furia asupra muncitorilor de îndată ce aceștia încep să se miște. Ea mai rămîne la cîrma statului numai pentru că *ungurii* au nevoie de ea.

Dar în Prusia? E drept că aici datoria publică a crescut cu o iuțea vertiginoasă, că deficitul a devenit un fenomen permanent, că cheltuielile statului sporesc din an în an, că burghezia deține majoritatea în Cameră și că fără consimțămîntul ei nu pot fi mărite impozitele și nu pot fi contractate împrumuturi. Dar unde este dominația ei asupra statului? N-au trecut decît cîteva luni de cînd statul se afla iarăși în fața unui nou deficit, și ea deținea cea mai bună poziție. Cu *oarecare* perseverență, ea ar fi putut obține însemnate concesi. Și ce fac reprezentanții ei? Consideră că guvernul le face o concesie destul de mare prin aceea că le *permite* să-i pună la dispoziție o sumă de aproape 9 000 000 nu pentru un *singur* an, ci *anual* și pentru toți anii următori.

Nu vreau să-i dojenesc pe bieții „național-liberali”³⁴⁷ din Cameră mai mult decît merită. Știu că au fost părăsiți de aceia care stau în spatele lor, de masa burgheziei. Această masă nu *vrea* să guverneze. Ea mai ține încă bine mînta anul 1848.

Vom arăta, în cele ce urmează, de unde provine această ciudată lașitate a burgheziei germane.

De altfel, pasajul citat de noi mai sus și-a găsit o confirmare deplină. Începînd din 1850, statele mici trec tot mai categoric pe planul al doilea, ele servind doar drept instrument pentru intrigile prusienilor sau ale austriecilor; între Austria și Prusia se dă o luptă din ce în ce mai aprigă pentru supremație, și, în sfîrșit, izbucnește conflictul armat din 1866, în urma căruia Austria își păstrează propriile ei provincii, Prusia își exercită dominația ei, directă sau indirectă, asupra întregii regiuni din nord, iar cele trei state din sud-vest sînt deocamdată lăsate pe din afară³⁴⁸.

Din toată această spectaculoasă acțiune, pentru clasa muncitoare germană prezintă importanță doar cele ce urmează:

În primul rînd, că prin dreptul de vot universal muncitorii au căpătat posibilitatea de a fi reprezentați direct în Adunarea legislativă.

În al doilea rînd, că Prusia a dat un bun exemplu înghițind alte trei coroane deținute prin grația lui Dumnezeu³⁴⁹. Că, după ce a efectuat această operație, ea tot mai posedă, prin grația lui Dumnezeu, aceeași coroană nepătată pe care pretinde că a avut-o mai înainte — asta n-o cred nici național-liberalii.

În al treilea rînd, că în Germania nu mai există decît un *singur* adversar serios al revoluției, guvernul prusian.

Și, în al patrulea rînd, că acum austrieii germani trebuie să-și pună, în sfîrșit, întrebarea: ce vor să fie — germani sau austrieci? Ce le este mai scump: Germania sau anexele lor negermane de dincolo de Leitha? De multă vreme devenise evident că ei trebuie să renunțe sau la una sau la alta, dar democrația mic-burgheză a mușamalizat întotdeauna această chestiune.

În ce privește celelalte probleme litigioase importante legate de războiul din 1866, care de atunci încoace sînt dezbătute la nesfîrșit de „național-liberali”, de o parte, și de „partidul popular”³⁵⁰, de alta, istoria ultimilor ani a dovedit, firește, că aceste două puncte de vedere se combat între ele cu atîta înverșunare numai pentru că reprezintă polii opuși ai uneia și aceleiași îngustimi de vederi.

În ce privește relațiile sociale din Germania, anul 1866 n-a adus aproape nici o schimbare. Cele cîteva reforme burgheze: un sistem unic de măsuri și greutăți, libertatea de deplasare și libertatea meseriilor etc. — și toate acestea în limitele îngăduite de birocrație — nici nu se apropie măcar de ceea ce burghezia din alte țări vest-europene posedă de multă vreme, ca să nu mai vorbim de faptul că lasă neatins principalul neajuns, și anume sistemul birocratic al concesiunilor³⁵¹. Pentru proletariat, toate legile cu privire la libertatea de deplasare, cu privire la indigenat, la desființarea pașapoartelor, ca și alte legi, devin în orice caz iluzorii din cauza obișnuitelor practici polițieneste.

Mult mai mare importanță decît spectaculoasa acțiune din 1866 prezintă dezvoltarea pe care a căpătat-o în Germania, de la 1848 încoace, industria și comerțul, construcția de căi ferate, telegraful și traficul transoceanic. Oricît de mult ar fi rămas în urmă acest progres față de cel realizat, în aceeași perioadă, de Anglia sau chiar și de Franța, pentru

Germania el este, totuși, fără precedent, fiindcă datorită lui s-a realizat în două decenii mai mult decît altădată într-un secol. Abia acum Germania a fost atrasă de-a binelea și în mod irevocabil în *comerțul mondial*. Capitalurile industriașilor au crescut cu repeziciune, iar ca urmare s-a întărit și poziția socială a burgheziei. *Speculația*, cel mai sigur indiciu al înfloririi industriale, a atins proporții considerabile și a înlănțuit conți și duci de carul ei triumfal. În timp ce cu 15 ani în urmă căile ferate germane cerșeau sprijinul întreprinzătorilor englezi, astăzi capitalul german — fie-i țărina ușoară! — construiește căi ferate rusești și românești. Cum se explică, în acest caz, că burghezia nu și-a cucerit și dominația politică și se comportă în chip atît de laș față de guvern?

Ghinionul burgheziei germane este că, potrivit unui bun obicei german, a venit prea tîrziu. Epoca ei de înflorire coincide cu o perioadă cînd, din punct de vedere politic, burghezia celorlalte țări vest-europene a și intrat în faza de declin. În Anglia, burghezia n-a putut să-și aducă în guvern propriul ei reprezentant, pe Bright, decît printr-o extindere a dreptului de vot, o măsură care prin consecințele ei e sortită să pună capăt întregii stăpîniri burgheze. În Franța, unde burghezia ca atare, adică luată în ansamblu, ca clasă, n-a deținut dominația decît timp de doi ani, în 1849 și 1850, sub republică, ea nu și-a putut prelungi existența socială decît cedînd lui Ludovic Bonaparte și armatei puterea ei politică. Or, astăzi, cînd interacțiunea dintre cele mai avansate trei țări din Europa a devenit extrem de puternică, nu mai este cu putință ca burghezia să-și instaureze în tihnă și liniște puterea ei politică în Germania, în timp ce în Anglia și în Franța ea este deja perimată.

Burghezia are o particularitate care o face să se deosebească de toate clasele stăpînitoare din trecut, și anume faptul că în dezvoltarea ei există un moment crucial, după care orice creștere a mijloacelor care-i dau putere, prin urmare în primul rînd a capitalurilor sale, nu face decît ca ea să devină din ce în ce mai inaptă pentru dominația politică. „*În spatele marilor burghezi se găsesc proletarii*”. În aceeași măsură în care burghezia își dezvoltă industria, comerțul și mijloacele ei de comunicație, ea generează și proletariat. Și într-un anumit moment, care nu apare neapărat pretutindeni în același timp sau pe aceeași treaptă de dezvoltare, ea începe să observe că acest inseparabil însoțitor al ei —

proletariatul — o depășește. Din acest moment, ea își pierde capacitatea de a exercita o conducere politică exclusivă și începe să-și caute aliați cu care să împartă dominația sau, după împrejurări, să le-o cedeze cu totul.

În Germania, burghezia a atins acest punct crucial încă din 1848. E drept că burghezia germană s-a speriat atunci mai mult de proletariatul francez decât de cel german. Luptele de la Paris din iunie 1848 i-au arătat la ce se poate aștepta; proletariatul german era pe atunci destul de agitat ca ea să aibă astfel dovada că și aici fusese deja aruncată sămînța care avea să dea aceleași roade; și din acel moment acțiunea politică a burgheziei și-a frînt ascuțișul. Ea a început să-și caute aliați și să se vîndă la orice preț, și de atunci n-a mai făcut nici un pas înainte.

Toți aceștia sînt, prin natura lor, niște aliați reacționari: regalitatea cu armata și birocrăția ei, marea nobilime feudală, micii iuncheri de la țară și, în sfîrșit, popii. Cu toți aceștia, burghezia a pactizat și a ajuns la înțelegere numai ca să-și apere prețioasa ei piele, pînă cînd, în cele din urmă, nu i-a mai rămas nimic de vînzare. Și, cu cît se dezvoltă mai mult proletariatul, cu cît căpăta mai multă conștiință de clasă și începea să acționeze ca clasă, cu atît deveneau mai timorați burghezii. Cînd strategia, extraordinar de proastă, a prusienilor a învins la Sadova strategia, și mai proastă, a austriecilor, era greu de spus cine a răsuflet mai ușurat: burghezul prusian, care fusese și el bătut la Sadova, sau cel austriac.

Marea noastră burghezie procedează în 1870 la fel cum au procedat în 1525 păturile de mijloc ale tîrgovețimii. Cît despre micii burghezi, meseriașii patroni și negustorii mărunți, ei vor rămîne mereu aceiași. Ei speră, cu sau fără temei, să se strecoare în rîndurile marii burghezii și se tem să nu se rostogolească în rîndurile proletariatului. Oscilînd între frică și speranță, ei vor căuta să-și păzească prețioasa lor piele în cursul luptei, iar după aceea se vor alătura învingătorului. Așa sînt ei prin natura lor.

Activitatea socială și politică a proletariatului a ținut pasul cu avîntul industrial care a început în 1848. Rolul pe care îl joacă azi muncitorii germani în sindicatele și cooperativele lor, în asociațiile și adunările lor politice, în alegeri și în așa-zisul Reichstag dovedește îndeajuns transformarea care s-a produs în Germania, pe nesimțite, în ultimii douăzeci de ani. Muncitorilor germani le revine marea cin-

ste de a fi *singurii* care au reușit să trimită în parlament muncitori și reprezentanți ai muncitorilor, ceea ce n-au reușit să facă pînă acum nici francezii și nici englezii.

Dar nici proletariatul n-a atins încă un stadiu care să nu permită o paralelă cu anul 1525. Această clasă, care este nevoită să trăiască în mod exclusiv, în tot cursul vieții ei, numai din salariu, nu constituie încă nici pe departe majoritatea poporului german. Prin urmare, nici ea nu se poate lipsi de aliați; iar aceștia nu pot fi găsiți decît în rîndurile micii burghezii, ale lumpenproletariatului de la orașe, ale micilor țărani și ale muncitorilor agricoli.

Despre *micii burghezi* am mai vorbit. Ei sînt niște aliați extrem de nesiguri, afară de cazul că ai ieșit învingător; atunci ei își manifestă, prin cafenele, entuziasmul lor nemărginit. Totuși se găsesc printre ei și elemente foarte bune, care se alătură din proprie inițiativă muncitorilor.

Lumpenproletariatul, această drojdie a elementelor decăzute din toate clasele, care își stabilește cartierul general în marile orașe, este cel mai rău dintre toți aliații posibili. Această adunătură este cît se poate de venală și nemaipomenit de neobrăzată. Dacă în fiecare revoluție muncitorii francezi au scris pe ziduri: „Mort aux voleurs!” — „Moarte hoților!” — și au împușcat chiar pe unii dintre aceștia, ei n-au făcut-o din respect pentru proprietate, ci pentru că și-au dat bine seama că, înainte de toate, trebuie să te descotorosești de această bandă. Orice conducător al muncitorilor care folosește drept gardă asemenea lepădături sau se sprijină pe ele dovedește, prin însuși acest fapt, că este un trădător al mișcării.

Micii țărani — fiindcă țărani mai bogați aparțin burgheziei — sînt de diferite feluri: Ei sînt sau *țărani feudali*, care sînt încă obligați să presteze muncă de clacă pentru preamilostivul lor stăpîn. De vreme ce burghezia nu s-a grăbit să-i elibereze de dependența lor iobăgistă, așa cum era de datoriu ei, nu va fi greu să-i convingi că nu pot aștepta eliberarea decît de la clasa muncitoare.

Sau sînt *arendași*, și în acest caz avem de-a face, de cele mai multe ori, cu aceleași relații ca în Irlanda. Arenda a devenit atît de ridicată, că, în caz de recoltă mediocră, țăranul abia poate să-și țină familia, iar dacă recolta este proastă, el aproape că moare de foame și nu-și poate plăti arenda, căzînd astfel în totală dependență de mărînimia proprietarului funciar. Pentru asemenea oameni burghezia

face cîte ceva numai atunci cînd este silită. De la cine să aștepte ei, în acest caz, mîntuirea, dacă nu de la muncitori ?

Mai rămîn țaranii care își lucrează *propriul lor petic de pămînt*. Aceste petice de pămînt sînt, de cele mai multe ori, pînă-ntr-atît de grevate de ipoteci, încît țaranii depind de cămătar așa cum arendașii depind de proprietarul funciar. Și lor le rămîne doar un cîștig foarte redus, care pe deasupra este și extrem de nesigur, în funcție de anii buni sau răi. Mai puțin decît în orice își pot ei pune nădejdea în burghezie, fiindcă sînt storși tocmai de către burghezi, de către capitaliștii cămătari. Dar ei sînt, de cele mai multe ori, foarte strîns legați de proprietatea lor, cu toate că în realitate ea nu le aparține lor, ci cămătarului. Trebuie, totuși, să-i convingem că numai atunci vor putea scăpa de cămătar cînd un guvern legat de popor va transforma toate ipotecile într-o datorie către stat și va micșora, în felul acesta, dobînzile. Or, acest lucru nu-l poate face decît clasa muncitoare.

Pretutindeni unde predomină proprietatea funciară mijlocie și cea mare, *muncitorii agricoli* constituie clasa cea mai numeroasă la țară. Acesta este cazul în toată Germania de nord și de est și *aici* își găsesc muncitorii industriali de la orașe *aliații lor cei mai numeroși și mai fi-rești*. Ceea ce este capitalistul pentru muncitorul industrial este și proprietarul funciar sau marele arendaș pentru muncitorul agricol. Aceleași măsuri care-i sînt de folos unuia trebuie să-i fie de folos și celuilalt. Muncitorii industriali se pot elibera numai dacă transformă capitalul burghezilor, adică materiile prime, mașinile și uneltele necesare producției, precum și mijloacele de subzistență, în proprietate socială, adică în proprietate a lor, care să fie folosită de ei în comun. Tot astfel și muncitorii agricoli nu vor putea fi izbăviți de groaznica lor mizerie decît dacă, înainte de toate, pămîntul, care este principalul obiect al muncii lor, va fi luat din stăpînirea privată a țăranilor bogați și a seniorilor feudali, care sînt și mai bogați, și va fi transformat în proprietate socială, pentru a fi cultivat în comun de către cooperativele de muncitori agricoli. Și aici ajungem la celebra rezoluție a Congresului internațional de la Basel al muncitorilor, în care se spune că societatea are interesul să transforme proprietatea funciară în proprietate colectivă, națională ³⁵². Această rezoluție a fost adoptată în special pentru țările în care există marea proprietate privată și în care deci

exploatarea agricolă se face pe vaste întinderi de pământ, aparținând unui singur stăpîn cu numeroși muncitori salariați. Or, în general, o asemenea situație predomină și astăzi în Germania, și de aceea, în afară de Anglia, tocmai pentru Germania a fost cît se poate de oportună această rezoluție. Proletariatul agricol, muncitorii agricoli, — iată clasa din care se recrutează, în marea lor majoritate, armatele principilor. Aceasta este clasa care astăzi, datorită votului universal, trimite în parlament un mare număr de seniori feudali și de iuncheri; dar tot ea este și clasa cea mai apropiată de muncitorii industriali de la orașe, cu care are aceleași condiții de existență și care se zbate într-o mizerie și mai neagră decît ei. Această clasă este neputincioasă fiindcă este fărîmițată și împrăștiată, iar guvernul și nobilimea cunosc destul de bine puterea ei ascunsă, încît în mod intenționat lasă școlile să ajungă în stare de decădere, pentru ca ea să fie menținută în aceeași ignoranță de pînă acum. A o trezi la viață și a o atrage în mișcare, — iată care este sarcina cea mai presantă și mai arzătoare a mișcării muncitorești germane. Din ziua în care masa muncitorilor agricoli va învăța să înțeleagă care sînt interesele ei nu va mai fi posibilă, în Germania, existența unui guvern reacționar, fie el feudal, birocratic sau burghez.

Scris de F. Engels în jurul
datei de 11 februarie 1870

Publicat
în lucrarea lui F. Engels
„Războiul țărănesc german”,
ediția a doua

Se tipărește după textul
ediției a doua

Tradus din limba germană

L'INTERNATIONALE

ORGANE DES SECTIONS BELGES

DE L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS.

PARAISANT LE SAMEDI

Karl Marx

Guvernul englez și fenienii întemnițați ³⁵³

I

Londra, 21 februarie 1870

Din diferite motive presa europeană a trecut sub tăcere infamiile guvernului oligarhic burghez din Anglia. În primul rînd, guvernul englez este *bogat*, iar presa, după cum știți, este *incoruptibilă*. În afară de aceasta, guvernul englez este un guvern model, după cum recunosc landlorzii, capitaliștii de pe continent și chiar Garibaldi (vezi cartea sa) ³⁵⁴; prin urmare, nu poți vorbi de rău acest guvern ideal. În sfîrșit, republicanii francezi sînt atît de mărginiți și de egoiști, încît își rezervă indignarea pentru a și-o vărsa împotriva imperiului. Căci, a aduce la cunoștința propriilor tăi compatrioți că *în țara libertății burgheze* se pedepsește cu 20 de ani de muncă silnică ceea ce în *țara cazărmilor* se pedepsește cu 6 luni închisoare ar fi o crimă împotriva libertății cuvîntului. Dăm mai jos cîteva amănunte, luate din ziarele engleze, în legătură cu regimul la care sînt supuși fenienii întemnițați.

Mulcahy, redactor-șef adjunct al ziarului „The Irish People” ³⁵⁵, condamnat pentru că a participat la complotul fenienilor, a fost înhămat, în închisoarea de la Dartmoor, la o căruță încărcată cu pietre, trecîndu-i-se după gît un lanț de fier.

O'Donovan Rossa, editorul ziarului „The Irish People”, a fost aruncat într-o carceră întunecoasă, unde a fost ținut zi și noapte, timp de 35 de zile, cu mâinile la spate, ferecate în lanțuri. Lanțurile nu i se scoteau nici atunci cînd i se aducea hrana — o zeamă chioară, care îi era pusă pe podeaua carcerii.

Kickham, unul dintre redactorii ziarului „The Irish People”, care nu se putea folosi de mîna dreaptă din cauza unui abces, a fost silit ca, în zilele cețoase și reci de noiembrie, să stea împreună cu tovarășii săi de închisoare pe o grămadă de pietriș și să sfarme cu mîna stîngă pietre și cărămizi. Noaptea se întorcea în celulă; toată hrana sa se compunea din șase uncii de pîine și o cană de apă caldă.

O'Leary, un bătrîn în vîrstă de 60—70 de ani, a fost ținut timp de trei săptămîni numai cu pîine și apă pentru că nu voia să renunțe la *păgînism* (așa numea, pare-se, temnicerul ateismul) și să devină fie papistaș, fie protestant, fie presbiterian, fie chiar quaker, în sfîrșit, să treacă la una dintre numeroasele confesiuni propuse de directorul închisorii.

Martin H. Carey a fost închis într-un ospiciu din Millbank. Faptul că i s-a interzis să vorbească, precum și tratamentul brutal la care a fost supus, l-au făcut să-și piardă mințile.

Nici starea colonelului Rickard Burke nu este mai bună. Unul dintre prietenii lui scrie că i s-au tulburat mințile; și-a pierdut memoria; gesturile, întreaga sa comportare și felul cum vorbește dovedesc că și-a pierdut mințile.

Deținuții politici sînt tîrîți dintr-o închisoare în alta, de parcă ar fi fiare sălbatice. Ei sînt puși laolaltă cu cei mai ticăloși pungași; sînt siliți să spele vasele pe care le-au folosit acești nemernici, să îmbrace lenjeria acestor infractori, dintre care mulți suferă de cele mai respingătoare boli, să se spele în apa în care s-au spălat aceștia. Înainte ca fenienii să fi fost aduși la Portland, toți acești răufăcători aveau voie să vorbească cu cei care îi vizitau. Pentru fenienii întemnițați s-a amenajat în acest scop o cușcă. Ea este formată din trei despărțituri, separate prin gratii groase de fier; temnicerul se află în despărțitura de la mijloc, iar deținutul și vizitatorii săi se pot vedea numai prin două rînduri de gratii.

În docuri există deținuți care mănîncă tot felul de moluște, iar la Chatham broaștele sînt considerate delicatese. Generalul Thomas Burke declară că nu a fost de loc mirat

văzînd în supă un șoarece mort. Deținuții spun că ziua în care în închisoare au fost aduși fenienii a fost pentru ei o zi nenorocită (regimul s-a înăsprit foarte mult).

La cele de mai sus adaug cîteva cuvinte.

Anul trecut, d-l *Bruce*, ministru de interne, mare liberal, mare polițist, mare proprietar de mine în Wales, sălbatic exploatare al muncii, a fost interpelat în legătură cu tratamentul barbar aplicat fenienilor întemnițați, și îndeosebi lui O'Donovan Rossa. La început el a negat totul, dar apoi a fost nevoit să recunoască. Atunci, d-l Moore, deputat irlandez în Camera comunelor, a cerut o anchetă în legătură cu acest fapt. *Guvernul radical*, al cărui șef este semisfîntul domn Gladstone (el a fost comparat în mod public cu Iisus Hristos) și care numără printre membrii săi cei mai influenți pe vechiul demagog burghez John Bright, a refuzat categoric să instituie această anchetă.

În ultimul timp, cînd zvonurile în legătură cu acest tratament barbar au început să circule din nou, cîteva membri ai parlamentului au cerut ministrului Bruce permisiunea de a-i vizita pe deținuți *pentru a avea posibilitatea să constate falsitatea acestor zvonuri*. D-l Bruce a refuzat să dea această permisiune, deoarece, a spus el, directorii închisorilor se tem că aceste vizite vor stîrni o prea mare agitație printre deținuți.

Săptămîna trecută ministrul de interne a fost interpelat din nou. El a fost întrebat dacă e adevărat că O'Donovan Rossa, după alegerea sa ca deputat de Tipperary, a fost supus unor pedepse corporale (adică biciuit); d-l ministru a declarat că acest lucru nu s-a mai întîmplat cu O'Donovan Rossa din 1868 (cu aceasta el a recunoscut, prin urmare, că timp de doi-trei ani deținuții politici au fost biciuiți).

Vă trimit, de asemenea, extrase (noi le vom publica în numărul nostru viitor) referitoare la Michael Terbert, care a fost condamnat la muncă silnică pentru vina de a fi fenian și care și-a ispășit pedeapsa la închisoarea Spike Island, în comitatul Cork din Irlanda. Veți vedea că însuși conerul (anchetatorul penal) atribuie moartea acestuia torturilor la care a fost supus. Ancheta a avut loc săptămîna trecută.

În decurs de doi ani, *peste 20* de muncitori fenieni au decedat sau au înnebunit din pricina umanitarismului acestor burghezi buni, susținuți de landlorzi buni.

Știți, de bună seamă, că presa engleză își exprimă indignarea ipocrită în legătură cu infamele legi cu privire la starea excepțională care împodobesc minunata Franță. Ei bine, legile cu privire la starea excepțională reprezintă, cu excepția unor scurte perioade, cartă Irlandei. Începînd din 1793, sub un motiv sau altul, guvernul englez suspendă periodic și cu regularitate în Irlanda *Habeas Corpus Bill* (legea care garantează libertatea individuală)³⁵⁶, iar în realitate suspendă orice lege, cu excepția legii forței brutale. În felul acesta, în Irlanda mii de oameni au fost arestați fără a fi judecați și anchetați, chiar fără a fi deferiți justiției, *pur și simplu pentru că au fost bănuți de fenianism*. Fără să se mulțumească cu faptul că le-a răpit libertatea, guvernul englez i-a supus la cele mai barbare torturi. Iată un exemplu:

Una dintre închisorile în care au fost îngropați de vii cei bănuți a fi fenieni este *inchisoarea Mountjoy* din Dublin. Inspectorul acestei închisori, Murray, este o canalie odioasă. El i-a supus pe deținuți unui tratament atît de sălbatic, încît cîteva dintre ei și-au pierdut mințile. Medicul închisorii, M'Donnell, un om admirabil (el a avut un rol demn de toată lauda și în timpul anchetei făcute cu prilejul morții lui Michael Terbert), a scris cîteva luni la rînd scrisori de protest, la început chiar pe adresa lui Murray; cum acesta n-a răspuns la ele, M'Donnell a trimis scrisori demascatoare forurilor superioare. Dar Murray, temnicer cu experiență, a interceptat aceste scrisori.

În cele din urmă, M'Donnell s-a adresat direct lordului Mayo, pe atunci vicerege al Irlandei. În acea vreme la putere erau toryi (Derby-Disraeli). Care a fost rezultatul demersurilor lui M'Donnell? Documentele privind această chestiune au fost publicate din ordinul parlamentului, iar... doctorul M'Donnell a fost destituit!!! În ceea ce-l privește pe Murray, el și-a păstrat postul.

Apoi a venit la putere așa-zisul guvern radical al lui Gladstone, al blîndului, miosului și mărinimosului Gladstone, care a vărsat în fața întregii Europe lacrimi atît de sincere și de fierbinți din pricina sorții lui Poerio și a altor burghezi față de care regele-bombă³⁵⁷ s-a purtat din caleafară de urît. Dar cum a procedat acest idol al burgheziei progresiste? Jignindu-i pe irlandezi prin răspunsurile sale insolente la cererile lor de amnistie, el nu numai că l-a confirmat pe monstrul de Murray în funcție, dar, pentru a arăta cît de mulțumit este de el, i-a acordat, pe lîngă funcția de

temnicer principal, o sinecură grasă! Acesta este apostolul filantropiei burgheze!

Dar trebuie să se arunce praf în ochii publicului; trebuie să se creeze impresia că se face ceva pentru Irlanda; și iată că se anunță cu multă zarvă legea cu privire la reglementarea problemei agrare (Land Bill)³⁵⁸. Toate acestea însă nu sînt decît o înșelătorie care nu urmărește altceva decît să impresioneze Europa, să-i momenească pe judecătorii și avocații irlandezi cu perspectiva unor procese interminabile între landlorzi și arendași, să cîștige bunăvoința landlorzilor prin promisiunea unor alocații bănești acordate de stat și să-i ademenească pe arendașii mai înstăriți prin unele pseudoconcesii.

În lunga introducere la discursul său bombastic și confuz, Gladstone mărturisește că pînă și „binevoitoarele” legi pe care liberala Anglie le-a impus în ultimii 100 de ani Irlandei au dus întotdeauna la ruina țării³⁵⁹. Și după această mărturisire naivă, același om continuă să tortureze oamenii care doresc să pună capăt acestei legislații dăunătoare și absurde.

II

Reproducem mai jos, după un ziar englez, rezultatele anchetei întreprinse în legătură cu moartea lui Michael Terbert, un fenian întemnițat, decedat în închisoarea Spike Island în urma tratamentului îngrozitor la care a fost supus.

Joi 17 februarie, d-l John Moore, *coronerul* districtului Middleton, a întreprins o anchetă la închisoarea Spike Island în legătură cu deținutul Michael Terbert, care a decedat în spital.

Peter Hay, directorul închisorii, a fost audiat primul. Iată depoziția lui:

Răposatul Michael Terbert a fost adus în această închisoare în iunie 1866; nu știu care era pe atunci starea sănătății lui; el a fost condamnat în 12 ianuarie la 7 ani închisoare; acum cităva vreme s-a simțit probabil rău, căci dintr-un registru al închisorii reiese că, la recomandarea medicilor, el a trebuit să fie transferat în altă încăpere, deoarece n-a putut suporta detențiunea celulară. Martorul a descris ulterior numeroasele pedepse la care a fost supus răposatul pentru încălcarea disciplinei și, adesea, pentru că a folosit un limbaj irreverențios față de medici.

Jeremiah Hubert Kelly. După cîte îmi amintesc, încă atunci cînd Michael Terbert a fost transferat aici de la închisoarea Mountjoy s-a

stabilit că nu poate suporta detențiunea celulară; un certificat în acest sens fusese semnat de doctorul M'Donnell. Eu am găsit însă că este sănătos și l-am trimis la muncă. Îmi amintesc că de la 31 ianuarie pînă la 6 februarie 1869 a stat în spital; pe atunci avea o afecțiune cardiacă și după aceea n-a mai fost trimis la lucrări publice, ci i s-a dat de lucru în celulă. De la 19 pînă la 26 martie a fost în spital din cauza bolii sale de inimă; de la 24 aprilie pînă la 5 mai din cauza unei hemoptizii; de la 19 mai pînă la 1 iunie, de la 21 pînă la 22 iunie și de la 22 iulie pînă la 15 august pentru boala sa de inimă; de la 9 noiembrie pînă la 15 decembrie pentru debilitate; în sfîrșit, ultima oară a stat în spital de la 20 decembrie pînă la 8 februarie 1870, unde a murit de hidropizie. Primele simptome ale acestei boli au apărut la 13 noiembrie, dar după aceea au dispărut.

Eu vizitez în fiecare zi celulele și din oînd în cînd îl vedeam pus la arest; este de datoria mea să amin pedeapsa cu arestul dacă socot că bolnavul nu este în stare să o suporte; în ceea ce-l privește, eu am procedat astfel de două ori.

— Dv., ca medic, nu sînteți de părere că cinci zile de piine și apă erau pentru el o pedeapsă exagerată, chiar dacă se face abstracție de starea sănătății sale la Mountjoy și aici?

— Nu cred, răposatul avea o bună poftă de mîncare și nu cred că acest regim i-a provocat hidropizia, din cauza căreia a decedat.

Martin O'Connell, farmacist, cu domiciliul în Spike Island. În iulie anul trecut, martorul a spus doctorului Kelly că lui Terbert nu trebuie să i se aplice pedepse deoarece suferă de inimă; el consideră că aceste pedepse au avut urmări grave asupra sănătății deținutului, cu atît mai mult cu cît în ultimul an acesta se număra în categoria invalizilor; martorul susține că el n-ar fi crezut niciodată că și invalizii sînt pedepsiți astfel, dacă într-o zi, în lipsa doctorului Kelly, n-ar fi trebuit să viziteze celulele; că, dată fiind starea sănătății bolnavului, era clar că cinci zile de detențiune celulară aveau să-i dăuneze.

Atunci coronerul s-a ridicat cu hotărîre împotriva regimului aplicat acestuia. Acesta, a spus el, s-a aflat oînd în spital, oînd în arest celular.

Curtea cu juri a dat următorul verdict:

„Declarăm că Michael Terbert a decedat în spitalul închisorii Spike Island la 8 februarie 1870, fiind bolnav de hidropizie; el era în vîrstă de 36 de ani și celibatar. Întrucît, după părerea doctorului M'Donnell, Terbert n-a putut suporta detențiunea celulară, trebuie să dezaprobăm cu toată energia pedepsele care i-au fost aplicate în repetate rînduri — mai multe zile de detențiune celulară cu regim de piine și apă — în timpul șederii sale în închisoarea Spike Island, unde a fost transferat din închisoarea Mountjoy în iunie 1866; condamnăm acest tratament aplicat deținuților”³⁶⁰.

Scris de K. Marx
la 21 februarie 1870

Publicat în ziarul
„L'Internationale” nr. 59 și 60
din 27 februarie și 6 martie 1870

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba franceză

Karl Marx

Consiliul General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
către membrii Comitetului secției ruse
cu sediul la Geneva ³⁶¹

Cetățeni !

În ședința sa din 22 martie, Consiliul General a declarat cu unanimitate de voturi că programul și statutul dv. corespund statutului general al Asociației Internaționale a Muncitorilor. Consiliul s-a grăbit să primească secția dv. în rândurile Internaționalei. Accept cu plăcere sarcina de onoare pe care mi-o propuneți de a fi reprezentantul dv. pe lângă Consiliul General.

În programul dv. se spune că :

„...jugul țarist (care apasă asupra Poloniei este o frână care împiedică în egală măsură libertatea politică și socială a ambelor popoare, atât a poporului rus cât și a celui polonez“.

Ați fi putut adăuga că cotopirea Poloniei de către Rusia constituie reazemul funest și adevărata cauză a existenței regimului militar în Germania și, ca urmare, pe întregul continent. De aceea, militând pentru sfărîmarea lanțurilor care încătușează Polonia, socialiștii ruși își asumă înalta sarcină de a înlătura regimul militar, ceea ce constituie o condiție prealabilă absolut necesară pentru eliberarea generală a proletariatului european.

Acum câteva luni mi s-a trimis de la Petersburg lucrarea lui Flerovski „Situația clasei muncitoare din Rusia“. Ea constituie o adevărată revelație pentru Europa. *Optimismul rus*, răspîdit pe continent chiar de așa-zișii revoluționari, este demascat fără cruțare în această lucrare. Meritele ei nu vor fi diminuate dacă voi spune că pe alocuri ea nu satisface pe deplin, din punct de vedere teoretic, cerințele criticii. Această lucrare este opera unui observator serios, a unui truditor neînfricat, a unui critic imparțial și artist viguros, și în primul rînd a unui om pe care îl revoltă orice aspirare,

căruia îi repugnă imnurile naționale de tot soiul și care împărtășește cu ardoare toate suferințele și toate năzuințele clasei producătoare.

Lucrări ca cele scrise de Flerovski și de dascălul vostru Cernișevski fac într-adevăr cinste Rusiei și dovedesc că și țara dv. începe să participe la mișcarea generală a secolului nostru.

Cu salut și frăție,
Karl Marx

Londra, 24 martie 1870

Publicat în „Narodnoe Delo” nr. 1,
Geneva, 15 aprilie 1870

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba rusă

ГЛАВНЫЙ СОВѢТЪ МЕЖДУНАРОДНАГО ТОВАРИЩЕСТВА РАБОЧИХЪ

Членамъ Комитета Русской Секціи въ Женевѣ.

Граждане,

Въ своемъ засѣданіи 22-го Марта Главный Совѣтъ объявилъ, единодушнымъ вътомъ, что ваша программа и статутъ согласны съ общими статутами Международнаго Товарищества Рабочихъ. Онъ воспышилъ принять вашу дѣтвь въ составъ Интернаціонала. Я съ удовольствіемъ принимаю почетную обязанность, которую Вы мнѣ предлагаете, быть вашимъ представителемъ при Главномъ Совѣтѣ.

Вы говорите въ вашей программѣ :

... „что императорское иго, гнетущее Польшу, есть тормазъ, одинаково препятствующій политической и соціальной свободѣ обоихъ народовъ — какъ русскаго такъ и польскаго;“

Вы могли бы прибавить, что русскій насильственный захватъ Польши есть пагубная опора и настоящая причина существованія военнаго режима въ Германіи, и вслѣдствіе того, на цѣломъ континентѣ. Поэтому, работа надъ развитіемъ цѣпей Польши, русскіе соціалисты возлагаютъ на себя высокую задачу, заключающуюся въ томъ уничтоженіи военнаго режима, которое существенно необходимо какъ предварительное условіе для общаго освобожденія европейскаго пролетаріата.

Нѣсколько мѣсяцевъ тому назадъ, мнѣ прислали изъ Петербурга сочиненіе Флеровскаго: „Положеніе рабочаго класса въ Россіи.“ Это настоящее открытіе для Европы. *Русскій оптимизмъ*, распространенный на континентѣ даже такъ-называемыми революціонерами, безпощадно разоблаченъ въ этомъ сочиненіи. Достоинство его не страдаетъ, если я скажу, что оно во нѣкоторыхъ мѣстахъ не вполне удовлетворяетъ критикѣ съ точки зрѣнія чисто теоретической. Это — трудъ серьезнаго наблюдателя, безстрашнаго труженика, безпристрастнаго критика, мощнаго художника и, прежде всего, человѣка, возмущеннаго противъ гнета во всѣхъ его видахъ, нетерпящаго всевозможныхъ національных гимновъ; и страстно дѣлящаго всѣ страданія и всѣ стремленія производительнаго класса.

Такие труды какъ Флеровскаго и какъ вашего учителя Чернышевскаго дѣлаютъ дѣйствительную честь Россіи и доказываютъ, что ваша страна тоже начинаеть участвовать въ общемъ движеніи нашего вѣка.

Привѣтъ и братство.

Карлъ МАРКСЪ.

Лондонъ 24 Марта 1870

Karl Marx

Comunicare confidențială ³⁰²

Scurt timp după înființarea *Internaționalei*, rusul Bakunin (deși îl cunosc din 1843, las aici la o parte tot ce nu e absolut necesar pentru înțelegerea celor ce urmează) a avut la Londra o întrevedere cu Marx. Acesta din urmă l-a primit acolo în Asociație, iar Bakunin a făgăduit să militeze pentru aceasta fără să-și precupețească eforturile. Bakunin a plecat în Italia, unde Marx i-a trimis *statutul provizoriu și Manifestul către clasa muncitoare* *, a dat un răspuns „plin de entuziasm”, dar n-a făcut nimic. După un șir de ani, în decursul cărora nu s-a auzit nimic despre el, Bakunin și-a făcut din nou apariția în Elveția. Acolo nu a aderat la *Internațională*, ci la *Ligue de la Paix et de la Liberté* **. După congresul acestei Ligi a păcii (Geneva, 1867), Bakunin intră în *Comitetul executiv* al acesteia, dar găsește aici adversari care nu numai că nu-i permit să exercite o „influență dictatorială”, dar îl și țin sub observație, considerându-l un „rus suspect”. Nu mult după Congresul de la Bruxelles al *Internaționalei* (septembrie 1868) a avut loc Congresul *Ligii păcii* la Berna. De astă dată Bakunin a apărut ca firebrand *** și — en passant **** fie zis — a înfierat burghezia occidentală pe același ton cu care optimiștii moscoviți obișnuiesc să atace civilizația apuseană, pentru a înfrumuseța propria lor barbarie. El propune un șir de rezoluții care, *absurde în fond*, sînt menite să-i bage în sperieți pe cretinii burghezi și să permită d-lui Bakunin să iasă cu éclat ***** din Liga păcii și să intre

* Vezi volumul de față, pag. 15—18. — *Nota red.*

** — Liga păcii și a libertății. — *Nota trad.*

*** — instigator. — *Nota trad.*

**** — în treacăt. — *Nota trad.*

***** — în mod spectaculos. — *Nota trad.*

în Internațională. Este suficient să spunem că programul său, propus Congresului de la Berna, cuprinde asemenea absurdități ca „egalitatea claselor”, „abolirea dreptului de succesiune ca început al revoluției sociale” și alte asemenea vorbe de clacă stupide, un întreg buchet de elucubrații care au pretenția de a fi înfricoșătoare — pe scurt o improvizație insipidă care scontează un efect de moment. Amicii lui Bakunin de la Paris (unde un rus este coeditorul lui „*Revue Positiviste*”³⁶³) și de la Londra anunță lumii întregi ieșirea lui Bakunin din Liga păcii ca pe un eveniment* și prezintă ridicolul său program — această olla podrida** de banalități — ca ceva cu totul extraordinar și original.

Între timp Bakunin a intrat în branche romande*** a *Internaționalei* (la Geneva). A durat ani pînă să se hotărască să facă acest pas, dar au fost de ajuns cîteva zile ca d-l Bakunin să hotărască să dea peste cap toată *Internaționala* și s-o transforme într-o unealtă a sa.

Fără știrea Consiliului General de la Londra — acesta a fost, pare-se, informat cînd totul a fost gata — Bakunin a creat așa-numita *Alianță a democrației socialiste*. Programul acestei asociații era identic cu cel propus de Bakunin Congresului de la Berna al Ligii păcii. Ea se proclama, așadar, din capul locului o asociație de propagandă a înțelepciunii oculte specific bakuniene, iar Bakunin însuși, *unul dintre cei mai mari ignoranți pe tărîmul teoriei sociale*, figura aici, deodată, ca *intemeietorul unei secte*. Programul teoretic al acestei „Alianțe” nu era decît o simplă farsă. Esențialul era organizarea ei practică, și anume: această asociație trebuia să fie *internațională*, să aibă un Comitet Central la Geneva, adică să se afle sub conducerea personală a lui Bakunin. Totodată trebuia însă să constituie o parte „componentă” a *Asociației Internaționale a Muncitorilor*. Pe de o parte, filialele ei urmau să fie reprezentate la „viitorul congres” al *Internaționalei* (la Basel), iar pe de altă parte să țină, concomitent, propriul lor congres, *paralel cu celălalt*, în cadrul unor ședințe separate etc. etc.

Cadrele de care dispunea Bakunin la început erau formate din majoritatea de pe atunci a *Comitetului federal român* al *Internaționalei* de la Geneva. J. Ph. Becker, al cărui

* — eveniment. — *Nota trad.*

** — amestecătură. — *Nota trad.*

*** — filiala romandă. — *Nota trad.*

zel propagandistic îi întunecă câteodată mințile, a fost împins pe primul plan. Bakunin avea câțiva aliați în Italia și în Spania.

Consiliul General de la Londra era perfect informat. El l-a lăsat totuși pe Bakunin să-și vadă liniștit de treabă pînă în momentul cînd acesta s-a văzut silit să supună, prin J. Ph. Becker, Consiliului General spre aprobare statutul (și programul) *Alianței democrației socialiste*. A urmat o rezoluție amănunțit motivată, întocmită în termeni foarte „juridici” și în mod absolut „obiectiv”, dar ale cărei „considerente” sînt pline de ironie. Ea se încheie după cum urmează :

1. Consiliul General nu consideră Alianța drept o filială a *Internaționalei*.

2. Toate paragrafele statutului Alianței care se referă la legătura ei cu *Internaționala* sînt declarate nule și neavente.

În considerentele rezoluției s-a demonstrat limpede și concludent că Alianța nu este altceva decît un instrument menit să dezorganizeze *Internaționala* *.

Această lovitură a venit pe neașteptate. Bakunin se grăbise să transforme „*Égalité*”, organul de presă central al membrilor de limbă franceză al *Internaționalei* din Elveția, în organul său de presă, și, în afară de aceasta, înființase la Locle un mic monitor al său — „*Progrès*”, care mai joacă și în ziua de astăzi acest rol, avînd ca redactor-șef un adept fanatic al lui Bakunin, de anume *Guillaume*.

După o chibzuință de cîteva săptămîni, Comitetul Central al Alianței a trimis, în cele din urmă, o scrisoare de răspuns — semnată de genevezul Perron — Consiliului General. Din devotament pentru cauza dreaptă, Alianța este gata să renunțe la organizația ei de sine stătătoare, dar cu o singură condiție, și anume: Consiliul General să declare că recunoaște principiile „radicale” ale Alianței.

Consiliul General a răspuns că nu intră în atribuția sa să facă o apreciere teoretică a programului diferitelor secții. Lui îi revine doar să vegheze ca acestea să nu cuprindă *nimic care ar contraveni direct statutului Internaționalei și spiritului acestuia*. De aceea trebuie să insiste ca din programul Alianței fraza absurdă despre „*égalité des classes*” ** să fie ștearsă și înlocuită cu „*abolition des classes*” *** (ceea ce

* Vezi volumul de față, pag. 363—365. — *Nota red.*

** — „*egalitatea claselor*”. — *Nota trad.*

*** — „*desființarea claselor*”. — *Nota trad.* .

s-a și făcut). De altminteri ele pot intra în, Internațională după dizolvarea organizației lor internaționale de sine stătătoare și după ce va fi prezentată Consiliului General lista tuturor filialelor ei * (ceea ce — nota bene — nu s-a făcut niciodată).

Cu aceasta incidentul a fost lichidat. *Alianța* s-a dizolvat cu numele, dar de fapt a continuat să existe sub conducerea lui Bakunin, care dirija, totodată, *Comitetul federal romand* de la Geneva al *Internaționalei*. La organele ei de presă deja existente s-a mai adăugat „*Federacion*” din Barcelona, iar după Congresul de la Basel — și „*Eguaglianza*” din Neapole ³⁶⁴.

Bakunin a încercat atunci să-și atingă țelul — transformarea *Internaționalei* într-un instrument al lui — pe altă cale. Prin intermediul Comitetului nostru romand de la Geneva el a propus Consiliului General să se includă „*problema succesiunii*” pe ordinea de zi a Congresului de la Basel. Consiliul General a fost de acord, pentru a da o lovitură nimicitoare lui Bakunin. Planul lui Bakunin era următorul: dacă Congresul de la Basel adoptă „*principiile*” (?) enunțate de Bakunin la Berna, înseamnă în fața lumii întregi că nu Bakunin a trecut la Internațională, ci Internaționala la Bakunin. Urmarea firească: Consiliul General de la Londra (a cărui adversitate față de reînvierea vechiturii *saint-simoniste* îi era cunoscută lui Bakunin) va trebui să demisioneze, iar Congresul de la Basel va muta Consiliul General la Geneva, cu alte cuvinte Internaționala va fi supusă dictaturii lui Bakunin.

Bakunin a organizat un adevărat complot pentru a-și asigura majoritatea la Congresul de la Basel. S-a recurs chiar la mandate false, ca, de pildă, mandatul d-lui Guillaume pentru Locle etc. Bakunin însuși, milogindu-se de cei din Neapole și Lyon, și-a făcut rost de mandate. Împotriva Consiliului General s-au răspândit tot felul de calomnii. Unora li se spunea că în acest consiliu precumpănește *l'élément bourgeois* **, altora — că el este cuibul *du communisme autoritaire* *** etc.

Se cunoaște rezultatul Congresului de la Basel. Propunerile lui Bakunin n-au fost aprobate, iar Consiliul General a rămas la Londra.

* Vezi volumul de față, pag. 373—374. — *Nota red.*

** — *elementul burghez.* — *Nota trad.*

*** — *comunismul autoritar.* — *Nota trad.*

Supărarea provocată de acest eșec — Bakunin legase probabil „în fundul sufletului său” de reușita planului său tot felul de speculații personale — el și-a vărsat-o în ieșiri furibunde în „*Égalité*” și „*Progrès*”. Aceste ziare au căpătat între timp tot mai mult caracterul unor oracole oficiale. Când una, cînd alta dintre secțiunile elvețiene ale *Internaționalei* erau ostracizate pentru faptul că participaseră, în pofida dispozițiilor categorice ale lui Bakunin, la mișcarea politică etc. În sfîrșit, furia împotriva Consiliului General, reținută mult timp, a izbucnit pe față. „*Progrès*” și „*Égalité*” persiflau, ataca, declarau că Consiliul General își nesocotește obligațiile, de pildă, în ceea ce privește publicarea buletinului trimestrial; că Consiliul General trebuia să renunțe la controlul direct asupra Angliei și să permită înființarea unui Comitet Central englez aparte, care să se ocupe numai de problemele privitoare la Anglia; că rezoluțiile Consiliului General în legătură cu feniienii deținuți înseamnă o depășire a funcțiilor sale, deoarece problemele de politică locală nu intră în atribuțiile sale. „*Progrès*” și „*Égalité*” s-au situat apoi de partea lui Schweitzer și au cerut categoric Consiliului General să facă o declarație oficială și „publicament” * în problema Liebknecht-Schweitzer. „*Le Travail*” (din Paris), în care prietenii francezi ai lui Schweitzer publică prin contrabandă articole în favoarea acestuia, a fost lăudat pentru acest lucru de „*Progrès*” și „*Égalité*” și invitat în acest din urmă ziar să facă cauză comună împotriva Consiliului General.

Sosise, prin urmare, momentul cînd trebuia să se intervină. Dăm mai jos o copie fidelă a adresei Consiliului General către Comitetul central federal romand de la Geneva. Documentul este prea lung pentru a-l traduce în limba germană **.

*„Consiliul General către Consiliul federal
al Elveției romande de la Geneva*

În ședința sa extraordinară din 1 ianuarie 1870, Consiliul General a hotărît :

1. În «*Égalité*» din 11 decembrie 1869 citim :

«Este cert că el (Consiliul General) neglijează lucruri extrem de importante... Noi îi amintim Consiliului General obligațiile sale citind

* — publică. — *Nota trad.*

** urmează traducerea documentului întocmit în limba franceză (vezi și volumul de față, pag. 413—421). — *Nota red.*

articolul 1 din Regulament etc. : „Consiliul General este obligat să ducă la îndeplinire rezoluțiile congresului"... Noi am putea pune îndeajunse întrebări Consiliului General, astfel încît răspunsurile lui să constituie un document destul de amplu. Vom face aceasta mai tirziu... În așteptarea... etc.»

Consiliul General nu cunoaște nici un articol în Statut sau în Regulament care să-l oblige să intre în corespondență sau în polemică cu «*Égalité*» sau să dea «răspunsuri» la întrebările puse de diferite ziare.

Numai Consiliul federal al Elveției romande reprezintă organizațiile afiliate din Elveția romandă față de Consiliul General. Dacă Consiliul federal romand ne va pune întrebări sau va formula reproșuri la adresa noastră, firește pe singura cale legală, adică prin secretarul său, Consiliul General va fi întotdeauna gata să-i răspundă. Dar Consiliul federal romand nu are nici dreptul să transfere funcțiile sale ziarelor «*Égalité*» și «*Progrès*» și nici să lase ca acestea să-i uzurpe funcțiile.

În general vorbind, corespondența Consiliului General cu comitetele naționale și locale nu poate fi publicată fără ca aceasta să aducă mari prejudicii intereselor generale ale Asociației.

Dacă, prin urmare, celelalte organe ale *Internaționalei* ar imita pe «*Progrès*» și «*Égalité*», Consiliul General s-ar afla în fața alternativei fie de a se discredita prin tăcerea sa în ochii opiniei publice, fie de a încălca obligațiile sale răspunzînd în mod public.

«*Égalité*», împreună cu «*Progrès*», îl invită pe «*Travail*» să ceară explicații Consiliului General. O adevărată ligă a binelui public !

2. Admițînd că întrebările puse de «*Égalité*» emană de la *Consiliul federal romand*, răspundem la ele numai cu condiția ca pe viitor asemenea întrebări să nu ne mai parvină pe această cale.

3. Problema buletinului.

În rezoluțiile Congresului de la Geneva, trecute în Regulament, se prevede obligația comitetelor naționale de a trimite Consiliului General *documente* referitoare la mișcarea proletară, Consiliul General urmînd să scoată apoi un buletin în diferite limbi «ori de cîte ori îi vor permite mijloacele». («As often as its means permit, the General Council shall publish a report etc.»)

Obligația Consiliului General era astfel legată de condiții care n-au fost niciodată îndeplinite. Nici măcar *ancheta statistico* prevăzută de statut și hotărîită la mai multe congrese generale consecutive nu a fost niciodată efectuată, deși Consiliul General a cerut an de an ca ea să fie întreprinsă. În ceea ce privește *mijloacele*, Consiliul General ar fi încetat de mult să mai existe dacă n-ar fi fost contribuțiile locale din Anglia și sacrificiile personale făcute de membrii săi.

În felul acesta, Regulamentul adoptat de Congresul de la Geneva a rămas literă moartă.

În ceea ce privește Congresul de la Basel, el nu a discutat problema *aplicării* Regulamentului existent, ci numai problema oportunității de a scoate un buletin și *nu a luat nici o hotărîre* în legătură cu aceasta.

De altfel, Consiliul General consideră că scopul inițial al unui buletin editat de Consiliu este îndeplinit pe de-a-n-tregul în momentul de față de diferitele organe de presă ale *Internaționalei*, care apar în diferite limbi și sînt răspîndite pe calea schimbului reciproc. Ar fi absurd să vrei să obții cu ajutorul unor buletine costisitoare ceea ce s-a și realizat fără nici o cheltuială. Pe de altă parte, singurul folos al unui buletin care ar publica ceea ce nu apare în organele de presă ale *Internaționalei* ar fi acela de a înlesni dușmanilor noștri să arunce o privire în culise.

4. *Problema separării Consiliului General de Consiliul regional pentru Anglia.*

Cu mult înainte de înființarea ziarului «*Égalité*» această propunere a fost făcută în repetate rînduri chiar în Consiliul General de către unul sau doi membri englezi ai lui. Dar ea a fost întotdeauna respinsă aproape în unanimitate.

Deși punctul de plecare al unei *inițiative* revoluționare va fi, probabil, Franța, numai Anglia poate servi ca *pirghie* pentru o adevărată revoluție economică. Anglia este singura țară în care nu mai există *țărani* și în care proprietatea funciară este concentrată în mîini puține, singura țară în care *forma capitalistă*, adică concentrarea unui mare număr de muncitori într-un singur loc, a căror muncă este dirijată de patroni capitaliști, a pus stăpînire pe aproape întreaga producție; singura țară în care *marea majoritate a populației este formată din muncitori salariați* (wages labourers); singura țară în care lupta de clasă și organizarea clasei muncitoare în cadrul *trade-unionurilor* a atins un anumit grad

de maturitate și de generalizare. Datorită dominației sale asupra pieței mondiale, Anglia este singura țară în care orice revoluție în relațiile economice trebuie să aibă repercusiuni asupra lumii întregi. Dacă, pe de o parte, Anglia este țara clasică a landlordismului și a capitalismului, pe de altă parte, acolo s-au maturizat mai mult ca oriunde *condițiile materiale pentru desființarea lor*. Consiliul General se află acum în situația fericită de a ține nemijlocit în mâinile sale această *pirghie importantă a revoluției proletare*. Ar fi o prostie, ba se poate spune o crimă, dacă această pirghie ar fi lăsată exclusiv în mâinile englezilor!

Englezii dispun de toate *premisele materiale* necesare pentru o revoluție socială. Le lipsește însă *spiritul de generalizare și pasiunea revoluționară*. Numai Consiliul General poate să suplinească această lacună și astfel să grăbească apariția în această țară și, în consecință, *pretutindeni* a unei adevărate mișcări revoluționare. Succesele mari pe care le-am și obținut în această direcție sînt confirmate de cele mai perspicace și mai de frunte ziare ale claselor dominante ca, de pildă, «*Pall Mall Gazette*», «*Saturday Review*», «*Spectator*» și «*Fortnightly Review*», ca să nu mai vorbim de membrii așa-ziși radicali ai *Camerei comunelor* și ai *Camerei lorzilor*, care, nu de mult, aveau o mare influență asupra *liderilor muncitorilor* englezi. Ei ne acuză în mod public că am otrăvit și aproape am înăbușit *spiritul englez* al clasei muncitoare și că am împins-o spre socialismul revoluționar.

Singurul mijloc pentru a produce o asemenea schimbare constă în a acționa în calitate de *Consiliu General al Asociației Internaționale*. În calitate de Consiliu General noi putem determina luarea unor măsuri (cum ar fi, de pildă, înființarea *Ligii pămîntului și a muncii*) care, mai tîrziu, atunci cînd vor fi aplicate, să apară în fața publicului ca acțiuni spontane ale clasei muncitoare engleze.

Dacă în afară de *Consiliul General* s-ar forma un *Consiliu regional*, care ar fi rezultatele imediate? Plasat între *Consiliul General al Internaționalei* și *Consiliul General al trade-unionurilor*, *Consiliul regional* nu ar avea nici o autoritate. Pe de altă parte, *Consiliul General al Internaționalei* ar scăpa din mîna această *pirghie importantă*. Dacă o pălăvrăgeală de reclamații ar fi mai pe placul nostru decît o muncă subterană serioasă, am fi comis, poate, greșeala de a răspunde în public la întrebarea pusă de «*Égalité*», și anume

de ce suportă *Consiliul General* «acest cumul împovărător de funcții».

Anglia nu trebuie pusă pur și simplu pe picior de egalitate cu celelalte țări. Ea trebuie privită ca *metropolă a capitalului*.

5. *Problema rezoluției Consiliului General cu privire la amnistierea irlandezilor* *.

Dacă Anglia este citadela landlordismului și a capitalismului european, singurul punct în care se poate da Angliei oficiale o lovitură serioasă este *Irlanda*.

În primul rînd, Irlanda este citadela landlordismului englez. Dacă acesta se prăbușește în Irlanda, el se va prăbuși și în Anglia. În Irlanda este de o sută de ori mai lesne de îndeplinit acest lucru pentru că *acolo lupta economică se concentrează exclusiv în jurul proprietății funciare*, pentru că acolo această luptă este totodată o luptă *națională* și pentru că în Irlanda poporul este mai revoluționar și mai înversunat decît în Anglia. În Irlanda, landlordismul se menține numai cu ajutorul *armatei engleze*. De îndată ce uniunea forțată dintre aceste două țări va înceta, în Irlanda va izbucni o revoluție socială, deși într-o formă învechită. Landlordismul englez va pierde nu numai un important izvor de bogății, ci și *cel mai important izvor al forței sale morale ca reprezentant al dominației Angliei asupra Irlandei*. Pe de altă parte, lăsînd neatinsă puterea landlorzilor săi în Irlanda, proletariatul englez îi face invulnerabili în Anglia însăși.

În al doilea rînd, *burghezia engleză* nu s-a mărginit să exploateze mizeria din Irlanda pentru a înrăutăți, prin *imigrarea forțată* a sărăcimii din Irlanda, situația clasei muncitoare din Anglia, ci, în afară de aceasta, a divizat proletariatul în două tabere vrăjmașe. Ardoarea revoluționară a muncitorului celt nu armonizează cu firea statornică și potolită a muncitorului anglo-saxon. *Dimpotrivă, în toate marile centre industriale din Anglia există un antagonism profund între proletarul irlandez și proletarul englez*. Muncitorul englez de rînd îl urăște pe muncitorul irlandez ca pe un concurent care face să scadă salariile și *standard of life* **. El nutrește împotriva acestuia o antipatie națională și religioasă și are față de el aproape aceeași atitudine pe care *poor whites* *** din statele din sud ale Americii de Nord au

* Vezi volumul de față, pag. 411—412. — *Nota red.*

** — *nivelul de trai*. — *Nota trad.*

*** — *albi săraci*. — *Nota trad.*

avut-o față de sclavii negri. Această vrajbă dintre proletarii din Anglia este ațîțată și întreținută în mod artificial de burghezie. Ea știe că în această dezbinare constă *adevăratul secret al menținerii puterii ei*.

Această vrajbă se repetă și de partea cealaltă a Atlanticului. Alungați de pe pămîntul lor natal pentru a face loc cirezilor de boi și turmelor de oi, irlandezii se întîlnesc din nou în Statele Unite, unde constituie o parte însemnată și mereu crescîndă a populației. Un singur gînd, un singur sentiment îi stăpînește: ura împotriva Angliei. Guvernul englez și cel american, adică clasele pe care le reprezintă aceste guverne, cultivă aceste patimi pentru a eterniza *lupta dintre aceste națiuni*, împiedicînd astfel o alianță sinceră și trainică între muncitorii de pe ambele țărmuri ale Atlanticului și, prin urmare, eliberarea lor comună.

Pentru guvernul englez Irlanda este unicul pretext pentru a întreține o *mare armată permanentă*, care, în caz de nevoie, așa cum s-a și întîmplat, să fie aruncată împotriva muncitorilor englezi după ce a făcut în Irlanda o școală a militarismului. În sfîrșit, în Anglia se repetă în prezent un fenomen care s-a petrecut în proporții monstruoase în Roma antică. Poporul care înrobește un alt popor își făurește propriile sale lanțuri.

Așadar, poziția Asociației Internaționale în problema irlandeză este cît se poate de limpede. Principala ei sarcină constă în a grăbi revoluția socială în Anglia. În acest scop lovitură hotărîtoare trebuie dată în Irlanda.

Rezoluția Consiliului General cu privire la amnistierea irlandezilor servește doar ca introducere la alte rezoluții în care se va arăta că, fără a mai vorbi de dreptate internațională, *condiția prealabilă pentru eliberarea clasei muncitoare engleze* este transformarea actualei *uniuni forțate* — adică înrobirea Irlandei — într-o *confederație egală și liberă*, dacă acest lucru este posibil, sau dacă va fi nevoie, *realizarea unei separări totale*.

De altfel, după cîte știm, doctrinele ziarelor «*Égalité*» și «*Progrès*» în ceea ce privește legătura sau mai bine zis inexistența unei legături între mișcarea socială și cea politică n-au fost niciodată recunoscute de vreunul din congresele noastre. *Ele sînt în contradicție cu statutul nostru*. În statut se spune :

«That the *economical emancipation* of the working classes is... the great end to which every political movement ought to be subordinate as a means»*.

Aceste cuvinte «as a means» («ca mijloc») au fost omise în traducerea franceză făcută în 1864 de comitetul din Paris. Răspunzînd la întrebarea Consiliului General, comitetul din Paris s-a scuzat invocînd situația sa politică dificilă.

Există și alte denaturări ale textului autentic al statutului. Primul considerent al părții introductive din statut glăsuiește :

«The struggle for the emancipation of the working classes means... a struggle... for *equal rights and duties*, and the *abolition of all class rule*»**.

În traducerea comitetului din Paris se vorbește despre «drepturi și datorii egale», ceea ce înseamnă că ea folosește fraza obișnuită care poate fi întilnită aproape în toate manifestele democratice din ultimii o sută de ani și care este interpretată în mod diferit de diferitele clase, dar traducerea omite revendicarea concretă a «*desființării claselor*».

În alineatul al doilea al considerentelor statutului citim :

«That the *economical subjection* of the *man of labour* to the *monopoliser of the means of labour*, that is the *sources of life* etc.»***

În traducerea comitetului din Paris, în loc de «*means of labour that is the sources of life*»**** — deși această expresie cuprinde, alături de celelalte mijloace de muncă, și pămîntul — a fost pus cuvîntul «*capital*».

Textul autentic inițial a fost de altfel restabilit în traducerea franceză publicată la Bruxelles în 1866.

6. Problema Liebnecht-Schweitzer.

«*Égalité*» spune : «*Aceste două grupe fac parte din Internațională*». Nu este adevărat Grupul eisenachienilor (pe care «*Progrès*» și «*Égalité*» binevoiesc să-l transforme într-un

* „Eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică”. (Vezi volumul de față, pag. 15). — *Nota trad.*

** „Lupta pentru eliberarea clasei muncitoare... este o luptă... pentru drepturi și datorii egale și pentru desființarea oricărei dominații de clasă”. (Vezi volumul de față, pag. 15). — *Nota trad.*

*** — „Aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică ai izvoarelor vieții. — *Nota trad.*

**** — „mijloacele de muncă, adică izvoarele vieții”. — *Nota trad.*

grup al cetățeanului Liebknecht) face parte din *Internațională*. *Grupul lui Schweitzer nu.*

Schweitzer însuși a explicat amănunțit în ziarul său «Social-Demokrat» motivul pentru care *organizația lassalleană* nu se poate afilia *Internaționalei* dacă nu vrea să se distrugă ea însăși. El a spus, fără să-și dea seama, adevărul. *Organizația sa sectară artificială este opusul adevăratei organizații a clasei muncitoare.*

«*Progrès*» și «*Égalité*» au cerut Consiliului General să-și exprime în mod public «*păreră*» cu privire la divergențele personale dintre Liebknecht și Schweitzer. Întrucît cetățeanul *J. Ph. Becker* (care în ziarul lui Schweitzer nu a fost mai puțin *calomniat* decît Liebknecht) face parte din *comitetul de redacție* al ziarului «*Égalité*», este destul de ciudat că redactorii lui nu cunosc mai bine cum stau lucrurile. Ei ar trebui să știe că Liebknecht i-a propus lui Schweitzer în mod public în «*Demokratisches Wochenblatt*» să recunoască *Consiliul General ca arbitru al divergențelor lor* și că Schweitzer în mod nu mai puțin public a refuzat să recunoască autoritatea Consiliului General.

Consiliul General a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a pune capăt acestui scandal. El a însărcinat pe secretarul său pentru Germania să intre în corespondență cu Schweitzer, ceea ce s-a și făcut, dar toate încercările Consiliului s-au izbit de hotărîrea de neclintit a lui Schweitzer de a conserva cu orice preț, o dată cu organizația sectară, și puterea sa autocratică.

Consiliul General va alege momentul oportun cînd *intervenția sa publică* în această dispută mai curînd va folosi decît va dăuna.

Din însărcinarea Consiliului General"

Comitetul francez (deși Bakunin a tras sforile cît a putut la Lyon și Marsilia, cîștigînd de partea sa pe cîțiva tineri cu capetele înfierbîntate), ca și *Consiliul General belgian* (Bruxelles) s-au declarat *între totul de acord* cu această scrisoare-instrucțiune a Consiliului General.

Întocmirea copiei pentru Geneva a întîrziat întrucîtva (deoarece secretarul pentru Elveția, *Jung*, era foarte ocupat). De aceea ea s-a încrucișat pe drum cu o scrisoare oficială adresată de *Perret*, secretarul Comitetului central romand de la Geneva, Consiliului General.

La Geneva criza izbucnise încă înainte ca scrisoarea noastră să le parvină. Cîțiva redactori ai ziarului „*Égalité*” se opuseseră directivelor impuse de Bakunin. Bakunin și adepții săi (dintre care 6 erau redactori ai ziarului „*Égalité*”) voiau să silească *Comitetul central* de la Geneva să-i demită pe recalitranți. Dar *Comitetul* de la Geneva se săturase de multă vreme de despotismul lui Bakunin și era nemulțumit să se vadă antrenat, din cauza acestuia, într-un conflict cu celelalte comitete germane din Elveția, cu *Consiliul General* etc. De aceea, dimpotrivă, el i-a confirmat pe redactorii ziarului „*Égalité*”, care nu erau pe placul lui Bakunin. Atunci cei șase adepți ai lui Bakunin și-au dat demisia din redacție, crezînd că astfel vor sili ziarul să-și înceteze apariția.

Ca răspuns la scrisoarea noastră, *Comitetul Central* de la Geneva a declarat că atacurile ziarului „*Égalité*” la adresa *Consiliului General* au avut loc împotriva voinței sale, că el n-a aprobat niciodată politica propovăduită de acest ziar, care în prezent este redactat sub controlul sever al *Comitetului* etc.

Bakunin a plecat atunci din Geneva, stabilindu-se la Tessin. Acum el își putea exercita influența — în ceea ce privește Elveția — numai printr-un singur ziar — „*Progrès*” (Locle).

Curînd după aceea a murit *Herzen*. Bakunin, care din momentul cînd a hotărît să se erijeze în *conducător al mișcării muncitorești din Europa* îl renegase pe vechiul său prieten și dascăl *Herzen*, a început, imediat după moartea acestuia, să-l ridice în slavă. De ce? Pentru că, în pofida faptului că *Herzen* era el însuși un om bogat, primea anual pentru propagandă 25 000 de franci de la partidul pseudo-socialist panslavist din Rusia³⁶⁵, care simpatiza cu el. Datorită ditirambelor sale, Bakunin a obținut să i se pună la dispoziție acești bani, și astfel — malgré sa haine de l'héritage * — a intrat în posesia, atît din punct de vedere pecuniar cît și *moral*, a „moștenirii lui *Herzen*”, sine beneficio inventarii **.

În același timp s-a stabilit la Geneva o colonie de emigranți ruși, tineri studenți care erau realmente cinstiți în convingerile lor, și-și dovedeau cinstea înscriind ca punct principal în programul lor *lupta împotriva panslavismului*.

* — în pofida faptului că avea o aversiune pentru moșteniri. — *Nota trad.*

** — fără beneficiu de inventar. — *Nota trad.*

Ei scot la Geneva un ziar : „*La voix du peuple*” *.

Acum vreo două săptămîni ei s-au adresat Londrei, au trimis statutul și programul lor și au cerut aprobarea să înființeze aici o filială rusă a Internaționalei. Cererea lor a fost satisfăcută.

Într-o scrisoare separată adresată lui Marx, ei l-au rugat să-i reprezinte în mod provizoriu în Consiliul General. Și acest lucru a fost acceptat **. Ei au anunțat, totodată, — și parcă îi cereau scuze pentru acest lucru lui Marx — că în curînd se vor vedea siliți să-i smulgă masca lui Bakunin, deoarece acest om duce o *politică de duplicitate* : una în Rusia și cu totul alta în Europa.

Astfel jocul acestui intrigant cit se poate de periculos — va lua în curînd sfîrșit — cel puțin în cadrul *Internaționalei*.

Scris de K. Marx în jurul
datei de 28 martie 1870

Publicat pentru prima oară
în „Die Neue Zeit” vol. 2,
nr. 15 din 1902

Se tipărește după textul
manuscrisului

Tradus din limba germană
și franceză

* — „Vocea poporului”. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 439—440. — *Nota red.*

Karl Marx

Proiectul de rezoluție al Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
cu privire la ziarul „Bee-Hive”³⁶⁶

Avînd în vedere :

1) că Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor a cerut diferitelor secții de pe continent și din Statele Unite ale Americii să se aboneze la ziarul „Bee-Hive”, ca fiind organul de presă oficial al Consiliului General și reprezentant al mișcării muncitorești în presa engleză ;

2) că „Bee-Hive” nu numai că a suprimat din rapoar-tele oficiale ale Consiliului General unele rezoluții care nu erau pe placul patronilor săi, dar că prin metoda trecerii sub tăcere a prezentat sistematic într-o lumișă falsă o serie de ședințe ale Consiliului General ;

3) că mai ales după recenta schimbare a proprietarilor săi³⁶⁷ „Bee-Hive” continuă să se dea drept organul de presă al clasei muncitoare din Anglia, în timp ce de fapt a devenit organul de presă al unui grup de capitaliști care caută să-și subordoneze mișcarea proletară în propriile lor interese de clasă și de partid, în ședința sa din 26 aprilie 1870 *Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor* a hotărît în unanimitate să rupă orice legătură cu ziarul „Bee-Hive” și să comunice oficial această rezoluție tuturor secțiilor din Anglia, din Statele Unite și de pe continent.

Din însărcinarea Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

Karl Marx,
Secretar al Consiliului General
pentru Germania

Londra, 3 mai 1870

Prezentat de K. Marx la 3 mai 1870

Publicat în ziarul
„Der Volksstaat” nr. 38
din 11 mai 1870

Se tipărește după manuscrisul
lui K. Marx înserat în registrul
de procese-verbale
al Consiliului General

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Declarația Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
cu privire la persecuțiile împotriva membrilor
secțiilor franceze ³⁶⁸]

Cu prilejul ultimului pretins complot, guvernul francez nu numai că a arestat mulți membri ai secțiilor noastre de la Paris și Lyon, dar a și făcut în ziarele sale declarația calomnioasă că *Asociația Internațională a Muncitorilor* este complice la acest pretins complot.

Conform statutului nostru, sarcina deosebită a tuturor organizațiilor noastre afiliate din Anglia, de pe continent și din Statele Unite este, incontestabil, de a nu fi numai centre organizatorice ale clasei muncitoare, ci și de a sprijini în țările respective orice mișcare politică îndreptată spre atingerea scopului nostru final — *eliberarea economică a clasei muncitoare*. În același timp, statutul cere tuturor secțiilor Asociației noastre să acționeze deschis. Chiar dacă în statut nu ar exista această prevedere specială, însuși caracterul Asociației, care se identifică cu clasa muncitoare, ar face ca ea să fie incompatibilă cu orice formă de societate secretă. Dacă conspiră, clasa muncitoare — care formează marea majoritate a oricărei națiuni, care creează toate averile națiunii respective și în numele căreia înseși clasele *uzurpatoare* caută să-și camufleze dominația — conspiră deschis, așa cum soarele conspiră împotriva întunericului, pe deplin conștientă că în afară de ea nu poate exista nici o altă putere *legitimă*.

Dacă celelalte elemente ale complotului denunțate de guvernul francez sînt tot atît de false și de neîntemeiate ca și insinuările lui la adresa Asociației Internaționale a Muncitorilor, acest ultim complot va sta pe bună dreptate alături

who extended his assurance of support to, & sympathies with the Association, & Cit. Jung announced the receipt of a letter from a young Belgian professor existing at present in Wales, who desired to become a member of the Association & act as one of its most devoted Champions.

A letter from Cit. Richard of Lyons announced the formation of a new section at Richard, & Cit. Arbin was travelling to establish new branches. The letter contained a cheque for 6 l. 7 s. 0. of which 10 s. were for the St. Etienne section the rest for Lyons.

Cit. Marx then called the attention of the ~~Committee~~ to the circumstance that many members of the Association had been arrested in France & that the government papers had endeavoured to spread abroad that the Association was implicated in a pretended plot against the emperor. To refute those insinuations he proposed the following:

On the occasion of the last year's meeting, the French government has not only arrested many members of our Paris and other sections, but continues to intensify its organs that the International Workingmen's Association is an example of that pretended conspiracy. According to the view of our International, it is exclusively the special mission of all our branches in England, on the Continent, and in the United States, to act not only as centres for the organic section of the working class, but also to lead, in their different countries, all political movements leading to the accomplishment of our ultimate end, viz. the emancipation of the entire portion of the working class at the same time. Those students, and all the sections of our Association, have a ^{clear} right, of the scope of our statutes, were not bound on that point, the organization of an Association which stands itself with the working classes, would exclude from it, every form of secret society. If the working classes, who form the object both of all nations, who produce all these wealth, and in the course of time on the coming years always pushed to the extreme, despise, they compare publicly, in the same manner against darkness, in the full consciousness that without their sale their rights no legitimate power. If the other incidents of the complaint demanded by the fourth year's meeting are as false and unfounded as its insinuations against the International Workingmen's Association, this last complaint will not be by any means, as its predecessors of yesterday's meeting. The rising and decided encouragement in French sections are exclusively in the hands of one single purpose - the emancipation of the proletariat.

Cit. Harris seconded the proposal, which was adopted unanimously.

de cele două comploturi anterioare³⁰⁹, care au și devenit de un ridicol public. Zarva și represiunile împotriva secțiilor noastre franceze servesc un singur scop — *mașinațiile în vederea plebiscitului.*

Prezentat de K. Marx
la 3 mai 1870

Publicat
sub formă de foaie volantă,
„Declaration of the General Council
of the International Working
Men's Association”, la 4 mai 1870

Se tipărește după manuscrisul
lui K. Marx anexat la
procesele-verbale ale
Consiliului General,
confruntat cu textul
foii volante

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Proiect de rezoluție al Consiliului General
cu privire la „Secția federală franceză
de la Londra”³⁷⁰]

Avînd în vedere

că în ultimul timp în presa de pe continent au apărut adrese, rezoluții și manifeste ale unei *asociații franceze de la Londra* care se intitulează „*Asociația Internațională a Muncitorilor, Secția federală franceză*”, și că acestea au fost atribuite *Asociației Internaționale a Muncitorilor*;

că în momentul de față *Asociația Internațională a Muncitorilor* este supusă unor crîncene persecuții din partea guvernelor austriac și francez, care folosesc orice pretext pentru a justifica aceste persecuții;

că în aceste condiții Consiliul General și-ar asuma o mare răspundere permițînd oricărei organizații care nu face parte din *Internațională* să se folosească de numele ei și să acționeze în numele ei;

Consiliul General declară că așa-numita *Secție federală franceză de la Londra* nu mai este de doi ani în *Internațională* și că nu întreține nici un fel de legături cu Consiliul General al acestei Asociații*.

Londra, 10 mai 1870

Prezentat la 10 mai 1870

Publicat în ziarele
„The Penny Bee-Hive” nr. 418,
din 14 mai 1870; „L'Égalité”
nr. 21 din 21 mai 1870;
„Der Volksstaat” nr. 41
din 21 mai 1870

Se tipărește după manuscrisul
lui K. Marx, anexat
la procesele-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

* Cînd Consiliul General a adoptat această rezoluție, ultima parte a acestei fraze a fost modificată precum urmează: „nu întreține nici un fel de legătură cu Consiliul General de la Londra sau cu vreo organizație afiliată de pe continent a Asociației”. — *Nota red.*

Karl Marx

[Rezoluția Consiliului General cu privire
la convocarea Congresului la Mainz ³⁷¹]

Avînd în vedere

că la Congresul de la Basel s-a hotărît ca congresul ordinar al Asociației Internaționale a Muncitorilor să fie convocat la Paris;

că atîta timp cît în Franța se va menține actualul regim, Congresul nu se va putea întruni la Paris;

că, totuși, pregătirea congresului face necesară luarea unei hotărîri imediate;

că articolul 3 din statutul nostru obligă Consiliul General să schimbe, la nevoie, locul convocării fixat de congres;

că Comitetul Central al Partidului muncitoresc social-democrat german a propus Consiliului General al Asociației Internaționale să convoace congresul ordinar în Germania;

la ședința din 17 mai Consiliul General a hotărît în unanimitate ca congresul ordinar al Asociației Internaționale a Muncitorilor să-și înceapă lucrările la 5 septembrie anul acesta la Mainz.

Prezentat de K. Marx
la 17 iunie 1870

Publicat în ziarele
„Der Volksstaat” nr. 42
din 25 mai 1870;
„L’Égalité” nr. 22
din 28 mai 1870

Se tipărește
după procesele-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Către Comitetul partidului muncitoresc
social-democrat german ³⁷²

86, Morningson Street,
Stockport Road, Manchester
Londra, 14 iunie 1870

Dragi prieteni,

Am primit astăzi o scrisoare de la Stumpf (Mainz), în care se spune între altele :

„Liebknecht m-a însărcinat să-ți scriu că, având în vedere alegerile pentru Reichstag care urmează să aibă loc tocmai în această perioadă, ar fi mai bine ca congresul să se țină aici la 5 octombrie. Congresul de la Stuttgart ³⁷³ a hotărât și el luna trecută să insiste pentru data de 5 octombrie. Se pare că Geib a fost însărcinat să-ți scrie în acest sens”.

Liebknecht, ca și alți membri ai Internaționalei, ar trebui cel puțin să cunoască statutul ei, în care se spune clar :

„§ 3. Consiliul General poate să schimbe la nevoie *local* convocării congresului, dar *nu are dreptul să amâne data convocării lui*”.

Atunci când am sprijinit în Consiliul General propunerea voastră insistentă ca congresul să se țină în Germania, am presupus, firește, că ați ținut seama de toate împrejurările. Conform statutului, de o schimbare a datei nu poate fi vorba.

În scrisoarea lui Stumpf există și un alt pasaj care nu e cituși de puțin liniștitor.

El glăsuiește :

„Tocmai vin de la primar. El cere ca un locuitor instărit din oraș să garanteze că, în cazul când oamenii lui Schweitzer ar provoca o *incăierare*, orașul va fi despăgubit pentru eventualele stricăciuni pricinuite sălii de marmură a palatului principelui elector, care ne-a fost promisă pentru congres etc.”

Voi ați propus orașele Mainz, Darmstadt sau Mannheim și, deci, v-ați asumat de fapt răspunderea față de Consiliul

General că congresul se va putea întruni în oricare din aceste orașe fără incidente care ar pune într-o situație penibilă în ochii întregii lumi Internaționala și în speță clasa muncitoare din Germania. Sper că în această privință se vor lua toate măsurile de precauție necesare.

Care este raportul numeric dintre oamenii lui Schweitzer și partizanii voștri la Mainz și în împrejurimi?

În cazul cînd un scandal este inevitabil, atunci trebuie să se aibă grijă ca răspunderea să cadă asupra celor care îl vor provoca. În „Volksstaat”, în „Zukunft” și în alte ziare germane accesibile nouă ar trebui demascat *planul poliției prusiene*, care, nefiind în stare să împiedice direct ținerea Congresului internațional la Mainz, caută să-l submineze sau să facă imposibilă buna desfășurare a lucrărilor lui folosindu-se de unealta sa — organizația lui Schweitzer. De îndată ce s-ar face lucrul acesta în Germania, Consiliul General ar avea grijă ca note asemănătoare să apară la Londra, Paris etc. Internaționala și-ar putea permite un conflict cu d-l Bismarck, dar nu „încăierări muncitorești național-germane”, pretins *spontane*, intitulate „luptă de principii”.

Stumpf se va îngriji de bună seamă, împreună cu voi, de găsirea de locuințe ieftine pentru delegați.

Salut et fraternité *

Karl Marx

Folosesc acest prilej pentru a transmite Comitetului salutul meu cordial. De cînd oamenii lui Schweitzer au anunțat *dinainte* pe primarul din Forst că intenționează să provoace o încăierare, iar primarul a lăsat lucrurile să-și urmeze cursul, legătura acestor domni cu poliția este *un fapt dovedit*. Poate că Stumpf va reuși să afle, prin intermediul primarului orașului Mainz, dacă Schweitzerienii au dispoziție „să ciomăgească”. De altfel, ar fi timpul ca acești oameni să fie demascați pretutindeni în presă ca agenți ai poliției și, dacă mai încearcă undeva „să ciomăgească”, să fie la rîndul lor ciomăgiți zdravăn. La congres, firește, nu se poate face una ca asta, dar pînă atunci li se pot aplica totuși destule corecții care să-i învețe minte. Cum prezintă d-l Bismarck

* — Salut și frăție. — Nota trad.

aceste lucruri în presa engleză reiese din extrasul alăturat, care a fost reprodus de toate ziarele. „North German Correspondence” este un organ de presă al lui Bismarck, creat cu bani din fondul Welfilor ³⁷⁴.

Cu salutări cordiale

F. Engels

Scris la 14 iunie 1870

Publicat în „Der Volksstaat”
nr. 51 din 26 iunie 1872

Se tipărește după textul
ziarului

Tradus din limba germană

Karl Marx

[Rezoluția Consiliului General cu privire la
Comitetul federal al Elveției romande ³⁷⁵]

Consiliul General către Comitetul federal romand

Avînd în vedere

că, deși majoritatea delegaților la congresul care a avut loc la La Chaux-de-Fonds au ales un nou Comitet federal romand, această majoritate nu a fost decît nominală ;

că acest Comitet federal romand cu sediul la Geneva și-a îndeplinit întotdeauna obligațiile față de Consiliul General și față de Asociația Internațională a Muncitorilor și s-a conformat întotdeauna statutului Asociației și că, prin urmare, Consiliul General nu are dreptul de a-i retrage acest titlu ;

la ședința sa din 28 iunie 1870, Consiliul General a hotărît în unanimitate ca Comitetul federal romand cu sediul la Geneva să-și păstreze titlul, iar Comitetul federal cu sediul la La Chaux-de-Fonds să se intituleze oricum va găsi de cuviință.

În numele și din însărcinarea Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor

H. Jung,
secretar pentru Elveția

Londra, 29 iunie 1870

Scris de K. Marx

Publicat în „Le Mirabeau”
nr. 53 din 24 iulie 1870

Se tipărește după textul
ziarului

Tradus din limba franceză

Karl Marx

Lock-outul muncitorilor din construcții
de la Geneva³⁷⁶

*Consiliul General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
către muncitorii și muncitoarele din Europa
și din Statele Unite*

Tovarăși muncitori,

După o matură chibzuință, antreprenorii din Geneva au ajuns la concluzia că nimic nu-i mai indicat să asigure fericirea populației muncitoare decât „*libertatea neîngrădită a mușcilor*”. Și pentru ca muncitorii să aibă parte de această fericire, ei au hotărât la 11 iunie să recurgă la un șiretlic inventat de englezi, și anume să declare lock-out pentru toți muncitorii care lucraseră pînă atunci la ei.

Întrucît mișcarea sindicală a prins abia de curînd rădăcini în Elveția, antreprenorii din Geneva, foarte indignați, au denumit-o import englez. Acum doi ani, ei au învinuit pe muncitorii lor de lipsă de patriotism, pentru că aceștia au încercat să transplanteze pe pămîntul Elveției o plantă atît de exotică ca limitarea zilei de muncă și tarifarea salariilor. Ei nu se îndoiau cît puțin că aceasta era opera unor instigatori înrăiți. căci, dacă ar fi după muncitorii lor elvețieni, aceștia ar găsi foarte firesc și n-ar visa la altceva decît să se istovească, trudind 12—14 ore pe zi, primind pentru aceasta atît cît binevoiește patronul să le plătească. Ei au afirmat în mod public că muncitorii induși în eroare au acționat din ordinul Londrei și Parisului, cam în maniera diplomaților elvețieni, care sînt obișnuiți să dea ascultare dispozițiilor primite de la Petersburg, Berlin și Paris. Cu toate acestea, nici vorbele bune, nici mustrările și nici amenințările nu i-au putut convinge pe muncitori că limitarea zilei de muncă la 10 ore și tarifarea salariului pe oră lezează demnitatea unui cetățean liber, de asemenea n-au putut fi provocați la nici un fel de acte de violență, care să le ofere antreprenorilor un pretext plauzibil pentru a lua măsuri represive împotriva asociațiilor.

În sfârșit, în mai 1868, d-l Camperio, ministrul justiției și al poliției de atunci, a obținut să se ajungă la un acord potrivit căruia ziua de muncă era limitată la 9 ore iarna și la 11 ore vara, iar salariul tarifar era fixat la 45—50 de centime pe oră. Acest acord a fost semnat în prezența ministrului de către antreprenori și muncitori. În primăvara anului 1869, unii antreprenori au refuzat să plătească pentru 11 ore de muncă în timpul verii mai mult decât pentru 9 ore de muncă în timpul iernii. Din nou s-a ajuns la un acord, și anume să se plătească 45 de centime pe oră în toate ramurile *. Deși era evident că acest acord privea și pe tencuitori și zugravi, ei au fost totuși nevoiți să continue munca în vechile condiții, deoarece nu erau încă suficient organizați pentru a impune noile condiții.

La 15 mai anul curent, ei au cerut să beneficieze și ei de condițiile pe care le aveau ceilalți muncitori din construcții. Cererea lor fiind net refuzată, în săptămâna următoare ei au încetat lucrul. La 4 iunie, antreprenorii au hotărât că, „dacă pînă la 9 iunie tencuitorii și zugravii nu se vor prezenta iarăși la lucru, fără nici un fel de condiții, toți muncitorii din construcții vor fi concediați”. Această amenințare a fost îndeplinită întocmai. Antreprenorii nu s-au mulțumit cu concedierea muncitorilor, ci în cadrul unor afișe au cerut guvernului federal dizolvarea cu forța a Uniunii** internaționale și expulzarea străinilor din Elveția³⁷⁷. Încercarea lor binevoitoare și cu adevărat liberală de a instaura „*libertatea neîngrădită a muncii*” a suferit un eșec; ea a fost dejucată de un miting de masă și de protestul muncitorilor din celelalte ramuri industriale.

Muncitorii din celelalte ramuri industriale au numit un comitet care să apere interesele muncitorilor concediați. Diferite persoane care încheiaseră contracte cu antreprenorii în vederea unor construcții au considerat aceste contracte reziliate din cauza întreruperii muncii și au propus muncitorilor să-și continue lucrul ca angajați ai lor. Aceste propuneri au fost imediat acceptate. Muncitorii celibatari se grăbesc să părăsească Geneva. Totuși, aproximativ 2 000 de familii rămîn fără mijloace de existență. De aceea, Consiliul

* În textul englez: tuturor muncitorilor din construcții. — *Nota red.*

** În textul francez: Asociației. — *Nota red.*

General al Asociației Internaționale a Muncitorilor face apel la toți muncitorii din lumea civilizată să acorde un sprijin moral și material muncitorilor din construcții de la Geneva în lupta lor împotriva despotismului capitalist.

Din însărcinarea Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor :

B. Lucraft, președinte

John Weston, casier

J. George Eccarius, secretar general

Hermann Jung, secretar pentru Elveția

256, High Holborn,
Londra, Western Central, 5 iulie 1870

Scris de K. Marx
Publicat ca foaie volantă

Se tipărește după textul
manifestului

Tradus din limba germană

Karl Marx

Comunicare confidențială tuturor secțiilor ³⁷⁸

1) Consiliul General cere tuturor secțiilor să dea delegaților lor instrucțiuni formale în legătură cu necesitatea de a se schimba sediul Consiliului General pe anul 1870—1871.

2) În cazul cînd se va lua această hotărîre, Consiliul General propune ca sediul Consiliului General pentru anul următor să fie Bruxelles.

Scris de K. Marx
la 14 iulie 1870

Publicat ca foaie volantă

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba franceză

Karl Marx

[Ordinea de zi a Congresului de la Mainz
al Internaționalei ³⁷⁹]

1. Cu privire la anularea datoriilor publice. Discuții cu privire la dreptul de despăgubire.

2. Cu privire la legătura dintre activitatea politică și mișcarea socială a clasei muncitoare.

3. Măsuri practice de transformare a proprietății funciare în proprietate socială (vezi nota).

4. Transformarea băncilor de emisiune în bănci naționale.

5. Condițiile producției cooperatiste pe scară națională.

6. Cu privire la necesitatea ca clasa muncitoare să întocmească o *statistică generală a muncii* în conformitate cu hotărârile Congresului de la Geneva din 1866.

7. Reexaminarea de către congres a mijloacelor de înălțurare a războiului.

Notă la punctul 3: Consiliul General belgian a propus următoarea chestiune:

„Măsurile practice în vederea constituirii de *secții agricole* în cadrul *Internaționalei* și de stabilire a solidarității între proletarii agricoli și proletarii din alte ramuri de producție”.

Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor consideră că această chestiune intră la punctul 3.

Scriș de K. Marx
la 14 iulie 1870

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

Publicat sub formă de foale volante
„Cel de-al cincilea Congres anual
al Asociației Internaționale
a Muncitorilor” la 12 iulie 1870
și în ziarele „La Liberté” nr. 162
din 31 iulie 1870 și „Der Volksstaat”
nr. 65 din 13 august 1870

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
Din lucrările postume

Karl Marx

[Schița unei cuvîntări care nu a fost rostită
în problema irlandeză ³⁸⁰]

I. Introducere. Execuția

De la ultima noastră ședință, fenianismul, care a constituit obiectul discuțiilor noastre, a intrat într-o nouă fază. El a primit botezul singelui din partea guvernului englez. Execuțiile politice de la Manchester ne amintesc de soarta lui John Brown la Harper's Ferry *. Ele inaugurează o nouă perioadă în lupta dintre Irlanda și Anglia. Întregul parlament și presa liberală poartă răspunderea pentru aceste execuții. Gladstone. Motivul: să păstreze aparența ipocrită că nu a fost vorba de o chestiune politică, ci de o crimă de drept comun. În Europa însă, aceste execuții au produs un efect contrar. După cît se pare, englezii vor să mențină în vigoare bill-ul promulgat de Parlamentul cel lung ³⁸¹. Ei pretind dreptul divin de a lupta împotriva irlandezilor pe pămîntul lor natal, în timp ce un irlandez care luptă în Anglia împotriva guvernului britanic este tratat ca un proscris. Suspendarea lui Habeas Corpus Act ³⁸². Starea de asediu. Fapte din „*The Chronicle*”. Organizarea de către guvern a „asasinării și violenței” ³⁸³. Episodul cu Bonaparte ³⁸⁴.

II. Probleme

Ce este fenianismul ?

* În manuscris a fost șters: „Dar cel puțin proprietarii de sclavi l-au tratat pe John Brown ca pe un rebel, și nu ca pe un delincvent de drept comun”. — *Nota red.*

III. Problema agrară

Scăderea numărului populației

1846	1841 — 8 222 664	}	În decurs	În 1801 în
1866 — 5 571 971	2 650 693		de 25 de ani	Irlanda —
			a scăzut cu	5 319 867
			2 650 000	de locuitori
1855 — 6 604 665	1866 — 5 571 971	}	În decurs de 11 ani	
	1 032 694		a scăzut cu	
			1 032 694	

Nu a avut loc numai o scădere a populației, ci comparativ cu numărul ei a crescut numărul surdomuților, orbilor, invalizilor, alienaților și debililor mintali.

Creșterea șeptelului din 1855 pînă în 1866

În aceeași perioadă, 1855—1866, șeptelul a crescut precum urmează: cornute mari — cu 178 532 de capete, ovine — cu 667 675 de capete, porcine — cu 315 918 capete. Dacă avem în vedere scăderea concomitentă a numărului cabalinelor cu 20 656 și facem raportul de 8 oi la un cal, creșterea totală a șeptelului este de 996 877, aproximativ un milion de capete.

Așadar, 1 032 694 de irlandezi au fost înlocuiți de un milion de cornute mari, porcine și ovine. Ce s-a întîmplat cu acești irlandezi? Răspunsul la această întrebare îl dă *statistica emigrării*.

Emigrarea

În perioada 1 mai 1851—31 decembrie 1866 au emigrat 1 730 189 de oameni. Caracterul acestei emigrări.

Acest proces a avut loc și continuă să aibă loc pe scară tot mai mare ca urmare a *unirii* sau *comasării fermelor* (evicțiune) și a transformării concomitente a pămîntului arabil în pășuni.

În perioada 1851—1861, numărul total al fermelor a scăzut cu 120 000, în timp ce numărul fermelor de 15—30 de acri a crescut cu 61 000, iar al fermelor cu 30 de acri și mai mult — cu 109 000 (în total cu 170 000). Această scădere

a avut loc exclusiv pe seama dispariției fermelor cu mai puțin de un acru pînă la 15 acri. Lordul Dufferin *. Creșterea numărului fermelor mari se explică prin scăderea numărului fermelor mici, care au fost înghițite de fermele mai mari.

Ce influență exercită acest proces

a) *asupra populației :*

Situația *maselor populare* s-a înrăutățit, ea se apropie de o criză asemănătoare celei din 1846. Astăzi, suprapopulația relativă este la fel de mare ca și înainte de foamete.

Salariul a crescut din timpul foametei provocate de lipsa de cartofi numai cu 20%. Prețul cartofilor a crescut însă cu aproximativ 200%; cel al obiectelor de primă necesitate în medie cu 100%. *Profesorul Cliffe Leslie* scrie în ziarul londonez „Economist” din 9 februarie 1867 :

„După ce în decurs de 21 de ani populația a scăzut cu $\frac{2}{5}$, acum pe aproape întreaga insulă salariul normal este de numai 1 șiling pe zi ; cu un șiling însă poți cumpăra astăzi numai cît cumpărai acum 21 de ani cu 6 pence. Ca urmare a creșterii prețurilor la produsele alimentare, muncitorul trăiește mai prost decît acum 10 ani”.

b) *asupra pămîntului*

1) *reducerea suprafeței cultivate*

*Reducerea suprafeței cultivate
cu cereale :*

1861—1866 — 470 917 acri

*Reducerea suprafeței cultivate
cu plante furajere :*

1861—1866 — 128 061 de acri

2) *Scăderea producției la acru statutar** la diferite culturi.*

A avut loc o scădere a producției la grîu, dar mai ales în perioada 1847—1865 această scădere a fost mai mare; calculată exact, ea este următoarea : la ovăz — 16,3%; in — 47,9%; napi — 36,1%; cartofi — 50%. Cîțiva ani, scăderea recoltei a fost mai mare, dar, în general, ea s-a produs *treptat*, începînd din 1847.

De cînd a început emigrarea în masă, pămîntul nu a fost îngrășat și a fost secătuit, pe de o parte, din cauza co-

* Vezi volumul de față, pag. 644, 650. — *Nota red.*

** — Unitate de măsură stabilită în statutele Regatului Unit ; este egal cu 4 047 km². — *Nota red.*

masării nejudicioase a fermelor, pe de altă parte, din cauză că, în condițiile sistemului „corn-acre”³⁸⁵, fermierul, în majoritatea cazurilor, i-a lăsat pe muncitorii săi agricoli să îngrășe pământul, în loc să facă el însuși acest lucru. Renta și profitul pot crește și atunci când producția la hectar este mică. Recolta globală poate să scadă, dar partea care se transformă în plusprodus și care revine landlordului, și nu muncitorului agricol, precum și prețul plusprodusului cresc.

Rezultatul: alungarea treptată a băștinașilor, înrăutățirea și secătuirea treptată a pământului — izvorul vieții națiunii.

Procesul de comasare

Acest proces este abia la început, dar se desfășoară în ritm rapid. Comasarea a început, în primul rînd, cu fermele nu mai puțin de 1 acru pînă la 15 acri. Chiar dacă ar dispărea toate fermele cu suprafețe de pînă la 100 de acri, procesul de comasare nu ar atinge același grad ca în Anglia. În 1864, situația era următoarea :

Suprafața totală a Irlandei, inclusiv mlaștinile și terenurile lăsate în paragină, era de 20 319 924 de acri.

Din această suprafață, $\frac{3}{5}$, sau 12 092 117 acri, ocupă fermele cu o suprafață de mai puțin de 1 acru pînă la 100 de acri și se află în posesiunea a 569 844 de fermieri ; $\frac{2}{5}$, sau 8 227 807 acri, ocupă fermele cu 100 pînă la peste 500 de acri și se află în posesiunea a 31 927 de proprietari. În felul acesta au fost alungați 2 847 220 de persoane, dacă socotim numai fermierii și familiile lor.

Acest sistem este rezultatul firesc, grăbit de abrogarea legilor cerealelor³⁸⁶, al foametei din 1846, precum și al creșterii prețurilor la carne și lînă, care are loc acum sistematic.

Curățirea moșiilor în Irlanda transformă această țară într-o regiune agricolă a Angliei, despărțită de aceasta printr-un canal larg, fără proprietari funciari, care trăiesc împreună cu slugile lor în Anglia.

Schimbarea caracterului dominației engleze în Irlanda

Statul nu este decît un instrument al landlorzilor. Evicțiunea este folosită și ca pedepsire politică. (*Lordul Abercorn.*) Anglia. Gallii din regiunile muntoase ale Scoției³⁸⁷. Politica Angliei în trecut. Înlocuirea irlandezilor alungați cu englezi (în timpul Elisabetei), cu capete rotunde³⁸⁸ (în

timpul lui Cromwell). Din timpul Anei, politica economică a secolului al XVIII-lea s-a caracterizat prin măsuri protecționiste luate de Anglia împotriva coloniei ei irlandeze; în cadrul acestei colonii, *religia* servește ca titlu de drept pentru consfințirea proprietății. După *Uniune*³⁸⁹ — sistemul rentelor înrobitoare și al arendașilor intermediari —, dar irlandezul, deși exploatat la maximum, rămîne stăpîn pe pămîntul său. Actualul sistem: o exterminare sistematică fără zgomot; guvernul: doar o unealtă a landlorzilor (și a cămătarilor).

Din această schimbare decurge:

1. *Trăsătura caracteristică a fenianismului: mișcare socialistă, mișcare a claselor de jos.*

2. *Caracterul necatolic al mișcării.*

Clerul a condus atîta timp cît lupta pentru emanciparea catolicilor³⁹⁰ și liderul acestei lupte, Daniel O'Connell, au ocupat locul de frunte în mișcarea irlandeză. Papismul ridicul al englezilor. Înaltul cler catolic împotriva fenianismului.

3. *Nici un conducător reprezentativ în parlamentul englez.*

Specificul mișcării lui O'Connell bazată pe folosirea forței fizice. Decăderea partidului irlandez din parlament.

4. *Caracter național — influența mișcării din Europa și frazologia engleză.*

5. *America, Irlanda, Anglia — trei cîmpuri de acțiune; rolul conducător al Americii.*

6. *Mișcare republicană, deoarece America este republică.*

Am expus aici trăsăturile caracteristice ale fenianismului.

IV. Poporul englez

O chestiune de umanitate și de dreptate, dar înainte de toate o problemă specific engleză.

a) *Aristocrația și biserica. Armata.* (Franța, Algeria.)

b) *Irlandezii în Anglia.* Influența asupra salariului etc. Ștergerea deosebirii dintre caracterul englez și cel irlandez. *Caracterul irlandez.* Cumpătarea irlandezilor. Încercări în domeniul educației publice în Irlanda. Scăderea numărului crimelor.

Condamnați în Irlanda

<i>Traduși în fața justiției</i>	<i>Condamnați</i>
1852 — 17 678	10 454
1866 — 4 326	2 418

Scăderea numărului persoanelor traduse în fața justiției în Anglia și Wales începînd din 1855 se datorește în parte *legii penale din 1855*, care dă judecătorilor dreptul de a da sentințe, pe perioade scurte, cu consimțămîntul persoanelor deferite justiției, în loc ca acestea să fie supuse spre examinare sesiunilor judecătorești.

Birmingham. Progresul poporului englez. Infamia presei engleze.

c) *Politica externă*. Polonia etc. Castlereagh. Palmerston.

V. Mijloace de remediere

Nonsensul propunerilor parlamentare mărunte.

Greșeala Ligii pentru reformă ³⁹¹.

Desființarea Uniunii ca una din revendicările partidului democrat din Anglia.

Scris de K. Marx în jurul
datei de 26 noiembrie 1867

Se publică pentru prima oară
în întregime

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Schița referatului în problema irlandeză,
 prezentat la Asociația culturală
 a muncitorilor germani de la Londra
 la 16 decembrie 1867³⁹²]

I

Care sînt trăsăturile caracteristice ale fenianismului? El provine de fapt de la americanii irlandezi, de la irlandezii din America. Ei sînt inițiatorii și conducătorii. Dar în Irlanda, mișcarea a prins rădăcini numai în masele populare, în clasele de jos (și aici este și în prezent focarul ei). Aceasta este trăsătura lui *caracteristică*. În toate mișcările irlandeze anterioare, poporul a fost condus de aristocrație sau burghezie și în toate cazurile de popii catolici. În timpul răscoalei împotriva lui Cromwell — căpetenii anglo-irlandeze și popi; în timpul războiului împotriva lui Wilhelm al III-lea în frunte s-a aflat însuși regele Angliei, Iacob al II-lea, în revoluția din 1798, republicani protestanți din Ulster (Wolfe Tone, lordul Fitzgerald)³⁹³, în sfîrșit în secolul nostru burghezul O'Connell se sprijină pe clerul catolic, care a avut un rol conducător și în toate mișcările precedente, cu excepția aceleia din 1798. Fenianismul a fost anatemitat de clerul catolic. Acesta a încetat să-i opună rezistență numai de cînd a început să se teamă că va pierde din această cauză orice influență asupra maselor populare din Irlanda.

II

Pe englezi îi miră următorul lucru: în comparație cu asuprirea din trecut a Irlandei de către Anglia, ei găsesc că actualul regim din Irlanda este blînd. De unde a apărut tocmai acum această formă extrem de ascuțită și ireconciliabilă a contradicției? Ceea ce vreau să demonstrez și ceea ce constituie un secret chiar și pentru englezii care iau partea naționalității irlandeze și sprijină dreptul ei de a se despărți de Anglia este că începînd din 1846 [asuprirea], deși mă

puțin barbară ca formă, are în fond un caracter distrugător și nu lasă nici o altă ieșire decât eliberarea de bunăvoie a Irlandei de către Anglia sau lupta pe viață și pe moarte.

III

În ceea ce privește istoria, faptele respective pot fi găsite în orice manual de istorie. De aceea mă voi referi numai la unele dintre ele, în măsura în care acest lucru e necesar în primul rînd pentru a explica deosebirea dintre epoca actuală și epocile precedente, iar în al doilea rînd pentru a sublinia unele momente care caracterizează ceea ce se cheamă în prezent poporul irlandez.

a) Englezii în Irlanda înainte de Reforma protestantă

1172. Hêncric al II-lea. Cucereste mai puțin de $\frac{1}{3}$ din Irlanda. Cucerire formală. Darul papei Adrian al IV-lea (englez). După aproximativ 400 de ani (în timpul Elisabetei) (1576), un alt papă, Grigore al XIII-lea, ia înapoi darul de la englezi (de la Elisabeta)³⁹⁴. „Pale englez”³⁹⁵. Capitala : *Dublin*. Amestecarea coloniștilor de rînd englezi cu irlandezii, a nobilimii anglo-normande cu căpeteniile irlandeze. În general însă războiul de cotropire se duce la fel ca războaiele împotriva pieilor roșii (inițial). Pînă în 1565 (Elisabeta) nu se trimit întăriri engleze în Irlanda.

b) Epoca protestantă. Elisabeta. Iacob I. Carol I. Cromwell. Planul de colonizare (secolele XVI-XVII)

Elisabeta. Planul era de a-i extermina pe irlandezi, cel puțin pînă la riul Shannon, de a le lua pămînturile și de a le popula cu coloniști englezi etc. În lupta împotriva Elisabetei, anglo-irlandezii care rămăseseră catolici, au fost alături de băștinași împotriva englezilor. Planul mărturisit al englezilor : *curățirea insulei de băștinași și popularea ei cu englezi loiali*. Ei au reușit să sădească numai o aristocrație funciară. „Aventurieri” protestanți englezi (negustori, cămătari), care au primit de la coroana engleză pămînturile confiscate, și „nobili-întreprinzători”, care trebuiau să populeze pămînturile primite cu familii neaoș englezești.

Jacob I. Ulster, (Colonizarea întreprinsă de 'Iacob, 1609—1612). Întreprinzători britanici trebuie „să aducă irlandezi pe pământurile confiscate, răpite”. Abia din 1613 irlandezii încep să fie considerați *supuși* englezi; pînă atunci ei erau „oameni în afara legii” și „dușmani”, iar *parlamentul irlandez*³⁹⁶ își exercita autoritatea numai în cadrul Paleului. Concomitent, persecutarea catolicilor.

Elisabeta a colonizat *Munster-ul*, *Iacob I* — *Ulster-ul*, dar *Leinster-ul* și *Connaught-ul* încă nu fuseseră curățate. *Carol I* a încercat să curețe *Connaught-ul*.

Cromwell: *Prima răscoală națională irlandeză, a doua și totala cucerire a Irlandei. Recolonizarea parțială (1641—1660)*.

Revoluția irlandeză din 1641. În august 1649, debarcarea lui *Cromwell la Dublin*, (După el Ireton, Lambert, Fleetwood, Henry Cromwell.) În 1652 a doua cucerire, totală a Irlandei este încheiată. Împărțirea prăzii în conformitate cu actele parlamentului englez din 12 august 1652 și 26 septembrie 1653³⁹⁷: însuși guvernul, „aventurierii”, care dăduseră cu împrumut în cei 11 ani de război 360 000 l.st., *ofițerii și soldații*. „Nimiciți-i pînă la ultimul pe amaleciii națiunii irlandeze și colonizați din nou pământurile iarăși pustiite cu puritani care nu au mai fost niciodată pe aceste meleaguri”. Măceluri, devastări, depopularea unor comitate întregi, strămutarea locuitorilor lor în alte regiuni, vînzarea multor irlandezi ca sclavi și trimiterea lor în Indiile occidentale.

Prin cucerirea Irlandei, Cromwell răstoarnă republica engleză.

De atunci irlandezii privesc cu neîncredere *partidul popular din Anglia*.

c) *Restaurarea Stuartilor. Wilhelm al III-lea.*

*A doua răscoală irlandeză și capitularea în anumite condiții*³⁹⁸.
1660—1692 *.

În acea vreme în Irlanda sînt mai mulți englezi ca oricînd. Ei nu au reprezentat niciodată mai mult de $\frac{3}{11}$ și niciodată mai puțin de $\frac{2}{11}$ din populația Irlandei.

1684. *Carol al II-lea* începe să protejeze cercurile catolice din Irlanda și să recruteze o armată catolică.

* În manuscris urmează: „1701 (Anna)”. — *Nota red.*

1685. *Iacob al II-lea* dă mină liberă catolicilor din Irlanda. Armata catolică crește și este protejată. Curînd catolicii declară că *Acts of settlement** trebuie abrogate și proprietarii funciari din 1641 repuși în drepturi. Iacob cheamă cîteva regimente irlandeze în Anglia.

1689. Wilhelm al III-lea în Anglia. 12 martie 1689: Iacob debarcă la Kinsale în fruntea unor soldați irlandezi. *Limerick capitulează în fața lui Wilhelm al III-lea*. 1691. Încălcarea rușinoasă a tratatului încă în timpul lui Wilhelm al III-lea și într-o măsură și mai mare în timpul reginei Ana.

d) *Irlanda este înșelată și înjosită la maximum.*
1692 — 4 iulie 1776.

α) Toate intențiile de „a coloniza” țara cu yeomeni sau arendași englezi și scoțieni au fost abandonate. Încercarea de a coloniza protestanți germani și francezi. Protestanții francezi din orașe (manufacturi de lînă) sînt izgoniți de sistemul protecționist și mercantilist englez.

1698. *Parlamentul anglo-irlandez* a introdus din ordinul metropolei (așa cum șade bine unor coloniști supuși) o *taxă vamală prohibitivă la exportul produselor de lînă irlandeze* în alte țări.

1698. În același an, parlamentul englez a instituit o *taxă vamală ridicată* la importul produselor irlandeze în Anglia și Wales și *a interzis exportul lor în alte țări*. Anglia a distrus manufacturile Irlandei, i-a depopulat orașele și i-a silit pe locuitori să se întoarcă în sate.

Lorzii-absenteiști importați ai lui Wilhelm³⁹⁹. Împotriviri față de *absenteiști începînd din 1692*.

Aceleași *legi engleze împotriva creșterii vitelor în Irlanda*.

1698: *Pamfletul lui Molyneux* în apărarea independenței parlamentului irlandez (adică a *coloniei engleze din Irlanda*) față de englezi⁴⁰⁰. Așa a început *lupta dintre colonia engleză din Irlanda și națiunea engleză*. Concomitent, *lupta dintre colonia anglo-irlandeză și națiunea irlandeză*. Wilhelm al III-lea s-a opus încercărilor rușinoase ale englezilor și ale

* Vezi adnotarea 381. — *Nota trad.*

parlamentului anglo-irlandez de a încălca tratatele de la Limerick și Galway.

β) Regina Ana (1701—1713; George pînă în 1776).

Codul penal⁴⁰¹ a fost elaborat de parlamentul anglo-irlandez cu aprobarea parlamentului englez. Mijloace dintre cele mai infame de convertire a catolicilor irlandezi la protestantism prin măsuri de reglementare a „proprietății”. Scopul Codului penal — trecerea „proprietății” din mâinile catolicilor în mâinile protestanților sau transformarea „anglicanismului” într-un titlu de proprietate. (Educația. Incapacitate personală juridică. Nici un catolic nu poate fi soldat de rînd). Propovăduirea religiei catolice era o crimă gravă pedepsită cu muncă silnică, convertirea unui protestant la catolicism era un act de înaltă trădare. A fi arhiepiscop catolic însemna a fi exilat, reîntorcerea din exil era considerată înaltă trădare; respectivul era spînzurat, i se scoteau pe viu măruntaiele, iar apoi era sfîșiat în patru. Încercarea de a impune masei națiunii irlandeze religia anglicană. Catolicii nu aveau dreptul să participe la alegerea membrilor parlamentului.

Acest cod penal a întărit puterea clerului catolic asupra poporului irlandez.

Săracii s-au dedat trîndăviei.

În perioada de apogeu al stăpînirii protestante și de declin al catolicismului, numărul protestanților nu era mai mare decît acela al catolicilor.

e) 1776—1801. Perioadă de tranziție.

α) Înainte de a vorbi despre această perioadă de tranziție, să vedem care au fost rezultatele terorismului englez?

Veneticii englezi au fost absorbiți de poporul irlandez și convertiți la catolicism.

Orașele au fost întemeiate de irlandezi de origine engleză.

Nu este o colonie a englezilor (afară de așezările scoțiene din Ulster), dar există proprietari funciari englezi.

Revoluția nord-americană este primul punct de cotitură în istoria Irlandei.

β) În 1777, armata britanică s-a predat la Saratoga Springs „rebelilor” americani. *Cabinetul englez a fost nevoit să facă concesii partidului naționaliștilor (englezi) din Irlanda.*

1778. *Bill-ul cu privire la înlesnirile acordate persoanelor de religie romano-catolică (adoptat de parlamentul anglo-irlandez).* Catolicii continuă să fie lipsiți de dreptul de a dobîndi un *freehold*⁴⁰² prin cumpărare sau arendare.

1779. *Introducerea comerțului liber cu Marea Britanie.* Înlăturarea tuturor restricțiilor impuse industriei irlandeze.

1782. Sfera de acțiune a codului penal este restrînsă și mai mult. Persoanele de religie romano-catolică pot să dobîndească un *freehold*, pe care să-l stăpînească viager sau au dreptul de a-l lăsa moștenire fără restricții și să îniiințeze școli.

1783. Drepturi egale pentru *parlamentul anglo-irlandez. Iarna 1792—1793.* După ce guvernul francez a anexat Belgia, iar Anglia a hotărît să declare război Franței, a fost abrogată încă o parte a Codului penal. Irlandezii puteau să ajungă la rangul de colonel în armată, au căpătat dreptul de a vota în alegerile pentru *parlamentul irlandez etc.*

Răscoala din 1798. Republicanii din Belfast (Wolfe Tone, lordul Fitzgerald). Țăranii irlandezi încă nu sînt maturizați.

Camera comunelor anglo-irlandeză a votat actul cu privire la Uniune, adoptat în 1800. Lupta dintre anglo-irlandezi și englezi s-a încheiat cu unificarea organelor legislative și a sistemului vamal al Angliei și al Irlandei. Colonia a protestat împotriva actului ilegal cu privire la uniune.

1801—1846

a) 1801—1831. În această perioadă (după terminarea războiului⁴⁰³), mișcarea comună a Irlandei și Angliei pentru emanciparea catolicilor (1829).

Din 1783 *Irlanda este independentă în ceea ce privește legislația*, curînd după aceea se introduc taxe vamale la diferite produse străine cu intenția vădită de a da posibilitate unei anumite părți a populației irlandeze să găsească o întrebuințare parțială forței de muncă excedentare etc. Urmarea firească a intrării în vigoare a actului cu privire la Uniune a fost dispariția treptată a manufacturilor irlandeze.

D u b l i n

Proprietari de manufacturi de lină	1800 — 91;	1840 — 12
Muncitori ocupați în aceste manufacturi	„ 4 918;	„ 602
Proprietari de ateliere de dărăcit lină	„ 30;	1834 — 5
Muncitori ocupați în aceste ateliere	„ 230;	„ 66
Proprietari de ateliere de covoare	„ 13;	1841 — 1
Muncitori ocupați în aceste ateliere	„ 720;	„ 0
Țesători care lucrează la războaie de țesut mătase....	„ 2 500;	1840 — 250

K i l k e n n y

Proprietari de manufacturi de pături de lină.....	1800 — 56;	1822 — 42
Muncitori ocupați în aceste manufacturi	„ 3 000;	„ 925

B a l b r i g g a n

Războaie de țesut percal în funcțiune	1799 — 2 500;	1841 — 226
---	---------------	------------

W i c k l o w

Războaie de țesut manuale în funcțiune	1800 — 1 000;	1841 — 0
--	---------------	----------

C o r k

Țesători de panglici	1800 — 1 000;	1834 — 40
Țesători de camgarn	„ 2 000;	„ — 90
Tricoteri de ciorapi	„ 300;	„ 28
Dărăcitori de lină	„ 700;	„ 110
Țesători de pînzeturi	„ 2 000;	„ 220

ș.a.m.d. Industria inului (Ulster) nu compensează.

„*Industria bumbacului din Dublin*, în care erau ocupați 14 000 de muncitori, a fost desființată; cele 3 400 de războaie de țesut mătase au fost distruse; producția de serj, în care erau ocupați 1 491 de muncitori, a fost desființată; producția de flanelă din Rathdrum, producția de pături de lină din Kilkenny, producția de lustrin din Bandon, manufacturile de camgarn din Waterford, manufacturile de stofă de lină creată și de flanelă din Carrick on Suir au fost desființate. S-a menținut doar o singură ramură industrială!... Această ramură fericită, pe care nu a distrus-o actul cu privire la Uniune, această ramură favorizată, privilegiată și stimulată este producția irlandeză de coșciuge" (*cuvîntarea lui T. F. Meagher, 1847*).

Aşadar, ori de câte ori Irlanda era pe punctul de a se dezvolta din punct de vedere industrial, ea a fost zdrobită și transformată din nou într-o țară eminentamente agrară.

Conform ultimului recensământ general din 1861 :

Populația agricolă a Irlandei

(inclusiv toți coter-ii ⁴⁰⁴ și muncitorii agricoli cu familiile lor).	4 286 019
În cele 798 de orașe (din care majoritatea sînt de fapt țîrguri).	1 512 948
	<hr/> 5 798 967

Aşadar, (în 1861) aproximativ $\frac{4}{5}$ din populație se ocupa exclusiv cu agricultura, în realitate însă poate chiar $\frac{6}{7}$, dacă se adaugă și orașele de provincie.

Întrucît Irlanda este o țară eminentamente agricolă : „pămîntul este viața” (*Judecătorul Blackburne*). Pămîntul a devenit obiectul tuturor aspirațiilor. Poporul putea să aleagă între a lua în arendă pămînt *indiferent de mărimea arenzii* și a muri *de foame*. Sistemul *rentelor inrobitoare*.

„Proprietarul pămîntului avea astfel posibilitatea să-și dicteze condițiile, și de aceea existau cazuri cînd se plăteau 5, 6, 8 și chiar 10 l.st. pentru un acru. Arezi exorbitante, salarii scăzute, ferme imense date în arendă de proprietari hrăpăreți și trîndavi unor *speculanți de terenuri monopolisti*, pentru ca, la rîndul lor, acești arendași intermediari asupra lor să dea pămînt în arendă nenorociților care mor de foame, hrînindu-se numai cu cartofi și cu apă în schimbul unei plăți de 5 ori mai mare”.

Foamete generală.

Legile cerealelor din Anglia creează, într-o anumită măsură, un monopol asupra exportului de cereale irlandeze în Anglia. În *primii 3 ani* după promulgarea actului cu privire la uniune exportul mediu anual de cereale a fost de circa 300 000 de quarteri *.

În 1820 peste 1 000 000 de quarteri.

În 1834 media anuală — 2 500 000 de quarteri.

Arenzile plătite absenteiștilor și dobînzile la ipotecă (1834) depășesc 30 000 000 de dolari (*circa 7 000 000 l.st.*). Arendașii intermediari acumulează averi pe care nu vor să le folosească în vederea îmbunătățirii solului și pe care, într-un sistem care distruge industria, nu pot să le investească în mașini etc. De aceea ei trimit toată averea acumulată în

* — quarter = 12,7 kg. — *Nota trad.*

Anglia. Un document oficial publicat de guvernul englez arată că transferul de hîrtii de valoare engleze din Anglia în Irlanda, adică investițiile de capital irlandez în Anglia, au reprezentat, în decurs de 13 ani de la introducerea libertății comerțului în 1821, multe milioane de lire sterline; în felul acesta, Irlanda a fost silită să furnizeze forță de muncă ieftină și capital ieftin pentru construirea „grandioaselor întreprinderi ale Britaniei”.

Un mare număr de porci și exportul lor.

1831—1841. Creșterea populației Irlandei de la 7 767 401 la 8 175 238.

în decurs de 10 ani.	407 837
În aceeași perioadă <i>emigrarea</i> (ceva mai mult de 40 000 de oameni anual).	450 873
	<u>858 710</u>

O'Connell. Mișcarea repealer-ilor. Acordul de la Lichfield-House cu whigii⁴⁰⁵. Foamete în unele regiuni. *Legile cu privire la răscoale, legile cu privire la arme, legile excepționale.*

IV

Perioada ultimilor 20 de ani (începînd din 1846). Curățirea pămînturilor în Irlanda

Înainte, repetate cazuri de foamete în diferite regiuni. În prezent foamete generală.

Această nouă perioadă a început cu boala cartofului (1846—1847), cu foametea și apoi cu emigrarea în masă.

Au pierit peste 1 000 000 de oameni, parte de foame, parte din cauza bolilor etc. (provocate de foamete). În decurs de 9 ani, din 1847 pînă în 1855, au emigrat 1 656 044 de oameni.

Revoluționarea vechiului sistem de agricultură a fost la început consecința firească a faptului că pămînturile au fost lăsate în paragină. Oamenii fugeau. (Familiile puneau mîna de la mîna pentru ca cei mai tineri și mai cutezători să plece.) De aici contopirea firească a micilor parcele arendate și înlocuirea agriculturii cu pășunatul.

Curînd au intervenit însă împrejurări datorită cărora toate acestea au devenit un sistem aplicat în mod conștient și sistematic.

În primul rînd, și acesta este elementul principal: una din urmările nemijlocite ale catastrofei irlandeze a fost abrogarea legilor cerealelor. Datorită acestui fapt, cerealele irlandeze pierd monopolul pe care îl dețineau pe piața engleză în anii obișnuiți. Prețul la cereale scade. Plătirea arenzilor devine imposibilă. Concomitent, în ultimii 20 de ani are loc o creștere continuă a prețurilor la carne, lînă și alte produse animaliere. Un avînt fără precedent al industriei lînii în Anglia. Creșterea porcilor — legată parțial de vechiul sistem. În prezent se cresc mai ales oi și cornute mari. Irlanda este lipsită acum de piața engleză, așa cum la timpul său prin actul cu privire la uniune a fost lipsită de propria ei piață.

Împrejurări secundare, care acționează sistematic în același sens:

în al doilea rînd: Transformări în agricultura Angliei; în Irlanda — o caricatură a acestor transformări.

în al treilea rînd: Fuga disperată a irlandezilor înfometați în Anglia a făcut ca la Liverpool, Manchester, Birmingham, Glasgow beciurile, cocioabele, casele de muncă să fie pline de bărbați, femei și copii pe jumătate morți de foame. Parlamentul adoptă o lege (1847—1848) potrivit căreia landlorzii irlandezi trebuie să acorde ajutor săracilor de pe domeniile lor. (Legea engleză pentru asistența săracilor extinsă asupra Irlandei). De aici eforturile intense ale landlorzilor irlandezi (indeosebi englezi), cei mai mulți dintre ei înglodăți în datorii, de a scăpa de oameni și de a curăța pămînturile.

în al patrulea rînd: Legea cu privire la domeniile grefate de datorii (1853):

„Landlordul era ruinat, căci nu putea să stringă arenzile, dar în același timp era obligat să plătească impozite uriașe pentru întreținerea vecinilor săi săraci. Pămîntul său era grefat de ipoteci și de datoriile contractate în perioada de scumpete a produselor alimentare, și el nu putea să plătească dobînzile; atunci s-a promulgat o lege potrivit căreia proprietatea putea fi scoasă la licitație printr-o procedură sumară, iar banii obținuți se împărțeau între persoanele cu drepturi legale asupra ei”.

Ca urmare a crescut numărul absenteiștilor (capitaliști englezi, societăți de asigurare etc.), precum și al vechilor arendași intermediari etc., care voiau să gospodărească folosind metode moderne.

Înlăturarea arendașilor are loc parțial prin rezilierea contractului pe bază de bună înțelegere. Dar mai des prin *izgonirea* în masă (cu forța, folosind *crowbar brigade* — „brigadă cu răngi”, care începe cu dărîmarea acoperișului), prin alun-

gărea cu forța. (Este și un mijloc de pedepsire politică). Incepe în 1847 și continuă în prezent (*Abercorn*, viceregele Irlandei). Incursiuni africane (incursiuni ale micilor regi africani). (Poporul este alungat de pe pământuri. Populația înfometată a orașelor a crescut mult).

„În același timp arendașii sînt alungați cu zecile din colibe lor... Această operație este condusă de agenți funciari. Ea este efectuată de puternice detașamente de polițiști și soldați. Sub protecția acestora, brigada cu rîngi înaintează spre așezarea sortită pieirii, ocupă casele... Soarele, care răsărise deasupra unui sat, apune deasupra unui pustiu” („Galway Paper”), 1852. (*Abercorn*).

Să vedem mai întii ce influență exercită acest sistem asupra solului în *Irlanda*, unde condițiile sînt cu totul altele decît în *Anglia*.

Reducerea suprafeței cultivate în anii 1861—1866

<i>Reducerea suprafeței cultivate cu cereale</i>	<i>Reducerea suprafeței cultivate cu plante furajere</i>
1861—1865 — 428 041 acri	1861—1865 — 107 981 acri
1866 — 42 876 „	1866 — 20 077 „
Total 470 917 acri	Total 128 061 acri

Reducerea producției la acru la fiecare cultură

În perioada 1847—1865, reducerea exactă în procente : ovăz — 16,3 ; in — 47,9 ; napi — 36,1 ; cartofi — 50. În unii ani reducerea a fost și mai însemnată, dar în ansamblu ea s-a accentuat treptat începînd din 1847.

Producția medie lu un acru (evaluare)

<i>Grâu în quarteri</i>	<i>Cartofi în tone</i>	<i>In în stone (1 stone — 14 lbunzi)</i>
1851 — 12,5	5,1	38,6
1866 — 11,3	2,9	24,9

Dacă înainte vreme *Irlanda* exporta mult grâu, în prezent se afirmă că ea este bună numai pentru cultivarea ovăzului (oats) (la care de asemenea producția la un acru se reduce neconținut).

Într-adevăr : în 1866 *Irlanda* a exportat numai 13 250 de quarteri de grâu, în schimb a importat 48 589 de quarteri (adică aproximativ de patru ori mai mult). În schimb a exportat circa 1 000 000 de quarteri de ovăz (pentru 1 201 737 l.st.).

De cînd a început emigrarea în masă, pămîntul nu a mai fost îngrașat și este secătuit în parte ca urmare a comasării

nejudicioase a fermelor, în parte pentru că în cadrul sistemului corn-acre⁴⁰⁶ în majoritatea cazurilor arendașul lăsa pe seama muncitorilor agricoli îngrășatul pământului, în loc să se ocupe el însuși de acest lucru. Renta și profitul (acolo unde arendașul nu este țăran) pot crește și atunci când recolta la acru scade. Producția totală poate să scadă, dar o parte tot mai însemnată din ea se transformă în plusprodus, care revine landlorzilor și (marilor) fermieri. Iar prețul plusprodusului a crescut.

Prin urmare, *sărăcirea* (treptată) a țării, ca aceea a Siciliei de către vechea Romă (ditto * Egipt).

Despre vite vom vorbi îndată. Dar mai întâi să vorbim despre populație.

Scăderea numărului populației

1801 : 5 319 867 ; 1841 : 8 222 664 ; 1851 : 6 515 794 ; 1861 : 5 764 543. Dacă se merge în acest ritm, în 1871 vor fi 5 300 000 de locuitori, deci mai puțin decât în 1801. Voi arăta însă îndată că în 1871 numărul va fi mai mic, chiar dacă procentul emigranților va rămâne constant.

Emigrarea

Emigrarea este, firește, o cauză a scăderii. În perioada 1845—1866 au emigrat 1 990 244 de irlandezi, adică aproape 2 000 000 de oameni. (Nemai pomenit! Aproximativ $\frac{2}{5}$ din numărul total al emigranților din Regatul Unit în perioada 1845—1866 : și anume 4 657 588.) În perioada 1831—1841, emigrarea a reprezentat aproximativ $\frac{1}{2}$ din sporul populației în acest deceniu. Începînd din 1847 ea este mult mai mare decât sporul.

Totuși, numai emigrarea nu poate explica reducerea populației din 1847 încoace.

Reducerea sporului natural anual al populației

Acest spor (anual) reprezintă în perioada 1831—1841 1,10%, deci circa $1 \frac{1}{10}\%$ anual. Dacă populația ar fi crescut în aceeași proporție în anii 1841—1851, atunci în 1851 =

* — la fel. — Nota trad.

9 074 514. Dar populația a fost numai de 6 515 794. Deci un deficit de 2 558 720. Din acesta emigrarea a reprezentat 1 274 213. Rămân 1 284 507. Peste 1 000 000 de oameni au murit de foame. Dar aceasta nu acoperă tot deficitul de 1 284 507. Prin urmare, în anii 1841—1851 sporul natural al populației a scăzut simțitor.

Acest fapt ni-l confirmă examinarea *deceniului 1851—1861*. Foamea nu a fost. Populația a scăzut de la 6 515 794 la 5 764 543. Scădere absolută : 751 251. Dar în această perioadă numărul emigranților a fost de peste 1 210 000. Așadar, în acești 10 ani populația a crescut cu aproape 460 000, dat fiind că $751\,251 + 460\,000 =$ numărul emigranților — 1 211 251. Emigrarea a absorbit aproape de 3 ori mai mulți oameni decît a reprezentat sporul populației. Procentul sporului = $0,7$ ($\frac{7}{10}$) anual, deci mult mai puțin în comparație cu $1,1\%$ din perioada 1831—1841.

Acest lucru se explică foarte simplu. Sporul populației ca urmare a natalității este determinat mai ales de raportul numeric dintre persoanele în vîrstă de 20—35 de ani și restul populației. Raportul numeric dintre persoanele în vîrstă de 20—35 de ani și populația Regatului Unit este de aproximativ $1 : 3,98$ sau $25,06\%$, în timp ce în rîndul emigranților acest raport este chiar și în prezent de aproximativ $1 : 1,89$ sau $52,76\%$. În Irlanda, acest procent este probabil și mai mare.

Inrăutățirea stării fizice a populației

În 1806, la o populație totală de 5 574 107, numărul bărbaților depășea cu 50 469 pe cel al femeilor, în timp ce în 1867, la o populație totală de 5 557 196, numărul femeilor l-a depășit pe acela al bărbaților. În același timp, o *creștere nu numai relativă*, ci și *absolută* a numărului surdomuților, orbilor, alienaților, debililor mintali, al invalizilor. Dacă comparăm anul 1851 cu anul 1861, reiese că pe fondul unei reduceri uriașe a populației, numărul surdomuților a crescut cu 473 față de numărul lor anterior de 5 180, numărul paralizicilor și al invalizilor cu 225 față de numărul lor anterior de 4 375, numărul orbilor cu 1 092 față de numărul lor anterior de 5 767, iar numărul alienaților și al debililor mintali a crescut extraordinar cifra uriașă cu 4 118 față de numărul lor anterior de 9 980, ajungînd în 1861, în pofida scăderii populației, la 14 098.

Salariul

Din timpul foametei cartofului salariul a crescut numai cu 20%. Prețul cartofilor a crescut cu aproape 200%; creșterea prețurilor la alimente, cărbuni etc. a fost în medie de 100%.

Profesorul Cliffe Leslie scrie în revista „Economist” din 9 februarie 1867 :

„După ce în decurs de 21 de ani, populația a scăzut cu $\frac{2}{5}$, în prezent aproape pe întreaga insulă salariul normal este de numai 1 șiling pe zi ; cu 1 șiling nu se poate cumpăra în momentul de față mai mult decât se cumpăra acum 21 de ani cu 6 pence. Din cauza acestei urcări a prețurilor la produsele alimentare de zi cu zi, situația muncitorilor este mai grea decât acum 10 ani”.

Foamete în diverse regiuni, mai ales în Munster și Connaught. Neconținute falimente ale micilor negustori. Decăderea orașelor de provincie etc.

Rezultatele procesului

În perioada 1855—1866, locul al 1 032 694 de irlandezi l-au luat 996 877 de vite (cornute mari, oi și porci). Acesta este sporul șeptelului în perioada menționată. Scăderea numărului cailor în această perioadă (cu 20 656) este compensată de creșterea numărului de oi, socotind 8 oi pentru 1 cal, scăzându-se deci cifra respectivă din sporul șeptelului.

Comasarea fermelor

În perioada 1851—1861, numărul total al fermelor a scăzut cu 120 000. (Numărul fermelor cu o suprafață de 15—30 de acri și al celor cu peste 30 de acri a crescut.) Prin urmare, reducerea a lovit îndeosebi fermele cu o suprafață de mai puțin de 1 acru pînă la 15 acri.

În 1861, din suprafața cultivată (suprafața totală a Irlandei este de 20 319 924 de acri), aproximativ $\frac{3}{5}$, sau 12 000 000 de acri, erau în mîinile a 569 844 de arendași cu parcele de mai puțin de 1 acru pînă la mai puțin de 100 de acri.

Aproximativ $\frac{2}{5}$ din suprafață (8 000 000 de acri) aparțineau fermelor cu mai mult de 100 și mai mult de 500 de acri (31 927 de arendași).

Procesul este în plină desfășurare : Ulster (cultivarea înului, arendașii scoțieni protestanți).

„Times” etc. Abercorn salută oficial ca vicerege acest sistem. El însuși este unul dintre acești jefuitori. Lord Dufferin : suprapopulație etc. *

Așadar, o problemă de viață și de moarte.

Meagher, Hennessy, „Irishman”.

Reducerea numărului crimelor în Irlanda

<i>Deferiți justiției</i>	<i>Condamnați</i>
1852 — 17 678	10 454
1866 — 4 326	2 418

V

Statele Unite și fenianismul

Scris de K. Marx în jurul
datei de 16 decembrie 1867
Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

* Vezi volumul de față, pag. 645—650. — *Nota red.*

FRIEDRICH ENGELS

[Iștoria Irlandei⁴⁰⁷]

Scriș de F. Engels în mai —
prima jumătate a lui iulie 1870

Publicat pentru prima oară
în „Arhivele Marx-Engels”,
vol. X, 1948

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

Condiții naturale

Țara de a cărei istorie ne vom ocupa este o insulă cu o suprafață de 1 530 de mile pătrate germane sau 32 500 de mile pătrate engleze, situată în nord-vestul Europei. Dar între Irlanda și restul Europei se află o insulă de trei ori mai mare pe care de obicei o numim pe scurt Anglia; ea înconjură Irlanda dinspre nord, est și sud-est, lăsându-i liberă perspectiva numai înspre Spania, vestul Franței și America.

Strimtoarea care desparte aceste două insule, largă la sud de 50—70 de mile engleze în locurile cele mai înguste, iar la nord într-un loc de 13 mile și în alt loc de 22 de mile, a permis scoților irlandezi să se strămute încă înainte de secolul al V-lea pe insula vecină și să întemeieze statul scoțian. La sud strimtoarea era prea largă pentru bărcile irlandezilor și ale britanilor și constituia un obstacol serios chiar și pentru vasele de cabotaj cu fundul plat ale românilor. Dar când frizii, englezii și saxonii, iar după ei scandinavii s-au încumetat să iasă pe ambarcațiunile lor cu carenă în marea deschisă, departe de țărm, această strimtoare a încetat de a mai fi un obstacol; Irlanda s-a văzut expusă incursiunilor pirateresti ale scandinavilor și a devenit o pradă ușoară pentru englezi. Din momentul în care normanzii au instituit în Anglia o orînduire unică și puternică, influența insulei vecine mai mari a început să crească, ceea ce echivala pe atunci cu un război de cotropire ⁴⁰⁸.

În cursul acestui război a existat un moment cînd Anglia a cucerit supremația pe mare, fiind astfel exclusă posibilitatea unui amestec eficient din afară.

În sfîrșit, atunci cînd pe întreaga insulă mai mare a luat ființă un stat unic, acesta trebuia să caute să asimileze și Irlanda.

Dacă asimilarea ar fi reușit, acest proces ar fi de domeniul istoriei. El ar fi supus judecății acesteia, dar ar fi ireversibil. Dacă însă după o luptă de șapte sute de ani asimilarea nu a reușit, ci, dimpotrivă, fiecare nou val de cotropitori care se revărsa asupra Irlandei era asimilat de *Irlanda*; dacă irlandezii nu au devenit nici astăzi englezi sau, cum se mai spune, „britanici apuseni”, după cum nici polonezii, asupriți numai de o sută de ani, nu au devenit ruși apuseni; dacă lupta nu s-a încheiat nici acum și dacă nu există perspective ca ea să se încheie altfel decât prin exterminarea rasei asuprite, atunci nu se va putea dovedi nici cu toate pretextele geografice din lume că Anglia ar fi chemată să subjuge Irlanda.

Pentru a înțelege caracteristicile solului Irlandei de astăzi trebuie să facem o incursiune în trecutul îndepărtat, și anume pînă în epoca în care a luat naștere așa-numita formație carboniferă*.

Partea centrală a Irlandei, de la nord și de la sud de linia Dublin-Galway, este o vastă cîmpie, în medie la 100—300 de picioare deasupra nivelului mării. Această cîmpie, ca să zicem așa, principala formă de relief a Irlandei, s-a format pe un strat gros de calcar, care constituie seria mijlocie a carboniferului (calcar carbonifer, carboniferous limestone), peste care sînt așezate direct, în Anglia și în alte părți, stratele cu cărbune (zăcămintele de cărbune propriu-zise, coal measures).

La sud și la nord această cîmpie este înconjurată de munți, care în cele mai multe locuri ajung pînă la țărni și sînt formați aproape fără excepție din roci mai vechi, care ies de sub calcar: granit, micașist, sisturi argiloase și gresii cambriene, cambrian-siluriene, siluriene superioare, devoniene și din carboniferul inferior bogate în cupru și plumb și conținînd, în afară de aceasta, mici cantități de aur, argint, cositor, zinc, fier, cobalt, antimoniu și mangan.

Munți formați din calcar găsim în puține locuri: în centrul cîmpiei, în Queen's County⁴⁰⁹, unde au o înălțime de

* Unde nu se indică alte surse, datele geologice citate aici provin din: J. Beete Jukes, „The Student's Manual of Geology”, New Edition, Edinburg, 1862. Jukes a fost președintele comisiei de cercetări geologice în Irlanda și este de aceea o autoritate de prim rang în această problemă, pe care o și tratează deosebit de amănunțit.

maximum 600 de picioare, și în partea de apus, pe țărmul de sud al golfului Galway, unde au o înălțime de maximum 1 000 de picioare (Burren Hills).

În jumătatea de sud a cîmpiei calcaroase se întîlnesc munți izolați de mari dimensiuni, care ajung pînă la 700—1 000 de picioare deasupra nivelului mării, formați din strate cu cărbune. Ei sînt situați în depresiuni ale șesului calcaros, deasupra cărora se ridică sub forma unor platouri cu marginile destul de abrupte.

„Povirnișurile acestor munți situați la mari distanțe unul de altul se aseamănă atît de mult, iar stratele lor sînt atît de asemănătoare, încît nu încapе îndoială că înainte vreme aceste strate au fost unite între ele și acopereau întreg ținutul, deși acum le despart cite 60—80 de mile. Această părere este confirmată îndeosebi de faptul că în spațiul dintre zăcămintele de cărbune, care s-au păstrat, se găsesc ici și colo mici dealuri izolate, ale căror culmi sînt formate tot din roci cărbunoase, precum și de faptul că pretutindeni unde stratul de calcar coboară sub nivelul suprafeței actuale, adincitura este umplută cu stratele cu cărbune inferioare”. (Jukes, pag. 286.)

O serie de alte împrejurări care țin prea mult de detaliu ca să ne ocupăm de ele aici și care pot fi găsite în cartea lui Jukes la pag. 286—289 ne dau certitudinea că întreaga cîmpie din centrul Irlandei, cum spune Jukes, a luat naștere prin denudație, și astfel, după îndepărtarea rocilor cărbunoase și a părții superioare a depozitelor calcaroase — cu o grosime medie de cel puțin 2 000—3 000, poate chiar de 5 000—6 000 de picioare —, au ieșit la iveală mai ales stratele inferioare de calcar. Chiar și pe culmea cea mai înaltă, Burren Hills (comitatul Clare), care este formată din calcar și are o înălțime de 1 000 de picioare, Jukes a descoperit un petic de roci cărbunoase (pag. 513).

În sudul Irlandei mai există, așadar, regiuni destul de întinse în care se găsesc roci cărbunoase; dar numai în citeva locuri, cu o suprafață mică, stratul de cărbune este destul de gros pentru a merita să fie exploatat. În afară de aceasta, cărbunele este antracitic, adică conține puțin hidrogen, și nu poate fi folosit în scopuri industriale decît cu adaosuri.

În nordul Irlandei există de asemenea zăcăminte de cărbune, nu prea mari, care conțin cărbune bituminos, adică huiă obișnuită bogată în hidrogen, și în care poziția straterlor nu concordă în totul cu aceea din regiunile carbonifere situate mai la sud. Că și aici a avut loc același proces de îndepărtare a rocilor cărbunoase îl dovedește faptul că în

partea de sud-est a unuia dintre aceste zăcăminte de cărbune, spre Belturbet și Mohill, pe o vale calcaroasă se găsesc mari bucăți de cărbune însoțite de gresie și argilă albastră aparținând aceleiași formații. Când s-au săpat puțuri în depozitele aluviale din această regiune, s-au găsit deseori blocuri întregi de cărbune, iar în unele cazuri cantitatea de cărbune era atât de mare, încît s-a crezut că, săpîndu-se mai în adîncime, se va da de un zăcămint de cărbune. (Kane, „Resursele industriale ale Irlandei”, ediția a 2-a, Dublin, 1845, pag. 265 ⁴¹⁰.)

După cum se vede, necazurile Irlandei sînt străvechi; ele au început imediat după formarea rocilor cărbunoase. O țară ale cărei zăcăminte de cărbune sînt supuse eroziunii și care este așezată în imediata apropiere a unei țări mai mari bogate în cărbune este parcă condamnată de natură să rămînă pentru mult timp față de aceasta din urmă, viitoare putere industrială, în situația de țară agricolă. Sentința, pronunțată cu milioane de ani în urmă, a fost executată abia în secolul nostru. De altfel vom vedea mai tîrziu cum englezii au colaborat cu natura strivind fără cruțare chiar în fașă germenii industriei irlandeze.

Depozite mai recente, secundare ⁴¹¹ și terțiare, se întînesc aproape numai în nord-est; dintre acestea pentru noi prezintă interes mai ales stratele din triasicul superior din regiunea Belfast, care conțin depozite de sare gemă mai mult sau mai puțin pură, groase pînă la 100 de picioare (Jukes, pag. 554), și creta, care acoperă întregul comitat Antrim, dar care este acoperită la rîndul ei de un strat de bazalt. În linii mari, istoria dezvoltării geologice a Irlandei este întreruptă de la sfîrșitul perioadei carbonifere și pînă în perioada glaciară.

Se știe că după epoca terțiară a urmat o perioadă cînd cîmpiile de la latitudinile mijlocii ale Europei erau scufundate în mare și cînd în Europa temperatura era atât de joasă, încît văile insulelor muntoase rămase la suprafață erau ocupate pînă la nivelul mării de ghețari. Aisbergurile desprinse din acești ghețari transportau în mare blocuri de piatră mari și mici, desprinse din munți, iar atunci cînd gheața se topea, blocurile de piatră, ca și celelalte sedimente aduse de gheață de pe uscat, se lăseau la fund. Acest proces are loc și în prezent zi de zi la țărmurile regiunilor polare.

În perioada glaciară, Irlanda, cu excepția virfurilor de munte, era scufundată în mare. Adîncimea maximă a scufun-

dării nu va fi fost pretutindeni aceeași, dar se poate presupune că în medie ea era de 1 000 de picioare sub nivelul actual; rocile granitice de la sud de Dublin s-au scufundat pesemne pînă la o adîncime de peste 1 200 de picioare.

O scufundare de numai 500 de picioare ar face ca din Irlanda să rămînă doar piscurile munților, care în acest caz ar apărea ca niște insule, dispuse în două grupuri în formă de semicerc în jurul unei strîmtori largi între Dublin și Galway. O scufundare și mai mare nu ar face decît să micșoreze insulele și să reducă numărul lor, pînă cînd la o scufundare de 2 000 de picioare ar rămîne deasupra apei numai culmile cele mai înalte ale munților*.

În timpul acestei scufundări treptate, diferite roci mai vechi de la suprafața șesului calcaros și de pe coastele munților au fost probabil îndepărtate prin eroziune; a urmat apoi depunerea „nisipurilor aluviale”, caracteristice perioadei glaciare, pe întreaga întindere acoperită de apă. Produsele dezagregării rocilor de pe insulele stîncose, precum și fărîmele de rocă desprinse de ghețarii care își croiau drum prin văi răzuind suprafața acestora — pămînt, nisip, prundiș, pietre, blocuri netezite prin șlefuire în interiorul ghețarilor și colțuroase la suprafața lor —, toate acestea erau duse în mare de aisbergurile care se desprindeau de țarm, iar apoi cădeau treptat la fund. Stratul format astfel constă, după împrejurări, din argilă (provenită din șisturi argiloase), nisip (provenit din cuarț și granit), prundiș calcaros (provenit din calcar), marnă (acolo unde argila e amestecată cu calcar fărîmițat mărunt) sau din diferite amestecuri ale tuturor acestor componente; în toate cazurile însă, stratul respectiv conține o mulțime de pietre mari sau mici, fie rotunjite, fie colțuroase, ajungînd pînă la acele blocuri eratice colosale care în Irlanda sînt mai frecvente decît în cîmpia Germaniei de nord sau între Alpi și Jura.

Cînd uscatul s-a ridicat iarăși din mare, această suprafață proaspăt formată a luat, cel puțin în linii mari, actualele ei contururi. Se pare că în Irlanda procesul nu a fost însoțit de o eroziune prea însemnată; cu puține excepții, depozitele aluviale acoperă întreaga cîmpie cu un strat mai mult sau mai puțin gros, se întind prin toate văile de munte și

* Din suprafața Irlandei de 32 509 mile pătrate engleze, 13 243 de mile pătrate sînt sub 250 de picioare altitudine, 11 797 între 251 și 500 de picioare, 5 798 între 501 și 1 000 de picioare, 1 589 între 1 001 și 2 000 de picioare și 82 la peste 2 000 de picioare.

pot fi găsite deseori chiar sus pe coastele munților. Pietrele pe care le conțin sînt de cele mai multe ori calcaroase, și de aceea tot stratul este denumit de obicei prundiș calcaros (limestone gravel). De asemenea, numeroase blocuri mari de calcar sînt presărate pe toate porțiunile mai joase; se înțelege de la sine că în apropierea munților există, în afară de calcar, și mari cantități de roci locale provenite din acesta, mai cu seamă granit. Granitul din partea de nord a Golfului Galway poate fi găsit frecvent în cîmpia ce se întinde spre sud-est pînă la Galty-Mounts și, pe alocuri, pînă la Mallow (comitatul Cork).

Depozitele aluviale acoperă partea de nord a țării pînă la aceeași altitudine ca în cîmpia din centrul țării; în partea de sud, între diferitele lanțuri de munți mai mult sau mai puțin paralele care străbat Irlanda, găsim depozite asemănătoare care provin din roci locale, în cea mai mare parte siluriane, și care sînt masive mai ales în valea rîurilor Flesk și Laune lingă Killarney.

Urme de ghețari pe versantele munților și pe fundul văilor Irlandei sînt foarte frecvente și vizibile mai ales în sud-vestul țării. Urme de tot felul ale ghețarilor, mai clare decît acelea de lingă Killarney (la Black Valley și în Gap of Dunloe), țin minte că am văzut numai în Oberhasli și pe alocuri în Suedia.

Ridicarea suprafeței pămîntului în perioada glacială sau după aceasta pare să fi fost atît de însemnată, încît Britania a fost cîtva timp legată prin uscat nu numai cu continentul, ci și cu Irlanda. Numai astfel s-ar putea explica identitatea faunei acestor țări. Dintre mamiferele mari dispărute au trăit în Irlanda, ca și pe continent: mamutul, cerbul irlandez uriaș, ursul peșterilor, o varietate a renului etc. Într-adevăr, dacă scoarța pămîntului s-ar ridica cu mai puțin de 240 de picioare față de nivelul actual, o fișie lată de uscat ar uni Irlanda cu Scoția, iar dacă suprafața s-ar ridica cu mai puțin de 360 de picioare, ar uni-o în același mod cu Wales-ul*. Faptul că după perioada glacială suprafața Irlandei a fost cîndva mai ridicată decît în prezent e dovedit de turbăriile submarine răspîndite de-a lungul întregului țarm, cu rădăcini și cu cioturi verticale de copaci, turbării identice în toate

* Vezi harta a 15-a din atlasul lui Stieler, 1868⁴¹². Această hartă, precum și harta nr. 15 d, consacrată special Irlandei, oferă o imagine foarte clară a structurii scoarței.

privințele cu stratele inferioare ale turbăriilor din interiorul țării.

Solul Irlandei — privit din punctul de vedere al agriculturii — s-a format, așadar, aproape exclusiv din „depozitele aluviale” din perioada glaciară, care aici, datorită faptului că provin din șisturi și calcar, nu sînt sterpe ca nisipurile provenite din dezagregarea granitului scoțian, scandinav și finlandez, ca nisipurile care acoperă o suprafață atît de mare în Germania de nord, ci constituie un sol argilos ușor, extrem de fertil. Varietatea rocilor, care prin dezagregare au alimentat și continuă să alimenteze acest sol, i-a asigurat o varietate corespunzătoare de substanțe minerale necesare vegetației; și dacă una din aceste substanțe — și anume calcarul — lipsește deseori în stratul arabil, se găsesc totuși pretutindeni din belșug blocuri mai mici sau mai mari de calcar — nemaivorbind de rocile calcaroase subterane —, astfel că poate fi adăugat ușor solului.

Cunoscutul agronom englez *Arthur Young*, călătorind prin Irlanda în deceniul al 8-lea al secolului trecut, nu știa de ce să se minuneze mai mult: de fertilitatea naturală a solului sau de exploatarea lui barbară de către țărani. „Un sol argilos ușor, uscat, moale, bogat în nisip” predomină pretutindeni unde pămîntul este în genere bun. În „valea de aur” de la Tipperary, precum și în alte părți, Young a găsit

„aceeași argilă nisipoasă, roșatică pe care am descris-o și care este un teren ideal pentru agricultură”. De acolo, mergînd spre Clonmel, „treci tot timpul printr-un ținut cu aceeași argilă roșie, nisipoasă despre care am vorbit de atîtea ori; am examinat-o pe diferite ogoare și am constatat că este foarte fertilă și constituie cel mai bun teren pentru napi pe care l-am întilnit vreodată”.

Mai departe :

„Pămîntul fertil se întinde de la Charleville, situat la poalele munților, pînă la Tipperary” (orașul), „trecînd prin Kilfinnane o porțiune lungă de 25 de mile și lată de 16 mile — de la Ardpatrik și pînă la 4 mile de Limerick”. — „Solul cel mai fertil este cel din «Corcasses» pe riul Maigue, aproape de Adare, o fișie lungă de 5 mile și lată de 2 mile, care ajunge pînă la confluența acestui rîu cu Shannon-ul... După ce se ară pămîntul, se seamănă întîi ovăz și se obțin 20 de barili” (1 baril are 14 stone sau 196 de pfunzi), „cu alte cuvinte 40 de butoaie obișnuite la acru, ceea ce nu se consideră ca fiind o recoltă deosebit de bună; se seamănă ovăz 10—12 ani la rînd, pînă cînd recoltele încep să fie proaste; apoi se seamănă o dată fasole și astfel solul se regenerează în așa măsură, încît i se pot storce din nou consecutiv zece recolte de ovăz; recolta de fasole este foarte bună. S-a mai pomenit undeva asemezea barbarie?”

Mai departe, despre Castle Oliver, comitatul Limerick :

„Aici cel mai bun sol se întâlnește la poalele munților ; este un admirabil sol argilo-nisipos, moale, friabil, bogat în humus, cu o grosime de un picior și jumătate până la trei picioare, de culoare brun-roșcată. Este un pământ uscat pe care s-ar putea cultiva de minune napi, morcovi, varză, într-un cuvânt tot ce vreți. În general consider că acesta este pământul cel mai fertil pe care l-am întâlnit vreodată ; este un sol pe care îl poți folosi în orice scop. Aici se pot crește cornute mari, dar este la fel de prielnic pentru creșterea oilor, pentru agricultură, pentru cultivarea napului, griului, fasolei, pentru orice. Trebuie să cercetezi tu însuși acest sol ca să poți crede că o țară cu o înfățișare atât de mizeră poate să aibă un pământ atât de bogat și de roditor“.

Pe râul Blackwater, în apropiere de Mallow,

„există cîmpii, late pînă la un sfert de milă, acoperite cu o iarbă uimitor de frumoasă. Acesta este cel mai bun sol nisipos brun-roșcat pe care l-am văzut vreodată, și, dacă ar fi arat, ar da cele mai bogate recolte din lume. Grosimea stratului este de cinci picioare, și cu toate că se pot face din el cărămizi excelente, este totuși nisip. Malurile acestui riu, de la izvor și pînă la vărsarea în mare, sînt la fel de remarcabile prin frumusețea peisajului ca și prin fertilitate“. — „Solul argilo-nisipos, friabil, uscat, dar fertil, se întâlnește foarte des și este cel mai bun sol al țării, atât pentru culturi agricole cît și pentru creșterea oilor. Acest sol este predominant în Tipperary și Roscommon. Cele mai fertile sînt pășunile pentru cornute mari din Limerick și de pe malul Shannon-ului în comitatul Clare, așa-numitele Corcasses... Nisipul, atât de des întâlnit în Anglia, și mai des încă în întreaga Spanie, în Franța, Germania și Polonia — de la Gibraltar și pînă la Petersburg —, nu există nicăieri în Irlanda, cu excepția unor fișii înguste de dune pe coastă. De asemenea, nu am văzut nicăieri și nici nu am auzit vorbindu-se despre soluri cretoase“*.

Young rezumă aprecierea sa asupra solului Irlandei în următoarele cuvinte :

„Dacă ar trebui să indic caracteristicile unui sol excelent, aș spune că acela trebuie să fie un sol care să dea furaje pentru creșterea vitelor și în același timp o bună recoltă de napi. De altfel, nu-mi amintesc să fi întâlnit în Anglia decît puține regiuni sau chiar nici una cu un astfel de sol. În Irlanda însă el nu este o raritate“ (vol. II, pag. 271). — „O comparație între fertilitatea naturală a unui acru de pământ din Irlanda și un acru de pământ din Anglia este net în favoarea Irlandei“ (vol. II, partea a 2-a, pag. 3). — „După cît pot să apreciez pământul celor două regate, cel al Irlandei merită pe bună dreptate prioritate“ (vol. II, partea a 2-a, pag. 12).

* „A Tour in Ireland“ by Arthur Young. 3 vols. Londra 177 [...] Pașajele citate mai sus sînt luate din volumul II, pag. 28, 135, 143, 154, 165 și din partea a 2-a, pag. 4.

În 1808—1810 a călătorit prin Irlanda un alt englez cunoscător în ale agronomiei, Edward *Wakefield*, care a expus rezultatele observațiilor sale într-o lucrare foarte valoroasă*. Observațiile sale sînt mai sistematizate, mai clare și mai complete decît acelea din notele de călătorie ale lui Young; în ansamblu însă, părerile celor doi autori coincid.

Wakefield consideră că, în genere, în Irlanda diversele regiuni se deosebesc prea puțin în ceea ce privește calitatea solului. Nisip se întîlnește numai pe coastă (în interiorul țării el este atît de rar, încît pentru ameliorarea turbăriilor și a solurilor argiloase se aduc mari cantități de nisip de pe țărmul mării), sol cretos nu există (în Antrim creta este acoperită, așa cum am mai arătat, cu un strat de bazalt, prin dezagregarea și alterarea căruia ia naștere un pămînt arabil extrem de fertil — or, în Anglia pe cretă se formează solul cel mai prost), iar „un sol argilos cleios, cum se întîlnește în Oxfordshire, în unele părți din Essex și în tot Suffolk-ul de sus, n-am întîlnit nicăieri în Irlanda”. Irlandezii numesc orice sol argilos „lut” (clay); poate că și în Irlanda există lut adevărat, dar în orice caz nu la suprafață ca în unele regiuni din Anglia. Calcar sau pietriș calcaros se găsește aproape pretutindeni în Irlanda; „calcarul este un lucru util, care poate fi transformat într-un izvor de bogăție și care poate fi întotdeauna întrebuițat cu folos”. Munții și turbăriile reduc, ce-i drept, considerabil suprafața agricolă. În nord nu există decît puțin pămînt fertil, dar și aici se pot întîlni în fiecare comitat văi extrem de bogate, și chiar și în ținutul Donegal din extremul nord, în creierii munților, Wakefield a descoperit deodată o bucată de pămînt foarte fertil. Însuși faptul că în nord este foarte dezvoltată cultura inului constituie un indiciu suficient al fertilității, căci acestei plante nu-i priește un sol sărac.

„În Irlanda o mare parte a terenului este acoperită cu o iarbă luxuriantă, care crește aproape direct pe stratul tare de calcar. Am văzut cum pe un sol cu o grosime de numai cîțiva țoli, pe care copita calului nu lăsa urme nici chiar în anotimpul cel mai ploios, se îngrășau repede vite de cite 14 cwt.** Acesta este unul din tipurile de sol fertil din Irlanda, care poate fi întîlnit pretutindeni în Roscommon, în unele părți din Galway, Clare etc. În unele regiuni există cel mai bogat sol argilos peste care a trecut vreodată plugul; este vorba îndeosebi de tot ținutul Meath. Fertilitatea acestui sol este atît de vădită, încît ai impresia că

* „An Account of Ireland, Statistical and Political”. By Edward Wakefield. Londra, 1812, 2 vols. în 4°.

** 1 cwt = 50,8 kg. — *Nota trad.*

natura a vrut să-i despăgubească pe locuitori pentru sistemul lor primitiv de cultivare a pământului. — Pe malurile râurilor Shannon și Fergus solul este de alt soi, dar la fel de roditor, deși la suprafață arată aproape ca o mlaștină. Aceste locuri se numesc «Caucasses» (așa le numește Wakefield, spre deosebire de Young); „substratul este o argilă albastră fină de proveniență marină, ale cărei însușiri par să fie identice cu acelea ale pământului arabil, căci solul acesta se dovedește a fi inepuizabil, oricât de adânc ar fi arat. — În comitatele Limerick și Tipperary există un alt tip de sol bogat: un sol argilo-nisipos de culoare închisă, friabil, uscat, care poate da recolte de cereale câțiva ani la rînd cu condiția să se înlăture buruienile. Acest sol este la fel de prielnic pentru arătură ca și pentru pășuni, și mă încumet să afirm că rareori vor exista ani prea ploioși pentru el sau veri prea secetoase. Fertilitatea lui se explică în parte prin faptul că apele ploilor aduc de pe culmi particule de sol pe care le depun în vale. Substratul este calcaros, așa încît întregul ținut primește de jos cele mai bune îngrășăminte fără ca țăranii să depună vreo muncă” (vol. I, pag. 79, 80).

Dacă un strat de argilă mai cleioasă este subțire și așezat direct peste stratul tare de calcar, pământul nu este propice culturilor și dă recolte foarte slabe de cereale; în schimb însă este admirabil ca pășune pentru oi și, folosit astfel, se îmbunătățește tot mai mult, dînd o iarbă deasă amestecată cu trifoi alb și...* (vol. I, pag. 80).

În apus, îndeosebi în Mayo, se întîlnesc, potrivit mărturiilor doctorului Beaufort**, numeroase turloughs — cîmpii mai mari sau mai mici care iarna sînt acoperite de apă; deși pe toată întinderea lor nu există nici rîuri, nici pîriuri, vara apa se scurge prin crăpăturile subterane ale stratului de calcar, lăsînd în urmă un sol compact, admirabil pentru pășune.

„În afară de *Caucasses* — continuă Wakefield —, în Irlanda cel mai bun sol se găsește în comitatele Tipperary, Limerick, Roscommon, Longford și Meath. În Longford există o fermă (Granard Kill), pe care s-au obținut fără îngrășăminte opt recolte consecutive de cartofi. În unele părți din comitatul Cork pământul este neobișnuit de fertil, și în general se poate spune că Irlanda are un sol de o calitate superioară, deși nu pot merge pînă acolo încît să afirm, ca unii autori, că este mult mai bun decît solul Angliei” (vol. I, pag. 81).

Această din urmă remarcă, îndreptată împotriva lui Young, se datorește unei interpretări greșite a afirmației acestuia citate mai sus. Young nu susține că solul Irlandei dă recolte mai mari decît solul Angliei, dacă ambele sînt

* În manuscris o omisiune la Wakefield: „pătrunjel de cîmp”. — *Nota red.*

** Beaufort, Revd. Dr., „Memoir of a Map of Ireland”, 1792, pag. 75, 76. Citat de Wakefield, vol. I, pag. 36.

privite din punctul de vedere al actualului nivel al agriculturii, care firește, este mult mai ridicat în Anglia; Young spune doar că fertilitatea *naturală* a solului este mai mare în Irlanda decât în Anglia, și lucrul acesta nu-l neagă nici Wakefield.

După ultima foamete din 1849⁴¹³, un agronom scoțian, d-l Caird, a fost trimis de sir * Robert Peel în Irlanda pentru a întocmi un raport privind căile de îmbunătățire a agriculturii. În lucrarea publicată curînd după aceea despre partea de apus a Irlandei — alături de extremul nord-vest aceasta este cea mai nefertilă regiune a țării — se arată următoarele :

„Am fost foarte mirat găsind acolo un ținut atît de întins cu pămînt bun, fertil. În interiorul țării, terenul este foarte neted și în genere pietros și uscat; solul este uscat și friabil. Datorită climei umede, aici vegetația este foarte stabilă, ceea ce prezintă și avantaje și dezavantaje. Clima este avantajoasă pentru ierburi și pentru culturile furajere**, dar sînt necesare eforturi mari și permanente pentru stîrpirea buruienilor. Calcarul, care e prezent peste tot în cantitate mare, atît în roci compacte cît și sub stratul de sol, sub formă de nisip și pietriș, este foarte prețios“.

Caird confirmă de asemenea faptul că în întregul comitat West Meath există un pămînt excelent pentru pășuni. Despre regiunea de la nord de Lough Corrib (comitatul Mayo), el scrie :

„Cea mai mare parte“ (este vorba de o fermă de 500 de acri) „este o pășune excelentă pentru oi și cornute mari — un sol uscat, friabil, cu o suprafață vălurită, așezată pe un strat tare de calcar. Cîmpiile, acoperite din timpuri străvechi cu iarbă deasă, întrec — cel puțin după cît îmi aduc eu aminte — tot ce avem mai bun în orice parte a Scoției, cu excepția unor regiuni izolate. Porțiunile cele mai bune ale acestei regiuni sînt *prea bune pentru arătură*, dar cam jumătate s-ar putea transforma cu folos în teren arabil... Repeziciunea cu care se regenerează solul pe acest substrat de calcar dur, transformîndu-se de la sine din nou în pășune, fără să se fi semănat ceva, este de-a dreptul uimitoare“ ***.

* În manuscris deasupra cuvîntului „sir“ figurează și „ministerul“.
— Nota red.

** În „culturile furajere“ („green crops“) intră toate plantele furajere cultivate, rădăcinoasele de tot felul și cartoful — totul afară de cereale, ierburi și plante de grădinărie.

*** Caird, „The Plantation Scheme, or the West of Ireland as a field for investment“, Edinburgh, 1850. Pasajele citate mai sus se află la pag. 6, 17—18, 121 din carte. D-l Caird a publicat în 1850—1851 note de călătorie în „Times“ despre starea agriculturii în principalele comitate din Anglia

În încheiere să vedem ce spune și un autor francez de prestigiu * :

„Din cele două părți ale Irlandei, una, cea din nord-vest, cuprinde o pătrime din insulă, și anume întregul Connaught cu comitatele învecinate Donegal, Clare și Kerry. Ea se aseamănă cu Wales-ul, iar în locurile cele mai proaste chiar cu regiunea muntoasă din Scoția. Aici există 2 000 000 ha de teren necultivat, a căror înfățișare sălbatică a dat naștere zicătoarei irlandeze : «Du-te la dracu sau în Connaught !» ** Cealaltă parte a Irlandei, partea de sud-est, mult mai întinsă, cuprinde Leinster-ul, Ulster-ul și Munster-ul, adică o suprafață de circa 6 000 000 ha. În ceea ce privește fertilitatea naturală a solului, ea se află *cel puțin pe aceeași treaptă* cu Anglia. Dar aici solul nu este peste tot același, iar precipitațiile atmosferice sînt și mai abundente decît în Anglia. Turbăriile acoperă circa $\frac{1}{10}$ din suprafață, mai mult de o zecime sînt lacuri și munți. Din 8 000 000 ha, în Irlanda se cultivă numai 5 000 000” (pag. 9, 10). — „Chiar și englezii recunosc superioritatea Irlandei în ceea ce privește solul. Din cele 8 000 000 ha amintite mai sus, circa 2 000 000 sînt munți stîncoși, lacuri și turbării ; alte 2 000 000 sînt pămînturi destul de proaste. Restul, deci circa jumătate din întreaga suprafață a țării, constă din pămînturi excelente așezate pe un substrat calcaros. Ce poate fi mai bun ?” (pag. 343).

După cum se vede, toate somitățile în materie recunosc că atît sub aspectul compoziției chimice cît și sub aspectul structurii, solul Irlandei întrunește într-o măsură neobișnuită toate elementele fertilității. Extremele — lutul cleios, impermeabil, prin care apa nu poate să treacă, și nisipul lipsit de coeziune, care nu poate s-o rețină nici măcar o oră — lipsesc cu desăvîrșire. În schimb, Irlanda are alte neajunsuri. În timp ce munții sînt așezați în majoritatea cazurilor la țărîm, cumpenele de ape dintre diferitele bazine hidrografice din interiorul țării se află de cele mai multe ori la înălțimi foarte mici. Rîurile nu sînt în stare să ducă spre mare toată apa ploilor, și astfel în interiorul țării se formează, mai ales de-a lungul cumpenelor de ape, turbării întinse. Numai în regiunea cîmpiei centrale turbăriile acoperă o suprafață de 1 576 000 de acri. Ele sînt în special adîncituri sau depresiuni în majoritatea lor foste bazine lacustre puțin adînci, năpădite treptat de mușchi și de plante de mlaștină și umplute cu rămășițele lor în descompunere. Ca și mlaștinile din nordul Germaniei, ele servesc numai pentru

* Léonce de Lavergne, „Rural Economy of England, Scotland and Ireland”. Translated from the French. Edinburgh, 1855.

** Așa cum vom vedea mai departe, această zicătoare este legată nu de munții sălbatici din Connaught, ci de perioada cea mai sumbră din istoria Irlandei ⁴¹⁴.

extracția turbei. În condițiile actualului sistem de cultivare, marginile lor nu pot fi redată decît lent agriculturii. Fundul acestor vechi bazine lacustre este format pretutindeni din marnă, care conține calcar (în proporție de 5 pînă la 90%) și provine din cochiliile scoicilor de apă dulce. Așadar, fiecare din aceste turbării are în adîncurile ei materialul necesar pentru a fi cultivată. În plus, majoritatea sînt bogate în minereu de fier. Pe lîngă aceste mlaștini din regiunea de cîmpie, mai există 1 254 000 de acri de mlaștini în regiunile muntoase, un rezultat al despăduririi în condițiile unei clime umede și o podoabă originală a insulelor britanice. Pretutindeni unde au fost despădurite aici culmi netede sau ușor rotunjite — ceea ce în secolul al XVII-lea și în prima jumătate a secolului al XVIII-lea se făcea pe scară largă, pentru a aproviziona întreprinderile siderurgice cu mangal — s-a format sub influența ploilor și a cețurilor un strat de turbă, care s-a întins mai tîrziu, acolo unde condițiile erau favorabile, pe versantele munților. Toate crestele lanțului muntos care străbate nordul Angliei de la nord spre sud pînă spre Derby sînt acoperite cu astfel de mlaștini; și peste tot unde sînt însemnate pe harta Irlandei grupuri mai mari de munți, se întîlnesc din belșug și mlaștini de munte. Dar turbăriile Irlandei nu sînt nicidecum definitiv pierdute pentru agricultură; la timpul său vom vedea, dimpotrivă, ce roade bogate pot da o parte din ele și din cele 2 000 000 ha (= 5 000 000 de acri) de „pămînturi destul de proaste”, despre care vorbește cu dispreț Lavergne, dacă sînt lucrute așa cum trebuie.

Clima Irlandei este determinată de așezarea ei. Golfstreamul și vînturile de sud-vest, care sînt predominante, aduc aer cald și fac ca iernile să fie blînde, iar verile răcoase. În sud-vest vara se prelungește pînă pe la mijlocul lunii octombrie, socotită aici, potrivit mărturiilor lui Wakefield (vol. I, pag. 221), cea mai indicată pentru băile de mare. Gerurile sînt rare și de scurtă durată, cîmpia nu este mai niciodată acoperită de zăpadă. În golfurile Kerry și Cork, deschise spre sud-vest și închise spre nord, se menține toată iarna o vreme de primăvară; aici și în alte cîteva locuri, mirtul crește sub cerul liber (spre exemplificare Wakefield citează o fermă unde mirții atingeau o înălțime de 16 picioare

— adevărați copaci — și din ei se făceau tîrnuri, vol. I, pag. 55), iar dafinul, arbutus și alte plante veșnic verzi cresc aici cît niște adevărați copaci. Încă pe timpul lui Wakefield, în sud țării își țineau cartofii afară toată iarna, și din 1740 nu s-a întîmplat să fi înghețat vreodată. În schimb, asupra Irlandei se revarsă primele averse puternice aduse de norii grei dinspre Atlantic. Cantitatea medie de precipitații este în Irlanda de cel puțin 35 de țoli, ceea ce depășește considerabil media din Anglia, dar este cu siguranță mai puțin decît cantitatea medie din Lancashire și Cheshire și probabil ceva mai mult decît cea din toată partea de apus a Angliei. Totuși, clima Irlandei este fără doar și poate mai plăcută decît clima Angliei. În locul cerului plumburiu din Anglia, unde burnițează zile întregi fără întreruperi, găsim aici de cele mai multe ori un cer de aprilie continental; briza îl acoperă repede și pe neașteptate cu nori, pe care însă tot atît de repede îi împrăștie dacă ei nu apucă să se descarce imediat sub formă de averse puternice. Chiar ploile care țin zile în șir, așa cum se întîmplă toamna firziu, nu sînt cronice ca în Anglia. Vremea, ca și locuitorii, are caracterul mai net conturat, trecerea de la o extremă la alta se face mai rapid și mai direct; cerul este ca fața femeii irlandeze: norii și soarele apar brusc și pe neașteptate, dar pentru plictiseala specific englezească nu e loc.

Cea mai veche relatare despre clima Irlandei găsim la romanul *Pomponius Mela* („De situ orbis”), datînd din secolul I al erei noastre:

„Dincolo de Britania se află Juverna, aproape egală ca întindere și în rest asemănătoare cu ea; are o formă alungită, iar clima este neprietnică coacerii semănturilor; în schimb iarba este atît de deasă și de fragedă, încît vitele se satură foarte repede, iar dacă sînt lăsate să pască prea mult pot plesni de prea multă hrană”⁴¹⁵.

„Coeli ad maturanda semina iniqui, verum adeo luxuriosa herbis non laetis modo sed etiam dulcibus!”. Acest pasaj îl găsim, tradus în engleza modernă, între altele la d-l *Goldwin Smith*, profesor de istorie odinioară la Oxford, iar actualmente la Universitatea Cornell, în America. După ce ne informează că într-o mare parte din Irlanda cu greu s-ar putea strînge o recoltă de grîu, el continuă:

„Pentru Irlanda calea firească a propășirii comerciale pare a fi aprovizionarea populației Angliei cu produsele pășunilor ei — vite, unt etc.”*

De cite ori nu a fost repetată, de la Mela la Goldwin Smith și în zilele noastre — începînd din 1846⁴¹⁶, mai cu seamă, de corul zgomotos al proprietarilor funciari irlandezi — afirmația că Irlanda ar fi condamnată prin însăși clima ei ca, în loc să producă cereale pentru irlandezi, să furnizeze englezilor carne și unt, și că poporul irlandez ar fi, chipurile, sortit să se strămute dincolo de ocean, pentru a face loc vacilor și oilor!

După cum vedem, a stabili date factice privind clima Irlandei înseamnă a rezolva o problemă politică la ordinea zilei. Clima ne interesează aici numai în măsura în care ea prezintă importanță pentru agricultură. Observațiile cercetătorilor care s-au ocupat cu măsurarea precipitațiilor atmosferice au, pentru scopul urmărit de noi, doar o valoare secundară, dat fiind că ele sînt în prezent incomplete; nu este vorba atît de *cantitatea* de precipitații, cît de felul *cum* și *cînd* se produc. Aici sînt importante în primul rînd aprecierile agronomilor.

Arthur Young consideră că clima Irlandei este mult mai umedă decît cea a Angliei; așa explică el abundența de ierburi din Irlanda. El citează cazuri cînd cîmpuri rămase nearate după recoltarea rădăcinoaselor sau a cerealelor dădeau în vara următoare o recoltă bogată de fîn, ceea ce în Anglia nu se întîmplă niciodată. El menționează de asemenea că grîul irlandez este mult mai ușor decît grîul din țările cu climă mai uscată; chiar și ogoarele lucrate cu multă grijă sînt năpădite de ierburi și buruieni, iar cerealele sînt atît de umede și atît de greu de strîns, încît recolta suferă foarte mult din această cauză (*Young*, „*Tour*”, vol. II, pag. 100).

Totodată însă, *Young* atrage atenția asupra faptului că solul Irlandei contracarează această climă umedă. Solul este pretutindeni pietros și de aceea apa se infiltrează mai ușor.

„Solul argilos (loam), tare, pietros, dur, care se cultivă greu, nu este o raritate în Irlanda, dar se deosebește radical de solul argilos cleios (clay) din Anglia. Dacă pe solul argilos al Angliei (un sol rar întîlnit în Irlanda și niciodată fără a fi amestecat cu mult piatrîș) ar cădea

* Goldwin Smith, „*Irish History and Irish Character*”, Oxford and London 1861. — Citînd această carte, care, sub masca „obiectivității”, justifică politica Angliei în Irlanda, nu știi de ce să te minunezi mai mult: de ignoranța profesorului de istorie sau de fățărnicia burghezului liberal. Cu amîndouă ne vom mai întîlni.

aceeași cantitate de precipitații ca pe stîncile insulei vecine, acesta nu ar putea fi cultivat. În Irlanda însă, stîncile sînt îmbrăcate în verdeață; pe stîncile calcaroase acoperite cu un strat subțire de humus se găesc cele mai moi și mai frumoase pajiști din lume" (vol. II, partea a 2-a, pag. 3, 4).

După cum se știe, masivele calcaroase au nenumărate spărturi și crăpături, care fac ca surplusul de apă să se infiltreze rapid.

Wakefield consacră climei Irlandei un amplu capitol, în care adună laolaltă toate observațiile anterioare, inclusiv cele din vremea sa. Doctorul *Boate* („Natural History of Ireland", 1645)⁴¹⁷ scrie că iernile sînt blînde: în cursul unui an sînt 3—4 geruri, care rareori durează mai mult de 2—3 zile. Liffey, în apropiere de Dublin, îngheață poate o dată la 10—12 ani. În martie vremea este de cele mai multe ori uscată și frumoasă, dar mai tîrziu cad multe ploi; vara rar se întîmplă să treacă 2—3 zile fără să plouă; dar toamna tîrziu vremea este iarăși frumoasă. Verile toride sînt rare, recolta proastă nu se datorește niciodată secetei, ci de cele mai multe ori umezelii excesive. În cîmpie cade puțină zăpadă, așa că tot timpul anului vitele sînt ținute afară. Se întîmplă însă să fie cîte un an cu multă zăpadă, ca în 1635, și atunci oamenii trebuie să se îngrijească de adăposturi pentru vite (*Wakefield*, vol. I, pag. 216 și urm.).

La începutul secolului trecut, doctorul *Rutty* („Natural History of the County of Dublin")⁴¹⁸ a început să efectueze observații meteorologice precise, care au continuat timp de 50 de ani, din 1716 pînă în 1765. În toată această perioadă, raportul dintre vînturile de sud și de vest și vînturile de nord și de est a fost de 73:37 (10 878 vînturi de sud și de vest față de 6 329 vînturi de nord și de est). Predomină vînturile de vest și de sud-vest, urmează cele de nord-vest și de sud-est, iar cele mai rare sînt vînturile de nord-est și de est. Vara, toamna și iarna predomină vînturile de vest și de sud-vest; vînturile de est sînt cele mai frecvente primăvara și vara, cînd bat de două ori mai des decît toamna și iarna; vînturile de nord-est bat mai ales primăvara, de asemenea de două ori mai des decît toamna și iarna. Din această cauză temperatura este aici mai uniformă, iernile mai blînde, iar verile mai răcoroase decît la Londra, în schimb aerul este mai umed. Chiar și în timpul verii, sarea, zahărul, făina etc. absorb umezeală din atmosferă, iar cerealele tre-

buie uscate în cuptoare, ceea ce nu se întâmplă în unele regiuni din Anglia (Wakefield, vol. I, pag. 172—181).

Rutty a putut să compare în vremea aceea clima Irlandei numai cu aceea a Londrei, care, ca în tot estul Angliei, este într-adevăr mai uscată. Dar dacă el ar fi dispus de date cu privire la vestul Angliei și mai ales la partea de nord-vest, el și-ar fi dat seama că descrierea climei irlandeze făcută de el — repartizarea vînturilor în cursul unui an, verile ploioase, în timpul cărora zahărul, sarea etc. se umezesc în încăperi neîncălzite — se potrivește întocmai acestui ținut, numai că iarna este aici mai rece.

Rutty a făcut de asemenea însemnări cu privire la caracteristicile meteorologice ale anotimpurilor. În cursul celor 50 de ani au fost 16 primăveri reci, tîrzii sau prea uscate — ceva mai mult decît la Londra. Veri — 22 toride și secetoase, 24 ploioase, 4 variabile; în general o vreme ceva mai umedă decît la Londra, unde numărul verilor secetoase și cel al verilor ploioase este egal. Toamne — 16 frumoase, 12 ploioase, 22 variabile, de asemenea o vreme ceva mai umedă și mai variabilă decît la Londra; ierni — 13 geroase, 14 ploioase și 23 blonde, așadar o vreme mult mai umedă și mai blîndă decît la Londra.

Prin măsurători efectuate la grădina botanică din Dublin s-a stabilit că în decurs de 10 ani, din 1802 pînă în 1811, totalul precipitațiilor, exprimat în țoli, s-a repartizat astfel pe diferite luni: decembrie 27,31; iulie 24,15; noiembrie 23,49; august 22,47; septembrie 22,27; ianuarie 21,67; octombrie 20,12; mai 19,50; martie 14,69; aprilie 13,54; februarie 12,32; iunie 12,07; în medie 23,36 anual (Wakefield, vol. I, pag. 191). Acești 10 ani au fost excepțional de uscați; după Kane („Resursele industriale ale Irlandei”, pag. 73), în decurs de 6 ani, la Dublin media anuală a precipitațiilor a fost 30,87 de țoli, iar după Symons („Precipitațiile în Anglia”) ⁴¹⁹, pentru anii 1860—1862 media este 29,79 de țoli. Dar cit de neconcludente sînt aceste măsurători în condițiile Irlandei — cu aversele ei pur locale, care trec rapid — dacă nu se fac pe o perioadă îndelungată și în multe locuri, reiese, între altele, din faptul că din cele trei stațiuni de la Dublin, una a stabilit pentru 1862 24,63 de țoli, a doua 28,04 țoli, iar a treia 30,18 țoli. Căntățile medii de precipitații înregistrate de 12 stațiuni din toate regiunile Irlandei (variind între 25,45 și 51,44 de țoli)

a fost, după Symons, ceva mai mică de 39 de țoli pentru perioada 1860—1862.

În cartea sa consacrată climei Irlandei, doctorul *Patterson* scrie :

„Frecvența averselor la noi, și nu cantitatea propriu-zisă de precipitații, a generat părerea larg răspândită despre umiditatea climei noastre... Uneori primăvara ploile întârzie întrucîtva, dar la noi primăverile sînt în genere reci și tîrzii, așa că nu întotdeauna este recomandat să se semene devreme. Dacă vara și toamna aversele frecvente periclitează finul nostru și recoltele noastre de cereale, grija și hărnicia ar avea tot atîta succes în asemenea situații excepționale ca în Anglia în cazul recoltărilor «rapide» (catching harvests), iar printr-o mai bună lucrare a pămîntului s-ar putea obține ca sămănturile să răsplătească eforturile agricultorului” *.

În Londonderry, în decurs de 12 ani, din 1791 pînă în 1802, numărul zilelor fără ploi a variat între 113 și 148 pe an, media fiind de peste 126. Pentru Belfast s-a obținut aceeași medie. La Dublin cifra a variat între 168 și 205, media fiind de 179 (*Patterson*, *ibid.*).

După Wakefield, în Irlanda recolta se strînge astfel: grîul de cele mai multe ori în septembrie, mai rar în august, rar în octombrie; orzul în majoritatea cazurilor ceva mai tîrziu decît grîul, iar ovăzul aproximativ cu o săptămînă după orz, adică cel mai adesea în octombrie. Wakefield, care după îndelungi cercetări ajunge la concluzia că datele existente sînt departe de a fi suficiente pentru o descriere *științifică* a climei Irlandei, nu afirmă *nicăieri* că clima ar crea dificultăți serioase pentru cultura cerealelor. El consideră, dimpotrivă, așa cum vom vedea, că pierderile înregistrate atunci cînd recolta se strînge pe timp ploios sînt provocate de cu totul alte cauze și spune răsplat :

„Solul Irlandei este atît de fertil, *clima ei este atît de prielnică*, încît în condițiile unei agriculturi corespunzătoare insula ar produce nu numai *suficiente cereale* pentru consumul propriu, ci și un *surplus însemnat*, care ar putea acoperi trebuințele Angliei”. (vol. II, pag. 61).

E adevărat că pe atunci — în 1812 — Anglia era în război cu toată Europa și cu America ⁴²⁰, și importul de cereale întîmpina mari dificultăți; era mare nevoie de cereale. Astăzi America, România, Rusia și Germania furnizează o cantitate suficientă de cereale, așa că acum pro-

* Dr. W. Patterson, „An Essay on the Climate of Ireland”, Dublin 1804, pag. 164.

blema este de a se asigura carne ieftină. Iată de ce acum clima Irlandei nu mai este bună pentru agricultură.

În Irlanda cerealele se cultivă din timpuri străvechi. Încă în cele mai vechi legi irlandeze, scrise cu mult înainte de venirea englezilor, „sacul de grâu” era o anumită măsură a valorii; printre obligațiile pe care supușii le aveau față de șefii de trib și față de alte căpetenii figurează aproape cu regularitate aceea de a furniza o anumită cantitate de grâu, malț de orz și făină de ovăz*. După invazia engleză, din cauza luptelor necontenite, agricultura a trecut pe planul al doilea, dar nu a fost niciodată abandonată; între 1660 și 1725 a început să se dezvolte din nou, iar din 1725 și pînă aproximativ în 1780 a trecut iar pe planul al doilea; în perioada 1780—1846, alături de cartofi, care este cultura predominantă, se seamănă din nou mai multe cereale, iar de la această dată cultura cerealelor și a cartofilor este înlăturată tot mai mult de extinderea pășunilor. Dacă clima Irlandei nu este prielnică cerealelor, cum se explică faptul că timp de peste o mie de ani aici s-au cultivat cereale?

Ce-i drept în Irlanda există regiuni — îndeosebi în sud și în vest — unde precipitațiile mai abundente, datorită vecinătății munților, nu favorizează cultivarea grâului. În Irlanda, pe lângă ani buni, sînt uneori ani în șir cu veri ploioase, ca, de pildă, 1860—1862, care dăunează mult grâului. Dar grâul nu este principala cultură cerealiară a Irlandei, și Wakefield chiar deplînge faptul că din lipsă de piețe de desfacere se cultivă atît de puțin; altă piață pentru grâu decît moara cea mai apropiată nu exista; orzul era cultivat și el aproape numai pentru povernele clandestine (care se sustrăgeau de la plata impozitelor). Principala cultură cerealiară a Irlandei a fost și rămîne ovăzul, semănat din 1810 încoace pe o suprafață de cel puțin zece ori mai mare decît toate celelalte culturi cerealiere la un loc; și întrucît ovăzul se coace mai tîrziu decît grâul și orzul, recolta se strînge de cele mai multe ori la sfîrșitul lunii septembrie și în octombrie, cînd vremea este de obicei frumoasă, mai ales în sud. În plus, ovăzul suportă foarte bine ploile.

* „Ancient Laws and Institutes of Ireland — *Senchus Mor*”, 2 vols., Dublin, printed for Her Majesty's Stationery Office, and published by Alexander Thom (London, Longmans) 1865 and 1869⁴²¹. Vezi vol. II, pag. 239—251. Valoarea unui sac de grâu era de 1 screpall (denarius) de 20—24 grani de argint; valoarea screpallului a fost stabilită de dr. Petrie, „Ecclesiastical Architecture of Ireland, anterior to the Anglo-Norman invasion”, Dublin 1845, 4°, pag. 212—219.

Am văzut mai înainte că, în ceea ce privește cantitatea de precipitații și repartizarea lor pe anotimpuri, clima Irlandei este aproape identică cu clima Angliei de nord-vest. În munții din Cumberland, Westmoreland și Lancashire-ul de nord, precipitațiile sînt mult mai abundente decît în oricare dintre regiunile din Irlanda cunoscute mie (în Coniston, în 1860—1862, cantitatea medie de precipitații a fost de 96,03 țoli, în Windermere de 75,02 țoli), și totuși acolo se cosește fin și se seamănă ovăz. În aceeași perioadă, cantitatea de precipitații a oscilat în Lancashire-ul de sud între 25,11 țoli la Liverpool și 59,13 țoli la Bolton, media tuturor măsurătorilor fiind circa 40 de țoli; în Cheshire între 33,02 și 43,40 de țoli, media tuturor măsurătorilor fiind circa 37 de țoli. După cum am văzut, în Irlanda, aceeași perioadă, precipitațiile au atins mai puțin de 39 de țoli. (Toate cifrele sînt luate din lucrarea lui Symons.) În ambele comitate se cultivă toate cerealele și mai cu seamă grîu; ce-i drept, pînă la ultima epidemie de pestă bovină în Cheshire a predominat creșterea vitelor și producția de lactate, dar de cînd vitele au pierit în mare parte, clima s-a dovedit deodată a fi excelentă pentru grîu. Dacă pesta bovină ar fi ajuns în Irlanda și ar fi făcut acolo aceleași ravagii ca în Cheshire, nu ni s-ar ține acum predici despre menirea firească a Irlandei de a servi drept pășune pentru vite, ci ni s-ar cita pasaje din lucrarea lui Wakefield, potrivit căruia Irlanda este menită să fie grînarul Angliei.

Cine privește această problemă fără păreri preconcepute și nu se lasă indus în eroare de afirmațiile interesate ale proprietarilor funciari irlandezi și ale burghezilor englezi va constata că în Irlanda există regiuni care, datorită solului și climei lor, sînt prielnice creșterii vitelor, altele culturilor agricole, în sfîrșit altele — și acestea formează marea majoritate — la fel de bune și pentru una și pentru alta, așa cum se întîmplă de altfel pretutindeni. În comparație cu Anglia, în Irlanda există în ansamblu condiții mai prielnice pentru creșterea vitelor; dar în comparație cu Franța, Anglia are și ea condiții mai prielnice pentru creșterea vitelor. Urmează oare de aici că toată Anglia trebuie transformată în pășuni pentru vite, că toată populația ei agricolă — cu excepția cîtorva ciobani — trebuie să se strămute în orașe industriale sau în America, pentru a face loc vitelor care vor fi expediate în Franța în schimbul mătăsurilor și vinurilor? Or, tocmai acest lucru vor să facă cu Irlanda proprietarii fun-

ciari irlandezi, care aspiră să-și mărească renta, și burghezii englezi, care urmăresc să reducă salariile: Goldwin Smith o spune destul de clar. În plus, revoluția socială pe care o implică transformarea pământului arabil în pășuni pentru vite ar lua în Irlanda proporții mult mai mari decât în Anglia. În Anglia, unde predomină marea agricultură și unde muncitorii agricoli au și fost înlocuiți în mare parte de mașini, ea ar însemna strămutarea din locurile de baștină a cel mult un milion de oameni, în timp ce în Irlanda, unde predomină mica gospodărie și chiar lucrarea pământului cu cazmaua, ar însemna strămutarea a patru milioane de oameni, desființarea poporului irlandez.

După cum se vede, chiar fenomenele naturii devin obiecte de dispută națională între Anglia și Irlanda. Totodată însă, opinia publică a clasei dominante din Anglia — și numai aceasta este cunoscută pe continent — se schimbă în funcție de modă și de interese. Astăzi Anglia are nevoie de livrări rapide și sigure de cereale — și Irlanda este parcă anume creată pentru cultivarea grâului; mâine Anglia are nevoie de carne — și Irlanda este bună numai pentru pășuni; cele cinci milioane de irlandezi nesocotesc prin însăși existența lor toate legile economiei politice, ei trebuie alungați, n-au decât să plece unde vor vedea cu ochii.

Vechea Irlandă

Autorii greci și romani din antichitate, precum și părinții bisericii dau foarte puține date despre Irlanda.

În schimb există o literatură autohtonă destul de bogată încă, deși în timpul războaielor din secolele al XVI-lea și al XVII-lea au fost distruse numeroase manuscrise irlandeze. Ea cuprinde versuri, gramatici, glosare, anale și alte lucrări istorice, precum și culegeri de legi. Cu foarte puține excepții însă, toată această literatură, care cuprinde cel puțin perioada dintre secolele al VIII-lea și al XVII-lea, există numai *sub formă de manuscris*. Tipăriturile în limba irlandeză sînt de dată recentă, din perioada cînd ea a început să dispară. Din această cauză un material bogat este accesibil numai într-o măsură cu totul neînsemnată.

Dintre anale, cele mai importante sînt: „Analele abatelui *Tigernach*” (mort în 1088), „Analele de la *Ulster*” și în primul rînd „Analele celor *patru magiștri*”. Acestea din urmă au fost alcătuite în anii 1632—1636 la mănăstirea Donegal, sub conducerea călugărului franciscan Michael O’Clery, în colaborare cu alți trei seanchaidhes (cronicari), pe baza unor materiale din care majoritatea nu mai există în prezent. Aceste anale au fost publicate în 1856 de O’Donovan într-o ediție comentată, însoțită de traducerea în limba engleză, pe baza manuscrisului original care se mai păstrează la mănăstirea Donegal*. Edițiile anterioare ale doctorului Charles O’Connor (prima parte a „Analelor celor patru magiștri”, „Analele de la *Ulster*” ș.a.) lasă de dorit în ceea ce privește textul și traducerea ⁴²².

* „Annala Rioghachta Eireann. Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters”. Edited, with an English Translation, by Dr. John O’Donovan 2nd edit., Dublin 1856, 7 vols. în 4°

Majoritatea acestor anale încep cu mitologia Irlandei; la baza lor stau vechi legende populare, amplificate la nesfârșit de poeți în secolele al IX-lea și al X-lea și puse apoi în ordine cronologică de către călugări cronicari. Astfel, „Analele celor patru magiștri” încep cu anul 2242 de la facerea lumii, când, cu 40 de zile înainte de potop, Ceasair, o nepoată a lui Noe, ar fi poposit pe meleagurile Irlandei; potrivit altor anale, strămoșii scoților, ultimii veniți în Irlanda, sînt urmașii direcți ai lui Iafet, și poate fi vorba de o filiație între ei și Moise, egipteni și fenicieni, la fel cum cronicarii noștri medievali susțin că strămoșii triburilor germanice sînt descendenți ai Troiei, ai lui Enea sau Alexandru cel Mare. „Cei patru magiștri” consacră acestor născociri (în care încă nu a putut fi deslușit pînă în prezent singurul element prețios, legenda populară autentică) numai cîteva pagini; „Analele de la Ulster” le omit, iar Tigernach declară, cu un curaj uimitor pentru vremea sa, că toate monumentele scoților dinainte de regele Cimbaoth (se pare anul 300 înaintea erei noastre) nu sînt autentice. Dar când, la sfîrșitul secolului trecut, în Irlanda a început să pulseze o nouă viață națională și o dată cu aceasta s-a trezit interesul față de literatura și istoria Irlandei, aceste născociri ale călugărilor au început să fie considerate un element deosebit de prețios. Cu un entuziasm cu adevărat celtic și cu o naivitate specific irlandeză, credința în aceste istorii a fost proclamată parte integrantă a patriotismului irlandez, ceea ce a constituit, firește, un pretext binevenit pentru înțelepții reprezentanți ai lumii învățaților din Anglia — ale căror lucrări în domeniul criticii filologice și istorice se bucură, după cum se știe, de o faimă destul de mare în tot restul lumii — pentru a considera tot ce este irlandez ca simple aberații*.

* Unul dintre cele mai naive produse ale acestei perioade se intitulează „The Chronicles of Eri, being the History of the Gaal Sciots Iber, or the Irish People, translated from the original manuscripts in the Phoenician dialect of the Scythian Language by O'Connor”, Londra 1822, 2 vol. Dialectul fenician al limbii scite este, firește, irlandeza celtică, iar manuscrisul original o cronică oarecare scrisă în versuri. Editorul ei este Arthur O'Connor, exilat în 1798⁴²³, unchiul viitorului conducător al cartiștilor englezi Feargus O'Connor, pretins descendent al vechilor O'Connori, regi ai Connaught-ului, și într-un fel pretendent la coroana Irlandei. Pe copertă, deasupra titlului este imprimat portretul său: un irlandez frumos și jovial; asemănarea cu nepotul său Feargus este iz-

Din deceniul al 4-lea al secolului nostru însă, în Irlanda a început să se manifeste un spirit critic mult mai dezvoltat, mai cu seamă datorită lui Petrie și O'Donovan. În studiul lui Petrie menționat mai sus se demonstrează că, începînd din secolele al VI-lea și al VII-lea, cele mai vechi inscripții care s-au păstrat concordă întru totul cu analele, iar O'Donovan susține că acestea din urmă încep să relateze fapte istorice autentice încă din secolele al II-lea și al III-lea ale erei noastre. Pentru noi nu are importanță dacă relatările anelelor încep să fie plauzibile cu cîteva secole mai devreme sau mai tîrziu, căci din păcate, în ceea ce privește perioada respectivă, analele sînt aproape cu totul inutile pentru scopul pe care-l urmărim. Ele cuprînd simple însemnări despre decese, urcări pe tron, războaie, bătălii, cutremure de pămînt, molime, expediții de jaf ale scandinavilor, dar puține date despre viața socială a poporului. Dacă s-ar edita toată literatura juridică a Irlandei, analele ar căpăta o cu totul altă semnificație; multe însemnări seci ar apărea altfel în lumina pasajelor din culegerile de legi.

Aproape toate aceste culegeri de legi, foarte multe la număr, sînt și ele abia în faza de așteptare a timpului cînd vor vedea lumina tiparului. La insistențele mai multor arheologi irlandezi, în 1852 guvernul englez a consimțit să numească o comisie pentru publicarea vechilor legi și prescripte irlandeze. Dar cum s-a făcut acest lucru? Comisia a fost formată din trei lorzi (care sînt nelipsiți cînd e vorba de cheltuirea fondurilor statului), trei juriști de rang superior, trei clerici protestanți, doctorul Petrie și un ofițer, șeful ridicărilor topografice din Irlanda. Dintre toți acești domni, numai doctorul Petrie și doi clerici, doctorul Graves (actualmente episcop protestant la Limerick) și doctorul Todd, puteau spune că au oarecare contingență cu problema încredințată comisiei, și dintre ei Petrie și Todd au decedat între timp. Comisia a fost însărcinată să organizeze copierea, traducerea și publicarea vechilor manuscrise irlandeze cu conținut juridic și să găsească oamenii care să ducă la bun sfîrșit acest lucru. Ea a atras în această muncă două per-

bitoare; în mîna dreaptă ține o coroană. Sub portret este inscripția: „O'Connor — cear-rige, head of his race, and O'Connor, chief of the prostrate people of his nation: «Soumis, pas vaincus»”¹.

¹ „O'Connor, căpetenia neamului său, și O'Connor, conducătorul poporului înrobît al țării sale: «Subjuțați, dar nu învinși»”.

soane competente: doctorul O'Donovan și profesorul O'Curry, care au copiat numeroase manuscrise și au făcut o primă traducere; dar amîndoi au decedat înainte de a se fi putut publica ceva. Continuatorii lor, doctorul Hancock și profesorul O'Mahony, au dus mai departe munca începută, astfel că pînă în prezent au fost publicate cele două volume amintite, care cuprind „Senchus Mor”. Potrivit afirmațiilor editorilor, numai doi dintre membrii comisiei, Graves și Todd, au lucrat făcînd unele însemnări pe paginile de corectură. Ofițerul sir Thomas Larcom a pus editorilor la dispoziție hărțile originale ale ridicărilor topografice efectuate în Irlanda pentru a se verifica denumirile geografice; doctorul Petrie a murit curînd, iar ceilalți domni s-au limitat la a-și încasa conștiincios lefurile timp de 18 ani.

Așa se execută lucrările de interes public în Anglia și cu atît mai mult în Irlanda, aflată sub stăpînirea ei. La tot pasul întilnești jobbery*. Ori de cîte ori se întreprinde o lucrare de utilitate publică, diverși lorzi și protejați ai guvernului încasează o sumă rotunjoară sau se aleg cu sinecuri bine retribuite. Cu banii pe care i-a înghițit această comisie absolut inutilă, în Germania s-ar fi tipărit întreaga literatură istorică nepublicată pînă acum — și în condiții mai bune.

„Senchus Mor” este pînă în ziua de astăzi principalul nostru izvor pentru studierea vechii Irlande. Aceasta este o culegere de vechi prescripte juridice, care, potrivit introducerii — scrisă mai tîrziu —, a fost întocmită din îndemnul sf. Patrick și cu sprijinul său pusă în concordanță cu creștinismul care se răspîndea rapid în Irlanda. „Comisia” care a întocmit culegerea și care a lucrat fără doar și poate pentru o retribuție mai mică decît actuala comisie, care trebuie doar s-o publice, era formată din regele Irlandei, Laeghaire (428—458 potrivit „Analelor celor patru magiștri”), regii vasali Corc al Munster-ului și Daire, probabil un cîrmuitor din Ulster, apoi trei episcopi: sf. Patrick, sf. Benignus și sf. Cairnech, în sfîrșit trei juriști, și anume Dubthach, Fergus și Rossa. Potrivit „Analelor celor patru magiștri”, culegerea a fost întocmită în anul 438.

* Jobbery înseamnă sistemul practicat pe scară largă în Anglia de a se folosi funcțiile de stat pentru avantajele personale ale celor care le dețin sau în interesul rudelor și prietenilor acestora, precum și sistemul de a folosi fondurile statului pentru mituirea indirectă în interesul propriului partid. O acțiune izolată de felul acesta se numește job. Colonia engleză din Irlanda este o pepinieră a tot felul de jobbery.

Textul ca atare se bazează vădit pe străvechi materiale păgâne. Cele mai vechi formule juridice sînt scrise în versuri, de un anumit metru și cu așa-numita consonanță, un fel de aliterație sau mai bine zis de asonanță a consoanelor, proprie poeziei irlandeze și care se transformă, deseori, în rimă completă. În măsura în care este un fapt stabilit că vechile culegeri irlandeze de legi au fost traduse în secolul al XIV-lea din așa-zisul dialect fenian (Bérta Feini), limba secolului al V-lea, în limba irlandeză curentă din vremea aceea (prefața, vol. I, pag. XXXVI și urm.), se explică de ce și în unele locuri din „Senchus Mor”, într-o măsură mai mare sau mai mică metrul nu este respectat; dar el apare totuși destul de des alături de rime întimplătoare și pasaje cu o puternică consonanță, pentru a da textului un anumit ritm. De cele mai multe ori este suficient să citești traducerea pentru a descoperi aceste formule în versuri. Se întîlnesc totodată, mai ales în cartea a doua, numeroase pasaje în proză; în timp ce formulele în versuri sînt în mod cert străvechi și s-au transmis prin tradiție, aceste intercalări în proză par să aparțină celor care au întocmit culegerea. De altfel, „Senchus Mor” este citat în repetate rînduri în glosarul atribuit lui Cormac, rege și episcop al Cashel-ului, întocmit în secolul al IX-lea sau al X-lea, și scris cu mult înainte de invazia englezilor.

Toate copiile făcute după acest manuscris (cea mai veche datează, se pare, de la începutul secolului al XIV-lea sau chiar mai de mult) conțin o serie de glose de cele mai multe ori asemănătoare între ele, precum și note mai ample cu caracter de comentariu. Glosele sînt întru totul în spiritul vechilor glosare, jocuri de cuvinte în locul etimologiei și al explicării cuvintelor; notele sînt inegale ca valoare, uneori mult denaturate și adesea incoerente, cel puțin dacă nu cunoști celelalte culegeri de legi. Nu se poate stabili exact cît sînt de vechi, dar cele mai multe dintre ele datează probabil din perioada de după invazia engleză. Întrucît ele nu conțin decît foarte puține indicii ale unei dezvoltări a dreptului care să depășească conținutul textului propriu-zis, și aceasta numai în stabilirea mai precisă a detaliilor, este indiscutabil că, cu oarecare prudență, cea mai mare parte dintre ele, cele pur explicative, pot fi folosite ca izvor și pentru perioada anterioară.

„Senchus Mor” cuprinde: 1) dispoziții cu privire la des-păgubire (Pfändungsrecht), adică aproape întreaga procedură

judiciară; 2) dispoziții cu privire la ostaticii pe care trebuia să-i dea în caz de războaie intestine populația diferitelor teritorii; 3) dreptul cu privire la Saerrath și Daerrath (vezi mai jos)⁴²⁴ și 4) dreptul familial. Această culegere oferă numeroase informații prețioase despre viața socială din acea vreme; dar atîta timp cît sensul unui mare număr de termeni nu este încă elucidat și nu s-au publicat celelalte manuscrise, multe lucruri rămîn neclare.

În afară de literatură, ne putem face o idee despre starea poporului înainte de venirea englezilor și cu ajutorul monumentelor arhitectonice care s-au păstrat, al bisericilor, al turnurilor rotunde, al fortificațiilor și al inscripțiilor.

Dintre izvoarele străine trebuie amintite doar unele pasaje referitoare la Irlanda în saga scandinavă și în viața sfîntului Malachy, scrisă de sf. Bernhard⁴²⁵, care oferă însă prea puține informații, iar apoi ajungem direct la primul englez care a scris despre Irlanda cunoscînd el însuși țara.

Sylvester Gerald Barry, arhidiacon de Brecknock, cunoscut sub numele de *Giraldus Cambrensis*, era nepotul curtezanei Nesta, fiica suveranului Rhys ap Tewdwr al Wales-ului de sud, favorita regelui englez Henric I al Angliei și străbuna aproape a tuturor căpeteniilor normande care au participat la prima cucerire a Irlandei. El a venit în Irlanda în 1185 împreună cu Ioan (ulterior „fără de țară”) și în anii următori a scris întîi „Topographia Hibernica”, în care descrie țara și locuitorii ei, iar apoi „Hibernia Expugnata”, o prezentare mult înfrumusețată a primei invazii. Pentru noi prezintă interes mai ales prima lucrare. Scrisă într-o limbă latină extrem de prețioasă, plină de cele mai sălbatice superstiții și de tot felul de prejudecăți religioase și naționale ale vremii și ale rasei * căreia îi aparținea vanitosul autor, lucrarea prezintă totuși o mare importanță, fiind prima mărturie cit de cit amănunțită a unui străin asupra Irlandei**.

Din acel moment, izvoarele anglo-normande cu privire la Irlanda sînt, firește, tot mai numeroase; dar date despre rînduielile sociale în partea insulei rămasă independentă din care să se poată trage concluzii retrospective despre rînduielile din vechime sînt totuși puține. Abia către sfîrșitul se-

* — rasei. — *Nota trad.*

** „Giraldi Cambrensis Opera”, ed. J. S. Brewer, London, Longmans, 1863⁴²⁶. — O traducere engleză (slabă) a operelor istorice, inclusiv cele două scrieri amintite mai sus, a apărut în 1863 la Londra în editura „Bohn” („The Historical Works of Giraldus Cambrensis”).

colului al XVI-lea, cînd Anglia a început o acțiune sistematică de subjugare a Irlandei și a ajuns s-o domine complet, apar date mai amănunțite, firește mult denaturate de englezi, despre adevăratele condiții de viață ale poporului irlandez. Vom vedea mai târziu că în cei 400 de ani care au trecut de la prima invazie, situația poporului nu s-a schimbat decît puțin, și nicidecum în bine. Dar tocmai de aceea scrierile de dată mai recentă — ale lui Hanmer, Campion, Spencer, Davies, Camden, Moryson și alții ⁴²⁷ —, la care va trebui să recurgem mai des, constituie unul din principalele noastre izvoare și pentru perioada mai veche cu 500 de ani și o completare necesară, foarte utilă, a puținelor izvoare originale.

Mitologia Irlandei amintește despre o serie de invazii care au avut loc succesiv și s-au soldat de cele mai multe ori cu subjugarea insulei de către noii veniți. Ultimele trei invazii au fost: a firbolgilor, a tuatha-de-danannilor și a milezienilor sau scoților, aceștia din urmă veniți, pare-se, din Spania. Istoriografia irlandeză curentă îi transformă pe firbolgi (fir = în limba irlandeză fear, în latină vir, în gotică vair, bărbat) pur și simplu în belgieni, iar pe tuatha-de-dananni (tuatha = în limba irlandeză popor, ținut, în gotică thiuda), de la caz la caz, cînd în danaizi greci, cînd în dani germanici. O'Donovan este de părere că cel puțin relatările despre invaziile amintite au la bază anumite fapte istorice. Analele consemnează în anul 10 după Hristos o răscoală a aitheach tuatha (expresie tradusă în secolul al XVII-lea de Lynch, un bun cunoscător al limbii vechi, prin cuvintele: plebeiorum hominum gens*), deci o răscoală a plebeilor, în cursul căreia a fost ucisă întreaga nobilime (saorchlann). Acesta este un indiciu al dominației unor cuceritori scoți asupra unor locuitori mai vechi. Din legendele populare despre tuatha-de-dananni, O'Donovan conchide că aceștia, care în credința populară de mai târziu au devenit duhuri ale munților împăduriți, s-au menținut în unele ținuturi muntoase pînă în secolele al II-lea sau al III-lea ale erei noastre.

Nu incupe îndoială că irlandezii se amestecaseră cu alte popoare încă înainte de venirea masivă a englezilor. Încă în secolul al XII-lea tipul predominant era, ca și astăzi, acela cu părul de culoare deschisă. Giraldus („Topographia Hibernica”, III, 26) scrie despre doi străini că aveau părul lung

* — oameni de origine plebee. — *Nota trad.*

și *blond* ca irlandezii. Cu toate acestea, și astăzi se mai întâlnesc, îndeosebi în regiunile din vest, două tipuri de oameni complet diferite, cu părul negru. Unii sînt oameni înalți, bine legați, cu trăsături frumoase și părul ondulat, pe care, cînd îi vezi, ai impresia că i-ai mai văzut în Alpii italieni sau în Lombardia; acest tip se întâlnește cel mai des în sud-vest. Ceilalți, mici și îndesați, cu părul negru, aspru și lins, cu fața turtită, aproape ca a negrilor, se întâlnesc mai des în Connaught. Huxley explică acest tip cu păr de culoare închisă în rîndurile populației celtice, care avea inițial părul de culoare deschisă, printr-un amestec de sînge iberic (adică basc)⁴²⁸, ceea ce este, se pare, exact cel puțin în parte. Dar în momentul cînd se poate vorbi cu certitudine despre apariția irlandezilor în istorie, ei erau un popor omogen de limbă celtică, și nu mai găsim nicăieri elemente străine, cu excepția sclavilor luați prizonieri în războaie sau cumpărați, în mare parte anglo-saxoni.

Autorii din antichitate nu vorbesc prea elogios despre poporul irlandez. *Diodor* spune că britanii de pe insula numită Iris (sau Irin? în text se folosește acuzativul Ἰριϋ) sînt antropofagi⁴²⁹. Mai amănunțit vorbește despre ei *Strabon* :

„Despre această țară (Ierne) nu putem spune nimic precis în afară de faptul că locuitorii ei sînt mai sălbatici decît britanii, deoarece sînt antropofagi și mari mincâi (πολυφάγοι; într-o altă variantă πορφάγοι — vegetarieni) și socotesc că a-ți mânca părinții morți și a întreține fățiș legături trupești cu soțiile altora și cu propria ta mamă și propriile tale surori nu contravine bunelor moravuri”⁴³⁰.

Istoriografia irlandeză patriotică a reacționat cu indignare la aceste pretinse calomnii. Dar cercetări mai recente au dovedit că antropofagia și mai cu seamă ingerarea părinților este o treaptă intermediară pe care au cunoscut-o, se pare, toate popoarele. Irlandezii se vor consola poate aflînd că strămoșii actualilor berlinezi aveau cam aceeași concepție practică un mileniu mai tîrziu :

„Aber Weletabi, die in Germania sizzent, tie wir Wilze heizên, die nes cament“ (schâmen) „sih nieht ze chedenne“ (zu gestehen) „daz sie iro parentes mit mëren rehte ezen sulin, danne die wurme“ * (Notker, se citează în cartea lui Jacob Grimm „Din istoria vechiului drept german“, pag. 488⁴³¹).

* „Veletabii, care locuiesc în Germania și pe care îi numim vilți, consideră fără rușine că ei au mai mult drept să-și mănince părinții decît au viermii“. — *Nota trad.*

Vom vedea că nici sub dominația englezilor antropofagia în Irlanda nu dispăre. În ceea ce privește fanerogamia — pentru a folosi o expresie a lui Fourier⁴³² — care li se reproșează irlandezilor, asemenea lucruri se întîlnesc la toate popoarele sălbatice și cu atît mai mult la atît de galanții celți. Este interesant de relevat că insula avea și atunci aceiași nume autohton de acum: Iris, Irin și Ierne sînt identice cu Eire, Erinn, după cum încă Ptolemeu cunoștea actualul nume al capitalei Dublin, Eblana (cu accentul corect *Εβλανα)⁴³³. Este cu atît mai curios cu cît celții irlandezi au avut dintotdeauna un alt nume pentru acest oraș — Athcliath, iar Duibhlinn — mlaștina neagră — este la ei numele unui loc de pe cursul rîului Liffey.

În afară de aceasta, în „Istoria naturală” a lui *Pliniu* (cartea a IV-a, cap. 16) găsim următorul pasaj:

„Intr-acolo” (în Hibernia) „britanii merg cu bănci din nuiete de răchită, îmbrăcate cu piei de animale cusute laolaltă”.

Mai tîrziu, *Solinus* scrie despre irlandezi:

„Ei merg pe marea dintre Hibernia și Britania în bărci din nuiete de răchită, pe care le îmbracă cu piei de vită” (C. Iul. Solini, „Cosmographia”, cap. 25).

În 1810, Wakefield constata că pe toată coasta de apus a Irlandei „nu existau alte bărci decît cele făcute dintr-un schelet de lemn îmbrăcat cu o piele de cal sau de bou”. Forma acestor bărci diferă de la un ținut la altul, dar toate sînt deosebit de ușoare, așa încît accidentele sînt rare. Se înțelege că în largul mării nu se poate ieși cu asemenea ambarcații, și de aceea pescuitul se poate practica aici numai în golfuri și între insule. La Malbay, comitatul Clare, Wakefield a văzut bărci lungi de 15 picioare, late de 5 picioare și adînci de 2 picioare; pentru îmbrăcarea unei asemenea bărci era nevoie de două piei de bou, puse cu partea părăoasă înăuntru și smolite pe dinafară; în barcă era loc pentru doi vislași. O astfel de barcă costa circa 30 de șilingi (Wakefield, vol. II, pag. 97). În locul nuietelor de răchită — un schelet de lemn! Ce progres în 1 800 de ani și după o influență „civilizatoare” de aproape 700 de ani exercitată de prima națiune maritimă din lume!

Totuși, în alte domenii au apărut curînd și unele indicii ale progresului. Sub regele Cormac Ulfadha, despre care se spune că a domnit în a doua jumătate a secolului al III-lea,

ginterea său, Finn Mac Cumhal, a reorganizat miliția irlandeză — Fianna Eirionn * —, probabil după modelul legiunilor romane, împărțind-o în trupe ușoare și trupe de linie; în toate oștile irlandeze de mai târziu, despre care avem date amănunțite, se face distincție între kerne — infanterie ușoară — și galloglas — infanterie grea sau de linie. Faptele de eroism ale acestui Finn au fost slăvite în multe cîntece vechi, din care unele s-au păstrat pînă în zilele noastre, acestea și poate citeva — puține — tradiții scoțiene-gaelice stau la baza ciclului „Ossian” al lui Macpherson (în limba irlandeză Oisín, fiul lui Finn), în care Finn apare sub numele Fingal, iar acțiunea este mutată în Scoția⁴³⁴. În tradițiile orale ale poporului irlandez Finn continuă să trăiască sub numele Finn Mac-Caul, un uriaș căruia i se atribuie aproape în toate regiunile insulei fapte vitejești fără seamăn.

Creștinismul trebuie să fi pătruns de timpuriu în Irlanda, cel puțin pe coasta răsăriteană. Altfel nu se explică faptul că, încă mult înainte de Patricius, atît de mulți irlandezi au jucat un rol de seamă în istoria bisericii. Despre Pelagius Eretic se spune de obicei că ar fi fost un călugăr din Bangor, în Wales; a existat însă și o străveche mănăstire irlandeză cu numele Bangor sau mai exact Banchor lângă Carrickfergus, și că Pelagius a fost de aici ne-o dovedește Hiëronymus, care spune despre el că ajunsese „timp și greoi, tot mincînd terciul scoților” („scotorum pultibus praegravatus”) ⁴³⁵. Este prima oară cînd se menționează terciul de ovăz (în irlandeză lite, iar în anglo-irlandeză stirabout), care încă de pe atunci, ca și mai târziu, pînă la introducerea culturii cartofului, iar apoi alături de acesta a constituit hrana de bază a poporului irlandez. Principalii discipoli ai lui Pelagius, Celestius și Albinus, erau și ei scoți, adică irlandezi. Potrivit relatărilor lui Gennadius ⁴³⁶, Celestius a scris din mănăstire trei scrisori amănunțite către părinții săi, ceea ce dovedește că în secolul al IV-lea în Irlanda alfabetul era cunoscut.

În toate lucrările de la începutul evului mediu, irlandezii sînt numiți scoți, iar țara lor — Țara scoților; găsim această denumire la Claudian, Isidor, Beda, la geograful din Ravenna, la Eginhard și chiar și la Alfred cel Mare: „Hibernia, pe care o numim Țara scoților” („Igbernia the ve Scotland La-

* Feini, fenieni, este în „Senchus Mor” numele dat poporului irlandez. Cuvintele feinechus, fenchus, legea fenienilor sînt folosite adesea fie pentru „Senchus”, fie pentru o altă culegere de legi, care s-a pierdut. Totodată, feine, grad feine, înseamnă plebe, clasa cea mai de jos a oamenilor liberi.

tadh")⁴³⁷. Pe atunci Scoția de astăzi era numită de străini Caledonia, iar de autohtoni Alba, Albania; extremitatea de nord a insulei răsăritene a luat abia în secolul al XI-lea numele de Scoția. Prima migrație mai mare a scoților irlandezi în Alba a avut loc, se pare, la mijlocul secolului al III-lea; Ammianus Marcellinus știa despre existența lor acolo încă în anul 360⁴³⁸. Migrația s-a făcut pe cel mai scurt drum maritim: de la Antrim în Peninsula Kintyre; încă Nennius spune clar că britanii, care stăpîneau pe atunci întreaga depresiune scoțiană pînă la riurile Clyde și Forth, au fost atacați de scoți *dinspre apus* și de picti *dinspre nord*⁴³⁹. În a șaptea „Triadă” istorică din vechiul Wales⁴⁴⁰ se spune de asemenea că gwyddyl ffichti (vezi mai jos) au venit pe Marea Normandiei (Môr Llychlin) din Irlanda în Albania și s-au stabilit pe coasta acestei mări. Faptul că marea dintre Scoția și Insulele Hebride se numește Marea Normandiei dovedește, în treacăt fie zis, că această „Triadă” a fost alcătuită după cucerirea Insulelor Hebride de către normanzi. În jurul anului 500 scoții au migrat din nou în număr mare și au întemeiat cu timpul un regat propriu, independent atît față de Irlanda cît și față de picti, și în sfîrșit în secolul al IX-lea, sub Kenneth MacAlpin, i-au supus pe picti și au creat statul care, aproximativ 150 de ani mai tîrziu, a căpătat, prima dată probabil de la normanzi, numele de Scoția.

În secolele al V-lea și al VI-lea se menționează în izvoare din vechiul Wales (Nennius, „Triade”) invazii în Wales ale gwyddyl ffichti sau ale picților gaelici, socotite de obicei invazii ale scoților irlandezi. Gwyddyl este forma din Wales a lui gavidheal, nume pe care și-l dădeau irlandezii înșiși. De unde vine denumirea paralelă de picti, îi lăsăm pe alții să cerceteze.

În al doilea pătrar al secolului al V-lea, datorită lui Patricius (în limba irlandeză Patrick — Patraic, deoarece celții, la fel ca și vechii romani, pronunță întotdeauna litera c ca k *), creștinismul a devenit fără zguduiri violente religia dominantă. În această perioadă relațiile cu Britania, care datau mai de mult, au luat și ele amploare. Din Britania au venit arhitecți și meșteri zidari care i-au învățat pe irlandezi — aceștia cunoșteau pe atunci numai construcțiile din piatră *fără liant* — să folosească mortarul; faptul că din secolul al VII-lea pînă în secolul al XII-lea acesta se întilnește numai la biserici dovedește limpede că introducerea lui este legată

* În limba germană litera c se pronunță țe. — *Nota trad.*

de răspindirea creștinismului și de asemenea că din acel moment, în dezvoltarea sa intelectuală clerul, reprezentant al unei culturi străine, s-a rupt complet de popor. În timp ce în viața socială a poporului progresul era aproape inexistent sau extrem de lent, în rindurile clerului s-a dezvoltat curînd o cultură uimitoare pentru acel timp și care, potrivit obiceiului vremii, se manifesta de cele mai multe ori prin convertirea cu mult zel a păgînilor și prin zidirea de mănăstiri. Columba a creștinat pe scoții britanici și pe picti, Gallus (ctitorul mănăstirii St. Gallen) și Fridolin au creștinat pe alemani, Kilian pe francii de pe Main, Virgilius pe locuitorii Salzburgului; toți cinci erau irlandezi; anglosaxonii au fost convertiți la creștinism mai ales de misionari irlandezi. În același timp însă Irlanda era socotită în toată Europa o pepinieră de erudiți, părere atît de răspîdită, încît Carol cel Mare a chemat ca profesor la Pavia un călugăr irlandez pe nume Albinus, căruia i-a urmat mai tîrziu un alt irlandez, Dungal. Cel mai de seamă dintre numeroșii erudiți irlandezi, care la timpul lor au jucat un rol important, dar în prezent au fost mai toți dați uitării, a fost *Johannes Scotus Erigena*, „părintele” sau, cum îl numește Erdman, „Carolus Magnus * al filozofiei medievale”. „El a fost primul de la care a început în vremea aceea adevărata filozofie”, spune despre el Hegel ⁴¹. În tot apusul Europei secolului al IX-lea el a fost singurul care cunoștea limba greacă și care a restabilit prin traducerea operelor atribuite lui Dionysius Areopagita legătura cu ultimul vlăstar al filozofiei antice, școala alexandrină a neoplatonicienilor ⁴². Învățătura sa constituia un act de o mare îndrăzneală pentru acea vreme; el neagă damnațiunea veșnică, chiar și pentru satana, și se apropie mult de panteism; nu puține au fost, de aceea, calomniile cu care l-au improșcat reprezentanții ortodoxiei din vremea lui. Au trebuit să treacă două secole pînă cînd știința întemeiată de Erigena și-a găsit continuatorul în persoana lui Anselm de Canterbury **.

Dar această dezvoltare a unei culturi superioare n-a putut să exercite la rîndul ei o influență asupra poporului,

* — Carol cel Mare. — *Nota trad.*

** Amănunte asupra doctrinei și a operelor lui Erigena vezi Erdmann, „Grundriss der Geschichte der Philosophie”, 2. Aufl. Berlin 1869, I. Bd., p. 241—247. Erigena, care de altfel nu era cleric, dă dovadă de un unior îndrăzneț tipic irlandez. La o masă, cînd Carol Pleșuvul, regele Franței, care ședea în fața lui, îl întrebă cit de mare este diferența dintre un scot și un prost (sot), Erigena răspunse: „Lățimea mesei”.

deoarece a fost întreruptă de expedițiile de jaf ale normanzilor. Prin faptul că aceste expediții de jaf, care constituiau principala rezervă a patriotismului scandinav și mai cu seamă danez, au început prea târziu și au fost practicate de popoare prea mici, nu au putut duce la cuceriri, la colonizări și la crearea de state de mari proporții, așa cum s-a întâmplat în cazul invaziilor anterioare ale germanilor. Folosul pe care aceste incursiuni l-au adus dezvoltării istorice este infim în comparație cu complicațiile mari și inutile pe care le-au generat chiar și pentru țările scandinave.

Către sfârșitul secolului al VIII-lea, Irlanda nu era locuită de un singur popor. O putere regală supremă în întreaga insulă exista numai formal, și nici aceasta întotdeauna. Regii locali, al căror număr și ale căror posesiuni se schimbau mereu, se războiau între ei, iar căpeteniile mai mici erau de asemenea într-o continuă hărțuială. Se pare însă că în general în aceste lupte intestinale erau respectate anumite reguli care limitau jafurile, astfel că țara nu suferea prea mult de pe urma lor. Dar această situație nu putea să dăinuie. În anul 795, la câțiva ani după prima lor invazie în Anglia, normanzii, acest popor de pirați, au debarcat pe insula Rathlin, pe coasta Antrimului, și au prefăcut totul în scrum; în anul 798 ei au debarcat lângă Dublin și de atunci sînt menționați aproape în toate analele ca păgîni, venetici, pirați și întotdeauna se vorbește și despre „losccadh” (incendierea) uneia sau mai multor localități. Așezările lor de pe Insulele Orkney, Shetland și Hebride (Insulele de sud, Sudhreyjar din vechile saga scandinave) le serveau ca bază de operații atît împotriva Irlandei cît și împotriva Angliei și a viitoareii Scoții. La mijlocul secolului al IX-lea ei stăpîneau Dublinul*, din care, potrivit lui Giraldus, ei au făcut un adevărat oraș; Giraldus le atribuie și construirea orașelor Waterford și Limerick. Însăși denumirea Waterford nu este decît adaptarea engleză, lipsită de sens în cazul de față, a vechiului cuvînt nordic Vedhraftörðhr, care înseamnă fie golf ferit de furtună (Wetterförhrde), fie „golf al berbecului” (Widderbucht). Primul lucru de care au avut nevoie normanzii după ce s-au stabilit

* Afirmația lui Snorri din „Saga despre Harald”⁴⁴³ că Thorgils și Frodi, fiii lui Harald Hårfagr, ar fi fost primii normanzi care au pus stăpînire pe Dublin — deci cel puțin cu 50 de ani mai târziu decît s-a arătat — este contrazisă de toate informațiile din sursă irlandeză, absolut certe pentru perioada aceea. Snorri îl confundă, după cît se pare, pe Thorgils, fiul lui Harald Hårfagr, cu Thorgils sau Turgesius despre care se vorbește mai jos.

în Irlanda au fost, firește, porturile întărite; în aceste locuri populația scandinavă s-a menținut mult timp, dar în secolul al XII-lea ea fusese de mult asimilată de irlandezi în ceea ce privește limba și obiceiurile. Disensiunile dintre căpeteniile irlandeze au înlesnit mult normanzilor jefuirea țării și întemeierea de așezări proprii și, temporar, chiar cucerirea întregii insule. În ce măsură înșiși scandinavii socoteau Irlanda ca una din țările pe care le puteau prăda sistematic reiese din „krákumál”, care datează din jurul anului 1000 și despre care se spune că ar fi fost cîntat înainte de moarte de către Ragnar Lodbrök în turnul cu șerpi unde fusese închis de regele Ella al Northumberlandului⁴⁴⁴. În acest cîntec, vechea sălbăticie păgînă își adună parcă pentru ultima dată forțele și, sub pretextul slăvirii faptelor eroice ale regelui Ragnar, relatează de fapt pe scurt expedițiile de jaf ale întregului popor nordic atît în propria țară, cît și de-a lungul coastelor de la Dînamînde pînă în Flandra, în Scoția (care aici este numită, probabil pentru prima oară, Țara scoților) și Irlanda. Despre Irlanda se spune:

„Cu spadele lovirăm crunt-nălțînd mormane de uciși.
Fratele lupului avu un vesel, singeros chiolhan.
Fierul lovea în scut de bronz, iar căpetenia Irlandei
Marstein, pe vultur și pe lup nu îi lasă flămînzi, setoși,
Ci jertfe le-a adus de sînge și lor și neamului de corbi.

Cu spadele lovirăm crunt; din zori ne începurăm jocul.
Ce veselă fu bătălia cu cei trei principii la Lindiseyri.
Și ce pușini au fost aceia care-au scăpat atunci cu viață.
Vulturi cu lupi se-ncăierau pe-un leș; pe mulți îi sfîrtecară lupii.
Pe malul mării-au curs atunci riuri de sînge irlandez” *.

* „Hiuggu ver medh hiörvi, hverr lathverr of annan ;
gladhr vardh gera bröðhir getu vidh sôknar laeti,
lêt ei örn nê ylgî, sâ er Írlandi styrdhi,
(môt vardh málms ok rítar) Marsteinn konungr fasta ;
vardh í Vedhra firdhi valtafn gefit hrafnî.

Hiuggu ver medh hiörvi, háðhum sudhr at morni
leik fyrir Lindiseyri vidh lofdhúnga threnna ;
fárr átti thvi fagna (fél margr í gyn úlfi,
haukr sleit hold medh vargi), at hann heill thadhan kaemi ;
Yra blóðh í oegi aerit fél um skaeru”.

Vedhrafíörðhr este, după cum s-a arătat, Waterford; nu știu dacă s-a descoperit undeva Lindiseyri. În nici un caz nu este vorba de Leinster, cum traduce Johnstone⁴⁴⁵; terminația eyri (limbă de nisip, în limba daneză öre) arată că este vorba de un loc bine determinat. „Valtafn” poate să însemne și „hrană pentru șoimi”, și de cele mai multe ori se și traduce aici astfel; întrucît însă corbul este pasărea sacră a lui Odin, cuvîntul avea, probabil, ambele sensuri. -

Încă în prima jumătate a secolului al IX-lea un viking normand, Thorgils, pe care irlandezii îl numeau Turgesius, a reușit să supună întreaga Irlandă, dar după moartea sa, în 844, statul acesta s-a destrămat, iar normanzii au fost alungați. Incursiunile și bătăliile au continuat, lupta s-a dus cu succes schimbător pînă cînd, în sfîrșit, la începutul secolului al XI-lea eroul național al Irlandei, Brian Borumha, inițial numai regele unei părți din Munster, devine suveranul întregii Irlande și dă la 23 aprilie 1014 (în vinerea mare), lîngă Clontarf (aproape de Dublin), bătălia hotărîtoare împotriva forțelor unite ale normanzilor care cîmpănesc Irlanda, zdrobindu-i definitiv.

Normanzii care se stabiliseră în Irlanda și își subordonaseră Leinsterul (regele Leinsterului, Maolmordha, se urcase pe tron în 999 cu ajutorul normanzilor și se menținuse datorită lor), prevăzînd o bătălie hotărîtoare, au trimis soli în Insulele de sud și în Insulele Orkney, în Danemarca și în Norvegia, pentru a cere întăriri, pe care le-au și primit în număr mare. În „Saga despre Njâl”⁴⁴⁶ se povestește cum iarul Sigurd Laudrisson s-a pregătit pe Insulele Orkney să pornească la război, cum împreună cu el au pornit Thorstein Siduhallsson, Hrafn Roșcovanul și Erlinger din Straumey, cum a sosit el la Dublin (Durflin) cu toată oastea în duminica floriilor.

„Tot atunci a sosit și Brodhir cu toată oastea sa. Brodhir căută să afle prin vrăji deznodămîntul luptei, și iată ce i s-a spus: dacă lupta se va da vineri, regele Brian va pieri, dar va învinge; dacă lupta se va da mai devreme, vor pieri toți cei care îi stau împotriva; atunci Brodhir hotără ca lupta să nu se dea mai devreme de vineri”.

În legătură cu desfășurarea bătăliei există două versiuni: una irlandeză în analele irlandeze și una scandinavă în „Saga despre Njâl”. Potrivit acesteia din urmă,

„regele Brian s-a apropiat cu toată oastea de cetate” (Dublin); „în ziua de vineri, oastea” (normanzilor) „a ieșit din cetate și ambele oști s-au așezat în ordine de bătaie. Brodhir se afla la una din aripi, iar regele Sigtrygg” (potrivit „Annales Inisfallensis”⁴⁴⁷ regele normanzilor din Dublin) „la cealaltă aripă. Despre regele Brian trebuie spus că nu voia să lupte vineri, și că în jurul lui s-a făcut un zid din scuturi, iar oastea s-a așezat în fața acestui zid. Ulf Hraeda se afla la aripa din fața lui Brodhir; la aripa cealaltă era Ospak cu feciorii lui și-l avea în față pe Sigtrygg; la centru era Kerthialfadh, cu steagul în frunte”.

Cînd a început bătălia, Brodhir a fost silit de Ulf Hraeda să fugă într-o pădure, unde s-a adăpostit; iar Sigurd ținea cu greu piept lui Kerthialfadh, care pătrunsese pînă la steag

și îl ucisese pe stegar, precum și pe celălalt oștean care pusesese mina pe steag; nimeni nu a mai vrut să poarte steagul, și atunci Sigurd l-a smuls de pe băț și l-a ascuns sub hainele sale. Curînd după aceea el a fost străpuns de o suliță și se pare că toată oastea lui a fost înfrîntă. Între timp Ospak i-a atacat pe normanzi pe la spate și după o luptă înversunată a silit aripa comandată de Sigtrygg să se retragă.

„Atunci toate cetele au luat-o la fugă. Thorstein Siduhallsson s-a oprit, în timp ce ceilalți fugeau, ca să-și lege curelele încălțărilor; Kertihalfadh îl întrebă de ce nu fuge ca ceilalți. Thorstein răspunse: «O, tot nu ajung acasă pînă diseară, casa mea e în Islanda» și Kerthialfadh îl lăsă în plata domnului”.

Între timp, Brodhir a văzut din ascunzătoarea sa că oastea lui Brian îi urmărea pe fugari și că în jurul zidului de scuturi rămăseseră puțini oameni. Atunci el a ieșit în fugă din pădure, a pătruns prin zidul de scuturi și l-a ucis pe rege (Brian, care avea 88 de ani, nu mai putea, firește, să participe la luptă și rămăsese în tabără).

„Atunci Brodhir a spus cu voce tare: «Să afle toată lumea că Brodhir l-a răpus pe Brian»”.

Dar urmăritorii s-au întors, l-au înconjurat pe Brodhir și l-au prins viu.

„Ulf Hraeda i-a spintecat burta și l-a tîrît în jurul unui stejar înfășurîndu-i măruntaiele în jurul trunchiului și Brodhir n-a mîrît pînă nu i s-au scos toate măruntaiele, iar oamenii lui Brodhir au fost uciși cu toții”.

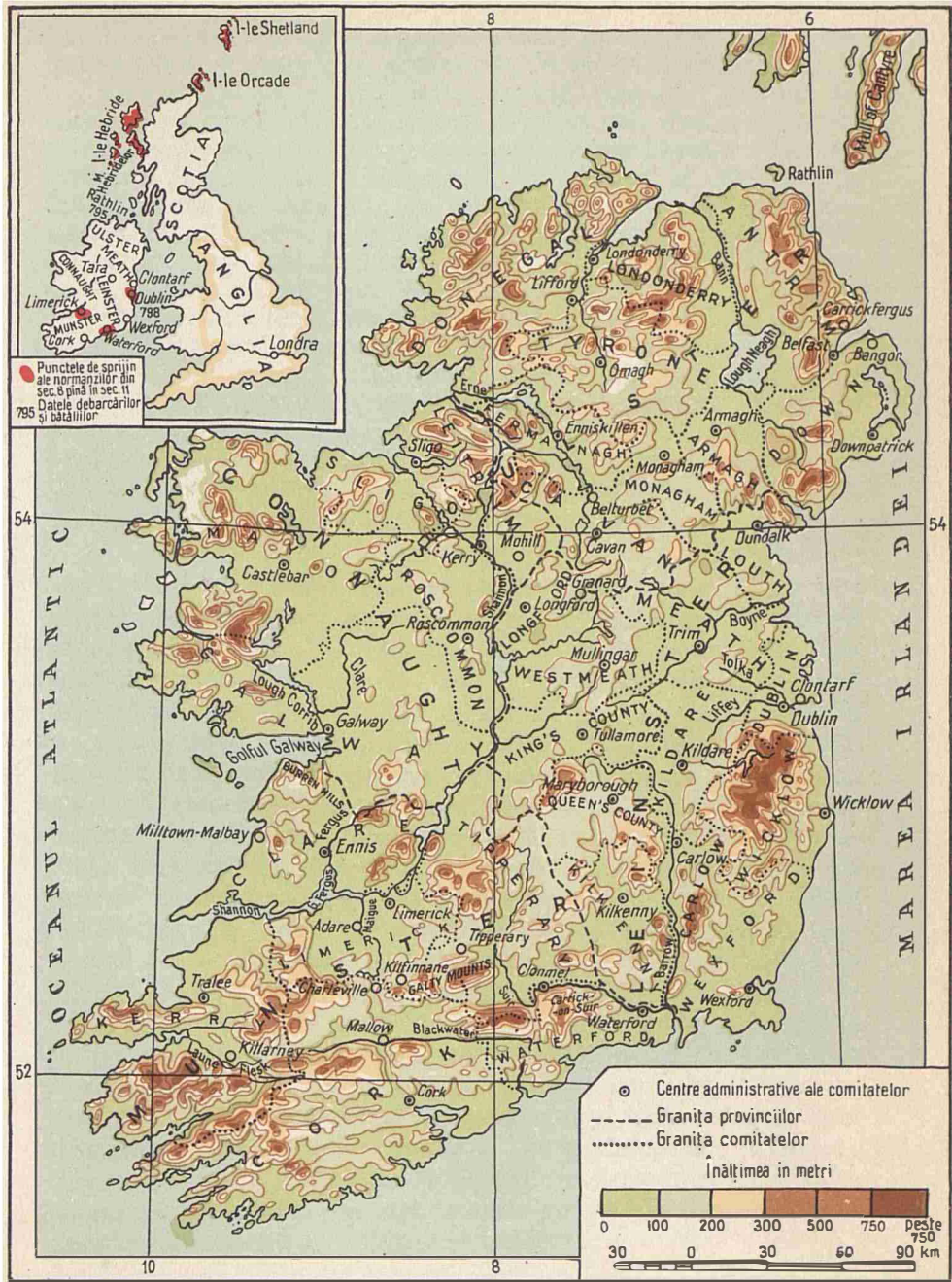
Potrivit „Annales Inisfallensis”, oastea normandă era împărțită în trei cete: prima era formată din normanzii din Dublin și din 1 000 de norvegieni care veniseră ca întăriri, toți îmbrăcați în zale lungi; a doua ceată era formată din trupe auxiliare irlandeze din Leinster, conduse de regele Maolmordha; iar a treia din întăririle sosite de pe insule și din Scandinavia în frunte cu Bruadhair, comandantul flotei care le transportase, și Lodar, iarul Insulelor Orkney. Plasîndu-și oastea în fața lor, Brian a împărțit-o și el în trei cete; dar numele căpeteniilor nu coincid cu cele din „Saga despre Njâl”. Relatarea bătăliei ca atare nu se deosebește prin nimic; mai succintă și mai clară este descrierea din „Analele celor patru magiștri”, pe care o redăm mai jos:

„Anul 1013 după Hristos” (în loc de 1014, greșeală ce se repetă mereu). „Străinii din toată Europa de apus s-au unit împotriva lui Brian și Maelseachlainn” (cunoscut de obicei sub numele Malachy, regele Meat-

hului, vasal al lui Brian), „aducînd o mie de oșteni înzăuați. O bătălie inversunată, desperată, gigantică, îngrozitoare, fără seamăn, s-a dat între ei la Cluaintarbh” (Pășunea boilor, actualmente Clontarf), „tocmai în vinerea mare. În această bătălie au fost uciși Brian, în vîrstă de 88 de ani, Murchadh, fiul său, de 63 de ani, Conaing, nepotul său de frate, Toirdhealbhach, nepotul său...” (urmează o mulțime de nume). „În sfîrșit cetele” (dușmane) „au fost respinse de Maelseachlainn de la riul Tulcaine la Athcliath” (Dublin) „în cursul unei lupte inversunate, în care străinii și cei din Leinster au fost loviți fără cruțare; aici a căzut Maelmordha, regele Leinsterului, fiul lui Murchadh, fiul lui Finn... și în afară de aceasta au fost nenumărați morți în rîndurile celor din Leinster. Au mai fost uciși Dubhghall, fiul lui Amhlanibh” (numit de obicei Anlaf sau Olaf) „și Cillaciarain, fiul lui Gluniairn, două căpetenii mai mici (tanaisi) ale străinilor, Sichfrith, fiul lui Lodar, iarla-ul Insulelor Orkney (iarla insi h Oirc), Brodar, căpetenia oștenilor din Danemarca, omul care l-a ucis pe Brian. Cei 1 000 de oșteni înzăuați au fost masacrați și cel puțin 3 000 dintre străini au fost uciși acolo”.

„Saga despre Njâl” a fost scrisă în Islanda aproximativ la o sută de ani de la bătălie; analele irlandeze se bazează, cel puțin în parte, pe relatări ale unor contemporani. Aceste izvoare sînt cu totul independente unul de altul, dar ele nu numai că concordă în punctele principale, ci se și completează reciproc. Cine au fost Brodhir și Sigtrygg aflăm abia din analele irlandeze. Sigurd Laudrisson apare aici sub numele Sichfrith, fiul lui Lodar; căci Sigfrith este forma anglo-saxonă corectă a vechiului nume scandinav Sigurd, și numele scandinave se întilnesc de cele mai multe ori în Irlanda — atît pe monede cît și în anale — nu în forma lor scandinavă veche, ci în forma anglo-saxonă. În „Saga despre Njâl” numele căpeteniilor mai mici ale lui Brian au rezonanță scandinavă; unul din ele, Ulf Hraeda, este chiar un autentic nume vechi scandinav, dar ar fi riscant să se tragă de aici concluzia, așa cum fac unii, că și Brian avea normanzi în oastea sa. Ospak și Kerthialfadh par a fi nume celtice; acesta din urmă poate fi o formă denaturată a numelui Toirdhealbhach, care se întilnește în „Analele celor patru magiștri”. În ceea ce privește data — unii susțin vinerea de după duminica florilor, ceilalți, vinerea mare — coincide în totul, la fel ca și locul bătăliei; cu toate că în „Saga despre Njâl” se spune că bătălia a avut loc la Kantaraburg (adică Canterbury)⁴⁴⁸, se arată clar că aceasta a avut loc chiar în fața porților Dublinului. Desfășurarea bătăliei este descrisă cel mai exact în „Analele celor patru magiștri”: normanzii sînt siliți să fugă din cîmpia de la Clontarf, unde au atacat oastea lui Brian, în oraș, trecînd Tolka, un riuleț la nord de Dublin, în imediata apropiere a acestuia. Ambele

IRLANDA

I-le Shetland
I-le Orcade
I-le Hebride
Rathlin
795
Connaught
Ulster
Munster
Leinster
Clontarf
Dublin
798
Waterford
Wexford
Cork
Londra

● Punctele de sprijin ale normanzilor din sec. 9 până în sec. 11
 Datele debarcărilor și bătăliilor

○ Centre administrative ale comitatelor
 - - - - - Granița provinciilor
 Granița comitatelor
 Înălțimea în metri

0 100 200 300 500 750 peste 750
 30 0 30 60 90 km

surse menționează că Brodhir l-a ucis pe regele Brian, dar faptele sînt relatate mai amănunțit în sursa nordică.

Ținînd seama de barbaria acelor timpuri, trebuie să spunem că datele despre această bătălie sînt destul de amănunțite și autentice; puține sînt bătăliile din secolul al XI-lea despre care să existe date atît de precise și identice în izvoare diferite. Aceasta nu l-a împiedicat pe d-l profesor Goldwin Smith să o prezinte ca un „conflict vag (shadowy)” (lucr. cit., pag. 48). În capul domnului profesor faptele cele mai concrete capătă cam des o formă „vagă”.

După înfrîngerea de la Clontarf, expedițiile de jaf ale normanzilor devin mai rare și mai puțin primejdioase; normanzii din Dublin ajung după puțin timp sub stăpînirea principilor irlandezi din vecinătate și se contopesc în decurs de o generație sau două cu băștinașii. Ca unică despăgubire pentru pustiirile pricinuite, scandinavii le lasă irlandezilor trei sau patru orașe și, în stare embrionară, o populație orașenească care se îndeletnicește cu negoțul.

Cu cît pătrundem mai adînc în trecutul istoric, cu atît dispar trăsăturile prin care se deosebesc popoarele de aceeași obîrșie. Acest fapt se explică, pe de o parte, prin natura izvoarelor, care, cu cît te afunzi în trecut, devin tot mai rare și se rezumă la faptele esențiale, pe de altă parte însă și prin dezvoltarea popoarelor înseși. Diferitele ramificații ale unui trib erau cu atît mai apropiate unele de altele și cu atît mai asemănătoare cu cît erau mai puțin îndepărtate de trunchi. Pe bună dreptate Jacob Grimm a tratat întotdeauna toate informațiile, începînd de la istoricii romani care au descris campania împotriva cimbrilor⁴⁴⁹, și pînă la Adam din Bremen și Saxo Grammaticus, toate monumentele literaturii de la „Beowulf” și „Cîntecul lui Hildebrand” pînă la „Edda”⁴⁵⁰ și vechile sagas, toate culegerile de legi de la *leges barbarorum*⁴⁵¹ pînă la vechile legi daneze și suedeze și dreptul cutumiar german, ca izvoare la fel de prețioase pentru cunoașterea caracterului național german, a obiceiurilor și a relațiilor juridice ale germanilor. Ceea ce este specific poate avea o însemnătate pur locală, dar trăsătura caracteristică, pe care o reflectă este comună întregului trib; și cu cît izvoarele sînt mai vechi, cu atît mai șterse apar deosebirile locale.

Așa cum în secolele al VII-lea și al VIII-lea locuitorii Scandinaviei și ai Germaniei se deosebeau mai puțin unii de alții decât astăzi, la fel și celții din Irlanda și celții din Galia trebuie să se fi asemănat inițial mai mult decât irlandezii și francezii din zilele noastre. De aceea nu trebuie să ne mire dacă în descrierea galilor pe care o face Cezar găsim o sumedenie de trăsături pe care Giraldus le descoperă după douăsprezece secole la irlandezi și care există și în ziua de astăzi, în pofida faptului că în vinele irlandezilor curge sînge germanic...⁴⁵²

Friedrich Engels

[Din fragmentele pentru „Istoria Irlandei“]

Englezii au știut să facă în așa fel, încît oameni de cele mai diferite rase să se împace cu dominația lor. Locuitorii Walesului, care își apără cu atîta strășnicie naționalitatea și limba, s-au contopit complet cu Imperiul britanic. Celții scoțieni, deși revoltați pînă în 1745⁴⁵³ și cu toate că de atunci au fost aproape exterminați întîi de guvern, iar apoi de propria lor aristocrație, nu se gîndesc să se răscoale. Francezii din Insulele Normande au luptat cu înverșunare împotriva Franței chiar și în timpul marii revoluții. Pînă și frizii din Helgoland⁴⁵⁴, pe care Danemarca i-a vîndut Angliei, sînt mulțumiți de soarta lor, și va dura probabil mult timp pînă cînd chiar și laurii de la Sadova și realizările Confederației Germaniei de nord le vor smulge strigătul plin de durere după unire cu marea patrie. Numai cu irlandezii, englezii nu au putut s-o scoată la capăt. De vină este imensa maleabilitate a irlandezilor. După cea mai cruntă asupra, după fiecare încercare de exterminare, irlandezii se ridicau iar, după scurt timp, cu și mai multă forță decît pînă atunci; ba ei își sorbeau forța chiar din garnizoanele străine care le erau impuse pentru a-i asupri; după două generații, deseori și după una, străinii deveneau mai irlandezi decît irlandezii, Hiberniores ipsis Hibernis; și aceștia din urmă pe măsură ce își însușeau limba engleză și uitau limba irlandeză deveneau mai irlandezi.

Burghezia transformă totul în marfă, deci și istoriografia. Prin însăși natura sa, prin înseși condițiile sale de existență, ea falsifică orice marfă: ea a falsificat și istoriografia. Cel mai bine sînt plătite lucrările de istorie, în care falsificarea corespunde în cea mai mare măsură intereselor

burgheziei. O dovadă în această privință este Macaulay, care este de altfel idealul la care aspiră mai puțin abilul Goldwin Smith; născocirile lui urmăresc tocmai acest scop.

Omorurile care însoțesc tulburările agrare din Irlanda nu pot inceta *pentru* că și *atita timp* cît sînt singurul mijloc eficace împotriva exterminării poporului de către landlorzi. Ele *ajută* și de aceea ele continuă și vor continua în pofida tuturor legilor represive. Din punct de vedere cantitativ, ele oscilează ca toate fenomenele sociale; în anumite împrejurări pot lua chiar caracterul unei epidemii, acolo unde sînt determinate de cauze cu totul neînsemnate. Epidemia poate fi lichidată, dar nu și boala.

Scris de F. Engels în mai —
prima jumătate a lunii iulie 1870

Publicat pentru prima oară
în „Arhivele Marx-Engels”,
vol. X, 1948

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Însemnări pentru prefața la o culegere
de cîntece irlandeze ⁴⁵⁵

Unele melodii populare irlandeze datează din timpuri străvechi, altele au apărut în ultimii 300—400 de ani, unele abia în secolul trecut, cînd majoritatea au fost compuse de Carolan, unul din ultimii barzi irlandezi. Asemenea barzi sau harpiști — în același timp poeți, compozitori și cîntăreți — existau în număr mare înainte vreme, fiecare căpetenie irlandeză avea un bard în castelul său. Mulți cutreierau țara în calitate de cîntăreți ambulanți, urmăriți de englezi, care pe drept cuvînt vedeau în ei exponenți principali ai tradiției naționale, antiengleze. Ei au păstrat în memoria poporului vechile cîntece despre biruințele lui Finn Mac Cumhal (pe care Macpherson, în culegerea sa „Ossian” ⁴⁵⁶, întemeiată în întregime pe aceste cîntece irlandeze, l-a furat irlandezilor și l-a transformat într-un scoțian cu numele Fingal), despre strălucirea vechiului palat regal Tara, despre faptele eroice ale regelui Brian Borumha, cîntecele de mai tirziu despre luptele căpeteniilor irlandeze împotriva Sassanach (englezilor). În cîntecele lor, barzii slăveau și faptele vitejești ale căpeteniilor irlandeze din vremea lor, care luptau pentru independență. Dar cînd în secolul al XVII-lea poporul irlandez a fost subjugat complet de către Elisabeta, Iacob I, Oliver Cromwell și Wilhelm al Olandei, cînd a fost depozat de pămînturile sale în favoarea cotropitorilor englezi, cînd a fost pus în afara legii și transformat într-o națiune de paria, cîntăreții ambulanți au început să fie prigoniți la fel ca și preoții catolici și către începutul acestui secol au dispărut. Numele lor au fost uitate, din versurile lor s-au păstrat numai fragmente; cea mai frumoasă moștenire pe care ei au lăsat-o poporului înrobît, dar nu învins sînt melodiile lor.

Toate poeziile în limba irlandeză sînt scrise în strofe de patru versuri; de aceea majoritatea melodiilor, îndeosebi melodiile mai vechi, au la bază întotdeauna, deși deseori într-o formă oarecum ascunsă, acest ritm de patru versuri, după care urmează adesea un refren sau un postludiu executat la harpă. Chiar și acum, cînd în cea mai mare parte a Irlandei limba irlandeză nu mai este înțeleasă decît de bătrîni sau nici chiar de ei, unele melodii vechi sînt cunoscute doar după titlul lor irlandez sau după cuvîntele cu care încep. Dar cea mai mare parte dintre ele, cele de dată mai recentă, au titluri engleze sau text englez.

Tristețea adîncă de care sînt pătrunse cele mai multe dintre aceste melodii exprimă pînă în ziua de astăzi starea sufletească a poporului. Și cum ar putea fi altfel la un popor ai cărui stăpînitori inventează mereu noi metode, moderne de asuprire? Cea mai nouă metodă, introdusă acum patruzeci de ani și dusă la extrem în ultimii douăzeci de ani, constă în alungarea în masă a irlandezilor de pe pămînturile lor de baștină, ceea ce în Irlanda echivalează cu alungarea din țară. Din 1841 populația țării s-a redus cu 2 500 000 de oameni și peste 3 000 000 de irlandezi au emigrat. Toate acestea în folosul și la insistența marilor proprietari funciari de origine engleză. Dacă situația aceasta mai dăinuie 30 de ani, nu vor mai exista irlandezi decît în America.

Scris de F. Engels în jurul
datei de 5 iulie 1870

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

A n e x e

A. Însemnări și documente

1

[Apelul Consiliului Central
către Asociațiile muncitorești ⁴⁵⁷]

Asociația Internațională a Muncitorilor
Consiliul Central
18, Greek Street, London, West

Invităm asociațiile profesionale, asociațiile de ajutor reciproc și alte asociații muncitorești să se afilieze în colectiv; singurele condiții de primire sînt recunoașterea principiilor Asociației și achitarea costului cererii de adeziune; costul cererii de adeziune (lăcuită, lipită pe pînză și înrămată) este de 5 șilingi. Asociațiile afiliate *nu sînt obligate* să plătească vreo cotizație; ele singure au dreptul să hotărască, în funcție de mijloacele de care dispun, dacă să plătească cotizație sau *să sprijine Asociația* din timp în timp, atunci cînd consideră că *activitatea ei merită aceasta*.

Consiliul Central va trimite bucuros oricărei asociații care va dori manifestul și statutul, cuprinzînd principiile și țelurile Asociației, iar în zona orașului Londra este gata să trimită delegații care să dea și alte informații ce s-ar putea cere. Asociațiile afiliate au dreptul de a trimite un reprezentant în Consiliul Central. Pentru membrii individuali s-a stabilit o cotizație anuală de 1 șiling și, în afară de aceasta, 1 penny pentru carnetul de membru; carnetele, ca și orice informație privitoare la Asociație se pot lua de la secretarul de onoare sau la ședințele Consiliului Central, care au loc în fiecare marți seara între orele 8 și 10 în localul din Greek Street nr. 18.

E. Dupont	—	<i>secretar-corespondent pentru</i>	Franța
K. Marx	—	" "	Germania
E. Holtrop	—	" "	Polonia
H Jung	—	" "	Elveția
L. Lewis	—	" "	America

G. Odger — *președintele Consiliului Central*

G. W. Wheeler — *casier de onoare*

W. R. Cremer — *secretar general de onoare*

*Formularul de cerere pentru asociațiile
care doresc să se afilieze
la Asociația Internațională a Muncitorilor.*

Noi, membrii întruniți în, declarăm că sîntem întru totul de acord cu principiile și țelurile Asociației Internaționale a Muncitorilor și ne angajăm să le popularizăm și să le traducem în viață; pentru a adevăra sinceritatea intențiilor noastre rugăm actualul Consiliu Central să ne primească în Uniunea frățescă ca organizație afiliată la Asociație.

Am semnat din însărcinarea a de membri.

Secretar
Președinte
. 186

Întocmit în iunie 1865

Publicat sub formă de foaie volantă
la Londra în vara anului 1865

Se tipărește după textul
foii volante

Tradus din limba engleză

2

Raportul Comitetului permanent cu privire la congres și conferință, corectat și adoptat de Consiliul Central la plenara din 25 iulie 1865⁴⁵⁸

Avînd în vedere cererile insistente ale corespondenților noștri francezi și elvețieni, care cheamă Consiliul Central să ducă la îndeplinire sarcinile trasate cu prilejul creării Asociației — de a se convoca anul acesta la Bruxelles un congres care să dezbată problemele de interes general pentru proletarii din Europa —, Comitetul, analizînd multilateral această chestiune, supune acum aprobării dv. următoarea propunere:

1. Întrucît în momentul de față nu poate fi convocat un congres la Bruxelles sau Londra, propunem ca în locul

congresului să se convoace la Londra o conferință care să se deschidă luni, 25 septembrie.

2. Să se publice în ziarele de pe continent și în cele britanice care simpatizează cu cauza noastră următoarea declarație :

„Consiliul Central al Asociației Internaționale a Muncitorilor face cunoscut că a hotărît să amâne convocarea congresului general al muncitorilor la Bruxelles sau în oricare alt loc din următoarele trei motive :

în primul rînd, pentru că s-a convins de oportunitatea convocării în prealabil a unei conferințe la care să participe un mic număr de delegați din partea principalelor organizații afiliate de pe continent ale Asociației pentru a examina programul care urmează să fie propus la viitorul congres ;

în al doilea rînd, pentru că energia și atenția clasei muncitoare au fost concentrate în asemenea măsură în Anglia de mișcarea pentru reforma electorală, de alegerile în parlament și de expoziția industrială, iar în Franța de greve, încît Asociația nu s-a putut dezvolta din plin ;

în al treilea rînd, pentru că anul acesta parlamentul belgian a adoptat o lege cu privire la străini, care se opunea intenției Asociației de a convoca congresul în capitala Belgiei și a exclus orice posibilitate de a ține conferința acolo.

3. Componenta conferinței va fi următoarea : cîte doi delegați din partea fiecărei conduceri de secție și, în afară de aceștia, doi delegați din Lyon. Cheltuielile de deplasare ale delegaților vor fi suportate de către organizația afiliată respectivă, iar la Londra de către Consiliul Central.

4. În ceea ce privește procurarea mijloacelor necesare pentru a acoperi aceste cheltuieli, Comitetul a acceptat propunerea generoasă a cetățeanului Jung, care este dispus să găzduiască pe delegații din Elveția. Pentru acoperirea celorlalte cheltuieli, Comitetul recomandă :

în primul rînd, membrii Consiliului Central să achite cotizațiile de membru pe anul viitor în septembrie, înainte de deschiderea conferinței ;

în al doilea rînd, să însărcineze pe secretarul general să se adreseze secretarilor organizațiilor deja afiliate la

Asociație, cerîndu-le să intensifice difuzarea carnetelor individuale pentru a acoperi cheltuielile conferinței ;

în al treilea rînd, să propună membrilor Consiliului Central să primească un număr oarecare de carnete de membru pentru a le difuza, plătind Consiliului costul lor cu bani gheață, urmînd ca suma respectivă să fie recuperată pe măsură ce se difuzează carnetele.

5. Comitetul propune Consiliului Central să adopte și să supună spre examinarea conferinței următorul program.

Programul este corectat și adoptat de Consiliul Central în forma următoare :

1. Probleme privind congresul.

2. Probleme privind organizarea Asociației.

3. Unirea, cu ajutorul Asociației, a acțiunilor pe linia luptei dintre muncă și capital din diferitele țări.

4. Asociațiile profesionale — trecutul, prezentul și viitorul lor.

5. Munca cooperatistă.

6. Impozite directe și indirecte.

7. Reducerea zilei de muncă.

8. Munca femeilor și a copiilor.

9. Pericolul moscovit care amenință Europa și restabilirea unei Polonii independente și unite.

10. Armatele permanente, influența lor asupra intereselor claselor producătoare.

6. Ședințele preliminare ale delegaților la conferință se vor ține în comun cu Comitetul, iar cele decisive, în care se adoptă hotărîri, cu Consiliul Central.

7. În seara zilei de 28 septembrie va avea loc o reuniune cu prilejul a trei evenimente, și anume : în primul rînd, aniversarea întemeierii Asociației ; în al doilea rînd, sosirea delegaților de pe continent ; în al treilea rînd, victoriile federalismului și muncii libere în America.

În programul întrunirii : reuniune tovarășească, saluturi, discuții și dans.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după registrul
de procese-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

3

[Dintr-o scrisoare adresată de Jenny Marx
lui J. Ph. Becker la 29 ianuarie 1866 ⁴⁵⁹]

Dăm următoarele rinduri dintr-o scrisoare datată Londra 29 ianuarie :

„În ceea ce privește religia, în Îmbicsita Anglie se desfășoară în prezent o mișcare foarte importantă. Cunoscuți oameni de știință, în frunte cu Huxley (școala lui Darwin), printre care Charles Lyell, Bowring, Carpenter ș.a., țin la St. Martin's Hall conferințe instructive pentru popor, cu adevărat îndrăznețe, pătrunse de spirit ateist —, și tocmai duminică seara, exact la ora cînd altădată oițele porneau în pelerinaj spre pășunile domnului. Sala era ticsită și poporul atît de entuziasmat, încît în prima seară, cînd am fost acolo împreună cu ai mei, peste 2 000 de persoane nu au mai putut găsi loc în sala plină pînă la refuz. De trei ori au tolerat popii acest lucru îngrozitor. Ieri seara însă s-a adus la cunoștința celor adunați că aceste conferințe se suspendă pînă la terminarea procesului intentat de părinții spirituali împotriva acestor Sunday evenings for the people (conferințe duminicale pentru popor). Cei prezenți au protestat cu vehemență, și pe loc s-au strîns peste 100 l.st. pentru cheltuielile procesului. Ce prostie din partea popilor să se amestece în treaba asta. Spre necazul bandei de bigoți, serile se încheiau pe deasupra cu muzică. Se cîntau coruri din Händel, Mozart, Beethoven, Mendelssohn și Gounod, primite cu entuziasm de englezi, care duminica nu aveau voie decît să zbiere «Jesus, Jesus, meek and mild» («Iisuse, Iisuse, blînd și milostiv») sau să meargă la Ginpalast (cîrciumă)“.

S-ar putea ca aceste evenimente să determine numeroase societăți de liber-cugetători din Anglia ⁴⁶⁰ să nu mai fie atît de rezervate ca pînă acum, ci să purceadă la aplicarea practică a cercetărilor lor.

Este, de asemenea, semnificativ că cauza fenienilor ⁴⁶¹ se bucură de o profundă simpatie în rîndurile clasei mun-

citoare din Anglia, atât pentru că este îndreptată împotriva popilor cât și pentru că este republicană*.

Scris de Jenny Marx
la 29 ianuarie 1866

Publicat în „Der Vorbote”
nr. 2 din februarie 1866

Se tipărește după textul
apărut în revistă, confruntat
cu manuscrisul

Tradus din limba germană

4

[Scrisoare adresată ziarului „L’Echo de Verviers”⁴⁶²]

18, Bouverie Street, Fleet Street,
London

D-lui redactor al ziarului „L’Echo de Verviers”

Stimate domn,

Contăm pe simțul dv. de dreptate și pe dorința dv. de „a răspîndi adevărul și lumina în rîndurile clasei muncitoare”, și de aceea vă rugăm să publicați scrisoarea alăturată, care a fost trimisă, în copie, cetățeanului V. **

Al dv. devotat,
Jung

Domnule V.,

În nr. 293 din 16 decembrie 1865 al ziarului „L’Echo de Verviers” a apărut un articol al cărui autor și-a propus, chipurile, să explice oamenilor muncii principiile după care se conduc membrii Consiliului Central al *Asociației Internaționale a Muncitorilor*; cetățeanul Le Lubez, care (conformîndu-se însărcinării primite) a prezentat acest articol

* — Ultimele două paragrafe au fost adăugate de redacția revistei „Vorbote”. — *Nota red.*

** — Vésinier. — *Nota red.*

Consiliului, a recunoscut că, deși a fost publicat fără semnătură, el este scris de dv.

Analizînd acest articol, Consiliul Central, în ședința sa de la 9 ianuarie 1866, a adoptat următoarea rezoluție :

„Se va cere cetățeanului V. să dovedească exactitatea faptelor prezentate de el ; în caz de refuz sau de imposibilitate de a prezenta asemenea dovezi, el va fi exclus din *Asociația Internațională a Muncitorilor*”.

Întrucît articolul dv. se depărtează cu totul de adevăr, Consiliul Central a socotit că e de datoria lui să restabilească faptele așa cum s-au petrecut ; conștient de misiunea ce-i revine și de mandatul ce i-a fost încredințat, Consiliul Central nu se gîndește să respingă calomniile prin calomnii, minciunile prin minciuni sau să se înjosească recurgînd la atacuri personale ; el îi lasă pe acuzați să se îngrijească ei înșiși de justificarea lor, nu se sperie de nici un fel de piedici și, în ciuda falșilor săi prieteni, nu lasă să planeze asupra lui nici umbră de suspiciune.

O atenție deosebită merită următoarele pasaje :

I

„În scurt timp toți membrii francezi și italieni și-au dat demisia, invocînd drept motiv prezența în comitet a d-lor Tolain și Fribourg, precum și intrigile urzite de ei”. („L’Echo de Verviers” nr. 293.)

Din cei 9 membri francezi ai Consiliului Central s-au retras numai 2 — d-nii Denoual și Le Lubez —, dintre care ultimul a revenit în scurt timp ; în ce privește italienii, unul din ei (cetățeanul Wolff) și-a motivat demisia nu prin „prezența în comitet a d-lor Tolain și Fribourg și intrigile urzite de ei”, ci prin rezoluția Consiliului Central cu privire la cetățeanul Lefort *, care a fost prezentată de subcomitet și pentru care a votat și el, cu cîteva ore mai înainte, în calitate de membru al subcomitetului.

II

„Comitetul a continuat și continuă pînă în momentul de față să desfășoare activitate și în absența lor”. („L’Echo de Verviers” nr. 293.)

* Vezi volumul de față, pag. 86—88. — *Nota red.*

Unul din cei doi membri francezi care s-au retras, cetățeanul Le Lubez, fostul secretar pentru Franța, s-a întors după scurt timp în calitate de delegat al secției din Deptford; prin urmare, comitetul nu a continuat să desfășoare activitate mult timp în absența lui.

III

„El” (comitetul) „a publicat un manifest și un statut provizoriu; primul a fost scris de un eminent publicist de rasă latină etc.” („L’Echo de Verviers” nr. 293.)

Manifestul și statutul au fost publicate înainte de retragerea membrilor italieni și a celor doi membri francezi; manifestul nu a fost scris de un eminent publicist de rasă latină, ci de un scriitor de rasă teutonică *; manifestul a fost adoptat în unanimitate de membrii Consiliului Central, printre care și francezii și italienii, înainte ca publicistul de rasă latină să ia cunoștință de el; acest publicist nu numai că nu este autorul manifestului, dar, dacă i-ar fi cunoscut conținutul, ar fi îndemnat pe membrii italieni să se opună adoptării lui, pe motiv că are o tendință antiburgheză; dar el s-a trezit prea târziu și n-a putut decât să-i împiedice pe aceștia să traducă manifestul în limba italiană. Dv., pe cât se vede, nu ați citit niciodată acest manifest, iar publicistul de rasă latină nu vă va fi recunoscător pentru că i-ați atribuit paternitatea acestei lucrări.

IV

„A urmărit el” (comitetul) „scopul pe care și l-a propus: acela de a obține completa emancipare a muncitorilor?”

Nu! În loc să facă acest lucru, el a pierdut un timp prețios — un an de zile — cu convocarea unei conferințe și elaborarea unui program pentru congresul care urmează să aibă loc la Geneva etc.” („L’Echo de Verviers” nr. 293.)

Consiliul Central și-a început activitatea sa abia în ianuarie 1865; prin urmare, pînă la conferință au trecut nouă luni; el a folosit aceste nouă luni de „timp prețios” pentru stabilirea de legături internaționale și extinderea

* Este vorba de G. Mazzini și de K. Marx. — Nota red.

legăturilor pe care le avea în Anglia. În fiecare săptămână, timp de câteva luni, delegații alcătuite din membri ai Consiliului au fost trimise la diferite asociații muncitorești pentru a le propune să intre în Asociație. Această acțiune a dus la următorul rezultat: în perioada conferinței, *Asociația Internațională a Muncitorilor* avea în Anglia 14 000 de membri; printre altele s-au afiliat la această Asociație niște organizații atât de importante ca Asociația pantofarilor și aceea a zidarilor; persoanele cele mai influente și mai cunoscute din aceste imense organizații muncitorești (trade-unionurile) făceau parte din Consiliul Central; a fost fondat un ziar al cărui titlu („*Workman's Advocate*“) arată sarcinile lui, un ziar care apără pretutindeni și întotdeauna interesele clasei muncitoare.

A fost înființată o asociație pentru dreptul de vot universal în Anglia (Liga pentru reformă), care numără mii de oameni; secretarul și majoritatea membrilor comitetului ei executiv sînt aleși din rindurile noastre.

În Franța, *Asociația Internațională a Muncitorilor* are câteva mii de membri.

La Paris se află un organ de conducere puternic, activ și ireproșabil, în fruntea unei organizații care numără peste 2 000 de membri; există organizații afiliate la Lyon, Rouen, Nantes, Caen, Neufchâteau, Pont-l'Évêque, Pantin, Saint-Denis, Lisieux, Puteaux, Belleville etc. etc. etc.

În Elveția, la Geneva, există o conducere alcătuită din cele mai bune elemente. Ea se află în fruntea unei organizații cu 500 de membri; există de asemenea organizații afiliate la Lausanne, Vevey, Montreux și în cantonul Neuchâtel.

În Belgia mișcarea a început sub cele mai bune auspicii; Comitetul Central avea toate motivele să creadă că după Belgia va urma curînd Spania.

V

„Nu, ei“ (comitetul) „n-a invitat la conferința sa din septembrie 1865 nici un delegat din Germania, țară care numără atîtea asociații muncitorești, nici un delegat din partea numeroaselor asociații engleze, nici unul din partea asociațiilor italiene, care sînt atât de bine organizate, și nici unul din partea asociațiilor existente în Franța, fiindcă Tolain, Fribourg & Co. nu sînt delegații vreunei asociații muncitorești franceze, ci s-au delegat ei înșiși, neavînd nici o dovadă că li s-a încredințat vreun mandat. Ei nu numai că n-au fost desemnați ca delegați

de asociațiile muncitorești franceze, dar prezența lor la conferința de la Londra a fost singura cauză care a împiedicat aceste asociații să-și trimită delegații lor. Am putea da numele citorva asociații de acest fel care pentru acest motiv au refuzat să participe la conferință etc. etc.". („L'Echo de Verviers" nr. 293.)

Potrivit unui principiu stabilit, numai secțiile Asociației Internaționale a Muncitorilor și asociațiile afiliate ei puteau fi reprezentate la conferință; starea noastră financiară însă ne-a determinat să limităm la minimum numărul delegaților.

Din Germania, „care numără atâtea asociații muncitorești", ar fi putut fi reprezentate doar cooperativele de consum întemeiate de Schulze-Delitzsch și organizațiile lassalleene, Uniunea generală a muncitorilor germani; cele dintii sînt, fără știrea membrilor lor, doar un instrument al burgheziei liberale prusiene, care numără și pe Schulze-Delitzsch printre matadorii ei; cit despre organizațiile lassalleene, ele au fost și sînt și azi într-o stare de dezorganizare totală; o parte din ele s-au coalizat cu Bismarck, iar celelalte, care pe atunci nu fuseseră încă reorganizate, l-au recunoscut drept conducător pe J. Ph. Becker, delegat din partea Elveției la conferință. Pentru perioada în care s-au desfășurat lucrările conferinței, Becker a primit un mandat de la muncitorii uzinelor „Solingen" și tot el era reprezentantul Asociației germane la Geneva (al Asociației culturale a muncitorilor germani), în timp ce la Londra Asociația germană (Asociația culturală a muncitorilor germani) era reprezentată prin proprii ei delegați, care erau în același timp și membri ai Consiliului Central ⁴⁶³.

În afara piedicilor pe care le întîmpină atunci cînd vor să formeze asociații în Germania, muncitorii se lovesc de restricțiile legislației, care le interzice totodată să intre în asociații străine; cu toate acestea, în nordul și în sudul Germaniei au luat ființă cîteva secții ale Asociației Internaționale.

Date fiind toate aceste greutăți, mai e de mirare că Germania n-a fost atît de bine reprezentată pe cît ar fi dorit Consiliul Central?

Asociațiile engleze au fost foarte bine reprezentate de membrii englezi ai Consiliului Central. Președintele acestuia, Odger, este secretar al Consiliului trade-unionurilor (consiliul suprem al tuturor trade-unionurilor din Anglia); secre-

tarul general, Cremer, este membru al comitetului executiv al dulgherilor, iar secretarul Ligii pentru reformă, Howell, este totodată și membru al comitetului executiv al zidarilor; atît el cît și Coulson, secretarul Asociației zidarilor, sînt delegații acestei asociații în Consiliul Central; Wheeler, membru al conducerii unei societăți de asigurare mutuală pe viață, este de asemenea membru al Consiliului Central.

Cizmarii (5 000 de membri) erau reprezentați de Odger, Morgan și Cope, în timp ce Shaw era reprezentantul zugravilor ș.a.m.d.

Cetățeanul Wolff, care în 1865 a luat parte la Congresul de la Neapole al muncitorilor italieni, și ceilalți membri italieni ai Consiliului, deși au participat îndeaproape la activitatea Consiliului Central, n-au reușit niciodată să cîștige în Italia măcar un membru de partea lor; Consiliul Central își exprimă profundul său regret că membrii italieni, chiar și înainte de retragerea lor, nu s-au bucurat de suficientă încredere din partea „asociațiilor italiene, care sînt atît de bine organizate”, pentru a convinge măcar pe una din ele să se afilieze la Asociația Internațională.

„...nici unul din partea asociațiilor existente în Franța, fiindcă Tolain, Fribourg & Co. nu sînt delegații vreunei asociații muncitorești franceze, ci s-au delegat ei înșiși”.

Membrii secției din Lyon și-au exprimat regretul că, din lipsă de fonduri, n-au putut să trimită delegați, dar, ca și membrii secțiilor din Caen și din Neufchâteau, ei au trimis o adresă și în felul acesta au luat și ei parte la lucrările Consiliului Central.

Tolain, Fribourg, Limousin și Varlin au fost aleși de secția din Paris prin vot universal; această secție este compusă din muncitori de toate meseriile și din cîteva sute de membri ai Asociației Crêdit au Travail*. Bêluze, președintele acestei asociații, este și el membru al secției; ei toți au luat sau puteau să ia parte la alegerea delegaților. Limousin, unul din cei patru delegați parizieni, este secretar al conducerii ziarului „L'Association”, organul internațional al societăților cooperatiste.

* — Credit pentru muncă. — Nota trad.

D-l Clariol a fost desemnat ca delegat de asociația tipografilor parizieni. La invitația Consiliului Central au venit de la Paris, ca să participe la Conferință, d-nii Schily, Du Mesnil-Marigny și alții, care au luat parte foarte activă la lucrările ei.

Care sint atunci celelalte asociații pe care, după cum spuneți dv., prezența lui Tolain, Fribourg & Co. le-a împiedicat să-și trimită delegați la conferință? Nu cumva ați avut în vedere Societatea 10 decembrie⁴⁶⁴, singura care e admisă sub actualul regim din Franța?

Înștiințarea în legătură cu conferința a apărut în toate ziarele liberale din Paris, fără să provoace vreo plângere sau vreo obiecție din partea membrilor Asociației Internaționale sau a societăților cooperatiste franceze: mandatele primite de delegați au fost verificate și validate de subcomitetul Consiliului Central.

Chiar la începutul conferinței, delegații de la Paris au prezentat un raport amănunțit și exact despre activitatea conducerii lor și despre situația financiară; pentru confirmarea celor spuse în raport au pus la dispoziția Consiliului Central registrele lor și întreaga lor corespondență. Consiliul Central nu poate decît să salute măsurile eficace pe care le-a luat conducerea de la Paris pentru întemeierea Asociației Internaționale în Franța și pentru activitatea ei propagandistică.

VI

„Belgia a trimis un delegat cît se poate de capabil, pe cetățeanul De Paepe, dar el a fost singurul reprezentant al acestei țări, care numără atît de multe asociații”. („L’Echo de Verviers” nr. 293.)

Este cît se poate de regretabil că Belgia a trimis doar un singur delegat și că acest delegat dispunea de cel mai mic număr de voturi; cu toate acestea, ea a fost reprezentată în mod onorabil prin César De Paepe.

VII

„Elveția, sau mai bine zis Geneva, a trimis doi delegați, care nu sînt elvețieni, și anume un emigrant din Franța și altul din Baden, care au venit la conferință cu cei doi așa-zisi delegați francezi menționați

mai sus ; în total 5 sau 6 oameni de aceeași teapă, și numai unul care poate fi calificat drept delegat autentic și serios, reprezentantul Belgiei". („L'Echo de Verviers" nr. 293.)

Delegații elvețieni au fost aleși prin vot universal de către toți membrii diferitelor secții ale Asociației Internaționale din Elveția, de Uniunea Grütli⁴⁰⁵, care e alcătuită numai din elvețieni, și de asociația germană.

Asociația culturală a muncitorilor germani a participat de asemenea la alegeri prin reprezentanții ei în organizațiile din Elveția ale Asociației Internaționale.

Prin alegerea delegaților lor, membrii din Elveția ai Asociației Internaționale și-au câștigat un loc de cinste în istoria ei.

Delegații elvețieni au venit la conferință nu „cu cei doi așa-ziși delegați francezi", ci cu cei patru delegați parizieni.

Unul dintre delegații la conferință, cetățeanul Becker, a obținut, de peste 20 de ani, naturalizarea în Elveția ; drepturile de cetățean al orașului Biel i-au fost acordate drept recunoștință pentru serviciile aduse de el cauzei democrației internaționale ; simplu muncitor, el s-a distins ca agitator, luptător, organizator și scriitor ; talentele sale atât de multilaterale și le-a pus întotdeauna în slujba celor ce muncesc ; este ridicol să vezi cum asemenea uriași sînt atacați de niște pigmci, și se înțelege că meritele lor pot fi apreciate numai de niște oameni cunoscuți prin onestitatea lor și prin spiritul lor de abnegație.

VIII

„Vă întrebăm acum : poate fi considerat mulțumitor un asemenea rezultat?" („L'Echo de Verviers" nr. 293.)

Consiliul Central se compune aproape numai din muncitori ; ei sînt obișnuiți să minuiască ciocanul și pila, și numai cu prețul unui sacrificiu personal pot să le înlocuiască cu condeiul ; dacă ei recurg la această ustensilă, o fac întotdeauna pentru a apăra sau propaga o cauză nobilă, și nu pentru a se pune în slujba bonapartismului. Și dacă rezultatul obținut nu este atât de mulțumitor pe cît ar fi vrut în general muncitorii, sîntem convinși că ei vor ține seama de eforturile pe care au trebuit să le facă frații lor, seri de-a rîndul, după o lungă zi de muncă obositoare, și de frămîntările prin care au trecut ei înainte de a aduce această treabă pînă în stadiul actual.

IX

„Cedind în fața unor înriuriri nefaste, comitetul a inclus în programul Congresului de la Geneva unele puncte străine de țelurile Asociației, cum e, bunăoară, chestiunea înlăturării influenței ruse din Europa”. („L'Echo de Verviers” nr. 294.)

În fața cărei înriuriri nefaste a cedat Consiliul Central atunci când a inclus în programul său necesitatea de a înlătura influența moscovită (și nu pe cea rusă, ceea ce e cu totul altceva) din Europa? Necesitatea de „a înlătura influența moscovită din Europa” este, în principiu, recunoscută în manifestul nostru, a cărui publicare, desigur, nu se datorește unei înriuriri nefaste.

Și ce probleme au mai fost introduse în program sub această înriurire nefastă?

X

„Această greșeală enormă a și început să-și arate unele consecințe fatale: polonezii au cerut, în număr mare, să fie primiți în comitet, și în curind ei vor dispune, în cadrul lui, de o majoritate covârșitoare”. („L'Echo de Verviers” nr. 294.)

Polonezii n-au cerut în număr mare să fie primiți în Consiliul Central și în nici un caz nu constituie, în cadrul lui, o majoritate covârșitoare, ci reprezintă mai puțin de a douăzecea parte.

Cum să discuți ca lumea cu un publicist care declară că „comitetul a elaborat și a pus la vot un program alcătuit din douăsprezece probleme, care cuprind aproape toate problemele de economie politică mai generale, dar n-a pus nici o problemă științifică” și care, citeva rânduri mai jos, dintr-o răsuflare recunoaște „importanța științifică” a acestor probleme?

Consiliul Central nu manifestă nici un fel de intoleranță și întotdeauna a căutat să țină seama de părerile judicioase ale tuturor prietenilor sinceri ai cauzei celor ce muncesc; el s-a străduit, prin toate mijloacele ce i-au stat la îndemână, să popularizeze înaltele sale principii și să unească laolaltă pe muncitorii din toate țările. În acest scop au fost fondate în Elveția trei ziare: „Journal de l'Association Internationale des Travailleurs” și „La Voix de l'Avenir”, în limba franceză, și „Vorbote”, în limba germană, iar în Anglia, „The Workman's Advocate”⁴⁶⁶, singurul ziar englez

care, pornind de la dreptul națiunilor la autodeterminare, recunoaște că irlandezii au dreptul să scuture jugul englez.

Consiliul Central nu poate să fie judecătorul propriilor sale fapte. Congresul de la Geneva este chemat să hotărască dacă Consiliul este sau nu demn de încrederea ce i-a fost acordată și dacă n-a abandonat cu ușurință marea misiune ce i-a fost încredințată.

Rămîn, stimate domn, al dv. devotat,
H. Jung

În numele Consiliului Central
al Asociației Internaționale a Muncitorilor

15 februarie 1866

Publicat în ziarul
„L'Echo de Verviers” nr. 43
din 20 februarie 1866

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba franceză

5

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu atitudinea lui Mazzini
față de Asociația Internațională a Muncitorilor ⁴⁶⁷]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 13 martie 1866 a Consiliului General]

În cuvîntarea sa, cetățeanul Marx se ocupă de modul cum s-a desfășurat ultima ședință. El spune că afirmația făcută de maiorul Wolff că statutul nostru a fost întocmit de Mazzini nu corespunde realității. Precizează că el, Marx, a scris acest statut, după ce în cadrul comisiei au fost examinate diverse proiecte, printre care și acela al lui Wolff ⁴⁶⁸. Proiectele se deosebeau radical între ele în ce privește două puncte. Marx vorbea despre oprimarea muncii de către capital. Wolff se pronunța pentru centralizare, dar, vorbind despre asociațiile muncitorești, el avea în vedere numai societățile de întrajutorare. Statutul întocmit de Mazzini a fost tipărit în preajma Conferinței de la Neapole.

Era greu de presupus că Mazzini a văzut manifestul scris de Marx înainte ca el să fi fost tipărit, fiindcă textul lui se afla în buzunarul lui Marx; afară, bineînțeles, de cazul că Mazzini l-a văzut după ce a căzut în mâinile lui Le Lubez și înainte ca el să fie trimis la „Bee-Hive”.

Mai departe el spune că Mazzini a trimis lui Fontaine, la Bruxelles, o scrisoare adresată asociațiilor belgiene, pe care le punea în gardă împotriva opiniilor socialiste ale lui Marx; acest lucru l-a declarat De Paepe la conferință ⁴⁶⁹.

Maiorul Wolff nu este membru al Consiliului; el ar fi trebuit să informeze în scris Consiliul că are de gând să facă o plîngere. În numele său și al celorlalți secretari pentru țările de pe continent, Marx protestează împotriva modului cum s-a desfășurat ultima ședință și cere ca acest lucru să fie consemnat în procesul-verbal, întrucât chestiunea va fi, probabil, adusă în discuție la Congresul de la Geneva.

So publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

6

[Statutul și Regulamentul Asociației Internaționale a Muncitorilor ⁴⁷⁰]

**Statutul Asociației Internaționale a Muncitorilor,
adoptat de Congresul de la Geneva în ședința
din 5 septembrie 1866**

Avînd în vedere :

că eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși, că lupta pentru eliberarea clasei muncitoare nu este o luptă pentru noi privilegii de clasă, ci pentru drepturi și datorii egale și pentru desființarea oricărei dominații de clasă ;

că aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică ai izvoarelor vieții, stă la

baza sclaviei sub toate formele ei, la baza mizeriei sociale, a degradării intelectuale și a dependenței politice ;

că eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică ;

că toate încercările făcute pînă acum pentru atingerea acestui țel au dat greș din cauza slabei solidarități a muncitorilor din diferitele ramuri de activitate din fiecare țară și a lipsei unei uniuni frățești a clasei muncitoare din diferite țări ;

că eliberarea muncii nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care privește toate țările în care există societate modernă, și că rezolvarea ei depinde de colaborarea practică și teoretică dintre aceste țări ;

că noul avînt pe care l-a căpătat, în ultima vreme, mișcarea clasei muncitoare în țările industriale cele mai dezvoltate din Europa, trezind noi speranțe, constituie totodată un serios avertisment împotriva repetării vechilor greșeli și impune să se treacă imediat la unirea forțelor care mai sînt încă fărîmițate ;

pornind de la aceste considerente :

Congresul Asociației Internaționale a Muncitorilor, care a avut loc la Geneva în zilele de 3—8 septembrie 1866, declară că această Asociație, precum și toate asociațiile și persoanele care aderă la ea, trebuie să recunoască *adevărul, dreptatea și moralitatea* ca regulă a lor de conduită față de toți oamenii, fără deosebire de culoare, credință sau naționalitate.

Congresul socotește că e de datoria lui să ceară să se recunoască tuturor drepturile omului și ale cetățeanului. *Nici datorii fără drepturi, nici drepturi fără datorii.*

În acest sens, congresul a adoptat definitiv următorul statut al *Asociației Internaționale a Muncitorilor* :

Art. I. Prezenta Asociație se întemeiază cu scopul de a servi drept centru de legătură și de colaborare între asociațiile muncitorești care există în diferite țări și care urmăresc același scop, și anume apărarea solidară, dezvoltarea și deplina eliberare a clasei muncitoare.

Art. II. Numele acestei asociații este *Asociația Internațională a Muncitorilor.*

Art. III. Consiliul General se compune din muncitori aparținînd diferitelor țări reprezentate în *Asociația Internațională.* El alege din sînul său persoanele care urmează să

ocupe funcțiile necesare pentru conducerea treburilor Asociației, cum sînt funcțiile de președinte, de secretar general, de casier, de secretari pentru diferite țări etc.

Congresul, care își ține lucrările în fiecare an, fixează data și locul unde va fi convocat congresul următor, stabilește sediul Consiliului General și alege membrii lui; totodată îl împuternicește să coopteze noi membri.

La data fixată de congres, delegații se adună la locul stabilit, fără ca pentru aceasta să mai fie nevoie de o invitație specială. *În caz de nevoie, Consiliul General poate să schimbe locul adunării, dar nu poate să amîne data ei.*

Art. IV. La fiecare din congresele anuale, Consiliul General prezintă un raport public asupra activității desfășurate de Asociație în cursul anului. În cazuri urgente el poate convoca congresul înainte de termenul stabilit.

Art. V. Consiliul General stabilește legături cu diferitele asociații muncitorești și caută ca muncitorii dintr-o țară să fie în permanentă informați despre mișcările inițiate de clasa lor în toate celelalte țări; ca, în mod concomitent și sub conducere comună, să se facă o anchetă asupra condițiilor sociale; ca problemele de interes general care se ridică într-o asociație să fie discutate de toate celelalte asociații și ca, în cazul cînd o propunere practică ori o complicație internațională face să fie necesară intervenția Asociației, ea să poată acționa în mod coordonat. În toate ocaziile potrivite, Consiliul General trebuie să ia inițiativa propunerilor care urmează a fi prezentate diferitelor asociații naționale sau locale.

Pentru a înlesni legăturile sale cu secțiile, Consiliul General publică rapoarte periodice.

Art. VI. Dat fiind că succesul mișcării muncitorești în fiecare țară poate fi asigurat numai prin puterea pe care o dă unirea și organizarea și că, pe de altă parte, eficiența activității Consiliului General va fi cu atît mai mare cu cît acțiunile sale vor fi mai puțin împrăștiate, e necesar ca membrii *Asociației Internaționale* să depună toate eforturile pentru a unifica asociațiile locale din țările respective în organizații naționale, care să fie reprezentate prin organe centrale naționale. Se înțelege de la sine că la aplicarea acestui articol trebuie să se țină seama de caracterul specific al legilor din fiecare țară și că, indiferent de piedicile puse de legi, nici unei asociații locale nu-i este interzis să întrețină corespondență directă cu *Consiliul General*.

Regulament *

1. Consiliul General este însărcinat cu punerea în aplicare a rezoluțiilor congresului.

a) În acest scop, el strânge toate materialele pe care i le trimite comitetele centrale din diferite țări, precum și materialele pe care și le poate procura pe alte căi.

b) El este însărcinat să organizeze congresele și să comunice programul lucrărilor lui tuturor secțiilor, cu ajutorul comitetelor centrale.

2. Ori de câte ori mijloacele îi permit, Consiliul General publică un raport cu toate informațiile care prezintă interes pentru Asociația Internațională a Muncitorilor. Acest raport trebuie să se ocupe, în primul rând, de problemele cererii și ofertei de muncă, de societățile cooperatiste și de situația clasei muncitoare din toate țările ș.a.m.d.

3. Acest raport se publică în diferite limbi și se trimite tuturor comitetelor care țin legătura cu Consiliul General, și ele au obligația de a trimite câte un exemplar fiecărei secții.

4. Pentru ca Consiliul General să poată aduce la îndeplinire aceste hotărâri, în anul 1866—1867, în mod excepțional, se va percepe de la fiecare membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor o cotizație de 30 de centime (3 pence).

Aceste cotizații sînt destinate să acopere, în primul rând, multiplele cheltuieli ale Consiliului General, cum sînt: salariul Secretarului general, cheltuielile de publicitate, corespondență și organizare, cele pentru diverse tipărituri și alte mijloace de pregătire în vederea congresului ș.a.m.d.

5. Pretutindeni unde condițiile permit, se vor înființa consilii centrale. Funcționarii lor, care sînt numiți de secțiile respective și pot fi oricînd revocați de ele, trimit rapoartele lor Consiliului General cel puțin o dată pe lună, sau, dacă e nevoie, și mai des.

6. Cheltuielile consiliilor centrale sînt acoperite de diferele secții care țin legătura cu ele.

* În original: Règlements spéciaux. — Nota red.

7. Consiliile centrale care țin legătura cu Consiliul General, ca și Consiliul General, sînt obligate să garanteze creditul pus la dispoziție unui membru al Asociației de către secția lui numai în cazul cînd carnetul de membru este contrasemnat de secretarul secției de care aparține purtătorul lui.

Dacă secția căreia i se adresează purtătorul care vrea să facă uz de creditul său nu dispune de fonduri, ea este autorizată să tragă o poliță asupra biroului secției care deschide creditul.

8. Cónsiliile centrale și secțiile trebuie, la cerere, să permită, în mod gratuit, fiecărui membru al Asociației să ia cunoștință de rapoartele Consiliului General.

9. Fiecare secție, mare sau mică, are dreptul să trimită un delegat la congres. Dacă secția nu dispune de mijloace pentru a trimite un delegat, ea poate să se unească cu alte secții pentru a trimite un delegat comun.

10. Cheltuielile făcute de delegați vor fi acoperite de secția sau de asociația secțiilor care l-au trimis.

11. Fiecare membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor are dreptul să aleagă și să fie ales.

12. Fiecare secție sau grup care numără mai mult de 500 de membri are dreptul să trimită încă un delegat pentru fiecare 500 de membri.

13. Fiecare delegat dispune de un singur vot la congres.

14. Fiecare secție are dreptul să-și adapteze regulamentul și statutul ei la condițiile locale și la particularitățile pe care le prezintă legislația țării sale. Totuși, în ele nu trebuie să existe nimic care să fie în contradicție cu statutul și Regulamentul general.

15. Actualul statut și actualul Regulament pot fi revizuite de fiecare congres dacă două treimi din delegații prezenți cer ca ele să fie modificate.

Adoptat la 5 și 8 septembrie 1866
Publicat în broșura „Association
Internationale des Travailleurs.
Statuts et règlements”.
Londres, 1866

Se tipărește după manuscrisul
lui K. Marx și P. Lafargue,
confruntat cu textul broșurii
Tradus din limba franceză

7

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
la 28 februarie 1867 cu prilejul aniversării
Asociației culturale a muncitorilor
germani de la Londra⁴⁷¹]

Karl Marx a vorbit despre munca salariată și capital și a demonstrat foarte clar cum capitalul este creat de muncitori, cum aceștia sînt ținuți în robie cu ajutorul produsului propriei lor munci și cum capitalul este folosit în permanență pentru a-i țintui în lanțuri. Așa-numitul muncitor liber are, ce-i drept, sentimentul că este muncitor liber, dar el este cu atît mai mult în puterea capitalului cu cît este silit să-și vîndă munca pentru un salariu mizer, spre a-și putea satisface cele mai elementare nevoi vitale. În majoritatea cazurilor, situația materială a muncitorului liber este mai proastă decît aceea a sclavului și a iobagului. Clasa muncitoare nu trebuie să desființeze proprietatea personală, căci ea a fost demult desființată și este desființată zi de zi; ceea ce trebuie într-adevăr desființat este proprietatea burgheză, care se bazează numai pe înșelăciune.

În ceea ce privește relațiile sociale din Germania, Marx a relevat că proletariatul german este primul care poate să folosească cu succes mijloace radicale. În primul rînd, germanii s-au eliberat într-un grad mult mai înalt decît alte popoare de toate absurditățile religioase; în al doilea rînd, ei nu au trebuit să treacă prin stadiul unei dezvoltări burgheze îndelungate, ca muncitorii din alte țări, și, în al treilea rînd, poziția geografică a Germaniei îi va sili să declare război barbariei orientale, căci de acolo, din Asia, au pornit toate mișcările reacționare împotriva Occidentului. Toate acestea vor determina partidul muncitoresc să pășească pe calea revoluționară, pe care trebuie să meargă pentru a se elibera.

Rezumat făcut de F. Dessner
Publicat în revista „Der Vorbote”
nr. 3 din martie 1867

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limba germană

8

Apelul Consiliului General
al Asociației Internaționale a Muncitorilor
adresat secțiilor, asociațiilor afiliate
și tuturor muncitorilor ⁴⁷²

Proletari,

Din corespondențele primite de noi reiese că membrii Asociației continuă să propage principiile Asociației Internaționale și să sporească numărul secțiilor ei. Deosebit de remarcabilă este această activitate în Elveția, unde majoritatea secțiilor noastre desfășoară o activitate asiduă în direcția întemeierii de asociații muncitorești de tot felul și de apropiere a lor de noi.

În Belgia, după masacrul de la Marchienne ⁴⁷³, se depun cele mai laudabile eforturi pentru a strînge laolaltă, sub egida noastră, întreg proletariatul din această țară.

În alte țări însă, munca noastră de propagandă a fost stînjinită de o serie întreagă de împrejurări.

În Germania, unde pînă în 1848 se observa un interes atît de viu pentru studiul problemelor sociale, aproape toate forțele active sînt absorbite de mișcarea pentru unitate care se desfășoară în această țară.

În Franța, unde libertatea de care se bucură clasa muncitoare este destul de restrînsă, propagarea principiilor noastre și extinderea Asociației noastre n-au atins nici pe departe proporțiile la care ne-am fi așteptat; fiindcă eram îndreptățiți să credem că ajutoarele pe care asociațiile muncitorești engleze, la îndemnul nostru, le-au trimis asociațiilor muncitorești franceze în timpul ultimelor lor greve ⁴⁷⁴ aveau să cîștige de partea noastră pe toți muncitorii francezi. Acum, cînd în Franța lupta dintre clasa capitaliștilor și aceea a muncitorilor a intrat într-o fază pe care noi o numim „engleză”, adică capătă un caracter bine precizat, muncitorii ar trebui să-și dea lesne seama că, pentru a lupta cu succes împotriva forțelor capitaliștilor, este nevoie de o

puternică uniune, care să grupeze în cadrul ei diferitele detașamente ale mării comunități muncitorești.

În Anglia, unde toată lumea era antrenată în lupta pentru reforma electorală, mișcarea economică a fost împinsă, pentru un timp oarecare, pe planul al doilea. Acum însă, cînd mișcarea pentru reformă și-a încetat activitatea și cînd, cu prilejul cercetărilor întreprinse în rîndurile trade-unionurilor⁴⁷⁵, s-a văzut cît de puternică este clasa muncitoare și cît de conștientă a devenit ea, considerăm că a sosit momentul ca toate asociațiile muncitorești să-și dea seama de utilitatea Asociației noastre. Pînă acum, în repetate rînduri, la adunările de delegați ai muncitorilor, a fost apreciată cum se cuvine însemnătatea Asociației noastre, și numeroase asociații au și intrat în rîndurile noastre. Anglia, țară în care există o puternică organizare a clasei muncitoare, este sortită să devină unul dintre cei mai solizi piloni ai noștri.

Statele Unite ale Americii par a-și fi dobîndit o a doua tinerețe în războiul sîngeros prin care au trecut de curînd : clasa muncitoare a și început să se organizeze și, exercitînd presiuni asupra guvernului burghez aflat la putere, a obligat adunările legislative ale cîtorva state să adopte legea zilei de muncă de opt ore. Cu ocazia alegerilor pentru postul de președinte, diferitele partide politice s-au văzut nevoite să facă cunoscută în mod public platforma lor. Partidul radical, prin glasul lui Wades, președintele Senatului, a recunoscut că e necesar, în primul rînd, să se ocupe în mod special de problema muncii și a capitalului și s-a pronunțat în mod deschis pentru transformarea proprietății capitaliste și a proprietății funciare. Cum în această țară clasa muncitoare dispune de o mare capacitate de organizare, are și posibilitatea să-și realizeze dorințele ei.

În momentul de față, clasa muncitoare s-a pus în mișcare în toate țările civilizate ; în țări ca America și Anglia, în care industria a atins cel mai înalt grad de dezvoltare, clasa muncitoare este cea mai bine organizată și lupta dintre ea și burghezie îmbracă formele cele mai înverșunate.

În fața puterii capitalului, omul își pierde puterea lui individuală, și muncitorul, în fabrică, nu mai este decît o

parte componentă a mașinii. Pentru a-și redobîndi individualitatea, muncitorii au fost nevoiți să se unească și să-și creeze asociații, ca să-și poată astfel apăra salariul și viața. Pînă în prezent, aceste asociații au avut mai mult un caracter local; dar capitalul vede cum, datorită noilor descoperiri în domeniul industrial, puterea lui crește pe zi ce trece, în timp ce asociațiile, limitate la cadrul lor național, dovedesc, în numeroase cazuri, că sînt neputincioase. Cine studiază luptele clasei muncitoare din Anglia poate observa cum patronii, pentru a opune rezistență muncitorilor lor, aduc muncitori străini sau își fabrică mărfurile lor în țările în care mîna de lucru e mai ieftină. În asemenea situație este necesar ca clasa muncitoare să-și transforme asociațiile ei naționale într-o asociație internațională dacă vrea să-și continue lupta cu unele șanse de succes.

Trebuie ca toți muncitorii să analizeze cu atenție acest nou punct de vedere în problema de care ne ocupăm aici, pentru a se convinge că, dacă se vor strînge sub steagul nostru, își vor apăra pîinea lor și a copiilor lor.

În numele Consiliului General, facem apel la toți să acționeze în așa fel ca viitorul congres, care va avea loc la 2 septembrie 1867 la Lausanne, să devină o strălucită manifestare a clasei muncitoare.

(Potrivit unor prevederi din Regulamentul adoptat la primul Congres, fiecare secție are dreptul să trimită un delegat la congres. Secțiile care numără mai mult de 500 de membri au dreptul să trimită încă un delegat pentru fiecare 500 de membri. Secțiile care nu dispun de mijloace suficiente pentru a-și trimite un delegat pot să se unească cu alte secții pentru a putea face față cheltuielilor necesare pentru trimiterea unui delegat comun, împuternicit de ele să le reprezinte ⁴⁷⁶.)

La congres vor fi dezbătute următoarele probleme :

1) Care sînt mijloacele *practice* pentru a face ca Asociația Internațională a Muncitorilor să reprezinte pentru clasa muncitoare (femei și bărbați) un centru comun de acțiune în lupta ei pentru eliberarea de sub jugul capitalului?

2) Cum poate clasa muncitoare să folosească, pentru eliberarea ei, creditul pe care-l acordă burgheziei și guvernelor ?

Salut și frăție !

Secretari corespondenți :

E. Dupont — pentru Franța ;
K. Marx — pentru Germania ;
Zabicki — pentru Polonia ;
H. Jung — pentru Elveția ;
P. Fox — pentru America ;
Besson — pentru Belgia ;
Carter — pentru Italia ;
P. Lafargue — pentru Spania ;
Hansen — pentru Olanda și Danemarca ;
G. Odger, președinte,
G. Eccarius, vicepreședinte,
W. Dell, casier,
Shaw, secretar-casier,
Peter Fox, secretar general.

16, Castle Street, Oxford Street

Întocmit pe la mijlocul
lunii iulie 1867

Publicat în foaie volantă,
la Londra, în iulie 1867

Se tipărește după textul
foii volante

Tradus din limba germană

9

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu datele statistice
apărute în noua Carte albastră ⁴⁷⁷]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 23 iulie 1867 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx atrage atenția Consiliului asupra unei
Cărți albastre parlamentare — „Reports by Her Majesty's
Secretaries of embassy and legation on the manufactures

and commerce of the countries in which they reside, 1867" —, din care citează următoarele date:

„În primele unsprezece luni ale anului 1864, în Belgia au fost importate 7200 de tone de fontă brută, din care 5300 din Marea Britanie; în perioada respectivă a anului 1865, importul de fontă s-a ridicat la 18800 de tone, din care 17000 de tone din Marea Britanie; în 1866 importul a crescut la 29590 de tone, din care 26200 de tone din Marea Britanie. Pe de altă parte, în primele unsprezece luni ale anului 1864, exportul de fontă al Belgiei s-a ridicat la 24400 de tone, din care 17200 au revenit Franței și 5900 Angliei, în timp ce în perioada respectivă a anului 1866 exportul n-a trecut de 14000 de tone, din care 9600 au fost exportate în Franța și numai 241 în Marea Britanie. Exportul șinelor belgiene a scăzut de asemenea, de la 75353 de tone în primele unsprezece luni ale anului 1864 la 62734 de tone în 1866.

Vă prezint un tabel care cuprinde datele exacte cu privire la cantitățile de fier și oțel, de toate felurile, importate de Belgia din Marea Britanie — și invers — în primele unsprezece luni ale anului 1866, în comparație cu perioada respectivă a anului 1864.

Importul Belgiei din Marea Britanie

	Primele unsprezece luni ale anului	
	1866 în tone	1864 în tone
Minereu și pilitură	0	1
Fier brut, fontă și fier vechi.....	26 211	5 296
Fier forjat (cuie, sirmă etc.).....	1 031	1 777
Piese turnate	41	24
Fier sudat	255	203
Bare, foi și sirmă de oțel.....	3 219	1 227
Oțel sudat	522	0
Total	31 289	8 528

Exportul Belgiei în Marea Britanie

	Primele unsprezece luni ale anului	
	1866 în tone	1864 în tone
Minereu și pilitură	1 768	5 555
Fier brut, fontă și fier vechi	241	5 920
Fier forjat (cuie, sirmă etc.).....	6 727	9 436
Piese turnate.....	5	7
Fier sudat	12	0
Bare, foi și sirmă de oțel.....	50	56
Oțel sudat	16	5
Total	8 819	20 979

Pe scurt, rezultatele sînt următoarele:

În 1864 (în primele unsprezece luni ale anului) Belgia a exportat în Anglia 20979 de tone de fier și oțel, iar în 1866 numai 8819 tone, în timp ce exportul de fier și oțel englezesc în Belgia a crescut de la 8528 de tone în 1864 la 31289 de tone în 1866”.

Marx amintește că anul trecut citeva ziare burgheze au făcut multă zarvă pe tema pretinselor consecințe nefaste pe care le are existența trade-unionurilor; ele susțineau că, datorită activității desfășurate de trade-unionuri, industria siderurgică engleză își pierde pozițiile ei, cedînd locul industriei siderurgice belgiene. Nici unul din ziarele care au pornit toată această zarvă nu numai că nu a făcut cunoscut cititorilor conținutul acestei Cărți albastre, dar nici măcar n-a pomenit de apariția ei.

Publicat în ziarele
„The Working Man”
nr. 18 din 27 iulie 1867
și „The Bee-Hive Newspaper”
nr. 302 din 27 iulie 1867

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

10

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu atitudinea Asociației Internaționale
a Muncitorilor față de Congresul Ligii păcii
și libertății⁴⁷⁸]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 13 august 1867 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx atrage atenția Consiliului asupra congresului Ligii păcii care urmează să aibă loc la Geneva. El spune că ar fi de dorit ca la acest congres să ia parte, în mod individual, un număr cit mai mare de delegați, dar consideră că nu ar fi indicat ca ei să participe în mod oficial, ca reprezentanți ai Asociației Internaționale. Congresul Asociației Internaționale a Muncitorilor constituie prin el însuși un congres al păcii, întrucît unirea clasei muncitoare din diferite țări va reuși, pînă la urmă, să împiedice izbucnirea unor războaie între popoare. Dacă inițiatorii Congresului de la Geneva al Ligii păcii ar fi înțeles adevăratul sens al acestei probleme, s-ar fi alăturat Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Întărirea marilor armate din Europa care se observă în momentul de față a fost provocată de revoluțiile din 1848. Marile armate permanente sînt rezultatul inevitabil al actualei stări a societății: ele sînt menținute nu pentru a purta războaie externe, ci pentru a înăbuși orice acțiune a clasei muncitoare ⁴⁷⁹. Totuși nu se găsesc întotdeauna bariade pentru a fi bombardate și muncitori pentru a fi împușcați; în acest caz există posibilitatea de a provoca un conflict internațional, pentru ca soldații să nu-și piardă iscusința de luptă. Adepții menținerii păcii cu orice preț vor alcătui, fără îndoială, majoritatea la acest congres. Ei ar lăsa bucuroși ca Rusia singură să aibă la dispoziție mijloacele ce-i sînt necesare pentru a duce un război împotriva Europei; dar însăși existența unei asemenea puteri ca Rusia constituie un motiv pentru celelalte țări să-și păstreze armatele lor.

E mai mult ca sigur că unii radicali francezi vor căuta să profite de acest prilej pentru a rosti discursuri declamatorii împotriva propriului lor guvern, dar asemenea discursuri ar produce mai multă impresie dacă ar fi rostite la Paris.

Cei ce refuză să ia parte la opera de transformare a relațiilor dintre muncă și capital nu țin seama de adevăratele condiții necesare pentru existența unei păci generale.

Publicat în
„The Bee-Hive Newspaper”
nr. 305 din august 1867

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

11

Raportul Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor prezentat la Congresul de la Lausanne din 1867 ⁴⁸⁰

I. Sarcinile trasate de Congresul de la Geneva (Septembrie 1866)

Congresul de la Geneva a trasat Consiliului General următoarele sarcini ⁴⁸¹:

1. Printr-o rezoluție, congresul a imputernicit pe delegații englezi să întreprindă demersurile necesare pe lângă directorii departamentului poștelor din Elveția, Franța și Anglia pentru a obține o reducere a tarifului la scrisori și imprimare.

Ministrul elvețian a fost de acord cu delegația în toate punctele propuse de aceasta, dar a arătat că guvernul francez se opune oricărei reforme în acest domeniu.

În Franța, delegații nu au putut să obțină o audiență la directorul departamentului poștelor.

În Anglia, guvernul a acceptat să primească doar un memoriu în care să fie expuse faptele. Consiliul General a întocmit acest memoriu și așteaptă răspuns.

2. Publicarea în câteva limbi a materialelor congresului, inclusiv scrisorile și rapoartele.

3. Editarea unui buletin periodic în diferite limbi, care să cuprindă tot ceea ce poate interesa Asociația Internațională; procurarea tuturor informațiilor necesare cu privire la munca în diferite țări și întocmirea de rapoarte despre asociațiile cooperatiste și despre situația socială a muncitorilor.

4. Consiliul General a fost, de asemenea, însărcinat să efectueze o cercetare statistică asupra situației muncitorilor, care să cuprindă rapoarte amănunțite și speciale despre fiecare ramură a industriei și agriculturii și despre toate țările civilizate.

Pentru a da Consiliului posibilitatea să-și îndeplinească sarcinile, congresul a hotărât ca fiecare membru să plătească o cotizație anuală de 30 de centime și, de asemenea, ca secretarul general să fie retribuit cu 2 l.st. pe săptămână; alegerea acestuia din urmă a fost lăsată la latitudinea Consiliului General.

Începîndu-și activitatea după întoarcerea delegaților, Consiliul a primit știrea că la granița franceză agenții de poliție i-au confiscat lui *Jules Gottraux* câteva documente importante.

Secretarul general a fost însărcinat să se adreseze în scris ministrului afacerilor interne al Franței pentru a obține restituirea documentelor menționate. Întrucît această scrisoare a rămas fără răspuns, s-a adresat o cerere ministrului afacerilor externe al Angliei; ca urmare, lordul Stanley a dat dispoziții lordului Cowley, ambasadorul Angliei la Paris, să obțină restituirea documentelor.

Cîteva zile mai tirziu, documentele ne-au fost restituite împreună cu un pachet conținînd exemplare ale ziarului „La Tribune du Peuple”, confiscate, evident, de la o altă persoană.

Acest incident a întârziat cu câteva luni publicarea materialelor congresului de către Consiliu.

Documentele au fost transmise subcomitetului în vederea întocmirii raportului oficial.

Întrucît însă Consiliul General nu dispunea de fondurile necesare pentru retribuirea secretarului general, această muncă a fost făcută de membrii Consiliului, destul de devotați cauzei pentru a îndeplini această muncă paralel cu activitatea lor obișnuită, ceea ce a necesitat mai mult timp.

La sfîrșit s-a văzut că pentru tipărirea acestui raport numai într-o singură limbă era nevoie de cel puțin 1 000 de franci pentru 1 000 de exemplare.

Pentru a aduce la îndeplinire rezoluția congresului, Consiliul General ar fi trebuit să cheltuiască imediat 3 000 de franci ; or, în momentul acela existau în casă numai 22 de franci și 90 de centime.

Consiliul General s-a adresat asociațiilor afiliate din Anglia, cerindu-le să plătească cotizații.

La această chemare au răspuns numai *muncitorii de la fabricile de țigări din Londra și muncitorii de la fabricile de panglici din Coventry și Warwickshire*.

Consiliul executiv al muncitorilor de la fabricile de panglici a dat dovadă în îndeplinirea obligațiilor sale de un zel pe care trebuie să-l relevăm ; întrucît nu avea bani disponibili, majoritatea membrilor săi fiind șomeri, Consiliul executiv a organizat o colectă printre cei care lucrau.

Epuizînd toate posibilitățile de a se publica raportul cu privire la congres atît în Franța cît și în alte țări, Consiliul General a acceptat propunerea cetățeanului *Collet*, redactorul ziarelor „*Courrier international*” și „*Working Man*”⁴⁸², de a tipări raportul în aceste două săptămînale în limbile franceză și engleză. În afară de aceasta, *Collet* s-a oferit să execute stereotipuri pentru a se putea publica raportul în broșură și să împartă cu Consiliul General toate beneficiile, asumîndu-și anticipat toate pierderile.

Cînd cele două ziare au anunțat publicarea materialelor Congresului de la Geneva, guvernul englez, care de cîțiva ani nu pusese nici un fel de piedici în calea publicării unor asemenea materiale, a găsit mijlocul de a opri publicarea cerînd cetățeanului *Collet* să depună două garanții în valoare de câteva mii de franci. Această formalitate a întârziat publicarea raportului pînă la 9 martie. Între timp, cetățeanul

Collet a aflat din sursă demnă de încredere că incidentul a fost provocat de guvernul francez.

Acest fapt, precum și confiscarea memoriului delegaților parizieni⁴⁸³, arată clar care este atitudinea guvernului francez față de Asociația Internațională.

Numerele din „*Courrier international*” în care era publicat raportul au fost difuzate *gratuit* tuturor corespondenților Asociației. La traducerea raportului în limba germană a trebuit să se renunțe, deoarece Consiliul General nu a avut nici o posibilitate să facă acest lucru.

În pofida faptului că toate stereotipurile au fost executate, lipsa de fonduri a împiedicat pînă în prezent publicarea raportului în broșură, deși toți corespondenții noștri cer insistent acest lucru.

Spre a înlătura aceste dificultăți, unul dintre membrii Consiliului a avansat 100 de franci pentru a se tipări 1 000 de carnete de membru cu textul statutului și al regulamentului; 800 de carnete de membru au fost expediate, dar poliția franceză le-a confiscat. Această pierdere a complicat și mai mult situația Consiliului General, cu atît mai precară cu cît i s-a cerut din toate părțile achitarea datoriilor de peste 1 000 de franci, contractate în anii 1865—1866; căci, deși Congresul de la Geneva și-a asumat răspunderea colectivă pentru aceste datorii, el nu a indicat nici un mijloc eficient pentru achitarea ei.

În aceste condiții, Consiliului i-a fost absolut imposibil să publice rapoarte sau buletine periodice, așa cum se hotărîse la congres. Ca urmare, a trebuit să se renunțe la cercetarea statistică pe 1867, deoarece, pentru a fi utilă, această cercetare nu se poate limita la organizațiile afiliate, ci trebuie să cuprindă toate ramurile de producție de prețutindeni. Din cauza situației financiare în care se afla, Consiliul General nu a putut face acest lucru, care necesita foarte mult timp și fonduri însemnate.

II. Rolul Asociației Internaționale a Muncitorilor în lupta dintre capital și muncă

Multiplele servicii aduse de Asociație în diferitele lupte care au avut loc într-o serie de țări între capital și muncă dovedesc, în suficientă măsură, necesitatea unei asemenea organizații. Cînd muncitorii au refuzat să primească

condițiile impuse samavolnic de către capitaliștii englezi, aceștia au amenințat că-i vor înlocui cu muncitorii de pe continent. Posibilitatea unui asemenea import a fost nu o dată suficientă pentru a-i determina pe muncitorii să cedeze. Datorită activității Consiliului, la asemenea amenințări nu se mai recurge atît de fățiș ca înainte. Acum, în astfel de cazuri, este suficientă cea mai mică aluzie pentru a zădărnici planurile capitaliștilor. Cînd are loc o grevă sau un *lock-out* * care afectează organizațiile afiliate la Asociație, muncitorii din toate țările sînt puși în cunoștință de cauză, fiind astfel avertizați împotriva propunerilor agenților capitaliștilor. Această activitate nu se limitează însă la organizațiile afiliate, deoarece Asociația acordă sprijin tuturor organizațiilor care cer acest lucru.

Uneori capitaliștii reușesc să ademenească pe unii muncitori neinformați, dar aceștia încetează lucrul de îndată ce li se explică drepturile și obligațiile lor.

Capitalul consideră pe muncitor doar ca o mașină de producție, și nimic altceva; ultimul *lock-out* împotriva împletitorilor de coșuri din Londra oferă un exemplu grăitor în această privință. Iată faptele. Patronii atelierelor de coșuri din Londra au declarat muncitorilor că trebuie să-și dizolve în termen de trei zile asociația și să accepte reducerea salariului, căci, în caz contrar, la expirarea acestui termen atelierelor vor fi închise. Indignați de această insolență, muncitorii au declarat că nu acceptă asemenea condiții. Patronii prevăzuseră acest lucru: agenții lor merseseră deja în Belgia și aduseseră muncitori de acolo... Acești muncitori au fost înghesuți sub bolțile unui pod de cale ferată dintr-un cartier londonez (Bermondsey). Acolo trebuiau să lucreze, să mănînce și să doarmă, neavînd voie să se îndepărteze nici un pas, pentru a se evita orice contact cu ceilalți muncitori. Dar Consiliul General a reușit să rupă cordonul sanitar instituit de fabricanți și, printr-o stratagemă, să ia contact cu muncitorii belgieni; a doua zi, acești muncitori, care și-au înțeles datoria, au plecat în Belgia, fiind despăgubiți pentru timpul pierdut de către asociația împletitorilor de coșuri din Londra. Chiar în momentul plecării lor a sosit un alt vapor plin cu muncitori; dar, de data aceasta, noi le-am ieșit în întîmpinare, și ei s-au întors cu vaporul următor. După cele întîmplate, patronii nu au

* Așa numesc englezii închiderea atelierelor de către patroni.

mai putut găsi alți muncitori și, ca urmare, s-au văzut nevoiți să lase totul ca înainte ⁴⁸⁴.

Datorită unui apel al Consiliului către asociațiile din Anglia, muncitorii în bronz din Paris au primit sprijin moral și material în timpul unei greve din partea acestor asociații; pe de altă parte, croitorii londonezi au primit un sprijin asemănător din partea muncitorilor de pe continent.

Consiliul a intervenit cu același succes în greva *săpătorilor, a forjorilor de grilaje, a frizerilor, a muncitorilor în zinc și a gravorilor în lemn*.

III. Secția engleză

A. Propaganda

Faptul că în Anglia propaganda nu a fost atât de intensă ca anul trecut se explică ușor având în vedere următoarele: din inițiativa guvernului nu se ia niciodată vreo măsură liberală; numai după ce masele populare au fost mobilizate printr-o agitație susținută, sub presiunea lor, guvernul face, în cele din urmă, concesii; o dovadă e problema reformei electorale și a dreptului de a organiza întruniri în parcuri ⁴⁸⁵.

Muncitorii englezi atribuie, pe bună dreptate, o mare importanță problemei dreptului electoral; ei cheltuiesc timp și energie pentru a organiza demonstrații impunătoare, a căror forță morală acționează asupra guvernului și-l silește să satisfacă revendicările poporului.

Atâta timp cât muncitorii își revendicau energic drepturile cetățenești, Consiliul General nu putea să le canalizeze atenția spre problemele sociale, a căror rezolvare ei o văd numai într-un viitor îndepărtat.

Membrii englezi ai Consiliului General, care aveau mai mult decât oricine datoria să sprijine propaganda noastră, nu puteau să se țină departe de această mișcare, *creată de noi și pe care ei trebuiau s-o conducă*. Strădania lor a fost încununată de succes, și anul 1867 va rămâne pentru totdeauna ca o pagină glorioasă în istoria clasei muncitoare din Anglia.

Cu toate că, din motivele arătate mai sus, propaganda nu a fost atât de intensă cât ar fi trebuit să fie, ea nu a încetat nici o clipă. Formalitățile necesare pentru afilierea unor organizații muncitorești cer mult timp. *Democratismul*

trade-unionurilor nu permite comitetului executiv să ia hotărâri într-o problemă importantă fără o discuție prealabilă în toate secțiile.

Iată pe ce cale trebuie să se meargă pentru a obține afilierea unei organizații. Se comunică comitetului în scris motivul cererii. Comitetul stabilește o dată pentru primirea unei delegații. Dacă cererea este luată în considerare, comitetul o transmite spre examinare organizațiilor afiliate, iar rezultatul trebuie așteptat o lună, două și uneori chiar și trei. De aici nu trebuie să se tragă însă concluzia că numai comitetul unei organizații poate să pună în discuție sau să respingă o cerere; unele organizații s-au afiliat la Asociația Internațională fără mijlocirea comitetului.

De la Congresul de la Geneva, delegațiile Consiliului General au fost bine primite de douăzeci de mari organizații muncitorești; Consiliul așteaptă din zi în zi rezultatele. Unele organizații și-au amânat afilierea pentru un moment mai favorabil; numai o singură asociație a refuzat să se afilieze, pe motiv că Asociația Internațională se ocupă de probleme politice.

B. Cotizațiile

Această problemă a preocupat multă vreme Consiliul General. Ea era încă în discuție când comitetul executiv al zidarilor s-a afiliat la Asociație și a hotărât să verse o cotizație anuală de 1 l.st.

În martie 1865, Consiliul General a trimis o delegație la conferința cizmarilor englezi, la care a fost adoptată în unanimitate următoarea rezoluție propusă de delegații din Birmingham și Hull:

„Conferința aprobă principiile Asociației Internaționale, declară că li se alătură și cheamă pe cei prezenți să depună toate eforturile pentru propagarea acestor principii”.

Problema cotizațiilor a fost pusă în discuție, dar nu a fost rezolvată. Curînd după aceea, Consiliul General a hotărât ca fiecărei organizații care adera să i se certifice afilierea; în momentul afilierii, organizația trebuie să achite o cotizație de 5 șilingi*; în ceea ce privește sprijinul ma-

* — 1 șiling = 1 franc și 25 de centime, o liră sterlină = 25 de franci, un pence = 10 centime.

terial acordat Consiliului General, se lasă la aprecierea organizațiilor * înseși.

Banii vărsați de organizații au constituit contribuția lor la acoperirea cheltuielilor Consiliului General pentru trimiterea delegației la Congresul de la Geneva.

Comitetul cizmarilor a vărsat în acest scop 5 l.st.

Pentru a reglementa această problemă, Consiliul General a propus să se introducă o cotizație unică pentru toți membrii.

Congresul de la Geneva a hotărât ca această cotizație să fie de 30 de centime anual.

Această cotizație mare a constituit o piedică insurmontabilă pentru delegațiile pe care Consiliul le-a trimis după congres la organizațiile din Anglia.

În această situație, Consiliul a hotărât în ședința sa din 9 octombrie să reducă cotizația anuală la 5 centime Asociația cizmarilor (Amalgamated Cordwainers Association) ne-a adus la cunoștință că rezoluția adoptată la conferința din 1865, care prevedea o cotizație anuală de 5 l.st., a fost anulată de conferința din 1867.

Comitetul executiv al zidarilor a vărsat pe anul 1867, ca și în 1866, 1 l.st., dar încă nu ne-a comunicat dacă s-a afiliat sau nu întreaga asociație.

Asociația cizmarilor număra anul trecut 5 000 de membri, iar asociația zidarilor — 3 000 pînă la 4 000.

Consiliul a făcut de două ori apel la toate organizațiile afiliate să achite cotizațiile pe 1867. Unele organizații au făcut acest lucru, altele nu; dar nici una, cu excepția asociației cizmarilor, nu s-a eschivat de la obligațiile sale.

Asociația dulgherilor și tîmplarilor a hotărât recent să verse Consiliului General 2 lire anual. În momentul de față, în secțiile acestei asociații se discută problema dacă întreaga organizație să devină o parte a Asociației Internaționale. Această asociație, care numără peste 9 000 de membri, are filiale în toată Anglia, precum și în Wales, în Scoția și în Irlanda.

Dăm mai jos o listă a organizațiilor afiliate din Anglia și a cotizațiilor pe care le-au vărsat Consiliului în cursul anului care a trecut de la ultimul congres.

* Vezi volumul de față, pag. 547—548. — *Nota red.*

Sume vărsate de secția din Anglia

	1866		1867	
	L. st.	Șilingi Pence	L. st.	Șilingi Pence
Asociația culturală a muncitorilor germani	2			
Secția franceză de la Londra			4	9
Secția centrală a emigranților polonezi			4	10
Comitetul executiv al muncitorilor zidari			1	
Prima filială a muncitorilor zidari ..	8			
Timplari de mobilă fină (asociați) ..	10		1	13 4
Timplari de mobilă fină (West End)	5		1	7
Legători	8	3		17 6
Dogari	6			6
Comitetul executiv al cismarilor....	5			
Secția cismarilor (Darlington)	5			
Secția cismarilor (Nottingham)	5			2 1
Muncitori de la fabricile de țigări ..	5		1	9
Muncitori de la fabricile de panglici din Coventry	5		1	9
Muncitori marochineri	1	5 4		
Cismari din Kendal		5		1 8
Cismari de damă (West End)	6			10
Croitori din Londra	3			
Croitori din Darlington	5			1 8

Organizații afiliate după congres

	Cotizații de afiliere			Cotizații		
	L. st.	Șilingi Pence		L. st.	Șilingi Pence	
Muncitori impletitori de coșuri din Londra	5					
Muncitori din imprimeriile din Lancashire	5		2	1	8	
Muncitori caretași din Londra	5					
Tapițeri de carete care se adunau în taverna „Globe“	5			1	10½	
Idem (taverna „Crown“)	5			5		
Țesători (țesături elastice)	5			5		
Săpători (asociați)	5					
Lustruitori de mobilă	5					
Constructori de orgi	5			2	1	
Desenatori de modele și gravori în lemn	5					
Comitetul executiv al dulgherilor				2		
Pielari (asociați)						
Tinichigii						

Sume vărsate pentru delegația la congres

	L. st.	Șilingi	Pence
Cismari de damă (West End)	4	10	
Muncitori de la fabricile de țigări din Londra	1	1	
Țesători (țesături elastice)	1		

Diferența dintre sumele vărsate în cei doi ani se explică astfel: în 1866 s-au vărsat bani pentru trimiterea delegațiilor la Geneva, în timp ce anul acesta fondurile sînt destinate numai cheltuielilor organizatorice.

Așa cum am mai arătat anul trecut, am contractat datorii pe care Consiliul General le-a achitat în măsura posibilităților.

Faptul că unele organizații afiliate încă nu și-au vărsat cotizațiile, iar altele încă nu au aprobat fonduri pentru acoperirea cheltuielilor legate de congres se explică prin stagnarea în producție, prin numeroasele greve, prin *lock-out-uri* și mai ales prin mișcarea pentru reforma dreptului electoral, în sfîrșit, prin greva croitorilor din Londra, care absoarbe în momentul de față resursele *trade-unionurilor*.

Consiliul General a primit din partea organizațiilor numeroase scrisori în care se confirmă această stare de lucruri și se exprimă regretul că nu ni se poate da sprijin financiar.

IV. Secțiile de pe continent și din America ,

Fr a n ț a

Printre sarcinile Consiliului General se numără și aceea de a întreține corespondență cu organizațiile afiliate de sine stătătoare din țările în care legi restrictive nu permit crearea nestînjenită a unui centru de acțiune. Asemenea situație există, de pildă, în Franța.

S-a arătat mai sus că toate încercările Consiliului General de a introduce în Franța carnetele de membru cuprinzînd statutul și regulamentul Asociației Internaționale au eșuat deoarece autoritățile franceze au confiscat aceste carnete care ne aparțineau, deși această încălcare a legalității nu este justificată de nimic. Dar guvernul francez nu s-a oprit aici. Corespondenții noștri au cerut zadarnic aprobarea de a tipări statutul și regulamentul nostru: refuzul cel mai categoric a fost întotdeauna singurul răspuns.

Comitetului din Lyon, care în 1866 a putut să organizeze întruniri la care au participat peste 500 de membri, după Congresul de la Geneva nu i s-a permis să țină adunarea generală.

Trebuie ca și cei mai miopi să-și dea seama în ce măsură dorește guvernul francez eliberarea muncitorilor.

Trebuie relevat că aceste piedici, aceste șicane meschine nu au oprit nici un moment progresele Asociației noastre.

În orașul Vienne (departamentul Isère), unde existau numai 80 de membri, în prezent sînt peste 500.

La Neuville-sur-Saône, una din organizațiile noastre afiliate a întemeiat o cooperativă de consum, atrăgînd astfel în vîltoarea vieții sociale pe muncitorii agricoli, despre care se credea pînă atunci că au aversiune față de acest lucru.

Correspondentul nostru din Caen ne informează că muncitorii din acest oraș sînt tot mai uniți. Datorită acestei solidarități, *plăpumarii, mecanicii, tăbăcarii, șelarii, fierarii* ș.a. au obținut reducerea zilei de muncă cu o oră fără reducerea salariului.

La Fuveau (departamentul Bouches-du-Rhône), Asociația Internațională numără numeroși membri printre mineri, a căror grevă recentă a stîrnit atîta vîlvă.

La 5 august a.c., Consiliul General a primit știrea despre crearea unui comitet chiar la Fuveau. Acest succes se datorează propagandei curajoase a cetățeanului *Vasseur*, membru al comitetului din Marsilia, care ne scria la 21 iulie a.c.:

„Între capital și muncă se dă o luptă tragicomică: pe de o parte, o bandă de funcționari de stat și de scribi cutreieră țara, făcînd propagandă pentru a-i îndepărta pe muncitori de Asociația Internațională, iar pe de altă parte un pumn de oameni energici și devotați se opun neobosit presiunii adversarilor noștri și răspîndesc în rîndurile muncitorilor ideile independenței și dreptății”.

În încheiere, el adaugă:

„Nici o forță omenească nu va putea să stîrpească ideile de eliberare pe care le-am semănat în țară, căci adversarii noștri trebuie să înfrunte două elemente greu de învins: *dreptul și voința*”.

Într-un cuvînt, muncitorul înțelege că *cine vrea poate*, și că el trebuie să se bizuie numai pe el însuși dacă vrea să-și cucerească libertatea politică și socială.

Dăm o listă a organizațiilor afiliate în momentul deschiderii congresului trecut și a sumelor vărsate de ele în anii 1866 și 1867.

	L. st.	Sumele vărsate Șilingi	Pence
Paris	4		
Caen	1		
Lyon	11	12	
Bordeaux	3	9	
Rouen		4	5
Guadelupa			
Vienne	5	7	6
Neuville-sur-Saône	1	5	3
Pantin			
Saint-Denis			
Puteaux			
Neufchâteau			
Lisieux			
Condé-sur-Noireau			
Thury-Harcourt			
Granville			
Argentan			

*Noi organizații afiliate
create după congres*

	L. st.	Șilingi	Pence
Legătorii din Paris		14	4
Castelnaudary			
Auch			
Orléans			
Nantes			
Villefranche			
Marsilia			
Fuveau			
Le Havre			
Alger			

Elveția

Din Elveția am primit numai corespondențele Comitetului central. Acolo, ca și în Anglia, sarcina Asociației Internaționale este de a convinge organizațiile muncitorești, precum și un număr cât mai mare de persoane să i se afilieze; trebuie să se țină seama însă de faptul că în Elveția asociațiile muncitorești au, de regulă, mai puțini membri decît în Anglia.

Iată orașele unde au luat ființă organizații afiliate :

Geneva, Carouge, Lausanne, Vevey, Montreux, Neuchâtel, La Chaux-de-Fonds, Locle, Sainte-Croix, Saint-Imier, Sonvillier, Biel, Moutier, Beaucourt, Zürich, Wetzikon, Basel, Berna, Tramelan, Les Breuleux și Les Bois.

Banii primiți de la aceste organizații afiliate în anii 1866 și 1867

	L. st.	Sume vărsate	
		Șilingi	Pence
Geneva (secția romandă)	4		
Geneva (secția germană)	1	7	9
La Chaux-de-Fonds	2	4	
Locle		17	10

Belgia

*Raportul secretarului-corespondent pentru Belgia
căt-re consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor*

Cetățeni !

Corespondența mea cu Belgia a început în perioada grevei muncitorilor împletitori de coșuri. Cu acel prilej am scris cetățeanului *Vandenhouten* o scrisoare, care a apărut după o săptămână în „Tribune du Peuple”⁴⁸⁶. În numele Consiliului General l-am informat că un agent al patronilor atelierelor de coșuri plecase de la Londra în căutare de muncitori belgieni. I-am scris că organizația noastră trebuie să depună toate eforturile pentru a zădărnici planurile acestui agent și că în numele solidarității muncitorii belgieni au datoria să refuze această propunere, spre a asigura victoria fraților lor englezi.

Am adus apoi la cunoștința cetățeanului *Vandenhouten* faptul că un număr de împletitori de coșuri belgieni care veniseră la Londra încrezându-se în promisiunile ce li se făcuseră, dar pe care patronii pînă la urmă nu le-au respectat, s-au întors în patrie ; i-am vorbit, de asemenea, despre sentimentele frățești ale împletitorilor de coșuri englezi ; am subliniat în această scrisoare cît de mult au contribuit măsurile Consiliului General la victoria muncitorilor asupra patronilor.

Cu cetățeanul *Brismée* am corespondat în legătură cu publicarea raportului Congresului de la Geneva. Această corespondență nu a dat nici un rezultat, deoarece la indicația Consiliului General i-am solicitat un credit, pe care

el însă nu l-a putut acorda. La ultima mea scrisoare în această problemă nu am primit răspuns; probabil că cetățeanului Brismée, al cărui devotament este bine cunoscut, i-a venit greu să răspundă la cererea noastră printr-un refuz formal; cel puțin așa interpretez eu tăcerea sa.

Am trimis cetățeanului Vandenhouten o scrisoare a Consiliului General cu privire la muncitorii din fabricile de țigări din Belgia, cu rugămintea de a o populariza cât mai larg; la fel am procedat cu rezoluția Consiliului General privind vizita țarului la Paris⁴⁸⁷. Am informat biroul din Bruxelles despre hotărîrea Consiliului General în legătură cu greva croitorilor londonezi, care recomandă croitorilor belgieni să nu vină în nici un caz la Londra pentru a lucra în atelierele aflate în grevă și face apel la toți muncitorii belgieni să dea dovadă de solidaritate și să acorde sprijin material croitorilor londonezi.

Am trimis cetățeanului De Witte la Liège, pe adresa suburbia Saint-Gilles nr. 6, și cetățeanului Vandenhouten la Bruxelles circulara Consiliului General cu privire la Congresul de la Lausanne *, rugîndu-i să-i acorde cea mai mare atenție și să o popularizeze cât mai larg cu putință.

Pe scurt, am îndeplinit toate indicațiile Consiliului și sînt în măsură să menționez că nu mi s-au făcut niciodată nici un fel de reproșuri din Belgia. Anexez la acest scurt raport cîteva scrisori primite de mine. În ceea ce privește cheltuielile de corespondență, am apreciat că pot să fac acest mic sacrificiu pentru Asociație.

Salut și frăție!

Besson

Germania și Italia

În Germania, situația continuă să fie anormală și prea puțin favorabilă dezvoltării Asociației noastre. Cu toate acestea, cetățeanul *J. Ph. Becker*, președintele secției germane cu sediul la Geneva, a reușit să înființeze acolo cîteva organizații afiliate, despre care însă nu avem deocamdată date amănunțite.

În Italia există asociații muncitorești constituite la Neapole, Milano și Genova; corespondăm cu ele, dar pînă în prezent nu am primit de la ele cotizații.

* Vezi volumul de față, pag. 568—571. — *Nota red.*

America

În America s-au afiliat la Asociația Internațională două noi organizații: corespondăm cu *Labor National Union's Committee* (Uniunea națională a muncitorilor), precum și cu președintele lui *International Ironmoulders' Union* (Uniunea internațională a muncitorilor din turnătorii)⁴⁸⁸.

*Raportul anual al secretarului-corespondent pentru America
al Consiliului General al Asociației Internaționale
a Muncitorilor
(septembrie 1866—27 august 1867)*

După ce am preluat funcția de secretar-corespondent pentru America, primul eveniment din sfera mea de activitate a fost sosirea în Anglia a numărului pe septembrie 1866 al ziarului „Ironmoulders' International Journal” („Ziarul internațional al muncitorilor din turnătorii”). Ziarul este publicat la Philadelphia de către W. H. Sylvis, care este, în același timp, președintele *Uniunii internaționale a muncitorilor din turnătorii*.

Acest număr cuprindea un raport amănunțit despre primul Congres național al muncitorilor din Statele Unite, care avusese loc în luna precedentă la Baltimore. O expunere succintă a proceselor-verbale și rezoluțiilor acestui congres a apărut în octombrie 1866, în ziarul londonez „Commonwealth” („Republica”). Din raport reieșea că Congresul de la Baltimore, aflând că la Geneva urmează să se întrunească un congres analog al muncitorilor din Lumea Veche, a hotărât în unanimitate să împuternicească comisia executivă a *Uniunii naționale a muncitorilor*, înființată la congresul menționat, să trimită un delegat la Congresul muncitorilor din Europa din 1867, adică la Lausanne.

Din același ziar am aflat că secretar pentru legăturile cu străinătatea al *Uniunii naționale a muncitorilor* este cetățeanul William Gibson, despre care se spunea că locuiește la New Haven, în statul Connecticut. Abia la începutul lunii august a.c. am descoperit că adresa cetățeanului Gibson era greșită și că el nu locuiește la New Haven, ci la *Norwich* (Connecticut). Această greșală a autorilor raportului asupra congresului putea să fie fatală activității mele.

De altfel, nu am încercat imediat să intru în corespondență cu secretarul Gibson, deoarece am socotit că această corespondență ar trebui începută prin trimiterea raportului

oficial asupra lucrărilor Congresului de la Geneva. Cauzele care au întârziat publicarea acestei dări de seamă au fost expuse în raportul general al Consiliului General.

La începutul lunii decembrie 1866, cetățeanul Orsini, care a stabilit legături mai strânse cu Consiliul General, ne-a comunicat numele a cinci socialiști europeni care locuiesc la New York, rugându-ne să intrăm în corespondență cu ei și, totodată, să li se dea mandate prin care să fie împuterniciți să desfășoare în Statele Unite o activitate în interesul Asociației.

Celor cinci cetățeni indicați de Orsini li s-a trimis câte o scrisoare și mandatul respectiv, dar nici eu, nici Consiliul General nu am primit răspuns la nici una din aceste scrisori.

Așadar, prima mea încercare a eșuat. De altfel, Orsini a comunicat Consiliului General că la New York începe să se manifeste un viu interes pentru Asociația noastră și că marele orator Wendell Phillips, abolitionist din Massachusetts, s-a oferit să țină conferințe publice cu intrare în folosul Asociației noastre după ce s-a convins că țelurile acesteia și conducătorii ei merită acest sprijin.

Orsini a comunicat, de asemenea, că democratul și patriotul irlandez James Stephens a devenit la New York membru al Asociației noastre.

În martie 1867, raportul cu privire la lucrările Congresului de la Geneva a început să apară în limba engleză în ziarul londonez „International Courier”. De îndată ce au apărut patru numere din această serie, adică în aprilie, le-am expediat pe adresa a patru persoane, și anume: o serie pe adresa presupusă a secretarului Gibson, altă serie pe adresa lui W. H. Sylvis, o a treia serie pe aceea a redactorului cotidianului „Voice”, care apare la Boston (Massachusetts) și care este devotat intereselor muncitorilor, și o a patra serie pe adresa redactorului ziarului „Workingman's Advocate”⁴⁸⁹ din Chicago (statul Illinois), principalul organ de presă al muncitorilor din statele din vest ale Uniunii americane. La exemplarele trimise secretarului Gibson am anexat o scrisoare, în care am relevat marea importanță pe care o atribuie Consiliul General unui contact strâns și unor legături permanente cu comisia executivă a *Uniunii naționale a muncitorilor*.

La această scrisoare nu am primit răspuns și nu mi-a fost confirmată nici primirea ziarelor. Acest insucces se

explică foarte simplu prin faptul că scrisoarea și ziarele fuseseră trimise la New Haven, în loc să fie trimise la Norwich.

Expedierea acestor documente a avut un singur rezultat bun. Din luna mai, redactorul ziarului londonez „International Courier” a început să primească ziarul „Workingman's Advocate” din Chicago, inaugurându-se schimbul între cele două ziare. De atunci, Joseph Collet, redactorul ziarului „International Courier”, publică în fiecare săptămână pentru cititorii săi extrase din ziarul „Workingman's Advocate” din Chicago.

Publicarea raportului asupra lucrărilor Congresului de la Geneva s-a încheiat la 1 mai; am trimis continuarea raportului la cele patru adrese menționate mai sus.

Extrase din acest raport au fost reproduse în ziarul „Workingman's Advocate” din Chicago. Nu am reușit să aflu dacă vreunul din celelalte două ziare a publicat extrase din raport sau și-a exprimat vreo părere în această privință.

În cursul primăverii, Consiliul General a studiat, la rugămintea exprimată în scris de biroul din Lyon, posibilitatea emigrării unui mare număr de țesători de mătase din acest oraș în Statele Unite. Biroul din Lyon ne informase că mulți țesători de mătase, nemulțumiți de soarta lor în patrie, doresc să emigreze în Statele Unite și să-și exercite acolo meseria. Ei voiau să știe însă dacă există capitaliști americani dispuși să avanseze banii pentru călătorie și pentru primele cheltuieli de instalare. Consiliul General m-a însărcinat să adresez scrisori în acest sens citorva ziare americane și unor oameni de stat. Am îndeplinit această sarcină. Scrisorile au fost expediate în America printr-un polonez pe nume Koszek, care pleca la New York. Din nou nici un răspuns! De la Koszek nu am primit nici o știre.

În iunie, Consiliul General m-a însărcinat să-i scriu lui W. H. Sylvis spre a obține un ajutor pentru croitorii londonezi aflați în grevă. Am scris la 11 iunie. Cu acest prilej i-am spus și cât sînt de necăjit că n-am primit nici un răspuns de la secretarul Gibson. L-am rugat să-mi comunice numele și adresa unui alt membru al comitetului *Uniunii naționale a muncitorilor*.

În scrisoarea de răspuns, datată 25 iunie, Sylvis mi-a comunicat cauzele pentru care metalurgiștii americani nu ajutaseră pe croitorii greviști din Londra. El mi-a transmis

totodată, numele și adresa lui William J. Jessup din New York, militant al *Uniunii naționale a muncitorilor*.

După ce am informat Consiliul General despre această scrisoare, am fost însărcinat să-i comunic urgent lui William Jessup data convocării Congresului de la Lausanne și să-l anunț că Consiliul General ar fi bucuros să poată saluta la Lausanne pe un delegat american. În consecință, i-am scris la 19 iulie. În scrisoarea mea i-am relatat despre încercările mele zadarnice de a lua legătură cu secretarul Gibson. Totodată, i-am trimis lui Jessup raportul oficial asupra Congresului de la Geneva.

La această scrisoare am primit un răspuns datat 9 august. Din acest răspuns reiese că Jessup a primit cu satisfacție propunerea de a stabili legături cu muncitorii de pe continent și din Marea Britanie. El și-a exprimat regretul pentru întârzierea cauzată de adresa greșită a secretarului Gibson, precum și pentru faptul că Congresul de la Chicago are loc la o dată atât de apropiată (19 august) de cea a Congresului de la Lausanne, încât din lipsă de timp nu va fi posibil să se trimită un delegat în Europa. De curînd am citit însă un articol în „*Workingman's Advocate*” din Chicago în care se spune că trimiterea unui delegat la Lausanne va fi una din primele probleme ce se vor pune la Congresul de la Chicago.

Jessup mi-a făgăduit că la Congresul de la Chicago va da citire scrisorii mele din 19 iulie, „avînd în vedere importanța ei”, și că va trimite Consiliului General ziarele în care va fi publicată cea mai bună informare despre Congresul de la Chicago. El scrie că dorește să continue corespondența cu Consiliul General chiar și în eventualitatea că nu va fi reales ca vicepreședinte al *Uniunii naționale*, deoarece este și secretar corespondent al *Uniunii muncitorilor din New York*⁴⁹⁰. El a salutat propunerea mea privind un schimb de ziare care sînt organe de presă ale clasei muncitoare. Acesta este pe scurt conținutul interesantei și cordialei sale scrisori.

La începutul acestei luni, cetățeanul Marx mi-a transmis o scrisoare din partea lui F. A. Sorge, în care se anunță constituirea unei filiale a Asociației noastre la Hoboken, în statul New Jersey⁴⁹¹.

Cam în aceeași perioadă, redactorul ziarului londonez „*International Courier*” mi-a arătat un apel al comisiei executive a *Uniunii naționale a muncitorilor*, apărut în broșură,

care chema pe muncitorii din Statele Unite să trimită reprezentanți la Congresul de la Chicago. Pe coperta acestei broșuri am găsit scrise de mână numele și adresa secretarului William Gibson, și abia atunci mi-am dat seama că fusesem indus în eroare în ceea ce privește adresa lui. Regret timpul prețios pierdut din cauza acestei erori. Mă consolez însă gândindu-mă la proverbul: „Mai bine mai târziu decît niciodată”.

Acesta este istoricul încercărilor mele, care pînă în prezent nu au avut prea mult succes. Las însă lucrurile într-un stadiu care promite mult pentru viitor.

Mai sînt încă două probleme.

Strădaniile muncitorilor americani de a dispune de mai mult timp liber, strădaniile cunoscute sub denumirea de „mişcarea pentru ziua de muncă de opt ore”, au atras atenția Congresului de la Geneva. De aceea consider că nu este de prisos să recapitulez foarte pe scurt ceea ce știu despre succesele obținute în această privință în ultimele douăsprezece luni. Agitația s-a dezvoltat cu mare repeziune și a avut imediat ecou în Congresul de la Washington și în adunările legislative din diferite state. În Camera federală a Statelor Unite, dezbaterile cu privire la proiectul de lege pentru introducerea zilei de muncă de opt ore la lucrările executate pentru guvernul federal au fost amîinate numai din cauza parității de voturi.

În mai multe state, adunările legislative au hotărît ca, în cazurile cînd nu există un contract special, ziua de muncă să fie limitată la opt ore. O asemenea lege a fost adoptată și în statul New York, dar muncitorii din New York încă nu îndrăznesc să ceară aplicarea ei. Muncitorii din acest stat au convocat recent un congres extraordinar pentru a discuta poziția pe care trebuie s-o adopte în această situație. În cele din urmă s-a hotărît ca la 1 noiembrie a.c. să se ceară pretutindeni și simultan aplicarea legii, pe cît posibil fără reducerea salariului. Dacă nu va fi însă posibil să se evite reducerea salariului, se vor accepta și aceste condiții. Judecînd după desfășurarea dezbaterilor, majoritatea delegaților au votat pentru reducerea salariului.

În statul California încă nu a fost adoptată o lege cu privire la ziua de muncă de opt ore. Cu toate acestea, în decurs de 19 luni premergătoare lunii iulie a.c., în California a predominat ziua de muncă de opt ore. Potrivit ultimelor știri primite din acest stat, patronii au declarat un lock-out

împotriva noului sistem. Ca urmare a acestor măsuri reacționare, în numeroase întreprinderi a încetat lucrul.

Sînt foarte bucuroși că pot informa Consiliul că, începînd de la 1 ianuarie anul viitor, tariful poștal pentru o scrisoare simplă va fi redus la jumătate, adică de la un șiling la 6 pence. Mă refer exclusiv la corespondența dintre Regatul Unit și Statele Unite. Tocmai a fost încheiat un tratat în acest sens între cele două guverne.

Peter Fox,

secretar al Consiliului General
al Asociației Internaționale a
Muncitorilor pentru America

V. Observații generale

Anul care a trecut de la ultimul congres s-a caracterizat printr-o luptă neîncetată între capital și muncă: în America, Anglia, Franța, Belgia, grevele, *lock-outurile* și persecutarea muncitorilor au fost la ordinea zilei.

Capitalul îl persecută pe muncitor cu îndrjire și cu o furie nestăpinită, deoarece simte instinctiv că se apropie ziua cînd munca va ocupa locul ce i se cuvine de drept.

În Statele Unite, o asociație a cheltuit 70 000 de dolari pentru a-și apăra dreptul la existență împotriva atentatelor capitalului⁴⁹².

În Anglia, *Courts of Law* (tribunalele) au hotărît că delapidarea fondurilor bănești ale *trade-unionurilor* (uniunilor muncitorilor) nu constituie un delict. A fost instituită o comisie oficială care să cerceteze activitatea *trade-unionurilor*, urmărindu-se astfel desființarea sau cel puțin limitarea activității lor.

Ultimul proces intentat muncitorilor de către patronii croitori din Londra, condamnarea muncitorilor croitori de la Paris, reprimarea minerilor din Marchiennes (Belgia), — toate acestea arată limpede că societatea este alcătuită numai din două clase dușmane: *asupritorii* și *asupriții*, și că numai solidaritatea muncitorilor din lumea întreagă ne poate aduce eliberarea deplină. Tocmai pentru eliberarea deplină a muncitorilor luptă Asociația Internațională a Muncitorilor.

Încheiem cu chemarea: „Muncitori din toate țările, să ne unim!”

În numele Consiliului General :

Odger, președinte
Eccarius, secretar general
W. Dell, casier
Shaw, secretar-casier

Secretari-corespondenți :

E. Dupont pentru Franța
K. Marx pentru Germania
Zabicki pentru Polonia
H. Jung pentru Elveția
P. Fox pentru America
Besson pentru Belgia
Carter pentru Italia
P. Lafargue pentru Spania
Hansen pentru Danemarca

Întocmit în a doua jumătate
 a lunii august 1867

Se tipărește după textul
 broșurii

Publicat în broșura „Rapports
 lus au Congrès ouvrier réuni
 du 2 au 8 septembre 1867 à
 Lausanne”. Chaux-de-Fonds, 1867

Tradus din limba franceză

12

[Dintr-o scrisoare adresată de Jenny Marx
 lui J. Ph. Becker aproximativ la 5 octombrie 1867⁴⁹⁸]

Anexăm un extras din scrisoarea unei prietene de la Londra, în care este vorba, între altele, despre Congresul muncitoresc de la Lausanne și despre Congresul pentru pace de la Geneva, precum și despre ultima lucrare a lui Marx :

„....Nici nu vă puteți închipui ce senzație a făcut Congresul de la Lausanne în toată presa de aici. După ce «Times» a dat tonul, publicând zilnic corespondențe, celelalte ziare au început și ele să consacre problemei muncitorești nu numai note, ci chiar lungi articole de fond. Despre congres au scris nu numai toate cotidienele, dar și toate săptămânalele. Că multe au scris cu dispreț și ironie, nu este de mirare. Nu are oare orice lucru, pe lângă latura sa solemnă, și o latură comică, și de ce ar fi scutit de aceasta

congresul nostru muncitoresc, cu francezii lui vorbăreți? Totuși, în linii mari, față de el s-a adoptat o atitudine foarte corectă și a fost luat au sérieux*. Până și «Manchester Examiner», propriul organ de presă al lui John Bright și al școlii manchesteriene⁴⁹⁴, l-a caracterizat într-un articol de fond foarte bun ca un eveniment important și remarcabil. Iar atunci când era comparat cu fratele său vitreg, congresul păcii⁴⁹⁵, comparația era întotdeauna în avantajul fratelui mai mare și, în timp ce unul era privit ca o tragedie iminentă, celălalt era considerat doar ca o farsă și o comedie burlescă.

Dacă sînteți în posesiunea cărții lui Karl Marx⁴⁹⁶, vă sfătuiesc, în cazul cînd încă nu v-ați croit drum, ca mine, prin subtilitățile dialectice ale primelor capitole, să citiți întii capitolele consacrate acumulării primitive a capitalului și teoriei moderne a colonizării. Sînt convinsă că veți avea, ca și mine, o mare satisfacție citind această parte. Firește că Marx nu are leacuri specifice gata pregătite — cerute atît de gălăgios de lumea burgheză, care acum se proclamă și ea socialistă —, nici un fel de pilule, alifii sau cataplasme care să vindece rănile larg deschise și sîngerînde ale societății noastre; mi se pare însă că, pornind de la procesul istoric-natural al genezei societății moderne, el a dedus rezultatele practice și mijloacele de a le aplica, mergînd pînă la cele mai îndrăznețe concluzii, și că nu a fost de loc simplu ca, folosind date statistice și procedee dialectice, să-l ridice pe filistinul uimit pînă la înălțimea ameteitoare a următoarelor teze: «Violența este moașa oricărei societăți vechi care poartă în pîntece una nouă. Însăși violența constituie o potență economică... Multe capitaluri care apar astăzi fără act de naștere în Statele Unite sînt sînge de copii capitalizat abia ieri în Anglia... Dacă banii „vin pe lume cu pete naturale de sînge pe unul din obraji”, capitalul vine pe lume mînjit cu sînge și cu murdărie pe tot trupul, din cap pînă în picioare». Sau întreg pasajul de la: «Proprietății private capitaliste i-a sunat ceasul etc.»⁴⁹⁷ pînă la sfîrșit.

Trebuie să mărturisesc sincer că acest patos atît de simplu m-a emoționat și că pentru mine istoria este acum limpede ca lumina zilei”.

Scris de Jenny Marx în jurul
datei de 5 octombrie 1867

Publicat în revista „Der Vorbote”
nr. 10 din octombrie 1867

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

* — în serios, — *Nota trad.*

13

[Rezumatul unui referat în problema irlandeză prezentat de Karl Marx la 16 decembrie 1867 la Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra ⁴⁹⁸]

La 16 decembrie Karl Marx a ținut la Asociația culturală a muncitorilor de la Londra o conferință despre situația din Irlanda, din care reiese că toate încercările făcute de guvernul englez în secolele trecute de a angliciza populația irlandeză nu și-au atins scopul. Englezii veniți în Irlanda înainte de Reformă, inclusiv aristocrații, căsătorindu-se cu irlandeze, au devenit irlandezi iar urmașii lor au luptat împotriva Angliei. Cruzimea cu care a fost dus războiul împotriva irlandezilor sub domnia reginei Elisabeta, distrugerea semănăturilor, strămutarea populației dintr-o regiune în alta spre a face loc coloniștilor englezi nu au schimbat nimic în această privință. În vremea aceea gentlemen* și merchant adventurers** căpătau mari întinderi de pământ cu condiția să le colonizeze cu englezi. În timpul lui Cromwell, urmașii acestor coloniști au luptat alături de irlandezi împotriva englezilor. Cromwell a vândut pe mulți dintre ei ca sclavi în Indiile occidentale. În perioada Restaurației, Irlanda a obținut fel de fel de înlesniri. Sub Wilhelm al III-lea a venit la putere o clasă care nu voia decât să cîștige bani, și pentru a-i sili pe irlandezi să-și vîndă neapărat materiile prime Angliei, industria irlandeză a fost desființată. În timpul reginei Ana, prin Codul penal protestant ⁴⁹⁹, noii aristocrați au căpătat libertate de acțiune. Parlamentul irlandez ⁵⁰⁰ era un instrument de asuprire. Catolicii nu aveau dreptul să ocupe funcții oficiale, să aibă proprietate funciară, să facă testament, să moștenească; a fi episcop catolic echivala cu crimă de înaltă trădare. Toate acestea constituiau mijloace de a-i jefui pe irlandezi de pământul lor; totuși, în Ulster mai mult de jumătate din urmașii englezilor au rămas catolici. Poporul a fost împins în brațele clerului catolic, datorită cărui fapt acesta și-a păstrat

* — nobili. — *Nota trad.*

** — comercianți-aventurieri. — *Nota trad.*

puterea. Singurul lucru pe care a reușit să-l facă guvernul englez a fost să sădească o aristocrație în Irlanda. Orașele construite de englezi au devenit irlandeze. De aceea există în rîndurile fenienilor atît de multe nume englezești.

În timpul războiului de independență din America, jugul a fost atenuat intrucîtva. Alte concesiî au fost necesare în timpul revoluției franceze. Irlanda s-a ridicat atît de rapid, încît locuitorii ei amenințau să-i depășească pe englezi. Guvernul englez i-a silit să se răscoale și, recurgînd la corupție, a obținut Uniunea⁵⁰¹. Uniunea a dat o lovitură de moarte industriei irlandeze, care începuse să renască. Meagher a spus cîndva că toate ramurile industriei irlandeze au fost nimicite, că a rămas numai producția de coșciuge. O bucată de pămînt a devenit o condiție indispensabilă pentru asigurarea existenței; marii proprietari funciari își dădeau în arendă pămîntul unor speculanți, și înainte de a ajunge în mîna țaranului același pămînt forma obiectul a patru-cinci contracte de arendă succesive, ceea ce a avut ca urmare o creștere considerabilă a prețului pămîntului. Populația agricolă se hrănea numai cu cartofi și cu apă; grîul și carnea erau trimise în Anglia; renta se consuma la Londra, Paris și Florența. În 1836 s-au trimis unor proprietari funciari absenteiști 7 000 000 l.st. O dată cu produsele și cu renta se exportau și îngrășămintele, pămîntul era secătuit. Foamea cuprindea adesea cînd o regiune, cînd alta, dar boala cartofului din 1846 a provocat o foamete generală. Un milion de oameni au murit de foame. Boala cartofului a fost o consecință a secătuirii solului, un rezultat al dominației engleze.

Prin abrogarea legilor cerealelor, Irlanda își pierde situația de monopol pe piața engleză, vechile arenze nu mai pot fi plătite. Prețurile ridicate la carne și falimentul mișilor proprietari de pămînt care mai rămăseseră au contribuit la alungarea țaranilor cu mică gospodărie și la transformarea pămînturilor lor în pășuni pentru oi. Începînd din 1860 o suprafață arabilă de peste jumătate de milion de acri a încetat să mai fie cultivată. Recolta la acru s-a redus: la ovăz cu 16%, la in cu 36%, la cartofi cu 50%. Acum se cultivă pentru piața engleză numai ovăz, iar grîul se importă.

O dată cu secătuirea solului s-a înrăutățit starea fizică a populației. Numărul paralticilor, al orbilor, al surdomușilor și al alienașilor a crescut în mod absolut, în timp ce populația s-a redus.

Peste 1 100 000 de oameni au fost înlocuiți cu 9 600 000 de oi. În Europa nu s-a întâmplat niciodată ceva similar. Rușii îi înlocuiesc pe polonezii strămutați cu ruși, dar nu cu oi. Numai în China, sub mongoli, s-a pus o dată problema distrugerii unor orașe spre a se face loc pentru oi.

De aceea problema irlandeză nu este numai o problemă națională, ci și o problemă a pământului și a existenței. Moarte sau revoluție, aceasta este lozinca de ordine. Irlandezii sînt convinși că, dacă ceva trebuie să se întîmple, apoi trebuie să se întîmple curînd. Englezii ar trebui să ceară separarea Irlandei și să lase în seama irlandezilor înșiși rezolvarea problemei proprietății funciare. Orice alte măsuri sînt inutile. Dacă lucrul acesta nu se va întîmpla în curînd, emigrația irlandeză va provoca un război cu America. Stăpînirea Irlandei înseamnă astăzi stoarcere de arezi pentru aristocrația engleză.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
lui Eccarius

Tradus din limba germană

14

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx în legătură cu consecințele folosirii mașinilor în sistemul capitalist⁵⁰²]

[Din procesul-verbal al ședinței din 28 iulie 1868
a Consiliului General]

Cetățeanul Marx deschide discuțiile pe tema: „Consecințele folosirii mașinilor de către capitaliști”. Ceea ce ne surprinde mai mult decît orice, spune el, este că folosirea mașinilor a dus la rezultate cu totul opuse celor considerate inevitabile. În loc de așteptata reducere a timpului de muncă, s-a ajuns la prelungirea zilei de muncă pînă la 16—18 ore. Înainte ziua de muncă obișnuită era de zece ore; în ultimii o sută de ani timpul de muncă a fost prelungit, prin lege,

atît aici cît și pe continent. Întreaga legislație industrială a acestor o sută de ani se reduce, în fond, la a-i constrînge, prin forța legii, pe muncitori să lucreze un număr mai mare de ore.

Abia în 1833 ziua de muncă pentru copii a fost limitată la 12 ore; ca urmare a muncii excesive, nu le mai rămînea de loc timp pentru dezvoltarea lor intelectuală. Starea lor fizică a avut și ea de suferit; în rîndurile lor au început să bîntuie epidemiile, ceea ce a determinat pe unii reprezentanți ai claselor dominante să se ocupe de această problemă. Sir Robert Peel-senior a fost unul din primii care au atras atenția asupra acestei situații îngrijorătoare, iar Robert Owen a fost primul fabricant care a limitat timpul de muncă în întreprinderea sa. Legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore a fost prima care limita timpul de muncă pentru femei și copii la $10\frac{1}{2}$ ore pe zi, dar ea a fost aplicată numai într-o anumită categorie de fabrici.

Acesta a fost un pas înainte, întrucît muncitorii dispuneau astfel de mai mult timp liber. În ce privește scăderea producției, ea a fost în scurt timp compensată: datorită perfecționării mașinilor și intensității sporite a muncii, astăzi, cînd ziua de muncă e mai scurtă, se prestează mai multă muncă decît înainte, cînd ea era mai lungă. Oamenii lucrează din nou pînă la extenuare, și în curînd va fi nevoie ca ziua de muncă să fie redusă la opt ore.

O altă consecință a folosirii mașinilor a fost aceea că a constrîns femeile și copiii să se ducă să muncească în fabrici. În felul acesta, femeia a început să participe ca o forță activă la producția noastră socială. Înainte, munca femeilor și a copiilor era prestată în cadrul familiei. Nu vreau să spun că această participare a femeilor și copiilor la producția noastră socială este un neajuns. Cred că fiecare copil care a depășit vîrsta de 9 ani trebuie să fie ocupat, o parte din timpul său, cu munca productivă; dar modul cum sînt siliți să lucreze copiii în condițiile actuale este îngrozitor.

O altă consecință a folosirii mașinilor este că ea a dus la o totală modificare a relațiilor capitaliste din această țară. Înainte existau patroni bogați și muncitori săraci care foloseau propriile lor unelte de muncă. Într-o anumită măsură, aceștia erau oameni liberi și aveau posibilitatea să opună în mod efectiv rezistență patronilor lor. Pentru mun-

citorii de fabrică moderni, pentru femei și copii nu există o asemenea libertate, ei sînt sclavii capitalului.

Capitaliștii au cerut într-una să li se pună la dispoziție o invenție care să-i facă să nu mai depindă de muncitori: mașina de tors și războiul de țesut mecanic le-au dat această independență, întrucît au pus forța motrice a producției în mîinile lor. Datorită acestui lucru, puterea capitalistului a crescut extraordinar de mult. Proprietarul de fabrică a devenit legislator penal în cadrul întreprinderii sale, aplică amenzi după bunul său plac, adeseori pentru propria lui îmbogățire. Baronul feudal, în atitudinea sa față de iobagi, era legat de anumite tradiții și se supunea unor reguli sta-tornicite; asupra proprietarului de fabrică însă nu se exercită nici un control.

Una din consecințele cele mai importante ale folosirii mașinilor este munca organizată, care, mai devreme sau mai tîrziu, își va da roadele. Influența mașinilor asupra muncitorilor cu a căror muncă intră în concurență este de-a dreptul ucigătoare. Atît în Anglia cît și în India o mulțime de oameni care lucrau la războaie de țesut manuale au fost duși la pieire, în adevăratul sens al cuvîntului, prin introducerea războaielor de țesut mecanice.

Adeseori ni se spune că neajunsurile provocate de mașini au un caracter trecător. Dar producția de mașini se dezvoltă continuu și, dacă această dezvoltare atrage în producție un mare număr de oameni și le dă totodată de lucru, pe de altă parte, ea lasă mereu fără lucru o mulțime de muncitori. Există un surplus continuu de populație înlă-turată din producție, nu un surplus de populație în raport cu producția țării, cum susțin malthusienii, ci un surplus de oameni a căror muncă a devenit de prisos în urma introducerii unor mașini mai productive.

Introducerea mașinilor în agricultură provoacă un surplus continuu de populație, care nu mai poate găsi de lucru. Afluența acestui surplus la orașe exercită o presiune permanentă asupra pieței muncii, ceea ce duce la scăderea salariilor. Situația existentă în cartierul East End din Londra constituie un exemplu merit să dovedească o asemenea influență ⁵⁰³.

Consecințele reale ale folosirii mașinilor sînt mai vizibile ca oriunde în sectoarele de muncă în care n-au fost introduse mașini.

În concluzie, se poate spune că în momentul de față folosirea mașinilor duce, pe de o parte, la muncă organizată, asociată, iar pe de altă parte la desființarea tuturor relațiilor sociale și familiale existente pînă acum.

Publicat în ziarul „The Bee-Hive”
nr. 354 din 1 august 1868

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

15

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu reducerea zilei de muncă⁵⁰⁴]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 11 august 1868 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx spune că nu poate fi de acord cu afirmația făcută de Milner⁵⁰⁵, că reducerea zilei de muncă duce la scăderea producției, și arată că în ramurile în care s-a trecut la limitarea zilei de muncă, uneltele de producție au căpătat o dezvoltare mult mai mare decît în alte ramuri. Limitarea zilei de muncă va duce la folosirea mașinilor pe scară mai largă și mica producție va deveni din ce în ce mai puțin posibilă, ceea ce constituie, de altfel, o condiție necesară pentru trecerea la producția socială. Latura sanitară a problemei este clară⁵⁰⁶. Totuși o reducere a zilei de muncă este necesară și pentru a lăsa mai mult timp liber clasei muncitoare pentru pregătirea ei intelectuală. Limitarea prin lege a zilei de muncă reprezintă primul pas spre dezvoltarea fizică și intelectuală a clasei muncitoare și spre eliberarea ei definitivă. În zilele noastre nimeni nu contestă necesitatea unei intervenții a statului în favoarea femeilor și a copiilor; dar limitarea zilei lor de muncă a dus, în majoritatea cazurilor, la o reducere a zilei de muncă și pentru bărbați. Cea dintîi care a procedat la o reducere a

zilei de muncă a fost Anglia, iar după aceea alte țări au fost și ele nevoite, într-o măsură sau alta, să urmeze exemplul ei. În Germania a început să se desfășoare o agitație serioasă, și e de așteptat ca Consiliul de la Londra să preia el conducerea acestei campanii. Sub aspectul ei principial, această problemă a fost rezolvată la congresele precedente; acum a sosit momentul să trecem la acțiune.

Publicat în ziarul „The Bee-Hive”
nr. 358 din 22 august 1863

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

16

Apel către muncitorii germani de la Londra ⁵⁰⁷

Muncitori !

La 7 septembrie a.c. se întrunește la Bruxelles cel de-al treilea Congres internațional al muncitorilor.

La acest congres urmează să se discute mijloacele cele mai indicate pentru lărgirea, intensificarea și organizarea activității comune a Uniunii internaționale a muncitorilor, precum și probleme strâns legate de interesele clasei muncitoare și care trebuie rezolvate neîntirziat. În sfârșit, este necesar să se ajungă la un acord în ceea ce privește metodele de propagandă.

Consiliul General supune congresului următoarele probleme :

1. Reducerea și reglementarea zilei de muncă ;
2. Influența folosirii mașinilor de către capitaliști ;
3. Natura proprietății funciare ;
4. Educarea clasei muncitoare ;
5. Crearea unor instituții de credit care să contribuie la eliberarea socială a clasei muncitoare ;
6. Cele mai bune metode de a întemeia cooperative de producție.

Pentru a contribui la îndeplinirea sarcinii pe care o dictează timpul și împrejurările, vă chemăm să faceți tot ce vă stă în putință, atât individual cât și ca organizații constituite. Prin contribuții benevole trebuie strinsă o sumă suficientă pentru ca muncitorii germani de la Londra să poată trimite unul sau mai mulți delegați. Ar fi rușinos dacă în vremurile noastre atât de frământate nu s-ar găsi în rândurile miilor de muncitori germani de la Londra oameni care, însuflețiți de interesele lor de clasă comune, să asigure reprezentarea lor la Congresul de la Bruxelles.

Așadar, să pornim la treabă! Este de mult timpul ca muncitorii din toate țările să se unească și să înțeleagă că pentru a lupta cu succes împotriva dominației capitaliștilor, care recurg la violență, este necesară o puternică unire a tuturor detașamentelor clasei muncitoare.

Să nu uităm că în Statele Unite ale Americii de Nord ziua de muncă de opt ore a și fost *legiferată* pentru toate întreprinderile statului.

Să ne amintim aici cuvintele istorice, cu un adânc înțeles, pe care Karl Marx le-a scris în 1867 în prefața lucrării sale „Capitalul. Critica economiei politice” :

„Așa cum războiul american de independență din secolul al XVIII-lea a fost un semnal de alarmă pentru clasa de mijloc din Europa, tot astfel războiul civil american din secolul al XIX-lea a fost un semnal de alarmă pentru clasa muncitoare din Europa”⁵⁰⁸.

Contribuțiile se primesc la Asociația culturală a muncitorilor germani în fiecare luni, miercuri și sâmbătă seara de la ora 9 în sus, de către secretar și casier.

Windsor Castle, 27, Long Acre, W.C.

În numele Asociației culturale a muncitorilor germani,
secția germană a Asociației Internaționale a Muncitorilor

Conducerea

Scris în jurul datei
de 11 august 1868

Publicat în ziarul „Hermana”
nr. 502 din 15 august 1868

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu manuscrisul lui K. Marx

Tradus din limba germană

17

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu influența pe care o are
concurența din industria bumbacului
asupra situației muncitorilor din Franța ⁵⁰⁹]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 5 ianuarie 1869 a Consiliului General]

Este lucru știut că industriașii francezi care produc fire toarse și alte articole de bumbac își organizează o uniune a lor, cu scopul de a-i concura pe industriașii englezi pe propriile lor piețe. Deși recunosc că industriașii englezi dispun de mașini mai bune și de capitaluri mai mari, ei consideră că au reușit să-și mențină pozițiile datorită salariilor scăzute ale muncitorilor din Franța și speră că, prin reducerea continuă a salariilor, vor avea posibilitatea să producă mărfuri mai ieftine decât cele ale englezilor. D-l Bertel, primarul din Sotteville-lès-Rouen și unul dintre cei mai mari industriași din acest oraș, a fost primul care a început această nouă cruciadă împotriva clasei muncitoare, propunînd ca salariile să fie reduse cu 3½ pence pe zi. Dat fiind că muncitorii au respins aceste condiții, s-a declarat lock-out, și acum ei s-au adresat Asociației Internaționale a Muncitorilor, cerîndu-i să-i ajute.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

18

[Rezoluția Consiliului General cu privire la
programul Congresului de la Basel]

În urma referatului prezentat de Comitetul permanent,
a fost adoptat următorul program pentru viitorul congres :

- 1) Problema proprietății funciare ;
- 2) Dreptul de succesiune ;

3) În ce măsură poate clasa muncitoare să folosească în mod nemijlocit creditul;

4) Problema învățămîntului general;

5) Influența asociațiilor profesionale asupra eliberării clasei muncitoare.

În continuare a fost stabilită următoarea ordine de zi a congresului :

1) Verificarea mandatelor;

2) Alegerea diferitelor organe ale congresului;

3) Raportul Consiliului General și rapoartele organizațiilor afiliate și ale secțiilor;

4) Discuții asupra problemelor cuprinse în programul congresului;

5) Stabilirea localității unde urmează să-și aibă sediul Consiliul General pe anul următor;

6) Alegerea membrilor Consiliului General;

7) Stabilirea datei și locului pentru următorul congres.

Adoptat la 22 iunie 1869

Publicat în foaie volantă,
la Londra

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General,
confruntat cu textul
foii volante

Tradus din limba engleză

19

[Rezumatul cuvîntărilor rostite de Karl Marx
în legătură cu proprietatea funciară ⁵¹⁰]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 6 iulie 1869 a Consiliului General]

I

Cetățeanul Marx consideră că Milner n-a înțeles de loc fondul chestiunii în discuție. Nimeni nu ridică obiecții împotriva trecerii minelor și pădurilor în proprietate obștească. Prejudiciul pe care-l aduce concentrarea pămîntului în mâini

puține este recunoscut de toți. Divergențele de păreri privesc numai pământul arabil. Cei ce ridică obiecții sînt adepții micii gospodării țărănești. Obiectul controverselor îl formează mica proprietate.

Necesitatea socială este un argument mai puternic decît cerințele dreptului abstract. Hotărît lucru, toate formele posibile de exploatare și-au găsit o justificare în acest drept abstract; dar a venit timpul să se pună capăt unei asemenea agitații. Aici se pune problema în ce formă trebuie exercitat acest drept. Transformarea proprietății feudale în proprietate țărănească a fost o necesitate socială. În Anglia proprietățile au încetat să mai fie o necesitate în agricultură.

În ceea ce privește dreptul natural, se poate spune că și animalele au un drept natural asupra pământului, fiindcă nu pot trăi fără el. Dacă împingem acest drept natural pînă la consecința lui logică, ajungem la teza că fiecare trebuie să-și cultive bucata lui de pământ.

Dreptul social și necesitatea socială determină modul în care se obțin mijloacele de existență. Datorită necesității sociale, acolo unde cooperația a devenit obligatorie au apărut fabricile. Faptul că nimeni nu poate să producă ceva de unul singur a făcut din cooperație o necesitate socială.

Marx nu are nimic de obiectat împotriva propunerii de a se da rezoluției o formă mai expresivă.

II

Mica țărănime nu participă la congrese, dar este reprezentată de fiecare dată prin ideologii ei. Proudhooniștii continuă cu îndărătnicie să revendice mica proprietate individuală, și ei au fost la Bruxelles. Consiliul General poartă răspunderea pentru rezoluție: ea a fost întocmită de comisia de la Bruxelles⁵¹¹, de niște oameni care știau prea bine ce obiecții aveau să fie ridicate. Eu nu sînt împotriva ca această rezoluție să fie refăcută. Cetățeanul Weston a vorbit numai de necesitatea socială. Precum vedem, ambele feluri de proprietate asupra pământului au avut consecințe nefaste. Micul țaran este doar un proprietar nominal, dar el este cel mai periculos, pentru că își închipuie și acum că este proprietar real. În Anglia pământul poate fi transformat

în proprietate obștească în decurs de două săptămîni, printr-un act parlamentar. În Franța se poate ajunge la acest rezultat datorită faptului că proprietarii de pămînt sînt înglodați în datorii și împovărați de impozite.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

20

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx în legătură cu dreptul de succesiune⁵¹²]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 20 iulie 1869 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx deschide discuțiile în legătură cu dreptul de succesiune. El spune că această problemă a fost ridicată de Alianța democrației socialiste de la Geneva și că Consiliul General s-a declarat de acord s-o pună în discuție. Principala cerință formulată de Alianța de la Geneva este desființarea completă a dreptului de succesiune.

Există două forme de succesiune. Dreptul de a testa sau succesiunea testamentară își trage originea de la Roma și a fost caracteristic pentru acest stat. Capul familiei romane dispunea de putere absolută asupra tuturor acelor care aparțineau de casa, de gospodăria lui. Capul familiei romane nu trebuie comparat cu capul familiei de astăzi. Casa unei familii romane cuprindea sclavi și clienți, de ale căror afaceri și interese trebuia să se îngrijească capul familiei și pe care el era obligat să le apere în mod public. Există superstiția că atunci cînd moare capul familiei, sufletul lui rămîne de strajă în casă, pentru a veghea ca toate treburile să meargă bine sau pentru a-i chinui pe cei vii în caz că ele nu merg cum trebuie. În vremurile de început ale istoriei Romei, acestui zeu al casei i se aduceau jertfe, și în cinstea lui și pentru liniștirea sufletului său se organizau chiar ser-

bări sîngeroase. Încetul cu încetul s-a creat obiceiul de a încheia un pact cu acest spirit, printr-o succesiune testamentară. În felul acesta își reprezentau românii nemurirea sufletului. Prin succesiune era eternizată voința decedatului, care era exprimată într-un testament. Dar acest testament nu aducea neapărat moștenitorului vreo avere, ci îl obliga doar să împlinească dorința decedatului, ceea ce era considerat ca o datorie religioasă. Cu timpul, acești moștenitori testamentari au început să pretindă să li se acorde și dreptul asupra averii, dar nici în epoca imperiului ei n-au primit vreodată prin lege mai mult de o pătrime. Această superstiție păgînă a fost transmisă țărilor creștine și a devenit baza dreptului testamentar, așa cum există el în momentul de față în Anglia și în Statele Unite.

Dreptul de succesiune german era un drept netestamentar, un drept de succesiune familial. Averea era privită ca un fel de coproprietate a membrilor familiei, iar capul familiei era administratorul ei. După moartea acestuia, averea trecea în posesia tuturor copiilor. Germanii nu cunoșteau alte drepturi de succesiune.

Biserica romană a introdus dreptul roman, iar sistemul feudal a denaturat dreptul german, deoarece proprietatea feudală, împovărată de serviciul militar, nu putea fi împărțită. Revoluția franceză s-a întors la dreptul de succesiune german. În Anglia vedem că există o serie întreagă de absurdități: omul are dreptul nelimitat să lase oricui averea sa, chiar să-și dezmoștenească propriii săi urmași și în felul acesta să dispună de averea sa mult timp după ce a încetat din viață. Să lăsăm să se ocupe burghezia de dreptul testamentar, fiindcă acest lucru ar putea fi folosit împotriva aristocrației. În Prusia, numai o mică parte din proprietate poate fi lăsată prin testament unei persoane străine.

Pentru clasa muncitoare, care n-are nimic de lăsat moștenire, această problemă nu prezintă nici un interes.

Alianța democrației socialiste vrea să înceapă revoluția socială prin desființarea dreptului de succesiune. Se pune întrebarea dacă o asemenea politică ar fi justă.

Propunerea nu este nouă. Ea a fost făcută de Saint-Simon încă din anul 1830⁵¹³.

Ca măsură economică, ea n-ar aduce nici un folos. Ea ar provoca o perturbare atît de mare, că ar întîmpina în mod sigur o rezistență aproape de neînvins, care ar duce inevitabil la reacțiune. E greu de crezut că, dacă în momen-

tul izbucnirii unei revoluții ar fi proclamată o asemenea revendicare, nivelul general de conștiință ar putea să-i asigure sprijinul său. Pe de altă parte, dacă clasa muncitoare ar avea destulă putere pentru a desființa dreptul de succesiune, ea ar fi destul de puternică și pentru a înfăptui exproprierea, care ar fi o măsură mult mai simplă și mai eficace.

Desființarea dreptului de succesiune asupra pământului în Anglia ar atinge funcțiile ereditare legate de pământ, de Camera lorzilor etc. etc., 15 000 de lorzi și 15 000 de ladies ar trebui să piară înainte de a se ajunge la un rezultat vizibil. Dimpotrivă, dacă un parlament format din muncitori ar stabili că arenda trebuie să intre în vistieria statului, și nu în buzunarul landlordului, guvernul ar obține dintr-o dată mijloacele bănești, fără nici un fel de perturbări sociale, în timp ce prin desființarea dreptului de succesiune s-ar produce debandadă și nu s-ar obține nici un rezultat.

Trebuie să depunem toate eforturile pentru ca nici un fel de unelte de producție să nu rămână în proprietate privată. Proprietatea privată asupra uneltelor de producție este o ficțiune, deoarece proprietarii nu se pot folosi singuri de ele; dar ea le dă proprietarilor o putere asupra mijloacelor de producție, cu ajutorul căreia constrâng pe alți oameni să muncească pentru ei. Într-o orînduire semibarbară acest lucru a fost, poate, necesar, dar acum nu mai este. Toate mijloacele de producție trebuie socializate, pentru a asigura fiecăruia dreptul și posibilitatea de a da o întrebuințare forței sale de muncă. Dacă ar exista la noi o asemenea situație, dreptul de succesiune n-ar avea nici un rost. Dar, atîta timp cît situația rămîne neschimbată, dreptul familial de succesiune nu poate fi desființat. Cînd oamenii fac economii pentru copiii lor, urmăresc în primul rînd să le asigure mijloacele de existență. Dacă copiii și-ar avea existența asigurată după moartea părinților, aceștia n-ar mai trebui să se îngrijească să le lase mijloacele necesare; dar, atîta timp cît o asemenea situație nu există, desființarea dreptului de succesiune ar crea doar dificultăți, ar neliniști și ar speria lumea și n-ar aduce nici un folos. În loc să fie începutul unei revoluții sociale, ea n-ar putea să însemne decît sfîrșitul ei. Trebuie create mai întîi condițiile pentru socializarea mijloacelor de producție.

Dreptul de succesiune testamentară este detestat de burghezie, întrucît dă posibilitate statului ca în orice moment

sa se amestece în treburile particulare. La noi există deja taxe pe succesiune; rămîne doar ca ele să fie majorate și să capete un caracter progresiv, ca și impozitul pe venit, lăsînd neimpozabile doar sumele mici, bunăoară cele de 50 de lire sterline.

Numai în acest sens această problemă interesează și clasa muncitoare.

Tot ce ține de actuala orînduire trebuie schimbat, dar dacă se desființează doar testamentele, ele vor fi camuflate prin donații în timpul vieții; prin urmare, e mai bine să tolerăm existența lor în anumite condiții decît să înrăutățim și mai mult situația. Să fim mai întii în stare să schimbăm actuala ordine, și atunci dreptul de succesiune o să dispară de la sine.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

21

[Rezumatul a două cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu învățămîntul general
în societatea modernă ⁵¹⁴]

[Din procesele-verbale ale ședințelor
din 10 și 17 august 1869 ale Consiliului General]

I

Cetățeanul Marx spune că rezolvarea acestei probleme este legată de dificultăți de un gen deosebit. Pe de o parte, pentru crearea unui sistem de învățămînt corespunzător este nevoie de o schimbare a condițiilor sociale, iar pe de altă parte, pentru schimbarea condițiilor sociale este nevoie de un sistem de învățămînt corespunzător; de aceea trebuie să pornim de la starea de lucruri existentă.

La congresele noastre a fost dezbătută problema dacă învățămîntul trebuie să aibă un caracter de stat sau particular⁵¹⁵. Prin învățămînt de stat se înțelege un învățămînt care se află sub controlul guvernului, dar acest lucru nu e neapărat necesar. În Massachusetts, conducerea administrativă din fiecare localitate este obligată să asigure tuturor copiilor învățămîntul elementar. În orașele cu mai mult de 5 000 de locuitori ea trebuie să întrețină școli medii tehnice, iar în orașele mai mari școli de grad și mai înalt. Statul contribuie la întreținerea școlilor, dar cu sume nu prea mari. În Massachusetts se alocă pentru învățămînt o optime din impozitele locale, iar în New York o cincime. Comitetele care administrează școlile sînt organizații locale; ele numesc pe profesori și aleg manualele. Deficiența sistemului de învățămînt american constă în faptul că prezintă în prea mare măsură un caracter local și că învățămîntul depinde de nivelul cultural al fiecărui district. De aceea s-au făcut auzite voci care cer instituirea unui control central. Plata unui impozit în folosul școlilor constituie o obligație, dar frecventarea școlilor de către copii nu este obligatorie. Impozitele grevează asupra proprietății, iar cei ce plătesc impozite doresc ca banii să fie întrebuințați cu folos.

Învățămîntul poate să fie de stat, dar fără să se afle sub controlul guvernului. Acesta poate să numească inspecători, care, fără să aibă dreptul să se amestece în chestiunile de învățămînt propriu-zise, sînt obligați să urmărească respectarea legilor, așa cum urmăresc inspectorii de fabrici să fie respectate legile cu privire la reglementarea muncii în fabrici.

Congresul poate, fără nici o șovăială, să adopte o hotărîre în sensul că învățămîntul trebuie să fie obligator. Cît despre faptul că copiii nu pot fi angajați în muncă, nu încape nici o îndoială că situația ce se va crea nu va duce la o scădere a salariilor și că oamenii se vor deprinde cu ea.

Proudhoniștii susțin că învățămîntul gratuit este o aberație, întrucît statul trebuie să plătească pentru el. Se înțelege că trebuie să plătească cineva, dar nu aceia care sînt cel mai puțin în stare să facă acest lucru. Vorbitorul nu este de părere că și învățămîntul secundar trebuie să fie gratuit.

În ceea ce privește sistemul de învățămînt prusian, despre care s-a vorbit atît de mult, el ține să menționeze, în încheiere, că prin acest sistem nu se urmărește altceva decît pregătirea de buni soldați.

II

Cetățeanul Marx spune că în unele puncte există deplină unitate de vederi.

Discuția a avut drept punct de plecare propunerea de a se confirma rezoluția, adoptată de Congresul de la Geneva, prin care se cere ca pregătirea intelectuală să fie îmbinată cu munca fizică, cu exerciții de gimnastică și cu pregătirea politehnică. Împotriva acestei propuneri n-au fost ridicate nici un fel de obiecții.

Pregătirea politehnică, preconizată de scriitorii proletari, este menită să compenseze deficiențele pe care le provoacă diviziunea muncii, care împiedică pe ucenici să capete cunoștințe temeinice în meseria lor. În această privință s-a pornit întotdeauna de la ceea ce înțelege burghezia prin pregătire politehnică, și de aceea s-au prezentat lucrurile în mod eronat.

Referindu-se la propunerea făcută de doamna Law în legătură cu bugetul bisericesc⁵¹⁶, vorbitorul spune că, din punct de vedere politic, ar fi just ca congresul să se pronunțe împotriva bisericii.

El consideră că nu este cazul ca propunerea cetățeanului Milner⁵¹⁷ să fie discutată în cadrul dezbaterilor în legătură cu problema școlară; această educație trebuie s-o capete tinerii de la adulți în lupta zilnică cu greutățile vieții. Oratorul nu înclină să vadă în Warren un fel de biblie; în această problemă numai cu greu s-ar putea ajunge la o unitate de vederi. La aceasta s-ar putea adăuga că școala nu poate să dea un asemenea gen de educație, care trebuie căpătată mai degrabă de la adulți.

Nici în școlile elementare și nici în cele secundare nu trebuie introduse obiecte care să permită o interpretare în spirit de partid sau de clasă. Numai obiecte ca științele naturale, gramatica etc. pot fi predate în școli. Regulile gramaticale, de pildă, nu se schimbă în funcție de faptul că sint explicate de un tory cu sentimente religioase sau de un liber cugetător. Obiectele care se pretează la concluzii contradic-

torii nu trebuie introduse în programa analitică; cu studiul lor se pot îndeletnici adulții, sub conducerea unor profesori ca doamna Law, care ține prelegeri despre religie*.

În ce privește desființarea armatei⁵¹⁸ există o rezoluție, adoptată de Congresul de la Bruxelles, așa că n-are nici un rost să mai discutăm încă o dată această problemă.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale

ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

22

Adresa Ligii pământului și a Muncii către muncitorii și muncitoarele din Marea Britanie și din Irlanda⁵¹⁹

Muncitori,

Promisiunile neîntemeiate făcute acum 30 de ani milioanelor de englezi care trudeau și sufereau nu au fost îndeplinite. Li s-a spus că desființarea restricțiilor vamale va ușura soarta celor săraci din rîndul clasei muncitoare, și dacă prin aceasta n-ar putea fi fericiți și mulțumiți cel puțin vor scăpa pentru totdeauna de foame.

A început o puternică mișcare pentru „o pâine mare”⁵²⁰; landlorzii spumegau de furie, magnații financiari erau în derută, fabricanții jubilau — li se îndeplinise dorința: protecționismul primise le coup de grâce**. A urmat o perioadă de prosperitate fără precedent. La început torii amenințau că vor schimba această politică, dar în 1852, cînd au ajuns

* În scurta dare de seamă despre ședința din 17 august 1869 a Consiliului General, apărută în ziarul „Bee-Hive” nr. 410 din 21 august 1869, acest fragment din cuvîntare este redat în felul următor: „În ceea ce privește economia politică, religia și alte obiecte asemănătoare, ele nu trebuie introduse în școlile elementare și nici în cele secundare. Asemenea materii de studiu privesc persoanele adulte și trebuie predate, sub formă de lecții, de niște profesori ca doamna Law”. — *Nota red.*

** — lovitura de grație. — *Nota trad.*

la guvern, în loc să-și pună în aplicare amenințarea, s-au alăturat celor care ridicau în slăvi concurența nelimitată. Pregătiți să suporte pierderi bănești, ei au descoperit, spre marea lor mirare, că veniturile provenite din arendă creșteau anual cu peste 2 000 000 l.st. Niciodată în istoria omenirii nu existase atita avuție — adică atitea mijloace pentru a satisface necesitățile omului — produsă de brațe atât de puține și într-un timp atât de scurt ca de la abrogarea legilor cerealelor. În decurs de 20 de ani valoarea declarată a exportului anual de produse agricole și industriale britanice și irlandeze — roadele propriei voastre munci — a crescut de la 60 000 000 l.st. la 188 900 000 l.st. În 20 de ani venitul impozabil al lorzilor și ladies-ilor de pe pământul britanic a crescut, după cum singuri recunosc, de la 98 000 000 l.st. la 140 000 000 l.st., iar veniturile marilor fabricanți și industriași a crescut de la 60 000 000 l.st. la 110 000 000 l.st. anual. Era oare omeneste posibil să se realizeze mai mult ?

Dar vai ! în familia britanică există și copii vitregi. Nici un cancelar al trezoreriei nu a divulgat pînă acum secretul : cum se împart aceste 140 000 000 l.st. între magnații funciari ; în schimb știm totul despre industriași. Numărul celor mai norocoși dintre ei a crescut de la 16 în 1846 la 133 în 1866. Venitul mediu anual al fiecăruia dintre ei a crescut de la 74 300 l.st. la 100 600 l.st. În 20 de ani ei și-au însușit o pătrime din creșterea venitului. În categoria imediat următoare numărul lor a crescut de la 319 la 959 ; venitul mediu anual al fiecăruia dintre ei a crescut de la 17 700 l.st. la 19 300 l.st. ; aceștia și-au însușit o altă pătrime. Ceea ce a rămas — jumătate — a fost împărțită între 346 048 de burghezi respectabili, al căror venit anual variază între 100 și 10 000 l.st. Milioanele care trudesec, producătorii acestei avuții — cenușăreasa Britaniei — primeau și lovituri de picior în loc de o jumătate de penny.

În 1864 venitul impozabil de la rubrica D⁵²¹ a crescut cu 9 200 000 l.st. Din această creștere, capitala, cu mai puțin de $\frac{1}{8}$ din populație, a înghițit 4 266 000 l. st., adică aproape jumătate. Din această sumă 3 123 000 l.st., mai mult de $\frac{1}{3}$ din creșterea venitului întregii Marii Britanii, a fost absorbită de City-ul londonez, adică de cei privilegiați și care reprezintă $\frac{1}{179}$ din populația britanică : pentru Mile End și Tower, cu o populație muncitorească de patru ori mai numeroasă, au revenit 175 000 l.st. Burghezii din City se înecă în aur ; proprietarii de imobile din Tower Hamlets

sînt copleșiți de impozite în folosul săracilor. Cei din City se opun, bineînțeles, centralizării impozitelor în folosul săracilor, pornind exclusiv de la principiul autoadministrării locale.

În decurs de 10 ani, pînă în 1861 inclusiv, numărul muncitorilor din industria bumbacului a crescut cu 12% ; producția lor a crescut cu 103%. Numărul muncitorilor din minele de fier a crescut cu 6%, producția minelor a crescut cu 37%. Douăzeci de mii de mineri munceau pentru zece proprietari de mine. În aceiași 10 ani numărul muncitorilor agricoli din Anglia și Wales a scăzut cu 88 147, și totuși, în cursul aceleiași perioade, multe sute de mii de acri de pămînt comunal au fost îngrădite și transformate în proprietate privată pentru a mări domeniile nobilimii, și acest proces continuă și acum.

În 12 ani, în Anglia și Wales, arenda, care potrivit legii cu privire la asistența săracilor, este supusă la un impozit, a crescut de la 86 700 000 l.st. la 118 300 000 l.st.; numărul pauperilor adulți apti de muncă a crescut de la 144 500 la 185 600.

Acestea nu sînt fantezii, născocite de imaginația înfierbîntată a unor extravagnanți incurabili, ci mărturisiri ale landlorzilor și ale magnaților financiari consemnate în propriile lor cărți albastre. Unul dintre experții lor a declarat zilele trecute în Camera lorzilor că, trăind în lux, clasele avute pot să depună anual 150 000 000 l.st. din produsul muncii voastre. Cîteva săptămîni mai tîrziu, președintele Colegiului regal al chirurgilor a relatat unui juriu, constituit pentru a cerceta cauzele decesului prematur a opt oameni, ceea ce a văzut în îngrozitoarea casă de muncă din St. Pancras.

Numărul privilegiaților a crescut și în Irlanda, și veniturile lor au crescut de asemenea, în timp ce o șesime din fiii și fiicele ei, care munceau din greu, au pierit de foame și de bolile provocate de aceasta, iar o treime din cei rămași în viață au fost alungați de pe pămînturile arendate și siliți să emigreze spre a scăpa de persecuțiile uzurpatorilor criminali.

Această perioadă de prosperitate industrială fără precedent a dus mii din tovarășii noștri muncitori — bărbați și femei cinstiți, nevinovați, harnici — în case de muncă; roastbeef-ul la care visau s-a transformat în zeamă lungă. Sute de mii de bărbați, femei și copii rătăcesc prin țara în

care s-au născut, fără adăpost, înjosiți și oropsiți, mișună prin orașe și pe șoselele țării; ei caută de lucru pentru a-și asigura hrana și un adăpost, dar nu găsesc. Alte mii, mai mult descurcăreți decît cinstiți, fac închisoare pentru furturi mărunte, preferînd disciplina de închisoare vieții din casele de muncă; în același timp, marii escroci sînt în libertate, iar ticăloșii landlorzi prezidează sesiunile judecătoriilor de pace pentru a împărți dreptatea. Mii de oameni tineri și sănătoși pleacă peste mare, fug de casa părintească ca de ciumă; cei bătrîni și slabi mor pe drum de foame și frig. Spitalele și infirmeriile sînt ticsite de oameni bolnavi de friguri și sleiți de foame; moartea prin inanție a devenit un fenomen cotidian.

Păreră generală este că nicicînd muncitorii săraci n-au îndurat suferințe atît de mari și nicicînd mizeria n-a fost atît de răspîdită; în același timp însă nicicînd mijloacele pentru satisfacerea nevoilor omului n-au fost atît de abundente ca acum. Aceasta dovedește în primul rînd că principiul moral al oricărei puteri de stat potrivit căruia *„bunăstarea întregii societăți este legea supremă și trebuie să fie scopul și ținta oricărei legislații civile”* este complet desconsiderat. Cei care conduc destinele națiunii fie că au neglijat cea mai înaltă îndatorire a lor, slujind interesele particulare ale celor bogați pentru a-i face mai bogați, fie că din cauza poziției sociale, a educației, a prejudecăților lor de clasă nu au fost în stare să-și facă datoria față de întreaga societate și să ia măsurile corespunzătoare; și într-un caz și în altul ei au înșelat pe cei ce le acordaseră încredere.

Dominația de clasă este posibilă numai cu condiția ca cei oprimați să fie feriți de neagra mizerie. Clasele dominante nu au reușit să-l ferească pe muncitorul industrial în deplinătatea forțelor sale de mizerie și de moartea prin inanție. Măsurile lor s-au dovedit a fi nefondate, promisiunile lor n-au fost îndeplinite. Au promis că vor reduce cheltuielile publice, dar, în loc de aceasta, le-au mărit considerabil. Au promis că vor lua de pe umerii voștri povara impozitelor, dar bogătașii plătesc doar o parte infimă din cheltuielile sporite; restul se percepe la obiectele de primă necesitate destinate vouă — chiar și la chitanțele de amanet se percepe un impozit —, pentru întreținerea unei armate permanente, recrutate din propriile voastre rînduri, care să tragă în voi în cazul cînd dați semne de nemulțumire. Au promis să reducă la minimum pauperismul, dar au făcut ca

sărăcia și lipsurile să vă însoțească în permanență — „pîinea mare” s-a redus la zero. Fiecare măsură aplicată n-a făcut decît să accentueze mizeria și acum ele nu mai au nimic de propus — dominația lor este sortită pieșirii. Menținerea ei ar însemna ruina tuturor. Există o singură soluție. Să vă ajutați singuri! Hotărîți să nu mai îndurați această îngrozitoare stare de lucruri, acționați conform hotărîrii voastre și îi veți pune capăt.

Acum cîteva săptămîni 20 de muncitori londonezi au dezbătut această chestiune. Ei au ajuns la concluzia că actuala bază economică a societății este cauza tuturor relelor existente, că nimic în afară de transformarea sistemului social și politic existent nu poate ajuta și că acest lucru nu-l pot face decît masele de oameni ai muncii înseși. Ei și-au expus concluziile într-o serie de rezoluții pe care le-au prezentat la o conferință convocată de ei a reprezentanților muncitorilor. Aceste rezoluții au fost dezbătute în cadrul a trei ședințe și adoptate în unanimitate. În vederea traducerii lor în viață a fost creată o nouă organizație a muncitorilor cu numele de *Liga pămîntului și a muncii*. Comitetul executiv al acestei organizații, format din peste patruzeci de cunoscuți reprezentanți ai muncitorilor, a fost însărcinat să elaboreze o platformă de principii pe baza rezoluțiilor preliminare adoptate de conferință ca program de acțiune, cu ajutorul căruia să se poată înfăptui o schimbare radicală.

După o matură chibzuință comitetul a adoptat următorul program :

1. *Naționalizarea pămîntului.*
2. *Crearea de colonii agricole în interiorul țării.*
3. *Învățămînt general, gratuit, laic și obligatoriu.*
4. *Desființarea băncilor de emisie particulare. Dreptul exclusiv al statului de a emite bancnote.*
5. *Înlocuirea tuturor impozitelor cu un singur impozit direct și progresiv.*
6. *Lichidarea datoriei publice.*
7. *Desființarea armatei permanente.*
8. *Reducerea zilei de muncă.*
9. *Drept de vot general, egal, cu retribuirea deputaților.*

Succesul eforturilor noastre va depinde de presiunea pe care o vom putea exercita asupra stăpînitorilor, și pentru aceasta avem nevoie de superioritate numerică, de unire, de organizarea și coordonarea acțiunilor noastre. De aceea vă

chemăm să vă uniți, să vă organizați, să vă coordonați acțiunile și să proclamați pretutindeni în Irlanda, Scoția, Wales și Anglia: „Pământul să fie al poporului” — moștenitorul legitim al darurilor naturii. Nici o societate rațional organizată nu poate lăsa pământul, care este izvorul vieții, în stăpînirea și la cheremul unui pumn de persoane particulare care să dispună de el după bunul lor plac. Un guvern ales de întregul popor și care se bucură de încrederea acestuia este singura forță în stare să administreze pământul în folosul întregii societăți.

Luptați pentru ca statul să preia pământurile neocupate și să le colonizeze cu șomeri, punînd astfel bazele naționalizării pământului. Nu mai permiteți să fie îngădit nici un acru de pământ comun în scopurile particulare ale neproducătorilor. Determinați statul să folosească armata — pînă în momentul cînd va fi desființată definitiv — pentru diverse lucrări de ameliorare a terenurilor, ca: înlăturarea buruienilor, drenarea și nivelarea pîrloagelor, în loc să înființeze lagăre menite să distrugă viața. Dacă cîmpiile inverzite și grădinile de zarzavat nu sînt bune pentru un sport nobil cum este vînătoarea, atunci n-au decît să emigreze amatorii de vînătoare.

Faceți din cele nouă puncte ale Ligii programul muncitorilor, piatra de încercare pentru verificarea candidaților în alegerile parlamentare, și dacă vedeți că aceștia nu corespund menirii lor renunțați la ei ca la o monedă falsă, căci cine nu e pentru voi e împotriva voastră.

Sînteți frustrați de roadele muncii voastre pe baza legilor funciare, financiare și a tot felul de alte legi. Din salariul mizer care vi se lasă trebuie să plătiți dobîndă la datoria făcută pentru a ține sub jug pe strămoșii voștri; trebuie să întrețineți o armată permanentă, care, în ceea ce privește generația voastră, servește aceluiași scopuri; cînd aveți de lucru sînteți în mod sistematic epuizați din cauza muncii excesive și în orice condiții sînteți în permanență subaliamentați. Numai o serie de reforme radicale ca cele indicate în programul nostru vă pot scăpa din situația disperată în care vă aflați în prezent. Dificultățile pot fi învinse prin unitate de țeluri și de acțiune. Noi sîntem mulți, iar dușmanii noștri sînt puțini. Așadar, muncitori și muncitoare de toate confesiunile și de toate profesiunile, cereți-vă cu toții

drepturile, strângeți-vă rîndurile și uniți-vă forțele sub steagul *Ligii pămîntului și a muncii*, pentru a obține propria voastră eliberare!

John Weston, casier
 Martin J. Boon
 J. George Eccarius } secretari

Întocmit de G. Eccarius în jurul
 datei de 14 noiembrie 1869

Se tipărește după textul broșurii
 Tradus din limba engleză

Publicat în broșura
 „Address of the Land and
 Labour League to the Working
 Men and Women of Great Britain
 and Ireland”, editată la Londra
 în 1869

23

[Rezumatul cuvîntărilor rostite de Karl Marx
 în legătură cu politica guvernului britanic
 față de deținuții irlandezi ⁵²²]

[Din procesele-verbale ale ședințelor
 din 16 și 23 noiembrie 1869 ale Consiliului General]

I

Cetățeanul Marx deschide apoi discuția în legătură cu poziția adoptată de guvernul britanic în problema irlandeză. El spune:

O amnistie politică poate să aibă două cauze: se declară amnistie 1) atunci cînd un guvern care se sprijină pe forța armelor și pe asentimentul opiniei publice este destul de tare, iar dușmanul își recunoaște înfrîngerea, cum a fost cazul în America; 2) atunci cînd cauza conflictului o constituie proasta guvernare, și opoziția reușește să-și impună punctul de vedere, așa cum s-a întîmplat în Austria și Ungaria. Același lucru ar fi trebuit să se întîmple și în Irlanda.

Atît Disraeli cît și Gladstone au spus că guvernul ar trebui să facă pentru Irlanda ceea ce în alte țări ar face o revoluție. Bright a afirmat în repetate rînduri că în Irlanda poate să izbucnească oricînd o revoluție, dacă nu se va produce o schimbare radicală a situației. În perioada alegerilor, Gladstone a încercat să justifice răscoala fenienilor, spunînd că oricare altă națiune, în împrejurări similare, s-ar fi răscolat și ea. Cînd, în Camera comunelor, s-a văzut atacat din toate părțile, el a căutat să iasă din încurcătură afirmînd că declarațiile sale fulminante îndreptate împotriva „politicii de cuceriri” n-au vrut să însemne altceva decît că Irlanda trebuie guvernată potrivit concepțiilor irlandezilor. Pentru a pune capăt „politicii de cuceriri”, el ar fi trebuit ca, atunci cînd a fost numit ministru, să-și înceapă activitatea prin acordarea unei amnistii, așa cum s-a întîmplat în America și Austria. Dar el n-a făcut așa ceva. După aceea municipalitățile din Irlanda au început să desfășoare o mișcare pentru amnistie. În momentul cînd o delegație care urma să prezinte o petiție cu 200 000 de semnături, prin care se cerea eliberarea deținuților, era gata să pornească la drum, el a anticipat această acțiune prin eliberarea citorva persoane, ca să nu dea impresia că cedează presiunii exercitate de Irlanda. Petiția i-a fost înaintată, dar, cu toate că n-a fost întocmită de fenieni, el n-a dat nici un răspuns. După aceea, în Camera comunelor a fost făcută o interpelare în legătură cu odiosul tratament la care sînt supuși deținuții. În această privință cel puțin, guvernul englez se arată a fi nepărtinitor: el are aceeași comportare față de irlandezi ca și față de englezi. În nici o țară din Europa deținuții politici nu sînt tratați ca în Anglia și în Rusia. Bruce a fost nevoit să recunoască acest fapt. Moore a cerut să se deschidă o anchetă, dar a fost refuzat. După aceea a început mișcarea populară pentru amnistie în Limerick. S-a ținut un miting, la care au participat 30 000 de oameni, și s-a adoptat o moțiune, în care se cerea eliberarea necondiționată a deținuților. S-au ținut, de asemenea, mitinguri în toate orașele din nord. După aceea s-a anunțat grandiosul miting de la Dublin, la care au participat 200 000 de persoane. S-a stabilit cu cîteva săptămîni înainte ca el să aibă loc la 10 octombrie. Asociațiile profesionale voiau să organizeze o procesiune. La 8 octombrie guvernul a lansat o

proclamație prin care interzicea trecerea procesiunii pe anumite străzi. Isaac Butt a interpretat această restricție drept o interdicere a procesiunii. S-au dus cițiva inși să-i ceară lămuriri și lui Fortescue, dar acesta nu era acasă, iar secretarul său, Burke, nu știa nimic. I-au lăsat o scrisoare, la care au așteptat răspuns, dar Fortescue s-a eschivat de la așa ceva. Guvernul voia să aibă loc o ciocnire. S-a renunțat la procesiune, iar mai tîrziu s-a aflat că, cu această ocazie, li s-au distribuit soldaților cite 40 de cartușe.

După aceea Gladstone a dat un răspuns evaziv la petiția din august de la Limerick⁵²³. El a scris că comportarea oamenilor este foarte diferită. Unii sînt oameni loiali, iar alții folosesc un limbaj grosolan și cer să li se dea ca un drept al lor ceea ce nu poate fi decît un act de caritate.

E cam multă infumurare din partea unui slujitor plătit al societății să dea lecții de modul cum anume trebuie să se vorbească la o întrunire publică.

Următoarea obiecție ridicată de Gladstone a fost aceea că deținuții n-au renunțat la planurile lor, care au fost zădărnicate prin arestarea lor.

Cum poate să cunoască Gladstone planurile lor și să știe că n-au renunțat la ele? N-a reușit cumva, prin aplicarea unor torturi, să obțină mărturisiri în această privință? El vrea să-i silească să renunțe la principiile lor, vrea să-i înjosească din punct de vedere moral. Napoleon n-a cerut nimănui să renunțe la principiile sale republicane atunci cînd a acordat amnistie, și nici Prusia n-a pus o asemenea condiție.

În continuare Gladstone declară că conspirația continuă să existe și azi în Anglia și în America. Dacă așa ar fi stat lucrurile, Scotland Yard le-ar fi descoperit repede. Dar toate acestea nu-s decît o nemulțumire care dăinuiește de 700 de ani. Irlandezii au declarat că libertatea necondiționată va fi considerată de ei drept un pas spre conciliere. Gladstone nu poate să lichideze conspirația fenienilor din America, pe care nu face decît s-o stimuleze prin comportarea lui; un ziar spune chiar despre el că reprezintă centrul principal⁵²⁴ al conspirației. El este nemulțumit de presă, dar, cum n-are curajul s-o prigonească, vrea să arunce răspunderea asupra deținuților. Nu vrea, cumva, să-i țină drept ostateci pentru a impune o comportare mai cumsecade celor

din afara închisorii? El susține că „dorința noastră a fost să dăm dovadă de o extremă toleranță”. A ajuns, prin urmare, la limită.

Cînd închisoarea Mountjoy a fost înțesată de deținuți care așteptau încă să fie judecați, dr. M'Donnell i-a trimis lui Joseph Murray o scrisoare după alta, în care-i arăta la ce tratament sînt ei supuși. Lordul Mayo a spus ulterior că Murray a tănuțit aceste scrisori. M'Donnell i-a scris după aceea inspectorului închisorii, un funcționar de rang mai înalt, ceea ce a avut drept urmare că M'Donnell a fost concediat, iar Murray avansat.

Mai departe Gladstone spune că „noi am recomandat” ca delincvenții mai puțin vinovați să fie eliberați, dar că instigatorii și organizatorii nu pot fi puși în libertate.

Asta-i o minciună sfruntată. Printre deținuți se aflau și doi americani, care erau condamnați la cîte 15 ani închisoare. Frica de America a făcut ca guvernul să-i pună în libertate. Carey a fost condamnat în 1865 la 5 ani închisoare și se află acum într-un ospiciu; familia sa vrea să-l ia acasă, căci nu e el în stare să răstoarne guvernul.

Gladstone spune apoi că în Anglia răzvrătirea împotriva ordinii publice a fost întotdeauna considerată drept o crimă. Răscoala lui Jefferson Davies era justificată, întrucît nu era îndreptată împotriva englezilor și a guvernului lor⁵²⁵. Guvernul, spune Gladstone în continuare, nu trebuie să se lase condus de alte considerente decît de necesitatea de a pedepsi pe infractori.

Guvernul se află în slujba asupritorilor Irlandei. Gladstone ar vrea ca irlandezii să cadă în genunchi pentru că un suveran luminat și parlamentul au săvîrșit un mare act de dreptate. Dar tocmai ei sînt aceia care au comis nelegiuiri împotriva poporului irlandez. Problema irlandeză a fost singura lozincă cu ajutorul căreia Gladstone și Bright au putut să ajungă miniștri, să prigonească pe dissenterii și să dea posibilitate irlandezilor amatori de posturi înalte să-și justifice venalitatea lor. Biserica n-a fost decît un pretext pentru cucerire. Pretextul a fost înlăturat, dar înrobirea a rămas. Gladstone a declarat că guvernul va căuta și de aci înainte să înlătore orice motiv de nemulțumire, dar că este totuși hotărît să garanteze viața și proprietatea și să apere integritatea imperiului.

Primejdia care amenința viața și proprietatea pornește de la aristocrația engleză. Canada își făurește singură propriile ei legi, fără ca prin aceasta să violeze integritatea imperiului, în timp ce irlandezii sînt împiedicați să-și vadă singuri de treburile lor și trebuie să le lase în grija parlamentului, adică în grija aceleiași puteri care i-a adus în starea lor de azi. Ar fi cea mai mare prostie să se creadă că eliberarea deținuților din închisoare ar fi mai periculoasă decît injuria adusă unei întregi națiuni. Vechiul spirit de cucerire al englezilor se manifestă în afirmația : Noi vrem să vă dăm, dar pentru asta trebuie să fim rugați.

Într-o scrisoare adresată lui Isaac Butt, Gladstone scrie :

„Dv. îmi amintiți că am luat cîndva apărarea străinilor. Există oare vreo analogie între aceste două cazuri ? Fenienii au fost judecați potrivit uzanțelor legale și declarați vinovați de către o curte cu juri formată din compatrioți de-ai lor. Cei prinși la Neapole au fost arestați, dar n-au fost deferiți justiției, iar cînd așa ceva s-a întîmplat totuși, au compărut în fața unui tribunal extraordinar și au fost condamnați de niște judecători care primeau salariu de la guvern”⁵²⁶.

Dacă un braconier este condamnat de o curte cu juri formată din moșieri localnici, înseamnă că este condamnat de niște compatrioți de ai săi. Este îndeobște cunoscut ca curțile cu juri irlandeze sînt alcătuite din furnizori de-ai landlorzilor, că mijloacele lor de existență depind de verdictul pe care-l vor da. Oprimarea continuă să fie o practică obișnuită a tribunalelor. În Anglia judecătorii pot să fie independenți, în Irlanda însă nu. Avansarea lor depinde de felul cum slujesc guvernului. Un procuror, pe nume Sullivan, a fost avansat în postul de păstrător al arhivelor judecătorești.

Vechiului ordin al pădurarilor din Dublin, Gladstone i-a răspuns că nu-și amintește să fi promis vreodată ca Irlanda să fie cîrmuită potrivit concepțiilor irlandezilor⁵²⁷. Și, după toate acestea, el își face apariția la o primărie și se plînge că nu e în stare să facă față sarcinii ce-i revine.

Drept urmare, toate mitingurile pentru apărarea drepturilor arendașilor sînt contramandate, iar irlandezii cer eliberarea deținuților. Ei au rupt legăturile cu partidul clerical și acum cer ca Irlandei să i se acorde dreptul de autoadmi-

nistrare. Moore și Butt s-au declarat de acord cu această revendicare. Ei au hotărît să obțină eliberarea lui O'Donovan Rossa, alegîndu-l în parlament.

II

Cetățeanul Mottershead a făcut o scurtă expunere asupra activității lui Gladstone; eu aș fi făcut-o altfel, dar asta n-are nici o legătură cu chestiunea în discuție. Petițiile adoptate la mitinguri au fost absolut corecte, dar Gladstone s-a legat de cuvîntările rostite în sprijinul lor. Castlereagh n-a fost mai rău decît Gladstone, și eu am citit azi în „Political Register”⁵²⁸ că el, atunci cînd a luat cuvîntul împotriva irlandezilor, a folosit aceleași cuvinte ca și Gladstone, iar Cobbett i-a răspuns așa cum i-am răspuns eu.

Cînd a început campania electorală, toți candidații irlandezi au cerut să se acorde o amnistie, dar Gladstone n-a făcut nimic pînă ce municipalitățile irlandeze n-au pornit o mișcare în acest sens.

N-am vorbit despre jertfele cerute de evenimentele externe fiindcă nu se poate compara războiul din Ungaria cu răscoala fenienilor. Ea poate fi comparată cu anul 1798⁵²⁹, și atunci comparația nu va fi în favoarea englezilor.

Repet ceea ce am mai spus, că deținuții politici nu sînt tratați nicăieri atît de rău ca în Anglia.

Cetățeanul Mottershead nu este dispus să ne împărtășească părerea sa despre irlandezi; dar, dacă vrea să știe ce cred alte popoare despre englezi, n-are decît să-l citească pe Ledru-Rollin⁵³⁰ și pe alți scriitori de pe continent. Eu i-am apărut întotdeauna pe englezi și voi face și pe viitor acest lucru.

Această rezoluție nu este adoptată pentru a se obține eliberarea deținuților, fiindcă nici irlandezii nu se mai așteaptă la așa ceva. Rostul acestei rezoluții este să exprime simpatia față de irlandezi și să facă o apreciere asupra atitudinii guvernului; ea va duce, poate, la o unire între englezi și irlandezi. Gladstone trebuie să se ciocnească de opoziția unor publicații ca „Times”, „Saturday Review” etc. atunci cînd ne spune cu curaj părerea; pe de altă parte, putem să-l și sprijinim împotriva unei opoziții care, altminteri, l-ar putea răsturna. Pe timpul războiului civil el era la putere și răspundea de politica guvernului, și dacă situația

celor de la nord s-a înrăutățit atunci cînd Gladstone a făcut declarația sa, asta nu face cinste patriotismului său.

Cetățeanul Odger are dreptate: dacă într-adevăr vrem să fie eliberați deținuții, nu acesta e drumul cel mai indicat pentru realizarea scopului urmărit. Dar este mai important să ținem seama de poporul irlandez decît de Gladstone ⁵³¹.

Se publică pentru prima oară
în întregime

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

24

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu ziarul „Bee-Hive” ⁵³²]

[Din procesul-verbal al ședinței
din 26 aprilie 1870 a Consiliului General]

Cetățeanul Marx propune ca de acum înainte Consiliul să nu mai întrețină nici un fel de legături cu ziarul „Bee-Hive”.

El spune că acest ziar a trecut sub tăcere rezoluțiile noastre și a denaturat dările noastre de seamă; a trăgănat pînă într-atît publicarea lor, că a recurs la falsificarea datelor, și n-a făcut loc în paginile sale nici unor informații despre dezbaterile unor probleme în legătură cu deținuții irlandezi.

Apoi, tonul folosit de „Bee-Hive” este în contradicție cu Statutul și programul Asociației. Ziarul acesta pledează pentru relații armonioase cu capitaliștii, în timp ce Asociația a declarat război puterii capitaliștilor.

În afară de asta, secțiile noastre de peste graniță își exprimă nemulțumirea că noi, trimițînd informațiile noastre la „Bee-Hive”, acordăm sprijin moral acestui ziar și-i facem astfel pe oameni să creadă că sîntem de acord cu politica dusă de el. Pentru noi e mai bine să ne lipsim de orice publicitate decît să folosim un ziar ca „Bee-Hive”.

Cînd s-a dezbătut bill-ul cu privire la suspendarea garanțiilor constituționale în Irlanda⁵³³, ziarul n-a spus nici un cuvînt împotriva guvernului.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General
Tradus din limba engleză

25

[Rezumatul unei scrisori a lui Karl Marx cătrecătre comitetul Partidului muncitoresc social-democrat⁵³⁴]

Cea de-a doua scrisoare se referă la chestiuni curente ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, îndeosebi la amînarea congresului. În această scrisoare Marx respinge categoric propunerea lui Liebknecht de a se amîna congresul pînă în octombrie, cu toate că această amînare ar fi fost foarte bine venită și pentru Consiliul General, întrucît materialele pentru congres încă nu sînt gata. Dar francezii sînt și așa indispuși de faptul că congresul urmează să aibă loc la Mainz și nu măcar la Verviers, pe cînd parizienii ar fi vrut în mod special ca el să aibă loc la Paris. Nu trebuie să se dea prilej de nemulțumiri. Marx se teme că acceptarea propunerii lui Liebknecht cu privire la amînare ar duce la convocarea de către francezi și elvețienii romanzi a unui congres al minorității în frunte cu Bakunin și spune: „Micile rivalități naționale au intrat prea mult în sîngele oamenilor pentru a putea fi înlăturate de la o zi la alta cu argumente raționale”.

Publicat în lucrarea „Leipziger
Hochverrathsprozess“, Leipzig, 1872

Se tipărește după textul
apărut în ediția din 1872,
confruntat cu edițiile
din 1874 și 1894

Tradus din limba germană

26

[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx
în legătură cu sciziunea din cadrul Federației
din Elveția romandă ⁵¹⁵]

**[Din procesul-verbal al ședinței
din 28 iunie 1870 a Consiliului General]**

Cetațeanul Marx consideră că Consiliul poate să facă un singur lucru, și anume să mențină denumirea Comitetului de la Geneva, care în actuala lui componență a sprijinit Asociația încă de la întemeierea sa. Comitetul de la Geneva și-a îndeplinit în toate privințele misiunea sa și el reprezintă un număr mai mare de membri ai Asociației decît partea cealaltă, deși la Congresul din Elveția a avut un număr mai mic de delegați. Este necesar totodată să i se comunice rezultatul votului în legătură cu primirea Alianței. Noul comitet n-are decît să-și aleagă o denumire oarecare, după criteriul teritorial.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după textul
proceselor-verbale
ale Consiliului General

Tradus din limba engleză

B. Articole în legătură
cu problema irlandeză
scrise de *Jenny Marx*⁵³⁶

Publicat în „La Marseillaise”
nr. 71, 79, 89, 91, 99, 113, 118,
125 din 1, 9, 19, 21, 29 martie
și 12, 17, 24 aprilie 1870

Se tipărește după textul
apărut în „La Marseillaise”
Tradus din limba franceză

I

Londra, 27 februarie 1870

„La Marseillaise” din 18 februarie reproduce un articol din „The Daily News” în care acest ziar englez informează presa franceză despre alegerea lui O'Donovan Rossa. Dat fiind că aceste informații sînt destul de confuze, iar explicațiile, pline de reticență, nu fac decît să pună într-o lumină falsă lucrurile pe care au pretenția să le clarifice, vă rog să binevoiți a publica acest comentariu al meu în legătură cu sus-menționatul articol.

În primul rînd, „Daily News” își informează cititorii că O'Donovan Rossa a fost condamnat de o curte cu juri, dar uită să adauge că în Irlanda curtea cu juri se compune din acoliți ai guvernului, care într-un mod mai mult sau mai puțin direct sînt numiți de el.

Mai departe, vorbind cu o sfință teamă despre „treason felony” *, apostolii de la „Daily News”, care se joacă de-a liberalismul, uită să spună că această categorie nouă a codului penal englez a fost special inventată pentru a pune pe seama patrioților irlandezi cele mai odioase crime.

Să luăm cazul lui O'Donovan Rossa. El a fost unul dintre redactorii ziarului „The Irish People”. A fost condamnat, ca cei mai mulți dintre fenieni, pentru că ar fi scris niște articole cu conținut sedicios. Prin urmare, „Marseillaise” n-a greșit cînd a făcut o analogie între Rochefort și Rossa.

Dar de ce „Daily News”, care ține să-și informeze cititorii din Franța despre fenienii condamnați, nu vorbește de loc de odiosul tratament la care au fost ei supuși? Sper că îmi veți permite să spun unele lucruri pe care ziarul le trece cuminte sub tăcere.

* — înaltă trădare. — *Nota trad.*

Cu cîtva timp în urmă, O'Donovan Rossa a fost aruncat într-o celulă întunecoasă, unde era ținut cu mîinile legate la spate. Nici ziua, nici noaptea nu i se desfăceau cătușele, astfel că era nevoit să stea culcat la pămînt ca să-și poată sorbi hrana, un fel de terci apăsos. D-l Pigott, redactorul ziarului „Irishman”, luînd cunoștință de aceste lucruri, despre care Rossa i-a vorbit în prezența directorului închisorii și a unui alt martor, le-a publicat în ziarul său, ceea ce l-a determinat pe d-l Moore, unul dintre deputații irlandezi în *Camera comunelor*, să ceară instituirea unei anchete parlamentare care să lămurească situația din închisori. Guvernul a luat o poziție hotărîtă împotriva acestei cereri: 36 de deputați au votat pentru propunerea lui Moore, iar 171 contra; asta a însemnat o demnă completare la voturile prin care a fost călcat în picioare dreptul de vot*.

Și toate astea s-au petrecut sub guvernul ipocritului Gladstone! După cum vedeți, pentru acest mare conducător al liberalilor, omenia și dreptatea nu au nici o valoare. Mai există, prin urmare, și iude care nu poartă ochelari.

Dar iată și un alt caz, care de asemenea face cînst Angliei. O'Leary, un deținut fenian în vîrstă de 60—70 de ani, n-a primit, timp de trei săptămîni, decît pîine și apă, pentru că — nu, cititorii ziarului „Marseillaise” nu vor ghici niciodată pentru ce — pentru că a spus că el este „păgîn” și a refuzat să se declare *protestant, presbiterian, catolic* sau *quaker*. A fost pus în alternativa de a se decide pentru una din aceste religii, sau pentru pîine uscată. Din aceste cinci rele, O'Leary — sau „păgînul O'Leary”, cum i se spune — l-a ales pe acela care i s-a părut cel mai mic: pîine și apă.

Cu cîteva zile în urmă, un *coroner* (funcționar judecătoresc care în numele coroanei întreprinde anchete în legătură cu persoanele găsite moarte), examinînd cadavrul unui fenian care a murit în închisoarea din *Spike-Island*, a condamnat în termeni foarte aspri tratamentul la care fusese supus defunctul.

Sîmbăta trecută, *Gunner Hood*, un tînăr irlandez, a ieșit din închisoare, unde a stat patru ani; la vîrsta de 19 ani s-a înrolat în armata engleză și a fost trimis în Canada, în serviciul Angliei. În 1866 a fost deferit tribunalului militar pentru că a scris articole cu caracter înșidios și a fost.

* Vezi volumul de față, pag. 654—656. — *Nota red.*

condamnat la doi ani muncă silnică. Când s-a dat sentința, Hood și-a azvîrlit chipiul în aer, strigînd: „Trăiască Republica irlandeză!” Acest strigăt, pornit din inimă, l-a costat scump. A fost condamnat la încă doi ani închisoare și, pe deasupra, la 50 de lovituri de bici. Această sentință a fost adusă la îndeplinire cu cea mai mare ferocitate. Hood a fost legat de un plug, iar doi fierari vînjoși au fost înarmați cu *cat-o'nine tails* — limba franceză nu are nici un sinonim pentru englezescul *knut*. Numai rușii și englezii au găsit aici un limbaj comun! Vrînd-nevrînd, ei se potrivesc unii cu alții ca frații.

Un ziarist, d-l Carey, se află deținut în momentul de față într-o parte a închisorii care e rezervată alienaților; tăcerea și celelalte forme de tortură la care a fost supus l-au făcut să-și piardă mințile și l-au transformat într-un cadavru viu.

Colonelul Burke, fenian, un om care s-a distins nu numai prin calitățile sale ostășești în armata americană, dar și ca scriitor și pictor, a fost adus și el într-o stare jalnică: nu-și mai recunoaște nici rudele cele mai apropiate. La această listă de martiri irlandezi aș mai putea să adaug încă multe nume. E de ajuns să spun că începînd din 1866, cînd s-a făcut o razie în birourile ziarului „Irish People”, 20 de fenieni au murit sau și-au pierdut mințile în închisorile filantropiceii Anglii.

J. Williams

II

Londra, 5 martie

În ședința de la 3 martie a Camerei comunelor, d-l *Stacpoole* a adresat o interpelare d-lui Gladstone în legătură cu modul cum sînt tratați deținuții fenieni. El a spus, printre altele, că de curînd doctorul Lyons din Dublin a declarat că

„disciplina de închisoare, rația de infometare, îngrădirea libertății personale și alte pedepse nu pot duce la altceva decît la o înrăutățire iremediabilă a sănătății deținuților”.

D-l Gladstone, exprimindu-și deplina satisfacție pentru modul cum sînt tratați deținuții, și-a încununat micul său *speech* cu următoarea observație plină de spirit :

„În ce privește sănătatea lui O'Donovan Rossa, spre satisfacția mea pot să declar că d-na O'Donovan Rossa, în timpul *ultimei* întîlniri cu soțul ei, era foarte bucuroasă că *aspectul lui exterior s-a schimbat în bine*”⁵³⁷.

Din toate băncile onorabilei adunări a izbucnit atunci un rîs homeric! *Ultima întîlnire!* Trebuie să știți că în ultimii ani d-na O'Donovan Rossa nu numai că a fost despărțită de soțul ei, dar a fost nevoită să plece în America ca să cîștige o bucată de pîine pentru copiii ei, ținînd lecții de literatură engleză.

Nu uitați, totodată, că acest domn *Gladstone* — ale cărui glume se dovedesc a fi atît de potrivite — ar vrea pur și simplu să fie trecut în rîndul sfinților, ca autor al unor scrieri ca „Prayers” („Rugăciuni”), „Propagation of the Gospel” („Răspîndirea evangheliei”), „The functions of laymen in the church” („Îndatoririle laicilor în biserică”) și al unei predici morale, „Ecce homo” *, foarte recent apărută.

Dar deținuții nu cumva împărtășesc și ei imensa satisfacție a temnicerului lor suprem? Citiți pasajele de mai jos dintr-o scrisoare a lui *O'Donovan Rossa* care a ieșit ca prin minune dintre zidurile închisorii și a ajuns la destinație cu o întîrziere extraordinar de mare :

Scrisoarea lui Rossa

„V-am vorbit despre ipocrizia acestor seniori englezi, care m-au pus să lîncezesc în asemenea condiții, că sînt nevoit să stau în genunchi și să mă sprijin în coate pentru a mă putea hrăni ; mă lasă să rabd de foame, îmi răpesc lumina zilei, îmi pun cătușe și îmi dau o Biblie. Nu mă plîng de pedeapsa cu care vor să mă înfrîngă stăpînii mei ; trebuie să rabd ; dar susțin că am dreptul să informez lumea asupra regimului la care sînt supus pentru a fi înfrînt și asupra întîrzierii ilegale cu care sînt expediate scrisorile mele, în care relatez despre toate acestea. Meschinele măsuri de precauție la care recurg oficialitățile închisorii pentru a mă împiedica să scriu vreo scrisoare sînt pe cit de ridicole, pe atît de odioase. Procedeu cel mai jignitor a fost acela care mi-a fost aplicat timp de cîteva luni, cînd în fiecare zi mă dezbrăoau pînă la piele și îmi examinau miinile, picioarele și toate părțile corpului. Aceasta s-a întîmplat în *Millbank* în fiecare zi, din februarie și pînă în mai 1867. O dată am refuzat să mă dezbrac. Atunci au apărut cinci temniceri, care m-au lovit fără cruțare și au smuls hainele de pe mine.

* — „Iată omul”. — *Nota trad.*

O dată am reușit să expediez afară o scrisoare, ceea ce a atras după sine vizitele d-lor *Knox* și *Pollock*, doi funcționari de poliție (judecători de poliție).

Ce ironie, să trimiți doi funcționari guvernamentali ca să stabilească adevărul în legătură cu închisorile engleze! Acești domni au refuzat să ia cunoștința de lucrul important pe care țineam să li-l comunic. Cînd atacam un subiect care nu le convenea, ei mă opreau, spunînd că nu-i privește disciplina de închisoare. Nu-i așa, d-lor *Pollock* și *Knox*? Cînd v-am spus că am fost obligat să fac baie în apa de oare se serviseră deja o jumătate de duzină de deținuți englezi, nu-i așa că ați refuzat să luați în considerare plîngerea mea?

La *Chatham* mi s-a dat să scarmăn o anumită cantitate de cilți și mi s-a spus că, dacă nu termin treaba pînă la o anumită oră, mă lasă fără mîncare.

— S-ar putea — am răspuns eu — să-mi aplicați pedeapsa asta și dacă îmi îndeplinesc sarcina. Mi s-a mai întîmplat așa ceva la *Millbank*.

— Cum așa? — mi-a replicat temnicerul.

Atunci i-am povestit că la 4 iulie terminasem treaba cu zece minute mai devreme de ora stabilită și am luat o carte în mîină. Funcționarul, cînd m-a văzut, m-a acuzat de lene, și am fost pus la regim de piine și apă și închis, timp de douăzeci și patru de ore, într-o celulă întunecoasă.

Într-o zi l-am văzut pe prietenul meu *Edward Duffy*. Era foarte palid. La citva timp după aceea am auzit că *Duffy* este grav bolnav și că și-a exprimat dorința să mă vadă (în Irlanda noi eram foarte buni prieteni). L-am rugat pe directorul închisorii să-mi permită să-l vizitez. M-a refuzat categoric. Asta s-a întîmplat în 1867, pe la crăciun, iar la citeva săptămîni după aceea un deținut mi-a șoptit prin gratiile celulei mele: «*Duffy* a murit!»

Dacă s-ar fi întîmplat ceva asemănător în Rusia, ce poveste patetică ar fi născocit englezii!

Iar dacă d-l *Gladstone* ar fi fost de față la o asemenea moarte la Neapole, ce tablou ar mai fi pictat! O, voi, farisei lingușitori, fățarnici de meserie, cu slovele Bibliei pe buze și cu diavolul în suflet!

Trebuie să spun cîteva cuvinte în memoria lui *John Lynch*. În martie 1856 m-am întîlnit cu el în curtea închisorii. Eram urmăriti cu atîta atenție, că n-a putut să-mi spună, pe șoptite, decît atît: «Frigul mă omoară». Dar ce-au făcut acești englezi? Ne-au dus la Londra cu o zi înainte de crăciun. Cînd am ajuns la închisoare, ne-au dezbrăcat de flanele și ne-au lăsat luni de zile, în celulele noastre, să tremurăm de frig. Da, ei nu pot să nege acest lucru, ei l-au omorît pe *John Lynch*; dar în timpul anchetei au pregătit, totuși, pe funcționari să spună că s-au purtat cît se poate de blind cu *Lynch* și cu *Duffy*.

Minciunile la oare recurg asupritorii noștri englezi întrec orice închipuire.

Dacă mi-o fi dat să mor în închisoare, implor familia mea și pe prietenii mei să nu creadă nici un cuvînt din tot ce spun acești oameni. Să nu credeți că așa avea ură personală împotriva acelor care, cu minciunile lor, mi-au provocat atîtea suferințe! Nu acuz decît regimul de tiranie, care face să fie necesară aplicarea unor asemenea procedee.

Imprejurările m-au făcut nu o dată să-mi amintesc de cuvintele lui *Machiavelli*: «Tiranii sînt deosebit de interesați ca Biblia să fie cit mai răspîndită, pentru ca masa poporului să-și însușească preceptele ei și să se lase jecmănită, fără nici o împotrivire, de către asupritori».

Atîta timp cît un popor de sclavi respectă regulile moralei și ale supunerii, care îi sînt propovăduite de preoți, tiranii n-au de ce să se teamă.

Dacă această scrisoare va ajunge pînă la compatrioții mei, am dreptul să le cer să-și ridice glasul și să ceară dreptate pentru frații lor aflați în suferință. Fie ca aceste cuvinte să le aprindă sîngele, care a înghețat în vinele lor!

O dată m-au înhămat la un cărucior, legîndu-mi o fringhie cu un nod în jurul gîtului. Acest nod era fixat de o hulubă lungă și doi deținuți englezi aveau ordin să împiedice cărucionul să se răstoarne; dar ei i-au dat drumul, și huluba s-a ridicat în sus, iar nodul s-a desfăcut. Dacă n-ar fi cedat, eu aș fi murit.

Eu susțin că n-au dreptul să mă pună într-o situație în care viața mea să depindă de modul de a acționa al altora.

O rază de soare pătrunde, printre gratii și zăvoare, în închisoarea mea. Ea îmi amintește de o zi petrecută în *Newtownards*, unde am întâlnit *orangești* și *ribboniști* care uitaseră de bigoteria lor!

O'Donovan Rossa,

condamnat politic la muncă silnică" 538

III

Londra, 16 martie 1870

Evenimentul cel mai remarcabil al săptămîinii trecute l-a constituit scrisoarea lui O'Donovan Rossa, pe care am inserat-o în corespondența mea de data trecută.

Ziarul „Times” a reprodus scrisoarea fără să facă nici un fel de comentarii, iar „Daily News” a publicat un comentariu, dar fără să reproducă conținutul scrisorii.

„După cum era și de așteptat — scrie acest ziar —, d-l O'Donovan Rossa și-a ales drept temă pentru scrisoarea sa regulile care se aplică în închisori și cărora el a fost nevoit să li se supună un timp oarecare (for a while)”.

Cît de crud sună acest „*un timp oarecare*” cînd este vorba de un om care zace în închisoare de cinci ani de zile și care a fost condamnat la muncă silnică *pe viață!*

D-l O'Donovan Rossa se plînge, printre altele, că „l-au înhămat la un cărucior, legîndu-i o fringhie cu un nod în jurul gîtului”, astfel că viața lui depindea de mișcările unor deținuți englezi, tovarăși de suferință.

„Dar este oare nedrept — exclamă „Daily News” — să pui un om în condiții în care viața lui depinde de modul de a acționa al altor oameni? Oare într-un vagon sau pe un vapor viața omului nu depinde, de asemenea, de acțiunile altora?”

Recurgînd la un asemenea subterfugiu, acest cazuist pios îi reproșează lui O'Donovan Rossa că nu-i place *Biblia* și că preferă să citească „*Irish People*”. O asemenea comparație între *Bible* * și *people* ** poate să provoace o deosebită plăcere cititorilor lui.

„D-l O'Donovan Rossa — continuă „Daily News” —, pe cît se pare, își închipuie că deținuții condamnați pentru *articole insidioase* ar trebui să fie aprovizionați cu țigări și cu ziare și că ei ar trebui să dispună cu precădere de dreptul de a întreține în mod liber corespondență cu prietenii lor”.

O, voi, farisei virtuoși! Voi recunoașteți, în sfîrșit, că O'Donovan Rossa a fost condamnat la muncă silnică pe viață pentru că a scris *articole insidioase*, și nu pentru *tentativă de omor* asupra reginei Victoria, așa cum ați insinuat cu atîta perfidie în primul vostru apel către presa franceză.

„La urma urmei — spune în încheiere acest ziar nerușinat —, O'Donovan Rossa este tratat precum merită, cu alte cuvinte ca un ocnaș oarecare”.

După acest ziar de factură pur gladstoniană, iată ce spune reprezentantul unei alte nuanțe a presei, care cochetează cu liberalismul, ziarul „Daily Telegraph”, care în general se distinge prin tonul său extrem de grosolan.

„Dacă avem bunăvoința de a lua cunoștință de scrisoarea lui O'Donovan Rossa — declară ziarul — nu o facem de dragul feniienilor, care sînt niște incorigibili, ci numai pentru că vrem binele Franței”.

„E bine să știți — spune el — că n-au trecut decît cîteva zile de cînd, în Camera comunelor, d-l Gladstone a dezmințit în mod formal toate aceste născociri nerușinate, și se înțelege că nici un francez cu mîntea sănătoasă, indiferent de partidul sau clasa din care face parte, nu se va încumeta să pună la îndoială cuvîntul unui gentleman englez”.

Dar dacă, totuși, în Franța se vor găsi partide sau oameni care să se fi pervertit pînă într-atîta încît să nu dea crezare cuvîntelor unui gentleman englez cum este d-l Gladstone, în orice caz Franța nu va putea să nu țină seama de binevoitoa-

* — *Bible*. — *Nota trad.*

** — *popor*. — *Nota trad.*

rele sfaturi date de d-l Lévy, care nu e cîtuși de puțin gentleman și care vi se adresează cu asemenea cuvinte :

„Îi sfătuiam pe vecinii noștri parizieni să considere că toate aceste povești despre preținsele acte de cruzime săvîrșite în Anglia împotriva deținuților politici nu sînt altceva decît niște născociri nerușinate”.

Cu permisiunea d-lui Lévy, am să vă prezint o nouă mostră de valoare pe care o au *cuvintele* gentlemanilor din cabinetul Gladstone.

După cum vă amintiți, în prima mea scrisoare am pomenit de colonelul *Rickard Burke*, un fenian aruncat în închisoare care și-a pierdut mințile datorită procedeelor inumane aplicate de autoritățile engleze. Primul ziar care a publicat această știre a fost „*Irishman*”. După aceea, d-l Underwood s-a adresat, printr-o scrisoare, d-lui Bruce, ministrul de interne, cerîndu-i să instituie o anchetă în legătură cu regimul la care sînt supuși deținuții politici.

D-l Bruce i-a răspuns printr-o scrisoare care a fost publicată în ziarele engleze și care conține următoarea frază :

„În ceea ce-l privește pe Rickard Burke, care se află în închisoarea din Woking, d-l Bruce este nevoit să refuze să instituie o anchetă care să se bazeze «pe niște insinuări atît de neîntemeiate și de extravagante» ca acelea pe care le găsim în extrasele din «*Irishman*» ce i-au fost trimise de dv.”.

Această declarație a d-lui Bruce poartă data de 11 ianuarie 1870. Acum însă, „*Irishman*”, într-unul din ultimele sale numere, publică răspunsul aceluiași ministru la o scrisoare a d-nei Barry, sora lui Rickard Burke, care i-a cerut informații în legătură cu situația „alarmantă” a fratelui ei. La răspunsul dat de ministru la 24 februarie a fost anexat un raport oficial cu data de 11 ianuarie, în care medicul închisorii și supraveghetorul special al lui Burke declară că acesta și-a pierdut mințile⁵³⁹. Prin urmare, chiar în ziua cînd d-l Bruce a declarat în public că afirmațiile ziarului „*Irishman*” sînt false și lipsite de orice temelie, el avea în buzunar dovezi oficiale neîndoielnice în ce privește veracitatea lor! Ținem să remarcăm, totodată, că d-l Moore, membru irlandez al Camerei comunelor, va adresa ministrului o interpelare în legătură cu regimul aplicat colonelului Burke.

„*The Echo*”⁵⁴⁰, un ziar de curînd înființat, se pronunță pe un ton și mai liberal decît confrății săi. El își are propriul său principiu călăuzitor: acela de a se vinde cu un sou,

în timp ce alte ziare costă doi, patru sau șase sous. Acest preț de un sou îl obligă, pe de o parte, să facă profesioni de credință pseudodemocratice pentru a nu-și pierde abonații proletari, iar pe de altă parte să-și impună în permanență anumite rezerve menite să atragă de partea sa pe abonații respectabili ai concurenților săi.

În lunga sa tiradă prilejuită de scrisoarea lui O'Donovan Rossa, „L'Écho” a ajuns să emită remarcabila supoziție că „poate nici fenienii amnistiați nu vor da crezare afirmațiilor exagerate debitate de compatrioții lor”. Ca și cum d-l Kickham, d-l Costello și alții n-ar fi publicat deja informații cu privire la suferințele îndurate de ei în închisoare, care corespund întru totul cu cele arătate în scrisoarea lui Rossa! După toate aceste subterfugii și pretexte absurde, „L'Echo” atinge punctul nevralgic.

„Cele publicate în «Marseillaise» — declară el — vor provoca un scandal care va avea răsunet în lumea întregă. Minteă celor de pe continent este poate prea mărginită ca să-și dea bine seama de diferența care există între ticăloșiile unui oarecare Bomba* și riguroasele măsuri luate de Gladstone. De aceea ar fi mai bine să se instituie o anchetă etc.”

„Spectator”, revistă gladstoniană care cochetează cu liberalismul, se conduce după principiul că toate genurile sînt proaste, afară de cel plictisitor⁵⁴¹. Iată de ce la Londra se spune că ea este revista celor șapte înțelepți. După ce face o scurtă expunere a conținutului scrisorii lui O'Donovan Rossa, pe care-l dojenește pentru lipsa lui de respect față de Biblie, revista celor șapte înțelepți dă următorul verdict :

„Se pare că fenianul O'Donovan Rossa n-a avut de îndurat decît obișnuitele suferințe sortite ocașilor, dar trebuie să recunoaștem că ar fi de dorit o schimbare a acestui regim. Este cît se poate de just și adeseori foarte prudent ca niște răzvrătiți să fie impușcați. Este, de asemenea, just ca ei să fie închiși ca niște răufăcători de cea mai primejdioasă speță. Dar nu este nici just și nici înțelept ca ei să fie supuși unor măsuri degradante”.

Bine spus, înțeleptule Solomon!

În sfîrșit, ajungem la „Standard”, organul central al partidului tory, al conservatorilor. După cum știți, oligarhia engleză se compune din două fracțiuni : aristocrația funciară și plutocrația. Cei care, în certurile lor de familie, iau parte plutocrațiilor împotriva aristocrațiilor sînt numiți liberali sau chiar radicali. Și, dimpotrivă, dacă cineva ține cu aristocrații

* — Ferdinand al II-lea, regele-bombă. — *Nota red.*

sau se pronunță împotriva plutocraților, i se spune că e tory. „Standard” consideră că scrisoarea lui O'Donovan Rossa este o poveste apocrifă, zămislită, poate, de mintea unui A. Dumas.

„De ce — întreabă acest ziar — «Marseillaise» n-a adăugat că d-l Gladstone, arhiepiscopul de Canterbury și lordul-primar asistă în fiecare dimineață la torturile la care e supus O'Donovan Rossa ?”

În Camera comunelor, un deputat a caracterizat partidul tory drept un „stupid party” (partid stupid). Așadar, „Standard” e demn să poarte titlul de principal organ de presă al partidului stupid!

Înainte de a încheia această scrisoare, aș vrea să-i previn pe francezi să nu confunde zarva stîrnită de ziare cu glasul proletariatului englez; acest glas, din nefericire pentru ambele țări, Irlanda și Anglia, nu are ecou în presa engleză.

E de ajuns să spunem că peste 200 000 de bărbați, femei și copii din rîndurile clasei muncitoare engleze, întruniți în Hyde Park, au cerut cu glas tare eliberarea fraților lor irlandezi și că Consiliul General al *Asociației Internaționale a Muncitorilor*, care își are sediul la Londra și numără printre membrii săi conducători recunoscuți ai clasei muncitoare engleze, a înfierat cu toată vehemența modul cum sînt tratați deținuții fenieni și a luat apărarea drepturilor poporului irlandez împotriva guvernului englez⁵⁴².

P. S. În urma publicării scrisorii lui O'Donovan Rossa în „Marseillaise”, Gladstone se teme ca nu cumva opinia publică să-l constrîngă să instituie o anchetă parlamentară publică în legătură cu regimul la care sînt supuși deținuții politici. Pentru a evita încă o dată o asemenea anchetă (noi știm de cîte ori conștiința lui coruptă s-a opus unei astfel de măsuri), acest diplomat a dat numaidecît o dezmințire oficială, însă anonimă, faptelor menționate de Rossa⁵⁴³.

Francezii trebuie să știe că această dezmințire nu face decît să reproducă depozitiile făcute de paznicul închisorii, de polițiștii Knox, Pollock etc. etc. Acești domni știu foarte bine că Rossa nu le poate răspunde. Vor căuta să-l supravegheze mai strașnic ca oricînd, dar eu am să le răspund, în scrisoarea următoare, prin *fapte* a căror constatare nu depinde de bunăvoința temnicerilor.

J. Williams

IV

Londra, 18 martie 1870

Aşa cum am arătat în ultima mea scrisoare, d-l Moore, deputat irlandez în Camera comunelor, a interpelat ieri guvernul în legătură cu modul cum sînt tratați deținuții fenieni. El s-a referit la cazul lui Rickard Burke și al altor patru deținuți din închisoarea Mountjoy (din Dublin) și a întrebat guvernul dacă consideră că este compatibil cu onoarea lui să țină în închisoare niște oameni după ce a făcut ca ei să-și piardă mințile. În încheiere, d-l Moore a cerut să se instituie „o anchetă completă, liberă și publică”.

D-l Gladstone, așadar, se află într-o situație încurcată. În 1868, el a refuzat categoric și cu tot disprețul o anchetă ce-i fusese propusă de același domn Moore. De atunci, el a răspuns în mod constant, prin același refuz, la cererile periodice repetate de a se institui o anchetă.

Și de ce ar ceda el acum? De frica zarvei care s-a iscat de cealaltă parte a Canalului Minecii? Nici vorbă! În ceea ce privește învinuirile care se aduc administratorilor „noștri” de închisori, „noi” le-am cerut să dea explicații în această privință. Și ei ne-au răspuns, într-un singur glas, că toate acestea sînt simple născociri. După aceea, cum era și firesc, conștiința noastră ministerială s-a liniștit. Dar după explicațiile date de d-l Moore s-ar părea că, la drept vorbind, „aici nu poate fi vorba de o deplină liniștire a sufletului”. „Conștiința liniștită a guvernului” (the satisfaction of the minds of the government) depinde de încrederea lui în subalterni; „prin urmare” (therefore) ar fi înțelept și just să se instituie o anchetă care să dovedească dacă declarațiile temnicerilor corespund sau nu adevărului ⁵⁴.

Poftim ce om! Cînd negru de tuci, cînd alb de lapte.

Tot ce simțea aseară, uitat fu peste noapte.

Nesuferit lui însuși — lumii, fără-ndoială,

Părerile-i se schimbă, ca-n modă, o croială*.

Și dacă pînă la urmă cedează, n-o face fără unele rezerve.

D-l Moore cere să se instituie „o anchetă completă, liberă și publică”. D-l Gladstone îi spune că el este acela care răspunde de „forma” acestei anchete, și noi știm dinainte că ea nu va fi „o anchetă parlamentară”, ci, dimpotrivă, una făcută de o comisie regală. Cu alte cuvinte, în acest mare proces, în care acuzatul principal este d-l Gladstone, judecă-

* Boileau. „Satire”, satira VIII. — Nota red.

torii de instrucție vor fi aleși și numiți chiar de d-l Gladstone.

Referitor la Rickard Burke, d-l Gladstone spune că încă de la 9 ianuarie guvernul a cerut informații în legătură cu starea lui de demență. Prin urmare, onorabilul său confrate, d-l Bruce, ministrul de interne, a mințit cu nerușinare când, într-o scrisoare a sa publicată la 11 ianuarie, a declarat că este vorba de o născocire. Dar, continuă d-l Gladstone, maladia mintală a d-lui Burke n-a atins un asemenea grad încît să fie necesară eliberarea lui din închisoare. Nu trebuie să uităm că acest om a fost complice la aruncarea în aer a închisorii Clerkenwell⁵⁴⁵. În ce fel? Rickard Burke se afla, ca acuzat, în închisoarea Clerkenwell, când unor oameni le-a trecut prin cap să arunce în aer această închisoare pentru a-l elibera. Prin urmare, el a fost complice la această tentativă nebunească, al cărei autor se presupune că a fost poliția engleză, la o tentativă care, în caz de reușită, l-ar fi îngropat pe el sub ruinele închisorii! Totuși, spune în încheiere d-l Gladstone, noi am și eliberat doi fenieni care își pierduseră mințile în închisorile noastre engleze. Dar, îl întrerupe d-l Moore, eu am vorbit de cei patru alienați mintali care se află în închisoarea Mountjoy din Dublin. Asta nu contează, răspunde d-l Gladstone. În orice caz, în închisorile noastre sînt doi nebuni mai puțin!

De ce evită d-l Gladstone cu atîta grijă să se pomenească despre închisoarea Mountjoy? Vom vedea numaidecît. De data asta faptele nu sînt stabilite pe baza unor scrisori ale deținuților, ci pe baza celor înscrise într-o Carte albastră publicată în 1868 din ordinul parlamentului⁵⁴⁶.

După atacul armat al fenienilor⁵⁴⁷, guvernul englez a extins în întreaga Irlandă legea stării excepționale. Orice garanție a libertății individuale a fost astfel suprimată. Orice om „suspectat că face parte din rîndurile fenienilor” putea, prin urmare, să fie aruncat în închisoare și lăsat să zacă acolo fără nici un fel de procedură judiciară, după placul autorităților. Una din închisorile tixite de persoane „suspecte” era închisoarea Mountjoy din Dublin, destinată condamnaților la muncă silnică. Ea avea ca inspector pe Joseph Murray, iar ca medic pe d-l M'Donnell. Și ce mai citim în *Cartea albastră*, care a fost publicată în 1868 din ordinul parlamentului?

Mai întii, d-l M'Donnell i-a trimis, luni de-a rîndul, inspectorului Murray o serie de reclamații în care protesta împotriva modului sălbatic în care erau tratate persoanele

arestate ca „suspecte”. Și, fiindcă inspectorul nu a trimis nici un răspuns, d-l M'Donnell a adresat trei sau patru rapoarte directorului închisorii. Într-unul din aceste rapoarte, el indică, pe nume,

„cîteva persoane — citez textual — care manifestă simptome neîndoielnice de demență”. Și apoi adaugă: „N-am nici cea mai mică îndoială că această demență este o consecință a regimului de închisoare. Abstracție făcînd de orice considerente umanitare, s-ar crea o situație destul de serioasă dacă unul din acești deținuți, care nu sînt condamnați, ci doar suspectați, și-ar pune capăt zilelor”.

Toate aceste scrisori, adresate de d-l M'Donnell directorului închisorii, au fost interceptate de Joseph Murray. În sfîrșit, d-l M'Donnell a scris direct lordului Mayo, ministru al viceregului Irlandei. El i-a spus printre altele :

„Nimeni nu e mai bine informat decît dv., mylord, asupra regimului sever la care sînt supuși, de multă vreme, cei întemnițați ca «suspecți» : un regim celular mai sever decît cel ce se aplică ocașilor”.

Și care a fost rezultatul acestor dezvăluiri, care au fost publicate din ordinul parlamentului? Doctorul, d-l M'Donnell, a fost destituit !!! Murray însă a fost menținut în postul său.

Toate acestea s-au întîmplat sub guvernul tory. Cînd d-l Gladstone, prin declarațiile lui înflăcărare în care susținea că răspunderea pentru mișcarea fenienilor cade asupra guvernului englez, a reușit, în sfîrșit, să-l răstoarne pe lordul Derby și pe d-l Disraeli, nu numai că l-a menținut pe ferocele Murray în postul său, dar, drept dovadă de deosebită mulțumire, la funcția lui de inspector a adăugat o sinecură grasă, aceea de „Registrar of habitual criminals” *!

În ultima mea scrisoare am afirmat că răspunsul anonim la scrisoarea lui Rossa, care a fost publicat în ziarele londoneze, emană de-a dreptul de la minister.

În momentul de față se recunoaște că acest răspuns este opera d-lui Bruce, ministrul de interne. Ni se oferă astfel o mostră de „conștiință ministerială”!

„În ceea ce privește plîngerea făcută de Rossa că el este obligat să facă baie în apa de care s-au servit și alți ocași, comisarii Knox și Pollock — spune d-l Bruce — au declarat că după minuțioasa anchetă întreprinsă de ei ar fi inutil să se ia în considerare o asemenea absurditate”.

Din fericire, raportul întocmit de polițiștii Knox și Pollock a fost dat publicității, din ordinul parlamentului⁵⁴⁸. Și ce spun ei la pagina 23 din acest raport? Că, potrivit

* — „registrator al criminalilor recidiviști”. — *Nota trad.*

regimului de închisoare, aceeași cadă cu apă este folosită pe rînd de un anumit număr de ocași și că „gardianul nu poate da prioritate lui O'Donovan Rossa fără să-i ofenseze pe ceilalți”. Prin urmare, „ar fi inutil să se ia în considerare o asemenea absurditate”.

Și astfel, potrivit celor spuse în raportul lor de către poliștii Knox și Pollock, absurditatea nu constă, cum susține d-l Bruce, în ceea ce arată O'Donovan Rossa, că este obligat să facă baie în apa murdară care a fost folosită și de alți ocași. Dimpotrivă, acești domni consideră că e pur și simplu absurd că O'Donovan Rossa se plînge de o asemenea mîrșăvie.

În aceeași ședință a Camerei comunelor în care a declarat că e gata să instituie o anchetă în legătură cu modul cum sînt tratați deținuții fenieni, d-l Gladstone a prezentat un nou Coercion Bill pentru Irlanda, adică un proiect de lege pentru suprimarea libertăților constituționale și pentru adoptarea unei legi a stării excepționale.

Potrivit unei ficțiuni teoretice, libertatea constituțională constituie regula, iar suspendarea ei temporară excepția; dar, potrivit unor practici și uzanțe ale regimului englez în Irlanda, legea stării excepționale este regula, iar constituția este excepția. Gladstone s-a folosit de delictul agrar ca pretext pentru a declara din nou starea de asediu în Irlanda. Adevăratul motiv l-a constituit însă dorința de a suprima ziarele independente din Dublin. De acum încolo, viața sau moartea oricărui ziar irlandez va depinde de buna sau reaua apreciere a d-lui Gladstone. De altfel, acest Coercion Bill este o completare obligatorie la Land Bill-ul a cărui adoptare a fost de curînd obținută de d-l Gladstone, la această lege agrară care, sub pretext că vine în ajutorul fermierilor, consolidează marea proprietate funciară irlandeză⁵⁴⁹. Pentru a caracteriza această lege e suficient să spunem că ea poartă semnătura lordului Dufferin, membru al cabinetului și mare moșier irlandez. Numai cu un an în urmă, acest doctor Sangrado a publicat o voluminoasă carte⁵⁵⁰, în care voia să dovedească că populația irlandeză n-a vărsat încă destul sînge, că ea trebuie redusă cu încă o treime, pentru ca Irlanda să-și îndeplinească misiunea ei glorioasă: aceea de a aduce cît mai multă rentă cu puțință acestor domni landlorzi și de a furniza cît mai multă carne și lînă pentru piața engleză.

J. Williams

V

Londra, 22 martie

Există la Londra un săptăminal, „Reynolds's Newspaper“, care e foarte răspîndit în rîndurile poporului. Iată ce scrie această publicație în legătură cu problema irlandeză :

„În momentul de față, celelalte națiuni ne consideră drept cel mai ipocrit dintre toate popoarele care există pe fața pămîntului. Noi ne-am lăudat atît de zgomotos și cu atîta incintăre, am exagerat atît de mult superioritatea instituțiilor noastre, încît nu trebuie să ne mire dacă atunci cînd, una după alta, născocirile noastre sînt date în vileag, celelalte popoare își bat joc de noi și se întrebă cum de a fost cu puțință așa ceva. Totuși, nu poporul englez este vinovat pentru o asemenea stare de lucruri, fiindcă și el a fost indus în eroare și înșelat ; întreaga vină cade asupra claselor conducătoare și asupra presei venale și parazitare ⁵⁵¹.

Coercion Bill-ul pentru Irlanda, care a fost prezentat parlamentului joi seara, este o măsură detestabilă, odioasă și nelegiuită. El stinge ultima scînteie de libertate națională în Irlanda și pune botniță presei din această țară nefericită, pentru a împiedica astfel diferitele ei publicații să protesteze împotriva unei politici care constituie o infamie și un scandal al epocii noastre. Guvernul poartă pică tuturor ziarelor care nu manifestă entuziasm pentru mizerabilul său Land Bill, și se răzbună. Habeas Corpus Act va fi de fapt abrogat fiindcă de acum înainte pot fi aruncate în închisoare pe șase luni sau chiar pe viață persoanele care nu-și pot explica conduita lor într-un mod care să satisfacă pretențiile autorităților.

Irlanda a ajuns să fie la cheremul unei bande de spioni bine dresați, cărora, ca să sune mai frumos, li se spune „detectivi“.

Nici un ucuz din cele emise de Nicolaie al Rusiei împotriva nefericiților polonezi n-a fost vreodată mai cumplit decît acest bill al d-lui Gladstone, îndreptat împotriva irlandezilor. Prin adoptarea acestei măsuri, d-l Gladstone ar fi putut să intre în grațiile faimosului rege din Dahomey ⁵⁵². Și, totuși, el se laudă cu o nemaipomenită nerușinare, în fața parlamentului și a națiunii, cu generoasa politică pe care intenționează s-o adopte guvernul lui în ceea ce privește Irlanda. În încheierea la discursul său de joi, Gladstone a lăsat să-i scape și unele cuvinte de regret, care au fost

rostate de el cu o solemnitate ipocrită și tînguitoare, care i-ar fi făcut cinste pînă și cucerniciei sale d-l Stiggins. Dar degeaba varsă el lacrimi de crocodil, poporul irlandez nu se va lăsa amăgit.

Repetăm: această lege reprezintă o măsură rușinoasă, demnă de *Castlereagh*, și ea va aduce toate blestemele națiunilor libere pe capul celor care au inventat-o și al celor care o sancționează și o aprobă. Ea este, în fine, o măsură care va acoperi de rușine guvernul Gladstone, așa cum o merită, și care, nădăjduim din toată inima, va duce curînd la prăbușirea lui. Și cum poate d-l Bright, acest ministru demagog, să păstreze tăcere timp de patruzeci și opt de ore?

Declarăm, fără nici o ezitare, că d-l Gladstone s-a dovedit a fi unul dintre dușmanii cei mai înverșunați și despotii cei mai neînduplecați din cîți au asuprit Irlanda începînd din vremea odiosului *Castlereagh*.

Și, ca și cum asupra guvernului n-ar apăsa destulă rușine, joi seara — adică chiar în seara în care a fost adoptat Coercion Bill-ul —, în Camera comunelor s-a anunțat că, în închisorile engleze, Burke și alți deținuți fenieni au fost torturați pînă ce și-au pierdut mințile; dar chiar și în fața acestei fapte oribile, Gladstone și șacalul său Bruce au afirmat, în auzul tuturor, că deținuții politici sînt tratați cu cea mai mare bunăvoință. Cînd d-l Moore a comunicat, în Camera comunelor, această veste sinistră a fost întrerupt la fiecare cuvînt cu grosolane hohote de ris. Și ce strigăte de indignare am fi auzit la noi dacă o scenă atît de dezgustătoare și de revoltătoare s-ar fi petrecut la o ședință a Congresului american!

Pînă acum, „Reynolds's Newspaper”, „Times”, „Daily News”, „Pall-Mall”, „Telegraph” și multe alte ziare au salutată cu sălbătice strigăte de bucurie Coercion Bill-ul, și în special măsurile îndreptate spre nimicirea presei irlandeze. Și toate astea au avut loc în Anglia, acest sanctuar recunoscut al presei! Dar, la urma urmei, nu putem să le cerem prea mult acestor publiciști novici. Veți fi de acord că era cît se poate de neplăcut să vezi cum în fiecare sîmbătă „Irishman” sfîșia urzeala de minciuni și calomnii la care aceste Penelope lucraseră, în sudoarea frunții lor, în cele șase zile ale săptămîinii, și de aceea aclamațiile frenetice cu care ei răsplătesc poliția, care a încătușat de curînd mîinile temutului lor dușman, sînt cît se poate de firești. Vitejii aștia, cel puțin, sînt conștienți de valoarea lor.

Între Bruce și d-l M'Carthy Downing s-a angajat o interesantă corespondență în legătură cu colonelul Rickard Burke⁵⁵³. Înainte de a vă împărtăși și dv. conținutul ei, țin să vă atrag atenția că acest domn Downing este deputat irlandez în Camera comunelor. Avocat ambițios, el s-a înrolat în falanga ministerială, animat fiind de nobila dorință de a face carieră. Prin urmare, nu avem aici de-a face cu un martor suspect.

22 februarie 1870

Stimate domn,

Dacă sint bine informat, Rickard Burke, unul dintre deținuții fenieni, care înainte se afla în închisoarea Chatham, a fost transferat la Woking în stare de demență. În martie 1869 mi-am permis să vă atrag atenția asupra stării sănătății lui, evident proastă, iar în luna iulie a aceluiași an d-l Blake, fost deputat în parlament din partea comitatului Waterford, împreună cu mine v-am comunicat părerea noastră că, dacă regimul la care este supus nu va fi schimbat, va trebui să ne temem de consecințele cele mai grave. La această scrisoare n-am primit nici un răspuns. Scriindu-vă, am pornit de la considerente umanitare, avînd speranța că voi obține eliberarea lui Burke, pentru ca familia lui să aibă mîngierea de a putea să-l ajute și să-i aline suferințele. Am la mine o scrisoare trimisă de acest deținut, pe ziua de 3 decembrie, fratelui său; el spune că a fost otrăvit în mod sistematic, și aceasta a constituit, după părerea mea, una din fazele bolii lui. Nădăjduiesc din toată inima că bunele sentimente care vă caracterizează vă vor îndemna să satisfaceți această cerere.

Primiți, etc.

M'Carthy Downing

Ministerul de interne

25 februarie 1870

Stimate domn,

Rickard Burke a fost transferat de la Chatham ca urmare a nălcirii lui că este otrăvit sau că este supus la un tratament inuman de către personalul medical al închisorii. În același timp însă, fără ca el să sufere de vreo boală propriu-zisă, sănătatea i s-a înrăutățit. De aceea am dat dispoziție să fie transferat la Woking și am cerut să fie examinat de doctorul Meyers de la ospiciul Broadmoor; acesta și-a exprimat părerea că obsesia lui Burke va dispărea o dată cu ameliorarea sănătății. Sănătatea lui s-a ameliorat destul de repede, și un observator obișnuit n-ar putea observa la el o slăbire a minții. Aș fi vrut foarte mult să vă pot da speranța că va fi pus curînd în libertate, dar nu pot face așa

ceva. Delictul comis de Burke și urmările legate de încercarea de eliberare a lui sînt prea serioase pentru ca să pot trezi o asemenea speranță. Să sperăm că știința și un bun tratament vor face totul ca să-i redea sănătatea psihică și fizică.

H. A. Bruce

28 februarie 1870

Stimate domn,

De cînd am primit scrisoarea dv. din 25 februarie, prin care îmi răspundeți la cererea mea ca Burke să fie lăsat în grija fratelui său, am sperat să găsesc un prilej pentru a vă vorbi, în legătură cu această chestiune, la Camera comunelor, dar joi și vineri ați fost atît de ocupați, că nici nu putea fi vorba de o întrevvedere. Am primit scrisori din partea prietenilor lui Burke. Ei așteaptă cu multă nerăbdare rezultatul demersului meu. Încă nu le-am comunicat că acest demers a fost zadarnic. Înainte de a-i dezamăgi mă simt îndreptățit să vă scriu încă o dată în legătură cu această chestiune. Mi se pare că pot să-mi permit, ca unul care am condamnat întotdeauna fenianismul — și nu fără un oarecare risc pentru mine —, să dau guvernului un sfat imparțial și prietenesc.

Afirm, fără nici o reticență, că eliberarea unui deținut politic căzut în stare de demență nu va fi criticată, și cu atît mai mult nu va fi condamnată de opinia publică. În Irlanda se va spune: „Uite că guvernul nu este atît de barbar pe cît ne închipuim noi”. Pe de altă parte, dacă Burke va rămîne în închisoare, presa națională va căpăta un nou motiv să atace guvernul, spunînd că el dă dovadă de mai multă cruzime decît guvernatorii napolitani în vremurile lor cele mai rele, și eu mărturisesc că nu pot să-mi închipui cum ar putea niște oameni cu convingeri moderate să-și motiveze refuzul lor într-un asemenea caz...

M'Carthy Downing

Stimate domn,

Îmi pare rău, dar nu pot cere eliberarea lui Burke.

E adevărat că el a manifestat simptome de alienație mintală, și într-un caz obișnuit m-aș fi considerat „îndreptățit” să fac demersuri pe lingă coroană pentru grațierea lui. Dar cazul lui nu este din cele obișnuite, întrucît el nu numai că a fost un conspirator din cei mai inveterați, dar participarea lui la aruncarea în aer a închisorii Clerkenwell — ale cărei consecințe, în caz de reușită, ar fi fost și mai dezastruoase — a făcut din el — chiar în situația sa actuală un „candidat necorespunzător pentru grațiere” (*improper recipient of pardon*).

H. A. Bruce

O asemenea ticăloșie nu s-a mai pomenit! Bruce știe prea bine că colonelul Burke, dacă în timpul procesului în legătură cu tentativa de la Clerkenwell ar fi existat împotriva lui măcar o umbră de suspiciune, ar fi fost spînzurat

împreună cu Barrett, care, precum se știe, a fost condamnat la moarte pe baza depoziției făcute de un om care mai înainte denunțase în mod fals pe alți trei oameni ca autori ai acestei crime și fără să se țină seama de mărturiile a opt cetățeni veniți special de la Glasgow pentru a confirma că, atunci când s-a produs explozia, Barrett se afla în acest oraș. Englezii nu ezită prea mult (d-l Bruce poate să confirme acest lucru) atunci când e vorba să spinzure un om, și mai ales un fenian.

Dar toate aceste acte de cruzime nu pot înfringe neînfricatul spirit de luptă al irlandezilor. De curînd, ei au sărbătorit la Dublin, mai demonstrativ ca oricînd, ziua lor națională (Sf. Patrick). Casele au fost împodobite cu steaguri pe care erau scrise cuvintele: „Irlanda — irlandezilor!”, „Libertate!”, „Trăiască deținuții politici!”, și văzduhul răsună de cîntecele lor naționale și de intonațiile „*Marseillaisei*”.

J. Williams

VI

Delictele agrare din Irlanda

Londra, 2 aprilie 1870

În Irlanda, jecmănirea și chiar exterminarea țaranului și a familiei lui de către landlord se numește drept de proprietate, în timp ce răscoala țaranului ajuns la desperare împotriva călăului său nemilos este calificată drept un delict agrar. Aceste delicte agrare (agrarian outrages) — de altfel foarte rare, dar multiplicare la nesfîrșit și prezentate într-o formă exagerată de caleidoscopul presei engleze, care acționează la comandă — au servit, după cum știți, drept pretext pentru reînvierea regimului de teroare albă în Irlanda. Pe de altă parte, acest regim terorist dă posibilitate proprietarilor de pămînt să-și intensifice, nestinjenți de nimeni, măsurile lor de asuprire.

Așa cum am mai spus, Land Bill-ul, sub pretext că vine în ajutorul cultivatorilor de pămînt, consolidează landlordismul. Totuși, pentru a arunca praf în ochii lumii și a rămîne

cu conștiința împăcată, Gladstone a fost nevoit să sancționeze această nouă prelungire a rinduielilor despotice existente la sate cel puțin cu condiția îndeplinirii unor formalități juridice. E de ajuns să spunem că și pe viitor bunul plac al landlordului va avea putere de lege dacă el va reuși să impună arendașilor săi anuali (tenants at will) o arendă fantastic de mare, pe care ei să nu și-o poată plăti, sau, în caz că dă pământul în arendă pe bază de contract, să-i determine pe țăranii arendași să semneze contracte de sclavie voluntară!

Și cum mai jubilează landlorzii! Ziarul „Freeman”, care apare la Dublin, publică o scrisoare primită din partea preotului P. Lavelle, autorul cărții „Irish landlord since the revolution”; în această scrisoare se spune:

„Am văzut mormane întregi de scrisori adresate arendașilor de către landlordul lor, un brav căpitan, un «absenteist» care își are domiciliul în Anglia; în aceste scrisori, el le face cunoscut că pe viitor li se ridică arenda cu 25%. O asemenea înștiințare echivalează cu un aviz de evacuare! Și asta pornește de la un om care nu aduce alte servicii pământului decît că îi consumă în fiecare an roadele!”⁵⁵⁴

Pe de altă parte, „Irishman” publică noile contracte de arendare⁵⁵⁵, dictate de lordul Dufferin, membru al cabinetului Gladstone, cel care a inspirat Land Bill-ul și a prezentat spre votare Coercion Bill-ul în Camera lorzilor. Adăugați la insolența proprie feudalului calculul hrăpăreț al unui cămătar expert și josnicele șicane ale unui avocațel, și vă veți face o idee aproximativă de noile contracte de arendare, inventate de acest nobil Dufferin!

Acum e ușor de înțeles că regimul de teroare a venit tocmai la timp pentru a introduce regimul Land Bill-ului! Să presupunem, bunăoară, că într-un comitat oarecare din Irlanda țăranii refuză să accepte ridicarea arenzii cu 25% sau nu vor să semneze contractul de arendare propus de *Dufferin*. Atunci, landlorzii din comitat, așa cum s-a mai întîmplat, vor avea grijă să primească de la lacheii lor sau de la niște polițiști scrisori anonime conținînd diverse amenințări. Asemenea amenințări ar constitui prin ele însele niște „delicte agrare”. Landlorzii vor face cunoscut acest fapt lordului Spencer, viceregele. Lordul Spencer va declara că în respectivul district se aplică prevederile din Coercion Act și apoi aceiași landlorzi, în calitate de reprezentanți oficiali ai puterii de stat, le pun în aplicare tocmai împotriva celor ce iau de la ei pămînt în arendă!

Ziaristii care se vor dovedi destul de imprudenți ca să protesteze nu numai că vor fi prigoniți ca unii care îndeamnă la răzvrătire, dar li se va confisca și tot materialul lor tipografic fără nici un fel de procedură juridică!

Acum poate că nu va fi greu să înțelegeți de ce capul puterii voastre executive* l-a felicitat pe Gladstone pentru reformele îndeplinite de el în Irlanda și de ce Gladstone i-a răspuns tot printr-un compliment, felicitând puterea voastră executivă pentru concesiile ei constituționale. „Un Roland pentru un Olivier!”⁵⁵⁶ — vor spune cititorii voștri cunoscători ai lui Shakespeare, dar alții, mai înclinați să citească ce apare în „Moniteur” decât ceea ce a creat Shakespeare, își vor aminti de o scrisoare care a fost trimisă de capul puterii voastre executive defunctului lord Palmerston și în care se putea citi: „Să nu procedăm ca niște șarlatani!”

Acum vreau să revin la chestiunea deținuților politici, și nu fără un motiv întemeiat.

În Anglia, prima scrisoare a lui Rossa care a fost publicată în „Marseillaise” a avut un efect deosebit: datorită ei a fost instituită o anchetă.

În Statele Unite, toate ziarele au publicat următoarea informație:

„În «Marseillaise» se afirmă că o dată pe zi O'Donovan Rossa este dezbrăcat la piele și examinat în fel și chip, îndură foamea, e închis într-o carceră întunecoasă, e înhămat la un cărucior și că moartea tovarășilor săi a fost provocată de regimul de înfometare la care erau supuși”.

Corespondentul din New York al ziarului „Irishman” comunică:

„«Marseillaise», ziarul lui Rochefort, a deschis ochii poporul american asupra suferințelor îndurate de deținuții fenieni. Ne simțim îndatorați față de acest ziar și sper că în curînd ne vom achita din plin de această datorie de recunoștință”⁵⁵⁷.

Ziarele germane au publicat și ele scrisoarea lui Rossa.

De acum încolo, guvernul englez nu va mai putea să-și săvîrșească în deplină tăcere ticăloșiile sale. Degeaba va încerca d-l Gladstone să astupe gura presei irlandeze; n-o să ajungă la nici un rezultat. În locul unui ziarist întemnițat în Irlanda vor apărea alții, cu sutele, în Franța, Germania și America.

* — Napoleon al III-lea. — Nota red.

Ce poate să facă d-l Gladstone, cu politica lui îngustă și înapoiată, împotriva spiritului internațional care caracterizează secolul al XIX-lea ?

J. Williams

VII

Moartea lui John Lynch

Cetățene redactor,

Vă trimit câteva extrase dintr-o scrisoare adresată ziarului „Irishman” de unul dintre deținuții politici irlandezi pe când se afla închis în Australia, într-o colonie pentru infractori (acum el este liber).

Mă mărginesc să traduc episodul cu John Lynch.

O scrisoare a lui John Casey

„Vă prezint, în cele ce urmează, o informare concisă și imparțială cu privire la tratamentul la care am fost supuși, tovarășii mei de exil (în număr de 24) și cu mine, cât timp ne-am aflat închiși în această temniță a groazei, în acest adevărat mormint pentru cei vii care poartă numele de Portland Prison.

Mai întâi de toate consider că e de datoria mea să aduc un omagiu memoriei prietenului meu John Lynch, care a fost condamnat de un tribunal extraordinar în decembrie 1865 și a murit în închisoarea Woking în aprilie 1866, și să cant să restabilesc adevărul.

Oricare ar fi cauza prin care jurații au încercat să explice moartea lui, eu susțin — și pot să aduc dovezi în această privință — că moartea i-a fost grăbită de cruzimea cu care s-au purtat temnicerii.

Să stai închis, în mijlocul iernii, 23 de ore din 24 într-o celulă rece; să fii destul de subțire îmbrăcat; să dormi pe scinduri goale, având drept căpătii o bucată de lămn și drept mijloc de apărare împotriva unui frig cumplit doar două pături uzate în greutate de vreo 10 pfunzi; să n-ai măcar dreptul, din cauza cruzimii nemaipomenit de rafinate a temnicerilor, să folosești, pentru a-ți acoperi corpul înghețat, nici propriile tale haine, pe care ai fost obligat să le lași la ușa celulei; să te hrănești cu o mâncare nesănătoasă și neîndestulătoare; să ai drept posibilitate de mișcare doar o plimbare de trei sferturi de oră pe zi într-o cușcă lungă de vreo 20 de picioare și lată de 6, care e destinată celor mai ticăloși infractori, — asemenea chinuri și lipsuri sînt sortite să distrugă și un organism de fier. Nu trebuie să ne mire că un om atît de plîpînd cum a fost Lynch a fost doborît aproape imediat.

La sosirea sa în închisoare, Lynch a cerut să i se permită să-și păstreze flanela. Această cerere i-a fost respinsă cu brutalitate. «Dacă îmi refuzați această rugămintă, n-am să trăiesc nici trei luni», a răspuns el atunci. Ah, nici nu bănuiam că aceasta era o profeție; nu mi-am închipuit că Irlanda o să piardă atât de curînd pe unul din cei mai devoți, mai înflăcărați și mai nobili fii ai ei și că mie îmi este dat să pierd un prieten încercat.

La începutul lunii martie am observat că prietenul meu arată grav bolnav, și o dată, profitînd de absența momentană a temnicerului, l-am întrebat cum se simte. Mi-a răspuns că e pe moarte, că a vorbit de cîteva ori cu medicul, dar acesta n-a dat nici o atenție plîngerii lui. Tușea atât de tare, că, deși mă aflam într-o celulă situată foarte departe de a lui, auzeam zi și noapte răsunînd această tuse pe coridoarele pustii. Unul din temniceri mi-a și spus: «Deținutul de la nr. 7 își dă curînd sfîrșitul; încă de acum o lună trebuia să fie dus la spital. Am văzut acolo de multe ori deținuți obișnuiți care erau de o sută de ori mai sănătoși decît el».

O dată, în aprilie, am zărit din celula mea un spectru cu fața cadaverică, cu privirea stinsă și obrajii scofilciți, care se mișca greu de tot, ținîndu-se de gratii ca să nu cadă. Era Lynch. Nu l-am recunoscut pînă ce nu s-a uitat la mine zîbind și arătînd spre pămînt, ca și cum ar fi vrut să spună: «S-a isprăvit cu mine».

Atunci l-am văzut pentru ultima oară».

Același lucru l-a spus despre Lynch și Rossa; cele arătate de el sînt confirmate acum de mărturia lui Casey. Nu trebuie să uităm că Rossa a trimis scrisoarea sa dintr-o închisoare engleză, în timp ce Casey și-a scris-o pe a sa într-o colonie pentru infractori din Australia; prin urmare, orice comunicare între ei era imposibilă. Și, totuși, guvernul a ținut, nu de mult, să ne asigure că cele afirmate de Rossa nu corespund adevărului. Bruce, Pollock și Knox declară chiar că „lui Lynch i s-a dat o flanelă înainte ca el să fi cerut”.

Pe de altă parte, d-l Casey afirmă tot atât de categoric pe cît de categoric neagă d-l Bruce că Lynch s-a plîns că, „pînă și atunci cînd el nu mai putea să meargă și era nevoit să rămînă în completa singurătate a celulei sale, cererea i-a fost respinsă”.

Dar, așa cum a spus d-l Laurier în frumoasa lui pledoarie,

„să lăsăm la o parte mărturiile oamenilor și să punem să vorbească niște martori care nu mint, niște *martori muți*”⁵⁵⁸.

Fapt e că Lynch a intrat în închisoarea Pentonville în floarea vîrstei, plin de viață și de speranțe, și că după trei luni de zile acest tînăr a devenit un cadavru.

Atita timp cît d-nii Gladstone, Bruce și cohorta lor de polițiști supuși nu vor dovedi că Lynch n-a murit, jurămintele lor nu sînt altceva decît o pierdere de timp.

J. Williams

VIII

Scrisoare din Anglia

Londra, 19 aprilie 1870

„Nu-i lăsați pe popi să facă politică” — iată strigătul care răsună, în momentul de față, în întreaga Irlandă.

Marele partid care de la „*disestablishment*” a bisericii protestante * s-a împotrivit cu toate forțele despotismului exercitat de biserica catolică crește, pe zi ce trece, cu o repeziciune uimitoare și de curînd a zdrobit complet clerul.

În alegerile din Longford, d-l Greville-Nugent, candidatul clerului, l-a învins pe John Martin, candidatul poporului; dar naționaliștii au contestat alegerea lui din cauza mijloacelor nelegale folosite cu acest prilej, și ei și-au înfrînt adversarii. Alegerea lui Nugent a fost anulată de judecătorul Fitzgerald, care a declarat că agenții lui Nugent, adică popii, sînt vinovați că au corupt pe alegători, inundînd țara nu cu sfîntul spirit, ci cu spiritul vinului. Pe cît se spune, într-o singură lună, de la 1 decembrie pînă la 1 ianuarie, precuvioșii părinți au cheltuit pe rachiu 3 500 de lire sterline!

„Standard” își permite să facă următoarele observații, destul de interesante, în legătură cu alegerile din Longford:

„Pentru disprețul lor față de încercările de intimidare făcute de preoți — spune organul de presă al lui „*stupid party*” ** —, naționaliștii merită toată lauda... Marea victorie repurtată de ei îi determină să desemneze noi candidați împotriva d-lui Gladstone și a aliaților săi ultramontani”.

* — „*separarea de stat*” a bisericii protestante. — *Nota trad.*

** — partidul „*stupid*”. — *Nota trad.*

„Times” scrie :

„Toate mijloacele de care dispune puterea ecleziastică, de la bula papală, emisă din orașul etern, și pînă la intrigile urzite de popii de la sate, sînt puse în acțiune împotriva fenianismului și a naționaliștilor. Din nefericire, această rivnă n-a fost însoțită de prudența necesară, și rezultatul va fi că la Longford se va da o nouă bătălie”⁵⁵⁹.

^ „Times” are dreptate. Bătălia de la Longford va începe din nou și după aceea se vor da bătălii la Waterford, Mallow și Tipperary, întrucît naționaliștii din aceste trei comitate au înaintat și ei petiții prin care cer să fie anulată alegerea deputaților oficiali. În Tipperary a fost ales la început O'Donovan Rossa, dar, fiindcă parlamentul l-a declarat juridicește incapabil de a fi reprezentantul acestui comitat, naționaliștii l-au propus în locul lui pe Kickham, un patriot fenian care a ieșit de curînd dintr-o închisoare engleză. Acum, alegătorii care l-au votat pe Kickham afirmă că acest candidat a fost ales în modul convenit, deși Heron, candidatul guvernului și al popilor, a obținut cu patru voturi mai mult decît el.

Trebuie știut că unul dintre cei patru alegători care au dat votul lor lui Heron este un biet *maniac* care a fost condus la urna electorală de un preacuvios părinte; vă este cunoscută slăbiciunea pe care o au popii pentru cei săraci cu duhul, fiindcă a lor este împărăția cerurilor. Cel de-al doilea alegător este un *cadavru*! Așa cum vă spun. Partidul onorabil și moderat s-a încumetat să pîngărească numele unui om care a încetat din viață cu două săptămîni înainte de alegeri, punîndu-l să voteze un candidat gladstonian. În afară de aceasta, alegătorii patrioți declară că unsprezece din voturile lor au fost declarate nevalabile deoarece prima literă a numelui Kickham era neciteț scrisă, că telegramele lor au fost reținute, că autoritățile au mituit în dreapta și în stînga și că s-a recurs la un odios sistem de intimidare.

Presiunea care a fost exercitată în Tipperary va rămîne ca un caz nemaipomenit pînă și în istoria Irlandei. Portărelul și polițistul, aceste personificări ale titlurilor executorii de evacuare, au luat cu asalt colibele țaranilor care aveau pămînt în arendă, căutînd astfel să le sperie soțiile și copiii. Barăcile în care urmau să aibă loc alegerile au fost înconjurate de poliție, de soldați, funcționari, landlorzi și preoți.

Aceștia din urmă au aruncat cu pietre în oamenii care lipeau afișele electorale ale lui Kickham. Ba au mers pînă acolo că au postat, chiar în baracă, un cămătar, care în timpul operațiilor de votare îi săgeta cu privirile pe nefericiții săi datornici. Dar guvernul n-a avut nimic de cîștigat de pe urma unor asemenea procedee. O mie șase sute șaiszeci și opt de mici cultivatori arendași nu s-au temut să-și dea în mod deschis — întrucît secretul votării este respectat — voturile lor lui Kickham.

Acest act de bravură amintește de lupta eroică a polonezilor.

Acum, după bătăliile care au avut loc în comitatele Longford, Mallow, Waterford și Tipperary, să mai îndrăznească cineva să spună despre irlandezi că sînt niște nenorociți căzuți în sclavia obscurantismului clerical.

J. Williams

Adnotări

1 La 28 septembrie 1864 a avut loc la St. Martin's Hall din Londra o mare adunare internațională a muncitorilor, pregătită de conducătorii trade-unionurilor din Londra și de un grup de muncitori proudhoniști din Paris. La această adunare au participat, alături de muncitori englezi și francezi, și reprezentanți ai muncitorilor germani, italieni și de altă naționalitate care trăiau pe atunci la Londra, precum și o serie de lideri ai emigrației europene mic-burgheze și democrat-revoluționare. Adunarea a adoptat o rezoluție în care s-a hotărât întemeierea Asociației Internaționale a Muncitorilor (cunoscută mai târziu sub numele de Internaționala I) și a ales Comitetul provizoriu. K. Marx a fost ales în acest comitet ca reprezentant al muncitorilor germani, iar ulterior și în comisia numită la prima ședință a comitetului din 5 octombrie, întrunită pentru a întocmi documentele programatice ale Asociației. La primele ședințe ale comisiei, la care Marx a fost împiedicat să participe, a fost elaborat un document alcătuit dintr-o declarație introductivă scrisă de owenistul Weston și redactată de democratul mic-burghez francez Le Lubez, precum și din statutul asociațiilor muncitorești italiene elaborat de Mazzini și tradus în limba engleză de italianul Luigi Wolff (vezi amănunte în legătură cu aceasta în volumul de față, pag. 552—553, 561—562). La ședința din 18 octombrie a comitetului, Marx a luat pentru prima oară cunoștință de conținutul acestui document și l-a supus unei critici amănunțite; documentul a fost restituit comisiei pentru a fi definitiv redactat. La 20 octombrie comisia l-a însărcinat pe Marx să facă acest lucru, iar la 27 octombrie ea a aprobat două documente absolut noi, întocmite de Marx: „*Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor*” și „*Statutul provizoriu al Asociației*”. La 1 noiembrie 1864, atât Manifestul cât și Statutul au fost adoptate în unanimitate de Comitetul provizoriu, care s-a constituit ca organ conducător al Asociației. Acest organ, care a intrat în istorie sub denumirea de Consiliul General al Internaționalei, s-a numit până la sfârșitul anului 1866 mai ales Consiliul Central.

Manifestul constitutiv a fost publicat pentru prima oară în „*Bee-Hive Newspaper*” nr. 160 din 5 noiembrie 1864, iar apoi în aceeași lună împreună cu Statutul în broșura „*Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London*”. Traducerea în limba germană făcută de Marx în prima jumătate a lunii noiembrie 1864 a fost publicată

în nr. 2 și 3 ale ziarului „Social-Demokrat” din 21 și 30 decembrie 1864. Manifestul a fost tradus în limba franceză în 1866. Prima traducere în limba rusă a Manifestului a apărut în 1871 la Geneva. S-au păstrat două copii în manuscris ale Manifestului constitutiv făcute de Jenny Marx, soția lui Marx, și de fiica lui, Jenny.

La baza textului publicat în volumul de față stă textul broșurii engleze din 1864. Deosebirile mai importante dintre textul englez și traducerea în limba germană a autorului se dau la subsol.

„*The Bee-Hive Newspaper*” — săptăminal englez al trade-unionurilor; a apărut la Londra din 1861 pînă în 1876 sub titlurile: „*The Bee-Hive*”, „*The Bee-Hive Newspaper*” și „*The Penny Bee-Hive*”; ziarul era puternic influențat de radicalii burghezi și de reformiști. La 22 noiembrie 1864, la ședința Consiliului General, ziarul a fost declarat organ al Internaționalei. În coloanele lui erau publicate documentele oficiale ale Asociației Internaționale a Muncitorilor și dările de seamă ale ședințelor Consiliului General. În repetate rînduri, Marx s-a văzut însă nevoit să protesteze împotriva publicării într-o formă denaturată sau incompletă a documentelor Internaționalei. Din 1869 ziarul a devenit de fapt un organ burghez. În aprilie 1870, Consiliul General a rupt, la propunerea lui Marx, orice relații cu „*Bee-Hive*”, publicînd în presă o declarație în acest sens (vezi volumul de față, pag. 455, 625—626). — 5.

2 Marx citează discursul rostit de Gladstone, cancelarul trezoreriei, în Camera comunelor la 7 aprilie 1864, după darea de seamă apărută în ziarul „*Times*” din 8 aprilie 1864. — 5.

3 „*Garrotters*”, sau sugrumătorii, erau numiți în Anglia tilharii care-și strîngeau victimele de gît. La începutul deceniului al 7-lea, atacurile bandițești ale sugrumătorilor deveniseră atît de frecvente la Londra, încît au constituit obiectul unei dezbateri speciale în parlament. — 5.

4 *Cărțile albastre* — denumire generică dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale ministerului de externe. Cărțile albastre, a căror denumire vine de la coperta lor albastră, au început să fie editate în Anglia încă din secolul al XVII-lea. Ele constituie principalul izvor oficial cu privire la istoria economică și diplomatică a acestei țări.

În cazul de față este vorba de „*Report of the Commissioners appointed to inquire into the Operation of the Acts relating to Transportation and Penal Servitude*”. Vol. 1, Londra, 1863. — 5.

5 Este vorba de „*Sixth Report of the Medical Officer of the Privy Council 1863*”, Londra, 1864. — 6.

6 Acest pasaj din discursul rostit de Gladstone la 16 aprilie 1863 citat de Marx a devenit cunoscut în urma campaniei calomnioase duse de economistul burghez german Brentano împotriva lui Marx în deceniul al 8-lea. Fraza respectivă din discursul lui Gladstone, cuprinsă în aproape toate dările de seamă asupra acestei ședințe a parlamentului apărute la 17 aprilie 1863 în ziarele din Londra („*Times*”, „*Morning Star*”, „*Daily Telegraph*” etc.), a fost omisă în publicația semioficială *Hansard's Parliamentary Debates*, al cărei text era revăzut de înșiși oratorii. Aceasta a constituit un pretext pentru Brentano de a-l acuza pe Marx, care citase fraza după un text apărut în presă, de denaturare a adevărului și incorectitudine științifică. Marx a răspuns la

această calomnie în două scrisori adresate ziarului „Der Volksstaat” la 23 mai și 28 iulie 1872 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18).

După moartea lui Marx, aceeași acuzație a fost repetată în noiembrie 1883 de către economistul burghez englez Taylor. În februarie și martie 1884, Eleanor Marx, în două scrisori adresate revistei „To-Day”, iar ulterior Engels, în iunie 1890, în prefața sa la ediția a IV-a germană a „Capitalului”, și în 1891 în broșura sa „Brentano contra Marx”, au demascat complet versiunea despre falsificarea citatului. — 7.

- 7 „Sixth Report...”, pag. 25—27. — 8.
- 8 „Children's Employment Commission (1862). First Report of the Commissioners”. Londra, 1863, pag. 24. — 8.
- 9 Este vorba de „Report addressed to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, relative to the Grievances complained of by the Journeymen Bakers”. Londra, 1862. Întocmit de H. S. Tremeneheere. — 8.
- 10 Lupta clasei muncitoare pentru limitarea prin lege a zilei de muncă la 10 ore s-a desfășurat în Anglia începînd de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, iar de la începutul deceniului al 4-lea al secolului al XIX-lea a cuprins masele largi ale proletariatului.
- Legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore, care se referea numai la adolescenți și femei, a fost adoptată de parlamentul englez la 8 iunie 1847. În practică însă, mulți fabricanți au ignorat această lege. — 10.
- 11 Este vorba de discursul rostit de primul ministru Palmerston în ședința din 23 iunie 1863 a parlamentului, în timpul dezbaterilor în legătură cu drepturile arendașilor irlandezi. Deputații irlandezi, în frunte cu J. Maguire, au cerut instituirea unor măsuri legislative care să limiteze arbitrariul landlorzilor față de arendași. Deputații au cerut, printre altele, să se acorde arendașilor dreptul de a primi la rezilierea contractului de arendare o despăgubire pentru toate cheltuielile făcute de ei pe loturile arendate. În discursul său, Palmerston a calificat cererile deputaților irlandezi „doctrine comuniste” și „subminare a principiilor fundamentale ale ordinii sociale”. — 12.
- 12 Este vorba de acțiunile muncitorilor englezi de la sfîrșitul anului 1861 și începutul anului 1862, în timpul războiului civil din America, împotriva participării guvernului englez la război de partea statelor sclavagiste din Sud. Lupta muncitorilor a căpătat un caracter deosebit de acut în urma așa-zisului incident în legătură cu vasul „Trent”, cînd burghezia engleză a folosit ca pretext pentru a face pregătiri de război împotriva statelor din Nord faptul că, din ordinul guvernului din Nord, reprezentanții proprietarilor de sclavi care plecau spre Anglia cu vasul „Trent” fuseseră reținuți și arestați. Muncitorii englezi s-au ridicat cu hotărîre în apărarea statelor din Nord. În cadrul a numeroase mitinguri, muncitorii au protestat împotriva pregătirilor de război ale burgheziei reacționare, cerînd rezolvarea pașnică a conflictului. Mișcarea de masă a muncitorilor englezi împotriva intervenției i-a împiedicat pe reacționari să antreneze Europa într-un război de partea proprietarilor de sclavi și a contribuit în mod considerabil la întărirea ideii de solidaritate internațională a proletariatului. — 13.

- 13 „Statutul provizoriu al Asociației Internaționale a Muncitorilor” a fost întocmit de Marx concomitent cu Manifestul constitutiv (vezi adnotarea 1). Întocmind Statutul, Marx a schimbat complet partea introductivă a documentului prezentat la ședința din 18 octombrie 1864 a Comitetului provizoriu, a redus numărul articolelor din Statut de la 40 la 10, a modificat însuși principiul de organizare, menținând numai unele puncte cu caracter formal (numele organizației, prevederi în legătură cu convocarea unui congres la Bruxelles în 1865, ajutorarea membrilor organizației în cazul schimbării domiciliului dintr-o țară în alta etc.).

Textul Statutului provizoriu întocmit de Marx a fost aprobat de comisie la 27 octombrie 1864 și adoptat în unanimitate de Consiliu la 1 noiembrie 1864. Statutul a fost publicat în limba engleză împreună cu Manifestul constitutiv în broșura „Adress and Provisional Rules of the Working Men's International Association...”, editată la Londra în noiembrie 1864, precum și în „Bee-Hive Newspaper” nr. 161 din 12 noiembrie 1864. La traducerea în limba franceză a Statutului provizoriu, la sfârșitul anului 1864, la insistențele conducerii proudhoniste a secției din Paris, s-au făcut o serie de denaturări ale textului, care au fost folosite ulterior de elemente ostile lui Marx în lupta împotriva Consiliului General (vezi volumul de față, pag. 419, 451). O nouă traducere, corectată, în limba franceză a fost făcută de Ch. Longuet sub îndrumarea lui Marx. Ea a apărut împreună cu Manifestul constitutiv în broșura „Manifeste de L'Association Internationale des Travailleurs suivi du Règlement provisoire”, editată la Bruxelles în 1866. Prima traducere în limba germană a apărut în „Vorbote” nr. 4 și 5 din aprilie și mai 1866. Congresul de la Geneva, în ședința din 5 septembrie, a aprobat textul Statutului (Statutul general), completându-l cu un regulament care a fost aprobat la ședința din 8 septembrie 1866, numit ulterior Regulamentul de organizare.

„Der Vorbote” — revistă lunară, organul oficial al secțiilor germane din Elveția ale Internaționalei, a apărut în limba germană la Geneva din 1866 până în 1871. Redactor responsabil al acestei reviste a fost J. Ph. Becker. Revista a promovat în general linia lui Marx și a Consiliului General, a publicat regulat documentele Internaționalei și informații cu privire la activitatea secțiilor Asociației în diferite țări. — 15.

- 14 Dintr-o scrisoare adresată de Marx lui Engels la 4 noiembrie 1864 rezultă că acest paragraf, ca și cel precedent, care are un caracter declarativ, a fost inclus de Marx în partea introductivă a Statutului la insistențele celorlalți membri ai comisiei. — 16.
- 15 Primul Congres al Asociației Internaționale a Muncitorilor, care inițial trebuia să aibă loc la Bruxelles în 1865, a avut loc la Geneva între 3 și 8 septembrie 1866. Hotărîrea cu privire la amînarea congresului a fost adoptată de Consiliu General la insistențele lui Marx, care, considerînd că secțiile Internaționalei nu erau încă suficiente de consolidate din punct de vedere ideologic și organizatoric, a propus convocarea unei conferințe preliminare la Londra (vezi volumul de față, pag. 548—550). — 16.
- 16 „Proiectele de rezoluții cu privire la condițiile de primire a organizațiilor muncitorești în Asociația Internațională a Muncitorilor” propuse de Marx la ședința Consiliului din 22 noiembrie 1864 au fost adoptate

în unanimitate de Consiliu și au stat la baza „Apelului Consiliului Central către Asociațiile muncitorești” (vezi volumul de față, pag. 547—548).

Textul proiectelor de rezoluții s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General. Rezoluțiile au apărut în „Bee-Hive Newspaper” nr. 163 din 26 noiembrie 1864. Cea de-a doua rezoluție a fost publicată în ziar într-o formulare modificată. — 19.

- 17 Mesajul adresat președintelui S.U.A., A. Lincoln, a fost scris de K. Marx între 22 și 29 noiembrie 1864. Hotărîrea de a adresa lui Lincoln un mesaj de salut cu prilejul realegerii lui în postul de președinte a fost luată de Consiliul General la 22 noiembrie, la propunerea a doi dintre membrii acestuia, Dick și Howell.

Cu întocmirea acestui mesaj a fost însărcinată comisia aleasă inițial pentru a elabora documentele programatice ale Asociației (vezi adnotarea 1). După aprobarea documentelor programatice, comisia s-a transformat într-un organ executiv permanent al Consiliului General. În registrul de procese-verbale, el este denumit Comitetul permanent (Standing committee) sau Subcomitetul (Subcommittee); din această comisie făceau parte: președintele Consiliului (pină la desființarea acestui post după Congresul de la Lausanne din 1867), secretarul general, casierul și secretarii corespondenți pentru diferitele țări. Marx a fost însărcinat cu conducerea permanentă a activității Consiliului General prin intermediul Comitetului permanent, din care făcea parte ca secretar-corespondent pentru Germania.

Comitetul permanent, fiind de acord cu textul mesajului întocmit de Marx, l-a supus la 29 noiembrie 1864 Consiliului General, care l-a aprobat în unanimitate și l-a transmis președintelui Lincoln prin intermediul lui Adams, ambasadorul american la Londra. La 28 ianuarie 1865, Consiliul General a primit o scrisoare de răspuns din partea lui Lincoln, care a fost citită în ședința Consiliului din 31 ianuarie și apoi publicată în ziarul „Times” din 6 februarie 1865. După cum arăta Marx într-o scrisoare către W. Liebknecht din februarie 1865, dintre toate scrisorile de răspuns trimise de Lincoln la felicitările primite din partea diferitelor organizații, numai răspunsul adresat Asociației Internaționale a Muncitorilor n-a fost „o simplă confirmare formală”.

Mesajul adresat lui Lincoln a fost publicat pentru prima oară în ziarul englez „Daily News” din 23 decembrie 1864, iar ulterior în „Reynold's Newspaper” nr. 750 din 25 decembrie 1864, „Bee-Hive Newspaper” nr. 169 din 7 ianuarie 1865, precum și într-o serie de ziare germane — „Social-Demokrat”, suplimentul la nr. 3 din 30 decembrie 1864, „Berliner Reform” nr. 4 din 5 ianuarie 1865 și „Her-mann” nr. 314 din 7 ianuarie 1865.

La baza traducerii de față stă textul în manuscris al mesajului trimis lui Lincoln cu semnăturile personale ale tuturor membrilor Consiliului General, confruntat cu textul apărut în „The Bee-Hive Newspaper”. — 20.

- 18 Este vorba de „Declarația de independență”, adoptată la 4 iulie 1776 la Congresul de la Philadelphia de delegații celor 13 colonii engleze din America de Nord și care a proclamat separarea coloniilor din America de Nord de Anglia și crearea unei republici independente — Statele Unite ale Americii. În acest document au fost formulate principii burghezo-democratice, ca: libertatea persoanei, egalitatea cetă-

țenilor în fața legii, principiul suveranității poporului etc. Proclamarea acestor principii într-o vreme când în Europa mai dominau încă rînduiriile feudal-absolutiste, a avut o deosebită influență asupra mișcării democrat-revoluționare din Europa și mai cu seamă asupra revoluției franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Burghezia americană și marii proprietari funciari au încălcat însă de la bun început drepturile democratice proclamate în declarație, au împiedicat masele populare să participe la viața politică și au menținut instituția sclaviei, lipsindu-i de drepturile elementare pe negri, care alcătuiau o parte considerabilă a populației republicii. — 20.

19 *Criza de bumbac* a fost provocată de sistarea livrărilor de bumbac din America ca urmare a blocadei instituite împotriva statelor sclavagiste din Sud de către flota statelor din Nord în timpul războiului civil; foamea de bumbac a apărut în ajunul unei crize de supra-producție și s-a împletit cu ea. O mare parte din industria bumbacului din Europa a fost paralizată, ceea ce a avut repercusiuni grave asupra situației muncitorilor. În 1862, în Anglia au încetat să lucreze $\frac{3}{5}$ din numărul total al fuserilor și al războaielor de țesut, iar mai bine de 75% din numărul muncitorilor din industria bumbacului au fost loviți timp de doi-trei ani de șomaj total sau parțial. Situația grea a muncitorilor s-a agravat și mai mult din cauza recoltelor proaste din Europa de la începutul deceniului al 7-lea, și în multe orașe europene a început să domnească foametea. În pofida tuturor privațiunilor, proletariatul european a cerut cu hotărîre sprijinirea statelor din Nord. — 21.

20 Redacția ziarului „Beobachter” s-a limitat să publice această scrisoare însoțitoare scrisă de Marx, precum și cîteva „comentarii” proprii pe marginea declarației lui Marx anexate la scrisoare.

„Der Beobachter” — cotidian german, a apărut sub acest titlu la Stuttgart din 1833; în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea — organ al democrației mic-burgheze, avînd ca subtitlu „Ein Volksblatt aus Schwaben”. — 23.

21 Scrisoarea adresată de Marx redactorului ziarului „Beobachter” este o continuare a polemicii duse pentru demascarea agentului bonapartist K. Vogt. Democratul mic-burghez K. Blind era autorul pamfletului anonim „Avertisment”, îndreptat împotriva lui Vogt și apărut în iunie 1859 în „Das Volk” și în „Allgemeine Zeitung”. Nevrînd să se pronunțe pe față împotriva lui Vogt, Blind a negat că el este autorul pamfletului. Marx a demascat poziția lașă a lui Blind în pamfletul său „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 421—738).

Coroșpondența anonimă din Brandford, publicată în „Beobachter” nr. 268 din 17 noiembrie 1864, al cărei autor era același K. Blind, l-a determinat pe Marx să-l infiereze încă o dată ca pe un mincinos și să demaște fanfaronadele lui Blind despre pretinsa lui influență în Statele Unite. La rugămintea prietenei lui Lassalle, Sophie von Hatzfeld, în scrisoarea sa, Marx a ripostat și la atacurile lui Blind împotriva lui Lassalle. În legătură cu aceasta, Marx i-a scris lui Engels la 25 noiembrie 1864: „Acum, cînd Lassalle este mort și nu mai poate face nici un rău, se impune, firește, să-l apărăm în măsura posibilității, adică fără a ne compromite, împotriva acestor canalii mic-burgheze”. În scrisoarea din 22 decembrie 1864 către Sophie von Hatzfeld, Marx

- scria : „Conformându-mă dorinței dv., am făcut această declarație, cu toate că mi-am călcat pe inimă ca s-o redactez, deoarece *n-am fost de acord cu tactica politică* a lui Lassalle”.
- Prevăzînd că redacția ziarului „Beobachter” nu va publica declarația, Marx i-a trimis textul Sophiei Hatzfeld, care a publicat-o în „Nordstern”.
- „Nordstern” — cotidian german, care a apărut la Hamburg între 1860 și 1866 ; din 1863 a avut o orientare lassalleană. — 24.
- 22 Este vorba de pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 421—738). — 24.
- 23 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 529. — 24.
- 24 „Allgemeine Zeitung” — cotidian german conservator, înființat în 1798 ; din 1810 pînă în 1882 a apărut la Augsburg. — 25.
- 25 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 531. — 25.
- 26 „Neue Deutsche Zeitung” — cotidian democrat, a apărut între 1848 și 1850 ; pînă la 1 aprilie 1849 — la Darmstadt, iar de la 1 aprilie pînă la suspendarea lui — la Frankfurt pe Main. Redactor responsabil al ziarului a fost pînă la 1 octombrie 1849 O. Lüning, iar de la 1 octombrie 1849 O. Lüning, G. Günther și J. Weydemeyer. — 25.
- 27 „Die Westliche Post” — ziar german a apărut din 1858 la St. Louis (S.U.A.) ; în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea a fost organul de presă al democraților mic-burghezi emigrați în S.U.A. — 26.
- 28 „Neue Frankfurter Zeitung” nr. 270 din 29 septembrie 1864.
„Neue Frankfurter Zeitung” — cotidian democrat german. A apărut sub acest titlu din 1859 pînă în 1866 la Frankfurt pe Main. — 26.
- 29 „Hermann” nr. 2407 din 8 octombrie 1864.
„Hermann” — titlul prescurtat al săptămînalului „Hermann, Deutsches Wochenblatt aus London”, organul de presă al democraților mic-burghezi germani emigrați. Ziarul a apărut în limba germană la Londra începînd din 1859 ; ziarul și-a tras numele după căpetenia heruscilor Hermann (Armin), sub a cărui conducere germanii au învins în anul 9 în pădurea Teutoburg pe romanii conduși de Varus. — 26.
- 30 Aluzie la măgarul din fabula lui Esop „Despre leul care a îmbătrînit”. — 27.
- 31 La rugămintea lui Schweitzer, redactor la ziarul „Social-Demokrat” din Elveția, Marx a scris la 24 ianuarie 1865 articolul „Despre Proudhon” la moartea lui Proudhon. Articolul a fost publicat în ziarul „Social-Demokrat” nr. 16—18 din 1, 3 și 5 februarie 1865. Ciorna lucrării scrisă de mîna lui Marx s-a păstrat parțial.
„Social-Demokrat” — organul de presă al Uniunii generale a muncitorilor germani. A apărut sub acest titlu la Berlin de la 15 decembrie 1864 pînă în 1871 ; între 1864 și 1865 redactorul lui a fost J. B. Schweitzer.

Primind în noiembrie 1864 de la Schweitzer prospectul ziarului în care nu figurau lozincile lui Lassalle și neavind la dispoziție coloanele unui alt organ de presă pentru a-și exercita influența asupra mișcării muncitorești din Germania, Marx și Engels au consimțit să colaboreze la „Social-Demokrat”, al cărui redactor neoficial era W. Liebknecht.

În afară de articolul lui Marx despre Proudhon, în ziar a mai fost publicat „Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor”, scris de Marx și traducerea vechiului cîntec popular danez „Domnul Tidmann” făcută de Engels (vezi volumul de față, pag. 5—14). În legătură cu istoricul relațiilor lui Marx și Engels cu redacția ziarului, vezi declarația lui Marx cu privire la cauzele care l-au determinat să-și înceteze colaborarea la ziar, declarație scrisă la 15 martie 1865 și publicată în „Berliner Reform” (vezi volumul de față, pag. 91—94). — 28.

- 32 Este vorba de lucrarea lui Proudhon „Essai de grammaire générale”, publicată în cartea: Bergier „Les éléments primitifs des langues”. Besançon, 1837. — 28.
- 33 P. J. Proudhon. „Qu'est-ce que la propriété? ou Recherches sur le principe du droit et du gouvernement”. Paris, 1840. — 28.
- 34 T. R. Malthus. „An essay on the principle of population, as it affects the future improvement of society, with remarks on the speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet, and other writers”. Londra, 1798. — 29.
- 35 Este vorba de lucrarea lui J. P. Brissot de Warville „Recherches philosophiques. Sur le droit de propriété et sur le vol, considérés dans la nature et dans la société”, publicată în „Bibliothèque philosophique du législateur, du politique, du jurisconsulte”. Vol. VI, Berlin, Paris, Lyon, 1782. — 30.
- 36 P. J. Proudhon. „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère”. Vol. I—II, Paris, 1846. — 30.
- 37 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 65—179. — 30.
- 38 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 138. Marx dă acest citat și citatele următoare din „Mizeria filozofiei” atît în limba franceză cît și germană. În edițiile în limba germană ale „Mizeriei filozofiei” care au apărut în 1885 și 1892 sub îngrijirea lui Engels, textul francez a fost omis. — 31.
- 39 Vezi K. „Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 142. — 32.
- 40 Este vorba de rolul lui Étienne Cabet — reprezentant de seamă al comunismului utopic pașnic — în mișcarea politică a proletariatului francez din deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea. În coloanele ziarului „Le Populaire” și „Le Populaire de 1841”, editate de el, paralel cu propagarea comunismului său utopic, Cabet a criticat regimul monarhiei din iulie și a contribuit la răspîndirea ideilor democratice. În lucrările, articolele și manifestele sale, Cabet a criticat vehement orînduirea capitalistă. Poziția adoptată de Cabet, în pofida utopismului concepțiilor lui, a avut un rol important în educarea politică a proletariatului francez. — 33.

- 41 Ch. Dunoyer. „De la liberté du travail, ou Simple exposé des conditions dans lesquelles les forces humaines s'exercent avec le plus de puissance”. Vol. I—III, Paris, 1845. — 33.
- 42 Este vorba de cuvîntarea rostită de Proudhon la şedinţa Adunării naţionale franceze la 31 iulie 1848. Textul complet al discursului a fost publicat în „Compte rendu des séances de l'Assemblée Nationale”. Vol. II, Paris, 1849, pag. 770—782. În această cuvîntare, Proudhon, făcînd o serie de propuneri în spiritul doctrinelor utopice mic-burgheze (desfiinţarea dobînzii la împrumuturi etc.), a înfierat totodată reprimarea participanţilor la insurecţia proletară de la Paris din 23—26 iunie 1848, calificînd-o un act de violenţă şi de samavolnicie. O caracterizare amănunţită a acestui discurs se găseşte în articolul „Cuvîntarea lui Proudhon împotriva lui Thiers” (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, Editura politică, 1959, vol. 5, pag. 339—342). — 33.
- 43 Este vorba de cuvîntarea rostită de Thiers la 26 iulie 1848 împotriva propunerilor lui Proudhon în cadrul comisiei financiare a Adunării naţionale franceze. Cuvîntarea a fost publicată în „Compte rendu des séances de l'Assemblée Nationale”. Vol. II, Paris, 1849, pag. 666—671. — 33.
- 44 Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 65—70. — 33.
- 45 „Gratuité du credit. Discussion entre M. Fr. Bastiat et M. Proudhon”, Paris, 1850. — 34.
- 46 Este vorba de lucrarea lui P. J. Proudhon „Théorie de l'impôt, question mise au concours par le conseil d'État du canton de Vaud en 1860”, publicată la Bruxelles şi Paris în 1861. — 34.
- 47 P. J. Proudhon. „La Révolution sociale démontrée par le coup d'État du 2 Décembre”. Paris, 1852. — 34.
- 48 P. J. Proudhon. „Si les traités de 1815 ont cessé d'exister? Actes du futur congrès”. Paris, 1863. În această lucrare, Proudhon s-a pronunţat împotriva revizuirii hotărîrilor Congresului de la Viena din 1815 cu privire la Polonia şi împotriva sprijinirii de către social-democraţia europeană a mişcării de eliberare naţională poloneză, justificînd astfel politica de asupraire promovată de ţarismul rus. — 34.
- 49 Théorie des lois civiles, ou Principes fondamentaux de la société”. Vol. I—II, Londra, 1767. Cartea a apărut anonim. — 34.
- 50 Engels a tradus în limba germană vechiul cîntec popular danez „Domnul Tidmann” şi l-a trimis la 27 ianuarie 1865 ziarului lassalleian „Social-Demokrat” pentru a fi publicat.
În 1883, această traducere a lui Engels a fost reprodusă în ziarul „Der Sozialdemokrat”, organul Partidului muncitoresc socialist din Germania, iar în 1893 în „Buch der Freiheit”. Vol. II, Berlin, 1893, publicată de K. Henckell. — 36.
- 51 Textul acestei declaraţii adresate redacţiei ziarului „Social-Demokrat” a fost scris de Marx şi trimis lui Engels la 6 februarie 1865. Marx şi Engels au considerat declaraţia ca un ultim avertisment dat lui Schweitzer, care promova în ziarul „Social-Demokrat” o politică de

cochetare cu guvernul Bismarck și propovăduia cultul lui Lassalle. Motivul nemijlocit al declarației l-a constituit apariția în „Social-Demokrat” din 1 februarie a unei note scrise de M. Hess, corespondentul din Paris, care conținea calomniile la adresa membrilor francezi ai Internaționalei. La început, Marx și Engels au avut intenția să trimită ziarului „Social-Demokrat” un protest mai vehement, însă ajungând la concluzia că ruptura cu ziarul trebuie să se producă nu în legătură cu nota lui Hess, ci cu întreaga linie politică a ziarului, au scris această declarație.

Critica făcută de Marx și Engels a silit ziarul să-și schimbe întrucîtva tonul. În februarie 1865, în nr. 21 al ziarului a apărut o notă a lui M. Hess în care acesta retracta afirmațiile calomnioase făcute. Toate acestea i-au făcut pe Marx și Engels să nu insiste asupra publicării acestei declarații; în același timp, după cum reiese dintr-o scrisoare adresată de Marx lui Engels la 13 februarie 1865, ei au hotărît să nu mai scrie deocamdată nimic pentru acest ziar. La 23 februarie 1865, Marx și Engels au anunțat că rup definitiv orice legătură cu ziarul „Social-Demokrat” (vezi volumul de față, pag. 84).

Textul declarației trimis lui Schweitzer nu s-a păstrat; ea se publică după ciorna anexată la scrisoarea trimisă de Marx și Engels la 6 februarie 1865. — 38.

- 52 Aluzie la Joseph Bonaparte (poreclit Plon-Plon), văr al lui Napoleon al III-lea, a cărui reședință era Palais Royal din Paris. Joseph Bonaparte a condus un grup de bonapartiști, care, cu ajutorul unei largi demagogii sociale și al unei pseudoopoziii făcute politiciii lui Napoleon al III-lea, căutau să abată masele populare de la lupta împotriva regimului existent. — 38.
- 53 „*L'Association*” — revistă franceză, organ al asociațiilor cooperatiste muncitorești aflate sub influența republicanilor burghezi, a apărut din 1864 pînă în 1866 la Paris și Bruxelles; redacția acestei reviste își avea sediul la Paris. — 38.
- 54 Aluzie la Napoleon al III-lea, care își avea reședința la Tuileries. — 38.
- 55 Lucrarea lui F. Engels „*Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german*” a fost scrisă pentru a fundamenta tactica clasei muncitoare germane în condițiile situației revoluționare care se crease în țară. În această lucrare este analizată problema reorganizării armatei prusiene, care a constituit motivul izbucnirii, la începutul deceniului al 7-lea, al așa-numitului conflict constituțional dintre guvernul prusian și majoritatea burghezo-liberală din Landtag. În februarie 1860, majoritatea burgheză din Landtagul prusian a refuzat să voteze proiectul de reorganizare a armatei propus de ministrul de război von Roon. Guvernul a obținut însă curînd după aceea ca burghezia să voteze alocațiile necesare pentru „întreținerea unei armate gata de luptă”, ceea ce însemna de fapt începutul reorganizării proiectate. Cînd în martie 1862 majoritatea liberală a Camerei a refuzat să aprobe cheltuielile militare, guvernul a dizolvat Landtagul și a fixat noi alegeri. La sfîrșitul lunii septembrie 1862 s-a format guvernul contrarevoluționar Bismarck, care, în luna octombrie a aceluiași an, a dizolvat din nou Landtagul și a început să aplice reforma armatei, alocînd fondurile necesare, fără aprobarea Land-

tagului. Conflictul s-a aplanat abia în 1866, când, după victoria Prusiei asupra Austriei, burghezia prusiană a capitulat în fața lui Bismarck.

Sfătuit de Marx, Engels s-a declarat la început de acord să scrie pentru „Social-Demokrat” un articol despre reforma militară prusiană. Slușărnicia ziarului față de guvernul Bismarck l-a determinat însă să renunțe la intenția sa. După ce s-a sfătuit cu Marx, el a hotărât să-și publice lucrarea ca broșură.

Broșura „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” a apărut la Hamburg, la sfârșitul lunii februarie 1865 și a avut un larg răsunset în Germania. Apariția ei a fost anunțată într-un șir de ziare muncitorești și democratice. W. Liebknecht a organizat discutarea broșurii în cadrul diferitor asociații muncitorești din Berlin. Unele fragmente din broșură au fost publicate la diferite intervale în presa social-democrată: în „Social-Demokrat” nr. 71 din 25 martie 1866, în „Sozialdemokratische Monatsschrift” nr. 10—11 din 30 noiembrie 1890, în „Berliner Volks-Tribüne” nr. 1 din 3 ianuarie 1891. — 39.

- 56 Mobilizarea armatei prusiene în 1850 a fost declarată în legătură cu agravarea relațiilor dintre Austria și Prusia provocată de lupta pentru hegemonie în Germania. Lipsurile serioase ale sistemului militar și slaba înzestrare militară a armatei prusiene, care au ieșit la iveală cu prilejul mobilizării, precum și opoziția energică a Rusiei, care în conflictul german sprijinea Austria, au silit Prusia să renunțe la acțiuni militare și să capituleze în fața Austriei (tratatul de la Olmütz). Motivul mobilizării din 1859 a fost războiul Franței și Piemontului împotriva Austriei; această mobilizare a dezvăluit lipsuri serioase în sistemul militar prusian. — 44.
- 57 Este vorba de revoluția burgheză din iulie 1830 din Franța și de răscoalele care au avut loc ulterior în diferite părți ale Germaniei: Saxonia, Braunschweig, Hessen, Bavaria, Hanovra. — 44.
- 58 *Landwehr* — inițial Landwehrul cuprindea pe toți bărbații apți pentru serviciul militar, mobilizați pentru apărarea țării; o dată cu înființarea armatei permanente, Landwehrul a pierdut această semnificație. În timpul războaielor napoleoniene, în urma creșterii necesității de forțe de luptă, s-a recurs din nou la el. După pacea de la Tilsit, Scharnhorst a organizat în Prusia Landwehrul ca o instituție de sine stătătoare de felul miliției și care funcționează alături de armata permanentă, de care era strâns legată. În 1815 Landwehrul a fost organizat pe bază de două recrutări. Prima recrutare cuprindea pe toți bărbații între 26 și 32 de ani (rezerviștii care au terminat serviciul militar) și urma să constituie, împreună cu armata regulată, armata operativă, iar cea de-a doua bărbații între 32 și 40 de ani, care urmau să facă serviciul de garnizoană. — 44.
- 59 *Războiul împotriva Danemaricii* — este vorba de războiul dus de Prusia și Austria în 1864 împotriva Danemaricii, care a însemnat o etapă importantă în acțiunea de unificare a Germaniei sub hegemonia Prusiei. Guvernul iuncheresc al lui Bismarck căuta să anexeze la Prusia ducatele Schleswig și Holstein, aflate în stăpânirea Danemaricii, dar populate în cea mai mare parte de germani, să întărească influența Prusiei în Germania, să reprime opoziția burgheziei liberale. La acest război a

luat parte și Austria, care urmărea, ca și Prusia, să anexeze Schleswig-Holstein. Războiul s-a încheiat cu înfrângerea Danemarccii. Schleswig-Holstein au intrat în stăpînirea comună a Austriei și Prusiei, iar după războiul austro-prusian din 1866 au fost anexate la Prusia. — 45.

- 60 *Conscripția* — sistem de recrutare a tuturor bărbaților apti pentru serviciul militar reglementat prin lege. Se deosebește de serviciul militar obligatoriu din diferite timpuri, mai ales prin posibilitatea răscumpărării cu bani și a înlocuirii.
Tragerea la sorți — recrutare pentru serviciul militar prin tragere la sorți. Deoarece în secolul al XIX-lea numărul celor apti pentru serviciul militar depășea necesitățile unora dintre statele occidentale ale Europei, cei care urmau să presteze serviciul militar erau trași la sorți. Ceilalți formau rezerva sau — în unele state — erau chemați la concentrări de scurtă durată pentru instrucție. — 47.
- 61 „*Allgemeine Militär-Zeitung*” — ziar german pentru problemele militare, organul de presă al cercurilor militare; a apărut din 1826 pînă în 1902 la Darmstadt și la Leipzig. În acest ziar au apărut fără semnătură articolele lui F. Engels „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi” (1860) și cu inițialele „F.E.” articolele: „Trecerea în revistă a voluntarilor din Anglia” (1862) și „Forțele armate ale Angliei împotriva Germaniei” (1864) (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, Editura politică, 1963, pag. 143—150, 560—566, 610—614). — 47.
- 62 „*Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus*” — revistă oficială lunară de statistică din Prusia, a apărut între 1860 și 1905 la Berlin. — 47.
- 63 În *Ersatzreserve* erau trecuți în armata prusiană cei aminați din pricina unor defecte fizice fără prea mare importanță sau din motive familiale speciale; ea era folosită pentru completarea efectivului armatei în timp de război pentru formarea unităților de rezervă. — 48.
- 64 *Sistemul militar franco-austriac* — se caracteriza în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea prin predominarea armatei regulate, prin durată mare a serviciului militar și prin folosirea conscripției, spre deosebire de sistemul militar prusian, bazat, potrivit legii din 1814, pe serviciul militar obligatoriu fără înlocuire. — 53.
- 65 Este vorba de războiul colonial de cîmpire pornit în Algeria de guvernul francez în 1830, care a durat 40 de ani. Războiul Crimeii a durat din 1853 pînă în 1856, iar războiul din Italia a avut loc în 1859. — 54
- 66 În timpul războiului dus de Franța napoleoniană în anii 1806—1807 împotriva coaliției celor patru state (Anglia, Rusia, Prusia, Suedia), armata prusiană comandată de Hohenlohe a fost zdrobită la 14 octombrie 1806 la Iena de către trupele lui Napoleon I. Înfrîngerea de la Iena, precum și cea suferită în aceeași zi la Auerstedt au dus la capitularea Prusiei. Acțiunile militare s-au încheiat prin pacea de la Tilsit, încheiată la 7 iulie 1807, pace care impunea condiții grele și umilitoare Prusiei, prin care se pierdea aproape jumătate din teritoriul Prusiei și care de fapt o reducea pe aceasta la situația de vasal al Franței napoleoniene.

- Katzbach* — riu în Silezia. La 26 august 1813, în timpul războiului celei de-a șasea coaliții a statelor europene împotriva Franței napoleoniene, trupele ruse și prusiene, comandate de Blücher, au zdrobit aici trupele franceze. Războiul s-a încheiat prin intrarea aliaților în Paris în martie 1814 și căderea imperiului napoleonian. — 54.
- 67 Landwehrlul elvețian era format din toți bărbații care își făcuseră stagiul în cadrul trupelor neregulate elvețiene, concentrați periodic timp de 12 ani pentru a face instrucție. În Elveția, ca și în Prusia, Landwehrlul servea pentru întărirea armatei în timp de război. În caz de război se decreta mobilizarea generală.
Despre Landwehrlul prusian, vezi adnotarea 58. — 55.
- 68 W.F.P. Napier „History of the War in the Peninsula and in the South of France, from the year 1807 to the year 1814”. Vol. III, Londra, 1833, pag. 271. — 55.
- 69 *Düppel* (denumirea daneză: Dybbol) — fortăreață daneză în Schleswig luată cu asalt la 18 aprilie 1864 de trupele prusiene în timpul războiului dus de Prusia și Austria împotriva Danemaricii.
Expresia „Düppel intern” („Düppel im Innern”) a fost folosită pentru prima oară pentru a denumi „dușmanul intern” în cronica politică a organului de presă al lui Bismarck „Norddeutsche Allgemeine Zeitung” din 30 septembrie 1864 și a căpătat apoi o largă răspindire. — 55.
- 70 În 1849, în timpul răscoalelor armate din Germania de sud-vest pentru apărarea constituției imperiului, în care masele populare vedeau singura cucerire a revoluției rămasă încă neatinsă, trupele din Baden au trecut de partea poporului răsculat și au format nucleul armatei revoluționare din Baden. Dintre toate trupele din Baden, cele mai puțin siguro erau regimentele de cavalerie. Astfel, la 21 iunie 1849, la Waghäusel în lupta cu prusienii, armata răscuștilor a fost învinsă, deoarece, ca urmare a trădării comise de locotenent-colonelul Bekkert, care comanda citeva escadroane de dragoni din Baden, acestea au trecut de partea prusienilor. — 57.
- 71 Este vorba de orientarea „liberală” proclamată de prințul Wilhelm al Prusiei (din 1861 rege al Prusiei) la înscăunarea sa ca prinț-regent în octombrie 1858. În 1858, prințul-regent a demis guvernul Manteuffel și a format un guvern din liberali moderați. În presa burgheză, această orientare a fost denumită în mod răsunător „noua eră”. În realitate, politica lui Wilhelm urmărea exclusiv consolidarea pozițiilor monarhiei și ale iuncherimii; burghezii, înșelați în speranțele lor, au refuzat să aprobe proiectul de reformă militară prezentat de guvern. Conflictul constituțional ivit în legătură cu aceasta în 1862 și venirea la putere a lui Bismarck în septembrie 1862 au pus capăt „noii ere”. — 58.
- 72 Engels se referă la perioada 1850—octombrie 1858, cind în Prusia se afla la putere guvernul ultrareacționar al lui Manteuffel. Burghezia, satisfăcută de succesele ei economice și speriată de mișcarea revoluționară a proletariatului, a trecut de partea nobilimii și a reacțiunii, care s-au răfuit fără milă cu participații la revoluția din 1848—1849. În această perioadă, în Prusia au fost lichidate cuceririle democratice ale revoluției: libertatea cuvintului, a presei, de

întrunire și de asociere; constituția, modificată în repetate rânduri, a ajuns o simplă ficțiune; privilegiile de castă ale nobilimii au fost restabilite. Iuncherimea și camarila de la curte dețineau întreaga putere. — 59

- 73 *Adunările provinciale și districtuale ale reprezentanților stărilor sociale* (dietele provinciale), instituite în Prusia în 1823, erau constituite mai ales din reprezentanți ai nobilimii, ai orașelor și comunelor rurale. Prin faptul că numai proprietarii funciari participau la alegerile pentru dietă, așa că cea mai mare parte a populației era exclusă de la alegeri, nobilimea avea majoritatea în diete. Dietele erau convocate de rege, și competența lor se limita la probleme de gospodărie locală și de administrație provincială. Trecute pe planul al doilea în timpul revoluției din 1848—1849, adunările provinciale și districtuale ale reprezentanților stărilor sociale au căpătat din nou importanță în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, în perioada dominației reacțiunii. — 59.
- 74 Această teză a fost formulată de Engels la sfatul lui Marx (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 11 februarie 1865). — 60.
- 75 „Agitația pentru pușculiță” făcută de Schulze-Delitzsch — economist burghez german și unul dintre liderii partidului progresist care preconiza crearea unor case de împrumut și economii, a cooperativelor de consum și de producție din fondurile muncitorilor — a constituit o încercare de a-i abate pe muncitori de la lupta revoluționară împotriva capitalului. Schulze-Delitzsch propovăduia armonia dintre interesele capitaliștilor și cele ale muncitorilor, susținând că prin crearea unor societăți cooperatiste este posibil să fie îmbunătățită situația clasei muncitoare în cadrul capitalismului și să fie salvată de la ruină micii producători-meseriași. — 60.
- 76 Este vorba de reprezentanții partidului progresist burghez german înființat în iunie 1861. Cei mai de seamă lideri ai acestui partid au fost: Waldeck, Virchow, Schulze-Delitzsch, Forckenbeck, Hoverbeck etc. Partidul progresist preconiza în programul său unificarea Germaniei sub supremația Prusiei, convocarea unui parlament pe întreaga Germanie, formarea unui guvern liberal puternic, răspunzător față de Camera deputaților. De teama unei revoluții populare, el nu a sprijinit revendicările democratice fundamentale — votul universal, libertatea presei, dreptul de asociere și de întrunire. În 1866, aripa de dreapta s-a despărțit de partidul progresist și a format partidul național-liberal, care a capitulat în fața guvernului Bismarck. — 61.
- 77 „Kreuz-Zeitung” — așa era denumit cotidianul german ultrareacționar „Neue Preussische Zeitung”, deoarece avea pe frontispiciul lui o cruce; a început să apară la Berlin din iunie 1848, a fost organul camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherilor prusaci. — 67.
- 78 Este vorba de partizanii statelor sclavagiste din Sud în timpul războiului civil din Statele Unite ale Americii în anii 1861—1865. — 67.
- 79 Este vorba de sistemul birocratic de reglementare a industriei care a existat în Prusia la mijlocul deceniului al 7-lea al secolului

al XIX-lea. Pentru o serie de ramuri industriale s-a stabilit un sistem de autorizații speciale (concesiuni). Fără aceste autorizații nu se putea desfășura vreo activitate industrială. Această legislație semi-feudală de breaslă împiedica dezvoltarea capitalismului. — 69.

- 80 *Prusia în frunte* (preussische Spitze) — expresie folosită de regele Prusiei Frederic-Wilhelm al IV-lea într-un discurs rostit la 20 martie 1848, în care declara că „pentru salvarea Germaniei este gata să stea în fruntea (an die Spitze) întregii patrii”. În perioada luptei pentru unificarea Germaniei, prin această expresie se înțelegea tendința Prusiei de a unifica Germania sub hegemonia ei.

Triada — plan de reorganizare a Confederației germane, care prevedea împărțirea Germaniei în trei părți: Austria, Prusia și o Confederație de state germane mici și mijlocii. Acest plan, sprijinit în deceniile al 6-lea și al 7-lea în special de Bavaria și Saxonia, era îndreptat împotriva hegemoniei atât a Austriei cât și a Prusiei și exprima tendințele particulariste ale statelor germane mici și mijlocii, care năzuiau să-și păstreze independența. — 70.

- 81 Citind aceste revendicări formulate de Uniunea generală a muncitorilor germani, Engels, la sfatul lui Marx (vezi scrisoarea lui Marx din 11 februarie 1865), a formulat acest pasaj din broșura lui în așa fel încât să nu poată fi interpretat în sensul că ar fi de acord cu lozincile lassalleene. — 73.

- 82 Este vorba de dreptul de asociere a muncitorilor în vederea luptei economice, în primul rând dreptul de a înființa asociații profesionale și de dreptul la grevă.

În ianuarie 1865, problema dreptului de asociere a fost ridicată în Landtagul prusian în legătură cu acțiunile muncitorilor împotriva legii pentru organizarea meseriilor de atunci. Reprezentanții burgheziei au profitat de avântul mișcării muncitorești pentru a obține anularea, în primul rând, a paragrafelor care îi îngrădeau pe capitaliști. Progresiștii Schulze-Delitzsch și Faucher au propus în Camera deputaților abrogarea paragrafului 181 din lege. Acest paragraf interzicea patronilor să oprească producția cu scopul de a-i face pe muncitori să cedeze. În mod demagogic, progresiștii au cerut, de asemenea, abrogarea paragrafului 182 cu privire la pedepsele penale aplicate muncitorilor pentru instigare la grevă. Muncitorii au cerut în primul rând abrogarea paragrafului 183 din lege, potrivit căruia dreptul de întrunire putea fi exercitat în funcție de autorizația poliției și a paragrafului 184 care interzicea grevele.

La 14 februarie 1865 Landtagul prusian a abrogat numai paragrafele 181 și 182 din legea pentru organizarea meseriilor, fără a satisface revendicarea muncitorilor cu privire la libertatea de asociere. — 75.

- 83 *„Cîntecul lui Hildebrand”* — poem eroic din secolul al VIII-lea, monument al poeziei epice germane din evul mediu din care s-au păstrat fragmente. — 80.

- 84 Această declarație adresată de Marx și Engels redacției ziarului „Social-Demokrat”, căreia îi făceau cunoscut că încetează să mai colaboreze la această publicație, a fost scrisă de Marx la 18 februarie 1865 și trimisă apoi lui Engels, care, fiind întru totul de acord cu conținutul ei, a semnat-o și i-a trimis-o înapoi. La 23 februarie 1865, Marx a expedit-o pe adresa redacției ziarului „Social-Demokrat”.

În momentul cînd au scris declarația lor, Marx și Engels ajunseseră la convingerea definitivă că linia politică a acestui ziar nu poate fi îndreptată. O dovadă în acest sens, în afară de scrisoarea adresată de Schweitzer lui Marx la 15 februarie 1865 (vezi, în această privință, unele amănunte în volumul de față, pag. 91—94), ne-o oferă seria de articole: „Guvernul Bismarck”, în care Schweitzer se pronunța în mod deschis pentru sprijinirea politicii lui Bismarck în acțiunea lui de unificare a Germaniei „prin fier și sînge”. În legătură cu această chestiune, Marx îi scria lui Engels, la 18 februarie 1865: „Consider că Schweitzer este incorrigibil (el a ajuns, probabil, la o înțelegere secretă cu Bismarck)”. În legătură cu apariția acestor articole, Marx și Engels au putut să imprime rupturii lor cu ziarul un caracter deschis, categoric politic și pe înțelesul maselor.

Trimițînd această declarație ziarului „Social-Demokrat”, Marx a luat unele măsuri pentru a-l determina pe Schweitzer s-o publice. El l-a însărcinat pe Liebknecht ca, în caz că Schweitzer va refuza să facă acest lucru, s-o publice el în „Berliner Reform”. În afară de asta, Marx i-a trimis lui K. Siebel două copii cu rugămintea ca, la două zile după ce primește scrisoarea, să publice declarația în „Rheinische Zeitung” sau „Düsseldorfer Zeitung”.

Prin intermediul lui Liebknecht și Siebel, declarația a fost publicată în numeroase ziare germane; după cum se vede din scrisoarea adresată de Siebel lui Engels la 1 martie 1865, primele care au publicat-o au fost „Barmer Zeitung”, „Elberfelder Zeitung”, „Düsseldorfer Zeitung” și „Rheinische Zeitung”; la 1 martie 1865, ea a apărut și în: „Berliner Reform” nr. 51, „Neue Frankfurter Zeitung” nr. 60, „Breslauer Zeitung” nr. 102, „Staatsbürger-Zeitung” nr. 60, iar mai tîrziu într-o serie de alte ziare germane.

În fața largii publicități ce i-a fost dată declarației lui Marx și Engels în presa germană, Schweitzer a fost nevoit s-o publice și el în „Social-Demokrat”, unde a apărut la 3 martie 1865. „Declarația” a fost precedată de cîteva rînduri din partea redacției, din care reiese că Liebknecht a renunțat și el să colaboreze la acest ziar. Curînd după aceea, o declarație analogă au făcut și G. Herwegh, F. Rüstow și J. Ph. Becker.

Declarația lui Marx și Engels a avut un larg răsunset printre muncitorii germani înaintați; în martie 1865, ea a fost aprobată de Uniunea tipografilor din Berlin, în fața căreia Liebknecht a prezentat un referat cu privire la ruptura lui Marx și Engels cu ziarul „Social-Demokrat” și-a pierdut o mare parte din abonații săi, mai cu seamă în rîndul muncitorilor din Berlin. — 84.

- 85 Este vorba de articolul lui Marx „Comunismul ziarului «Rheinischer Beobachter»”, apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 188—201).

„Deutsche-Brüsseler-Zeitung” a fost fondat de emigranții politici germani la Bruxelles și a apărut din ianuarie 1847 pînă în februarie 1848. Începînd din septembrie 1847, Marx și Engels au devenit colaboratori permanenți ai acestui ziar; sub conducerea lor, el a devenit organul de presă al Ligii comunistilor, partidul revoluționar — de curînd format — al proletariatului.

„Rheinischer Beobachter” — ziar conservator, a apărut la Colonia, începînd din 1844; apariția lui a încetat după izbucnirea, în martie 1848, a revoluției în Germania. — 84.

86 Această notă, nesemnată, a lui Engels în legătură cu broșura „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”, în afară de ziarul „Berliner Reform”, a fost publicată, cu unele modificări, cu concursul lui K. Siebel, K. Klein și W. Liebknecht într-o serie de ziare germane: „Düsseldorfer Zeitung” nr. 62 din 3 martie 1865; „Rheinische Zeitung” nr. 62 din 3 martie 1865; „Elberfelder Zeitung” nr. 62 din 3 martie 1865; „Oberrheinischer Courier” nr. 56 din 7 martie 1865; „Osnabrücker Zeitung” nr. 250 din 9 martie 1865; „Neuer Hannoversche Anzeiger” nr. 70 din 11 martie 1865 etc. — 85.

87 Prezentul document a fost scris de Marx în legătură cu discuțiile purtate la ședințele din 4 și 6 martie 1865 ale Comitetului permanent în legătură cu organizațiile din Franța ale Internaționalei. Spre sfârșitul anului 1864 și-a început activitatea la Paris secția Asociației Internaționale a Muncitorilor, înființată de Tolain și Limousin, muncitori cu orientare proudhonistă, care participaseră la adunarea din 28 septembrie 1864 de la St.-Martin's Hall. Secția își avea sediul ei permanent; în ianuarie 1865 a publicat o versiune franceză a Statutului provizoriu (vezi volumul de față, pag. 419 și 451—452). În același timp, rolul de întemeietor al Internaționalei și de reprezentant al muncitorilor francezi și-l atribuia și Henri Lefort, un avocat francez care luase de asemenea parte la pregătirea adunării de la 28 septembrie 1864. Lefort întreținea legături de prietenie cu Le Lubez, secretar-corespondent al Consiliului General pentru Franța, și cu alți reprezentanți ai emigranților mic-burhezi francezi la Londra.

Consiliul General a fost nevoit să se ocupe pentru prima oară de problemele secției din Paris la 24 ianuarie 1865, cu prilejul apariției, în ziarul berlinez „Social-Demokrat” din 13 ianuarie, a unui articol al lui M. Hess, în care Tolain era acuzat că întreține legături cu cercurile bonapartiste (vezi volumul de față, pag. 38). Marx l-a însărcinat pe V. Schily, un emigrant german la Paris, să caute să obțină informațiile necesare. A reieșit că acuzația, care avea un caracter calomnios, pornea de la persoane apropiate de revista „L'Association”, din a cărei redacție făcea parte Lefort. La insistența lui Marx, care căuta să atragă în rindurile Internaționalei pe muncitorii francezi aflați sub influența cooperatiștilor burhezi și să folosească revista „L'Association” pentru propaganda ideilor Internaționalei, Consiliul General a acceptat, la 7 februarie 1865, propunerea făcută de Lefort de a-l numi pe el „apărător publicistic” al Internaționalei în Franța. Această numire a provocat nemulțumirea membrilor secției din Paris; la 24 februarie a avut loc la Paris o adunare a 32 de membri ai Internaționalei, care și-au exprimat încrederea deplină în Tolain, Fribourg și Limousin și au cerut ca posturile de conducere să fie încredințate numai muncitorilor. La 28 februarie au venit la Londra, cu această rezoluție, Tolain și Fribourg. După o primă analiză, în cadrul unei ședințe a Consiliului General, în aceeași seară problema secției din Paris a fost pusă în discuția Comitetului permanent. Procesele-verbale ale ședințelor de la 4 și 6 martie 1865 ale Comitetului permanent, în cadrul cărora s-a discutat această problemă, nu s-au găsit încă. Prezentul proiect de rezoluție s-a păstrat în carnetul de note al lui Marx pe anii 1864—1865. Textul în versiunea engleză este precedat de următoarele cuvinte în limba germană: „Propun Comitetului permanent următoarea rezoluție”.

— 86.

- 88 Prin introducerea lui Pierre Vinçard, muncitor-publicist și veteran al revoluției din 1848, în conducerea secției din Paris, Marx sconta să-i pună pe membrii din Franța ai Internaționalei în contact cu tradițiile revoluționare și socialiste ale mișcării muncitorești franceze din deceniul al 5-lea. Dar Vinçard, sub motiv că este bolnav și ocupat, n-a acceptat această numire. — 86.
- 89 Aceste rezoluții întocmite de Marx au fost adoptate de Consiliul General la 7 martie 1865. Textul lor s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General și în manuscrisul anexat la o scrisoare din 13 martie 1865 a lui Marx către Engels, în care figurează și instrucțiunile date personal lui Schily. — 87.
- 90 Cererea de demisie a lui Tolain, determinată de acuzația ce i-a fost adusă că are legături cu cercurile bonapartistice, a fost examinată de Consiliul General în ședințele din 7, 14 și 21 februarie 1865. — 87.
- 91 Într-o scrisoare adresată lui A. Jung la 13 martie 1865, Marx își exprima regretul că, în urma discuțiilor desfășurate în ședința Consiliului General, în formularea celei de-a doua rezoluții au fost făcute „*prea mari* concesiile lui Lefort”. — 87.
- 92 Această revendicare proudhonistă a fost propusă și de delegația franceză la Congresul de la Geneva din 1866 al Internaționalei, dar a fost criticată cu vehemență și respinsă. — 87.
- 93 Este vorba de banca „Crédit au travail”, fondată la Paris în 1863 de socialistul mic-burghez P. Bêluze, cu scopul de a credita cooperativele de producție și de consum și a mobiliza economiile muncitorilor în interesul mișcării cooperatiste. Această bancă a ființat până în 1868. — 88.
- 94 Această „Recenzie a broșurii lui F. Engels: *«Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german»*”, scrisă de K. Marx, a fost publicată, fără semnătură, în numărul din 18 martie 1865 al ziarului „Hermann”. — 89.
- 95 „*Declarația cu privire la motivele care au dus la hotărîrea de a nu mai colabora la ziarul «Social-Demokrat»*” a fost scrisă de Marx la 15 martie 1865, în legătură cu campania începută de Schweitzer împotriva lui Marx și Engels, după declarația făcută de ei la 23 februarie 1865 că nu vor mai colabora la acest ziar. În nr. 31 din 8 martie 1865 al ziarului „Social-Demokrat”, Schweitzer, prezentînd într-o formă denaturată atitudinea lui Marx și Engels față de Lassalle și cauzele refuzului lor de a mai colabora la acest ziar, s-a folosit de un articol al lui K. Blind apărut în „*Neue Frankfurter Zeitung*”.
- Această declarație, Marx a trimis-o în mod concomitent la cîteva ziare germane. În afară de „*Berliner Reform*”, ea a fost publicată în „*Düsseldorfer Zeitung*” nr. 79 din 20 martie 1865, „*Staatsbürger-Zeitung*” nr. 79 din 20 martie 1865 și în ziarul „*Hermann*” din 25 martie 1865. — 91.
- 96 Marx se referă la scrisoarea trimisă de el lui Liebknecht și care nu s-a păstrat; conținutul ei este expus într-o scrisoare adresată de Marx lui Engels la 3 februarie 1865. — 93.

- 97 Este vorba de o scrisoare adresată de Marx lui Schweitzer la 13 februarie 1865, care nu s-a păstrat, dar care este citată în mod amănunțit în scrisoarea lui Marx către Engels din 18 februarie 1865. În această scrisoare, în care supune unei aspre critici tactica politică a lui Schweitzer, Marx îi explica acestuia importanța coalițiilor, rolul sindicatelor ca mijloc important de organizare a clasei muncitoare în lupta împotriva burgheziei și ca mijloc de educare politică a maselor muncitoare. Contestând, ca și Lassalle, importanța grevelor și a sindicatelor în lupta clasei muncitoare împotriva capitalului, Schweitzer prezenta ca unică rețetă revendicarea lassalleană a dreptului de vot universal și a asociațiilor de producție ca mijloace de realizare a socialismului pe cale pașnică, reformistă; în același timp, asemenea lui Lassalle, Schweitzer căuta să sădească în mințile muncitorilor speranța în ajutorul lui Bismarck și al guvernului prusian. — 94.
- 98 „*Berliner Reform*” — cotidian al democraților mic-burghezi germani; a apărut la Berlin din 1861 și pînă în 1868. În acest ziar au fost publicate în 1865 câteva declarații și articole ale lui Marx și Engels. — 95.
- 99 Articolul „*Președintele omenirii*”, scris de K. Marx, era îndreptat împotriva unei cuvîntări rostite de Bernhard Becker, președintele organizației lassalleene Uniunea generală a muncitorilor germani, la 22 martie 1865, la o adunare convocată de secția ei din Hamburg, cuvîntare care a fost publicată în „*Social-Demokrat*” nr. 39 din 26 martie 1865 și care conținea calomniile la adresa Asociației Internaționale a Muncitorilor, precum și la adresa lui Marx, Engels și Liebknecht. Încă înainte de apariția acestui articol al lui Marx, la adunarea din 27 martie 1865 a secției din Berlin, în cadrul căreia s-a discutat problema președintelui, Liebknecht a demascat și o atitudine a lui Becker.
- Ținînd seama de nemulțumirea crescîndă a membrilor de rînd ai Uniunii față de conducerea exercitată de Becker, organizația din Berlin a adoptat hotărîrea de a-l exclude și s-a adresat tuturor membrilor Uniunii generale a muncitorilor germani cu rugămintea de a sprijini hotărîrea ei. Asemenea adunări au avut loc și în numeroase alte secții ale Uniunii. În iunie 1865, Becker a fost nevoit să predea în mod provizoriu atribuțiile sale de președinte locțiitorului său Fritzsche, iar în noiembrie același an să renunțe definitiv la ele.
- După cum reiese dintr-o scrisoare a lui Liebknecht către Marx cu data de 15 aprilie 1865, articolul lui Marx a fost publicat, în afară de ziarul „*Berliner Reform*”, și de „*Rheinische Zeitung*”. — 96.
- 100 *Asa fătida* — plantă cu miros și gust înțepător. — 96.
- 101 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 421—738. — 96.
- 102 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 620—621. — 96.
- 103 Este vorba de manuscrisul unui pamflet al lui K. Marx și F. Engels, „*Marii bărbați ai emigrației*” (vezi K. Marx și F. Engels, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 249). — 97.

- 104 Este vorba de articolul lui K. Marx „Destăinuirile lui Hirsch” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 42—45), apărut în ziarul american „New Yorker Criminal-Zeitung”.
„New Yorker Criminal-Zeitung” — denumire prescurtată a ziarului „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung”), care a fost fondat la New York în 1852 de reprezentanții emigranților mic-burghezi. Sub această denumire a apărut de la 18 martie 1853 până la 10 martie 1854. — 97.
- 105 Marx se referă la postul de președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani, pe care Lassalle i l-a transmis prin testament lui Bernhard Becker. — 98.
- 106 Este vorba de scrisorile lui Marx către Sophie v. Hatzfeld din 12 septembrie, 16 octombrie, 28 noiembrie și 22 decembrie 1864. Scrisoarea din 16 octombrie 1864 nu s-a păstrat în întregime. — 98.
- 107 Este vorba de o scrisoare trimisă de Liebknecht lui Marx în jurul datei de 20 ianuarie 1865. — 99.
- 108 F. Lassalle. „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder: Kapital und Arbeit”. Berlin, 1864. — 99.
- 109 Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 3—175). — 99.
- 110 Marx se referă la scrisoarea sa către Lassalle din 10 iunie 1859 în legătură cu apariția pamfletului anonim „Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie”, în care Lassalle apăra ideea unității Germaniei sub hegemonia Prusiei. Marx îi scria lui Lassalle: „*În ce privește pamfletul*: el nu exprimă cituși de puțin concepția mea și a prietenilor mei de partid din Anglia. Ne vom spune, probabil, părerea noastră despre ea în coloanele presei”. — 99.
- 111 Este vorba de o scrisoare adresată de Lassalle lui Marx pe la mijlocul lunii iunie 1859. Vezi: F. Lassalle. „Nachgelassene Briefe und Schriften”. Bd. III, Stuttgart — Berlin, 1922, S. 221. — 100.
- 112 Este vorba de Asociația internațională, cu orientare burghezo-democratică, întemeiată în 1855 la Londra de către emigranți francezi, polonezi și germani. Asociația, care a existat până în 1859, a întreținut legături cu unii democrați belgieni, cu mici-burghezi germani emigrați în Statele Unite ale Americii; din martie 1857 și până în martie 1858 a avut un organ al ei, „Bulletin de l'Association Internationale”. — 100.
- 113 Aluzie la un fapt relatat chiar de B. Becker într-o cuvîntare rostită de el la adunarea din 22 martie 1865 a secției din Hamburg a Uniunii generale a muncitorilor germani. Becker se plîngea că, în calitate de secretar al contesei Hatzfeld, el trebuie să facă și treburile unui om de serviciu și să cumpere pentru ea pâine și unt. — 100.
- 114 Mitingul de care se vorbește în această notă a avut loc la Londra, în St. Martin's Hall, la 1 martie 1865. În pregătirea și desfășurarea acestui miting, care era consacrat aniversării răscoalei poloneze din

1863—1864, un rol deosebit a avut Consiliul General, care în rezoluția specială din 21 februarie 1865 a făcut apel la toți membrii și partizanii săi să sprijine această acțiune. Presa burgheză engleză, printre care și ziarul liberal londonez „Daily News”, făcînd o rela-tare asupra cuvîntărilor rostite la acest miting de către radicalii burghezi (Beales, Leverson etc.), a trecut sub tăcere rezoluția prezentată în numele Internaționalei, precum și cuvîntările rostite de P. Fox și G. Eccarius, membri ai Consiliului General. O dare de seamă completă despre acest miting a apărut în ziarul „Bee-Hive Newspaper” nr. 177 din 4 martie 1865; ea a fost folosită de Marx la redactarea acestei note adresate ziarului „Der weisse Adler”, care a reprodus darea de seamă denaturată publicată de ziarele englezești.

S-a păstrat manuscrisul original al acestei note, care a fost anexat de Marx la o scrisoare a lui către H. Jung cu data de 13 aprilie 1865. Acesta, în calitate de secretar-corespondent pentru Elveția, urma s-o trimită la ziar împreună cu o scrisoare. Nota a apărut, cu mici modificări, în ziarul „Der weisse Adler” nr. 48 din 22 aprilie 1865 sub semnătura lui H. Jung. — 101.

- 115 La 14 aprilie 1865, Abraham Lincoln, președintele S.U.A., a fost asasinat de actorul Booth, agent al plantatorilor din Sud și al banche-riilor din New York; locul lui a fost ocupat de Andrew Johnson, care pînă atunci deținuse postul de vicepreședinte. Hotărîrea de a adresa un apel poporului american în legătură cu aceste evenimente a fost adoptată de Consiliul General în ședința sa de la 2 mai 1865. La ședința de la 9 mai a Consiliului, Marx a dat citire textului, scris de el, al „Adresei Asociației Internaționale a Muncitorilor către președintele Johnson”, care a fost transmis președintelui prin Adams, ambasadorul american la Londra. Adresa a fost publicată pentru prima oară în ziarul „Bee-Hive Newspaper” nr. 188 din 20 mai 1865, iar după aceea în ziarele „Reynolds's Newspaper” nr. 771 din 21 mai și „New York Daily Tribune” din 1 iunie 1865. — 103.
- 116 Așa a fost calificat sistemul sclavagist de către Stephens, unul dintre liderii secesioniștilor, într-un discurs rostit de el în apărarea sclava-gismului la 19 martie 1861. — 103.
- 117 Este vorba de declarația făcută de William Seward, la 25 octom-brie 1858, la mitingul de la Rochester, unde a vorbit de „inevitabi-litatea conflictului”, care, după părerea lui, trebuia să transforme Statele Unite într-o „națiune sclavagistă” sau într-o „națiune a muncii libere”. În ziua asasinării lui Lincoln, la 14 aprilie 1865, Seward și fiul său au fost grav răniți. — 104.
- 118 La 15 aprilie 1861, ca răspuns la operațiile militare începute de Con-federația statelor din Sud, guvernul Lincoln a declarat mobilizarea a 75 000 de voluntari, scontînd ca în trei luni de zile să lichideze conflictul; în realitate, războiul civil din S.U.A. a luat sfîrșit abia în 1865. — 104.
- 119 Este vorba de *războiul de 100 de ani* (1337—1453) dintre Franța și Anglia și de *războiul european de 30 de ani* (1618—1648), în cursul căruia principalul teatru de operații militare a fost Germania; prin *războiul de 23 de ani* Marx subînțelege războaiele care au fost purtate

de coalițiile europene împotriva Republicii Franceze și a Franței napoleoniene și care au durat din 1792 pînă în 1815. — 104.

- 120 Această lucrare reprezintă textul unei prelegeri ținute de K. Marx în limba engleză la ședințele Consiliului General din 20 și 27 iunie 1865. Marx a ținut această prelegere ca răspuns la cuvîntările rostite de John Weston, membru al Consiliului, la 2 și 23 mai, care încerca să dovedească inutilitatea pentru muncitori a majorării generale a nivelului salariului și trăgea de aici concluzia că asociațiile profesionale sînt „dăunătoare”. Manuscrisul lui Marx pentru această prelegere s-a pastrat. Textul prelegerii a fost publicat pentru prima oară la Londra în 1898 de fiica lui Marx Eleanor sub titlul „Value, price and profit” („Valoare, preț și profit”), cu o prefață scrisă de E. Aveling. În manuscris, cuvîntul introductiv și primele șase paragrafe nu aveau titlu; ele au fost adăugate de Aveling. Toate aceste titluri au fost păstrate în ediția de față. — 107.
- 121 Este vorba de legile adoptate de Convenția națională la 4 mai, 11 și 29 septembrie 1793 și la 20 martie 1794 și care stabileau prețuri maxime fixe la cereale, fîină și alte obiecte de consum, precum și un maximum de salariu. — 117.
- 122 În septembrie 1861, la Manchester a avut loc cea de-a 31-a adunare anuală ordinară a Societății britanice pentru promovarea științei, la care a asistat Marx, pe atunci în vizită la Engels. La adunare a luat cuvîntul și W. Newmarch (Marx a făcut o greșală în transcrierea numelui acestuia), președintele secției economice a Asociației, care a deschis adunarea și a prezentat un referat pe tema: „Proporțiile în care principiile fiscale sănătoase sînt intruchipate în legislația Regatului Unit”. (Vezi „Report of the Thirty-first Meeting of the British Association for the Advancement of Science; held at Manchester in September 1861”. Londra, 1862, pag. 230.) — 117.
- 123 Marx se referă la lucrarea în 6 volume despre istoria industriei, comerțului și finanțelor a economistului englez Thomas Tooke, apărută în volume separate: „A History of Prices, and of the State of the Circulation, from 1793 to 1837”, Vol. I—II, Londra, 1838; „A History of Prices, and of the State of the Circulation, in 1838 and 1839”. Londra, 1840; „A History of Prices, and of the State of the Circulation, from 1839 to 1847 inclusive”. Londra, 1848, și T. Tooke and W. Newmarch. „A History of Prices, and of the State of the Circulation, during the Nine Years 1848—1856”. Vol. V—VI, Londra, 1857. — 117.
- 124 Vezi R. Owen. „Observations on the Effect of the Manufacturing System”. Londra, 1817, pag. 76. Prima ediție a cărții a apărut în 1815. — 118.
- 125 Demolarea în masă a locuințelor muncitorilor agricoli din Anglia pe la mijlocul secolului al XIX-lea a avut loc în condițiile dezvoltării rapide a industriei capitaliste și ale reorganizării agriculturii pe baze capitaliste, însoțită de creșterea considerabilă a suprapopulației relative la sate. Un rol important în intensificarea demolărilor în masă a locuințelor din localitățile rurale l-a jucat faptul că proporția impozitului pentru săraci plătit de proprietarul funciar depindea în mare măsură de numărul săracilor care trăiau pe pămîntul lui. Proprietarii

- funciari demolau cu bună știință clădiri de care n-aveau nevoie ei înșiși, dar care puteau servi drept adăpost pentru populația agricolă „excedentară”. (Amănunte asupra acestei probleme vezi K. Marx: „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 674—694.) — 119.
- 126 *Societatea artelor și meseriilor* (Society of Arts and Trades) — societate burghezo-iluministă cu caracter filantropic, fondată în 1754 la Londra. Referatul amintit, „The Forces used in Agriculture”, a fost ținut de John Chalmers Marton, fiul lui John Marton, care a decedat în 1864. — 119.
- 127 Bill-ul cu privire la abrogarea legilor cerealelor a fost adoptat de parlamentul englez la 26 iunie 1846. Așa-numitele legi ale cerealelor, prin care se urmărea limitarea sau interzicerea importului de cereale din străinătate, au fost introduse în Anglia în 1815, în interesul marilor proprietari funciari, al landlorzilor. Adoptarea bill-ului din 1846 a însemnat victoria burgheziei industriale, care lupta împotriva legilor cerealelor sub lozincă libertății comerțului. — 120.
- 128 D. Ricardo. „On the Principles of Political Economy, and Taxation”. Londra, 1821, pag. 26. Prima ediție a cărții a apărut la Londra în 1817. — 129.
- 129 B. Franklin. „A Modest Inquiry into the Nature and Necessity of a Paper Currency”. În: „The Works”. Vol. II, Boston, 1836. Această lucrare a fost editată prima oară în 1729. — 131.
- 130 A. Smith. „An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations”. Vol. I, Edinburgh, 1814, pag. 93. — 136.
- 131 Th. Hobbes. „Leviathan: or, the Matter, Form, and Power of a Commonwealth, Ecclesiastical and Civil”. În: „The English Works”. Vol. III, Londra, 1839, pag. 76. — 138.
- 132 Este vorba de războaiele duse de Anglia împotriva Franței, din 1793 pînă în 1815, în perioada revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. În timpul acestor războaie, guvernul englez a instituit un regim de cruntă teroare împotriva maselor de oameni ai muncii. În această perioadă au fost reprimare, printre altele, o serie de răscoale populare și s-au adoptat legi care interziceau asociațiile muncitorești. — 152.
- 133 K. Marx se referă la pamfletul lui Malthus: „An Inquiry into the Nature and Progress of Rent, and the Principles by which it is regulated”. Londra, 1815. — 152.
- 134 Este vorba de cartea „An Essay on Trade and Commerce: containing Observations on Taxes”, apărută la Londra în 1770. Autor al acestei lucrări anonime este considerat J. Cunningham. — 153.
- 135 Este vorba de dezbaterile care au avut loc în parlamentul englez în februarie—martie 1832 în legătură cu proiectul de lege cu privire la limitarea zilei de muncă pentru copii și adolescenți la 10 ore prezentat în 1831. — 153.

- 136 *Juggernaut* — încarnarea zeului Vișnu, una dintre cele mai înalte divinități hinduse. Cultul lui Juggernaut se distingea printr-un ritual deosebit de fastuos, ca și printr-un fanatism religios, care se manifesta prin autoflagelare și sinucideri ale credincioșilor. În zilele marilor sărbători, unii dintre credincioși se aruncau sub roțile carului pe care era plimbată statuia lui Vișnu-Juggernaut. — 154.
- 137 W. Th. Thornton. „Over-population and its Remedy”. Londra, 1846. — 157.
- 138 *Potrivit legilor pentru asistența săracilor*, care existau în Anglia începând din secolul al XVI-lea, în fiecare parohie se percepea un impozit special în folosul săracilor; locuitorii parohiei care nu puteau să-și câștige existența pentru ei și familiile lor primeau un ajutor prin casa de ajutorare a săracilor. — 158.
- 139 D. Ricardo. „On the Principles of Political Economy, and Taxation”. Londra, 1821, pag. 479. — 160.
- 140 Seria de articole „*De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei?*” a fost scrisă de F. Engels între sfârșitul lunii ianuarie și 6 aprilie 1866, la rugămintea lui Marx în legătură cu lupta ce se desfășura în Consiliul General, în jurul unei hotărâri adoptate de Conferința din 1865 de la Londra, care prevedea că pe ordinea de zi a apropiatului Congres de la Geneva trebuie pusă și problema independenței Poloniei; pentru a justifica poziția adoptată de Internațională în problema națională era necesar, pe de o parte, să fie criticat nihilismul proudhoiștilor în problema națională, iar pe de altă parte să fie dezvăluită esența reacționară a așa-zisului „principiu al naționalităților”, lansat în scopuri demagogice, de cercurile bonapartiste.
- Seria de articole a rămas neterminată; cele scrise au fost publicate în ziarul „Commonwealth” nr. 159, 160 și 165 din 24 și 31 martie și 5 mai 1866.
- „*The Commonwealth*” — gazetă săptăminală engleză, organ al Consiliului General al Internaționalei, a apărut la Londra cu începere din februarie 1866 și pînă în iulie 1867. Marx a făcut parte din comisia redacțională pînă în iunie 1866; din februarie pînă în aprilie 1866 gazeta a avut ca redactor pe Eccarius. În coloanele ei se publicau dări de seamă despre ședințele Consiliului General și documente ale Internaționalei. Datorită poziției de conciliere adoptate de liderii tradeunioniști care făceau parte din conducerea ei, în cursul luptei pentru reforma electorală gazeta și-a schimbat orientarea și s-a transformat de fapt într-un organ al burgheziei radicale. — 163.
- 141 Este vorba de demonstrația populară care a avut loc la Paris la 15 mai 1848 și la care au luat parte 150 000 de oameni. Demonstrații s-au îndreptat spre Adunarea constituantă, care trebuia să discute în acea zi problema poloneză, au pătruns în sala de ședințe din palatul Bourbon și au cerut să se acorde ajutor militar Poloniei, care lupta pentru independența ei. Dat fiind că cererea le-a fost respinsă, demonstrații au încercat să dizolve Adunarea constituantă și să formeze un guvern revoluționar, dar au fost împrăștiați cu forța. — 163.
- 142 Este vorba de presa democrată și muncitorească germană, și în primul rînd de „*Neue Rheinische Zeitung*”, care a apărut zilnic, la Colonia, sub conducerea redacțională a lui Marx, de la 1 iunie 1848 pînă la

19 mai 1849. Organ de luptă al aripii proletare a democrației, „*Neue Rheinische Zeitung*” a luat cu toată energia apărarea independenței Poloniei, a cărei eliberare, după părerea lui, era legată de răsturnarea regimului țarist reacționar din Rusia, care era pe atunci principalul bastion al reacțiunii feudal-absolutiste în Europa. — 163.

- 143 Este vorba de punctul 9 din ordinea de zi a Conferinței de la Londra din 1865 a Internaționalei (vezi volumul de față, pag. 550).

Conferința de la Londra a avut loc între 25 și 29 septembrie 1865. La lucrările ei au luat parte membrii Consiliului General și conducătorii diferitelor secții.

Conferința a ascultat raportul Consiliului General, a aprobat raportul lui financiar și ordinea de zi a apropiatului congres. Marx, cu toată împotrivirea întâmpinată din partea proudhoniștilor, a reușit să facă în așa fel ca pe ordinea de zi a congresului să fie înscrisă, ca o revendicare, reconstituirea Poloniei. Conferința de la Londra, a cărei pregătire și desfășurare au fost conduse de Marx, a jucat un rol deosebit de important în perioada de formare și de întărire organizatorică a Internaționalei. — 164.

- 144 Este vorba de unele afirmații făcute de proudhonistul H. Denis într-o serie de articole în problema poloneză, publicate de ziarul „*Tribune du Peuple*” în cursul lunilor martie-iulie 1864, precum și de acuzațiile aduse Consiliului General în ziarul „*Echo de Verviers*” în decembrie 1865 (vezi volumul de față, pag. 552—561).

„*La Tribune du Peuple*” — ziar democrat belgian; organ al asociației muncitorești „*Poporul*”, a apărut la Bruxelles din 1861 pînă în 1868; începînd din ianuarie 1866 a fost organul de presă al secțiilor din Belgia ale Internaționalei; din redacția lui a făcut parte și De Paepe. — 164.

- 145 Este vorba de „*Tînăra Europă*”, organizație secretă a revoluționarilor burghezi, emigranți politici, creată în 1834 în Elveția, din inițiativa lui Mazzini. Ea era formată din „*Tînăra Italie*”, „*Tînăra Polonie*” și alte organizații naționale care-și fixaseră ca obiectiv lupta pentru unitatea națională, independența națională și instaurarea unui regim republican în statele europene. — 167.

- 146 Considerațiile lui Engels despre destinele istorice ale popoarelor mici, aprecierea lui că, de regulă, aceste popoare nu mai sînt în stare să ducă o existență națională de sine stătătoare și că în cursul dezvoltării istorice ele vor trebui în mod inevitabil să fie înghițite de națiunile mai mari și mai viabile, erau eronate. Subliniind în mod just tendința spre centralizare, spre formarea de state mari, care e proprie capitalismului, Engels n-a ținut seama în măsura cuvenită de o altă tendință, și anume de lupta dusă de popoarele mici împotriva jugului străin și pentru independența lor, de năzuința lor de a-și crea o existență de stat proprie. Așa cum a arătat istoria, o serie de popoare mici, printre care și poporul român, nu numai că s-au dovedit capabile de o dezvoltare națională de sine stătătoare, dar au devenit participante la făurirea unei orînduiri sociale noi, socialiste (pentru amănunte în legătură cu această problemă, vezi prefețele la volumele 6, 8 și 11 ale prezentei ediții de Opere ale lui Marx și Engels). — 169.

- 147 *Ruteni* — denumire introdusă de etnografii și istoricii burghezi și răspândită în secolul al XIX-lea, pentru populația ucraineană din Galiția, regiunea subcarpatică și Bucovina, care fusese dezlipită cu forța de masa principală a poporului ucrainean. Unirea definitivă a poporului ucrainean a avut loc după victoria U.R.S.S. în Marele Război Pentru Apărarea Patriei din anii 1941—1945. — 169.
- 148 Începutul unirii Poloniei cu Lituania a fost marcat de încheierea, în 1385, a Uniunii polono-lituaniene, care prevedea încorporarea marelui principat al Lituaniei la Polonia. — 170.
- 149 Este vorba de ocuparea Moscovei în iunie 1605 de către intervențiștii polonezi; în mai 1606 puterea acestora a fost răsturnată în urma unei răscoale populare. În septembrie 1610 polonezii au intrat pentru a doua oară în Moscova și au pus mina pe tron. Întregul popor rus s-a ridicat la lupta de eliberare împotriva intervențiștilor. În octombrie 1612 Moscova a fost eliberată de către oastea populară de sub conducerea lui Minin și Pojarski. — 171.
- 150 „*The Times*” — cel mai mare cotidian englez de orientare conservatoare; a fost fondat la Londra în 1785. — 172.
- 151 Apelul intitulat „*Avertisment*” a fost scris de K. Marx din însărcinarea Consiliului General în legătură cu faptul că fuseseră momiți în Scoția calfe de croitori germani și danezi care urmau să servească ca spărgători de grevă. În scrisoarea sa din 1 mai 1866, Engels l-a anunțat pe Marx că la Edinburgh au fost aduși 57 de croitori germani și că se așteaptă sosirea și a altor muncitori. Această problemă a fost dezbătută în aceeași zi într-o ședință a Consiliului General, în care Lessner a comunicat că patronii din Londra intenționează și ei să folosească muncitori aduși din Germania. De aceea, croitorii germani din Londra au ales un comitet în frunte cu Lessner și Haufe și au hotărât să zădărnicească împreună cu Consiliul General planurile patronilor și ale agenților lor din Germania. Consiliul General a trimis la Edinburgh doi reprezentanți, care au reușit să-i convingă pe muncitorii sosiți acolo să desfacă contractele încheiate și să se reintoarcă în patrie.
- La rugămintea lui Marx, Lessner și Haufe i-au trimis la 3 mai informații amănunțite în legătură cu evenimentele de la Edinburgh în vederea întocmirii unei note pentru presa germană. Articolul „*Avertisment*”, scris de Marx la 4 mai, a fost publicat în „*Ober-rheinischer Courier*”, „*Mitteldeutsche Volkszeitung*” și în „*Deutsches Wochenblatt*”.
- Totodată, Lessner și Haufe au scos la Londra o foaie volantă, în care erau expuse scopurile și sarcinile Comitetului de la Londra al croitorilor germani și se apela la muncitorii germani din Londra să organizeze o colectivă. În iulie 1866 comitetul a scos o a doua foaie volantă adresată calfelor de croitori din Germania. — 175.
- 152 Este vorba de asociația profesională care a luat ființă la Londra în martie 1866 în legătură cu izbucnirea grevei calfelor de croitori. Această asociație avea un comitet executiv și împreună cu Consiliul General a condus cu succes lupta grevistă a calfelor de croitori; în aprilie 1866 asociația s-a afiliat la Internațională. Delegatul croitorilor, Lorens, a luat parte la lucrările Congresului de la Geneva al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 175.

- 153 În apelul adresat calfelor de croitori li se cerea acestora să nu plece în Anglia, pentru a nu zădărnici greva croitorilor care se desfășura acolo. Apelul, întocmit în conformitate cu hotărîrea Consiliului General din 27 martie 1866, a fost publicat într-o serie de ziare ale Internaționalei, printre care în ziarul belgian „Tribune du Peuple” nr. 17 din 29 aprilie 1866, în cele două ziare elvețiene: „Vorbote” nr. 4 din aprilie 1866 și „Journal de l’Association Internationale des Travailleurs” nr. 5 din 8 aprilie 1866, precum și în ziarul „Rive gauche” nr. 15 din 15 aprilie 1866.

„Journal de l’Association Internationale des Travailleurs” — publicație lunară a secțiilor Internaționalei în Elveția romandă; a apărut la Geneva din decembrie 1865 pînă în septembrie 1866; la editarea ei a participat și J. Ph. Becker.

„La Rive gauche” — săptămînal democrat; a fost editat din octombrie 1864 pînă în august 1866, mai întîi la Paris, iar apoi la Bruxelles de un grup de emigranți francezi, republicani de stînga; în acest săptămînal erau publicate documente ale Internaționalei; redactorul ei a fost Ch. Longuet. — 175.

- 154 Seria de articole „Insemnări despre războiul din Germania”, scrise de F. Engels, este consacrată evenimentelor din războiul austro-prusian din 1866, care a pus capăt îndelungatei rivalități dintre Austria și Prusia și a predeterminat unitatea Germaniei sub hegemonia Prusiei. La acest război au luat parte, alături de Austria, o serie de state germane (Hanovra, Saxonia, Bavaria etc.), iar Prusia a acționat în alianță cu Italia. Operațiile militare s-au desfășurat în lunile iunie și iulie pe două fronturi: pe teritoriul Boemiei (Cehia) și în Italia. După înfrîngerea decisivă pe care a suferit-o la 3 iulie armata austriacă la Sadova, Austria a început tratative de pace, și la 23 august a fost semnat la Praga un tratat prin care Austria ceda Prusiei drepturile sale asupra ducatelor Schleswig și Holstein, era obligată să plătească o mică contribuție și să renunțe la regiunea Veneția în favoarea regatului Italiei; Confederația germană, care fusese creată încă din 1815 de către Congresul de la Viena și care grupa laolaltă peste 30 de state germane, și-a încetat existența, și în locul ei a fost creată, fără Austria și sub hegemonia Prusiei, Confederația germană de nord. În urma acestui război, Prusia a anexat regatul Hanovra, electoratul Hessen-Kassel, marele ducat Nassau și orașul liber Frankfurt pe Main.

„Insemnările despre războiul din Germania” au fost publicate în „The Manchester Guardian” — ziar burghez englez, fondat în 1821 la Manchester, organ de presă al adepților liber-schimbismului (free-traderii) și, ulterior, al partidului liberal. — 177.

- 155 Este vorba de patruleterul de fortărețe — Peschiera, Mantua, Verona și Legnago — situate în nordul Italiei. După revoluția din 1848, austriecii, care stăpîneau patruleterul, au reconstruit acest grup de fortărețe conform cerințelor artei militare din acea vreme. — 179.

- 156 Vezi adnotarea 66. — 181.

- 157 Este vorba de tactica folosită de armata austriacă în timpul războiului austro-italo-francez din 1859 (pentru amănunte vezi articolele lui F. Engels „Campania din Italia”, „Bătălia de la Magenta”, „Bătălia de la Solferino” etc. în: K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 389—391, 417—424, 438—441). — 181.

- 158 Vezi adnotarea 59. — 182.
- 159 Vezi „Times” din 25 mai 1866. — 183.
- 160 Bătălia de la *Custoza* (Italia de nord) dintre armata italiană de sub comanda lui Victor-Emanuel și trupele austriece de sub comanda arhiducelui Albrecht a avut loc la 24 iunie 1866. Ea s-a încheiat cu victoria trupelor austriece. — 190.
- 161 În bătăliile de la *Lonato* și *Castiglione* (Italia de nord), care au avut loc la 29 iulie și 5 august 1796, în timpul campaniei lui Bonaparte în Italia (1796—1797), trupele franceze au zdrobit armata austriacă de sub comanda feldmareșalului Wurmser.
- Bătălia de la *Solferino*, care a avut loc la 24 iunie 1859, a fost ultima mare bătălie din războiul austro-italo-francez din 1859; ea s-a soldat cu înfrângerea decisivă a trupelor austriece de către trupele aliate franco-piemonteze. — 190.
- 162 Este vorba de bătălia care a avut loc la *Custoza* la 23—25 iunie 1848, în timpul războiului de independență al Italiei. În această bătălie, armata austriacă de sub comanda lui Radetzky a înfruntat trupele piemonteze. — 190.
- 163 Este vorba de ocuparea de către trupele prusiene a Hanovrei, Hessen-Kasselului și Saxoniei, încă de la începutul războiului austro-prusian din 1866, și de fuga conducătorilor acestor state germane. — 196.
- 164 „*Kölnische Zeitung*” — cotidian german, care, sub acest titlu, a apărut la Colonia începând din 1802; în perioada revoluției din 1848—1849 și a reacțiunii care a urmat, acest ziar a oglindit politica lașă și trădătoare dusă de burghezia liberală prusiană. — 196.
- 165 Este vorba de bătălia decisivă din timpul războiului austro-prusian, care a avut loc la 3 iulie 1866, lângă orașul Königgrätz (Grдец-Kralove), nu departe de satul Sadova. Ea s-a încheiat printr-o înfrângere totală a trupelor austriece. În timpul luptei austrieicii s-au aflat în pericol de a fi încercuți. Dar prințul Frederic Carol, comandantul suprem al armatei prusiene, a lăsat să-i scape momentul prielnic și a dat posibilitate armatei austriece să se retragă dincolo de Elba, la Olmütz (Olomouc). În istorie, această bătălie este cunoscută și sub numele de bătălia de la Königgrätz. — 199.
- 166 La *Ligny* (Belgia), la 16 iunie 1815, Napoleon I a raportat o victorie asupra trupelor prusiene de sub comanda mareșalului Blücher. Aceasta a fost ultima lui victorie, după care la 18 iunie 1815 a urmat înfrângerea de la Waterloo. Napoleon voia să zdrobească complet armata prusiană, pentru a o împiedica să facă joncțiunea cu armata anglo-olandeză de sub comanda lui Wellington. La 17 iunie 1815 el a ordonat trupelor mareșalului Grouchy să urmărească armata prusiană. Dar șovăielile lui Grouchy au permis trupelor prusiene să facă la timp joncțiunea cu armata anglo-olandeză; în felul acesta a fost hotărât deznodământul bătăliei de la Waterloo. — 201.
- 167 „*Instrucțiuni pentru delegații Consiliului Central provizoriu în legătură cu diferite probleme*” — au fost scrise de K. Marx pentru delegații la primul Congres al Internaționalei, care a avut loc la Geneva între 3 și 8 septembrie 1866. La ședința Consiliului General din 17 iu-

lie 1866 s-a luat hotărîrea de a se elabora și discuta amănunțit ordinea de zi a viitorului congres. La ședința din 31 iulie a Consiliului, Marx a prezentat în numele Comitetului permanent raportul cu privire la ordinea de zi; textul instrucțiunilor, întocmit de el ceva mai târziu în limba engleză, a fost tradus în limba franceză de P. Lafargue.

La Congresul de la Geneva au participat 60 de delegați care reprezentau Consiliul General, diferite secții ale Internaționalei și asociații muncitorești din Anglia, Franța, Germania și Elveția. Președinte al congresului a fost H. Jung. „Instrucțiunile” întocmite de Marx au fost citite ca raport oficial al Consiliului General. Într-un raport separat, proudhoniștii, care dispuneau la congres de o treime din voturi, au opus „Instrucțiunilor” un program în care erau trecute toate punctele de pe ordinea de zi. Din cele nouă puncte ale „Instrucțiunilor” formulate de Marx, șase au fost adoptate ca rezoluții ale congresului: cu privire la unitatea internațională de acțiune, limitarea zilei de muncă, munca copiilor și femeilor, munca cooperativizată, syndicatele, armatele permanente. În problema poloneză a fost adoptată rezoluția de compromis a lui J. Ph. Becker. Congresul de la Geneva a aprobat Statutul și Regulamentul Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Instrucțiunile congresului, pe care Consiliul General a fost însărcinat să le publice în mod oficial, au apărut în „International Courier” din 20 februarie și 13 martie 1867, „Courrier international” din 9 și 16 martie 1867 și într-un șir de alte organe de presă.

„The International Courier” — săptămînal, a apărut la Londra începînd din noiembrie 1864 pînă în iulie 1867 în limbile engleză și franceză; în limba franceză a apărut sub titlul „Le Courrier international”. În 1867, ziarul a fost un organ al Internaționalei.

În octombrie 1868 Consiliul General a hotărît să editeze sub formă de broșură cele mai importante rezoluții ale Congresului de la Geneva din 1866 împreună cu rezoluțiile Congresului de la Bruxelles din 1868. Marx a fost însărcinat cu alcătuirea broșurii; după cum se arată în prefața broșurii, Marx a întocmit-o în așa fel, încît să cuprîndă acele rezoluții ale Congresului de la Geneva care „trebuie privite ca parte integrantă a programului Internaționalei”, și anume rezoluțiile care corespund punctelor 2, 3, 5 și 6 din „Instrucțiuni”. Broșura a apărut la Londra în 1869 sub titlul „The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868”. — 202.

- 168 Schema generală, propusă de Marx, pentru o anchetă statistică a situației clasei muncitoare a fost adoptată în unanimitate de Congresul de la Geneva, în practică însă, strîngerea de date statistice și editarea lor sub formă de rapoarte ale Consiliului General, anexîndu-li-se materialele respective, au fost foarte mult îngreuiate de faptul că Consiliul nu dispunea de mijloace materiale suficiente și că organizațiile locale nu acordau destulă atenție acestei probleme. La următoarele congrese ale Asociației — de la Lausanne (1867), Bruxelles (1868) și Basel (1869) — s-a subliniat necesitatea de a se traduce în viață hotărîrea Congresului de la Geneva cu privire la statistica referitoare la situația muncitorilor, iar Conferința de la Londra din 1871 a inclus în întregime punctul „c” al capitolului 2 din „Instrucțiuni” în textul Regulamentului de organizare al Asociației. — 204.

169 După terminarea războiului civil din S.U.A. s-a intensificat mișcarea pentru introducerea pe cale legislativă a zilei de muncă de 8 ore. În întreaga țară au fost create ligi în vederea luptei pentru ziua de muncă de 8 ore. În această mișcare s-a încadrat Uniunea națională a muncitorilor, care, la Congresul ei general de la Baltimore din august 1866, a declarat că revendicarea zilei de muncă de 8 ore este o condiție necesară pentru eliberarea muncii de robia capitalistă. — 204.

170 Este vorba de participarea largă a trade-unionurilor engleze la mișcarea general-democratică din anii 1865—1867 pentru a doua reformă electorală.

Din inițiativa și cu participarea directă a Consiliului General al Internaționalei a fost creată la Londra, în primăvara anului 1865, Liga pentru reformă, ca centru politic de conducere a mișcării de masă a muncitorilor pentru cea de-a doua reformă. În componența organelor conducătoare ale Ligii — consiliul și comitetul executiv — au intrat membri ai Consiliului General, mai cu seamă lideri ai trade-unionurilor engleze. Programul mișcării pentru reformă conduse de Ligă și tactica ei față de partidele burheze au fost elaborate sub influența directă a lui Marx, care urmărirea promovarea de către clasa muncitoare engleză a unei politici de sine stătătoare și independente față de aceste partide. În opoziție cu revendicarea burheziei de a se extinde dreptul de vot numai asupra capilor de familie — chiriaș sau proprietar al unei locuințe —, la insistența lui Marx, Liga pentru reformă a formulat revendicarea votului universal pentru întreaga populație adultă de sex bărbătesc a țării. Această lozincă cartistă, reluată acum de Internațională, a găsit un larg ecou în rindurile clasei muncitoare engleze și a asigurat Ligii sprijinul trade-unionurilor, pînă atunci indiferente din punct de vedere politic. Liga avea o rețea de filiale în toate marile orașe industriale din Anglia și în provincie. Din pricina șovăielilor manifestate de radicalii burhezi din conducerea Ligii pentru reformă, care se temeau de mișcarea de masă, precum și a conciliatorismului liderilor oportuniști ai trade-unionurilor, Liga nu a putut să urmeze linia trasată de Consiliul General; burhezia engleză a reușit să scindeze mișcarea, și în 1867 a fost înfăptuită o reformă ciuntită, care a acordat drept de vot numai micii burhezii și virfurilor clasei muncitoare, în timp ce marea masă a clasei muncitoare a rămas lipsită, ca și pînă atunci, de drepturi politice. — 209.

171 În timpul războiului civil din S.U.A., trade-unionurile americane au sprijinit activ statele din Nord în lupta lor împotriva proprietarilor de sclavi; în primăvara anului 1864 trade-unionurile s-au ridicat împotriva bill-ului reacționar Hastins-Folger cu privire la greve. — 209.

172 Conferința de la Sheffield a delegaților trade-unionurilor engleze a avut loc între 17 și 21 iulie 1866; la conferință au participat 138 de delegați reprezentînd 200 000 de muncitori care făceau parte din trade-unionuri. Problema principală căreia i-au fost consacrate cîteva ședințe a constituit-o lupta împotriva lock-outurilor. Rezoluția conferinței care chema trade-unionurile să se afilieze la Asociația Internațională a Muncitorilor a fost publicată în cartea „Report of the Conference of Trades' Delegates of the United Kingdom, held in... Sheffield, on July, 17th, 1866, and four following Days...”. Sheffield, 1866. — 209.

173 Această cuvîntare a fost rostită de Marx la 22 ianuarie 1867, la mitingul care a avut loc la Cambridge-Hall din Londra cu prilejul celei de-a 4-a aniversări a răscoalei poloneze din 1863—1864. Mitingul a fost organizat în comun de Consiliul General al Internaționalei și de secția din Londra a Uniunii emigranților polonezi. La pregătirea și desfășurarea acestui miting a participat îndeaproape și Marx. La 12 martie, secția din Londra a Uniunii emigranților polonezi și-a exprimat recunoștința față de Consiliul General pentru organizarea acestui miting și i-a mulțumit lui Marx, ca și altor vorbitori, pentru cuvîntarea rostită.

O amănunțită dare de seamă despre acest miting, care cuprindea și textul cuvîntării rostite de Marx, a fost publicată în ziarul polonez „Głos Wolny” nr. 129 și 130 din 31 ianuarie și 10 februarie 1867. Redacția ziarului menționa că „această cuvîntare, care s-a distins prin observații precise și concluzii logice, este reprodusă în întregime”.

Textul cuvîntării lui Marx a apărut și în nr. 18 din 15 martie 1908 al ziarului socialist francez „Le Socialisme”. Ziarul a publicat o traducere în limba franceză după un manuscris al lui Marx în limba engleză, care a fost pus la dispoziția redacției de Laura Lafargue, fiica lui Marx. Acest manuscris avea un caracter de concept, nu era datat; unele pasaje din el erau șterse chiar de Marx. Conceptul în limba engleză al manuscrisului lui Marx a fost publicat în „Cahiers de l'Institut de science économique appliquée” N. 109, Janvier 1961, p. 83—89. O confruntare a textului în limba franceză, publicat în „Socialisme”, cu textul în limba polonă, publicat în „Głos Wolny”, arată că Marx, în cuvîntarea sa, n-a omis paragrafele tăiate de el în manuscris, ci a schimbat doar ordinea lor. Cu excepția unor inverțiuni, textul ambelor publicații coincide aproape cuvînt cu cuvînt. În ediția de față, cuvîntarea lui Marx este reprodusă după textul publicat, în timpul vieții lui, în „Głos Wolny”.

„Głos Wolny” — ziar polonez, a apărut, începînd din ianuarie 1863, la Londra de trei ori pe lună; organ al aripii democratice a emigranților polonezi; a avut ca redactor pe A. Zabicki. — 213.

174 Dintr-un discurs rostit de Lafayette la 16 ianuarie 1831, la o ședință a Camerei deputaților din Franța, și publicat în „Le Moniteur universel” din 17 ianuarie 1831. — 213.

175 „Manifestul imperial” al lui Nicolaie I a fost publicat în ziarul „Severnaia pcela” nr. 59 din 15 martie 1848. — 214.

176 Este vorba de circulara de la 6 iulie 1848 trimisă de Nesselrode ambasadorilor ruși în statele germane. Marx analizează amănunțit această circulară în articolul său „Nota Rusiei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 327—333). — 214.

177 Marx se referă la articolul de fond din ziarul „Times” din 7 ianuarie 1867. — 214.

178 Este vorba de „Moskovskie Vedomosti”, unul dintre cele mai vechi ziare rusești. A apărut din 1756 pînă în 1917; în anii 1850—1870 a avut o orientare reacționară. — 215.

179 Vezi N. M. Karamzin. „Istoria statului rus”, vol. XI, Petersburg, 1835, capitolul I, pag. 23. — 215.

- 180 *Polonia Congresului* — așa i se spunea acelei părți din Polonia care i-a revenit Rusiei, sub denumirea oficială de Regatul Poloniei, prin hotărârile Congresului de la Viena din anii 1814—1815. — 215.
- 181 Aluzie la o expresie folosită de V. Hugo în discursul său din ședința de la 17 iulie 1871 a Adunării naționale franceze. Discursul a apărut în „Le Moniteur” din 18 iulie 1851. — 218.
- 182 Această dezmințire a fost trimisă de Marx, la 18 februarie 1867, lui Ludwig Kugelmann, pe care îl ruga să caute s-o publice în „Zeitung für Norddeutschland”, ziar liberal din Hanovra, sau în oricare alt ziar local. Publicarea ei era cu atât mai necesară, cu cât Marx intenționa într-adevăr să plece peste câteva săptămâni în Germania ca să ducă lui O. Meissner manuscrisul primului volum din „Capitalul” și să se înțeleagă cu el în ce privește editarea acestei opere a sa.
- În legătură cu declarația lui Marx, în „Zeitung für Norddeutschland” din 21 februarie 1867 a apărut următoarea notă: „Potrivit unei declarații primite din partea d-lui Karl Marx din Londra, știrea, apărută în ziarele engleze (vezi „Zeitung für Norddeutschland” nr. 5 522), că dînsul are de gînd să participe activ la pregătirea apropiației răscoale din Polonia și că, în acest scop, se pregătește să facă o călătorie pe continent este pe de-a-ntregul născocită”.
- Dezmințirea se tipărește după o copie a manuscrisului lui Marx făcută de Kugelmann. Ea a fost publicată pentru prima oară în revista „Die Neue Zeit”, vol. 2, nr. 3 din 1901—1902. — 219.
- 183 Acest proiect de rezoluție a fost prezentat de Marx la ședința din 13 august 1867 a Consiliului General, după cuvîntarea rostită de el în problema atitudinii Asociației Internaționale a Muncitorilor față de congresul Ligii păcii și libertății (vezi volumul de față, pag. 573—574).
- Liga păcii și libertății* — organizație pacifistă burgheză, înființată în 1867 cu participarea activă a lui V. Hugo, G. Garibaldi etc. Congresul constitutiv al Ligii a trebuit să-și înceapă lucrările la Geneva la 9 septembrie 1867, după încheierea lucrărilor Congresului de la Lausanne al Internaționalei. Acest proiect de rezoluție, care a fost adoptat în unanimitate de Consiliul General, se adresa delegaților la acest congres, și în primul rînd delegaților trimiși de Consiliul General. În registrul de procese-verbale al Consiliului General el s-a păstrat sub forma unei note decupate din „Bee-Hive Newspaper” nr. 305 din 17 august 1867. — 220.
- 184 Această recenzie este prima din seria de articole scrise de F. Engels cu scopul de a dejuca complotul tăcerii organizat de știința burgheză oficială în jurul primului volum al „Capitalului” lui K. Marx. După cum s-a exprimat însuși Engels în scrisoarea adresată lui Marx la 5 noiembrie 1867, aceasta a fost „cea mai inofensivă” recenzie, ea fiind redactată în așa fel încît s-o poată publica orice ziar burghez-liberal din Germania. Prin intermediul lui L. Kugelmann, recenzia a fost publicată fără semnătură de ziarul „Zukunft” nr. 254 din 30 octombrie 1867, ce-i drept „într-o formă prescurtată și denaturată”, cum a relevat Engels în aceeași scrisoare.
- „Die Zukunft” — ziar burghezo-democrat german, organul de presă al Partidului popular; a apărut începînd din 1867 la Königsberg, iar din 1868 pînă în 1871 la Berlin. În acest ziar a apărut și prefața la primul volum al „Capitalului”. — 221.

- 185 Este vorba de economistul vulgar burghez francez F. L. Ferrier și de lucrarea lui „Du gouvernement considéré dans ses rapports avec le commerce”. Paris, 1805. — 221.
- 186 Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice”, consacrată în cea mai mare parte studierii problemelor banilor și circulației banilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 3—175). — 222.
- 187 Această recenzie a fost scrisă de F. Engels pentru „Rheinische Zeitung”, dar ea n-a apărut în ziar. Unul dintre redactorii ziarului era Heinrich Bürgers, fost membru al Ligii comunistilor, care a trecut apoi la liberali. Textul recenziei s-a păstrat în manuscris și a fost publicat pentru prima oară în 1927 în limba germană, în „Marx-Engels-Archiv”, vol. 2.
„Rheinische Zeitung” — cotidian burghez german, a apărut sub acest nume începând din 1863 până în 1866 la Düsseldorf, iar din 1867 până în 1874 la Colonia. — 224.
- 188 Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice”. — 225.
- 189 Este vorba de legea cu privire la extinderea sferei de acțiune a legilor pentru reglementarea muncii în fabrici și asupra altor ramuri industriale, care a fost adoptată la 15 august 1867. — 226.
- 190 Această recenzie a lui F. Engels a fost publicată fără semnătură, prin intermediul lui K. Siebel, în „Elberfelder Zeitung” nr. 302 din 2 noiembrie 1867.
„Elberfelder Zeitung” — cotidian german, care a apărut la Elberfeld din 1834 până în 1904. În deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea a fost organul de presă al burgheziei liberale. — 229.
- 191 Este vorba de seria de articole scrise de Wilhelm Wolff, prietenul și tovarășul de luptă al lui Marx și Engels, publicată în „Neue Rheinische Zeitung” nr. 252, 255, 256, 258, 264, 270—272 și 281 începând din 22 martie până la 25 aprilie 1849 sub titlul „Miliardul silezian”. În 1886 aceste articole au fost publicate cu unele modificări sub formă de carte cu o prefață scrisă de Engels. Vezi W. Wolff. „Die schlesische Milliarde”. Abdruck aus der „Neuen Rheinischen Zeitung”. März — April 1849. Mit Einleitung von Friedrich Engels. Hottingen-Zürich, 1886. — 229.
- 192 Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice”. — 230.
- 193 Această recenzie a lui F. Engels a fost publicată fără semnătură, prin intermediul lui K. Siebel, în „Düsseldorfer Zeitung” nr. 316 din 16 noiembrie 1867.
„Düsseldorfer Zeitung” — cotidian german care a apărut sub acest titlu la Düsseldorf din 1826 până în 1926. Din deceniul al 5-lea până în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea ziarul a avut o orientare burghezo-liberală. — 231.
- 194 K. Marx. „Capitalul”, vol. I (vezi K. Marx : „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 757). Aici și în articolele următoare din volumul de față se citează din „Capitalul” după prima

ediție germană. Ediția a 4-a germană din 1890, care stă la baza volumului 23 al ediției de față, se deosebește de prima ediție germană. — 231.

- 195 Memoriul adresat de Consiliul General ministrului de interne englez Gathorne-Hardy a constituit un moment important în campania de mari proporții organizată de Marx în toamna anului 1867 printre muncitorii englezi pentru sprijinirea mișcării irlandeze de eliberare națională.

La sfârșitul deceniului al 6-lea, printre emigranții irlandezi din America, iar ulterior chiar în Irlanda a luat naștere o organizație secretă a fenienilor care se intitula Frăția revoluționară (sau republicană) irlandeză. Prin compoziția lor socială, fenienii, care reprezentau interesele țărănimii irlandeze, aparțineau mai ales micii burghezii de la orașe și intelectualității democratice. Din cauza tacticii lor complotiste și a greselilor lor sectariste și burghezo-naționaliste, fenienii erau ruși de păturile largi ale poporului irlandez și nu-și legau activitatea de mișcarea general-democratică care se desfășura în Anglia, în special de lupta muncitorilor englezi pentru o reformă electorală. Marx și Engels, deși au subliniat în repetate rânduri laturile slabe ale mișcării fenienilor, au dat totuși o înaltă apreciere caracterului ei revoluționar și au căutat să o orienteze pe calea acțiunilor de masă și a acțiunilor comune cu clasa muncitoare engleză. În februarie-martie 1867, răscoala armată, pregătită vreme îndelungată de fenieni, a fost înfrântă, acțiunile izolate din diferite comitate au fost reprimite, mulți conducători au fost arestați și trimiși în judecată. La 18 septembrie, la Manchester, duba închisorii a fost atacată cu armele pentru a elibera doi conducători arestați ai fenienilor, Kelley și Deasy. Evadarea lui Kelley și Deasy a reușit, dar în timpul ciocnirii a fost ucis un polițist. Cinci oameni arestați la fața locului și acuzați de crimă au fost condamnați la moarte. Unul dintre ei (Maguire) a fost mai târziu grațiat, altuia (Condon) pedeapsa cu moartea i-a fost comutată în închisoare pe viață, ceilalți (Larkin, Allen și O'Brien) au fost executați la 23 noiembrie 1867. Sentința de condamnare la moarte a provocat un larg val de proteste în Irlanda și Anglia. Din mișcare făceau parte membri ai Consiliului General, printre care Dupont, secretarul corespondent pentru Franța, care la 14 octombrie 1867 a publicat în „*Courrier français*” din Paris un articol despre mișcarea fenienilor. Acțiunile în apărarea fenienilor n-au fost însă sprijinite de membrii englezi ai Consiliului General, molipsiți de concepții burghezo-șovine. Cea mai bună dovadă a constituit-o poziția adoptată în timpul discutării, la 23 și 30 octombrie și la 1 noiembrie, în consiliul Ligii pentru reformă, a unei rezoluții care-i condamna pe fenieni ca răsculați. Urmărind elaborarea unei tactici unice a proletariatului în problema națională și în propagarea ideilor internaționalismului proletar în rândul muncitorilor englezi, Marx a insistat ca în Consiliul General să aibă loc o discuție publică în problema irlandeză, la care au fost invitați să participe și reprezentanți ai presei irlandeze și engleze. Discuția a avut loc între 19 și 26 noiembrie 1867 (vezi volumul de față, pag. 473—478).

Textul memoriului „Fenienii întemnițați la Manchester și Asociația Internațională a Muncitorilor”, scris de Marx în limba engleză, a fost aprobat de Consiliul General la ședința extraordinară din 20 noiembrie 1867. S-a păstrat copia memoriului scrisă de Jenny Marx, soția lui Marx, al cărei text coincide în întregime cu textul consemnat în registrul de procese-verbale ale Consiliului General.

Memoriul n-a fost publicat în limba engleză din pricina opoziției liderilor trade-unionurilor. În limba franceză, memoriul a apărut în „*Courrier français*” din 24 noiembrie 1867.

„*Le Courrier français*” — săptăminal, iar începînd din 18 iunie 1867 cotidian politic; a apărut la Paris între 1861 și 1868; începînd de la 20 mai 1866 redactorul ei a fost proudhonistul O. Vermorel. De fapt, în această perioadă ziarul a fost organul de presă al Internaționalei în Franța; în coloanele lui s-au publicat documente ale Internaționalei, corespondențele din Anglia ale lui Dupont, precum și prefața la primul volum al „*Capitalului*” lui K. Marx, tradus de P. și L. Lafargue. — 234.

196 Aluzie la declararea de către președintele Lincoln în 1863 și de către președintele Johnson în 1865 a unei largi amnistii acordate participanților la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Sud. — 234.

197 Articolul „*Plagiatorii*” a fost scris de K. Marx cu prilejul cuvîntării rostite de lassalleanul Hofstetten la adunarea generală a Uniunii generale a muncitorilor germani din 24 noiembrie 1867, care a fost amănunțit relatată în ziarul „*Social-Demokrat*” nr. 139, *Erste Beilage* din 29 noiembrie 1867. În cuvîntarea sa, Hofstetten a împrumutat aproape textual pasaje din „*Capitalul*” lui Marx, denaturînd sensul lor și neindicînd nici lucrarea, nici numele autorului ei.

Articolul „*Plagiatorii*” a fost publicat fără semnătură în ziarul „*Zukunft*” nr. 291, *Beilage* din 12 decembrie 1867. — 236.

198 În acest articol, precum și în recenziile la „*Capitalul*” sînt indicate în paranteze rotunde paginile primei ediții în limba germană a volumului I din „*Capitalul*” (1867); în paranteze pătrate, ale redacției, sînt indicate paginile din „*Capitalul*”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a. — 237.

199 Pentru această recenzie, Engels a folosit unele indicații pe care i le-a dat K. Marx în scrisoarea sa din 7 decembrie 1867. Recenzia a fost publicată fără semnătură, prin intermediul lui L. Kugelmann, în ziarul „*Beobachter*” din Stuttgart nr. 303 din 27 decembrie 1867. — 242.

200 Această recenzie a fost publicată fără semnătură, prin intermediul lui L. Kugelmann, în „*Staats-Anzeiger für Württemberg*” nr. 306 din 27 decembrie 1867.

„*Staats-Anzeiger für Württemberg*” — cotidian german din Württemberg, organ de presă oficial; a apărut la Stuttgart avînd ca supliment săptăminal „*Gewerbeblatt aus Württemberg*”. — 245.

201 Noile acorduri ale Uniunii vamale, încheiate la 16 mai 1865 și 8 iulie 1867, aveau ca scop promovarea libertății comerțului. — 246.

202 Această recenzie a lui F. Engels a fost publicată, prin intermediul lui K. Siebel, în „*Neue Badische Landeszeitung*” nr. 20 din 21 ianuarie 1868.

„*Neue Badische Landeszeitung*” — cotidian german de orientare burghezo-democratică; a apărut sub acest nume la Mannheim din 1867 pînă în 1933. — 248.

- 203 Această recenzie a lui F. Engels a fost publicată fără semnătură în „Demokratisches Wochenblatt” nr. 12 și 13 din 21 și 28 martie 1868. În 1871 ea a fost reprodusă în ziarul „Volksstaat” nr. 28 și 29 din 5 și 8 aprilie.
- „Demokratisches Wochenblatt” — ziar muncitoresc german; a apărut sub acest titlu din ianuarie 1868 până în septembrie 1869 la Leipzig sub conducerea lui W. Liebknecht. Începând din decembrie 1868, ziarul a devenit organul de presă al Uniunii asociațiilor muncitorilor germani, conduse de A. Bebel. Inițial, ziarul s-a aflat într-o anumită măsură sub influența ideilor mic-burgheze ale partidului popular, dar după puțin timp, datorită eforturilor lui Marx și Engels, a început să ducă lupta împotriva lassalleanismului, să propage ideile Internaționalei, publicînd principalele documente ale acesteia. Ziarul a jucat un rol important în crearea Partidului muncitoresc social-democrat. La Congresul de la Eisenach din 1869, ziarul a fost declarat organul central al Partidului muncitoresc social-democrat și și-a schimbat denumirea în „Volksstaat” (vezi adnotarea 286). — 251.
- 204 „*Conspectul asupra volumului I al «Capitalului» lui K. Marx*”, scris de F. Engels în cursul anului 1868, s-a păstrat în manuscris și cuprinde numai primele $\frac{2}{3}$ din carte, inclusiv capitolul: „Mașinile și marea industrie”. — 259.
- 205 După apariția primei ediții a volumului I al „Capitalului”, Marx a refăcut și a restructurat unele capitole ale cărții. În consecință, în loc de 6 capitole și o anexă la primul capitol, ediția a doua și următoarele ediții germane sînt împărțite în 7 secțiuni, care cuprind 25 de capitole.
- Paginile indicate de Engels în această lucrare în paranteze rotunde sînt cele din ediția I germană a volumului I al „Capitalului”. — 261.
- 206 Este vorba de viitorul volum III al „Capitalului”, scris în cea mai mare parte în anii 1864—1865. — 284.
- 207 *Regulamentul organic* — prima constituție a Principatelor dunărene adoptată în 1831 la propunerea lui P. D. Kiseleff, șeful administrației rusești din Principatele dunărene, ocupate de trupele rusești în conformitate cu stipulațiile tratatului de pace de la Adrianopol din 1829, prin care s-a încheiat războiul ruso-turc din 1828—1829. —285.
- 208 Această problemă a fost analizată de Marx în capitolul 5 din volumul III al „Capitalului”, intitulat „Economii în întrebuintărea capitalului constant”. — 293.
- 209 Este vorba de citate din lucrările lui Adam Ferguson, John Tackett, Adam Smith (vezi K. Marx : „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960 ediția a IV-a, pag. 378—380). — 299.
- 210 *Luddiții* — participanți la mișcarea muncitorilor din Anglia din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea; din cauza inapoierii și a conștiinței de clasă încă nedezvoltate a proletariatului mișcarea a avut caracterul unei răscoale împotriva mașinilor (denumirea se trăgea de la muncitorul legendar Ludd, primul care a distrus mașina ca răspuns la samavolnicia patronului). Mișcarea luddiților a fost o expresie spontană a protestului maselor de oameni ai muncii împotriva exploatării capitaliste. — 306.

211 Această recenzie, scrisă de F. Engels în mai — 1 iulie 1868 pentru „Fortnightly Review”, a fost respinsă de redacție. Ea s-a păstrat în manuscris.

După cum reiese din corespondența dintre Marx și Engels, ei s-au consultat în repetate rânduri în legătură cu conținutul și forma acestui articol, Marx a dat sfaturi și a scris chiar variante pentru unele pasaje incluse integral de Engels în text. Articolul urma să fie publicat sub semnătura lui S. Moore, un englez prieten al lui Engels.

„The Fortnightly Review” — revistă engleză pentru probleme de istorie, filozofie și literatură; a fost fondată în 1865 de un grup de radicali burghezi; ulterior a avut o orientare burghezo-liberală; a apărut sub acest titlu la Londra până în 1934. — 310.

212 Th. Tooke. „An Inquiry into the Currency Principle”. Second edition, Londra, 1844, pag. 69—70. — 310.

213 Este vorba de adepții așa-numitului „currency-principle” („principiul mijloacelor de circulație sau al circulației banilor”). Reprezentanții acestei școli (Overstone, Torrens, Arbuthnot și alții) afirmă că valoarea și prețul mărfurilor sunt determinate de cantitatea de bani aflată în circulație. În afară de aceasta, ei cereau ca bancnotele să aibă în mod obligatoriu o acoperire în aur și ca emisiunea lor să fie reglementată de importul și exportul de metale nobile. Pornind de la aceste premise teoretice greșite, adepții lui „currency principle” considerau că crizele economice de supraproducție se datorează exclusiv nerespectării legilor circulației banilor proclamate de ei. Ei afirmă că, dacă aceste legi ar fi respectate, economia capitalistă ar fi scutită de asemenea zguduiri. Currency principle a avut o largă circulație în Anglia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dar încercările guvernului englez de a se sprijini pe această teorie nu au dat rezultate, confirmând doar totala ei inconsistență științifică și inutilitate practică. — 310.

214 Este vorba de lucrarea Turgot: „Réflexions sur la formation et la distribution des richesses”. În: Oeuvres. Vol. I, Paris, 1844, pag. 43. — 310.

215 În ediția a doua a lucrării, Marx a modificat titlul primului capitol, amintit aici, în prima secțiune, formată din trei capitole. — 311.

216 La Congresul de la Lausanne din 1867 al Internaționalei s-a stabilit ca congresul general ordinar din 1868 să aibă loc la Bruxelles; la 24 februarie 1868, Consiliul General a chemat toate secțiile să pregătească programul congresului. Dar la 16 mai 1868 Jules Bara, ministrul de justiție al Belgiei, a declarat în Camera deputaților că nu va permite ținerea congresului la Bruxelles și a cerut deputaților să prelungească valabilitatea legii din 1835 cu privire la străini, potrivit căreia orice străin suspect din punct de vedere politic putea fi expulzat din Belgia. De aceea, la ședința Consiliului General din 25 mai Marx a pus problema renunțării la ideea convocării congresului la Bruxelles. La ședința Consiliului din 2 iunie a fost citit textul rezoluției întocmite de Marx.

Atitudinea lui Bara și prelungirea valabilității legii cu privire la străini au provocat o mare agitație în Belgia. Secția din Bruxelles a

Internaționalei a adresat ministrului un protest care a fost publicat în „Tribune du Peuple” nr. 5 din 24 mai 1868.

Ca urmare a scrisorii lui De Paepe și Vandenhouten, conducătorii secției din Bruxelles, în care aceștia arătau că, dacă se vor face concesii guvernului, se va periclită existența Internaționalei în Belgia, la ședința Consiliului General din 16 iunie s-a revenit asupra rezoluției din 2 mai, congresul urmînd să se țină tot la Bruxelles.

Textul rezoluției, consemnat în procesul-verbal al Consiliului General din 2 iunie 1868, a fost publicat în „Bee-Hive Newspaper” nr. 347 din 6 iunie 1868. — 334.

- 217 La adunarea din 29 iunie 1868 de la Cleveland Hall din Londra, consacrată aniversării insurecției proletariatului din Paris din iunie 1848, democratul mic-burghez francez F. Pyat a rostit un discurs în care chema deschis la acțiuni teroriste împotriva lui Napoleon al III-lea. În darea de seamă asupra adunării, apărută în ziarul „Cigale” din Bruxelles, F. Pyat era prezentat ca unul dintre conducătorii Internaționalei. Această aserțiune a fost refutată și de alte ziare. Considerînd că acest lucru poate să discrediteze Internaționala în ochii muncitorilor și totodată să ofere guvernului bonapartist un pretext binevenit pentru a-i persecuta pe membrii Internaționalei din Franța și Belgia, la ședința din 7 iulie 1868, Consiliul General, la propunerea lui Marx, a adoptat hotărîrea de a dezavua cuvîntarea lui Pyat publicînd această rezoluție.

După publicarea rezoluției în presă, în secția franceză de la Londra, al cărei membru era F. Pyat, a avut loc o sciziune. Reprezentanții elementelor proletare (E. Dupont, A. Jung, P. Lafargue etc.) au ieșit din secție, exprimîndu-și astfel dezacordul cu tactica aventuristă și provocatoare a lui Pyat. Grupul lui Pyat, deși nu mai avea nici o legătură cu Internaționala, a continuat să acționeze în numele acesteia și a sprijinit în repetate rânduri grupările antiproletare care luptau împotriva liniei promovate de Marx în Consiliul General. La 10 mai 1870, Consiliul General a rupt oficial orice legătură cu acest grup (vezi volumul de față, pag. 460).

Textul acestei rezoluții s-a păstrat în procesul-verbal din 7 iulie 1868 al Consiliului General; rezoluția a fost publicată pentru prima oară în ziarul „Liberté” nr. 55 din 12 iulie 1868, iar după aceea a fost reprodus și în „Cigale” nr. 29 din 19 iulie 1868, „Tribune du Peuple” nr. 7 din 26 iulie 1868 și în alte ziare.

„La Liberté” — ziar democrat belgian; a apărut la Bruxelles din 1865 pînă în 1873; din 1867 a fost unul dintre organele de presă ale Asociației Internaționale a Muncitorilor în Belgia.

„La Cigale” — săptămînal, a apărut la Bruxelles din decembrie 1867 pînă în iulie 1869, fiind editat de republicanii de stînga francezi; avea legături strînse cu grupul lui F. Pyat de la Londra. — 335.

- 218 Articolul „*Plagiatul meu după F. Bastiat*” a fost scris de K. Marx ca răspuns la afirmațiile calomnioase ale unor economiști burghezi care pretindeau că Marx ar fi împrumutat de la economistul vulgar francez Bastiat determinarea mărimii valorii prin timpul de muncă socialmente necesar. Aceste calomnii fuseseră formulate în diferite recenzii la „Capitalul”, printre care o recenzie anonimă apărută în „Vierteljahrsschrift für Volkswirtschaft und Kulturgeschichte”, anul 5, vol. 20, 1868, la care era redactor J. Faucher, și într-o altă recenzie

- de asemenea anonimă, apărută în „Literarisches Centralblatt für Deutschland” nr. 28 din 4 iulie 1868.
Articolul n-a fost publicat în timpul vieții lui Marx. — 336.
- 219 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 100 și următoarele. — 336.
- 220 Este vorba de lucrarea lui F. Bastiat „Harmonies économiques” apărută la Paris în 1850. — 336.
- 221 Citat din pamfletul lui Luther „An die Pfarrherrn Wider den Wucher zu predigen”. Wittenberg, 1540, pag. 9. — 337.
- 222 *Demagogi* erau denumiți în Germania în deceniul al 3-lea al secolului al XIX-lea participanții la mișcarea opoziționistă din rindurile intelectualității germane. Cuvintul a intrat în uz după Conferința de la Karlsbad a miniștrilor statelor germane, care a avut loc în august 1819 și la care s-au luat o serie de hotărâri speciale în vederea luptei împotriva uneltirilor „demagogilor”. — 337.
- 223 Este vorba de cartea lui Schmaltz „Staatswirtschaftslehre in Briefen an einen deutschen Erbprinzen”. Vol. I, Berlin, 1818 și traducerea ei în limba franceză — „Économie politique, ouvrage traduit de l'allemand”, vol. I. Paris, 1826. — 337.
- 224 Între 1867 și 1868 guvernul țarist a luat în Polonia o serie de măsuri administrative avînd drept scop desființarea instituțiilor poloneze și rusificarea cu forța.
Textul acestei declarații propus de Marx și aprobat de Consiliul General la 14 iulie 1868 s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General. Declarația a fost publicată în ziarul „Bee-Hive” nr. 352 din 18 iulie 1868. — 338.
- 225 La 28 ianuarie 1868, Consiliul General a propus includerea pe ordinea de zi a Congresului de la Bruxelles a problemei consecințelor folosirii mașinilor în condițiile capitalismului. Consiliul a discutat în prealabil acest punct de pe ordinea de zi la ședințele din 28 iulie și 4 august de pregătire a congresului. Discuția a fost deschisă de Marx, care a expus ideile principale dezvoltate de el în capitolul al XIII-lea al volumului I al „Capitalului”: „Mașinile și marea industrie” (vezi rezumatul cuvîntării lui K. Marx în volumul de față, pag. 598—601).
La ședința din 4 august, Marx a propus să se formuleze concluziile Consiliului General într-o rezoluție. Marx a redactat textul acestei rezoluții, care a fost aprobată la ședința din 11 august a Consiliului.
La 9 septembrie 1868, la Congresul de la Bruxelles, Georg Eccarius a propus o rezoluție. Ea a fost inclusă în expunerea de motive a rezoluției adoptate de congres. În sprijinul punctului de vedere al lui Marx în această problemă, F. Lessner a citit la aceeași ședință o serie de extrase din „Capitalul”. — 339.
- 226 Scrisoarea „Către președintele și Consiliul de conducere al Uniunii generale a muncitorilor germani” a fost scrisă de Marx la 18 august 1868 ca răspuns la invitația oficială a lui Schweitzer, semnată și de diferiți muncitori, membri ai Consiliului de conducere al Uniunii

lassalleene, de a participa în calitate de oaspete de onoare la adunarea generală a Uniunii.

Adunarea generală, care a avut loc între 22 și 26 august 1868 la Hamburg, a arătat că, sub influența experienței mișcării muncitorești, partea înaintată a Uniunii generale a muncitorilor germani începea să se îndepărteze de dogmele lassalleene. Adunarea a aprobat în principiu necesitatea grevelor, dar s-a pronunțat împotriva organizării în practică a grevelor. În dorința de a împiedica lupta muncitorilor pentru înființarea de sindicate și temându-se să nu-și piardă influența în rindurile lor, conducătorii lassalleeni au recurs la diferite manevre. Pentru a le-o lua înainte lui Bebel și Liebknecht, care desfășuraseră o activitate rodnică în direcția creării de sindicate, Schweitzer și Fritzsche, vicepreședintele Uniunii, au propus convocarea la Berlin a unui congres general al sindicatelor germane. Învingând opoziția energică a Adunării generale, Schweitzer și Fritzsche au obținut până la urmă consimțământul să convoace, în calitate lor de deputați în Reichstag, un asemenea congres. Adunarea a recunoscut în principiu necesitatea unor acțiuni comune ale muncitorilor din diferite țări, dar în practică conducerea Uniunii a continuat să împiedice aderarea ei la Internațională.

Scrisoarea lui Marx a fost citită la 24 august 1868 într-o ședință închisă a adunării și primită cu aplauze. Ea a fost publicată în „Social-Demokrat”, iar la 29 august 1868 a apărut și în „Demokratisches Wochenblatt” nr. 35. Mai târziu, cu prilejul comemorării a 3 ani de la moartea lui Marx, scrisoarea lui a fost din nou publicată în „Sozialdemokrat” nr. 11 din 11 martie 1886. — 340.

227 Este vorba de Comitetul Executiv al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor — Subcomitetul (Comitetul permanent) al Internaționalei (vezi adnotarea 17). — 340.

228 Textul acestei rezoluții aprobate la ședința Consiliului General din 25 august 1868 de pregătire a Congresului de la Bruxelles s-a păstrat în procesul-verbal al acestei ședințe și a fost publicat în „The Bee-Hive” nr. 359 din 29 august 1868 (vezi în volumul de față rezumatul cuvintării rostite de Marx pentru motivarea acestei rezoluții).

La Congresul de la Bruxelles rezoluția a fost propusă de Eccarius; comisia congresului a sprijinit rezoluția, care a fost citită la ședința din 12 septembrie 1868 și trecută în registrul de procese-verbale. — 341.

229 Cel de-al patrulea raport anual al Consiliului General (primul raport a fost prezentat la Conferința de la Londra a Internaționalei în septembrie 1865) a fost scris de Marx pentru cel de-al treilea Congres general al Internaționalei, care a avut loc la Bruxelles între 6—13 septembrie 1868.

Marx a participat direct la pregătirea Congresului de la Bruxelles, dar n-a luat parte la congres. Congresul, la care au participat aproximativ 100 de delegați ai muncitorilor din Anglia, Franța, Germania, Belgia, Elveția, Italia și Spania, a adoptat importanta hotărâre cu privire la necesitatea de a se trece în proprietate obștească căile ferate, bogățiile subsolului, minele, pădurile, precum și pământul arabil. Această hotărâre, care dovedea trecerea pe pozițiile colectivismului a majorității proudhoniștilor francezi și belgieni, a marcat

victoria în Internațională a socialismului proletar asupra reformismului mic-burghez. Congresul a adoptat de asemenea următoarele rezoluții propuse de Marx: cu privire la ziua de muncă de 8 ore, cu privire la folosirea mașinilor, la atitudinea față de Congresul Ligii burghezo-pacifiste a păcii și libertății (vezi volumul de față, pag. 220, 573—574), precum și o rezoluție propusă de F. Lessner, în numele delegației germane, în care se recomanda muncitorilor din toate țările să studieze „Capitalul” lui K. Marx și să sprijine traducerea lui din limba germană în alte limbi.

Raportul Consiliului General, întocmit de Marx, a fost citit în ședința Congresului din 7 septembrie 1868. El a fost publicat pentru prima oară într-o corespondență trimisă de Eccarius ziarului „Times” la 9 septembrie 1868. În volumul de față, raportul se tipărește după copia în limba germană făcută de Jenny Marx, soția lui Marx; acest text este ceva mai complet decât textul în limba engleză care s-a păstrat. Variantele principale față de textul englez se dau ca note de subsol. În limba germană raportul a fost publicat în „Vorboten” nr. 9 din septembrie 1868 și în „Social-Demokrat” nr. 106 din 11 septembrie 1868, ca supliment la „Demokratisches Wochenblatt” nr. 37 din 12 septembrie 1868 și în „Hermann” nr. 506 din 12 septembrie 1868. În limba franceză, raportul a fost publicat ca supliment special la ziarul „Le Peuple Belge” sub titlul: „Troisième congrès de l'Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu officiel”. Bruxelles, 1868 și în „Liberté” nr. 64 din 13 septembrie 1868. — 342.

- 230 *La Amiens* a avut loc în iulie 1867 o grevă a vopsitorilor, sprijinită de muncitori de alte profesii.

În martie 1867 a pornit greva țesătorilor și a filatorilor din *Roubaix*, provocată de concedierea unui număr mare de muncitori ca urmare a introducerii mașinilor.

În februarie 1867 a început la *Paris* greva muncitorilor în bronz, care au refuzat să iasă din societatea de ajutor reciproc, așa cum le cereau patronii lor. Datorită intervenției Consiliului General, muncitorii din *Paris* au primit ajutoare bănești de la trade-unionurile engleze. Greva s-a terminat cu victoria muncitorilor, care au reușit să-și impună organizația.

La Geneva, în martie-aprilie 1868, 3000 de muncitori din construcții au intrat în grevă. Muncitorii au cerut limitarea zilei de muncă la 10 ore, majorarea salariului, înlocuirea salariului cu ziua cu salariul cu ora; în afară de muncitorii din construcție, au luat parte la grevă și muncitorii din alte ramuri industriale. Datorită sprijinului primit de la muncitorii din Elveția, Anglia, Franța și Germania, greva muncitorilor din *Geneva* a fost încununată de succes. — 342.

- 231 Este vorba de un document prezentat de secția din *Paris* la Congresul de la *Geneva* al Internaționalei: „Congrès de Genève. Mémoire des délégués français”. Bruxelles, 1866. — 343.

- 232 În decembrie 1867, la locuințele membrilor Conducerii secției din *Paris* a Internaționalei s-au făcut percheziții, urmate de o anchetă și apoi de primul proces împotriva Internaționalei în Franța. Procesul a avut loc în martie 1868. În corespondența confiscată de poliția franceză cu prilejul perchezițiilor se afla și o scrisoare adre-

- sată la 23 noiembrie 1867 de E. Dupont, secretar corespondent pentru Franța, lui A. Murat, în care membrii din Franța ai Asociației erau puși la curent cu campania pentru apărarea fenienilor întemnițați. Autoritățile franceze au încercat să folosească această scrisoare pentru a acuza Internaționala de organizarea unui complot fenian. — 343.
- 233 Potrivit articolului 291 din Codul penal și în conformitate cu legea din 10 aprilie 1834, în Franța pentru înființarea unei organizații cu peste 20 de membri era nevoie de o autorizație din partea autorităților respective. — 344.
- 234 Este vorba de evenimentele care au avut loc în primăvara anului 1868 în bazinul Charleroi. Ca răspuns la introducerea de către proprietarii de mine a săptămânii incomplete de lucru de 4 zile și la reducerea cu 10% a salariului, muncitorii au declarat grevă, încetînd lucrul. Pentru reprimarea grevei, proprietarii de mine au pus în mișcare armata.
- În sprijinul greviștilor, secția din Belgia a desfășurat atît în Belgia cît și dincolo de granițele ei o largă campanie. Ea a organizat mitingurile de protest. În paginile ziarelor „Tribune du Peuple”, „Liberté” etc. s-a relatat pe larg despre evenimentele din Charleroi; la 12 aprilie 1868 s-a publicat un manifest al secției adresat muncitorilor belgieni și muncitorilor din toate țările; în tot acest timp s-a ținut o legătură neîntreruptă cu Consiliul General, care, la rîndul său, a lansat un apel, declarînd cauza minerilor din Charleroi drept cauză a întregii Internaționale și a organizat ajutorarea greviștilor. În urma acestor evenimente, în Belgia a crescut considerabil numărul membrilor Internaționalei. — 344.
- 235 La *Mentana*, trupele franceze, acționînd împreună cu garda papală de mercenari, au înfrînt la 3 noiembrie 1867 trupele lui Garibaldi, care porniseră un nou marș asupra Romei cu scopul de a elibera Statul papal de ocupația franceză și de a-l uni cu Italia. — 345.
- 236 Este vorba de legea prusiană reacționară din 11 martie 1850 cu privire la asociații. — 345.
- 237 Comitetul Central al secțiilor germane din Elveția în frunte cu J. Ph. Becker a fost din noiembrie 1865 centrul organizatoric al secțiilor formate de muncitori germani în Elveția, dar și în Germania, Austria și în țările în care se aflau muncitori germani emigranți. Activitatea lui J. Ph. Becker și mai ales revista lunară „Vorbote”, editată de el, au contribuit în mare măsură la răspîndirea ideilor Internaționalei în rîndurile muncitorilor germani într-o perioadă cînd lipseau încă condițiile pentru crearea unei organizații în Germania însăși. — 345.
- 238 Este vorba de adunarea generală ordinară a Uniunii generale a muncitorilor germani care a avut loc la Hamburg între 22 și 26 august 1868 (vezi adnotarea 226). Rezoluția adoptată de adunare a fost publicată în „Social-Demokrat” nr. 102 din 2 septembrie 1868. — 345.
- 239 La Congresul de la Nürnberg al Uniunii asociațiilor muncitorilor germani condusă de Bebel, care a avut loc între 5 și 7 septembrie 1868, Consiliul General l-a trimis ca reprezentant oficial pe G. Eccarius.

- Congresul a adoptat cu majoritate de voturi (69 contra 46) hotărârea de a adera la Asociația Internațională și a ales un comitet format din 16 imputerniciți pentru traducerea în viață a acestei hotărâri. La 22 septembrie 1868, Consiliul General i-a confirmat pe acești imputerniciți în calitate de Comitet Executiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor în Germania. Congresul de la Nürnberg a adoptat și o rezoluție cu privire la organizarea de sindicate. — 345.
- 240 Ca delegat al Consiliului General la Congresul muncitorilor de toate naționalitățile din Austro-Ungaria, care urma să aibă loc la Viena, a fost numit P. Fox. — 345.
- 241 Congresul de la Neuchâtel (Neuenburg) al Asociațiilor culturale ale muncitorilor germani din Elveția a avut loc între 9 și 10 august 1868. — 346.
- 242 *Uniunea națională a muncitorilor* a fost înființată în S.U.A. în august 1866, la Congresul de la Baltimore. Un aport activ la înființarea acestei Uniuni a adus W. Sylvis, militant de seamă al mișcării muncitorești americane. Uniunea a stabilit în scurt timp legătura cu Asociația Internațională a Muncitorilor. La Congresul de la Chicago din august 1867 al Uniunii naționale a muncitorilor, Trevellick a fost ales delegat al Uniunii naționale a muncitorilor la congresul ordinar al Asociației Internaționale a Muncitorilor, dar el n-a participat la acest congres. Din momentul înființării sale, Uniunea a sprijinit Asociația Internațională a Muncitorilor. În 1869, un delegat al Uniunii, Cameron, a participat la ultimele ședințe ale Congresului de la Basel al Internaționalei. În august 1870, la Congresul de la Cincinnati, Uniunea a adoptat următoarea rezoluție: „Uniunea națională a muncitorilor se declară de acord cu principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor și-și exprimă intenția de a se afilia într-un viitor apropiat la asociația amintită”. Această intenție n-a fost însă îndeplinită. Puțin timp după aceea, conducerea Uniunii naționale a muncitorilor și-a concentrat toată atenția asupra unor proiecte utopice de reformă monetară, care urmăreau să lichideze sistemul bancar și să asigure credite ieftine acordate de stat. În 1870—1871 trade-unionurile s-au despărțit de Uniunea națională a muncitorilor, iar în 1872 aceasta a încetat practic să mai existe. — 346.
- 243 *Cercul Schiller* — înființat la Manchester în noiembrie 1859, cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la nașterea marelui poet german F. Schiller. Cercul năzuia să devină centrul vieții culturale și sociale al coloniei germane din Manchester. La început atitudinea critică față de activitatea cercului, care purta amprenta birocratismului prusac, l-a făcut pe Engels să se țină departe de el. Abia în 1864, după ce s-au făcut unele modificări în statut, Engels a acceptat să facă parte din conducere, iar apoi chiar și postul de președinte al Cercului Schiller, căruia i-a consacrat mult timp, exercitând o influență considerabilă asupra activității lui. În septembrie 1868, când Engels era plecat din Manchester, conducerea l-a invitat pe K. Vogt să țină o conferință în cadrul cercului. Acest lucru l-a determinat pe Engels să scrie scrisoarea de față. La 2 octombrie 1868, Davisson, secretarul conducerii, l-a rugat pe Engels, în numele conducerii, să renunțe la hotărârea de a părăsi postul de președinte al cercului și de a ieși din conducerea lui, însă Engels a persistat în hotărârea sa

- În aprilie 1870, Engels a fost din nou ales în conducerea Cercului Schiller, dar nu a mai participat intens la activitatea lui. — 348.
- 244 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 421—738. — 348.
- 245 Este vorba de dificultățile ivite în legătură cu construirea noii clădiri a Cercului Schiller. — 349.
- 246 Engels a scris articolul „*Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene a muncitorilor*”, care a apărut fără semnătură în „*Demokratisches Wochenblatt*” nr. 40 din 3 octombrie 1868, la sfârșitul lunii septembrie 1868, aflând că poliția din Leipzig a interzis la 16 septembrie 1868 Uniunea muncitorilor germani cu sediul la Leipzig și că a dispus închiderea secției locale din Berlin a Uniunii. După trei săptămâni de la interdicere, la 10 octombrie 1868, un grup de lassalleeni, în frunte cu Schweitzer, a refăcut Uniunea sub aceeași denumire, mutându-i sediul la Berlin. În noul statut, publicat în „*Social-Demokrat*” nr. 119 din 11 octombrie 1868, era exprimată hotărîrea de a se respecta cu strictețe legile prusiene și de a se acționa numai pe cale pașnică, legală. Supunîndu-se legilor prusiene, conducerea Uniunii a lichidat secțiile locale. — 350.
- 247 Este vorba de adunarea generală a Uniunii generale a muncitorilor germani care a avut loc la Hamburg (vezi adnotarea 226). — 353.
- 248 Adaosul la articolul „*Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene a muncitorilor*”, publicat fără semnătură în „*Demokratisches Wochenblatt*” nr. 41 din 10 octombrie 1868, a fost scris de Engels la începutul lunii octombrie 1868 din îndemnul lui Marx, care în scrisoarea să din 25 septembrie 1868 i-a atras atenția asupra broșurii lui B. Becker: „*Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand Lassalle's*”. Schleiz, 1868. — 354.
- 249 Este vorba de un mic grup de lassalleeni aflați sub influența conțesei S. Hatzfeldt, grup care se rupsese de Uniunea generală a muncitorilor germani și formase în 1867 „*Uniunea generală lassalleeană a muncitorilor germani*”; această Uniune, al cărei președinte a fost la început Försterling, iar apoi Mende, nu s-a bucurat de nici un fel de influență în rîndurile muncitorilor, și în 1872 a încetat de fapt să mai existe. — 354.
- 250 Marx a scris această notă pentru „*Demokratisches Wochenblatt*” (vezi scrisoarea lui Marx din 4 octombrie 1868 către Engels). În primul paragraf al notei, redacția ziarului a făcut, după toate aparențele, unele modificări. — 355.
- 251 Este vorba de sprijinirea materială a muncitorilor greviști organizată de Consiliul General al Internaționalei împreună cu trade-unionurile engleze.

În timpul grevei muncitorilor în bronz din Paris (februarie — martie 1867), Consiliul General a publicat în „*International Courier*” din 13 martie 1867 un apel adresat muncitorilor englezi, chemîndu-i să trimită ajutoare bănești greviștilor. Trade-unionurile cizmarilor, croitorilor, dulgherilor etc. au trimis în Franța, prin Consiliul General, cîteva sute de lire sterline.

În legătură cu masacrarea minerilor și metalurgiștilor belgieni la Marchiennes (februarie 1867), Consiliul General a publicat în „International Courier” din 13 martie 1867 un apel „Către minerii și muncitorii din industria metalurgică din Marea Britanie”, în care îi cheamă să sprijine victimele cruntei represiuni. Familiile victimelor au primit ajutoare bănești.

În timpul grevei muncitorilor din construcții de la Geneva și a lock-outului declarat de patronii lor (martie — aprilie 1868, vezi adnotarea 230), prin intermediul Consiliului General, trade-unionurile țimplarilor, țesătorilor etc. din Anglia au trimis lunar în Belgia 40 000 de franci. — 355.

252 „*Volks-Zeitung*” — cotidian democrat german, a apărut la Berlin din 1853. — 355.

253 Este vorba de Consiliul trade-unionurilor din Londra, ales pentru prima oară la Conferința delegaților diferitelor trade-unionuri din Londra în mai 1860. Consiliul din Londra, care conducea multe mii de membri ai trade-unionurilor din capitală, a exercitat o influență asupra întregii clase muncitoare din Anglia. În prima jumătate a deceniului al 7-lea, el a condus acțiunile muncitorilor englezi împotriva intervenției în S.U.A., pentru apărarea Poloniei și Italiei, iar mai târziu pentru legalizarea trade-unionurilor. Un rol de frunte în Consiliul din Londra l-au jucat conducătorii trade-unionurilor celor mai puternice: ale țimplarilor (Cremer și mai târziu Applegarth), cizmarilor (Odger), zidarilor (Coulson și Howell), mecanicilor (Allan). Dintre ei, numai Allan nu făcea parte din Consiliul General al Internaționalei.

De la întemeierea Internaționalei, Marx a luptat împotriva reformismului și a obtuzității de breaslă a liderilor trade-unioniști, căutând să atragă în rindurile Asociației masele largi ale muncitorilor englezi și să facă să intre în Asociație atât organizațiile de la bază ale trade-unionurilor, cât și Consiliul din Londra al trade-unionurilor, care să fie recunoscut drept secție britanică. Problema aderării la Internațională a fost discutată din inițiativa membrilor englezi din Consiliul General, la diferite ședințe ale Consiliului din Londra al trade-unionurilor; la 14 ianuarie 1867, Consiliul din Londra al trade-unionurilor a adoptat o rezoluție în care, exprîmîndu-și acordul cu principiile Asociației Internaționale a Muncitorilor, se pronunța categoric împotriva stabilirii vreunei legături organizatorice cu Asociația. După aceasta, legătura Consiliului din Londra al trade-unionurilor cu Internațională a fost menținută în continuare de membrii Consiliului General care activau în cadrul Consiliului trade-unionurilor din Londra. — 356.

254 Vezi adnotarea 170. — 356.

255 Este vorba de Liga națională pentru reformă, întemeiată la Londra în 1849 de liderii mișcării cartiste Bronterre O'Brien, Reynolds etc. Liga lupta pentru votul universal și înfăptuirea unor reforme sociale. În 1866 a aderat la Internațională și și-a desfășurat activitatea sub conducerea Consiliului General, după ce se transformase într-o filială a Ligii pentru reformă. Conducătorii Ligii naționale pentru reformă, Alfred Walton și George Milner erau membri ai Consiliului General și au participat la o serie de congrese ale Internaționalei. — 356.

- 256 *Weser-Zeitung* — ziar burghezo-liberal german, a apărut la Bremen din 1844 până în 1930.
 „*Augsburgerin*” — este vorba de „*Allgemeine Zeitung*”, care apărea la Augsburg (vezi adnotarea 24). — 356.
- 257 „*The Morning Star*” — cotidian englez, organ al liber-schimbistilor ; a apărut la Londra din 1856 până în 1869.
 „*Saturday Review*” — titlul prescurtat al săptăminalului englez conservator „*Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art*”, care a apărut la Londra din 1855 până în 1938. — 357.
- 258 Este vorba de intrarea, în 1863, a publicistului german Edgar Bauer, inițial tânăr hegelian, în serviciul departamentului prusian al presei în 1863. — 357.
- 259 Acest articol a fost scris de K. Marx la rugămintea lui C. D. Collet, editorul lui „*Diplomatic Review*”.
 „*The Diplomatic Review*” — revistă engleză pentru probleme de politică externă ; a apărut sub acest titlu din 1866 până în 1877 de 4 ori pe an ; redactor al revistei a fost publicistul conservator David Urquhart, fost diplomat, care a publicat la începutul deceniului al 4-lea al secolului al XIX-lea în revista sa „*The Portfolio*” și în broșuri documente referitoare la diplomația secretă a puterilor europene ; printre acestea se aflau și documente care demascău activitatea diplomatică a lui Palmerston, care de fapt a condus ani de-a rândul politica externă a Angliei.
 Marx, care a combătut neobosit diplomația secretă a claselor dominante, a folosit în 1853 pentru seria sa de articole demascatoare intitulată „*Lordul Palmerston*”, printre altele și diferite documente publicate de Urquhart. Ulterior, unele articole ale lui Marx au fost publicate în revista lui Urquhart „*The Free Press*”. Totodată, Marx l-a criticat vehement pe Urquhart pentru concepțiile lui anti-democratice, subliniind în permanență deosebirea radicală dintre poziția sa proletar-revoluționară și poziția reacționară a urquhartiștilor.
 Redacția lui „*Diplomatic Review*” a publicat acest articol al lui Marx cu o notă introductivă în care îl prezenta pe Marx ca autor al „*Capitalului*” și al unei serii de articole cu privire la politica externă. — 358.
- 260 *Legea bancară din 1844* — lege inițiată de guvernul Peel, în care se prevedea împărțirea Băncii Angliei în două departamente de sine stătătoare cu fonduri independente — departamentul bancar, care se ocupa de operații pur bancare, și departamentul de emisiune, care se ocupa de emisiunea bancnotelor. Bancnotele trebuiau să aibă o acoperire sub forma unui fond special, disponibil oricând. În perioada crizei economice acute din 1847, 1857 și în primăvara anului 1866, guvernul englez a suspendat temporar legea din 1844, mărind cantitatea de bancnote fără acoperire în aur.
 Criza din 1866 s-a manifestat deosebit de acut în Anglia în sfera creditului ; în mai 1866, cînd panica financiară a atins apogeul și Banca Angliei era amenințată de faliment, conducerea băncii a primit o scrisoare semnată de primul ministru Russell și de Gladstone, cancelarul trezoreriei, care sancționa suspendarea legii din 1844, ceea ce permitea extinderea operațiilor de credit și atenua întrucîtva panica financiară din țară. — 358.

- 261 Este vorba de scrisorile pe care le-au adresat conducerii Băncii Angliei primul ministru Russell și Wood, cancelarul trezoreriei, la 25 octombrie 1847, precum și primul ministru Palmerston și Lewis, cancelarul trezoreriei, la 12 noiembrie 1857, care au reprezentat primele două cazuri de suspendare a legii bancare din 1844. — 358.
- 262 Este vorba de Congresul de la Paris al reprezentanților Franței, Angliei, Austriei, Rusiei, Sardiniei, Prusiei și Turciei, la care s-a semnat, la 30 martie 1856, Tratatul de pace de la Paris, prin care se pune capăt războiului Crimeii (1853—1856). Marx face aluzie la faptul că Clarendon, care a condus delegația Angliei la congres, nu a reușit să realizeze toate planurile diplomației engleze din pricina contradicțiilor anglo-franceze și a apropierei franco-ruse, care se contura. — 358.
- 263 Declarația trimisă de Marx la 23 noiembrie 1868 Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra a fost provocată de poziția adoptată de aceasta față de Congresul de la Berlin din 1868 al lassalleenilor și de organizația muncitorească creată de Bebel și Liebknecht la Congresul de la Nürnberg. Marx i-a scris lui Engels la 23 noiembrie 1868: „Lassalleenii importați din Paris și Germania, care au legături secrete cu Schweitzer, au profitat de lipsa lui Lessner, provocată de boala soției sale, pentru a strecura un vot de încredere dat lui Schweitzer împotriva celor din Nürnberg”. Marx l-a sprijinit în continuare pe Lessner în lupta acestuia împotriva elementelor Jassalleeniste din cadrul Uniunii.
- Asociația culturală a muncitorilor germani din Londra* a fost înființată în februarie 1840 de K. Schapper, J. Moll și alți militanți ai Ligii celor drepte. După organizarea Ligii comunistilor, rolul conducător în asociație îl aveau comunitățile locale ale Ligii. În 1847 și 1849—1850, Marx și Engels au depus o activitate intensă în cadrul asociației. La 17 septembrie 1850, Marx, Engels și diferiți tovarăși de idei s-au retras din asociație ca urmare a faptului că în lupta dintre majoritatea Organului Central al Ligii comunistilor, condusă de Marx și Engels, și minoritatea sectară-aventuristă (fracțiunea Willich—Schapper) a asociației, aceasta s-a situat de partea minorității. Pe la sfârșitul deceniului al 6-lea, Marx și Engels au luat din nou parte la activitatea Asociației culturale. O dată cu întemeierea Asociației Internaționale a Muncitorilor, Asociația culturală a muncitorilor germani din Londra, printre ai cărei conducători se număra și Lessner, a devenit secția germană a Internaționalei la Londra. Asociația culturală a continuat să funcționeze pînă în 1918, cînd a fost interzisă de guvernul englez. — 361.
- 264 Este vorba de Congresul general al muncitorilor germani convocat la 26 septembrie 1868 la Berlin de Schweitzer și Fritzsche cu simțămîntul adunării generale de la Hamburg a Uniunii lassalleene (vezi adnotarea 226); la congres au participat 206 delegați, care reprezentau peste 142000 de muncitori, în special din orașele din nordul Germaniei. Asociațiilor muncitorești care aderaseră la organizația din Nürnberg, condusă de Bebel și Liebknecht, nu li s-a permis să fie reprezentate la acest congres. La Congresul de la Berlin s-a hotărît înființarea unei serii de sindicate, constituite după modelul organizației sectare a lassalleenilor, care au format o Uniune generală a sindicatelor germane, condusă de Schweitzer.

Această organizație era cu totul subordonată Uniunii generale a muncitorilor germani.

Marx l-a criticat aspru pe Schweitzer pentru acest mod de organizare a congresului, care a dus la scindarea sindicatelor muncitorești din Germania și pentru Statutul adoptat la congres, care contravenea fundamental scopurilor și caracterului mișcării sindicale. — 361.

265 Este vorba de scrisoarea trimisă de Marx lui Schweitzer la 13 octombrie 1868, ca răspuns la scrisorile adresate de Schweitzer lui Marx la 15 septembrie și 8 octombrie 1868. — 362.

266 *Asociația democrată a muncitorilor* a fost înființată în octombrie 1868, ca urmare a scindării Uniunii muncitorilor din Berlin aflate sub influența lassalleenilor. Această nouă Asociație a aderat la organizația din Nürnberg condusă de Bebel și Liebknecht, adoptînd programul acesteia, care avea la bază principiile Internaționalei. Aproape toți membrii Asociației erau totodată și membri ai Asociației Internaționale a Muncitorilor. Pentru a sublinia caracterul ei proletar, Asociația a ales ca președinți doi muncitori — Wilcke și Kämmerer.

Asociația democrată a muncitorilor a dus o luptă activă împotriva lassalleenilor; Wilhelm Liebknecht a luat cuvîntul la diferite adunări ale ei. În 1869, Asociația a aderat la partidul muncitoresc social-democrat, înființat la Congresul de la Eisenach. — 362.

267 Scrisoarea circulară a Consiliului General „*Asociația Internațională a Muncitorilor și Alianța democrației socialiste*” a fost scrisă de Marx la 22 decembrie 1868 în legătură cu discutarea, la ședința Consiliului General, a primirii Alianței bakuniste în Internațională.

Alianța democrației socialiste a fost înființată de M. Bakunin la Geneva în octombrie 1868 ca organizație internațională. Din comitetul provizoriu al Alianței făceau parte, în afară de Bakunin, Brosset, Duval, Guétat, Perron, Sagorski și J. Ph. Becker. La 29 noiembrie 1868 J. Ph. Becker, care puțin timp după aceea a rupt cu Bakunin, a trimis Consiliului General textul programului și statutului Alianței. Ambele documente au fost citite la ședința Consiliului din 15 decembrie 1868. În aceeași zi Marx le-a trimis lui Engels, rugîndu-l să facă observații critice pe marginea lor. Engels a îndeplinit această rugămintă la 18 decembrie. Ținînd seama de observațiile lui Engels, Marx a întocmit un proiect de răspuns către Alianță sub forma unei scrisori circulare, care a fost citită la 22 decembrie de A. Jung, la ședința Consiliului General, și adoptată cu mici modificări.

Scrisoarea circulară a Consiliului General din 22 decembrie 1868, trimisă tuturor secțiilor Asociației ca o comunicare confidențială, a fost publicată pentru prima oară în 1872, în circulara închisă a Consiliului General, întocmită de Marx și Engels și intitulată „*Les prétendues scissions dans l'Internationale*”; s-au păstrat câteva manuscrise ale textului scrisorii circulare cu unele variante (două manuscrise ale lui Marx; manuscrisul din 22 decembrie 1868 și al doilea manuscris anexat la scrisoarea lui din 6 august 1870 către Jung; două copii în manuscris, făcute una de Jung, alta de Dupont și Engels). — 363.

268 „*Rules of the International Working Men's Association*”, Londra, 1867. — 364.

- 269 Rezoluția împotriva Ligii burghezo-pacifiste a păcii și libertății a fost adoptată de Congresul de la Bruxelles al Internaționalei, la 12 septembrie 1868, în legătură cu invitația trimisă Internaționalei de a participa la Congresul Ligii de la Berna în septembrie 1868. Liga a făcut invitația la îndemnul lui Bakunin, care era membru al comitetului ei central și căuta să subordoneze Ligii burgheze Asociația Internațională a Muncitorilor.
- În rezoluția Congresului de la Bruxelles se arăta că existența Ligii pacifiste, care avea pretenția să conducă mișcarea muncitorească internațională, este inutilă în condițiile existenței Asociației Internaționale a Muncitorilor. I se propunea ligii să adere la Asociație, iar membrii ei să intre în secțiile Internaționalei. — 364.
- 270 „Raport cu privire la Asociațiile minerilor din minele de cărbuni din Saxonia” — a fost întocmit de Engels, la rugămintea lui Marx, pe baza materialelor trimise de minerii saxoni din Lugau, Niederwürschitz și Oelsnitz, care s-au adresat Consiliului General și lui Marx personal, exprimându-și dorința de a se afilia la Internațională.
- Raportul, scris de Engels în limba engleză, a fost prezentat de Marx în ședința Consiliului General din 23 februarie 1869. Consiliul a adoptat hotărârea de a publica raportul în limbile engleză și germană. O expunere sumară a raportului a fost inserată în darea de seamă asupra ședinței Consiliului General publicată în ziarul „Bee-Hive” nr. 385 din 27 februarie 1869. Alte ziare engleze — „Times”, „Daily News”, „The Morning Advertiser” — cărora li s-a adresat Marx au refuzat să publice documentul. La începutul lunii martie 1869, Marx însuși a tradus manuscrisul lui Engels în limba germană. Această traducere a apărut în ziarele: „Social-Demokrat” nr. 33 din 17 martie 1869, „Demokratisches Wochenblatt” nr. 12 din 20 martie 1869 și „Zukunft” nr. 67 și 68 din 20 și 21 martie 1869. Originalul în limba engleză al raportului nu s-a păstrat. — 366.
- 271 Din discursul rostit de Hansemann la ședința primei Diete unite la 8 iunie 1847. Vezi „Preussens Erster Reichstag”, vol. 7, Berlin, 1847, pag. 55. — 367.
- 272 Aluzie la cuvintele din scrisoarea adresată de ministrul de interne al Prusiei Rochow, la 15 ianuarie 1838, locuitorilor orașului Elbing, care își exprimaseră nemulțumirea în legătură cu excluderea din Dieta Hanovrei a 7 profesori cu stare de spirit opoziționistă. Rochow scria: „Supușii sînt datori să dea ascultarea cuvenită regilor și suveranilor lor, dar nu trebuie, dată fiind judecata lor mărginită, să se amestece în treburile țărilor de state”. — 371.
- 273 Primind scrisoarea Consiliului General din 22 decembrie 1868 (vezi volumul de față, pag. 363—365) cu privire la refuzul de a primi în Internațională Alianța democrației socialiste ca organizație internațională de sine stătătoare, Biroul Central al Alianței s-a adresat din nou, la 27 februarie 1869, Consiliului General, declarînd că este gata să dizolve Alianța internațională dacă Consiliul General va aproba programul ei și va primi în Internațională diferitele ei secții locale.
- Scrisoarea de față constituie răspunsul Consiliului General la cea de-a doua cerere a Alianței. Ea a fost scrisă de Marx după ce căzuse de acord cu Engels asupra conținutului ei și aprobată în unanimitate la ședința Consiliului General din 9 martie 1869. Con-

ținutul acestei scrisori a fost comunicat confidențial de către secretarii-corespondenți tuturor secțiilor Internaționalei. Documentul a fost publicat pentru prima oară în 1872, în circulara confidențială a Consiliului General întocmită de Marx și Engels și intitulată: „Preținsele sciziuni din Internațională”. Din acest text s-au păstrat câteva variante în manuscris, care diferă puțin între ele (două ciorne scrise de mîna lui Marx, una în limba engleză și alta în limba franceză, manuscrisul definitiv al lui Marx în limba franceză, precum și o copie în limba franceză, făcută de o mînă necunoscută, cu corecturi făcute de Marx). În afară de aceasta, conținutul documentului a fost expus de Marx în scrisoarea către Engels din 5 martie 1869. La baza prezentei ediții a stat manuscrisul definitiv al lui Marx, confruntat cu textul publicat în 1872. — 373.

- 274 Articolul 2 din programul Alianței era cuprins și în programul cu care s-a prezentat Bakunin la Congresul Ligii păcii și libertății care a avut loc la Berna în septembrie 1868. Ca urmare a acestei scrisori, în aprilie 1869 acest articol a fost modificat după cum urmează: „Ea luptă în primul rînd pentru desființarea completă și definitivă a claselor și pentru egalitatea politică, economică și socială a persoanelor de ambele sexe”. — 373.
- 275 La ședința sa din 20 aprilie 1869, Consiliul General a ascultat un raport amănunțit prezentat de Hins, reprezentantul Consiliului federal belgian, trimis la fața locului pentru a afla amănunte în legătură cu masacrarea greviștilor din Seraing și Frameries (Belgia) în aprilie 1869. Marx a fost însărcinat să întocmească, în numele Consiliului General, un protest împotriva atrocităților săvîrșite de autoritățile belgiene. Textul apelului adresat muncitorilor din Europa și Statele Unite a fost scris de Marx în limbile engleză și franceză. Acestui apel i s-a dat citire în ședința din 4 mai 1869 a Consiliului General, care a hotărît să-l tipărească și să-l răspindească. În limba engleză, apelul a fost publicat ca foaie volantă sub titlul „The Belgian Massacres...”; în limba franceză — într-o serie de ziare: „International” nr. 18 din 15 mai 1869, „Liberté” nr. 99 din 16 mai 1869 și „Égalité” nr. 18 din 22 mai 1869. În limba germană apelul a apărut în traducerea lui Eccarius în „Demokratisches Wochenblatt” nr. 21 din 22 mai 1869 și în „Vorbote” nr. 6 din iunie 1869.
- „L'Internationale” — săptămînal belgian, organ de presă al secțiilor din Belgia ale Internaționalei; a apărut la Bruxelles din 1869 pînă în 1873; unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi a fost De Paepe. În această gazetă se publicau documentele Internaționalei.
- „L'Égalité” — săptămînal elvețian; organ de presă al Federației romande a Internaționalei; a apărut la Geneva în limba franceză din decembrie 1868 pînă în decembrie 1872. — 375.
- 276 Este vorba de evenimentele de la Charleroi (Belgia) din martie 1868. Vezi volumul de față, pag. 344—345. — 375.
- 277 După cum îi scria De Paepe lui Marx la 31 mai 1869, cu prilejul publicării în presa belgiană a textului în limba franceză, numele lui Kamp, Pirmez și al prințului de Flandra au fost înlocuite din considerente de cenzură cu cuvintele „persoane suspuse din Belgia”. — 376.

- 278 „*Les sommations préalables* (somațiile prealabile de a se împrăștia) — într-o serie de țări burgheze legea prevedea ca autoritățile să ceară de trei ori mulțimii să se împrăștie, după care ele au dreptul să facă uz de forța armată. — 376.
- 279 Este vorba de tratativele franco-belgiene în problema concesiunilor de căi ferate, care au început în februarie și au continuat pînă în iulie 1869, în legătură cu adoptarea de către parlamentul belgian a unei legi potrivit căreia concesiunile de căi ferate trebuiau aprobate de guvern; această lege adoptată în grabă era îndreptată împotriva expansiunii economice a Franței, care căuta să acapareze căile ferate belgiene. — 376.
- 280 Marx se referă la reprimarea singeroasă de către Eyre, guvernatorul insulei Jamaica, colonie engleză în Indiile occidentale, a răscoalelor negrilor care au avut loc în octombrie 1865. Acțiunile lui Eyre au stîrnit o puternică indignare în opinia publică engleză, iar guvernul englez s-a văzut nevoit să-l destituie pe Eyre. — 377.
- 281 Belgia a fost declarată țară neutră prin protocolul de la Londra al celor cinci puteri (Anglia, Franța, Rusia, Austria, Prusia) în ianuarie 1831, la scurt timp după revoluția burgheză din 1830 și după despărțirea ei de Olanda. — 378.
- 282 Cuvîntul „tugi”, care este denumirea unei secte religioase de sugrumători din India, ai cărei membri comiteau omoruri rituale, a devenit în literatura europeană din secolul al XIX-lea nume comun pentru tîlharii și asasinii de profesie. — 379.
- 283 Din discursul rostit de Delfosse, deputat în parlamentul belgian, în ședința din 1 martie 1848 a Camerei ca răspuns la observația că ideile revoluției franceze din 1848 vor face ocolul lumii. — 379.
- 284 Apelul Consiliului General către Uniunea națională a muncitorilor (vezi adnotarea 242) a fost scris de Marx și prezentat de el în ședința din 11 mai a Consiliului General în legătură cu pericolul izbucnirii unui război între Anglia și S.U.A. în primăvara anului 1869. Răspunsul primit din partea lui Sylvis, președintele Uniunii naționale a muncitorilor, a fost inserat de Marx în raportul Consiliului General la Congresul de la Basel (vezi volumul de față, pag. 409—410). În limba engleză, apelul a fost publicat ca foaie volantă cu titlul: „Address to the National Labour Union of the United States” și în ziarul „Bee-Hive” nr. 396 din 15 mai 1869; în limba germană, apelul a fost publicat în „Demokratisches Wochenblatt” nr. 21 din 22 mai 1869 și în „Vorbote” nr. 8 din august 1869. — 381.
- 285 În original — „shoddy aristocrats”; „shoddy” — deșeuri de bumbac care nu mai puteau fi întrebuințate și nu prezentau nici o valoare atîta timp cît nu s-a găsit mijlocul de a fi prelucrate. În America erau numiți „shoddy aristocrats” cei care se îmbogățiseră repede de pe urma războiului. — 382.
- 286 Ediția a doua a lucrării lui K. Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”, scrisă în 1852 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 115—217), a apărut la Hamburg în iulie 1869.

Presă burgheză a trecut sub tăcere noua ediție a lucrării „Opt-sprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, iar ziarul „Volksstaat” a publicat un anunț cu privire la apariția ediției a doua abia la 16 martie 1870, dînd concomitent și textul prefeței. Această prefață a fost reprodusă și în ediția a treia a cărții, apărută în 1885 sub îngrijirea lui Engels. În ianuarie 1891 a fost publicată în ziarul „Le Socialiste”, organul de presă al Partidului muncitoresc din Franța, traducerea în limba franceză a prefeței; în același an, prefața a apărut la Lille în broșură, împreună cu textul lucrării. În limba rusă, această prefață a fost publicată pentru prima oară în prima ediție în limba rusă a lucrării lui Marx „Opt-sprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, apărută la Geneva în 1894.

„Der Volksstaat” — organ central al Partidului muncitoresc social-democrat german; a apărut la Leipzig de la 2 octombrie 1869 pînă la 29 septembrie 1876 de două ori pe săptămînă; din iulie 1873 — de trei ori pe săptămînă. Ziarul exprima concepțiile curentului revoluționar din mișcarea muncitorească din Germania. Pentru tonul său curajos, revoluționar ziarul a fost în permanență persecutat de guvern și poliție. Componența redacției ziarului se schimba mereu din cauza arestării redactorilor, dar conducerea generală a ziarului a rămas în mîinile lui W. Liebknecht. A. Bebel, care conducea editura „Volksstaat” a influențat în mare măsură caracterul ziarului.

Redacția ziarului a ținut o strînsă legătură cu Marx și Engels, care din momentul fondării au devenit colaboratori ai acestui ziar. Acordînd o mare importanță ziarului „Volksstaat”, Marx și Engels au sprijinit în permanență redacția, urmărindu-i cu atenție activitatea și corectîndu-i, prin criticile făcute, orientarea. În pofida unor greșeli, „Volksstaat” a fost unul din cele mai bune ziare muncitorești din deceniul al 8-lea al secolului al XIX-lea. — 384.

287 „Die Revolution” — săptămînal comunist, editat în 1852 la New York de J. Weydemeyer, prietenul lui Marx și Engels, membru al Ligii comunistilor. Marx și Engels s-au declarat de acord să colaboreze regulat la revistă. În ianuarie 1852 Weydemeyer a reușit să scoată doar două numere ale acestei reviste, după care a fost nevoit să înceteze editarea ei din cauza dificultăților materiale. În mai 1852 Weydemeyer a editat în volum lucrarea lui Marx „Opt-sprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” ca prim număr al „revistei ne-periodice” „Revolution”. — 384.

288 V. Hugo. „Napoléon le Petit”, ediția a doua, Londra, 1852.

În ceea ce privește lucrarea lui Proudhon „La révolution sociale” vezi adnotarea 47. — 384.

289 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 217. — 385.

290 J. B. A. Charras. „Histoire de la campagne de 1815. Waterloo”. Bruxelles, 1857. — 385.

291 J. C. L. Simonde de Sismondi. „Études sur l'économie politique”, vol I, Paris, 1837, pag. 35. — 385.

292 La baza scurtei biografii „Karl Marx” a stat varianta inițială scrisă de Engels la sfîrșitul lunii iulie 1868 pentru ziarul literar german „Die Gartenlaube”, care însă, n-a fost publicată de redacție. În iulie 1869 Engels a revăzut-o pentru ziarul „Die Zukunft”, care a publi-

cat-o în nr. 185 din 2 august 1869. Această primă biografie a lui Marx, scrisă de Engels, a fost publicată și în „Demokratisches Wochenblatt” nr. 34, Beilage, din 21 august 1869 de către W. Liebknecht, care a omis un pasaj foarte important în care se spunea că Lassalle n-a fost un gânditor original și că conținutul lucrărilor sale este împrumutat de la Marx ale cărui idei le-a vulgarizat. — 387.

- 293 Este vorba despre Liga comunistilor — prima organizație comunistă internațională a proletariatului, creată sub conducerea lui Marx și Engels la începutul lunii iunie 1847 la Londra. Principiile organizatorice și programatice ale Ligii au fost elaborate cu participarea nemijlocită a lui Marx și Engels. Din însărcinarea celui de-al doilea Congres al Ligii (29 noiembrie—8 decembrie 1847), care a adoptat în unanimitate principiile comunismului științific, elaborate de Marx și Engels, aceștia au scris documentul-program „Manifestul Partidului Comunist”, publicat în februarie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 461—500).

La sfârșitul lunii februarie 1848, după izbucnirea revoluției în Franța, Organul Central de la Londra a trecut conducerea Ligii asupra Comitetului de circumscripție de la Bruxelles, în frunte cu Marx. După expulzarea lui Marx din Bruxelles, sediul noului Organ Central s-a stabilit, la începutul lunii martie, la Paris, unde se mutase Marx. Engels a fost de asemenea ales în Organul Central.

În a doua jumătate a lunii martie și începutul lunii aprilie 1848, Marx, Engels și citeva sute de muncitori germani, în cea mai mare parte membri ai Ligii comunistilor, s-au întors în Germania pentru a participa la revoluție. „Revendicările partidului comunist în Germania”, formulate de Marx și Engels la sfârșitul lunii martie, au constituit platforma politică a Ligii comunistilor în această revoluție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 3—5). Centrul conducător și îndrumător pentru membrii Ligii comunistilor era acum „Neue Rheinische Zeitung”, al cărui redactor-șef era Marx.

Deși înfrângerea revoluției a însemnat o lovitură grea pentru Liga comunistilor, în anii 1849—1850 ea a fost reorganizată și și-a continuat activitatea. În „Adresa Organului Central către Liga comunistilor”, scrisă de Marx și Engels în martie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 263—273), s-a făcut bilanțul revoluției din 1848—1849 și s-a trasat sarcina creării unui partid de sine stătător al proletariatului; în „Adresă” a fost formulată pentru prima oară ideea revoluției neîntrerupte.

În vara anului 1850, în cadrul Organului Central al Ligii comunistilor, s-au adâncit divergențele principale în problema tacticii. Majoritatea membrilor Organului Central, în frunte cu Marx și Engels, s-au opus cu hotărâre tacticii sectare, aventuriste a fracțiunii Willich-Schapper, care preconiza dezlănțuirea imediată a revoluției fără a ține seama de legitățile obiective și de situația politică reală din Germania și din celelalte țări ale Europei. Activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper a dus la ruptura cu această fracțiune la mijlocul lunii septembrie 1850. În ședința din 15 septembrie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 595—600), la propunerea lui Marx, imputernicirile Organului Central au fost transmise Comitetului de circumscripție de la Colonia. Persecuțiile polițienești și arestarea unor membri ai Ligii au dus în mai 1851 la încetarea de fapt a activității Ligii comunistilor în Germania. Curînd după pro-

cesul comuniștilor de la Colonia, la 17 noiembrie 1852, la propunerea lui Marx, Liga s-a dizolvat, dar membrii ei și-au continuat activitatea de făurire a cadrelor pentru viitoarele lupte revoluționare.

Liga comuniștilor a jucat un important rol istoric ca școală a revoluționarilor proletari, ca germene al partidului proletar, ca precursor al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 387.

- 294 Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, pag. 3—175). — 387.
- 295 Este vorba de începutul domniei regelui Prusiei Frederic Wilhelm al IV-lea (1840—1857), în care burghezia liberală își pusese mari speranțe. Dar această „eră nouă” a fost de scurtă durată și s-a redus la câteva concesii neînsemnate făcute burgheziei liberale. — 388.
- 296 Este vorba de articolele lui Marx publicate sub titlul „Dezbaterile celei de-a 6-a diete renane” în „Rheinische Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, Editura politică, 1960, ediția a II-a, pag. 30—85, 121—164).
 „Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe” — cotidian care a apărut la Colonia de la 1 ianuarie 1842 pînă la 31 martie 1843. Ziarul a fost fondat de reprezentanți ai burgheziei renane cu stare de spirit opoziționistă față de absolutismul prusian. La acest ziar au fost atrași să colaboreze și unii tineri hegelieni. Din aprilie 1842, Karl Marx a devenit colaborator al lui „Rheinische Zeitung”, iar începînd din octombrie același an — unul dintre redactorii lui. În „Rheinische Zeitung” au apărut o serie de articole ale lui Marx și Engels. În timpul cît Marx a fost redactor al lui „Rheinische Zeitung”, acesta a avut un caracter democrat-revoluționar tot mai pronunțat. Guvernul a supus acest ziar unei cenzuri deosebit de severe, iar apoi l-a interzis. — 388.
- 297 „Deutsch-Französische Jahrbücher” a apărut la Paris în limba germană sub redacția lui K. Marx și A. Ruge. A apărut numai un singur număr, dublu, în februarie 1844. În acest număr au fost publicate lucrările lui K. Marx: „Contribuții la problema evreiască” și „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere”, precum și lucrările lui Engels: „Schiță a unei critici a economiei politice” și „Situația Angliei. «Past and Present» by Thomas Carlyle” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, Editura politică, 1960, ediția a II-a, pag. 382—412, 413—427, 544—571, 572—598). Aceste lucrări marchează trecerea definitivă a lui Marx și Engels la materialism și comunism. Principala cauză a încetării apariției revistei au fost divergențele principale dintre Marx și radicalul burghez Ruge. — 389.
- 298 K. Marx. „Mizeria filozofiei. Răspuns la «Filozofia mizeriei» a d-lui Proudhon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 65—179).
 În ceea ce privește cartea lui Proudhon „Philosophie de la misère” vezi adnotarea 36. — 389.
- 299 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 461—500. — 389.

300 „*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*” — a apărut zilnic la Colonia sub redacția lui Marx de la 1 iunie 1848 pînă la 19 mai 1849. Din redacție făceau parte: Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolff, E. Dronke, F. Freiligrath și H. Bürgers.

Organ de presă combativ al aripii proletare a democrației, „*Neue Rheinische Zeitung*” a avut rolul de educator al maselor populare, ridicindu-le la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care defineau poziția ziarului în cele mai importante probleme ale revoluției germane și ale celei europene, erau scrise de regulă, de Marx și de Engels.

Poziția fermă și intransigentă a ziarului, internaționalismul lui combativ, demascarea în paginile lui a guvernului prusian și a autorităților din Colonia — toate acestea au atras după sine chiar din primele luni ale existenței lui „*Neue Rheinische Zeitung*” persecutarea ziarului de către presa feudal-monarhistă și liberal-burgheză, precum și de către guvern. Aceste persecuții s-au intensificat îndeosebi după lovitura de stat contrarevoluționară din noiembrie—decembrie 1848.

În pofida tuturor persecuțiilor și a piedicilor puse de poliție, „*Neue Rheinische Zeitung*” a apărut cu curaj interesele democrației revoluționare, interesele proletariatului. În mai 1849, în condițiile ofensivei generale a contrarevoluției, guvernul prusian, profitînd de faptul că Marx nu fusese repus în drepturile de cetățean prusian, a emis un ordin de expulzare a lui din Prusia. În urma expulzării lui Marx și a persecuțiilor împotriva celorlalți redactori, ziarul și-a încetat apariția. Ultimul număr a apărut la 19 martie 1849. — 389.

301 „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-Ökonomische Revue*” — revistă fondată de Marx și Engels în decembrie 1849 și editată de ei pînă în noiembrie 1850. Revista era organul teoretic și politic al Ligii comuniștilor, o continuare a ziarului „*Neue Rheinische Zeitung*”. Din martie și pînă în noiembrie 1850 au apărut în total 6 numere, printre care un număr dublu (5—6). Revista era redactată la Londra și se tipărea la Hamburg. Pe coperta revistei era indicat și New Yorkul, deoarece Marx și Engels sperau că revista va fi răspîndită și printre emigranții germani din America.

Revista își propunea să facă bilanțul revoluției din 1848—1849 pe baza analizei istorice-materialiste a perioadei respective, să explice caracterul noii situații istorice, să elaboreze în continuare tactica partidului revoluționar al proletariatului. Majoritatea articolelor erau scrise de Marx și de Engels, care au atras și pe adepții lor W. Wolff, J. Weydemeyer și G. Eccarius spre a colabora la revistă. În această revistă au fost publicate „*Luptele de clasă în Franța*” de Marx, „*Campania germană pentru constituția imperiului*” și „*Războiul țărănesc german*” de Engels, precum și o serie de alte lucrări ale acestora. Revista și-a încetat apariția din cauza persecuțiilor polițienești din Germania și a lipsei de mijloace materiale. — 390.

302 „*New York Daily Tribune*” — ziar american, care a apărut între anii 1841 și 1924. În deceniile al 5-lea și al 6-lea, ziarul s-a situat pe poziții progresiste și a luptat împotriva sclaviei. La acest ziar au colaborat o serie de scriitori și ziariști americani de seamă: de la sfîrșitul deceniului al 5-lea, unul din redactorii lui a fost Charles Dana, care se afla sub influența ideilor socialismului utopic. Colaborarea lui Marx la „*New York Daily Tribune*” a început în august 1851 și a continuat timp de peste 10 ani pînă în martie 1862; un mare număr de articole

pentru „New York Daily Tribune” au fost scrise de Engels la rugămintea lui Marx. În articolele lor din „New York Daily Tribune”, Marx și Engels s-au ocupat de cele mai importante probleme privind politica internă și internațională, mișcarea muncitorească, dezvoltarea economică a țărilor europene. În perioada ofensivei reacțiunii în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar progresist de mare popularitate pentru a demasca, pe bază de fapte concrete, racilele societății capitaliste, contradicțiile de neîmpăcat care-i sînt inerente, precum și pentru a arăta caracterul limitat al democrației burgheze.

Colaborarea lui Marx la acest ziar a încetat la începutul războiului civil din S.U.A. Acest lucru se datorează în cea mai mare măsură faptului că în redacția ziarului se întăriseră pozițiile partizanilor unui compromis cu statele sclavagiste și că ziarul părăsise linia progresistă. — 390.

- 303 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Editura politică, 1963, pag. 421—738. — 391.
- 304 Este vorba de dările de seamă ale comisiilor parlamentare pentru cercetarea situației în diferite ramuri ale industriei engleze publicate în așa-numitele Cărți albastre. — 391.
- 305 „Raportul Consiliului General cu privire la dreptul de succesiune”, întocmit de K. Marx, a constituit bilanțul discuției desfășurate, în cadrul Consiliului General în vara anului 1869, în problema desființării dreptului de succesiune în legătură cu pregătirea Congresului de la Basel al Internaționalei. Această problemă a fost inclusă pe ordinea de zi a congresului la insistența secției create de M. Bakunin la Geneva în iunie 1869, sub denumirea „Alianța democrației socialiste. Secția centrală”. Această secție, în care au intrat o serie de adepți ai lui Bakunin, conducea de fapt Alianța internațională a democrației socialiste, care continua să existe în secret, în pofida declarației oficiale cu privire la dizolvarea ei. Impunînd congresului Internaționalei discuția în legătură cu dreptul de succesiune, Bakunin l-a distras de la rezolvarea unor probleme arzătoare ale programului și tacticii care stăteau în fața clasei muncitoare din Europa.

Cu prilejul discutării acestei probleme, în ședința din 20 iulie 1869 a Consiliului, Marx a rostit o amplă cuvîntare, care s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General (vezi volumul de față, pag. 607—610). Textul raportului alcătuit de Marx a fost aprobat de Consiliu la 3 august 1869. La Congresul de la Basel a fost prezentat de Eccarius în ședința din 11 septembrie 1869 și reprodus în întrețime în dările de seamă cu privire la Congres editate în limbile engleză, franceză și germană: „Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle in Switzerland. From the 6th to the 11th September, 1869”. Londra [1869], pag. 26—27; „Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu du IV-ème Congrès International, tenu à Bâle en septembre 1869”. Bruxelles 1869, pag. 122—124; „Verhandlungen des IV. Congresses des internationalen Arbeiterbundes in Basel”, nr. 1—7 Basel, 7—14 September 1869, pag. 77—80, precum și în revista „Vorboten” nr. 10 din octombrie 1869, pag. 150—152. — 393.

- 306 Este vorba de un grup de adepți ai lui Saint-Simon — Enfantin. Bazard, Rodrigues, Buchez și alții — care, la sfîrșitul deceniului al 3-lea

al secolului al XIX-lea, au popularizat și au dezvoltat doctrina acestuia. În 1830, pe baza conferințelor ținute de Bazard la Paris, a fost editată lucrarea „Expunerea doctrinei lui Saint-Simon”, în care era formulată revendicarea desființării dreptului de succesiune [vezi „Doctrines de Saint-Simon. Première année. Exposition. 1829”. Paris, 1830, pag. 143—169]. — 394.

- 307 „Raportul prezentat de Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor la cel de-al IV-lea Congres General de la Basel” a fost întocmit de Marx din însărcinarea Consiliului General la sfârșitul lunii august — începutul lunii septembrie 1869 pentru Congresul ordinar care a avut loc la Basel între 6—11 septembrie 1869. Marx nu a participat la congres, dar s-a ocupat intens de pregătirea lui. S-au păstrat procesele-verbale în care sînt consemnate cuvîntările rostite de el în Consiliul General cu prilejul discutării diferitelor probleme de pe ordinea de zi a congresului: problema agrară (6 iulie 1869), problema dreptului de succesiune (20 iulie) și problema învățămîntului general (10 și 17 august) (vezi volumul de față, pag. 605—613).

Congresul de la Basel, dezbătînd pentru a doua oară problema pămîntului, s-a pronunțat cu majoritate de voturi pentru desființarea proprietății private asupra pămîntului și trecerea lui în proprietate socială; au fost adoptate de asemenea hotărîri cu privire la unificarea sindicatelor pe scară națională și internațională și o serie de hotărîri pe linia întăririi organizatorice a Internaționalei și a lărgirii imputernicirilor Consiliului General. La Congresul de la Basel în legătură cu problema desființării dreptului de succesiune a avut loc prima ciocnire deschisă între partizanii socialismului științific al lui Marx și adepții anarhismului bakunist (vezi adnotarea 305).

Textul raportului Consiliului General, scris de Marx în limba engleză, a fost prezentat în limbile germană și franceză la ședința din 7 septembrie 1869 a congresului și publicat în limba germană în broșură sub titlul „Bericht des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Association an den IV. Allgemeinen Congress in Basel”, Basel, 1869; în limbile engleză și franceză, raportul a fost publicat împreună cu procesele-verbale ale ședințelor congresului în publicațiile: „Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland”. Londra, [1869], pag. 7—13; „Compte-rendu du IV-e Congrès Internationale, tenu à Bâle, en septembre, 1869”. Bruxelles, 1869, pag. 9—23, precum și într-o serie de ziare și reviste: „L'Internationale” nr. 37 din 26 septembrie și nr. 38 din 3 octombrie 1869; „Le Progrès” nr. 26, 27, 28 din 11, 18, 25 decembrie 1869 și nr. 1, 2, 3 din 1, 8, 15 ianuarie 1870; „Vorbote” nr. 9 din septembrie 1869; „Demokratisches Wochenblatt” nr. 41, 42, 43 din 18, 22, 25 septembrie 1869, și în ziarul napolitan „L'Eguaglianza” nr. 8, 9 din 24, 31 decembrie 1869.

La baza prezentei ediții a stat textul cel mai complet din broșura în limba germană, confruntat cu ediția în limba engleză. Principalele deosebiri sînt menționate în note de subsol. — 396.

- 308 „Allgemeine Zeitung” nr. 9 din 9 ianuarie și nr. 13 din 13 ianuarie 1869. — 398.
- 309 „La jeune Suisse” („Tinăra Elveție”) — aici este vorba despre organizația șovină de tineret „La jeune Genève” („Tinăra Genevă”). — 399.

- 310 „*Les orgies infernales des casse-têtes*” („Orgiile infernale ale bățăușilor”) — din cuvîntarea rostită de Raspail, deputat în corpul legislativ, la ședința din 8 iulie 1869, în care el a protestat împotriva actelor de violență săvîrșite la Paris de poliția bonapartistă în timpul alegerilor. — 399.
- 311 Faptele expuse de Marx au fost publicate în „*Égalité*” nr. 19 din 29 mai 1869. În legătură cu grevele muncitorilor din construcții și ale muncitorilor tipografi, care au avut loc la Geneva în primăvara anului 1869, Comitetul federal romand și secția din Geneva a Internaționalei au desfășurat o vastă activitate. Comitetul federal romand a publicat o serie de apeluri către muncitori. Ele au apărut în „*Égalité*” în martie—aprilie 1869 și sub formă de foi volante: apelul din 17 martie 1869 al Comitetului către secțiile Internaționalei („*Le Comité Fédéral Romand aux Sections Internationales*”), apelul adunării cetățenilor elvețieni, membri ai Internaționalei, convocată la 2 aprilie 1869 din inițiativa Comitetului federal, în care erau demascate calomniile patronilor la adresa Asociației Internaționale a Muncitorilor („*Adresse au Conseil d'État et au Peuple de Genève*”) etc.
- Un rol important în organizarea grevei au jucat și buletinele periodice editate de asociațiile muncitorilor constructori și ale muncitorilor tipografi afiliate la Internațională: „*Association Internationale des Travailleurs. Grève des Tailleurs de Pierre et Maçons*”, „*La Société Typographique de Genève à l'opinion publique*”. — 399.
- 312 *Crédit mobilier* (denumirea completă *Société générale de Crédit mobilier*) — mare bancă franceză pe acțiuni, fondată în 1852. Sursa principală a veniturilor ei o constituiau speculațiile de bursă cu hîrțile de valoare ale societăților pe acțiuni înființate de ea. *Crédit mobilier* avea legături strînse cu cercurile guvernamentale ale celui de-al doilea Imperiu. În 1867, banca a dat faliment, iar în 1871 ea a fost lichidată. Marx a dezvăluit adevărata esență a societății *Crédit mobilier* într-o serie de articole publicate în „*New York Daily Tribune*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, Editura politică, 1962, pag. 21—37, 205—212, 292—295). — 400.
- 313 „*L'International*” — mic cotidian în limba franceză; a apărut la Londra din 1863 pînă în 1871; oficios al guvernului francez. — 403.
- 314 *Confederația Germaniei de nord*, condusă de Prusia, cuprindea 19 state și 3 orașe libere din Germania de nord și din Germania centrală; ea a fost constituită în 1867 la propunerea lui Bismarck. Constituirea Confederației Germaniei de nord a fost una din etapele hotărîtoare ale unificării Germaniei sub hegemonia Prusiei. — 403.
- 315 „*Les chassepots avaient encore fait merveille*” („Puștile Chassepot au făcut din nou minuni”) — este vorba de puștile perfecționate de Chassepot, cu care a fost înzestrată armata franceză în 1866. — 404.
- 316 „*Le Moniteur universel*” — cotidian francez, a apărut la Paris din 1789 pînă în 1901; din 1799 pînă în 1869 — organ oficial al guvernului. — 404.
- 317 „*Vivre en travaillant ou mourir en combattant!*” („Să trăim mîncînd sau să murim luptînd!”) — lozincă țesătorilor din Lyon în timpul răscoalei din 1831. — 405.

- 318 Este vorba de înfrângerea Austriei în războiul austro-prusian din 1866. — 405.
- 319 Între 7 și 9 august 1869 a avut loc la Eisenach Congresul general al social-democraților din Germania, Austria și Elveția, la care a fost constituit Partidul muncitoresc social-democrat german. Punctul 6 din capitolul II al programului adoptat la congres glăsuia: „Avînd în vedere că sarcina eliberării muncii nu este nici o sarcină locală, nici una națională, ci o sarcină socială, care privește toate țările în care există societatea modernă, partidul muncitoresc social-democrat se consideră, în măsura în care o permit legile cu privire la uniuni, o secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor și îi împărtășește aspirațiile”. — 405.
- 320 În condițiile agravării crizei politice după înfrângerea militară din 1866 și în condițiile creșterii mișcării de eliberare națională, cercurile guvernante reacționare din Austria au fost nevoite, pe de o parte, să ajungă la o înțelegere cu Ungaria, formînd împreună cu aceasta o monarhie bicefală — Austro-Ungaria, iar pe de altă parte să facă o serie de concesiuni politice burgheziei. Constituția adoptată în 1867 lărgea împuternicirile Reichsratului — organul reprezentativ —, stabilea responsabilitatea miniștrilor, introducea serviciul militar obligatoriu și centralizarea administrației; din guvern făceau parte, alături de reprezentanții aristocrației, cîțiva liberali burghezi. — 406.
- 321 *Austria cisleithană* sau Cisleithania — parte a Austro-Ungariei care cuprindea Austria propriu-zisă, Cehia, Moravia, Galiția, Bucovina etc. Transleithania era formată din Regatul Ungariei, care cuprindea Transilvania, Croația, Slavonia etc. (aceste regiuni au primit denumirea respectivă de la riul Leita, care le despărțea). — 406.
- 322 Adunarea generală ordinară a Uniunii generale a muncitorilor germani a avut loc între 28 și 31 martie 1869 la Elberfeld-Barmen. Adunarea s-a declarat de acord cu programul Asociației Internaționale a Muncitorilor și a recomandat membrilor uniunii să intre în Internațională în mod individual. — 407.
- 323 Organul de presă săptămînal al secției — iar mai tîrziu al federației — de la Barcelona a Internaționalei a fost gazeta „La Federacion”, care a apărut în limba spaniolă din august 1869 pînă în 1873.
Organul de presă săptămînal al secției centrale din Olanda a Internaționalei a fost, începînd din 1869, ziarul „De Werkman”, care a apărut la Amsterdam din 1868 pînă în 1874. — 407.
- 324 *Legea cu privire la răzvrătiri* (Riot act), care a intrat în vigoare în 1715, interzicea orice „adunări cu caracter subversiv” a mai mult de 12 persoane; în asemenea cazuri reprezentanții autorităților erau obligați să someze persoanele respective să se împrăștie, iar în cazul cînd acestea nu făceau acest lucru în decurs de o oră, să facă uz de forță. — 408.
- 325 Această rezoluție a fost adoptată de cel de-al doilea Congres general — de la Birmingham — al trade-unionurilor din Anglia, la propunerea lui Cremer, membru în Consiliul General al Internaționalei, care a participat la congres în calitate de delegat, și a fost publicată în „Bee-Hive” nr. 412 din 4 septembrie 1869. Congresul a avut loc

între 23 și 28 august 1869 și a adoptat hotărârea de a lupta pentru introducerea zilei de muncă de 8 ore în Regatul Unit și de a dezbate amănunțit la următorul congres problema agrară. — 409.

326. „*Proiect de rezoluție al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la atitudinea guvernului englez în problema amnistierii irlandezilor*” — a fost prezentat de Marx la ședința din 16 noiembrie 1869 a Consiliului General în cursul dezbaterilor în problema irlandeză.

În vara și în toamna anului 1869, în Irlanda s-a desfășurat o largă mișcare pentru amnistierea fenienilor întemnițați (despre fenieni vezi adnotarea 195); în cadrul a numeroase mitinguri (la Limerick și în alte orașe) au fost adoptate petiții adresate guvernului englez, în care se cerea eliberarea revoluționarilor irlandezi. Gladstone, șeful guvernului englez, a respins aceste cereri ale irlandezilor. El și-a expus răspunsul în scrisorile adresate la 18 și 23 octombrie 1869 lui O'Shea și Butt, militanți de seamă ai mișcării pentru amnistiere; scrisorile au fost publicate în „Times” din 23 și 27 octombrie 1869 (în ceea ce privește analiza făcută de Marx răspunsului lui Gladstone vezi volumul de față, pag. 621—624). În legătură cu refuzul guvernului englez de a-i amnistia pe fenieni, la 24 octombrie 1869 a avut loc la Londra o demonstrație de protest. La demonstrație au participat muncitori din Londra, precum și Marx.

La 9 noiembrie 1869, la propunerea lui Marx, Consiliul General a hotărât să organizeze o discuție în legătură cu atitudinea guvernului englez față de irlandezii întemnițați și cu poziția clasei muncitoare engleze în problema irlandeză. Ca urmare a discuției, în cadrul căreia Marx a luat cuvântul de două ori (vezi volumul de față, pag. 619—625), la 30 noiembrie proiectul de rezoluție propus de Marx a fost adoptat în unanimitate de Consiliul General cu un amendament propus de Odger, unul dintre conducătorii reformiști ai trade-unionurilor engleze, care a cerut ca din primul paragraf al rezoluției să se scoată cuvântul „intenționat”.

Proiectul de rezoluție s-a păstrat ca concept, cuprins în scrisoarea lui Marx către Engels datată 18 noiembrie 1869, precum și în procesele-verbale ale Consiliului General scrise de Eccarius. Textul rezoluției a fost publicat în ziarele: „Reynolds's Newspaper” din 21 noiembrie 1869; „Volksstaat” nr. 17 din 27 noiembrie 1869; „The National Reformer” din 28 noiembrie 1869; „Égalité” nr. 47 din 11 decembrie 1869; „Internationale” nr. 48 din 12 decembrie 1869 și în alte ziare.

Proiectul de rezoluție a fost citat în întregime de V. I. Lenin în lucrarea „Despre dreptul națiunilor la autodeterminare” (vezi V. I. Lenin. Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 441). — 411.

- 327 Este vorba de discursul rostit de Gladstone la 7 octombrie 1862 la Newcastle. În acest discurs, Gladstone l-a salutat pe J. Davis cu ocazia alegerii sale ca președinte al Confederației statelor sclavagiste. Acest discurs, publicat în „Times” din 9 octombrie 1862, a fost amintit în cadrul discuțiilor din Consiliul General. — 411.
- 328 În decembrie 1868, guvernul liberal al lui Gladstone a înlocuit guvernul tory al lui Disraeli. Una din lozincile demagogice ale liberalilor, care le-a asigurat victoria în alegerile parlamentare, a fost promisiunea lui Gladstone de a rezolva problema irlandeză. În toiu

luptei electorale, reprezentanții opoziției au criticat în ședințele Camerei comunelor politica torylor în Irlanda, comparînd-o cu politica de cucerire a Angliei în secolul al XI-lea de către Wilhelm, ducele Normandiei. — 411.

- 329 Adresa „*Consiliului General către Consiliul federal al Elveției romande*” a fost scrisă de K. Marx aproximativ la 1 ianuarie 1870 în legătură cu campania începută de Bakunin și adepții acestuia împotriva Consiliului General în noiembrie 1869. Nereușindu-i încercarea de a acapara la Congresul de la Basel conducerea Internaționalei prin mutarea sediului Consiliului General la Geneva, Bakunin și-a schimbat tactica și a pornit o luptă deschisă împotriva Consiliului General. Un grup de adepți ai lui Bakunin au acaparat majoritatea în redacția săptămînalului elvețian „*Égalité*”. În acest ziar a apărut încă la 6 noiembrie 1869 (nr. 42) un articol de fond în care Consiliul General era acuzat că nu a respectat articolul din Statut care prevedea editarea de către Consiliu a unui buletin informativ cu privire la situația muncitorilor din diferite țări. La 13 noiembrie, în nr. 43 al aceluiași ziar a apărut al doilea articol de fond în care se propunea crearea unui consiliu federal separat pentru Anglia, ca să-i fie, chipurile, mai ușor Consiliului General să se ocupe de problemele generale ale Internaționalei. La 27 noiembrie 1869, ziarul a publicat în nr. 45 un articol de fond care preconiza abținerea de la politică, invocîndu-se traducerea franceză a Statutului general, care era greșită. În sfîrșit, la 11 decembrie 1869 „*Égalité*” (nr. 47) a publicat un comentariu la rezoluția Consiliului General împotriva lui Gladstone (vezi volumul de față, pag. 411—412) în care ataca Consiliul pentru poziția adoptată în problema irlandeză. Atacuri asemănătoare la adresa Consiliului General au apărut și în ziarul „*Progrès*”.

Problema atacurilor apărute în ziarele „*Égalité*” și „*Progrès*” s-a discutat pentru prima oară la ședința din 14 decembrie 1869 a Consiliului. Textul adresei către Consiliul federal al Elveției romande, scris de Marx, a fost aprobat de Consiliul General la 1 ianuarie 1870 în cadrul unei ședințe extraordinare și trimis secțiilor Internaționalei.

La începutul lunii ianuarie 1870, încă înainte de primirea adresei, Consiliul federal a dus o luptă hotărîită împotriva bakuniștilor, reușind să obțină înlăturarea adepților Alianței (Perron, Robin etc.) din redacția ziarului „*Égalité*”. Amănunte în legătură cu această problemă vezi în volumul de față, pag. 452—453.

Acest document, care inițial n-a fost destinat publicării, a fost inclus parțial în circulara confidențială „*Pretinsele sciziunii din Internațională*”, scrisă de K. Marx și F. Engels în 1872; integral a fost publicat pentru prima oară în limba germană în revista „*Neue Zeit*”, vol. 2, nr. 15 din 12 iulie 1902. S-au păstrat mai multe manuscrise ale acestui text (două copii — una făcută de Jenny Marx și corectată de Marx, alta făcută de H. Jung, precum și manuscrisul lui Marx anexat la scrisoarea adresată de el lui L. Kugelmann la 28 martie 1870). La baza acestei ediții stă textul primului manuscris. — 413.

- 330 „*Le Progrès*” — ziar bakunist, a luptat fățiș împotriva Consiliului General; a apărut în limba franceză la Locle, sub conducerea lui Guillaume, din decembrie 1868 pînă în aprilie 1870. — 413.
- 331 „*Le Travail*” — săptămînal francez, organ de presă al secțiilor de la Paris ale Internaționalei; a apărut la Paris de la 3 octombrie pînă la

- 12 decembrie 1869 ; unul dintre principalii lui colaboratori a fost legătorul Eugène Varlin, militant de seamă al mișcării muncitorești franceze. — 414.
- 332 *Liga binelui public* — ligă a nobilimii feudale ; a fost creată la sfârșitul anului 1464 în Franța ; a luptat împotriva politicii de unificare a Franței într-un stat centralizat, promovată de regele Ludovic al XI-lea. Membrii acestei Ligi au stat în primele rânduri ale luptei pentru „binele general” în Franța. — 414.
- 333 „Verhandlungen des IV. Congresses des internationalen Arbeiterbundes in Basel”, nr. 1—7, 7—14. Septembrie 1869, pag. 90. — 415.
- 334 *Liga pământului și a muncii* — a fost întemeiată la Londra în octombrie 1869 cu participarea Consiliului General. În comitetul executiv al Ligii au intrat peste 10 membri ai Consiliului General. În programul întocmit de Eccarius în conformitate cu indicațiile date de Marx (vezi volumul de față, pag. 613—619), alături de unele revendicări general-democratice (reforma sistemului financiar și fiscal, a învățământului public etc.), a fost inclusă revendicarea naționalizării pământului, a reducerii zilei de muncă, precum și revendicări cartiste, ca dreptul de vot universal și înființarea de colonii agricole.
- Considerînd că Liga va putea juca un rol în trezirea spiritului revoluționar al clasei muncitoare engleze, Marx vedea în aceasta o cale spre crearea unui partid proletar de sine stătător în Anglia. În toamna anului 1870, în cadrul Ligii s-a intensificat influența elementelor burgheze și ea și-a pierdut legătura cu Internaționala. — 416.
- 335 Este vorba de uniunea anglo-irlandeză impusă Irlandei de către guvernul englez după reprimarea răscoalei de eliberare națională din 1798. Uniunea care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1801 a suprimat ultimele urme ale autonomiei Irlandei și a desființat parlamentul irlandez. Uniunea a contribuit la întărirea dominației coloniale a Angliei în Irlanda. Una dintre consecințele acestei uniuni a fost desființarea taxelor vamale protecționiste introduse de parlamentul irlandez la sfârșitul secolului al XVIII-lea cu scopul de a ocroti industria irlandeză în formare. Urmarea acestui fapt a fost totala decădere a industriei Irlandei. — 417.
- 336 „Congrès Ouvrier. Association Internationale des Travailleurs. Règlement Provisoire”. (Paris. 1864), pag. 1. — 419.
- 337 Este vorba de traducerea în limba franceză a Statutului provizoriu făcută de Ch. Longuet și publicată în vara anului 1866 în broșura „Manifeste de l'Association Internationale des Travailleurs suivis du Règlement provisoire”. Bruxelles, 1866, editată de ziarul „Rive-gauche”. — 420.
- 338 Este vorba de un articol redacțional publicat în „Social-Demokrat” nr. 82 din 16 iulie 1869. — 420.
- 339 Declarația lui Liebknecht din 18 februarie 1869 a fost publicată în „Demokratisches Wochenblatt” nr. 8 din 20 februarie 1869. — 420.
- 340 Știrea cu privire la refuzul lui Schweitzer a fost publicată în „Social-Demokrat” nr. 24 din 24 februarie 1869. — 420.

- 341 Muncitorul zugrav Robert Shaw, membru în Consiliul General, a încetat din viață la 31 decembrie 1869. La ședința din 4 ianuarie 1870 a Consiliului General, Marx a fost ales în delegația care a participat la înmormintare în ziua de 5 ianuarie. La aceeași ședință, Consiliul General a adoptat hotărârea de a înștiința secțiunile Internaționalei despre moartea lui Shaw. Marx, care în acea perioadă corespundea în numele Consiliului General cu De Paepe, conducătorul secțiilor din Belgia ale Internaționalei, a inclus acest necrolog în scrisoarea adresată acestuia la 8 ianuarie 1870.
Necrologul a fost publicat în ziarul „Internationale” nr. 53 din 16 ianuarie 1870 cu mențiunea din partea redacției: „Ni se scrie din Londra”. — 422.
- 342 Această prefață a fost scrisă de F. Engels în jurul datei de 11 februarie 1870, pentru ediția a doua, în limba germană, a lucrării sale „Războiul țărănesc german” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7. Editura politică, 1960, pag. 353—448), apărută la Leipzig în octombrie 1870.
Prefața a fost publicată pentru prima oară în ziarul „Volksstaat” nr. 27 și 28 din 2 și 6 aprilie 1870, apoi, în același an, în noua ediție a lucrării „Războiul țărănesc german”. În 1875, această prefață, la care autorul a adăugat capitolul al II-lea, a fost reprodusă în ediția a treia a cărții. — 424.
- 343 W. Zimmermann. „Allgemeine Geschichte des grossen Bauernkrieges”. Th. 1—3. Stuttgart, 1841—1843. — 424.
- 344 Este vorba de aripa de extremă stingă a Adunării naționale germane, care în timpul revoluției din 1848—1849 își ținea ședințele la Frankfurt pe Main; ea reprezenta mai ales interesele micii burghezii, dar se bucura și de sprijinul unei părți din muncitorii germani. — 424.
- 345 Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”, care e alcătuită dintr-o serie de articole scrise din ianuarie pînă la 1 noiembrie 1850 pentru revista „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 9—113).
„Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 115—217. — 425.
- 346 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 447. — 425.
- 347 *Național-liberalii* — partid german care reprezenta în primul rînd burghezia prusiană, s-a format în toamna anului 1866, în urma sciziunii produse în partidul progresist burghez. Național-liberalii au renunțat la pretențiile burgheziei de a obține dominația politică în scopul satisfacerii intereselor materiale ale acestei clase și și-au fixat drept obiectiv principal unirea statelor germane sub hegemonia Prusiei; politica lor reflecta capitularea burgheziei liberale germane în fața lui Bismarck. — 426.
- 348 Este vorba de Bavaria, Baden și Württemberg. — 426.
- 349 Este vorba de regatul Hanovra, electoratul Hessen-Kassel și marele ducat Nassau, care au fost anexate de Prusia la teritoriul său după războiul austro-prusian din 1866. — 427.

350 *Partidul popular german*, înființat în 1865, era format din elemente democratice din rîndul micii burghezii și, în parte, din reprezentanții ai burgheziei, mai cu seamă ai burgheziei din statele germane de sud. În opoziție cu național-liberalii, Partidul popular german era împotriva instaurării hegemoniei prusiene în Germania și susținea planul așa-zisei „Germanii mari”, în care urmau să intre atît Prusia cît și Austria. Acest partid, care ducea o politică antiprusacă și lansa lozinci general-democratice, era în același timp exponentul tendințelor particulariste ale unor state germane. Propagînd ideea unui stat federativ german, el se pronunța în același timp împotriva unificării Germaniei sub forma unei republici democratice unice, centralizate.

În 1866, la Partidul popular german a aderat Partidul popular din Saxonia, al cărui nucleu principal era format din muncitorii. Această aripă de stînga a Partidului popular, care nu avea în fond nimic comun cu el afară de starea de spirit antiprusacă și năzuința de a rezolva prin eforturi comune problema unificării naționale a țării pe cale democratică, a evoluat ulterior în direcție socialistă. Partea principală a acestui partid, care s-a despărțit de democrații mic-burghezi, a participat la formarea, în august 1869, a Partidului muncitoresc social democrat. — 427.

351 Vezi adnotarea 79. — 427.

352 Este vorba de Congresul de la Basel al Internaționalei, care la 10 septembrie 1869 a adoptat următoarea rezoluție, propusă de adepții lui Marx, în problema proprietății funciare :

1) „Societatea are dreptul să desființeze proprietatea privată asupra pămîntului și să-l treacă în proprietate colectivă.

2) Este necesară desființarea proprietății private asupra pămîntului și trecerea lui în proprietate colectivă”. — 431.

353 Marx a trimis articolul „*Guvernul englez și lenienii întemnițați*” ziarului „*Internationale*” cu scopul de a demasca în fața opiniei publice europene politica colonialistă a guvernului Gladstone în Irlanda. După cum arăta Marx în scrisoarea adresată lui Engels la 9 martie 1870, articolul constituia un concept pe care Marx l-a trimis ca o scrisoare particulară lui De Paepe, redactorul ziarului. Marx a propus lui De Paepe să facă din acest concept un articol pe care să-l publice. Redacția a publicat însă conceptul în forma trimisă de Marx, împărțindu-l în două părți, care au fost publicate la 27 februarie și respectiv la 6 martie 1870 în nr. 59 și 60 ale ziarului. În nr. 59, redacția a dat în paranteze scurte explicații și a adăugat următorul sfîrșit. „Vom publica în numărul viitor al ziarului nostru rezultatele anchetei în legătură cu *asasinarea* lui Michael Terbert, precum și părerea noastră în problema atît de importantă a *fenienilor întemnițați*. Este de prisos să spunem că împărtășim întru totul indignarea corespondentului nostru în legătură cu tratamentul îngrozitor aplicat acestora”. În nr. 60, redacția a adăugat primul paragraf și următoarea încheiere :

„Rezumăm : Terbert a fost deținut în închisoarea Mountjoy, unde există numai regim celular. După cîteva luni de detențiune în această închisoare, doctorul O'Donnell cere ca Terbert să fie transferat la Spike-Island, unde nu există regim celular, pe motiv că starea sănătății deținutului nu permite să suporte un asemenea regim.

Ce măsuri s-au luat în urma acestei cereri? În închisoarea Spike-Island, deținuții sînt ținuți, ce-i drept, laolaltă, dar acolo există celule pentru deținuții care sînt pedepsiți; și lui Terbert i se dau cu asiduitate o pedeapsă după alta pentru a-l ține la un regim celular ucigător pentru el. De fiecare dată cînd acest nenorocit părăsește patul spitalului este pus la regim de piine și apă, în timp ce el are nevoie de o îngrijire atentă pentru a se însănătoși pe deplin. Un ticălos, doctorul Kelly, acoperă acest asasinat cu autoritatea științei. Urmăriți cu atenție depoziția lui Peter Hey, directorul închisorii. El declară că cea mai mare parte a pedepselor au fost date deținutului din cauză că a avut o atitudine ireverențioasă față de medic; prin urmare, doctorul Kelly nu numai că n-a protestat împotriva tratamentului aspru aplicat deținutului, dar a și dat ocazie ca acesta să fie pedepsit. El a fost în același timp denunțator și călău.

Astfel, verdictul a înfierat doi asasini — pe Peter Hey și pe Kelly, atît și nimic mai mult; ei nu numai că nu vor fi trași la răspundere, dar vor rămîne mai departe în funcțiile pe care le dețin; după toate probabilitățile, Gladstone îi va avansa chiar și ei se vor bucura de roadele crimei lor pînă în ziua cînd va veni judecata poporului. În timp ce vinovații se leagănă în iluzia că sînt în deplină siguranță, poporul pregătește spînzurători; nădăjdum că, spre cinstea omenirii, Hey și Kelly nu vor muri în paturile lor, ci vor fi *linșați* pentru a servi de învățătură altor ticăloși în cazul cînd reacțiunea ar triumfa încă o dată.

Ce răzbunare îngrozitoare își atrag asupra-le cu o nepăsare uimitoare toți acești ticăloși deenni de dispreț — începînd cu monarhii și cu miniștrii lor și terminînd cu cei mai josnici călăi aflați în slujba lor. Voi cei care vă desfățați chinuînd pe alții să știți că nu există nici o crimă, nici o mirșăvie, nici o nedreptate, nici o lacrimă pe care noi să nu o fi notat; noi vom cere socoteală fiecăruia, și nu puțini sînt aceia care au multe datorii de plătit. Fie ca aceia care n-au mers prea departe pe calea crimelor și oprîmării poporului să se oprească și să se străduiască să-și îndrepte vina cit mai au timp. Va veni ziua cînd va fi prea tîrziu pentru a implora îndurare: atunci poporul va fi neîndurător, deoarece va avea de răzbunat milioane de oameni uciși". — 433.

354 Este vorba de cartea: Garibaldi. „The Rule of the Monk, or Rome in the nineteenth century”. Londra, 1870. — 433.

355 „The Irish People” — săptămînal irlandez, principalul organ de presă al fenienilor; a apărut la Dublin din 1863 pînă în 1865, cînd a fost interzis de guvernul englez, iar membrii redacției au fost arestați. — 433.

356 Este vorba de *Habeas Corpus Act*, adoptat de parlamentul englez în 1679. Potrivit acestei legi, orice mandat de arestare trebuia să fie motivat, iar arestatul trebuia sau să fie deferit justiției într-un scurt interval de timp (de la 3 la 20 de zile), sau să fie pus în libertate. Dispozițiile cuprinse în *Habeas Corpus Act* nu erau aplicabile în cazurile de înaltă trădare și puteau fi suspendate printr-o hotărîre a parlamentului. — 436.

357 Este vorba de demascarea de către Gladstone a tratamentului îngrozitor aplicat de guvernul din Neapole al lui Ferdinand al II-lea celor

care au participat la lupta de eliberare națională din anii 1848—1849 în broșura „Two Letters to the Earl of Aberdeen on the State Persecutions of the Napolitan Government”. Londra, 1851. — 436.

- 358 *Land Bill* — proiect de lege pentru Irlanda dezbătut de parlamentul englez în prima jumătate a anului 1870. Prezentat de Gladstone în numele guvernului englez sub pretextul ajutorării arendașilor irlandezi, dar cuprinzând diferite clauze și îngrădiri, acest proiect de lege lăsa de fapt neatins bazele marii proprietăți funciare a landlorzilor englezi în Irlanda; în virtutea acestei legi, landlorzii puteau să mărească și de aici încolo renta și să-i alunge pe arendași de pe pământuri cu condiția de a le plăti doar o anumită despăgubire pentru lucrările de ameliorare și de a respecta o anumită procedură judiciară. *Land Bill*-ul a fost adoptat în august 1870. Landlorzii au sabotat în fel și chip aplicarea acestei legi și au încălcat-o sub diferite pretexte. Ea a contribuit în mare măsură la concentrarea marii gospodării fermiere în Irlanda și la ruina micilor arendași irlandezi. — 437.
- 359 Este vorba de discursul rostit de Gladstone în Camera comunelor la 15 februarie 1870 și publicat în „Times” la 16 februarie 1870. — 437.
- 360 Rezultatele anchetei cu privire la moartea lui Michael Terbert au fost publicate în ziarul „Irishman” nr. 34 din 19 februarie 1870. „*The Irishman*” — săptăminal irlandez de orientare burghezonaționalistă; a apărut din 1858 pînă în 1885 la început la Belfast, apoi la Dublin; s-a ridicat în apărarea fenienilor. — 438.

- 361 Secția rusă a Internaționalei I a fost creată în primăvara anului 1870 în Elveția de către un grup de emigranți politici ruși, tineri democrați raznocinți, educați în spiritul ideilor marilor democrați-revoluționari Cernișevski și Dobroliubov. Un rol important în crearea acestei secții a avut A. A. Serno-Solovievici, membru al Internaționalei, decedat în 1869. La 12 martie 1870, Comitetul secției a trimis Consiliului General programul și statutul secției, precum și o scrisoare adresată lui Marx cu rugămintea de a reprezenta această secție în Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. Programul secției ruse definea astfel sarcinile ce-i stăteau în față: „1. Să propage în Rusia prin toate mijloacele raționale posibile — ale căror particularități decurg din însăși situația țării — ideile și principiile Asociației Internaționale. 2. Să contribuie la organizarea unor secții ale Internaționalei în rîndurile maselor de oameni ai muncii din Rusia. 3. Să ajute la statornicirea unor relații trainice, de solidaritate între clasele celor ce muncesc din Rusia și cele din Apusul Europei și, pe baza unui ajutor reciproc, să contribuie la realizarea cu mai mult succes a scopului lor comun: eliberarea”. („*Narodnoe delo*” nr. 1 din 15 aprilie 1870).

În ședința din 22 martie 1870 a Consiliului General, secția rusă a fost primită în Internațională, iar Marx și-a asumat obligația de a o reprezenta în Consiliul General. Secția rusă a dat un sprijin important lui Marx și Engels în lupta împotriva activității scizioniste a bakuniștilor. Membrii secției ruse — N. Utin, A. Trusov, E. Barteneva, V. Bartenev, E. Dmitrieva, A. Korvin-Krukovskaia — au participat activ la mișcarea muncitorească elvețiană și internațională. Secția a încercat să stabilească legături cu mișcarea revoluționară din Rusia. Ea s-a dizolvat, de fapt, în 1872.

Scrisoarea lui Marx a fost publicată în „Narodnoe delo” nr. 1 din 15 aprilie 1870.

„Narodnoe delo” — revistă (din aprilie 1870 — ziar), a fost editată între anii 1868 și 1870 la Geneva de către un grup de emigranți revoluționari ruși; primul număr a fost pregătit de Bakunin; ulterior, în octombrie 1868, redacția, din care făcea parte N. Utin și alții, a rupt legăturile cu Bakunin și a luat atitudine împotriva concepțiilor acestuia; din aprilie 1870 — organ al secției ruse a Asociației Internaționale a Muncitorilor, care a promovat linia lui Marx și a Consiliului General; a publicat documentele Internaționalei. — 439.

- 362 „Comunicarea confidențială” a fost scrisă de K. Marx la 28 martie 1870, fiind destinată Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german. Marx, în calitate de secretar-correspondent pentru Germania al Consiliului General, a trimis acest document, în care a fost inclus textul integral al circularei din 1 ianuarie 1870, lui L. Kugelmann cu rugămintea de a-l transmite lui Bracke și celorlalți membri ai Comitetului.

Textul „Comunicării confidențiale” se publică după manuscrisul anexat de Marx la scrisoarea către Kugelmann din 28 martie 1870. Textul a fost publicat pentru prima oară integral în limba germană în „Neue Zeit”, vol. 2, nr. 15 din 12 iulie 1902. — 441.

- 363 Este vorba de „La Philosophie positive” — revistă filozofică franceză, care propovăduia filozofia burgheză a pozitivismului lui Auguste Comte; a apărut la Paris din 1867 până în 1883. Unul dintre fondatorii și redactorii revistei a fost G. Virubov. — 442.

- 364 „L'Eguaglianza” — săptăminal italian, organ al secției din Neapole a Internaționalei; a apărut din noiembrie 1869 până în ianuarie 1870; a fost sub influența bakuniștilor. — 444.

- 365 Este vorba de banii dați lui Herzen în 1858 de moșierul rus P. A. Bahmetiev pentru propagandă (așa-numitul fond Bahmetiev). Marx a aflat de acest fond din scrisoarea lui J. Ph. Becker din 13 martie 1870. — 453.

- 366 Ziarul „Bee-Hive” a fost declarat organul de presă oficial al Asociației prin hotărîrea din 22 noiembrie 1864 a Consiliului General. Acest lucru a fost anunțat în anexa la prima ediție a Manifestului constitutiv și a Statutului provizoriu. Ziarul, care avea legături strînse cu liderii reformiști ai trade-unionurilor și cu reprezentanții burgheziei radicale, a rămas, de fapt, pe pozițiile trade-unionismului liberal și s-a situat față de Asociație pe o poziție echivocă — tergiversa publicarea documentelor Internaționalei și le falsifica, proceda în mod arbitrar în redarea dărilor de seamă cu privire la ședințele Consiliului General. Așa cum scria Marx în scrisoarea adresată lui Engels la 1 noiembrie 1869, ziarul „Bee-Hive” a avut un rol infam în ceea ce privește mișcarea de eliberare națională din Irlanda, refuzînd să publice rezoluția în apărarea fenienilor. După repetate avertismente date de Consiliul General și după numeroase plîngerî primite din partea membrilor Internaționalei din diferite țări, comportarea redacției ziarului „Bee-Hive” a fost pusă în discuția Consiliului la 26 aprilie 1870. Marx a rostit o amplă cuvîntare, care s-a păstrat, într-o formă prescurtată, numai în procesul-verbal (vezi volumul de față,

pag. 625—626) ; el a fost însărcinat să scrie pentru presă o declarație în legătură cu această problemă. Declarația a fost scrisă de Marx la 3 mai 1870 și publicată în „Volksstaat” nr. 38 din 11 mai 1870. Ea a fost publicată și în „Vorbote” nr. 5 din mai 1870 și într-o serie de alte organe de presă ale Internaționalei. Textul declarației s-a păstrat în manuscris, anexat la procesul-verbal al ședinței Consiliului General din 17 mai 1870. — 455.

367 În 1869, ziarul „Bee-Hive” a fost cumpărat de burghezul liberal Samuel Morley, care a devenit editorul lui. — 455.

368 Pentru a-și consolida pozițiile zdruncinate, guvernul lui Napoleon al III-lea a fixat pentru 8 mai 1870 un plebiscit. Întrebările erau formulate în așa fel, încît cetățenii nu puteau să condamne politica celui de-al doilea Imperiu fără a se pronunța implicit împotriva oricăror reforme democratice. Federația de la Paris a Internaționalei și Camera federală a asociațiilor muncitorești din Paris au publicat, la 24 aprilie 1870, un manifest în care demascau această manevră demagogică și îi chema pe muncitori să se abțină de la vot.

În ajunul plebiscitului, membrii federației de la Paris au fost arestați. Ei au fost acuzați de a fi participat la un complot care urmărea să-l asasineze pe Napoleon al III-lea. Concomitent a început persecutarea membrilor Internaționalei la Lyon, Rouen, Marsilia și în alte orașe ale țării. Între 22 iunie și 5 iulie 1870 a avut loc al treilea proces intentat membrilor federației de la Paris a Internaționalei. Acuzația de complot a eșuat ; acuzații au fost condamnați nu pentru participarea la un complot imaginar, ci pentru că erau membri ai Internaționalei.

Acest apel, semnat de Marx, a fost adoptat de Consiliul General la ședința din 3 mai 1870, iar textul lui în limba engleză, semnat de membrii Consiliului General, a fost publicat ca foaie volantă și în ziarele „Daily Telegraph” din 4 mai 1870 și „Eastern Post” din 7 mai 1870. Textul în limba franceză al apelului, tradus chiar de Marx, a fost publicat în „Marseillaise” nr. 138 din 7 mai 1870, „Liberté” nr. 150 din 8 mai 1870, „Egalité” nr. 20 din 14 mai 1870 etc. ; în limba germană apelul a fost publicat în „Volksstaat” nr. 38 din 11 mai 1870 și în „Vorbote” nr. 5 din mai 1870. În ediția de față, apelul se publică după manuscrisul lui K. Marx, anexat la procesul-verbal din 3 mai 1870 al Consiliului General.

„Daily Telegraph” — cotidian englez fondat la Londra în 1855.

„The Eastern Post” — săptăminal muncitoresc ; a apărut la Londra din 1868 pînă în 1873. Începînd din februarie 1871 — organul de presă al Consiliului General al Internaționalei.

„La Marseillaise” — cotidian francez, organ de presă al republicanilor de stînga ; a apărut la Paris din decembrie 1869 pînă în septembrie 1870 ; ziarul a publicat materiale privind activitatea Internaționalei și mișcarea muncitorească. — 456.

369 Primul proces al Conducerii din Paris a Internaționalei a avut loc în martie 1868. Al doilea proces a avut loc între 22 mai și 19 iunie 1868. — 459.

370 Această rezoluție a fost prezentată la ședința din 10 mai 1870 a Consiliului General de către A. Jung, în numele lui Marx, care lipsea, fiind bolnav. Un grup de emigranți mic-burgezi francezi de la Londra

adepti ai lui F. Pyat, care, în urma rezoluției din 7 iulie 1868 a Consiliului General (vezi volumul de față, pag. 335), pierduse orice legătură cu Internaționala, continua să se intituleze secția franceză de la Londra și să publice documente în numele Asociației Internaționale a Muncitorilor. În cursul anului 1869, în Consiliul General a fost ridicată de mai multe ori problema delimitării oficiale față de acest grup. În primăvara anului 1870, această delimitare devenise cu atât mai necesară cu cât în acest timp în Franța se pregătea al treilea proces împotriva membrilor Internaționalei, iar ca materiale de acuza-re figurau documentele așa-numitei „Secții franceze de la Londra”, printre altele un apel adoptat la adunarea din 20 octombrie 1868, în care Internaționala era identificată cu societatea republicană secretă Comuna revoluționară, condusă de F. Pyat.

Textul rezoluției în limba engleză s-a păstrat sub forma manuscrisului lui Marx anexat la procesul-verbal din 10 mai 1870 și a fost publicat în „Penny Bee-Hive” nr. 418 din 14 mai 1870.

S-a păstrat, de asemenea, textul în limba franceză al rezoluției copiat de A. Serraillier; acest text a fost publicat în „Marseillaise” nr. 145 din 14 mai 1870, „Internationale” nr. 70 din 15 mai 1870, „Égalité” nr. 21 din 21 mai 1870. În limba germană, rezoluția a fost publicată în „Volksstaat” nr. 41 din 21 mai 1870. Pentru ediția de față, la bază a stat manuscrisul textului rezoluției confruntat cu textul din ziarul „Penny-Bee-Hive”. — 460.

- 371 Propunerea de a se schimba locul convocării congresului ordinar, care, potrivit hotărârii Congresului de la Basel, trebuia să se întrunească la Paris, a fost făcută de Marx la ședința din 17 mai 1870 a Consiliului General. Această propunere a fost determinată de intensificarea persecuțiilor guvernului lui Napoleon al III-lea împotriva mișcării muncitorești și democratice, și în special împotriva Internaționalei.

Congresul nu s-a putut întruni nici la Mainz, deoarece în iulie 1870 a început războiul franco-prusian. La ședința din 2 august 1870 a Consiliului General, Marx a propus ca, în ceea ce privește amânarea congresului, să fie consultate secțiile și federațiile naționale. Primind consimțământul organizațiilor locale, la 23 august 1870 Consiliul General a amânat oficial convocarea congresului ordinar „pînă la o dată mai prielnică”.

Rezoluția propusă de Marx cu privire la convocarea congresului la Mainz a fost aprobată de Consiliul General la 17 mai 1870 și publicată în „Volksstaat” nr. 42 din 25 mai 1870, iar apoi în „Vorboten” nr. 6 din iunie 1870, în „Égalité” nr. 22 din 28 mai 1870 și „Mirabeau” nr. 45 din 29 mai 1870. În limba engleză, textul rezoluției s-a păstrat în procesele-verbale ale Consiliului General și sub forma unei copii scrise de Eleanor Marx.

„Le Mirabeau” — săptăminal belgian, a apărut la Vervier din 1868 pînă în 1874; organ de presă al secțiilor din Belgia ale Internaționalei. — 461.

- 372 Scrisoarea adresată Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german a fost scrisă de Marx și Engels la 14 iunie 1870 în legătură cu congresul Internaționalei care urma să aibă loc în septembrie 1870. După ce la 17 mai 1870 Consiliul General a hotărît ca congresul ordinar să aibă loc la Mainz la 11 iunie, din însărcinarea lui Lieb-

knecht, Stumpf s-a adresat lui Marx, rugându-l ca, în legătură cu alegerile pentru Reichstag care urmau să aibă loc în septembrie, să schimbe data convocării congresului, mutînd-o în octombrie. La 12 iunie, o rugăminte asemănătoare a adresat Consiliului General Comitetul Partidului muncitoresc social-democrat. Geib a cerut același lucru lui Marx. Marx era categoric împotriva amînării congresului; în afară de acest document, el și-a expus părerea în această problemă în scrisoarea din 27 iunie 1870 adresată Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat (vezi volumul de față, pag. 637).

Scrisoarea de față a fost publicată în „Volksstaat” nr. 51 din 26 iunie 1872, precum și în lucrarea „Leipziger Hochverrathsprozess. Ausführlicher Bericht über die Verhandlungen des Schwurgerichts zu Leipzig in dem Prozess gegen Liebknecht, Bebel und Hepner wegen Vorbereitung zum Hochverrath vom 11—26. März 1872”. Leipzig, 1872. Textul scrisorii există și în edițiile din 1874 și din 1894. Din însărcinarea Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat, ediția 1894 a apărut sub îngrijirea lui W. Liebknecht. — 462.

373 *Congresul de la Stuttgart* al Partidului muncitoresc social-democrat german a avut loc între 4 și 7 iunie 1870. — 462.

374 „*North German Correspondence*” — buletin informativ al guvernului Bismarck; a apărut sub această denumire la Berlin în limba engleză în anii 1869—1870.

Fondul weltilor — fond special aflat la dispoziția personală a lui Bismarck și destinat coruperii presei. — 464.

375 După reorganizarea redacției „*Égalité*” (vezi adnotarea 329), bakuniștii, căutînd să-și recucerească pozițiile pierdute, au participat la Congresul ordinar al Federației romande care a avut loc la La Chaux-de-Fonds între 4 și 6 aprilie 1870, asigurîndu-și o majoritate formală de voturi: ei dispuneau de 21 de mandate din partea unor secții neînsemnate și în parte fictive față de 12 mandate din partea secțiilor de la Geneva și 6 mandate din partea secțiilor locale care, dintr-un motiv sau altul, se pronunțau împotriva lui Bakunin. Pe ordinea de zi a congresului figura problema atitudinii clasei muncitoare față de lupta politică. În opoziție cu secțiile de la Geneva, bakuniștii invocau textul în limba franceză, denaturat, al Statutului, propagau abținerea de la lupta politică. La insistențele lui Bakunin, lucrările congresului au început cu primirea în Federația romandă a secțiilor nou create. În problema primirii secției create de Bakunin la Geneva sub denumirea de „*Alianța democrației socialiste. Secția centrală*” (vezi adnotarea 305) și a secției bakuniste de la La Chaux-de-Fonds s-a dat o luptă înverșunată. N. Utin, unul dintre conducătorii secției ruse de la Geneva, a demascat activitatea scizionistă a lui Bakunin. S-a produs o sciziune: delegații secțiilor de la Geneva și alți adepți ai Consiliului General și-au continuat lucrările independent.

Adepții Alianței și-au însușit denumirea de congres romand, au ales un nou comitet federal, mutîndu-i sediul la La Chaux-de-Fonds. În felul acesta, în Elveția romandă au fost create două comitete federale: unul la Geneva și unul la La Chaux-de-Fonds. Bakuniștii au început să editeze ziarul „*La Solidarité*”, care a apărut la Neuchâtel, avînd ca redactor pe J. Guillaume, iar apoi la Geneva de la 11 aprilie 1870 pînă la 12 mai 1871; a continuat linia ziarului „*Progrès*”.

La 12 aprilie 1870, luind cunoștință de cele petrecute la congres, Consiliul General l-a însărcinat pe A. Jung să strângă material suplimentar, care a fost prezentat Consiliului într-o serie de ședințe în cursul lunilor aprilie și mai. La 28 iunie, ca răspuns la cererea insistentă a membrilor Comitetului de la Geneva, Consiliul a adoptat rezoluția propusă de Marx. Rezoluția trimisă celor două comitete federale de către Jung, secretar-corespondent pentru Elveția, a fost publicată în „Solidarität” nr. 16 din 23 iulie 1870 și în „Mirabeau” nr. 53 din 24 iulie 1870. — 465.

- 376 Ședința din 21 iunie 1870 a Consiliului General a fost consacrată problemei lock-outului muncitorilor din construcții de la Geneva. La această ședință, Marx a fost însărcinat să întocmească un apel către sindicatele și secțiile Internaționalei din Europa și America. Apelul scris de Marx a fost aprobat de Consiliu la ședința din 5 iulie și publicat ca foaie volantă în limbile engleză, germană și franceză: „The Lock-out of the Building Trades at Geneva. The General Council of the International Working Men's Association to the Working Men and Women of Europe and the United States”; „Die Aussperrung der Bauarbeiter in Genf. Der Generalrath der internationalen Arbeiterassoziation an die Arbeiter und Arbeiterinnen in Europa und den Vereinigten Staaten”; „La Grève des corps de métiers en bâtiment à Genève. Appel du Conseil général de l'Association Internationale des Travailleurs aux travailleurs et travailleuses de l'Europe et des États-Unis”. În limba germană, apelul a fost publicat în „Volksstaat” nr. 56 din 13 iulie 1870, „Volkswille” nr. 25 din 16 iulie 1870 și în „Vorboten” nr. 7 din iulie 1870. La baza ediției de față a stat textul foi volante în limba engleză confruntat cu textul german și cu cel francez. Deosebirile esențiale au fost menționate în note de subsol.
- „Volkswille” — ziar muncitoresc austriac, a apărut la Viena din ianuarie 1870 pînă în iunie 1874. — 466.

- 377 Este vorba de declarația adoptată la 2 iunie 1870, la adunarea Asociației antreprenorilor din cantonul Geneva și publicată sub formă de afiș, în care întreaga răspundere pentru organizarea grevei din Geneva era aruncată asupra Internaționalei; antreprenorii au cerut autorităților să aplice acel articol din constituția federală care dădea guvernului dreptul să-i expulzeze pe „străinii care primejdiesc securitatea internă și externă a Elveției”. — 467.

- 378 „Comunicare confidențială tuturor secțiilor” a fost scrisă de Marx în legătură cu pregătirea congresului ordinar. La ședința din 28 iunie 1870 a Consiliului General, Marx a propus să se discute în secții problema schimbării sediului Consiliului General, motivînd că nu este indicat să se creeze condiții privilegiate pentru muncitorii dintr-o țară sau alta; propunerea lui Marx a fost adoptată. Ea a întîmpinat însă opoziție din partea lui Hales, membru în Consiliul General. La 5 și la 12 iulie, Consiliul General a discutat din nou această propunere și a respins-o. La 14 iulie, Marx i-a înmînat lui A. Jung comunicarea confidențială pentru a o expedia în Elveția; s-a păstrat și textul trimis lui De Paeppe de către A. Serrailier, secretarul corespondent al Consiliului General pentru Belgia. Secțiile s-au pronunțat împotriva schimbării sediului Consiliului General, considerînd că Londra este locul cel mai potrivit pentru activitatea organului conducător al Asociației Internaționale a Muncitorilor.

În volumul de față, înștiințarea se tipărește după manuscrisul anexat la scrisoarea adresată de Marx lui H. Jung la 14 iulie 1870. Acest document, care la timpul său n-a fost destinat presei, se publică pentru prima oară. — 469.

379 Ordinea de zi a congresului ordinar care urma să se deschidă la 5 septembrie 1870 la Mainz a fost întocmită de Marx și aprobată de Consiliul General la 12 iulie 1870. În timpul discutării ei în ședințele Consiliului General, Marx a luat de câteva ori cuvântul pentru a lămurii unele probleme. Textul, aprobat de Consiliu, a fost publicat sub forma unei foi volante în limba engleză sub titlul „The Fifth Annual Congress of the International Working Men's Association”. În scrisoarea adresată lui Jung la 14 iulie 1870, Marx dă textul integral al ordinii de zi, recomandând să se păstreze ordinea problemelor indicată de el. În ediția de față, ordinea de zi este reprodusă după acest manuscris, mai complet decît foaia volantă publicată.

Ordinea de zi a Congresului de la Mainz a fost publicată și într-o serie de ziare în limbile franceză și germană: „Solidarité” nr. 17 din 30 iulie 1870, „Liberté” nr. 162 din 31 iulie 1870, „Volksstaat” nr. 65 din 13 august 1870 și în revista „Vorbote” nr. 7 din iulie 1870. — 470.

380 „Schiza unei cuvîntări care nu a fost rostită în problema irlandeză” a fost întocmită de Marx pentru a participa la discuția în problema irlandeză care a avut loc la 26 noiembrie 1867 în cadrul Consiliului General. Discutarea problemei irlandeze în Consiliul General, începută la 19 noiembrie (vezi adnotarea 195), a fost amînată, la propunerea lui Marx, pentru ședința următoare, la care Marx intenționa să-și rostească cuvîntarea. Cu puțin timp înainte de ședință, la 23 noiembrie, la Manchester au fost executați trei dintre fenienii condamnați. Marx a considerat că în condițiile agitației generale provocate de această execuție nu era indicat ca el să rostească cuvîntarea și a cedat cuvîntul lui Peter Fox, considerînd că este mai oportun ca un englez membru al Consiliului General să exprime într-un moment atît de greu simpatia față de irlandezi și să condamne actul singeros al guvernului englez. Mai tîrziu, pregătind referatul în problema irlandeză care urma să fie prezentat în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani (vezi în volumul de față, pag. 479—493 schița referatului prezentat de Marx la 16 decembrie 1867 și însemnările din procesul-verbal, pag. 596—598), Marx a folosit schița cuvîntării nerostite și materialele strînse în acest scop. — 473.

381 Este vorba de actul cu privire la organizarea Irlandei adoptat de Parlamentul cel lung la 12 august 1652, în perioada revoluției burgheze, după reprimarea de către Anglia a răscoalei de eliberare națională din Irlanda din anii 1641—1652. Acest act a constînit regimul de violență și teroare singeroasă instaurat de colonialiștii englezi în Irlanda și a legiferat jefuirea în masă a pămînturilor irlandeze în folosul reprezentanților burgheziei engleze și al nobilimii „noi”, îmburghezite. Potrivit acestui act, majoritatea populației băștinașe din Irlanda era declarată „vinovată de revoltă”. Printre „vinovați” erau incluși chiar irlandezi care, deși nu participaseră direct la răscoală, nu erau destul de „devotați” statului englez. Cei declarați „vinovați” erau categorisiți în funcție de măsura în care participaseră la răscoală și supuși unor crunte represiuni: pedeapsa cu

- moartea, surghiunul, confiscarea bunurilor. La 26 septembrie 1653, actul cu privire la organizarea Irlandei a fost completat cu un nou act care prevedea strămutarea cu forța a irlandezilor ale căror bunuri fuseseră confiscate în provincia pustie Connaught și în comitatul Clare și stabilirea modului de împărțire a pământurilor luate de la aceștia creditorilor parlamentului, ofițerilor și soldaților din armata engleză. Cele două acte consfințeau și extindeau bazele economice ale landlordismului englez în Irlanda. — 473.
- 382 *Habeas Corpus Act*, vezi adnotarea 356. — 473.
- 383 Caracterizând astfel politica singeroasă a guvernului englez față de feniinii irlandezi, Marx folosește cuvintele din mesajul tronului rostit de regina Angliei în parlament la 19 noiembrie 1867.
„*The Chronicle*” — săptăminal englez de orientare catolică; a apărut la Londra în 1867—1868. — 473.
- 384 În 1840, în timpul încercării nereușite de la Boulogne de a efectua o lovitură de stat, Ludovic Bonaparte a rănit un ofițer din trupele guvernamentale. Referindu-se la acest fapt, în scrisoarea adresată la 24 noiembrie 1867 lui Marx, Engels arăta că clasele dominante din Anglia îi învinuiesc pe nedrept pe feniieni de o crimă asemănătoare și îi trimit la spinzurătoare, dînd dovadă în același timp de servilism față de Napoleon al III-lea, criminalul încoronat. — 473.
- 385 *Sistemul „Corn-Acre”* — sistem caracteristic pentru exploatarea pământului în Irlanda, potrivit căruia arendașul mai mare, de obicei arendașul intermediar (middleman), subarenda în condiții înrobitoare pământul în mici loturi de o jumătate de acru sau de un acru arendașilor săraci sau muncitorilor agricoli. Expresia „Corn-Acre” (Corn-acre — textual: „acru de cereale”) a intrat în uz începînd din secolul al XVIII-lea, după adoptarea legii care prevedea folosirea pentru culturi cerealiere a micilor parcele date în arendă. — 476.
- 386 *Abrogarea legilor cerealelor* în 1846, care a dus la scăderea prețurilor la cereale ca urmare a faptului că în Anglia s-a redus cererea de cereale irlandeze, precum și a faptului că a crescut cererea de lînă și de alte produse animaliere irlandeze, a determinat pe landlorzi și pe fermierii înstăriți să treacă la agricultura extensivă, ceea ce a atras după sine la mijlocul secolului al XIX-lea alungarea în masă a micilor arendași irlandezi de pe pământurile cultivate de ei („curățirea moșiilor”). — 476.
- 387 Analizînd situația mizeră a țărănimii irlandeze în legătură cu „curățirea moșiilor”, Marx se referă aici la un proces analog de alungare cu forța de pe pământurile lor a locuitorilor din regiunea muntoasă a Scoției (gaelii) de către aristocrația anglo-scoțiană în secolul al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea; caracterizarea acestui proces este făcută de Marx în articolul „Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia” (K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 532—539), precum și în capitolul al 24-lea din volumul I al „Capitalului” (vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 725—728). — 476.

- 388 *Capetele rotunde* — denumire dată în perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea partizanilor parlamentului din cauza obiceiului lor puritan de a-și tunde scurt părul, spre deosebire de cavaleri, partizanii regelui, care purtau părul lung. — 476.
- 389 Vezi adnotarea 335. — 477.
- 390 *Lupta pentru emanciparea catolicilor* — mișcare din primele decenii ale secolului al XIX-lea pentru desființarea îngrădirilor drepturilor politice ale catolicilor, dintre care majoritatea erau irlandezi. În Irlanda, această mișcare a fost condusă de burghezia liberală, în frunte cu O'Connell; ea a atras, datorită lozincii emancipării catolicilor, masele țărănești. Mișcarea s-a încheiat în 1829, când catolicii au obținut dreptul de a ocupa unele funcții guvernamentale și de a fi aleși în parlament; totodată, censul electoral de avere a fost mărit de cinci ori. Prin această manevră, clasele conducătoare din Anglia urmăreau să atragă de partea lor virfurile burgheziei irlandeze și pe proprietarii funciari irlandezi, și astfel să scindeze mișcarea națională irlandeză. — 477.
- 391 Este vorba de refuzul Ligii pentru reformă (vezi adnotarea 170) de a sprijini mișcarea de eliberare națională din Irlanda. La ședința din 1 noiembrie 1867 a Consiliului Ligii pentru reformă a fost adoptată o rezoluție propusă de radicalii burghezi care condamna mișcarea fenienilor. Rezoluția Consiliului Ligii pentru reformă a fost condamnată vehement de Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor în timpul discuției din noiembrie 1867 în problema irlandeză. — 478.
- 392 Această schiță a stat la baza referatului în problema irlandeză prezentat de Marx la 16 decembrie 1867, la adunarea Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, la care au participat și reprezentanți a o serie de alte asociații muncitorești din Londra și unii membri ai Consiliului General al Internaționalei. Raportul a durat o oră și jumătate și a fost primit cu un viu interes de către asistență. Marx a fost invitat să prezinte un referat pe aceeași temă în cadrul altor asociații ale muncitorilor germani de la Londra. Deși este foarte amplă, această schiță este doar o ciornă care nu epuizează cituși de puțin conținutul referatului prezentat de Marx. — 479.
- 393 Este vorba de cele trei mari răscoale de eliberare națională din Irlanda. Prima răscoală (1641—1652) a avut loc în perioada revoluției burgheze engleze și a constituit răspunsul țărânimii irlandeze și al nobilimii expropriate la politica colonialistă a absolutismului englez, continuată în anii revoluției de reprezentanții burgheziei engleze și de nobilimea „nouă”, îmburghezită. La răscoală au participat nobilimea de clan anglo-irlandeză (urmașii feudalilor englezi — cuce-ritori ai Irlandei care s-au amestecat cu aristocrația de clan irlandeză), amenințată să i se confiște posesiunile, și o parte considerabilă a clerului catolic. Majoritatea conducătorilor răscoalei au fost din acest mediu. Înăbușirea răscoalei de către trupele republicii engleze comandate de Cromwell a consolidat pozițiile „noii” nobilimi, îmbogățită de pe urma jafului colonial al Irlandei, și a contribuit la restaurarea monarhiei în Anglia în 1660.
- Motivul celei de-a doua răscoale (1689—1691) a fost lovitură de stat din Anglia din 1688 („revoluția glorioasă”), care a dus la in-

staurarea monarhiei burghezo-aristocratice constituționale, în frunte cu Wilhelm al III-lea de Orania. Căutînd să folosească mișcarea irlandeză pentru redobîndirea tronului, Iacob al II-lea Stuart, alungat din Anglia, a condus oficial răscoala. Scopurile partizanilor reacționari ai lui Iacob și cele ale răsculaților irlandezi nu coincideau. Sub presiunea acestora din urmă, Iacob al II-lea a fost nevoit să recunoască temporar independența parlamentului irlandez și abrogarea actelor colonialiste care legiferau confiscarea pămînturilor irlandezilor. Lunga campanie militară s-a încheiat cu înfrîngerea răsculaților.

A treia răscoală (mai-iunie 1798) a fost provocată de aspirința colonială, de politica provocatoare, teroristă a guvernului englez, care a desființat organizațiile patriotice irlandeze, de samavolnicia autorităților coloniale și a bandelor reacționare recrutate de landlorzii englezi. Răscoala a fost punctul culminant al avîntului mișcării de eliberare națională din Irlanda, care s-a intensificat sub influența războiului pentru independența coloniilor engleze din America și a revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. În fruntea răscoalei s-a aflat aripa revoluționară a organizației burgheze patriotice „Irlandezii uniți” (înființată de Wolf Tone la Belfast în 1791). Membrii acestei organizații aspirau la proclamarea republicii irlandeze independente. Faptul că conducerea organizației „Irlandezii uniți” nu a avut o legătură strînsă cu țărănimea, care forma masa principală a răsculaților, arestarea în ajunul răscoalei a majorității organizatorilor ei, lipsa de unitate și caracterul în mare măsură spontan al răscoalei au determinat înfrîngerea ei. Au eșuat și încercările de a debarca în Irlanda trupe franceze pentru a veni în ajutorul răsculaților. Reprimînd cu cruzime răscoala, guvernul englez a înfăptuit în 1801 uniunea colonialistă anglo-irlandeză (vezi adnotarea 335). — 479.

394 În jurul anului 1155, papa Adrian al IV-lea a emis o bulă prin care conferea regelui Angliei Henric al II-lea titlul de lord-governator al Irlandei și sancționa cucerirea acestei țări sub pretextul reglementării problemelor bisericii irlandeze în schimbul promisiunii de a subordona biserica irlandeză Vaticanului. Henric al II-lea a profitat de această „investitură” și în 1171 a organizat o expediție de cucerire în Irlanda.

În 1576, în legătură cu agravarea contradicțiilor dintre Anglia protestantă și puterile catolice, papa Grigore al XIII-lea a ridicat reginei Elisabeta dreptul la coroana Irlandei. — 480.

395 *Pale* — textual : „îngrăditură” — denumire dată în evul mediu coloniei engleze din Irlanda, creată în urma cuceririi de către feudali anglo-normanzi în secolul al XII-lea a părții de sud-est a insulei. Colonia, la granițele căreia cuceritorii au făcut fortificații (de aici denumirea); a servit englezilor ca bază pentru războaiele neîntreprinse împotriva populației din partea necucerită a Irlandei, care s-au încheiat în secolele XVI—XVII prin cucerirea întregii țări. — 480.

396 Este vorba de *parlamentul anglo-irlandez*, convocat pentru prima oară la sfîrșitul secolului al XIII-lea și format inițial din reprezentanți ai marilor feudali și ai înaltului cler din colonia engleză din Irlanda (*Pale*). O dată cu extinderea puterii englezilor asupra întregii insule, parlamentul a devenit organul reprezentativ al aristocrației

engleze și anglo-irlandeze pe lângă viceregele Irlandei; imputernicirile parlamentului au fost limitate la maximum. Potrivit legii din 1495, parlamentul putea fi convocat și putea adopta legi numai cu permisiunea Consiliului privat. Lipsit de fapt de inițiativă legislativă, reacționar prin componența sa, parlamentul anglo-irlandez a constituit mult timp o unealtă a autorităților coloniale engleze. Abia în deceniul al 9-lea al secolului al XVIII-lea, sub influența avântului mișcării de eliberare națională, guvernul englez a fost nevoit să accepte extinderea drepturilor parlamentului irlandez. O dată cu înființarea uniunii anglo-irlandeze în 1801 însă, parlamentul irlandez a fost desființat. — 481.

397 Vezi adnotarea 381. — 481.

398 Este vorba de actul de capitulare de la Limerick, semnat în octombrie 1691 de răsculații irlandezi și de comandamentul englez și sancționat de regele Wilhelm al III-lea. Potrivit acestui act, trupele răsculaților capitulau în condiții onorabile: soldaților și ofițerilor li s-a dat dreptul să intre în serviciul unei armate străine sau să se înroleze în armata lui Wilhelm al III-lea; locuitorilor Irlandei, inclusiv catolicilor, li s-a promis o amnistie, menținerea bunurilor și a drepturilor electorale, libertatea conștiinței etc. Cu câteva luni înainte de semnarea actului de capitulare de la Limerick au fost semnate acte analoge de capitulare a garnizoanelor răsculaților din Galway și din alte orașe. La scurt timp, colonialiștii englezi au încălcat grosolan condițiile acestor acte. — 481.

399 Este vorba de landlorzii care aveau domenii în Irlanda, dar locuiau permanent în Anglia; domeniile landlorzilor absenteiști erau administrate de agenți funciari, care foloseau metode rapace de exploatare a țăranilor, sau erau luate în arendă de către arendași intermedieri, care subarendau țăranilor mici parcele. — 482.

400 W. Molyneux. „The Case of Ireland's Being Bound by Acts of Parliament in England Stated”. Dublin, 1698. — 482.

401 *Codul penal* (Penal Code sau Penal Laws) — legi promulgate de colonialiștii englezi la sfârșitul secolului al XVII-lea și îndeosebi în prima jumătate a secolului al XVIII-lea pentru Irlanda sub pretextul luptei împotriva comploturilor catolice și a dușmanilor religiei anglicane. Aceste legi lipseau de fapt pe irlandezii băștinași, în majoritatea lor catolici, de orice drepturi cetățenești și politice. Limitind dreptul irlandezilor catolici de succesiune, de dobândire și de înstrăinare a proprietății și introducând pe scară largă în practică confiscarea averii pentru cele mai mici contravenții, aceste legi erau un instrument de expropriere a proprietarilor irlandezi care mai dețineau încă pământ. Codul penal stabilea condiții grele de arendă pentru țăranii catolici, contribuind la împilarea lor de către landlorzii englezi și intermediarii agricoli. Acest cod urmărea, de asemenea, desființarea tradițiilor naționale irlandeze: interzicea școlile naționale irlandeze, prevedea pedepse aspre pentru învățători, pentru preoții catolici irlandezi etc. Abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ca urmare a avântului mișcării de eliberare națională din Irlanda, au fost abrogate o mare parte din legile represive. — 483.

- 402 *Freehold* — mică proprietate de pământ în Anglia care se trage din proprietatea funciară liberă din evul mediu. Posesorul freeholdului plătea lordului o mică rentă funciară fixă în bani și avea dreptul să dispună liber de parcela sa de pământ. — 484.
- 403 Este vorba de încheierea în 1815 a războiului Angliei împotriva Franței lui Napoleon. — 484.
- 404 *Cotters* — categorje a populației agricole care provenea din rindurile țăranilor cu pământ puțin și fără pământ din evul mediu. Lipsa de pământ în Irlanda îi determina să recurgă la arendarea pământului în cele mai grele condiții, la o muncă istovitoare la landlord sau la arendașul bogat pentru o mică parcelă și pentru locuință (cottage). Situația cotters-ilor se apropia de cea a muncitorilor agricoli. — 486.
- 405 *Mișcarea repealer-ilor* — mișcare care s-a desfășurat sub lozincă desființării uniunii anglo-irlandeze din 1801 (Repeal of Union) și care a luat o largă răspindire în Irlanda începând din deceniul al 3-lea al secolului al XIX-lea. Liberalii burghezi care se aflau în fruntea acestei mișcări (O'Connell și alții) considerau însă agitația în jurul desființării uniunii doar ca un mijloc de a obține din partea guvernului englez mici concesi pentru burghezia irlandeză. În 1835, O'Connell a încheiat cu liderii partidului whigilor *Acordul de la Lichfield* (întrucât tratativele au fost duse în casa lordului Lichfield din Londra, acordul a primit această denumire), prin care în schimbul a o serie de avantaje în interesul claselor avute din Irlanda, O'Connell promitea să-i sprijine pe whigi în parlament și să contribuie la restringerea mișcării de masă în Irlanda. În conformitate cu acest acord, O'Connell și adepții lui au sistat agitația pentru desființarea uniunii, dar, sub influența creșterii nemulțumirii populare în Irlanda, au fost nevoiți să înființeze în 1840 Asociația repealer-ilor, pe care s-au străduit s-o orienteze pe calea compromisurilor cu clasele guvernante din Anglia. Asociația s-a destrămat la sfârșitul deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 487.
- 406 Vezi adnotarea 385. — 490.
- 407 Fragmentul „Istoria Irlandei”, publicat în volum, este o parte dintr-o amplă lucrare istorică plănuită pe această temă, la care Engels a lucrat în ultimele luni ale anului 1869 și în prima jumătate a anului 1870. Engels intenționa ca, pe baza istoriei Irlandei, să demaște sistemul și metodele dominației coloniale engleze, să arate urmările ei nefaste pentru destinele istorice nu numai ale națiunii asuprite, ci și ale celei asupritoare, să critice lucrările istoricilor, economiștilor și geografilor burghezi englezi, care denaturau istoria Irlandei și realitatea irlandeză în spirit rasist-șovin.
- Ideea de a scrie o lucrare de istorie a Irlandei data din vara anului 1869. Pentru a cunoaște mai bine țara, Engels a făcut în luna septembrie a aceluiași an o călătorie prin Irlanda. Pentru această lucrare, el a studiat o vastă literatură și diferite izvoare istorice: opere ale unor autori din antichitate și din evul mediu, anale, vechi culegeri de legi, acte legislative, monumente ale folclorului și literaturii, note de călătorii, numeroase lucrări de istorie, arheologie, economie, geografie, geologie etc. Bibliografia întocmită de Engels pentru istoria Irlandei s-a păstrat; ea numără peste 150 de titluri.

Materialele pregătitoare ocupă cea mai mare parte din cele 15 caiete cu însemnări din acea perioadă, fără a mai socoti notele, fragmentele scrise pe foi separate, extrase din ziare. Pentru a studia izvoarele irlandeze, Engels și-a însușit limba irlandeză veche. El a tradus singur în limba germană unele pasaje din analele irlandeze și din vechile saga scandinave. Marx, care acorda o mare importanță acestei lucrări, l-a ajutat în permanență pe Engels în studierea istoriei Irlandei. Concepțiile lui Marx și Engels asupra principalelor probleme ale istoriei Irlandei s-au format în Procesul unor discuții comune.

În mai 1870, Engels a trecut la redactarea lucrării pe baza materialului studiat. S-a păstrat următorul plan al lucrării alcătuit de el:

- „1. Condiții naturale
2. Vechea Irlandă
3. Cuceririle engleze
 - 1) Primele invazii
 - 2) Pale și teritoriul Irlandei indigene (Irishry)
 - 3) Supunerea și exproprierea. 152 ... — 1691
4. Dominația engleză
 - 1) Legile penale. 1691—1780
 - 2) Răscoala și uniunea. 1780—1801
 - 3) Irlanda în componența Regatului Unit
 - a) Perioada micii țărâni. 1801—1846
 - b) Perioada exterminării. 1846—1870”.

Engels a reușit să scrie în întregime numai primul capitol — „Condiții naturale”. Capitolul al doilea — „Vechea Irlandă” — a rămas neterminat; Engels n-a reușit însă să scrie următoarele două capitole, deși în linii generale strinsese materialul necesar pentru toate capitolele lucrării (primele două capitole și o parte din aceste materiale pregătitoare au fost publicate pentru prima oară în „Arhiva Marx și Engels”, vol. X, 1948). Împrejurările care l-au silit pe Engels să întrerupă lucrul au fost legate de marile evenimente politice care au început în iulie 1870. Războiul franco-prusian, Comuna din Paris, lupta împotriva bakuniștilor, intensa activitate practică în cadrul Internaționalei, — toate acestea l-au împiedicat pe Engels să-și termine lucrarea. El a folosit însă rezultatele cercetărilor sale științifice în activitatea teoretică și politică ulterioară. Printre altele, în 1884, lucrând la capitolele respective ale lucrării „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, Engels s-a sprijinit în mare măsură pe o serie de concluzii științifice trase în timpul studierii orânduirii sociale a celților din vechea Irlandă. — 495.

408 În Anglia, statul feudal centralizat a fost creat în secolele XI—XII, după cucerirea țării în 1066 de către ducele Normandiei Wilhelm Cuceritorul. Reformele efectuate în secolul al XII-lea de Henric al II-lea Plantagenetul au întărit în mod deosebit puterea regală. Unul dintre obiectivele tendințelor de cotropire ale monarhiei engleze a fost Irlanda. Ca urmare a campaniilor din 1169—1171, baronii anglo-normanzi au întemeiat o colonie în partea de sud-est a Irlandei, care a primit ulterior denumirea de Pale (vezi adnotarea 395). — 497.

409 Este vorba de comitatul Leishe (Liks), situat în partea centrală a Irlandei, care în 1557, după confiscarea de către Tudori a pământurilor feudalilor irlandezi, a fost denumit comitatul Reginei (Queen's Country) în cinstea reginei Angliei, Maria Tudor. — 498.

- 410 R. Kane. „The Industrial Resources of Ireland”. Second Edition, Dublin, 1845, pag. 265. — 502.
- 411 Conform terminologiei contemporane: depozite mezozoice. — 502.
- 412 A. Stieler. „Hand-Atlas”. Gotha, 1868. — 504.
- 413 Este vorba de foametea din 1846—1847 din Irlanda. — 509.
- 414 Este vorba de perioada de crunte represiuni și de expropriere în masă a populației irlandeze după înăbușirea de către trupele republicii burgheze engleze a răscoalei de eliberare din Irlanda din 1641—1652. Conform actelor din 1652 și 1653 ale parlamentului englez (vezi adnotarea 381), o parte din proprietarii funciari irlandezi declarați „vinovați de răscoală” au fost strămutați în provincia pustie Connaught și în ducatul Clare, un ținut mlăștinos din sudul țării. Strămutarea s-a făcut prin violență, sub amenințarea pedepsei cu moartea. — 510.
- 415 Pomponius Mela. „Despre așezarea pământului”, cartea a III-a, capitolul 6. — 512.
- 416 Este vorba de abrogarea în 1846 a legilor cerealelor (vezi adnotarea 386). — 513.
- 417 G. Boate. „Ireland's Natural History”. Londra, 1652. După părerea lui Wakefield, această lucrare a fost scrisă în jurul anului 1645. — 514.
- 418 J. Ruttly. „An Essay towards a Natural History of the County Dublin”. Dublin, 1772, 2 vol. — 514.
- 419 G. Symons. „British Rainfall”. Londra, 1866. — 515.
- 420 Este vorba de participarea Angliei la războiul împotriva Franței lui Napoleon și a țărilor din Europa dependente de aceasta (în 1812 Anglia a luptat împotriva lui Napoleon alături de Rusia, Spania și Portugalia), precum și de războiul anglo-american început în 1812 și provocat de politica de nerecunoaștere de către clasele guvernante din Anglia a suveranității naționale a Statelor Unite ale Americii și de încercările Angliei de a-și restaura dominația colonială pe teritoriul S.U.A. — 516.
- 421 Volumul trei al acestei ediții, în care se află sfârșitul culegerii „Senchus Mor” („Marea carte a timpurilor vechi”), a apărut în 1873, după ce Engels scrisese lucrarea de față.
El a fost primul care a apreciat la justa valoare acest monument al dreptului vechi irlandez ca izvor pentru studierea orinduirii sociale a vechilor irlandezi. — 517.
- 422 Engels se referă la culegerea „Rerum Hibernicarum Scriptorum Veteres”, editată în patru volume în 1814, 1825—1826 de Ch. O'Conor la Buckingham.
În această culegere a apărut pentru prima oară o parte din „Analele celor patru magistri”, „Analele abatelui Tighernach”, scrise în secolele al XI-lea — XV-lea și care cuprind evenimente începând de la sfârșitul secolului al III-lea, „Annales Ultonienses” (alcătuite de

- diferiți cronicari în secolele al XV-lea—XVII-lea și cuprind evenimente începînd de la mijlocul secolului al V-lea) și „Annales Inisfalensis”, menționate de Engels mai jos (se consideră că ele au început să fie scrise prin 1215, ajungînd cu expunerea evenimentelor pînă la 1318). — 520.
- 423 Este vorba de răscoala irlandeză din 1798, la care a participat și Arthur O'Conor (vezi adnotarea 393). — 521.
- 424 *Saerrath* și *Daerrath* — forme de posesiune în vechea Irlandă, în condițiile cărora posesorul, de regulă membru de rînd al obștii, lua în folosință de la șeful clanului sau tribului sau de la alți reprezentanți ai nobilimii de gîntă animale, iar mai tîrziu pămînt. Posesiunea era legată de pierderea parțială a libertății personale (în forma *Daerrath* — în mai mare măsură, în forma *Saerrath* — în mai mică măsură) și de îndeplinirea unor servituți împovărătoare în folosul proprietarului. Această formă de dependență a fost caracteristică pentru perioada de descompunere a relațiilor de gîntă în vechea societate irlandeză și de început a procesului de feudalizare a ei, cînd, deși se menținea în genere proprietatea obștii asupra pămîntului, vitele și inventarul agricol erau deja proprietate privată și existau forme embrionare ale proprietății private asupra pămîntului. În Irlanda, aceste relații erau reglementate de legile bregonilor — păstrătorii și tălmăcitorii vechilor obiceiuri în ceea ce privește dreptul — și și-au găsit expresia în culegerea de vechi legi irlandeze „*Senchus Mor*”.
- Trimiterea făcută de Engels aici „vezi mai jos” se referea la un subcapitol al acestui capitol care însă n-a mai fost scris. — 525.
- 425 S. Bernhard. „*Vita S. Malachiae*”. — 525.
- 426 Lucrările lui Giraldi Cambrensis cu privire la Irlanda „*Topographia Hibernica*” și „*Expugnatio Hibernica*” (în manuscrisul lui Engels „*Hibernia Expugnata*”) făceau parte din volumul 5 al ediției menționate de Engels „*Giraldi Cambrensis Opera*”, a cărei editare a fost începută de J. M. Bruer. Vol. 5, editat de J. Fh. Dimock, a apărut în 1867. — 525.
- 427 Este vorba de următoarele lucrări: M. Hanmer. „*The Chronicle of Ireland*”; E. Campion. „*History of Ireland*”; E. Spencer. „*A. View of the State of Ireland*”, publicate în: „*Ancient Irish Histories. The Works of Spencer, Campion, Hanmer and Marleburrough*”. Vol. I—II, Dublin, 1809; J. Davies. „*Historical Tracts*”. Londra, 1786; W. Camden. „*Britannia*”. Londra, 1637; F. Moryson „*An Itinerary containing Ten Years Travels through the Twelve Dominions of Germany, Bohmerland, Switzerland, Netherland, Denmark, Poland, Italy, Turkey, France, England, Scotland and Ireland*”. Londra, 1617. — 526.
- 428 Această explicație a fost dată în conferința publică ținută de Huxley la Manchester, la 9 ianuarie 1870 pe tema: „*Strămoșii și înaintașii poporului englez*”. Ziarul „*Manchester Examiner and Times*” din 12 ianuarie 1870 a publicat o dare de seamă detaliată asupra conferinței. — 527.
- 429 Diodor Sicilianul. „*Biblioteca istorică*”, cartea a V-a. — 527.
- 430 Strabo. „*Geographie*”, traducere de K. Kärcher. Cartea a 7-a, Tübingen, 1835. — 527.

- 431 J. Grimm. „Deutsche Rechtsalterthümer“. Göttingen, 1828, pag. 488. — 527.
- 432 Ch. Fourier. „Le nouveau monde industriel et sociétaire ou invention du procédé d'industrie attrayante et naturelle distribuée en series passionnées“. Prima ediție a apărut la Paris în 1829. Vezi la pag. 399 a acestei ediții pasajul amintit de Engels. — 528.
- 433 Ptolemeu. „Geografia“, partea a II-a, capitolul 2. — 528.
- 434 Este vorba de așa-numitele „Poeme ale lui Ossian“, scrise de poetul scoțian Macpherson și publicate în 1760—1765 ca opere care ar fi aparținut legendarului bard celt Ossian. La baza acestor poeme, Macpherson a pus vechiul epos irlandez într-o versiune scoțiană de dată mai recentă. — 529.
- 435 S. Eusebius Hieronymus. „Commentariorum in Jeremiam Prophetam libri sex“. Prologus. — 529.
- 436 Gennadius. „Illustrium virorum catalogus“. — 529.
- 437 Este vorba de următoarele lucrări: Claudianus. „De IV consulatu Honorii Augusti panegiricus“; Isidorus Hispalensis. „Etymologiarum libri XX“; Beda Venerabilis „Historiae Ecclesiasticae libri quinque“; Anonymus Ravennatis. „De Geographiae libri V“; Eginhard. „Vita et gesta Caroli Magni“; Alfred the Great. „Anglo-Saxon Version of the Historian Orosius“. Engels a folosit, evident, extrase din lucrările amintite după cartea: K. Zeuss: „Die Deutschen und die Nachbarstämme“. Vezi pag. 568—569 din ediția apărută la München în 1837. — 530.
- 438 Ammianus Marcellinus. „Rerum gestarum libri XXXI“, liber XX. — 530.
- 439 Neunnius „Historia Brittonum“; with an English Version by Gunn. Londra, 1819, § 15. — 530.
- 440 „Triade“ — opere medievale din Wales, scrise într-o formă specifică, moștenită de la poezia vechilor celti de aici, care se caracterizează prin folosirea numărului 3, când este vorba de persoane, obiecte sau evenimente. După conținutul lor, „Triadele“ se împart în istorice, religioase, juridice, poetice, moralizatoare. Primele „Triade“ au fost scrise nu mai târziu de secolul al X-lea, dar cele care s-au păstrat datează din secolele XII—XV. — 530.
- 441 G.W.F. Hegel. „Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie“, Bd. 3. In: Werke, Bd. XV, Berlin, 1836, pag. 160. — 531.
- 442 Școala alexandrină a neoplatonicienilor — curent mistic reacționar în filozofia antică, care a apărut în secolul III e.n. în Alexandria (Egipt) și care exprima ideologia aristocrației sclavagiste din perioada de decădere a Imperiului roman. Izvorul neoplatonismului a fost idealismul obiectiv al lui Platon, și latura idealistă a învățaturii lui Aristotel care în filozofia neoplatonicienilor mergea pînă la recunoașterea originii divine. În secolul V e.n., un adept anonim al școlii neoplatonicienilor își semna lucrările în care a încercat să

- îmbine doctrina creștină cu neoplatonismul, cu numele primului episcop creștin al Atenei, Dionysios Areopagita. — 531.
- 443 „*Saga despre Harald*”, „*Haraldsaga*”, care povestește despre faptele și viața regelui norvegian Harald, întemeietorul dinastiei Iarfaqr (cei cu părul frumos), a fost scrisă la începutul secolului al XIII-lea de poetul și cronicarul medieval islandez Snorri Sturluson. Această saga constituie o parte a cărții lui Snorri Sturluson „*Heimskringla*”, în care este descrisă istoria regilor norvegieni din timpuri străvechi până în secolul al XII-lea. — 532.
- 444 „*Krâkumâl*” („Cîntecul lui Krâka”) — unul din monumentele poeziei medievale scandinave. Vikingul Ragnar Lodbrok (secolul IX), aflat în captivitate, își cîntă pe patul de moarte faptele sale de arme. Potrivit legendei, Krâka, soția lui Ragnar, a cîntat acest cîntec copiilor săi pentru a le trezi dorința de a-și răzbuna tatăl ucis de regele Northumbriei, Ella. Engels a folosit textul cîntecului după creștomația : F. E. Ch. Dietrich „*Altnordisches Lesebuch*”, Leipzig, 1864, pag. 73—80. — 533.
- 445 J. Johnstone. „*Lodbrokar-Quida ; or the Death Song of Lodbroke*”, Londra, 1782. — 533.
- 446 „*Saga despre Njâl*” — una dintre cele mai populare saga islandeze ; potrivit ultimelor cercetări, a fost scrisă la sfîrșitul secolului al XIII-lea pe baza tradițiilor orale și a unor scrieri vechi. Subiectul principal al acestei saga este viața și moartea lui Gunnar, hawding (reprezentant al nobilimii gentilice) islandez și a prietenului său, înțeleptul și pașnicul bonde (membru liber al obștii) Njâl, cunoscător și tâlcuitor al obiceiurilor și legilor străvechi. Textul acestei saga cuprinde două întîmplări cu caracter istoric — istoria creștinizării Islandei în secolele X—XI și o relatare a luptelor normanzilor cu regele irlandez Brian Borumha, care, așa cum arată Engels, este un izvor autentic pentru studierea unuia dintre cele mai importante evenimente din istoria Irlandei secolului al XI-lea — victoria raportată de irlandezi asupra cuceritorilor normanzi în 1014. Engels a folosit textul fragmentului respectiv din „*Saga despre Njâl*” după creștomația : F. E. Ch. Dietrich. „*Altnordisches Lesebuch*”, Leipzig, 1864, pag. 103—108. — 534.
- 447 „*Annales Inisfalensis*”, vezi adnotarea 422. — 534.
- 448 Potrivit ultimelor cercetări, localitatea amintită în „*Saga despre Njâl*” se transcrie Kankaraborg sau Kincora, reședința regelui Brian din Munster. — 536.
- 449 Este vorba de invazia tribului germanic al cimbrilor în Galia de sud și Italia de nord în 113—101 î.e.n. În anul 101 î.e.n., cimbrii au fost zdrobiți de conducătorul de oști roman Marius în bătălia de la Vercellae (Italia de nord). Lupta romanilor cu cimbrii este descrisă de Plutarch în biografia lui Marius, de Tacit în „*Germania*” și de alți istorici din antichitate. — 537.
- 450 „*Beowulf*” — poem despre faptele de arme ale eroului legendar Beowulf ; unul dintre cele mai importante monumente ale vechii poezii anglo-saxone. Poemul a fost creat, probabil, în secolul

al VIII-lea; la baza lui stau legende populare din viața triburilor germanice din prima jumătate a secolului al VI-lea.

„Cintecul lui Hildebrand” — vezi adnotarea 83.

„Edda” — culegere de legende mitologice și eroice și de cîntece ale popoarelor scandinave; s-a păstrat sub formă de manuscris din secolul al XIII-lea, descoperit în 1643 de episcopul islandez Sveinsson (așa-numita „Vechea Edda”) și sub forma unui tratat despre poezia skalzilor, alcătuit la începutul secolului al XIII-lea de poetul și cronicarul Snorri Sturbuson („Noua Edda”). Cîntecele „Edeei” reflectau starea societății scandinave în perioada de descompunere a orînduirii gentilice și de migrațiune a popoarelor. Printre ele se întîlnesc figuri și subiecte din creația populară a vechilor germani. — 537.

451 *Leges barbarorum* — documente de drept cutumiar al diferitelor triburi germanice, întocmite între secolele al V-lea și al IX-lea. — 537.

452 Manuscrisul lui Engels se întrerupe aici. Din planul care s-a păstrat al capitolului doi din lucrarea sa despre istoria Irlandei reiese că în acest capitol („Vechea Irlandă”) Engels intenționa de asemenea să trateze și problemele orînduirii de clan, ale proprietății asupra pămîntului și legile vechilor irlandezi (vezi „Arhiva Marx-Engels”, vol. X, 1948, pag. 100). Acest punct esențial al planului nu a fost realizat. — 538.

453 Este vorba de răscoala din 1745 a muntenilor din Scoția ca răspuns la oprirea și deposedarea de pămînt în interesul aristocrației funciare și al burgheziei anglo-scoțiene. O parte a nobilimii din regiunile muntoase ale Scoției, care era interesată în menținerea sistemului feudal-patriarhal de clan și sprijinea pretențiile reprezentanților dinastiei Stuartilor, care fusese răsturnată, la tronul Angliei (scopul oficial al răsculațiilor a fost aducerea pe tron a lui Carol-Eduard, nepotul lui Iacob al II-lea Stuart), a exploatat nemulțumirea muntenilor. După înăbușirea răscoalei în regiunile muntoase ale Scoției, sistemul de clan a fost desființat și s-a intensificat procesul de alun-gare a țărănimii scoțiene de pe pămînturile ei. — 539.

454 Insula Helgoland (Marea Nordului), locuită în antichitate de tribul germanic al frizilor, a trecut în secolul al XVIII-lea în stăpînirea Danemaricii. În 1807, în timpul războiului anglo-danez (1807—1814), a fost cotoplită de Anglia, iar în 1814 i-a fost cedată de danezi acesteia prin tratatul de pace de la Kiel, confirmat ulterior prin tratatele de la Viena din 1815. Mai tirziu, în 1890, Anglia a dat insula Helgoland Germaniei în schimbul insulei Zanzibar. — 539.

455 „Insemnări pentru prelața la o culegere de cîntece irlandeze” a fost scrisă de F. Engels la rugămintea lui Jenny, fiica cea mare a lui Marx. Ea era destinată culegerii „Erins-Harfe. Irländische Volksmelodien nach Thomas Moore”. La 17 iulie 1870, Jenny Marx a trimis aceste însemnări la Hanovra doctorului Kugelman, pentru ca acesta să le transmită editorului J. Rissé, care se ocupa de această culegere. Judecînd însă după ediția culegerii „Erins-Harfe”, apărută la Hanovra în 1870, existentă la Institutul de marxism-leninism, însemnările scrise de Engels n-au fost folosite în prefață. Ea a fost publicată pentru prima oară în 1955, în revista italiană „Movimento

Operaio" nr. 2, apoi în 1957 în revista franceză „La Pensée" nr. 75. — 541.

456 Vezi adnotarea 434. — 541.

457 Apelul către asociațiile muncitorești a fost publicat de Consiliul General în perioada de formare a Internaționalei, cînd Consiliul General lupta pentru afilierea asociațiilor muncitorești, și în primul rînd a trade-unionurilor engleze, la Internațională. La ședința Consiliului General din 6 iunie 1865, Comitetul permanent a fost însărcinat să redacteze apelul către asociațiile muncitorești cu privire la afilierea la Asociație. Apelul a apărut în vara anului 1865 sub forma unei foi volante, intitulată „International Working Men's Association Central Council, 18, Greek Street, London, W. Trade, Friendly, or any Working Men's Societies are invited to join..." La baza textului apelului au stat rezoluțiile cu privire la condițiile de primire a organizațiilor muncitorești în Asociația Internațională a Muncitorilor, adoptate de Consiliul General la propunerea lui Marx (vezi volumul de față, pag. 19). — 547.

458 Raportul cu privire la congres și conferință, întocmit de Comitetul permanent pe baza hotărîrii din 13 iunie a Consiliului General, a fost prezentat de P. Fox la ședința din 25 iulie 1865 a Consiliului. Raportul a fost rezultatul activității intense a lui Marx, care a reușit să-i convingă pe membrii Consiliului General să convoace în 1865 o conferință preliminară la Londra în locul Congresului de la Bruxelles, prevăzut de Statutul provizoriu (vezi adnotarea 143). Marx considera că secțiile locale ale Internaționalei nu erau suficient de puternice și că convocarea congresului e prematură.

În cursul dezbaterilor care au avut loc pe marginea acestui raport la ședința Consiliului General a fost discutat cu deosebită atenție programul lucrărilor apropiatei conferințe. În urma discuțiilor, programul propus de Comitetul permanent a fost adoptat cu unele completări; printre altele, la propunerea lui Cremer și Eccarius, la punctul 10 de pe ordinea de zi a conferinței a fost inclusă problema armatelor permanente, pusă în discuție de secția din Paris. În registrul de procese-verbale al Consiliului General, textul programului este anexat la textul raportului.

Programul Conferinței de la Londra a fost reprodus în două foi volante scoase de Consiliul General: „International Working Men's Association. Central Council: — 18, Greek Street, London, W. On the 25th September and following days a Conference of Delegates from the principal branches of the Association... will be held...". Londra, 1865. („Asociația Internațională a Muncitorilor. Consiliul Central: — 18, Greek Street, Londra, West. La 25 septembrie și în zilele următoare va avea loc conferința delegaților principalelor secții ale Asociației...", Londra, 1865) și „International Working Men's Association, Central Council, 18, Greek Street, London, W. On the 25th of September and three following days a Conference of Delegates from the principal branches of the Association... will be held...". Londra, 1865 („Asociația Internațională a Muncitorilor, Consiliul Central, 18, Greek Street, Londra, West. La 25 septembrie și în următoarele trei zile va avea loc conferința delegaților secțiilor principale ale Asociației...", Londra, 1865) și publicat în „Bee-Hive Newspaper" nr. 200 din 12 august 1865, anunțul cu privire la conferință a fost publicat în „Work-

man's Advocate" nr. 130, 131, 132 și 133 din 2, 9, 16 și 23 septembrie 1865.

„The Workman's Advocate” — săptăminal muncitoresc englez, a apărut la Londra; înființat în urma reorganizării ziarului „The Miner and Workman's Advocate” în septembrie 1865; organ oficial al Consiliului General al Internaționalei; din conducerea ziarului a făcut parte, alături de alți membri ai Consiliului General, și Marx. În februarie 1866, în legătură cu intensificarea în cadrul redacției a influenței elementelor reformiste, a fost reorganizat și și-a schimbat numele în „Commonwealth” (vezi adnotarea 140). — 548.

- 459 Cele două note din „Vorbote” publicate în volum (în ceea ce privește cea de-a doua notă — vezi volumul de față, pag. 594—595) reprezintă extrase din scrisori adresate de Jenny Marx, soția lui Marx, lui J. Ph. Becker, conducătorul secțiilor germane din Elveția ale Internaționalei, la 29 ianuarie 1866 și în jurul datei de 5 octombrie 1867.

Scrisoarea din 29 ianuarie 1866 a fost scrisă de Jenny pe cînd Marx era bolnav. Revista „Vorbote” abia începuse să apară, și Marx căuta să o sprijine; de aceea i-a rugat pe Liebknecht, Kugelmann și pe alți prieteni și tovarăși de luptă ai săi să trimită material revistei. Din confruntarea notei publicate în „Vorbote” cu manuscrisul scrisorii reiese că redacția a publicat extrase din ea fără modificări esențiale, adăugînd numai ultimele două paragrafe. — 551.

- 460 Este vorba de societățile ateiste din Anglia care în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea au desfășurat o activitate intensă. Radicalul burghez Ch. Bradlaugh și alții, grupați în jurul ziarului „National Reformer” și care făceau propagandă burgheză reformistă în rîndul muncitorilor, exercitau o influență considerabilă asupra activității acestor societăți. — 551.

- 461 Vezi adnotarea 195. — 551.

- 462 „Scrisoarea adresată ziarului «L'Echo de Verviers»” a fost scrisă de Jung pe baza unei hotărîri a Consiliului General și redactată de Marx, după cum reiese din scrisorile trimise de Jung lui Marx la 15 și 26 ianuarie 1866.

Această scrisoare a constituit răspunsul dat de Consiliul General la un articol nesemnat apărut în nr. 293 și 294 din 16 și 18 decembrie 1865 ale ziarului burghezo-democrat belgian „L'Echo de Verviers”, în care erau denaturate în mod calomnios activitatea Consiliului General și lucrările Conferinței de la Londra din 1865. Autorul articolului era Pierre Vésinier, un republican mic-burghez francez, care trăia ca emigrant în Belgia și era purtătorul de cuvînt al elementelor mic-burgheze din secția franceză de la Londra, ostile lui Marx și Consiliului General. Articolul lui Vésinier a fost discutat în ședințele de la 26 decembrie 1865 și 2 și 9 ianuarie 1866 ale Consiliului General; Marx, care a participat la aceste ședințe, a luat parte activă la discuții și a insistat ca Vésinier să fie exclus din Internațională dacă nu va prezenta dovezi în sprijinul acuzațiilor sale. — 552.

- 463 La lucrările Conferinței de la Londra din 1865 au participat Marx, Eccarius, Lessner, Schapper și alți membri ai Consiliului General care erau totodată și membri ai Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra. — 556.

- 464 *Societatea 10 decembrie* — organizație bonapartistă, înființată în 1849; era alcătuită mai cu seamă din elemente declasate. O caracterizare amănunțită a acestei organizații a fost dată de Marx în lucrarea sa „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 168—171). — 558.
- 465 *Uniunea Grütli* — organizație reformistă mic-burgheză din Elveția, înființată în 1838 ca uniune culturală a meseriașilor și muncitorilor. Denumirea „Grütli” sublinia caracterul național-elvețian al acestei organizații: potrivit unei legende, în 1307 reprezentanții a trei cantoane elvețiene, întruniți în poiana Grütli (sau Rütli), au încheiat o alianță în vederea luptei comune împotriva stăpînirii austriece. — 559.
- 466 „*Journal de l'Association Internationale des Travailleurs*” — vezi adnotarea 153.
 „*La Voix de l'Avenir*” — publicație săptămînală, a apărut în orașul La Chaux-de-Fonds din 1865 pînă în 1868; începînd din 1867 a fost organul oficial al secțiilor din Elveția romandă ale Internaționalei; se afla sub influența proudhoniștilor.
 „*Der Vorbote*” — vezi adnotarea 13.
 „*The Workman's Advocate*” — vezi adnotarea 458. — 560.
- 467 Cuvîntarea rostită de Marx la ședința din 13 martie 1866 reflectă unul din momentele luptei duse de el în Consiliul General împotriva democraților burghezi, care încercau să denatureze adevăratul caracter al Internaționalei ca organizație de clasă a proletariatului. Un adept al lui Mazzini, L. Wolff, care în primăvara anului 1865 se retrăsese din Consiliul General, și-a făcut apariția la ședința din 6 martie 1866 a Consiliului și, în lipsa lui Marx, s-a pornit să critice scrisoarea adresată de Consiliul General ziarului „L'Écho de Verviers” (vezi volumul de față, pag. 552—561) pe motiv că ea conține unele afirmații neîntemeiate despre Mazzini. Sub influența membrilor englezi cu orientare oportunistă, Consiliul a adoptat o rezoluție în care cerea scuze atît lui Mazzini, cît și lui Wolff. La 10 martie a avut loc, la locuința lui Marx, o consfătuire a secretarilor-corespondenți pentru țările continentale ale Europei (Dupont, Jung, Longuet, Bobczynski), la care s-a hotărît ca la ședința ordinară a Consiliului General Marx să protesteze împotriva acestei atitudini.
 Textul cuvîntării rostite de Marx la ședința din 13 martie 1866 s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General. — 561.
- 468 Statutul prezentat de L. Wolff la prima ședință, de la 8 octombrie 1864, a comisiei pentru elaborarea documentelor programatice ale Asociației Internaționale a Muncitorilor fusese întocmit de Mazzini pentru Uniunea asociațiilor muncitorești italiene, a cărei organizare o plănuise el. Acest proiect, scris de pe pozițiile democrației burgheze, a stat la baza „Actului constitutiv al frăției asociațiilor muncitorești italiene”, publicat în iulie 1864 în „Il Giornale delle Assoiazioni operaie” și adoptat la Congresul asociațiilor muncitorești italiene care a avut loc la Neapole la sfîrșitul lunii octombrie 1864. — 561.
- 469 Este vorba de Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor (vezi adnotarea 143). În procesele-verbale ale Conferinței n-a fost consemnată această declarație a lui De Paepe. — 562

470 Prezentul text al Statutului și Regulamentului Asociației Internaționale a Muncitorilor, care a fost pregătit de Marx și Lafargue pentru a fi tipărit în limba franceză în toamna anului 1866, se deosebește intrucivta de textul acestor documente în forma în care a fost aprobat de Congresul de la Geneva la ședințele din 5 și 8 septembrie 1866. După Congresul de la Geneva, într-o vreme când materialele acestuia, pe care le confiscase poliția franceză, nu fuseseră încă restituite Consiliului General, din partea secțiilor din Franța ale Internaționalei au început să sosească numeroase scrisori prin care ele cereau să li se trimită textul Statutului și Regulamentului. Ca urmare, Consiliul General a adoptat, la 16 octombrie 1866, hotărîrea de a publica, la Londra, aceste documente în limba franceză. În broșură, ele au apărut pe la sfîrșitul lunii noiembrie 1866 sub titlul : „Association Internationale des Travailleurs. Statuts et règlement”. Londres, 1866. Din 1 000 de exemplare, cite au fost tipărite, 800 au fost trimise în Franța, dar au fost reținute la graniță, așa că n-au putut fi difuzate. Curînd după aceea, materialele Congresului de la Geneva au fost restituite Consiliului General, care a trecut la pregătirea unei ediții oficiale a proceselor-verbale ale congresului și a documentelor adoptate de el. Versiunea engleză a apărut în „International Courier”, iar cea franceză în „Courier international”. Statutul și Regulamentul au fost publicate și separat într-o broșură apărută la Londra în 1867 („Rules of the International Working Men's Association”, Londra, 1867).

S-a păstrat manuscrisul în limba franceză al Statutului și al Regulamentului în traducerea începută de Marx și continuată de Lafargue; el corespunde textului broșurii apărute în limba franceză la Londra. În volumul de față, textul Statutului și al Regulamentului se publică după acest manuscris, confruntat cu textul tipărit al broșurii. — 562.

471 La 28 februarie 1867 Marx a rostit o cuvîntare la adunarea organizată cu prilejul împlinirii a 27 de ani de la înființarea Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 263). La adunare au participat, alături de muncitorii germani, membri francezi ai Internaționalei aflați la Londra și reprezentanți ai mișcării muncitorești din Anglia. În afară de Marx, au vorbit P. Fox, G. Eccarius, membri ai Consiliului General și alții.

Darea de seamă cu privire la ședință, care cuprindea o relatare a cuvîntării rostite de Marx, a fost scrisă de F. Lessner și trimisă lui J. Ph. Becker pentru a fi publicată în „Vorbote” și a apărut în nr. 3 din luna martie 1857 al acestei reviste. — 567.

472 „Apelul Consiliului General în legătură cu Congresul de la Lausanne” se publică după varianta în limba franceză, redactată de Marx. Prima variantă, în limba engleză, a acestui apel a fost întocmită de o comisie numită de Consiliul General la 4 iunie 1867 și a fost adoptată la ședința din 9 iulie. La aceeași ședință a fost însărcinat Lafargue să pregătească o traducere a apelului în limba franceză. Hotărîrea de a traduce apelul în primul rînd în limba franceză a fost determinată de faptul că conducerea proudhonistă a secțiilor pariziene pregătea pentru congres un program al ei propriu, cu totul independent de acela al Consiliului General.

Varianta franceză a apelului, care diferă considerabil de cea engleză, a fost publicată la Londra într-o foaie volantă sub titlul : „Adresse du Conseil Général de l'Association Internationale. Aux

- membres et aux sociétés affiliées et à tous les travailleurs" și reprodusă în ziarul „Tribune du Peuple” nr. 8 din 31 august 1867 și într-o serie de alte ziare. Aceeași variantă franceză, tradusă de J. Ph. Becker în limba germană, a fost inclusă de el într-o foaie volantă apărută la Geneva în vara anului 1867 sub titlul: „Einladung zum zweiten Kongress der Internationalen Arbeiter Association am 2.—8. September in Lausanne” și reprodusă în „Vorbote” nr. 8 din august 1867. — 568.
- 473 Este vorba de represiunea sinceră împotriva minerilor și metalurgiștilor belgieni care a avut loc în februarie 1867 la Marchiennes. — 568.
- 474 Este vorba de grevele lucrătorilor în bronz și ale croitorilor din Paris care au avut loc în februarie—martie 1867. — 568.
- 475 În februarie 1867 a fost instituită o comisie regală pentru cercetarea activității trade-unionurilor engleze. O asemenea cercetare, care a fost determinată de activitatea crescândă a trade-unionurilor, avea drept scop să pună aceste organizații în afara legii sau cel puțin să le impună unele îngrădiri. Drept răspuns la această măsură a guvernului, trade-unionurile au organizat mitinguri și adunări în toată țara și au convocat o conferință națională, care a avut loc la Londra între 5 și 8 martie 1867. În urma cercetării întreprinse de comisia regală, împotriva trade-unionurilor n-au putut fi formulate nici un fel de acuzații. — 569.
- 476 Este vorba de articolele 6, 7 și 8 din Regulament (vezi „Rules of the International Working Men’s Association”. Londra, 1867). — 570.
- 477 Textul acestei cuvântări a lui Marx s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General sub forma unui extras decupat din ziarul „The Working Man” nr. 18 din 27 iulie 1867, cu îndreptările care i-au fost aduse la aprobarea procesului-verbal. Pasajul citat de Marx este luat din Cartea albastră a parlamentului: „Reports by Her Majesty’s Secretaries of Embassy and Legation, on the Manufactures, Commerce etc., of the Countries in which they reside”. Londra, 1867, nr. 5, pag. 594—595. Greșelile de cifre care au fost comise în această Carte albastră au rămas necorectate. Greșelile de cifre strecurate în ziar au fost îndreptate după textul Cărții albastre (în legătură cu Cărțile albastre vezi adnotarea 4). — 571.
- 478 Cuvântarea în legătură cu atitudinea Asociației Internaționale a Muncitorilor față de congresul Ligii păcii și libertății a fost rostită de Marx la ședința din 13 august 1867 a Consiliului General. După ce a rostit această cuvântare, Marx a prezentat un proiect de rezoluție (vezi volumul de față, pag. 220).
- Așa cum arăta Marx într-o scrisoare trimisă lui Engels la 4 septembrie 1867, cuvântarea lui a provocat o vie agitație și a determinat pe conducătorii Ligii păcii și libertății să alcătuiască un program mai democratic pentru congresul ei constitutiv, care urma să aibă loc la 9 septembrie 1867 la Geneva. În aceeași scrisoare, Marx spunea că cuvântarea lui a durat o jumătate de oră, dar că, în informația cu priviro la desfășurarea ședinței, Eccarius, în calitate de secretar însărcinat cu întocmirea procesului-verbal, a inclus doar câteva fraze. Informația a apărut în „Bee-Hive Newspaper” nr. 305 din 17 august 1867.

- Manuscrisul lui Eccarius nu s-a păstrat; în registrul de procese-verbale al Consiliului General, textul cuvîntării rostite de Marx s-a păstrat sub forma extrasului decupat din acest număr al ziarului. Într-o formă și mai scurtă, cuvîntarea lui Marx a apărut în ziarele „Liberté” nr. 8 din 25 august 1867 și „Courrier français” din 2 septembrie 1867. — 573.
- 479 Punctul de vedere al întemeietorilor marxismului în legătură cu rolul armatelor regulate din secolul al XIX-lea a fost expus în lucrarea lui Engels „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” (vezi volumul de față, pag. 40—83) și într-o serie de articole ale lui intitulat „Insemnări despre război” (vezi articolul „Cum trebuie dusă lupta împotriva prusienilor” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17). — 574.
- 480 Raportul Consiliului General la Congresul de la Lausanne din 1867, constînd dintr-o parte generală și din rapoarte pe diferite țări, a fost aprobat la ședința Consiliului din 20 august și prezentat la ședința congresului din 3 septembrie de Guillaume în limba franceză, de Eccarius în limba germană. Acest raport a fost publicat în „Rapports lus au congrès ouvrier réuni du 2 au 8 septembre 1867 à Lausanne”, Chaux-de-Fonds, 1867, apărut în aprilie 1868. Partea din raport referitoare la America, scrisă de Fox, s-a păstrat de asemenea în manuscris, anexat la procesele-verbale ale Consiliului General.
- Congresul de la Lausanne al Internaționalei a avut loc între 2 și 8 septembrie 1867. Fiind ocupat cu pregătirea pentru tipar a volumului I al „Capitalului”, Marx n-a participat la congres. La congres au fost prezentate raportul Consiliului General și dări de seamă din diferite țări, care dovedeau întărirea pozițiilor Internaționalei în țările respective. Deși Consiliul General s-a împotrivit, proudhoniștii au impus congresului ordinea lor de zi: au fost discutate pentru a doua oară problemele cooperăției, muncii femeilor, învățămîntului, precum și o serie de probleme particulare care au distras atenția congresului de la discutarea problemelor cu adevărat arzătoare prevăzute pe ordinea de zi propusă de Consiliul General. Proudhoniștii au reușit să facă să fie adoptate cîteva din rezoluțiile lor, dar n-au reușit să acopereze conducerea Internaționalei. Congresul a reales Consiliul General în vechea componență și a menținut sediul acestuia la Londra. — 574.
- 481 Hotărîrile Congresului de la Geneva în problemele menționate au fost publicate în „International Courier” nr. 12, 15 și 17 din 27 martie, 17 aprilie și 1 mai 1867.
- „The International Courier” — vezi adnotarea 167. — 574.
- 482 „The Working Man” — cotidian, apărut la Londra între anii 1861 și 1867, avînd ca colaborator activ pe democratul francez Joseph Collet, emigrat la Londra. — 576.
- 483 Vezi adnotarea 231. — 577
- 484 Evenimentele despre care este vorba au avut loc în octombrie-noiembrie 1866. — 579.
- 485 În cursul mișcării pentru reforma electorală din Anglia (vezi adnotarea 170), muncitorii din Londra au fost nevoiți să lupte pentru

- dreptul de a organiza mitinguri de masă în parcurile capitalei. În pofida faptului că guvernul a interzis organizarea în Hyde Park a mitingului fixat pentru 23 iulie 1866, mitingul a avut loc, ajungându-se la o ciocnire între participanți și poliție. Sub presiunea maselor populare, ministerul de interne a permis Ligii pentru reformă să folosească parcurile din Londra pentru organizarea de mitinguri. Totuși, în timpul pregătirii celui de-al doilea miting, fixat pentru 30 iulie în Hyde Park, temindu-se de creșterea activității revoluționare a maselor, Consiliul Ligii pentru reformă a adoptat hotărîrea de a nu mai convoca mitinguri în aer liber. — 579.
- 486 Scrisoarea lui Besson, secretar-corespondent pentru Belgia, a apărut în „Tribune du Peuple” nr. 44 din 4 noiembrie 1866. — 586.
- 487 Este vorba de rezoluția adoptată de Consiliul General la 18 iunie 1867, în care Consiliul saluta atitudinea maselor populare din Paris în timpul vizitei țarului Alexandru al II-lea la Paris și aproba demonstrația de solidaritate cu polonezii asupriți de țarismul rus. Rezoluția a fost publicată în „Commonwealth” nr. 224 din 22 iunie 1867. — 587.
- 488 *Uniunea națională a muncitorilor* — vezi adnotarea 242.
Uniunea internațională a turnătorilor — mare sindicat al muncitorilor din Statele Unite ale Americii, organizat în 1859 și constituit definitiv în 1863, sub conducerea lui Sylvis, care a devenit președintele lui. Sindicatul a unit pe scară națională uniunile locale ale turnătorilor, a avut organizații afiliate în Columbia Britanică și în Canada, a luptat pentru acțiuni centralizate ale uniunilor locale, a condus mișcarea grevistă, a exercitat o puternică influență asupra întăririi altor sindicate pe scară națională. — 588.
- 489 „*The Workingman's Advocate*” — săptămînal muncitoresc; a apărut din 1864 pînă în 1877 la Chicago; aborda probleme ale mișcării sindicale, publica documente ale Internaționalei; organ de presă al Uniunii naționale a muncitorilor. — 589.
- 490 *Uniunea muncitorilor din New York* — uniune a sindicatelor muncitorilor din New York; a luat ființă în 1863 și și-a propus să unească pe muncitorii din New York în lupta împotriva patronilor, să asigure sprijinirea greviștilor și mediația în rezolvarea conflictelor dintre muncitori și patroni. — 591.
- 491 În manuscrisul lui P. Fox, anexat la registrul de procese-verbale ale Consiliului General, se arată în continuare că Marx i-a transmis lui Fox, în afară de scrisorile lui F. A. Sorge, statutul Clubului comunist din New York, afiliat la Asociație.
Clubul comunist din New York a fost înființat în 1857 din inițiativa emigranților revoluționari germani F. Kamm și A. Komp. În activitatea lui au jucat un rol de seamă J. Weydemeyer, F. A. Sorge, H. Meyer și A. Vogt, tovarăși de luptă ai lui Marx. — 591.
- 492 Este vorba de Uniunea Internațională a turnătorilor, care, după cum comunica conducătorul ei, Sylvis, în scrisoarea citită la ședința Consiliului General din 9 iulie 1867, a cheltuit în anii 1866—1867 sume mari pentru a acorda ajutor muncitorilor greviști. — 593.

- 493 Manuscrisul acestei scrisori, a doua, a lui Jenny Marx (în ceea ce privește prima scrisoare, vezi volumul de față, pag. 551—552), nu s-a păstrat. Judecând după scrisoarea adresată de ea lui J. Ph. Becker la 5 octombrie 1867 și după răspunsul acestuia din 7 octombrie 1867, scrisoarea respectivă a fost scrisă în jurul datei de 5 octombrie 1867. — 594.
- 494 Este vorba de ziarul liberal englez „Examiner and Times”, care apărea la Manchester; a fost fondat în 1848, în urma fuzionării gazetelor „Manchester Times” și „Manchester Examiner”; a apărut sub diferite nume pînă în 1894; în deceniile al 6-lea și al 7-lea redactor-șef și editor al ziarului a fost John Bright.
- Școala manchesteriană* — curent în economia politică în prima jumătate a secolului al XIX-lea, care exprima interesele burgheziei industriale. Adepții acestui curent, liber-schimbistii, militau pentru libertatea comerțului și pentru neamestecul statului în viața economică. Centrul de agitație al liber-schimbistilor era Manchesterul, unde în fruntea acestei mișcări se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright, care în 1838 au organizat Liga împotriva legilor cerealelor. În deceniul al 7-lea, liber-schimbistii au format aripa de stînga a partidului liberal. — 595.
- 495 Este vorba de Congresul de la Geneva al Ligii burgheze-pacifiste a păcii și libertății, care a avut loc în septembrie 1867. — 595.
- 496 Este vorba de volumul I al „Capitalului” lui K. Marx, apărut la Hamburg în septembrie 1867. — 595.
- 497 Vezi K. Marx : „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 746, 750, 755, 757. — 595.
- 498 Rezumatul referatului în problema irlandeză prezentat la 16 decembrie 1867 (vezi în volumul de față, pag. 479—493, schița acestui referat făcută de Marx), întocmit de Eccarius, urma să fie publicat în revista „Vorbote” și a fost trimis în acest scop de F. Lessner lui J. Ph. Becker în Elveția, dar nu a fost publicată. — 596.
- 499 Vezi adnotarea 401. — 596.
- 500 Vezi adnotarea 396. — 596.
- 501 Despre răscoala din 1798 vezi adnotarea 393. — 597.
- 502 Cuvîntarea în legătură cu consecințele pe care le are folosirea mașinilor în sistemul capitalist a fost rostită de Marx la ședința din 28 iulie 1868 a Consiliului General (vezi adnotarea 225). Textul este prescurtat scris de G. Eccarius, secretar al Consiliului General, s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General sub forma unui extras decupat din ziarul „Bee-Hive” nr. 354 din 1 august 1868. — 598.
- 503 Este vorba de creșterea pauperismului care a avut loc, după criza din 1866, la Londra și îndeosebi în partea de răsărit a orașului — East End. — 600.
- 504 Cuvîntarea în legătură cu reducerea zilei de muncă a fost rostită de Marx la ședința din 11 august 1868 a Consiliului General, în cadrul

dezbaterii asupra acestui punct care a fost inclus în programul Congresului de la Bruxelles.

Cuprinsul acestei cuvîntări s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General sub forma unui extras decupat din ziarul „Bee-Hive” nr. 358 din 22 august 1868, cu unele îndreptări făcute de secretar. — 601.

- 505 În procesul-verbal s-a înscris, din greșeală, numele lui Eccarius în loc de acela al lui Milner. Or, toamai Milner, combătîndu-l pe Eccarius, afirma că reducerea zilei de muncă, deși ar fi o măsură binevenită, ar duce la o scădere a producției. — 601.
- 506 Marx se referă la expunerea amănunțită făcută de Eccarius în cuvîntarea rostită de el la această ședință despre consecințele dăunătoare pe care le are pentru sănătatea muncitorilor o zi de muncă prea lungă. — 601.
- 507 „*Apel către muncitorii germani de la Londra*” a fost scris de F. Lessner, care l-a trimis apoi lui Marx ca să-l vadă și el. Înapoiindu-i acest text, la 11 august 1868 Marx îi scria lui Lessner: „Din cauza greșelilor de ortografie, am transcris, în paginile alăturate, întregul apel”. Manuscrisul lui Marx, care s-a păstrat, corespunde întru totul cu textul apelului publicat în nr. 502 din 15 august 1868 al ziarului „Her-mann”, care apărea la Londra. — 602.
- 508 Vezi K. Marx, „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 45. — 603.
- 509 Cuvîntarea rostită de Marx la ședința din 5 ianuarie 1869 a Consiliului General reprezintă o comunicare făcută de el în numele Comitetului permanent. La ședința sa din 2 ianuarie 1869, Comitetul permanent a luat în discuție o scrisoare adresată de secția din Rouen care cerea să se acorde ajutor muncitorilor din acest oraș și a supus această problemă spre examinare Consiliului General. Consiliul General, pe baza comunicării lui Marx, a adoptat o rezoluție în care protesta împotriva măsurilor adoptate de patronii francezi și făcea apel la muncitorii englezi să acorde ajutor muncitorilor din Rouen.
- Textul acestei cuvîntări, în consemnarea făcută de Jung, s-a păstrat în registrul de procese-verbale ale Consiliului General. Conținutul ei, într-o formă prescurtată, a fost inclus într-o informație despre ședința Consiliului General publicată în nr. 379 din 16 ianuarie 1869 al ziarului „Bee-Hive”. — 604.
- 510 Cele două cuvîntări în legătură cu proprietatea funciară au fost rostite de Marx la ședința din 6 iulie 1869 a Consiliului General, în cadrul discuțiilor pe marginea programului Congresului de la Basel (vezi volumul de față, pag. 604—605). Cu toate că Congresul de la Bruxelles adoptase cu majoritate de voturi o rezoluție în favoarea socializării proprietății funciare, la cererea unui mic grup de adepți ai micii proprietăți private asupra pămîntului, în frunte cu proudhonistul Tolain, problema proprietății funciare a fost din nou inclusă în programul congresului ordinar.
- În prima sa cuvîntare, Marx a dat un răspuns muncitorului Milner, care, încercînd să dovedească justetea rezoluției adoptate la Bruxelles, a rostit o cuvîntare în apărarea dreptului natural al omului asupra pămîntului.

A doua cuvîntare a lui Marx constituie un răspuns dat anarhistului francez E. Reclus, care venise la şedinţă ca invitat şi care, în cursul unei intervenţii, a declarat că ţăranii nu participă la congresele Internaţionalei şi că nu merită să li se poarte grijă.

În urma discuţiilor purtate, Consiliul General a confirmat cu majoritate de voturi justetea rezoluţiei cu privire la proprietatea asupra pămîntului, adoptată de Congresul de la Bruxelles.

Cuvîntarea lui Marx s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General, în consemnarea făcută de Eccarius. Conţinutul, în formă prescurtată, al cuvîntărilor rostite de Marx a fost inclus în informaţia despre şedinţa din 6 iulie 1869 a Consiliului General, care a fost publicată în „Bee-Hive” nr. 404 din 10 iulie 1869. — 605.

- 511 Este vorba de comisia pentru pregătirea dezbaterilor în legătură cu proprietatea asupra pămîntului, care a fost aleasă la Congresul de la Bruxelles. Comisia a prezentat congresului două rapoarte în problema agrară — unul al lui Aubry (secţia Rouen) şi altul al lui De Paepe (secţia Bruxelles). Comisia a informat congresul că în sinul ei există deplină unanimitate în ce priveşte socializarea minelor, canalelor, drumurilor etc., dar în ce priveşte pămîntul arabil nu s-a ajuns la unitate de vederi. Majoritatea formată în cadrul acestei comisii, în frunte cu De Paepe, delegatul belgian, a propus o rezoluţie în favoarea socializării întregului pămînt, care a fost adoptată de congres, în timp ce minoritatea, condusă de proudhonistul Tolain, delegat francez, a susţinut mica proprietate privată a ţăranilor asupra pămîntului. — 606.

- 512 Marx a rostit această cuvîntare cu privire la dreptul de succesiune, la şedinţa din 20 iulie 1869 a Consiliului General, în cadrul discuţiilor pe marginea programului Congresului de la Basel (vezi volumul de faţă, pag. 604—605). Cuvîntarea lui s-a păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General, în consemnarea făcută de Eccarius.

Conţinutul, în formă prescurtată, al acestei cuvîntări a fost inclus în informaţia despre şedinţa Consiliului General, care a fost publicată în „Bee-Hive” nr. 406 din 24 iulie 1869. — 607.

- 513 În procesul-verbal întocmit de Eccarius a scăpat o greşeală. Este vorba de discipolii lui Saint-Simon, şi nu de Saint-Simon, care a murit în 1825 (vezi volumul de faţă, pag. 394). — 608.

- 514 Cuvîntarea în legătură cu învăţămîntul general în societatea modernă a fost rostită de Marx la 10 august 1869, la şedinţa Consiliului General, în cadrul discuţiilor pe marginea programului Congresului de la Basel (vezi volumul de faţă, pag. 604—605). La şedinţa din 17 august a Consiliului General, Marx a rostit cuvîntul de încheiere în legătură cu această problemă. Cuvîntarea şi cuvîntul de încheiere s-au păstrat în registrul de procese-verbale al Consiliului General, în consemnarea făcută de Eccarius. Conţinutul, în forma prescurtată, al primei cuvîntări a fost inclus în informaţia despre şedinţa din 10 august a Consiliului General, care a fost publicată în „Bee-Hive” nr. 409 din 14 august 1869; conţinutul, în formă prescurtată, al cuvîntului de încheiere a apărut în „Bee-Hive” nr. 410 din 21 august 1869. — 610.

- 515 Problema învățămîntului general a fost dezbătută la cele trei congrese precedente ale Asociației Internaționale a Muncitorilor : la cel de la Geneva din 1866, la cel de la Lausanne din 1867, la cel de la Bruxelles din 1868. — 611.
- 516 În propunerea făcută de Harriet Law la ședința din 17 august 1869 a Consiliului General se prevedea ca averea și veniturile bisericii să fie folosite pentru nevoile învățămîntului general. — 612.
- 517 La ședințele din 10 și 17 august 1869 ale Consiliului General, Milner, un muncitor englez, a făcut propunerea, inacceptabilă din punctul de vedere al intereselor proletariatului, ca școala burgheză din acea vreme să dea elevilor cunoștințe în domeniul economiei politice, propunere care, pusă în aplicare, ar fi făcut să crească influența ideologică exercitată asupra tinerei generații de către burghezia dominantă. Milner stăruia îndeosebi asupra necesității de a da elevului o idee despre „valoarea muncii” și despre repartitie. El se sprijinea mai ales pe ideile socialistului utopic american Warren, promotor al teoriei „schimbului echitabil”. — 612.
- 518 Ceea ce l-a făcut pe Marx să atingă aici problema desființării armatelor permanente a fost propunerea, făcută în cadrul discuțiilor la ședințele Consiliului General, ca fondurile pentru învățămîntul general să fie mărite pe socoteala suprimării cheltuielilor cerute de întreținerea armatelor permanente. — 613.
- 519 Acest apel, care constituie manifestul Ligii pămîntului și muncii, înființată în octombrie 1869 (vezi adnotarea 334), a fost întocmit în jurul datei de 14 noiembrie 1869 de Eccarius, care făcea parte din comisia pentru elaborarea apelului. Textul lui a fost redactat de Marx, fapt care s-a reflectat în programul Ligii. — 613.
- 520 Este vorba de campania dusă de adepții Ligii împotriva legilor cerealelor, care, în propaganda lor demagogică, căutau să convingă pe muncitori că o dată cu introducerea libertății comerțului va crește salariul lor real și că vor avea de două ori mai multă pîine („big loaf”). Realitatea a demonstrat însă întreaga falsitate a acestor promisiuni. Capitalul industrial din Anglia, întărit în urma abrogării legilor cerealelor (vezi adnotarea 386), și-a intensificat ofensiva împotriva intereselor vitale ale clasei muncitoare. — 613.
- 521 Categorie de contribuabili cuprinzînd persoane care aveau venituri din comerț și pe liber profesioniști. — 614.
- 522 Marx și-a rostit aceste cuvîntări ale sale în legătură cu politica guvernului britanic față de deținuții irlandezi la ședințele din 16 și 23 noiembrie 1869 ale Consiliului General. La propunerea lui, la ședința din 9 noiembrie 1869, s-a hotărît să se discute atitudinea guvernului britanic față de deținuții irlandezi și poziția clasei muncitoare din Anglia în problema irlandeză. În prima din cuvîntările publicate aici, Marx a deschis discuțiile și a propus o rezoluție în această problemă (vezi volumul de față, pag. 411—412). În cadrul discuțiilor, care la ședința din 23 noiembrie au devenit deosebit de furtunoase, împotriva rezoluției propuse de Marx s-a pronunțat en-

- glezul Mottershead, care a încercat să justifice politica colonială dusă de guvernul Gladstone în Irlanda; el a fost sprijinit de Odger. În cea de-a doua cuvîntare a sa, Marx a dat răspuns la cele spuse, în cuvîntările lor, de acești membri englezi ai Consiliului General. În registrul de procese-verbale al Consiliului General, ambele cuvîntări ale lui Marx au fost consemnate de Eccarius. În informația cu privire la ședința din 16 noiembrie a Consiliului General, publicată în ziarul „Reynolds's Newspaper” din 21 noiembrie 1869 și „National Reformer” din 28 noiembrie 1869, precum și în informația cu privire la ședința din 23 noiembrie, publicată în ziarul „Reynolds's Newspaper” din 28 noiembrie și „National Reformer” din 5 decembrie 1869, cuvîntările lui Marx sînt redată pe scurt și inexact. — 619.
- 523 Este vorba de răspunsul dat de Gladstone la petițiile prin care se cerea amnistierea deținuților irlandezi; asemenea petiții au fost adoptate la mitingurile de masă din Irlanda, printre care și la cel de la Limerick, din ziua de 1 august 1869, la care au participat mii de persoane. Gladstone a dat acest răspuns în niște scrisori adresate conducătorilor irlandezi O'Shea și Butt (vezi adnotarea 326). — 621.
- 524 *Centru principal* (Head Centre) se numea, în sistemul de organizare internă al frăției fenieni, conducătorul acestei organizații secrete. Marx se referă aici la ziarul „New York Irish People”, care într-unul din articolele sale atrăgea atenția că, prin refuzul său de a amnistia pe deținuții fenieni, Gladstone face ca mișcarea fenienilor să se întărească și mai mult. Această referire este dată după ziarul „Irishman” nr. 20 din 13 noiembrie 1869. — 621.
- 525 Vezi adnotarea 327. — 622.
- 526 Vezi „Times” din 27 octombrie 1869. — 623.
- 527 Este vorba de o informație apărută în „Irishman” nr. 18 din 30 octombrie 1869 în care se arăta că Gladstone, în scrisoarea sa de răspuns adresată secției Dublin a asociației Vechiul ordin al pădurarilor — care aderase la mișcarea pentru amnistierea deținuților fenieni —, a refuzat să recunoască promisiunile făcute de el înainte de alegeri cu privire la o îmbunătățire a situației din Irlanda.
- Vechiul ordin al pădurarilor* — o asociație de ajutor reciproc înființată în Anglia în 1745 ca asociație a pădurarilor regali și care în 1834 a adoptat denumirea de mai sus. — 623.
- 528 „*Political Register*” — titlu prescurtat al săptămînalului „Cobbet's Weekly Political Register” editat de radicalii burghezi englezi; a apărut la Londra din 1802 pînă în 1835. — 624.
- 529 Este vorba de reprimarea, cu o cruzime nemaipomenită, a răscoalei de eliberare națională a irlandezilor din 1798 de către autoritățile engleze (vezi adnotarea 393). Marx compară aici teroarea folosită de polițiștii englezi cu represaliile care au avut loc în 1849, în cursul înăbușirii revoluției din Ungaria. — 624.
- 530 Este vorba de cartea: Ledru-Rollin. „The Decline of England”. Londra, 1850. — 624.

- 531 În opoziție cu Marx, care căuta să demaște politica colonialistă a guvernului englez, Odger cerea să fie atenuate expresiile folosite de Marx, pentru aprecierea politicii lui Gladstone, în proiectul de rezoluție propus de el. Odger invoca drept argument în sprijinul acestei cereri că în caz contrar nu va putea fi obținută eliberarea deținuților. El amintea că în răspunsul său la petițiile primite Gladstone și-a exprimat nemulțumirea față de tonul violent folosit în unele dintre ele. În textul cuvîntării lui Marx, așa cum a apărut în „Reynolds's Newspaper” din 28 noiembrie 1869, fraza de încheiere este redată în felul următor: „Aici se pune problema: ce este mai important — să câștigi încrederea irlandezilor, sau să întocmești o rezoluție acceptabilă pentru Gladstone?”. — 625.
- 532 Marx a rostit această cuvîntare în legătură cu „Bee-Hive” la ședința din 26 aprilie 1870 a Consiliului General, pentru a expune motivele de care s-a călăuzit la întocmirea rezoluției propuse de el (vezi volumul de față, pag. 455). — 625.
- 533 Vezi adnotarea 549. — 626.
- 534 Conținutul scrisorii adresate de K. Marx, la 27 iunie 1870, comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german a fost expus de președintele tribunalului la procesul din 1872 de la Leipzig în care W. Liebknecht, A. Bebel și A. Hepner erau acuzați de înaltă trădare. Această scrisoare a fost prezentată ca material de acuzare și în procesul intentat în 1871 comitetului din Braunschweig al Partidului muncitoresc social-democrat. Nu dispunem de originalul scrisorii. Textul publicat aici este extras din cartea „Leipziger Hochverratsprozess...” Leipzig, 1872; textul scrisorii se găsește și în ediția din 1874 și în cea din 1894, care a fost pregătită de W. Liebknecht din însărcinarea comitetului Partidului muncitoresc social-democrat. Potrivit celor spuse de președintele tribunalului din Leipzig, scrisoarea era semnată: „În numele Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor: Karl Marx, secretar pentru Germania”. — 626.
- 535 Cuvîntarea în legătură cu sciziunea produsă în Federația din Elveția romandă a fost rostită de Marx la ședința din 28 iunie 1870 a Consiliului General ca o expunere de motive pentru rezoluția propusă de el (vezi volumul de față, pag. 465). S-a păstrat consemnarea făcută de Eccarius. — 627.
- 536 Aceste articole în legătură cu problema irlandeză au fost scrise de una din fiicele lui Marx, Jenny, între 27 februarie și 19 aprilie 1870, pentru ziarul „La Marseillaise” (vezi adnotarea 368). Prin conținutul lor, ele sînt în legătură cu articolul lui Marx „Guvernul englez și fenienii întemnițați” (vezi volumul de față, pag. 433—438).
- Marx acorda o mare importanță articolelor scrise de Jenny pentru „Marseillaise”; cel de-al treilea articol l-a scris împreună cu ea. Articolele (cu excepția celui de-al doilea) au apărut cu semnătura J. Williams, care era o variantă puțin diferită a pseudonimului cu care Marx, din motive conspirative, semna unele scrisori ale sale (A. Williams). — 629.

- 537 Discursul lui Gladstone a apărut în ziarul „Times” la 4 martie 1870. — 634.
- 538 Scrisoarea lui O'Donovan Rossa a fost publicată în nr. 32 din 5 februarie 1870 al ziarului „Irishman”. Orangiştii, de care e vorba în ultima frază a acestei scrisori, erau membrii unui ordin reacţionar creat de landlorzi şi de clerul protestant, iar ribboniştii erau membrii unor organizaţii secrete ale ţăranilor catolici irlandezi. — 636.
- 539 Ştirea în legătură cu colonelul Rickard Burke, deţinut fenian, a apărut în nr. 27 din 1 ianuarie 1870 al ziarului „Irishman”. Scrisoarea lui Underwood din 1 ianuarie 1870 adresată lui Bruce, ministrul de interne, a fost publicată în nr. 28 din 8 ianuarie 1870 al ziarului „Irishman”. Răspunsul care a fost dat, în numele lui Bruce, la scrisoarea lui Underwood a apărut în nr. 30 din 22 ianuarie 1870 al ziarului „Irishman”, iar răspunsul la scrisoarea trimisă de Catherine Barry, sora lui Burke, în nr. 37 din 12 martie 1870 al aceluiaşi ziar. — 638.
- 540 „The Echo” — ziar burghez englez de orientare liberală, a apărut la Londra din 1868 pînă în 1907. — 638.
- 541 Parafrază a unui aforism al lui Voltaire: „Toate genurile sînt bune, afară de cel plictisitor”. — 639.
- 542 Este vorba de o demonstraţie a muncitorilor din Londra care a avut loc la 24 octombrie 1869. În legătură cu rolul pe care l-a avut Consiliul General în campania pentru amnistierea deţinuţilor fenieni vezi adnotarea 326. — 640.
- 543 Articolul anonim al cărui autor, Bruce, încerca să infirme faptele citate de O'Donovan Rossa a apărut în ziarul „Times” cu data de 16 martie 1870. — 640.
- 544 Discursul rostit de Moore în camera comunelor şi răspunsul dat de Gladstone la 17 martie 1870 au apărut în ziarul „Times” cu data de 18 martie 1870. — 641.
- 545 În decembrie 1867, la închisoarea Clerkenwell din Londra, un grup de fenieni a provocat o explozie cu scopul de a elibera pe deţinuţii fenieni. — 642.
- 546 J. Marx se foloseşte aici de un anunţ apărut în ziarul „Irishman” în legătură cu apariţia, în 1868, a Cărţii albastre: „Report of Commission on the Treatment of certain Treason-Felony Convicts in English Prison, who have been transferred there to at the request of the Irish Government”, 1867. — 642.
- 547 Este vorba de o încercare de răscoală a fenienilor, care a avut loc în februarie-martie 1867. — 642.
- 548 Este vorba de „Report of Commissioners on the Treatment of the Treason-Felony Convicts in the English Convict Prisons”. Londra, 1867. — 643.

- 549 „Coercion bill” (legea excepțională), prezentat de Gladstone la 17 martie 1870 în Camera comunelor și adoptat de ea, prevedea suspendarea garanțiilor constituționale în Irlanda, introducerea stării de asediu și acorda autorităților engleze împuterniciri extraordinare pentru înăbușirea mișcării de eliberare națională din Irlanda.
Land Bill — vezi adnotarea 358. — 644.
- 550 Este vorba de cartea : F.T.H. Blackwood. „Mr. Mill's Plan for the Pacification of Ireland Examined”. Londra, 1868. — 644.
- 551 Acest citat este luat dintr-un articol apărut în „Reynolds's Newspaper” din 20 martie 1870, sub semnătura „Gracchus”.
„Reynolds's Newspaper” — ziar englez de orientare radicală ; a apărut la Londra cu începere din 1850. — 645.
- 552 Statul despotice Dahomey din Africa se distingea prin rinduielile sale interne deosebit de severe, care erau menținute printr-un sistem de spionaj și denunțuri. — 645.
- 553 Corespondența dintre Bruce, ministrul de interne, și M'Carthy Downing din legătură cu Rickard Burke a fost publicată în nr. 38 din 19 martie 1870 al ziarului „Irishman”. — 647.
- 554 Scrisoarea lui Lavelle a fost publicată în „Freeman's Journal” din 29 martie 1870.
„Freeman's Journal” — cotidian irlandez, a apărut la Dublin din 1763 pînă în 1924.
Este vorba de cartea : P. Lavelle. „The Irish Landlord since the Revolution”. Dublin, 1870. — 650.
- 555 Noile condiții ale contractelor de arendare au fost publicate în nr. 37 din 12 martie 1870 al ziarului „Irishman”. — 650.
- 556 Parafrazare a unor cuvinte din piesa lui Shakespeare „Regele Henric al VI-lea”, partea I, actul 1, scena a 2-a. — 651.
- 557 Acest pasaj, extras din ziarele americane, precum și comunicarea făcută de corespondentul din New York sînt citate după „Irishman” nr. 40 din 2 aprilie 1870. — 651.
- 558 Este vorba de o pledoarie a avocatului Laurier rostită în ziua de 25 martie 1870 la procesul intentat prințului Pierre Bonaparte, care ucisese pe ziaristul Victor Noir, și publicată în nr. 97 din 27 martie 1870 al ziarului francez „La Marseillaise”. — 653.
- 559 Acest pasaj este citat din ziarul „Times” cu data de 8 aprilie 1870. — 655.

Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels

(Septembrie 1864 — iulie 1870)

1864

- Mijlocul lunii septembrie* Marx acceptă invitația comitetului de organizare de a participa în calitate de reprezentant al muncitorilor germani la adunarea internațională a muncitorilor convocată pentru ziua de 28 septembrie la St. Martin's Hall. El recomandă ca din partea muncitorilor germani să ia cuvântul J. G. Eccarius, fost membru al Ligii comuniștilor, pe care îl ajută să se pregătească în vederea participării la discuții.
- Mijlocul lunii septembrie — decembrie* Marx lucrează intens la „Capitalul”.
- 28 septembrie* Marx participă la adunarea internațională a muncitorilor de la St. Martin's Hall la care se adoptă rezoluția cu privire la înființarea Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala). Marx este ales membru al Comitetului provizoriu al Asociației.
- 4 octombrie* În scrisoarea de răspuns adresată muncitorului Karl Klings din Solingen, Marx arată că nu poate primi postul de președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani, care-i fusese oferit după moartea lui Lassalle, dar că propunerea oficială a candidaturii sale pentru acest post ar putea fi folosită ca o demonstrație politică împotriva guvernului prusian, care i-a retras cetățenia, și ca o manifestare de solidaritate cu Asociația Internațională a Muncitorilor.
- 5 octombrie* Marx este ales de către Comitetul provizoriu în Comisia pentru elaborarea documentelor programatice ale Asociației Internaționale a Muncitorilor.
- 6-17 octombrie* Marx este bolnav și din această cauză nu poate participa la pregătirea documentelor programatice.
- A doua jumătate a lunii octombrie* Întorcându-se la Manchester din călătoria întreprinsă în Schleswig-Holstein, Engels își continuă studiile de filologie germană și istorie a vechilor germani.
- 13 octombrie* La ședința Comitetului provizoriu, Marx se pronunță împotriva programului și statutului întocmite de comisie, în timpul cit a fost bolnav, în spiritul ideilor lui

- Mazzini și Owen ; la cererea sa, Comitetul ia hotărîrea ca documentele să fie înapoiate comisiei pentru a fi refăcute.
- 20 octombrie** La locuința lui Marx are loc ședința comisiei de elaborare a documentelor programatice ale Internaționalei.
- Între 21 și 27 octombrie** Marx scrie din nou documentele programatice ale Asociației Internaționale a Muncitorilor: Manifestul constitutiv și Statutul provizoriu; aceste documente au fost aprobate de comisie.
- 1 noiembrie** La ședința Comitetului provizoriu, Marx dă citire Manifestului constitutiv și Statutului provizoriu, care sînt adoptate în unanimitate. În conformitate cu prevederile Statutului, Comitetul provizoriu se constituie ca organ conducător al Asociației (Consiliul General; pînă la sfîrșitul anului 1866 — în special sub numele de Consiliu Central), în cadrul căruia Marx îndeplinește funcția de secretar-corespondent pentru Germania.
- 2 noiembrie** Într-o scrisoare adresată lui Marx, Engels își împărtășește impresiile sale de călătorie, observații cu privire la natura și populația din Schleswig-Holstein.
- 3 noiembrie** Marx îl revede — după 16 ani — pe Bakunin, cu care discută probleme legate de răscoala din Polonia din 1863—1864, de Asociația Internațională a Muncitorilor și de mișcarea socialistă.
- 4 noiembrie** Marx îi scrie lui Engels o scrisoare în care îi expune detaliat împrejurările în care a fost înființată Internaționala și istoricul elaborării documentelor programatice ale noii organizații proletare.
- 7 noiembrie** În scrisoarea de răspuns adresată lui Marx, Engels își exprimă satisfacția în legătură cu înființarea Asociației Internaționale a Muncitorilor.
Engels participă la ședința conducerii Asociației Schiller a emigranților politici germani din Manchester, al cărei președinte fusese ales în iulie 1864.
- 8 noiembrie** La propunerea lui Marx, Consiliul General adoptă hotărîrea de a trimite presei spre publicare toate procesele-verbale ale ședințelor Consiliului, întrucît unele-ziare le tipăriseră într-o formă denaturată.
- 9 noiembrie** Engels îi trimite lui Marx un raport al Comitetului burghez de ajutorare a muncitorilor industriali pauperi, apărut în ziarul „The Manchester Guardian”, și caracterizează „ajutorul” burghez dat muncitorilor ca un mijloc folosit de patroni pentru a se îmbogăți și mai mult.
- Aprox. 14 — aprox. 24 noiembrie** Marx și Engels sînt solicitați să colaboreze la ziarul „Social-Demokrat”, organul de presă al Uniunii generale a muncitorilor germani, care urma să apară la

Berlin sub redacția lui J. B. Schweitzer și J. B. Hofstetten; în scrisorile pe care și le adresează reciproc Marx și Engels dezbate problema colaborării la acest ziar și, convingându-se că în prospectul ziarului nu figurau principiile specific lassalleene, primesc propunerea; ei speră să folosească ziarul în scopul propagării ideilor comunismului științific în Germania și al creării unui partid cu adevărat proletar.

**15 și 22
noiembrie**

Marx participă la ședințele Consiliului General, la care se discută condițiile de primire în colectiv în Internațională a organizațiilor muncitorești și prezintă un proiect de rezoluție adoptat în unanimitate. Rezoluțiile sînt publicate la 26 noiembrie în ziarul „The Bee-Hive Newspaper”, organul trade-unionurilor engleze, declarat, de asemenea, și organ al Asociației Internaționale a Muncitorilor.

18 noiembrie

În legătură cu munca sa la „Capitalul”, Marx îi cere lui Engels materiale oficiale cu privire la „foamea de bumbac” de la Manchester și la influența acesteia asupra situației muncitorilor din industria bumbacului.

**Între 22 și 29
noiembrie**

Marx adresează din partea Consiliului General un mesaj lui Abraham Lincoln în legătură cu realegerea sa ca președinte al Statelor Unite ale Americii. Mesajul este publicat la 23 decembrie în ziarul englez de orientare burghezo-liberală „The Daily News”, iar la 7 ianuarie 1865 în ziarul „The Bee-Hive Newspaper” și în alte ziare.

**Aprox. 24
noiembrie**

Manifestul constitutiv și Statutul provizoriu al Asociației Internaționale a Muncitorilor apar în broșură într-un tiraj de 1000 de exemplare.

24 noiembrie

Marx îi trimite lui Engels Manifestul constitutiv și Statutul provizoriu, care tocmai ieșiseră de sub tipar.

Într-o scrisoare trimisă la New York prietenului său Joseph Weydemeyer, socialist german, fost membru al Ligii comuniștilor, Engels analizează desfășurarea războiului civil din America și subliniază uriașa sa însemnătate pentru dezvoltarea în viitor a Statelor Unite ale Americii.

28 noiembrie

Marx trimite redacției ziarului „Beobachter” din Stuttgart o declarație îndreptată împotriva publicistului mic-burghez Karl Blind. La 3 decembrie, redacția ziarului publică numai scrisoarea de însoțire scrisă de Marx și „comentariile” sale. Scrisoarea este publicată la 10 decembrie în ziarul „Nordstern” din Hamburg.

**Sfîrșitul lunii
noiembrie —
începutul lunii
decembrie**

Marx îi informează în scris pe adepții săi din diferite țări — Joseph Weydemeyer, Ludwig Kugelmann și alții — despre înființarea Internaționalei și le trimite exemplare din Manifestul constitutiv și Statutul provizoriu.

- 2 decembrie Marx îl roagă pe Engels să contribuie la fondul social înființat de Consiliul General cu scopul de a procura acțiuni ale ziarului „Bee-Hive” și capătă astfel posibilitatea de a influența asupra orientării ziarului.
- 6 decembrie La ședința Comitetului permanent, organul executiv al Consiliului General, Marx critică apelul către poporul polonez redactat de Peter Fox în spiritul democratismului burghez și adresat numai în numele membrilor englezi ai Internaționalei. Marx arată că Fox a idealizat politica tradițională a claselor dominante din Franța față de Polonia și dezvăluie esența reacționară a politicii duse de guvernele Rusiei țariste, Prusiei și Austriei în problema poloneză.
- 10 decembrie Marx îl informează pe Engels printr-o scrisoare despre starea de lucruri din Internațională și menționează cu satisfacție faptul că trade-unionul zidarilor din Londra (peste 3 000 de membri), care înainte nu luase parte la mișcările politice, a aderat la Internațională.
- 13 decembrie La ședința Consiliului General la care s-a dezbătut apelul scris de Fox, Marx ia cuvântul în legătură cu problema poloneză.
- Aprox. 18 decembrie 1864 —
ianuarie 1865 Într-o serie de scrisori adresate lui J. B. Schweitzer și W. Liebknecht, Marx critică cu asprime cultul personalității lui Lassalle promovat în ziarul „Social-Demokrat” și faptul că redacția acestui ziar cochetează cu guvernul Bismarck.
- 22 decembrie Marx îl roagă, într-o scrisoare, pe socialistul și poetul german Karl Siebel să-i recomande lui Klings ca la adunarea generală ordinară a Uniunii generale a muncitorilor germani să pună în discuție problema aderării Asociației la Internațională.

1865

- 3 ianuarie La ședința Consiliului General, Marx ia din nou cuvântul în legătură cu apelul către poporul polonez redactat de Fox.
- Aprox. 7-14 ianuarie Marx se află la Manchester, la Engels; ei discută probleme privind Asociația Internațională a Muncitorilor și mișcarea muncitorească din Germania; se întâlnesc cu fostul lider al cartiștilor Ernest Jones.
- 16 ianuarie Într-o scrisoare către Schweitzer, Marx protestează împotriva publicării în ziarul „Social-Demokrat” a corespondenței publicistului mic-burghez Moses Hess, în care câțiva membri ai secției din Paris a Internaționalei erau acuzați în mod calomnios de bonapartism

- 24 ianuarie La cererea redacției ziarului „Social-Demokrat”, Marx scrie un articol despre Proudhon. Articolul, care cuprinde o critică ascuțită a ideologiei reacționare mic-burgheze a lui Proudhon și este îndreptat și împotriva oportunismului lui Lassalle, apare în acest ziar la 1, 3 și 5 februarie.
- Luptind împotriva pătrunderii elementelor burgheze în Consiliul General și pentru întărirea nucleului proletar al acestuia, Marx propune ca toate candidaturile pentru funcțiile de membru al Consiliului să fie depuse cel puțin cu o săptămână înainte de alegeri și numai cu condiția ca respectivii candidați să fie deja membri ai Asociației; de asemenea, el propune ca alegerea noilor candidați pentru Consiliul General să se facă în absența acestora. Propunerea lui Marx este adoptată în unanimitate.
- 25 ianuarie Marx îl informează pe Engels printr-o scrisoare despre situația din Internațională și îl sfătuiește să scrie pentru ziarul „Social-Demokrat” un articol cu privire la reforma armatei din Prusia.
- Aprox. 27 ianuarie Engels traduce în limba germană vechiul cântec popular danez cu caracter antifeudal „Domnul Tiedman” și-l trimite însoțit de un comentariu ziarului „Social-Demokrat” cu scopul de a-l determina astfel să ia atitudine împotriva nobilimii feudale. Corespondența lui Engels este publicată la 5 februarie.
- 27 ianuarie Engels află dintr-o scrisoare a lui Liebknecht, pe care i-o transmite Marx, că Lassalle i-a promis lui Bismarck sprijinul Uniunii generale a muncitorilor germani în politica de cotropire dusă de Prusia în Schleswig-Holstein, cerind în schimb introducerea votului universal. În scrisoarea de răspuns pe care i-a trimis-o lui Marx, Engels califică promisiunea făcută de Lassalle ca o trădare a intereselor clasei muncitoare germane. De asemenea, Engels îi comunică lui Marx și intenția sa ca în articolul despre reforma armatei din Prusia să ia atitudine atât împotriva guvernului, cât și împotriva opoziției burgheze.
- 31 ianuarie La ședința Consiliului General, Marx ia parte la debaterile în legătură cu poziția Asociației Internaționale a Muncitorilor față de mișcarea pentru reforma electorală în Anglia. În cuvântul său, Marx se pronunță în favoarea participării Asociației la adunarea de constituire a Ligii pentru reformă cu condiția de a se adopta revendicarea dreptului de vot universal pentru toată populația de sex bărbătesc și de a coopta în organul conducător al Ligii candidații propuși de Consiliul General.
- Sfârșitul lunii ianuarie — 11 februarie Engels scrie articolul „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”. Având în vedere propozițiile vaste ale lucrării, precum și faptul că el

nu dorea publicarea ei în paginile ziarului „Social-Demokrat”, Engels hotărăște s-o publice în broșură; broșura apare la sfârșitul lunii februarie 1865 la Hamburg.

Februarie

În scrisorile adresate lui Jones la Manchester, Marx schițează tactica în vederea luptei proletariatului englez pentru reforma electorală.

Februarie — mijlocul lunii martie

Paralel cu activitatea asiduă desfășurată în cadrul Consiliului General, Marx lucrează intens, adeseori și noaptea, la „Capitalul”.

6 februarie

Marx scrie redacției ziarului „Social-Demokrat” o declarație în legătură cu publicarea în coloanele acestuia a unui al doilea articol calomniator îndreptat de Hess împotriva Internaționalei. Declarația, care poartă și semnătura lui Engels, este trimisă redacției ziarului ca ultim avertisment. Considerînd însă că ruptura cu acest ziar trebuie să aibă ca punct de plecare tactica lui politică, și nu articolul lui Hess, și avînd în vedere faptul că Hess și-a retras în cele din urmă acuzațiile, Marx și Engels hotărăsc să nu insiste asupra publicării declarației.

Engels participă la ședința conducerii Asociației Schiller.

Aprox. 7 februarie

La jubileul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, Marx ține un discurs în care critică concepțiile lassalleenilor cu privire la ajutorul pe care statul burghez l-ar putea da asociațiilor de producție ale muncitorilor. Discursul lui Marx apare într-o formă denaturată în darea de seamă asupra jubileului publicată în ziarul „Social-Demokrat” din 19 februarie.

Aprox. 10 februarie

Marx participă la ședința comitetului pentru organizarea la Londra a unui miting de solidaritate cu mișcarea de eliberare națională din Polonia, inițiat cu prilejul aniversării răscoalei din Polonia din 1863—1864.

13 februarie

Marx îi scrie lui Schweitzer o scrisoare în care se oprește în amănunțime asupra rolului sindicatelor ca organizații ale clasei muncitoare pentru lupta împotriva burgheziei și subliniază faptul că în Prusia cucerirea dreptului de coaliție constituie o parte integrantă a luptei democratice generale împotriva monarhiei reacționare.

A doua jumătate a lunii februarie — începutul lunii martie

Marx sprijină conducerea de la Paris a Internaționalei în legătură cu conflictul ivit în cadrul secției de la Paris între ziaristul H. Lefort, pe de o parte, și muncitorii proudhoniști E. E. Fribourg, H. L. Tolain și alții, pe de altă parte.

- 18 februarie* Întrucît ziarul „Social-Demokrat” continuă să promoveze o politică de cochetare cu guvernul Bismarck, Marx scrie, în numele său și al lui Engels, o declarație în care caracterizează lassalleanismul ca „socialism guvernamental regalo-prusac” și anunță că ei refuză să mai colaboreze la acest ziar. El trimite declarația lui Engels pentru a o semna, iar la 23 februarie o înaintează redacției ziarului cu rugămintea de a fi publicată. Declarația apare în „Social-Demokrat” la 3 martie; de asemenea ea este reprodusă și de alte ziare germane.
- 27 februarie* Engels scrie o notă în legătură cu apropiata apariție a broșurii „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” și o trimite prietenilor săi din Germania pentru a o publica în presa locală. Nota apare fără semnătură la 3 martie în ziarul democrației mic-burgheze „Berliner Reform”, fiind reprodusă și de alte ziare germane.
- Sfîrșitul lunii februarie* Marx se ocupă de organizarea unui miting al polonezilor. În fața încercării radicalilor burghezi englezi de a amîna mitingul sub pretextul că momentul nu era potrivit, Marx declară, în numele Consiliului General, că clasa muncitoare își are propria ei politică externă și nu se orientează după ceea ce burghesia consideră oportun sau inoportun.
- Sfîrșitul lunii februarie — prima jumătate a lunii martie* Marx se ocupă de treburile Ligii pentru reformă, în al cărei organ conducător reprezentanții Consiliului General al Internaționalei cuceresc majoritatea.
- 1 martie* Marx asistă la mitingul de la St. Martin's Hall consacrat aniversării răscoalei din Polonia din 1863—1864.
- 6 martie* Engels participă la ședința conducerii Asociației Schiller.
- 7 martie* La ședința Consiliului General sînt adoptate proiectele de rezoluție elaborate de Marx în care este indicată calea spre lichidarea conflictului din cadrul secției din Paris a Internaționalei.
- 10 martie* Într-o scrisoare adresată lui Weydemeyer, Engels analizează în amănunțime desfășurarea operațiilor pe fronturile războiului civil din Statele Unite ale Americii.
- Aprox. 13 martie* Marx scrie o recenzie la broșura lui Engels „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”; recenzia este publicată la 18 martie de săptămînalul german „Hermann”, care apărea la Londra.
- 15 martie* Marx scrie o declarație cu privire la poziția față de ziarul lassallean „Social-Demokrat”, în care face istoricul colaborării sale și a lui Engels la acest ziar și

- arată motivele pentru care au rupt legăturile cu el. Declarația apare la 19 martie în ziarul „Berliner Reform”, precum și în alte ziare.
- 19 martie — 8 aprilie** — Marx pleacă la Zalt-Bommel (Olanda) la niște rude.
- Aprox. 23 martie** — În timp ce Marx lipsea din Londra sosește o scrisoare din Hamburg din partea editorului O. K. Meissner însoțită de un contract în vederea editării „Capitalului”.
- 28 martie** — Marx scrie o declarație către redacția ziarului „Berliner Reform”, în care combate încercările lui Schweitzer de a prezenta într-o lumină falsă ruperea relațiilor lui Marx și Engels cu ziarul „Social-Demokrat”. Declarația apare în ziar la 1 aprilie.
- 29 martie** — Într-o scrisoare adresată filozofului neokantian burghez german F. A. Lange, Engels critică teza economiștilor burghezi cu privire la caracterul veșnic, în afara istoriei, pe care l-ar avea legile economice și demonstrează în special că legea populației este condiționată de relațiile de producție dominante în societatea respectivă.
- 8 aprilie** — Marx scrie articolul „Președintele omenirii”, îndreptat împotriva lui Bernhard Becker, președintele Uniunii generale lassalleene a muncitorilor germani. Articolul apare în ziarul „Berliner Reform” la 13 aprilie.
- 11 aprilie 1865 — 16 ianuarie 1866** — Din însărcinarea Consiliului General, Marx îndeplinește temporar funcția de secretar-corespondent pentru Belgia.
- 12 aprilie** — Marx participă la o adunare a Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; în cuvântarea sa, el demască oportunismul conducerii lassalleene a Uniunii generale a muncitorilor germani.
Marx este informat de Engels în mod amănunțit, printr-o scrisoare, asupra dezvoltării crizei de bumbac în Anglia și în alte țări.
- 13 aprilie** — Într-o scrisoare adresată lui Hermann Jung, Marx îl roagă pe acesta ca, în calitate de secretar-corespondent pentru Elveția, să trimită ziarului „Der weisse Adler” din Zürich o rectificare la raportul care a fost publicat în paginile lui cu privire la mitingul polonezilor ținut la Londra la 1 martie 1865 și în care se trecea sub tăcere faptul că la miting a fost adoptată în unanimitate o rezoluție propusă în numele Asociației Internaționale a Muncitorilor. La această scrisoare, Marx anexează și textul rectificării, care apare la 22 aprilie în ziarul „Der weisse Adler” sub semnătura lui Jung.
- 25 aprilie** — La ședința Consiliului General, Marx anunță greva tipografilor din Leipzig; împreună cu P. Fox și V. R. Cre-

mer, el este ales în delegația trimisă la tipografia londonezi cu scopul de a-i îndemna să acorde sprijin material muncitorilor greviști din Leipzig.

- Între 2 și 9 mai* Marx redactează un mesaj al Asociației Internaționale a Muncitorilor către președintele S.U.A., Andrew Johnson, în legătură cu asasinarea lui Lincoln; mesajul, adoptat în unanimitate de Consiliul General, apare la 20 mai în „The Bee-Hive Newspaper”, precum și în alte ziare.
- 20 mai* Într-o scrisoare către Engels, Marx critică referatul asupra salariului prezentat de John Weston în fața Consiliului General; referatul încerca să demonstreze inutilitatea luptei duse de muncitori pentru ridicarea salariului și nega rolul pozitiv al trade-unionurilor în mișcarea proletară.
- 20 și 27 iunie* La ședința Consiliului General, Marx prezintă un referat cu privire la salariu, preț, profit, în care combate părerile greșite ale lui Weston și expune într-o formă populară esența teoriei sale a plusvalorii.
- 24 iunie* Marx îi comunică printr-o scrisoare lui Engels că a reușit să-i convingă pe membrii Consiliului General să convoace o conferință preliminară a Internaționalei la Londra în locul proiectatului Congres de la Bruxelles, a cărui convocare o considera prematură.
- 25 iulie* La ședința Consiliului General este aprobat referatul Comitetului permanent cu privire la convocarea unei conferințe la Londra, referat întocmit sub conducerea lui Marx.
- 31 iulie* Marx îl informează pe Engels de stadiul în care se află munca sa la „Capitalul” și îl anunță că, pentru a încheia partea teoretică a lucrării sale, care va cuprinde trei volume, mai trebuie să scrie încă trei capitole; în afară de aceasta, îi mai rămâne de scris cel de-al patrulea volum, consacrat istoriei economiei politice.
- August* Marx se îmbolnăvește din cauza surmenajului provocat de munca intensă la „Capitalul”; în timpul bolii citește lucrări de astronomie.
- Sfârșitul lunii august* Marx este ales membru al conducerii ziarului „The Workman's Advocate”, organul Asociației Internaționale a Muncitorilor.
- Sfârșitul lunii august — mijlocul lunii septembrie* Engels călătorește prin Germania, Elveția și Italia.

- 12 septembrie** La ședința Consiliului General, Marx ia parte la debaterile în problema organizării viitoarei conferințe a Internaționalei.
- Mijlocul lunii septembrie** Ocupându-se de pregătirea Conferinței de la Londra, Marx îi propune lui Liebknecht să participe personal la ea sau să prezinte un raport scris cu privire la mișcarea muncitorească din Germania. De asemenea, el se adresează lui Jones cu rugămintea de a lua cuvântul în cadrul serii organizate în timpul Conferinței de la Londra cu prilejul aniversării înființării Internaționalei.
- 19 septembrie** La ședința Consiliului General, Marx este ales în noul Comitet permanent.
- 25-29 septembrie** Marx participă la Conferința de la Londra a Internaționalei; el asistă la toate ședințele conferinței, ia în repetate rânduri cuvântul în problemele cele mai importante și obține adoptarea ordinii de zi a viitorului congres propuse de el; el este ales în comisia constituită în vederea pregătirii informațiilor despre Internațională pentru ziarul „Workman's Advocate”.
- 17 octombrie** La ședința Consiliului General, Marx sprijină propunerea făcută de reprezentanții emigrației democratice poloneze de a sărbători aniversarea răscoalei din Polonia din 1830 și recomandă ca de pregătirea mitingului să se ocupe Comitetul permanent.
- 20 octombrie — aprox.** Marx se află la Manchester la Engels.
- 2 noiembrie**
- 15 noiembrie** Marx primește o scrisoare din partea muncitorilor berlinezi Th. Metzner, S. Meyer și A. Vogt, care îl rugau să vină în Germania, întrucât prezența sa acolo ar putea contribui la reunirea celor mai bune forțe ale clasei muncitoare germane.
- 20 noiembrie** Într-o scrisoare către Engels, Marx îl roagă să-i trimită unele date cu privire la situația muncitorilor din industria bumbacului din Manchester, de care are nevoie în munca sa la „Capitalul”.
- Decembrie** Ca membru al conducerii ziarului „Workman's Advocate”, Marx duce luptă împotriva elementelor burgheze din conducerea acestuia.
În legătură cu tratarea problemei rentei funciare, Marx studiază la British Museum lucrări de agricultură și în special de agrochimie; el citește lucrările lui J. Liebig și Ch. F. Schönbein.
- Decembrie 1865 — ianuarie 1866** Primind o scrisoare din partea conducătorului secțiilor germane din Elveția, J. Ph. Becker, cu privire la apropiata apariție, începând din ianuarie 1866, a revistei

„Der Vorbote”, Marx se adresează lui Engels, Liebknecht și Kugelmann cu rugămintea de a trimite corespondențe acestei reviste.

26 decembrie

La ședința Consiliului General, Marx participă la discuțiile în legătură cu articolul lui Pierre Vésinier, publicat fără semnătură în ziarul burghezo-democrat belgian „L'Echo de Verviers”, care denatura în mod calomniator activitatea Consiliului General, precum și lucrările Conferinței de la Londra, și respinge afirmațiile făcute în acest articol.

Sfârșitul lunii
decembrie

Marx termină varianta inițială a „Capitalului”.

1866

Ianuarie

Marx începe pregătirea pentru tipar a „Capitalului”.

Începutul
lunii ianuarie

Ocupându-se de probleme ale științelor naturii, Engels manifestă un deosebit interes pentru teoria moleculară; el citește cartea fizicianului englez J. Tyndall „Heat, a mode of motion” („Căldura ca formă a mișcării”).

5 ianuarie

Marx îl informează pe Engels asupra atitudinii opoziționiste adoptate față de Consiliul General de elementele mic-burghize ale secției franceze de la Londra și de proudhoniștii de la Bruxelles. El îl roagă pe Engels să fundamenteze în presă poziția proletariatului în problema poloneză.

9 ianuarie

În cuvîntarea ținută la ședința Consiliului General, Marx dezmente afirmațiile cuprinse în articolul lui Vésinier și propune să i se ceară acestuia dovezi în sprijinul faptelor incriminate, iar în caz că nu le va putea prezenta să fie exclus din Internațională. Consiliul General aprobă propunerea lui Marx.

22 ianuarie

Marx asistă la mitingul consacrat aniversării răscoalei din Polonia din 1863—1864; el sprijină rezoluția propusă în numele Asociației Internaționale a Muncitorilor în care este exprimată simpatia față de lupta de eliberare dusă de poporul polonez.

26 ianuarie

Engels îi solicită lui Marx material cu privire la condițiile desființării iobăgiei în Rusia și la situația economică a țărănimii ruse.

27 ianuarie

Marx se întâlnește cu Jung și redactează răspunsul scris de acesta din însărcinarea Consiliului General la articolul publicat de Vésinier în „L'Echo de Verviers”. Răspunsul apare în același ziar la 20 februarie sub semnătura lui Jung.

Sfârșitul lunii
ianuarie —
începutul lunii
martie

Marx se îmbolnăvește grav din cauza muncii încreditate la „Capitalul”. Pe măsură ce se restabilește, reia munca la manuscrisul volumului I; el tratează pe plan istoric capitolul despre ziua de muncă.

- Sfârșitul lunii
ianuarie —
6 aprilie* Engels lucrează la seria de articole consacrate problemei poloneze, în care fundamentează poziția proletariatului față de mișcarea de eliberare națională a popoarelor asuprite și dezvăluie nihilismul proudhoniștilor în problema națională. Articolele apar în „The Commonwealth”, organul de presă al Internaționalei, la 24 și 31 martie și la 5 mai sub titlul: „De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei?”
- Inceputul lunii
februarie* Marx, care a purtat în timpul bolii corespondență cu membrii Consiliului General, obține numirea lui Eccarius ca redactor al ziarului „The Commonwealth”, precum și crearea unei comisii de control redacțional, compusă în majoritatea ei din membri ai Consiliului General, printre care și Marx.
- Aprox.
13 februarie* La indemnul lui Engels, Marx hotărăște să pregătească pentru tipar în primul rind volumul I al „Capitalului”.
- Intre 14 și
18 februarie* Engels se află la Marx la Londra.
- Prima jumătate
a lunii martie* Apărind caracterul proletar al Internaționalei, Marx duce lupta împotriva influenței burgheze promovate în Consiliul General de opoziția formată din elemente mazziniste (Luigi Wolff și alții), democrați mic-burghezi (membrii secției franceze de la Londra) și lideri reformiști ai trade-unionurilor engleze (J. Odger, W. R. Cremer și alții).
- 10 martie* La locuința lui Marx are loc o consfătuire a secretarilor-corespondenți ai Consiliului General pentru țările de pe continent. La consfătuire se adoptă hotărârea de a se da o ripostă mazzinistului Wolff, care în ședința din 6 martie a Consiliului General a încercat să atace articolul lui Jung din „L'Echo de Verviers” și a declarat că autorul Statutului Internaționalei este G. Mazzini. Consfătuirea îl însărcinează pe Marx să-l demaște pe Wolff și pe acoliții săi în Consiliul General.
- 12 martie* Marx participă la o ședință a acționarilor ziarului „The Commonwealth” și obține ca Eccarius să rămână în postul de redactor.
- 13 martie* Într-o ședință a Consiliului General, Marx rostește o cuvântare în care combate declarația făcută de Wolff în ședința din 6 martie.
- 15 martie —
aprox.
10 aprilie* Marx se află la odihnă și tratament în localitatea Margate.
- Sfârșitul lunii
martie —
1 aprilie* Engels se află la odihnă în Wales.

- 6 aprilie Marx îi scrie lui Engels că are de gând să plece la Paris pentru a-i convinge pe membrii francezi ai Internaționalei de necesitatea de a amina congresul care urma să aibă loc în luna mai la Geneva, întrucât Asociația Internațională a Muncitorilor, în special în Anglia, nu este încă pregătită pentru congres.
- 10 aprilie Restabilindu-se după o boală lungă, Marx își reia activitatea în cadrul Consiliului General; el participă la ședința Consiliului în care se discută problema stabilirii datei Congresului de la Geneva, precum și alte probleme.
- 17 aprilie La ședința Consiliului General, Marx participă la discuțiile în legătură cu discursul mazzinistului Wolff, care încercase să-și reia atacurile împotriva articolului publicat de Jung în „L'Echo de Verviers”.
- 1 mai Marx susține în Consiliul General rezoluția cu privire la amânarea convocării Congresului de la Geneva din mai în septembrie.
Într-o scrisoare adresată lui Marx, Engels îi aduce la cunoștință că patronii englezi au adus la Edinburgh muncitori croitori germani cu scopul de a-i folosi ca spărgători de grevă; el roagă Consiliul General să ia măsuri împotriva aducerii unor noi grupuri de muncitori germani în Anglia.
- 4 mai Marx scrie în numele Consiliului General un apel în care-i avertizează pe muncitorii din Germania împotriva încercării patronilor englezi de a-i recruta pentru muncă și de a-i folosi ca spărgători de grevă. Apelul apare în ziarul „Oberrheinischer Courier” la 15 mai sub titlul „Avertisment” și este publicat și de alte ziare germane.
- 8 mai Marx ia de două ori cuvântul la ședința Consiliului General de dezbatere a problemelor financiare legate mai cu seamă de pregătirea Congresului de la Geneva.
- Aprox.
14 mai După o întrerupere de lungă durată, Marx reia, în ciuda proastei stări a sănătății sale, munca de pregătire pentru tipar a manuscrisului volumului I al „Capitalului”.
- 15 mai La ședința Consiliului General, Marx îi răspunde lui Fox pentru critica făcută articolelor lui Engels „De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei?” și apără punctul de vedere al lui Engels potrivit căruia politica aristocrației poloneze a contribuit la împărțirea Poloniei de către statele străine.
- 25 mai La rugămintea lui Marx, Engels îl informează asupra dezvoltării crizei economice în industria textilă din Manchester și Liverpool.

- 9 iunie Marx iese din colegiul de redacție al ziarului „Commonwealth” din cauza creșterii influenței elementelor burgheze din cadrul lui.
- Între
19 iunie și
5 iulie Engels scrie „Însemnări despre războiul din Germania” în legătură cu izbucnirea războiului austro-prusian. Însemnările apar în „Manchester Guardian” la 20, 25 și 28 iunie și la 3 și 6 iulie.
- 19 și 26
iunie La ședințele Consiliului General, Marx participă la dezbaterile problemei cu privire la războiul austro-prusian, care se transformă în discuții pe marginea problemei naționale. Luînd cuvîntul la prima ședință, Marx critică punctul de vedere al proudhoniștilor în problema națională.
- Prima
jumătate a lunii
iulie Marx studiază filozofia întemeietorului pozitivismului burghez Auguste Comte, care era răspîdită în Anglia și Franța, și ale cărei idei, însușite de conducătorii reformiști ai trade-unionurilor, puteau exercita o influență și asupra clasei muncitoare engleze.
- 3 iulie Marx susține în Consiliul General cuvîntarea lui Jung, care apăra tactica revoluționară a proletariatului și a Asociației Internaționale a Muncitorilor în perioada războiului austro-prusian.
- 17 iulie În timpul dezbaterilor din Consiliul General în legătură cu problema războiului austro-prusian, Marx rostește o cuvîntare cu privire la poziția proletariatului în acest război.
- 24 iulie Marx participă la discutarea în cadrul Consiliului General a problemelor legate de ținerea și îndeosebi de ordinea de zi a Congresului de la Geneva și sprijină propunerea ca sediul Consiliului să rămînă la Londra.
- Sfîrșitul lunii
iulie În legătură cu munca la „Capitalul”, Marx studiază cele mai recente rapoarte oficiale, cu privire la munca copiilor în industria engleză, precum și la condițiile de locuit ale proletariatului englez.
- 31 iulie La ședința Consiliului General, Marx prezintă în numele Comitetului permanent un referat cu privire la ordinea de zi a Congresului de la Geneva.
- August —
începutul lunii
noiembrie Marx trece prin mari greutăți materiale; scrisorile trimise rudelor din Olanda cu rugămintea de a-l ajuta rămîn fără răspuns; ca întotdeauna, Engels este acela care îl sprijină.
- Sfîrșitul lunii
august Marx scrie „Instrucțiunile pentru delegații Consiliului central provizoriu în legătură cu diferite probleme” în vederea apropiatului Congres de la Geneva.

- 31 august** Într-o scrisoare către J. Ph. Becker, Marx dă indicații cu privire la organizarea lucrărilor Congresului de la Geneva; împotrivindu-se alegerii reformistului Odger ca președinte al congresului, Marx subliniază în mod deosebit rolul împăciuitoare jucat în Liga pentru reformă de acesta și de alți conducători ai trade-unionurilor care pășiseră pe calea compromisurilor cu radicalii burghezi în dauna intereselor muncitorilor.
- 3-8 septembrie** La Congresul de la Geneva sînt discutate „Instrucțiunile pentru delegații Consiliului central provizoriu”, scrise de Marx. Principalele hotărîri ale congresului sînt adoptate în conformitate cu „Instrucțiunile”. Congresul de la Geneva sancționează Statutul Internaționalei, la baza căruia se află Statutul provizoriu, scris de Marx. Instrucțiunile și Statutul sînt publicate, împreună cu darea de seamă asupra congresului, în organele de presă ale Internaționalei în limbile engleză, franceză și germană.
- 8 septembrie** La Congresul de la Geneva, delegații englezi W. R. Cremer și J. Carter răspund atacurilor delegaților proudhoniști împotriva intelectualității, subliniind rolul remarcabil jucat de Marx la întemeierea Internaționalei; ei îl caracterizează pe Marx ca omul care și-a închinat întreaga viață cauzei clasei muncitoare. Marx este ales de congres membru al Consiliului General.
- A doua jumătate a lunii septembrie** Marx ia cunoștință de raportul cu privire la lucrările Congresului de la Baltimore al muncitorilor americani și dă o înaltă apreciere rezultatelor obținute de acesta, în special chemării la lupta pentru ziua de muncă de 8 ore, care constituie una din principalele revendicări ale Internaționalei.
- 25 septembrie** La ședința Consiliului General, Marx este reales secretar-corespondent pentru Germania.
- 9 octombrie** La propunerea lui Marx, Consiliul General hotărăște să trimită ministrului de interne al Franței o scrisoare de protest împotriva confiscării documentelor Congresului de la Geneva de către autoritățile franceze. Într-o scrisoare către Kugelmann, Marx face o apreciere asupra Congresului de la Geneva, subliniind marea lui influență în Franța, Anglia și America; el îi caracterizează pe proudhoniști ca adversari ai oricărei mișcări revoluționare și politice a proletariatului și relevă uriașele daune aduse mișcării muncitorești de utopismul mic-burghez al lui Proudhon.
- 13 octombrie** Într-o scrisoare către Kugelmann, Marx expune întregul plan al „Capitalului”, arătînd că lucrarea sa va trebui să cuprindă 4 cărți: „cartea I) Procesul de producție a capitalului; cartea a II-a) Procesul de

circulație a capitalului; cartea a III-a) Procesul de ansamblu al producției capitaliste; cartea a IV-a) Contribuții la istoria teoriei”.

- Noiembrie 1866* — *mijlocul lunii* — *martie 1867* Marx îl ajută pe Eccarius la scrierea unei serii de articole destinate demascării economistului burghez și filozofului pozitivist englez J. St. Mill, ale cărui concepții exercitau o influență asupra virfurilor proletariatului englez. Articolele apar în ziarul „Commonwealth” sub titlul „Cum combat muncitorii unele teze de economie politică ale lui John Stuart Mill”.
- Mijlocul lunii noiembrie* Marx trimite prima parte a manuscrisului volumului I al „Capitalului” editorului Meissner din Hamburg.
- 20 noiembrie* La ședința Consiliului General, Marx este ales membru în delegația care urma să asiste la adunarea Consiliului de la Londra al trade-unionurilor. La ședință, Marx propune să se sărbătorească aniversarea răscoalei din Polonia din 1863—1864.
- 27 noiembrie* În legătură cu dezbaterile în cadrul Consiliului General a problemei confiscării documentelor Congresului de la Geneva de către guvernul francez, Marx dezvăluie caracterul antimuncitoresc al politicii duse de Napoleon al III-lea.
- 18 decembrie* Marx comunică la ședința Consiliului General că în unele articole publicate de diferite ziare burgheze se recunoaște faptul că Asociația Internațională a Muncitorilor este un fenomen de seamă al secolului.

1867

- Prima jumătate a lunii* — *ianuarie* Marx continuă munca la „Capitalul”, ocupându-se în special de completarea capitolului despre legea generală a acumulării capitaliste; în legătură cu aceasta, el citește cartea istoricului și economistului englez J. E. T. Rogers „Istoria agriculturii și prețurilor în Anglia”, pe care i-o trimisese Engels.
- Ianuarie-1c-* — *bruarie* Marx trece prin mari greutăți materiale; familia sa este amenințată cu evacuarea din casă și sechestrarea bunurilor. Engels îi vine în ajutor lui Marx.
- 22 ianuarie* În calitate de reprezentant al Asociației Internaționale a Muncitorilor, Marx asistă la mitingul de la Londra consacrat aniversării răscoalei din Polonia din 1863—1864; el ține o cuvântare și propune o rezoluție. Textul cuvântării și al rezoluției sînt publicate în „Głos Wolny”, ziarul emigrației democratice poloneze de la Londra, la 10 februarie.
- 29 ianuarie* Engels îi comunică lui Marx noi date în legătură cu situația și lupta muncitorilor din industria bumbacului din Manchester.

- 13 februarie* Prin intermediul lui Kugelmann, Marx trimite publicației liberale din Hanovra „Zeitung für Norddeutschland” nota în care dezmente zvonul fals răspândit de acest ziar potrivit căruia el ar intenționa să plece pe continent în vederea pregătirii unei insurecții în Polonia. Ziarul publică la 21 februarie într-o redactare proprie nota scrisă de Marx.
- 28 februarie* La adunarea jubiliară a Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, Marx ține o cuvîntare în care elucidează problemele muncii salariate, ale capitalului și ale relațiilor sociale din Germania. Rezumatul cuvîntării, scris de Friedrich Lessner, membru al Consiliului General, apare în numărul din martie al publicației „Vorbote”.
- 5 martie* La ședința Consiliului General, Marx este ales în componența delegației trimise de acesta la trade-unionurile din Londra cu scopul de a obține de la ele un ajutor material pentru lucrătorii în bronz de la Paris care declaraseră grevă.
- 2 aprilie* Marx îi comunică lui Engels printr-o scrisoare că a terminat lucrul la volumul I al „Capitalului” și că intenționează să ducă el însuși manuscrisul editorului său din Hamburg.
- 4 aprilie* Într-o scrisoare către Marx, Engels își exprimă satisfacția în legătură cu faptul că acesta a terminat lucrul la volumul I al „Capitalului” și îi trimite bani pentru călătoria la Hamburg.
- 10 aprilie* Marx pleacă de la Londra la Hamburg.
- 12 — aprox 16 aprilie* Marx se află la Hamburg ; el discută cu Meissner probleme legate de tipărirea volumului I al „Capitalului”.
- A doua jumătate a lunii aprilie-iunie* Marx și Engels iau măsuri pentru a anunța prin presă apropiata apariție a volumului I al „Capitalului” și pentru a asigura traducerea cărții în limbile engleză și franceză.
- Aprox. 17 aprilie — 15 mai* Marx este oaspetele lui Kugelmann la Hanovra.
- 29 aprilie* La Leipzig, în tipografia lui Otto Wigand, începe tipărirea primului volum al „Capitalului”.
- 5 mai* Marx primește de la tipografie prima coală de corectură a volumului I al „Capitalului”.
- 16-17 mai* Întorcindu-se de la Hanovra la Londra, Marx se oprește la Hamburg pentru a mai discuta cu Meissner.
- 19 mai* Marx sosește la Londra.

- A doua jumătate a lunii mai* Marx primește o scrisoare din Bruxelles de la Alphonse Vandenhousten, membru al Internaționalei, care îl informează asupra cauzelor frământărilor minerilor din minele de cărbuni din Charleroi.
- Aprox. 21 mai — aprox. 2 iunie* Marx se află la Engels la Manchester.
- Prima jumătate a lunii iunie* Engels se interesează de cele mai noi teorii din domeniul chimiei; el citește cartea chimistului german Hofmann „Introducere în chimia modernă”.
- Iunie* Marx și Engels urmăresc cu atenție desfășurarea procesului intentat fenienilor irlandezi care au participat la mișcarea de eliberare națională din Irlanda împotriva dominației engleze.
- 3 iunie* Marx îi trimite lui Engels cinci coli de corectură din „Capitalul” cu rugămintea de a le citi și de a-i comunica ce puncte din expunerea formei valoare vor trebui popularizate în anexe.
- 4 iunie* Marx este ales în comisia pentru elaborarea unui apel al Consiliului General cu privire la apropiatul Congres de la Lausanne.
- 16 iunie* Engels îi împărtășește lui Marx printr-o scrisoare părerea sa asupra primelor coli ale „Capitalului” pe care le-a citit și își exprimă punctul de vedere în legătură cu expunerea problemei formei valoare în anexele la volum.
- 17-22 iunie* Conformându-se observațiilor lui Engels, Marx scrie „Forma valoare”, anexă la primul capitol al volumului I al „Capitalului”.
- 24 iunie* Într-o scrisoare către Marx, Engels i-l recomandă pe Samuel Moore, jurist englez, membru al Internaționalei, ca traducător în limba engleză al primului volum al „Capitalului”, făgăduind că va supraveghea direct această traducere.
- 5 iulie* Engels pornește într-o călătorie prin Suedia, Danemarca și Germania. În timpul drumului, el ține un jurnal de călătorie în care își notează impresiile; la Hanovra îl vizitează pe Kugelmann.
- 9 iulie* Marx participă la discutarea în cadrul Consiliului General a apelului cu privire la Congresul de la Lausanne, întocmit în absența lui; el formulează primul punct de pe ordinea de zi a congresului, care este inclus în apel.
- Mijlocul lunii iulie* Marx redactează traducerea apelului cu privire la Congresul de la Lausanne. Apelul apare ca foaie volantă în limbile franceză și germană, precum și în

numărul din 31 august al ziarului „La Tribune du Peuple”, organul secției din Belgia a Internaționalei, și în alte ziare.

16 iulie

Marx este ales de Consiliul General în componența delegației însărcinate să asiste la adunarea anuală a Consiliului de la Londra al trade-unionurilor.

Aprox.
23 iulie

Marx primește din Statele Unite ale Americii o scrisoare din partea lui F. A. Sorge, militant al mișcării muncitorești, care-i comunică intenția sa de a crea la Hoboken o secție a Internaționalei. Sorge îl roagă pe Marx să-i trimită Manifestul constitutiv și Statutul Internaționalei și să-i comunice condițiile de primire în Internațională.

23 iulie

La ședința Consiliului General, Marx dezmente, pe baza unor date statistice oficiale cuprinse în Cartea albastră a parlamentului recent apărută, declarațiile presei burgheze potrivit cărora activitatea trade-unionurilor ar stinjeni dezvoltarea industriei siderurgice în Anglia. Textul prescurtat al cuvântării lui Marx, consemnat în procesul-verbal, este publicat la 27 iulie în ziarele engleze „The Working Man” și „The Bee-Hive Newspaper”. Marx prezintă, de asemenea, o propunere îndreptată împotriva proudhoniștilor din organele de conducere de la Paris, în care se menționa că elaborearea ordinii de zi a congreselor Internaționalei intră în competența exclusivă a Consiliului General. Propunerea lui Marx este adoptată.

25 iulie

Marx termină prefața la volumul I al „Capitalului” și o trimite editorului său din Hamburg.

Inceputul lunii
august

Engels se întoarce la Manchester.

13 august

La ședința Consiliului General, Marx ține o cuvântare și prezintă o rezoluție îndreptată împotriva participării oficiale a Internaționalei la Congresul Ligii păcii și libertății, organizație pacifistă burgheză; congresul urma să aibă loc în septembrie la Geneva. În cuvântarea sa, Marx subliniază că Internaționala este un adevărat luptător pentru pace, deoarece „unirea clasei muncitoare din diferite țări va exclude, în cele din urmă, posibilitatea războaielor dintre popoare”. În același timp, Marx recunoaște că ar fi de dorit ca reprezentanții Internaționalei să participe la Congresul Ligii în mod individual. Propunerea lui Marx este adoptată în unanimitate. Cuvântarea lui Marx, așa cum a fost consemnată în procesul-verbal, și rezoluția sînt publicate în „The Bee-Hive Newspaper” din 17 august 1867.

16 august

Marx termină de revizuit ultima coală de corectură a volumului I al „Capitalului”; într-o scrisoare către

- Engels, el îi mulțumește din inimă pentru ajutorul neprecupețit pe care i l-a dat la elaborarea acestei lucrări.
- 20 august* La ședința Consiliului General este aprobată darea de seamă către Congresul de la Lausanne, semnată de Marx.
- Aprox.
24 august* Marx continuă să lucreze la volumul al II-lea al „Capitalului”; el studiază problema rotației capitalului fix.
- 26-27 august* La rugămintea lui Marx, Engels studiază problema înlocuirii capitalului fix și a folosirii fondului de amortizare; culege date concrete din fabricile din Manchester și-i trimite lui Marx calculele amănunțite, în această problemă, efectuate de el.
- 27 august* La ședința Consiliului General, Marx răspunde la observațiile critice făcute de câțiva membri englezi care considerau că Consiliul General acordă prea puțină atenție dezbaterii problemelor generale; el subliniază importanța activității practice a Consiliului și obiectează împotriva transformării Internaționalei într-un club de discuții.
- Aprox.
4 septembrie* Marx trimite ziarului republican de stînga de la Paris, „Le Courrier français”, care devenise organul Internaționalei, o notă în care citează date ale directorului Arhivei centrale de statistică din Prusia, Otto Hübner, cu privire la starea de mizerie a oamenilor muncii din această țară. Nota apare în ziar, cu unele denaturări, la 6 septembrie.
- 6 septembrie* Congresul de la Lausanne îl alege pe Marx ca membru în Consiliul General.
- 7-12 septembrie* Lessner și Eccarius îl informează pe Marx asupra desfășurării Congresului de la Lausanne al Internaționalei, precum și a Congresului Ligii păcii și libertății de la Geneva.
- 13 septembrie* Marx pleacă împreună cu Paul Lafargue pentru câteva zile la Manchester, la Engels.
- 14 septembrie* Apare primul volum al operei economice fundamentale a lui Marx — „Capitalul”.
- 24 septembrie* La ședința Consiliului General, Marx este reales secretar-corespondent pentru Germania; luptînd împotriva liderilor reformiști ai trade-unionurilor din Consiliul General, Marx obține adoptarea unei hotărîri cu privire la desființarea funcției de președinte al Consiliului General, pe care pînă atunci o ocupase fără întrerupere Odger, membru al Consiliului de la Londra al trade-unionurilor.

- 12 octombrie** În dorința de a populariza și a propaga ideile cuprinse în „Capitalul”, precum și de a pune capăt „conspirației tăcerii”, cu care presa burgheză a întâmpinat apariția primului volum al „Capitalului”, Engels scrie două recenzii: una apare la 30 octombrie în suplimentul la ziarul burghezo-democrat „Die Zukunft”, iar cealaltă, scrisă pentru publicația burgheză germană „Rheinische Zeitung”, rămâne nepublicată.
- Mijlocul lunii octombrie** Acordind o mare importanță activității lui Liebknecht în Reichstagul nord-german, Marx îi scrie acestuia, dându-i o serie de sfaturi și indicații cu privire la atitudinea pe care trebuie s-o adopte în Reichstag. În legătură cu intenția lui Liebknecht de a cere în Reichstag constituirea unei comisii pentru cercetarea situației muncitorilor din Germania, Marx îi trimite, pentru a-l informa cum stau lucrurile în această privință în Anglia, documente oficiale cu privire la împuternicirile comisiilor parlamentare.
- 22 octombrie** Engels scrie o recenzie la volumul I al „Capitalului”, care apare la 2 noiembrie în publicația burghezo-liberală germană „Elberfelder Zeitung”.
- 2 noiembrie** Într-o scrisoare către Engels, Marx face unele considerații în legătură cu perspectivele mișcării de eliberare națională din Irlanda și fundamentează dreptul Irlandei de a se despărți de Anglia.
- Între 3 și 8 noiembrie** Engels scrie o recenzie la volumul I al „Capitalului”, care apare la 17 noiembrie în publicația burghezo-liberală germană „Düsseldorfer Zeitung”.
- 8 noiembrie** Într-o scrisoare către Kugelmann, Engels își expune punctul de vedere în legătură cu situația politică din Anglia, subliniind creșterea simpatiei muncitorilor englezi pentru lupta de eliberare dusă de irlandezi împotriva dominației engleze.
- 14 și 26 noiembrie** În scrisorile pe care și le adresează unul altuia, Marx și Engels își împărtășesc părerile cu privire la concepțiile filozofice ale muncitorului Joseph Dietzgen, expuse de acesta într-o scrisoare către Marx, și dau o înaltă apreciere concepției despre lume a acestui filozof-autodidact.
- 20 noiembrie** La ședința extraordinară a Consiliului General, Marx dă citire apelului scris de el în legătură cu pronunțarea sentinței de condamnare la moarte a participanților la mișcarea fenienilor. Apelul „Fenienii înțemnițați la Manchester și Asociația Internațională a Muncitorilor” apare la 24 noiembrie în ziarul „Le Courier français”.

- Aprox.*
26 noiembrie Pregătindu-se în vederea ședinței ordinare a Consiliului General, Marx își schițează un plan pentru a lua cuvîntul în problema irlandeză.
- 26 noiembrie* La ședința Consiliului General de dezbateră a problemei irlandeze, Marx se hotărăște să renunțe la cuvîntarea sa, cedîndu-i cuvîntul lui Fox; el consideră mai indicat din punct de vedere politic ca, după executarea celor trei fenieni la Manchester, la 23 noiembrie, protestul împotriva represiunilor guvernului englez să fie exprimat de un englez.
- 30 noiembrie* Într-o scrisoare către Engels, Marx trasează tactica proletariatului englez în problema irlandeză, subliniind că principalul în această tactică trebuie să-l constituie lupta pentru lichidarea dominației coloniale a Angliei asupra Irlandei și acordarea independenței naționale acestei țări.
- 6 decembrie* Marx trimite ziarului „Zukunft” articolul „Plagiatorii”, îndreptat împotriva lassalleanului Hofstetten, care în cuvîntarea rostită la adunarea generală a Uniunii generale a muncitorilor germani a folosit diferite pasaje din „Capitalul”, denaturîndu-le și neindicînd sursa lor. Articolul apare fără semnătură în suplimentul la ziarul „Zukunft” din 12 decembrie.
- 12-13 decembrie* Engels scrie două recenzii la volumul I al „Capitalului”, care apar la 27 decembrie în „Beobachter” și în „Staats-Anzeiger für Württemberg”.
- 16 decembrie* Marx ține un referat în problema irlandeză în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; aici el analizează în amănunțime istoria înrobirii Irlandei de către Anglia și fundamentează poziția Internaționalei față de mișcarea de eliberare națională irlandeză.
- A doua jumătate a lunii decembrie 1867 — slirșitul lunii aprilie 1868* Fără a ține seama de starea proastă a sănătății sale, Marx continuă să lucreze la „Capitalul”. El studiază materiale statistice, Cărțile albastre parlamentare și citește lucrările de agricultură ale lui J. Morton, K. Fraas și J. H. Thünen.

1868

- Prima jumătate a lunii ianuarie* Engels scrie o recenzie la volumul I al „Capitalului”, care apare la 21 ianuarie în publicația burghezodemocratică „Neue Badische Landeszeitung”.
- Slirșitul lunii ianuarie-martie* Engels consacră mult timp muncii în cadrul conducerii Cercului Schiller.
- Prima jumătate a lunii februarie* În scrisorile pe care și le adresează unul altuia, Marx și Engels își împărtășesc părerile cu privire la lucrările filozofului și economistului mic-burghez ger-

- man Eugen Dühring „Die Verkleinerer Carey's“, „Capital und Arbeit“ și altele.
- Între 2 și 13 martie* Engels scrie o recenzie la volumul I al „Capitalului“ pentru ziarul muncitoresc german „Demokratische Wochenblatt“; recenzia apare la 21 și 28 martie.
- Aprox. 13 martie* Într-o scrisoare adresată lui Liebknecht, Engels îi dă unele sfaturi în vederea criticării în Reichstag a noului statut al meșteșugarilor.
- Mijlocul lunii martie* Marx și Engels studiază lucrarea istoricului german Georg Ludwig Maurer „Einleitung zur Geschichte der Mark-, Hof-, Dorf- und Stadtverfassung“ și alte lucrări ale acestui autor, cărora le dă o înaltă apreciere.
- Aprilie* Engels conspectează primul volum al „Capitalului“.
- 1-5 aprilie* Engels se află la Londra cu prilejul căsătoriei fiicei lui Marx Laura cu P. Lafargue.
- 11-20 aprilie* Marx și Engels analizează în corespondența lor evenimentele legate de lock-outul muncitorilor constructori din Geneva.
- Sfârșitul lunii aprilie* Marx studiază problema raportului dintre rata profitului și rata plusvalorii. Scriindu-i lui Engels, el îi comunică rezultatele cercetărilor sale în această problemă, precum și planul volumelor următoare ale „Capitalului“, insistând în mod deosebit asupra cuprinsului volumului al III-lea.
- 5 mai* După o întrerupere îndelungată datorată bolii, Marx participă din nou la o ședință a Consiliului General.
- 12 mai* La ședința Consiliului General, Marx propune să se publice o demascare oficială a guvernului belgian, care a pus la cale masacrarea sângeroasă a minerilor greviști din Charleroi; propunerea lui Marx este adoptată în unanimitate de Consiliu.
- 20 mai* Marx ține un referat despre salariu la Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra.
- Aprox. 22 mai-1 iulie* Engels scrie o recenzie la volumul I al „Capitalului“ pentru revista burghezo-liberală engleză „The Fortnightly Review“. Recenzia rămâne nepublicată.
- Între 25 și 29 mai* Marx scrie un proiect de rezoluție cu privire la schimbarea locului în care urma să se țină congresul (de la Bruxelles) din cauza prelungirii valabilității legii împotriva străinilor în Belgia și a prigonirii membrilor Asociației de către guvernul belgian; proiectul este adoptat de Consiliul General la 2 iunie, în lipsa lui Marx, și este publicat la 6 iunie în „The Bee-Hive Newspaper“. Dar la 16 iunie Marx își retrace propunerea, ținând seama de părăirea secției belgiene, care

- considera că, renunțându-se la convocarea congresului la Bruxelles, s-ar face o concesie guvernului belgian.
- 29 mai —
aprox. 15 iunie** Marx se află împreună cu fiica sa Eleanor la Manchester, la Engels.
- Aprox.
26 iunie** Marx trimite socialistului german Wilhelm Eichhoff materiale și indicații amănunțite pentru broșura pe care acesta urma s-o scrie cu privire la Asociația Internațională a Muncitorilor.
- 4 iulie** Marx îl roagă pe Siegfried Meyer, printr-o scrisoare, să-i trimită materiale în legătură cu relațiile agrare și cu situația agriculturii din Statele Unite ale Americii, de care avea nevoie la analizarea problemei rentei funciare în „Capitalul”.
- 7 iulie** La ședința Consiliului General, Marx propune desolidarizarea de manifestările provocatoare aventuriste ale democratului mic-burghez francez, emigranțul Félix Pyat, care acționase în numele secției franceze de la Londra. Rezoluția formulată de Marx este adoptată de Consiliul General și este publicată de ziarele belgiene „La Liberté” din 12 iulie, „La Cigale” din 19 iulie și „La Tribune du Peuple” din 26 iulie.
- Aprox.
11 iulie** Marx scrie articolul „Plagiatul meu după F. Bastiat”, în care respinge calomniile economistului vulgar german Julius Faucher, care, într-o recenzie la volumul I al „Capitalului”, îl acuza pe Marx că ar fi împrumutat definiția mărimii valorii de la Bastiat. Articolul rămâne nepublicat.
- 14 iulie** La ședința Consiliului General, Marx dă citire unei declarații în care infierează atitudinea guvernului britanic, care în articolele din buget referitoare la subsidiile pentru emigranți a tăiat adjectivul „polonezi” dinaintea cuvântului „emigranți”. Declarația lui Marx este adoptată de Consiliul General ca rezoluție și este publicată în ziarul „Bee-Hive” din 18 iulie.
- Între 18 și
30 iulie** Marx citește și face unele îndreptări în corecturile lucrării lui Eichhoff cu privire la Internațională, care apare în broșură în luna august.
- 28 iulie** Cu prilejul discutării ordinii de zi a Congresului de la Bruxelles în ședința Consiliului General, Marx ține o cuvîntare cu privire la consecințele folosirii mașinilor în capitalism. Rezumatul cuvîntării consemnat în procesul-verbal apare în ziarul „Bee-Hive” din 1 august.
- 29-31 iulie** Engels scrie pentru gazeta literară din Leipzig „Gartenlaube” o scurtă biografie a lui Marx și o trimite lui Kugelmann. Articolul rămîne nepublicat.

- 11 august** La ședința Consiliului General, Marx propune, cu prilejul dezbaterii ordinii de zi a Congresului de la Bruxelles, un proiect de rezoluție cu privire la consecințele folosirii mașinilor în capitalism și ține o cuvîntare despre reducerea zilei de muncă. Consiliul General adoptă proiectul de rezoluție. Rezumatul cuvîntării lui Marx, consemnat în procesul-verbal, este publicat în ziarul „Bee-Hive” la 22 august.
- Marx îi trimite lui Lessner „Apelul către muncitorii germani de la Londra”, pe care îl redactase el în vederea apropiatului Congres de la Bruxelles. Apelul apare în numele Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra în ziarul „Hermann” din 15 august.
- 18 august** Răspunzînd invitației conducerii Uniunii generale a muncitorilor germani de a participa ca oaspete de onoare la adunarea generală a Uniunii de la Hamburg, Marx anunță că nu poate da curs acestei invitații, întrucît este foarte ocupat cu lucrările desfășurate în Consiliul General în vederea pregătirii Congresului de la Bruxelles. El aprobă includerea pe ordinea de zi a adunării generale a problemelor luptei proletariatului pentru dobîndirea libertății politice, pentru reducerea zilei de muncă și pentru colaborarea internațională a clasei muncitoare. Răspunsul lui Marx apare în ziarele „Social-Demokrat” din 28 august și „Demokratisches Wochenblatt” din 29 august.
- 21 august — aprox.** Marx se odihnește la Ramsgate.
- 24 august**
- 25 august** La ședința Consiliului General este adoptat proiectul de rezoluție scris de Marx cu privire la reducerea zilei de muncă. Rezoluția este publicată în ziarul „Bee-Hive” din 29 august.
- Aprox.** Marx întocmește raportul Consiliului General către Congresul de la Bruxelles, care este aprobat în unanimitate în ședința Consiliului General din 1 septembrie. Raportul apare în limba engleză în ziarul „Times” din 9 septembrie, în limba germană în numărul din septembrie al revistei „Vorbote” și în limba franceză în suplimentul ziarului „Peuple Belge”.
- 29 august** La Manchester, Engels participă la un mîting al muncitorilor organizat de Jones.
- Începutul lunii septembrie** Engels petrece cîteva zile la Ostende împreună cu mama sa, care venise din Germania. În timpul călătoriei se întîlnește cu Marx la Londra.
- 6-13 septembrie** La Congresul de la Bruxelles al Internaționalei se dă citire și se dezbate raportul Consiliului General întocmit de Marx; sînt adoptate rezoluțiile cu privire

la consecințele folosirii mașinilor în capitalism și la reducerea zilei de muncă în conformitate cu proiectele propuse de Marx și aprobate de Consiliul General. Marx este reales de congres ca membru al Consiliului General.

- 10 septembrie** Informat în mod amănunțit de Lessner asupra desfășurării lucrărilor Congresului de la Bruxelles, Marx trimite acestuia și lui Eccarius o scrisoare cu indicații privitoare la tactica delegaților Consiliului General față de proudhoniști; el recomandă adoptarea la congres a unei rezoluții în care să fie demascați ațîțătorii la un război între Franța și Germania.
- 11 septembrie** Delegații germani la Congresul de la Bruxelles propun adoptarea unei rezoluții în care recomandă muncitorilor din toate țările să studieze „Capitalul” lui Marx și să contribuie la traducerea lui în diferite limbi și relevă neprețuitele merite ale autorului lui, care a făcut pentru prima oară o analiză științifică a capitalismului.
- 16 septembrie** Marx și Engels ajung la concluzia că este necesar să se editeze pentru muncitori o broșură despre „Capitalul” scrisă într-o formă populară. Intenția nu este tradusă în fapt.
Engels declară că va părăsi direcția Cercului Schiller, care-l invitase pe Karl Vogt — demascat de Marx în 1859—1860 ca agent plătit al lui Ludovic Bonaparte — să țină o prelegere.
- 19 septembrie —** În corespondența lor, Marx și Engels dezbat probleme
12 octombrie legate de dezvoltarea mișcării muncitorești din Germania și elaborează tactica față de Uniunea generală a muncitorilor germani și de conducătorul ei Schweitzer.
- 22 septembrie** La ședința Consiliului General, Marx ia parte la debaterile cu privire la rezultatele Congresului de la Bruxelles.
- 23 septembrie** Într-o scrisoare către Liebknecht, Marx îi dă acestuia unele indicații în legătură cu tactica pe care el trebuie s-o adopte față de Uniunea generală a muncitorilor germani.
- 29 septembrie,** La ședința Consiliului General, Marx este reales secretar-corespondent pentru Germania.
- Sfârșitul lunii septembrie —**
începutul lunii octombrie În legătură cu interzicerea de către poliție a Uniunii generale a muncitorilor germani din Leipzig și cu închiderea filialei de la Berlin a acesteia, Engels scrie două articole intitulate „Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene a muncitorilor”. Articolele apar în numerele din 3 și 10 octombrie ale publicației „Demokratisches Wochenblatt”.

- Sfârșitul lunii septembrie — începutul lunii noiembrie* Marx și Engels urmăresc cu atenție desfășurarea evenimentelor revoluționare din Spania.
- Începutul lunii octombrie — începutul lunii noiembrie* Marx și Engels citesc manuscrisul lucrării lui Dietzgen „Wesen der menschlichen Kopfarbeit”, pe care acesta i-l trimisese lui Marx pentru a-și spune părerea asupra ei.
- 4 octombrie* Marx scrie o notă cu privire la legătura Asociației Internaționale a Muncitorilor cu organizațiile muncitorești engleze, în care arată activă participare a trade-unionurilor la activitatea Asociației; această notă scrisă cu scopul de a demasca calomniile ziarelor germane, care negau existența vreunei legături între organizațiile muncitorești engleze și Asociație, apare la 17 octombrie în „Demokratisches Wochenblatt”.
- Marx primește o scrisoare din partea narodnicului rus N. F. Danielson, care îi comunică intenția editorului N. P. Poleakov de a edita „Capitalul” în limba rusă.
- 6 octombrie* La ședința Consiliului General, Marx ia parte la dezbaterile în problema adresării unui mesaj alegătorilor în legătură cu propunerea candidaturii lui Odger în alegerile pentru parlament. Considerând propunerea candidaturii unui muncitor membru al Consiliului General utilă cauzei Internaționalei, Marx sprijină propunerea făcută de Jung de a se lansa un mesaj în acest sens. Cu redactarea mesajului este însărcinat Marx. Mesajul este aprobat de Consiliul General la 13 octombrie.
- 7 octombrie* Trimițându-i lui Danielson o scrisoare de răspuns, Marx îl anunță în ce stadiu se află munca sa la „Capitalul” și, la rugămintea acestuia, îi dă unele date autobiografice pentru ediția rusă a volumului I.
- 13 octombrie* Răspunzându-i lui Schweitzer printr-o scrisoare la rugămintea de a-l convinge pe Liebknecht să înceteze lupta împotriva Uniunii generale a muncitorilor germani, Marx declară că, în calitate de secretar-correspondent pentru Germania, este obligat să se mărginească la rolul de arbitru imparțial în relațiile dintre Schweitzer și Liebknecht. Criticând concepțiile reformiste și tactica dăunătoare a lassalleenilor, Marx subliniază că își rezervă dreptul de a lua în mod public atitudine împotriva concepțiilor acestora atunci când va considera că acest lucru este în interesul mișcării muncitorești.
- 14 octombrie* Marx participă ca delegat al Consiliului General la adunarea reprezentanților trade-unionurilor convocată în scopul dezbaterii noului proiect de lege cu privire la trade-unionuri.

- Mijlocul lunii octombrie* Engels citește volumul I al lucrării lui Charles Darwin „Variation of animals and plants under domestication”.
- A doua jumătate a lunii octombrie* Marx discută cu membrii Consiliului General problema activității așa-zisei secții franceze de la Londra, care, sub influența lui Pyat, se transformase într-o unealtă a intrigilor elementelor mic-burgheze împotriva Consiliului General. Marx este imputernicit de Consiliu ca, în cazul că acest lucru va fi necesar, să se desolidarizeze în mod public, prin presă, de acest grup, care pierduse orice legătură cu Internaționala.
- Inceputul lunii noiembrie* Studiind literatura referitoare la renta funciară și relațiile agrare, Marx acordă o deosebită atenție obștii sătești, locului și rolului ei în sistemul social-economic al diferitelor popoare în diferite epoci, printre care popoarele slave și în special Rusia. Publicistul emigrant german S. L. Borkheim îl ajută să traducă materialele rusești.
- 3 noiembrie* La ședința Consiliului General, Marx este însărcinat să redacteze în limba engleză rezoluțiile Congresului de la Bruxelles. Rezoluțiile Congresului de la Bruxelles sînt publicate împreună cu rezoluțiile Congresului de la Geneva în ziarul „Bee-Hive” din 21 noiembrie și 12 decembrie.
- 9 noiembrie* Marx scrie pentru revista engleză de orientare conservatoare „The Diplomatic Review” articolul „Cum a înlesnit scrisoarea adresată de d-l Gladstone Băncii Angliei în 1866 acordarea unui împrumut de șase milioane Rusiei”. Articolul apare la 2 decembrie.
- 14 noiembrie* Marx îl roagă pe Engels să-i trimită date concrete cu privire la rolul băncilor în operațiile comerciale, care îi erau necesare la elucidarea acestei probleme în „Capitalul”.
- 23 noiembrie* Marx trimite Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra o scrisoare în care declară că părăsește asociația din cauza poziției împăciuitoare adoptate de aceasta față de lassalleeni.
- Sfîrșitul lunii noiembrie* Marx primește din partea revoluționarului rus A.A. Serno-Solovievici de la Geneva propunerea de a colabora la organul de presă al secției franceze a Internaționalei, ziarul „L'Égalité”, care urma să apară cu începere de la 1 ianuarie 1869 la Geneva; fiind foarte ocupat, Marx refuză o colaborare permanentă la acest ziar.
- 1 decembrie* Consiliul General îl însărcinează pe Marx cu păstrarea arhivei de documente ale Asociației Internaționale a Muncitorilor.
- Mijlocul lunii decembrie* Marx și Engels citesc și comentează în scrisorile pe care și le adresează reciproc lucrările istoricului fran-

cez E. Ténoc „Paris en décembre 1851” și „La province en décembre 1851”, care aduc unele amănunte noi legate de istoria loviturii de stat a lui Ludovic Bonaparte.

- 15 decembrie* La propunerea lui Marx, Consiliul General respinge cererea Alianței democrației socialiste, asociație internațională înființată la Geneva de Bakunin, de a fi primită în Internațională ca organizație de sine stătătoare.
- 18 decembrie* La rugămintea lui Marx, Engels îi trimite acestuia observațiile sale critice la documentele-program ale Alianței democrației socialiste și se pronunță categoric împotriva primirii acestei organizații în rândurile Internaționalei.
- 22 decembrie* Consiliul General adoptă în unanimitate proiectul de rezoluție scris de Marx cu privire la refuzul de a primi Alianța bakunistă în rândurile Internaționalei. Rezoluția subliniază că primirea unei organizații internaționale în componența Internaționalei ar duce la dezorganizarea acesteia din urmă. Rezoluția este trimisă la Geneva și secțiilor Internaționalei din celelalte țări.

1869

- ianuarie-februarie* În legătură cu munca la „Capitalul”, Marx parcurge revistele engleze „Money Market Review” și „The Economist” din 1868 și scoate numeroase extrase din ele.
- 2 ianuarie* La ședința Comitetului permanent, Marx ia parte la discuțiile în legătură cu scrisoarea conducătorului secției de la Rouen, Émile Aubry, care solicită un ajutor pentru muncitorii din Rouen aflați în grevă. Comitetul permanent îl însărcinează pe Marx să aducă acest lucru la cunoștința Consiliului General în cadrul unei ședințe.
- 5 ianuarie* La ședința Consiliului General, Marx anunță lock-outul declarat de fabricanții din industria bumbacului de la Rouen; el subliniază faptul că, scăzând salariile, fabricanții francezi caută să-și producă mărfurile la un preț mai ieftin pentru a-i învinge pe fabricanții englezi în lupta de concurență. Marx sprijină propunerea de a se acorda ajutor material muncitorilor de la Rouen.
- Sîrșitul lunii ianuarie* Marx pregătește ediția a doua a lucrării sale „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. El revede și redactează din nou textul broșurii și-l trimite lui Meissner la Hamburg.
- 2 februarie* La ședința Consiliului General de dezbatere a problemei lock-outului muncitorilor vopsitori și din fabricile

- de panglici de la Basel, Marx propune să se facă apel la trade-unionurile engleze, chemându-le să dea sprijin material muncitorilor din Basel.
- Aprox.
4—7 februarie* Engels se află la Marx la Londra.
- Mijlocul lunii
februarie* De Paepe îi comunică lui Marx că încercările lui de a găsi un editor pentru traducerea în limba franceză a lucrării lui Marx „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” au rămas fără rezultat.
- Aprox.
13 februarie —
august* După o întrerupere de câteva săptămâni datorită bolii, Marx reia lucrul la „Capitalul”; el studiază literatura în problemele creditului și ale circulației bancare, citește lucrările lui J. L. Foster, F. E. Feller și K. G. Odermann, din care scoate numeroase extrase.
- 16 februarie* La propunerea lui Marx, Consiliul General hotărăște să comunice secțiilor, înainte de convocarea congresului, cele trei puncte de pe ordinea de zi a apropiatului Congres de la Basel: proprietatea funciară, creditul și învățământul general.
- Între 17 și 21
februarie* În legătură cu apelul trimis Consiliului General de minerii din Lugau, Engels scrie, la rugămintea lui Marx, în limba engleză, „Raportul cu privire la asociațiile din minele de cărbuni din Saxonia”. Aici el dezvăluie silniciile proprietarilor de mine și indică sarcinile imediate care revin asociațiilor muncitorești. Marx dă citire raportului întocmit de Engels în ședința Consiliului General din 23 februarie. Raportul este aprobat. Tradus de Marx în limba germană, raportul apare în ziarul „Social-Demokrat” din 17 martie, în suplimentul la „Demokratisches Wochenblatt” din 20 martie și în „Zukunft” din 20—21 martie.
- Martie-aprilie* În ciuda proastei stări a sănătății sale și paralel cu prodigioasa activitate organizatorică și politică desfășurată în cadrul Asociației Internaționale a Muncitorilor, Marx continuă lucrul la „Capitalul”.
- Începutul lunii
martie* Marx se pregătește să plece la Paris pentru a o vizita pe fiica sa Laura, care era bolnavă, dar este nevoit să-și amâne călătoria, deoarece poliția din Paris a aflat de intenția lui.
- 4 martie* Aflând de intenția lui Liebknecht de a publica în ziarul „Demokratisches Wochenblatt” lucrarea „Războiul țărănesc german”, Engels îi scrie lui Marx că consideră mai indicată editarea acesteia ca broșură separată. El propune ca ziarul să publice ultimul capitol al lucrării sale „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”.

- 5 martie** Marx îi trimite lui Engels, spre încunoștințare, o scrisoare adresată Consiliului General de către Alianța democrației socialiste, ca și proiectul scrisorii de răspuns către Alianță, potrivit căruia se admite intrarea secțiilor acesteia în Internațională cu condiția dizolvării Alianței și întocmirii revendicării „egalitatea claselor”, înscrisă în programul ei prin revendicarea „desființarea claselor”.
- 9 martie** La ședința Consiliului General este aprobată scrisoarea de răspuns către biroul central al Alianței scrisă de Marx. Scrisoarea este trimisă sub formă de circulară secțiilor Internaționalei.
- Sfârșitul lunii martie — începutul lunii aprilie** Engels se ocupă de limbile olando-frizice.
- Sfârșitul lunii martie — prima jumătate a lunii aprilie** Marx și Engels urmăresc cu atenție dezvoltarea mișcării muncitorești în Germania și în special lupta tot mai ascutită dintre organizațiile conduse de Liebknecht și Bebel, de o parte, și Uniunea lui Schweitzer, de altă parte.
- 10 aprilie** Luînd cunoștință de articolul despre Lassalle publicat în „Fortnightly Review” de Ludlow, unul dintre întemeietorii socialismului creștin în Anglia, Marx trimite autorului volumul I al „Capitalului”; în scrisoarea de însoțire, el îi atrage atenția lui Ludlow asupra adnotării din prefața la „Capitalul” în care se relevă faptul că Lassalle a împrumutat mult din lucrările lui Marx, denaturîndu-i concepțiile, și că Marx nu are nimic comun cu tactica politică a lui Lassalle.
- 13 aprilie** La ședința Consiliului General, Marx face unele comunicări în legătură cu activitatea deputaților muncitorilor în Reichstagul nord-german și menționează îndeosebi cuvîntarea lui Bebel, care a declarat deschis că face parte din Internațională. Marx atrage atenția Consiliului asupra activității de compromitere a Asociației Internaționale a Muncitorilor desfășurate de așa-zisa secție franceză de la Londra, care de fapt se situa în afara Internaționalei.
- 27 aprilie** În legătură cu sîngeroasele masacre săvîrșite împotriva muncitorilor greviști în Belgia, Marx propune Consiliului General, într-o ședință, să nu se mărginească numai la lansarea apelului pe care el l-a întocmit din însărcinarea Consiliului General, dar să și organizeze o largă campanie de protest.
- Începutul lunii mai** Continuînd să lucreze la „Capitalul”, Marx citește rapoartele oficiale despre folosirea muncii copiilor în agricultura Angliei.

- Marx primește o scrisoare de la Siegfried Meyer, în care acesta îl informează amănunțit asupra mișcării muncitorești din Statele Unite ale Americii.
- Marx primește o scrisoare de la fostul lider al cariștilor Harney, stabilit în America, care îl roagă să-i trimită un exemplar din „Capitalul”, pentru care caută la New York un traducător și un editor.
- 4 mai** La ședința Consiliului General, Marx dă citire apelului scris de el, intitulat „Masacrele din Belgia”, care este aprobat cu unanimitate de voturi de către Consiliu. Apelul apare ca foaie volantă în limba engleză; textul francez apare la 15 mai în ziarul „L'Internationale”, organul secțiilor belgiene ale Internaționalei, la 16 mai în „Liberté” și la 22 mai în „Égalité”; textul german al apelului este publicat de „Demokratisches Wochenblatt” la 22 mai.
- 10 mai** Engels îi trimite lui Marx bani pentru fondul de ajutoare a familiilor de mineri belgieni care au fost victimele masacrelor săvârșite de guvernul belgian.
- 11 mai** La ședința Consiliului General, Marx demască pregătirile pe care le fac liderii partidului republican din Statele Unite ale Americii în vederea unui război împotriva Angliei. Consiliul General aprobă în unanimitate textul „Apelului adresat Uniunii naționale a muncitorilor din Statele Unite”, scris de Marx, care cheamă la luptă pentru menținerea păcii. Apelul apare în limba engleză ca foaie volantă, precum și în ziarele „Bee-Hive” din 15 mai, „Demokratisches Wochenblatt” din 22 mai și în numărul din august al revistei „Vorbote”.
- Aprox. 14 mai — 23 iunie** Marx citește corecturile ediției a doua a lucrării sale „Oprește bruma al lui Ludovic Bonaparte” și scrie prefața; această ediție apare la sfârșitul lunii iulie 1869.
- 25 mai—14 iunie** Împună cu fiica sa cea mai mică, Eleanor, Marx se află la Manchester, la Engels.
- 22 iunie** La ședința Consiliului General, Marx anunță că a primit o scrisoare din partea Uniunii legătorilor de cărți din Leipzig cu rugămintea de a-i ajuta să stabilească relații cu legătorii de cărți din alte țări.
- 23 iunie** Marx participă la un miting de masă al trade-unionurilor organizat la Londra, la Exeter-Hall, în scopul sprijinirii proiectului de lege cu privire la lărgirea drepturilor trade-unionurilor.
- Aprox. iulie—august** Corespondența dintre Marx și Engels este supusă cenzurii polițieneste; la început citeva, iar apoi aproape toate scrisorile trimise de Marx lui Engels sint per-lustrate.

- 1 iulie** Engels încetează să mai lucreze la firma din Londra, consacrându-se de aici înainte activității de partid, științifice și publicistice.
- Aprox. 2 iulie** Marx primește din partea lui Liebknecht o scrisoare în care este rugat să asiste la Congresul de la Eisenach al social-democraților din Germania. Marx refuză invitația și îi dă lui Liebknecht directive cu privire la principiile pe baza cărora trebuie întemeiat un partid muncitoresc de sine stătător în Germania, spre deosebire de partidul popular mic-burghez și organizația sectantă a lassalleenilor. De asemenea, Marx propune traducerea în viață a rezoluției Congresului de la Nürnberg al asociațiilor muncitorilor germani cu privire la aderarea la Internațională.
- 6 iulie** La ședința Consiliului General de dezbateră a programului apropiatului Congres de la Basel, Marx ia de două ori cuvântul în problema proprietății funciare; el subliniază că trecerea pământului în proprietate colectivă a devenit o necesitate economică.
- 6-12 iulie** Marx se află sub numele de Williams la Paris, la Laura și Paul Lafargue.
- 20 iulie** La ședința Consiliului General convocată în scopul pregătirii Congresului de la Basel, Marx deschide dezbaterile în problema desființării dreptului de succesiune și se pronunță, din considerente teoretice, ca și din considerente tactice, împotriva acestei lozinci bakuniste.
- 27 iulie** Într-o scrisoare către Bebel, Marx critică propunerea lui J. Ph. Becker potrivit căreia Internaționala ar trebui organizată după principii de limbă și pune în gardă asupra eventualelor hotărâri greșite care ar putea fi luate la Congresul de la Eisenach în această problemă.
- Aprox. 28 iulie** Engels reface articolul biografic al lui Marx, scris de el pe la sfârșitul lunii iulie 1868. Biografia lui Marx apare în ziarul „Zukunft” la 2 august și în suplimentul la „Demokratisches Wochenblatt” din 21 august.
- 3 august** La ședința Consiliului General, Marx dă citire raportului întocmit de el cu privire la dreptul de succesiune. Raportul lui Marx este aprobat și prezentat Congresului de la Basel în numele Consiliului General.
- 9 și 19 august** Marx primește de la Liebknecht o telegramă prin care i se anunță înființarea la Eisenach a partidului muncitoresc social-democrat german, precum și o scrisoare referitoare la hotărârea Congresului de la Eisenach de a adera la Asociația Internațională a Muncitorilor.

- 10 și 17 august** În vederea pregătirii Congresului de la Basel, Marx rostește un discurs și cuvîntul de închidere cu privire la învățămîntul general în capitalism. El arată necesitatea introducerii învățămîntului de stat obligatoriu și gratuit, a îmbinării pregătirii intelectuale cu munca fizică și cu învățămîntul politehnic, și se pronunță împotriva predării religiei în școli.
- 13 august** Marx îi recomandă insistent lui Jung să participe la adunarea trade-unionurilor unite ale dulgherilor și timplarilor, la care urma să se dezbătă candidatura delegatului lor la Congresul de la Basel.
- 18 august** Referindu-se la relatările revoluționarului polonez Zabicki, membru al Consiliului General, cu privire la încheierea cu succes a grevei muncitorilor constructori polonezi din Poznan datorită ajutorului primit din partea muncitorilor berlinezi, Marx relevă într-o scrisoare către Engels importanța pe care o are solidaritatea proletară în lupta economică a clasei muncitoare pentru învingerea prejudecăților naționale.
- Aprox. 19 august — începutul lunii septembrie** Engels pleacă în Germania, unde rămîne cîteva zile la niște rude, la Engelskirchen.
- Sfîrșitul lunii august — începutul lunii septembrie** Din însărcinarea Consiliului General, Marx scrie în limbile engleză și germană „Raportul Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor către cel de-al IV-lea Congres general de la Basel”.
- 4 și 6 septembrie** Marx trimite Congresului de la Basel raportul Consiliului General și rezoluțiile în problema învățămîntului și dreptului de succesiune întocmite de el.
- 6—23 septembrie** Engels întreprinde o călătorie prin Irlanda împreună cu soția sa Lizzy Burns și cu Eleanor Marx. El vizitează orașele Dublin, Killarney și Cork, remarcînd pretutindeni violențele la care se deda soldătimea, reducerea populației irlandeze și starea ei de mizerie ca urmare a politicii coloniale engleze în Irlanda.
- 7—11 septembrie** La Congresul de la Basel se dă citire raportului Consiliului General și referatului cu privire la dreptul de succesiune întocmite de Marx. Marx este reales în unanimitate membru al Consiliului General.
- Aprox. 8—9 septembrie** Marx primește de la Lessner informații amănunțite cu privire la desfășurarea lucrărilor Congresului de la Basel.
- Aprox. 10—17 septembrie** Marx pleacă împreună cu fiica sa Jenny la Hanovra, la Kugelmann. În drum, ei se opresc la Brügge și Liège, petrec o zi la Aachen, la niște rude, vizitează Colonia, pleacă la Siegburg la Dietzgen, de acolo o

pornesc spre Bonn și Mainz, unde rămân o zi la socialistul german Paul Stumpf, iar apoi se îndreaptă spre Wiesbaden, de unde se întorc la Hanovra.

Aprox.
18 septembrie—
7 octombrie

Marx și fiica sa Jenny se află la Hanovra, la Kugelmann, unde se odihnesc.

27 septembrie

Intr-o scrisoare adresată lui Marx, Engels îi împărtășește impresii din călătoria prin Irlanda și îl roagă să trateze cu Meissner în vederea editării unei cărți despre istoria Irlandei la care începuse să lucreze.

30 septembrie

Într-o consfătuire cu delegația Uniunii lassalleene a sindicatelor metalurgiștilor, condusă de J. Hamann, Marx subliniază însemnătatea sindicatelor ca „școli ale socialismului”. În încheiere, Marx îi pune în gardă pe muncitori împotriva cultului personalității. Raportul asupra acestei consfătuiri este publicat într-o formă denaturată în „Volksstaat”, organul partidului social-democrat german, din 27 noiembrie.

Aprox.
sfirșitul lunii
septembrie

Engels pregătește ediția a doua a lucrării sale „Războiul țărănesc german”, care apare în octombrie 1870 la Leipzig.

Octombrie—
decembrie

Engels lucrează la cartea „Istoria Irlandei”, pe care intenționa s-o publice. Vrînd să reconstituie tabloul real al istoriei poporului irlandez, prezentat într-un mod denaturat de oamenii de știință burghezi, Engels studiază, pe lângă un bogat material de literatură istorică, și izvoarele primare ale vechii limbi irlandeze.

3 octombrie

Marx este vizitat la Hanovra de membrii Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german W. Bracke, L. Bonhorst și S. Spier.

8—9 octombrie

Marx se află la Hamburg, unde se întâlnește cu Meissner.

11 octombrie

Marx se reîntoarce la Londra.

12 octombrie

Engels îl vizitează pe Marx la Londra.

18 octombrie

Primind de la Paris, din partea traducătorului Ch. Keller, manuscrisul traducerii franceze a capitolului al doilea al volumului I al „Capitalului”, Marx revede textul, face unele observații și, prin intermediul lui Lafargue, trimite manuscrisul înapoi la Paris.

19 octombrie

La ședința Consiliului General, Marx face cunoscute progresele înregistrate de dezvoltarea mișcării muncitorești din Germania.

Aprox.
20 octombrie

Marx primește din Petersburg de la Danielson cartea lui Flerovski „Situația clasei muncitoare din Rusia”.

- 24 octombrie Marx ia parte la o grandioasă demonstrație a muncitorilor londonezi, care a avut loc la Hyde Park sub lozincă eliberării feniilor întemnițați.
- 26 octombrie În cuvîntarea ținută la ședința Consiliului General, Marx arată că presa burgheză engleză trece sub tăcere și falsifică știrile despre mișcarea muncitorilor englezi pentru eliberarea Irlandei. Consiliul General însărcinează o comisie specială, condusă de Marx, cu elaborarea unei rezoluții în problema irlandeză.
- 30 octombrie În legătură cu campania dezlănțuită de presa burgheză germană împotriva hotărîrilor Congresului de la Basel referitoare la trecerea pămîntului în proprietate socială, Marx critică cu vehemență, într-o scrisoare către Engels, poziția nehotărîtă și echivocă adoptată de Liebknecht și de ziarul „Volksstaat”; făcînd concesii partidului popular mic-burghez, ziarul n-a popularizat în suficientă măsură hotărîrile de la Basel și a afirmat în repetate rînduri că revendicarea naționalizării pămîntului, foarte actuală pentru Anglia, nu este valabilă pentru Germania. Marx subliniază, ca una dintre principalele sarcini ale Germaniei, lichidarea mării proprietăți funciare.
- Sfîrșitul lunii octombrie Vrînd să citească cartea lui Flerovski „Situția clasei muncitoare din Rusia” și să ia cunoștință de lucrările economice ale lui Cernișevski, Marx începe să studieze limba rusă.
- Aprox. noiembrie 1869 — 9 ianuarie 1870 Marx citește prima parte a lucrării lui Herzen „Amintiri și cugetări” — „Închisoare și surghiun”.
- Noiembrie La rugămintea lui Marx, care în această perioadă se ocupă de problema rentei funciare, Engels citește cartea economistului vulgar american Carey „Principles of social science” („Principiile științei sociale”), acordînd o deosebită atenție teoriei rentei funciare. În scrisorile către Marx, el își exprimă părerea cu privire la cele citite.
- 1 noiembrie Luînd cunoștință de scrisoarea lui Bonhorst către Marx, în care acesta cere să i se dea indicații în vederea propagandei în rîndurile țaranilor germani, Engels îi scrie lui Marx despre uriașa însemnătate a hotărîrilor Congresului de la Basel pentru elaborarea unei tactici juste a Partidului muncitoresc social-democrat în problema țărănească. El demonstrează, pe baza unei analize concrete, necesitatea unei atitudini diferențiate față de diferitele categorii de țărani.
- 9 noiembrie La ședința Consiliului General se dă citire unei scrisori trimise de Marx, care era bolnav și care propunea punerea în discuție a poziției adoptate de guvernul

englez și de muncitorii englezi în problema irlandeză ; Consiliul General hotărăște includerea problemelor ridicate de Marx pe ordinea de zi a viitoarei ședințe.

Aprox.
14 noiembrie

Marx redactează o adresă, care cuprinde programul organizației muncitorești engleze, Liga pământului și a muncii, înființată de Consiliul General.

16, 23 și 30
noiembrie

Marx participă la ședințele Consiliului General consacrate problemei irlandeze ; el deschide dezbaterile și, în cuvântul său, demască politica guvernului Gladstone față de deținuții irlandezi ; el propune un proiect de rezoluție în sprijinul mișcării pentru amnistierea revoluționarilor irlandezi. În timpul dezbaterilor, Marx ia de două ori cuvântul, criticând cu vehemență poziția liderilor reformiști ai trade-unionurilor și membrilor englezi ai Consiliului General — Mottershead și Odger, care apărau politica lui Gladstone. Rezoluția este adoptată și trimisă tuturor secțiilor Internaționalei, precum și trade-unionurilor engleze. Ea apare în ziarele „Reynold's Newspaper” din 21 noiembrie, „Volkstaat” din 27 noiembrie, „Internationale” din 12 decembrie și altele.

3 decembrie

Într-o scrisoare către R. Applegarth, lider al trade-unionurilor și membru al Consiliului General, Marx explică sensul rezoluțiilor congreselor Internaționalei cu privire la trecerea pământului în proprietate obștească.

10 decembrie

Marx îi comunică lui Engels că Keller și-a întrerupt lucrul la traducerea în limba franceză a volumului I al „Capitalului” pentru a pregăti traducerea în limba franceză a lucrării lui Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”.

14 decembrie

La ședința Consiliului General de dezbateră a atacurilor îndreptate împotriva Consiliului General de ziarul „Égalité” din Geneva, în redacția căruia bakuniștii cuceriseră majoritatea, Marx declară oficial că Liebknecht este membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, în timp ce Schweitzer, pe care-l apără bakuniștii, nu făcea parte din asociație și chiar refuzase să recunoască Consiliul General ca arbitru în conflictul cu Liebknecht.

Aprox.
17 decembrie

În legătură cu măsurile luate de Consiliul General împotriva activității de subminare duse de alianța bakunistă, Marx trimite o scrisoare amănunțită lui De Paepe pentru a o aduce la cunoștința Consiliului federal din Belgia al Internaționalei.

Sfârșitul lunii
decembrie —
începutul lunii
ianuarie 1870

Engels se află la niște rude la Barmen ; în drum spre Germania, îl vizitează pe Marx la Londra.

1870

- Ianuarie—
aprilie* Engels continuă să lucreze la cartea sa „Istoria Irlandei”, studiază vechile legi irlandeze și citește cărțile lui E. Wakefield, P. Prendergast, J. Murphy și alții.
- Aprox.
1 ianuarie* Din însărcinarea Consiliului General, Marx trimite Consiliului federal din Elveția romandă o scrisoare circulară în care sînt combătute acuzațiile calomniatoare aduse Consiliului General de bakuniști în paginile ziarului „Égalité”. Marx relevă importanța internațională a luptei de eliberare națională duse de poporul irlandez și explică legătura ei cu lupta împotriva orînduirii capitaliste din Anglia. Scrisoarea este aprobată și trimisă spre informare secțiilor Internaționalei.
- 6 ianuarie* Engels se întoarce din Germania la Manchester.
- Aprox.
8 ianuarie* Marx îi scrie lui De Paepe o scrisoare în care-l informează amănunțit asupra stării de lucruri din cadrul Internaționalei, îi trimite textul scrisorii circulare din 1 ianuarie și îi comunică moartea lui Robert Schaw, muncitor englez militant al trade-unionurilor, la înmormîntarea căruia el a luat parte ca membru al unei delegații a Consiliului General. Partea din scrisoare a lui Marx care este consacrată lui Schaw apare în ziarul „Internationale” din 16 ianuarie.
- Aprox.
15 ianuarie* Marx primește o scrisoare din partea mecanicilor din Hanovra, care îl roagă să-i ajute în stabilirea unei legături cu mecanicii englezi; din însărcinarea lui Marx, care s-a îmbolnăvit, Jung aduce aceasta la cunoștința Consiliului General, care, într-o ședință, hotărăște luarea măsurilor necesare pentru a se stabili legătura între mecanicii englezi și germani.
- Mijlocul lunii
ianuarie —
începutul lunii
martie* Marx este bolnav.
- 23 ianuarie* La locuința lui Marx are loc ședința ordinară a Comitetului permanent.
- 24 ianuarie* Într-o scrisoare către De Paepe, Marx analizează amănunțit activitatea scizionistă desfășurată de bakuniști în Internațională. În legătură cu munca sa la „Capitalul”, el îl roagă pe De Paepe să se intereseze de cărți care tratează problema proprietății funciare și a agriculturii în Belgia.
- 8 februarie* Engels acordă ajutor material muncitorilor din Solingen, care au înființat o asociație de producție.
- Aprox.
11 februarie* Engels scrie prefața la a doua ediție germană a lucrării sale „Războiul țărănesc german”, în care dezvăluie rolul țărănimii ca aliat al proletariatului și in-

dică tactica proletariatului în problema țărănească. Prefața, văzută și aprobată de Marx, este trimisă de Engels lui Liebknecht. Ea este publicată pentru prima oară de ziarul „Volksstaat” din 2 și 6 aprilie.

- 21 februarie** Marx trimite ziarului „Internationale” materiale care demască comportarea inumană a guvernului englez față de participanții la mișcarea de eliberare națională din Irlanda. Aceste materiale sînt publicate la 27 februarie și 6 martie sub forma unor articole intitulate „Guvernul englez și feniienii întemnițați”.
- 27 februarie—
19 aprilie** Ajutată de Marx, fiica sa mai mare Jenny scrie pentru ziarul francez republican de stînga „La Marseillaise” o serie de articole consacrate problemei irlandeze, în care este demascat tratamentul barbar aplicat feniienilor întemnițați de către temnicerii englezi. Articolele apar în ziar începînd de la 1 martie pînă la 24 aprilie.
- Martie—iunie** Engels urmărește cu atenție dezbaterile în problema irlandeză care au loc în Camera comunelor și în Camera lorzilor ca urmare a prezentării de către guvernul Gladstone a proiectelor legii excepționale polițienești și a legii agrare pentru Irlanda.
- Aprox. 10 mar-
tie-15 martie** Marx reia lucrul la „Capitalul”. După o întrerupere îndelungată din cauza bolii, Marx participă la ședința Consiliului General la care se discută problema primirii în Asociație a cercului filozofic al proletarilor pozitiviști de la Paris.
- 16 martie** Prefața scrisă de Marx la cea de-a doua ediție a lucrării sale „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” este publicată în ziarul „Volksstaat”.
- 24 martie** Marx comunică secției ruse recent înființate la Geneva că Consiliul General a hotărît s-o primească în Internațională și că el este de acord s-o reprezinte în cadrul Consiliului General. El subliniază importanța pe care o au lucrările lui Cernișevski și Flerovski pentru dezvoltarea mișcării socialiste în Rusia. Răspunsul lui este publicat la 15 aprilie 1870 în ziarul „Narodnoe Delo”, organul secției ruse.
- Marx amintește Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german că, în conformitate cu Statutul Asociației Internaționale a Muncitorilor, este necesar să trimită Consiliului General rapoarte trimestriale cu privire la situația mișcării muncitorești din Germania.
- 28 martie** În calitate de secretar-corespondent pentru Germania, Marx trimite Comitetului din Braunschweig al Partidului muncitoresc social-democrat, prin intermediul lui Kugelmann, o „Comunicare confidențială”, care cu-

- prindea scrisoarea circulară de la 1 ianuarie 1870, intitulată „Consiliul General către Consiliul federal din Elveția romandă”, ca și o expunere amănunțită asupra activității de subminare duse de bakuniști în Internațională și a măsurilor luate în consecință de Consiliul General.
- 9 aprilie** Într-o scrisoare adresată conducătorilor secțiilor germane ale Internaționalei din Statele Unite ale Americii, Siegfried Meyer și August Vogt, Marx explică poziția Internaționalei în problema irlandeză și demonstrează necesitatea ca această poziție să fie just prezentată în rândurile muncitorilor americani.
- 12 aprilie** Marx participă la o ședință a Consiliului General la care se dezbate problema reprimării barbare a participanților la greva minerilor francezi din Creusot; Consiliul îi însărcinează pe Marx și pe Dupont să redacteze o adresă cu privire la această grevă.
- Aprox. 19—27 aprilie** Marx îl vizitează de două ori pe Karl Schapper, fost membru al Ligii comuniștilor, care e grav bolnav. După moartea acestuia, el îl roagă pe Engels să-i trimită material pentru a scrie un necrolog.
- 26 aprilie** La ședința Consiliului General, Marx propune ca Asociația Internațională a Muncitorilor să rupă legăturile cu ziarul „Bee-Hive”, întrucât acesta devenise un ziar burghez. Propunerea este adoptată în unanimitate; Consiliul General îl însărcinează pe Marx să scrie o rezoluție cu privire la această problemă. Rezoluția scrisă de Marx apare la 11 mai ca declarație în ziarul „Volksstaat”, iar ulterior și în alte organe de presă ale Internaționalei.
- 28 aprilie** Relevind importanța faptului că muncitorii germani și-au trimis reprezentanți în Reichstag, Engels arată într-o scrisoare către Bracke că este necesar ca și pe viitor să se ducă lupta pentru ca un număr cât mai mare de deputați ai muncitorilor să fie aleși în Reichstag. Scrisoarea lui Engels este publicată în ziarul „Volksstaat” la 14 mai.
- 29 aprilie** Marx primește din Geneva prima traducere rusă a „Manifestului Partidului Comunist”, tipărit în tipografia „Kolokol”, și îi trimite un exemplar lui Engels.
- Mai — prima jumătate a lunii iulie** Engels scrie „Istoria Irlandei”. Din cele patru capitole proiectate, el a reușit să scrie numai primul și o parte din cel de-al doilea capitol. Izbucnirea războiului franco-prusian, Comuna din Paris și uriașa activitate practică din cadrul Internaționalei l-au împiedicat pe Engels să-și termine lucrarea.

- 3 mai** La ședința Consiliului General este aprobat textul apelului propus de Marx cu privire la persecutarea membrilor secțiilor franceze ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. Apelul apare în limba engleză sub formă de foaie volantă și în ziarul liberal englez „Daily Telegraph” din 4 mai; traducerea în limba franceză aparținând autorului este publicată în ziarul „La Marseillaise” din 7 mai, precum și în alte organe de presă.
- Aprox. 4 mai** Marx îl sfătuiește insistent pe Liebknecht să ia în coloanele ziarului „Volksstaat” o poziție mai categorică față de Bakunin și partizanii săi.
- 10 mai** Marx scrie un proiect de rezoluție a Consiliului General cu privire la așa-numita secție franceză de la Londra în care este dezavuat grupul de emigranți mic-burghezi care să acționeze în numele Internaționalei. Marx fiind bolnav, Jung este acela care dă citire proiectului de rezoluție în ședința Consiliului General, care îl adoptă în unanimitate. Rezoluția este publicată în ziarele „Penny Bee-Hive” din 14 mai, „Égalité” din 21 mai, „Volksstaat” din 21 mai, ca și în alte ziare.
- 10—15 mai** Marx și Engels dezbat prin corespondență problema locului unde urmează să aibă loc viitorul congres al Internaționalei.
- 17 mai** La ședința Consiliului General, Marx se pronunță în favoarea acceptării invitației Partidului muncitoresc social-democrat german de a găzdui la Mainz lucrările congresului ordinar al Asociației Internaționale a Muncitorilor și propune o rezoluție în această privință. Rezoluția este adoptată în unanimitate și este publicată în ziarele „Volksstaat” din 25 mai, „Égalité” din 28 mai, ca și în alte organe de presă.
- 19 mai** Într-o scrisoare adresată lui Marx, făcând o apreciere asupra rezultatelor plebiscitului organizat în Franța de cercurile guvernante cu scopul de a consolida regimul celui de-al doilea Imperiu, care se clătina, Engels clogiază comportarea muncitorilor francezi care și-au manifestat activ nemulțumirea față de regimul bonapartist.
- Aprox. 23 mai** Marx primește de la Sorge date statistice cu privire la situația muncitorilor din S.U.A.
- 23 mai — aprox. 23 iunie** Marx și fiica sa Eleanor se află la Manchester, la Engels.

- 14 iunie** Marx și Engels trimit o scrisoare Comitetului Partidului muncitoresc social-democrat german cu prilejul pregătirii apropiatului Congres de la Mainz al Asociației Internaționale a Muncitorilor; scrisoarea este un avertisment împotriva încercărilor lassalleenilor de a submina lucrările congresului. Ea apare în ziarul „Volksstaat” la 26 iunie 1872.
- 27 iunie** Marx scrie o scrisoare Comitetului Partidului social-democrat german în care protestează cu hotărâre împotriva propunerii lui Liebknecht de a se amâna congresul ordinar al Internaționalei fixat pentru luna septembrie 1870.
- 28 iunie** La ședința Consiliului General, Marx rostește o cuvîntare în legătură cu sciziunea din cadrul comitetului federal al Elveției romande și propune o rezoluție care sprijină lupta comitetului federal romand precedent împotriva bakuniștilor. Rezoluția este adoptată în unanimitate și publicată în ziarele „La Solidarité” din 23 iulie și „Le Mirabeau” din 24 iulie.
- 3—4 iulie** Marx este vizitat în două rînduri de revoluționarul rus G. A. Lopatin, care venea de la Paris cu recomandății din partea lui Lafargue; el îl informează pe Marx despre mișcarea revoluționară din Rusia și în special despre deportarea lui Cernișevski în Siberia.
- Aprox. 5 iulie** La rugămintea fiicei lui Marx Jenny, Engels scrie unele observații pentru prefața la o culegere de cîntece irlandeze „Harpa Irlandei”.
- 5 iulie** Din însărcinarea Consiliului General, Marx scrie un apel către muncitorii din Europa și Statele Unite ale Americii, pe care-i cheamă să sprijine lupta muncitorilor constructori din Geneva împotriva patronilor. Apelul intitulat „Lock-outul muncitorilor din construcții de la Geneva” apare ca foaie volantă în limbile engleză, germană și franceză.
- 14 iulie** În conformitate cu hotărîrea Consiliului General, Marx scrie „Comunicare confidențială tuturor secțiilor”, în care invită secțiile să arate dacă consideră indicată sau nu mutarea sediului Consiliului General. Comunicarea este trimisă secțiilor, care sînt de părere ca sediul Consiliului General să rămînă la Londra.
- Marx îi trimite lui Jung ordinea de zi a Congresului ordinar de la Mainz. Aceasta apare în iulie sub formă de foaie volantă în limba engleză, ca și în ziarele „Liberté” din 31 iulie, „Volksstaat” din 13 august și în alte organe de presă ale Internaționalei.

Indice de nume

A

- Abercorn, James Hamilton, duce de* (1811—1885) — vicerege al Irlandei (1866—1868 și 1874—1876). — 476, 489, 493.
- Adam von Bremen (Adamus Bremensis)* (m. aprox. 1081) — cronicar al evului mediu, autor al lucrării „Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum”. — 537.
- Adrian al IV-lea (Nicholas Breakspear)* (m. 1159) — papă (1154—1159); englez de origine. — 480.
- Albinus* (secolul al IV-lea) — călugăr și misionar irlandez. — 529.
- Albinus* (a doua jumătate a secolului al VIII-lea) — călugăr irlandez; a fost chemat de Carol cel Mare pentru a ține prelegeri la Școala superioară din Pavia. — 531.
- Aldovrandi, P.* — membru al Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra, care se afla sub influența lui Mazzini; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1865). — 19.
- Alexander Ludwig Georg, prinț de Hessen-Darmstadt* (1823—1888) — general austriac, a luat parte la războiul din Italia din 1859; în 1866 a comandat armata Confederației în războiul austro-prusian. — 188, 197.
- Alexander von Darmstadt* — vezi *Alexander, Ludwig Georg, prinț de Hessen-Darmstadt*.
- Alexandru I* (1777—1825) — țar al Rusiei (1801—1825). — 215.
- Alexandru al II-lea* (1818—1881) — țar al Rusiei (1855—1881). — 587.
- Alexandru cel Mare* — vezi *Alexandru Macedon*.
- Alexandru Macedon* (356—323 î.e.n.) — vestit comandant de oști și om de stat din antichitate; din 336 rege al Macedoniei. — 52.
- Alfred cel Mare* (849—901) — rege anglo-saxon (871—901), a contribuit la răspîndirea culturii. — 529.
- Ammianus Marcellinus* (aprox. 332 — aprox. 400) — istoric roman. — 530.
- Anna* (1665—1714) — regină a Angliei (1702—1707) și a Marii Britanii (1707—1714) după unirea Angliei și Scoției (1707). — 447, 482.
- Anselm de Canterbury* (1033—1109) — teolog din evul mediu, reprezentant al scolasticii din perioada ei de început. — 531.

Applegarth, Robert (1833—1925) — dulgher, unul dintre conducătorii reformiști ai trade-unionurilor, secretar general al Uniunii dulgherilor și timpilarilor (1862—1871), membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1865, 1868—1872); în 1869 delegat la Congresul de la Basel; unul dintre conducătorii Ligii pentru reformă; în 1871 a refuzat să semneze Adresa Consiliului General cu privire la Războiul civil din Franța; mai târziu s-a retras din mișcarea muncitorească. — 356, 379, 383, 409.

B

Bagnagatti, D. G. — secretar al Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra care se afla sub influența lui Mazzini, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865). — 21.

Bakunin, Mihail Aleksandrovici (1814—1876) — publicist și revoluționar rus, a participat la revoluția de la 1848—1849 din Germania; narodnic, unul dintre ideologii anarhismului. Primit în Asociația Internațională a Muncitorilor, a acționat ca un dușman înverșunat al marxismului; în 1872, la Congresul de la Haga, a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor pentru activitate scizionistă. — 441—445, 452, 453, 626.

Bangya, János (1817—1868) — ziarist și ofițer ungar, participant la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfrângerea revoluției, emisar al lui Kossuth în străinătate și, în același timp, agent de poliție; mai târziu, sub numele de Mehmed-bey, a intrat în armata turcească; agent al Turciei în Caucaz în timpul războ-

iului cerkezilor împotriva Rusiei (1855—1858). — 96, 97.

Bara, Jules (1835—1900) — om de stat belgian, liberal, ministru de justiție (1865—1870, 1878—1884). — 344.

Barrett, Michael (m. 1868) — muncitor irlandez, fenian, a fost executat. — 649.

Barton, John (sfârșitul secolului al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea) — economist englez, reprezentant al economiei politice burgheze clasice. — 160.

Bastiat, Frédéric (1801—1850) — economist francez, a propovăduit armonia între clase; „exponentul cel mai plat al apologeticii economiei politice vulgare și care, de aceea, o putea reprezenta cel mai bine” (Marx). — 34, 99, 221, 336, 337.

Bauer, Edgar (1820—1886) — publicist, tânăr hegelian; în deceniul al 6-lea și începutul deceniului al 7-lea a trăit în străinătate; în 1858—1859 redactor la ziarul londonez „Neue Zeit”; după amnistia din 1861 funcționar prusian. — 357.

Beales, Edmond (1803—1881) — jurist englez și radical burghez; președinte al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei; membru al unei asociații engleze pentru eliberarea sclavilor care în timpul războiului civil din S.U.A. a luat atitudine în favoarea statelor din Nord; președinte al Ligii pentru reformă (1865—1869). — 101.

Beaufort, Daniel Augustus (1739—1821) — geograf și preot irlandez de origine franceză; autorul cărții „Memoir of a map of Ireland”. — 508.

- Bebel, August** (1840—1913) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesiune strungar; începînd din 1867 a condus Uniunea generală a muncitorilor germani; membru al Internaționalei I (Asociația Internațională a Muncitorilor), din 1867 deputat în Reichstag; unul dintre întemeietorii și conducătorii social-democrației germane, a luptat împotriva lasalleanismului; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe pozițiile internaționalismului proletar, a sprijinit Comuna din Paris; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels; militant al Internaționalei a II-a; în ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul primului deceniu al acestui secol a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului. În ultima perioadă din activitatea sa a comis însă o serie de greșeli cu caracter centrist. — 361.
- Becker, Bernhard** (1826—1882) — publicist german, lassallean, președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani (1864—1865); în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 96—100, 354.
- Becker, Johann Philipp** (1809—1886) — perier, militant activ al revoluției din 1848—1849; organizator al secțiilor germane ale Asociației Internaționale a Muncitorilor din Elveția, delegat la Conferința de la Londra din 1865 și la toate congresele Asociației Internaționale a Muncitorilor; redactor al revistei „Der Vorbote” (1866—1871); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 93, 420, 442, 452, 551, 556, 559, 587, 594.
- Beda Venerabilul** (aprox. 673—735) — învățat anglo-saxon, călugăr și istoric. — 529.
- Beethoven, Ludwig van** (1770—1827) — cel mai de seamă compozitor german. — 551.
- Béluze, Jean-Pierre** (1821—1908) — țimplar de mobilă fină, socialist mic-burghez, discipol și adept al lui Cabet; director al băncii „Crédit au Travail” (1862—1868), unul dintre fondatorii revistei „L'Association”, organul societăților cooperatiste; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; mai târziu s-a retras din mișcarea muncitorească. — 87, 88, 557.
- Bem, József** (1795—1850) — general al revoluției ungare de la 1848—1849, polonez de origine. A participat la răscoala poporului polonez din 1830—1831, după înfringerea căreia a emigrat în străinătate. În octombrie 1848 a luat parte la apărarea Vienei revoluționare, iar în 1849 a fost unul dintre comandanții de seamă ai armatei revoluționare ungare; după aceea a intrat în armata turcă. — 214.
- Benedek, Ludwig August von** (1804—1881) — general austriac; în 1846 a luat parte la înăbușirea răscoalei țărănilor galițieni, iar în 1848—1849 la reprimarea revoluției din Italia și Ungaria; în 1859, în timpul războiului din Italia, a fost comandantul unui corp de armată; șeful statului-major al armatei austriece (1860), guvernator civil și militar al Ungariei; comandantul armatei austriece în timpul războiului austro-prusian din 1866. — 182, 183, 188, 193—194, 197—199.
- Benignus** (m. 468) — preot irlandez, a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.
- Bernard de Clairvaux** (aprox. 1091—1153) — teolog, adept fanatic al catolicismului. — 525.

- Bernard, P.** — muncitor belgian, zurgav; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; secretar-corespondent pentru Belgia (1868—1869). — 380, 383.
- Bervi, Vasilii Vasilievici** — vezi *Flerovski, N.*
- Besson, Alexandre** — emigrant francez la Londra, lăcătuș; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1868); secretar-corespondent pentru Belgia; unul dintre conducătorii secției franceze din Londra; a aderat la grupul lui Félix Pyat. — 235, 571, 587, 594.
- Biscamp, Elard** — ziarist democrat german; a luat parte la revoluția de la 1848—1849 din Germania; după înfrângerea revoluției a emigrat și a făcut parte din redacția organului emigranților germani de la Londra, „Das Volk”, la care a colaborat Marx. — 357.
- Bismarck, Otto, prinț de** (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei, reprezentant al iuncherimii prusiene; ambasador la Petersburg (1859—1862) și la Paris (1862), președinte al Consiliului de Miniștri din Prusia (1862—1871), cancelar al Imperiului german (1871—1890); a realizat unificarea Germaniei pe cale contrarevoluționară, dușman inveterat al mișcării muncitorești, autorul legii excepționale împotriva socialiştilor (1878). — 65, 77, 181, 243, 351, 403, 463, 556.
- Blackburne, Francis** (1782—1867) — jurist și om de stat irlandez; a deținut posturi de răspundere în administrația juridică irlandeză. — 486.
- Blacke, J. A.** — om politic englez, liberal, membru al parlamentului. — 647.
- Blind, Karl** (1826—1907) — scriitor și ziarist german, democrat mic-burghez; a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea a fost unul dintre șefii emigranților mic-burghezi germani de la Londra; ulterior național-liberal. — 23—27.
- Blockmoor, sau Blackmore** — a luat parte la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865). — 22.
- Boate, Gerard** (1604—1650) — medic englez, olandez de origine; autorul cărții „Ireland's natural history”. — 514.
- Bocquet, Jean-Baptiste** — învățător, democrat mic-burghez, republican, a luat parte la revoluția din 1848 din Franța; ulterior a emigrat la Londra; prieten al lui Herzen; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865). — 21.
- Bohn, Henry George** (1796—1884) — publicist și editor englez. — 525.
- Boisquillebert, Pierre Le Pesant, sieur de** (1646—1714) — economist francez, precursorul fiziocraților, întemeietorul economiei politice clasice burgheze în Franța. — 271.
- Bolleter, Heinrich** — emigrant german la Londra, membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865); a participat la Conferința de la Londra din 1865. — 22, 104.
- Bonaparte** — vezi *Napoleon I.*

- Boon, Martin James** — mecanic, adept al ideilor social-reformiste ale cartistului James Bronterre O'Brien; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872), secretar al Ligii pământului și a muncii, în 1872 membru al Consiliului federal britanic. — 383, 619.
- Booth, John Wilkes** (1839—1865) — actor american; în timpul războiului civil din S.U.A., partizan al statelor din Sud, ucigașul lui Abraham Lincoln. — 103.
- Bordage, P.** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1866); în 1865 a participat la Conferința de la Londra; membru al secției franceze din Londra. — 21, 104.
- Borkheim, Sigismund Ludwig** (1825—1885) — ziarist democrat german; în 1849. a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; după înfrângerea acesteia a emigrat din Germania; din 1851 negustor la Londra; întreținea relații de prietenie cu Marx și Engels. — 98.
- Bowring, sir John** (1792—1872) — om politic, filolog și scriitor englez, discipol al lui Bentham; adept al liber-schimbismului; în deceniul al 6-lea funcționar superior, care a transpus în fapt politica colonialistă a Angliei în Orientul Îndepărtat. — 551.
- Breitschwert, Otto Ludwig** (pseudonim *Ludwig Otto*) (1836—1890) — ziarist german, în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 22.
- Brewer, John Sherren** (1810—1879) — istoric și filolog; profesor la Queen's College din Londra. — 525.
- Brian, Borumha** — vezi *Brian, Boru*.
- Brian, Boru (Boroimhe)** (926—1014) — rege al Irlandei (1002—1014); în 1014, în lupta de la Clontarf, a purtat o victorie definitivă asupra normanzilor. — 534—536.
- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, om politic liberal, adept al liber-schimbismului, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; de la începutul deceniului al 7-lea lider al aripii stîngi a partidului liberal; în repetate rânduri ministru în guvernele liberale. — 428, 435, 595, 620, 622, 646.
- Brismée, Désiré** (1823—1888) — tipograf; proudhonist, mai tirziu bakunist; în 1865 unul dintre întemeietorii secției belgiene a Asociației Internaționale a Muncitorilor; din 1869 membru al Consiliului federal belgian; în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles, în 1869 vicepreședinte al Congresului de la Basel și în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor; ulterior membru în conducerea partidului muncitoresc belgian. — 586.
- Brissot (de Warville), Jacques (Jean-) Pierre** (1754—1793) — om politic din timpul revoluției franceze; conducător și teoretician al girondinilor. — 30.
- Brodar** — vezi *Brodhir*.
- Brodhir** (m. 1014) — viking normand; în 1014, în timpul bătăliei de la Clontarf, l-a omorît pe regele Irlandei, Brian. — 534—536.
- Bronner, Eduard** — medic german, democrat mic-burghez; în 1849 deputat în Adunarea constituantă din Baden; ulterior a emigrat în Anglia. — 24.

Brown, John (1800—1859) — fermier american, unul dintre conducătorii de seamă ai aripii revoluționare din mișcarea aboliționistă; a luat parte la lupta armată împotriva proprietarilor de sclavi din Kansas (1854—1856); în 1859 a încercat să organizeze o răscoală a sclavilor negri din Virginia, a fost însă predat instanțelor judiciare și executat. — 473.

Bruadhair — vezi *Brodhir*.

Bruce, Henry Austin, (din 1873) *lord Aberdare* (1815—1895) — om de stat englez, liberal, ministru de interne (1868—1873). — 408, 435, 620, 638, 642, 643, 646—648, 653.

Buckley, James — trade-unionist, membru în Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1869), membru al Ligii pentru reformă. — 21, 104, 356, 383.

Burke, Rickard (m. 1870) — fenian, ofițer în armata Americii de Nord, unul dintre organizatorii răscoalei din Irlanda din 1867; a fost arestat în 1867 și a murit în închisoare. — 434, 633, 638—642, 647—648.

Burke, Thomas F. (n. 1840) — fenian, general, participant la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Sud; unul dintre organizatorii răscoalei din 1867 din Irlanda; în aprilie 1867 a fost condamnat la închisoare pe viață. — 434.

Burke, Thomas Henry (1829—1882) — om de stat englez; în deceniul al 7-lea secretar personal al secretarului de stat pentru Irlanda, apoi subsecretar pentru Irlanda (1869—1882). — 621.

Butt, Isaac (1813—1879) — avocat și om politic irlandez, liberal, membru al parlamentului; în de-

ceeniul al 7-lea a intervenit în favoarea fenienilor arestați; în deceniul al 8-lea a fost unul dintre organizatorii mișcării pentru autogovernarea Irlandei (*Home Rule*). — 411, 621—623.

C

Cabet, Étienne (1788—1856) — jurist și publicist francez, comunist utopist, autorul romanului utopic „*Voyage en Icarie*” (1842). — 32.

Caird, James (1816—1892) — agronom scoțian, liberal, membru al parlamentului; autorul mai multor lucrări despre problema agrară în Anglia și Irlanda. — 509.

Cairnech (secolul al V-lea) — propovăduitor al creștinismului în Irlanda; a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „*Senchus Mor*”. — 523.

Camden, William (1551—1623) — istoric englez, autorul cărții „*Britannia*”. — 526.

Camperio, Philipp (1810—1882) — om de stat elvețian, de origine italian, jurist, membru al Marelui Consiliu (1847—1870); președinte al Consiliului de Stat din Geneva, a fost șeful departamentului justiției și al poliției. — 467.

Campion, Edmund (1540—1581) — propovăduitorul catolicismului în Anglia, autorul unei „*Istории a Irlandei*”. — 526.

Carey, Martin Henley — ziarist irlandez, fenian; în 1865 a fost condamnat la cinci ani muncă silnică. — 434, 622, 633.

Carol I (1600—1649) — rege al Angliei (1625—1649), executat în timpul revoluției burgheze engleze. — 480, 481.

- Carol al II-lea* (1630—1685) — rege al Angliei (1660—1685). — 481.
- Carol al II-lea Pleșuvul* (823—877) — rege al Franței (840—877). — 531.
- Carol al X-lea* (1757—1836) — rege al Franței (1824—1830). — 213.
- Carol cel Mare* (aprox. 742—814) — rege al francilor (768—800) și împărat roman (800—814). — 531.
- Carolan*, sau *O'Carolan*, *Torlogh* (1670—1738) — bard irlandez, autorul mai multor cintece populare. — 541.
- Carpenter, William Benjamin* (1813—1885) — naturalist și fiziolog englez. — 551.
- Carter, James* — frizer; membru al Liگی pentru reformă; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1867) și secretar-corespondent pentru Italia (1866—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra, în 1866 la Congresul de la Geneva și în 1867 la Congresul de la Lausanne al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 22, 571, 594.
- Casey, John* — fenian irlandez; în 1866 a fost arestat și condamnat la cinci ani muncă silnică. — 652, 653.
- Castlereagh, lord Henry Robert Stewart*, (din 1821) *marșiz de Londonderry, viconte* (1769—1822) — om de stat englez, tory; în 1798 a reprimat răscoala din Irlanda; secretar de stat pentru Irlanda (1799—1801), ministru de război și al coloniilor (1805—1806, 1807—1809), ministru de externe (1812—1822). — 478, 624, 646.
- Cernișevski, Nikolai Gavrilovici* (1828—1889) — democrat-revoluționar rus, unul dintre cei mai de seamă precursori ai social-democrației ruse. — 440.
- Cezar, Caius Iulius Caesar* (aprox. 100—44 î.e.n.) — vestit comandant de oști și om de stat roman. — 538.
- Charles I* — vezi *Carol I*.
- Charles II* — vezi *Carol al II-lea*.
- Charras, Jean-Baptiste-Adolphe* (1810—1865) — militar și om politic francez, republican burghez moderat; a luat parte la înăbușirea insurecției din iunie 1848 a muncitorilor parizieni; în perioada celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; a luat atitudine împotriva lui Ludovic Bonaparte; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 385.
- Cherbuliez, Antoine-Elisée* (1797—1869) — economist elvețian, adept al lui Sismondi; a îmbinat teoria lui Sismondi cu elemente din teoria lui Ricardo. — 160.
- Cialdini, Enrico, duce de Gaeta* (1811—1892) — general italian, în 1848—1849 a luat parte la războiul de eliberare națională din Italia, în 1855 a comandat o brigadă piemonteză în Crimeea, în 1859, în timpul războiului din Italia, a comandat o divizie, iar în 1866, în timpul războiului austro-prusian, un corp de armată. — 189, 192—193.
- Cimbaoth* (secolul al III-lea î.e.n.) — rege al Ulsterului antic, menționat în cronici. — 521.
- Clam-Gallas, Eduard, conte de* (1805—1891) — general austriac; în 1848—1849 a luat parte la reprimarea mișcării revoluționare și de eliberare națională din Italia,

- în timpul războiului din Italia din 1859 și în timpul războiului austro-prusian din 1866 a comandat un corp de armată. — 197.
- Clarendon, George William Frederick Villiers, conte de** (1800—1870) — om de stat englez, whig, mai tirziu liberal; vicerege al Irlandei (1847—1852), a înăbușit răscoala din 1848 din Irlanda; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 358—359.
- Clariol, sau Clarion** — în 1865 delegat al Uniunii tipografilor din Paris la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 558.
- Claudianus (Claudius)** (secolul al IV-lea) — poet roman, grec de origine. — 529.
- Cobbett, William** (1762—1835) — om politic și publicist englez, de origine țărănească; reprezentant marcant al radicalismului mic-burghez; a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia. — 624.
- Cohn, sau Cohen, James** — muncitor la o fabrică de țigări, președintele Uniunii muncitorilor din fabricile de țigări din Londra, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1867—1871), secretar-corespondent pentru Danemarca (1870—1871), în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles și în 1871 la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 356, 383.
- Cölestius (Călestius)** (jumătatea secolului al IV-lea — începutul secolului al V-lea) — călugăr și misionar irlandez. — 529.
- Collet, Joseph** — ziarist francez, republican, emigrant la Londra, re-
- dactor la „International Courier”; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1867). — 576, 590.
- Columba** (aprox. 521—597) — misionar irlandez, propovăduitor al creștinismului în Scoția. — 531.
- Condillac, Étienne-Bonnot de** (1715—1780) — economist francez, filozof deist și senzualist; el considera că valoarea unei mărfi este determinată de utilitatea ei. — 275, 314.
- Cope, James** — trade-unionist, membru al Comitetului Uniunii cizmarilor din Londra și al trade-councilului din Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1865—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra. — 557.
- Copeland** — militant al mișcării ateiste din Anglia; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1869). — 356.
- Corc** (secolul al V-lea) — rege al Munsterului antic; potrivit cronicilor irlandeze, a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.
- Cormac Mac Cuilennain** (836—908) — rege și episcop al Cashelului (901—908). — 524.
- Cormac Ulladh** — rege legendar al Irlandei. Conform tradiției, a domnit între anii 250 și 300. — 528.
- Cornell, Ezra** (1807—1874) — capitalist și filantrop american, fondatorul Universității Cornell din Itaca (S.U.A.). — 512.
- Costello, Augustin** — fenian irlandez, ofițer în armata americană; în 1867 a venit în Irlanda pentru

- a lua parte la răscoală; a fost arestat și condamnat la 12 ani muncă silnică. — 639.
- Coulson, Edwin* — trade-unionist; secretarul Asociației zidarilor din Londra; membru al trade-councilului din Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1865—1866) și al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă. — 104, 557.
- Cowley, Henry Richard Charles Wellesley, conte* (1804—1884) — diplomat englez, ambasador la Paris (1852—1867). — 575.
- Cremer, William Randall* (1838—1908) — militant al trade-unionurilor și al mișcării pacifiste, reformist; unul dintre întemeietorii Uniunii dulgherilor și a timplarilor; membru al trade-councilului din Londra, membru al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei, al Ligii pământului și a muncii; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar general al acesteia (1864—1866); în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva al Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; adversar al tacticii revoluționare; a pactizat cu burghesia în timpul luptei pentru reforma electorală; ulterior a făcut parte din partidul liberal, membru al parlamentului (1885—1895 și 1900—1908). — 22, 105, 547, 557.
- Cromwell, Henry* (1628—1674) — fiul lui Oliver Cromwell, general în armata parlamentului, în 1650 a luat parte la expediția de pedepsire în Irlanda a lui Oliver Cromwell, în 1654 a fost numit comandant al armatei din Irlanda; guvernator general (1657—1658); lord-guvernator al Irlandei (1658—1659). — 481, 541, 596.
- Cromwell, Oliver* (1599—1658) — om de stat englez; conducătorul burgheziei și al nobilimii imburghezite în perioada revoluției burgheze din secolul al XVII-lea; din 1649 comandant suprem al armatei din Irlanda și lord-guvernator al Irlandei; din 1653 până în 1658 lord-protector (șeful statului) al Angliei, Scoției și Irlandei. — 477, 479—481.
- Cucchiari, Domenico* (1806—1900) — general italian; a luat parte la războiul din Italia din 1859; comandantul unui corp de armată în timpul războiului austro-prusian din 1866. — 191.

D

- Daire* (secolul al V-lea) — unul dintre cîrmuitorii Ulsterului, a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.
- Darwin, Charles Robert* (1809—1882) — naturalist de seamă englez, întemeietorul biologiei evoluționiste. — 232, 243, 551.
- Davies, sir John* (1569—1626) — om de stat englez, poet, autorul mai multor scrieri despre istoria Irlandei; Attorney-General pentru Irlanda (1609—1619); adept al colonizării Irlandei de către englezi. — 526.
- Davis, Jefferson* (1808—1889) — om politic american, membru al partidului democrat; unul dintre organizatorii rebeliunii proprietarilor de sclavi din statele din Sud, a luat parte la războiul S.U.A. împotriva Mexicului (1846—1848); ministru de război (1853—1857); președinte al Confederației state-

- lor din sud (1861—1865). — 101, 622.
- Davissou, A. N.* — secretarul cercului Schiller din Manchester. — 348.
- Dell, William* — tapițer, membru al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei; participant la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1869) și casierul acesteia în anii 1865, 1866—1867; în 1865 a participat la Conferința de la Londra; unul dintre conducătorii Ligii pentru reformă. — 22, 104, 356, 571, 594.
- Della Rocca* — vezi *Morozzo della Rocca, Enrico*.
- Denoual, Jules* — democrat mic-burghez francez, participant la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865). — 21, 553.
- De Paepe, César* (1842—1890) — zețar, mai târziu medic; unul dintre întemeietorii secției belgiene a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Consiliului federal belgian; în 1865 delegat la Conferința de la Londra, în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne, în 1864 la Congresul de la Bruxelles, în 1869 la cel de la Basel și în 1871 la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; după Congresul de la Haga din 1872 i-a sprijinit pentru o perioadă de timp pe bakuniști; unul dintre întemeietorii partidului muncitoresc belgian (1885). — 558, 562.
- Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley*, (din 1851) conte de (1799—1869) — om de stat englez, whig pînă în 1835, apoi lider al torylor, ulterior unul dintre liderii partidului conservator; prim-ministru (1852, 1858—1859, 1866—1868). — 436, 643.
- Derkinderen* — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1867); în 1867 secretar-corespondent pentru Olanda. — 235.
- Destutt de Tracy, Antoine-Louis-Claude*, conte (1754—1836) — economist francez, filozof senzualist; adept al monarhiei constituționale. — 293.
- De Witte, J.* — zugrav belgian, membru al comitetului provizoriu al secției din Liège, a Asociației Internaționale a Muncitorilor, înființată în 1867. — 587.
- Dick, Alexander* — trade-unionist, membru al Uniunii muncitorilor brutari; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865); în 1865, după plecarea sa în Noua Zeelandă, a fost numit secretar-corespondent al Asociației Internaționale a Muncitorilor în Noua Zeelandă. — 22.
- Diderot, Denis* (1713—1784) — filozof francez, reprezentant al materialismului mecanicist, ateu; unul dintre ideologii burgheziei franceze revoluționare, iluminist, fondator și redactor principal al Enciclopediei franceze. — 172.
- Dinter, J. G.* — președintele unui comitet de muncitori pentru elaborarea unui proiect de statut provizoriu pentru unificarea asociațiilor minerilor din toate minele de cărbuni din Saxonia (Zwickau 1869). — 371.
- Diodor Siculus (din Sicilia)* (aprox. 80—29 î.e.n.) — istoric grec; autorul lucrării „Bibliothecae historiae”. — 527.

- Dionysius Areopagita* (secolul I) — primul episcop al Atenei, membru al Areopagului din Atena. — 531.
- Disraeli (D'Israeli), Benjamin*, (din 1876) conte de Beaconsfield (1804—1881) — om de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor, apoi al partidului conservator; cancelar al trezoreriei (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1868 și 1874—1880). — 436, 620, 643.
- Downing, M'Carthy* — om politic irlandez, liberal, membru al parlamentului. — 647.
- Dronke, Ernst* (1822—1891) — publicist și scriitor german; la începutul activității sale, „adevărat” socialist, mai târziu membru al Ligii comuniștilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii ziarului „Neue Rheinische Zeitung”; după înfrângerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în Anglia; după sciziunea din Liga comuniștilor a rămas adeptul lui Marx și Engels; ulterior s-a retras din viața politică și s-a ocupat cu comerțul. — 96.
- Dubhach* (secolul al V-lea) — poet de curte și legiutor irlandez; a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.
- Dufferin, Frederick Temple Hamilton-Temple-Blackwood, marchiz de* (1826—1902) — om de stat și diplomat englez, liberal; a făcut parte din guvernul Gladstone (1868—1872), mare proprietar funciar în Irlanda. — 475, 493, 644, 650.
- Duffy Edward* (1840—1868) — unul dintre conducătorii Frățiilor revoluționare irlandeze; a organizat mișcarea feniană în Irlanda de vest; în 1867 a fost condamnat la 15 ani muncă silnică; a murit în închisoare. — 635.
- Dumas, Alexandre (tatăl)* (1803—1870) — scriitor francez. — 640.
- Du Mesnil Marigny, Jules* — economist și publicist burghez francez; în 1865 membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1865 a participat la Conferința de la Londra. — 558.
- Duncker, Franz Gustav* (1822—1888) — editor german, membru al partidului progresist; în 1868 a înființat, împreună cu Max Hirsch, sindicatele reformiste hirsch-dunckeriste, care au existat până în 1933. — 222, 230, 355.
- Dungal* (m. aprox. 827) — călugăr, învățat și poet irlandez; aproximativ în anul 820 a fost chemat de Carol cel Mare pentru a ține prelegeri la Școala superioară din Pavia. — 531.
- Dunoyer, Barthélemy-Charles-Pierre-Joseph* (1786—1862) — economist francez și om politic burghez. — 33.
- Dupont, Eugène* (aprox. 1831—1881) — constructor de instrumente muzicale, francez; în 1848 a luat parte la insurecția din iunie de la Paris; din 1862 a trăit la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1872); secretar-corespondent pentru Franța (1865—1871); în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva; în 1867 vicepreședinte al Congresului de la Lausanne; în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles, în 1871 la Conferința de la Londra și în 1872 la Congresul de la Haga; a promovat linia lui Marx în Internațională; în 1870 a plecat la Manchester, unde a înființat o secție a Asociației Inter-

naționale a Muncitorilor; membru al Consiliului federal britanic al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1872—1873); în 1874 s-a stabilit în S.U.A. — 21, 105, 234, 380, 383, 547, 571, 594.

Durando, Giacomo (1807—1894) — general italian; în războiul austro-prusian din 1866 a comandat un corp de armată italian. — 191.

E

Ecaterina a II-a (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 172, 215.

Eccarius, Johann Georg (1818—1889) — croitor din Turingia, publicist; emigrant la Londra; membru al Ligii celor drepte, apoi al Ligii comuniștilor, unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1872), secretar general al Consiliului (1867—1871), secretar-corespondent pentru America (1870—1872); delegat la toate congresele și conferințele Asociației Internaționale a Muncitorilor; ulterior s-a alăturat conducătorilor reformiști ai trade-unionurilor. — 22, 101, 104, 235, 347, 380, 383, 410, 468, 571, 594, 619.

Edelsheim, Leopold Wilhelm, (din 1868) *Edelsheim Gyulai* (1826—1893) — general austriac, a comandat o divizie de cavalerie în războiul austro-prusian din 1866. — 195, 198.

Eduard al III-lea (1312—1377) — rege al Angliei (1327—1377). — 286, 328.

Eginhard (Einhardt) (aprox. 770—840) — istoric franc, biograf al lui Carol cel Mare. — 529.

Elisabeta (1533—1603) — regină a Angliei (1558—1603). — 476, 480, 481, 541, 596.

Ella (Aella) (m. 867) — rege în Northumbria (aprox. 862—867). — 553.

Engels, Friëdrich (1820—1895). — 37, 84, 85, 89, 91—94, 99, 348—352, 354, 424—427, 464.

Erdmann, Johann Eduard (1805—1892) — filozof, hegelian de dreapta. — 531.

Erigena (Eurigena), Johannes Scotus (aprox. 810 — aprox. 877) — filozof și teolog irlandez. — 531.

Erlanger, Raphael von — bancher din Frankfurt. — 67.

Ernst (1824—1899) — arhiduce al Austriei, general, a comandat un corp de armată în războiul austro-prusian din 1866. — 199.

Esop (secolul al VI-lea î.e.n) — fabulist semilegendar din Grecia antică. — 26.

Eyre, Edward John (1815—1901) — funcționar englez în serviciul colonial, guvernator în Jamaica (1864—1866), în 1865 a înăbușit răscoala negrilor. — 377.

F

Ferdinand al II-lea (1810—1859) — rege al Siciliei și Neapolului (1830—1859), poreclit „regele-bombă” pentru că a bombardat Messina în 1848. — 436, 639.

Fergus (secolul al V-lea) — poet irlandez; a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.

- Ferrier, François-Louis-Auguste** (1777—1861) — subinspector vamal francez; un „panegirist al sistemului prohibitiv bonapartist“ (Marx). — 221.
- Feuerbach, Ludwig Andreas** (1804—1872) — filozof materialist german din perioada premarxistă, reprezentant de seamă al filozofiei clasice germane. — 28, 217.
- Filip al II-lea** (1527—1598) — rege al Spaniei (1556—1559). — 103.
- Filip, prinț și conte de Flandra** (1837—1905) — fiul regelui Leopold I al Belgiei. — 376.
- Fitzgerald, lord Edward** (1763—1798) — revoluționar burghez, unul dintre întemeietorii organizației irlandezilor uniți; a avut un rol de conducere în pregătirea răscoalei din Irlanda din 1798. — 479, 484.
- Fitzgerald, John David** (1816—1889) — jurist și om politic irlandez, liberal, membru al parlamentului; a deținut în repetate rânduri înalte funcții juridice în administrația engleză a Irlandei. — 655.
- Fleetwood, Charles** (m. 1692) — general în armata parlamentului în timpul revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea; din 1652 comandant suprem al armatei engleze din Irlanda; guvernator al Irlandei (1654—1657). — 481.
- Flerovski, N.** (pseudonimul lui *Bervi, Vasilii Vasilievici*) (1829—1918) — economist și sociolog rus, iluminist și democrat; reprezentant al socialismului narodnic utopic, autorul cărții „Situția clasei muncitoare din Rusia“. — 439, 440.
- Flies, Eduard** (1802—1886) — general prusian; în timpul războiului austro-prusian din 1866 a comandat o brigadă de cavalerie, apoi o divizie. — 197.
- Fontaine, Léon** — ziarist belgian; a luat parte la mișcarea democrată; redactorul ediției franceze a publicației „Kolokol“ al lui Herzen (1862—1865); în 1865 secretar-corespondent provizoriu al Consiliului General din Belgia; în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 562.
- Fontana, Giuseppe P.** — a luat parte la revoluția din 1848 din Italia, mai târziu emigrant; unul dintre conducătorii Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra, care se afla sub influența lui Mazzini; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1865); în 1865 secretar-corespondent pentru Italia. — 21.
- Försterling, Emil** (1827—1872) — căldărar; membru al Uniunii generale a muncitorilor germani, ulterior președinte al organizației *l'assalleene* Uniunea generală a muncitorilor germani, înființată de contesa Hatzfeldt (1867—1868); deputat în Reichstagul Germaniei de nord (1867—1870). — 354.
- Fortescue-Parkinson, Chichester Samuel. Baron Carlingford** (1823—1898) — om de stat englez, liberal, membru al parlamentului (1847—1874); secretar de stat pentru Irlanda (1865—1866 și 1868—1870); a deținut mai multe funcții publice de răspundere. — 621.
- Fourier, François-Marie-Charles** (1772—1837) — socialist utopist francez. — 28, 230, 251.
- Fox, Peter** (numele adevărat *Peter Fox André*) (m. 1869) — ziarist, pozitivist; unul dintre conducătorii Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septem-

- brie 1864 ; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1869) ; din 1865 corespondent de presă oficial al Consiliului General ; din septembrie până în noiembrie 1866 secretar general al Consiliului ; secretar-corespondent pentru America (1866—1867) ; în 1866, unul dintre redactorii publicației „Commonwealth” ; membru al comitetului executiv al Ligii pentru reformă. — 22, 101, 104, 571, 593, 594.
- Franklin, Benjamin* (1706—1790) — om de stat american, naturalist și economist ; luptător activ pentru independența țării sale ; unul dintre autorii și semnatarii Declarației de independență a Statelor Unite ; iluminist. — 131.
- Frederic Carol* — vezi *Friedrich Karl Nikolaus*.
- Frederic Wilhelm* (1831—1888) — prinț moștenitor al Prusiei, în 1888 rege al Prusiei și împărat german sub numele de Frederic al III-lea ; în războiul austro-prusian din 1866 a comandat armata a doua prusiană. — 181, 195, 198.
- Frederic Wilhelm al III-lea* (1770—1840) — rege al Prusiei (1797—1840). — 181.
- Frederic Wilhelm al IV-lea* (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 388.
- Frémont, John Charles* (1813—1890) — explorator și om politic american, membru al partidului republican (aripa stângă) ; candidat la președinție în alegerile din 1856 ; în timpul războiului civil din America a comandat trupele statelor din Nord în statul Missouri (până în noiembrie 1861) și în statul Virginia în 1862. — 25.
- Fribourg, E. E.* — gravor, mai tirziu negustor ; proudhonist de dreapta, unul dintre conducătorii secției din Paris a Asociației Internaționale a Muncitorilor ; în 1865 delegat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva ; în 1871 a publicat o carte în care lua atitudine împotriva Asociației Internaționale a Muncitorilor, precum și a Comunei din Paris. — 86, 88.
- Fridolin* (secolul al VI-lea) — misionar irlandez, a propovăduit creștinismul printre alemanii din regiunea Rinului superior. — 531.
- Friedrich, Karl Nikolaus, prinț* (1828—1885) — general prusian, ulterior feldmareșal, în războiul cu Danemarca din 1864 comandant suprem al armatei prusiene, apoi al armatei austro-prusiene ; în războiul austro-prusian din 1866 a comandat armata întâi prusiană. — 181, 195, 198.

G

Gablenz, Ludwig Karl Wilhelm, baron de (1814—1874) — general austriac ; în 1848—1849 a participat la înăbușirea revoluției din Italia și Ungaria ; a luat parte la războiul din Italia din 1859 și la războiul austro-prusian din 1866. — 198.

Gallus (Gall) (aprox. 550 — aprox. 645) — propovăduitor al creștinismului, irlandez de origine. — 531.

Gardner, Robert — fabricant englez ; în 1844 a redus ziua de muncă în întreprinderile sale din Preston de la 12 ore la 11 ore. — 304.

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — democrat și revoluționar italian, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia ; în 1848, în fruntea unui corp de

- voluntari, a luptat alături de armata Piemontului în războiul împotriva Austriei. A fost principalul organizator al apărării Republicii romane din aprilie pînă în iulie 1849; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a fost în fruntea luptei poporului italian pentru eliberarea națională și unificarea Italiei pe cale revoluționară. — 193, 433.
- Gathorne-Hardy, Gathorne* (1814—1906) — om de stat englez, conservator, ministru de interne (1867—1868). — 234.
- Geib, August* (1842—1879) — social-democrat german, librar la Hamburg; membru al Uniunii generale a muncitorilor germani; a participat la Congresul de la Eisenach din 1869; a fost unul din întemeietorii Partidului muncitoresc social-democrat; casier al partidului (1872—1878); membru al Reichstagului (1874—1876). — 241, 563.
- Gennadius* (secolul al V-lea) — scriitor galo-roman. — 529.
- George al III-lea* (1738—1820) — rege al Marii Britanii și al Irlandei (1760—1820), prinț elector și (din 1814) rege al Hanovrei. — 483.
- Gérard, Balthasar* (1558—1584) — catolic fanatic; în 1584 l-a ucis pe prințul Wilhelm de Orania, conducătorul revoluției burgheze din Țările de Jos din secolul al XVI-lea. — 103.
- Gibson, William* — membru al Uniunii naționale a muncii din S.U.A., secretarul Uniunii pentru relații internaționale. — 588—591.
- Giraldus Cambrensis (Sylvester Gerald Barry)* (1146 — aprox. 1220) — scriitor englez din evul mediu; în 1185 a luat parte la o expediție militară împotriva Irlandei; autorul unor lucrări despre Irlanda. — 525—526, 532, 538.
- Gladstone, William Ewart* (1809—1898) — om de stat englez, tory, apoi peelist; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea lider al partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886 și 1892—1894). — 5, 7, 358, 411, 435—437, 473, 620—624, 632, 634, 635, 637—642, 644, 645, 650—652, 654.
- Gottraux, Jules* — elvețian, a obținut cetățenia engleză; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 575.
- Gounod, Charles-François* (1818—1893) — compozitor francez. — 551.
- Graves, Charles* (1812—1899) — om de știință și matematician irlandez; membru al comisiei guvernamentale pentru traducerea și editarea vechiului cod de legi irlandez (1852—1869); din 1866 episcop al Limerickului. — 523.
- Gray, Roger* — zidar, președintele consiliului de administrație al societății pe acțiuni a ziarului „Bee-Hive”; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865) și al Ligii pentru reformă. — 21.
- Greville-Nugent, Reginald* — ofițer irlandez, liberal. — 654.
- Grigore al XIII-lea* (1502—1585) — papă (1572—1585). — 480.
- Grimm, Jacob Ludwig Karl* (1785—1863) — renumit filolog german, autorul unor lucrări despre istoria limbii germane și a dreptului, despre mitologie și literatură; împreună cu fratele său Wilhelm Karl a publicat „Legende și povești” (1786—1859), iar din 1852 primele volume ale „Dicționarului german”. — 527, 537.

Grossmith, John — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865). — 21.

Grün, Karl (1817—1887) — publicist mic-burghez german, în deceniul al 5-lea unul dintre reprezentanții de seamă ai „adevăraturii” socialism. — 30.

Guillaume, James (1844—1916) — institutor elvețian; anarhist, bakunist, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1866 a participat la Congresul de la Geneva, în 1867 la Congresul de la Lausanne, în 1869 la cel de la Basel, iar în 1872 la cel de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor; unul din organizatorii Alianței democrației socialiste; redactor la ziarele „Le Progrès”, „La Solidarité” și la „Bulletin de la Fédération Jurasienne”; la Congresul de la Haga a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor pentru activitate scizionistă; în timpul primului război mondial social-șovinist. — 443, 444.

Guizot, François-Pierre-Guillaume (1787—1874) — istoric și om de stat francez, orléanist; din 1840 până în 1848 a condus politica internă și externă a Franței; exponent al intereselor marii burghezii financiare. — 389.

H

Hales, John (n. 1839) — țesător; reprezentant al trade-unionurilor engleze; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1872) și secretar al Consiliului; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; a făcut parte din Liga pământului și a muncii; delegat la Conferința de la Londra din 1871 și la Congresul de la Haga din 1872 al Asociației In-

ternaționale a Muncitorilor; de la începutul anului 1872 a fost în fruntea aripii reformiste a Consiliului federal britanic; a luptat împotriva lui Marx și a adepților săi, încercând să acapareze conducerea Asociației Internaționale a Muncitorilor din Anglia. — 356, 383.

Hancock, U. Nelson — jurist irlandez; a publicat împreună cu O'Mahony două volume din vechiul cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.

Händel, Georg Friedrich (1685—1759) — compozitor german de seamă din epoca barocă; din 1712 a trăit la Londra, unde a compus în prima perioadă opere în stil italian; în ultimele decenii ale vieții sale a creat oratorii solemne, care se adresau nemijlocit poporului. — 551.

Hanmer, Meredith (1543—1604) — preot și istoric englez; autorul cărții „The chronicle of Ireland”. — 526.

Hansemann, David Justus (1790—1864) — mare capitalist german, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; din martie până în septembrie 1848 ministru de finanțe al Prusiei; a dus o politică trădătoare de conciliere cu forțele contrarevoluționare. — 367.

Hansen, N. P. — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (decembrie 1864—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor, în 1866 a fost secretar-corespondent pentru Danemarca, iar în 1867 pentru Danemarca și Olanda; danez de origine. — 22, 104.

Harald, I. Hartagr (aprox. 850—aprox. 933) — rege al Norvegiei (872—930). — 523.

- Hartwell, Robert* — tipograf; fost cartist, unul din redactorii ziarului „Bee-Hive”, a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865) și al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; secretar al Asociației muncitorilor din Londra. — 22.
- Hatzfeldt, Sophie*, contesă de (1805—1881) — prietenă și adeptă a lui Lassalle. — 92, 98, 354.
- Haufe, Albert F.* — croitor german; a trăit la Londra; în 1866 a fost membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 176.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* (1770—1831) — reprezentant de seamă al filozofiei clasice germane, idealist obiectiv; a elaborat în mod multilateral dialectica idealistă. — 28, 331, 388, 531.
- Helvétius, Claude-Adrien* (1715—1771) — filozof francez, adept al materialismului mecanicist, ateist, unul dintre ideologiile burgheziei revoluționare franceze. — 33.
- Hennessy, John Pope* (1834—1891) — om politic irlandez, membru al parlamentului, conservator; la începutul deceniului al 7-lea a propus în parlament introducerea unei serii de mici reforme în Irlanda. — 493.
- Henric I* (1068—1135) — rege al Angliei (1100—1135). — 525.
- Henric al II-lea* (1133—1189) — rege al Angliei (1154—1189). — 480.
- Henric al VII-lea* (1457—1509) — rege al Angliei (1485—1509). — 386.
- Henry al II-lea* — vezi *Henric al II-lea*.
- Henry al VII-lea* — vezi *Henric al VII-lea*.
- Heron, Denis Caulfield* (1824—1881) — jurist și economist irlandez, în 1870 membru al parlamentului. — 655.
- Herwarth von Bittenfeld, Karl Eberhard* (1796—1884) — general prusian, din 1871 feldmareșal; a luat parte la războiul cu Danemarca din 1864; în războiul austro-prusian din 1866 a comandat armata de pe Elba. — 195, 198.
- Herwegh, Georg* (1817—1875) — cunoscut poet german, democrat mic-burghez; în deceniul al 7-lea s-a alăturat lui Lassalle. — 91.
- Herzen, Aleksandr Ivanovici* (1812—1870) — mare democrat-revoluționar rus, filozof materialist, publicist și scriitor; în 1847 a emigrat în străinătate, unde a înființat o tipografie rusă și a editat almanahul „Polearnaia Zvezda” și revista „Kolokol”. — 453.
- Hess, Moses* (1812—1875) — publicist german; pe la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevărataului” socialism; în deceniul al 7-lea lassalleian; în 1868 a participat la Congresul de la Bruxelles și în 1869 la Congresul de la Basel al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 38.
- Heydt, August, baron de* (1801—1874) — bancher la Elberfeld, om de stat prusian; ministru al comerțului (decembrie 1848—1862) și ministru al finanțelor (1866—1869). — 240.
- Hieronymus, Sophronius Eusebius* (aprox. 347—419) — teolog roman,

- originar din Dalmația; a tradus Biblia în latină. — 529.
- Hirsch, Max** (1832—1905) — economist german, membru al partidului progresist; în 1868 a înființat împreună cu Franz Duncker sindicatele reformiste hirsch-dunckeriste, care au existat pînă în 1933; membru al Reichstagului (1869—1893). — 355, 356.
- Hobbes, Thomas** (1588—1679) — filozof englez, reprezentant al materialismului mecanicist; concepțiile sale social-politice se disting prin tendințe net antidemocratice. — 138.
- Holstetten, Johann Baptist de** (m. 1887) — ofițer bavarez, lassallean; editorul și unul dintre redactorii publicației „Social-Demokrat” (1864—1867). — 236, 238, 241.
- Hohenzollern** — dinastie de principii electori din Brandenburg (1415—1701), de regi ai Prusiei (1701—1918) și de împărați ai Germaniei (1871—1918). O ramură colaterală, Hohenzollern-Sigmaringen, a domnit și în România (1866—1947). — 217.
- Hollinger, Fidelio** — proprietarul tipografiei din Londra unde se tipărea ziarul „Das Volk”. — 24.
- Holtorp, Emile** — emigrant polonez la Londra, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1866); secretar-corespondent pentru Polonia (1864—1865); în 1865 a participat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1866 membru al Comitetului republican internațional înființat de Mazzini. — 21, 105, 547.
- Homer** — poet legendar din Grecia antică căruia i se atribuie epopееle „Iliada” și „Odiseea”. — 52.
- Hood, Gunner** — fenian irlandez; în 1866 a fost condamnat de un tribunal militar la patru ani muncă silnică. — 632.
- Howell, George** (1833—1910) — zidar, unul dintre conducătorii reformiști ai trade-unionurilor engleze; fost artist, secretar al trade-councilului din Londra (1861—1862); a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1869); în 1865 a participat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; secretar al Ligii pentru reformă și al Comitetului parlamentar al Congresului trade-unionurilor din Anglia (1871—1875). — 21, 104.
- Hugo, Victor** (1802—1885) — scriitor francez. — 384.
- Huxley, Thomas Henry** (1825—1895) — naturalist englez, cel mai apropiat colaborator al lui Darwin; în filozofie, materialist inconsecvent. — 527.

I

Iacob I (1566—1625) — rege al Angliei și al Irlandei (1603—1625), rege al Scoției sub numele de *Iacob al IV-lea* (1567—1625). — 480, 481.

Iacob al II-lea (1633—1701) — rege al Angliei și al Irlandei (1685—1688). — 479, 482.

Ioan fără Țară (aprox. 1167—1216) — rege al Angliei (1199—1216). — 525.

Ireton, Henry (1611—1651) — general în armata parlamentului în timpul revoluției burgheze din secolul al XVII-lea; unul dintre ideologii partidului independenților; a luat parte la expediția de

pedepsire a lui Oliver Cromwell în Irlanda (1649—1650); succesorul lui Cromwell în funcția de comandant suprem și lord-guvernator al Irlandei (1650—1651). — 481.

Isidorus de Sevilla (aprox. 570—636) — episcop spaniol, scriitor catolic. — 529.

Ivan al III-lea (1440—1505) — mare cneaz al Moscovei (1462—1505). — 171.

J

James I — vezi *Iacob I*.

James al II-lea — vezi *Iacob al II-lea*.

Janks, A. — în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 104.

Jelačić, Josip, conte de Bužim (1801—1859) — general austriac, în 1848—1859 ban al Croației, Slavoniei și Dalmației; a luat parte activă la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Austria și Ungaria. — 216.

Jessup, William J. — dulgher de vapoare, militant al mișcării muncitorești americane; din 1866 vicepreședinte și din 1867 secretar-correspondent al Ligii naționale a muncii din statul New York; unul dintre conducătorii Uniunii muncitorilor din New York; partizan al aderării la Asociația Internațională a Muncitorilor. — 591.

Johannard, Jules (1843—1888) — litograf francez; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1869 și 1871—1872), secretar-correspondent pentru Italia (1868—1869), în 1870 a înființat la Saint-Denis o secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comunei din Paris, blanquist; după reprimarea Co-

munei a emigrat la Londra; în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 380, 383.

Johnson, Andrew (1808—1875) — om de stat american, membru al partidului democrat; guvernatorul statului Tennessee (1853—1857 și 1862—1865), senator (1858—1862); în timpul războiului civil din S.U.A. partizan al statelor din Nord, vicepreședinte (1864—aprilie 1865), președinte al S.U.A. (1865—1869); a preconizat o politică de înțelegere cu plantatorii din Sud. — 103, 104.

Johnstone, James (m. 1798) — colecționar și editor al unor opere din literatura scandinavă veche, scoțian de origine. — 533.

Jones, Richard (1790—1855) — economist englez; lucrările sale reflectă decăderea economiei politice clasice burghize din Anglia, în același timp într-o serie de probleme de economie politică l-a depășit pe Ricardo. — 160.

Jouffroy, Henri — consilier de stat prusian, francez de origine, autor și traducător al unei serii de lucrări de economie politică și de drept (deceniul al 3-lea—deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea). — 337.

Jourdain, Gustave — democrat mic-burghez francez; după revoluția din 1848 a emigrat la Londra; a aderat la grupul lui Félix Pyat; în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 21.

Jukes, Joseph Beete (1811—1869) — geolog englez; între anii 1850 și 1869 a condus cercetările geologice din Irlanda. — 498, 501, 502.

Jung, Hermann (1830—1901) — ceasornicar; militant al mișcării

muncitorești internaționale și elvețiene; emigrant la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-correspondent pentru Elveția (noiembrie 1864—1872); casierul Consiliului General (1871—1872); în 1865 vicepreședinte al Conferinței de la Londra; în 1866 președinte al Congresului de la Geneva, în 1868 al celui de la Bruxelles, în 1869 al celui de la Basel și în 1871 președinte al Conferinței de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Consiliului federal britanic; pînă la Congresul de la Haga din 1872 a promovat linia lui Marx în Internațională; ulterior s-a alăturat conducătorilor reformiști ai trade-unionurilor. — 21, 102, 105, 235, 380, 383, 420, 452, 465, 468, 547, 549, 552, 561, 571, 594.

K

- Kane, sir Robert John* (1809—1890) — profesor de chimie și fizică irlandez; s-a ocupat și cu probleme ale economiei Irlandei. — 502, 515.
- Kant, Immanuel* (1724—1804) — filozof de seamă german, întemeietorul idealismului german la sfîrșitul secolului al XVIII-lea—începutul secolului al XIX-lea. — 29, 31.
- Karamzin, Nikolai Mihailovici* (1766—1826) — istoric și scriitor rus de seamă, istoriograf oficial al lui Alexandru I. — 215.
- Kanb, Karl* — muncitor german, emigrant la Londra; după 1865 la Paris; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865); în 1865 a participat la Conferința de la Londra. — 22, 104.
- Kenneth I (Kenneth MacAlpin)* (m. 860) — întemeietorul dinastiei de regi din Scoția; pe la mijlocul secolului al IX-lea a supus triburile pictilor. — 530.
- Kickham, Charles Joseph* (1826—1882) — ziarist irlandez; a luat parte la mișcarea de eliberare națională din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea; fenian; în 1865 unul dintre redactorii publicației „Irish People”; în 1865 a fost arestat și condamnat la 14 ani muncă silnică; eliberat în 1869. — 434, 639, 655.
- Kilian* (secolul VII) — misionar irlandez, propovăduitor al creștinismului în Franconia de răsărit; prim-episcop al Würzburgului. — 531.
- Kiseleff, Pavel Dmitrievici, conte* (1788—1872) — om de stat și diplomat rus, din 1829 pînă în 1834 șeful administrației rusești din Principatele dunărene; din 1835 membru permanent al Comitetului secret pentru problema țărănească; din 1837 ministru al domeniilor statului, adept al reformelor moderate. — 326.
- Klapka, György* (1820—1892) — general ungar, în timpul revoluției din 1848—1849 a comandat o armată ungară; din iunie pînă în septembrie 1849 comandant al forțatei Komáron; în 1849 a emigrat în străinătate; în deceniul al 6-lea a avut legături cu cercurile bonapartiste; în 1867, după amnistie, s-a înapoiat în Ungaria. — 96.
- Klimosch, H.* — în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 104.
- Klings, Karl* — muncitor german, membru al Ligii comuniștilor, ulterior membru al Uniunii generale

- a muncitorilor germani; în 1865 a emigrat în America și a dus o activitate susținută în cadrul secției din Chicago a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 99.
- Knox, Alexander Andrew** (1818—1891) — ziarist și judecător de poliție englez, membru al unei comisii speciale care în 1867 a prezentat parlamentului un raport cu privire la regimul din închisorile din Anglia al deținuților politici. — 635, 640, 643, 653.
- Kolatschek, Adolf** (1821—1889) — ziarist și om politic austriac; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt, democrat mic-burghez, editorul publicațiilor „Deutsche Monatschrift” (1850—1851) și „Stimmen der Zeit” (1858—1862), în 1862 a fondat ziarul „Botschafter”. — 98.
- Kossuth, Lajos** (1802—1894) — conducătorul mișcării de eliberare națională din Ungaria; în timpul revoluției din 1848—1849 a fost în fruntea elementelor burgheze-democratice; șeful guvernului revoluționar ungar; după înfrângerea revoluției a trăit ca emigrant în Anglia și America; în deceniul al 6-lea a căutat sprijin în cercurile bonapartiste. — 96.
- L
- Laeghaire (Loeghaire)** — (m. 458) — rege irlandez (428—458). — 523.
- Lafargue, Paul** (1842—1911) — socialist francez; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; secretar-correspondent pentru Spania (1866—1869); a luat parte la înființarea secțiilor din Franța (1869—1870), Spania și Portugalia (1871—1872) ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1872 delegat la Congresul de la Haga al Asociației Internaționale a Muncitorilor;
- unul dintre întemeietorii Partidului muncitoresc francez; discipol și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 235, 383, 571, 594.
- Lafayette (La Fayette), Marie-Joseph-Paul, marchiz de** (1757—1834) — om de stat și general francez, unul dintre conducătorii marii burghezii în perioada revoluției franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a revoluției din iulie 1830. — 213.
- Lake, George** — tâmplar, trade-unionist englez; în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Ligii pentru reformă. — 21.
- Lama, Domenico** — președintele Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra care se afla sub influența lui Mazzini; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865). — 21.
- Lambert, John** (1619—1683) — general în armata parlamentului în timpul revoluției burgheze din secolul al XVIII-lea din Anglia; a luat parte la toate bătăliile importante împotriva armatei regale și la subjugarea Scoției; în 1652 a fost numit guvernator al Irlandei. — 481.
- Laplace, Pierre-Simon, marchiz de** (1749—1827) — astronom, matematician și fizician francez; a dezvoltat independent de Kant și a fundamentat pe cale matematică ipoteza potrivit căreia sistemul solar s-a născut dintr-o nebuloasă gazoasă. — 232.
- Larcom, sir Thomas Aiskew** (1801—1879) — funcționar de stat irlandez, mai tirziu general-maior;

- din 1826 a lucrat la Direcția cartografică de stat din Irlanda, s-a ocupat cu studiul documentelor referitoare la istoria vechii Irlande; din 1853 subsecretar pentru Irlanda. — 523.
- Lassalle, Ferdinand** (1825—1864) — publicist german mic-burghez, avocat, în anii 1848—1849 a participat la mișcarea democratică din Provincia renană; la începutul deceniului al 7-lea a aderat la mișcarea muncitorească, unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863); a sprijinit politica unificării „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei, a inițiat tendința oportunistă în mișcarea muncitorească germană. — 26, 91, 92, 95, 98, 99, 221, 224, 230, 231, 243, 351, 354, 387, 388.
- Lassassie, F. de** — frizer, emigrant francez la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1865—1868); în 1865 a participat la Conferința de la Londra. — 105.
- Laurier, Clément** (1832—1878) — avocat și om politic francez, republican; după revoluția din 4 septembrie 1870 s-a aflat în slujba guvernului de apărare națională; mai târziu monarhist. — 653.
- Lavelle, Patrick** — preot irlandez, a simpatizat cu fenienii, autorul cărții „The Irish landlord since the revolution”. — 650.
- Lavergne, Louis-Gabriel-Léonce Guilhaud de** (1809—1880) — economist și om politic francez; monarhist; autorul mai multor lucrări despre economia agricolă. — 510, 511.
- Law, Harriet** (1832—1897) — reprezentantă a mișcării ateiste din Anglia; membră în Consiliul General (1867—1872); în 1872 membră a secției din Manchester a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 356, 383.
- Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste** (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-burghezi, redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comisiei executive, deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; s-a situat în fruntea partidului Muntelui (Montagne); după demonstrația de la 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia. — 624.
- Lefort, Henri** (1835—1917) — ziarist francez, republican burghez; membru în redacția revistei „L'Association”, a participat la pregătirea adunării publice de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; în martie 1865 a refuzat să activeze în cadrul Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 86—88, 553.
- Le Lubez, Victor-P.** (n. aprox. 1834) — emigrant francez la Londra; a întreținut legături cu elementele burgheze-republicane și radicale din Franța și Anglia; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1848; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1866); secretar-corespondent pentru Franța (1864—1865); în 1865 a participat la Conferința de la Londra; în 1866, la Congresul de la Geneva, a fost exclus din Consiliul General din cauza intrigilor și a calomniilor sale. — 19, 101, 552, 553, 562.
- Le Roux** — emigrant francez la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1865). — 21.

- Leslie, Thomas Edward Cliffe* (aprox. 1827—1882) — economist burghez englez. — 475, 492.
- Lessner, Friedrich* (1825—1910) — fruntaș al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesiune croitor; membru al Ligii comuniștilor, a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852, în procesul comuniștilor de la Colonia a fost condamnat la trei ani închisoare; din 1856 emigrant la Londra; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1872); în 1865 și 1871 a participat la conferințele de la Londra; în 1867 a participat la Congresul de la Lausanne, în 1868 la cel de la Bruxelles, în 1869 la cel de la Basel și în 1872 la cel de la Haga ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Consiliului federal britanic, a luptat activ pentru promovarea liniei lui Marx, mai târziu unul dintre întemeietorii Partidului laburist independent din Anglia; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 22, 104, 383.
- Leverson, M.* — a participat la mitingul polonezilor de la Londra din 1 martie 1865. — 101.
- Levy, Joseph Moses* (1812—1888) — unul dintre întemeietorii și editorii ziarului „The Daily Telegraph”. — 638.
- Lewis, sir George Cornewall* (1806—1863) — om de stat englez, whig; secretar al trezoreriei (1850—1852), din 1852 pînă în 1855 editorul și redactorul revistei „Edinburgh Review”; cancelar al trezoreriei (ministru de finanțe) (1855—1858); ministru de interne (1859—1861) și ministru de război (1861—1863). — 358.
- Lewis, Leon* — ziarist american; în 1865, la Londra, a fost ales membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și secretar-correspondent pentru America. — 547.
- Liebknecht, Wilhelm* (1826—1900) — eminent militant al mișcării muncitorești germane și internaționale, participant la revoluția din 1848—1849, membru al Ligii comuniștilor; membru al Internaționalei I, luptător activ împotriva lassalleanismului, pentru victoria principiilor Internaționalei în mișcarea muncitorească germană; delegat la Congresul de la Basel al Internaționalei (1869); din 1867 deputat în Reichstag; unul dintre întemeietorii și conducătorii social-democrației germane; redactor al ziarului „Volksstaat” (1869—1876); în unele probleme s-a situat pe o poziție împăciuitoare; în timpul războiului franco-prusian din 1870—1871 și al Comunei din Paris s-a ridicat împotriva planurilor expansioniste ale iuncherimii și burgheziei prusiene și în apărarea Comunei din Paris; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 98, 354, 361, 420, 445, 451, 452, 563.
- Limburg, W.* — cizmar; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1869). — 383.
- Limousin, Charles M.* — tipograf, mai târziu ziarist; secretar al comitetului de conducere al revistei „L'Association”, membru în redacția publicației „Tribune ouvrière”; în 1865 delegat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1870 membru al Consiliului federal de la Paris; a luat parte la mișcarea cooperatistă și a editat o serie de reviste. — 86, 557.

- Lincoln, Abraham* (1809—1865) — om de stat american; unul dintre întemeietorii partidului republican; președinte al S.U.A. (1861—1865); în perioada războiului civil din America din 1862, sub presiunea maselor populare, a înfăptuit o serie de importante transformări burghezo-democratice și a introdus metode revoluționare de purtare a războiului; în aprilie 1865 a fost asasinat de un agent al proprietarilor de sclavi. — 20, 21, 103, 104, 381.
- Linguet, Simon-Nicolas-Henri* (1736—1794) — avocat, publicist, istoric și economist francez; a combătut pe fiziocrați și a supus unei critici amănunțite libertățile și relațiile de proprietate burgheze. — 34.
- List, Friedrich* (1789—1846) — economist burghez, adept al protecționismului. — 221.
- Lochner, Georg* (n. aprox. 1824) — militant al mișcării muncitorești germane și internaționale; de profesie tâmplar; membru al Ligii comuniștilor, al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1872); în 1865 și 1871 delegat la conferințele de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; prieten și adept al lui Marx și Engels. — 22, 104.
- Longmaid, John M.* — a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865); membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă. — 22, 104.
- Lucraft, Benjamin* (1809—1897) — unul dintre liderii reformiști ai trade-unionurilor; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1871); în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles și în 1869 la Congresul de la Basel ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; în 1871 a luat atitudine împotriva Comunei din Paris și a refuzat să semneze Adresa Consiliului General cu privire la „Războiul civil din Franța”; s-a retras din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 22, 104, 356, 383, 468.
- Ludovic Bonaparte* — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Ludovic-Napoleon* — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Ludovic-Filip, duce de Orléans* (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 9.
- Lüning, Otto* (1818—1868) — medic și publicist german; din 1844 reprezentant al „adevăratului” socialism; editorul publicațiilor „Weser-Dampfboot” (1844), „Westphälisches Dampfboot” (1845—1848) și a publicației democratice „Neue Deutsche Zeitung” (1848—1850); după 1866 național-liberal. — 25
- Lyell, sir Charles* (1797—1875) — om de știință englez, geolog. — 551.
- Lynch, John* (aprox. 1599—aprox. 1673) — preot irlandez, autorul mai multor lucrări și traduceri despre istoria Irlandei. — 526.
- Lynch, John* (1832—1866) — fenian irlandez, conducătorul organizației fenienilor din Cork; în ianuarie 1866 a fost condamnat la 10 ani muncă silnică și în același an a murit în închisoarea Working. — 635, 651, 653.

Lyons, Robert Spencer Dyer (1826—1886) — medic irlandez, liberal; în 1870 a fost membru în comisia guvernamentală pentru cercetarea regimului în închisorile din Anglia al deținuților politici irlandezi. — 633.

M

Macaulay, Thomas Babington, lord, baron de Rothley (1800—1859) — istoric burghez și om politic englez, whig, membru al parlamentului. — 540.

MacCulloch, John Ramsay (1789—1864) — economist englez, apologet al orînduirii capitaliste, a vulgarizat teoria lui Ricardo. — 292.

Machiavelli, Niccolò (1469—1527) — om politic italian, istoric și scriitor, ideologul burgheziei italiene în perioada apariției relațiilor capitaliste; preconiza o formă de stat absolutistă. — 403, 635.

Macpherson, James (1736—1796) — poet scoțian, autorul poemelor „Fingal” (1762) și „Temora” (1763) atribuite bardului scoțian Ossian, pe care Macpherson a pretins că le-a tradus doar. — 529, 541.

Maelseachlainn al II-lea (949—1022) — rege al Irlandei (980—1002 și 1014—1022). — 535.

Maguire, Thomas — marinar irlandez, în 1867 a fost arestat în mod nelegal și învinuit că ar fi încercat să-i ajute pe feniienii arestați să evadeze din închisoare; a fost condamnat la moarte, însă a fost curînd după aceea eliberat. — 234.

Malachy (aprox. 1094—1148) — arhiepiscop și legat papal irlandez. — 525.

Malthus, Thomas Robert (1766—1834) — preot englez, economist,

ideologul aristocrației funciare imburghezite, apologet al capitalismului; promotor al teoriei reacționare a suprapopulației, care căuta să justifice mizeria oamenilor muncii în condițiile capitalismului. — 29, 152.

Manteuffel, Edwin Hans Karl, baron de (1809—1885) — general prusian, apoi feldmareșal; în războiul austro-prusian din 1866 a comandat armata de pe Main. — 197.

Manteuffel, Otto Theodor, baron de (1805—1882) — om de stat prusian, reprezentant al birocrăției nobiliare reacționare; ministru de interne (noiembrie 1848—decembrie 1850); prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 59—62, 67, 69, 77.

Maolmordha (Maelmordha) (m. 1014) — rege al Leinsterului (999—1014) — 534, 535.

Mare cneaz al Moscovei — vezi *Ivan al III-lea*.

Martin, John (1812—1875) — om politic irlandez, a luat parte la mișcarea de eliberare națională din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea; în 1864 unul dintre întemeietorii Ligii naționale; secretar de onoare al Ligii Home Rule, membru al parlamentului (1871—1875). — 654.

Marx, Jenny (1844—1883) — fiica cea mai mare a lui Karl Marx; militantă a mișcării muncitorești internaționale; în 1872 s-a căsătorit cu Charles Longuet. — 594, 595, 629.

Marx, Jenny, născută von Westphalen (1814—1881) — soția și colaboratoarea lui Karl Marx. — 389.

Marx, Karl (1818—1883). — 22—32, 35, 84, 91—100, 105, 109, 116, 176, 219, 221—234, 236, 239—244, 245,

- 246, 248—252, 254—258, 310—313, 320, 323, 326, 328, 336, 337, 340, 348, 354, 361, 362, 380—392, 424, 425, 439—441, 454, 462, 463, 547, 554, 562, 567, 571—573, 591, 594, 595, 598, 601, 603, 605, 606, 610, 612, 619, 625—627.
- Maurice, Zévy** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1872), secretar-corespondent pentru Ungaria (1870—1871). — 356.
- Mayo** — vezi *Naas, Richard Southwell Bourke, conte de Mayo, lord*.
- Mazzini, Giuseppe** (1805—1872) — revoluționar italian, democrat burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia; în 1849 șeful guvernului provizoriu al Republicii române, în 1850 unul dintre întemeietorii Comitetului central al democrației europene cu sediul la Londra; în 1864, la înființarea Asociației Internaționale a Muncitorilor, a încercat s-o supună influenței sale. — 26, 554, 561.
- M'Donnell, Robert** — medicul inchișorii din Dublin; a fost concediat din cauză că a protestat împotriva regimului inuman aplicat deținuților fenieni. — 436, 438, 622, 643.
- Meagher, Thomas Francis** (1823—1867) — a luat parte la mișcarea de eliberare națională irlandeză din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea; în 1847 unul dintre întemeietorii Confederației irlandeze; în 1848 a fost arestat pentru că a participat la pregătirea răscoalei și condamnat la muncă silnică pe viață; în 1852 a fugit în America; în perioada războiului civil din America (1861—1865) a comandat o brigadă de voluntari irlandezi care au luptat de partea statelor din Nord. — 485, 493, 597.
- Meissner, Otto Karl** (1819—1902) — editor din Hamburg; a editat „Capitalul” și alte lucrări ale lui Marx și Engels. — 85, 89, 221, 224, 231, 242, 245, 248, 251, 310, 390.
- Mela, Pomponius** (secolul I) — geograf roman, autorul operei în trei volume „De situ orbis”. — 512, 513.
- Mende, Fritz** (m. 1879) — membru al Uniunii generale a muncitorilor germani; mai tirziu președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani a lui Lassalle, înființată de contesa Hatzfeld (1869—1872); în 1869 deputat în Reichstagul Germaniei de nord. — 354.
- Mendelssohn Bartholdy, Felix** (1809—1847) — compozitor german de seamă. — 551.
- Menenius Agrippa** (m. 493 î.e.n.) — patrician roman. — 513.
- Milner, George** — militant al mișcării muncitorești engleze, de naționalitate irlandeză; adept al concepțiilor social-reformiste ale cartistului James Bronterre O'Brien; membru al Ligii naționale pentru reformă, al Ligii pământului și a muncii și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1872); în 1871 delegat la Conferința de la Londra, din toamna anului 1872 membru al Consiliului federal britanic. — 338, 356, 601, 605, 612.
- Moltke, Helmuth Karl Bernhard, conte de** (1800—1891) — ofițer prusian, ulterior general-feldmareșal, personalitate militară și scriitor militar reacționar, unul dintre ideologii militarismului și șovinismului prusac; șef al Marelui stat-major prusian (1857—1871) și imperial (1871—1888). — 180.

- Molyneux, William* (1656—1698) — filozof irlandez; s-a ocupat cu matematica și astronomia. — 482.
- Montalembert, Charles-Forbes de Tryon, conte de* (1810—1870) — om politic și publicist francez; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; orléanist, șef al partidului catolic, a sprijinit lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte, dar curînd a trecut de partea opoziției. — 217.
- Moore, George Henry* (1811—1870) — om politic irlandez, unul dintre conducătorii mișcării pentru apărarea drepturilor arendașilor, membru al parlamentului (1847—1857, 1868—1870); a luat apărarea fenienilor întemnițați. — 435, 620, 624, 632, 638, 641, 642, 646.
- Morgan, W.* — cizmar englez, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1868) și al Liگی pentru reformă. — 22, 104, 557.
- Morisot* — în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 21.
- Morozzo della Rocca, Enrico* (1807—1897) — general italian, în 1849 ministru de război și ministrul marinei, șeful statului-major italian în perioada războiului din Italia din 1859; în perioada războiului austro-prusian din 1866 a comandat un corp de armată. — 191.
- Morton, John Chalmers* (1821—1888) — agronom englez, autorul unor lucrări despre agricultură, redactor al publicației „Agricultural Gazette” (1844—1888). — 119.
- Moryson, Fynes* (1566—1630) — călător englez, autorul lucrării „An itinerary”, care cuprinde și o descriere a Irlandei. — 526.
- Mottershead, Thomas* — țesător englez, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1869—1872); secretar-corespondent pentru Danemarca (1871—1872); în 1871 delegat la Conferința de la Londra și în 1872 la Congresul de la Haga; situîndu-se pe poziții reformiste în Consiliul General și în Consiliul federal britanic, a luat atitudine împotriva lui Marx. — 624.
- Mozart, Wolfgang Amadeus* (1756—1791) — celebru compozitor austriac. — 551.
- Mulcahy, Denis Dowling* (n. 1840) — ziarist și medic irlandez; lider al organizației fenienilor din Clonmel, unul dintre conducătorii Frăției revoluționare irlandeze, redactor adjunct la „Irish People” (1863—1865); în 1865 a fost condamnat la 10 ani muncă silnică, a fost amnistiat în 1871. — 433.
- Müller, Anton* — ceasornicar elvețian, în 1869 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 383.
- Münzer, Thomas* (aprox. 1490—1525) — revoluționar german de seamă, conducătorul și ideologul taberei de țărani și plebei din timpul Reformei și al războiului țărănesc din 1525; a propovăduit ideile comunismului utopic egalitar. — 424.
- Murphy* (numit *O'Leary*) — fenian, în 1864 a fost arestat pentru agitație în rândurile soldaților din armata regală din Irlanda și condamnat la 10 ani muncă silnică. — 434, 632.
- Murray, Patrick Joseph* — inspector al închisorii Mountjoy din Dublin. — 436, 622, 642, 643.

N

- Naas, Richard Southwell Bourke, conte de Mayo, lord* (1822—1872) — om de stat englez, tory, secretar de stat pentru Irlanda (1852, 1858—1859, 1866—1868), vicerege al Indiei (1869—1872). — 436, 622, 643.
- Napier, sir William Francis Patrick* (1785—1860) — general englez și istoric militar, a luat parte la războiul din Peninsula Iberică (1808—1814) împotriva lui Napoleon I. — 55.
- Napoleon I Bonaparte* (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 35, 181, 215, 385, 621.
- Napoleon al III-lea, Ludovic Bonaparte* (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua Republici (1848—1852); împărat al Franței (1852—1870). — 34, 35, 76, 93, 168, 169, 343, 370, 377, 384, 385, 390, 399, 428, 473, 651.
- Nennius* (secolul al VIII-lea) — istoric medieval din Wales, autorul cărții „*Historia Britonum*”. — 530.
- Nero* (37—68) — împărat roman (54—68). — 8.
- Nesselrode, Karl Vasilievici, conte de* (1780—1862) — om de stat și diplomat rus; ministru de externe (1816—1856), cancelar. — 214.
- Newman, Francis William* (1805—1897) — profesor de filologie și scriitor englez, autorul unei serii de lucrări cu privire la probleme religioase, politice și economice, radical burghez. — 117, 275.
- Newman, William* — vezi *Newmarch, William*.
- Newmarch, William* (1820—1882) — economist și statistician englez; bancher, liber-schimbist. — 117.
- Nicolaie I* (1796—1855) — țar al Rusiei (1825—1855). — 213, 214, 645.
- Nieass, John D.* — stucator englez, membru al trade-council-ului din Londra și al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865) și al Ligii pentru reformă. — 22, 105.
- Niemtzik, Eduard Richard Iulius* (1838—1897) — muncitor slovac, unul dintre organizatorii asociației culturale muncitorești „*Inainte*” din Bratislava. — 406.
- Notker, Labeo* (aprox. 952—1022) — călugăr german, profesor la școala mănăstirii Sankt-Gallen. — 527.

O

- O'Brien, James* (pseudonim *Bron-terre*) (1802—1864) — publicist englez, cartist; în deceniul al 4-lea redactor al ziarului „*The Poor Man's Guardian*”, autorul unor proiecte social-reformiste; după revoluția din 1848—1849 s-a retras din mișcarea cartistă, în 1849 a întemeiat Liga națională pentru reformă. — 356.
- O'Clery, Michael* (1575—1643) — călugăr irlandez, cronicar. — 520.
- O'Connell, Daniel* (1775—1847) — avocat și om politic burghez irlandez, lider al aripii drepte liberale a mișcării de eliberare națională din Irlanda (*Repeal Association*). — 477, 479.
- O'Connor, Arthur* (1763—1852) — militant al mișcării de eliberare națională din Irlanda; din 1797

- pină în 1798 unul dintre liderii organizației United Irishmen și redactorul organului de presă al acesteia, ziarul „Press”; a fost arestat în ajunul izbucnirii răscoalei din 1798, în 1803 a emigrat în Franța. — 521.
- O'Connor, Feargus Edward* (1794—1855) — unul dintre liderii aripii stîngi a mișcării cartiste, întemeietor și redactor al ziarului „The Northern Star”, după 1848 reformist. — 521.
- O'Conor, Charles* (1764—1828) — preot irlandez; a tradus și a redactat prima ediție a Cronicii irlandeze. — 520, 521.
- O'Curry, Eugene* (1796—1862) — istoric irlandez, cercetător de manuscrise vechi, din 1852 membru al comisiei guvernamentale pentru traducerea și editarea vechiului cod de legi irlandez, autorul unui tratat asupra manuscriselor vechi irlandeze. — 523.
- Odger, George* (1820—1877) — cizmar, unul dintre liderii reformiști ai trade-unionurilor engleze. Unul dintre întemeietorii trade-councilului din Londra și secretarul acestuia (1862—1872), membru al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei, al Ligii pămîntului și a muncii și al Ligii reprezentanței muncitorilor; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1871) și președinte al acestui Consiliu (1864—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1866 la Congresul de la Geneva ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă; în perioada luptei pentru reforma electorală din Anglia a ajuns la un compromis cu burghezia, în 1871 a luat atitudine împotriva Comunei din Paris și a refuzat să semneze Adresa Consiliului General cu privire la „Războiul civil din Franța”, s-a retras din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 22, 105, 356, 383, 547, 557, 571, 594, 625.
- O'Donovan, John* (1809—1861) — filolog și istoric irlandez, reprezentant al curentului critic în istoriografia irlandeză burgheză; din 1852 membru al comisiei guvernamentale pentru traducerea și editarea vechiului cod de legi irlandez. — 520—522, 526.
- O'Donovan Rossa* — soția lui Jeremy O'Donovan Rossa; în 1865—1866 a organizat o colecție pentru ajutorarea familiilor deținuților politici irlandezi; a scris un apel către femeile din Irlanda, care, conform unei hotărîri a Consiliului General, a fost publicat în „Workman's Advocate” din 6 ianuarie 1866. — 634.
- O'Donovan Rossa, Jeremy* (1831—1915) — unul dintre întemeietorii și conducătorii Societății fenienilor din Irlanda, editorul săptămînalului „Irish People” (1863—1865); în 1865 a fost arestat și condamnat la închisoare pe viață; a fost amnistiat în 1870; curînd după aceea a emigrat în S.U.A., unde a condus organizația fenienilor; în deceniul al 9-lea al secolului al XIX-lea s-a retras din viața politică. — 434, 435, 624, 631—640, 643, 644, 651, 653, 655.
- O'Leary* — vezi *Murphy*.
- O'Mahony, Thaddeus* — filolog irlandez; a editat împreună cu Hancock două volume din vechiul cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.
- Orsini, Cesare* — emigrant politic italian; membru al Consiliului

General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1867); a răspândit ideile Asociației Internaționale a Muncitorilor în S.U.A. — 589.

Osborne, John — trade-unionist englez, de profesiune stucator; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1867); a activat în cadrul Ligii pentru reformă, al Ligii pământului și a muncii și al Ligii reprezentanței muncitorilor. — 22, 105.

O'Shea, Henry — liberal irlandez; în 1869 a luat apărarea fenienilor întemnițați. — 411.

Otto, Ludwig — vezi *Breitschwert, Otto Ludwig*.

Owen, Robert (1771—1858) — socialist utopist englez. — 12, 118, 251, 599.

P

Palmerston, Henry John Temple, viconte (1784—1865) — om de stat englez; la începutul activității sale tory, din 1830 unul dintre liderii aripii drepte a whigilor; secretar de stat pentru problemele militare (1809—1828), ministru de externe (1830—1834, 1835—1841 și 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). — 163, 478, 651.

Paskevici, Ivan Fiodorovici, prinț (1782—1856) — general-feldmareșal rus; din iunie 1831 comandant suprem al trupelor ruse care au înăbușit răscoala din Polonia din 1830—1831; din 1832 guvernator în Polonia; în 1849 comandant suprem al armatei ruse care a luat parte la înăbușirea revoluției din Ungaria. — 213.

Patrick (Patricius) (aprox. 373 — aprox. 463) — predicator al creștinismului în Irlanda; întemeietorul bisericii catolice în Irlanda și primul ei episcop. — 523, 529, 530, 649.

Patterson, William — medic irlandez, autorul cărții „Observation on the climate of Ireland”. — 516.

Pavel I (1754—1801) — țar al Rusiei (1796—1801). — 215.

Peel, sir Robert (1788—1850) — om de stat și economist englez, lider al torylor moderați, care au primit, după numele lui, denumirea de peelști; ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830), prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); în 1846, sprijinit fiind de liberali, a abrogat legile cerealelor. — 509, 599.

Pelagius ereticul (aprox. 360 — aprox. 420) — teolog englez, a fost declarat eretic din pricina teoriei sale despre liberul arbitru al omului. — 529.

Perret, Henri — gravor, unul dintre conducătorii Asociației Internaționale a Muncitorilor din Elveția, membru al Alianței democrației socialiste (1868—1869), secretar al Comitetului federal romand (1868—1873), membru al redacției ziarului „Égalité”; în 1866 delegat la Congresul de la Geneva, în 1869 delegat la Congresul de la Basel și în 1871 delegat la Conferința de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1869 a rupt relațiile cu bakuniștii, dar în 1872, la Congresul de la Haga, a avut o atitudine împăciuitoare. — 452.

Perron, Charles Eugène (1837—1919) — pictor pe email elvețian, mai tirziu cartograf; bakunist; în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne și în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles ale Aso-

- ciației Internaționale a Muncitorilor; membru în Biroul Central al Alianței democrației socialiste; în 1869 redactor la „Égalité”, unul dintre redactorii publicației „Solidarité” și conducătorul Federației jurasiene; mai târziu s-a retras din mișcarea muncitorească. — 443.
- Petru I* (1672—1725) — din 1682 țar al Rusiei, din 1721 împărat al întregii Rusii. — 34, 216.
- Petru cel Mare* — vezi *Petru I*.
- Petersen, Peter* — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865). — 22, 105.
- Petrie, George* (1789—1866) — arheolog irlandez, membru al Academiei regale din Irlanda, autorul mai multor lucrări despre arhitectura veche a Irlandei; din 1852 membru în comisia guvernamentală pentru traducerea și editarea vechiului cod de legi al Irlandei. — 517, 522.
- Piaender, Carl* (aprox. 1818—1876) — pictor miniaturist; din 1845 emigrant la Londra; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Organului Central al Ligii comunistilor, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1870—1872), prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 22, 105.
- Phillips, Wendell* (1811—1884) — om politic american, orator, unul dintre liderii aripii revoluționare a aboliționiștilor, adept al metodelor revoluționare de luptă împotriva proprietarilor de sclavi din statele din Sud; în deceniul al 8-lea a luptat pentru înființarea unui partid muncitoresc de sine stătător în S.U.A.; în 1871 a devenit membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 589.
- Pidgeon, W.* — trade-unionist englez, de profesiune brutar; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și membru al Ligii pentru reformă. — 22.
- Pigott, Richard* (aprox. 1828—1889) — publicist burghez irlandez, editorul ziarului „The Irishman” (1865—1879), adept al fenienilor, în deceniul al 9-lea a trecut de partea guvernului englez. — 632.
- Pirmez, Eudore* (1830—1890) — om de stat belgian, liberal, membru al parlamentului (1857—1890), ministru de interne (1868—1870), director al Băncii Naționale. — 376.
- Pliniu (Gaius Plinius Secundus) cel Bătrîn* (23—79 e.n.) — naturalist roman, autorul unei „Istории a științelor naturii” în 37 de cărți. — 528.
- Poerio, Carlo* (1803—1867) — om politic italian, liberal, participant la mișcarea de eliberare națională; în 1848 prefect al poliției și ministru al învățămîntului în Regatul Neapolului; din 1849 până în 1859 a stat în diferite închisori din Italia; vicepreședinte al parlamentului Regatului Italiei (1861—1867). — 436.
- Pollock, George D.* — medic militar englez, membru al unei comisii speciale care în 1867 a prezentat în parlament un raport cu privire la regimul deținuților politici în închisorile din Anglia. — 635, 640, 644, 653.
- Potter, George* (1832—1893) — dulgher, unul dintre conducătorii reformiști ai trade-unionurilor din Anglia; membru al trade-councilului din Londra, unul dintre conducătorii Uniunii muncitorilor din

construcții; întemeietorul și editorul ziarului „Bee-Hive”, în care promova în mod sistematic o politică de compromis cu burghezia liberală. — 356.

Pozzo di Borgo, Karl Andrei Osipovici, conte (1764—1842) — diplomat rus, corsican de origine, ministru plenipotențiar (1814—1821) și ambasador la Paris (1821—1835), ambasador la Londra (1835—1839). — 215.

Principe de Flandra — vezi *Filip*.

Proudhon, Pierre-Joseph (1809—1865) — publicist francez, sociolog și economist, ideolog al micii burghezii, unul dintre întemeietorii teoretici ai anarhismului. — 28—35, 98, 164, 230, 336, 385, 389.

Ptolemeu, Claudiu (secolul al II-lea) — renumit matematician, astronom și geograf din Grecia antică, întemeietorul teoriei sistemului geocentric. — 528.

Pulz, Ludwig, (din 1867) *baron* (n. 1823) — general austriac; în 1866, în timpul războiului austro-prusian, a comandat o brigadă de cavalerie. — 191.

Pyat, Félix (1810—1889) — publicist francez, dramaturg și om politic, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848; în 1849 a emigrat în Elveția, apoi în Belgia și Anglia; adversar al mișcării muncitorești independente; timp de mai mulți ani în șir a dus o campanie de defăimare împotriva lui Marx și a Asociației Internaționale a Muncitorilor, folosindu-se în acest scop de secția franceză de la Londra; membru al Comunei din Paris. — 335.

Q

Quesnay, François (1694—1774) — medic și economist francez, întemeietorul școlii fiziocraților. — 292.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac, în 1831 a comandat trupele austriece din Italia de nord, în 1848—1849 a înăbușit mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; guvernator general al Regatului Lombardo-venețian (1850—1857). — 190, 216.

Ramming, Wilhelm, baron de Riedkirchen (1815—1876) — general austriac, în 1848—1849 a luat parte la înăbușirea revoluției din Ungaria și din Italia; în 1859 a luat parte la războiul din Italia; a comandat un corp de armată în timpul războiului austro-prusian din 1866. — 197, 198.

Ramsay, sir George (1800—1871) — economist englez, unul dintre ultimii reprezentanți ai economiei politice clasice burgheze. — 100.

Raspail, François-Vincent (1794—1878) — naturalist și publicist francez, republican socialist, a simpatizat cu proletariatul revoluționar; a luat parte la revoluția din 1830 și 1848; în 1848 deputat în Adunarea națională constituantă; după 1855 a trecut pe poziție burghezo-democratică. — 399.

Rau, Karl Heinrich (1792—1870) — economist german burghez, în unele probleme împărtășea concepțiile lui Smith și Ricardo. — 221, 230.

Raumer, Friedrich von (1781—1873) — istoric german, profesor la universitățile din Breslau și din Berlin; în 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centrul de dreapta). — 34.

Regele-bombă — vezi *Ferdinand al II-lea*.

Rhys-ap-Tewdwr (m. 1093) — suveranul Walesului de sud (1078—1093). — 525.

- Ricardo, David* (1772—1823) — economist englez, reprezentant al economiei politice clasice burgheze, „ultimul ei reprezentant de seamă” (Marx). — 31, 99, 129, 159, 160, 221, 222, 224, 243.
- Robespierre, Maximilien-Marie-Isidore de* (1758—1794) — conducătorul iacobinilor în timpul revoluției franceze; șeful guvernului revoluționar (1793—1794). — 117.
- Rochefort, Victor Henri, marchiz de Rochefort Luçay* (1830—1913) — publicist și om politic francez; republican de stînga; editorul revistei „Lanterne” (1868—1869) și al ziarului „La Marseillaise” (1869—1870); membru al guvernului apărării naționale (septembrie-noiembrie 1870); la sfîrșitul deceniului al 9-lea monarhist. — 631, 651.
- Rochow, Gustav Adolf Rochus von* (1792—1847) — om de stat prusian, reprezentant al iuncherimii reacționare; ministru de interne al Prusiei (1834—1842). — 371.
- Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl* (1805—1875) — mare proprietar funciar prusian, economist, ideolog al iuncherimii îmburghezite; în timpul revoluției din 1848—1849 om politic liberal moderat și conducătorul centrului de stînga din Adunarea națională prusiană; ulterior teoretician al „socialismului de stat”, propovăduit de iuncherii prusieni. — 221.
- Roon, Albrecht Theodor Emil, conte de* (1803—1879) — om de stat prusian și ofițer, din 1873 general-feldmareșal, reprezentant al castei militare prusiene; ministru de război (1859—1873) și ministru al marinei (1861—1871); a reorganizat armata prusiană. — 48, 50, 57.
- Roscher, Wilhelm* (1817—1894) — economist burghez german, inte-
- meietorul așa-numitei școli istorice a economiei politice — 221, 230.
- Rose, George* (1744—1818) — om de stat englez, tory, ministru al trezoreriei (1782—1783 și 1784—1801); a ocupat mai multe funcții publice. — 157—158.
- Ross, J.* — cizmar englez, în 1869 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 383.
- Rossa* — vezi *O'Donovan Rossa, Jeremy*.
- Rossa* (scolul al V-lea) — legislator, a colaborat la întocmirea vechiului cod de legi irlandez „Senchus Mor”. — 523.
- Rouher, Eugène* (1814—1884) — om de stat francez, bonapartist, ministru de justiție (1849—1852 cu întreruperi); ministru al comerțului, agriculturii și lucrărilor publice (1855—1863); ministru de stat (1863—1869). — 343.
- Rousseau, Jean-Jacques* (1712—1778) — iluminist francez, democrat, ideolog al micii burghezii. — 34, 35, 172.
- Ruge, Arnold* (1802—1880) — publicist radical german, tinăr hegelian; democrat mic-burghez; în 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stîngă); în deceniul al 6-lea, unul dintre conducătorii emigranților germani mic-burghezi din Anglia; după 1866 național-liberal. — 389.
- Russel, lord John* (1792—1878) — om de stat englez, lider al whigilor, prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865). — 358.
- Rüstow, Friedrich Wilhelm* (1821—1878) — ofițer german și teore-

tician militar, democrat, emigrant în Elveția; în 1860 șeful statului-major al lui Garibaldi; prieten al lui Lassalle. — 91.

Rutty, John (1698—1775) — medic și meteorolog irlandez, autorul mai multor lucrări de meteorologie și medicină. — 514, 515.

Rybczinsky, F. — emigrant polonez la Londra; în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 21.

S

Saint-Simon, Claude-Henri de Rouvroy, conte de (1760—1825) — socialist utopist francez. — 28, 251, 394, 608.

Salvatella, Narciso — membru al Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra care se afla sub influența lui Mazzini; în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 104.

Saxo Grammaticus (jumătatea secolului al XII-lea — începutul secolului al XIII-lea) — cronicar danez; autorul lucrării „Istoria Danemaricii”. — 537.

Schapper, Karl (1812—1870) — unul dintre conducătorii Ligii celor drepti, membru al Organului Central al Ligii comunistilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850, după sciziunea din Liga comunistilor, împreună cu Willich, conducător al fracțiunii sectare îndreptate împotriva lui Marx; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și participant la Conferința de la Londra. — 104.

Schily, Victor (1810—1875) — avocat democrat german, în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; mai tirziu a emigrat în Franța; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; a sprijinit lupta Consiliului General pentru consolidarea Asociației Internaționale a Muncitorilor la Paris; în 1865 a participat la Conferința de la Londra. — 86, 88, 99, 558.

Schmalz, Theodor Anton Heinrich (1760—1831) — jurist și economist german; epigon al școlii fiziocraților; ultrareacționar. — 337.

Schulze-Delitzsch, Franz Hermann (1808—1883) — economist mic-burghez și om politic german; a militat pentru unificarea Germaniei sub hegemonia Prusiei; unul dintre întemeietorii Uniunii naționale; în deceniul al 7-lea unul dintre conducătorii Partidului progresist; a încercat să abată muncitorii de la lupta revoluționară prin organizarea de societăți cooperatiste. — 60, 99, 221, 355, 556.

Schweitzer, Johann Baptist von (1834—1875) — avocat din Frankfurt pe Main; editor și redactor-șef al ziarului „Social-Demokrat” (1864—1867); președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani (1867—1871); a susținut politica lui Bismarck de unificare „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei, a încercat să împiedice pe muncitorii germani să adere la Asociația Internațională a Muncitorilor; a luptat împotriva Partidului muncitoresc social-democrat; în 1872, după descoperirea legăturilor sale cu guvernul prusian, a fost exclus din Uniunea generală a muncitorilor germani. — 28, 30, 31, 35, 91—95, 361, 362, 420, 445, 451, 452.

Senior, Nassau William (1790—1864) — economist englez, unul dintre

- „purtătorii de cuvînt oficiali ai economiei burgheze” (Marx) ; apologet al capitalismului, s-a ridicat împotriva reducerii zilei de muncă. — 11, 117, 118, 284, 292, 324.
- Setacci, C.** — unul dintre conducătorii Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra care se afla sub influența lui Mazzini ; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (octombrie 1864—1865). — 21.
- Seward, Frederick William** (1830—1915) — ziarist și diplomat american, fiul lui William Henry Seward. — 105.
- Seward, William Henry** (1801—1872) — om de stat american, unul dintre liderii aripii de dreapta a partidului republican ; guvernator al statului New York (1839—1843) ; din 1849 senator ; în alegerile din 1860 candidat la prezidenție, secretar de stat al S.U.A. (1861—1869) ; adeptul unui compromis cu proprietarii de sclavi din statele din Sud. — 105.
- Shakespeare, William** (1564—1616) — celebru scriitor englez. — 651.
- Shaw, Robert** (m. 1869) — militant al mișcării muncitorești engleze, de profesiune zugrav, a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864 ; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1869), la activitatea căruia a participat îndeaproape ; a propagat ideile Asociației Internaționale a Muncitorilor în tradeunionuri ; casier al Consiliului (1867—1868) ; secretar-corespondent pentru S.U.A. (1867—1869) ; în 1865 a participat la Conferința de la Londra și în 1868 la Congresul de la Bruxelles ale Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 22, 105, 234, 347, 356, 380, 383, 422, 557, 571, 594.
- Side, Robert Henry** — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1866). — 22.
- Siebel, Karl** (1836—1868) — poet renan ; a contribuit în mare măsură la răspîndirea lucrărilor lui Marx și Engels și la popularizarea primului volum din „Capitalul” ; rudă îndepărtată a lui Engels. — 85.
- Sigtrygg** (m. 1042) — cirmuitor al normanzilor din Dublin. — 534—536.
- Sigurd Laudrisson (Sichrith)** (secolul al XI-lea) — guvernator al insulelor Orkney. — 534, 536.
- Sismondi, Jean-Charles-Léonard Simonde de** (1773—1842) — economist și istoric elvețian, a criticat capitalismul „de pe poziții mic-burgheze” (Lenin) și a idealizat mica producție. — 160, 222, 385.
- Smith, Adam** (1723—1790) — economist englez, reprezentant al economiei politice clasice burgheze. — 99, 122, 135, 137, 160, 243.
- Smith, Edward** (aprox. 1818—1874) — medic englez, consilier și impunitic al Consiliului secret pentru cercetarea situației alimentare în districtele muncitorești. — 6.
- Smith, Goldwin** (1823—1910) — istoric, publicist și economist englez, liberal ; apologet al politicii coloniale engleze în Irlanda ; în 1868 a plecat în S.U.A. ; din 1871 a trăit în Canada. — 512, 513, 519, 537, 540.
- Snider, Jacob** (m. 1866) — inventator american al unei puști cu încărcare pe la culată. — 408.
- Snorri Sturluson** (aprox. 1178—1241) — cel mai cunoscut cronicar islandez. — 532.

- Solinus, Caius Iulius* (prima jumătate a secolului al III-lea) — scriitor roman. — 528.
- ▼
- Solustri, F.* — unul dintre conducătorii Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni din Londra care se afla sub influența lui Mazzini; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1865). — 21.
- Sorge, Friedrich Adolf* (1828—1906) — în 1849 a luat parte la insurjecția din Baden-Palatinat; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, organizatorul secțiilor americane; în 1872 delegat la Congresul de la Haga; membru al Consiliului General din New York și secretar general al acestuia (1872—1874); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 591.
- Spencer, Edmund* (aprox. 1552—1599) — poet englez; secretarul guvernatorului Irlandei (1580—1582); autorul cărții „View of the state of Ireland”. — 526.
- Spencer, John Poyntz, conte* (1835—1910) — om de stat englez, liberal; vicerege al Irlandei (1868—1874 și 1882—1885); primul lord al amiralității (1892—1895). — 650.
- Speyer, Carl* (n. 1845) — țimplar; în deceniul al 7-lea a fost secretarul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; din 1872 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor la Londra, iar mai târziu în S.U.A. — 361, 362.
- Stacpoole, William* — ofițer irlandez, liberal, membru al parlamentului (1860—1880). — 633.
- Stainsby, J. D.* — trade-unionist englez, de profesiune croitor; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1868), membru al Ligii reprezentanței muncitorilor și al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă. — 22, 105.
- Stanley, lord Edward Henry*, (din 1869) *conte de Derby* (1826—1893) — om de stat englez, tory, în deceniile al 7-lea și al 8-lea conservator, apoi liberal; membru al parlamentului, locțiitor al ministrului de externe (1852), președinte al Comisiei de control pentru problemele Indiei (1858—1859), ministru de externe (1866—1868 și 1874—1878), ministru al coloniilor (1858 și 1882—1885). — 575.
- St. Bernhard* — vezi *Bernard de Clairvaux*.
- Stephens, James* (1825—1901) — revoluționar mic-burghez irlandez, lider al unei organizații feniene → Frăția revoluționară irlandeză; în 1866 a emigrat în America. — 589.
- Stepney, Cowell William Frederick* (1820—1872) — membru al Ligii pentru reformă, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1872); casier al Consiliului (1868—1870); în 1868 delegat la Congresul de la Bruxelles, în 1869 delegat la Congresul de la Basel și în 1871 delegat la Conferința de la Londra ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1872 membru al Consiliului federal britanic. — 356, 380, 383, 410.
- Steuart (Stewart), sir James* (și sub numele de *Denham*) (1712—1780) — economist englez; teoria sa este „expresia rațională a sistemului monetar și mercantilist” (Marx), adversar al teoriei cantitative a banilor. — 310.

Stieber, dr. Wilhelm (1818—1882) — consilier de poliție, șeful poliției politice prusiene; martor principal și unul dintre organizatorii procesului comuniștilor de la Colonia din 1852; împreună cu Wermuth a scris cartea „Conspirațiile comuniste din secolul al XIX-lea”. — 96.

Stieler, Adolf (1775—1836) — cartograf. — 504.

Strabo (aprox. 63 î.e.n. — aprox. 20 e.n.) — geograf și istoric grec. — 527.

Stuart — dinastie de regi, a domnit în Scoția (1371—1714) și în Anglia (1603—1649 și 1660—1714). — 481.

Stumpf, Paul (aprox. 1827—1913) — mecanic; în 1847 membru al Uniunii muncitorilor germani de la Bruxelles, membru al Ligii comuniștilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne al Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Partidului social-democrat. — 462, 463.

Sullivan, sir Edward (1822—1885) — om de stat și jurist irlandez; în 1865 a deschis proces împotriva fenienilor; procuror general pentru Irlanda (1868—1870), păstrător al arhivelor judecătorești din Irlanda, lord-cancelar al Irlandei (1883—1885). — 623.

Sylvia, William (1828—1869) — turnător; în 1859 unul dintre întemeietorii Uniunii Internaționale a turnătorilor, președinte al acesteia (1863—1869); a participat la războiul civil din S.U.A. (1861—1865) de partea statelor din Nord; în 1866 unul dintre întemeietorii Uniunii naționale a muncitorilor din S.U.A. și președintele

acesteia (1868—1869); a militat pentru aderarea la Asociația Internațională a Muncitorilor. — 409, 588—590.

Symons, George James (1838—1900) — meteorolog englez. — 515, 518.

Szemere, Bertalan (Bartholomeu) (1812—1869) — om politic și publicist ungar; a luat parte la revoluția din Ungaria (1848—1849), în 1848 ministru de interne și în 1849 șef al guvernului revoluționar; după înfrângerea revoluției a emigrat. — 97.

T

Tallandier (Talandier), Pierre-Théodore-Alfred (1822—1890) — ziarist, democrat mic-burghez francez; a luat parte la revoluția din 1848 din Franța; după lovitura de stat din 1851 a emigrat la Londra; prieten al lui Herzen; în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; deputat în parlamentul francez (1876—1880 și 1881—1885). — 21.

Terbert, Michael — fenian irlandez; în 1866 a fost condamnat la 7 ani muncă silnică; în 1870 a murit în închisoare. — 435—438.

Thiers, Louis-Adolphe (1797—1877) — istoric și om de stat francez, orleanist; ministru de interne (1832—1834), prim-ministru (1836, 1840), președinte al Republicii (1871—1873); călăul Comunei din Paris. — 33.

Thom, Alexander (1801—1879) — editor irlandez. — 517.

Thorgils (m. aprox. 844) — viking normand. — 532, 534.

Thornton, William Thomas (1813—1880) — economist englez, adept al lui John Stuart Mill. — 157.

- Thurneysen, Eduard* (1824—1890) — om politic și jurist elvețian; în 1869 membru al Marelui Consiliu de la Basel. — 397.
- Tigernach (Tighearnach O'Braein)* (m. 1088) — abate și cronicar irlandez. — 520, 521.
- Todd, James Henthorn* (1805—1869) — filolog irlandez; din 1852 membru al Comisiei guvernamentale pentru traducerea și editarea vechiului cod de legi al Irlandei; președinte al Academiei regale din Irlanda (1856—1860). — 522.
- Tolain, Henri-Louis* (1828—1897) — gravor, proudhonist de dreapta; unul dintre conducătorii secției de la Paris a Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1865 delegat la Conferința de la Londra, în 1866 delegat la Congresul de la Geneva, în 1867 la cel de la Lausanne, în 1868 la cel de la Bruxelles și în 1869 delegat la Congresul de la Basel ale Asociației Internaționale a Muncitorilor; din 1871 deputat în Adunarea națională; în perioada Comunei din Paris a trecut de partea celor de la Versailles; în 1871 a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor. — 86, 87, 553, 555—557.
- Tone, Theobald Wolfe* (1763—1798) — democrat-revoluționar irlandez, întemeietorul și liderul Asociației „United Irishmen”, unul dintre organizatorii războaielor din Irlanda din 1798. — 479, 484.
- Tooke, Thomas* (1774—1858) — economist englez, promotor zelos al liber-schimbismului; a criticat teoria banilor a lui Ricardo; „ultimul economist englez of any value” (Marx). — 117, 136, 310.
- Torrens, Robert* (1780—1864) — ofițer și economist englez, liber-schimbist, adept al școlii „currency principle”. — 276.
- Tremenheere, Hugh Seymour* (1804—1893) — publicist și funcționar englez; în repetate rânduri membru al comisiilor guvernamentale pentru cercetarea condițiilor de muncă ale muncitorilor. — 8.
- Turgesius* — vezi *Thorgils*.
- Turgot, Anne-Robert-Jacques, baron de l'Aulne* (1727—1781) — economist și om de stat francez, reprezentant de seamă al școlii fiziocraților, controlor general al finanțelor (1774—1776). — 310.
- Türr, István (Ahmed Kiamil-bei)* (1825—1908) — ofițer ungur, a emigrat în Turcia, a luat parte la războiul Crimeii de partea trupelor aliate și la războiul Cerkasiei împotriva Rusiei. — 96.

U

Underwood, Thomas Nelson — om politic irlandez, a luat apărarea fenienilor întemnițați. — 638.

Ure, Andrew (1778—1857) — chimist și economist englez, liber-schimbist. — 11, 117, 292.

Urquhart, David (1805—1877) — diplomat englez, publicist și om politic reacționar, turcofil; în deceniul al 4-lea al secolului trecut a îndeplinit misiuni diplomatice în Turcia; în 1847—1852 membru al parlamentului, tory; întemeietorul și redactorul revistei „Free Press”, care începând din 1866 a apărut sub denumirea de „Diplomatic Review” (1855—1877). — 120.

V

Valltler, A. — în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, de naționalitate franceză. — 105.

- Vandenhouten, Alphonse** — zugrav ; în 1865 unul dintre întemeietorii secției belgiene a Asociației Internaționale a Muncitorilor ; membru al Consiliului federal belgian al Asociației Internaționale a Muncitorilor ; secretar pentru relațiile cu străinătatea și corespondent pentru un grup de orașe din bazinul carbonifer Charleroi. — 586, 587.
- Varlin, Louis-Eugène** (1839—1871) — legător de cărți, proudhonist de stînga ; unul dintre conducătorii secțiilor Asociației Internaționale a Muncitorilor din Franța ; în 1865 delegat la Conferința de la Londra, în 1866 delegat la Congresul de la Geneva și în 1869 delegat la Congresul de la Basel ale Asociației Internaționale a Muncitorilor ; membru al Comitetului Central al Gărzii naționale și al Comunei din Paris ; la 28 mai 1871 a fost împușcat de versaillezi. — 557.
- **Vasseur, T.** (aprox. 1838—1868) — tinichigiu, organizatorul secțiilor din Marsilia și Fuveau ale Asociației Internaționale a Muncitorilor, corespondent al Consiliului General la Marsilia ; în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 584.
- Vauban, Sébastien le Prêtre (Pres-tre), marchiz de** (1633—1707) — mareșal al Franței, inginer militar, autor al unei serii de lucrări despre fortificații și asedii ; a scris lucrarea economică „Projet d'une dime royale”. — 271.
- Vésinier, Pierre** (1826—1902) — publicist mic-burghez francez ; unul dintre organizatorii secției franceze a Asociației Internaționale a Muncitorilor de la Londra ; în 1865 a participat la Conferința de la Londra a Asociației Internaționale a Muncitorilor, în 1868, la Congresul de la Bruxelles, a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor din cauză că a defăimat Consiliul General ; membru al Comunei din Paris ; după înfrîngerea Comunei a emigrat în Anglia ; editorul ziarului „La Fédération” și membru al Consiliului federal mondial, care a luat atitudine împotriva lui Marx și a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 552, 553.
- Victoria** (1819—1901) — regină a Marii Britanii și Irlandei (1837—1901). — 637.
- Victor Emanuel al II-lea** (1820—1878) — duce de Savoia, rege al Sardiniei (Piemontului) (1849—1861) și rege al Italiei (1861—1878). — 189, 191.
- Vinçard, Pierre-Denis** (1820—1882) — muncitor și publicist francez ; a luat parte la revoluția din 1848 ; membru al Comisiei de la Luxembourg ; a activat în mișcarea cooperatistă ; autorul unor lucrări despre situația clasei muncitoare ; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 86, 87.
- Virgilius** (m. 785) — misionar irlandez, episcop de Salzburg. — 531.
- Virubov, Grigori Nikolaevici** (1843—1913) — cristalograf rus, pozitivist ; din 1864 a trăit la Paris ; unul dintre întemeietorii și editorii revistei „La philosophie positive” ; membru al Ligii pentru pace și libertate. — 442.
- Vögele, A.** — în 1859 zețar în tipografia Hollinger din Londra. — 25.
- Vogt, Karl** (1817—1895) — naturalist german, materialist vulgar, democrat mic-burghez ; în 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stîngă) ; în iunie 1849 unul dintre cei cinci regenți ai imperiului ; în 1849 a emigrat

în Elveția ; în deceniile al 6-lea și al 7-lea agent plătit al lui Ludovic Bonaparte ; unul dintre participanții cei mai activi la campania de calmării lansată împotriva revoluționarilor proletari. — 24, 25, 96, 348, 390.

Voltaire, François-Marie Arouet de (1694—1778) — filozof deist francez, scriitor satiric, istoric ; reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea, a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 34, 172.

W

Wade, Benjamin Franklin (1800—1878) — jurist și om politic american ; a făcut parte din partidul republican, aripa stângă, președinte al senatului (1867—1869). — 569.

Wakefield, Edward (1774—1854) — statistician și agronom englez, autorul cărții „An account of Ireland, statistical and political”. — 507—509, 511, 512, 514—518, 528.

Walton, Alfred A. (n. 1816) — arhitect, membru al Ligii pentru reformă, președinte al Ligii naționale pentru reformă ; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1867—1870) ; în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne. — 356.

Warren, J. — muncitor englez ; în 1869 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor ; a făcut parte din Liga pentru reformă. — 383.

Warren, Josiah (aprox. 1799—1874) — socialist utopist american, adept al lui Owen ; a emis o teorie a schimbului echitabil, corespunzător valorii muncii. — 612.

Watkin, sir Edward William (1819—1901) — industriaș englez,

liberal, membru al parlamentului. — 359.

Wenckheim, Béla, baron (1811—1879) — om de stat ungar, liberal, ministru de interne (1867—1869). — 406.

Weston, John — dulgher, mai tirziu antreprenor, adept al lui Owen ; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864, membru activ al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1872) ; în 1865 delegat la Conferința de la Londra, membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă, unul dintre conducătorii Ligii pământului și a muncii și membru al Consiliului federal britanic. — 22, 105, 109—112, 116, 119—121, 123—125, 127, 128, 159, 234, 356, 383, 468, 606, 619.

Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von (1799—1876) — om de stat prusian reacționar ; ministru de interne (1850—1858) ; fratele vitreg al soției lui Marx, Jenny Marx. — 389.

Westphalen, Ludwig von (1770—1842) — consilier intim la Trier, tatăl lui Jenny Marx. — 389.

Weydemeyer, Joseph (1818—1866) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și americane ; în 1846—1847 „adevărat socialist” ; sub influența lui Marx și Engels a trecut pe pozițiile comunismului științific ; membru al Ligii comunistilor, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania ; unul dintre redactorii responsabili la „Neue Deutsche Zeitung” (1849—1850) ; în 1851 a emigrat în America ; în perioada războiului civil din America colonel în armata statelor din Nord ; a pus bazele pentru răspândirea

- marxismului în S.U.A.; prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 25, 26, 384.
- Wheeler, George William* — militant al mișcării muncitorești engleze; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1867); casier al Consiliului (1864—1865 și 1865—1867); în 1865 a participat la Conferința de la Londra; membru al Comitetului executiv al Ligii pentru reformă. — 22, 105, 547, 557.
- Whitlock, J.* — trade-unionist; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865); secretar al Consiliului General pentru problemele financiare; membru al Ligii pentru reformă. — 21, 105.
- Wiehe, Johann Friedrich* — zețar; în 1859 a lucrat în tipografia Hollinger din Londra. — 25.
- Wilhelm I* (1797—1888) — prinț al Prusiei, prinț regent (1858—1861), rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 180, 181, 194.
- Wilhelm al III-lea de Orania* (1650—1702) — stathuder al Țărilor de Jos (1672—1702), rege al Angliei (1689—1702). — 479, 481, 482, 541, 596.
- Wilhelm Olandezul* — vezi *Wilhelm al III-lea de Orania*.
- Williams, Charles Owen* — trade-unionist englez, de profesiune student; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1868—1869). — 356.
- Williams, J.* — vezi *Marx, Jenny* (1844—1883).
- Windischgrätz, Alfred, prinț de* (1787—1862) — feldmareșal austriac; în 1848 a condus operațiile de înăbușire a insurecțiilor de la Praga și Viena; în 1848—1849 a comandat armata austriacă care a înăbușit revoluția din Ungaria. — 216.
- Wirth, Max* (1822—1900) — economist și publicist burghez german. — 230.
- Wolff* — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865). — 22.
- Wolff(t), Luigi* — maior italian, adept al lui Mazzini; membru al Asociației progresului comun, o organizație a muncitorilor italieni de la Londra; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1865); în 1865 a participat la Conferința de la Londra; în 1871 a fost demascată ca agent al poliției bonapartistă. — 22, 553, 557, 562.
- Worley, C. William* — tipograf, membru al Ligii naționale engleze pentru independența Poloniei; a participat la adunarea publică de la St. Martin's Hall din 28 septembrie 1864; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1864—1867) și membru al Ligii pentru reformă. — 22, 105.

Y

Young, Arthur (1741—1820) — scriitor englez, agronom și economist, adept al teoriei cantitative a banilor. — 505, 506—508, 513.

Z

Zabicki, Antoni (aprox. 1810—1871) — militant al mișcării de eliberare națională din Polonia, de profesiune zețar; după 1831 a emigrat din Polonia, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după 1851 a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Societății democratice din Londra; în 1863

a editat revista „Głos Wolny”; secretar al Comitetului național polonez; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1871); secretar-corespondent pentru Polonia (1866—1871). — 235, 380, 383, 571, 594.

Zimmermann, Wilhelm (1807—1878) — istoric democrat mic-burghez german; a luat parte la revoluția din 1848—1849; deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); autorul lucrării „Allgemeine Geschichte des grossen Bauernkrieges” apărută în 1841—1843. — 424.

Personaje din literatură, biblie și mitologie

Enea — în mitologia greacă unul dintre cei mai viteji apărători ai Troiei; strămoș legendar al romanilor. — 521.

Finn Mac Cumhal (Cumhail) — eroul unei epopei irlandeze; potrivit legendei a reorganizat oastea irlandeză. — 529, 541.

Hildebrand — erou al vechii epopei eroice germane „Cîntecul lui Hildebrand”. — 80, 537.

Iafet — fiul lui Noe; potrivit legendei biblice strămoșul unei seminții care a apărut după potop. — 521.

Licurg — legislator legendar din Sparta. — 371.

Moise — personaj din Vechiul testament, legislator și profet evreu. — 521.

Moloh — zeul soarelui la fenicieni și cartaginezi, căruia i se aduceau

jertfe omenești; ulterior a devenit simbolul unei forțe feroce care înghite tot ce-i stă în cale. — 11.

Noe — personaj din Vechiul testament. — 521.

Odin — divinitate supremă în mitologia nordică. — 533.

Olivier — unul dintre eroii vechii epopei franceze din secolul al XI-lea „Cîntecul lui Roland”; este menționat în drama lui Shakespeare „Henric al VI-lea”. — 651.

Pavel — unul dintre cei doisprezece apostoli din Noul testament. — 398.

Penelopa — potrivit legendei grecești soția lui Odiseu. — 646.

Ragnar Lodbrók — viking danez, erou legendar al epopeii nordice. — 533.

- Roland* — erou al vechii epopei franceze din secolul al XI-lea ; „Cintecul lui Roland“ este menționat în drama lui Shakespeare „Henric al VI-lea“. — 651.
- Samuel* — personaj din Vechiul testament, profet și ultimul judecător al Israelului. — 386.
- Sangrado* — personaj din romanul lui Lesage „Istoria lui Gil Blas de Santillana“. — 644.
- Scapin* — personaj din comedia lui Molière „Vicleniile lui Scapin“. — 26.
- Sibylla* — una dintre prezicătoarele din antichitate ; a trăit în Cumae (colonie grecească din sudul Italiei) ; ei i se atribuie „Cărțile Sibylline“, o culegere de preziceri. — 229.
- Sisif* — rege legendar al Corintului ; pentru că i-a trădat pe zei a fost osîndit să urce pe povîrnișul unui munte un bolovan, care însă se rostogolea de fiecare dată înapoi (munee de sisif). — 103, 269.
- Solomon* — personaj din Vechiul testament. — 639.
- Stiggins* — personaj din romanul lui Dickens „Documentele postume ale clubului Pickwick“, tipul fățarnicului. — 646.

Indice de numiri geografice

A

- Aarhus*, port pe coasta de răsărit a Iutlandei. — 37.
- Adare*, oraș în comitatul irlandez Limerick. — 505.
- Adige*. — 190.
- Africa*. — 8.
- Albion* — vezi *Anglia*.
- Alger*. — 585.
- Algeria*. — 477.
- Alpi*. — 190, 503, 527.
- Alsacia*. — 168.
- America*. — 234, 240, 285, 288, 302, 380, 381—382, 412, 477, 479, 497, 512, 516, 518, 542, 547, 550, 569, 571, 588, 590, 593, 598, 619, 621, 622, 634, 651.
- America de Nord*. — 240, 417, 422.
- Amiens*. — 342, 401.
- Amsterdam*. — 407.
- Anglia*. — 5—9, 11, 12, 60, 68, 69, 71, 72, 74—77, 82, 100, 111, 116, 117, 119, 121, 124, 138, 153, 157—160, 165, 167, 175, 209, 214—217, 223, 234, 239, 240, 246, 247, 249, 302, 343, 346, 355, 359, 375, 377, 381, 382, 389, 391, 401, 402, 407—409, 414—418, 427, 428, 432, 437, 447—450, 455, 456, 473, 476, 477, 479, 480, 482—484, 486—489, 497, 498, 506, 508 512—519, 532, 539, 551, 555, 560, 569, 570, 572—575, 579, 581, 585, 588, 593, 596—598, 600, 602, 608, 609, 615, 618, 621—623, 632, 633, 638, 651, 654.
- Antrim*, comitat în Irlanda. — 502, 507, 530, 532.
- Ardpatrick*, localitate în comitatul irlandez Limerick. — 505.
- Argentan*, oraș la vest de Paris. — 585.
- Asia*. — 215, 218, 271.
- Asia Mică*. — 315.
- Auch*, oraș la vest de Toulouse. — 585.
- Auerstedt* (Iena), localitate la sud de Naumburg. — 181.
- Austria*. — 165, 167, 172—174, 186, 215, 217, 240, 345, 405—407, 425, 426, 619.

B

- Balbriggan*, localitate la nord de Dublin. — 485.

- Baltimore.* — 588.
- Bandon*, oraș în comitatul irlandez Cork. — 485.
- Bangor*, oraș la nord-est de Belfast. — 529.
- Bangor*, oraș în Wales, comitatul Carnarvonshire. — 529.
- Barcelona*, oraș în nord-estul Spaniei. — 407, 444.
- Barmen.* — 99, 351.
- Basel.* — 396—399, 415, 447, 586.
- Bavaria.* — 197, 248.
- Beaucourt*, oraș la sud-vest de Basel. — 586.
- Belfast*, capitala Irlandei de nord. — 502, 516.
- Belgia.* — 16, 175, 176, 235, 240, 288, 344, 346, 375, 377—379, 484, 555, 558, 571—572, 578, 586, 587, 593, 594.
- Belleville.* — 555.
- Belturbet*, oraș în comitatul irlandez Longford. — 502.
- Berkshire*, comitat în centrul Angliei. — 6, 7.
- Berlin.* — 52, 84, 97, 99, 184, 185, 213, 361, 388, 466.
- Berna.* — 406, 441, 444, 586.
- Biel*, oraș la nord-vest de Berna. — 559, 586.
- Bielorusia.* — 170, 173.
- Birmingham.* — 297, 409, 478, 488, 580.
- Black Valley.* — 504.
- Blackwater*, riu în sudul Irlandei. — 506.
- Boemia* (Cehia). — 179, 185, 186, 188, 193, 194, 197, 199, 200.
- Bolton*, oraș la nord-vest de Manchester. — 518.
- Bonn.* — 388.
- Bordeaux.* — 585.
- Borinage*, provincie în Belgia. — 376, 379, 400.
- Boston*, capitala statului Massachusetts (S.U.A.). — 589.
- Bouches-du-Rhône*, departament în valea Ronului. — 584.
- Breslau* (Wrocław) — 185, 186, 194.
- Bretagne*, provincie în nord-vestul Franței. — 168.
- Britania* — vezi *Marea Britanie*.
- Brünn* (Brno). — 406.
- Bruxelles.* — 343, 363, 379, 389, 400, 420, 451, 548, 562, 587, 602, 606.
- Burren Hills*, munți în comitatul irlandez Clare. — 501.
- Bussolengo*, localitate la vest de Verona. — 190.

C

Caen, oraș în Normandia. — 555, 557, 584, 585.

Calcutta. — 215.

California, stat în S.U.A. — 592.

Canada. — 623, 632.

- Canalul Minecii*. — 9, 10, 121, 343, 641.
- Canterbury*, oraș în sud-estul Angliei. — 386, 536.
- Carouge*, localitate la sud de Geneva. — 586.
- Carrickfergus*, oraș la nord-est de Belfast. — 529.
- Carrick on Suir*, oraș în comitatul irlandez Waterford. — 485.
- Castelnaudary*, oraș la sud-est de Toulouse. — 585.
- Castiglione delle Stiviere*, oraș la sud-est de Brescia. — 190.
- Castle Oliver*, localitate în comitatul irlandez Limerick. — 506.
- Caucaz*. — 13, 215.
- Charleroi*, oraș la sud de Bruxelles. — 344, 378.
- Charleville*, oraș în comitatul irlandez Cork. — 505.
- Chatham*, oraș la sud-est de Londra. — 434, 635, 647.
- Cheshire*, comitat în vestul Angliei. — 6, 512, 518.
- Chicago*. — 589.
- China*. — 598.
- Clare*, comitat în Irlanda. — 501, 506, 507, 510, 528.
- Clonmel*, oraș în sudul Irlandei. — 505.
- Clontarf*, localitate la nord-est de Dublin. — 534—537.
- Clyde*, riu în Scoția. — 530.
- Colonia*. — 84, 388, 389.
- Condé-sur-Noireau*, oraș la sud-vest de Le Havre. — 585.
- Coniston*, oraș în comitatul englez Lancashire. — 518.
- Connaught*, provincie în Irlanda. — 481, 492, 527.
- Connecticut*, stat în S.U.A. — 588.
- Constantinopol* (Istanbul). — 171, 214—216.
- Cork*, comitat în Irlanda. — 435, 504, 508, 511.
- Cork*, capitala comitatului irlandez cu același nume. — 485.
- Coventry*, oraș la est de Birmingham. — 576, 582.
- Crimeea*. — 54.
- Cumberland*, comitat în Anglia. — 518.
- Custoza*, localitate la sud-vest de Verona. — 190—191, 194, 199.

D

- Danemarca*. — 22, 534, 536, 539, 571, 594.
- Danewerk*, în trecut linie de fortificații în Schleswig. — 196.
- Darlington*, oraș în comitatul englez Durham. — 582.
- Darmstadt*. — 47, 188, 197, 563.
- Darnétal*, localitate în nordul Franței, la est de Rouen. — 402.
- Dartmoor*, ținut muntos în sud-vestul Angliei. — 433.
- Denbighshire*, comitat în Anglia. — 407.

Département du Nord, departament în Franța. — 288.

Deptford, oraș la sud-est de Londra. — 554.

Derbyshire, comitat în Anglia. — 511.

Donegal, comitat în nord-vestul Irlandei. — 507, 510.

Dublin. — 436, 480, 481, 485, 498, 503, 514, 515, 528, 532, 534—536, 620, 623, 633, 641, 649.

Dünamünde (Daugavgriva), oraș la nord de Riga. — 533.

Dunărea. — 186.

Düppel (Dybböl), localitate în sudul Iutlandei. — 55, 67.

E

Edinburgh. — 175.

Egipt. — 214—216, 490.

Eipel (Upice), oraș în nordul Boemiei, la nord de Hradec-Králové. — 198.

Eisenach. — 188, 407.

Elba. — 184, 185, 187, 188.

Elbeuf, oraș în nordul Franței, la sud-vest de Rouen. — 402.

Elveția. — 22, 102, 121, 168, 235, 240, 346, 380, 396, 397, 399, 405, 407, 413, 441, 443, 446, 465, 466, 468, 547, 549, 555, 559, 571, 575, 585, 594.

Essex, comitat în Anglia. — 507.

Europa. — 9, 13—16, 21, 43, 67, 76, 101, 120, 163, 164, 166—170, 172,

173, 193, 203, 211—217, 234, 244, 286, 345, 358, 359, 378, 379—382, 392, 400, 409, 412, 436, 437, 439, 454, 473, 497, 502, 516, 531, 550, 560, 563, 574, 591, 598.

F

Fergus, afluent al râului Shannon în Irlanda. — 508.

Firminy, localitate la sud-vest de Lyon. — 403.

Flandra, provincie în Belgia. — 533.

Flesk, râu în comitatul irlandez Kerry. — 504.

Florența. — 597.

Forth, râu în Scoția. — 530.

Frameries, localitate în Belgia, la sud-vest de Mons. — 376, 407.

Frankfurt pe Main. — 26, 180, 188, 424.

Franța. — 13, 68, 69, 72, 76, 77, 78, 82, 111, 120, 121, 164—168, 175, 176, 213, 215, 217, 234, 240, 244, 271, 288, 326, 344, 346, 351, 352, 359, 377, 380, 385, 389, 401, 408, 415, 427, 428, 462, 477, 484, 497, 506, 518, 539, 547, 555—558, 568, 571, 572, 575—577, 583, 584, 594, 604, 607, 637, 651.

Fuveau, localitate la nord de Marsilia. — 583, 585.

G

Galiția, regiune în nordul Carpaților. — 173.

Galty-Mounts, munți în sudul Irlandei. — 504.

Galway, comitat în Irlanda. — 507.

- Galway*, port pe coasta de vest a Irlandei. — 483, 498, 503.
- Galway Bay*, golf pe coasta de vest a Irlandei. — 498, 503.
- Gap of Dunloe*, defileu în comitatul irlandez Kerry. — 504.
- Garda*, lac în nordul Italiei. — 190.
- Geneva*. — 342, 345, 355, 363, 364, 399, 439, 441, 442, 444, 445, 452, 453, 555, 556, 558, 563, 573, 583, 586—588, 594, 607.
- Genova*. — 587.
- Germania*. — 13, 22, 37, 43, 47, 68—72, 74, 78, 79, 82, 90, 91, 101, 121, 163, 166—169, 175, 179, 188, 196, 211—214, 217, 218, 219, 221, 227, 234, 245, 246, 248, 249, 256, 326, 345, 350, 352, 361, 371, 380, 384, 385, 387, 389, 391, 407, 420, 424—429, 432, 439, 462—463, 506, 516, 547, 555, 567, 571, 587, 594, 602, 651.
- Gibraltar*. — 506.
- Gitschin* (Jičín), oraș la nord-est de Praga. — 193—195, 198.
- Glasgow*, oraș în Scoția. — 488.
- Glatz* (Kłodzko), oraș la sud-vest de Wrocław. — 198, 200.
- Glogau* (Głogów). — 186.
- Goito*, localitate la sud-vest de Verona. — 191.
- Görlitz*. — 187.
- Granville*, port în nordul Franței. — 585.
- Guadelupa*, insulă în Antilele Mici. — 585.
- H**
- Hamburg*. — 85, 89, 221, 224, 229, 241, 340, 345.
- Hanovra*. — 175.
- Harper's Ferry*, localitate în statul Virginia (S.U.A.). — 473.
- Hebride* (Western Isles), insule pe coasta de vest a Scoției. — 530, 532.
- Hessen*. — 188.
- Hirschberg* (Jelenia Góra), oraș la sud-vest de Wrocław. — 185, 187.
- Hoboken*, port la Hudson (S.U.A.). — 591.
- Holstein*. — 188.
- Hull*, port în estul Angliei. — 580.
- I**
- Iena*. — 54, 181, 201.
- Illinois*, stat în S.U.A. — 589.
- Imperiul roman*. — 385, 418, 450, 490, 607.
- India*. — 600.
- Indiile occidentale*. — 481, 596.
- Insulele Normande* (Channel Islands), Jersey, Guernsey, Alderney. — 539.
- Insulele Orkney* (Orcade), grup de insule la nord de Scoția. — 532, 534.
- Irlanda*. — 5, 7, 211, 216, 343, 417, 418, 435, 436, 449, 450, 473, 476, 477, 479, 480, 482—489, 491, 493, 497, 498, 502—503, 516—521, 523—526, 528—534, 536, 540, 542, 581, 596, 613, 615, 619—624, 631, 640, 644, 645, 649, 651, 653.
- Iser* (Jizera), afluent al Elbei. — 185, 195.

- Isère*, departament în sud-estul Franței. — 584.
- Islanda*. — 535, 536.
- Italia*. — 13, 21, 54, 121, 166, 167, 174, 179, 189, 216, 345, 380, 441, 557, 571, 587, 594.
- Iutlanda*. — 37.
- Ivangorod* (Deblin), oraș pe Vistula — 215.
- J
- Jamaica*. — 175, 377.
- Japonia*. — 271.
- Jura*. — 503.
- K
- Katzbach* (Kaczawa), afluent al râului Odra. — 54.
- Kendal*, oraș în comitatul englez Lancashire. — 582.
- Kerry*, comitat în Irlanda. — 510, 511.
- Killinnane*, oraș în comitatul irlandez Tipperary. — 505.
- Kilkenny*, capitala comitatului irlandez cu același nume. — 485.
- Killarney*, oraș în comitatul irlandez Kerry. — 504.
- Kinsale*, oraș în comitatul irlandez Cork. — 482.
- Kintyre*, peninsulă în sud-vestul Scoției. — 530.
- Kirchberg*, localitate la sud de Zwickau. — 367.
- Koblentz*. — 188.
- Komorn* (Komárom), oraș în Ungaria. — 96.
- Kurhessen* (Hessen-Kassel), în trecut electorat. — 357.
- L
- La Chaux-de-Fonds*, oraș la sud-vest de Basel. — 465, 586.
- La Manche* — vezi *Canalul Minecii*.
- Lancashire*, comitat în nord-vestul Angliei. — 6, 8, 123, 154, 512, 518, 582.
- La Ricamarie*, localitate la sud-vest de Lyon. — 404, 408.
- Laune*, râu în comitatul irlandez Kerry. — 504.
- Lausanne*. — 34, 363, 555, 586, 588.
- Le Havre*. — 585.
- Leinster*, provincie în Irlanda. — 481, 510, 534—536.
- Leipzig*. — 184.
- Le Locle*, localitate în cantonul elvețian Neuchâtel. — 444, 586.
- Les Bois*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 586.
- Les Breuleux*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 586.
- Liège*. — 587.
- Liffey*, râu în Irlanda. — 514, 528.
- Ligny*, localitate la vest de Namur. — 201.
- Limerick*, comitat în Irlanda. — 482, 505, 508.
- Lisieux*, oraș în vestul Franței, la sud-est de Caen. — 555, 585.

- Lituania.* — 170.
- Liverpool.* — 488, 518.
- Loire*, departament în estul Franței.
— 402, 403.
- Löbau*, oraș la vest de Görlitz. —
185—187.
- Lombardia.* — 190, 527.
- Lonato*, oraș la sud-est de Brescia.
— 190.
- Londonderry*, comitat în Irlanda. —
516.
- Londra.* — 7, 9, 13—16, 25, 26, 38,
84, 91, 96, 97, 100, 102, 104, 175,
176, 188, 202, 219, 334, 343, 347,
355, 356, 359, 365, 380, 383, 386,
389, 390, 398—402, 410, 424, 441,
442, 444, 454, 460, 463, 466, 514,
515, 549, 556, 567, 582, 586, 587,
594—597, 603, 636, 639—641, 645,
649, 654.
- Longford*, comitat în Irlanda. — 654.
- Longford*, capitala comitatului irlan-
dez cu același nume. — 508, 656.
- Lörrach*, oraș la nord-est de Basel.
— 398.
- Lough Corrib*, lac în Irlanda. — 509.
- Lugau*, localitate la est de Zwickau.
— 367.
- Lyon*, oraș în Franța. — 270, 402,
403, 405, 444, 549, 555, 584, 585.
- M
- Maigue*, afluent al Shannon-ului în
Irlanda. — 505.
- Main.* — 197.
- Mainz.* — 180, 461—463, 626.
- Mallow*, oraș în comitatul irlandez
Cork. — 504, 506, 655, 656.
- Malorusia* — vezi *Ucraina*.
- Man*, insulă în Marea Irlandei. —
169.
- Manchester.* — 38, 84, 117, 234, 343,
473, 488.
- Mannheim.* — 462.
- Mantua*, oraș în nordul Italiei. —
190.
- Marchiennes-au-Pont*, oraș în Belgia
la nord-vest de Charleroi. — 593.
- Marea Britanie.* — 7, 9, 17, 116—119,
240, 377, 409, 484, 490, 491, 504,
512, 528, 530, 549, 572, 591, 593,
613, 614.
- Marea Neagră.* — 215.
- Marea Normandiei.* — 530.
- Marsilia.* — 405, 452, 585.
- Massachusetts*, stat în S.U.A. —
589, 611.
- Mayo*, comitat în Irlanda. — 508,
509.
- Meath*, comitat în Irlanda. — 507,
508.
- Mecklenburg.* — 175.
- Mentana*, localitate la nord-est de
Roma. — 345.
- Middleton*, localitate în comitatul ir-
landez Cork. — 487.
- Milano.* — 190, 587.
- Millbank*, localitate în nordul Irlan-
dei. — 434, 634.
- Milltown Malbay*, oraș pe coasta de
vest a Irlandei. — 528.
- Mincio*, afluent al Padului. — 189,
191, 192.

- Minden.* — 188.
- Missouri*, stat în S.U.A. — 25.
- Modlin* (Novo Georgievsk), oraș la nord-vest de Varșovia. — 215.
- Mohill*, oraș în comitatul irlandez Leitrim. — 502.
- Mold*, oraș în comitatul englez Flint. — 407, 408.
- Moldova.* — 326.
- Moncel.* — 404.
- Montreux*, localitate în cantonul elvețian Vaud. — 555, 586.
- Moravia.* — 185, 188.
- Moscova.* — 171, 216.
- Moutier*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 586.
- Münchegrätz* (Mnichovo-Hradiště), oraș la nord-est de Praga. — 198.
- Munster*, provincie în Irlanda. — 481, 492, 510, 534.
- Munții Metalici.* — 366.
- Neuville-sur-Saône*, oraș la nord de Lyon. — 584, 585.
- New Haven*, port în Connecticut (S.U.A.). — 588, 590.
- New Jersey*, stat în S.U.A. — 591.
- New Lanark*, localitate în sudul Scoției, comitatul Lanark. — 118.
- Newtownards*, localitate la est de Belfast. — 636.
- New York.* — 346, 384, 589—590, 611.
- New York*, stat în S.U.A. — 591, 592.
- Niederwürschnitz.* — 366, 367.
- Nipru.* — 171.
- Norvegia.* — 169, 534.
- Norwich*, oraș la sud-vest de Boston (S.U.A.). — 588, 590.
- Nottingham*, oraș în Anglia centrală. — 582.
- Nürnberg.* — 345, 361, 362.

N

- Náchod*, oraș în nordul Boemiei, la nord est de Hradec-Králové. — 198.
- Nantes*, oraș în vestul Franței. — 555, 585.
- Neapole.* — 407, 444, 557, 561, 587, 623.
- Nisse* (Nysa Luzycka). — 187.
- Neuchâtel*, canton și oraș în vestul Elveției. — 555, 586.
- Neufchâteau*, oraș la sud-vest de Nancy. — 555, 557, 585.

O

- Oberhasli*, localitate în cantonul elvețian Zürich. — 504.
- Oberselk*, localitate la sud-est de Schleswig. — 196.
- Oceanul Atlantic.* — 381, 418, 450.
- Oelsnitz.* — 368.
- Olanda.* — 96, 235, 407, 571.
- Olmitz* (Olomouc), oraș pe Morava. — 186, 188, 200.
- Orléans*, oraș la sud-vest de Paris. — 585.

- Oxford*, oraș în Anglia. — 324, 512.
- Oxfordshire*, comitat în Anglia. — 6, 7, 507.
- P
- Padul*. — 189, 192—193.
- Pantin*, suburbie a Parisului. — 555, 585.
- Pardubitz* (Pardubice), oraș la est de Praga. — 185, 187.
- Paris*. — 30, 38, 54, 76, 86, 87, 93, 97, 99, 342, 343, 355, 358, 389, 390, 399—401, 442, 445, 461, 463, 466, 555, 558, 574, 575, 585, 587, 593, 597, 626.
- Pavia*, oraș la sud de Milano. — 531.
- Peschiera*, localitate la vest de Verona. — 190, 191.
- Pesta*, parte a Budapestei de astăzi. — 406.
- Petersburg*. — 10, 13, 213, 360, 439, 466, 506.
- Philadelphia*, oraș în Pennsylvania (S.U.A.). — 409, 588.
- Piemont*, provincie în nordul Italiei, în trecut ducat. — 63.
- Polesella*, localitate la nord-vest de Ferrara. — 189.
- Polonia*. — 21, 101, 163—167, 169—174, 211, 214, 215, 217, 219, 235, 338, 380, 439, 506, 547, 550, 571, 594, 645.
- Ponte Lagoscuro*, localitate la nord de Ferrara. — 189.
- Pont-l'Évêque*, oraș la sud de Le Havre. — 555.
- Portland*, oraș în sudul Angliei. — 434, 652.
- Potsdam*. — 52.
- Poznan*. — 186, 214.
- Praga*. — 184.
- Pressburg* (Bratislava). — 406.
- Principatele dunărene* — vezi *Moldova și Țara Românească*.
- Prusia*. — 45, 46, 51, 52, 54—58, 63—65, 67, 75, 77, 80, 99, 165, 166, 172—174, 182, 213, 217, 240, 242, 244, 345, 354, 357, 388, 407, 425, 426, 621.
- Puteaux*, suburbie a Parisului. — 555, 585.
- Q
- Queen's County*, comitat în Irlanda. — 498.
- R
- Rastatt*, oraș la nord de Baden-Baden. — 180.
- Rathdrum*, localitate la sud de Dublin. — 485.
- Rathlin*, insulă în fața coastei de nord a Irlandei. — 532.
- Ratibor* (Racibórz). — 187.
- Ravenna*. — 529
- Reichenberg* (Liberec). — 185, 198.
- Riesengebirge* (Karkonosze). — 185—187, 193, 197.
- Rin*. — 213, 389.
- Rive-de-Gier*, oraș la sud de Lyon. — 403.

- Rivoli*, localitate la nord-vest de Verona. — 190.
- Roma antică* — vezi *Imperiul roman*.
- Rominia*. — 285, 516.
- Roscommon*, comitat în Irlanda. — 506—508.
- Roubaix*, oraş în nordul Franței. — 342.
- Rouen*. — 401, 402, 405, 555, 585.
- Rusia*. — 13, 101, 120, 163—167, 170—174, 213—217, 338, 359, 360, 381, 439, 440, 454, 516, 574, 620.
- S
- Sadova*, oraş în nordul Boemiei, la nord-vest de Hradec-Králové. — 429, 539.
- Saint-Denis*, oraş la nord de Paris. — 555, 585.
- Saint-Étienne*, oraş la sud-vest de Lyon. — 403, 404.
- Saint-Imier*, localitate în cantonul elveţian Berna. — 586.
- Sainte-Croix*, localitate în cantonul elveţian Vaud. — 586.
- Salionze*, localitate la sud-vest de Verona. — 191.
- Salzburg*, în trecut ducat în Austria. — 189.
- San Giustino*, localitate la vest de Verona. — 190.
- Saratoga Springs*, oraş în statul New York. — 484.
- Saxonia*. — 51, 179.
- Scandinavia*. — 532, 535.
- Schleswig*. — 196.
- Schleswig-Holstein*. — 99, 174, 180.
- Scoția*. — 6, 7, 119, 121, 175, 504, 509, 529, 530, 533, 581, 618.
- Seraing*, localitate la sud-vest de Liège. — 376, 379, 400, 407.
- Shannon*, riu în Irlanda. — 480, 505—508.
- Sheffield*, oraş în Anglia centrală. — 209.
- Shetland*, grup de insule la nord-est de Scoția. — 532.
- Sicilia*. — 490.
- Silezia* (Śląsk). — 185, 187.
- Solferino*, localitate la sud de lacul Garda. — 190—193.
- Solingen*. — 99, 556.
- Somersetshire*, comitat în Anglia. — 6, 7.
- Sommacampagna*, localitate la vest de Verona. — 190, 191.
- Somme*, departament în Franța. — 401.
- Sona*, localitate la vest de Verona. — 190, 191.
- Sonvillier*, localitate în cantonul elveţian Berna. — 586.
- Sotteville-lès-Rouen*, oraş în nordul Franței la sud de Rouen. — 401, 604.
- Spania*. — 167, 235, 407, 443, 497, 506, 555, 571, 594.
- Spike Island*, insulă la sud-est de Cork. — 435, 437, 438, 632.

- Statele Unite ale Americii.* — 116, 120, 164, 203, 204, 209, 240, 286, 375, 377, 379—382, 400, 409, 450, 455, 456, 493, 569, 588—590, 592, 603, 608, 651.
- Stuttgart.* — 23, 24, 462.
- St. Gallen*, oraș în cantonul elvețian cu același nume. — 531.
- St. Louis*, oraș pe Mississippi. — 25, 26, 384.
- Sudeji.* — 185.
- Suedia.* — 170, 504.
- Suffolk*, comitat în estul Angliei. — 507.
- T
- Tessin (Ticino)*, afluent al Padului. — 190.
- Tessin (Ticino)*, canton în Elveția. — 453.
- Thury-Harcourt*, oraș în vestul Franței, la sud-vest de Lisieux. — 585.
- Tilsit (azi Sovietsk).* — 54.
- Tione*, riu în nordul Italiei. — 190, 191.
- Tipperary*, comitat în Irlanda. — 505, 508.
- Tipperary*, oraș în comitatul irlandez cu același nume. — 506, 655, 656.
- Tolka*, riu în Irlanda, se varsă lângă Dublin. — 536.
- Torgau.* — 187.
- Tramelan*, localitate în cantonul elvețian Berna. — 586.
- Trautenau (Trutnov)*, oraș în nordul Boemiei, la nord de Hradec-Králové. — 185, 198.
- Trier.* — 388.
- Troia (Ilion)*, în antichitate oraș în nord-vestul Asiei Mici. — 521.
- Trübau (Moravská Třebová)*, oraș în Moravia, la nord-vest de Olomouc. — 188.
- Tulcaine* — vezi *Tolka*.
- Turcia.* — 169, 216, 271.
- Turnau (Turnov)*, oraș la nord-est de Praga. — 198.
- ‡
- Țara Românească.* — 169, 325.
- U
- Ucraina.* — 171, 173.
- Ulster*, provincie în Irlanda. — 479, 481, 483, 493, 510, 596.
- Ungaria.* — 167, 169, 186, 214, 406, 619.
- V
- Valeggio*, localitate la sud-vest de Verona. — 190, 191.
- Varșovia.* — 213, 215.
- Velicorusia.* — 173.
- Veneția.* — 174.
- Verona*, oraș în Italia superioară. — 190—193.
- Vevey*, oraș în cantonul elvețian Vaud. — 555, 586.
- Viena.* — 98, 184, 186, 200, 213, 216, 345, 405, 406.

Vienne, oraş la sud de Lyon. — 584, 585.

Villefranche, oraş la nord de Lyon. — 585.

Vistula. — 215.

Vltava, afluent al Elbei. — 184.

W

Waldenburg (Wałbrzych) oraş la sud-vest de Wrocław. — 187.

Wales. — 7, 8, 435, 478, 482, 504, 510, 530, 581, 615, 618.

Warwickshire, comitat în Anglia. — 576.

Washington. — 592.

Waterford, comitat pe coasta de sud-est a Irlandei. — 485, 532, 647.

Waterford, capitala comitatului irlandez cu acelaşi nume. — 533, 655, 656.

Waterloo, localitate la sud de Bruxelles. — 201.

Weisskirchen (Hranice), oraş în Moravia, la est de Olomouc. — 188.

West Meath, comitat în Irlanda. — 509.

Westmorland, comitat în Anglia. — 518.

Wetzikon, localitate în cantonul elveţian Zürich. — 586.

Wetzlar, oraş pe Lahn. — 180, 188.

Wicklow, capitala comitatului irlandez cu acelaşi nume. — 485.

Windermere, localitate în comitatul englez Westmorland. — 518.

Woking, localitate la sud-vest de Londra. — 638, 647.

Z

Zalt-Bommel, localitate la sud de Utrecht. — 95.

Zeitz. — 187.

Zürich. — 586.

Zwickau. — 371.

Indice bibliografic

cuprinzînd lucrările menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-au putut fi identificate.

I. Opere și articole ale unor autori cunoscuți și anonimi

Address and provisional rules of the Working Men's International Association, established September 28, 1864, at a public meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London. [London] 1864. — 88, 202, 373, 381, 414, 419, 439, 450, 451, 547, 553, 554, 559, 561—562, 624.

Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste. Programme et règlement. Genève 1868. — 363, 373, 374, 442, 443.

Ammianus Marcellinus: Rerum gestarum. Libri qui supersunt ex recensione Valesio-Gronoviana. Lipsiae 1773. — 530.

Ancient laws of Ireland. Senchus Mor. Vol. 1—3. Dublin, London 1865—1873. Vol. 1—2. — 517, 523—524, 529.

Annales IV Magistrorum. Ex ipso O'Clerii Autographo in Bibliotheca Stowense. Nunc primum editit C. O'Conor. In: Rerum Hibernicarum Scriptores. T. 3. Buckinghamiae 1826. — 520—523, 536.

Annales Tigernachi, ex Codice Bodleiano, Rawlinson, No. 488, *Annales Inisfalensis*, ex duobus Codicibus, Dubliniense et Bodleiano, itemque *Annales Buellianos*, ex Codice Cottoniano, Titus A. Nunc primum editit C. O'Conor. Loc. cit., T. 2. Buckinghamiae 1825. — 520—523, 534, 535.

Annales Ultonienses. Ab anno D. CCCCXXXI, ad annum D. MCXXXI, ex Codice Bodleiano: itemque indicem generalem. Nunc primum editit C. O'Conor. Loc. cit., T. 4. Buckinghamiae 1826. — 520—522.

- Anonymi Ravennatis* qui circa saeculum VII. vixit. De Geographia libri quinque. Ex MS. Codice Bibliothecae Regiae eruit et Notis illustravit D. Placidus Porcheron. Parisiis 1688. — 529.
- Association Internationale des Travailleurs*. Statuts et règlements. Londres 1866. — 570.
- Bastiat, Frédéric* : Harmonies économiques. Paris 1850. — 336.
- Beaumont, Daniel Augustus* : Memoir of a map of Ireland. London 1792. — 508.
- Becker, Bernhard* : Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand Lassalle's. Schleiz 1868. — 354.
- Bergier, [Nicolas-Sylvestre]* : Les éléments primitifs des langues... Nouvelle édition, augmentée d'un essai de grammaire générale, par l'imprimeur-éditeur. Besançon 1837. — 28.
- Bericht der Kommission von 1863 über die Beschäftigung von Kindern* vezi *Children's employment commission (1862)*.
- Boate, Gerard* : Irelands natural history. And now published by Samuel Hartlib. London 1852. — 514.
- Boileau-Despréaux, Nicolas* : Les satires de Nicolas Boileaux-Despréaux. Hrsg. von O.L.B.Wolff. Jena 1834. — 641.
- Bright, John* : Speech of Mr. Bright, M.P., in the Town Hall, Birmingham, December 18, 1862. Birmingham o.J. — 20.
- Brissot de Warville, Jean-Pierre* : Recherches philosophiques sur le droit de propriété et sur le vol, considérés dans la nature et dans la société. In : Bibliothèque philosophique du législateur, du politique, du jurisconsulte... T. 4. Berlin, Paris, Lyon 1782. — 30.
- Caird, James* : The plantation scheme ; or the west of Ireland as a field of investment. Edinburgh and London 1850. — 509.
- Camden, William* : Britannia : or a chorographical description of Great Britain and Ireland, together with the adjacent islands. Written in Latin. And translated into English, with additions and improvements. 2nd ed. Vol. 2. London 1722. — 526.
- Campion, [Edmund]* : Historie of Ireland. In : Ancient Irish histories. The works of Spencer, Campion, Hanmer, and Marleborough. Vol. 1—2. Dublin 1809. Vol. 1. — 526.
- Census of England and Wales for the year 1861*. London 1863. — 8.
- Charras, J[ean]-B[aptiste]-A[dolphe]* : Histoire de la campagne de 1815. Waterloo. Leipzig 1857. — 385.

- Children's employment commission (1862). Reports.*
 — First report of the commissioners. With appendix. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London 1863. — 8.
 — Fourth report ... London 1865. — 333.
- [*Clarendon, George William :*] [Brief vom 12. Mai 1866.] In : *The Times*, London vom 22. Mai 1866. — 359.
- Claudianus, Cl[audius] :* De IV consulatu Honorii Aug. Panegyricus. Cum notis brevibus, Rhetoricis et Politicis Joh. Caspari Khunii. Argentorati 1706. — 529.
- Congrès de Genève.* Mémoire des délégués français. Bruxelles 1866. — 342, 576.
- Congrès ouvrier. Association Internationale des Travailleurs.* Règlement provisoire. Paris 1864. — 419, 451.
- Diodorus Siculus :* Bibliothecae historicae. Libri qui supersunt e recensione Petri Wesselingii. Nova editio. Vol. 3. Argentorati 1798. — 527.
- Dufferin, [Frederick] :* Mr. Mill's plan for the pacification of Ireland examined. London 1868. — 644.
- Dunoyer, Charles :* De la liberté du travail ou simple exposé des conditions dans lesquelles les forces humaines s'exercent avec le plus de puissance. T. 1—3. Paris 1845. — 33.
- Eginharto :* Annales Regum Francorum, Pipini, Caroli Magni et Ludovici : ab Anno 741, vsq. : ad annum 829. Aut. quidem incerto, sed docto, Benedictinae Religionis Monacho. Item, Caroli Cognomento Magni, Imperatoris Occidentalis Primi vita et gesta. Coloniae 1561. — 529.
- Engels, Friedrich :* Der deutsche Bauernkrieg. In : *Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*, Hamburg, H. 5/6, Mai bis Oktober 1850. — 424, 425.
 — Die preussische Militärfrage und die deutsche Arbeiterpartei. Hamburg 1865. — 85, 89, 90, 350—352, 354.
- Erdmann, Johann Eduard :* Grundriss der Geschichte der Philosophie. Bd. 1. Berlin 1866. — 531.
- Der erste Vereinigte Landtag in Berlin 1847.* Hrsg. unter Aufsicht des Vorstehers des Central-Bureaus im Min. d. Innern und Bureaus des Vereinigten Landtages Kgl. Kanzlei-Raths Eduard Bleich. Th. 1—4. Berlin 1847. Th. 3. — 367.
- An essay on trade and commerce :* containing observations on taxes, as they are supposed to affect the price of labour in our manufactories : together with some interesting reflections on the importance of our trade to America... By the author of „Considerations on taxes“. London 1770. — 152.

- Ferrier, François-Louis-Auguste*: Du gouvernement considéré dans ses rapports avec le commerce. Paris. 1805. — 221.
- Flerovski*: Polojenie raboceavo klasa vi Rossii, S.- Petersburg 1869. — 439.
- Fourier, Ch[arles]*: Le nouveau monde industriel et sociétaire, ou invention du procédé d'industrie attrayante et naturelle distribuée en séries passionnées. Paris 1829. — 528.
- Franklin, Benjamin*: A modest inquiry into the nature and necessity of a paper currency. In: The works of Benjamin Franklin. By Jared Sparks. Vol. 2. Boston 1836. — 131.
- Garibaldi, [Giuseppe]*: The rule of the monk; or, Rome in the nineteenth century. Vol. 1—2. London and New York o.J. — 433.
- Gesetz über die Verpflichtung zum Kriegsdienste*. Vom 3ten September 1814. In: Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Jg. 1814. — 46.
- Giraldus Cambrensis*: Topographia Hibernica, et Expugnatio Hibernica. Edited by James F. Dimock. London 1867. — 525—527.
- Gladstone, William Ewart*: [Brief an Isaac Butt vom 23. Oktober 1869.] In: The Times, London, vom 27. Oktober 1869. — 396—399.
- [Brief an O'Shea vom 18. Oktober 1869.] In: The Times, London, vom 23. Oktober 1869. — 396, 621—623.
- Ecce homo. London 1868. — 634.
- [Rede im Unterhaus am 16. April 1863.] In: The Times, London, vom 17. April 1863. — 7—9.
- [Rede im Unterhaus am 7. April 1864.] In: The Times, London, vom 8. April 1864. — 5—7.
- [Rede im Unterhaus am 15. Februar 1870.] In: The Times, London, vom 16. Februar 1870. — 437.
- [Rede im Unterhaus am 3. März 1870.] In: The Times, London, vom 4. März 1870. — 634.
- Two letters to the Earl of Aberdeen, on the state prosecutions of the Neapolitan government. London 1859. — 436.
- Gratuité du crédit. Discussion entre M. Fr. Bastiat et M. Proudhon*. Paris 1850. — 33, 34.
- Grimm, Jacob*: Deutsche Rechtsalterthümer. 2. Ausg. Göttingen 1854. — 527.
- Hanmer, Meredith*: The Chronicle of Ireland. In: Ancient Irish histories. The works of Spencer, Campion, Hanmer, and Marlebourough. Vol. 1—2. Dublin 1809. Vol. 2. — 526.

Haraldsaga — vezi *Snorris Königsbuch*.

Hegel, Georg Friedrich Wilhelm: Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie. Hrsg. von Karl Ludwig Michelet. Bd. 3. In: Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Vol. 15. Berlin 1836. — 531.

— Wissenschaft der Logik. Hrsg. von Leopold von Henning. Loc cit., Bd. 3—5. Berlin 1833 bis 1834. — 331.

Heine, Heinrich: Neuer Frühling. — 95.

Das Hildebrandslied. In: Denkmäler deutscher Poesie und Prosa aus dem VIII.—XII. Jahrhundert, hrsg. von K. Müllenhoff und W. Scherer. Berlin 1864. — 80, 83, 90, 537.

Hobbes, Thomas: Leviathan, or the matter, form, and power of a commonwealth, ecclesiastical and civil. In: The English works of Thomas Hobbes; now first collect. and ed. by William Molesworth. Vol. 3. London 1839. — 138.

Hugo, Victor: Napoléon le petit. 6e éd. London 1852. — 384.

Inauguraladresse der Internationalen Arbeiter-Assoziation vezi Address and provisional rules of the Working Men's International Association...

The International Working Men's Association... Resolutions of the congress of Geneva, 1866, and the congress of Brussels, 1868. London 1868. — 341, 470.

Johnstone, James: Lodbrokar-Quida; or the death-song of Lodbroc; now first correctly printed from various manuscripts, with a free English translation. London 1782. — 533.

Jukes, J[oseph] Beete: The student's manual of geology. A new ed. Edinburgh 1862. — 498, 501, 502.

Kane, Robert: The industrial resources of Ireland. 2nd ed. Dublin 1845. — 502, 515.

Karamsin Nikolai Mihailovici: Istoriia gosudarstva rosiiskovo. Tom 11. Izd. cetvertoe. St. Petersburg 1835. — 215.

Krâkumâl. In: Altnordisches Lesebuch. Aus der skandinavischen Poesie und Prosa bis zum XIV. Jahrhundert, zusammengestellt... von Franz Eduard Christoph Dietrich. 2. Aufl. Leipzig 1864. — 533.

[*Lafayette, Marie-Joseph-Paul*:] [Rede in der französischen Deputiertenkammer am 16. Januar 1831.] In: Le Moniteur universel, Paris, vom 17. Januar 1831. — 213.

Lassalle, Ferdinand: Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder: Capital und Arbeit, Berlin 1864. — 99.

- [Brief an Karl Marx von Mitte Juni 1859.] In : Nachgelassene Briefe und Schriften. Hrsg. von Gustav Mayer. Bd. 1—6. Stuttgart — Berlin 1922. Bd. 3. — 99.
- Offenes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines Allgemeinen deutschen Arbeiter-Congresses zu Leipzig. Zürich 1863. — 351.
- Lavelle, Patrick* : The Irish landlord since the revolution. Dublin 1870. — 650.
- Lavergne, Léonce de* : The rural economy of England, Scotland, and Ireland. Translated from the French. Edinburgh and London 1855. — 510.
- [*Linguet, Simon-Nicolas-Henri* :] Théorie des loix civiles, ou principes fondamentaux de la société. T. 1—2. Londres 1767. — 34.
- Luther, Martin* : An die Pfarrherrn Wider den Wucher zu predigen. Vermanung. Wittemberg 1540. — 336, 337.
- [*Malthus, Thomas Robert* :] An essay on the principle of population, as it affects the future improvement, of society, with remarks on the speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet, and other writers. London 1798. — 29.
- Malthus, T[homas] R[obert]* : An inquiry into the nature and progress of rent, and the principles by which it is regulated. London 1815. — 152.
- Manifeste de l'Association Internationale des Travailleurs suivi du règlement provisoire*. Bruxelles 1866. — 420.
- Marx, Karl* : Der 18te Brumaire des Louis Napoleon. In : Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften, New York, H. 1, 1852. — 384, 390. — Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte. 2. Ausg. Hamburg 1869. — 385, 425.
- [Brief an Sophie von Hatzfeldt vom 12. September 1864.] In : Ferdinand Lassalle. Nachgelassene Briefe und Schriften. Hrsg. von Gustav Mayer. Bd. 1—6. Stuttgart-Berlin 1922. Bd. 3. — 92, 98.
- [Brief an Sophie von Hatzfeldt vom 22. Dezember 1864.] loc. cit. — 98.
- [Brief an Ferdinand Lassalle vom 10. Juni 1859.] loc. cit. — 99.
- Herr Vogt. London 1860. — 24, 25, 96, 97, 348, 390.
- Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Bd. 1. Buch 1 : Der Produktionsprocess des Kapitals. Hamburg 1867. — 221, 224, 225, 227—232, 236—243, 245, 246, 248, 249, 252, 254, 256, 257, 261, 263—311, 315—333, 336, 391, 595, 603.
- Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850. In : Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue, H. 1—6, Hamburg 1850. — 425.
- Zur Kritik der Politischen Oekonomie. Erstes Heft, Berlin 1859. — 33, 222, 225, 230, 387, 388, 391.

- *Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de Mr. Proudhon.* Paris, Bruxelles 1847. — 30—32, 336, 389.
- *Provisorische Statuten der Internationalen Arbeiter-Assoziation — vezi Address and provisional rules of the Working Men's International Association...*
- [*Marx, Karl, und Friedrich Engels :*] *Manifest der Kommunistischen Partei.* London 1848. — 389.
- Mela, Pomponius :* *De situ orbis.* Libri III, Editio stereotypa. Lipsiae 1831. — 512.
- Molyneux, William :* *The case of Ireland's being bound by acts of Parliament in England stated.* Dublin 1698. — 482.
- Murphy, John Nicholas :* *Ireland, industrial, political, and social.* London 1870. — 504—508, 513—514.
- Napier, W[illiam] F[rancis] P[atrick] :* *History of the war in the Peninsula and in the south of France, from the year 1807 to the year 1814.* Vol. 3. 2nd ed. London 1833. — 55.
- Nennius :* *Historia Britonum. Ad fidem codicum manuseriptorum recensuit Josephus Stevenson.* Londini 1838. — 530.
- Njáls saga.* In: *Altnordisches Lesebuch. Aus der skandinavischen Poesie und Prosa bis zum XIV. Jahrhundert, zusammengestellt...* von Franz Eduard Christoph Dietrich. 2. Aufl., Leipzig 1864. — 534, 536.
- Nikolaus I. :* [Manifest vom 14. März 1848.] In: *Severnaia pcela St. Petersburg, vom 15. März 1848.* — 214.
- O'Connor, [Arthur] :* *Chronicles of Eri; being the history of the Gaal Scot Iber: or the Irish people; translated from the original manuscripts in the Phoenician dialect of the Scythian language.* Vol. 1—2. London 1822. — 521.
- O'Donovan, John :* *Annala Rioghachta Eireann, Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters, from the earliest period to the year 1616.* 2nd ed. Vol. 1—2. Dublin 1856. — 520, 526, 535, 536.
- Owen, Robert :* *Observations on the effect of the manufacturing system: with hints for the improvement of those parts of it which are most injurious to health and morals.* 2nd ed. London 1817. — 118.
- Patterson, William :* *Observations on the climate of Ireland.* Dublin 1804. — 516.
- Petrie, George :* *The ecclesiastical architecture of Ireland, anterior to the Anglo-Norman invasion; Comprising an essay on the origin and uses of the round towers in Ireland.* In: *The transactions of the Royal Irish Academy.* Vol. 20. Dublin 1845. — 517, 522.

Plinius, C[ajus] Secundus: *Historiae naturalis. Libri XXXVII. Lucduni Batavorum* 1635. — 528.

[*Programm der russischen Sektion der Internationale in Genf.*] In: *Narodnoie Delo, Genf*, vom 15. April 1870. — 439.

Proudhon, P[ierre]-J[oseph]: *Qu'est-ce que la propriété? Ou recherches sur le principe du droit et du gouvernement.* Paris 1840. — 28—30, 32.

— [Rede in der Nationalversammlung am 31. Juli 1848.] In: *Compte rendu des séances de l'Assemblée nationale.* T. 1—10. Paris 1849—1850. T. 2. — 33.

— *La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre.* 2e éd. Paris 1852. — 34, 384.

— *Si les traités de 1815 ont cessé d'exister? Actes du futur congrès.* Paris 1863. — 34.

— *Système des contradictions économiques, ou philosophie de la misère.* T. 1—2. Paris 1846. T. 1. — 30—32, 34, 389.

— *Théorie de l'impôt, question mise au concours par le conseil d'état du canton de Vaud en 1860.* Paris 1861. — 34.

Ptolemaeus, Claudius: *Geographia.* Editit Carolus Fridericus Augustus Nobbe. Editio stereotypa. T. 2. Lipsiae 1845. — 528.

Public Health. Sixth report of the medical officer of the Privy Council. With appendix. 1863. Presented pursuant to act of Parliament. London 1864. — 6—8.

Report addressed to Her majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, relative to the grievances complained of by the journeymen bakers; with appendix of evidence. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London 1862. — 8.

Report of commission on the treatment of certain treason-felony convicts in English prison, who have been transferred thereto at the request of the Irish government. o. O. 1867. — 642, 643.

Report of the commissioners appointed to inquire into the operation of the acts (16 & 17 Vict. c. 99 and 20 & 21 Vict. c. 3.) relating to transportation and penal servitude. Vol. 1. Report and appendix. Vol. 2. Minutes of evidence presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London 1863. — 5, 6.

Report of the conference of Trades' delegates of the United Kingdom, held in the Temperance Hall, Townhead Street, Sheffield, on July 17th, 1866, and four following days. Sheffield 1866. — 209.

Reports of the inspectors of factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department for the half year ending 31st October 1863. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London 1864. — 8, 10.

- Ricardo, David*: On the principles of political economy, and taxation. 3rd ed. London 1821. — 129, 160.
- Roon, Albrecht Theodor Emil von*: [Rede im Haus der Abgeordneten am 10. Februar 1863.] In: Stenographische Berichte über die Verhandlungen der durch die Allerhöchste Verordnung vom 22. Dezember 1862 einberufenen beiden Häuser des Landtages. Haus der Abgeordneten. Bd. 1. Berlin 1863. — 48, 54.
- Rules of the International Working Men's Association*. Founded September 28th, 1864. London [1867]. — 364, 414, 447, 461, 462.
- Russell, John, and William Ewart Gladstone*: To the Governor and Deputy-Governor of the Bank of England. In: The Times, London vom 14. Mai 1866. — 358.
- Russell, John, and Charles Wood*: [Treasury letter vom 25. Oktober 1847.] In: Report from the Secret Committee of the House of Lords appointed to inquire into the causes of the distress... together with the minutes of evidence, and an appendix. London 1848. — 358.
- Rutty, John*: An essay towards a natural history of the county of Dublin. Vol. 2. Dublin 1772. — 514.
- Schmalz, [Theodor Anton Heinrich]*: Économie politique, ouvrage traduit de l'allemand. T. 1. Paris 1826. — 337.
— Staatswirthschaftslehre in Briefen an einen teutschen Erbprinzen. Th. 1. Berlin 1818. — 337.
- Sechster Bericht über den Zustand der öffentlichen Gesundheit vezi Public Health...*
- [Seward, William:]* [Rede in Rochester vom 25. Oktober 1858.] In: New-York Daily Tribune din 28 octombrie 1858. — 104.
- Shakespeare, William*: König Heinrich der Sechste. — 651.
- Sismondi, [Jean]-C[harles]-L[éonard] Sismonde [de]*: Études sur l'économie politique. T. 1—2. Paris 1837—1838. Vol. 1. — 385.
- Smith, Adam*: An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. Vol. 1—3. With notes, and an add. vol. by David Buchanan. Edinburgh 1814. Vol. 1. — 136.
- Smith, Goldwin*: Irish history and Irish character. Oxford and London 1861. — 512, 513, 537.
- Snorris Königsbuch (Heimskringla)*. Bd. 1. In: Thule. Altnordische Dichtung und Prosa. 2. Reihe. Bd. 14. Hrsg. von Felix Niedner. Jena 1922. — 532.
- Solinus, C[ajus] Julius*: Polyhistor Aethici Cosmographia. Cum Notis Variorum. In: Mela, Pomponius: De situ orbis. Lucd[unum] Batavorum 1646. — 528.

- Spencer, [Edmund]*: A view of the state of Ireland. In: Ancient Irish histories. The works of Spencer, Campion, Hanmer and Marleborough. Vol. 1—2. Dublin 1809. Vol. 1. — 526.
- Steuart, James*: The works, political, metaphysical, and chronological... first collected by James Steuart, his son. Vol. 1. Londón 1805. — 310.
- Strabo*: Rerum geographicarum. Libri XVII. Ad optimorum librorum fidem accurate editi. Editio stereotypa. T. 1. Lipsiae 1829. — 527.
- Symons, G[eorge] J[ames]*: On the fall of rain in the British isles during the years 1862 and 1863. London 1865. — 515, 518.
- Thiers, Louis-Adolphe*: [Rede in der Nationalversammlung am 26. Juli 1848] In: Compte rendu des séances de l'Assemblée nationale. T. 1—10. Paris 1849—1850. T. 2. — 33.
- Thornton, William Thomas*: Over-population and its remedy; or, an inquiry into the extent and causes of the distress prevailing among the labouring classes of the British islands, and into the means of remedying it. London 1846. — 157.
- Tooke, Thomas*: A history of prices, and of the state of the circulation, from 1793 to 1837. Vol. 1—2. London 1838. — 117, 136.
- A history of prices, and of the state of the circulation, in 1838 and 1839. London 1840. — 117, 136.
- A history of prices, and of the state of the circulation, from 1839 to 1847 inclusive. London 1848. — 117, 136.
- An inquiry into the currency principle; the connection of the currency with prices, and the expediency of a separation of issue from banking. 2nd ed. London 1844. — 310.
- Tooke, Thomas, and William Newmarch*: A history of prices, and of the state of the circulation, during the nine years 1848—1856. Vol. 1—2; forming the 5th and 6th vols. of the „History of prices from 1792 to the present time“. London 1857. — 117.
- Turgot, [Anne-Robert-Jacques, de l'Aulne]*: Réflexions sur la formation et la distribution des richesses. In: Oeuvres. Nouv. éd. ... par Eugène Daire T. 1. Paris 1844. — 136.
- Urquhart, David*: The right of search: two speeches. (January 20 and 27 1862) London 1862. — 120.
- Verhandlungen des IV. Congresses des internationalen Arbeiterbundes in Basel*. Basel 1869. — 415.
- V[oltaire, François-Marie Arouet] de*: Candide, ou l'optimisme, traduit de l'allemand de Monsieur de Docteur Ralph. Geneve 1760. — 323.
- (anonym) La tragédie de Sémiramis, et quelques autres pièces de littérature. Paris 1749. — 172.

Wakefield, Edward: An account of Ireland, statistical and political. Vol. 1—2. London 1812. — 507—508, 511, 512, 514—517, 528.

Zimmermann, W[ilhelm]: Allgemeine Geschichte des grossen Bauernkrieges. Th. 1—3. Stuttgart 1841—1843. — 424.

II. Periodice

Allgemeine Militär-Zeitung. Leipzig, Darmstadt. — 47, 51.

— din 28 februarie 1863. — 46.

— din 18 mai 1864. — 47—53.

— din 21 septembrie 1864. — 47—53.

— din 28 septembrie 1864. — 47—53.

Allgemeine Zeitung. Augsburg. — 25, 356, 357.

— din 22 iunie 1859. — 24—25.

— din 9 ianuarie 1869. — 399.

— din 13 ianuarie 1869. — 399.

Annales du Sénat et du Corps législatif. Suivies d'une table alphabétique et analytique. Session extraordinaire du 28 juin au 6 septembre 1869. Paris 1869. — 400.

L'Association. Paris, Bruxelles. — 38, 557.

The Bee-Hive Newspaper. London. — 356, 418, 455, 562, 625.

— din 4 martie 1865. — 101.

— din 4 septembrie 1869. — 409, 411.

Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung, vom 5. Mai 1853. — 97.

Der Beobachter. Ein Volksblatt aus Schwaben. Stuttgart. — 23, 24.

— din 17 noiembrie 1864. — 24, 25.

Berliner Reform. — 95.

— din 19 martie 1865. — 95.

— din 21 martie 1865. — 95.

Botschafter. Wien. — 97, 98.

The Chronicle. London. — 473.

Cobbett's Weekly Political Register. London. — 624.

- The Commonwealth.* London. — 163, 166, 588.
— din 22 iunie 1867. — 587.
- Le Courier français.* Paris vom 1. Mai 1868. — 343.
- Le Courier international.* Londres. — 576.
- The Daily News.* London. — 102, 631, 646.
— din 11 martie 1870. — 636.
- The Daily Telegraph.* London. — 646.
— din 11 martie 1870. — 637.
- Demokratisches Wochenblatt.* Leipzig. — 452.
— din 3 octombrie 1868. — 354.
— din 20 februarie 1869. — 452.
- Deutsche-Brüsseler-Zeitung* vom 12. September 1847. — 84.
- Deutsch-Französische Jahrbücher.* Hrsg. von Arnold Ruge und Karl Marx.
Lfg. 1 und 2. Paris 1844. — 389.
- The Echo.* London vom 11. März 1870. — 638—639.
- L'Echo de Verviers.* — 552.
— din 16 decembrie 1865. — 552—559.
— din 18 decembrie 1865. — 559, 560.
- The Economist.* Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor: a political, literary, and general newspaper. London vom 9. Februar 1867. — 475, 492.
- L'Égalité.* Genève. — 413—415, 418—420, 443—446, 448—452.
— din 3 aprilie 1869. — 400.
— din 17 aprilie 1869. — 400.
— din 11 decembrie 1869. — 413, 416, 420, 445—446.
- L'Eguaglianza.* Neapel. — 444.
- La Federacion.* Barcelona. — 444.
- The Fortnightly Review.* London. — 307, 416, 448.
- The Freeman's Journal.* Dublin vom 29. März 1870. — 650.
- Hansard's Parliamentary Debates.* Vol. 171. London 1863. — 12.
- Hermann.* Săptăminal german de la Londra. — 97.
— din 8 octombrie 1864. — 26.

- L'International*. Londres vom 3. August 1868. — 404.
- The International Courier*. London. — 591.
- din 27 martie 1867. — 574, 575, 589, 590.
- din 17 aprilie 1867. — 574, 575, 589, 590.
- din 1 mai 1867. — 574, 575, 589, 590.
- L'Internationale*. Bruxelles. — 402.
- din 2 mai 1869. — 378.
- The Irishman*. Dublin. — 493, 632, 638, 646, 650, 651.
- din 30 octombrie 1869. — 623.
- din 1 ianuarie 1870. — 638.
- din 22 ianuarie 1870. — 638.
- din 5 februarie 1870. — 634—637.
- din 19 februarie 1870. — 437, 438.
- din 12 martie 1870. — 638.
- din 19 martie 1870. — 646—649.
- din 2 aprilie 1870. — 651.
- The Irish People*. Dublin. — 433, 434, 631, 633, 637.
- Ironmoulder's International Journal*. Philadelphia. — 588.
- Journal de l'Association Internationale des Travailleurs*. Genève. — 560.
- Kölnische Zeitung*, vom 29. Juni 1866. — 196.
- Kreuz-Zeitung* — vezi *Neue Preussische Zeitung*
- La Liberté*. Bruxelles vom 27. Juni 1869. — 405.
- Literarisches Centralblatt für Deutschland*. Leipzig, vom 4. Juli 1868. — 336.
- Manchester Examiner and Times*. — 595.
- La Marseillaise*. Paris. — 631.
- din 18 februarie 1870. — 631.
- din 9 martie 1870. — 639, 640, 651.
- din 19 martie 1870. — 640, 643.
- din 27 martie 1870. — 653.
- Le Moniteur universel*. Paris. — 651.
- din 17 ianuarie 1831. — 213.
- din 18 iulie 1851. — 217.
- din 21 iunie 1869. — 405.

- The Morning Star*. London. — 357.
— din 17 aprilie 1863. — 7—9.
- Moskovskiie Vedomosti*. — 215.
- Narodnoe Delo*. Genf. — 454.
— din 15 aprilie 1870. — 439.
- Neue Deutsche Zeitung*. Organ der Demokratie. Frankfurt a. M. — 25.
- Neue Frankfurter Zeitung*. Frankfurt a. M. — 91.
— din 29 septembrie 1864. — 26.
- Neue Preussische Zeitung*. Berlin. — 67.
- Neue Rheinische Zeitung*. Organ der Demokratie. Köln. — 85, 229, 389.
— din 22, 25, 27 și 29 martie și 5, 12, 13, 14 și 25 aprilie 1849. — 229.
- Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*. H. 1—6. London, Hamburg und New York 1850. — 390, 424.
- New York Daily Tribune*. — 390.
— din 28 octombrie 1858. — 104.
- New-Yorker Criminal-Zeitung* — vezi *Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*.
- Nordstern*. Hamburg vom 10. Dezember 1864. — 24.
- North German Correspondence*. Berlin. — 464.
- The Pall Mall Gazette*. London. — 416, 448, 646.
- Penny Bee-Hive* — vezi *The Bee-Hive Newspaper*.
- La Philosophie Positive*. Revue dirigée par É. Littré et G. Wyruboff. Paris. — 442.
- Political Register* — vezi *Cobbett's Weekly Political Register*.
- Le Progrès*. Locle. — 413, 414, 419, 443—446, 450, 451.
- Die Revolution*. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften. Nr. 1. New York 1852. — 384, 390.
- Revue Positiviste* — vezi *La Philosophie Positive*.
- Reynolds's Newspaper*. London vom 20. März 1870. — 645—646.
- Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*. Köln. — 388.
- Rheinischer Beobachter*. Köln vom 25. Juli 1847. — 84.
- La Rive Gauche*. Bruxelles. — 420.

The Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art. London.
— 357, 448, 625.

Severnaia pcela : St. Petersburg vom 15. März 1848. — 214.

Der Social-Demokrat. Berlin. — 38, 84, 91—93, 99, 236, 451.

— din 15 decembrie 1864. — 91—92.

— din 13 ianuarie 1865. — 38.

— din 1 februarie 1865. — 38, 93.

— din 3 februarie 1865. — 93.

— din 5 februarie 1865. — 93

— din 12 februarie 1865. — 93.

— din 3 martie 1865. — 94, 243.

— din 8 martie 1865. — 91.

— din 22 martie 1865. — 95.

— din 26 martie 1865. — 96—100, 354.

— din 29 noiembrie 1867. — 236.

— din 28 august 1868. — 353.

— din 2 septembrie 1868. — 353.

— din 16 iulie 1869. — 419, 451.

The Spectator. London. — 416, 448.

— din 12 martie 1870. — 639.

The Standard. London. — 640, 654.

— din 10 martie 1870. — 640.

Telegraph — vezi *The Daily Telegraph*.

The Times. London. — 172, 216, 357, 492, 509, 594, 646, 655.

— din 9 octombrie 1862. — 396.

— din 8 aprilie 1864. — 5.

— din 14 mai 1866. — 358.

— din 22 mai 1866. — 358.

— din 25 mai 1866. — 183.

— din 23 iunie 1866. — 188.

— din 7 ianuarie 1867. — 214, 215.

— din 9 septembrie 1868. — 355.

— din 12 septembrie 1868. — 355.

— din 15 septembrie 1868. — 355.

— din 19 septembrie 1868. — 355.

- din 23 octombrie 1869. — 396, 621.
— din 27 octombrie 1869. — 396, 621—624.
— din 16 februarie 1870. — 437.
— din 4 martie 1870. — 634.
— din 18 martie 1870. — 641.
- Le Travail*. Paris. — 414, 445, 446.
- La Tribune du Peuple*. Bruxelles. — 575.
— din 4 noiembrie 1866. — 586.
- Vierteljahrsschrift für Volkswirtschaft und Kulturgeschichte*. Bd. 20. Berlin, 1867. — 336.
- Voice*, Boston. — 589.
- La Voix de l'Avenir*. Chaux-de-Fonds. — 560.
- La voix du peuple* — vezi *Narodnoie Delo*.
- Das Volk*. London vom 11. Juni 1859. — 24.
- Der Volksstaat*. Leipzig. — 463.
- Volks-Zeitung*. Berlin. — 355.
- Der Vorbote*. Politische und sozial-ökonomische Monatsschrift. Genf. — 15, 560.
— nr. 8 din august 1868. — 346.
— nr. 12 din decembrie 1868. — 361, 398.
— nr. 1 din ianuarie 1869. — 361.
- De Werkman*. Amsterdam. — 408.
- Der weisse Adler*. Zürich, vom 11. März 1865. — 102.
- Weser-Zeitung*. Bremen. — 356, 357.
- Die Westliche Post*. St. Louis. — 26.
- The Working Man*. London. — 376.
- The Workingman's Advocate*. Chicago. — 590—692.
- The Workman's Advocate*. London. — 555, 560.
- Zeitschrift des königlich-preussischen statistischen Bureaus*. Berlin, Nr. 3 vom März 1864. — 47.
- Zeitung für Norddeutschland*. Hannover vom 15.*Februar 1867. — 219.
- Die Zukunft*. Königsberg, Berlin. — 463.

Cuprins

Prefață	V-XXXII
KARL MARX. Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor	5—14
KARL MARX. Statutul provizoriu al Asociației In- ternaționale a Muncitorilor	15—18
KARL MARX. [Proiecte de rezoluții cu privire la condițiile de primire a organizațiilor muncito- rești în Asociația Internațională a Muncitorilor]	19
I	—
II	—
KARL MARX. Catre Abraham Lincoln, președintele Statelor Unite ale Americii	20—22
KARL MARX. [Scrisoare către redactorul ziarului „Beobachter”]	23
KARL MARX. [Scrisoare către redactorul ziarului „Beobachter” din Stuttgart]	24—27
KARL MARX. Despre Proudhon. [Scrisoare către J. B. Schweitzer]	28—35
FRIEDRICH ENGELS. Domnul Tidmann. [Vechi cîn- tec popular danez]	36—37
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Către redac- ția ziarului „Social-Democrat”. Declarație . . .	38
FRIEDRICH ENGELS. Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german	39—83

I	44—58
II	59—69
III	70—83
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Declarație. Către redacția ziarului „Social-Demokrat”	84
FRIEDRICH ENGELS. [Notă în legătură cu broșura „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”]	85
KARL MARX. [Proiectul inițial al rezoluției cu privire la conflictul din cadrul secției din Paris]	86
KARL MARX. [Rezoluții ale Consiliului Central cu privire la conflictul din cadrul secției din Paris]	87—88
KARL MARX. [Recenzie a broșurii „Problema mili- tară în Prusia și partidul muncitoresc german” de Friedrich Engels]	89—90
KARL MARX. Declarație [cu privire la motivele care au dus la hotărîrea de a nu mai colabora la ziarul „Social-Demokrat”]	91—94
KARL MARX. [Declarație adresată redacției ziaru- lui „Berliner Reform”]	95
KARL MARX. „Președintele omenirii”	96—100
KARL MARX. Rectificare	101—102
KARL MARX. Adresa Asociației Internaționale a Muncitorilor către președintele Johnson	103—105
KARL MARX. Salariu, preț și profit.	107—162
Cuvînt introductiv	109
1. Producție și salarii	109—112
2. Producție, salariu, profit	112—120
3. Salariile și circulația banilor	121—124
4. Ofertă și cerere	125—126
5. Salarii și prețuri	126—129
6. Valoare și muncă	129—137
7. Forța de muncă	137—140
8. Producerea plusvalorii	140—142

9. Valoarea muncii	142—144
10. Profitul se realizează prin vânzarea mărfii la valoarea ei	144—145
11. Diferitele părți în care se împarte plusvaloarea . .	145—148
12. Raportul general dintre profit, salariu și prețuri . .	148—150
13. Principalele cazuri de luptă pentru majorarea salariului sau împotriva reducerii lui	150—156
14. Lupta dintre capital și muncă și rezultatele ei . .	156—162
FRIEDRICH ENGELS. De ce poartă clasa muncitoare interes Poloniei ?	
I. Către redactorul ziarului „Commonwealth”	163—166
II. Către redactorul ziarului „Commonwealth”	166—170
III. Doctrina naționalităților aplicată la Polonia	170—174
KARL MARX. Avertisment	175—176
FRIEDRICH ENGELS. Însemnări despre războiul din Germania	
I.	177—201
II.	179—184
III.	184—189
IV.	189—193
V.	193—197
KARL MARX. Instrucțiuni pentru delegații Consiliului Central provizoriu în legătură cu diferite probleme	197—201
1. Organizarea Asociației Internaționale	202—212
2. Realizarea cu ajutorul Asociației a unității internaționale de acțiune în lupta dintre muncă și capital	202—203
3. Limitarea zilei de muncă	203—204
4. Munca copiilor și adolescenților (de ambele sexe)	204—205
5. Munca cooperativizată	205—207
6. Sindicatele (trade-unionurile), Trecutul, prezentul și viitorul lor	207—208
7. Impozitele directe și indirecte	208—210
8. Creditul internațional	210
9. Problema poloneză	211
10. Armata	—
11. Problema religioasă	211—212
KARL MARX. [Cuvîntare rostită la mitingul polonezilor de la Londra, la 22 ianuarie 1867]	212
	213—218

KARL MARX. [Dezmințire]	219
KARL MARX. [Proiect de rezoluție cu privire la atitudinea Asociației Internaționale a Muncitorilor față de congresul Ligii păcii și libertății]	220
FRIEDRICH ENGELS [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Die Zukunft”]	221—223
FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Rheinische Zeitung”]	224—228
FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Elberfelder Zeitung”]	229—230
FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Düsseldorfer Zeitung”]	231—233
KARL MARX. Fenienii întemnițați la Manchester și Asociația Internațională a Muncitorilor	234—235
KARL MARX. Plagiatarii	236—241
FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Beobachter”]	242—244
FRIEDRICH ENGELS [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Staats-Anzeiger für Württemberg”]	245—247
FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Neue Badische Landeszeitung”]	248—250
FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „Demokratisches Wochenblatt”]	251—258
I	251—255
II	255—258
FRIEDRICH ENGELS. [Conspect asupra] „Capitalului” lui Karl Marx. Volumul I	259—309

Capitolul întâi. Marfa și banii	261—271
I. Marfa ca atare	261—263
II. Procesul de schimb al mărfurilor	263—264
III. Bani sau circulația mărfurilor	264—271
A. Măsură a valorilor (Aur = bani presupuși)	264—265
B. Mijloc de circulație	265—269
a) Metamorfoza mărfurilor	265—267
b) Circulația banilor	267—268
c) Moneda — semnul valorii	268—269
C. Bani	269—271
a) Tezaurizarea	269—270
b) Mijloc de plată	270—271
c) Bani universali	271
Capitolul al doilea. Transformarea banilor în capital	272—279
I. Formula generală a capitalului	272—274
II. Contradicțiile formulei generale	274—277
III. Cumpărarea și vânzarea forței de muncă	277—279
Capitolul al treilea. Producția plusvalorii absolute	280—290
I. Procesul de muncă și procesul de valorificare	280—282
II. Capital constant și capital variabil	282—284
III. Rata plusvalorii	284—285
IV. Ziua de muncă	285—288
V. Rata și masa plusvalorii	288—290
Capitolul al patrulea. Producția plusvalorii re- lative	291—309
I. Noțiunea de plusvaloare relativă	291—292
II. Cooperarea	292—296
III. Diviziunea muncii și manufactura	296—300
IV. Mașinile și marea industrie	300—309

a) Mașinile ca atare	300—302
b) Înșușirea forței de muncă cu ajutorul mașinilor	302—305
c) Fabrica în ansamblu în structura ei clasică .	305—306
c' sau d) Lupta muncitorilor împotriva sistemului de fabrică și împotriva mașinii	306—307
c" s-au d) Mașina și plusvaloarea	307—309
 FRIEDRICH ENGELS. [Recenzie la volumul întâi al „Capitalului” pentru „The Fortnightly Re- view”]	 310—333
 KARL MARX. [Rezoluția privind schimbarea locului unde să se țină Congresul Internaționalei în 1868]	 334
 KARL MARX. [Rezoluția Consiliului General cu pri- vire la cuvîntarea lui Félix Pyat]	 335
 KARL MARX. Plagiatul meu după F. Bastiat . . .	 336—337
 KARL MARX. [Declarația Consiliului General cu pri- vire la poziția guvernului britanic față de Ru- sia țaristă]	 338
 KARL MARX. [Proiect de rezoluție cu privire la urmările folosirii mașinilor de către capitaliști, propus de Consiliul General Congresului de la Bruxelles]	 339
 KARL MARX. Către președintele și Consiliul de conducere al Uniunii generale a muncitorilor germani	 340
 KARL MARX. [Proiect de rezoluție privind limitarea zilei de muncă, propus de Consiliul General congresului de la Bruxelles]	 341
 KARL MARX. Al patrulea raport anual al Consiliu- lui General al Asociației Internaționale a Mun- citorilor	 342—347
 FRIEDRICH ENGELS. Către conducerea „Cercului Schiller”	 348—349

FRIEDRICH ENGELS. Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene a muncitorilor	350—353
FRIEDRICH ENGELS. Cu privire la dizolvarea Uniunii lassalleene a muncitorilor [Adaos] . . .	354
KARL MARX. [Despre legăturile Asociației Internaționale a Muncitorilor cu organizațiile muncitorești engleze]	355—357
KARL MARX. Cum a înlesnit scrisoarea adresată de d-l Gladstone Băncii Angliei în 1866 acordarea unui împrumut de șase milioane Rusiei	358—360
KARL MARX. [Declarație trimisă Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra] . . .	361—362
KARL MARX. Asociația Internațională a Muncitorilor și Alianța democrației socialiste	363—365
FRIEDRICH ENGELS. Raport cu privire la asociațiile minerilor din minele de cărbuni din Saxonia	366—372
KARL MARX. Consiliul General al Asociației Internaționale a muncitorilor către Biroul Central al Alianței democrației socialiste	373—374
KARL MARX. Masacrele din Belgia	375—380
KARL MARX. Apel adresat Uniunii naționale a muncitorilor din Statele Unite	381—383
KARL MARX. Prefață [la ediția a doua (1869) a lucrării „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”]	384—386
FRIEDRICH ENGELS. Karl Marx	387—392
KARL MARX. Raportul Consiliului General cu privire la dreptul de succesiune	393—395
KARL MARX. Raportul prezentat de Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor la cel de-al IV-lea Congres General de la Basel	396—410

KARL MARX. [Proiect de rezoluție a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la atitudinea guvernului englez în problema amnistierii irlandezilor]	411—412'
KARL MARX. Adresa Consiliului General către Consiliul federal al Elveției romande	413—421
KARL MARX. Necrolog	422—423.
FRIEDRICH ENGELS. Prefață [la ediția a doua a „Războiului țărănesc german”]	424—432
KARL MARX. Guvernul englez și feniienii întemnițați	433—438'
I	433—437
II	437—438
KARL MARX. Consiliul General al Asociației Internaționale a muncitorilor către membrii Comitetului secției ruse cu sediul la Geneva . . .	439—440'
KARL MARX. Comunicare confidențială	441—454
KARL MARX. Proiectul de rezoluție al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la ziarul „Bee-Hive” . . .	455
KARL MARX. [Declarația Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la persecuțiile împotriva membrilor secțiilor franceze]	456—459'
KARL MARX. [Proiect de rezoluție al Consiliului General cu privire la „Secția federală franceză de la Londra”]	460
KARL MARX. [Rezoluția Consiliului General cu privire la convocarea Congresului la Mainz] . . .	461
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Către Comitetul partidului muncitoresc social-democrat german	462—464
KARL MARX. [Rezoluția Consiliului General cu privire la Comitetul federal al Elveției romande]	465

KARL MARX. Lock-outul muncitorilor din construcții de la Geneva	466—468
KARL MARX. Comunicare confidențială tuturor secțiilor	469
KARL MARX. [Ordinea de zi a Congresului de la Mainz al Internaționalei]	470
KARL MARX și FRIEDRICH ENGELS. Din lucrările postume	471—542
KARL MARX. [Schița unei cuvântări care nu a fost rostită în problema irlandeză]	473—478
I. Introducere. Execuția	473
II. Probleme	—
III. Problema agrară	474—477
IV. Poporul englez	477—478
V. Mijloace de remediere	478
KARL MARX. [Schița referatului în problema irlandeză, prezentat la Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra la 16 decembrie 1867]	479—493
I.	479
II.	479—480
III.	480—487
IV.	487—493
V.	493
FRIEDRICH ENGELS. [Istoria Irlandei]	494—538
Condiții naturale	497—519
Vechea Irlandă	520—538
FRIEDRICH ENGELS. [Din fragmentele pentru „Istoria Irlandei”]	539—540
FRIEDRICH ENGELS. Însemnări pentru prefața la o culegere de cîntece irlandeze	541—542

A n e x e

A. Insemnări și documente	545—627
1. [Apelul Consiliului Central către Asociațiile muncitorești]	547—548
2. Raportul Comitetului permanent cu privire la congres și conferință, corectat și adoptat de Consiliul Central la plenara din 25 iulie 1865	548—550
3. [Dintr-o scrisoare adresată de Jenny Marx lui J. Ph. Becker la 29 ianuarie 1866]	551—552
4. [Scrisoare adresată ziarului „L'Echo de Verviers“]	552—561
I.	553
II.	553—554
III.	554
IV.	554—555
V.	555—558
VI.	558
VII.	558—559
VIII.	559
IX.	560
X.	560—561
5. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx în legătură cu atitudinea lui Mazzini față de Asociația Internațională a Muncitorilor]	561—562
6. [Statutul și Regulamentul Asociației Internaționale a Muncitorilor]	562—566
7. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx la 28 februarie 1867 cu prilejul aniversării Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra]	567
8. Apelul Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor adresat secțiilor, asociațiilor afiliate și tuturor muncitorilor	568—571
9. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx în legătură cu datele statistice apărute în noua Carte albastră]	571—573
10. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx în legătură cu atitudinea Asociației Internaționale a Muncitorilor față de Congresul Ligii păcii și libertății]	573—574

11. Raportul Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor prezentat la Congresul de la Lausanne din 1867	574—594
I. Sarcinile trasate de Congresul de la Geneva (Septembrie 1866)	574—577
II. Rolul Asociației Internaționale a Muncitorilor în lupta dintre capital și muncă	577—579
III. Secția engleză	579—583
A. Propaganda	579—580
B. Cotizațiile	580—583
IV. Secțiile de pe continent și din America	583—593
V. Observații generale	593—594
12. [Dintr-o scrisoare adresată de Jenny Marx lui J. Ph. Becker aproximativ la 5 octombrie 1867]	594—595
13. [Rezumatul unui referat în problema irlandeză prezentat de Karl Marx la 16 decembrie 1867 la Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra]	596—598
14. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx în legătură cu consecințele folosirii mașinilor în sistemul capitalist]	598—601
15. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx în legătură cu reducerea zilei de muncă]	601—602
16. Apel către muncitorii germani de la Londra	602—603
17. [Rezumatul unei cuvântări rostite de Karl Marx în legătură cu influența pe care o are concurența din industria bumbacului asupra situației muncitorilor din Franța]	604
18. [Rezoluția Consiliului General cu privire la programul Congresului de la Basel]	604—605
19. [Rezumatul cuvântărilor rostite de Karl Marx în legătură cu proprietatea funciară]	605—607

I.	605—606
II.	606—607
20.	[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx în legătură cu dreptul de succesiune]	607—610
21.	[Rezumatul a două cuvîntări rostite de Karl Marx în legătură cu învățămîntul general în societatea modernă]	610—613
I.	610—612
II.	612—613
22.	Adresa Ligii pămîntului și a Muncii către muncitorii și muncitoarele din Marea Britanie și din Irlanda	613—619
23.	[Rezumatul cuvîntărilor rostite de Karl Marx în legătură cu politica guvernului britanic față de deținuții irlandezi]	619—625
I.	619—624
II.	624—625
24.	[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx în legătură cu ziarul „Bee-Hive“]	625—626
25.	[Rezumatul unei scrisori a lui Karl Marx către comitetul Partidului muncitoresc social-democrat]	626
26.	[Rezumatul unei cuvîntări rostite de Karl Marx în legătură cu sciziunea din cadrul Federației din Elveția romandă]	627
B.	Articole în legătură cu problema irlandeză scrise de Jenny Marx	629—656
I.	631—633
II.	633—636
III.	636—641
IV.	641—644
V.	645—649
VI.	649—652
VII.	652—654
VIII.	654—656
	Adnotări	657—754

Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels	755—796
Indice de nume	797—839
Indice de numiri geografice	840—851
Indice bibliografic	852—867

Ilustrații

Coperta primei ediții a Manifestului constitutiv și a Statutului provizoriu ale Asociației Internaționale a Muncitorilor	3
Coperta primei ediții a broșurii lui Friedrich Engels „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german”	41
Carnet de membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor ; apărținea lui F. Engels	84—85
Hartă : Războiul austro-prusian 1866	190—191
Scrisoarea lui Karl Marx către membrii Comitetului secției ruse din Geneva a Asociației Internaționale a Muncitorilor (publicată în „Narodnoe Delo” din 15 aprilie 1870)	440—441
Pagină din registrul de procese-verbale „Cu privire la persecuțiile împotriva secțiilor franceze”, scrisă de Karl Marx	457
Prima pagină a manuscrisului lui Friedrich Engels „Istoria Irlandei”	499
Hartă : Irlanda	536—537

Dat la cules 30.08.1963. Bun de tipar 18.10.1963. Apărut 1963. Hîrțile velină mată de 63 g/m², 600×920/10. Coll de editură 55,53. Coll de tipar 57, 2 planșe tipo. A. T. 10.759/1963. C.Z. pentru bibliotecă 3C2=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 5432/30.729 la Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața Științei nr. 1, București — R.P.R.

